This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,229

Digitized by Google

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1875. évi augustus hó 28-ra hirdetett

ORSZÁGGYÜLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZI NAPLÓ.

I.

Digitized by Google

1953

Digitized by Google

F
306

6996

AZ 1875-dik ÉVI AUGUSZTUS 28-ára HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS
KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

ELSŐ KÖTET.

AZ ORSZÁGGYÜLÉSI GYORS-IRODA HIVATALOS JEGYZÉSEIBŐL

SZERKESZTI

NAGY IVÁN.

A M. T. AKAD. R. TAGJA.

HITELES KIADÁS.

BUDAPESTEN, 1876.
SCHLESINGER ES WOHLAUER GYORSSAJTÓ-NYOMÁSA.

Digitized by Google

335
.K3
1875-78
v.1

ATL[illegible]EDETT
P[illegible]DANY
Budapesti Műszaki Egyetem
Központi Könyvtár
Eladás, Csere, Átengedés

Digitized by Google

AZ ELSŐ KÖTET

TARTALMA.

Lap.

1. országos ülés 1875. augusztus 30-án. A király ő Felsége által ünnepélyesen megnyitandó országgyülés helye, ideje és szertartási módja bejelentetik. A trónbeszéd kihirdetésére és az alakulásra az ülések ideje kitüzetik. 3

2. országos ülés 1875. augusztus 31-én. A trónbeszéd kihirdetése. 7

3. országos ülés 1875. september 1-jén délelőtt. Deák Ferencz lemondása bejelentetik. A képviselők beadják megbizó leveleiket. Darvas Imre és Juhász Mihály hivatalos állásaikról lemondása bejelentetik. Bujanovics Sándor, gr. Zichy Nándor, Krajtsik Ferencz, Künle József, Kulcsár Lajos, Ráth Károly, Kiszely Árpád, Vojnics Jakab, Pór Antal, Fügh Károly, Antal Gyula, Szilágyi István, Hedry Ernő választásaik ellen beadott kérvények bejelentetnek. 8

4. országos ülés 1875. september 1-én délután. Szongott Jakab és Papp Sándor megválasztásaik ellen beadott kérvények bejelentetnek. Bereczky Sándor, Csemegi Károly, Máriássy Sándor, Urbanovszky Ernő, Bausznern Guido, Simonyi Simon és gr. Pejachevich Péter megbizó leveleik bemutattatnak. A képviselők nevei kisorsoltatnak és osztályokba osztatnak. 10

5. országos ülés 1875. september 3-án. A főrendiház üzenete a főrendiház elnökeinek kinevezéséről és a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottsági tagok megválasztásáról. Tibád Antal, Misics János, Bocsánczy Adolf, Dezsán Géza, gr. Nemes Nándor, Voncina Iván és Czernadák György megbizó leveleik bemutattatnak és nevezettek az osztályokba beosztottaknak jelentetnek; továbbá Kasper Mihály, Miletics Szvetozár, Polit Mihály megbizó leveleik bemutattatnak és nevezettek beosztatnak. Szilassy János, Siskovics Tamás, Jakics Antal megválasztása elleni kérvények bejelentetnek. A kilencz osztály bemutatja jelentését. 13

6. országos ülés 1875. september 4-én. Wächter Frigyes, Petrik Gyula, Antonescu István megbizó leveleik bemutatása. Péch Antal megbizó levelének és egyuttal lemondásának bejelentése. Az igazoló bizottságokba megválasztott tagok neveinek bejelentése. Az elnök, alelnökök, jegyzők és háznagy megválasztatván, a ház megalakul. Vidliczkay József megválasztása ellen beadott kérvény bejelen-

*

Digitized by Google

Lap.

tetik. Az osztályok kisorsolása és a bizottságok megválasztása a következő ülésre kitüzetik. 19

7. országos ülés 1875. september 6-án. Levéltári nyugták és kérvények bemutatása. Deák Ferencznek a pestbelvárosi, Péch Antalnak a selmecz-bélabányai, Szeniczey Ödönnek a verseczi, Szontagh Pálnak a b.-gyarmati, Csernátony Lajosnak a jászberényi, Jókai Mór a dárdai és holdmező-vásárhelyi kerületek képviselőségéről lemondásaik bejelentetnek. Lukácsy Béla megbizó levele bemuttatatik. Miletics Szvetozár, Kasper Mihály, Polit Mihály, Jakits Antal, Petrik Gyula, Antonescu István és Bibics Döme megbizó leveleik az igazoló bizottsághoz utasittatnak. V. Ferdinánd király elhunyta fölött a nemzeti gyász jegyzőkönyvileg kifejeztetik és erről a király és királyné értesitetni határoztatik. A trónbeszédnek másodszori felolvasása napirendre tüzetik. Az osztályok sorshuzás utján megalakitatnak. A biráló bizottságok megválasztatnak. 24

8. országos ülés 1875. september 7-kén. A horvát-, szlavon-, dalmátországi országgyülés elnökségének az azon országgyülési képviselők névjegyzékéről szóló levelének bejelentése. Kérvények és Löw Vilmos, Budacker Gottlieb megbizó levelének bemutatása. Budacker Gottliebnek a beszterczei és Trefort Ágostnak a lőcsei kerületi képviselőségről lemondása bejelentetik. A függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottság jelentése bemutattatik. Az osztályok alakulása elhalasztatik. A kilencz biráló bizottságba megválasztottak névjegyzéke kihirdettetik és a megválasztottakból a jelenlevők az esküt leteszik. A választások elleni kérvények sorshuzás szerint a biráló bizottságok közt kiosztatnak. A trónbeszéd másodszor felolvastatik. A válaszfelirat készitésére 21-es bizottság választása elhatároztatik. A házszabályok értelmében müködő bizottságok tagjai megválasztatnak. 30

9. országos ülés 1875. september 8-án. Kérvények és b. Prandau Gusztáv, Gull József megbizó leveleinek bemutatása. Gull József lemondásának bejelentése. Szabó Mihály megválasztása elleni kérvénynek bejelentése és elintézése. A biráló bizottságok megalakulásának bejelentése. Farkas Elek biráló bizottsági tag az esküt leteszi. Löw Vilmos, Lukácsy Béla, Antonescu István, Petrik Gyula, Kasper Mihály, Polit-Deszansics Mihály végleg; Miletics Szvetozár és Jakics Antal fentartással igazoltatnak A szakbizottságokba megválasztott tagok nevei kihirdettetnek. 36

10. országos ülés 1875. september 9-kén. Kérvények bemutatása. A delegatiót september 21-re Bécsbe összehivó királyi leirat és ministeri értesitő levél felolvastatik. Simonyi Ernő a czeglédi és szalántai kerület képviselőségről lemond. Tisza Lajos szabadsági időt kap. A hátralévő biráló bizottságoknak, valamint a válaszfelirati és többi szakbizottságoknak megalakulása bejelentetik. A könyvtári bizottság a könyvtár javadalmazása iránti előterjesztését bemutatja. Az összeférhetlenségi és biráló bizottságok némely tagjai az esküt leteszik. 41

11. országos ülés 1875. september 10-én. Dimitrievics Milos, Theodorovics János megbizó leveleiknek bemutatása. Theodorovics János lemondásának bejelentése. A megalakult bizottságok megalakulásának bejelentése. Szeniczey Ödön, mint az összeférhetlenségi bizottság tagja az esküt leteszi. A belügyminister beadja a képviselőház számvevő bizottságának az országgyülés eloszlatása utáni időről

Digitized by Google

Lap.

szóló jelentését. A közösügyi delegatióba meghivó királyi leirat tárgyaltatván, a tagok választása a következő heti ülésre kitüzetik. 44

12. országos ülés 1875. september 11-én. Kérvények, és gr. Károlyi Tibor megbizó levelének bemutatása. Miletics Szvetozár igazoltatik. A főrendiház közli a delegatióba választott tagokról szóló jegyzőkönyvi kivonatot. A biráló bizottságokból Kürthy József és Szentiványi Árpád az eskütt leteszik. A felirati bizottság bemutatja a felirati javaslatról jelentését. A gazdasági bizottság bemutatja jelentését a nyomtatványok alakja és a septemberi költségvetés tárgyában. Több képviselő az osztályokba beosztatik. Madarász József a budapesti kereskedelmi és iparkamara által kiadott német nyelvü okmány; Mocsáry Géza és társai pedig az ungvári királyi törvényszék megtartása tárgyában interpellalják a kormányt. Az interpellatiók megtételére nézve az ülések végső időszakai tüzetnek ki. . . 45

13. országos ülés 1875. september 14-én. Kérvények bemutatása. Antonescu István a bogsáni kerületi képisevlőségről lemond. Gróf Zichy Nándor, b. Wodianer Béla, Szilassy János, Vidliczkay József, Harkányi Frigyes, gr. Károlyi Tibor és b. Prandau Gusztáv végleg, Dimitrievics Milos fentartással igazoltaknak jelentetnek. A kérvények I. sorjegyzéke bemutattatik és a kérvények tárgyalási határideje meghatároztatik. Simonyi Ernő és társai külön választelirati javaslatot adnak be. A delegatió tagjai megválasztatnak. A könyvtári és gazdasági bizottsági jelentések tárgyaltatván, elfogadtatnak. A kormány válaszol Madarász Józsefnek a budapesti kereskedelmi kamra által kiadott németnyelvü okmányok tárgyában tett interpellatiójára, mely tudomásul vétetik. 54

14. országos ülés 1875. september 15-dikén. A véderő-bizottság és az osztályok megalakulásának bejelentése. A háznagy beadja a szüneti időszak alatti kiadásokról szóló számadásokat. A biráló bizottság jelentése folytán Szilágyi István igazoltatik A delegatióba megválasztott tagok nevei kihirdettetnek. Miletics Szvetozár választelirati inditványa bejelentetik s utóbb beadatik. A választelirati javaslatok átalános tárgyalása megkezdetik. A kormány válaszol Mocsáry Gézának az ungvári törvényszékre vonatkozó ministeri rendelet iránt tett interpellatiójára, mely tudomásul vétetik. 62

15. országos ülés 1875. september 16-án. Gr. Pejachevich László megbizó levelének bemutatása. B. Orbán Balázs szabadságidőt kap. Pór Antal, Antal Gyula, Wirkner Lajos, Krajcsik Ferencz, Siskovics Tamás képviselők igazoltatnak. A választelirati javaslat tárgyalása tovább foly. 77

16. országos ülés september 17-én. Decáni Gusztáv megbizó-levele bemutattatik Kulcsár Lajos, Bibics Döme, Künle József, gr. Pongrácz Ágoson, Papp Sándor igazoltatnak. A választelirati javaslat tárgyalása tovább foly. 99

17. országos ülés 1875. september 18-án. Kérvények bemutatása. Gr. Pejachevich László, Decani Gusztáv, Bujanovics Sándor, Kiszely Árpád igazoltatnak. Ráth Károly és Vojnics Jakab választása ellen vizsgálat rendeltetvén, az előbbi ügyében Halász Bálint kiküldetik. Decáni Gusztáv, gr. Pongrácz Ágost, Wirkner Lajos, Künle József, gr. Pejachevich László az osztályokba beosztatnak. A választelirati javaslat tárgyalása befejeztetvén, elfogadtatik. A kérvények I. sorjegyzéke elintéztetik 122

Digitized by Google

Lap.

18. országos ülés 1875. september 19-én. A válaszfelirat hitelesittetik, a gyülés szine előtt aláiratva és megpecsételtetve, ő Felségéhez felküldetni határoztatik. Kérvény bemutatása. Fügh Károly, Hedry Ernő, Szongott Jakab, Szabó Mihály a biráló bizottságok jelentései folytán igazoltatnak. A könyvtári bizottság bemutatja a könyvek használatára vonatkozó szabályjavaslatot. Vojnics Jakab megválasztása ügyének megvizsgálására Dániel László kiküldetik. A pénzügyminister előterjesztést tesz az állami költségvetés és háztartás állapotáról és irányzatáról, bemutatván az 1876. évi költségvetést és az átalános jövedelmi adóról szóló törvényjavaslatot. Királyi leirattal az országgyülés november 4-ig elnapoltatik. 143

19. országos ülés 1875. november 4-én. B. Wenckheim Béla ministerelnöknek lemondásáról és helyébe Tisza Kálmánnak kineveztetéséről szóló királyi leirat felolvastatása, és az ujonnan kinevezett kormány bemutatása. Bejelentése annak, hogy ő Felsége a feliratot k. tudomásul vette, és az V. Ferdinand király elhunyta fölött nyilvánitott részvételt a királyi felségek megköszönék. Feliratok és kérvények bemutatása. A közoktatási minister a tanulmányi alapok jogi természetére vonatkozó kinyomott okmányokat kinyomatva beadja. Az 1873. évi zárszámadásról a főszámszék jelentése bemutattatik. Szűcs Imre, Bartal György, Horn Ede képviselők halála bejelentetik. Császár Bálint lemondása bejelentetik. Zsiros Lajos képviselő a biroi hivatalról eleddig le nem mondván, ez eset az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittatik. Jókai Mórnak az Athenaeum nyomdai társulat a választmányi tagságról lemondását el nem fogadván, ez eset az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittatik. Deák Ferencz, Veres Pál, Nedeczky István, ifjabb Simonyi János, Steinacker Ödön, Németh Albert, Ernst Frigyes, Pogány Ödön, Máriássy Miklós, gr. Degenfeld Lajos, Babics János, Zsigmondy Vilmos megbizó leveleik és az utolsónak megválasztása elleni kérvény bemutattatnak. Dimitrievics Milos végleg igazoltatik. Az inditványok, határozati javaslatokról szóló elnöki havijelentés felolvastatik. A belügyminister közigazgatási bizottság választását kérő inditványt ad be. A pénzügyi bizottság beadja jelentését az 1876. évi államköltségvetésről a kisebbségi különvéleménynyel együtt, és a jövedelmi adótörvényjavaslatról. A napló biráló bizottság bemutatja ügyrendét. Ráth Károly és Vojnics Jakab választása ügyében a kiküldöttek a tett vizsgálatokról jelentéseiket beadják. A napirend megállapittatik 162

20. országos ülés 1875. november 5-én. Kérvények és Nagy Ferencz megbizó levelének bemutatása. A kormány beadja az 1874. évi zárszámadásokról szóló számszéki jelentést, az 1873. évi zárszámadásra a kormány által tett észrevételeit, az államszámszéknek a Magyar- és Horvát-szlavonországok közt, 1869—72 évekre eszközölt leszámolásra vonatkozó jelentését, továbbá a következő törvényjavaslatokat: 1. a közegészségügy rendezéséről, 2. a törvényhatóság rendezéséről; 3. a községek rendezéséről; 4. a megyei közigazgatási bizottságról; 5. a megyék, kerületek, vidékek és székek közigazgatási, árva és gyámi hatósági kiadásainak fedezéséről; 6. a közadók kezeléséről; 7. a létező adótörvényeknek 1876. évre is meghosszabbitásáról; 8. a szeszadótörvénynek a polgárositott határőrvidékre is kiterjesztéséről; 9. a horvát-szlavonországi urbéri váltsági kötvények némely kedvezményéről; 10. a Romániával kötött vám- és kereskedelmi egyezményről; 11. a hawaii királysággal kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről; 12. Spanyolországgal a vámmódositás elhalasztása iránt kötött pótegyezményről; 13. a nemzetközi távirda-egyezményről; 14. a jelzálogintézetek által kibocsátott záloglevelek biztositásáról; 15. a kir. bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési

Digitized by Google

Lap.

fokozatokról; 16. a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetekre történő ajándékozások alakszerüségéről; 17. a váltótörvénykönyvről és 18. büntető törvénykönyvről; 19. az 1876. évben kiállitandó ujonczokról; 20. a hadsereg ellátásáról; 21. az 1876-ban fegyver-szállitásról, és a fegyver-szállitási szerződés felbontásából eredt költségek fedezéséről. A belügyminister inditványa a közigazgatási bizottság választásáról tárgyaltatik és elfogadtatik. A függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottság jelentése, valamint a képviselőház számvizsgáló bizottságának, a könyvtári bizottságnak a könyvek használatára vonatkozó szabályokról készült jelentései tárgyaltatnak és elfogadtatnak . . . 170

21. országos ülés 1875. november 6-án Mocsáry Géza és Csatár Zsigmond interpellatiója bejelentetik. A naplóbiráló bizottság jelentése elfogadtatik. A választó-kerületek országgyülési képviseltetésének nyilvántartásáról beadott elnöki jelentés elintéztetik. Tormássy Mihály halála bejelentetik. Mocsáry Géza a polgári házasságra vonatkozó törvényjavaslat tárgyában tett interpellátióját visszavonja. Csatár Zsigmond az örkényi határban megvásárolt ágyulőtér tárgyában interpellálja a kormányt 176

22. országos ülés 1875. november 8-án. Deák Ferencz, Veres Pál, Steinacker Ödön, Németh Albert, Ernszt Frigyes, gr. Degenfeld Lajos, Nagy Ferencz végleg; ifj. Simonyi János, Nedeczky István, Máriássy Miklós, Babics János, Pogány Ödön fentartással igazoltatnak. Babics János megválasztatásának megsemmisitését kérő kérvény a biráló bizottságnak kiadatik. A most igazolt képviselők, továbbá Bibics Döme, Kiszely Árpád és Szabó Mihály beosztatnak. A közigazgatási bizottság megválasztására a szavazatok beadatnak 179

23. országos ülés 1875. november 10-én. Kérvények bemutatása. Ifj. Simonyi János, Nedeczky István, Pogány Ödön végleg igazoltatnak Az 1872. és 1873. évi zárszámadások a zárszámadási bizottságokhoz utasittatnak. Zsigmondy Vilmos megbizó levele a választás ellen beadott kérvény folytán a biráló bizottsághoz utasittatik. A közigazgatási bizottságba megválasztottak nevei kihirdettetnek . . 181

24. országos ülés 1875. november 11-én. Kérvények bemutatása. Berceanu Laurenau képviselő lemondása bejelentetik. Zsigmondy Vilmos a 3-ik osztályba soroztatik. A közigazgatási bizottság megalakulása bejelentetik. Az 1876. évi államköltségvetés átalános tárgyalása megkezdődik 182

25. országos ülés 1875. november 12-én. Kérvények bemutatása. Az 1876. évi államköltségvetés átalános tárgyalása tovább foly 205

26. országos ülés 1875. november 13-án. Kérvények bemutatása. Máriássy Miklós végleg igazoltatik. A kormány a népiskolai hatóságokról törvényjavaslatot ad be. A számvizsgáló bizottság bemutatja jelentését az országgyülés szünetelése alatt vezetett számadások megvizsgálásáról. Az 1876. évi államköltségvetés átalános tárgyalásának folytatása 233

27. országos ülés 1875. november 15-én. Ő Felségének Erzsébet császárné és királynénak névnapjára a ház az elnök által üdvözletét tolmácsoltatni határozza. Kérvények és Kollarics Pál megbizó levelének bemutatása. A gazdasági bizottság beterjeszti a képviselőház november havi költségvetését és a nyomtatványok

Digitized by Google

Lap.

kiállitására vonatkozó jelentést és september-október havi üléseinek jegyzőkönyveit. A kérvények II. sorjegyzéke bemutattatik 259

28. országos ülés 1875. november 16-án. Kérvény és Joannovics György megbizó levelének bemutatása. Kossy Sándor képviselő megválasztási ügye az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittatik. A kormány a cseléd és gazda közti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és napszámosokról törvényjavaslatot ad be. Az 1876. évi államköltségvetés átalános tárgyalása tovább foly. 284

29. országos ülés 1875. november 17-én. Levéltári nyugták bemutatása. A kormány részéről: 1. a gyári és kereskedelmi védjegyek kölcsönös oltalma tárgyában a németbirodalmi kormánynyal kicserélt ministeri nyilatkozvány beczikkelyezéséről; és 2. a métermérték ügyében kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatok beadatnak. A képviselőház november havi költségvetése és september-október havi számadások tárgyalása. Az 1876. évi államköltségvetés átalános tárgyalásának folytatása. 306

30. országos ülés 1875. november 18-án. Kérvény bemutatása. Az 1876. évi államköltségvetés átalános tárgyalásának folytatása 329

31. országos ülés 1875. november 19-én. Kollarics Pál és Joannovics György végleg igazoltatnak és az osztályokba besoroztatnak. A beadott és nyomtatásban kiosztott törvényjavaslatoknak az osztályokban tárgyalása elhatároztatik. A pénzügyi ministerium az államjószágok bérhátralékairól valamint az államerdőségeknél és bányáknál létező értékekről szóló jelentését beterjeszti. Az 1876. évi államköltségvetés átalános tárgyalása befejezve lévén, az névszerinti szavazással részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik. A napirend megállapittatik. 359

32. országos ülés 1875. november 20-án. Kérvény bemutatása. A közoktatási minister beadja jelentését a közoktatásnak 1873. évi állapotáról. Az 1876. évi államköltségvetés részletes tárgyalása megkezdetik. A kérvények II. sorsjegyzéke elintéztetik. Szalay Imre a népnevelési törvény meg nem tartása miatt interpellálja a kormányt 363

Digitized by Google

A

KÉPVISELŐHÁZ NAPLÓJA

I.

Digitized by Google

Digitized by Google

1. országos ülés

1875. augusztus 30-án

Boér Antal korelnök elnöklete alatt.

Tárgyai: A korelnök és korjegyzők elfoglalják helyeiket. A király ő Felsége által ünnepélyesen megnyitandó országgyülés helye, ideje és szertartatási módja bejelentetik. A trónbeszéd kihirdetésére és az alakulásra az ülések ideje kitüzetik.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, báró Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Somssich Pál: Tisztelt képviselői kar! A házszabályok értelmében az üléseket megnyitja a háznak legidősebb tagja; ez foglalja el az elnöki széket. Tudtommal Boér Antal képviselő urban tiszteljük legöregebb társunkat: fölszólitom tehát, hogy az elnöki széket foglalja el, és járjon el a házszabályok értelmében. *(Helyeslés.)*

Boér Antal korelnök *(Éljenzések közt elfoglalja az elnöki széket)* T. képviselő társaim! Üdvözlöm t. képviselő társaimat e törvényhozási ciklus kezdetén. Fogadják hálás köszönetemet a kor irányában tanusitott abbeli kegyességökért, hogy ezen diszes állásra engem méltóztattak felszólitani. Ha netán egy, vagy más tekintetben valami mulasztást követnék el: legyenek kegyesek útmutató tanácsukkal a tévedőt helyre igazitani.

Hogy az úttörés munkája mentől előbb megkezdethessék, felszólitom a házszabályok értelmében a ház legifjabb hat tagját, méltóztassanak a korjegyzői helyeket elfoglalni. Megjegyzem, hogy ha netán a felszólitottaknál t. képviselő társaim közt találkoznék még fiatalabb korú, jelentse magát, hogy a házszabályok rendeletének elég tétethessék.

A legfiatalabbak az én tudtommal: Szlávy Olivér, báró Jósika Gyula, gróf Bethlen Andor, Ugron Ákos, Szivák Imre és Baross Gábor. Ha e hat tagnál fiatalabbak nincsenek, méltóztassék e hat képviselő társaimnak helyüket elfoglalni. *(Megtörténik.)*

Van szerencsém a t. képviselőket értesiteni, hogy ő Felsége legkegyesebb királyunk a maga személyében fogja holnap tiz órakor az országgyülést megnyitni. A kik befférnek az udvari kápolna termébe, ott 10 órakor a szent misét fogják hallgatni, a kik pedig nem férnek be, azok a szertartás végét a nagy teremben várják be.

Ez alkalomra az udvari gyász meg van szüntetve és a rendjelek a kabáton kivül fognak viseltetni. *(Felkiáltások: „Halljuk az értesitést!)*

Baross Gábor korjegyző *(olvassa a miniszterelnök átiratát.)*

Nagyságos korelnök ur! A f. évi augusztus hó 28-ára egybehivott országgyülés azon hó 31-én délelőtti 10 órakor fog ő csász s apost. kir. Felsége által a királyi várlak nagytermében ünnepélyesen megnyittatni.

Miről Nagyságodat szives tudomás s a képviselőház értesitése végett van szerencsém tudositani.

Egyszersmind Nagyságod személyes használatára az emlitett alkalomra megállapitott udvari szertartás programmját ide mellékelve oly hozzáadással küldöm meg, miszerint a fentebbi ünnepélyes alkalommal a jelenleg fenlévő legmélyebb udvari gyász leteendő, s a diszöltönyön a cs. és kir. rendjelvények szalagjai a kabáton felül viselendők.

Digitized by Google

Fogadja Nagyságod kiváló tiszteletem nyilvánitását. Budapesten, 1875. augusztus hó 29-én.

Korelnök: E szerint t. képviselő urak a mai ülés teendőinek egyike be lévén fejezve, fölszólitom a tisztelt képviselő urakat: méltóztassanak holnap a megnyitási szertartásra mentől számosabban megjelenni. (*Felkiáltások: „Halljuk a programmot!“*)

Tehát a programm fel fog olvastatni.

Baross Gábor korjegyző *(olvassa a megnyitási ünnepély programmját.)*

Szertartás

a magyar országgyülés ünnepélyes megnyitásakor 1875. évi augustus havában.

Kedden 1875. évi augusztus hó 31-én délelőtt 10 órakor a magyar országgyülés mindkét házának tagjai a budai királyi várban megjelennek és a mennyire a várkápolna térfogata megengedi, lemennek oda, az isteni szent tiszteletet meghallgatandók. A többi tag ezalatt a nagy teremben marad.

Ő császári és apostoli királyi Felsége az emlitett szent misére minden nyilvános kiséret nélkül az udvari kápolnának oratoriumába megyen, mely alatt a püspök az apostoli kereszttel állani fog.

A nagymise után ő Felsége termeibe távozik s ott időzend, a mig az egyházi méltóságok átöltözködnek és longis-ban az udvari kápolnából a felső templomba értek, hol is ezalatt a többi, ő Felségének kiséretére hivatalos császári királyi udvari főhivatalok és testőrkapitányok, a herczegprimás, a m. kir. ministerek, a zászlós urak és a püspök a kettős kereszttel a kihallgatási teremben (a felső várnégyszög oldalán) összegyültek.

Mihelyt minden elrendeztetett, ő Felségének a cs. kir. első főudvarmester által jelentés tétetik s erre ő Felsége fölkelvén, a belső termekből a nagy terembe a következő rendben távozik:

Egy cs. kir. kamara-irnok.
Két rendbiztos.
A m. kir. főajtónálló.
A herczegprimás és az ország zászlósai.
A m. kir. ministerek.
A cs. kir. első főudvarmester a pálczával.
A m. kir. fölovászmester, mint helyettese a cs. kir. udvari főmarschallnak, a fölfelé tartott kivont állami karddal.
Jobbján a püspök az apostoli kereszttel.
Ő császári és apostoli királyi Felsége. Oldalt s hátul a m. kir. testőrkapitány, a cs. kir. testőrök lovasszázadának kapitánya, a cs. kir. udvari főkamarás és a cs. kir. főhadsegéd képezik a kiséretet.

A terembe érve ő császári és apostoli királyi Felsége a trónra lép, leül s kalpagját felteszi. Kisérete a mellékelt schémán kijelölt állásokat foglalja el a trón oldalán.

Most beszédet tart ő császári és apostoli királyi Felsége a magyar országgyülés mindkét házának egybegyült tagjaihoz.

A trónbeszéd végeztével ő Felsége felkel, leveszi kalpagját s az előbb megjelölt rendben a belső termekbe vonul.

Simonyi Ernő: T. képviselő urak! Én ezt a programmot olvastam már a lapokban; de a mi a lapokban megjelenik, az nem hivatalos; itt azonban hivatalosan felolvastatván a programm: kénytelen vagyok ellene némi észrevételeket tenni. Ugyanis egyik pontjában, a hol ő Felségének a magyar királynak a magyar országgyülés elé a szokott szertartással való bevonulását leirja: az mondatik, hogy a magyar királyi fölovászmester az állami karddal elől megy.

Ez tökéletesen helyes; a magyar közjog szerint igy kell lennie.

De a hogy megnyitási ünnepélynél a magyar kir. fölovászmester, mint a csász. kir. udvari főmarschall helyettese legyen jelen: ez nem helyes; ez egészen eltérő az eddigi magyar közjogi gyakorlattól és azt hiszem, hogy valami udvari kanczelláriai hibából csuszott be a programmba. — Nehogy ebből valami előzetes eset formáltassék Magyarország államiságának hátrányára: kérem a hibát kijavittatni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

B. Wenkheim Béla ministerelnök: T. képviselő urak! Nem történt semmi tévedés. A cs. kir. udvari marschall az udvar környezetéhez tartozik és ha ő távol van, minthogy egész diszpompával nyittatik meg az országgyülés: az eddigi szokáshoz képest ő Felségének tökéletesen szabad akaratától függ ezen udvari tisztet bárki által is helyettesittetni. Nem történt tehát tévedés, hanem az eddigi szokás és gyakorlat szolgált ezen helyettesités alapjául. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Simonyi Ernő: Engedelmet kérek, a magyar törvény csak magyar zászlós urakat ismer; ezek végzik folyton, koronázáskor és egyéb királyi ünnepélyes megjelenések alkalmával a szertartást. Udvari marschall a magyar zászlós urak között nincs; és midőn ő Felsége a magyar király a magyar országgyülést megnyitja: ott hivatalos functiója egyedül magyar zászlós uraknak lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Korelnök: T. képviselő urak! Ezen tárgyra nézve bátor vagyok, ha helyesnek találják, megjegyezni, hogy ma erről szó nem lehet, mert most a vitának és ennélfogva a határozatnak itt helye nincs. Ha a t. képviselő-társamnak e tárgyban megjegyzése van: jogát föntarthatja azon időre, mikor a ház megalakult és határozatképes lesz; akkor lesz helyén felszólalása. *(Helyeslés.)*

Irányi Dániel: Én nemcsak alkotmányosnak, hanem régi törvényeinkben gyökerezőnek tartom Simonyi Ernő t. képviselőtársam felszólalását és midőn ahoz én is hozzá járulok, egyuttal, miként 1869-ben és 1872-ben, barátaim és a magam nevében kijelentettem, ugy kijelentem ez alkalommal is, hogy ha csak a kormány részéről biztositást nem nyerünk az iránt, hogy a királyi várlakon a megnyitás alkalmával a magyar nemzeti és a horvát lobogókon kivül más, nevezetesen fekete-sárga zászló kitüzetni nem fog: mi a megnyitási ünnepélyen meg nem jelenünk. *(Fölkiáltások a középen: Tessék!)* — A fekete-sárga zászlónak a budai királyi várlakon nincs helye; legkevésbbé van helye a magyar országgyülés megnyitásakor, akár családi szinnek tekintessék — minek azt némelyek tekinteni szeretik — akár pedig osztrák birodalmi jelvénynek, a minek én tartom azt.

Ha családi szinnek tekintik: ne felejtsék azt, hogy a magyar királyi várlak nem családi, hanem nyilvános középület, a melyre az 1848-ki törvény értelmében a magyar nemzeti szinü lobogó tüzendő ki. Különben is ne felejtsék azt, hogy a magyar országgyülés nem családi, hanem fontos nemzeti ünnepély.

De nincs helye a budai várlakon a fekete-sárga lobogónak azon esetben sem és még kevésbbé, hogy ha osztrák birodalmi jelvénynek tekintetik.

Magyarország nem kiegészitő része az osztrák birodalomnak, hanem önálló, független ország. *(Fölkiáltások: Ugy van!)* — A kettős szinnek, a színek egyesitésének, véleményem szerint, az 1867-ki kiegyezés alapján is — mely az önök müve, nem a mienk, — csak az esetben van helye: ha Magyarország és Ausztria, vagyis, mint önök nevezik, az osztrák-magyar monarchia együttvéve képviseltetik a külföld irányában; de Magyarország határain belül idegen zászlónak nincs helye, annak jogosultságát nem ismerhetem el, ép oly kevéssé, mint nem volna jogosult a magyar szinnek kitüzése a bécsi Burg-ra, midőn császár ő Felségének méltóztatik az osztrák Reichsráthot megnyitni.

Megütköztek és véleményem szerint méltán ütköztek meg a lapok azon, hogy a határőrvidéknek nem tudom melyik városában, fekete-sárga zászlót tüztek ki a választás alkalmával; sőt — s ezt a kormány-párti lapok tették és véleményem szerint helyesen tették, a kormány figyelmét fölhivták ezen visszaélésre és kihivásra.

Vajon ugyanezen jelvénynek az ország fővárosában, az ország szivében, a magyar országgyülés megnyitásakor való kitüzése inkább hirdeti-e a magyar állameszmét, mintha a határőrvidék valamelyik kisszerü városában tüzetik az ki?

Egyébbiránt ámbár elismerem, hogy az eddigi szokás szerint az országgyülés helyesen nyittatik meg király ő Felségének lakosztályaiban; nem habozom kijelenteni, hogy sokkal helyesebbnek tartanám: ha a megnyitás ünnepélye a parlament házában történnék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez igy történik Angliában, még akkor is, midőn a koronát asszony viseli; igy történt Lajos-Fülöp alatt Franciaországban, igy történik Belgiumban, Olaszországban, szóval mindenütt, hol nem octroyált alkotmány létezik, hanem a nép felsége elismerésre talál.

Ezt tartoztam kijelenteni s ezzel bezárom szavaimat.

B. Wenckheim Béla ministerelnök: A mi a fekete-sárga szineket illeti, azok a felséges uralkodó háznak családi szinei. Ha minden egyes embernek szabadságában áll, lakásán, várán lobogtatni szineit: épen igy áll ez jogában Felséges Urunknak királyunknak. *(Helyeslés a középen.)* Ha valaki bokros ezektől a szinektől, s ezek miatt nem megy föl Budára: ezt teheti tetszése szerint. Én ezen szinek előtt meghajlok s azokat tiszteletben tartom. Nem láthatok tehát abban semmi alkotmányellenes dolgot, ha ő Felsége családi szineit várára feltüzi. *(Helyeslés a középen.)*

Digitized by Google

Korelnök: A házszabályok 2-ik pontja meghatározza az első nap teendőit. Azt rendeli, hogy a korelnök értesiti a megnyitás napjáról, módjáról, rendjéről a képviselőházat. A törvény ezen rendeletének elég van téve. E §-ban arról, hogy vita lehessen, semmi szó nincs.

Még van a t. képviselő uraknak jelenteni valóm, hogy a választások elleni kérvények átvétele ma délután 4—6-ig, holnap d. e. 9—10-ig és d. u. 4—6-ig az elnöki teremben fog végrehajtatni.

A házszabályok idézett szakaszának rendelkezése szerint intézkedni kell az iránt, mikor tartsa a ház alakuló ülését. Ez a holnaputáni napra 10 órára tüzethetik ki, ha jónak látják a t. képviselők.

Tisza Kálmán belügyminister: T. képviselő urak! A t. korelnök urnak tökéletesen igaza van abban, hogy az alakuló ülést csak holnapután lehet megtartani. De ugy gondolom, ez nem ellenkezik azzal, a mi eddig szokásban volt, hogy mihelyt ő Felsége legmagasabb trónbeszédét elmondotta: azután egy-két órával összejött a ház, hogy a trónbeszéd itt is felolvastassék, és a főrendiházhoz átküldessék. Én tehát azt gondolom és azt vagyok bátor proponálni, hogy holnap 1 órakor ezen czélból jöjjünk össze. *(Helyeslés.)* Az alakuló ülés pedig, mint a t. korelnök ur mondotta, holnapután 10 órakor tartatnék meg. *(Helyeslés.)*

Korelnök: Én a törvény értelmének akartam eleget tenni, midőn előbb az alakuló ülés iránt akartam a t. képviselő urak intézkedését kikérni s csak azután figyelmeztetni a képviselő urakat arra, hogy a holnapi ülésen a trónbeszéd föl fog olvastatni.

Madarász József: T. uraim! Arra nézve, a mit az igen tisztelt belügyminister ur mondott, legkisebb ellenvetésem sincsen. Az ugy szokott mindig történni, hogy a mikor megnyittatik az országgyülés: ugyanakkor összejön a képviselőház rövid ülésre, melyen a leirat felolvastatik és átküldetik a felsőházhoz és a képviselőház a megalakulás végett leginkább a megnyitás utáni napon szokott összejönni. És igy én is elfogadom azon inditványt, hogy a képviselőház a trónbeszéd meghallgatása végett holnap, alakulás végett pedig csak holnapután jöjjön össze. De megbocsát nekem a t. korelnök ur, ha a Simonyi Ernő és Irányi Dániel képviselőtársaim előadása folytán általa tett észrevételre kötelességemnek tartom nyilatkozni.

A t. korelnök ur azt mondotta, hogy itt az országgyülés megnyitásának helyéről, idejéről és rendéről vitatkozásnak és végzésnek helye nincsen. Megengedem, hogy végzésnek helye nincsen; de hogy vitatkozásnak se volna helye: azt nem hiszem; és engedje meg nekem a tisztelt korelnök ur, hogy azt mondjam, hogy önmaga is be fogja látni, ha alkotmányos érzületére hivatkozom, hogy igenis van helye és ideje.

Kérdem a korelnök urtól és a képviselő uraktól is, kiknél ama fölszólalások visszatetszést idéztek elő, hátha ez az országgyülés, mely most, elismerem, törvényes időben hivatott össze, nem hivatott volna össze azon törvényes időben, melyet az 1848. évi törvény rendel: akkor mikor volna ideje a fölszólalásnak, ha nem mindjárt a legelső ülésen, még a korelnök elnöksége alatt? vagy ha a megnyitás helye például nem oda tüzetett volna ki, hová azt a törvény rendeli? Most például Buda és Pest egyesült Budapest fővárossá és igy most azáltal is, hogy az országgyülés Budán nyittatik meg, elég van téve a 48-ki törvény rendeletének; de a mig Buda nem volt Pesttel egyesülve, engedje meg nekem a tisztelt korelnök ur: ha azt mondom, hogy nem történt a törvénynek megfelelőleg az, hogy az országgyülés nem Pesten, hanem Budán nyittatott meg. Meg fogják nekem bocsátani, hogy ép ugy, mint Simonyi Ernő és Irányi Dániel barátaim, kiknek előadásához én is csatlakozom, kötelességemnek tartottam ezeket az igen tisztelt korelnök ur nyilatkozatára megjegyezni, hogy ez mindenesetre bejőjjön a naplóba. Ezt képviselői és egyuttal polgári kötelességemnek is tartottam.

Korelnök: A mai napirend ki lévén meritve, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. $10^{3}/_{4}$ órakor.)

Digitized by Google

2. országos ülés

1875. augusztus 31-én.

Boér Antal korelnök elnöklete alatt

Tárgya: A trónbeszéd kihirdetése.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, b. Wenkheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. 1 órakor.)

Korelnök: Méltóztassék helyeiket elfoglalni; az ülést megnyitom. Fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Ugron Ákos korjegyző *(olvassa az aug. 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Korelnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

B. Wenckheim Béla ministerelnök: T. ház! Van szerencsém az ő Felsége legkegyelmesebb királyunk által elmondott trónbeszédet, melylyel a jelen országgyülést megnyitni méltóztatott, ezennel átadni: kérvén azt a szabályok és a szokás szerint felolvastatni.

Szalay Imre: T. képviselőtársaim! *(Felkiáltások: Nem lehet!)* Személyes kérdésben kivánok szólni. *(Felkiáltások: Nincs személyes kérdés! Rendre!)*

Gr. Bethlen András *(felolvassa a trónbeszédet.)*

Korelnök: A legmagasabb trónbeszéd, mely hódolatteljes tisztelettel tudomásul vétetik, ki fog nyomatni, a képviselőház tagjai közt szét fog osztatni és át fog küldetni a szokásos felolvasás végett a méltóságos főrendekhez. Az átvitellel megbizom Szlávy Olivér jegyző urat.

A jegyzőkönyvnek erre vonatkozó pontját méltóztassanak meghallgatni.

Baross Gábor korjegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot.)*

Elnök: Nem lévén észrevétel, a jegyzőkönyvi kivonatot hitelesitettnek jelentem ki.

Szalay Imre: T. képviselő társaim! A tegnapi ülésben báró Wenckheim Béla ministerelnök ur a zászló-kérdésben, Irányi Dániel képviselő társamnak előterjesztésére egy kifejezést használt, mely kifejezés a következő: „Ha valaki bokros azoktól a szinektől.“

Engedelmet kérek, miután szerencsés vagyok magam is azok közzé tartozni, a kik szintén a szinkérdés miatt nem mentek fel az országgyülés megnyitására Budára: magam iránti kötelességemnek tartom visszautasitani ezen kifejezést és a parlamenti illemnél fogva *(zajos felkiáltások a középen: Ohó! Rendre!)* röviden csak azt jegyezni meg reá, hogy a t. ministerelnök ur, ugy látszik, a sport terén igen gyakorlott az efféle müszavak használatában, ... *(Élénk mozgás és felkiáltások a középen: Rendre!)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, méltóztassék szavait a ház és a kormány méltóságához képest megválogatni. *(Élénk helyeslés a középen!)*

Szalay Imre: A sport terén, mint emlitettem, a t. ministerelnök ur járatos a müszavak elsajátitásában, csak arra fogom kérni, sziveskedjék megválasztani a tért. *(Helyeslés a szélső baloldalon., zaj a középen)*

B. Wenckheim Béla ministerelnök: Én ugyan részemről nem szoktam szavaim magyarázgatásába bocsátkozni, főleg ha támadólag intézem azokat. Minthogy azonban a teg-

Digitized by Google

napi alkalommal sértő szándékom épenséggel nem volt: nem habozom annak kijelentésével, hogy a képviselő ur által idézett kifejezéssel senkit sem akartam megsérteni. A szó, a melylyel tegnap éltem, tisztességes magyar szó, *(Élénk helyeslés a középen)* a mely — azt hiszem — a parlamenti illemet nem sérti meg, *(Helyeslés a középen)*, a mi nem is lehet szándékom soha, mert jól tudom, mivel tartozom a t. ház méltóságának és mivel tartozom minden tagjának. *(Zajos tetszés-nyilvánitások és tapsok a középen.)*

Elnök: A mai ülés napirendje ki van meritve. Holnap 10 órakor lesz az alakuló ülés. Tisztelettel felszólitom t. képviselő társaimat, sziveskedjenek a holnapi ülésre megbizó leveléket magukkal elhozni, hogy azokat a házszabályok értelmében a kijelölendő korjegyzőnek átadhassak. Ezzel az ülést bezárom.

Az ülés végződik d. u. 1¼ órakor.

---

3. országos ülés

1875. september 1-én délelőtt

Boér Antal korelnök elnöklete alatt.

Tárgyai: Deák Ferencz lemondása bejelentetik A képviselők beadják megbizó leveleiket. Darvas Imre és Juhász Mihály hivatalos állásaikról lemondása bejelentetik. Bujanovics Sándor, gr. Zichy Nándor, Krajtsik Ferencz, Künle József, Kulcsár Lajos, Ráth Károly, Kiszely Árpád, Vojnics Jakab, Pór Antal, Fügh Károly, Antal Gyula, Szilágyi István, Hedry Ernő választásaik ellen beadott kérvények bejelentetnek.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Trefort Ágost, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Korelnök: Az ülést megnyitom. Méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Baross Gábor korjegyző *(olvassa az augustus 31-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Korelnök: Ha nincs észrevétel: a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Van szerencsém a tisztelt képviselőknek jelenteni, hogy általánosan tisztelt hazánkfia, Deák Ferencz képviselőtársunk tulajdon kezével egy levelet intézett hozzám választási jegyzőkönyve tárgyában. E levél fel fog olvastatni a t. képviselő urak előtt. *(Halljuk!)*

Baross Gábor korjegyző *(olvassa Deák Ferencz levelét a mint következik:)*

Különösen tisztelt méltóságos korelnök ur!

Pest belvárosának választókerülete részéről többek által felszólittattam, hogy a képviselői állást — melyre engem kivánnak megválasztani — fogadjam el. Én tisztelettel s mélyen érzett hálával köszönöm meg a bizalomnak ezen nyilvánulását; de határozottan kijelentem, hogy közel két év óta folyvást tartó sulyos betegségem lehetetlenné teszi, hogy a bizalomnak megfelelhessek s a követi állás kötelességeit teljesithessem: s ennélfogva a választást el nem fogadhatnám.

Mindamellett azonban a választókerület képviselőjévé engem választott meg s megbizottjai által a választási jegyzőkönyvet hozzám küldötte. Én, ki a választást el nem fogadtam, a jegyzőkönyvet sem fogadtam el; de a választókerület küldöttjei a jegyzőkönyvet asztalomon hagyva, eltávoztak.

Azóta egészségem javulásnak indult ugyan, de korán sincs azon állapotban, hogy a követi állás kötelességeinek még most megfelelhessek. Nincs tehát egyéb mód, mint hogy az általam el nem fogadott választásról szóló jegyzőkönyvet Méltóságod kezeihez juttassam, hogy az uj választás elrendelése felett annak idejében gondoskodni lehessen.

Minthogy egészségem állapota nem engedi,

Digitized by Google

hogy személyesen jelenhessek meg, e levelet s az általam el nem fogadott választásról szóló jegyzőkönyvet Szeniczey Ödön képviselő ur fogja bemutatni.

Kiváló tisztelettel Méltóságodnak

alázatos szolgája

Budapesten, 1875. aug. 30-án.

Deák Ferencz s. k.

Korelnök: Azt gondolom, hogy a levélben kifejezett kívánság szerint, de a házszabályok értelmében is e választási jegyzőkönyv sorsa felett akkor fog határozat hozatni, ha a ház alakulása megtörtént.

Most fel fog olvastatni a névsor, méltóztassanak a t. képviselő urak akkor, mikor nevöket felolvassák, megbizó-leveleiket beadni.

A névsort olvasni fogja Szivák Imre.

Madarász József: T. képviselő urak! A szavazás könnyitése tekintetéből kérném a t. korelnök urat, sziveskedjék a korjegyzőket felszólitani, hogy a megbizó-levelek átvétele végett a ház nagyobb asztalánál foglaljanak helyet, hogy megbizó-leveleinket ott adhassuk át. *(Helyeslés).*

Szivák Imre korjegyző *(olvassa a képviselők névsorát és a képviselők beadják megbizóleveleiket).*

Korelnök: Van szerencsém jelenteni, hogy a beadott jegyzőkönyvek birtokosai közül ketten: Darvas Imre, Abaujmegye alispánja és Juhász Mihály Abaujmegye tiszti ügyésze jelentkeztek az iránt, hogy az incompatibilitási törvény értelmében állásukról annak idején, ahogy a házszabályok rendelik, nyilatkozni fognak. *(Helyeslés).*

Felszólitom a horvátországi képviselő urakat: legyenek szivesek mandatumaikat a szerint, a mint nevök fel fognak olvastatni, benyujtani.

Szivák Imre korjegyző *(olvassa a neveket. A horvát képviselők beadják megbizó-leveleiket).*

Korelnök: Jelentem a t. képviselő uraknak, hogy tizennégy képviselő választása ellen érkeztek be kérvények, még pedig a következők ellen: Bujanovits Sándor, Eperjes városa; Zichy Nándor gróf, Székesfehérvár városa; Krajcsik Ferencz, Nyitramegye privigyei kerülete; Künle József, a kézdi-orbai kerület; Kulcsár Lajos, Sopronmegye nagy-baromi kerület; Ráth Károly, Pápa város; Kiszely Árpád, a liptó-szentmiklósi kerület; Vojnits Jakab, Bácsmegye kernyajai kerülete; Pór Antal, Esztergam városa; Fügh Károly, Kőszegh kerülete; Antal Gyula, Baranyamegye Siklós kerülete; Szilágyi István, Máramarosmegye ökörmezői kerülete és végre Hedry Ernő, Bártfa városa képviselője ellen.

Mindezen kérvények kellőleg fel vannak a házszabályok értelmében szerelve. Érkezett egy 14. kérvény is, a mely azonban nem lévén a házszabályok értelmében kellőleg felszerelve: hivatalból visszautasittatott.

A mai ülésnek más tárgya nincs.

Ha a t. háznak belenyugodni méltóztatik: akkor az osztályokba való sorsolás a ma délután 4 órakor tartandó ülésben megtörténhetnék. *(Felkiáltások: Most!)*

Szontagh Pál *(somogyi)*: Ha a jegyek, a melyekre a képviselők neve a sorshuzás czéljából feliratik, még nem készültek volna el, fel lehetne függeszteni az ülést s az alatt elkésziteni.

Ghyczy Kálmán: Méltóztatik a t. képviselő uraknak látni, hány megbizó levél adatott be? A jegyek elkészitése és rendezése sok időbe kerül s azért czélszerünek tartanám, ha a sorshuzás megejtése, ugy a mint ez a mult országgyülés alkalmával is történt, ma délutánra tüzetnék ki. *(Helyeslés.)*

Korelnök: Gőzerővel nem lehet eligazitani a dolgot, mert akkor nem jól lesz megtéve. *(Igaz!)* De ha a t. ház okvetlenül kivánja, hogy most vigyük véghez a sorshuzást: akkor felfüggesztem az ülést egy órára. *(Délután négy órakor tartsunk ülést!)* Ma délután négy órakor tartunk tehát ülést. Az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11½ órakor.)

Digitized by Google

4. országos ülés

1875. september 1-én délután

Boér Antal korelnök elnöklete alatt.

Tárgyai: Szongott Jakab és Papp Sándor megválasztásaik ellen beadott kérvények bejelentetnek. Bereczky Sándor, Csemegi Károly, Máriássy Sándor, Urbanovszky Ernő, Bausznern Guido, Simonyi Simon és gr. Pejachevich Péter megbizó leveleik bemutattatnak. A képviselők nevei kisorsoltatnak és osztályokba osztatnak.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Pejachevich Péter, Széll Kálmán, Szende Béla, br. Wenckheim Béla.

(*Az ülés kezdődik d. u. 4 órakor.*)

Korelnök: Az ülést megnyitom. A jegyzőkönyv fel fog olvastatni.

Szlávy Olivér korjegyző: (*Olvassa a september 1-én d. e. tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Korelnök: Ha nincs megjegyzés, a jegyzőkönyv hitelesittetik. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Bethlen Endre korjegyző fogja vezetni. Tisztelt képviselő urak! Jelentem a t. háznak, (*Halljuk!*) hogy ujabban két kérvény adatott be szabályszerüen felszerelve és pedig Szongott Jakab tasnádi és Papp Sándor kővár-vidéki somkuthi választó-kerületi képviselők ellen.

Az ülés után még a következő képviselő urak adták be megbizó leveleiket: Bereczky Sándor, Csemegi Károly, Máriássy Sándor, Urbanovszky Ernő, Bausznern Guido, Simonyi Simon és gróf Pejacsevich Péter.

Mielőtt a napirendre térnénk, felszólitom azon t. képviselő társaimat, a kik magukat az incompatibilitási törvény által érdekelve érzik, hogy az ülés után rögtön jelentkezzenek nálam, hogy őket jegyzékbe vehessem. Ezen felszólitást pedig teszem az emlitett törvény 6-ik szakasza rendeleténél fogva, a mely igy szól: „A megválasztott képviselő stb.“, (*Helyeslés*) hogy tehát ezen törvény végrehajtathassék, mulhatlan szükséges tudni, kik azon képviselő urak, kik az incompatibilitási törvény által érdekelve vannak.

Következik a napirend: az osztályokba való kisorsolás.

Jelentem a t. háznak, hogy 380 képviselő adta be megbizó-levelét; ezen 380 képviselő nevei fognak kisorsoltatni 9 osztályba.

Az első két osztályba jön 43—43, a többi osztályokba 42—42 képviselő. Ezen felül 28 horvát képviselő adta be megbizó levelét s igy a 28 horvát képviselőből az első osztályba 4, a többibe 3—3 fog jönni.

Zsedényi Ede: Miután az osztályok még ma akarnak alakulni, tudniillik elnököt és jegyzőt választanak: okvetlenül szükséges, hogy mindenki tudja az osztályokba beosztott képviselők neveit. Arra kérem tehát a méltóságos korelnök urat és a jegyző urakat, hogy legalább mindegyik osztály számára készittessék el az illető tagok névjegyzéke. (*Zaj.*)

Korelnök: Teendőimet ismervén, igenis annak idejében kötelességemnek fogom tartani az osztályokat felszólitani az alakulásra s akkor egyuttal az időt is ki fogom jelölni, a mikor ez meg fog történni. A jegyző uraknak pedig kötelessége mindjárt a kisorsolás alkalmával az egyes osztályokba beosztott képviselők neveit tisztába irni ugy, hogy mindjárt mindenki tudhassa, melyik osztályba soroztatott. (*Helyeslés. A képviselők nevei a sorsoló ládából kihuzatván, következőleg osztattak be.*)

Digitized by Google

I. osztály.

Pogány Károly
Lukács Béla
Leonhárd Frigyes
Uray Miklós
Vladár Ervin
Pogonyi Dénes
Mara Lőrincz
Szontagh Pál (somogyi)
Michel Jakab
Péchy Manó gr.
Széchényi Pál gr.
Papp Sándor
Erauszt Sándor
Luka Lajos
Bujanovics Sándor
Lichtenstein József
Román Sándor
Ürményi Miksa
Almássy Sándor
Vizsolyi Gusztáv
Berényi Ferencz gr.
Szathmáry Miklós
Révay Simon br.
Szilágyi István
Bittó Béni
Nyisztor József
Podmaniczky Frigy. br.
Szaplonczay Miklós
Pongrácz Adolf gr.
Rudics József br.
Szlávy József
Fornszek Sándor
Becze Antal
Zalay István
Biró Kálmán
Falk Miksa
Micskey Lajos
Erling Miklós
Szomjas József
Hazay Ernő
Antal Gyula
Perczel Lajos
Földváry Mihály

II. osztály.

Mihályi Péter
Schmausz Endre
Éber Nándor
Boda József
Ocskay Rudolf
Ráth Károly
Fabriczius Károly
Mocsáry Lajos
Kapp Gusztáv
Zichy Nándor gr.
Helfy Ignácz
Migazzy Vilmos gr.
Zsembery István
Pongrácz Lajos
Ocskay István
Wirkner Lajos
Sachsenheim Albert
Zabulik László
Kiszely Ernő
Farkas Elek (n.-kőrösi)
Csillagh József
Balogh Károly
Pulszky Ágost
Hets Károly
Juhász Mihály
Molnár György
Zákó Sándor
Maager Károly
Kacskovics Sándor
Paczolay János
Kaas Ivor br.
Szirmay Ödön
Jászay Antal
Ferdinándy István
Trefort Agoston
Barcsay Ákos
Wodianer Albert br.
Markhót János
Degenfeld Béla gr.
Zay Adolf
Gull József
Kulcsár Lajos
Pongrácz Ágost gr.
Plachy Tamás

III. osztály.

Peretti Alajos
Lovász Miklós
Simonyi Simon
Lehoczky György
Rády Endre
Horváth Lajos
Szitányi Bernát
Somssich Imre gr.
Tisza Kálmán
Boér Antal
Gábor Péter
Tisza Lajos
Bittó István
Knöpfler Vilmos
Hammersberg Jenő
Bokros Elek
Tomcsányi László
Prepeliczay Gyula
Péchy Tamás
Ivády Béla
Pór Antal
Kürthy József
Perczel Béla
Üchtricz Zsigmond br.
Simonyi Lajos br.
Baranyi Ágoston
Balázs Frigyes
Rónay István
Kövér Károly
Frölich Gusztáv
Hegedüs László
Irányi Dániel
Halassy Gyula
Kállay Béni
Halász Bálint
Héderváry Khuen Károly gr.
Tormássy Mihály
Tóth Kálmán
Tóth Vilmos
Farkas Elek (bihari)
Majzik Viktor
Szalay Imre

IV. osztály.

Horváth Gyula
Chorin Ferencz
Molnár Aladár
Miklós Gyula
Andrássy Mihály
Madarász József
Prónay József
Odeschalchy Gyula hg.
Horn Ede
Csávolszky Lajos
Trauschenfels Emil
Horváth Lajos
Tulok Zsigmond
Bausznern Guidó
Horváth Boldizsár
Papp Gábor
Sibrik Kálmán
Tisza László
Harkányi Frigyes
Baross Gábor
Taray Endre
Tarnóczy Gusztáv
Dessewffy Aurél gr.
Zákó György
Teleki László
Szabó Mihály
Szakáll Antal
Végh Aurél
Darvas Imre
Lónyay József
Lehoczky Egyed
Szluha Ágoston
Molnár István
Szapáry Gyula gr.
Móricz Pál
Mukics Ernő
Vendéghy Gábor
Kossuth Mihály
Rupprecht Lajos
Szerafin Frigyes
Szabovlyevics Mihály
Forgách Antal gr.

V. osztály.

Hosztinszky János
Simó Lajos
Jeney József
Pulay Kornél
Matkovics János
id. Ráday Gedeon gr.
Babics István
Nagy Károly
Máriássy Sándor
Ragályi Ferdinánd
Szeniczey Ödön
Hunkár Sándor
Ábrahámffy Gyula
Zsedényi Ede
Krajcsik Ferencz
Hieronymi Károly
Teleszky István
Justh József
Szüllő Géza
Szücs Imre
Sztupa György
Szögyény László
Bereczky Sándor
Muslay Sándor
Madarász Jenő
Mocsáry Géza
Szontagh Pál (gömöri)
Csemeghy Károly
Szikszay Lajos
Gidófalvy Albert
Pauler Tivadar
Haczky Kálmán
Hedry Ernő
Orosz Mihály
Doda Traján
Kiszely Árpád
Baldácsy Antal br.
Urbanovszky Ernő
Domahidy István
Huszár Imre
Wahrmann Mór
Nagy Ignácz

VI. osztály.

Bernáth Dezső
Császár Bálint
Róth Keresztély
Dessewffy Kálmán
Radvánszky Béla
Dörr Soma

Digitized by Google

Zmeskál Zsigmond
Szlávy Olivér
Szluha Benedek
Szongott Jakab
ifj. Ráday Gedeon gr.
Varga Károly
Borlea Zsigmond
Janicsáry Sándor
Várady Gábor
Jankovich Miklós
Máriássy Kálmán
Babocsay Lajos
Szende Béla
Bohus Zsigmond
Márkus István
Máday Lajos
Vállyi János
Mudrony Soma
Szentpály Jenő
Zsilinszky Mihály
Zsiros Lajos
Károlyi János
Kemény István br.
Kégl György
Istóczy Győző
Kemény Mihály
Király Alajos
László Antal
Gorove István
Királyi Pál
Szental György
Lipovniczky Sándor
Bibics Döme
Galgóczy Sándor
Andaházy Pál
Szilágyi Dezső

VII. osztály.

Ragályi Aladár
Csengery Antal
Csernátony Lajos
Lészay Lajos
Kollár János
Potoczky Dezső
Földváry János
Hodossy Imre
Makray Aladár
Ragályi Gyula
Prileszky Tádé
Balogh Imre
Felszeghy Sámuel
Kemény Kálmán br.
Perényi Zsigmond br.
Kovách László
Csanády Sándor
Luppa Péter
Kovácsy Gyula
Házmán Ferencz
Jósika Gyula br.
Csiky István
Csávossy Béla
Remete Géza
Békássy Károly
Bethlen András gr.
Jókai Mór
Simonyi Ernő
Kajuch József
Duka Ferencz
Koronthályi Ferencz
Kossy Sándor
Dániel László
Dániel Ernő
Jordán István
Bánffy László br.
Virava József
Czedler János
Emmer Kornél
Deák Ferencz
Zsitvay József
Hollán Ernő

VIII. osztály.

Szivák Imre
Csider Károly
Kállay Ödön
Vidliczkay József
Berzeviczy Egyed
Kármán Lajos
Pilissy László
Károlyi Gyula gr.
Szentiványi Árpád
Simonfay János
Hegedüs Sándor
Gebbel Károly
Sennyey Pál br.
Kiss Lajos
Szoboszlay József
Vojnics Jakab
Papp György
Bartal György
Hollóssy Károly
Künle József
Gromon Dezső
Fáy Béla
Horánszky Nándor
Boross Bálint
Vidovics Ferencz
Molnár Antal
Hérits Antal
Gáspár András
Bánó József
Hirsch Tivadar
Dániel Pál
Deésy Sándor
Papp Lajos
Bakcsy Ferencz
Plachy Bertalan
Perczel László
Czipple Zsigmond
Szilády Áron
Beliczey Rezső
Beöthy Algernon
Hegyessy Márton
Sváb Károly

IX. osztály.

Péchy Jenő
Meczner Gyula
Kozma Párthén
Kende Kanut
Gurban Konstantin
Ostffy István
Houchárd Ferencz
Korizmics László
Nagy György
Conrád Károly
Csatár Zsigmond
Borosnyay Pál
Bartal János
Függh Károly
Antalfy Károly
Bánhidy Béla br.
Komjáthy Béla
Ballegh József
Ghyczy Kálmán
Bay Géza
Kassay Ignácz
Széll Kálmán
Siskovics Tamás
Mandl Pál
Soós Gábor
Gullner Gyula
Berchtold László gr.
Szathmáry Károly
Szilassy János
Marsovszky Jenő
Kemény Gábor br.
Kende Péter
Kerkapoly Károly
Dániel Márton
Somssich Pál
Ujfalusy Miklós
Lükő Géza
Hunyady Béla
Kautz Gyula
Ordódy Pál
Ugron Akos
Berke József

A horvátok következőkép osztattak be:

I. osztály.

Kukulievich Iván
Puszt Dragutin
Mihailovich Dragutin
Jordán Antal

II. osztály.

Rubido Radoszlav
Sassich István
Zsivkovits János

III. osztály.

Kresztich Miklós
Vukassinovich Sándor
Pejacsevich Péter gr.

IV. osztály.

Mrazovich Mátyás
Miskatovich József
Ogyics Zsivko

V. osztály.

Stekovics Sándor
Tombor Iván
Vidrich Lőrincz

VI. osztály.

Sramm Lipót
Filip Konrád
Kotur Bazil

VII. osztály.

Derencsin Marián
Pissich Viktor
Kraljevich Béni

VIII. osztály.

Horváth Péter
Subotich János
Türk Ferencz

IX. osztály.

Horvát Mirkó
Malecz József
Osegovich Lajos b.

(Az osztályozás megtörténte után.)

Korelnök: T. képviselő urak! E szerint a ma délutáni ülésre kitüzött napirend befejeztetvén, van szerencsém a t. osztályokat felszólitani, hogy holnap délelőtt 10 órakor méltóztassanak egybegyülni, alakulni és nyomban a munkához hozzáfogni. (*Helyeslés.*) Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 5½ órakor.*)

Digitized by Google

5. országos ülés

1875. september 3-án

Boér Antal korelnök elnöklete alatt

Tárgyai: A főrendiház üzenete a főrendiház elnökeinek kinevezéséről és a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottsági tagok megválasztásáról. Tibád Antal, Misics János, Bocsánczy Adolf, Dezsán Géza, gr. Nemes Nándor, Voncina Iván és Czernadák György megbizó leveleik bemutattatnak és nevezettek az osztályokba beosztottaknak jelentetnek; továbbá Kasper Mihály, Miletics Szvetozár, Polit Mihály megbizó leveleik bemutattattnak és nevezettek beosztatnak. Szilássy János, Siskovics Tamás, Jakics Antal megválasztása elleni kérvények bejelentetnek. A kilencz osztály bemutatja jelentését.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, gr. Pejachevich Péter, Perczel Béla, br. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik déli 12 órakor.)

Korelnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést megnyitom.

Gr. Bethlen András korjegyző (*olvassa a september 1-jén délután tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Korelnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

A mai ülés jegyzőkönyvét Szivák Imre korjegyző fogja vezetni.

A méltóságos főrendek részéről van itt egy üzenet.

B. Bánffy Dezső, a főrendiház jegyzője: Méltóságos elnök ur! T. képviselő urak! Van szerencsém átnyujtani mint a főrendek küldötte, ő Felségének a főrendiház első- és másod-elnöke kinevezésére vonatkozó kegyelmes leiratát, az erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonat kiséretében; hasonlóképen van szerencsém átnyujtani a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött országos bizottságra vonatkozó választás jegyzőkönyvi kivonatát. (*Éljenzés.*)

Korelnök: Az üzenet fel fog olvastatni. (*Fölkiáltások: Majd a ház alakulása után kell fölolvasni.*)

Elnök: Eddigelé legalább az volt a szokás — igy történt három évvel ezelőtt — hogy a korelnök fölolvastatta a főrendiháznak hason tartalmu jegyzőkönyvi kivonatát. Ezt bizonyitja az 1872—75-iki országgyülés harmadik ülésének jegyzőkönyve is. (*Halljuk, halljuk! Fel kell olvasni!*)

Baross Gábor korjegyző (*olvassa a főrendiház elnökének és másodelnökének kinevezetéséről szóló jegyzőkönyvet.*)

Elnök: Tudomásul szolgál.

Baross Gábor korjegyző: (*olvassa a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött országos bizottságba valasztott. főrendi tagok neveit tartalmazó főrendiházi jegyzőkönyvi kivonatot.*)

Elnök: Tudomásul vétetik. Van szerencsém a ház tudomására hozni, hogy az osztályok megalakulása után munkájok befejezése előtt a következő képviselők adták be megbizó leveleiket: Tibád Antal, Udvarhely szék felső kerületének képviselője; Misics János, Temesvár városa képviselője, Bocsánczy Adolf, Déschán Géza és Nemes Nándor gróf, kik is a korjegyzők segélyével az osztályokba beosztattak. Ezenkivül két horvát képviselő, Voncina Iván és Czerna-

Digitized by Google

dák György adták be megbizó-leveleiket, kik szintén boosztattak az osztályokba.

Az osztályok munkájának bevégzése után beadták megbizó-leveleiket: Kasper Mihály kőhalomszéki, Miletics Szvetozár titeli és Polit Mihály pancsovai képviselők, kik szintén beosztattak és pedig Kasper a nyolczadik, Miletics az első és Polit a második osztályba. Ezen utólag beadott képviselői megbizó-levelek az igazoló bizottságnak fognak kiadatni szabályszerü elintézés végett.

Ezenkivül érkezett két kérvény az osztályok müködésének bevégzése után, az egyik a monori választókerületből Szilassy János választása ellen, a másik kérvény Siskovics Tamás, Baranyamegye sásdi választókerületbeli képviselő választása ellen. Ezen kérvények a házszabályok értelmében az illető megbizó-levelekkel együtt ki fognak adatni az illető biráló bizottságnak tárgyalás végett.

Somssich Pál: T. képviselők! Tökéletesen igaza van a korelnök urnak, hogy az eredeti kérvényeket át kell adni az illető biráló bizottságoknak; azonban a házszabályok 60. §-a világosan mondja, hogy ezen kérvények másolatai az irodában kitétessenek, hogy azokat az illető képviselők, vagy azoknak meghatalmazottai használat végett átvehessék. Kérem, méltóztassék ez iránt intézkedni. (*Általános helyeslés.*)

Korelnök: A kérvények másodlatai a házszabályok értelmében ki fognak tétetni az irodában. E pillanatban adatott be Jakich Antal horvát képviselő megbizó levele. Ez is az igazoló bizottságnak fog kiadatni.

A mai napirenden van az osztályok jelentésének bemutatása. Kötelességem volna a t. háznak bejelenteni az előző szokás szerint az igazoló bizottságokba választott egyének neveit, mielőtt az osztályok az előadáshoz fognának; de az osztályok azon okból, mert az egyik osztály a másik osztály tagjainak megbizó leveleit vizsgálta meg, nem tudhatták tisztán: kik azon kepviselők, kiknek választása kifogástalan; már pedig a házszabályok azt rendelik, hogy a kifogástalan képviselők közül történjék a választás az igazoló bizottságba; ennélfogva csak három osztály, és pedig a 3., 5. és 8. osztályok jelentették, hogy az állandó igazoló bizottságba megválasztották a tagokat; a másik hat osztály ezentúl akarja a választást megejteni.

Felszólitom azon osztályok elnökeit, melyekben az állandó igazoló bizottság tagjai még meg nem választattak, sziveskedjenek ma az ülés után összeülni és az igazoló bizottságba a tagokat megválasztani és nekem bejelenteni, hogy én is jelentést tehessek a t. háznak

Most fölszólitom az osztályok előadóit, jelesen a 2. osztály előadóját, méltóztassék jelentést tenni az osztály müködéséről.

Juhász Mihály előadó: T. képviselőház! Van szerencsém jelenteni, hogy a második osztály müködését befejezte. A hozzá utasitott 48 választási jegyzőkönyv közül 44-et kifogástalannak talált, s ezeket külön jegyzékbe igtatta. A kifogástalan képviselők a következők:

Almássy Sándor, Becze Antal, Berényi Ferencz gr., Biró Kálmán, Bittó Béni, Erling Miklós, Ernuszt Sándor, Falk Miksa, Fornszek Sándor, Földváry Mihály, Hazay Ernő, Leonhardt Frigyes, Lichtenstein József, Luka Lajos, Lukács Béla, Mara Lörincz, Micsky Lajos, Michl Jakab, Nyisztor József, Perczel Lajos, Péchy Manó gr., Podmaniczky Frigyes br., Pogány Károly, Pogonyi Dénes, Pongrácz Adolf gr., Révay Simon br., Román Sándor, Rudics József br., Szaplonczay Miklós, Szathmáry Miklós, Széchenyi Pál gr., Szlávy József, Szomjas József, Szontagh Pál somogyi, Uray Miklós, Ürményi Miksa, Vizsolyi Gusztáv, Vladár Ervin, Zalay István, Jordán Antal, Kukuljevics Iván, Mihailovics Dragutin, Puszt Dragutin, Czernadák György.

A többi négy képviselőnek választási jegyzőkönyve a törvény rendeletének hasonlólag megfelel ugyan; azonban ellenök kérvény nyujtatván be, ezek külön jegyzékbe foglaltattak. Ezek a következők: Antal Gyula, Bujanovics Sándor, Papp Sándor, Szilágyi István.

Továbbá van szerencsém a tisztelt képviselők elé terjeszteni a második osztály azon inditványát, hogy Szontagh Pál képviselő ur, a ki két választó-kerületben van megválasztva, felszólitandó lenne nyilatkozattételre, melyik választókerület képviseletét fogadja el.

Az állandó igazoló bizottságba való tag választását az osztály akkorára tartotta fen, hogy ha a kifogástalan képviselők névsorát megtudja. (*Helyeslés.*)

Bokros Elek előadó: T. képviselőház! A harmadik osztály müködését szintén befejezvén, a hozzá utasitott választó jegyzőkönyveket három jegyzékbe vette; az első jegyzékbe a következő kifogás-

Digitized by Google

talan képviselő urak nevei foglaltatnak: Boda József, Balogh Károly, Barcsay Ákos, Csillaghy József, Degenfeld Béla gr., Éber Nándor, Fabriczius Károly, Farkas Elek (n.-kőrösi), Ferdinándy István, Helfy Ignácz, Hets Károly, Jászay Antal, Juhász Mihály, Kaas Ivor br., Kacskovics Sándor, Kapp Gusztáv, Kiszelyi Ernő, Maager Károly, Markhót János, Migazzy Vilmos gr., Mihályi Péter, Mocsáry Lajos, Molnár György, Ócskay István, Ócskay Rudolf, Paczolay János, Plachy Tamás, Pongrácz Lajos, Pulszky Ágost, Sachsenheim Albert, Schmausz Endre, Sembery István, Szirmay Ödön, Trefort Ágoston, Zabulik László, Zay Adolf, Zákó Sándor, Rubido Radoszláv, Sásics István, Zivkovics János, Voncina János. Összesen igazoltatott, illetőleg kifogástalannak találtatott 41 képviselő választása.

A második jegyzékbe soroztattak azon jegyzőkönyvek, melyek alakjokra és tartalmukra nézve kifogástalanok, de kérvény által megtámadtattak; ilyen volt négy, nevezetesen: Kulcsár Lajos, Ráth Károly, Wodjaner Albert br. és Zichy Nándor gr. választási jegyzőkönyve. A harmadik jegyzékbe soroztatott két választási jegyzőkönyv, a melyek alaki és tartalmi hiányban szenvednek, nevezetesen Pongrácz Ágost gr. és Virkner Lajos választási jegyzőkönyve. Ezen jegyzőkönyveket az osztály a tapasztalt alaki és tartalmi hiányok kijelölése mellett a biráló bizottsághoz utasitani véleményezi.

Végül van szerencsém jelenteni, hogy az osztály az állandó igazoló bizottságba rendes tagúl megválasztotta Hammersberg Jenőt, póttagúl Bokros Eleket.

Molnár Aladár előadó: Van szerencsém jelenteni, hogy a IV. osztály alakulása után azonnal tárgyalás alá vette a III. osztály tagjainak a korelnök által hozzá utasitott megbizó leveleit. Ezek közül 46 képviselőnek választási jegyzőkönyvét a törvény kellékeinek megfelelőknek találta, ennél fogva ezeket az a) pont alá sorozta, névszerint: Balázs Frigyes, Baranyi Agoston, Bittó István, Boér Antal, Bokros Elek, Farkas Elek (bihari), Fröhlich Gusztáv, Gábor Péter, Hammersberg Jenő, Hegedüs László, Halasy Gyula, Halász Bálint, Irányi Dániel, Ivády Béla, Knöpfler Vilmos, Hédervári Khuen Károly gr., Kürty József, Kövér Károly, Kállay Béni, Lovász Miklós, Lehoczky György, Majzik Viktor, Orbán Balázs, Peretti Lajos, Péchy Tamás, Perczel Béla, Prepeliczey Gyula, Rády Endre, Rónay István, Simonyi Simon, br. Simonyi Lajos, gr. Somssich Imre, Szalay Imre, Szilágyi Bernát, Tisza Kálmán, Tisza Lajos, Tomcsányi László, Tormásy Mihály, Tóth Kálmán, Tibád Antal, Tóth Vilmos, Üchtricz Zsigmond br.

A horvát képviselők közül: gr. Pejacsevich Péter, Vukasinovics Sándor, Kresztics Miklós, Czernadák György.

Választási jegyzőkönyve rendén találtatott Pór Antalnak; de választása ellen kérvény nyujtatván be, a b) pont alá soroztatott.

Tibád Antal és Czernadák György utólagosan soroltattak be a III. osztályba.

Az állandó igazoló bizottságba rendes tagúl Prónay József, póttagúl Taray Endre választatott.

Pulay Kornél előadó: Van szerencsém az V. osztály jelentését eléterjeszteni a hozzá utasitott választási jegyzőkönyvekről. Tárgyalás alá vétetett összesen 46 képviselő megbizó levele.

Kifogástalannak találtatott 44 megbizó levél, s ezek a házszabályok 14. §-a a) pontja alá soroztattak, névszerint: Andrássy Mihály, Baross Gábor, Bausznern Guidó, Chorin Ferencz, Csávolszky Lajos, Darvas Imre, Dessewffy Aurél gr., Forgách Antal gr., Horn Ede, Horváth Boldizsár, Horvát Gyula, Horváth Lajos, Kossuth Mihály, Lehoczky Egyed, Lónyay József, Madarász József, Miklós Gyula, Missics János, Molnár Aladár, Molnár István, Móricz Pál, Mukics Ernő, Odescalchy Gyula hg, Papp Gábor, Prónay József, Rupprecht Lajos, Sibrik Kálmán, Szabovlevits Mihály, Szakáll Antal, Szapáry Gyula gr., Szerafin Frigyes, Szluha Ágoston, Taray Endre, Tarnóczy Gusztáv, Teleky László, Tisza László, Trauschenfels Emil, Tulok Zsigmond, Vendéghy Gábor, Végh Aurél, Zakó György, Miskatovich József, Mrazovich Mátyás, Ogyics Zsivkó.

Miután kérvény az átvizsgált jegyzőkönyvek ellen nem adatott be, a b) pont alá senki sem soroztatott; azonban két jegyzőkönyvre nézve hiányok merültek fel, Harkányi Frigyes és Szabó Mihály megbizó leveleinél.

Továbbá van szerencsém jelenteni, hogy az osztály az állandó igazoló bizottságba rendes tagúl Hosztinszky Jánost, póttagúl pedig Simó Lajost választotta. Az erre vonatkozó irományokat van szerencsém átadni.

Digitized by Google

Márkuss István előadó: Mint a VI. osztály előadója, van szerencsém ez osztálynak az V-ik osztály tagjainak igazolására nézve felvett jegyzőkönyvét a házszabályok 18. §-a értelmében felolvasni.

A VI. osztály az V. osztályhoz tartozó 45 képviselőnek, valamint a korelnök ur által a házszabályok 11-ik §-a értelmében utólagosan ugyanazon osztályhoz beosztott Bocsánczy Adolf képviselő megbizó levelét megvizsgálván, s a 46, illetőleg miután Szeniczey Ödön képviselő két helyen választatott meg — 47 választás közül 44-et kifogástalannak találván, — azokat a házszabályok 14. §-a *a*) pontjának rendeletéhez képest a kifogástalan választások jegyzékébe vett fel.

Három választás, névszerint Hedry Ernő, Kiszely Árpád és Krajcsik Ferencz választása ellen kérvény lévén beadva, a megbizó levelek azonban a törvény rendeletének megfelelvén, e választások a házszabályok 14. §-a b) pontja értelmében külön jegyzékbe foglaltattak.

Az osztály tárgyalásáról vezetett jegyzőkönyvet a hozzácsatolt a) és b) jegyzékekkel, valamint az összes iratokkal együtt van szerencsénk a tisztelt ház elé terjeszteni.

A kifogástalanok a következők: Abrahámfy Gyula, Babics István, Baldácsy Antal br., Bereczky Sándor, Bocsánczy Adolf, Csemeghy Károly, Doda Traján, Domahidy István, Gidófalvy Albert, Haczky Kálmán, Hieronymi Károly, Hosztinszky János, Hunkár Sándor, Huszár Imre, Jenei József, Justh József, Madarász Jenő, Máriássy Sándor, Matkovics János, Mocsáry Géza, Muslay Sándor, Nagy Ignácz, Nagy Károly, Orosz Mihály, Pauler Tivadar, Pulay Kornél, Ragályi Ferdinánd, id. Ráday Gedeon gr., Simó Lajos, Szeniczey Ödön, Szikszay Lajos, Szögyény László, Szontagh Pál (gömöri), Sztupa György, Szücs Imre, Szüllő Géza, Teleszky István, Urbanovszky Ernő, Wahrmann Mór, Zsedényi Ede, Stekovics János, Tombor Iván, Vidrics Lőrincz.

Dániel Ernő előadó: A VII. osztály megvizsgálván a VI. osztályba sorolt képviselők megbizó leveleit, azok közül a következőket találta kifogástalanoknak, illetőleg olyanoknak, melyek a törvény rendeletének megfelelnek s ellenök kérvény beadva nincs: Andaházy Pál, Babocsay Lajos, Bernáth Dezső, Bohus Zsigmond, Borlea Zsidmond, Császár Bálint, Dessewffy Kálmán, Dörr Soma, Galgóczy Sándor, Gorove István, Istóczy Győző, Janicsáry Győző, Jankovich Miklós, Bésán Géza, Károlyi János, Kemény István br., Kemény Mihály, Kégl György, Király Alajos, Királyi Pál, László Antal, Lipovniczky Sándor, Máday Lajos, Máriássy Kálmán, Márkus István, Mudrony Soma, Radvánszky Béla, ifj. Ráday Gedeon gr., Róth Keresztély, Szende Béla, Szentai György, Szentpály Jenő, Szilágyi Dezső, Szlávy Olivér, Szluha Benedek, Varga Károly, Vállyi János, Várady Gábor, Zmeskál Zsigmond, Zsilinszky Mihály, Zsiros Lajos, Filip Konrád, Kotur Bazil, Sramm Lipót, összesen 46.

Olyan választási jegyzőkönyv, mely a törvény rendeletének megfelel, de ellene kérvény van beadva, egy van: Szongott Jakab tasnádi képviselőé.

Végre a házszabályok 14. §-a c) pontjának rendelete alá esik Bibics Döme basahidi képviselő megbizó levele, mert a választási jegyzőkönyvet nem mutatta be, magát a szavazási jegyzőkönyvet pedig megbizó levél gyanánt elfogadni nem lehet. Végre az állandó igazoló bizottságba rendes tagnak Lészay Lajos, póttagnak pedig Emmer Kornél választatott meg.

A tárgyalásra vonatkozó jegyzőkönyveket ezennel van szerencsém bemutatni.

Horánszky Nándor előadó: A VIII-ik osztály bevégzett munkálatának eredményeként van szerencsém jelenteni, miszerint a hozzá utasitott VII-ik osztálybeli megbizó leveleket vizsgálat alá vévén, a VII-ik osztályba sorozott összes képviselők megbizó leveleit kifogástalanoknak, következőleg a házszabályok 14-ik §-ának a) pontja alá sorozandóknak találta.

Ezen képviselők nevei a következők: (*olvassa*:)

Balogh Imre, Bánffy László, Békássy Károly, Bethlen András gr, Csanády Sándor, Csávossy Béla, Czedler János, Csengery Antal, Csernátony Lajos, Csiky István, Dániel Ernő, Dániel László, Deák Ferencz, Duka Ferencz, Emmer Kornél, Felszeghy Sámuel, Földváry János, Házmán Ferencz, Hodossy Imre, Hollán Ernő, Jókai Mór, Jordán István, Jósika Gyula br., Kajuch József, Kemény Kálmán br., Kollár János, Koronthályi Ferencz, Kossy Sándor, Kovácsy Gyula, Kovách László, Lészay Lajos, Luppa Péter, Makray Aladár, Perényi Zsigmond br., Potoczky Dezső, Prileszky Tádé, Ragályi Aladár, Ragályi Gyula, Remete Géza, Simonyi Ernő, Virava József, Zsitvay József, Derencsin Márián, Králjevits Béni, Spisits Viktor.

Digitized by Google

Jelentem továbbá, hogy a felolvasott képviselők közül három, nevezetesen Csernátony Lajos két választókerületben, Jókai Mór háromban, Simonyi Ernő pedig szintén három kerületben választatott meg.

Jelentem továbbá, hogy az állandó igazoló bizottságba rendes tagnak Molnár Antal, póttagnak pedig Berzeviczy Egyed választattak meg.

Végül Derencsin Márián, Kraljevics Béni és Spissics Victor horvátországi képviselők megbizó leveleiknek szövegezésére vonatkozólag az osztály azon észrevételét jelentem, hogy az abban foglalt „magyar-horvát országgyülés“ kitétel az 1868-ik évi XXX. törvényczikk rendeletének, — mely közös ugyan, de csak magyar, nem pedig magyar-horvát országgyülést ismer: — meg nem felel. (*Helyeslés.*)

Van szerencsém az erre vonatkozó iratokat tisztelettel bemutatni.

Nagy György előadó: A IX-ik osztály a hozzá utasitott és a VIII-ik osztályba sorolt 45 képviselő megbizó leveleit, illetőleg választási jegyzőkönyveit tárgyalás alá vévén, van szerencsém azokat a házszabályok 14-ik §-a értelmében külön foglalva bemutatni. Kifogástalanoknak találtattak a következők:

Bakcsy Ferencz, Bánó József, Bartal György, Beliczey Rudolf, Beöthy Algernon, Berzeviczy Egyed, Boross Bálint, Csider Károly, Czipple Zsigmond, Dániel Pál, Deézsy Sándor, Fáy Béla, Gáspár András, Gebbel Károly, Gromon Dezső, Hegedüs Sándor, Hegyessy Márton, Hérits Antal, Hirsch Tivadar, Hollósy Károly, Horánszky Nándor, Kállay Ödön, Kármán Lajos, Károlyi Gyula gr., Kiss Lajos, Molnár Antal, Papp György, Papp Lajos, Perczel László, Pilissy László, Plachy Bertalan, Sennyey Pál br., Simonffay János, Sváb Károly, Szentiványi Árpád, Szilády Áron, Szivák Imre, Szoboszlay József, Vidliczkay József, Vidovics Ferencz.

Kérvényekkel támadtattak meg Künle József és Vojnics Jakab választási jegyzőkönyvei. Künle József megbizó levele a 14. §. c) pontja, Vojnics Jakab megbizó levele pedig a 14. §. b) pontja alá soroztatott.

Végre van szerencsém a t. háznak tiszteletteljesen jelenteni, hogy a kilenczedik osztály részéről az állandó igazoló bizottságba rendes tagúl Ujfalussy Miklós, póttagúl Gullner Gyula választattak meg.

A VIII. osztályba sorozott és a IX. osztály által megvizsgált jegyzőkönyve a három horvát képviselőnek, t. i. Horváth Péteré, Szubotics Jánosé és Türk Ferenczé, az 1868. XXX. törvényczikk 31. §-ának nem felel meg: mert ezen jegyzőkönyvekben közös magyar-horvát országgyülés emlittetik, holott az 1868. XXX. törvényczikk 31. §-ában ezen kifejezés használtatik: „A magyar korona összes országainak közös országgyülése“. (*Helyeslés.*)

Ezen körülményre az osztály kötelességének tartotta a képviselőház nagybecsü figyelmét felhivni. (*Helyeslés.*)

Egyébiránt van szerencsém az osztály jegyzőkönyvét mellékleteivel együtt benyujtani.

Ghyczy Kálmán: Engedjék meg a t. képviselők, hogy mint a kilenczedik osztály elnöke a jelentésnek kiegészitéseül hozzátegyem azt: hogy az eddigi szokáshoz képest, mely szerint ezen megbizó levelek ily módon voltak mindig előterjesztve, az osztály a három horvátországi képviselőt kifogástalan, azaz igazolandó képviselőknek jelentette ki s most ezt az észrevételt csak azért teszi meg, hogy jövőre ezen hibás kifejezés a megbizó levelekben kijavittassék, ugy mint ezt a törvény rendeli: mert az 1868. XXX. törvényczikk 31. §-a nem magyar és horvát országgyülést, hanem a magyar korona összes országainak közös országgyülését ismeri. (*Helyeslés.*)

A jövőre nézve ezen észrevételt megtettük; de kifogás alá ezen megbizó leveleket az osztály nem vette.

Zsivkovics János: T. képviselők! Bátor vagyok egy rövid megjegyzést tenni azon észrevételre vonatkozólag, mely most itt tétetett. Közös országgyülés alatt nem lehet egyebet érteni, mint magyar- és horvát-, vagy magyar- és horvát-szlavon országgyülést: mert csak ezen két országnak vannak közjogilag közös ügyei.

Egyébiránt a horvát képviselők megbizó levelei minden utógondolat nélkül adattak igy ki, (*Helyeslés*) s a horvát-szlavon országgyülés ezzel nem akart semmi ujitást tenni. (*Helyeslés.*)

Ezt csak azért kivántam megjegyezni, nehogy az a gondolat támadjon valakiben, hogy mi valami ujitást akarunk tenni. (*Helyeslés.*)

Bittó Béni előadó: Az első osztály a tegnapi és mai napon folytatólag tartott üléseiben a ráruházott feladatnak megfelelt. A vizsgálata alá terjesztett IX. osztálybeli képviselőknek vá-

Digitized by Google

lasztási jegyzőkönyveit átvizsgálta, és 45 választási jegyzőkönyv közül 44-et kifogástalannak talált, s a házszabályok 14. §-ának a) pontja értelmében külön sorolta. Ezek a következők:

Antalffy Károly, Ballegh József, Bánhidy Béla br., Bartal János, Bay Géza, Berchtold László gr., Berke József, Borosnyay Pál, Conrád Károly, Csatár Zsigmond, Dániel Márton, Ghyczy Kálmán, Gullner Gyula, Gurban Konstantin, Houchárd Ferencz, Hunyady Béla, Kassay Ignácz, Kautz Gyula, Kemény Gábor br., Kende Kanut, Kende Péter, Kerkapoly Károly, Komjáthy Béla, Korizmits László, Kozma Párthén, Lükő Géza, Mandl Pál, Marsovszky Jenő, Meczner Gyula, Nagy György, Ordódy Pál, Ostffy István, Péchy Jenő, Siskovics Tamás, Somssich Pál, Soós Gábor, P. Szathmáry Károly, Széll Kálmán, Szilassy János, Ugron Ákos, Ujfalusy Miklós, Horváth Mirkó, Maletz József, Osegovics Lajos báró.

Választási jegyzőkönyve mind alak-, mind tartalom tekintetében rendben volt Fügh Károly kőszegi képviselő urnak is; de ellene kérvény érkezvén be, az emlitett §. b) pontja alá soroztatott. Ezzel az osztály a hozzá utasitott választási jegyzőkönyvek megvizsgálásával elkészülvén, megejtette az állandó igazoló bizottságba a választást és oda rendes taggá Vizsolyi Gusztávot, póttaggá Szaplonczai Miklóst választotta; a jegyzőkönyvet van szerencsém ezennel beadni.

Korelnök: Kötelességem jelenteni a t. háznak, hogy a IX. osztályban felsorolt igazolt képviselők ketteje ellen névszerint: Szilassy János monori és Siskovics Tamás baranya-sásdi választó-kerületi képviselők ellen utólag, az osztályok munkálatának befejezése után, szabályszerüleg felszerelt kérvények érkezvén be, e két képviselő ki fog vétetni az a) sorozatból és a kérvénynyel megtámadott képviselők sorába fog iktattatni.

Van szerencsém egyszersmind jelenteni az uraknak, hogy a kifogástalanok rovatába sorolt képviselő urak ezennel igazolt képviselőknek jelentetnek ki. A házszabályok 18. §. értelmében azonban mindazon képviselő urak is gyakorolni fogják képviselői jogaikat, kiknek választása ellen kérvények érkeztek be, mindaddig: mig a birálóbizottság megbizó leveleikre nézve szabályszerüleg intézkedni nem fog. Jelentem továbbá a k. uraknak, a házszabályok 18. §-ának rendelete szerint, hogy azon választási jegyzőkönyvek érvényessége fölött, a melyek akár tartalmukra, akár kiállitásukra nézve törvényes kifogás alá esnek: a ház alakulása után fog intézkedés tétetni.

A mai ülés napirendje ki lévén meritve . . .

Tisza Kálmán belügyminister: Azt gondolom, hogy miután az osztályok jelentéseiből arról értesültünk, hogy a képviselők felénél nagyobb számban kifogástalan képviselőnek tekinthető: most már itt az ideje, intézkedni az alakulás iránt; a mai ülés tehát addig nem rekeszthető be, mig ez iránt a ház intézkedést nem tesz.

Elnök: Tán nem egészen helyesen fejeztem ki magamat, mert én nem akartam az ülést berekeszteni, csak azt mondtam: hogy a mai ülés napirendje ki van meritve A holnapi ülés napirendje az alakulás, t. i. az elnökök, a jegyzők s a háznagy választása leend. (*Helyeslés.*) Felkérem ennélfogva a ház tagjait, hogy holnap délelőtt 10 órakor az ülésre megjelenni méltóztassanak, hogy a választás megtörténhessék. Ezzel az ülést eloszlatom.

(*Az ülés végződik d. u. 1½ órakor.*)

Digitized by Google

6. országos ülés

1875. september 4-én

Boér Antal korelnök, utóbb Ghyczy Kálmán elnök elnöklete alatt.

Tárgyai: Wächter Frigyes, Petrik Gyula, Antonescu István megbizó leveleik bemutatása. Péch Antal megbizó levelének és egyuttal lemondásának bejelentése. Az igazoló bizottságokba megválasztott tagok neveinek bejelentése. Az elnök, alelnökök, jegyzők és háznagy megválasztatván, a ház megalakúl. Vidliczkay József megválasztása ellen beadott kérvény bejelentetik. Az osztályok kisorsolása és a bizottságok megválasztása a következő ülésre kitüzetik.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Pejachevich Péter, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.

Korelnök: Az ülést megnyitom. A tegnapi ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Szivák Imre korjegyző (*olvassa a september 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Korelnök: Ha nincs észrevétel: a jegyzőkönyv hitelesittetik. A mai ülés jegyzőkönyvét Baross Gábor korjegyző fogja vezetni.

T. ház! Van szerencsém jelenteni, hogy mielőtt a második osztály müködését bevégezte volna, Wächter Frigyes képviselő ur beadván megbizó levelét, besoroztatott az első osztályba, és a második osztály őt igazoltnak nyilvánitotta.

Az osztályok müködésének bevégezte után megbizó leveleiket beadták a következő képviselők:

Petrik Gyula, Krassómegye nagyzorlenczi választókerület képviselője, továbbá Antonescu István Krassómegye Boksány választókerülete, ugyancsak Antonescu István Krassómegye Szászka választókerület képviselője.

Ezekre nézve — azt hiszem, — hogy a maga idejében a rendes elnökség által ki fognak adatni az állandó igazoló bizottságnak. Azután beadta megbizó levelét Péch Antal Selmecz- és Bélabánya képviselője, ki a megbizó levél mellett egy nyilatkozatot is küld be, hogy a képviselői választást nem fogadja el. Ez is a rendes elnökségnek fog szabályszerü intézkedés végett átadatni (*Helyeslés.*)

Van szerencsém jelenteni, hogy mindenik osztály megválasztotta a maga részéről az állandó igazoló bizottságba a tagokat, még pedig megválasztotta az I-sö osztály: Vizsolyi Gusztáv rendes, Szaplonczay Miklós póttagot; II-ik osztály: Szirmay Ödön rendes, Juhász Mihály póttagot; III-ik osztály: Hammersberg Jenő, IV-ik osztály: Prónai József; V-ik osztály: Hosztinszky János rendes, Simó Lajos póttagot; VI-ik osztály: Jankovics Miklós rendes, Máriássy Kálmán póttagot; VII-ik osztály: Lészay Lajos rendes, Emmer Kornél póttagot; VIII-ik osztály: Molnár Antal rendes, Berzeviczy Egyed póttagot; IX-ik osztály: Ujfalussy Miklós rendes, Gullner Gyula póttagot.

Már most t. ház eljutván az alakulás utolsó stádiumába, tisztelettel felszólitom a t. képviselő urakat, méltóztassanak a házszabályok rendelete szerint a ház rendes elnökére szavazataikat beadni. A névsort olvasni fogja Baross Gábor, a távollevőket jegyezni fogja Szlávy Olivér.

Baross Gábor korjegyző (*olvassa a képviselők betürendes névsorát. A képviselők beadják szavazójegyeiket.*)

Korelnök: Fel fog olvastatni az első felolvasás alkalmával távol volt képviselők névsora.

Digitized by Google

Szlávy Olivér korjegyző (*felolvassa a nem szavazott képviselők névsorát.*)

Korelnök: A házszabályok értelmében a gyülés szine előtt fognak számba vétetni a szavazatok. (*Megtörténik.*)

T. képviselő urak! Szavazott összesen 327 igazolt képviselő. Ezen szavazatokból kapott Ghyczy Kálmán 305 szavazatot. (*Élénk éljenzés.*) Somssich Pál 5 szavazatot, Bittó István 1 szavazatot, Ragályi Nándor 1 szavazatot, Madarász József 1 szavazatot, Gorove István 1 szavazatot. Tiszta üres lap volt 9, olyan, melyen a rajta volt név ki van törölve, négy. És igy t. képviselőház az általános többséget Ghyczy Kálmán képviselő ur kapta 305 szavazattal. (*Hosszas éljenzés.*)

A házszabályok 21. §-a azt mondja: (*olvassa.*) „Ezt követőleg az előbbi módon egymásután választatik a két alelnök.“ Tehát: „egymásután.“ (*Felkiáltások: Igaz! Ugy van!*)

Felhivom a t. képviselő urakat, méltóztassanak szavazataikat az első alelnökre beadni.

Bethlen András gr. korjegyző: (*olvassa a képviselők névsorát. A képviselők beadják szavazó jegyeiket.*)

Korelnök: Az első szavazásnál távol voltak neve fog most felolvastatni.

Szivák Imre korjegyző: (*Felolvassa a nem szavazott képviselők névsorát.*)

Korelnök: T. ház! Most e perczben érkezett egy kérvény, én részemről korelnöki tisztem befejezése előtt kötelességemnek tartom minden kérvényt még az ülés folyama alatt is bejelenteni. (*Helyeslés.*)

A nyiregyházi választókerületben megválasztott Vidliczkay József képviselő ellen adatott be kérvény, ez is a rendes elnökségnek fog átadatni, annak idejében az igazoló bizottsághoz leendő utasitás végett, az illető képviselő pedig az a) betü alól b) betü alá fog soroltatni.

Már most össze számláltatnak a szavazójegyek. (*Össze számláltatnak a szavazatok.*)

Összesen beadatott 307 szavazat; ebből kapott Bánó József 207, Várady Gábor 75, Szontagh Pál somogyi 13, Kemény István báró 2, Tisza László 2, Prónay József 2, Zsedényi Ede 1 szavazatot. Kilencz szavazati jegy üres volt. E szerint első alelnökké általános szótöbbséggel Bánó József képviselő ur választatott meg. (*Általános élénk éljenzés.*) Most kezdődik a szavazás a második alelnöki állomásra. A neveket fogja olvasni Bethlen Andor gr., a távollevőket Ugron Ákos korjegyző ur.

Gr. Bethlen András korjegyző. (*olvassa a névsort, a képviselők beadják szavazataikat.*)

Korelnök: Össze fognak számláltatni a beadott szavazatok.

A második alelnökre beadatott 270 szavazat, ebből esett Várady Gáborra 230 szavazat, Szontagh Pálra 7, Prónay Józsefre 6, Zsedényi Edére 4, Boér Antalra 2, Bánó Józsefre 3, Tisza Lászlóra 2, Péchy Manóra 1, Tóth Vilmosra 1, üres volt 13.

E szerint a második alelnökségre általános szavazattöbbséggel Várady Gábor választatott meg. (*Élénk éljenzés.*)

Most t. ház következik a háznagyra és a jegyzőkre való szavazás. Méltóztassék ezekre együttesen beadni szavazataikat.

A névsort Ugron Ákos fogja olvasni, a távollevőket Baross Gábor fogja jegyezni.

Ugron Ákos korjegyző. (*olvassa a névsort. A képviselők beadják szavazó jegyüket.*)

Korelnök: Az első szavazásnál távollevők neve fog felolvastatni.

Baross Gábor korjegyző: (*felolvassa a nem szavazott képviselők névsorát. A képviselők beadják szavazó jegyüket.*)

Korelnök: A beadott szavazatok össze fognak számláltatni.

A jegyzőségre többfelé oszoltak a szavazatok. Legtöbb szavazatot kapott: Beöthy Algernon 270, Huszár Imre 253, Molnár Aladár 253, Tombor Iván 236, báró Orbán Balázs 224, Wächter Frigyes 207 szavazatot. E hat első, ki a legtöbb szavazatot kapta, a ház jegyzője.

Továbbá kapott P. Szathmáry Károly 98 szavazatot, Sembery István 26, Csávolszky Lajos 21, Marsowsky Jenő 19 szavazatot. A többi szavazat eloszlott.

Madarász József: Szabad legyen kérdeznem t. korelnök ur, hány szavazat adatott be összesen?

Korelnök: 286. Ennyi adatott be a háznagyra is. Ebből kapott Kovách László 176, Jankovich Miklós 91, Beöthy Algernon 14 szavazatot, üres volt 5. E szerint, a háznagy Kovách László. (*Éljenzés. A korelnök és a korjegyzők felállnak.*)

És most t. ház! bevégeztem küldetésemet, bevégeztük ifju társaimmal, kiket mellém a ház bizalma s a kor rendelt segédekül. Az ő nevök-

Digitized by Google

ben is szólalok most föl. Fogadják t. képviselőtársaim! hálás köszönetünket azért, hogy szives elnézésükkel s utba igazitásukkal, ha tévedtünk bennünket segitettek.

Mi egész lelkünkből kivántunk szolgálni, hogy megegyengessük az utat, melyen ezentúl a ház tanácskozásaiban haladhat.

Ki kell itt emelnem t. ház! A korjegyzőknek azon humanus, ildomos s mégis egész készséggel oda adott munkásságát és figyelmét, melyet irányomban és a t. ház irányában tanusitottak. Jól esett lelkemnek látni a fiatalkorban a munkára vágyakozó pezsgő erőt, jól esett azon megnyugtatást nyernem, hogy ha ifju társaim, kik most a házba bejöttek, mind ezen uton haladnak: biztositva van hazánk jövője, mert ha az aggok kidőlnek, a haza mindig támogatást fog bennök találni. (*Élénk helyeslés.*)

T. ház! Azon óhajtással távozom e diszes helyről, hogy a mindenható adja áldását a t. háznak munkálkodásaira, áraszsza egyetértő működésére, hogy felhasználván a pezsgő ifjui munkás erőt, tapasztalással párositva hazánknak jövő felvirágzását, boldogságát eszközölhesse, (*Élénk helyeslés.*) hogy majd mikor e törvényhozási időszak egészen le fog peregni a mindenségben: büszkén mehessünk haza, azon tudattal, hogy a szenvedő anyát bajaiból, szorongatásaiból megmentve, felvirágzását segitettük. (*Élénk helyeslés.*) Isten tartsa meg a hazát, éljen a haza! (*Zajos éljenzés.*)

Utolsó kérésem, melyet t. képviselő társaimhoz intézek: az, méltóztassék diszes soraiban mint egyszerü napszámost befogadni és most felszólitom a megválasztott tisztviselőket, foglalják el helyeiket. (*Élénk éljenzés.*)

(*Ghyczy Kálmán zajos éljenzés közt elfoglalja az elnöki széket.*)

Ghyczy Kálmán elnök: T. ház! A ház tisztviselőinek választása a törvény és a házszabályok rendelete szerint megtörtént.

Magyarország 413 választókerülete közül mindegyik megválasztotta képviselőjét, Szlavon-Horvátországok 34 képviselőjét is megválasztotta a horvát-szlavon-dalmát országoknak országgyülése. Beadatott a ház alakulásáig 428 megbizó levél. Három horvát-szlavon-dalmátországi képviselőn kivül, kik még nem jelentkeztek: tizenhat azon magyarországi kerületeknek száma, melyeknek képviselői még nem mutatták be megbizó leveleiket.

Midőn ezt a házszabályok egyenes és határozott rendelete szerint ez alkalommal a háznak tisztelettel jelenteném: első teendőmnek tartom az ugyanazon szabályok által rám ruházott jognál és kötelességnél fogva ünnepélyesen kijelenteni, hogy a folyó esztendei augustushava 28-dikára, Felséges Urunk Királyunk által összehivott országgyülésnek képviselőháza megalakult.

A megalakult ház előtt legelsőbben is mélyen érzett hálás köszönetemet jelentem ki a ház elnökévé lett megválasztatásommal irántam nyilvánult nagybecsü bizalomért és azon diszes kitüntetésért, melyben ez által érdemem fölött részesittettem. (*Élénk éljenzés.*)

Azon kérdést illetőleg, vajon e megtisztelő bizalomnak megfelelhetek-e; nem tagadom, t. ház, aggodalommal nézek a jövőnek elébe; ha a jelen országgyülés által megoldandó feladatoknak nagyságára és azon országos tanácskozásoknak fontosságára gondolok, melyeknek vezérlete csekély tehetségeimre fog nehezedni; és ha mindemellett ezen állást elfoglalom: erre is egyedül azon remény bátorit, hogy a ház t. tagjai ez állásommal járó nehéz kötelességeknek hü teljesitésére irányzandó törekvésemet ugyanazon hazafias jóakarattal fogják megbirálni és támogatni, a melylyel engemet ezen állásra kegyesen felhivni méltóztattak.

Elnöki kötelességeim közé első sorban a ház tanácskozásainak tárgyilagos, részrehajlatlan vezetése és a törvények és szabályok azokra vonatkozó azon rendeleteinek épségbentartása tartozik, a melyek egy részről a ház tagjai számára a szólásszabadság nagyfontosságu jogát, mas részről a ház tekintélyét, méltóságát, tanácskozásainak rendes folyamát biztositják. Meg vagyok győződve, hogy e kellékek bármelyikének hiányában az országos tanácskozásoknak üdvös eredménye nem lehet; és habár tehetségeim gyengesége mellett nem nyujthatok önöknek biztositást az iránt, hogy elnöki teendőim minden ágaiban jogos várakozásuknak megfelelni képes leszek: azt bizton kijelenthetem, hogy a tanácskozások részrehajlatlan vezetése mellett, azok általam emlitett másik két főkellékének épségben tartására is minden alkalommal legjobb tehetségem szerint törekedni fogok. (*Élénk éljenzés.*)

A ház elnöke épen részrehajlatlanságának megóvása végett van eltiltva attól, hogy a ház ta-

Digitized by Google

nácskozásaiban e helyről, a tárgyak érdemére vonatkozó nézeteinek kifejtésével tényleges részt vegyen. Szabályaink e rendeletét követve, nem tartom jelen felszólalásom köréhez tartozónak, az országgyülés tanácskozásai alá kerülendő tárgyakban követendő irányelveknek és azon magas feladatoknak bármi részben való fejtegetésébe bocsátkozni, melyeknek megoldását a haza ezen országgyüléstől várja, követeli. Ismeri azokat a háznak minden tagja; tudja kiki, hogy a feladat nem kisebb, mint reorganisatiója belügyeink csaknem minden ágainak, nagyhorderejü jogok és érdekek megvédése az ország külviszonyaiban.

E nagy feladat csak számos és nagy erők és tehetségek egyesült közremüködésével, legbiztosabban az országgyülés egyesült erejével oldathatik meg. Ily egyesülés sok, különben jogosult érdeknek háttérbe szoritását, nem egy kedvencz eszménknek elejtését, vagy elnapolását követeli, nagy áldozatkészséget igényel és azért azt csak a hazaszeretet szent érzete, csak magasztos hazafiság eredményezheti. Ez erény azonban nem hiányzott e nemzetben soha és bizonyosan a jelen országgyülés folyama alatt is fényesen fog nyilvánulni.

Midőn azért egyuttal elnöktársaim s a ház ez alkalommal megválasztott többi tisztviselőinek, a ház jegyzőinek és háznagyának nevében is tolmácsolom a legforróbb hálának érzetét azon kitüntető bizalomért, a melyben őket a t. ház megválasztatásuk által részesiteni méltóztatott, s midőn a ház helyeslésének biztos reményében t. korelnökünknek a ház alakulása körül folytatott tanácskozásainknak jeles vezérleteért, a t. korjegyzőknek sikeres fáradozásaikért a ház nevében köszönetet mondok, (*Éljenzés*) és azt jegyzőkönyvileg is kifejeztetni kérem (*Helyeslés*): még csak azon nagy eszméket jelző két rövid szónak kimondására szoritkozom, melyek hazánk törvényhozásainak szemei előtt törekvéseinek állandó iránytüje gyanánt lebegtek mindenkor. Éljen a király! Éljen a haza! (*Hosszas élénk éljenzés.*)

A mai folytatólagosan tartandó ülésnek jegyzőkönyvét Huszár Imre jegyző ur fogja vezetni, a szólók neveit Molnár Aladár jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt, t. ház, miután a ház megalakulása megtörtént, szükséges, hogy azt az illető osztályok alakitásával és a bizottságoknak megválasztásával rendezzük be, ugy a mint ez iránt a ház szabályai intézkednek.

A kilencz tanácskozó osztály nézetem szerint mielőbb sorsolás utján megalakitandó, s azonfelül azon összesen 14 bizottság megválasztandó, a melyeknek megválasztása a házszabályok szerint szintén az országgyülés első teendőinek sorába tartozik. Bátor volnék kérni a t. házat, méltóztassék az iránt nyilatkozni, hogy mikor méltóztatik ezen teendőknek teljesitésére napot kitüzni. (*Fölkiáltások: Hétfőn.*)

Madarász József: A t. ház és a t. elnök urnak engedelmével szabadságot veszek magamnak a t. elnök urnak figyelmébe ajánlani, hogy a házszabályok 26. szakasza értelmében még a kilencz osztálynak megalakulása előtt, vagy legalább ugyanakkor, — mert a kilencz osztályra való sorsolást a későbbi szakaszok parancsolják, — kötelessége a háznak mielőbb a 7—7 tagból álló 9 biráló bizottságot megválasztani, s ezeknek mielőbbi megválasztása annyival is inkább kivánatos: mert a 30-ik §. intézkedése következtében, a mint ezen biráló bizottságok megválasztattak, utánna való nap az elnök egyuttal az igazoló bizottságot üléstartásra felhivja, a biráló bizottságok pedig azonfelül minél elébb megalakulni kötelesek. Nekem semmi kifogásom az ellen, hogy a legközelebbi ülés napirendjének első teendői közé a 9 osztály sorsolása tüzessék ki. Hanem mindenesetre kérném a házat, hogy ugyanazon napirendnek teendői közé a 26. §. szerint a 7—7 tagból álló biráló bizottságoknak megválasztása is kitüzessék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Azt hiszem a t. háznak erre nézve ellenvetése nincs, s ha t. háznak ebben megnyugodni méltóztatik: akkor a jövő ülésnek — mely hétfőn lesz — napirendjén a kilencz biráló bizottságnak megválasztása és az osztályok sorsolás általi megalakulása lesz. Ugyanezen ülés napirendjére tüzethetik ki azon 14 bizottságnak megválasztása, mely szintén a házszabályok által van elrendelve.

Helfy Ignácz: T. ház! Én méltányolni tudom azon indokokat, mely a t. elnök urat arra inditja, hogy a ház munkálkodását minél inkább siettesse és ezért hétfőre hozza javaslatba a bizottságokra való szavazást. Magam is osztozom a t. elnök urnak, s bizonyára az egész háznak azon kivánságában, hogy siettessük a munkát; de tekintve, hogy e bizottságok megválasztása mindenesetre igen fontos kérdés, a ház

Digitized by Google

jövendőbeli működésére nézve, minthogy tudjuk, hogy gyakorlatilag a dolog ugy szokott történni, hogy előbb a kormánypárt saját kebelében megállapodik a bizottságok tagjaira nézve és csak azon értekezlet után tudja meg az ellenzék, minő arányban részesittetik ő a választásban: kell arra idő, hogy az ellenzék is a maga részéről megállapitsa az arányt, és egyszersmind, hogy tanulmányozhassa, a tagok közül, ki melyik szakra alkalmasabb. Minthogy én azt hiszem, hogy a ház minden pártjának érdekében áll, hogy a bizottságok minél jobban legyenek összeállitva és minthogy erre idő kell, arra kérem a t. házat: méltóztassék megállapodni abban, hogy a biráló bizottság választása, valamint az osztályok kisorsolása a hétfői ülés napirendjére tüzessék, a bizottságok választása azonban a reá következő napra halasztassék. (*Helyeslés.*)

Széll Kálmán pénzügyminister: T. képviselőház! Nekem a magam részéről nincs kifogásom az ellen, hogy a házszabályokban megjelölt bizottságok a biráló bizottságokon kivül a keddi ülésben választassanak meg, minthogy valószinü, hogy a hétfői ülésben a biráló bizottságok megválasztatása és a képviselőknek osztályokba való sorozása hosszabb időt fog igénybe venni. Nekem egyik bizottság választására vonatkozólag van kérésem a t. házhoz; ezért szólaltam fel, és erre nézve vagyok bátor kikérni a t. ház határozatát. (*Halljuk!*)

A házszabályok 98-ik §-ában azon bizottságok közt, melyek állandó bizottságokul vannak megjelölve s melyek megválasztása a ház megalakulása utáni időre van rendelve, foglaltatik a pénzügyi bizottság is, melyhez a tárczámat illető előterjesztések lesznek utasitandók. A mult országgyülés utolsó ülésszakában választatott egy másik bizottság is, mely a pénzügyi kérdések egyik ágazatával foglalkozott: az ugynevezett adóügyi bizottság. E bizottság megválasztását nem szándékozom a t. ház előtt javaslatba hozni; hanem azon kérést vagyok bátor a t. ház elé terjeszteni, hogy ezen ülésszak alatt a pénz- és adóügyeket illető összes tárgyakat a pénzügyi bizottsághoz méltóztassék utasitani előkészités végett. Minthogy azonban ezen körülménynél fogva a pénzügyi bizottságnak amugy is számos teendői megszaporodnak: kérem a t. házat, méltóztassék elhatározni, hogy az ezen bizottságnak eredetileg a házszabályokban legalább 15-re megállapitott száma ez idő szerint 21-re emeltessék. (*Helyeslés.*) A házszabályok ezt megengedik, mert azt mondják, hogy legalább 15 tagból áll ezen bizottság s ennél fogva szabadságában áll a háznak a tagok számát emelni. Kérem tehát a t. házat: méltóztassék ezt már ma elhatározni és pedig azért ma, hogy azok, kik szavazati jegyöket be fogják adni, tájékozva legyenek az iránt, hogy a pénzügyi bizottság tagjainak száma 21-ben állapittatott meg. (*Általános helyeslés.*)

Szende Béla honvédelmi minister: Én szintén hivatkozva a házszabályok 98. §-ára, mely szerint a honvédelmi bizottság legalább 7 tagból áll. Tekintettel arra, hogy ezen bizottság gyakran igen fontos tárgyakkal van elfoglalva; de ezen ülésszak alatt különösen igen fontos tárgyak fölött lesz hivatva tanácskozni, mint a mult országgyülésen is voltam bátor kérni: most is kérem, hogy ez uttal a bizottság tagjainak számát méltóztassék 15 tagra emelni. (*Helyeslés.*)

Péchy Tamás közlekedésügyi minister: T. ház! Ugyancsak a házszabályok 98. szakasza értelmében bátor vagyok a t. házat arra kérni, hogy valamint a pénzügyi bizottság, akképen a közlekedésügyi bizottság tagjainak számát is méltóztassanak 21 tagra emelni. Ezen bizottságok gyakran együtt működnek és ezért is szükséges, hogy egyenlő számmal legyenek. (*Helyeslés.*)

B. Simonyi Lajos kereskedelmi minister: T. ház! (*Derültség.*) Bátor vagyok felemliteni, hogy a lefolyt országgyülés alatt a gazdasági és a számvizsgáló bizottságban 7—7 tag volt; de ez kevésnek bizonyult: ennél fogva bátor vagyok ajánlani, hogy mindkét bizottság tagjai száma 9-re emeltessék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Ugy vélem, hogy a t. ház a tett inditványok nyomán méltóztatik elfogadni, hogy a pénzügyi bizottság 21 tagból, a közlekedésügyi szintén 21 tagból, a honvédelmi 15 tagból, a gazdasági és a számvizsgáló bizottság pedig 9—9 tagból álljon. (*Helyeslés.*)

Már most, miután a nézetek átalában abban összpontosúlnak, hogy hétfőn az osztályok megalakuljanak és a biráló bizottságok megválasztassanak: az a kérdés marad fönn, melyik napra méltóztatnak kitüzni a többi bizottságok megválasztását? (*Felkiáltások: Keddre?*) A többi bizottság megválasztása tehát keddre halasztatik.

Már előre is bátor vagyok a t. házat arra figyelmeztetni, hogy miután e számos választások alkalmával többszöri szavazás válik majd szük-

Digitized by Google

ségessé, a hétfői ülésben bátor leszek kijelölni, hogy egyszeri szavazással, mely bizottságokra méltóztassanak szavazni. (*Helyeslés.*)

Most, t. ház! még kötelességem a háznak azon tagjait, a kik részint három-, részint két helyen választattak meg, megkérni: méltóztassanak nyilatkozni az iránt, hogy melyik kerületbeli megbizatásukat tartják meg, s melyikről mondanak le. A mult országgyülésen s a korábbiakon e végett háromnapi határidő tüzetett ki: felkérem ennélfogva a t. házat, méltóztassék — ha jónak látja — elhatározni, hogy az illető képviselők három nap alatt nyilatkozzanak, melyik kerületet tartják meg. (*Helyeslés.*)

Vannak tán még tagjai a háznak, a kik azon eddigi állásukról, a mely a képviselői állással összeférhetetlen: nem mondottak le. Ezeket bátor vagyok figyelmeztetni, hogy a törvény által erre nézve megszabott határidő alatt az elnökségnél ez iránt jelentkezzenek. És minthogy még vannak képviselők, kiknek megbizó leveleik még nem menvén át a vizsgálaton, igazolásra várnak: ezeket a képviselő urakat bátor vagyok megkérni, hogy a mennyiben oly állást foglalnak el, mely összeférhetlenséggel van összekötve, ez iránt az elnökséget értesiteni sziveskedjenek.

Kérnem kell még a t. ház tagjait, méltóztassanak szállásaikat a ház irodájában mielőbb bejegyeztetni, hogy a lakásjegyzék mielőbb elkészittethessék és köztudomásra juttathassék.

Egyéb előterjesztésem nincs és ha a t. ház megnyugszik benne: a jövő hétfőn reggel 10 órakor ülés tartatik és ennek napirendjére kitüzetik az osztályok alakitása, és a biráló bizottságok megválasztása. (*Helyeslés.*)

(*Az ülés végződik 3 órakor.*)

---

7. országos ülés

1875. september 6-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Levéltári nyugták és kérvények bemutatása. Deák Ferencznek a pestbelvárosi, Péch Antalnak a selmecz-bélabányai, Szeniczey Ödönnek a verseczi, Szontagh Pálnak a b.-gyarmati, Csernátony Lajosnak a jászberényi, Jókai Mórnak a dárdai és holdmező-vásárhelyi kerületek képviselőségéről lemondásaik bejelentetnek. Lukácsy Béla megbizó levele bemutattatik. Miletics Szvetozár, Kasper Mihály, Polit Mihály, Jakits Antal, Petrik Gyula, Antonescu István és Bibics Döme megbizó leveleik az igazoló bizottsághoz utasittatnak. V. Ferdinánd király elhunyta fölött a nemzeti gyász jegyzőkönyvileg kifejeztetik és erről a király és királyné értesitetni határoztatik. A trónbeszédnek másodszori felolvasása napirendre tüzetik. Az osztályok sorshuzás utján megalakitatnak. A biráló bizottságok megválasztatnak.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, b. Simonyi Lajos, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, b. Wenkheim Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre fogja vezetni; a szólók neveit jegyzik Beöthy Algernon és Molnár Aladár.

Az utóbbi ülés jegyzőkönyve fog hitelesittetni. A korjegyző ur fel fogja olvasni az ülésnek a korelnök ur elnöklete alatt tartott részéről szóló jegyzőkönyvet.

Baross Gábor korjegyző (*olvassa a september 4-én tartott ülés jegyzőkönyvének első részét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, hitelesittetik.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a september 4-ki ülés második részének jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, hitelesittetik.

Van szerencsém bemutatni a következő irományokat:

A főrendiház elnöke az 1872—5. évi országgyülés berekesztését tárgyazó kir. leiratnak az országos levéltárba lett elhelyezését igazoló elismervényt megküldi. A levéltárba fog letétetni.

Digitized by Google

A főrendiház elnöke három rendbeli törvényczikk eredeti példányának az országos levéltárba lett elhelyezését igazoló elismervényt megküldi. Ezen három törvényczikk a következő: a vasuti és gőzhajózási szállitás használatának megadóztatásáról; a sör-, szesz- és czukoradókról szóló törvényes határozatokban az uj métermérték és sulyrendszer folytán szükséges módositásokról; végül az 1874. évi XXXV. törvényczikk életbeléptetésének elhalasztásáról szóló törvényczikk.

A főrendiház elnöke hat rendbeli törvényczikk eredeti példányának az országos levéltárba lett elhelyezését igazoló elismervényt megküldi. A törvényczikkek a következők: a külföldi dohányért fizetendő engedélyi illeték megváltoztatásáról; a fémjelzési törvény és szabályok módositásáról; a budapesti áru- és értéktőzsdéről; az 1874. évi XIV. törvényczikk alapján felvett államkölcsönről; az Oroszországgal kötött consulsági egyezményről; a népoktatási nyilvános tanintézetek és nyilvános kisdedóvó intézetek tanitóinak nyugdijazásáról, valamint azok özvegyeinek és árváinak gyámolitásáról szóló törvényczikkek. Ezen hat törvényczikk az országos levétárba letétetvén, az erről szóló elismervény a levéltárba fog elhelyeztetni.

Bemutatom Baranya megye feliratát a kereskedelmi és üzleti könyveknek magyar nyelven való vezetése iránt; Heves- és Külső-Szolnok megye feliratát a kereskedelmi és üzleti könyveknek magyar nyelven való vezetése iránt;

Doboka megye közönsége az erdélyi gazdasági egyesületnek az állami egészségügy rendezésében tett felterjesztését pártolja; Doboka megye közönsége a községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. törvényczik 66—67. §§-ainak módositását kéri;

Szabolcs megye a katonabeszállásolási ügynek törvény általi szabályoztatását kéri; Szabolcs megye az egészségügynek törvény általi szabályozását kéri;

Arad sz. kir. város közönsége, az 1875-ik évi XXV. törvényczikknek módositását kéri;

Arad város közönsége a vidéki városokban épült uj épületek adómentességének 20 évre való kiterjesztését kéri;

Vas megye közönsége kéri az 1871. esztendei XVIII. törvényt oly módon kiigazittatni hogy a községi előljárók 20 forintig terjedhető birságolásra, annak kiszabására és behajtására jogosittassanak fel;

Alsó-Fehér megye feliratot intéz a házhoz, az állattenyésztés emelése érdekében;

Belső-Szolnok megye, Torontál megye, a Jászkun kerületek és Doboka megye a Bukovinában lakó magyaroknak az országban leendő letelepittetését kérik;

Szepes megye, Győr megye, Liptó megye, Zemplén megye, Heves és Külső-Szolnok megyék a képviselőválasztásról szóló 1874. évi XXXIII. törvényczikk 42—52. szakaszait megváltoztatni és módosittatni kérik. Mindezen kérvények a megválasztandó kérvényi hizottságnak fognak véleményadás végett kiadatni.

A mint tudomása van a t. háznak, Deák Ferencz Budapest belvárosi képviselő már a korelnök urnak beadott nyilatkozatában képviselői állásáról lemondott. Akkor intézkedés a teendőkre nézve nem történvén, azt vélem: most lenne elhatározandó, hogy Budapest város központi bizottsága uj képviselőválasztásra szólittassék fel. (*Helyeslés.*)

Pécb Antal Selmecz- és Bélabánya városok képviselője, beadván megbizó levelét, egyszersmind képviselői állásáról is lemondott. Selmecz- és Bélabánya városok központi bizottsága felszólitandó lesz, hogy uj képviselőválasztás iránt intézkedjék. (*Helyeslés.*)

Szeniczey Ödön képviselő hozzám intézett nyilatkozatában kijelentette, hogy Paks választókerületében nyert képviselői megbizó levelét megtartja és a Versecz városi képviselői állásról lemond.

Van még több lemondás is s ezekre nézve a határozatot majd egyszerre fogom kimondani. Szontagh Pál képviselő, a nógrádmegyei balassagyarmati kerület képviseletéről lemondván, Somogy megye tabi kerület képviseletét tartja meg. Jelentette még nálam Csernátony Lajos képviselő ur, hogy a Jászberény városi képviselőségről lemondván, a Budapest ferenczvárosi képviseletet tartja meg; továbbá Jókai Mór képviselő ur bejelentette, hogy lemond a Baranya megye dárdai kerület és Hódmezővásárhely város képviseletéről és megtartja Budapest Józsefváros kerületének képviselését.

Ezen lemondások következtében az illető központi bizottságok a ház jóváhagyásával az elnökség által fel fognak szólittatni uj képviselőválasztások eszközlésére. (*Helyeslés.*)

Van szerencsém bemutatni Pozsonymegye szentjánosi választókerületében megválasztott Lu-

Digitized by Google

kácsy Béla képviselő urnak megbizó levelét Ezen megbizó levél azon megbizó levelekkel együtt, melyek már az igazolási osztályok munkálatainak befejezése után adattak be a korelnök urnak, az állandó igazoló bizottsághoz fog utasittatni. Bátor leszek ez alkalommal felolvasni azon megbizó levelek jegyzékét, melyek mint a korelnök elnöksége alatt beadottak, szintén az állandó igazoló bizottsághoz utasittatnak. Jelesül: Miletics Szvetozár, Kasper Mihály, Polit Mihály, Jakits Antal, Petrik Gyula, Antonescu István két megbizó levele, az egyik a boksányi, a másik a szászkai kerületből; Péch Antal is az igazoló osztályok munkásságának befejezése után a korelnök elnöksége alatt adta be megbizó levelét, de lemondván képviselői állásáról, az uj választás iránt már a mai ülésben intézkedés történt.

Hátra van még Bibics Döme képviselő urnak választási jegyzőkönyve, a mely nem volt beadva, hanem helyette csak a szavazási jegyzék mutattatott be. Később bemutatván a képviselő ur a választási jegyzőkönyvet, ezen választási jegyzőkönyv, minthogy Bibics képviselő ur a c) osztályba soroztatott, majd a biráló bizottságok elé fog jutni.

Miután az állandó igazoló bizottságról emlitést tettem és ehhez utasittatott nehány megbizó levél véleményadás végett: kérném az igazoló bizottság tagjait, hogy holnap ülés előtt $9^1/_2$-kor a házban megjelenni és megalakulni méltóztassanak; mert ha a biráló bizottságok, a melyekre most fog történni a szavazás, holnap ki fognak a ház előtt jelentetni, akkor már azon illető feleknek, a kiknek az illető megválasztott azon birálók ellen, a kik az ő kérvényeiket meg fogják vizsgálni, kifogásaik vannak: ezeket a házszabályok szerint az állandó igazoló bizottság elnöke előtt is meg fogják tehetni. Hogy tehát e részben a házszabályoknak elég tétessék és az alakuló igazoló bizottság megalakulva legyen: kérem annak tagjait, hogy holnap ülés előtt $9^1/_2$-kor a házban megjelenni és megalakulni méltóztassanak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Horvát Boldizsár: T. ház! (*Halljuk!*) Az alatt, a mig a törvényhozás szünetelt, egy gyászesemény következett be: ő Felsége V. Ferdinánd király meghalt.

Mély gyászt öltött a nemzet, a mint ez esemény hire az országot befutá; és e nagy nemzeti gyászban nemcsak a dynastikus hüség nyilatkozott, mely a nemzet lelkületével, jellemével összefort; a nemzeti gyászban nagy és kiváló része van azon hálának és kegyeletnek is, a melylyel a nemzet parlamenti alkotmányának első alapitója iránt tartozik.

Fájdalom, az idő és a viszonyok hatalma néha nagyobb, mint a legnagyobb fejedelmeké és a legerősebb népeké. Az elhunyt fejedelem alkotására sem mosolygott sokáig a sors derüje; de azért mégis a hazai történelem még késő századok mulva is nemzeti életünk legfényesebb korszakai közé fogja sorolni azt, a mely V. Ferdinánd nevével áll kapcsolatban; (*Élénk tetszés*) és a hála, mely e nemzet keblében az elhunyt fejedelem iránt él és élni fog mindvégig: legbiztosabb kezessége lesz annak, hogy nem halt ki e nemzet kebléből a fogékonyság ama nagy vivmányok iránt, melyeknek első alapjait e fejedelem tevé le. (*Helyeslés.*)

A nemzet nem szólhatott eddig; törvényes képviselői nem voltak együtt. Csak szótlan gyászszal, a hálának és kegyeletnek csak néma könyüivel állta körül a királyi ravatalt. Mi sem nyilatkozhattunk eddig a nemzet nevében a ház alakulása előtt. De ma már az alakulás befejezésével, mint a nemzet törvényes és igazolt képviselői foglalván itt helyet, ugy hiszem, kötelességünk ezen első alkalmat megragadni arra, hogy kifejezést adjunk a nemzet érzületének; hogy hű tolmácsolói legyünk azon őszinte és mély részvétnek, a melylyel a nemzet összessége a királyi család gyászában osztozik. (*Helyeslés.*)

Felkérem tehát a t. házat, méltóztassék elhatározni: hogy először a nemzeti gyász V. Ferdinánd király elhunyta fölött jegyzőkönyvileg nyerjen kifejezést; és másodszor, bizza meg a képviselőház t. elnökét, hogy erről mind ő Felségének a királynak, mind pedig ő Felségének az özvegy királynénak hódolatteljes fölterjesztést tegyen. (*Általános élénk helyeslés.*)

Elnök: T. ház! Elnöki tisztem legkitünőbb kötelességei közé sorozom, hogy a ház meghagyása folytán tolmácsolhatni fogom felséges urunk és ő Felsége az özvegy császárné és királyné előtt mélyen érzett őszinte részvétét a háznak azon fájdalomban, melyben néhai dicső emlékezetü Ferdinánd császár és apostoli király gyászos halála folytán, azon fejedelem halála folytán velük együtt az egész nemzet

Digitized by Google

osztozott, ki az általa szentesitett törvényekkel a történelem uj korszakát nyitván meg hazánkban, a nemzet tiszteletének és kegyeletének örök tárgya lesz; egyszersmiud a ház határozatául kijelentem, hogy e nemzeti gyász néhai dicső emlékezetü Ferdinánd császár és apostoli király halála folytán jegyzőkönyvileg fejeztetik ki és a ház elnöke megbizatik, hogy a háznak ezen egyhangulag kifejezett érzelmét ő Felségének a királynak és a felséges császári és királyi özvegynek szintén hódolatteljesen jelentse ki. (*Általános helyeslés.*)

Zsedényi Ede: T. ház! Méltóztattak a mult ülés alkalmával elhatározni, hogy holnap kedden a rendes bizottságok választassanak meg, az eddigi szokás szerint ezen alkalommal azon küldöttség is megválasztatott, mely a trónbeszédre a válaszfeliratot készíti. (*Ugy van!*) Egyszersmind azonban az eddigi szokás szerint mindig a trónbeszéd tárgyalása czéljából mindenekelőtt a trónbeszéd másodszori felolvasása napirendre tüzetett és azután a tárgyalás módja határoztatott meg. Ennek folytán arra kérem a t. házat, hogy a holnapi napirendre méltóztassék kitüzni a trónbeszédet fölolvasásra és akkor azután, ha a küldöttség megválasztása elhatároztatott: méltóztassék azt is megválasztani. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztatik tehát a t. ház megegyezni abba, hogy a trónbeszéd másodszori felolvasása és az iránti intézkedés a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. (*Helyeslés.*)

Következik a napirend, jelesül először is az osztályoknak sorshuzás utján való megalakitása.

Ez alkalommal jelentem a t. háznak, hogy azon hat képviselő, kik a c) pont alá soroltattak, a képviselők névsorába nincs felvéve.

Összesen 397 a képviselők száma. E számból a három elnök, mint a kik az osztályokba nem soroltatnak be, levonatván, marad osztályokba sorolandó 394 képviselő. Ezek közül az öt első osztályba esik 40 magyarországi képviselő, az utolsó négy osztályba pedig 41. A horvátországi képviselők, kik az általam emlitett számban szintén benfoglaltatnak, másodszor külön fognak kisorsoltatni, oly módon, hogy közülök a 3 első osztályba 4—4, a 6 utolsó osztályba pedig 3—3 essék. (*Az elnök kisorsolja a neveket következőleg.*)

I. osztály:

Román Sándor, Baross Gábor, Irányi Dániel, Pulszky Ágost, Kovách László, Plachy Tamás, Radvánszky Béla, Bujanovics Sándor, Zákó Sándor, Prepeliczay Gyula, Csillaghy József, Andrássy Mihály, Péchy Jenő, Meczner Gyula, Molnár István, Vidovits Ferencz, Lipovniczky Sándor, Tulok Zsigmond, Ragályi Aladár, Csávolszky Lajos, Boross Bálint, Császár Bálint, Gábor Péter, Missits János, Szilády Áron, Pongrácz Lajos, Máriássy Kálmán, Szeniczey Ödön, Jankovich Miklós, Kerkapoly Károly, Perczel Béla, Molnár Aladár, Hodossy Imre, Hunkár Sándor, Hollán Ernő, Balogh Károly, Michl Jakab, Zabulik László, Luppa Péter, Prónay József.

II. osztály.

Bánhidy Béla, Hosztinszky János, Szivák Imre, Koronthály Ferencz, Nagy Károly, Lehoczky Egyed, Kautz Gyula, Szilassy János, Péchy Tamás, Mara Lőrincz, Róth Keresztely, Vojnits Jakab, Knöpfler Vilmos, Varga Károly, Wächter Frigyes, Csiky István, Hedry Ernő, Lichtenstein József, Bokros Elek, Ürményi Miksa, Markhót János, Halassy Gyula, Jósika Gyula báró, Sembery István, Kövér Károly, Schmausz Endre, Máday Lajos, Királyi Pál, báró Perényi Zsigmond, Rónay István, Babics István, Kállay Ödön, Mukits Ernő, Somssich Imre gr., Kozma Párthén, Miklós Gyula, Hunyady Béla, Hirsch Tivadar, Tarnóczy Gusztáv, Péchy Manó gróf.

III. osztály.

Ragályi Ferdinand, Zsilinszky Mihály, Jókai Mór, Abrahamfy Gyula, Doda Traján, Borlea Zsigmond, Matkovics János, Ruprecht Lajos, Trefort Ágoston, Vladár Ervin, Kovácsy Gyula, Mandl Pál, Házmán Ferencz, Frölich Gusztáv, Ráday Gedeon gróf idősb, Bartal György, Széchenyi Pál gróf, Kulcsár Lajos, Bohus Zsigmond, Molnár György, Szitányi Bernát, Bittó Béni, Darvas Imre, Dániel Ernő, Barcsay Ákos, Luka Lajos, Kiszely Ernő, Szentál György, Simonyi Simon, Kajuch József, Daniel Márton, Lovász Miklós, Bakcsy Ferencz, Kassay Ignácz, Leonhard Frigyes, Ernuszt Sándor, Taray Endre, Antal Gyula, Andaházy Pál, Szluha Ágoston,

Digitized by Google

IV. osztály.

Szilágyi Dezső, Fabricius Károly, Duka Ferencz, Király Alajos, Helfy Ignácz, Dániel Pál, Huszár Imre, Kis Lajos, Vendégi Gábor, Horváth Lajos, Chorin Ferencz, Makray Aladár, Falk Miksa, Márkus István, Szongoth Jakab, Gromon Dezső, Majzik Victor, Szontagh Pál (gömöri), Baranyi Ágoston, Domahidy István, Csatár Zsigmond, Zsedényi Ede, Czedler János, Papp Lajos, Nagy Ignácz, Rády Endre, Forgách Antal gróf, Tomcsányi László, Juhász Mihály, Kossuth Mihály, Virava József, Hegyessy Márton, Vidliczkay József, Fornszek Sándor, Horánszky Nándor, Bánffy László, Hollósy Károly, Sós Gábor, Deésy Sándor, Papp Gábor

V. osztály.

Szoboszlay József, Justh József, Boda József, Szlávy József, Pauler Tivadar, Károlyi János, Móritz Pál, Mocsáry Lajos, Tisza Lajos, Szikszay Lajos, Hegedüs Sándor, Kacskovics Sándor, Ostffy István, Zalay István, Hegedüs László, Tormásy Mihály, Cziple Zsigmond, Gurbán Constantin, Hieronymi Károly, Máriássy Sándor, Molnár Antal, Kürthy József, Emmer Kornél, Kármán Lajos, Beliczey Rezső, Károlyi Gyula gróf, Lészay Lajos, Peretti Alajos, Pongrácz Adolf gróf, Boér Antal, Désán Géza, Szaplonczay Miklós, Szentpály Jenő, Bausznern Guido, Balogh Imre, Gullner Gyula, Mayer Károly, Houchárd Ferencz, Horn Ede, Balázs Frigyes.

VI. osztály.

Madarász József, Becze Antal, Wodianer Albert br., Kaas Ivor b., Dörr Soma, Galgóczy Sándor, Kollár János, Hazay Ernő, Szluha Benedek, Berzeviczy Egyed, Lükő Géza, Babocsay Lajos, Bernáth Dezső, Zákó György, Feleky László, Bartal János, Sibrik Kálmán, Felszegi Sámuel, Mudrony Soma, Szerafin Frigyes, Siskovics Tamás, Pór Antal, Tisza Kálmán, Paczolay János, Kemény Kálmán br., Szontagh Pál (somogyi), Kemény Gábor br., Zmeskál Zsigmond, Szathmáry Károly, Csider Károly, Éber Nándor, Jeney József, Szakáll Antal, Szalay Imre, Odescalchy Gyula hercz g, Bethlen András gr., Schwáb Károly, Papp Sándor, Muslay Sándor, Csemeghy Károly, Kállay Béni.

VII. osztály.

Korizmics László, Hatzky Kálmán, Kemény Mihály, Nemes Nándor gr., Baldácsi Antal br., Szögyény László, Földváry János, Konrád Károly, Orosz Mihály, Ocskay István, Gorove István, Almássy Sándor, Révay Simon br., Üchtritz Zsigmond br., Krajcsik Ferencz, Degenfeld Béla gróf, Szende Béla, Vályi János, Herics Antal, Tóth Vilmos, Uray Miklós, Fügh Károly, Ujfalusy Miklós, Ráth Károly, Sennyey Pál báró, Nyisztor József, Marsovsky Jenő, László Antal, Szirmay Ödön, Sztupa György, Jordán István, Wahrmann Mór, Bocsánczy Adolf, Beöthy Algernon, Farkas Elek (bihari), Simonfay János, Horváth Boldizsár, Berchtold László gr., Szentiványi Árpád, Trauschenfels Emil, Csanády Sándor.

VIII. osztály.

Perczel László, Kemény István br., Földváry Mihály, Visolyi Gusztáv, Urbanovszky Ernő, Csernátony Lajos, Rudics József báró, Békásy Károly, Nagy György, Biró Kálmán, Zay Adolf, Czente Péter, Ragályi Gyula, Ráday Gedeon gróf ifj., Gebbel Károly, Potoczky Dezső, Berke József, Micsky Lajos, Végh Aurél, Szathmáry Miklós, Zichy Nándor gr., Csengery Antal, Dessewffy Aurél gróf, Kossy Sándor, Hammersberg Jenő, Ordódy Pál, Gáspár András, Szücs Imre, Lónyay József, Lukács Béla, Remete Géza, Jászay Antal, Széll Kálmán, Ugron Ákos, Migazzi Vilmos gróf, Bereczky Sándor, Vay Géza, Szapáry Gyula gróf, Simó Lajos, Pogonyi Dénes, Héderváry Károly gróf.

IX. osztály.

Lehoczky György, Tóth Kálmán, Horváth Gyula, Teleszky István, Ferdinándy István, Szlávy Olivér, Zsitvay József, Gidófalvy Albert, Fáy Béla, Madarász Jenő, Kende Kanut, Bittó István, Szomjas József, Prileszky Tádé, Somssich Pál, Pulay Kornél, Szilágyi István, Antalfy Károly, Plachy Bertalan, Borosnyay Pál, Tisza László, Mocsáry Géza, Berényi Ferencz gr., Farkas Elek (kőrösi), Hets Károly, Csávossy Béla, Podmaniczky Frigyes b., Sachsenheim Albert, Komjáthy Béla, Orbán Balázs br., Papp György, Mihályi Péter, Szüllő Géza, Perczel Lajos, Pilisy László, Simonyi Lajos br., Dániel László, Istóczy Győző, Ivády Béla, Simonyi Ernő, Janicsáry Sándor.

Digitized by Google

Elnök: T. ház! Még verifikáltatott Ocskay Rudolf és Dezsewffy Kálmán, de ezek ki nem sorsoltattak, ha a t. ház megengedi, ezek közül az egyik az első, a másik a második osztályba fog sorsoltatni; és pedig Ocskay Rudolf az első, és Desewffy Kálmán a második osztályba. (*Helyeslés.*)

A horvát képviselő urak 29-en lévén, közülök sorshuzás utján az első két osztályba fog négy-négy képviselő besoroztatni, a többi hét osztályba három-három. (*Kihuzza a neveket.*) Az első osztályba jön: Kotur Bazil, Králjevics Miroszláv, Voncina Iván és Haczky Kálmán. A második osztályba: Czernadák György, Miskatovics József, Puszt Dragutin és Sramm Lipót. A harmadik osztályba: Horváth Péter, Türk Ferencz és Stekovics János. A negyedik osztályba: Derencsin Márián, Kukuljevics Iván és Szubotics János. Az ötödik osztályba: Tombor Iván, Horváth Mirkó és Mrazovics Mátyás. A hatodik osztályba: Vukasinovics Sándor, Jordán Antal és Kresztics Miklós. A hetedik osztályba Pejacsevics Péter gr, Vidrics Lőrincz és Zsivkovics János. A nyolczadik osztályba: b. Osegovics Lajos, Conrád Fülöp és Mihájlovics Dragutin. A kilenczedik osztályba jön: Miskatovics József, Rubido Radislav és Malecz József.

Az osztályok e szerint megalakitva lévén, az osztályok névjegyzéke mielőbb ki fog nyomatni és a t. ház tagjai közt szétosztatni, hogy miután a kiosztás megtörtént, az osztályok az alakulásról intézkedhessenek.

Az, hogy mikor alakulhatnak meg az osztályok: a névjegyzék kiosztása után fog meghatároztatni. (*Helyeslés.*)

Következik már most a napirendnek második tárgya, a biráló bizottságoknak megválasztása. Azt gondolom t. ház, hogy a biráló bizottságokra egyszerre adathatnak be a szavazatok. (*Helyeslés.*) A szavazókat fel fogja hivni Beöthy Algernon jegyző ur; a távollevőket Huszár Imre jegyző ur fogja jegyezni.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa a névsort, a képviselők beadják szavazataikat.*)

(*Szavazás után.*)

Elnök: A szavazás befejezve lévén, a jegyző urak a szavazatokat össze fogják számitani és a választás eredménye a holnapi ülésben fog kihirdettetni.

Most a holnapi ülés napirendjét leszek bátor a t. háznak előterjeszteni. (*Halljuk!*)

A holnapi ülés napirendje lesz a mai napon történt választás eredményének kihirdetése, vagyis a biráló bizottság tagjainak kijelentése. Kérem t. képviselő társaimat, méltóztassanak teljes számmal megjelenni, hogy a megválasztott biráló bizottság tagjai a házszabályok szerint a hitet mindjárt letehessék és azután a kérvénynyel megtámadott vagy kifogásolt megbizó levelek sorshuzás utján a bizottságok közt nyomban kiosztattathassanak.

A holnapi ülés napirendére fog még tartozni a szavazás a házszabályok 98. §-ában foglalt 14 bizottságra s erre nézve azon javaslatot vagyok bátor a t. háznak tenni, hogy miután 14 bizottságra egyszerre szavazni nem lehet: méltóztassanak szavazataikat három izben beadni; még pedig az első izben az igazságügyi, a pénzügyi, a közlekedésügyi, a közoktatási és az összeférhetlenségi bizottság tagjaira.

A második szavazásnál beadathatnának a szavazatok a kérvényi, — a gazdasági, — a naplóbiráló, — a véderő tárgyában kiküldendő és az államadósságokat ellenőrző bizottság tagjaira.

Végre a harmadik szavazásra maradna a könyvtári, a mentelmi, a számvizsgáló és a zárszámadásokat vizsgáló bizottság tagjainak megválasztása. (*Helyeslés.*)

A holnapi napirend tárgyát fogja még képezni a ma hozott határozat szerint a trónbeszéd másodszori felolvasása és az az iránti további intézkedés.

A mai napirend ezek szerint ki lévén meritve: az ülést feloszlatom.

A holnapi ülés délelőtt tiz órakor fog megnyittatni.

(*Az ülés végződik d. e. 12½ órakor.*)

Digitized by Google

8. országos ülés

1875. september 7-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: A horvát-, szlavon-, dalmátországi országgyülés elnökségének az azon országgyülési képviselők névjegyzékéről szóló levelének bejelentése. Kérvények és Löw Vilmos, Budacker Gottlieb megbizó levelének bemutatása. Budacker Gottliebnek a beszterczei és Trefort Ágostnak a lőcsei kerületi képviselőségről lemondása bejelentetik. A függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottság jelentése bemutattatik. Az osztályok alakulása elhalasztatik. A kilencz biráló bizottságba megválasztottak névjegyzéke kihirdettetik és a megválasztottakból a jelenlevők az esküt leteszik. A választások elleni kérvények sorshuzás szerint a biráló bizottságok közt kiosztatnak. A trónbeszéd másodszor felolvastatik. A válaszfelirat készitésére 21-es bizottság választása elhatároztatik. A házszabályok értelmében müködő bizottságok tagjai megválasztatnak.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Wenckheim Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző fogja vezetni, a szólni kivánókat Beőthy Algernon és Molnár Aladár jegyző urak jegyzendik. Fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a september 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét*).

Elnök: Nem lévén észrevétel a jegyzőkönyv ellen, azt meghitelesitettnek jelentem ki.

Van szerencsém a t. háznak jelenteni, hogy a Horvát-Szlavon- és Dalmátországok országgyülésének elnöke ezen ház elnökségéhez intézett levelében közölte a horvát-szlavon- és dalmát országgyülés által megválasztott képviselők névjegyzékét, megjegyezvén, hogy mindegyik képviselőnek külön megbizó levél is adatott.

Ezen megbizó levelek már tárgyalva lévén — ugy hiszem — a jelentés tudomásul vétetik. (*Helyeslés.*)

Bemutatom Borsod vármegye közönségének feliratát, melyben a magyar kir. honvédelmi ministerium által folyó évi 13,636. szám alatt a ló-állitási próbakisérlet ügyében kiadott, törvénybe ütköző körrendelet ellen orvoslást kér.

Bemutatom Zala megye feliratát, a képviselővalasztásról szóló 1874. évi 33. törvényczikk 42. és 52. §-ainak módositása iránt.

Bemutatom Irányi Dániel képviselő ur által benyujtott kérvényét Doboz községének, melyben a Körös szabályozása alkalmával szenvedett sérelmének orvosoltatásáért esedezik.

Bemutatom továbbá Papp Bertalan ungvári lakosnak Várady Gábor képviselő ur által beadott kérvényét, a Máramaros megyei Herincse és Monostor községekben 1870. évben tett népszámláláskor 45 frtnyi költségi dijai megállapitása és kiutalványozása tárgyában.

Bemutatom Löw Vilmos Szerdahelyszék Szerdahely első választókerületében megválasztott képviselőnek megbizó levelét, a mely az állandó igazoló bizottsághoz fog utasittatni.

Bemutatom Budacker Gottlieb Beszterczе megye vidéki községek választó-kerületében megválasztott képviselő megbizó levelét, hozzám intézett azon kijelentésével, hogy viszonyainál fogva a reáruházott megbizatást nem fogadhatja el. Ezen nyilatkozat folytán a t. ház jóváhagyásával Beszterczе megye központi választmánya a vidéki

Digitized by Google

községek választó-kerületében uj képviselőválasztás iránt az elnökség által utasitandó lesz. (*Helyeslés.*)

Trefort Ágoston képviselő és közoktatásügyi minister ur bejelenti, hogy a lőcsei kerület képviselőségét nem tartván meg, a sopronyit fogadja el.

Az elnökség fel fogja szólitani az illető központi választmányt az uj képviselő-választás iránt szükséges intézkedések megtételére. (*Helyeslés.*)

Bemutatom a t. háznak a függő államadósságok ellenőrzésére, a mult országgyülés által kiküldött országos bizottságnak folyó évi szeptember 2-án elkészült jelentését, a mely ki fog nyomatni és a ház t. tagjai közt szétosztatni, hogy azután iránta a szükséges intézkedés megtétethessék.

Jelentem a t. háznak, hogy az állandó igazoló bizottság megalakult, elnökének Szirmay Ödön, jegyzőjének Molnár Antal urakat választván meg.

Az osztályok jegyzéke ki van már a t. ház tagjai között osztva, az osztályok megalakulására kerül tehát a sor. Ez iránt egy kérdést kivánok intézni a t. házhoz. Miután ugyanis azok mindegyikének részéről, kik a képviselőséggel összeférhetlen állást foglalnak el, a lemondás nem érkezett be s az illető törvény által e végre nekik a végleges igazolástól számitva 8 napi határidő van kitüzve: én az illető urakat megkértem, hogy ma délutáni 5 órára az elnöki szobában megjelenni sziveskedjenek; mert nem vagyok egészen tisztában az összeférhetlen állásokban levő t. képviselő uraknak valóságos jegyzékéről; és ezt kivánnám tisztába hozni s már most bátor vagyok kérdezni a t. háztól, hogy az osztályok alakulását oly sürgősnek tartja-e, hogy azt még e héten kivánja véghez vitetni; vagy pedig el lehet-e azt halasztani a jövő hétfőre? hogy azután azok, kik időközben be fogják adni az elnökségnél lemondásukat, az osztályokba már az alakulás előtt besoroztathassanak; mert azok a tárgyalásokban és egyáltalában a szavazásban részt nem vehetnek, kik az osztályokba még be nem soroztattak. (*Felkiáltások*: *Halasszuk hétfőre!*)

Várady Gábor: Azt hiszem, t. ház, ez idő szerint semmi sürgős teendője az osztályoknak nincs és igy bizvást el lehet halasztani a jövő hétre az osztályok megalakulását. (*Helyeslés. Felkiáltások*: *Hétfőre.*)

Elnök: Az osztályok megalakulása e szerint a jövő hétre halasztatik s azon napon lesz véghez viendő, a mely arra nézve a tárgyalások rendjéhez képest a legalkalmasabbnak fog mutatkozni s mely nap még talán e hét folytán ki fog jelöltethetni. (*Felkiáltások: Hétfőn.*) Nincs ellenvetésem a hétfői nap ellen, csakhogy a tárgyalások folyama fogja megmutatni, hogy reggel, vagy délután legyen-e meg az alakulás. (*Helyeslés.*) Egyéb előterjesztése ez elnökségnek most már nem lévén, áttérünk a napirendre.

Következik a kilencz biráló bizottság tagjaira beadott szavazatok eredményének kihirdetése.

Huszár Imre jegyző (*olvas*): Beadatott összesen 249 szavazat. Megválasztattak:

az 1-ső osztályba: Juhász Mihály 249, Pogonyi Dénes 249, Hegyessy Márton 249, Pulay Kornél 248, Kégl György 247, Paczolay János 247, Perczel Lajos 247.

a 2-dikba: Babits István 249, Becze Antal 249, Darvas Imre 249, Janicsáry Sándor 249, Szögyény László 249, Urbanovszky Ernő 249, Lovász Miklós 248;

a 3-dikba: Ernuszt Sándor 249, Dániel László 249, Pongrácz Lajos 249, Szomjas József 249, Zákó György 249, Kállay Ödön 248, Szathmáry Miklós 248;

a 4-dikbe: Farkas Elek (kőrösi) 249, Galgóczy Sándor 249, Kállay Béni 249, Missits János 249, Orosz Mihály 249, Borosnyai Pál 249, Schmausz Endre 249;

az 5-ikbe: Dániel Ernő 249, Halassy Gyula 249, Kacskovics Sándor 249, Kürthy József 249, Márkuss István 249, Miklós Gyula 248, Madarász József 248;

a 6-ikba: Halász Bálint 249, Gidófalvy Albert 249, Károlyi Gyula gróf 249, Lónyay József 249, Nagy Károly 249, Szontagh Pál (gömöri) 249, Szitányi Bernát 249;

a 7-dikbe: Andaházy Pál 249, Ballegh József 249, Domahidy István 249, br. Kemény Kálmán 249, Földváry Mihály 249, Ragályi Nándor 249, Frölich Gusztáv 248;

a 8-dikba: Antalfy Károly 249, Csider Károly 249, Kemény István br. 249, Ocskay István 249, Szentiványi Árpád 249, Berke József 248, Kende Kanut 246;

a 9-dikbe: Baranyi Ágost 249, Cziple Zsigmond 249, Mariássy Sándor 249, Meczner Gyula

Digitized by Google

249, Ragályi Gyula 249, Simonfay János 249, Békássy Károly 248 szavazattal.

Elnök: E szerint a biráló bizottságok tagjai megválasztatván, a szabályok szerint az ülés szine előtt feleskettetnek. Mielőtt azonban ez megtörténnék, ugyanezen szabályok 42. s 43-ik §-a szerint e ház szabályainak 31—42-ig bezárólag terjedő §§. az ülésben nyilvánosan fölolvasandók.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a 31—42-ik §§-kat.*)

Elnök: Már most kérem azon tisztelt urakat, a kik a kilencz biráló bizottság tagjaivá vannak megválasztva, legyenek szivesek az elnöki szék előtt itt a terem közepén megjelenni. (*Megtörténik.*)

Most fel fognak olvastatni a t. képviselő urak nevei, hogy constatálhassuk, kik vannak jelen az eskü letételén.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a névsort, mely szerint a kilencz biráló bizottság tagjai közül a következők nincsenek jelen: Kégl György, Farkas Elek (körösi), Orosz Mihály, Kürthy József, Lónyay József, Szitányi Bernát, Domahidy István és Szentiványi Árpád.*)

Elnök: Tessék jegyző ur már most a szabályok által megállapitott esküformát felolvasni.

Huszár Imre jegyző (*Olvassa. A biráló bizottság tagjai leteszik az esküt.*)

Elnök: Csendet kérek; méltóztassanak helyöket elfoglalni.

A biráló bizottságoknak mikor és miként alakulása iránt később fogok a t. házhoz kérdést intézni; most a házszabályok szerint a kérvénynyel megtámadott vagy különben kifogásolt megbizó levelek kisorsolása következik.

Jelentem e részben a t. háznak, hogy beadatott 19 kérvény, megbizó levél kérdésbe vétetett tartalmánál fogva 6. De jelentenem kell a t. képviselőháznak, hogy Künle József háromszék-kézdi-orbai képviselő ellen kérvény is adatott be és megbizó levele is kifogásoltatott, Ennélfogva sorsolásra 18 és 6, tehát 24 képviselő neve kerül.

Azt hiszem, megnyugszik a t. ház abban, hogy egy sorsolás történjék azon képviselőkre nézve, kik ellen kérvény van beadva és azokra nézve, kiknek megbizó levele van kifogásolva; (*Helyeslés*) és igy egyszerre 24 czédulát fogok a szavazó ládába betenni s aztán egyenként a kihuzandó czédulák szerint a tárgyakat a biráló bizottságok között felosztani. (*Helyeslés.*) A legjobb eljárás ugy hiszem az, hogy 1-ször az első hat osztály három-három tárgyat kapjon, az utolsó három osztály pedig csak kettőt. (*Általános helyeslés.*)

Engedje meg a t. ház, hogy felolvastassanak azon képviselők nevei, kik ellen kérvény adatott be. Ugyanekkor össze fogjuk göngyölgetni a czédulákat, melyeken nevök rajta van, és ugy az urnába betenni.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa a neveket.*) Antal Gyula, Bujanovics Sándor, Fügh Károly, Hedry Ernő, Kiszely Árpád, Krajcsik Ferencz, Kulcsár Lajos, Pap Sándor, Pór Antal, Ráth Károly, Siskovics Tamás, Szilasy János, Szilágyi István, Szongott Jakab, Vidliczkay József, Vojnics Jakab, br. Wodianer Albert, gr. Zichy Nándor.

Elnök: Fel fognak olvastatni azok nevei, kiknek megbizó levele kifogás alá jött.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa a neveket*) Bibics Döme, Harkányi Frigyes, Künle József, gr. Pongrácz Ágost, Szabó Mihály, Wirkner Lajos.

Elnök: Már most ki fognak huzatni a nevek. (*Megtörténik.*)

Elnök: Az első biráló bizottság elé kerül: br. Wodianer Albert, Szilassy János, Vojnits Jakab;

a második biráló bizottság elé: Bibics Döme, Künle József, Vidliczkay József;

a harmadik biráló bizottság elé: Hedry Ernő, Szongott Jakab, Fügh Károly;

a negyedik biráló bizottság elé: Wirkner Lajos, Szabó Mihály, Szilágyi István;

az ötödik biráló bizottság elé: gr. Zichy Nándor, Pór Antal, Antal Gyula;

a hatodik biráló bizottság elé: Kulcsár Lajos, Ráth Károly, Harkányi Frigyes;

a hetedik biráló bizottság elé: Krajcsik Ferencz, Siskovics Tamás;

a nyolczadik biráló bizottság elé: Papp Sándor, gr. Pongrácz Ágost;

és a kilenczedik biráló bizottság elé: Bujanovics Sándor, Kiszely Árpád ügye.

Ezek azon tárgyak, melyek fölött az illető megválasztott biráló bizottságok a házszabályok értelmében intézkedni fognak.

A szabályok 30-ik szakasza a következőket rendeli (*olvas.*) Ezután a választások érvényessége ellen beadott kérvényeket s a 27. §.

Digitized by Google

szerint bővebb vizsgálatra utasitott megbizó leveleket a ház elnöke a gyülés szine előtt sorshuzás utján az egyes biráló bizottságok között lehetőleg egyenlő számmal kiosztja s a következő napnak délelőtt 10 órájára az igazolási állandó bizottságot üléstartás, a biráló bizottságokat pedig alakulás végett üléseik helyének nyilvános kihirdetése mellett meghivja.

A házszabályok szerint a holnapi nap van rendelve ezeknek véghezvitelére. Nem tudom, hogy a miatt, hogy holnap ünnep van, méltóztatnak-e halasztást kivánni? (*Felkiáltások: Lehet holnap is!*) Azt tartom én is, hogy a ház szabályait tartsuk meg, és ennélfogva felhivom az állandó igazoló bizottság tagjait, hogy holnap délelőtt 10 órakor a háznagy szobájában jöjjenek össze, a megválasztott kilencz biráló bizottság tagjai pedig az illető és számszerint megjelölt osztályok helyiségeiben alakulás végett jelenjenek meg.

Következik most a napirendnek további tárgya, a trónbeszéd másodszori felolvasása és az az iránti intézkedés. Méltóztassanak a trónbeszédet meghallgatni.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa*): Tisztelt urak! Főrendek és Képviselők! Kedvelt Hiveink! Reménynyel és bizalommal üdvözöljük önöket jelen országgyülés kezdetén, mely nagyfontosságu kérdések megoldására van hivatva.

A közélet és a kormányzat majd minden ágában mélyen beható törvényhozási intézkedések szükségesek, hogy kedvelt Magyarországunk a szellemi és anyagi jólét azon magaslatára emelkedjék, melynek elemeit birja gazdag természeti forrásaiban — és melyre az országot emelni atyai szivünk forró óhajtása.

Ennek első és nem mellőzhető feltétele: az ország pénzügyeinek rendbehozatala.

Halasztást nem türő teendőik között komoly megfontolásukat és folytonos figyelmöket első sorban az államháztartás rendezése és az ezzel kapcsolatos kérdések megoldása fogja igénybe venni.

Magyarország tekintélye, hitele és állami létének biztositása egyaránt parancsolja, hogy a szükséglet és a fedezet között a sulyegyen minél előbb helyreállittassék.

Ismerjük e föladat sokoldalú nehézségeit.

Elvállalt kötelezettségek, monarchiánk biztonságának elutasithatlan követelményei, — a közigazgatás és fejlődés szükségletei állanak itt szemben a legnagyobb takarékosság jogosult követelményeivel.

De bizton hisszük, hogy ha a kormányzat minden ágára nézve — a jó gazdálkodás érdekében megtörténik mind az, — minek megtörténni kell és a minek az állam létfeltételeinek, biztonságának és fejlődésének veszélyeztetése nélkül megtörténni lehet:

ha czélszerü és gyökeres kormányzati és igazságszolgáltatási javitások eszközöltetnek, —

ha a nemzet hiven egész multjához készséggel és nemes kötelességérzettel meghozza azon áldozatokat, miket a kitüzött üdvös czél hazafiságától követel, —

ha a hitelviszonyok javitása és rendezése, a termelés, kereskedelem és ipar fejlesztésére szükséges egyéb intézkedések által gondoskodva leend az adóképesség emeléséről és a vállalandó terhek könnyebb viselhetéséről:

akkor, de csakis akkor, fogunk sikeresen megküzdhetni a helyzet nehézségeivel.

Ugy az államháztartás rendezése, mint az ország szellemi és anyagi érdekeinek előmozditása czéljából kormányunk számos javaslatban bő anyagot nyujtand törvényhozói működésüknek.

Az ország pénzügyi helyzete az állam és az egyesek hitelviszonyaival szoros kapcsolatban áll, és mindkettő egyiránt s közvetlenül összefügg a jó közigazgatás- és igazságszolgáltatással — a nép miveltségének emelésével, — a termelési, kereskedelmi s iparviszonyok és a közlekedési rendszer javitásával.

Mind ezek pedig együttesen döntő befolyást gyakorolnak az adóképességre, mely viszont az összes államügyek kedvezőbb alakulásának egyik főfeltételét képezi.

Mind ezekre ki kell tehát a törvényhozás figyelmének terjedni: ha az ország s egyes lakosainak jólétét sikeresen előmozditani akarja.

Kormányunk javaslataiban nem mellőzendi e szempontok egyikét sem; ki fognak azok terjedni a legsürgősebb teendőkre, a közélet minden ágában.

Nem szándékunk egyenkint felsorolni a készen és készülőben lévő javaslatokat, — de azokon kivül, melyek az államháztartás akadálytalan vitelére, a pénzügyek rendezésére s az ezzel közvetlen kapcsolatban lévő kérdésekre vonatkoznak, különösen felhivjuk még önök figyelmét azon javaslatokra, melyeknek czélja:

Digitized by Google

összhangzatba hozni a közigazgatás különböző ágazatainak működését, —

a közigazgatást s az igazságszolgáltatást gyökeresen javitani és pótolni az észlelt hiányokat, —

a közlekedési és közmunkaügyet minden irányban rendezni és a vasuthálózatot a legsürgősb szükséglet határai között kiegésziteni, —

melyek végre a főrendiház korszerü rendezésére, — a nemzet szellemi fejlődésére, — s a vallási és házassági kérdéseknek az élet szükségei által kivánt mérvben való megoldására irányulnak.

Mind ezen és az ezekkel összefüggő kérdések elintézése önöknek jutott feladatul, — és nem kételkedünk, hogy tapintattal, czélszerü sorozatban és helyes időbeosztással fogják megbirálni és megállapitani az illető törvényeket, amint ezt az ország érdeke kivánja.

Bizalmunkat helyezzük e mellett a nemzet józan felfogásába, mely nem fogja félreismerni: miszerint a legüdvösebb intézmények, a legjobb kormányzat is csak előmozdithatják a népek jólétét, csak biztosithatják a munka gyümölcsét; — de hogy ezt csak a nemzet támogatása érlelheti meg, — hogy a közjólétet megteremteni, kellő fokra emelni és tartósan megszilárditani csak a valódi hazafiság, az egyéni szorgalom és kitartó munka képes.

Kormányunk az érintetteken kivül egész buzgalommal törekszik a bankkérdés jog- és czélszerü megoldására.

Ezen felül monarchiánk másik államának kormányával az 1867-ik évi XVI. törvényczikk által kijelölt módon tárgyalásokat folytat e törvény némely szabványainak módositása iránt.

Végre ezen országgyülés törvényszerü tartamának lejárta előtt tárgyalás alá kell, hogy jöjjenek azon egyezmények is, melyek monarchiánk két állama között 1867-ik és 1868-ik évben tiz évre köttettek.

Ezekre nézve azon reményünket akarjuk kifejezni, hogy e tárgyalásokat a kölcsönös méltányosság szelleme fogja átlengeni.

Uraim, Főrendek és Képviselők!

Az idő, az ország helyzete s az előkészitett javaslatok nagy száma erélyes és buzgó cselekvésre int s önök követni fogják ez intelmet, mert minden vesztett percz a haza vesztessége lenne.

A külhatalmasságokkal fenálló szivélyes viszonyunk azon reményre jogosit, hogy a béke a legujabb időben felmerült események daczára fenn fog tartatni és igy önök háboritatlanul fogják törvényhozói hivatásukat teljesithetni.

Áldást az egek Urától és sikert kivánván hazafiui törekvéseiknek, — az országgyülést ezennel megnyitottnak nyilvánitjuk.

Zsedényi Ede: T. ház! A trónbeszédre a képviselőház mindig felirattal válaszol és mindannyiszor a felirat elkészitésére egy küldöttséget választ. (*Ugy van!*) Most is kövessük ezen módot és azért azt inditványozom, hogy ezen válaszfölirat elkészitése végett, egy 21 tagból álló bizottság választassék. (*Helyeslés*) Magától értetik, hogy midőn ezen bizottság jelentését be fogja adni, a házszabályok szerint e jelentés valamint a netalán beadandó eltérő feliratok is ki fognak nyomatni, szétosztatni és a maga rendje szerint azután napirendre tüzetni. (*Helyeslés.*)

A mi pedig a választás idejét illeti, ha a t. ház méltóztatik abban egyhangulag megegyezni, hogy miután ma már ugyis 15 bizottság fog választatni és miután ezen felirati bizottságra már a szavazati jegyek készen vannak: (*Derültség.*) ma ejtethetnék meg a választás. A felirati küldöttség tagjainak neveit jó volna már holnap közhirré tenni; mert méltóztatik tudni, hogy a felirat a legelső teendője a képviselőháznak. Egyébiránt azon esetben, ha valakinek az ellen észrevétele van, hogy ma ejtessék meg a választás: méltóztassék nyilatkozni. (*Felkiáltások: Ma!*)

Madarász József: T. ház! Semmi kifogásom az ellen, hogy a válaszfelirat elkészitése végett a kormány és a vele egyetértő többség küldöttséget válasszon, noha meg kell jegyeznem, hogy volt eset, midőn bizonyára a kormány és a többség egyetértésével annak egyes tagjai is terjesztettek elő válaszfelirati javaslatot. De nincs ellene semmi kifogásom, ha a többség azt most küldöttség által akarja elkészittetni. Csak egy észrevételt teszek t. Zsedényi képviselőtársam előadására, tudniillik, hogy az ellen válaszfelirat vagy ellenindítvány, nemcsak akkor, ha az a küldöttség jelentésével együtt adatik be, — miután igy méltóztatott mondani, — hanem ha netalán később adatnék is be, természetesen akkor, mikor rendje lesz, tárgyalandó lészen. (*Helyeslés.*)

Digitized by Google

Én tehát kinyilatkoztatván részemről, hogy azon felirati bizottság választásában, mely a kormány és igy a többség óhajtását fogja kifejezni, én részemről s reménylem elvbarátaim is, részt nem vehetünk s nem is igényelhetjük az abba való beválasztatást, mégis nincs kifogásom, nemcsak, de hozzájárulok, hogy az ma választassék meg, kijelentvén részemről, mit ugy hiszem elvbarátaim is tesznek, hogy e felirati bizottságra, — be fogják a t. képviselő urak ezt látni, — mi szavazni nem fogunk.

Elnök: A t. ház tehát elhatározni méltóztatik, hogy a trónbeszédre adandó válaszfelirat elkészitésére egy 21 tagból álló bizottság küldessék ki és ez a mai ülés folyama alatt meg is választassék.

Következik most a bizottságok megválasztása. Bátor voltam a mult alkalommal ajánlani, hogy miután akkor 14, most már 15 bizottság választandó, a szavazás háromszorra történjék.

Jelesül először történjék a szavazás az igazságügyi, pénzügyi, közoktatásügyi, közlekedési és összeférhetlenségi bizottságokra.

Második szavazás történjék a kérvényi, gazdasági, naplóbiráló, véderőre vonatkozó és az államadósság ellenőrzésére kiküldött bizottságokra.

A harmadik szavazás történjék a válaszfelirati, mentelmi, számvizsgáló, zárszámadási és könyvtári bizottságokra.

Az igazságügyi és közoktatásügyi bizottságok választásában a horvát-szlavon képviselők nem fognak részt venni s ennélfogva először csupán a magyarországi képviselők névsora fog felolvastatni és pedig 1-ször és 2-szor s miután azok mind az öt bizottságra szavaztak, azon két láda, melyben azon két bizottságra vonatkozó szavazatok lesznek, melyekre a horvát képviselők nem szavazhatnak, el fog távolittatni és akkor ők fognak szavazni, mert constatálni kell, hogy ők mire szavazhatnak és mire nem. (*Helyeslés.*) Az első láda a pénzügyi, a második az igazságügyi, a 3-ik a közlekedésügyi, a 4-ik a közoktatásügyi és az 5-ik az összeférhetlenségi bizottságokra vonatkozó szavazatokat fogja tartalmazni. Méltóztassanak tehát a magyar képviselők mind az 5 ládába szavazni. A névsort Beöthy Algernon jegyző ur fogja olvasni, a távollevőket Huszár Imre jegyző ur fogja jegyezni.

(*A névsor első fölolvasása után.*)

Elnök: Most másodszori felolvasása következik azok neveinek, kik az első szavazásban részt nem vettek. (*Megtörténik.*)

Most a horvátországi képviselőket hivom fel szavazásra azon három bizottságra nézve, melyeknek megválasztásában részt vesznek. E bizottságok: a pénzügyi, közlekedésügyi s összeférhetlenségi.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a névsort, s a szavazás megtörténik*).

Elnök: Következik most a kérvényi, a gazdasági, a naplóbiráló, a véderő és a függő államadósságokat ellenőrző bizottságokra a szavazatok beadása.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa a névjegyzéket, a képviselők beadják szavazati czéduláikat*)

Elnök: Következik a másodszori felolvasás. Azok neve fog fölolvastatni, kik az első szavazásnál nem voltak jelen.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a névsort.*)

Elnök: Kezdődik a harmadik szavazás: a felirati, mentelmi, számvizsgáló, zárszámadási és könyvtári bizottságokra. A névsort Molnár Aladár jegyző ur fogja olvasni.

Molnár Aladár jegyző (*olvassa a névsort, a szavazatok beadatnak.*)

Elnök: A szavazás befejezve lévén, annak eredménye a holnap tartandó ülésben fog közzététetni.

Ugyanazon alkalommal óhajtandónak tartom, hogy azon urak, kik az összeférhetlenségi bizottságba lesznek bele választva, szintén megjelenjenek, hogy az esküt letehessék: mert lehet eset, mely megkivánja, hogy ők üléseiket mielőbb megkezdjék.

A biráló bizottság tagjai közül többen ugymint: Kégl György, Orosz Mihály, Kürthy József, Szitányi Bernát, Farkas Elek (kőrösi), Lónyay József, Domahidy István, Szentiványi Árpád nem tették az esküt. Ezen képviselő urakat is kérem, hogy holnap 12 órakor méltóztassanak az ülésben megjelenni, hogy az esküt letehessék.

Az ülést bezárom. Jövő ülés holnap déli 12 órakor.

(*Az ülés végződik d. u. 1 órakor.*)

Digitized by Google

9. országos ülés

1875. september 8-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények és b. Prandau Gusztáv, Gull József megbizó leveleinek bemutatása. Gull József lemondásának bejelentése. Szabó Mihály megválasztása elleni kérvénynek bejelentése és elintézése. A biráló bizottságok megalakulásának bejelentése. Farkas Elek biráló bizottsági tag az esküt leteszi. Löw Vilmos, Lukácsy Béla, Antonescu István, Petrik Gyula, Kasper Mihály, Polit-Deszansics Mihály végleg; Miletics Szvetozár és Jakics Antal fentartással igazoltatnak. A szakbizottságokba megválasztott tagok nevei kihirdettetnek.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Tisza Kálmán, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik déli 12 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző fogja vezetni, a szólni kivánókat pedig Beöthy Algernon és Molnár Aladár fogják jegyezni.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a september 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Bemutatom Beregh megye közönségének feliratát, a kereskedelmi- és üzleti könyveknek magyar nyelven való vezetése és a magyar nemzeti jegybank felállitása iránt.

Bemutatom Temes vármegye közönségének feliratát, melyben a magyar kereskedelmi- s üzleti könyvvitelnek magyar nemzeties irányban leendő terjesztése czéljából Szeged szabad királyi város közönségének a képviselőházhoz terjesztett feliratát pártolja.

Bemutatom ugyancsak Temes vármegye közönségének feliratát, melyben Mosony megye azon kérvényét, melyben az Orsova- és Mehadia közti vidéken a magyar szent korona feltalálásának emlékére emelt kápolnának országos költségen leendő helyreállitását és fentartását kérelmezi, hozzájárul és ez iránti intézkedést kér.

Hódmezővásárhely város törvényhatósági bizottmánya az 1871-ik évi 18-ik törvényczikk 124-ik §-ának módositása, s a bent jelzett nyugdijaknak törvényhozás utján eltörlését kéri.

Bemutatom Simonfay János képviselő ur által bemutatott kérelmét a Baranya megyei máriakémendi plébániához tartozó katholikus hiveknek, a lelkész és nép között, a jogot és kötelezettségeket szabályozó visita canonica érvényben megtartásának elrendelése iránt.

A mult országgyülés végével, midőn a kérvényi bizottság már befejezte tanácskozásait, még négy kérvény adatott be, melyek itt a házban szintén a kérvényi bizottságnak rendeltettek kiadatni, de akkor az már többé össze nem ült; ezen négy kérvényt most bátor vagyok előterjeszteni azon kéréssel, hogy méltóztassék azokat a mostani kérvényi bizottsághoz utasitani. Ezen négy kérvény a következő:

Torda megye közönségének felirata, melyben az erdélyi gazdasági egyesületnek a keleti marhavész behurczolásának megakadályozása, az állat-egészségügy országos szervezése és az állattenyésztés érdekében a képviselőházhoz benyujtott feliratát pártolja.

Ugyancsak Torda megye felirata, melyben Torda város közönségének feliratát a Torda vá-

Digitized by Google

rosában levő törvényszéknek Tordán leendő megtartása végett a képviselőházhoz intézett feliratát pártolja.

Sopron megye közönségének felirata, az országgyülési képviselők választásáról szóló 1874. törvényczikk 33., 42. és 52-ik §-ainak módositása iránt; Arad szabad királyi város felirata hazai iparunk és kereskedelmünk magyarositása és nemzetiségünk megóvása érdekében hozandó törvények iránt.

Mindezen törvényhatóságok feliratai és kérvényei, a ház jóváhagyásával a kérvényi bizottsághoz utasittatnak tárgyalás és jelentéstétel végett. (*Helyeslés.*)

Tombor Iván képviselő ur benyujtotta nekem b. Prandau Gusztáv képviselőnek megbizó levelét, melyet a horvát-szlavon-dalmát országgyüléstől nyert. Az állandó igazoló bizottságnak fog kiadatni.

Gul József segesvárszéki képviselő bemutatván Segesvár második kerületének székhelyén történt választásnak eredményéről szóló jegyzőkönyvet, mely szerint ő azon kerület képviselőjének megválasztatott, egyszersmind azonban kijelenti, hogy magánviszonyai folytán ezen képviselőséget el nem fogadhatván, arról lemond. E szerint Segesvárszék hatóságának központi választmánya az elnökség által fel fog szólittatni, hogy az uj képviselő-választás iránt a kellő intézkedéseket megtegye.

Egy választási kérvényt vagyok kénytelen a t. háznak bejelenteni, mely épen ma, kevéssel az ülés előtt hozatott hozzám és Sóvágó Gábor, valamint társai által a Hajdu-Böszörményben megválasztott Szabó Mihály képviselő választása ellen adatott be. (*Halljuk!*) Az eset az, hogy Szabó Mihály még a ház megalakulása előtt beadta megbizó levelét. Az illető osztály által ezen megbizó levél tartalmánál fogva kifogás alá vétetvén, a megbizó levél a c) betü alá soroztatott. Már most, midőn ezen kérvény hozzám hozatott, első teendőm volt megvizsgálni: vajon ezen kérvényt visszautasithatom-e egyenesen a nélkül, hogy azt a t. háznak bemutatnám, vagy nem? A házszabályok 79. §-a meghatározza, hogy 1,000 frtot le kell tenni a képviselőház pénztárába és ha az hiányzik: akkor a kérvény az elnökség által visszautasitandó. Itt különben még az az eset is fenforog, hogy a ház pénztárnoka is tudtom és engedelmem nélkül eltávozott a mai napra, és igy az 1,000 frttal én kináltattam meg. Igy tehát miután a házszabályok azt mondják, hogy az 1,000 frt a ház pénztárnokának, vagy annak nem létében a kor-, illetőleg választott elnöknek adandó át, a pénzt én átvettem és igy ezen tekintetben valami hiány fel nem hozható. A másik ok, melynél fogva valamely kérvény visszautasitandó, a következő: a 81-ik §. igy szól: „Egyébiránt a választások érvényessége ellen intézett kérvény a 76. és 77. §§. eseteit kivéve, a kor-, illetőleg a választott elnök által, ugy a mint beadatott, elfogadandó. Azt, vajon tárgyalás alá vételét külkellékeinek hiánya nem gátolja-e? az illető biráló bizottság határozza meg s a kérvényt, mely a 79. §-ban körülirt külkellékekkel nem bir, tárgyalás nélkül visszautasitván, az illető képviselőt, ha megbizó levele, tartalmára vagy kiállitására nézve különben kifogás alá nem vehető, igazoltnak jelenti ki.“

Ugyanezen §-ban két eset foglaltatik mint olyan, melyekben az elnök maga utasithatja visszza a kérvényt; ezen esetek egyike sincs azonban a jelen fenforgó esetben, mert a 76. és 77. §-ra hivatkozik ezen szakasz. A 76. §. pedig azt mondja:

„A ház alakulásának kimondása után az eddig igazolt képviselők választása ellen kérvény többé nem fogadtatik el.

Az illető képviselő megbizó levele a C) betü alá soroztatván, ő még igazolva nincsen. A 77. §., melyre szintén hivatkozás történik, a következő:

„A ház alakulása után a 17. §. szerint bemutatott megbizó levelek, ugyszintén az országgyülés folyama alatt időközben történő választások ellen kérvény csak a választás napjától számitandó 30 nap alatt adathatik be. Ezen határnap elmultával beadott kérvények visszautasitandók.“

A 17. §-ban azon kérvények emlittetnek, melyek az igazolási osztályok munkálkodásának bevégezte után adatván be, a ház alakulása után terjesztendők a ház elé. De ezen megbizó levél még a ház alakulása előtt terjesztetett be; a választás nem történt meg az országgyülés folyama alatt; hanem történt előbb, ennélfogva én megfontolván ezen szakaszoknak rendeletét, azon vélekedésben voltam és vagyok, hogy nekem ezen kérvényt mindemellett a ház elé kell terjesztenem és az illető biráló bizottsághoz, t. i. azon biráló bizottsághoz, melyhez a megbizó levél már

Digitized by Google

utasitva van, a törvényes szabályok értelmében eljárás végett áttenni. (*Helyeslés.*)

Ha a t. ház ezen vélekedésemet jóváhagyja, a kérvény ezen biráló bizottságnak fog kiadatni.

T. ház! A házszabályok szerint kötelességem lenne felolvastatni az inditvány- és interpellatiós könyveket. Ezen könyvek már hétfő óta mindig a ház asztalán voltak, de miután azokba beirás nem történt: a felolvasás fölösleges. (*Derültség.*)

Jelentem még t. ház, hogy a biráló bizottságok mainap többnyire megalakultak. Bátor leszek bejelenteni az illető elnökök és jegyzőknek neveit. A második biráló bizottság elnöke Lovász Miklós, jegyzője Becze Antal. A harmadik biráló bizottság elnöke Szomjas József, jegyzője Zákó György; az ötödik biráló bizottság elnöke Halassy Gyula, jegyzője Márkus István; a hatodik biráló bizottság elnöke Szontagh Pál (gömöri), jegyzője Halász Bálint; a hetedik bizottság elnöke Földváry Mihály, jegyzője Frölich Gusztáv; a kilenczediknek elnöke Baranyi Ágoston, jegyzője Máriássy Sándor.

Három biráló bizottság még nem alakult: az első, negyedik és nyolczadik. Az első és nyolczadiktól nem vettem semmi jelentést, a negyedik osztálynak tagjai négyen nálam voltak és előterjesztették, hogy a szabályok szerint öt tag alakulhatván, miután Farkas Elek (kőrösi), Misics János és Orosz Mihály képviselő urak nem jelentek meg a bizottságban, ennélfogva meg nem alakulhattak és megkértek engemet, hogy ez iránt a háznak jelentést tegyek. Én tehát a t. ház engedelmével felszólitom a t. képviselő urakat, jelesül kőrösi Farkas Elek, Missics János és Orosz Mihály képviselő urakat, hogy a bizottságban részt vegyenek, különösen pedig Farkas Eleket és Orosz Mihályt (*Nincs itt!*) arra szólitom fel, miután még az esküt sem tették le: méltóztassék azt azonnal letenni.

Miután a felolvasott képviselők közül csak Farkas Elek van jelen, engedje meg a t. ház, hogy az esküt letehesse. (*Helyeslés.*)

Molnár Aladár jegyző (*olvassa az eskümintát, mely szerint Farkas Elek az esküt leteszi.*)

Elnök: A többi képviselő urakat, kik az eskü letételére meg nem jelentek, ha a t. ház jóváhagyni méltóztatik: egyenkint fel fogom szólitani, hogy minélelőbb kötelességöknek megfeleljenek. (*Helyeslés.*)

Molnár Antal: T. ház! A képviselőháznak állandó igazoló bizottsága nevében van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy a bizottság mai ülésében tárgyalás alá vette Löw Vilmos Szerdahelyszék első választókerületében 1875. év julius hó 8-án megválasztott képviselőnek, Lukácsy Béla Pozsony megye Szentjános választókerületében 1875. évi julius 1-én megválasztott képviselőnek, továbbá Antonesku István Krassó megye szászkai választókerületben 1875. évi julius 8-án megválasztott képviselőnek megbizó levelét, és azokat mind kiállitásukra, mind tartalmukra nézve kifogástalanoknak találván, Lukácsy Bélát, Antonesku Istvánt és Petrik Gyulát végleg igazolt képviselőnek jelentette ki.

A bizottság továbbá Miletics Szvetozár Bács megye titeli választókerületében 1875. augustus 11-én megválasztott képviselőnek jegyzőkönyvét vizsgálat alá vette, és azt mind alakjára, mind tartalmára nézve kifogástalannak találván, Miletics Szvetozárt a 30 nap fentartásával igazolt képviselőnek jelentette ki.

Tárgyalás alá vette továbbá Kasper Mihály Kőhalomszék második kerületében 1875. évi julius 10-én megválasztott képviselőnek, ugyszintén Polit-Deszancsics Mihály Torontál megye pancsovai választókerületében 1875. julius 8-án megválasztott képviselőnek megbizó leveleit s azokat mind tartalmukra, mind kiállitásukra nézve kifogástalanoknak találván, Kasper Mihályt, Polit-Deszancsics Mihályt végleg igazolt képviselőknek jelentette ki.

Tárgyalás alá vette a bizottság Jakics Antalnak, a horvát-szlavon országgyülés által a magyar korona országainak közös országgyülésére felküldött képviselőnek megbizó levelét s azt mind tartalmára, mind kiállitására nézve kifogástalannak találván, Jakics Antalt a 30 nap fentartásával igazolt képviselőnek jelentette ki; megjegyezvén, hogy nem kerülte ki a bizottság figyelmét a megbizó levélben foglalt „közös magyar-horvát országgyülés“ törvényeinkkel meg nem egyező kifejezés.

Megemlitendőnek tartja még a bizottság, hogy Antonesku két választókerületben lévén megválasztva, a szabályok értelmében nyilatkozattételre szólitandó fel az iránt, hogy a két választókerület közül melyiket tartja meg.

Van szerencsém a bizottság tárgyalásairól felvett jegyzőkönyvet mellékleteivel együtt beterjeszteni.

Elnök: Jó lenne, ha az előadó urak jelentéseiket a szószéken méltóztatnának megtenni.

Digitized by Google

Tehát Löw Vilmos, Lukácsy Antal, Antonescu két kerületben, Petrich Gyula, Kasper Mihály, Polit-Deszanczics Mihály végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki; Miletics Szvetozár és Jakics Antal a szokásos 30 nap fentartása mellett igazoltatnak.

Egyébiránt Antonescu képviselő ur igazolva lévén, miután két kerületben választatott meg, a ház jóváhagyásával szintén felszólitandó lenne, hogy három nap alatt jelentse ki, hogy a két választó-kerület közül melyiket tartja meg? *(Helyeslés.)*

Következik a napirend: a tegnap beadott szavazatok kihirdetése.

Beöthy Algernon jegyző *(olvas:)* Az igazságügyi bizottság tagjaira beadatott összesen 239 szavazat, üres volt kettő.

Legtöbb szavazatot nyertek: Bokros Elek, Chorin Ferencz, Hodosy Imre, Horánszky Nándor, Juhász Mihály, Teleszky István 236. Horváth Lajos, Marsovszky Jenő, Pauler Tivadar, Szögyény László 234. Schmausz Endre 232, Hammersberg Jenő 231, Szilágyi Dezső 230, Horváth Boldizsár 228, Simonfay János 224. A többi szavazat többek közt megoszlott.

A pénzügyi bizottság tagjaira beadatott összesen 252 szavazat, üres volt egy. Legtöbb szavazatot nyertek: Horváth Lajos, Kiss Lajos, Molnár György, Ordódy Pál, Simonyi Ernő, Zsedényi Ede, Zsivkovics János 251, Csengery Antal, Kautz Gyula, Muslay Sándor, b. Sennyey Pál 250, Helfy Ignácz, Móricz Pál 249, Deésy Sándor 248, Lukács Béla, Somssich Pál, Wahrmann Mór 247, gr. Szapáry Gyula 245, Hegedüs Sándor 243, Kerkapoly Károly 227-et. A többi zavazat egyesek között megoszlott.

A közoktatásügyi bizottság tagjaira beadatott összesen 234 szavazat, üres volt kettő. Legtöbb szavazatot nyertek: Antalfy Károly, Csengery Antal, Hegedüs László, Kautz Gyula, Kállay Béni, Pór Antal, P. Szathmáry Károly, Taray Endre 232, Antal Gyula, Molnár Aladár, Molnár Antal, Pap Gábor, Szilády Áron, Várady Gábor, Zsilinszky Mihály 231. A többi szavazat többek közt megoszlott.

A közlekedésügyi bizottság tagjaira beadatott összesen 240 szavazat, üres volt egy. Legtöbb szavazatot nyertek: Berzeviczy Egyed, Csávolszky Lajos, Házmán Ferencz, Horváth Gyula, Houchárd Ferencz, Kemény Mihály, Korizmics László, Kossy Sándor, Lichtenstein József, Ragályi Gyula, Szentpály Jenő, Jakits Antal 239; gr. Bethlen András, Dániel Pál, gr. Dessewffy Aurel, gr. Héderváry Khuen Károly, Kármán Lajos, Paczolay János, gr. Péchy Manó, 238. Bánó József, Ragályi Nándor 237. A többi szavazat többek közt megoszlott.

Az összeférhetlenségi bizottság tagjaira beadatott összesen 252 szavazat. Legtöbb szavazatot nyertek: Gorove István 252, Jászay Antal 252, Madarász József 252, Ragályi Gyula 252, Szeniczey Ödön 252, gr. Somssich Imre 251, Uray Miklós 251, Csernátony Lajos 250, Prónay József 250. A többi szavazat egyesek között megoszlott.

A kérvényi bizottság tagjaira beadatott összesen 217 szavazat, ebből legtöbb szavazatot nyertek: Balogh Imre 217, Baranyi Ágost 217, Földváry János 217, Hegyessy Márton 217, Hunyady Béla 217, Jordán István 217, Lészay Lajos 217, Visolyi Gusztáv 217, Zákó György 217, Bakcsi Ferencz 216, Békássy Károly 216, Máriássy Kálmán 216, Markhót János 216, Szivák Imre 216, Tibád Antal 216. A többi szavazat egyesek között megoszlott.

A gazdasági bizottság tagjaira beadatott összesen 213 szavazat, ebből legtöbb szavazatot nyertek: Hunkár Sándor 213, Hérics Antal 213, br. Kemény István 213, Simó Lajos 213, Krajlevics Miroslav 213, Paczolay János 212, Jankovits Miklós 211, Siskovich Tamás 211, Ostffy István 210; a többi szavazat többek között megoszlott.

A naplóbiráló bizottság tagjaira beadatott összesen 222 szavazat, legtöbb szavazatot nyertek: Babocsay Lajos 222, Ballegh József 222, gr. Bánffy László 222, Baross Gábor 222, Biró Kálmán 222, Dessewffy Kálmán 222, Felszeghy Sámuel 222, Fügh Károly 222, Gábor Péter 222, Kacskovics Sándor 222, Kiszely Ernő 222, Madarász Jenő 222, Máriássy Sándor 222, gr. Pongrácz Adolf 222, Rnprecht Lajos 222, Szilády Áron 222, Szlávy Olivér 222, Bánhidy Béla 221, Beliczey Rezső 221, Bernáth Dezső 221, Prepeliczay Gyula 221, Szalay Imre 221, Tormássy Mihály 221, Zsiros Lajos 221, br. Perényi Zsigmond 220. A többi szavazat egyesek között elosztott.

A véderő bizottság tagjaira beadatott összesen 213 szavazat, legtöbb szavazatot nyertek: Éber Nándor 213, Ernuszt Sándor 213, Gáspár András 213, Királyi Pál 21

Digitized by Google

povniczky Sándor 213, Makray Aladár 213, Perczel László 213, Rubido Radoszláv 213, Várady Gábor 213, Hollán Ernő 212, ifj. gr. Ráday Gedeon 212, Fornszek Sándor 211, Markus István 211, Tisza László 211, Pulszky Ágost 210. A többi szavazat egyesek között megoszlott.

A függő államadósságokat ellenőrző bizottság tagjaira beadatott összesen 208 szavazat, ebből üres volt 3, legtöbb szavazatot nyertek: Bohus Zsigmond 205, Halassy Gyula 204, id. gr. Ráday Gedeon 204, Prileszky Tádé 203. *Póttagokul*:

Gr. Pejacsevich László. 205, Szüllő Géza 205. A többi szavazat többek közt megoszlott.

A válaszfelirati bizottság tagjaira beadatott összesen 213 szavazat, legtöbbet nyertek: Antonescu István 213, Baross Gábor 213, Bánhidy Béla 213, Bittó István 213, Csengery Antal 213, Deési Sándor 213, Falk Miksa 213, Gorove István 213, Horánszky Nándor 213, Horváth Boldizsár 213, Horváth Lajos 213, Jókai Mór 213, Kende Kanut 213, Kraljevics Miroszláv 213, Prónay József 213, Szlávy József 213, Zsedényi Ede 213, Pulay Kornél 212, Móricz Pál 211, Szontágh Pál (somogyi) 211, Wächter Frigyes 211, a többi szavazat többek közt megoszlott.

A mentelmi bizottság tagjaira beadatott összesen 197 szavazat, legtöbb szavazatot kaptak: Babics István, Bereczky Sándor, Bocsánczy Adolf, Cziple Zsigmond, Gullner Gyula, Kajuch József, Kende Péter, Komjáthy Béla, Szaplonczay Miklós, Szathmáry Miklós, Szentál György, 197, Emmer Kornél, Gromon Dezső, Hosztinszky János, Justh József 196, a többi szavazat többek közt megoszlott.

A számvizsgáló bizottság tagjaira beadatott összesen 197 szavazat, legtöbb szavazatot kaptak: Bartal János, Duka Ferencz, Földváry Mihály, Ocskay Rudolf, Plachy Bertalan, Puszt Dragutin, Urbanovszky Ernő, Vladár Ervin 197, Szluha Benedek 196. A többi szavazat többek közt megoszlott.

A zárszámadást vizsgáló bizottság tagjaira beadatott összesen 190 szavazat, legtöbb szavazatot nyertek: Csávolszky Lajos 190, Dániel Ernő 190, Fröhlich Gusztáv 190, Hazay Ernő 190, gróf Károly Tibor 190, Kovácsy Gyula 190, Mihályi Péter 190, Nagy György 190, Plachy Tamás 190, Tomcsányi László 190, Tarnóczy Gusztáv 190, Zalay István 190, Miklós Gyula 189, Prileszky Tádé 189, Pulay Kornél 188. A többi szavazat többek közt megoszlott.

A könyvtári bizottság tagjaira beadatott 195 szavazat, legtöbb szavazatot nyertek: Csávossy Béla 195, Tóth Kálmán 195, Ürményi Miksa 195, Hieronimy Károly 194, Rónay István 194, Szilágyi Dezső 191, Pulszky Ágost 190 szavazatot, a többi szavazat többek közt megoszlott. Kelt Budapesten 1875. sept. hó 7. Beöthy Algernon s. k, jegyző. Molnár Aladár s. k. jegyző.

Elnök: Az eként megválasztott bizottságok feladataik teljesitésére utasittatnak. Egyszersmind, ha megengedi a t. ház: elé fogom terjeszteni nézeteimet arra nézve, hogy a bizottságok mikor és hol alakuljanak meg.

Az államadósságok ellenőrzésére megválasztott bizottságnak ugy hiszem megalakulnia most nem kell, minthogy regnicolaris bizottság lévén, a főrendiház bizottságával együttesen fog megalakulni. De szükséges lesz az ezen bizottságba választott tagokról a főrendeket értesiteni, a mint ők is értesitettek bennünket az általuk megválasztott tagokról.

A válaszfelirati bizottságot kérném, hogy méltóztassék mindjárt az ülés bezárása után a társalgó teremben megalakulni. A többi bizottságok is megalakulhatnának azonnal, de a t. tagok közül oly sokan hiányoznak, hogy azon bizottságok megalakulását, melyek több tagból állanak, nem merem a siker reményével a mai ülésre kitüzni. Legfölebb a könyvtári bizottságot, mely csekély számu tagokból áll, kérném, hogy ma megalakuljon a háznagyi szobában.

A többi bizottságokra nézve véleményem az, hogy holnap csütörtökön reggel 10 órakor a kérvényi bizottság az első osztály termében, a naplóbiráló bizottság a második osztály termében, a számvizsgáló bizottság a harmadik osztály termében, a gazdasági bizottság az elnöki szobában alakuljon meg.

Továbbá ugyancsak holnap reggel 10 órakor megalakulhatnának és pedig egy-kettő kivételével a többi bizottságok is, azon bizottságoknak kivételével, melyeknek több tagja más bizottságban is előfordul, a mentelmi bizottság a negyedik osztály termében, az igazságügyi bizottság az ötödik osztály termében, a közoktatási bizottság a hatodik osztály termében, a

Digitized by Google

zárszámadási bizottság a hetedik osztály termében, az összeférhetlenségi bizottság pedig a társalgó teremben. A pénzügyi és közlekedésügyi bizottságok holnap azért nem alakulhatnak meg, mert tagjaiknak egy része más bizottságban is el van foglalva. Ezeket kérném, hogy pénteken szintén 10 órára összejönni sziveskedjenek a szokott helyeken, hol eddig is a pénzügyi és közlekedésügyi bizottságok üléseiket tartották, — ugy gondolom, az első s második osztályok termeiben. Ezek is pénteken 10 órakor alakuljanak meg.

A véderő tárgyában ki küldött bizottságnak némely tagjai által felkérettem, hogy azon bizottság alakulása csak a jövő hétre tüzessék ki, minthogy nincs oly sürgős tárgy, mely sietős elintézést kivánna; annak alakulása a jövő hétre tüzetik ki.

Jelentem a t. háznak azt, hogy a bizottságok névsorát lithographiroztattam. Az illető bizottságok mikor alakulni kivánnak: sziveskedjenek a ház irodájába küldeni és ott számukra a névsor készen fog állani; és miután elég számu példány nyomatik, az illető értekezleti körökbe is fogok példányokat küldeni, hogy azon lithographirozott példányokból kiki tájékozhassa magát: melyik bizottságba van megválasztva s azon bizottságba megjelenhessen. A házban, a teremben szintén ki fog függesztetni, hogy melyik bizottság, melyik teremben fog ülésezni és igy kiki tájékozva lesz azokról, a miket a holnapi napon tenni kell.

E szerint holnap 10 órakor fog az alakulások legnagyobb része történni, péntekre a pénzügyi és közlekedésügyi bizottságok maradnak, és a jövő hétre a véderő tárgyában kiküldött bizottság.

Bátor vagyok a t. házat arra kérni, hogy a holnap délután 1 órakor tartandó ülésre megjelenni sziveskedjék, hogy az összeférhetlenségi bizottság tagjai megjelenvén, a hitet letehessék.

Nem tudom, mi történt az első s nyolczadik biráló bizottságokkal, a melyektől még semmi jelentést nem vettem. Ezeket ujonnan felszólitom, hogy eddig meg nem jelent tagjai holnap 10 órakor a maguk helyén, mely ma kijeleltetett, megjelenni sziveskedjenek alakulás végett, kötelességük és a házszabályok értelmében.

Tehát a holnap 1 órakor tartandó ülésben a netán beérkezendő tárgyak fognak beterjesztetni és az összeférhetlenségi bizottság tagjai fognak megesküdni. Más tárgya a mai ülésnek nem lévén, azt bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 1½ órakor.*)

---

10. országos ülés

1875. september 9-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. A delegatiót september 21-re Bécsbe összehivó királyi leirat és ministeri értesitő levél felolvastatik. Simonyi Ernő a czeglédi és szalántai kerület képviselőségről lemond. Tisza Lajos szabadsági időt kap. A hátralévő biráló bizottságoknak, valamint a válaszfelirati és többi szakbizottságoknak megalakulása bejelentetik. A könyvtári bizottság a könyvtár javadalmazása iránti előterjesztését bemutatja. Az összeférhetlenségi és biráló bizottságok némely tagjai az esküt leteszik.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, b. Wenckheim Béla.

(*Az ülés kezdődik déli 1 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. — A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Aladár jegyző ur fogja vezetni; a szólókat Tombor Iván és Beöthy Algernon jegyző urak fogják jegyezni.

Fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a september 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, az hitelesittetik.

Digitized by Google

Bemutatom Csikszék közönségének, a kérődző állatoknak, a keleti tartományokból való behozatalának megtiltása tárgyában beadott kérvényét.

Bemutatom továbbá Fogaras város képviselőtestületének Boér Antal képviselő által beadott kérvényét, az ottani királyi törvényszék felosztatása s a megye fel nem oszlatása ügyében. Kiadattnak a kérvényi bizottságnak.

Van szerencsém ez alkalommal bemutatni a ministerelnök urnak, egy hozzám mai napon érkezett levelét, mely mellékletével együtt föl fog olvastatni.

Molnár Aladár jegyző (*olvassa a ministerelnök következő levelét.*)

Méltóságos Elnök ur! Ő császári és apostoli királyi Felsége folyó hó 7-én hozzám intézett s másolatban ide mellékelt legfelsőbb kéziratával az 1867. XII-ik magyarországi törvényczikk s a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokat illetőleg az 1867-ik évi deczember hó 21-én kelt törvény értelmében, a közös ügyek tárgyalására hivatott bizottságokat a folyó 1875-ik évre, a részükre fentartott teendők végzése végett folyó évi szeptember hó 21-ére Bécsbe legkegyelmesebben összehivni, s egyszersmind közösügyi ministeriumait alkotmányszerü előterjesztéseik megtételére utasitani méltóztatott.

Miről is Méltóságodat szives tudomás és további intézkedés végett azon megjegyzéssel van szerencsém értesiteni, hogy erről egyuttal a főrendiház elnökét is tudósitottam.

Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem nyilvánitását.

Budapesten, 1875. évi september hó 9-én. Br. Wenckheim Béla, s. k.

Méltóságos Ghyczy Kálmán képviselőházi elnök urnak, Budapesten.

Kedves báró Wenckheim! A közös ügyek tárgyalása czéljából a magyar országgyülés által az 1867. XII törvényczikk értelmében 1875. évre kiküldendő bizottságot, valamint a birodalmi tanács által az 1867-dik évi deczember hó 21-én kelt ottani törvény értelmében 1875-ik évre megválasztott közösügyi bizottságot, a részükre törvényileg fentartott teendők végzése végett, folyó évi september hó 21-ére Bécsbe egybehivandóknak találom.

Midőn ehez képest közösügyi ministeriumaimat egyuttal alkotmányszerü előterjesztéseik megtételére utasitom: megbizom Önt, hogy a bizottsági tagok megválasztása s egybehivása végett a szükséges intézkedéseket megtegye.

Kelt Schönbrunnban, 1875. évi september 7-én. Ferencz József, s. k. Br. Wenckheim Béla, s. k. A másolat hiteléül: Huszár Adolf, s. k., kir. tanácsos és segédhivatali igazgató.

Elnök: Ha a tisztelt ház jónak vélni méltóztatik, ezen megkereső levél mellékletével együtt ki fog nyomatni, a ház tagjai közt ki fog osztatni és ha a t. ház beleegyezésével találkozik, talán a holnapi ülés napirendjére fog kitüzetni. (*Helyeslés.*) Jelentem továbbá t. ház, hogy Simonyi Ernő képviselő ur a czeglédi és a baranyamegyei Szalánta kerület képviselőségéről lemondván, Szentes városa képviselőségét tartja meg.

Tisza Lajos képviselő ur Keletindiából Hyderabad, Decan tartományból (*Elénk derültség*) hozzám levelet intézett, (*Halljuk!*) melyben jelenti, hogy Küküllő megye alsó kerületében történt megválasztatását elfogadván, a mint a nagy távolság és az éghajlati viszonyok lehetővé teszik, helyét a képviselőházban el fogja foglalni. A nevezett képviselő ur épen a nagy távolság és az éghajlati viszonyok tekintetéből pár havi szabadságért esedezik. Azt hiszem, hogy a t. ház Tisza Lajos képviselő urnak két havi szabadságot ad. (*Helyeslés.*)

Jelentem a t. háznak, hogy az első biráló bizottság tegnap az ülés bezárása után nálam tett jelentése szerint megalakult és elnökévé Paczolay Jánost, jegyzővé pedig Juhász Mihályt választotta meg. A 8-ik biráló bizottságra nézve tegnap tett jelentésem jegyzeteim elnézése miatt téves volt: mert a nevezett bizottság tegnap ülés előtt megalakult és elnöknek Kende Kanut, jegyzőnek Csider Károly képviselő urakat választotta meg. A negyedik biráló bizottság ma alakulván meg, elnökké Borosnyay Pál, jegyzővé Schmausz Endre képviselő urat választotta meg.

E szerint már most mind a kilencz biráló bizottság megalakult és munkálkodását a szabályok értelmében megkezdhette.

Jelentem továbbá a t. háznak, hogy a válaszfelirati bizottság tegnap megalakulván, elnökévé Szlávy Józsefet, előadóvá Horváth Lajost választotta.

Megalakult ma több szakbizottság is, a melyek által a választott elnököt és jegyzőt szerencsém lesz bejelenteni.

Az összeférhetlenségi bizottság elnöke Gorove István, jegyzője Csernátony Lajos. A már-

Digitized by Google

számadási bizottság elnöke Prileszky Tádé, jegyzője Mihályi Péter.

Az igazságügyi bizottság elnöke Pauler Tivadar, jegyzője Teleszky István.

A mentelmi bizottság elnöke Szathmáry Miklós, jegyzője Emmer Kornél.

A közoktatásügyi bizottság elnöke Várady Gábor, jegyzője Molnár Aladár. A naplóbiráló bizottság elnöke Szilády Áron, jegyzője Szlávy Olivér.

A kérvényi bizottság elnöke Vizsolyi Gusztáv, jegyzője Bakcsi Ferencz.

A könyvtári bizottság elnöke Tóth Kálmán, jegyzője Pulszky Ágost.

A számvizsgáló bizottság elnöke Földváry Mihály, jegyzője Plachy Bertalan.

A t. ház ezen bejelentéseket tudomásul veszi. (*Helyeslés.*)

Miután Simonyi Ernő képviselő ur két választókerületről lemondott, ezen két kerületben az illető központi bizottságok az elnökség által uj választás eszközlésére lesznek felszólitandók. (*Helyeslés.*)

Pulszky Ágoston előadó! T. ház! Van szerencsém a könyvtári bizottság részéről a képviselőház házszabályainak 236. §-ához képest a könyvtári bizottság előirányzatát ezen ülésszak alatti javadalmazására vonatkozólag a t. háznak előterjeszteni. Kérem, hogy ezen jelentést kinyomatni, szétosztatni és a napirendre a gazdasági bizottság majd beadandó jelentésével együtt kitüzetni méltóztassék. (*Helyeslés.*)

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szétosztatni és a gazdasági bizottság jelentesével együtt tárgyaltatni.

Madarász József: Nekem csak egy kérésem volna a ház t. elnökéhez és ennek folytán a t. házhoz is. Nem valami nagyon érdemleges dolog, de mert most szó van a gazdasági bizottság e részbeni jelentéséről: kérném a t. házat és a ház t. elnökét, hogy a gazdasági bizottság jelentését, azon határozat értelmében, mely a mult országgyülés alatt, ha jól emlékszem, a mostani belügyminister, Tisza Kálmán képviselő ur inditványa folytán hozatott, mindig oly időben terjessze a ház elé, hogy az a hónap első felében beadatván, még a hónap közepéig elintéztethessék. Az volna tehát kérésem a t. elnök úrhoz, hogy a gazdasági bizottsággal egyetemben e szerint tétesse meg a jelentést.

Elnök: A gazdasági bizottság mindenesetre igyekezni fog jelentését idejében beterjeszteni; de hogy az minden alkalommal épen a hónap első felében lesz-e lehetséges: azt előre nem mondhatnám meg; a mennyire azonban lehetséges lesz: teljesiteni fogjuk a ház kivánságát. Ez alkalommal bocsánatot kérünk, hogy még nem tehetünk jelentést, mert csak ma alakulhatott meg a gazdasági bizottság és igen sok a teendője, különösen az országgyülési iratok nyomtatása tárgyában, a melyről a háznak annak idején szintén jelentést fog tenni. (*Helyeslés.*)

Következik a napirend tárgya, jelesül az összeférhetlenségi bizottság tagjainak eskületétele. Először is az összeférhetlenségi bizottság tagjait hivom fel az eskü letételére és azután a biráló bizottság tagjai közül azok, kik a multkor nem tették le az esküt és ma jelen vannak, fognak a hit letételére bocsáttatni.

Kérem az összeférhetlenségi bizottság tagjait, jelenjenek meg az eskü letétele végett a terem közepén. (*Megtörténik.*)

Először is a nevek fognak felolvastatni.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa a neveket*): Csernátony Lajos, Gorove István, Jászay Antal, Madarász József, Prónay József, Ragályi Gyula, gróf Somssich Imre, Szeniczey Ödön, Uray Miklós, kik Szeniczey Ödön képviselő ur kivételével mind jelen vannak.

(*Olvassa az esküformát, melyet a képviselők állva hallgatnak meg és a bizottság tagjai leteszik az esküt.*)

Elnök: Kérem a biráló bizottság azon tagjait, kik az esküt nem tették még le, jelenjenek meg a terem közepén, a hit letétele végett. (*Megjelennek: Oroszi Mihály, Kégl György és Szitányi Bernát.*)

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa az esküformát, melyet a képviselők állva hallgatnak meg és a három nevezett képviselő leteszi az esküt.*)

Elnök: E szerint a napirend kimeritve lévén, a holnap 11 órakor tartandó ülés tárgyai lesznek: a delegatiók iránt érkezett ministerelnöki átirat és a legfelsőbb kézirat tárgyalása.

(*Az ülés végződik d. u. 1¾ órakor.*)

Digitized by Google

11. országos ülés

1875. september 10-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Dimitrievics Milos, Theodorovics János megbizó leveleiknek bemutatása. Theodorovics János lemondásának bejelentése. A megalakult bizottságok megalakulásának bejelentése. Szeniczey Ödön mint az összeférhetlenségi bizottság tagja az esküt leteszi. A belügyminister beadja a képviselőház számvevő bizottságának az országgyülés eloszlatása utáni időről szóló jelentését. A közösügyi delegatióba meghivó királyi leirat tárgyaltatván, a tagok választása a következő heti ülésre kitüzetik.

A kormány részéről jelen vannak: *Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Wenkheim Béla.*

(*Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. Méltóztassanak a tegnapi ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Molnár Aladár jegyző (*olvassa a september 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: A jegyzőkönyvre észrevétel nem lévén, az hitelesittetik.

A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre fogja vezetni, a szólni kivánókat egyrészről Beöthy Algernon, másrészről Molnár Aladár jegyzők fogják jegyezni.

Bemutatom Bácsmegye Kulpin kerületében megválasztott képviselő Dimitrievics Milosnak jegyzőkönyvét. Az állandó igazoló bizottsághoz utasittatik.

Máramaros megye huszti kerületében megválasztott képviselő, Theodorovics János bemutatja megbizó levelét, kijelentve egyszersmind hozzám intézett levelében, hogy viszonyainál fogva a képviselői állást nem fogadhatja el s azért a képviselőségről lemond.

Máramaros megye központi bizottsága e szerint utasitandó, hogy a huszti kerületben uj képviselő választása iránt intézkedjék. (*Helyeslés.*)

Az államadósság ellenőrzésére kiküldött országos bizottság elnökének hozzám intézett levele nyomán jelentem a t. háznak, hogy ezen bizottság megalakulván, elnökévé gróf Festetich Györgyöt, alelnökévé Prileszky Tádét, jegyzőjének pedig Halassy Gyulát választotta.

Megalakult a közlekedésügyi és pénzügyi bizottság is. A közlekedésügyi bizottság elnökének Korizmics Lászlót, jegyzőjének Szentpályi Jenőt választotta meg.

A pénzügyi bizottság elnökének Zsedényi Edét, jegyzőjének Ordódy Pált választotta meg.

A t. ház ugy hiszem ezen bejelentéseket tudomásul veszi. (*Helyeslés.*)

Tegnap az összeférhetlenségi bizottság tagjai a hitet letették, Szeniczey Ödön képviselő ur kivételével, a ki tőlem nyert engedély folytán néhány napra távol lévén, nem jelenhetett meg. Most azonban a nevezett képviselő ur az ülésben jelen van és az esküt a t. ház engedelmével le fogja tenni s ezzel az összeférhetlenségi bizottságnak minden tagja letette az esküt. Kérem Szeniczey Ödön képviselő urat, sziveskedjék a terem közepére jönni. (*Megtörténik.*)

Molnár Aladár jegyző (*olvassa az eskümintát, Szeniczey Ödön leteszi az esküt.*)

Elnök: A belügyminister ur kiván a házhoz néhány szót intézni.

Digitized by Google

Tisza Kálmán belügyminister: T. képviselőház! A házszabályok 233. §-a azt mondja, *(Halljuk!)* hogy a képviselőház számvevő bizottsága az országgyülés eloszlásának esetében is teljesiti és bevégzi munkálkodását és annak eredményéről szóló jelentését egyelőre a belügyministernek adja át, a belügyminister pedig az emlitett jelentést határozathozatal végett a közelebb egybegyülendő képviselőházhoz teszi át.

Ezen szabály rendeleténél fogva a számvevő bizottság jelentését hozzám beadván, van szerencsém e jelentését a t. háznak bemutatni, hogy annak kinyomatását elrendelni és annak napirendre tüzése iránt határozni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki fog nyomatni, a ház tagjai között kiosztatni és annak idején napirendre tüzetni.

Következik a napirend tárgya: a miniszterelnök ur hozzám intézett levele, ő Felségének legmagasabb kéziratával együtt, a delegátió összehivása tárgyában. A levél és melléklete fel fognak olvastatni.

Beöthy Algernon jegyző *(felolvassa a királyi leiratot, mint az előbbi ülésben közölve van.)*

Elnök: Méltóztassanak a tárgyhoz hozzászólni.

Zsedényi Ede: A képviselőház által a delegátióhoz 40 rendes-tag és 10 pót-tag választandó. Inditványozom, hogy a választás a képviselőház által a jövő hét azon napjára, a melyen országos ülés fog tartatni: napirendre tétessék és akkor választassék meg az 50 delegationális tag. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha a t. ház ezen inditványt elfogadja, akkor a delegátióba 40 rendes-tag és 10 pót-tag választása határoztatik el; a választás meg fog ejtetni a jövő hét azon napján, a melyen különben is országos ülés fog tartatni. *(Helyeslés.)*

Egyéb tárgya a mai ülésnek nincs.

Azt hiszem t. ház, hogy a legközelebbi ülésben a gazdasági bizottság jelentését be fogja adni a ház költségvetésére nézve s reményleni lehet, hogy a válaszfelirati bizottság is már holnap be fogja adhatni jelentését.

Holnap mindenesetre szükséges lesz ülést tartani, hogy az interpellátiók és inditványok könyve felolvastassék. Az ülés déli 12 órakor fog megtartatni.

Az ülés végződik d. e. 11¾ órakor.

---

12. országos ülés

1875. september 11-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények, és Gr. Károlyi Tibor megbizó levelének bemutatása. Miletics Svetozár igazoltatik. A főrendiház közli a delegatióba választott tagokról szóló jegyzőkönyvi kivonatot. A biráló bizottságokból Kürthy József és Szentiványi Árpád az esküt leteszik. A felirati bizottság bemutatja a felirati javaslatról jelentését A gazdasági bizottság bemutatja jelentését a nyomtatványok alakja és a septemberi költségvetés tárgyában. Több képviselő az osztályokba beosztatik. Madarász József a budapesti kereskedelmi és iparkamara által kiadott német nyelvü okmány; Mocsáry Géza és társai pedig az ungvári királyi törvényszék megtartása tárgyában interpellalják a kormányt. Az interpellatiók megtételére nézve az ülések végső időszakai tüzetnek ki.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik déli 12 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Huszár Imre, a szólani kivánókat egyrészről Molnár Aladár, másrészről Beöthy Algernon szólitandja fel.

Mindenekelőtt meg fog hitelesittetni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Huszár Imre jegyző *(olvassa a september 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Digitized by Google

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, azt meghitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a következő beadványokat:

Hont megye feliratát, melyben a hadi lovak próbakiállitásával egybekötött költségeknek a közös kormány által való fedeztetését kéri.

Kassa szabad királyi város az ottani székesegyháznak országos költségen leendő jó karba helyezése iránt folyamodik.

A kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Bemutatom gr. Károlyi Tibor Békés megye orosházi kerületében megválasztott képviselő választási jegyzőkönyvét.

Az állandó igazoló bizottsághoz utasittatik.

Miletics Szvetozár Bács megye titeli kerület képviselője választására nézve a fentartott 30 nap már lejárván, Miletics Szvetozár képviselő ur végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

A főrendiház üzenetet küldött. Méltóztassanak a főrendiház jegyzőjét meghallgatni.

B. Bánffy Dezső a főrendiház jegyzője: Méltóságos elnök ur! T. képviselőház! Az ő Felsége által összehivott, a közös ügyek tárgyalására hivatott országos bizottságra vonatkozólag a főrendek által megejtett választás eredményét ezen jegyzőkönyvi kivonatban van szerencsém meghozni.

Huszár Imre jegyző *(felolvassa a jegyzőkönyvet.)*

Elnök: T. ház! Ugy vélem, hogy a t. ház ezen értesitést tudomásul veszi. *(Helyeslés.)* Tudomásul vétetik.

A biráló bizottsági tagok közül Kürthy József és Szentiványi Árpád urak jelentkeztek ma a szabályok által megrendelt eskü letétele végett. Kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy ezen esküt letehessék. *(Halljuk!)* Kérem ennélfogva Kürthy József és Szentiványi Árpád urakat, méltóztassanak a terem közepére jönni. (*Megtörténik.*)

Molnár Aladár jegyző *(olvassa az eskü formát, s Kürthy József és Szentiványi Árpád leteszik az esküt).*

Horváth Lajos előadó: T. ház! A felirati bizottság eljárt küldetésében és elkészitette a felirati javaslatot, melyet ezennel van szerencsém a t. háznak bemutatni, kérvén a t. házat, hogy azt kinyomatni, tagjai között szétosztatni és annak idején a napirendre kitüzni méltóztassék. (*Felkiáltások a szélső baloldalról: Halljuk! Fölkiáltások a középen: Nem szükséges!*)

Elnök: Méltóztatik-e a felolvasást kivánni? *(Fölkiáltások a középen: Nem szükséges!)*

Várady Gábor: T. ház! Háromszori felolvasást rendel a házszabály: az elsőt az általános tárgyalásnál, a másikat a szakaszonkénti tárgyalásnál, a harmadikat az utolsó szavazásnál. Ilyen felolvasást valamely javaslat benyujtásánál nem ismernek a házszabályok. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: A válaszfelirati javaslat rögtön ki fog nyomatni.

Helfy Ignácz: T. ház! Miután itt több oldalról kivánságok nyilatkoztak, hogy olvastassék föl a javaslat: én valóban nem látom okát, miért ne olvastassék föl. Hisz az nem lehet titok, s holnapután ugy sem lesz titok senki előtt sem.

Én ugy hiszem, miután a törvény előirja a nyilvánosságot, némikép tekintettel kell lenni mégis arra, hogy a közönség nagy számban gyült össze, pedig nem szenved kétséget, hogy azért gyült össze oly nagy számmal, mert a lapokban azt olvasta, hogy a javaslat ma fog beterjesztetni. *(Derültség.)* Én megvallom, bár mennyire nevessenek rajta: én oly tisztelettel viseltetem a nyilvánosság iránt, hogy nem látom semmikép sem jogtalannak, vagy tulzottnak azon kivánságot, hogy a javaslat most felolvastassék. (*Fölkiáltások a középen: Nem kell!*)

Elnök: Talán méltóztatik a t. ház abban megnyugodni, hogy a javaslat rögtön ki fog nyomatni. De ezenfelül délután már a lapokban is benne lesz. (*Halljuk!*) Talán csak nem méltóztatnak ezen kérdésben szavazást kivánni? (*Nem kell!*)

Tisza Kálmán belügyminister: T. ház! Megvallom, tökéletesen azon nézetben vagyok, a melyet Várady Gábor tisztelt képviselő ur elmondott, hogy a házszabályok szerint nem szükséges a felolvasás és én nem is szeretném azon előzményt alkottatni, hogy minden beadvány a beterjesztésnél is olvastassék fel, mert ezt haszonnélküli idővesztegetésnek tartom. Ha azonban anélkül, hogy ez által praecedenst állapitunk meg, a jelen esetben annyira kiváncsiak némelyek megtudni, mit tartalmaz ezen javaslat: *(Derültség)* én nem ellenzem annak felolvastatását. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik megengedni, hogy a fölirati javaslat felolvastassék? *(Igen! Nem!)* Tehát fel fog olvastatni. *(Derültség.)*

Huszár Imre jegyző *(olvassa a válaszfeliratot.)*

Digitized by Google

Elnök: Intézkedni fogok t. ház, hogy ezen válaszfelirati javaslat még ma kinyomattassék.

Holnap reggel azon t. képviselő urak közt, a kik szállásukat az irodában bejelentették, szét fog osztatni; azon t. képviselő urakat pedig, kik szállásukat nem jelentettek be: kérem, méltóztassanak a ház irodájába fáradni, a hol a felirati javaslat lenyomatását átvehetik.

Már most kérdést vagyok bátor a t. házhoz intézni, mikor méltóztatik kívánni, hogy a válaszfelirati javaslat tárgyalása napirendre tüzessék? *(Felkiáltások: Keddre! Szerdára!)* A házszabályai szerint a tárgyalások három nap közbenjöttével történnek meg. Azt hiszem, hogy a keddi nap ezen három nap körébe esik s igy a tárgyalást szerdára lehetne kitüzni. *(Helyeslés.)* A válaszfelirati javaslat tárgyalása tehát jövő szerdára tüzetik ki a napirendre.

Simó Lajos gazdasági bizottsági előadó: Van szerencsém tisztelt ház! a gazdasági bizottság két rendbeli jelentését bemutatni, ezek egyike a bizottságnak a ház nyomtatványainak alakjára vonatkozó intézkedéseit foglalja magában, a másika a september havi költségvetést.

Méltóztassék t. ház a bizottság ezen jelentéseinek kinyomatása iránt becses intézkedéseit megtenni, nemkülönben szabályszerü tárgyalásukra időt határozni.

Elnök: A t. ház jóváhagyásával ezen két rendbeli jelentés ki fog nyomatni és szét fog osztatni és ha méltóztatik megnyugodni abban, hogy először az osztályok alakulása iránt történjék intézkedés, ha ez iránt méltóztattak intézkedni: lehetne ezen két jelentés tárgyában, mely magában is sürgős és a három nap eltelte előtt is tanácskozás alá vétethetik, intézkedni. *(Helyeslés.)*

Az osztályok megalakulása a jövő hétfőre van a ház által meghatározva. Épen azért, hogy az alakulás megtörténhessék: szükséges, hogy azon nem csekély számu képviselő urak, kik eddig az osztályokba besorozva nincsenek, azokba sorsolás utján beosztassanak s jelesül első sorban osztályokba sorozandók azon igazolt képviselők, a kikre nézve eddig viselt hivatalaikról az osztályok megalakitása óta történt lemondásuk után vagy különben az összeférhetlenségi akadály nem létezik; azután azon képviselők, kik az osztályok megalakitása után igazoltattak.

Az első sorba tartoznak: Ballegh József, Ehrling Miklós, Halász Bálint, Kapp Gusztáv, Kégl György, Pogány Károly, Tibád Antal, Kasper Mihály, Szabovlyevich Mihály.

A másodikba tartoznak: Lőw Vilmos, Lukácsy Béla, Antonesku István, Petrik Gyula, Miletics Svetozár, Polit Mihály.

Ezen fölül két horvát országi képviselő Türk Ferencz és Jakics Antal.

Hogy az osztályokba, a mennyire lehet, egyenlő számmal legyenek beosztva a képviselő urak: szükséges, hogy a III., IV., V. osztályba mindenekelőtt egy-egy tag soroztassék be, azután minden osztályba jön egy és még fenmarad három tag, mely három tag az első három osztályba fog soroztatni. Hogy hamarább megejtsem az osztályokba sorozást: az első osztályba jő kettő, a másodikba kettő, a harmadikba három, a negyedikbe kettő, az ötödikbe kettő, a többibe egy-egy. *(Helyeslés.)*

A kiknek neveit most először kihuzom, azok az első osztályba fognak soroztatni. *(Kihuzza.)* E szerint az első osztályba jő: Kapp Gusztáv és Pogány Károly. A második osztályba jő kettő, Lukácsy Béla és Halász Bálint. A harmadik osztályba három: Kasper Mihály, Lőw Vilmos, Szabovlyevits Mihály. A negyedik osztályba kettő: Polit-Deszancsits Mihály és Kégl György. Az ötödik osztályba kettő: Petrik Gyula és Ehrling Miklós. A hatodik osztályba egy: Miletics Szvetozár. A hetedik osztályba egy: Tibád Antal. A nyolczadik osztályba egy: Antonescu István. A kilenczedik osztályba egy: Ballegh József.

Most a három első osztályban 43, a többi osztályokba 42 képviselő van besorozva.

Következik a két horvát képviselőnek osztályba sorozása. Ketten lévén, egyik a harmadik osztályba jő, névszerint: Türk Ferencz; a másik a negyedik osztályba, névszerint Jakics Antal.

Az osztályok megalakulására nézve azt vélem t. ház, hogy hétfőn 10 órakor az osztályok megalakulhatnak. *(Helyeslés.)* Ennél fogva hétfőn reggel 10 órakor fognak az osztályok szokott helyiségökben megalakulni.

A gazdasági és könyvtári bizottságok jelentéseinek felvétele végett és a delegatió tagjainak megválasztására szükséges országos ülést tartani. *(Felkiáltások: Kedden!)* Ha a t. ház jónak látja, kedden délelőtt fog e végett ülés tartatni, *(Helyeslés)*, melynek napirendjén lesz a delegatió

Digitized by Google

tagjainak megválasztása és a könyvtári és gazdasági bizottságok jelentéseinek tárgyalása. (*Helyeslés*)

Várady Gábor: Csak kérdeni vagyok bátor, nem volna-e czélszerü azt, a mit az elnök ur előterjesztett, hétfőn megejteni. Hisz az osztályok megalakulása kevés időt vesz igénybe.

Elnök: Én ugy értettem a felszólalásokból, hogy keddre méltóztatnak kivánni az ülés tartását. (*Helyeslés.*) Hétfőn tehát az osztályok fognak megalakulni, kedden pedig azon tárgyakra nézve, melyeket bejelenteni szerencsém volt, országos ülés lesz.

Következik a napirend, vagyis az inditvány- és interpellátiós könyvek felolvasása. Az inditvány-könyvbe ez alkalommal nincs bejegyezve semmi; az interpellátiós könyvbe azonban két interpellátió van bejegyezve. Ezek fel fognak olvastatni.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa*:) Madarász József a budapesti kereskedelmi és iparkamara iparosztálya által az ipartelepeseknek német nyelven küldött okmány miatt a földmivelés, ipar és kereskedelmi ministerhez; Mocsáry Géza, Kende Péter, Bernát Dezső és Tomcsányi László az ungvári kir. első foku törvényszéknek föloszlatása miatt az összes ministeriumhoz.

Elnök: Ezen interpellátiók bejegyzéséből alkalmat veszek magamnak arra, hogy figyelmeztessem a t. házat a házszabályok 135. §-ának rendeletére, mely igy szól:

Az interpellátiók mindig irásba foglalva, minden ülésben a napirend tárgyalására kiszabott időn kivül terjeszthetők elő s ugyanilyenkor adatik azokra a válasz is.

Azt, hogy mely idő legyen a napirend tárgyalására kitüzve és mely órában történjenek az interpellátiók és adassék azokra a felelet: a képviselőház időről időre határozza meg.

Most kellene tehát meghatározni azon időt, mely a napirend tárgyalására rendeltetik és azt, a mikor azután az interpellátiók naponkint beadhatók. Ha a t. ház megengedi, e tárgyban mely a tanácskozások rendes folyamának meghatározására vonatkozik: bátor leszek nézeteimet előadni. (*Halljuk!*)

Először is azt gondolom, hogy a ház azokra nézve, a miket emlitettem, csak jelen együttlétünk folyamára rendelkezzék; mert a házszabályok is időről időre való rendelkezést tesznek kilátásba és nehéz is e tekintetben hosszu időre általános szabályt megállapitani. (*Helyeslés.*) Én legczélszerübbnek vélném, hogy a napirend tárgyalására rendesen a 10 órától fél kettőig lefolyó idő tüzessék ki és — ha vannak — fél kettő után terjesztessenek elő az interpellátiók. Ha pedig interpellátio bejegyezve nincs és a napirend tárgyalása fél kettőig be nem végződnék: folytattassék az ülés kettőig, vagy a meddig a háznak tetszeni fog. Ha pedig fél kettő előtt bevégződnék a napirend tárgyalása: akkor a napirend bevégzése után, ha nincs is még fél kettőre, az interpelláló képviselők előterjesztenék a maguk bejegyzett interpellátióját. (*Helyeslés.*) Méltóztassanak ezen javaslatom iránt nyilatkozni.

Simonyi Ernő: A házszabályok azt mondják, hogy az interpellátiók irásba foglalva a napirend tárgyalására kiszabott időn kivül terjesztessenek elő. Már most e szerint a napirendre kiszabott idő előtt vagy után terjesztethetnek be, vagy vétethetnek tárgyalás alá az interpellátiók. Hogy mikor? az egészen a t. ház tetszésétől függ elhatározni. Én azt hiszem, sokkal czélszerübb lesz az az eljárás, hogy a napirend megkezdése előtt történjenek meg az interpellátiók, már azért is: mert nem lehet megszabni, hogy egy-egy szónok, ki a tárgy fejtegetésében van, $1^1/_2$ órakor végezze beszédét; a t. háznak van tapasztalása, hogy az interpellátiók sok időt igénybe nem vesznek, azért azt vagyok bátor inditványozni, hogy az interpellátiók beadása a napirend megkezdése előtti időre tüzessék ki.

Tisza Kálmán belügyminister: Én részemről kérem, hogy a jelen alkalomra méltóztassanak elfogadni azon időt, melyet a háznak t. elnöke az imént proponált. Ha a napirend megkezdése előtti időre tüzetnének ki az interpellátiók: utoljára soha sem lehetne tudni mikor kezdődik a napirend, kivévén, ha az léptettetnék életbe, a mi nem hiszem, hogy nálunk viszhangra találna, a mi, felteszem Angliában egy némely tárgyra nézve meg van határozva, a hol tudniillik megállapitják az időt, a meddig azon tárgy felett lehet szólni és ha ez idő alatt az ügy nem végeztethetik el: akkor félben marad és át megy a ház a napirendre. Ezt nálunk — ugy gondolom — nem óhajtanák; enélkül pedig a napirend megkezdése előtti időre tüzni ki az interpellatiók beadását, oda vezetne, hogy sohasem lehetne tudni, a napirend mikor kezdődik.

Digitized by Google

Én tehát kérném a t. házat, méltóztassék az elnök ur propositióját elfogadni azon hozzátétellel azonban, hogy ne az mondassék, hogy mostani együttlétünk idejére szól ez a határozat, hanem „további intézkedésig“. Egyfelől ugyanis előállhat azon eset, hogy a mostani együttlét alatt is czélszerünek mutatkozhatik rajta változtatni; de másfelől, ha ugy mondjuk ki, hogy további intézkedésig: akkor a ház ujbóli összejövetelekor és az első napokra is mindig tisztában lesz kiki magával az iránt, hogy az interpellátiók tekintetében miként kell eljárni. Hogy később majd, ha a t. ház munkálkodásához hozzá fog, miképen kelljen intézkednie, ezt hagyhatjuk akkorra, mikor megkezdődik a javaslatok tárgyalása. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztatnak szavazást kérni. (*Felkiáltások: Nem szükséges!*) A háznak tehát méltóztatik elfogadni azt, hogy további intézkedésig az interpellátiók a napirend tárgyalására kitüzött idő után adassanak be; és pedig, ha a napirendre kitüzött tárgyak tárgyalása fél kettőre nem végződik el: fél kettőre adassanak be az interpellátiók. (*Helyeslés.*) Ha interpellátió nincs, és a napirend tárgyalása eltart kettőig, feltéve, hogy a ház másrészt nem intézkedik; ha pedig a napirend korábban volna kimeritve félkettőnél, akkor a napirend bevégzése után adhatók be az interpellatiók. (*Helyeslés.*)

Miután ez alkalommal két interpellátió van beadva, ha az interpellálóknak szándéka, azokat ma megtenni, e két interpellátiót meg lehetne hallgatni, hogy a minister urak a választ annak idején megadhassák. (*Helyeslés.*)

Madarász József (*olvas:*) Kérdés a földmivelési-, ipar- és kereskedelmi ministerhez! A budapesti kereskedelmi és iparkamarának iparosztálya által: miként az ide ·|. csatolt adatok tanusitják, a területén levő iparosokhoz, az iparstatistika valósitása végett intézett felhivás és mellékletei közt a B·|. C·|. D·|. alattiak magyar és német, az ipartelepeket magában foglaló A·|. okmány azonban csekély magyar czimnek is használatával, német nyelven küldettek szét.

Mivel az igy eszközölt felhivás, Pest, Pilis és Solt, Esztergom, Fehér, Heves, Csongrád, Bács-Bodrog megyékre s a Jászkun kerületekre és területeik városaira nézve, csakis — nemcsak e területen, de az egész hazában élénken élő nemzeti érzület teljes félreismerésének tulajdonitható.

Kérdem a tisztelt minister urat, hajlandó-e befolyását felhasználni, hogy a budapesti kereskedelmi és iparkamarának iparosztálya, felhivásait Magyarország polgáraihoz, a magyar nemzeti közérzület tiszteletben tartásával intézze.

Ez a kérdés-intézésem. Csak néhány rövid szót kivánok még a t. minister urhoz intézni.

Én nem ellenezhetem azt, hogy a budapesti kereskedelmi és iparkamara az iparstatistikát necsak magyar, hanem német vagy bármily nyelven összeállitva közrebocsássa. Minél több, hazánkban élő nyelven fog tudatni az, hogy minő ipara van Magyarországnak, annál előnyösebb. Midőn azonban a budapesti kereskedelmi és iparkamara ezen iparstatistikának összeállitására hivja fel Magyarország polgárait: azt nem helyeselhetem, hogy Magyarországnak kiválólag magyar, de bár más ajku polgáraihoz, — mert nem tehetem fel, hogy Magyarország irányában, ennek más ajku polgárai a magyar nemzeti érzület tiszteletben tartásában ne neveltessenek fel, — mondom ezekhez necsak német és magyar, hanem kiválólag, miként ezt az A) okmány is bizonyitja, csakis a magyar czim használatával a többi tisztán német nyelven intéztessék. Én azt sem helyeselhetem, hogy Magyarország polgáraihoz magyar és német nyelven küldje felhivását; mert hiszen ha ő a magyar nyelven kivül még német vagy bármily más nyelven is akarja közrebocsátani az iparstatistikát, ezt joggal teheti; de tekintve önmagában azt, hogy a budapesti kereskedelmi és iparkamara, mely Magyarország szivében Budapesten székel, tudván azt, hogy Budapest lakosságának tulnyomó nagy része a magyar nyelvet választotta hivatalos nyelvéül: erkölcsi kötelessége jó példával menni elől az ország többi iparkamarái előtt.

Én tehát miután véletlenül Hevesmegye Szolnok választó-kerületében tisza-földvári, szolnoki magyar érzelmü polgáraihoz intézett ilyen felhiváshoz jutottam, — azon választó-kerületből, a mely kerület választóinak bizonyos része bizalmában kivánt engem részesiteni, — kötelességemnek tartottam a t. földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister urnak tudomására juttatni ezt a tényt, hogy befolyásával a budapesti ipar- és kereskedelmi kamaránál eszközölje ki azt, hogy Ma-

Digitized by Google

gyarország szivében Budapesten és ezt követve az egész hazában a nemzeti érzület tiszteletben tartassék. Csak erre akartam alkalmat szolgáltatni és ezért tartottam kötelességemnek ezen interpellátiót megtenni.

B. Simonyi Lajos földmivelés- és kereskedelmi minister: T. ház! A házszabályok 135. §-ának határozatához képest van szerencsém a t. házat értesiteni, hogy ezen tett interpellátióra a legközelebbi ülésen, azaz kedden fogok válaszolni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Mindenesetre azonban az interpellátió irásban közöltetni fog az illető minister urral.

Következik a másik interpellátió.

Mocsáry Géza: T. ház! Interpellátióm tárgyát az összministeriumnak azon rendelete képezi, mely a feloszlatott husz törvényszék közt az ungvári törvényszéket is feloszlatta.

Az igen t. igazságügyminister urnak e folyó évben hivatalosan kibocsátott statistikai kimutatásai nyomán, melyek az 1873. évi birósági ügyforgalmat tartalmazzák magukban, én azon általam emlitett, az igen tisztelt igazságügyminister urnak rendeletét nem találom méltányosnak a statistika kérlelhetlen igazságánál fogva sem; nem találom méltányosnak pénzügyi tekintetből, nem találom méltányosnak a kereskedelem s ipar tekintetéből és nem találom méltányosnak azon rendeletet magából a szorosan vett igazságszolgáltatás tekintetéből sem.

A statistika tekintetéből nem találhatom méltányosnak azon rendeletet azért, mert először: tekintve az ungvári kir. törvényszék müködési körét, azt találom, hogy 1873-iki évben az ungvári kir. törvényszéknek, — mely hat bíróval van ellátva, — mindegyik tagja 4339 ügydarabot dolgozott fel; ekként tekintve a szorgalmát azon kir. törvényszéki tagoknak, az ungvári kir. törvényszék a 7-ik rangsorozatba esik; előtte állnak: a veszprémi, pesti, sátoraljа-ujhelyi, a debreczeni és budai kir. törvényszékek. És ha még azt tekintem, hogy ezen törvényszéknek egy birája, ki valószinüleg a túlmegerőltetett munkánál fogva igen keveset dolgozott, csak a képviselő-választás alkalmával — különösen a lefolyt időben 1872-ben, mikorról ezen statistikai adatok szólnak — midőn fáradtságot vett magának, hogy igen sok vizsgálati fogsági végzést irt alá, akkor igen sokat dolgozott: — azonkivül semmit sem dolgozott. Ha tekintem azt, hogy az ungvári törvényszéknek ezen számba nem vehető — és fel kell tennem az igazságügyminister urról, hogy általa sem fog számbavétetni — egy tagján kivül csak öt biró müködött itt: azt kell állitanom, hogy az ungvári kir. törvényszék, tekintve a szorgalmat, Pest után a második.

Másodszor, az ungvári kir. törvényszék 1873-ik évben 26,091 ügydarabot nyert elintézés végett. Ezen ügyek számának sokasága ismét a kérlelhetlen statistika következtében igazolja azt, hogy az ungvári törvényszék előtt csak 15 törvényszék áll.

Igaz ugyan t. ház, hogy a beregszászi törvényszék területre nézve nagyobb, mert 63 □ mértföldet képvisel, ekként 3 és $^1/_3$ □ mértfölddel, — és nem ugy mint a lapok ma irták, 13 □ mértfölddel — nagyobb csak; az is igaz t. ház, hogy a beregszászi kir. törvényszék népessége 30,000 lakossal — és nem mint ma a lapok irták 64,000 lakossal — nagyobb, mert az ungvári törvényszéknek népessége 128,191, ellenben a beregszászi törvényszék 159,214 lakossal bir és ekként csak 30,000 lakossal bir többet. Másrészt igaz az, hogy azon törvényszék, a mely kerületére nézve 3 □ mértfölddel, népességre nézve 30,000 lakossal nagyobb, ügyforgalmára nézve jelentékeny n mögötte áll az ungvári törvényszéknek.

Ugyanis az ungvári kir. törvényszéknek, mint emlitettem volt, 1873-ban ügyforgalmi kimutatása 26,091 számot képviselt; ellenben a beregszászi törvényszék ügyforgalmi kimutatása csakis 15,344 darabot tesz: ekként a beregszászi kir. törvényszék 11,087 és néhány számmal bir kevesebb ügydarabbal, mint az ungvári.

Ezt nem azért hozom fel t. ház, mintha vágyom, óhajtásom, kivánságom lenne, hogy az ungvári kir. törvényszékbe a beregszászi beolvasztassék. Egyátaljában nem, épen a statistikai adatok alapján, melyeknél fogva az ungvári törvényszéket védem, — miután mindig az igazságból indulok ki, — kell, hogy a beregszászit is védjem. Azért mondom, nem azért emlitem fel ezen összehasonlitást, mely a beregszászi törvényszékre hátrányos, mintha óhajtanám, hogy az ungváriba olvasztassék; hanem hogy meggyőzzem a t. házat, hogy a kormány ez intézkedése statistikai szempontból sérelmes.

Digitized by Google

Tekintve azt, hogy az ungvári törvényszék 59 és $^1/_2$ négyszögmfd területet ölel magában, s ekként területre nézve az országban 29-dik törvényszék a 106 közt; tekintve azt, hogy népessége, mely 128,191 lelket foglal magában, olyan, mely a 106 törvényszék közt a 44-ik rangsorozatban áll; tekintve végre azt, hogy ha minden statistikai törvénykezési adatainkat az emlitett munkálattal összehasonlitom, az ungvári törvényszék minden tekintetben az ország 106 törvényszéke közt a 48-ik helyet foglalja el s ekként mögötte áll 58 kir. törvényszék, — e kir. törvényszékeknek nevei következök: Abrudbánya, Alsó-Kubin, Belényes, Besztercze stb.: ha tehát 58 törvényszék olyan, mely az ungvárinál minden tekintetben kisebb, mely az ungvári törvényszékkel semmi nézpontból sem állja ki a versenyt: igen természetes, hogy az ungvári kir. törvényszék nem eshetett a 43 eltörlendö kir. törvényszék sorába, mert akkor a mult országgyülésnek nem 43 törvényszéket kellett volna feloszlatni, hanem 58-at s csak akkor esett volna bele az ungvári törvényszék is.

. Ezért kell, hogy a statistikai adatok alapján a t. ministeriumnak az ungvári törvényszéket feloszlató rendeletét saját nézpontomból meg nem állhatónak jelezzem.

Szerencsés voltam emliteni, hogy a t. ministeri rendeletet nem csak a statistika szempontjából tartom megtámadhatónak, de megtámadhatónak tartom pénzügyi szempontból is. Sajnálattal kell előrebocsátanom, hogy kérlelhetlen viszonyaink minket oda sodortak, hogy jóformán magából a legszentebb ügyből, az igazságszolgáltatásból is financiát kell üznünk. De miután e baj tényleg létezik s egyuttal olyan, melynek eltávolitását ez idő szerint talán erőnkön felüli vállalatnak jelezhetem, azért e kérdésen csak átsiklom. A mult országgyülésnek akkor, midőn 43 létező törvényszéket beszüntetett, mindenesetre az is szeme előtt volt, hogy az országnak pénzügyi tekintetben előnyt szerezzen. De én tagadom azt, hogy az ungvári törvényszék feloszlatásával az ország pénzügyi tekintetben bármit is nyert volna, sőt ellenkezőleg nagyon sokat veszitett.

Előre kell bocsátanom még azt is, igen t. ház, a mit az összministerium szives volt nekünk akkor, a midőn nála küldöttségileg tisztelegtünk, vigasztalásul mondania: hogy t. i. a járásbiróságok hatásköre tágittatni fogván, a pörlekedő közönségnek nem fog oly nagy kárára lenni azon veszteség, melyet akkor felhoztunk. Én a magam részéről ezen válaszban semmi megnyugvást nem találtam, nem találtam pedig azért; mert a ki a gyakorlati perlekedés terén jártas, az nagyon be fogja láthatni, hogy az által, ha a járásbiróságok hatáskörét egy bizonyos maximumig, például 500-ig emeljük, a perlekedő közönség vagy semmit vagy csak igen keveset fog nyerni. Miért? Mert általában mai nap az üzletemberek már annyira óvatosak, hogy puszta szóra nem adnak már pénzt kölcsön; hanem adnak okmányra és pedig olyan okmányra, melyben szabad választásu bíróság van kiküldve

És én mondhatom, mint a ki ügyvéd, tehát a perlekedés gyakorlatában voltam, hogy alig akad a járásbiróságnál eset, melynél valaki okmány nélkül 300 frt erejéig pörlekednék. Az mondatik, hogy ha a járásbiróságok hatásköre 500 frtig fog kiterjesztetni, a perlekedő közönségnek enyhitést fog szerezni. Én ezt nem tételezem fel: de ha fel is tenném, kénytelen volnék azt állitani, hogy pénzügyi tekintetben épen semmit sem nyernénk. Állitom ezt pedig azért, mert az ungvári járásbiróság az általam már fenebb emlitett hivatalos adatok nyomán 1873-ban 16502 ügydarabot kapott: holott csak két bíróval dolgozott; a midőn tehát egy-egy bíróra a feldolgozott ügyekből 7981 darab esett. Ennél a kérdésnél némileg meg kell állapodnom, meg kell állapodnom pedig azért, hogy a t. ház előtt a birósági tevékenységnek egy anomaliáját feltüntessem.

A karánsebesi járásbiróság szintén két bíróval dolgozik, kapott 1873. évben 550 ügydarabot s igy tehát egy-egy bíróra esik 275 ügydarab, miből azonban csak 235 ügydarab dolgoztatik fel, ugy, hogy e szerint az ungvári járásbiróság 33-szor annyit kénytelen dolgozni, mint a karánsebesi és mégis a mi a hátralékokat illeti, az ungvári birónak csak egy perczenttel van több, mint a karánsebesinek. Csak azt akarom ebből kihozni, hogy ha a járásbiróság hatásköre 500 frtig fog kiterjesztetni, hogy ha azt akarjuk, hogy ez a perlekedő közönségnek kielégitésül szolgáljon: fel kell venni, hogy Ungvárt legalább 20,000 lesz az ügydarabok száma.

Ha pedig most a statistikai kimutatást méltóztatnak megtekinteni, meggyőződhetnek, hogy

Digitized by Google

azon átlagos maximum, mit egy biró feldolgozott 1873. évben: 4000 darab szám. *(Fejcsóválás középen.)* Méltóztassanak megtekinteni a statistikai adatokat és azokból tessék engemet megczáfolni. E szerint pedig fog kelleni a két bíróhoz még hármat kinevezni, vagyis a feloszlatandó ungvári törvényszéktől, az ungvári járásbiróságot három bíróval kellene pótolni. Ha pedig ezen pótlás be fog következni, akkor nagyon természetes, hogy a segély-személyzetet is pótolni kell.

Ha pedig az ungvári törvényszékhez tartozó ügyek a beregszászi törvényszékhez fognak utasittatni: akkor mindenesetre mulhatatlanul szükséges leend, hogy a beregszászi törvényszék ungvári területére nézve birákkal szaporittassék, és talán épen annyival, a hány bíróból áll a jelenlegi ungvári törvényszék. Ekkor pedig ezen birákkal át kell menni a segély-személyzetnek is. Igy láthatjuk, hogy az egész ungvári törvényszék személyzetét alkalmazni kell és csak ugy fogja kapni fizetését, mint eddig kapta, magát az elnököt, a királyi ügyészt és talán az iroda-igazgatót, kiknek fizetése legfeljebb 5400 frtra megy. Tehát a tényleges megtakaritás tenne 5400 frtot.

Ezzel szemben t. ház, méltóztassék figyelembe venni azt, hogy Beregszászban ez időszerint a helyiségek nem olyanok, hogy majdnem három törvényszéknek ügydarabjait, birói és segéd-személyzetét, valamint fegyenczeit magukba felvehessék. Tehát természetes, hogy azon törvényszéknél arra, hogy képesitve legyen a maga működését rendszeresen és akadálytalanul folytatni, szükséges, hogy a helyiségek felszereltessenek, hogy épitkezések, esetleg átalakitások történjenek.

Tudjuk igen jól, ha az állam épitkezik, mennyibe szokott az kerülni. Mindenesetre fog annyiba kerülni, a mennyi ezen 5400 frt megtakaritás tőkéjének megfelel. Pénzügyi tekintetben tehát e szerint nem nyertünk semmit.

Pénzügyi tekintetben hátrányosnak kell jeleznem ezen intézkedést másodszor azért, mert Ungvárt három pénzintézet működik. Ezen pénzintézeteknek évi forgalma hat millió forintot képvisel, ezen hat millió után az állampénztárba részint bélyegjegyek, részint zálogjegyek után évenkint 12,000 frt bélyeg folyik be. Ha a törvényszék elvitetik és Beregszászba helyeztetik át s azon pénzintézeteknek nem lesz kezénél a bíróság: igen természetes, hogy ők a váltóüzlettel fel fognak hagyni s kötvényüzletet fognak folytatni s a kötvényüzletnél az igen t. kincstárnak igen nagy kára lesz. Mert ha felveszem — a mit állitottam, hogy évenkint hat milliót forgatnak, e szerint 1.500,000 forintnyi alaptőkével dolgoznak, melynek négyszerese tesz épen hat milliót, az ezután fizetendő bélyegilleték 3899 frtot tesz, s az én előbbi számitásom szerint a kincstár az eddigi 1200 frtnak 31-szeresét veszitené, a mi 180,101 frtot teszen.

Harmadszor károsnak tartom azon rendeletet pénzügyi tekintetben azért: mert az igen t. ház minden tagja tudja, hogy az unghvári uradalom egyik gyöngye, a legértékesebb ingatlan vagyon, épen magában Unghvár városában fekszik. Igen természetes, hogy ha az értelmiségnek jelentékeny része a várostól elvonatik, azon város ingatlanai értékökben mulhatlanul veszniteni fognak. Egy élő példával ezen értékcsökkenésre vonatkozólag bátor vagyok a következőben szolgálni. Épen a feloszlatási rendeletet megelőzőleg Unghvár városa concurált a kincstári regálekra, s az árverés után 500 frttal többet igért, mint a legtöbb igérő. Ez történt közvetlen a feloszlató rendelet előtt.

Az igen t. kincstár szives volt a bérlettel a várost megis kinálni, azonban mihelyt a rendelet leérkezett, a város kijelentette, hogy eláll előbbi ajánlatától; igen bölcsen tette, mert természetes, hogy ha ily tekintélyes testület, mint a birói s ügyvédi, — elvonul a várostól s a perlekedő felek onnan elmaradnak: a regálék értéke szükségképen csökkeni fog.

Kereskedelmi és ipari tekintetben sem tartom czélszerünek ezen rendeletet, t. ház — méltóztassék megengedni, hogy kicsit hosszas legyek, azonban azt gondolom, nem lehet, hogy az igen t. ház ezt a kérdést, midőn ily lényeges jurisdictió vonatik el valamely várostól, közönyösen vegye; — kereskedelmi és ipari tekintetben károsnak tartom azon rendeletet azért, mert méltóztatik tudni, hogy minden kereskedelem és ipar feltétele a jó törvénykezés és alapfeltétele a nagy fogyasztás. Ez két oly nagy factor, a mely nélkül ipart, kereskedelmet képzelni nem lehet. A kereskedelem pedig csak ugy virágozhatik t. ház, ha maga a törvénykezés könnyen hozzáférhető, az ipar csak ugy virágozhatik, ha a consum nagy. Ha egy városnak, mint Unghvár, a melyben hét százon felül van kereskedő és iparos, váltótörvényszékét áthelyezzük Beregszászra, — a melylyel bir ugyan — vasuti összeköttetést, de egyik vasutja Unghvártól-Csapig oly lassan jár, hogy csodálni lehet, hogy a versenyfutók eddig még nem próbáltak vele futtatni, ugy hogy ezen 8 mértföldnyi utat, gyalog vagy kocsin sokkal gyorsabban lehet megtenni, — ha ezen áthelyezés folytán az igen tekintélyes birói és ügyvédi testület onnan elvonul: kétségtelen, hogy a fogyasztás csökkenni fog.

Azt hiszem, t. ház, nekünk kiválólag magyaroknak, kiknek kereskedelme oly zsenge, kiknek ipara csak most fejlődik, oda kell törekednünk, hogy egyes kereskedői és ipari emporiumokat nem hogy megröviditsük, de sőt, hogy olyanokat mesterségesen is teremtsünk és a létezőket ekként telhetőleg támogassuk.

Digitized by Google

Igazságszolgáltatás tekintetéből igen hátrányosnak tartom ezen rendeletet azért, mert ha vesszük t. ház azt, hogy Beregszászhoz Unghmegye felvidékének legtöbb községe 20 mértföldnyi távolságra van; ha vesszük azt, hogy a mostani criminalis perlekedési rendszer szerint a végtárgyalás szóbeli és nyilvános és a tanuk meghiteltetés végett mindig a bíróság szine elé idéztetnek: akkor egy unghmegyei felvidéki tanunak, ha Beregszászra és vissza akar menni, 40 mértföldnyi utat kell tennie és miután meg van szokva gyalog járni, — különben kocsin nem is mehet, mert nincsenek meg hozzá az eszközei, — 10—12 napot kell neki uton töltenie.

Én t. ház, bátran állithatom, képtelenség feltételezni azt, hogy criminalis ügyekben csak egy végtárgyalást is meglehesen tartani akkor, midőn Unghmegye felvidékéből tanu van idézve; mert a ki ismeri azon népnek viszonyait: tudja, hogy utnak sem indulhat, mert egy garasa sincs, alig van meg mindennapi kenyere, tehát lehetetlen, hogy 10—12 napra magát élelemmel ellássa; s ha vesszük azt, t. ház, hogy bünügyekben a tanuk dijait mindig az állam előlegezi, ha veszük azt, a mit a statistica is bizonyit, hogy legtöbbnyire a legszegényebb emberek keverednek bünügyekbe, kiktől nem lehet a perköltségeket behajtani: az államnak igen sok kára lesz a be nem hajtható tanuzási dijakból.

Ezek után t. ház, azon kérdést vagyok bátor intézni az összes ministeriumhoz: vajon az általam előterjesztett indoknál fogva hajlandó-e az unghvári törvényszék beszüntetésére vonatkozó rendeletét visszavonni; és ha nem hajlandó, mivel tudja indokolni annak további fentartását?

Másodszor bátor vagyok az igen t. háznak megnyugtatására azon második kérdést feltenni, — miután még 23 törvényszék van előttünk, a mely eltörlendő, hogy a t. ház és az egész ország tájékozva legyen, minő elvekből indult ki a kormány akkor, midőn az eltörlést foganatositotta — nem annyira az ungvári törvényszék, mint a még feloszlatandó 23 törvényszékre nézve és igy az összes igazságszolgáltatás érdekében teszem azon második kérdést: mily vezérelvekből indult ki a t. ministerium azon rendelet meghozatalakor? Bátor vagyok magát, az irásba foglalt interpellátió felolvasását szabályszerü tárgyalás végett tisztelettel átadni.

Huszár Imre jegyző *(olvassa az interpellátiót).*

Interpellátió!

A tisztelt kormány az 1875. évi 36-ik törvényczikk 1-sö szakaszában azon felhatalmazást nyerte, hogy a törvényhozásilag beszüntetett 43 törvényszéket maga jelölje ki, ezen felhatalmazás folytán a t. ministerium egy folyó év julius 31-én kelt s br. Wenckheim Béla ministerelnök, s Perczel Béla igazságügyér ur ellenjegyzésével ellátott rendelétében 20 királyi törvényszéket s ezek között az ungvárit is feloszlatta, már pedig:

tekintettel arra, hogy a magyar királyi igazságügyi ministerium által a 106 hazai királyi törvényszékek 1873. évi müködéséről, a folyó évben kiadott hivatalos statistikai adatok szerint az 59½ □ mértföldnyi területü ungvári királyi törvényszék területre a 29-ik helyet foglalja el;

tekintettel arra, hogy az 128,199 lelket számláló ungvári királyi törvényszéki terület népesség tekintetében a 44-ik helyen áll;

tekintettel arra, hogy 1873-ik évben az ungvári királyi törvényszékhez 26,091 szám érkezett be s igy e törvényszék ügyforgalomra nézve az országban a 16-ik;

tekintettel arra, hogy az 1873-ik évi kimutatás szerint az ungvári királyi törvényszéki területen 35 ügyvéd lakott, s igy ügyvédi létszámra azon törvényszéket a 37-ik hely illeti meg;

tekintettel arra, hogy minden ágában a törvénykezési statistikának Ungvár előtt a 106 törvényszék közül csak 47 áll előbb s igy, ha a feloszlatott 43 törvényszéken felül még 15 törvényszék szüntettetnék be: még ekkor is az ungvárinak meg kellene maradni;

tekintettel arra, hogy Ungvárt egy biró 1873-ik évben átlag 4339 ügyet dolgozott fel s igy munkásságra nézve az ungvári királyi törvényszék előtt csak 6 törvényszék áll;

tekintve azt, hogy Ungvár egész Felső-Magyarországban Kassa után az első ipar- és kereskedelmi város;

tekintve azt, hogy Ungvár — daczára annak, hogy ⅔ részben nem magyar ajkuak lakják — a magyar államiság eszméjének szeplőtlen megőrzésében nagyon elől áll;

mi alólirott képviselők az ungvári törvényszéket feloszlató rendeletet az előrebocsájtottak indokából méltánytalannak találjuk, azért a tisztelt összministeriumhoz azon kérdést intézzük:

Mely alapelvekből indult ki a tisztelt kormány azon rendelet meghozatalánál?

Szándékozik-e a tisztelt kormány az emlitett rendeletet a jobb meggyőződés alapján Ungvárra vonatkozólag visszavonni? s ha nem, mivel tudja azon rendelet fentartását indokolni?

Elnök: Ezen interpellátió t. ház! ki fog adatni a ministerelnök urnak.

A napirend már korábban ki lévén meritve és az interpellátiók is megtörténvén: ujra felhivom a t. ház tagjait, hogy hétfőn reggel 10 órakor az osztályok szokott helyiségeiben az osztályok alakulása végett megjelenni méltóztassanak.

A legközelebbi ülés kedden délelőtt 10 órakor lesz, melynek tárgya a delegátió tagjainak megválasztása, és a gazdasági és könyvtári bizottságok jelentéseinek tárgyalása lesz Az ülést eloszlatom.

(Az ülés végződik d. u. 1½ órakor.)

Digitized by Google

13. országos ülés

1875. september 14-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Antonescu István a bogsáni kerületi képviselőségről lemond. Gróf Zichy Nándor, b. Wodianer Béla, Szilassy János, Vidliczkay József, Harkányi Frigyes, gr. Károlyi Tibor és b. Prandau Gusztáv végleg, Dimitrievics Milos fentartással igazoltaknak jelentetnek. A kérvények I. sorjegyzéke bemutattatik és a kérvények tárgyalási határideje meghatároztatik. Simonyi Ernő és társai külön válasz felirati javaslatot adnak be. A delegatió tagjai megválasztatnak. A könyvtári és gazdasági bizottsági jelentések tárgyaltatván, elfogadtatnak. A kormány válaszol Madarász Józsefnek a budapesti kereskedelmi kamra által kiadott németnyelvü okmányok tárgyában tett interpellatiójára, mely tudomásul vétetik.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, br. Simonyi Lajos, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Méltóztassanak helyöket elfoglalni.

A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre jegyző ur fogja vezetni.

A szólókat Tombor Iván és Beöthy Algernon jegyző urak fogják jegyezni.

A mult ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Huszár Imre jegyző *(olvassa a september 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: A jegyzőkönyv ellen nem lévén észrevétel, az hitelesittetik.

Bemutatom Szabadka szab. kir. város törvényhatóságának kérvényét, melyben Bács-Bodrogh megye területéhez tartozó és Szabadka város tőszomszédságában fekvő Sándor községet közigazgatási és rendőri tekintetben hatósága alá átkebleztni kéri.

E kérvény ki fog adatni a kérvény-bizottságnak.

Bemutatom Zsedényi Ede képviselő ur által beadott kérvényét Hosszufalu, Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu, Tatrang, Zajzon és Türkerecz brassóvidéki községeknek az iránt, hogy az 1871. évi LIII. törvényczikk 82. §-ának megfelelőleg a Brassó városával fenforgó birtok fölötti vitás kérdésekben elrendelt törvényjavaslat egy szakértő és gyakorlati jogismerőkből álló küldöttséggel még ez év folytán kidolgoztatva, erdőik és mindennemü fekvőik, valamint malom-, korcsma- és legelési jogaik a foglaló kezéből ezen év folytán kivétessenek és vallásos elszakadásuk is érvényre juttassék. (*Helyeslés.*)

Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Van szerencsém jelenteni a t. háznak, hogy Antonescu István országgyülési képviselő a szászkai kerületnek képviselői megbizását megtartván, a bogsáni választókerület képviselőségéről lemond.

A t. ház jóváhagyásával az elnökség által Krassó megye központi bizottsága a bogsáni kerületre nézve uj képviselőválasztás eszközlésére fog fölszólittatni. (*Helyeslés.*)

Jelentenem kell még ez alkalommal a t. háznak, hogy én hozzám f. hó 12-én posta utján egy kérvény érkezett képviselő választási ügyben, mely augusztus 31-éről van keltezve. Ezen kérvényt visszautasitom; visszautasitom két okból, először, mert igazolt képviselő ellen van beadva a ház alakulása után; másodszor azért, mert névtelenül van beadva. (*Helyeslés.*) Nem is mutatom be s ezt is csak azért jelentem ki, hogy az illető kérvényezők, bárkik legyenek, — kiket más uton, miután névtelenül van beadva a folyamodvány, nem értesithetek, — ezen az uton értesüljenek arról, hogy kérvényük általam visszautasittatik. (*Élénk helyeslés.*)

Digitized by Google

Az osztályok közül már hét megalakult; az első és a hetedik még nem alakulhatott meg a tagok teljes számban való meg nem jelenése miatt. Az illető osztályok különben már kitüzték a holnapi ülés előtti időt az összejövetelre és én bátor vagyok felszólitani az I. és VII. osztályok t. tagjait, hogy a holnapi ülés előtt alakulás végett méltóztassanak a szokott helyiségben megjelenni, hogy holnap az osztályoknak mikénti alakulását egy összegben a t. háznak bejelenthessem. (*Helyeslés.*) Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Halassy Gyula: T. ház! Van szerencsém az V. biráló bizottságnak azon határozatát, mely szerint gróf Zichy Nándor Sz.-Fehérvár szab. kir. város képviselője ellen beadott kérvényt a külkellékek hiányossága miatt visszautasitván, a nevezettet igazolt képviselőnek jelentette ki, — tisztelettelteljesen benyujtani.

Elnök: Azt hiszem, ezen jelentés tudomásul vétetik.

Madarász József: Én ugy emlékszem, t. ház, hogy a biráló bizottságok jelentése beadatván, az arra vonatkozó jegyzőkönyv eddig felolvastatott, minthogy abban a biráló bizottságok itélete foglaltatik. Igen kérem tehát a t. házat és a ház t. elnökét, méltóztassék a gyakorlatot megtartani. (*Ellenmondás a középen.*)

Elnök: A gyakorlat különböző volt.

Paczolay János: T. ház! Én ugy tudom, hogy mióta a házszabályok megváltoztatták az igazolási eljárást, a bizottságoknak sem jelentései, sem jegyzőkönyvei fel nem olvastattak, hanem a bizottságok elnökei jelentették be a t. háznak az okokat, melyeknél fogva egyik vagy másik képviselőt igazolták; vagy pedig az ellene beadott kérvényt elutasitandónak vélték. De hogy nincs is szükség a felolvasásra, tanusitja azon körülmény, hogy az igazoló bizottság mint bíróság jár el, melynek itélete fölött nincs joga a képviselőháznak sem helyeslését, sem roszalását jelenteni ki. (*Nyugtalanság a szélső baloldalon. Helyeslések a középen.*)

Simonyi Ernő: T. ház! Nincs tudtommal a világon oly bíróság, melynek itélete föl nem olvastatnék. (*Helyeslések.*) A ház nem fogja felülvizsgálni ezen biráló bizottság itéletét sem, de az indokokat és az eljárás módját jogában van megismerni. (*Helyeslések.*)

Elnök: A házszabályok 61. §-a azt mondja, hogy a biráló bizottságok határozatai az illető elnökök által a háznak bejelentendők; de arról, hogy a bizottságok jelentései felolvastassanak: a ház szabályai nem szólanak.

Igen jól emlékszem, a gyakorlat erre nézve különböző volt, a mennyiben némelykor felolvastattak a jelentések, némelykor nem; de ha a t. háznak nincs ellenvetése, föl fogom olvastatni. (*Halljuk!*)

Huszár Imre jegyző (*olvassa a bizottság jelentését és jegyzőkönyvét.*)

Elnök: A t. ház e bejelentést tudomásul venni méltóztatik. (*Helyeslés.*)

Paczolay János: T. ház! Az I. biráló bizottság részéről mint annak elnöke, van szerencsém a bizottság alakulásáról szóló jegyzőkönyvet a ház elé terjeszteni s ennek folytán egyszersmind jelenteni, hogy az első biráló bizottság b. Wodiáner Albert Krassómegye oraviczai választókerületében megválasztott képviselő megbizó levelét és a választás ellen beadott kérvényt vizsgálat és birálat alá vévén, azt találta, hogy a kérvény a házszabályok 79. szakaszában megszabott kellékekkel ellátva nincs, mert 1-ször a kérvényezők nem igazolták kérvényezési jogosultságukat, azt t. i., hogy ők választók; 2-szor, mert a meghatalmazás nincs a házszabályok által megrendelt módon hitelesitve. A bizottság ennélfogva a kérvényt mint formahibákkal teltet, visszautasitotta és az illető képviselőt — miután jegyzőkönyve különben kifogás alá vehető nem volt, — a házszabályok értelmében igazoltnak jelentette ki és kéri a t. házat, hogy az ily módon igazolt képviselőt, a végleg igazolt képviselők sorába iktatni méltóztassék. (*Helyeslés.*)

Továbbá van szerencsém jelenteni, hogy Szilassy János Pest megye monori választókerületében megválasztott képviselőnek megbizó levelét és a választás ellen beadott kérvényt tárgyalás alá vette a bizottság és a tárgyalás alkalmával a kérvényben szintén formahibát talált, t. i. a kérvényezők itt sem igazolják jogosultságukat vagyis választóképes voltukat; a meghatalmazás pedig nincs a házszabályok 139. §-ában meghatározott módon hitelesitve s e szerint a kérvény nincs a szabályok 79. §-ának követelményei szerint kiállitva. A bizottság ennélfogva a kérvényt mint nem tárgyalhatót visszautasitotta s a nevezett képviselőt végleg igazolta.

Ennélfogva arra kérem a t. házat, méltóztassék Szilassy János képviselőt a végleg igazolt képviselők sorába igtatni.

Bátor vagyok az illető okmányokat, a jegyzőkönyveket és a kérvényeket a t. ház asztalára letenni.

Elnök: Ugy vélem, hogy a ház a jelentést tudomásul venni méltóztatik és valamint gr. Zichy Nándor ugy br. Wodianer Albert és Szilassy János végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki. (*Helyeslés.*)

Lovász Miklós: T. ház! A II-ik biráló bizottság tárgyalás alá vévén a hozzá utasitott három megbizó levelet, van szerencsém jelenteni, hogy Vidliczkay József Nyiregyháza városi képviselő választása elleni kérvényt kül-

Digitized by Google

kellékek hiánya miatt, nevezetesen: a mennyiben csak három választó irta alá s azokról sincs igazolva, hogy választók; másodszor, mivel meghatalmazás van ugyan hozzá beküldve, de csak később, t. i. september 10-én s abban is az illető meghatalmazott csak a kérvény beadására van megbizva; harmadszor mivel a másolatok sincsenek letéve: ezen okoknál fogva a második biráló bizottság ezen kérvényt a házszabályok 81. §-a értelmében tárgyalás nélkül visszautasitotta és Vidliczkay József urat az igazolt képviselők közé sorozandónak határozta. Van szerencsém az erről szóló iratokat benyujtani.

Elnök: Ugy vélem a t. ház a bizottsági elnök ur ezen jelentését szintén tudomásul venni méltóztatik és e szerint Vidliczkay József képviselő ur az igazolt képviselők sorába igtattatik. *(Helyeslés.)*

Szontagh Pál: (gömöri) Van szerencsém a VI. biráló bizottság nevében Harkányi Frigyes Krassómegye facseti kerület képviselőjének választása ellen beadott kérvényre vonatkozólag jelenteni, hogy azt a biráló bizottság beltartalmánál fogva kifogás alá vette és ennélfogva Harkányi Frigyes urat az igazolt képviselők közé sorozandónak határozta. Van szerencsém az ide vonatkozó jegyzőkönyvet benyujtani.

Elnök: E jelentés is tudomásul vétetik és Harkányi Frigyes képviselő ur az igazolt képviselők sorába igtattatik.

Molnár Antal előadó: Tisztelt képviselőház! Az állandó igazoló bizottság nevében van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy az igazoló bizottság ma tartott ülésében tárgyalás alá vette Dimitrievics Milos Bács-Bodrog megyei kulpini kerületben september 2-án megválasztott képviselőnek, továbbá br. Prandau Gusztáv a horvát-szlavon országgyülés által a magy. szent korona országainak közös országgyülésére megválasztott egyik képviselőjének és végül gróf Károlyi Tibor békésmegyei orosházi kerület julius 5-én megválasztott képviselőjének megbizó leveleit és azokat mind kiállitásukra, mind tartalmukra nézve kifogástalanoknak találván, gróf Károlyi Tibort és Prandau Gusztávot véglegesen, Dimitrievics Milost pedig a szabályszerü 30 nap fentartása mellett igazoltaknak jelentette ki.

Elnök: E szerint gróf Károlyi Tibor és br. Prandau Gusztáv véglegesen, Dimitrievis Milos pedig a szabályszerü 30 nap fentartásával igazolt képviselőknek jelentetnek ki.

Bakcsi Ferencz előadó: Van szerencsém a kérvényi bizottság által tárgyalt kérvények első sorjegyzékét benyujtani azon tisztelteljes kéréssel, méltóztassék annak kinyomatása és a szombati ülésre való napirendre tüzése iránt intézkedni.

Elnök: Nem kétlem, hogy a kérvényi bizottság mindezen kérvényeket letette, vagy le fogja tenni a ház irodájában, hogy ott a három nap alatt mindenki által megtekinthetők legyenek. Egyébiránt a t. ház elé most egy kérdést is kell e tárgyban intéznem.

Kétséget nem szenved, hogy a kérvények a házszabályok értelmében szombaton tárgyalandók. A 174. §. igy szól: A „kérvények a kérvényi bizottság jelentésének alapján hetenként a szombati ülésben a napirend tárgyalására kiszabott időn kivül tárgyalandók.“ Itt is tehát a tárgyalás ideje határozandó meg. Minthogy a t. ház a napirendre nézve már a mult alkalommal intézkedni méltóztatott, hogy az ülés fél kettőig folytattassék, ha t. i. van tárgy, mely addig tanácskozást kiván s azután következnek azon tárgyak, melyek a napirenden kivül tárgyalandók; ha jónak méltóztatik a t. háznak találni, talán azt, amit az interpellátiókra nézve elhatározott, a kérvényekre is lehetne alkalmazni s akkor szombaton $1^1/_2$ órakor tárgyaltatnának a kérvények a ház ülésében. *(Helyeslés.)* Ha a t. ház ezt jóvá hagyni méltóztatik: szombaton $1^1/_2$ órakor, ha a napirend tárgyalása addig eltart, különben pedig a napirend kimeritése után fognak a kérvények tárgyaltatni. *(Helyeslés.)*

Az igazságügyminister kiván előterjesztést tenni.

Perczel Béla igazságügyminister: A házszabályok 135. szakaszának rendeletéhez képest tiszteletteljesen van szerencsém a t. háznak bejelenteni, hogy Mocsáry Géza s több ungmegyei képviselő ur által az ungvári törvényszék beszüntetése tárgyában beadott interpellatióra a holnapi napon fogom a választ megadni.

Elnök: Holnap a napirendre kitüzött idő eltelte után, vagyis fél kettőkor, ha a napirend korábban kimeritve nem volna: fog a minister ur a hozzá intézett interpellatióra felelni.

Simonyi Ernő: T. képviselőház! Azon válaszfelirati javaslat, melyet a t. ház küldöttsége e napokban benyujtott, a benne foglalt nézetekre és alapelvekre nézve lényegesen eltér azon nézetektől s elvektől, a melyeket én s elvbarátaim vallunk a haza bajainak orvoslására és pénzügyeinek rendezésére, ugyszintén az egész kormányzati rendszerre nézve.

Ily körülmények közt kötelességünknek tartottuk egy külön válaszfeliratban foglalni nézeteinket és azoknak kifejezést adni, e javaslatunkat a ház elé hozván, hogy a ház a mi javaslatunkat méltóztassék elfogadni és azt az országgyülést megnyitó trónbeszédre válaszul adni.

Kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy e válaszfelirati javaslat most felolvastas-

Digitized by Google

sék és kinyomatván, akkor, mikor a bizottság választfelirata van a napirendre kitüzve, azzal együttesen tárgyaltassék.

Elnök: Ha a t. ház a kinyomatást elrendelni méltóztatik: akkor a felolvasást ez alkalommal talán mellőzni lehetne. *(Helyeslés a középen, ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Simonyi Ernő: A felolvasás mindig szokásban volt. *(Élénk ellenmondások a középen.)*

Elnök: Nem vehetem ki a t. ház szándékát s azért kérdem, méltóztatnak-e felolvasottnak venni, vagy nem? *(Felkiáltások: ki kell nyomatni és nem kell felolvasni!)*

Elnök: Talán méltóztatnak megnyugodni abban . . . .

Simonyi Ernő: Én megnyugszom a többség határozatában; de eddig mindig szokásban volt a választfelirati javaslatokat felolvastatni.

Madarász József: T. ház! Én ugyan részemről nem vagyok aláirva a választfelirati javaslaton, a mely most beadatott; de ugy hiszem, hogy ha nem is minden esetben, de kivételesen a többségtől kérheti a kisebbség, legalább a választfelirati javaslatnál, hogy az felolvastassék, mert méltóztassanak megengedni, sokkal szabadelvübb és alkotmányosabb eljárás az, hogy midőn ily fontos kérdésben ellenválasz javaslat adatik be: akkor azt kérhessük, hogy a beadásakor felolvastassék. Kérném a t. házat, hogy méltóztassék a felolvastatást megengedni. *(Ellenmondás a középen.)*

Elnök: Én azt hiszem, itt nem forog fön a szabadelvüség kérdése; hanem a praktikabilitás kérdése. *(Tetszés a középen.)* Én megnézvén a most benyujtott választfelirati javaslatot, terjedelménél fogva nem állhatok a t. háznak jót arról, hogy a tárgyalásoknak a holnapi napon való megkezdésével e javaslat ki fog nyomattathatni, igyekezni fogok, hogy ez megtörténjék, de mondom nem állhatok jót érte. Bátor vagyok ezt megemliteni azért, hogy a t. ház a felolvastatás iránt hozandó határozatánál e körülményre is figyelemmel lehessen.

Tisza Kálmán belügyminister: T. ház! Távol van tőlem minden olyas, a mi a kisebbségnek jogait korlátolja; de én részemről nem látok abban semmiféle jogot, hogy akkor olvastassék fel egy inditvány, midőn az tárgyalás alá ugy sem jön. Méltóztassanak visszaemlékezni, a választfelirati bizottságnak javaslatát is épen a háznak többsége, — pedig akkor a többség kebeléből kikerült bizottság munkálatáról volt szó, — nem akarta felolvastatni és csakis, mert t. képviselőtársaim hallani kivánták, deferentiából olvastatott fel; de én akkor is kijelentettem és kénytelen vagyok most is kijelenteni, hogy csakis az idő elpazarlására vezethető eljárás praecendensül ezt el nem fogadhatom. *(Helyeslés.)*

Igenis holnap okvetlenül fel fog olvastatni; de nem ma is felolvasni és holnap is a tárgyalás előtt felolvasni. *(Helyeslés a középen.)*

Helfy Ignácz: T. ház! Ez alkalommal a t. belügyminister ur nem mondhatja, hogy a benyujtott választfelirati javaslat iránti kivánesiságból szólok; mert hisz én tudom, mi van e felirati javaslatban és ha e javaslat felolvasását kivánom, a mint kivántam azt a t. többség javaslata benyujtása alkalmával is: teszem ezt egy más okból, melyet ez alkalommal felemliteni kivánok.

Én egyáltalában nem helyeselhetem azt, hogy egy fontos országgyülési okmány, mint a minőnek mindenesetre neveznünk kell a választfelirati javaslatot, előbb közöltessék a hirlapokban, mint a törvényhozó testület tagjaival.

Ha tehát a t. többség a mellett marad, hogy fel ne olvastassék: akkor azt a lapok sem kaphatják meg; mert joga van a törvényhozás minden tagjának arra, hogy egy országgyülési tényről előbb legyen neki tudomása, mint a közönségnek. Miután pedig szokás szerint a sajtó közölni szokott minden ilyen okmányt, a mint azt kell is közölnie: ezen az alapon megkivánhatjuk, ha törvényben gyökerező jogunk nincs is reá, de méltányosság szerint megkivánhatjuk a javaslatnak mostani felolvasását, annyival is inkább; mert az önök javaslata is, történt legyen az bármi okból, szintén felolvastatott.

Tisza Kálmán belügyminister: Legyen szabad egyszerüen annyit megjegyeznem, hogy igenis, én sem tartom correct dolognak, hogy valamely okmány, mielőtt a ház asztalára le tétetett: a lapokban közöltessék; de mihelyt az egyszer a ház asztalára le van téve: semmi akadályt nem látok benne, hogy az a hirlapokban közöltessék. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Ha a t. ház ugy kivánja, intézkedhetem az iránt is, hogy a ma benyujtott felirati javaslat a ház irodájából a hirlapoknak ki ne adassék. Egyébiránt miután e választfelirati javaslat a tárgyalás alkalmával mindenesetre fel fog olvastatni: én azt tartom, hogy minél inkább sietünk most ennek a nyomdába való elküldésével, annál hamarább lesz az kinyomatva, s ezért kérem a t. házat: méltóztassék belenyugodni abba, hogy a ma beadott felirati javaslat, a mely holnap mindenesetre fel fog olvastatni, most azonnal a nyomdába küldessék, hogy a képviselő urak mielőbb kezükhöz kaphassák. Ha a t. ház tagjai közül többen ebben nem nyugodnának meg: akkor kénytelen leszek szavazás alá bocsátani a kérdést. *(Élénk felkiáltások a középen: Nem kell felolvasni!)*

Simonyi Ernő: T. ház! Én az eddigi szokás után indultam el és hivatkozom a t. házra, hogy 1869-ben három, 1872-ben öt választfelirati

Digitized by Google

javaslat olvastatott itt fel és a házban senkinek nem jutott eszébe kérdésbe venni azt: vajon egy ilyen okmány felolvasandó-e, vagy nem? Ha ez uttal nem méltóztatik felolvastatni és a t. belügyminister ur azt találja, hogy jobban megegyez a szabadelvüséggel, a nyilvánosságnak mennél kevesebb tért nyitni: én természetesen kénytelen vagyok elvbarátaimmal együtt a többség határozatában megnyugodni; hanem én hivatkozom a mult gyakorlatra és a méltányosságra és kérem a t. házat, méltóztassék a beadott javaslatot felolvastatni.

Kemény Mihály: T. ház! Én a külömbséget abban látom, a miért semmi szin alatt nem lehet a válaszfelirati javaslatot most felolvasni, hogy ma nincs tárgyalás alatt a válaszfelirat. A válaszfelirat 1869-ben is, 1872-ben is a tárgyalás napján felolvastatott, akár öt vagy hat ilyen javaslat volt is akkor és méltóztassék most is bár mennyi válaszfeliratot beadni: a tárgyalás napján azok fel fognak olvastatni.

Az a válaszfelirat, a mely a mult ülésben felolvastatott, az egész ház felirata volt, igaz, hogy a többség megállapodását és nézeteit foglalja magában, de a ház által kiküldött bizottság által készittetett; s ezen válaszfelirati javaslatot sem kellett volna de lege felolvasni, de a ház többsége egyes képviselők kivánságára megengedte a felolvasást A holnapi napon akár hány válaszfelirati javaslat adatik is be, az mind fel fog olvastatni; de ma a szabályok szerint fel nem olvasható, *(Felkiáltások a szélső bal felől: Melyik szabály szerint?!)* mert ma nem a válaszfelirati javaslat tárgyalása van és azért én kérem méltóztassék a napirendre áttérni. *(Helyeslés a középről.)*

Elnök: Szavazás nem kivántatván . . .

Simonyi Ernő: Mi kivánunk szavazást.

Elnök: Szavazás kivántatván, én kénytelen vagyok a kérdést szavazás alá bocsátani.

Kivánja-e a t. ház, hogy a ma beadott válaszfelirati javaslat most mindjárt olvastassék fel vagy pedig belenyugszik-e abba, hogy holnap a tárgyalás előtt fölolvastassék? *(Felkiáltások a szélső bal felől: A kérdés csak az lehet, hogy vajon most olvastassék-e fel!)*

Az első kérdés mindenesetre az: kivánja-e a t. ház, hogy most felolvastassék a válaszfelirati javaslat, vagy sem? *(Felkiáltások a középről: Nem kivánjuk!)* Az előbbieket csak azért mondtam, hogy azután a határozatot ugy mondhassam ki.

A kik azt kivánják, hogy a ma beadott válaszfelirati javaslat most felolvastassék, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség nem kivánja a válaszfelirati javaslat mostani felolvasását; az tehát mielőbb ki fog nyomatni, mielőbb szét fog osztatni, mindenesetre pedig a holnapi tárgyalás alkalmával fel fog olvastatni. *(Helyeslés a középről.)*

Mielőtt a napirendre áttérnénk, még szükségesnek tartom fölszólitani a véderőre nézve kiküldött szakbizottságnak tagjait, a kik még nem alakultak meg, hogy megalakulás végett a holnapi ülés előtt fél órával, vagy is fél 10 órakor itt a házban megjelenni méltóztassanak.

Következik már most t. ház a napirend első tárgya: a delegátió tagjainak megválasztása.

A távollevőket jegyezni fogja Huszár Imre jegyző ur, a névsort pedig olvasni fogja Beöthy Algernon jegyző ur.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa a névsort. A képviselők beadják szavazó jegyüket. A következő képviselők fölhivatván a szavazó-jegy beadására, kijelentik, hogy nem választanak, ugy mint: Hegyessy Márton, Madarász József, Ostfy István és Szalay Imre).*

Elnök: A beadott szavazatok a jegyzők által összeszámittatván, az eredmény a holnapi ülésben fog kihirdettetni.

Következik a napirend második tárgya: a könyvtári bizottság jelentésének tárgyalása. Felkérem Pulszky előadó urat, hogy méltóztassék helyét elfoglalni. *(Megtörténik.)* Méltóztatnak a jelentést felolvasottnak venni? *(Igen!)* Ennélfogva a jelentés felolvasottnak vétetik.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! A könyvtári bizottság a házszabályok 236. §-a értelmében köteles volt előterjesztést tenni mindjárt az ülésszak elején a végett, hogy a ház határozza meg ezen ülésszak alatt, mennyi adandó ki a könyvtár szükségletére; ez oly összeg lesz, melyet, ha a ház megállapit: azt a gazdasági bizottság szó nélkül havi jegyzékébe foglalja és a ház a havi jegyzékbe foglalt egyéb tételekkel együtt megszavazza. Természetes, hogy midőn ily összeg megállapitásáról van szó, a könyvtári bizottságnak számba kellett vennie azon szükségletet, melyre ezen ülésszak folytán kilátás van és ezen szükségletre vonatkozólag egy átalános összegben kellett megállapodnia, mely azután havonként felosztandó lesz. Itt azonban egy második nehézség is tárult a bizottság elé, a mennyiben az ülésszak idejének meghatározása nem áll a bizottság hatalmában; előre meg nem köthetjük, hogy hány hónapig fog tartani az országgyülés, tehát hány hónapig lesz ezen összeg felveendő a ház költségvetésébe. A bizottságnak tehát erre vonatkozólag átlagos számitásba kellett bocsátkoznia és számitásában azon szempontból indult ki, hogy az ülésszakot átlag hét hónapra lehet felvenni; ezen számitásból kiindulva, havonként 450 frtot, vagyis az egész ülésszakra 3000 frtnál valamivel többet kér a bizottság a t. háztól a könyvtár javadalmazására megszavaztatni. Ezen összeg kisebb a tavaly e czélra megszavazott

Digitized by Google

összegnél; t. i. havonként 500 frt szavaztatván meg, több mint 4500 frt jutott a könyvtár számára, miután a multban az ülésszak sokkal hosszabb ideig tartott, mint a mily tartamúnak jövőre lenni reméljük; tehát a mostani összeg mindenesetre jóval kisebb lesz a tavalyinál.

A mi az összeg hovaforditását illeti, a folyóiratok, melyek a képviselők részéről igen nagy mérvben vétetnek igénybe, 1800 frtot emésztenek fel egy éven át, tehát e czélra havonkint 270 frt szükséges, és igy az uj beszerzésekre csak 180 frt marad disponibilis. Ez összeg pedig okvetlenül szükséges a törvényhozási munkálatok sikeres folytathatása czéljából. Tudjuk, hogy midőn nagyobb uj kérdés áll előttünk: szükségessé válik, hogy az erre vonatkozó könyveket megszerezzük oly czélból, hogy a szükséges adatok a képviselők birtokában legyenek. E czélra havonkint 180 frt egyátalában nem sok.

Kérem tehát a t. házat, méltóztassék a könyvtári bizottság jelentését elfogadni. *(Elfogadjuk!)*

Hosztinszky János: T. ház! Én a könyvtári bizottság jelentésében foglalt érveknél, valamint a képviselő ur által előadottaknál fogva igen szivesen hozzájárulnék azon javaslathoz, hogy a könyvtár számára havonként 450 frt vétessék fel a költségvetésbe. Azonban tekintettel az ország szomoru pénzügyi helyzetére és arra, hogy csakis szoros gazdálkodás és takarékosság által segithetünk a pénzügyi kalamitáson: én részemről, — legalább most, daczára a felhozott és általam méltányolt indokoknak, — nem vagyok hajlandó ezen összeget megszavazni. Én részemről — legalább most — elegendőnek tartom, hogy 400 frt szavaztassék meg. *(Mozgás.)* Megmondom az okát is.

A jelentésben az mondatik, hogy az ülésszak hat hónapig fog tartani. Azt hiszem, hogy ez kevés, mert legalább is nyolcz havi ülésszakunk lesz és akkor 400 frtjával 3200 frt fordittatnék ezen czélra. Ezen összeget én csakugyan elegendőnek tartom mostani pénzügyi viszonyaink közt. De van ennél még egy fontosabb kérésem és ez a könyvtári bizottsághoz szólna, hivatkozva a házszabályok 237. szakaszára. A 237-ik szakasz szerint a könyvtár a képviselők használatára van és a képviselők használhatják a könyvtárt, részint a képviselőház helyiségében, de — ha akarják — használhatják a képviselőház helyiségein kivül is; és erre nézve a házszabályok azt mondják, hogy azon módozat iránt, miként lehessen a képviselőknek a könyvtárt a képviselőház helyiségein kivül használni, a könyvtári bizottság időszakonként javaslatot kidolgozni és a háznak jóváhagyás végett benyujtani köteles. Nem emlékszem, hogy a könyvtári bizottság ennek ez ideig eleget tett volna; de minthogy tudom, hogy vannak képviselők, kik a könyvtárt a képviselőházon kivül akarják használni: felszólittatni óhajtom a ház által a könyvtári bizottságot, hogy ez irányban intézkedni szieskedjék.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! A hozzám intézett kérdésre kötelességemnek tartom a bizottság nevében válaszolni. A házszabályok 237. szakasza elrendeli, hogy a könyvtár használatának módozatáról a könyvtári bizottság köteles a háznak előterjesztést tenni. A könyvtári bizottság meg is fogja azt tenni; de még eddig nem állapodott meg teljesen azon szabályok összegére nézve, a melyeket ez irányban a háznak javasolni kiván. Ideiglenesen, nehogy fenakadás legyen: a mult országgyülésről fönnmaradt szabályok, melyek teljesen használhatóknak bizonyultak, alkalmaztatnak. E szerint minden egyes képviselő a könyvtárt minden módon használhatja. De legyen meggyőződve a képviselő ur, hogy mielőtt a képviselőház legközelebbi szünetelése bekövetkeznék, a könyvtári bizottság a házszabályok értelmében előterjesztését meg fogja tenni.

A mi a képviselő ur megjegyzését illeti, hogy mennyi legyen a könyvtár dotátiója: előadtam az indokokat, a melyeknél fogva 450 frtot kér a bizottság. A képviselő urnak ez ellenében legerősebb argumentuma az volt, hogy az ülésszak 6 hónapnál tovább fog tartani.

Én részemről nem akarok lemondani azon reményről, a mely mindnyájunk keblében megvolt, midőn összejöttünk, hogy törvényhozási működésünk sikerének egyik feltétele a munka helyes beosztása és igy nem volna helyes, hogy e reményről való lemondásnak már ez alkalommal kifejezést adjunk. *(Helyeslés)*

Somssich Pál: Én ugy gondolom, hogy összeegyeztetni lehetne mind az előadó urnak, mind ez előttem szólott képviselő urnak nézeteit; mert az előadó urnak számitása nem egészen üt össze a 450 forinttal. A bizottság azt mondja: 1800 frt a rendes szükséglet és a könyvtárnak azonkivül rendkivüli szükséglete havonként 150 frt, vagyis 6 hóra 900 forint és 1800 frt tesz 2700 frtot. De hogy tudjuk, menynyit szavazzunk meg, akár 8, akár 6 hónapig tart is az országgyülés: szavazzunk meg 2700 frtot; és akkor a szükségletnek elég lesz téve; de ne szavazzunk meg bizonytalan, vagyis oly summát, a melyről nem tudjuk: mennyi; hanem szavazzunk meg annyit, a mennyit az előadó ur a bizottság nevében szükségesnek tart, t. i. 1800 frtot a rendes és 900 frtot a rendkivüli szükségletre; mig ha havonként 450 frtot szavazunk meg és az országgyülés eltart 8 hónapig: akkor nem 2700 friot, hanem 3000 ezer s nehány száz frtot szavazunk meg.

Digitized by Google

Én ezt ajánlom elfogadás végett. (*Helyeslés.*)

Elnök: Kénytelen vagyok a t. képviselő urat felhivni, hogy a mennyiben inditványát szavazás alá kivánja bocsáttatni: legyen szives azt irásban beadni. (*Somssich Pál irásban beadja inditványát.*)

Pulszky Ágost előadó: Ezen inditványra vonatkozólag két megjegyzésem van. Az egyik az, hogy nem 150 frtot, hanem 180 frtot számitottunk havonkint; a másik az, hogy az inditvány azért nem fogadható el azon alakban, a mint azt a t. képviselő ur tette, mert a házszabályok 236. §-a azt mondja: „A képviselőház a könyvtári bizottság előterjesztésére minden ülésszak elején megszavazza azon összeget, mely a könyvtár czéljaira a képviselőház havi költségelőirányzatába felveendő.“ Tehát havonként kell az összeget megállapitani.

Zsedényi Ede: Épen a 236. §. következtében, miután már erre hivatkozás történt: pártolom Somssich Pál képviselőtársam inditványát. Hiszen az összeget el lehet osztani havi részletekre.

A 238. §. azt mondja: „A könyvtári bizottság minden ülésszak végével a képviselőháznak jelentést tesz, melyben az ülésszak folytán eszközölt beszerzések jegyzékét, valamint számadásait mellékli.“ Akkor ezen számadásokból meg fogjuk látni: hogy vajon nem többet fizettünk-e, mint a mennyi szükséges. De mindjárt az első ülésszak elején maximumot megszavazni: nem tartom ildomosnak, azért Somssich Pál inditványát pártolom. (*Helyeslés.*)

Simonyi Ernő: T. ház! Én mélyen érzem, hogy az ország nagyon szomoru pénzügyi állapotban van; de azt hiszem, nem helyes gazdálkodás az, hogy mi nehány száz forint miatt mintegy tüntetőleg szólalunk fel e költségnél, (*Ellenmondás jobbfelől.*) midőn másokban milliókat szavaztunk meg. Nincs nézetem szerint jobb, helyesebb befektetés, mintha a világosság terjesztésére költünk valamit. Itt utoljára is néhány száz forintról van szó, ez a mi deficzitünkhöz képest, a mi 30 milliót meghaladja, bizony nagyon csekély.

Méltóztassanak elhinni, hogy azok, a kik az ügyekről maguknak kellő ismeretet kivánnak szerezni, azok, kik törvényjavaslatok előkészitésével vannak megbizva: nagyon gyakran tapasztalják, hogy sok könyv még most is hiányzik.

Ne méltóztassanak a könyvtár dotatiójából ily csekély összeget levonni; hiszen ha pár frttal több marad, egy pár könyvvel többet lehet megvenni, ez kárba nem vész. Én ennélfogva ajánlom a könyvtári bizottság javaslatának elfogadását. (*Helyeslés.*)

P. Szathmáry Károly: Kiindulva azon indokokból, melyeket Simonyi Ernő képviselő ur előadott, én is helyeslem a könyvtári bizottság javaslatát, mert a ház könyvtára épen azon szakmunkák megszerzésére van hivatva, melyekből a törvényhozás tagjai szaktudományukat meritethetik. A nagy deficzitnek egyik nagy okául épen azt tartom, hogy egy vagy más dologhoz nem kellően értettünk és épen azért soha sem tartom az ily szakmunkára és általában, a mint Simonyi képviselő ur magát kifejezte, a felvilágosodásra szánt összeget nagynak; hanem miután kerek összeget akarok megszavazni, inditványom a következő: a képviselőház a könyvtár szükségeire évenként 3000 frtot szavaz meg, a mely összeg havonként felosztandó: (*Felkiáltások: Nem lehet! Maradjunk a bizottság inditványánál!*)

Somssich Pál: Csak azt kivánom kijelenteni, hogy a Szathmáry inditványához hozzájárulok.

Hosztinszky János: Részemről én is hozzájárulok.

Zsedényi Ede: (*Nagy zaj.*) Somssich ur inditványát magamévá teszem. (*Derültség.*)

Elnök: Nem értettem Zsedényi urat.

Zsedényi Ede: Magamévá teszem Somssich Pál ur inditványát, melyet ő irásban beadott. (*Mozgás.*)

Elnök: Következik már most a szavazás. Szavazás előtt fel fognak olvastatni az inditványok.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a könyvtári bizottság inditványát*).

Elnök: Következik Somssich képviselő ur inditványa, melyet Zsedényi Ede képviselő ur a magáévá tett.

Huszár Imre jegyző (*olvassa Somssich Pál inditványát, továbbá olvassa Szathmáry Károly inditványát*).

Elnök: A házszabályok szerint, — pénzajánlatról lévén szó, — a legnagyobb összeg jön legelőször szavazás alá. Első kérdés tehát az, hogy méltóztatik-e elfogadni a könyvtári bizottság javaslatát?

Simonyi Ernő: T. ház! A kérdéshez kivánok szólni. Azt hiszem, hogy sem Somssich Pál urnak Zsedényi képviselő ur által elfogadott inditványára, sem a Szathmáry ur inditványára nem lehet szavazni, mint hogy azok a ház szabályaival ellenkeznek. A ház szabályai egyenesen azt mondják, hogy a ház havonkénti dotatiót szavaz meg. Miután azon inditványok ezzel ellenkeznek, tehát azokra szavazni nem lehet. (*Helyeslés.*)

Elnök: Mindenesetre először a könyvtári bizottság inditványára fogunk szavazni. Méltóztatik a t. ház a könyvtári bizottság inditványát elfogadni? (*Igen! Nem!*) A kik elfogadják, mél-

Digitized by Google

tóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Ugy látom, a ház többsége elfogadja.

Zsedényi Ede: Ellenpróbát kérek. *(Felkiáltások: Nem lehet, ki van mondva a határozat!)*

Elnök: Ugy hiszem, hogy ellenpróbára nincs szükség, mert valóban nem volt kétséges a többség: kérem méltóztassanak abban megnyugodni, a mint a határozatot kimondtam, hogy a könyvtári bizottság inditványa elfogadtatik. *(Helyeslés.)*

Most következik a napirend második tárgya, a gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása.

Simó Lajos előadó: Mielőtt a t. ház a gazdasági bizottság jelentését tárgyalni méltóztatnék: van szerencsém tudtára hozni a t. háznak, hogy a költségvetés 6-ik tételében egy hiba fog laltatik. Ugyanis 18 olyan képviselő urnak beszámittatott félévi lakbére, kiknek az incompatibilitási törvény értelmében azt kiadni nem lehet.

A 6-ik tétel összege 179,200 forint, ebből ama 18 képviselő lakbérét 7,200 frtot leszámitván: marad az összeg 172,000 frt kerekszámban. Következésképen a költségvetésbe fölvett átalános összeg 289,818 frt 68 kr. módositás alá esik, levonatván belőle 7,200 frt, s igy marad a fő összeg: 282,618 frt 68 kr. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha a t. ház átalánosságban elfogadni méltóztatik, méltóztassék az egyes tételeket fölolvasni.

Simó Lajos előadó *(olvassa a ház septemberi költségvetésének egyes tételeit.)*

Elnök: Méltóztatik a t. ház a ház septemberi költségvetését elfogadni? *(Elfogadjuk.)* A költségvetést elfogadottnak jelentem ki és az elnökség megbizatik, hogy ezen összegnek folyóvá tétele iránt intézkedjék.

Következik a gazdasági bizottság második jelentése, a képviselőház nyomtatványainak kiállitása iránt. Fel fog olvastatni.

Huszár Imre jegyző *(olvassa).*

Elnök: Méltóztatik kivánni, hogy a jelentés pontonként vétessék tanácskozás alá, *(Felkiáltások: Elfogadjuk egészben!)* vagy méltóztatik egészben elfogadni? *(Elfogadjuk egészben!)* A gazdasági bizottság jelentése tehát elfogadtatván, a ház határozata értelmében végre fog hajtatni.

T. ház! A napirend ki lévén meritve, mielőtt a mai ülést feloszlatnám, br. Simonyi Lajos minister ur fog Madarász József képviselő ur interpellátiójára válaszolni. Előbb mindazonáltal bátor leszek a holnapi napirendet előadni. Holnap fel fog olvastatni az inditvány- és interpellátiós könyv és azután meg fog kezdetni a válaszfelirati javaslat tárgyalása.

A beadott szavazatok eredménye szintén a holnapi ülésben fog kihirdettetni.

Most kérem a t. kereskedelmi minister urat, méltóztassék válaszát előterjeszteni.

B. Simonyi Lajos földmivelés- ipar és kereskedelmi minister: T. ház! A budapesti kereskedelmi és iparkamarának ipari osztálya által szétküldött statistikai nyomtatványok tárgyában Madarász József t. képviselő urnak hozzám intézett interpellatiójára kivánok válaszolni. *(Halljuk!)*

Mindenek előtt megjegyzem azt, hogy az igen t. képviselő urral egyetértek abban, hogy minden intézetnél és egyletnél első sorban mindenek előtt a magyar nyelv használtassék. *(Helyeslés);* egyetértek az igen t. képviselő urral abban is, hogy a magyar nyelv mellett, az oly vidéknek szánt küldeményekben, a mely vidéknek lakosai a magyar nyelvet nem tudják, más nyelv is használtathassék.

Az 1868. VI. törvényczikk, mely a kereskedelmi- és iparkamarákról szól, igaz, nem emliti meg azt, hogy mily nyelven állittassanak ki az iratok és nyomtatványok; de én azt hiszem, hogy ez fölösleges is volna, mert magától értetik, a mint már előbb emlitém, hogy mindenek előtt az állami nyelv használandó.

Ez indokból feljogositva éreztem magamat arra, hogy a kérdéses nyomtatványokat megvizsgáljam. Ezen nyomtatványok egy része, tudniillik az átalános felhivás, azon mintázatok, melyek egyes iparosoknak és ipar telep-birtokosoknak elküldettek: nézetem szerint, correcte vannak kiállitva, mert magyar az első része s ehhez van mellékelve más nyelven a forditás.

Az átalános táblázat azonban helytelenül van kiállitva: mert alig van nebány sornyi magyar szöveg, a többi mind német nyelven van szerkesztve. E tekintetben a budapesti kereskedelmi és ipar kamara elnöke személyesen nyilatkozott előttem és beismerte ennek hiányos, hibás voltát, egyszersmind igérte, hogy igyekezni, illetőleg intézkedni fog, hogy jövőre ezen nyomtatványok is magyar nyelven állittassanak ki. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Ennek következtében jelen alkalommal, midőn az interpellatióra a választ megadom: azon helyzetben vagyok, hogy nem kell azt igérettel berekesztenem, hogy jövőre intézkedni fogok; hanem azon nyilatkozattal, hogy ezen ügy már el van intézve ugy, mint azt az igen t. képviselő ur, s vele mindenki óhajtja és kivánja. *(Élénk helyeslés.)*

Madarász József: A földmivelési, ipar- és kereskedelmi minister urnak válaszát kielégitőnek tartom, miután szándékom csak az volt, hogy erkölcsi befolyását használja fel a budapesti kereskedelmi és ipari kamránál arra nézve, hogy a magyar nemzeti közérzület tiszteletben tartása legyen előtte a főszempont.

Digitized by Google

A minister ur válaszát tehát tudomásúl veszem azon várakozás kifejezésével, hogy a budapesti kereskedelmi és iparkamara, azon helyekre, a hol nem csak magyar ajku, de más ajku polgárok is laknak, kik a magyar nyelvet nem ismerik, küldhet ugyan magyar és német nyelven szerkesztett nyomtatványt, sőt ha azon polgárok nem beszélnek német nyelven, azon polgároknak nyelvén is; de ha azon átalános felhivást, melyet most tisztán német nyelven szerkesztett és a mellé csatolt felhivást tisztán magyar ajku polgároknak küldi meg: kötelességének fogja tartani, azt egyedül magyar nyelven eszközölni. Erre nézve tudom, erkölcsi hatása is elég lesz a kereskedelmi minister ur fellépésének és közbenszólásának és ezért a minister ur válaszát tudomásul veszem.

Elnök: Méltóztatik a t. ház a kereskedelmi minister ur által adott választ tudomásul venni? *(Igen!)* A ház ezen választ tudomásul veszi.

Ezzel a mai ülést bezárom, a holnap 10 órakor tartandó ülésben az általam már előadott napirend fog tárgyaltatni.

(*Az ülés végződik déli 12 órakor.*)

---

14. országos ülés

1875. september 15-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: A véderő-bizottság és az osztályok megalakulásának bejelentése. A háznagy beadja a szüneti időszak alatti kiadásokról szóló számadásokat. A biráló bizottság jelentése folytán Szilágyi István igazoltatik. A delegatióba megválasztott tagok nevei kihirdettetnek. Miletics Svetozár válaszfelirati inditványa bejelentetik s utóbb beadatik. A válaszfelirati javaslatok átalános tárgyalása megkezdetik. A kormány válaszol Mocsáry Gézának az ungvári törvényszékre vonatkozó miniszteri rendelet iránt tett interpellatiójára, mely tudomásul vétetik.

A kormány részéről jelen vannak: *Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, báró Wenckheim Béla.*

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom Mindenekelőtt azonban a mult ülés jegyzőkönyve fog fölolvastatni.

A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre jegyző ur fogja vezetni; a szólók neveit pedig Beöthy Algernon és Molnár Aladár jegyző urak fogják jegyezni.

Huszár Imre jegyző *(olvassa a september 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Van szerencsém jelenteni, hogy a véderő-bizottság megalakult és elnökké Hollán Ernőt, jegyzővé pedig Pulszky Ágost képviselőt választotta.

Megalakultak az osztályok is; és pedig az első osztály-elnökké Prónay József, jegyzővé Baross Gábor; a második osztály-elnökké gr. Péchy Manó, jegyzővé Schmaus Endre; a harmadik osztály-elnökké Házmán Ferencz, jegyzővé Dániel Ernő; a negyedik osztály-elnökké Zsedényi Ede, jegyzővé Makray Aladár; az ötödik osztály-elnökké Szlávy József, jegyzővé Gullner Gyula; a hatodik osztály-elnökké Szontagh Pál (somogyi), jegyzővé Bernáth Dezső; a hetedik osztály-elnökké Gorove István, jegyzővé Marsovszky Jenő; a nyolczadik osztály-elnökké Visoly Gusztáv, jegyzővé Hammersberg Jenő; a kilenczedik osztály-elnökké Somssich Pál, jegyzővé Horváth Gyula képviselő urakat választotta.

Tegnap több képviselő igazoltatván, azokat az illető osztályokba kell beosztani; és pedig igazoltattak ezek: Dimitrievits Milos, gr. Károlyi Tibor és br. Prandau Gusztáv. Ezenfelül az eddig a c) sorozatban volt Harkányi Frigyes is igazoltatván, hasonlókép beosztandó valamelyik osztályba.

A három első osztályban már 43 tag van, tehát a 4., 5. és 6. osztályokba, melyekben csak 42 tag van, lesz 1—1 tag besorsolandó. *(Kihuzza a neveket.)* A negyedik osztályba jön

Digitized by Google

Harkányi Frigyes, az ötödikbe Dimitrievits Milos, a hatodikba gr. Károlyi Tibor, br. Prandau Gusztáv az ötödik osztályba jön. Az első négy osztályban ugyanis már négy-négy horvát-szlavonországi képviselő van, a többi osztályban pedig csak három-három. *(Helyeslés.)*

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Kovách László háznagy: Van szerencsém a házszabályok 208. szakasza értelmében, mely igy szól: *(olvas)* „A háznagy hivatalos működése felelősség mellett a szünetek ideje alatt s az országgyülés feloszlása, következőleg a háznagy képviselői minőségének megszünése után is tart s a reá bizottakról az ismét összeülendő, vagy az uj képviselőháznak számot adni tartozik“, — az ezen időszak alatt történt kiadásokról és bevételekről a számadást beadni: kérve, méltóztassék azt a számvizsgáló bizottságnak kiadatni.

Elnök: A beadott számadások a t. ház jóváhagyásával megvizsgálás végett a számvizsgáló bizottságnak adatnak ki.

Madarász József: T. képviselőház! Én legkevesebb kétséget sem kivánok nyilvánitani aziránt, hogy azon számadások rendben vannak; azonban mégis azt hiszem, nem elég mindjárt a számvizsgáló bizottsághoz utasitani; hanem legelső sorban a gazdasági bizottság véleményét szeretném s óhajtanám megtudni a kiadásokra nézve; mert csakis a gazdasági bizottság fog helyes véleményt adhatni aziránt: jogosak, szükségesek voltak-e azon kiadások? Mikor a gazdasági bizottság e jelentését megteszi: akkor kell a háznagy ur számadását a számvizsgáló bizottsághoz áttenni.

Elnök: A t. ház ügyrendéhez tartozván e kérdés, bátor vagyok én is azon nézetemet kijelenteni, hogy a gazdasági bizottság ki van küldve a ház folyó és jövő bevételeinek és kiadásainak rendben tartására, a számvizsgáló bizottság pedig ki van küldve minden e részbeni számadások megvizsgálására és a számvizsgáló bizottságnak is joga van, sőt kötelessége, ha helytelen kiadást lát, aziránt észrevételeit megtenni.

Az eddigi szokás tudtommal mindig az volt, hogy a számvizsgáló bizottságnak adattak ki az ily számadások; azonban a t. ház tetszésétől függ, másképen is rendelkezni. Én részemről correctebbnek tartom, ha a számadások a számvizsgáló bizottságnak adatnak ki. *(Helyeslés.)* Ha a képviselő ur ebben megnyugszik: a számadások a számvizsgáló bizottsághoz utasittatnak.

Borosnyay Pál: Van szerencsém jelenteni, hogy a negyedik biráló bizottság a sorshuzás utján hozzáutasitott Szilágyi István Mármaros megye Ökörmező választókerületében megválasztott képviselő választása ellen beadott kérvényt birálat alá vette; és miután az a házszabályok 79. szakasza által követett kellékeknek meg nem felel, a 81. szakasz szabványa szerint elutasitotta. Miután Szilágyi István választási iratai már az ős-osztály által rendbenlevőknek találtattak: a biráló bizottság a nevezett képviselőt az igazolt országgyülési tagok közé beiktattatni itélte és kéri a házat, hogy az igazolt tagok közé beiktatni méltóztassék. Az erre vonatkozó iratokat van szerencsém beterjeszteni. Miután ez esetnél költségek is itéltettek meg, ezek megtéritése iránt a letett biztositéki összegből a szabályok értelmében a ház elnöke van hivatva gondoskodni. *(Fölkiáltások: Halljuk a jelentést!)*

Elnök: Méltóztatik a t. ház a negyedik biráló bizottság elnökének jelentését tudomásul venni, vagy kivánja-e a ház, hogy a jelentés felolvastassék? *(Kivánjuk!)*

Huszár Imre jegyző *(olvassa a negyedik biráló bizottságnak Szilágyi István Mármarosmegye, Ökörmező választókerületében megválasztott képviselő igazolására vonatkozó jelentését.)*

Elnök: A szabályok szerint ezen jelentés tudomásul vétetik A mi a költségeket illeti, ezeknek ügye elnöki uton lesz elintézendő *(Helyeslés.)*

Következik már most a napirend: jelesül a közösügyi bizottságra tegnap történt választás eredményének kihirdetése.

Huszár Imre jegyző *(olvassa:)* A közös ügyek tárgyalására kiküldendő bizottságra beadatott összesen 248 szavazat, ebből üres volt 3, legtöbb szavazatot nyertek: Dániel Ernő 244, Falk Miksa 244, Földváry Mihály 244, Jókai Mór 244, Nagy György 244, Szilassy János 244, Szlávy József 244, Uray Miklós 244, Boros Bálint 243, Gromon Dezső 243, Kövér Károly 243, b. Kemény Kálmán 243, Misics János 243, Peretti Alajos 243, Prónay József 243, ifj. gr. Ráday Gedeon 243, Várady Gábor 243, Krajlevics Miroszláv 243, Mrazovics Mátyás 243, Voncsina Iván 243 Andrásy Mihály 242, Éber Nándor, 242, Házmán Ferencz 242, Horváth Gyula 242, gr. Pejacsevich László 242, Boér Antal 241, Harkányi Frigyes 241, b. Rudics József 241, Szeniczey Ödön 241, b. Vodianer Albert 241, Bittó István 240, Hollán Ernő 240, Bernáth Dezső 239, Szilágyi Dezső 238, Pulszky Agoston 235, Csernátony Lajos 234, b. Kaas Ivor 234, Ernust Sándor 233, Ürményi Miksa 204, b. Sennyey Pál 201.

Póttagok: Gidófalvy Albert 211, Kukuljevich Iván 203, Végh Aurel 202, b. Üchtricz Zsigmond 199, Ugron Ákos 193, Bakcsi Ferencz 190, Fabricius Károly 189, Pogonyi Dénes 184. Farkas Elek (bihari) 183. Szathmáry Károly 182. Ezen kivül a rendes tagokra beadatott szavazatokból kaptak: gr. Dessewffy Aurél 42, Szögyényi László 42 szavazatot

Digitized by Google

Elnök: A közösügyi bizottságba megválasztott képviselők e szerint megválasztottaknak jelentetnek ki és teendőik teljesitésére utasittatnak. Egyébiránt t. ház! ezen választás eredménye a főrendiházzal is közlendő lészen s az illető jegyzőkönyvi kivonat átvitelével Tombor Iván jegyző urat bizom meg.

Következik a napirend második tárgya: az inditványok és interpellátiok könyvének felolvasása.

Interpellátió ezen alkalommal ujabban bejelentve nincs; az inditvány-könyvben van egy beirás, melyet méltóztassék felolvasni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa:)* Az inditványtevő képviselő neve: dr. Miletics Szvetozár, az inditvány tartalma: a trónbeszédre adandó válaszfeliratnak külön javaslata.

Elnök: T. ház! Én, mint a tanácskozás rendjére vonatkozó tárgyban, bátor vagyok azon észrevételemet megtenni, hogy nézetem szerint e beirás nem helyesen történt; mert a szabályok illető paragrafusai nézetem szerint önálló inditványokról szólanak, melyek tárgyalására külön nap tüzetik ki. Elleninditványról a szabályok illető §-aiban semmi emlités nem tétetik és elleninditványok tárgyalására különös napirend nem is tüzendő ki: mert ezek máskép nem is tárgyalhatók, mint az alapul szolgáló tárgy fölötti tanácskozás folyamában. *(Általános helyeslés.)*

Ennélfogva azt hiszem, az illető képviselő ur utasittathatik, a válaszfelirat fölött folytatandó tárgyalás alkalmával elleninditványát, ha jónak látja, beadni. *(Helyeslés.)*

Ezután következik a napirend harmadik tárgya, a bizottsági válaszfelirati javaslat tárgyalása.

Előre is bátor vagyok arra figyelmeztetni a t. házat, hogy azokat, kik a bizottsági válaszfelirati javaslat mellett szólalnak fel: Molnár Aladár fogja jegyezni; azokat pedig, kik annak ellene nyilatkoznak: Beöthy Algernon fogja feljegyezni.

Tegnap Simonyi Ernő részéről egy elleninditvány adatott be válaszfelirati javaslat alakjában, mely már kiosztva a t. ház tagjai kezében van.

A tárgyalás mindenesetre az illető okmányok felolvasásával kezdendő meg.

Ha a t. ház jóváhagyja, fel fog olvastatni a bizottság válaszfelirati javaslata, továbbá fel fog olvastatni a tegnapi határozat folytán is, a Simonyi Ernő képviselő ur által beadott válaszfelirati javaslat; végre ha Miletics képviselő ur is beadja javaslatát, fel fog olvastatni az is.

Miletics Szvetozár: T. ház! Van szerencsém felirati javaslatomat benyujtani.

Elnök: Miután a felirati javaslatok felolvastattak, akkor az első szó a tanácskozásban a bizottsági előadót illeti, utána mindjárt szólani fognak az elleninditványok beadói.

Huszár Imre jegyző *(olvassa a bizottság válaszfelirati javaslatát.)*

Elnök: Most fel fognak olvastatni a Simonyi Ernő és Miletics Szvetozár és társaik által elleninditványokképen beadott javaslatok.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa Simonyi Ernő és társa válaszfelirati javaslatát).*

Elnök: Felolvastatván Simonyi Ernő képviselő ur által beadott elleninditvány, minthogy Miletics Szvetozár képviselő ur saját, valamint Polit Mihály képviselő ur nevében szintén elleninditványkép benyujtotta felirati javaslatát: kérem ennek felolvastatását is meghallgatni.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa Miletics Szvetozár felirati javaslatát).*

Elnök: T. ház! *(Halljuk!)* Ha jól fogtam föl, a miket hallottam, az inditványozó urak hóditásról beszélnek, annak ellenében szabadulási jogra hivatkoznak és idegen frigyek kereséséről szólanak. Óvást tesznek a magyar törvényhozás politikája ellen.

Én, hogy előre jelezzem, hogy miként értem a képviselőháznak azon szabályait, melyek az elnököt bizonyos jogokkal felruházzák: kénytelen vagyok kijelenteni, hogy ha a t. szónokok beszédjeik folyamában hasonlóan fognának nyilatkozni, a ház szabályai értelmében az illető szólót rendre fogom utasitani. *(Élénk helyeslés.)*

Kérdem a t. házat, hogy miután a házszabályok szerint a beadott elleninditványok kinyomatása, vagy ki nem nyomatása iránti intézkedés a házat illeti: méltóztatik-e kivánni, hogy, mint a többi felirati javaslatok kinyomattak, ez is kinyomassék? *(Felkiáltások: Nem kell!)*

Csanády Sándor: T. ház! Nem azért, mintha osztoznám azon elvekben, melyek a most felolvasott felirati javaslatban foglaltatnak, hanem méltányossági tekintetből kérem a t. házat, *(Felkiáltások: Nem kell!)* méltóztassék e felirati javaslatot is kinyomatni. *(Nem kell!)* Azért kérem e felirati javaslat kinyomatását, hogy az mint okmány meg legyen a nemzet kezében. *(Felkiáltások: Nem kell!)*

Madarász József: T. ház! Én azon szerencsétlen helyzetben vagyok, hogy én ugy vélem, hogy ezen beadott elleninditvány a ház irományai közt mint beadott inditvány ugy is ki lesz nyomva; azért tehát azon indok, melyet előttem szólott képviselőtársam előadott, hogy azért óhajtja a javaslat kinyomatását, hogy a nemzet kezében meg legyen: magától elesik. Én részemről, ha tegnap adatott volna be ezen elleninditvány, hogy azután ma tárgyaltassék s hogy igy előzetesen nyomtatásban kezünkben legyen, leg-

Digitized by Google

kevésbé sem kivántam volna arra szavazni, amire most szavazok; hanem ezuttal, miután már a tárgyalás megkezdetett s igy ha a kinyomatás elrendeltetnék is, akkor sem lehetne most kezeink közt: a külön kinyomatást nem kivánom. *(Helyeslés.)*

Tisza Kálmán belügyminister: T. ház! *(Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* Ha a t. ház elhatározza egyhangulag, hogy a kinyomatás ne történjék meg: akkor én is megnyugszom s csak is egy észrevételem van és ez az, hogy én nem csak azért nem kivánom elhatároztatni, hogy külön ki ne nyomassék: mert ma adatott be; hanem ha tegnap vagy egy héttel ezelőtt adatott volna is be, hasonló tartalommal: akkor is azt mondanám, hogy ne nyomassék ki. Mert én a méltányosság legszélsőbb követelményeit sem tartom addig mehetőknek, hogy oly okmányok nyomassanak ki kedvezményképen, melyekben a nemzet, az ország és a fejedelem ellen sértés foglaltatik. *(Hosszas, zajos helyeslés.)*

Miletics Szvetozár: *(Közbeszól.)* Belügyminister ur szavaira fogok válaszolni annak idején.

Elnök: T. ház! Tehát ezen beadott felirati javaslatnak kinyomatását nem méltóztatik elrendelni.

Következik már most maga a tárgyalás:

Az első szó az előadót illeti, azután szólásra az inditványozó urak fognak felszólittaatni.

Kötelességem mindenek előtt a legujabb házszabályok 142. §-ára figyelmeztetni a t. szónok urakat, mely szakaszt, legjobb lesz, ha felolvasom. A §. igy szól. „A megkezdett beszédet az ülés folyama alatt kell bevégezni s azt a következő ülésben folytatni nem szabad. A szólásra felirottak közül azon tag, kire az ülés meghatározott idejének vége előtt egy óranegyeddel kerül a sor, joggal bir vagy az ülés idejének meghosszabbitását kérni, hogy beszédét elmondhassa; vagy az ülésnek befejezését kérni egész beszédjének a következő ülésre halaszthatása végett.

Ezt csak azért voltam bátor a ház figyelmébe ajánlani, *(Derültség.)* hogy a t. szónok urak magukat beszédjükben a házszabályokhoz tartsák.

Következik az előadó ur.

Horváth Lajos előadó: T. ház! Az imént felolvasott azon válaszfelirati javaslat, a melyet a kiküldött bizottság részéről a háznak bemutatni szerencsém volt és a mely a mai felirati vita alapját képezi, azon álláspont eredménye, a melyet a kiküldött bizottság a válaszfeliratra nézve átalában elfoglal s a melyet szemben a legutóbbi trónbeszéddel is fentarthatónak vél. Nekem mint a bizottság előadójának kötelességem ezen álláspontot néhány szóval megvilágitani. *(Halljuk!)*

Tehetem ezt önmegtagadás nélkül, mert a bizottság felfogásában teljes mértékben osztozom.

A bizottság távolról sem vonja kétségbe a felirati jog kiváló fontosságát. Szükség van arra és használni is kell teljes mértékben, ha egy-egy nagy esemény vagy egy kidomborodott kérdés dominálja a helyzetet, vagy a nemzetnek valamely kellőleg nem méltányolt közös óhaját kell eljuttatni a trón zsámolyához. De épen azért, mert a felirati jog kiváló fontossággal bir: nem kell azt elhasználni rendes időben. Maradjon a felirat normalis időben, a hódoló tisztelet és az udvariasság ténye, a melyet elmulasztani nem szabad; de a melynek kiváló fontosságot tulajdonitani nem kell.

A bizottság azon nézetben van, hogy bármi aggasztó is Magyarország pénzügyi helyzete, bármily sok oldalu a nehézség, a melylyel a rendezés jár, bármily sokféle és összhangzó reformokra van szükség, ha a bajtól szabadulni akarunk: maga az államélet rendes mederben folyik és nincs arra szükség, hogy a ház eltérjen azon modortól és eljárástól, a melyet a válaszfeliratokra nézve az utóbbi országgyülések alatt követett.

Az ország értelmiségét ez idő szerint az ország pénzügyi helyzetének rendezése, és a súlyegyennek az államháztartásban helyreállitása foglalkodtatja. Megdöbbenve áll minden gondolkodó fia a hazának azon nagy kérdés előtt: mi lesz az országból, ha a rendes jövedelmek folyvást elégteleneknek bizonyúlnak a halaszthatatlan s a legszükségesebb kiadásokkal szemben.

Ha a legmagasabb trónbeszéd e kimagasló kérdés fölemlitését mellőzi: a bizottság feladatához képest, minden bizonynyal oly válaszfelirati javaslatot terjeszt a ház elé, a melyben felhivja az uralkodó fejedelmi figyelmét a baj nagyságára, annak forrásaira és a megoldás módozataira. De a trónbeszéd nemcsak hogy nem mellőzi a kérdés felemlitését, de sőt a baj nagyságát élénken ecsetelvén, figyelmezteti a nemzetet a rendezés esetleges elmulasztásának sulyos — hogy ne mondjam végzetes — következményeire s kijelöli azon irányt, melyben haladnunk kell, jelzi átalános vonásokban azon pénzügyi, közgazdasági és átalános reform-politikát, melyet követnünk kell, ha a bajt orvosolni akarjuk. Ezenfelül a trónbeszéd érinti mindazon kérdéseket, melyek ezen országgyülés alatt részint a pénzügyi rendezéssel kapcsolatban, részint önállólag megoldásra jutnak.

Ezzel azt hiszem, a trónbeszéd eleget tett a pillanat kivánalmainak; a többi a kormány és az országgyülés dolga.

A kormány elő fogja terjeszteni javaslatait; az országgyülés pedig meg fogja birálni, vajon azok megfelelnek-e az ország helyzetének, az adott

Digitized by Google

viszonyoknak és a szabadelvü és józan haladás követelményeinek.

Igy állván a dolog, azt hiszem, nem lehet a t. ház hivatása, hogy már most állást foglaljon az uralkodóval szemben, elvi tételeket jelentsen ki, vagy épen a megoldás módozataira nézve részletesen nyilatkozzék. A trónbeszéd nem kormány — nem párt-programm; hanem utalás azon teendőkre, melyek megoldásra várnak. A teendőkre nézve a kormányt illeti meg a kezdeményezés. Be kell azt várnunk, még ha némi önmegtagadásunkba kerülne is. Nem áll sem a ház, sem a haza érdekében az átalános vita, a foganatositandó rendszabályok és a behozandó reformok fölött. Hiba volna azt provocálni nemcsak azért, mert az átalános vita még ott is, a hol a nézetek könnyen tömörithetők, mindig tetemes időt vesz igénybe és mi ezen tetemes idővel nem rendelkezünk; de hiba volna azért is, mert gyakorlati eredményekre nem vezetne; sőt merem mondani, hogy talán a siker lehetőségét koczkáztatná.

A részlet t. ház, minden jelentékenyebb törvényjavaslatnál oly fontos, hogy nem tanácsos lekötni a képviselőház véleményét mindaddig, mig a törvényjavaslat a maga teljességében elő nem terjesztetik. Az elvi tételeknek a feliratba való felvétele és vitatása csak akkor lehet indokolt, ha a fejedelem, a kormány és a nemzet óhajtása és akarata közt lényeges eltérés mutatkozik.

Ezek az indokok vezették a bizottságot arra, hogy a felirati javaslatot jelen alakjában terjessze elő. Nyomról-nyomra követi a javaslat a trónbeszédet és annak korlátai közt marad.

A bizottság készségesen elismervén nagy fontosságát azon szempontoknak és szükségét azon reformoknak, melyeket a trónbeszéd átalánosságban megérint: megnyugvással constatálja azt, hogy Urunk, ő Felsége, fejedelmi legmagasabb gondjai közé sorozza az ország pénzügyeinek rendezését; kijelenti továbbá a felirati javaslat a ház készségét arra nézve, hogy az országgyülés a kormány javaslatait beható tárgyalás alá veendi; érinti a felirati javaslat azon kérdéseket, melyeket a trónbeszéd különösen megemlit; értem az 1867., 1868-ki egyezmények revisióját; felhivja az uralkodó legmagasabb figyelmét a magyar szent korona területi épségének teljes helyreállitására és végre annak tudatában, hogy ő Felsége fejedelmi hivatásához képest buzgón törekszik arra, hogy az európai békét fenyegető viszályok forrásai tapintatos és bölcs intézkedés által végleg kiapadjanak: kifejezi a ház hitét és reményét arra nézve, hogy az állandó béke a fölmerült viszályok daczára megzavartatni nem fog.

Ennyi, azt hiszem, a helyzet követelményének teljesen megfelel. Annyit igér szemben az uralkodóval, a mennyit a dolgok rendes lefolyása mellett be is válthat; de ezt határozott vonásokban teszi, mert meg volt a bizottság győződve arról, hogy nincs, nem lehet e házban képviselő, a ki a pénzügyek rendezését és a kapcsolatos reformok létesitését, vagy a kormány által előterjesztendő törvényjavaslatok tárgyalását megtagadni akarná. És e tekintetben nem képezhet kivételt a közjogi ellenzék sem, mert állitja bár — és ezt saját álláspontjából jogosan teheti, — hogy viszonyainknak gyökeres javulása a közjogi törvények megváltoztatása nélkül teljes lehetetlen; de a párt tisztelt tagjaitól, mint e hazának szintén hü fiaitól, föl sem lehet tennünk, hogy csak azért, mert e törvényeket roszaknak tartják, mert ezen törvényeknek uralma alatt a sulyegyent helyreállithatónak nem vélik s mert a kormányban s a többségben nem biznak: megkivánnák vonni őszinte közremüködésüket a pénzügyi rendezésnek még csak kisérletétől is. *(Helyeslés.)*

Nem tagadhatja azt a t. közjogi ellenzék, hogy a közjogi törvények megváltoztatása nem csak tőlünk, országgyülési képviselőktől függ. Vannak e törvények közt olyanok is, melyeknek érvényessége időhöz van kötve; ez időt tehát be kell várni. De vannak olyanok is, melyek időhöz kötve nincsenek, de melyeknek megváltoztatáshoz, ha az a monarchia érdekében kivánatosnak találtatnék: mind azon politikai tényezőknek beleegyezése kivántatik, a melyek azt létre hozták.

E nagy nehézséggel szemben áll az ország pénzügyi helyzete, melynek rendezése nem tür halasztást. Meg kell azt kisérleni, mert állami létünk forog koczkán; meg kell azt kisérleni, mert a választó közönség nagy többsége azon felfogásnak adott igazat, mely a rendezést az adott viszonyok között is lehetségesnek véli.

A mi illeti azon határozati javaslatot, a melyet t. képviselőtársam Simonyi Ernő a maga és elvtársai nevében tegnap beadott, kevés mondani való van.

Én készséggel elismerem, hogy ezen javaslatban van sok, a mi egyéni nézeteimmel megegyezik; van sok, a mit jónak s helyesnek tartok. Készséggel elismerem azt is, hogy egy pártnak jogában és esetleg kötelességében áll adott alkalommal, kifejteni lobogóját és az érvek sulyával hatni a házra és a nemzetre. De midőn elismerem ezt: ismerje el a t. közjogi ellenzék is azon álláspont jogosultságát, melyet a többség jelenleg elfoglal, azt, hogy az elvi vita inkább káros, mint hasznos a hazára a jelen pillanatban és hogy a közjogi tételeknek felvetése és vitatása már csak azért is mellőzendő: mert a sikernek még csak azon első biztositéka is hiányzik, mely a megváltoztatásra szükséges, t. i. a nemzet akarata.

A mi illeti Milstics Szvetozár képviselő ur által benyujtott válaszfelirati javaslatot, *(Hall-*

Digitized by Google

juk!) minthogy ezen javaslat alapeszméje oly hibás, állitásai annyira valótlanok, következtetései oly sértők és átalában az abban hangsulyozott magas politika annyira sérelmes: azt hiszem nem állhat előadói tisztemben, hogy arra reflectáljak; *(Helyeslés)* mert ha arra tüzetesen reflectálni akarnék, arra kellene kérnem a t. házat, hogy annak egyes kitételeit rosszallani méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Egyébiránt azt hiszem, hogy a t. ház többsége, sőt az egész ház nem tartja szükségesnek, nem tartja üdvösnek a nemzetiségi politika feleelevenitését sem a hazára, sem magukra a nemzetiségekhez tartozókra nézve. *(Helyeslés.)*

Ezzel t. ház körülbelül el is mondtam mind azt, a mit előadói tisztemhez képest e helyen ez alkalommal elmondanom kellett. Engedje meg azonban a t. ház, hogy a helyzetről egész átalánosságban nehány őszinte szót mondhassak. *(Halljuk!)*

Az ország pénzügyi helyzete nagyon komoly, nagyon aggasztó; de nem kétségbeejtő. Kétségbeejtő csak akkor lenne, ha végleg elfordult volna tőlünk az ég kegyelme és ha hiven nem teljesitené kötelességét a kormány, az országgyülés és a nemzet egyeteme. Bizton hiszem, hogy ez nem fog bekövetkezni és hiven fogja teljesiteni kötelességét ugy a kormány, mint az országgyülés és a nemzet egyeteme.

A kormány a felismert baj orvoslására bizonyosan megtalálta már, vagy meg fogja találni és erélylyel alkalmazni a mentő eszközöket; az országgyülés egész készséggel fogja támogatni a kormányt minden üdvös törekvésében; az ország népe bizonynyal meg fogja hozni az áldozatokat, ha egyéb segédeszköz hiányában a törvényhozás a nép áldozatkészségére appellál.

De ez t. ház, még nem elég. Ha azt akarjuk, hogy Magyarország erős és hatalmas, a nép boldog legyen: meg kell tisztulnunk számos gyarlóságinktól; *(Helyeslés)* meg kell honositanunk a szigoru takarékosságot nem csak az állami, de az egyéni, családi és az önkormányzati háztartásban is; *(Helyeslés)* helyre kell állitani a törvény feltétlen tiszteletét; *(Élénk tetszés)* fel kell ébresztenünk a kötelesség érzetét; meg kell kedveltetnünk a kitartó és — hozzá teszem — becsületes munkát. *(Helyeslés.)* Ez nem csak a kormánynak, nem csak az országgyülésnek, ez mindnyájunknak feladata. Ha a nép csak a politikai jogok és kötelességek sulyáról hall őszinte szót; hibáira, gyarlóságaira, mulasztásaira pedig himet varrnak azok, a kikre hallgat, a kiktől jó tanácsot, a kiktől irányt vár: akkor soha se fog eljutni az önismeretre *(Élénk tetszés)* és másutt keresvén a baj forrását, mint ott, a hol van és a hol keresnie kell: soha sem fog kibontakozni gyarlóságaiból. Pedig erre kellene törekednünk. *(Élénk helyeslés.)*

Lehet egy nép nagy és hatalmas, kedvezőtlen politikai viszonyok közt is, ha gazdag polgári erényekben. Erre van példa elég. De el fog sülyedni bizonyosan a kedvező politikai viszonyok daczára: ha megfogyatkozik erkölcseiben. Erre is van példa elég. *(Élénk helyeslés.)* Ajánlom a t. háznak elfogadás végett a felirati bizottság javaslatát. *(Élénk, tartós helyeslés.)*

(Szünet után.)

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést folytatni fogjuk.

Simonyi Ernő: T. képviselőház! Mielőtt a szőnyegen levő tárgyhoz hozzá szólanék: méltóztassék megengedni, hogy az amugy incidentaliter mondott észrevételekre én is egy pár észrevételt tegyek. *(Halljuk!)*

Először a belügyminister ur megjegyzésére az irományok kinyomatását illetőleg kénytelen vagyok megjegyezni, hogy nem tartanám sem üdvösnek, sem a parlamentalis gyakorlatnak megfelelőnek, hogy azt mondja ki a ház: hogy ilyen vagy olyan tartalmu iratok ne nyomassanak ki.

Én azt hiszem, hogy a képviselőháznak és a törvényhozásnak módjában van intézkedni arra nézve, hogy a nemzet, a haza iránti méltatlan és sértő kifejezések még az országházban se használtathassanak; de annak utja nem az, hogy az olyan iromány ki ne nyomassék; hanem czélszerü intézkedések meghozatala, melyeket én, jót állok érte, képes volnék initiálni akkor, ha a kormány felelős helyét foglalnám el.

A t. elnök ur figyelmeztetését nagy köszönettel vettem és ahoz fogom magam tartani s nehogy valahogy azon tulmenjek, gondoskodni fogok, hogy beszédem alatt az óra előttem legyen, igy reménylem nem fogom tullépni a határt.

T. ház! Megvallom, hogy bizonyos elfogultsággal kezdem meg ezen vitát. Mert oly országgyülés küszöbén állunk, mely lehet, Magyarországnak élete és halála fölött fog határozni. Én érzem annak végtelen nagy fontosságát: a mi ez országgyülés müködésétől függ.

Uraim! Azt mondta a t. előadó ur, hogy rendes körülmények közt élünk. Már engedelmet kérek, midőn a fejedelem királyi székéből mondott beszédében arra figyelmezteti a nemzetet, hogy a nemzetnek tekintélye, hitele, sőt állami létele van koczkáztatva és veszélyeztetve: akkor azt mondani, hogy rendes mederben folynak az állam ügyei, nézetem szerint nem lehet. Az állapot oly aggasztó, oly nagy mérvben aggasztó, a milyen nagy mérvben egy ország állapota csak aggasztó lehet. És én megvallom, hogy nagyon sajnálom, hogy azon ügy, mely mellett én e házban küzdöttem s ezentúl is küzdeni kivánok, elhagya-

Digitized by Google

tott oly erős harczosok által, kik hivatva lettek volna épen most, épen az ország ezen vészteljes állapotában erejökkel, tehetségeikkel az ügyet támogatni, mely ügy erős meggyőződésem szerint egyedül képes Magyarország bajait orvosolni, egyedül képes megzavart államháztartásunkba rendet hozni. Sajnálom ezt annál is inkább, mert érzem saját gyengeségemet, érzem elvbarátaimnak, — csekély számban levén itten, — összesen is gyengeségét arra, hogy ily óriási többség ellen, azzal merő ellentétben állván, ily nagy ügyet méltóképen, a szükséghez képest képesek legyünk támogatni. Midőn a t. ház kegyes elnézését kérem azon gyarlóságokért, melyekkel eljárásom most és más alkalommal telve lesz, bátor vagyok egyszersmind arra kérni a t. házat: méltóztassék meggyőződve lenni arról, hogy igyekezetemben és buzgóságomban hiány nem lesz és méltóztassék erőm hiányának tulajdonitani azt, ha nem leszek képes annyit tenni, mint a mennyit tenni akarok.

Ezek után t. ház, a t. előadó ur némely észrevételeire röviden válaszolok. Ő azon nézetben van, hogy elvi kijelentések a feliratba nem valók, azért mert nézete szerint nem kell a képviselőháznak véleményét mintegy előre lekötni Én azon nézetben vagyok, hogy miután a válaszfelirat a trónbeszéd viszhangja és miután a trónbeszéd a kormány politikájának kifejezését foglalja magában: a kormány nézetében vagy osztozik önkényesen a képviselőház többsége vagy nem. Ha osztozik: akkor nincs a ház véleménye előre compromittálva, nincs mintegy előre lekötve, hanem önkéntesen ugyanazon mederben folyik; ha pedig nem osztozik: azt hiszem, hogy kivánatos, hogy kitünjék azon ellentét, mely a kormány és a többség nézete közt van; mert ez biztositja mindig a parlamentális életnek a kellő mederben való mozgását. Azt mondta a t. előadó ur, hogy nem teszi fel rólunk, hogy a mostani körülmények között nem kivánnánk közreműködni az ország bajainak orvoslását illetőleg. Ha figyelemmel hallgatta végig azon válaszfelirati javaslatot, melyet mi beterjesztettünk: láthatta, hogy abban azt határozottan kinyilatkoztattuk.

Azt mondottuk ugyanis: „Határozott készséggel kinyilatkoztatjuk Felséged előtt, miszerint mi alkotmányos uton a véghatárig készek vagyunk megtenni mindent, mi az ország bajait enyhitheti.“ A készség tehát meg van részünkről; ha azonban nézeteink, hogy miként lehet az ország bajain enyhiteni, miként lehet azon bajokon segiteni, eltérnek a t. előadó ur, vagy a t. többség nézetétől: azt hiszem, hogy csak kötelességet teljesitünk, ha nézeteinket nyiltan előterjesztjük, hogy azok megvitattassanak és a t. ház többsége által vagy elfogadtassanak, vagy elvettessenek.

Azt mondja a t. előadó ur, hogy a mi állásunk jelenleg azért nem tartható fen, mert hiányzik a keresztülvitelre nézve az első feltétel, t. i. a nemzet akarata a közjogi állapot megváltoztatását illetőleg. Én megvallom, hogy azon tényt, hogy a nemzet akarata erre hiányzik: egyátalában nem látom kimutatva; sőt szerettem volna látni, hogy igenis constatáltassék végre az, hogy vajon a magyar nemzet kivánja-e ezen közjogi szerződés fentartását vagy nem kivánja? Azonban a kormány nem ugy állitotta oda a kérdést az utolsó választásoknál a nemzet elé, sőt inkább ellenkezőleg, ugy hogy most azon politika jutott uralomra, mely azt tartja, hogy ezen közjogi kiegyezkedések roszak voltak azelőtt is mindig és roszak most is. Midőn ezen kijelentés alapján foglal el valaki állást a kormányban: méltán elvárhatja a nemzet, hogy ezen nézetét érvényesiteni fogja, hogy a mit rosznak tartott mindig, rosznak tartja ma is és a jövőben orvosolni igyekezendik. *(Igaz! a szélső baloldalról.)* Igy állván a dolgok, a nemzet ily értelemben adván a kormánynak oly roppant nagy többséget, mint a milyennel a kormány most rendelkezik: ugy hiszem, nemcsak azt mutatta meg, hogy a közjogi törvényeket fentartani nem akarja, sőt inkább végzésül irta azon nézetét, hogy roszaknak tartotta ezen törvényeket és roszaknak tartja ma is. Én tehát nem csak constatálva nem látom, hogy a nemzet akarata hiányzik; sőt ellenkezőleg ugy tolmácsolom a nemzet akaratát, hogy a nemzet nagy többsége elvárja azt, hogy ezen közjogi törvények az ország önállása és függetlensége érdekében átvizsgáltatni és megváltoztatni fognak.

Tisztelt ház! A mi már most magát a trónbeszédet illeti, nem tehetem, hogy ne tegyek egy pár megjegyzést magára a trónbeszédet megelőző ünnepélyre nézve.

Sajnálattal láttam, hogy ez alkalommal az országgyülés megnyitásánál, ezen magyar nemzeti ünnepély alkalmával talán élesebben jeleztetett azon birodalmi egység, melyet némelyek fentartani óhajtanak s melyet én hazám önállósága- és függetlenségével összeférhetőnek nem tartok. — Nemcsak hogy a magyar nemzeti zászlón kivül, még pedig a legprominensebb helyen, a királyi várpalotán a feketesárga zászló lobogott, mely már, ugy hiszem két esztendő óta, ha jól vagyok értesülve, magának a fejedelemnek kivánsága és kezdeményezése folytán nem lett kitüzve, most ismét ujra kitüzetett s ez alkalommal sajnálatomat kell kifejeznem, hogy midőn ez iránt felszólalás történt: a ministerelnök ur e házban azt jelentette ki, hogy ő meghajlik a feketesárga szinek előtt. Ezt szükségesnek tartottam felhozni s kijelentem, hogy ámbár én kötelességemnek tartottam a királyi trónbeszéd meghallgatása vé-

Digitized by Google

gett Budára felmenni; nem azért mentem fel. mintha én is meghajlanám a sárga-fekete szinek előtt, hanem azért, mert alkotmányos cselekménynek, nemzeti ünnepélynek tanuja akartam lenni.

Én tiszteletben tartom a sárgafekete szint ott, a hol az otthon és helyén van; de én Magyarországon a magyar szineket tartom mindenekelőtt tiszteletben, (*Helyeslés a szélső bal felől*) és egyedül azok előtt hajlok meg.

Sajnálattal láttam azt is, hogy az udvari szertartásnál, — a mint már egyszer megemlitettem, de akkor, midőn a ház még nem volt határozatképes — most tudtomra először történt, hogy magyar zászlós ur mint idegen udvari tisztnek helytartója müködött és szerepelt.

Meglehet, hogy ez máskor is ugy történt; de legalább azon programm, mely szerint ez történt, az országgyüléssel hivatalosan nem közöltetett s igy ez a nemzet képviseletének tudtán kivül történt. De most mintegy a nemzet képviseletének és az országgyülésnek hozzájárulása kivántatott az által, hogy előlegesen közöltetett velünk, hogy a magyar nemzeti ünnepély alkalmával, a magyar országgyülés megnyitásánál egy magyar zászlós ur csak mint nemmagyar udvari tisztnek helyettese szerepelt.

Ezeket én a magyar államiság, önállóság és függetlenségre nézve károsnak tekintem és ezekre nézve kötelességemnek tartom tiltakozni mindannyiszor, valahányszor ezek megtörténnek.

Ezeket jegyezvén meg; a mi magát a trónbeszédet illeti, melyet amint mondtam, én ez alkalommal ép ugy, mint minden más alkalommal s minden más alkotmányos országban a kormány politikája kifejezésének tekintek: megvallom, hogy én ezen trónbeszédet kielégitőnek nem tartom. Nem tartom kielégitőnek azért, mert benne semmi positiv állitás nincsen, a kormány müködését, szándékát és politikáját illetőleg. Én megengedem azt, hogy a kormánynak politikai programmja nem arra való, hogy a trónbeszédben jeleztessék, vagy a trónbeszédbe felvétessék; hanem azok után, mik itt a mult ülésszak berekesztésekor történtek, midőn a kormány felhivatott politikájának jelzésére, én megvallom, azt vártam volna, hogy azon kormány, mely az ország állapotát oly aggasztónak tünteti föl, hogy annak állami lételét is veszedelemben levőnek mondja, hogy a kormány legalább fő elveiben jelezte volna azon irányt, a melyen haladni akar, hogy ezen bajokon segitsen.

Ámde a trónbeszédben erre nézve én nem találtam semmit. Van benne olyasmi, a mi a kormánynak nézeteit sejtetni engedi; de azt egyátalán nem engedi sejtetni, hogy miként szándékozik ezen nagy bajokat és kérdéseket megoldani. A kormány annyit mond, hogy csak akkor, de csak is akkor fog sikerülni megküzdhetni e helyzet nehézségeivel: ha czélszerü és gyökeres kormányzati és igazságszolgáltatási javitások eszközöltetnek, — ha a nemzet hiven egész multjához, készséggel és nemes kötelességérzettel meghozza azon áldozatokat, miket a kitüzött üdvös czél hazafiságától követel; — ha a hitelviszonyok javitása és rendezése, a termelés, kereskedelem és ipar fejlesztésére szükséges egyéb intézkedések által gondoskodva leend az adóképesség emeléséről és a vállalandó terhek könnyebb viselhetéséről.

Uraim! ez több esztendőnek a müve, a mi viszonyaink pedig olyanok, a melyek több esztendei halasztást semmiképen nem türnek. De az utakról is, a melyen ezen kereskedelmi s ipari viszonyok fejlesztéséről és az adóképesség emeléséről gondoskodni akar, az utak és módokról itt nincs semmi mondva. Vannak némely általános tételek, azután az mondatik, „nem szándékozunk egyenként felsorolni.“

Én azt hiszem t. ház, hogy az ország jelen állapota nem olyan, hogy az országnak, hogy az országgyülésnek meglehessen nyugodni abban, hogy a kormány általános tételekben mondja el nézeteit; hanem mondjon valami positivet, mondjon olyasmit, a mit meg is lehessen birálni s a mely fölött minden gondolkozó itéletet is mondhasson: vajon helyes-e vagy nem, czélirányos lesz-e az ország állapotának és bajainak tekintetbe vételével? s azok által orvosolhatók lesznek-e a bajok vagy sem?

Én tudom, hogy a kormány, ha a többség támogatja: nem tartozik programmot adni sem most sem máskor; de azt is tudom, hogy a nemzetnek joga van azt követelni a kormánytól és azt is tudom, hogy a többségnek, mely az országgyülést képezi, kötelessége azt a kormánytól követelni: mert a képviselőnek nem lehet egyedüli feladata az, hogy egyik vagy másik párthoz tartozzék; hanem feladata, az ország jólétéről gondolkozni és arra törekedni; már pedig ezt tenni nem lehet a nélkül, hogy az utakat lássuk, azon módokat, eszközöket ismerjük, a melyek által ez eszközlendő volna.

Mondtam már, hogy a kormány át van hatva a helyzet komolyságától, miután magába a trónbeszédbe egy oly tételt szőtt bele, a melynél aggasztóbbat egy nemzetre nézve talán soha kormány nem mondott: midőn azt mondja, hogy Magyarországnak tekintélye, hitele sőt állami léte sincs biztositva. Ennél aggasztóbb, sulyosabb állapot egy országra nézetem szerint nem létezik.

Én, t. ház és elvbarátaim gondolkoztunk, gondolkoztunk őszinte hazafiui aggodalommal

Digitized by Google

arról, mikép lehessen ezen állapotokat orvosolni, és azt találjuk, hogy mindenek előtt constatálnunk kell a nemzet valódi állapotát és constatálnunk kell az okokat, melyek azt eredményezték, mert ezen okoknak elháritása nélkül ez állapotot gyógyitani soha sem fogjuk.

Én ugy találom t. ház, hogy azon állapotot, melybe országunk jutott: első rendben azon közjogi törvényeknek köszönhetjük, melyeket az 1867-iki országgyülés alkotott. Én és azon elvbarátaim, kik akkoron vagy a következő országgyüléseken itt helyet foglaltunk, nem szüntünk meg egy pillanatig sem felszólalni ezen törvényeknek alkotmányos módon való megváltoztatását illetőleg; nem szüntünk meg azért: mert meg voltunk győződve elejétől fogva és ez irányban nézeteinket e házban számtalanszor el is mondottuk, hogy Magyarország nem képes azon terheknek elviselésére, melyeket ezen törvények reá róttak. Felszólaltunk e miatt és küzdöttünk ezen törvények eltörlése mellett azért is, mert ha Magyarország elbirhatná is ezen sulyos terheket, melyeket ezen törvények következtében elvállalt: még akkor sem volnának ezen törvények fentarthatók, minthogy egy ország önállóság és függetlenség nélkül semmi; egy ország csak ugy lehet állam, csak ugy számithat az európai államok családjában: ha maga bir önállással és függetlenséggel. (*Igaz! ugy van! a szélső baloldalon.*)

Én hiszem és reménylem, hogy bármily nagy legyen is e házban a többség, mely megnyugszik abban, hogy Magyarország önállása és függetlensége a közjogi törvények által csonkitva legyen: a magyar nemzetből soha sem fog kihalni azon érzet és törekvés, hogy hazájának az önállást és függetlenséget visszaszerezze. (*Igaz! ugy van! a szélső baloldalon.*)

Ezen közjogi törvények által okozott károkon és káros állapoton kivül az ország bajait legnagyobb mértékben előidézte azon rosz gazdálkodás, mely a volt kormányok által éveken át következetesen folytattatott. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldal részéről.*). Én a jelen alkalommal nem fogok azoknak részletezésébe bocsátkozni, nem fogom részleteiben ecsetelni sem az ország állapotát, sem ezen rosz gazdálkodást. Azok, t. ház! sokszor voltak már itt felemlitve és nem szüséges, hogy egyébre hivatkozzam, mint arra, hogy még 1868-ban az állam jövedelmei elegendők voltak költségei fedözésére; most már egy 30 milliót meghaladó deficzittel állunk szemben, még akkor is, ha a belkormányzatban mindazon megtakaritások eszközöltetnek, melyek eszközölhetők.

Na, uraim! ha azt veszszük, hogy mi az azóta csinált adósságok kamatai fejében több mint 20 millió frtot fizetünk; ha azt veszszük, hogy mi az általunk megszavazott vasutak kamatbiztositásai fejében 15 milliót fizetünk: ezzel meg van mutatva, hogy a deficzit előidézésének s a pénzviszonyainkban előállott zavaroknak főoka azon gazdálkodás, mely Magyarországot ennyi adósság csinálására és vasutainknak ily módon való épitésére kényszeritette. Tehát rosz gazdálkodás az oka annak, hogy a már 1867-ben elvállalt aránytalan nagy terhek után Magyarország azon állapotba jutott, melyben most van.

Hozzájárulnak ezen állapotnak élesitéséhez a rosz termések egymásután következő csapásai. Távol vagyok attól, hogy a rosz termésekért a kormányt tegyem felelőssé; (*Derültség. Egy hang: „Pedig lehetne!“*) ámbár lehetne, (*Halljuk! halljuk!*) mert volt rá példa, hogy e házban a kormány érdemet csinált magának a jó termésből. (*Derültség.*) Én azt hiszem, t. ház! hogy a termések egy sokkal magasb hatalom által intéztetnek, mint a milyen a kormány; hanem egy országban, a melynek földmivelő-népből áll legnagyobb része és a melynek alapvagyonát és jövedelmei legnagyobb részét a föld és annak termékei képezik: kényszerüleg előáll azon eset, hogy egyik évben bővebb, a másikban szükebb az aratás és következőleg nagyobb vagy kisebb a jövedelem. De a kormánynak kötelessége gondoskodni arról, hogy ha a gondos földmivelő az őt egymásután érő csapások által oly helyzetbe jut, hogy kénytelen kölcsönpénzhez folyamodni: ezen kölcsönpénzt könnyen és biztositék mellett aránylag olcsó kamatra kapja. Erről már igenis a kormány tartozik gondoskodni. Arról, hogy mikor legyen eső, vagy mikor legyen meleg: arról a kormány nem gondoskodhatik.

Ez nálunk annyira hiányzik, hogy épen e hiányok folytán bekövetkezvén a rosz termés és bekövetkezvén azon aránytalan mérvü pénzválság, a mely 1873-ban reánk jött, Magyarországon általános elszegényedés következett be és Magyarország földmivelőinek mondhatnám kicsinyje s nagyja, egyaránt el van adósodva, el van pedig adósodva oly módon, hogy a nagy, tulságosan nagy, mértéktelen uzsorás kamatokat még a legjobb, a legkedvezőbb körülmények közt sem képes fizetni. És, Uraim! méltóztassanak szétnézni az országban, ezen baj annyira elterjedt, elszaporodott, hogy ha ezen mihamarább segitve nem lesz: az ország törzs-lakosainak, birtokosainak legnagyobb része földönfutóvá válik.

Én nem tartom kivánatosnak a hazára nézve azt, hogy a földbirtokok egy vagy más családok kezeiben legyenek; de másfelől azt sem tartom kivánatos állapotnak, hogy az ország földbirtokának legnagyobb része oly emberek kezébe jöjjön, a kiket az országhoz semmi más nem köt, mint az önérdek. (*Felkiáltások: Ugy*

Digitized by Google

van!) De a baj e tekintetben oly nagyra nőtt, oly sulyos, hogy ha ezen mihamarább czélszerü intézkedések által segitve nem lesz, elmondhatja az ország földmivelőinek legnagyobb része: „Advenere novi, veteres migrate coloni.“

Én azt hiszem, t. ház, hogy ha az ország állapotára tekintünk, az maga fogja kijelölni a sorrendet, a melyben kell haladnunk, hogy a bajokat orvosoljuk. Én azt hiszem, a mint a trónbeszédben is hangsulyozva van, hogy első rendbe az államháztartás rendezését, első rendbe a pénzügyek orvoslását kell sorozni. De én hozzáteszem, hogy a midőn ezen segiteni ügyekezünk, segiteni törekszünk: párhuzamosan ezekkel és egyidőben ezekkel intézkednünk kell az uzsora által a nemzetre mért csapások elháritása iránt is. Mert méltóztassanak meghinni, hogyha bár sikerülend is pénzügyi bajaink következményeit elháritani; azon káros következményeket, hogy a birtokosok idegenek által fosztatnak meg birtokaiktól, késő lesz elháritani: ha az eziránti intézkedéseket egyidejüleg és első rendben a pénzügyekről való gondoskodással nem teljesithetjük.

Ha pénzügyi bajainkon segiteni akarunk, ha hitelviszonyainkon és az ország pénztelenségén is javitani akarunk, első rendben felmerül előttünk a bank-kérdés.

T. ház! Ez nem uj kérdés e házban. Évek óta sürgették ezt ezen háznak minden oldalán, és én bátran mondhatom, hogy nincs a törvényhozás előtt kérdés, melyre nézve az ország közvéleménye minden pártkülönbség, továbbá vallás és nyelvkülönbség nélkül oly egyhangu és egyetértő lett volna, mint a bank-kérdésre nézve.

Mindenki belátja azt, hogy egy önálló jegybank felállitása Magyarországra nézve oly szükség, melyet mellőzni semmi áron nem lehet. A trónbeszédben találok erre vonatkozólag egy tételt; ez azonban, megvallom, engem sem föl nem világosit, sem ki nem elégit. A kormány azt mondja: kormányunk az érintetteken kivül egész buzgalommal törekszik a bank-kérdés jog- és czélszerü megoldására. Méltóztassanak megengedni, de előttem ugy tünik fel ezen passus, mintha a kormány tanulmányozta volna, hogyan lehessen ezen kérdést ki nem hagyni a trónbeszédből; de mégsem mondani róla semmit. Engedje meg a t. ház, de én nem engedhetem meg, hogy Magyarországon bank-kérdés van. Mi e kérdés alatt rendesen azt szoktuk érteni, hogy két nemzet közt van valamely ügy, melyre nézve a vélemények eltérők a megoldás iránt.

Én, sem régibb, sem ujabb törvényeinkben, sem a 67-iki kiegyezésben, sem e házban a kormány által tett nyilatkozatokban semmit nem találok, a mi a bank-ügyet kérdésessé tehetné. Magyarország érzi, nagyon érzi, ily intézet fenállásának hiányát, nagyon érzi hiányát a magyar nemzeti bank lételének; de azt, hogy ez kérdés, vagy kérdéses lehet: egyátalában meg nem engedhetem, az sem törvényeinkben, sem szerződéseinkben, sem más bárminemü, minket kötelező nyilatkozatokban nem alapszik.

Nem értem tehát, mit akar a kormány azzal mondani, hogy a bank-kérdést jogszerüleg fogja megoldani? Hiszen ezen kérdés semmiféle törvényben, semmiféle szerződésben nincs korlátolva. Hol van azon jogi tekintet, melyet ezen kérdésnek egyedül az ország érdekében való megoldása sérthetne? Megvallom, hogy sokkal jobban szerettem volna, ha a kormány egészen kihagyja e passust a trónbeszédből, minthogy azt inkább compromitálja: mert jogi-kérdést csinál belőle.

Én azt hiszem, t. ház, hogy a bankkérdésről, a bankügyről sokat mondanom nem szükséges, mert ennek szükségességéről itt már annyi volt elmondva, hogy én ezuttal eleget vélek tenni kötelességemnek: ha most ujra és ismételve felkérem a kormányt, hogy ebben az ügyben mihamarább és haladéktalanul, egyedül a magyar nemzet érdekeinek szempontjából intézkedjék; mert én nem engedhetem meg azt, hogy a magyar kormány előtt minden teendőiben, melyet a magyar nemzet nevében végez, más szempont lehessen irányadó, mint a magyar nemzet érdeke. Megengedem, hogy más nemzeteknek is vannak érdekei; de ezekről gondoskodjék azoknak a kormánya, de a magyar kormányra nézve csak a mi érdekeink lehetnek irányadók, melyek őket cselekvéseikben igazgatják és befolyásolják.

T. képviselőház! A bankügynek megoldása és egy önálló magyar jegybanknak a magyar nemzet érdekeinek egyedül szemmel tartásával való felállitása még minden bajainkon segiteni nem fog, mert habár ez képes lesz is hitelünket függetlenné tenni és szilárd alapokra fektetni; de azért ezen bank felállitása államháztartásunknak megzavart egyensulyának helyreállitására rögtön és egész mérvben behatni nem fog. Nekünk tehát más módokról is kell gondoskodnunk, a melyek által pénzügyeinket rendezhetjük.

Én, t. képviselőház! méltánytalannak tartom azon szemrehányást, mely az ellenzéknek ugy e házban, mint a házon kivül igen sokszor tétetett, t. i. hogy az ellenzék folytonosan a negatió terén áll. Én azt hiszem és ugy voltam mindenkor meggyőződve, hogy kezdeményezni nem az ellenzék, hanem a felelős kormány feladata; azonban lehetetlen, hogy az ország ily aggasztó állapotában el ne mondjam a feletti nézeteimet: miként hinném Magyarország pénzügyeit javithatni, miként hinném én Magyarország pénzügyeit rendezhetni. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy egyik mulhatlan feltétel és Magyarország anyagi existentiájának életkérdése az önálló magyar vámterület. E nélkül sem az ország iparát és kereskedelmét fejleszteni, sem az ország anyagi ügyeit virágzásba hozni nem lehet és e nélkül, t. képviselőház, mi nem leszünk képesek Magyarország pénzügyeit rendezni soha! Én megengedem azt, a mit a mult országgyülés végével két pénzügyminister is hangsulyozott e házban, hogy a hiányoknak fedezésére egyedül két mód van: egyik az, megtakaritásokat eszközölni a kiadásokban; a másik az, szaporitani a jövedelmeket; de azt, hogy a jövedelmek szaporitásának egyedüli módja az adók felemelése legyen: azt meg nem engedem, sőt a mi viszonyaink közt az adófelemelést ép az ország pénzügyeinek érdekében megengedhetőnek nem is tartom. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az ország jövedelmeinek emelésére ott van a leghathatósabb mód az önálló vámterület felállitásában.

Nincs semmi törvény, mely bennünket ebben akadályozna, sőt a fenálló törvény épen a mi jogosultságunkat bizonyitja e részben. A fenálló törvény szerint, mely 1867-ben alkottatott, a vám és kereskedelmi szerződés 10 esztendőre volt megkötve. Tiz esztendő mulva tehát szabad kezet ad nekünk a törvény ezen vámszerződést megujitani, vagy nem ujitani meg. Ha nem ujitjuk meg: igen természetszerüleg önmagától előáll az önálló vámterület. De ezen szerződés, mely akkor köttetett, még tovább megy. Azt mondja, — mert bizonyos tekintetben aggályok merülhettek fel, azoknál is, a kik kötötték — hogy ha öt esztendő mulva azt tapasztalná valamelyik fél, hogy rá nézve nyomasztó ezen szerződés, jogában áll uj alkudozásra hivni fel a másik felet, és ha ezen alkudozás 6 hónap alatt czélra nem vezetne: egy évalatt jogában áll a vámszerződést felbontani.

Na uraim, a törvény maga jelöli ki azon módot, hogy 10 éven innen, 5 év után, másfél év alatt ezen vámszerződés felmondható és természetszerüleg előáll az önálló vámterület.

Nem először, t. ház! merül fel egész fontosságában és egész nagyságában ezen kérdés előttünk. En és elvbarátaim ezen kérdésre mindig figyelemmel voltunk és mi az 1869-ik évben beterjesztett válaszfelirati javaslatunkban adtunk annak kifejezést, midőn azt mondtuk: „fölötte károsnak és iparunk fejlesztésére igen hátrányosnak tartjuk mi az 1867-ik évi 16. törvényczikkben megkötött vám- és kereskedelmi szerződést, a mely Felséged többi országainak javára nyomasztólag nehezül a mi iparunk fejlődhetésére."

Felismertük mi káros voltát akkoron és figyelmeztettük arra a t. házat. Ámde akkor a fenálló törvény akadályozott bennünket abban, hogy többet tegyünk, mint épen figyelmeztessük a t. házat. Midőn ezen törvény szerint lejárt azon idő, a mikor az alkudozások voltak megkezdendők és annak nem sikerülte esetében a vám és kereskedelmi szövetség felmondandó volt: akkoron elvbarátaim részéről Irányi Dániel t. barátom egy inditványt nyujtott be, melyben felhivja a házat egy határozati javaslatban, hogy méltóztassék arra nézve, vajon ezen szerződés az ország érdekeinek megfelel-e, egy enquet-bizottságot küldeni ki, ha jól emlékszem, az akkoron meg köztünk jelen volt Deák Ferencz képviselő ur inditványára; a ház elfogadta ugyan annak szükségét, hogy egy enquete hivassék egybe; hanem azt nem egy bizottságra, hanem a ministeriumra magára méltóztatott bizni.

T. barátom Irányi Dániel ezt az inditványt figyelemmel kisérte azóta és mindenesetre egyszer, de ugy hiszem, hogy két izben is interpellálta a kormányt: ha vajon meginditotta-e már e tekintetben az enquetet, mi történt e tekintetben? A felelet mindig csak az volt, hogy a jó akarat meg van; de történni nem történt semmi és én ugy hiszem nem is fogott volna történni semmi: ha ezen kérdés a mult országgyülés végével, egész nagyságában a pénzügyi bizottságban elő nem kerül. Ott előkerült és azóta ezen kérdés a t. ház napirendjére jött és annak fontossága itt is elismertetett. Mit tett a kormány azóta? Megkezdte a törvény értelmében az alkudozásokat és — a mint a trónbeszéd mondja: „azonfelül monarchiánk másik államának kormányával az 1867. évi törvényczikk által kijelölt módon tárgyalásokat folytat e törvény némely szabványainak módositása iránt."

T. ház! Én nem tudom, mi lesz ezen tárgyalásoknak vége, én megvallom, hogy sajnálattal láttam azon irányt, melyet a magyar kereskedelmi ministerium látszik ezen kérdésben követni, láttam ezt azon enquet-bizottság által tett jelentésekből, melyeket a minister most a napokban folytatott; sajnálattal láttam azon irányt: mert lelkem mélyéből meg vagyok győződve, hogy ezen kérdésen semmiféle törvény némely szabványainak módositása által, semmiféle alkudozás által segiteni nem lehet; nekünk önálló vámterületre van szükségünk, enélkül teljes lehetetlen, hogy hazánk anyagi érdekei fejlődhessenek, *(Helyeslés a szélső bal felől)* nem is szólok arról, hogy felvirágzásra jusson.

T. ház! Mit jelent az önálló vámterület? Mi nem akarunk titkot csinálni belőle; mi azt óhajtjuk és azt kivánjuk, hogy azon áruk, melyek a Lajtán tuli tartományokból hozzánk behozatnak: egy vámtarifa alá vettessenek, hogy azok vámoltassanak meg. *(Helyeslés a szélső balról.)* Kivánjuk azt először fiscalitási szempont-

Digitized by Google

ból, azaz, hogy hazánk pénzügyi állapotán segithessünk; de kivánjuk másodszor azért is, hogy hazánk elnyomott és fejlődésképtelen iparát végre lábra állitsuk és képessé tegyük arra, hogy fejlődhessék: mert mig ezen viszony fenáll, addig teljes lehetlen fejlőhetnie A mint a hivatalos kimutatásokból látni lehet, — melyek megvallom, hogy nagyon hiányosak, csak itt ott van bennök egy adat közölve, ugy hogy talán nem is helyes szót választottam, mikor azt mondtam, hogy hivatalosak és tudtommal legalább hivatalosan nem is közöltettek; — Magyarország és Austria között a kereskedelmi forgalom oly nagy és oly nevezetes, hogy ha erre, tekintettel a mi viszonyainkra és érdekeinkre és kimélve az ő érdekeiket, csak mérsékelt vámtétel szabatik: az pénzügyeinknek rendezésére igen nagy mértékben hozzá fog járulni. Én merném állitani, hogy ezen vámtételekkel, melyek a nálunknál szabad kereskedésben sokkal előbbre haladt országok vámtarifaiban megszabatnak, hogy oly vámtételekkel, mi egész deficzintünket képesek lennénk fedezni, anélkül, hogy a nemzetet uj megterheltetésekkel sujtani bármi módon is szükséges legyen.

T. ház! Én ugy tudom, hogy Magyarország és Austria közti forgalom 4—5 száz millió frtra tehető évenkint, 4—5 száz milló frt értékü áru hozatik be Austriából Magyarországba. Ha mi már most azt látjuk, hogy más virágzó államok, például Angolország, mely szabad kereskedést üz, mely a szabad kereskedést tüzte ki zászlójára, a mi különben egyátalában nem involválja azt, hogy semmi vámot ne szedjenek: még is jövedelmeinek nagy részét, majdnem felét a vámtételekből huzza, és hogy kereskedelmi forgalmában, a mely 550 millió font sterlinget tesz, a vámjövedelem körülbelül 4%-ra rug, mert a jövedelem 21 millió font sterling Ha tekintetbe vesszük, hogy Francziaország, a hol a kereskedelmi forgalom 6227 millió francot teszen: a vámjövedelem 224 millió franc, ez is körülbelül 4%. Már most vegyük például Angolországnak legvirágzóbb coloniáját, Canadát. Ottan már a vámtarifa a forgalom 8%-ját teszi. Ott ugyanis a forgalom 148.000,000 dollár, a jövedelem 11 millió 800,000 dollár. Amerikában, hol a nagy adósságok miatt, melybe az állam nem régen a nagy háboru által keveredett, védvámot voltak kénytelenek felállitani: már egészen más arányban vannak megszabva a vámok. Ott ugyanis a forgalom 20%-át teszik; mert a forgalom 1,044.000,000 dollár, a vámjövedelem pedig 206 és fél millió.

Ime, t. ház! ha mi ezek után indulva a mi vámjövedelmünket 7—8%-ra tesszük: bizony nem csigázzuk nagyon fel. Nem is mondhatni, hogy ez védvám lenne; nem mondhatni, hogy mi iparunkat — a mi különben kötelességünk — Austria sokkal fejlettebb gyáripara ellen védjük; nem mondhatni, hogy védvámhoz fordulunk, hanem csupán fiscalitási szempontból nyulunk ez intézkedéshez, mely nélkül megélni képtelenek vagyunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én uraim az önálló vámterületet olyannak tekintem, mely a legnagyobb mértékben képes Magyarország jövedelmeit nevelni, a népnek legkisebb megterheltetésére. Ezt tekintetbe kell vennünk. Önök a trónbeszédben áldozatkészségre hivják fel a nemzetet; hiszen állandó áldozatot hoz a nemzet, hiszen egyenes adóink sokkal nagyobbak, sokkal aránytalanabbak, mint Európa bármely nemzetének adói. Ha ily adóknak vagyunk éveken keresztül alávetve: akkor folytonosan áldozatokat hozunk Én ez áldozatok fokozását nemcsak azért nem kivánom: mert kényelmetlen, mert akkor nem mondanám azt mint számtalanszor mondtam, hogy a jó polgár nemcsak az állam jótéteményeiben részesülni, hanem kötelezettségeit is teljesiteni tartozik, tehát ezen kényelmetlenség alól senkinek sincs joga magát kivonni; hanem még azért sem kivánom az áldozatot fokozni: mert én a megélhetés szempontjából sem tartom lehetőnek, hogy adóink emeltessenek, mert elvonjuk a polgároktól azon utolsó filléreket, melyek a földmivelés folytatására, az ipar fejlesztésére szükségesek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Még azon esetben is, ha a nép maga ajánlaná ez áldozatokat: azt mondanám, közgazdasági tekintetek tiltják, hogy elfogadjuk; mert midőn az állam jövedelmeit ily módon szaporitjuk, más felől tönkre tesszük adóképtelenné tesszük jövőre az országot.

Pedig méltóztassanak megengedni, az adófizetés nem egyedüli czél, melyen az állam fenáll. Ez nem czél. Tennünk kell valamit a nép jólétének s nem csak adóképességének emelésére. Hisz az adóképesség csak eszköz, melyet az állami együttlét fentarthatása szükségessé tesz. De az állam czélja nem az; hanem a polgárok jólétének eszközlése, fokozása és fejlesztése.

Ezt nézetem szerint a vámkérdésnek egyedül a magyar nemzet érdekeinek szempontjából való megoldása nélkül nem fogjuk megtehetni sohasem s a vámkérdést meg nem oldhatjuk máskép, mint az önálló vámterület felállitása által. Méltóztassanak szétekinteni: micsoda hatással van ez állapot iparunkra. Vajon nem látják-e, hogy a fejlettebb, kedvezőbb hitelviszonyok közt működő és olcsó pénzzel dolgozó osztrák tartományokbeli régi gyárak a mi iparunkat lassanként tönkre juttatják. Egy időben nagy lendületet nyert nálunk a czukorgyártás, és lassanként 26 czukorgyár jött létre Magyarországon. Ezekből már most legalább 14 tönkre ment.

Elnök: Kérem t. képviselő urat, hogy miután fél kettő van, legyen szives beszédét befejezni,

Digitized by Google

mert az igazságügyminister ur kiván egy interpellátióra felelni, mit tegnap bejelentett. *(Derültség. Madarász József: Gyönyörü házszabályokat csináltak. Halljuk!)*

Simonyi Ernő: Engedelmet kérek, t. ház! és elnök ur, tehát csak fél kettőig tart az ülés?

Elnök: Ma csak fél kettőig tárgyalható a válaszfelirati javaslat.

Simonyi Ernő: Akartam még az államháztartás rendezésének másik feltételére, tudnillik a megtakaritásokra áttérni és megmutatni, hogy ha a magyar védrendszert, mely most 40 millióba kerül, gyökeresen átalakitanók: 20—24 milliót fognánk megtakaritani. *(Halljuk!)* Miután azonban ez nem lehetséges: méltóztassanak megengedni, hogy most ezen szándékomtól elálljak. Ha azonban a zárbeszédben talán kedvezőbb viszonyok között leszek, mint ma: akkor az alkalmat fel is fogom használni. *(Derültség. Halljuk!)* Most még azon állást is jelezni akartam, melyet én és elvbarátaim ezen országgyülés alatt a kormány irányában elfoglalni akarunk.

Elnök: Engedelmet kérek, de én kénytelen vagyok a házszabályokhoz ragaszkodni. *(Halljuk! Halljuk!)* A holnapi napirenden lesz ismét a válaszfelirati javaslat tárgyalása; most pedig felszólitom Perczel Béla igazságügyminister urat, hogy méltóztassék az interpellátióra válaszolni.

Perczel Béla igazságügyminister: T. ház! Mocsáry Géza és több Ungmegyei képviselő ur által az ungvári törvényszék beszüntetése végett, *(Halljuk! halljuk!)* a kormány által kiadott rendelet tárgyában tett interpellátiójára vagyok bátor válaszolni. *(Halljuk!)*

Mielőtt azon kérdésekre, melyeket a t. képviselő ur a kormányhoz intézett, tüzetesen válaszolnék, előre kell bocsátanom, hogy az elsőfoku biróságok ujabb szervezéséről szóló 1875. évi 36. törvényczikk többek között azt rendeli, hogy a kormány ezen szervezést azon törvény életbeléptetésétől számitandó három év alatt keresztülvinni és az ezt követő három hónap alatt statistikai adatokkal ellátott előterjesztést tartozik tenni, hogy a törvényhozás a biróságoknak székhelyeit, területét és a birák létszámát véglegesen megállapithassa.

A törvény ezen világos rendelkezése oda mutat, hogy a törvényhozás maga sem tartotta lehetőnek és alaposan megitélhetőnek a kormány szervezési munkálatát mindaddig: mig az teljesen befejezve nem lesz. Következőleg a kormány méltán intézhetné azon kérést a t. házhoz, hogy a törvény által megállapitott határidő előtt ne engedje e kérdést a képviselőház tanácskozásainak tárgyává tenni. Tehetné ezt annyival inkább, mert méltán lehetne tartani attól, hogy e kérdésnek ily idő előtti felemlitése által még inkább fel fog bátorittatni azon particularismus, a mely különben is annyi feliratban nyert élénk kifejezést és mely annyi küldöttséget inditott utnak az ország fővárosa felé.

Azonban a kormány annak tudatában, hogy csakis országos szempontból s előre meggondolt rendszer szerint járt és jár el e tárgyban: nem tér ki e kérdés elől és egész készségesen megadja a kivánt felvilágositást.

A t. képviselő ur mindenek előtt azon kérdést intézi a kormányhoz: „hogy mely alapelvekből indult ki az, midőn az ungvári törvényszék megszüntetésére vonatkozó rendeletét kiadta?“

A kormány e szervezési munkálatnak megkezdésekor azon általános elvből indult ki, hogy ott, a hol több törvényszék egyesittetik, ezen reductiónál rendesen a kisebb törvényszék olvadjon be a nagyobb törvényszékbe s ezen elvtől csak ott tért el: hol azt állami érdek vagy fontos helyi körülmények követelték; miután azt tapasztaltuk, hogy a beregszászi törvényszék területe már a jelenleg fenálló kiterjedésében is nagyobb volt, mint az ungvári; de azáltal, hogy a beregszászi törvényszék területe Ugocsa megyének tiszáninneni részével, a nagy-szőllősi kerülettel nagyobbittatott, az utóbbinak területe 13 és egy törtszám négyszög-mértfölddel nagyobb, és 63—64000 lélekkel népesebb lett, mint az ungvári törvényszék területe: ezen nem jelentéktelen különbözet mind terület mind népesség tekintetében elégséges indokoknak tünt fel a kormány előtt, hogy az ungvári törvényszéket olvassza be a beregszászi törvényszékbe. Nem volt figyelem nélkül a kormány a kereskedelmi forgalomra sem, a mely Ungvár városa részéről felhozatott; azonban ezt az ungvári törvényszék által a legközelebbi években lefolyt váltó- és kereskedelmi ügyeknek hivatalos kimutatása alapján nem találta oly jelentékenynek, hogy azon általam jelzett általános elvtől e tekintetben eltérjen.

De különben is, t. ház! én azt hiszem, hogy tulságos azon aggodalom, a mely Ungvár város kereskedelmi forgalma tekintetében az ottani törvényszék megszüntetéséből származtatik.

Hiszen, ha Ungvár város kereskedése és kereskedelmi forgalma három év előtti időben, azon időben t. i. midőn még az egész országnak csak hat váltó- és kereskedelmi törvényszéke volt és midőn Ungvár vidéke és városa ily ügyekben a sokkal távolabb eső Eperjesre volt kénytelen elmenni s igazságot keresni és mégis kereskedelme emelőben volt: akkor, azt hiszem, nem lehet tartani attól, hogy azáltal, hogy most a vasuti összeköttetésnél fogva csak néhány óra távolságra eső Beregszászra tétetett át a törvényszék, kereskedelme csökkenésnek fog in-

Digitized by Google

dulni. Ugy szintén nem osztozom az interpelláló képviselő urak azon aggodalmában sem, hogy Ungvár városában az által, hogy a törvényszéktől megfosztatik, az ott levő pénzintézeteknél a váltóforgalom csökkenni fog.

Higyje meg a képviselő ur, hogy a váltóüzlet mindaddig, mig nyereményesebb lesz egyéb kölcsön-üzletnél: csökkenésnek indulni nem fog. Erre nézve legfényesebb bizonyságul szolgálnak azon hazai pénzintézetek, a melyek oly helyeken állanak jelenleg is fen, hol társas bíróság nem létezik s tudvalevő dolog, hogy azon intézetek is váltóüzletet gyakorolnak. Az igaz, a mit a képviselő ur is felhozott, hogy némely községek, különösen Ungvár megyében, igen távol fognak esni a leendő törvényszéktől. Azonban méltóztassanak elhinni, hogy bárminemü rendezést hozunk is be: ez a körülmény be fog állani. Azonban e baj különösen Ungvárt illetőleg azáltal van enyhitve, hogy a két megye vasut által van összekötve.

A t. képviselő ur interpellátiójának indokolásában különösen felemlité azt, hogy az ungvári törvényszék az országban létező törvényszékek közül terület tekintetében a 29-dik, népesség tekintetében a 44-dik, ügyforgalmi tekintetben a 16-dik helyet foglalja el.

A kormány előtt nem volt a törvényszékek ezen összeállitása ismeretlen s higyje el a t. képviselő ur, hogy ha ezen összeállitás után lehetne a kormánynak indulni a törvényszékek reducálásánál: nevezetesen fogna munkája megkönnyittetni; mert azt lehet mondani, hogy ez által az egész munkálat tisztán csak mechanikussá válnék. Azonban azt hiszem, hogy ha ezen scala szerint indult volna a kormány a törvényszékek reducálásánál s elment volna a 63-dik számig, a meddig a legnagyobb törvényszékek sorozata terjed: akkor az országnak nem egy vidéke és nevezetes vidéke, mely merő kis törvényszékekből áll, ezen eljárás által megfosztatott volna teljesen törvényszéktől; a mit, azt hiszem, a t. képviselő ur sem tart sem az igazság érdekéből, sem egyéb okból kivánatosnak.

Én tehát, t. ház, bátor voltam előadni azon főbb indokokat, melyek a kormányt vezérelték akkor, midőn ezen rendeletet az ungvári törvényszéket illetőleg kiadta s miután nem látok eléggé fontos okokat fenforogni arra nézve, hogy ebbeli rendeletét megváltoztassa: kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a kormánynak nem áll szándékában e tárgyban kiadott rendeletét visszavonni.

Kérem a t. házat, méltóztassék az interpellátióra adott ezen válaszomat kegyesen tudomásul venni. *(Fölkiáltások: Tudomásul vesszük!)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urnak joga van viszonválaszszal élni.

Mocsáry Géza: T. ház! Az igazságügyminister ur az általam előterjesztett első kérdésre vonatkozólag, a mely ugy hangzik: „Mely alapeszméből indult ki a kormány akkor, midőn a 23 eltörlendő törvényszék közt az ungvárit is eltörülte?“, azt méltóztatott válaszolni, hogy általános organisationalis szempontokból indul ki a kormány akkor: midőn a statistikától eltérőleg egyes törvényszékeket, melyek habár nagyobb területüek, nagyobb a lélekszámuk, eltörlendőknek tartott.

T. ház! Én az igazságügyminister ur válaszát teljesen elfogadván a magam részéről és abban teljesen meg is nyugodnám; sőt meg vagyok győződve arról is, hogy Ung vármegye is, mely ez intézkedést magára nézve nagyon sérelmesnek tartja, megnyugodnék ha az annyira hangsulyozott átalános reformnak a közigazgatás, az igazszolgáltatás és pénzügy ágaira vonatkozólag jeleit magam előtt látnám, ha meg lennék győződve arról, hogy igazán magasabb állami szempontok azok, melyek követelik, hogy egyes igazságos particularis érdekek mellőztessenek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azonban méltóztassék megengedni a t. igazságügyminister urnak, hogy én mindaddig, mig az átalános organisatiót magam előtt nem látom, a mig nem vagyok meggyőződve arról, hogy ez általános organisatió igényli azt, miként a statistika kivánalma szerint egyes törvényszékek helyeiken fenálljanak: én a magam részéről megnyugvással a választ átalánosságban nem vehetem. *(Helyeslések.)*

A részletekre vonatkozólag az igazságügyminister ur azt méltóztatott mondani, hogy oly szempontból indult ki a kormány a törvényszékek eltörlésénél, hogy ott, a hol két törvényszéket kellett eltörölni: mindig a kisebbiket törölte el. Ez helyes felfogás, t. ház, s a magam részéről elfogadom; de azt nem fogadhatom el, hogy két törvényszék közül, mely a statistikai adatok szerint az eltörlendők sorába nem eshetik: a kisebbik eltöröltessék és e kisebbik eltörlése valamint a nagyobbnak fentartása azzal indokoltassék, hogy csakis a nagyobba kellett beolvasztani a kisebbet.

Az igen t. igazságügyminister ur ugy látszik ezen kérdésben a statistikai kérhetetlen okadatolás elől ki akart térni és arról akart kapacitálni, hogy az ungvári törvényszéket azért kell megszüntetni, mert a beregszászi nagyobb. Már interpellátióm alkalmával szerencsés voltam kinyilatkoztatni, hogy itt nem az a kérdés, hogy az ungvári a beregszászba olvasztassék-e be vagy megforditva; hanem a kérdés az: vajon jogos és méltányos-e, hogy az ungvári törvényszék eltöröltessék? Miután pedig, a mint szerencsés voltam beigazolni azt, hogy az ungvári tör-

Digitized by Google

vényszék terület tekintetében a 48-ik helyen áll, a beregszászi pedig a 46-ik helyen: nincs indokolva az, hogy akár a beregszászi törvényszék eltörlése jöjjön szóba, akár az ungvári törvényszéké; annál kevésbé tartom pedig helyesnek, hogy az ungvári olvasztassék be a beregszászi törvényszékbe és hogy az utóbbiba még beolvasztatik az ugocsai területnek 13 négyszög mértfölde; mert azon törvényszék mostani alakulása szerint 138 □ mérföldet fog magában foglalni.

Én, igen t. ház, meghajlom minden organisatió, minden reform előtt, melyeket a kérlelhetetlen pénzügyi viszonyok tőlünk követelnek; de azt nem engedhetem meg, hogy az ugy is rosz magyar igazságszolgáltatás rovására oly terület, mely 138 □ mérföldből áll: igy egyesittessék, melyen a törvénykezés majdnem lehetetlenné válik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A kereskedelemre vonatkozólag az igazságügyminister ur azt méltóztatott mondani, hogy Ungvár városának kereskedelme nem jelentékeny. T. ház! Senki sem vonja kétségbe azt, hogy a mult évben 1874-ben, a kereskedés nem csak hogy pangott Magyarországon, hanem jó formán azt lehet mondani, hogy alvó félben volt. És az ungvári törvényszéknél ezen 1874. évben a hivatalos statistikai adatok szerint társas-czég bejegyzés 8, magán-kereskedelmi bejegyzés 24 történt. Méltóztassék megengedni, hogy a mai időben, a midőn azon nagyszerü Schwindel után, mely jó formán az egész világot átlengette, egy kis város, egy 12,000 lakossal biró kis városban 8 társas- és 24 magán-kereskedő czég jegyeztetik be: egy ilyen város kereskedelmét jelentéktelennek mondani nem lehet. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ugy van! Derültség a középen.)* Nem lehet annál kevésbé t. ház, mert az igazságügyminister ur elismerte hallgatólag, hogy Ungvárnak 700-on felül van kereskedője és iparosa. Méltóztassék megengedni, ha egy 12,000 lakosból álló városnak 700 főből álló kereskedője és iparosa van, azaz népességéből a 6%-on felül csak kereskedelemmel és iparral foglalkoznak: annak a városnak kereskedelmét — gondolom — nem lehet jelentéktelennek mondani. Sőt állithatom bátran, igen t. ház! hogy Felső-Magyarországon egy városban, még Kassán sincs oly virágzó kereskedelem, mint Ungvárt *(Ellenmondások)* és igazolom ezt azzal, hogy Ungvár több jövedelmi adót fizet, mint Kassa.

A pénzintézetekre vonatkozólag azt méltóztatott mondani a t. igazságügyminister ur, hogy ha nyereséges a váltó-üzlet, a pénzintézetek majd folytatni fogják; ha nem nyereséges, majd nem folytatják. Ez áll váltó-üzletnél, ha t. i. arra lennének kényszeritve a pénzintézetek, azaz: hogy ha más pénzintézetektől vennék kölcsön a pénzt és a escomptirozási üzletet, a váltók leszámitolását folytatnák; azonban most, a midőn a pénzintézetek a magok saját tőkéjökre vannak utalva: nem szükséges, hogy a váltóra adjanak kölcsönt, mert kötvény által is eléggé lekötik a kölcsönvevőket. És igy ha nem kell a váltót 3 hónap után megujitani: akkor ez semmi esetre hasznára nem válik, hanem megröviditése az államnak, mert bélyegért nem fog annyi jövedelem befolyni. A vasuti összeköttetést is méltóztatott enyhitőleg előterjeszteni.

Az áll, hogy van vasuti összeköttetés Ungvár és Beregszász közt; de az is áll, a mit a multkor emlitettem, hogy a vasuti összeköttetés oly gyarló és rosz, hogy Ungvárról Beregszászig az utat 6—7 óra alatt teszi meg, vagy is annyi idő alatt, amennyi alatt majdnem gyalog is el lehet jutni. *(Hosszan tartó mozgás, derültség.)*

T. ház! Ezen vasut továbbá 24 óra alatt csak egyszer közlekedik, és ha valakinek nincs órája és elkésik a vasutról: ez sok esetben a törvénykezés nagy hátrányára szolgálhat. *(Nyugtalanság.)*

Röviden be fogom fejezni. *(Halljuk!)*

Azt méltóztatott mondani az igen t. igazságügyminister ur, hogy a statistikától el kellett térni azért: mert egyik-másik vidéken vannak törvényszékek, melyeket nem lehet eltörölni, nehogy azon vidéken bíróság ne maradjon. Ezt el nem fogadhatom. Mert ha vannak egyes vidékeken apró törvényszékek: azokat kell összesiteni és ezeknek kell egy nagyobb törvényszéket adni; de nem lehet megengedni, hogy az apró törvényszékek rovására nagy törvényszékek töröltessenek el; és oly törvényszékek, milyen a gyöngyösi, mely négyszer kisebb, mint az ungvári, meghagyatnak. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* Magam részéről nem fogadom el a minister ur válaszát és kérem a t. házat, méltóztassék ezen kérdést napirendre tüzni.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a minister ur válaszát tudomásul venni? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* A kik a minister ur válaszát tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége tudomásul veszi. A mai napirenden más tárgy nem lévén, az ülést bezárom. A holnapi ülés 10 órakor fog kezdődni. Napirenden lesz a válaszfelirati javaslat tárgyalásának folytatása.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

15. országos ülés

1875. september 16-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Gr. Pejachevich László megbizólevelének bemutatása. B. Orbán Balázs szabadságidőt kap. Pór Antal, Antal Gyula, Wirkner Lajos, Krajcsik Ferencz, Siskovics Tamás képviselők igazoltatnak. A válaszfelirati javaslat tárgyalása tovább foly.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Wenckheim Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre fogja vezetni, a szólni kivánókat egyrészről Molnár Aladár, másrészről Beöthy Algernon jegyző urak fogják szólásra felhivni.

Méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a september hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem lévén, azt meghitelesittetnek jelentem ki.

Bemutatom a t. háznak gróf Pejacsevich László Horvát-Szlavonországi képviselő megbizó levelét, mely az állandó igazoló bizottságnak fog kiadatni.

Jelentem a t. háznak, hogy Orbán Balázs képviselő és jegyző ur a magyar orvosok és természetvizsgálók mult évi győri nagy gyülésén a vándor nagy gyülés titkárságát elvállalván, ezen teendője miatt eddig az országgyülésen nem jelenhetett meg s most az utazás alatt kapott meghülés folytán beteges lévén: az országgyülés ujabb összejöveteléig szabadságidőt kér. (*Megadjuk*) Ugy hiszem a t. ház megadja. (*Magadjuk!*) Megadatik.

Más előterjesztése az elnökségnek nincs.

Halasy Gyula: Van szerencsém az ötödik biráló bizottság azon határozatait, melyek szerint Pór Antal Esztergom városi képviselő és Antal Gyula Siklós kerületi képviselő kérvénynyel megtámadott választását igazoltnak jelentette ki, tisztelettel benyujtani..

Egyuttal minthogy az ötödik biráló bizottság a hozzá utasitott ügyeket letárgyalta, van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyveket és az összes irományokat átadni.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a 5. biráló bizottságnak Pór Antal Esztergom városi képviselő választása ellen beadott kérvény tárgyalására vonatkozó jelentését.*)

Madarász József: T. képviselőház! Meg fogja engedni, hogy ugyanazon biráló bizottság tagja lévén, indokolt szavazatomat nehány biráló bizottsági taggal együtt a jegyzőkönyvhöz csatoltatni kértük, nem teszek a képviselőház előtt szokatlan és alkotmányellenes dolgot, midőn kérem, hogy a jegyzőkönyv ide vonatkozó része és indokolt szavazatom is felolvastassék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Kivánja a t. ház felolvastatni? (*Halljuk!*)

Huszár Imre jegyző (*olvassa az 5. biráló bizottság kisebbségének különvéleményét.*)

Elnök: A biráló bizottság itélete az illető elnök által bejelentetvén: azt hiszem, a t. ház ezt a szabályok szerint tudomásul veszi, és Pór Antalt igazolt képviselőnek jelenti ki.

Ugyanezen bizottság elnöke bejelentette a bizottságnak Antal Gyula képviselő ur igazolása iránti jelentését.

Molnár Aladár jegyző (*olvassa a bizottság jelentését.*)

Madarász József: T. ház! Azon helyzetben vagyok, mint az imént, hogy kérjem indokolt külön szavazatom felolvasását.

Molnár Aladár jegyző (*olvassa Madarász József képviselő indokolt külön szavazatát.*)

Digitized by Google

Elnök: A biráló bizottság által hozott itélet folytán a t. ház Antal Gyulát a siklósi kerület képviselőjét igazoltnak jelenti ki.

Borosnyay Pál: Van szerencsém jelenteni, hogy a 4-ik biráló bizottsághoz beosztott Wirkner Lajos választási ügyét a bizottság tárgyalta s azon okból, mert a választás kérvény által megtámadva nincs s csupán csak az osztály által helyeztetett a c) sorozatba s egyébként a választás rendben folyt le: az illető képviselőt a 4-ik biráló bizottság véglegesen igazolta s kéri, méltóztassék őt a t. ház az igazolt képviselők sorába felvenni. Az erre vonatkozó irományokat van szerencsém tisztelettel benyujtani.

Elnök: Kivánja-e a t. ház az irományok felolvastatását? (*Nem!*)

A jelentés tudomásul vétetik és Wirkner Lajos igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Földváry Mihály: T. ház! a házszabályok 61. §-a értelmében, mint a 7-ik biráló bizottság elnöke tisztelettel jelentem, hogy a 7-ik biráló bizottság megbizásában eljárt, jelesül tárgyalás alá vette a Siskovics Tamás és Krajcsik Ferencz ellen beadott kérvényeket, mindkettőt ugy találta, hogy a 79-ik §. értelmében egyik sincs a kellékekkel fölszerelve. Ennélfogva ugyancsak a házszabályok 81. §-a értelmében mindkét kérvényt elutasitandónak találta és Krajcsik Ferencz és Siskovics Tamás képviselőket igazolta. Meg kell még jegyeznem, hogy a biráló bizottságnak többsége a házszabályok 32. és 33. szakaszai értelmében, miután ezen szakaszok azt engedményezik, hogy tiz kérvényező aláirásával kiállitandó meghatalmazás alapján magukat a választók is képviseltethetik és ugyanezt a képviselő is teheti: a kérvényezőket egyuttal a felmerült költségekben is marasztalta. Van szerencsém az iratokat bemutatni.

Elnök: A t. ház a beadott indokolt jelentést tudomásul veszi és Krajcsik Ferencz, valamint Siskovics Tamás képviselő urakat igazolt képviselőknek jelenti ki.

Következik már most a napirend vagyis a válaszfelirati javaslatnak folytátólagos tárgyalása.

Mindenekelőtt ismétlem t. ház, (*Halljuk!*) hogy azokat, kik a válaszfelirati bizottság javaslata mellett kivánnak felszólalni, Molnár Aladár képviselő ur, azokat pedig, kik ezen javaslat ellen kivánnak felszólalni, Beöthy Algernon képviselő ur fogja jegyezni. Jelentem még a t. háznak, hogy Miletics Szvetozár képviselő ur bejelentette nálam, hogy azon elleninditvány mellett, melyet vele Polit Mihály képviselő ur adott be, Polit Mihály képviselő ur fog a ház előtt azon jogánál fogva élni, melyet neki a házszabályok adnak. A szólás rendje tehát Polit Mihály képviselő urat illeti.

Polit Mihály: T. ház! Magyarország parlamenti élete nyolcz éven át rendkivüli állapotban volt. A nagy elvek vitatása, Magyarországnak Ausztriához való állása, Magyarország önállósága és függetlensége fölötti vélemény az egész országot két nagy pártra osztotta.

A rendes, jótékony parlamentalismus a közjogi vita által háttérbe szorittatott. Ez bizonyosan rendkivüli állapot volt; de mióta a két nagy pártnak fusiója történt, nekem ugy látszik, mintha a t. kormány a parlamenti életet természetes medrébe akarná terelni. Ez sem hátrány, hanem inkább csak előny és correct eljárás volna bizonyos feltételek alatt.

Alkotmányos államokban, hol a viszonyok rendezvék, hol az alkotmányos élet bizonyos megszabott formákban szokott nyilvánulni, hol maguk a pártok bizonyos irányban és meghatározott közjogi alapon szoktak mozogni: ott a trónbeszéd nem lehet, nem kell, hogy más legyen, mint ugyszólván ügyviteli programmja a parlamentnek. Ez, ugy hiszem, a trónbeszédnek, melyet én alkotmányos elvek szerint csak a jelen t. kormány kifejezésének tekinthetek, typusa.

A trónbeszéd főkép a fontos pénzügyi kérdésekre utal. Semmi kétség t. ház, hogy a pénzügyi kérdés átalában, a vám- és bankkérdés különösen hazánkra nézve nagyon fontos. De vajon a pénzügyi kérdésen kivül Magyarország jelen állapota oly jó rendben, oly jó karban van-e, hogy nyugalommal nézhet a jövőnek elébe?

Magának a pénzügyi kérdés szerencsés megoldásának főfeltétele: Magyarország összes népeinek egyetértése létezik-e? Létezik-e a hazafiasság, a hazafias áldozatkészség, létezik-e azon hazafias lelkesedés, mely a hazától minden veszélyt elháritani képes? Én félek, hogy mindezen kérdésekre nemmel kell felelni.

A legujabb korszak egy pár államszervezetet mutat, melyek kivülről erőseknek, szilárdaknak mutatkoztak, de melyek belsejökben gyengék, erőtlenek voltak. Austria a Bach-korszak alatt erősnek látszott, nagyhatalom volt, szövetségeket kötött, nagy serege volt; de az első külcontactusnál az egész rendszer összebomlott. A napoleoni Francziaország oly hatalmasnak látszott, hogy az imperatornak minden szavát egész Európa félelemmel leste. A törvényhozó testületben, a corps législativben öt emberből állott az egész ellenzék. Egy kivülről jövő contactus — s az egész rendszer összebomlott s a törpe kisebbségnek igazságot adott.

Én nem állitom, hogy Magyarország jelenleg oly állapotban van, mint Austria a Bach-korszakban. Ez nem állana már azért sem, mert

Digitized by Google

Magyarországnak alkotmánya, parlamentje van. De épen e tekintetben, a mi az alkotmányos életet, a parlamenti életet illeti: Magyarország abnormis állapotban van. A ki ismeri a parlamenti élet főfeltételeit, a ki tudja azt, hogy a parlament az ország lakosságának, akaratának hű kifejezése kell hogy legyen, az ha ismerné Magyarország állapotját: nagyon meg volna lepetve azon nagyszerü contradictio által, mely a lakosság és a parlament között létezik; ez olyan aenigma, olyan rejtély, a melyet nem is lehetne megfejteni: ha Magyarország parlamenti életének történelme meg nem magyarázná azt. Századokon által Magyarországot a nemesség képviselte; de a nemességben összefolyt Magyarországnak összes nemessége egy nemzetiségben és ez a magyar vala. Tehát Magyarországot mindenkor a magyarság képviselte, ennek következménye az volt, hogy Austria (*Felkiáltások*: *Halljuk! A szószékre! A szónok a szószékre lép*) mondom — ezen történelmi ténynek consequentiája az volt, hogy Austria, a hányszor Magyarországgal alkudni akart: természetesen mindig azokkal alkudott, a kik Magyarországot a parlamentben képviselték, s ennek még nagyobb következménye az volt, hogy a hányszor Austria kénytelen volt Magyarországnak engedni, hogy egyuttal az állami hatalmat azoknak engedte, a kik Magyarországot a parlamentben képviselték. Igy volt ez 1848-ban, és igy volt ez 1867-ben.

De mit jelent az: az államhatalmat kézben birni? Nyugot-Európában a parlamenti életből nagyon jól tudják azt, hogy ha csak egy pártnak van kezében az államhatalom, hogy az nagyszerü erő; de fogalmuk sincs arról, hogy ha ezen állami hatalom egy nemzetiség kezében van, mily óriási erő és ha ezt tudnák: akkor megfejthetnék azon rejtélyt, hogy mi nemzetiségek, kik Magyarországban nagy többségben vagyunk, (*Ellenmondások középen*) itt a parlamentben törpe kisebbségben vagyunk.

T. ház! Ha a parlament nem a lakosságnak kifejezése: akkor ez rendkivüli természetellenes állapotokat szül.

Nemcsak tehát a financzialis kérdés a baj, mely által hazánk szenved; a baj sokkal nagyobb: rosz a rendszer, rosz az irányadó elv, mely szerint egy nemzetiség magát az állammal identificálja. (*Mozgás.*)

Ez nem csupán phrasis; ezt mindenki beláthatja, a ki az államnak valódi természetét egy kissé tudományosan tanulmányozta.

És a mit most mondani fogok, az tudományos meggyőződésem annyira, mint a mathematikusnak 2×2=4. Az állam a területnek és a népnek synthesise.

A nép mindenkor alkot államot, a terület roha; de a nép csakis mint nemzetiség existál, tehát a nemzetiségben az állam alkotó eleme benn van.

De nem minden nemzetiség részére vannak meg az államalkotásnak föltételei és a hol ezen föltételek nincsenek meg: ott több nemzetiség gyül össze és alkot államot; de a nemzetiségben mindenkor ben marad az állam alkotó elem. Ezt nem lehet elenyésztetni, ezt ki kell elégiteni. Azonban nem lehet kielégiteni azáltal, hogy adatnak status atributumai, mert ez által megsemmisittetnék az, a mi alkottatott. Tehát más irányban kell a nemzetiséget kielégiteni, és ez csak az államban, az állam által lehetséges, s ez csak az administratiókban történhetik. Itt valami nagyon fontosat kell elmondanom. (*Halljuk!*)

A nemzetiségi kérdés Magyarországban nem államjogi kérdés, de nem is nyelvi kérdés; hanem tisztán administrativ kérdés.

Ha önök a nemzetiségi kérdést mint nyelvi kérdést akarják megoldani: ez által sem minket, sem önmagokat nem elégitik ki. Ezért a nemzetiségi törvényt vagy egészen el kell törölni, vagy helyette másikat teremteni. (*Általános élénk helyeslés.*) Vagy egészen el kell törölni; (*Közbeszólások*: *Tehát el fogjuk törölni!*) vagy másikat kell helyette teremteni, (*közbeszólás*: *Nem fogják megköszönni!*) de az administratió szempontjából.

„Administratió“, ez nagy szó! Az administratió-tudomány, uj tudomány; modern tudomány. Mióta az államok existálnak: administratió volt; de az administratió tudománya nem régi. Talán 30—40 év óta létezik. Mióta az administratió tudomány: azt találjuk, hogy minden államban van történelmi administratió-rendszer. Magyarországnak is van ily történelmi rendszere; de ez se nem az angolországi county, sem a svájczi canton; de közeledik mind az egyik, mind a másikhoz és ez a megyei rendszer.

Nem az a kérdés uraim: vajon szabad-e folyamodványt szerb, tót, román vagy szász nyelven járásbirósághoz benyujtani? hanem az a kérdés, hogy az önkormányzat alapján a községek, városok, a megyék egyes nemzetiségnek typusát viseljék: ugy hogy minden magyar honpolgár szerb, tót, román, szász otthon érezze magát, hogy ne legyen idegen saját hazájában. Nincs eszem ágában sem a kantoni rendszert a magyar megyei rendszerrel összehasonlitani; de az ujabb reform szerint, mely Svájczban végbe ment, a kantoni souverainitás nem egészen státusi atributum, hanem inkább önkormányzati atributum. Én csak azt akarom mondani, hogy ott, a hol a honpolgár magát otthonosnak érzi, nincs vágya az országon kivül. Az olasz, a svájczi, a tessini kantonban minden jót kiván az olasznak a királysághoz,

Digitized by Google

de nem kivánkozik hozzá; a franczia, a genfi kantonban sohasem irigyelte Franczia ország nagyságát. Nem mondom ez által, hogy Magyarországon kantonok legyenek; csak azt akartam mondani, hogy volna egy archimedesi pont, melyből a nemzetiségi kérdést jogosan magyarországi államjog alapján lehetne megoldani.

T. ház! Önök saját nemzetiségi szempontjukból a megyei önkormányzatot a municipalis törvény által majdnem illusoriussá tették és most mindinkább a centralisatióhoz törekesznek. Miért? Megint nemzetiségi szempontból.

De hova vezet ez? Ez vezet, vezethet a fajuralomhoz. A fajuralom pedig, ha az Magyarországban létezik: akkor a nemzetiségi kérdés nem administrativ-kérdés, nem cultur-kérdés, hanem hatalmi kérdés. Mint hatalmi kérdés pedig sokáig nem állhat fen; mert a haladó czivilisatió, a mint megszüntette az uri hatalmat: ugy meg fogja szüntetni a fajuralmat. Ez nevezetes Magyarországon és innen magyarázható épen egy phaenomen, tekintettel a keleti bonyodalmakra. (*Halljuk!*)

Egész Európában, Angliában, Németországban, Franczia- s Olaszországban bizonyos rokonszenvvel viseltetnek a keresztény felkelők iránt; csak Bécsben és Pesten rokonszenveznek a törökkel (*Mozgás.*) A sajtó törökebb, mint a törökök Konstantinápolyban; sőt egy pesti lap, melynek összeköttetései vannak nem csak a magyar ministeriummal, hanem a bécsi külügyministeriummal is: a keresztény felkelőket rablóknak és tolvajoknak is nevezte. (*Mozgás.*)

Én, t. ház! felteszem a magyar nép becsületéről, hogy azon nép, mely századokon át szenvedett, mely maga a török járomból kiszabadult, mely nem rég érezte az önkény-uralmat, a bár czivilizált önkény-uralmat, — felteszem azon népről, hogy nincs épen azon nézetben, mint azon hirlap. De legyen e tekintetben azon nézet akármilyen: én azt hiszem, hogy Austria-Magyarországban kellene egy kis deferentiával lenni azon keresztény felkelők iránt, kiknek Austria-Magyarországban millió és millió vérrokonaik vannak, annyira vérrokonaik, hogy a horvát országgyülés a világ szine előtt őket testvéreknek nevezte.

S most, t. ház! legyen szabad pár szóval reflectálnom a trónbeszéd utolsó passusára, mely a keleti bonyodalmakról szól. Európában nagy kiváncsisággal várták a magyar nemzet trónbeszédét: mert azt hitték, hogy némi felvilágositást fognak kapni Austria-Magyarország magatartása iránt a keleti kérdésben. A trónbeszéd e tekintetben nagyon fukar volt. Bécsben ezt igy magyarázták: a magyar országgyülésnek nincs is joga magát tájékozni a külpolitikában; ez a delegatió ügye és dolga.

Én azt hiszem, t. ház! hogy a nagyon t. ministerelnök urnak talán lesz alkalma az 1867: XII. t.-cz. 8. §-a értelmében interpellátió nélkül is némi felvilágositást adni Austria-Magyarország magatartása iránt a keleti bonyodalmak alatt Én azt hiszem, hogy ha ott a határszélen a vér folyt, ha csaták vivatnak, ha 30,000 menekülő van Horvátországban: talán nekünk képviselőknek jogunk van kérdezni: hogyan áll ott a világ; pedig, hogy ez pedig nagyon szükséges, ezt igazolja Austria-Magyarország egész magatartása a keleti bonyodalmakkal szemben.

Nagyon szeretném, ha azokat, a miket mondandó leszek, az igen t. ministerelnök ur egy alkalommal megczáfolná: mert én talán roszul vagyok informálva és ő talán az országnak jobb informátiót fog adni. Mert semmi titok, hogy Austria-Magyarország a felkelést eleinte nem ellenezte, sőt bizonyos sympathiákkal fogadta. (*Mozgás.*) Addig, mig a felkelés a dalmát határon volt, mig lokális jellegü volt, Austria-Magyarország nem volt ellátva oly nagy török sympathiákkal. De mikor a felkelés nagyobb dimensiókat vett, mikor az látszott, hogy ezen fölkelés, ha kifejlődik átalános szerb fölkeléssé nőheti ki magát Törökországban és hogy Montenegró és Szerbia beavatkozását is maga után vonhatja: akkor mindjárt más irányt vett; csak hogy az előbbit is tudták Konstantinápolyban és dühösek voltak. Austria-Magyarország, hogy loyalitását mutassa ki Törökország irányában: a világ bámulatára a török sereget Klekknél átszállni engedé. Ebben semmi különös nincs, de most következik az érdekes. Ez Austria-Magyarország magatartása Szerbia irányában. Mikor augustus hóban Belgrádban a ministerválság kiütött és minden arra mutatott, hogy Szerbia be fog avatkozni: akkor Wrede herczeg osztrák-magyar főkonsul Belgrádban azon fenyegetést intézte a szerb kormányhoz, hogy ha Szerbia tul lép a Drinán, Austria-Magyarország meg fogja szállni Szerbiát. Ebben sincs semmi különös. Ezt Austria teheti saját belátására, saját veszélyére és saját költségeire. De a mi most következik: az az érdekes eset, a melyet én legalább még eddig nem olvastam a diplomatiában. Austria-Magyarország, ha a keleten nagy politikát akar üzni, erre nézve a hármas Alliance-szal szokta magát födözni. A külügyi minister félhivatalos czikkekben hiresztelte azt, hogy Austria-Magyarország megbizatást kapott Német- és Oroszországtól Szerbia occupálására. Berlinben és Pétervárott ezen nagyon bámulnak: arról Bismarck és Gortsakoff egy szót sem tudtak. (*Nagy derültség.*) És mi volt ennek az eredménye: az, hogy a külügyminister kénytelen volt dementirozni, hogy az nem igaz, nem való, hogy megbizatást kapott volna Szerbia occupálására.

T. ház, ha oly ügyek fordulnak elő, a mi

Digitized by Google

határszélünkön, ha egy szomszéd-állam fenyegettetik; ha átalában az egész helyzet nagyon furcsa: talán arról tudomást kellene venni az országgyülésnek, ha nem is diplomatiai, de más uton kellene egy kis felvilágositást adni; mert különben nem tudom, — parlament vagyunk-e, vagy megyei gyülés? (*Igaz! a baloldalon.*)

A trónbeszéd a helyett, hogy e tekintetben egy kis megnyugvást adott volna, csak átalánosságban ad kifejezést a reménynek, hogy a béke fen fog tartatni. A béke fentartása nagyon nemes törekvés; de csak akkor, ha a békének tartós föltételei léteznek, ha a török birodalmat czivilizált modern állammá lehetne átalakitani. De a 20 évi tapasztalás, mióta a hirhedt hathumajum világot látott, a 20 évi tapasztalás azt mutatta, hogy a török birodalmat modern czivilizált állammá átalakitani nem lehet. De én e themát itt fejtegetni nem akarom és ide nem is tartozik. Azt hiszem, hogy minket, hogy Magyarországot csak az érdekelheti, hogy hazánk veszélybe ne jöjjön, hogy kárt ne szenvedjen és e tekintetben én azt hiszem, hogy mi, Magyarország képviselői jogositva vagyunk legalább azt kérni, hogy Austria-Magyarország semleges legyen.

Ha Törökországnak ereje van a kereszténynyeket alávetni: ez az ő dolga; de ha a kereszténynyeknek erejök van magukat felszabaditani: akkor Austria-Magyarország ne állja ennek utját. A keleti kérdés nagyon csiklandós kérdés; nem forog ott fen a rájáhk-nak érdeke, nem Szerbia és Montenegró érdeke; magasabb érdekek vannak ott és ugy látszik, hogy ha Austria-Magyarország a keleti kérdésbe bele avatkoznék, — én nem vagyok talán jól informálva — de ugy látszik, hogy a hármas Alliance könnyen kettessé válhatnék és hogy Orosz- és Németország közös érdekeiket érvényesiteni kezdenék a Fel- és Al-Dunán. Azt hiszem, hogy ez egy kis veszély volna hazánkra és hogy mi, Magyarország képviselői felvilágositást, egy kis tájékozást, egy kis biztositást kérhetünk ez iránt.

De már nagyon is hosszas voltam. — Ezennel befejezem beszédemet.

A feliratot, melyet én is aláirtam, indokolni nem kell, nagyon is terjedelmes. A benyomás, melyet ezen felirat tegnap a házra tett, engem is nagyon kellemetlenül érintett. Én azt látom, hogy a feliratból olyas valamit magyaráznak, a mi nincs benne. Ha ezen feliratban az volna, hogy mi nemzetiségek az állam, a magyarországi állam ellen volnánk: akkor bizonyosan jogosult volna ezen harag. De mi ismerjük, nagyon is ismerjük Magyarország iránti polgári kötelességeinket; ezen kötelességeinket mi sohasem fogjuk félreismerni. Nem vagyunk mi itten szerbek, románok, tótok, szászok, valami colóniák; nem vagyunk mi oly nép, a mely csak jön és megy; mi ezen hazához vagyunk füzve. Hiszen őseink tetemei is ép ugy itt nyugosznak, mint a magyaroké; mi is csak ugy vérzettünk ezen hazáért és ha mi itt e hazában otthon érezzük magunkat, ha érezzük azt, hogy ez valóban a mi hazánk: nem tudom, hogy ki volna e haza ellen. (*Mozgás.*)

T. ház! Nem régen, pár hónappal ez előtt e teremben azt mondtam, hogy a keleten fekete pontok, a nagy viharnak előjelei mutatkoznak és hogy azon nagy viharnak, mely a keleti catastrófára be fog következni, minket itt Magyarországban mint testvéreket kellene találni. Azóta a fekete pontok felhőkké nőttek ki magokat, a vihar nem indult még meg, de minden perczben megindulhat és ha az elemek ma lecsillapittatnak ott, holnap megint szőnyegre kerül a keleti kérdés: én azt óhajtanám, hogy azon nagy catastrófa minket, mint testvéreket találjon itt, készen a hazát, szabadságot, alkotmányosságot minden ellenség ellen védeni; és ha igy Magyarország minden honpolgára akár magyar, akár nem magyar, szivvel, lélekkel a hazához ragaszkodik: akkor 15 milliónyi nép valamit csak számithat Európában, különben Magyarországnak jövője nem lehet.

Ajánlom e felirati javaslatot, nem elfogadásra, — hanem figyelembe vételre.

Móricz Pál: T. ház! A válaszfelirati vita egyike mindég a nevezetesebb parlamenti vitáknak; mert bár a trónbeszédben a fejedelem szól a nemzethez; de sajátképen a parlamenti kormány fejezi ki nézeteit az általa követendő politika iránt: ennélfogva minden alkotmányos országban a trónbeszéd birálat alá vétetik, anélkül, hogy a fejedelem iránti köteles figyelem, tisztelet megsértetnék.

A válaszfelirati viták alkalmával három főkérdést kell megvitatni; először meg kell birálni a trónbeszédet alakilag és lényegében; másodszor meg kell birálni a válaszfeliratot formailag és benső értékében; harmadszor össze kell hasonlitani a többi felirati javaslatokat s a legczélszerübbet kell elfogadni.

Én nem hiszem, hogy valaki a parlamentben azt hinné, hogy a trónbeszédnek képviselőválasztások alkalmával készittetni szokott részletes s hosszadalmas nyilatkozatnak kellene lennie.

Én azt tartom, hogy elég, ha a trónbeszéd megérinti a főbb tárgyakat s mintegy elősorolja a kormány felfogása szerint a teendőket és előirja azoknak sorrendjét.

Már a tárgyak felemlitéséből, a teendők sorrendjéből következtetést lehet vonni a kormány politikájára; meglehet itélni, felfogta-e a kormány az ország helyzetét, lehet-e a kijelölt uton az ország bajain segiteni s vajon az irány,

Digitized by Google

melyet a kormány követni szándékozik, megfelel-e a szabadelvü párt irányának?

Felhozhatják a trónbeszéd ellenében azon észrevételt, hogy az nem elég részletes; hiszen a kormánynak a már készen lévő számos törvényjavaslatból igen könnyü leendett egyes tárgyakat részletesen is jelzeni; de ez által a trónbeszéd elvesztette volna tömörségét s egész részleteiben még se ismertethetvén a felvett tárgyat, egy szükségtelen s eredménytelen vitára adott volna alkalmat — és praecipitálta volna az úgy is minden egyes tárgynál előkerülendő érdemleges vitát.

Lehet, hogy azokat, kik sokat adnak a phraseologiára, kik ékes mondatok esztergályozására nagy sulyt fektetnek, a trónbeszéd alakilag ki nem elégiti; de a kik a parlamenti nyilatkozatokban hangzatos irályt nem keresnek, azok bizonyára meg lesznek a trónbeszéddel alakilag is elégedve.

Ezeket előre bocsátva, által térek a trónbeszéd lényegére, az abban foglalt tárgyak fontosságára és az egészből kivonható programmra, megbirálvà: vajon a kormány megfelelt-e a várakozásnak, melyet a nemzet benne helyezett.

Reménnyel és bizalommal üdvözölte a fejedelem a nemzetet az országgyülés kezdetén, mely nagyfontosságu kérdések megoldására van hivatva. És ezen szavai a trónbeszédnek viszhangra találtak az országban. Én részemről jelenben nem osztozom azon politikában, mely hazánk bajait az által is növelné, hogy viszonyainkat erősebb szinekkel festve a nemzetet lehangolja. Én nem osztoznám azon politikában, mely az elégedetleneket, kik minden államban és minden körülmények között léteznek, szaporitaná. Én nem tartanám helyesnek jelenben azon politikát, mely bajaink, terheink óriási nagyságát emlegetve, az állam hitelét is akaratlanul csökkentené. Én is érzem bajainkat, érzem terheinket: de a bajt orvosolhatónak, a terheket elviselhetőknek s állapotainkat javithatóknak hiszem.

Sokan már a mult országgyülésen a kormánynak programm nélküliségét vetették szemére és azóta is az évek óta felhalmozott bajokat mind e kormánynak tulajdonitották; pedig meg kellett volna fontolni, hogy minő állapotban találta és vette által a mostani ministerium a kormányzatot. Azonban a kik ösmerik az államháztartásban a sulyegyen helyreállitásának nehézségeit, kik ismerik a deficzit megszüntetésének fontosságát: azok el fogják ismerni azt is, hogy ha semmi egyéb más programmja nem lett volna egy kormánynak, mint a sulyegyen helyreállitása az államháztartásban és ezt sikerrel keresztül viszi, azon kormány örök hálára fogja volna kötelezni a nemzetet.

De legkevésbé vádolhatja programmnélküliséggel a kormányt az, ki kellőleg megfigyelte a trónbeszédből a következő rövid mondatban foglaltakat, mely is igy hangzik: „összhangzásba hozni a közigazgatás különböző ágazatainak müködését, a közigazgatást és az igazságszolgáltatást gyökeresen javitani és pótolni az észlelt hiányokat; a közmunka és közlekedési ügyet minden irányban rendezni, a vasuthálózatot a legsürgősebb szükséglet határai között kiegésziteni; a főrendiházat korszerüleg rendezni; a vallási és házassági kérdéseknek az élet szükségletei által kivánt mérvbeni megoldását eszközölni.“ — Mily nagy feladat ez, mind mennyi szorgalmas figyelmes körültekintő munkást igényel; valójában a fenebb elősoroltak annyi fontos tárgyat foglalnak magukban; miszerint óhajtanunk kell, hogy mindazokat az országgyülés alatt elvégezhessék. Ha végre ezeket a trónbeszéd azon részével kiegészitjük, melyben a hitelviszonyok rendezése, az ipar, kereskedelem, termelés fejlesztése, az adóképesség emelése említtetik: akkor meg kell győződnünk, hogy a kormány az ország helyzetét kellőleg felfogta, bajainkat ösmeri, az orvoslás módjaival is tisztába van s csak a törvényhozás hozzájárulása, higgadt munkálkodása szükséges, hogy hazánknak egy jobb jövőt teremtsünk és az általános jólétet előmozditsuk.

Van azonban a trónbeszédnek három igen fontos tárgyra vonatkozó része, mely az első hallásra nekem is homályosnak tetszett, — és ezek a polgári házasság, a bankkérdés, a kereskedelmi és vámügyre s általában a 10 évre kötött egyezmények megujitására vonatkozó részek.

Azonban ily fontos okmány megitélése alkalmával nem szabad az első benyomásoknak engedni, nem szabad az irály hatásának engedve a tárgy felületén elsikamlani; latolni kell minden szót s ki kell keresni azoknak valódi jelentőségét. És ha mélyebben gondolkozunk a fennebb érintett mondatok felett, megtaláljuk annak valódi és megnyugtató értelmét. De lássuk egyenként a mondottakat.

A vallási és házassági kérdéseknek *(Halljuk!)* az élet szükségei által kivánt mérvben való megoldását egyik főteendőül emliti a trónbeszéd, s bár a polgári házasság behozatalának jelzése gondosan kerültetett, de ez másra mint erre nem vonatkozhatott:

A polgári házasság behozatala 3 módon eszközölhető.

1-ör a kötelező polgári házasság által,

2-or annak facultative megengedésével,

3-or az ugynevezett szükségből polgári házasság iránti törvény által.

Én elméletileg tekintve a tárgyat, a polgári házasságot szükségesnek tartom, nem csak azért,

Digitized by Google

mert a vallásegyenlőség elvéből önként következik, hogy az állam minden vallásu polgárai követhessék szivök vonzalmát s tetszésök szerint házasulhassanak még azon esetben is, ha egyik vagy másik felekezet vallási elvei az egybekelésnek akadályul szolgálnának. *(Helyeslés.)*

De szükségesnek tartom a polgári házasság behozatalát azért is: mert a házassági egyesülésnek egy előleges szerződés általi szabályozása egyuttal a házas felek, az örökösök és az árvák jogainak biztositása, mely által sok vitás kérdések elkerültetnek s megakadályoztatnak számos oly perek, melyek igen sok család nyugalmát feldulták s megfosztottak nem egy örököst, nem egy árvát jogos tulajdonaiktól. *(Élénk helyeslés.)*

Ezek, a miket fenebb emlitettem kétségtelen igazságok; mindazonáltal a törvényhozónak nem szabad figyelmen kivül hagyni az állam polgárainak miveltségi állapotait, szokásait, sőt anyagi helyzetét sem: ez okból nem lehet mindig az elmélet ösvényén járni.

Magyarországon a nép vallászkülönbség nélkül meg van szokva az egybekelés cselekményében egy ünnepélyes szertartást látni, — a templom a legtiszteltebb, legfőbb hely, a legfényesebb helyiség — az egyházi lelkészek a legtiszteltebb egyéniségek rendesen külső és belső tulajdonságaiknál polgári állásaiknál fogva. És hasonlitsuk össze a templommal a némely kisebb falvakban létező tulszerény községi házakat, a néhol irni sem tudó falusi birákat a lelkészek egyéniségével: és egy tekintetre meg kell győződnünk, hogy a kötelező polgári házasság behozatalában — a nép igen nagy része ünnepélyes cselekmény profanalását látná. *(Ellenmondások. Helyeslés.)*

Ezenkivül a polgári házasságnak kötelezőleg, sőt még facultative való behozatala is mélyen belenyúl a római katholikusok egyházi ügyeibe; *(Mozgás)* pedig Magyarország 8 millió katholikus polgárának hitágazatait könnyelmü kezekkel érinteni, s felzavarni annyi polgárnak nyugalmát, nem volna czélszerü. *(Helyeslések.)*

És én, magam részéről, mint egyén, mint protestans ember, hálásan emlékszem vissza, hogy minket protestánsokat vallási küzdelmeinkben nem egyszer a szabadelvü katholikusok segitettek s most én részemről némi hálátlanságnak tartanám ezen kérdés idő előtti erőszakos megoldása iránti agitatióval viszonozni a nekünk több izben tett szolgálatokat. *(Helyeslés.)*

De különben is jelenben még a kötelező polgári házasság behozatala ellen van majd minden felekezetnek s papságának többsége; s daczára annak, hogy én a kötelező polgári házasságot elvileg jónak s szükségesnek tartom: mint törvényhozó jelenben mellőzni kivánom. *(Mozgás. Helyeslés.)*

Hogy pedig mindezek daczára a szükségbőli polgári házasságot be kell hozni, ennek bebizonyitására csak egy elvitathatatlan tényt hozok fel.

Tény az, hogy ha oly egyének akarnak egybekelni, kik vallási hitágazataiknál fogva az egybekelést hazánkban nem eszközölhetik, által mennek Austriába s ott hajtják azt végre, ebből pedig két igen sajnos körülmény következik, tudniillik vagy ott maradnak — és akkor elveszti őket a haza; vagy vissza jönnek: de akkor a polgári házasságból származott gyermekek hazánk fenálló törvényei szerint törvényesekül el nem irmertetnek. *(Helyeslés.)*

Ezekből méltóztatnak látni, hogy a baj égető s én csak üdvözölni tudom a kormányt, midőn törvényeink hiányát körülményeink figyelembevételével pótolni siet. *(Helyeslés.)*

Ezek az okok, melyeknél fogva én a szükségbeli polgári házaságnak behozatalával ezuttal beérem. *(Helyeslés.)*

Azonban a házassági perek jelenlegi különböző forumait, — melynélfogva az állam polgárai felett majd egyházi, majd világi birák itélnek,— tarthatatlannak tartom. Nem egyezik az meg a törvény előtti egyenlőséggel, nem az átalános jogi fogalmakkal, melynélfogva mihelyest polgári törvénykönyvet készitünk: ezen állapoton segiteni kell mulhatatlanul; s mert a trónbeszéd a házassági kérdéseknek az élet szükségei által kivánt mérvben való megoldását kilátásba helyezi: a kormány intentióival e tekintetben is teljesen megelégszem. *(Helyeslés.)*

Most áttérek a bankkérdésre vonatkozó részére a trónbeszédnek, *(Halljuk!)* melyben érintetik, hogy a kormány buzgalommal törekszik a bankkérdésnek jog- és czélszerü megoldására.

Nem kutatom az okokat, a hibákat, melyek miatt a bankkérdés megoldása az előző kormányok által elmulasztatott; de a bajok, melyek e miatt származtak, nagyok és sulyosak.

Mai világban kereskedés, ipar és gazdászat a solid rövid hitelt nem nélkülözheti, hol hitel nem létezik vagy a solid hitel is megszorittatik: ott a pusztulás áll be; — s hogy az ország összes lakosai hitelének egyetlen forrása egy más állam területén, egy más állam kormánya által ellenőriztessék: ennek megengedése az országgyülés és a kormánynak erkölcsi lehetetlenség

Uj egyezmények — a pénzforgalom biztositása — több más kedvezmények mellett sem elégségesek; az önállósitás pedig a közösség fentartásával absurdum. Bajainkon félrendszabályok által segiteni nem lehet; gyökeres orvoslás kell.

Magyarország évek hosszu során türt és nagy áldozatokat hozott, hogy az osztrák kormányok és az osztrák nemzeti bank között létre-

Digitized by Google

jött szerződések által a békés megoldás elébe gördített tényleges akadályok megszünjenek; s most midőn ezen szerződések nemsokára lejárnak s a tér szabad lesz, midőn az áldozatoknak hasznát vehetjük: nem lehet, nem szabad másképp, mint a nemzet elidegenithetetlen jogainak, a magyar állam önállóságának s polgáraink nagy érdekeinek megfelelőleg a dualismus és paritás alapján megoldani ezen fontos kérdést. Egy önálló független magyar jegybank pedig a dualismus és paritás alapján Austria által is elfogadott elveknek szükségképeni következménye s Magyarország államiságának nélkülözhetetlen kelléke.

Daczára ezeknek Austriában a sajtóban és közéletben egyiránt emelkednek hangok, melyek a Lajtán tuli közvéleményt félrevezethetik; pedig kivánatos lenne, ha megértenék, hogy egy önálló magyar jegybank létesitése, vagy nem létesitése nem tőlük függ: ez a mi magánügyünk. Ne vezesse félre a mi tisztelt osztrák szomszédainkat azon méltányosság, melylyel mi a közösen érdeklő viszonyok iránt eddig is viseltettünk és ezután is viseltetni fogunk.

Ne vezesse félre őket azon körülmény, hogy mi a nemzeti bank részvényeseivel is készek lennénk egy önálló magyar jegybank létesitése iránt egyezkedésbe bocsátkozni; mert ha lehet, kiegyezünk velök; de ha nem lehet, felállitjuk a magyar jegybankot nélkülök is.

Mi is czélszerünek tartanók a közös valutát előbb helyreállitani; de ha ennek helyreállitását ürügyül akarják felhasználni a magyar jegybank felállitása ellen: akkor állitunk és állithatunk egy önálló magyar valutát, egy érczpénzzel jegyeit beváltó jegybankot a közös valuta helyreállitása nélkül is.

Ne feledjék, hogy Austria népeinek jóléte Magyarország jólétével válhatatlan kapcsolatban van. Austria ipara nem versenyezhet átalában véve fel; erre a külföld iparával elég bizonyiték az, hogy a védvám iránti tendentia minő haladást tesz Austriában. Magyarország az osztrák iparnak legbiztosabb piacza, Austria kereskedésének leghatalmasabb forrása s vasutai forgalmának legerősebb tápláló helye.

Austria népeinek, de Austriának mint államnak is érdekében áll, hogy magyar gazdának legyen olcsó pénze, legyen vagyonához mért hitele, hogy mentől többet, mentől olcsóbban termelhessen s azon iparos czikkeket, melyet az ország épen nem, vagy a szükséglethez mérve kevésbé állit elő, tőlük megvehesse. Ezeknél fogva, ha egy osztrák pénzügyér egy önálló magyar jegybank létesitése ellenében nehézségeket gördítene: az egy-két osztrák pénzember vagy egy intézet érdekében járna el; de egyuttal a Lajtántuliak átalános és a fejedelmi ház érdekei ellen cselekednék.

A magyar kormánynak a közös érdekeknél fogva sem lehet más feladata, mint a fenforgó nehézségek figyelembevételével a bankkérdést a jog- és czélszerüség szempontjából egy önálló magyar jegybank létesitése által megoldani; miért is a trónbeszéd ezen kifejezéseinek valódi értelmében megnyugvást találok.

A trónbeszédnek a főrendiház reformjára vonatkozó része fölött is elismerőleg kell nyilatkoznunk. Népképviseleten alapuló alsóház és rendi felsőház összeférhetetlen institutiók — és ennek reformja az 1848-ki törvényeknek lényeges kiegészitése lenne.

Valójában a főrendiház korlátlan vetója mellett, hogy az alkotmányos tárgyalások fel nem akadtak: az csak a főrendiház tapintatosságának tulajdonitható; — remélem, hogy a kormány a milyen bátorsággal fogott e kérdéshez, hasonló sikerrel és az ország megnyugvására a lehető leghamarabb fogja azt elintézhetni. *(Helyeslés a középen.)*

A külhatalmasságokkal fenálló szivélyes viszonyunknál fogva a fejedelem a béke fentartása iránti reményét fejezi ki s bár Magyarország nem fél a háborutól, de a magyar állam érdekeinek egyedül megfelelő külügyi politika csak az lehet, mely e sokat szenvedett hazának a békét biztositja és csak örömét s megelégedését fejezheti ki a ház a külügyeknek az ország érdekeinek megfelelő vezetése fölött; végezetre:

Legemelkedettebb része a trónbeszédnek, melyben fölemlittetik, hogy a közjólétet fölemelni s tartósan megszilárditani csak valódi hazafiság s egyéni szorgalom s kitartó munka képes; — és hol az érintetik, hogy az ország helyzete, az előkészitett javaslatok nagy száma buzgó cselekvésre int s felhivja a fejedelem a képviselőházat, hogy kövessük ez intelmet, mert minden percz a haza vesztesége lenne.

Igen, tisztelt ház, a képviselőház öregebb és ifjabb tagjai, egyik tapasztalataival, másik ifju buzgalmával, de összhangzatosan, egyetértőleg, félretéve minden versengést, minden magánérdekeket, egyesüljünk s kitartó lankadhatatlan buzgalommal járuljunk a nagy munkához, melynek végczélja a haza boldogsága. *(Helyeslés a középen.)*

Most eljöttem azon ponthoz, a hol a különböző válaszfeliratokat kell megbirálnom. *(Közbeszólások a szélső baloldalon: „A 10 évi szerződésre vonatkozólag még nem nyilatkozott.“)*

Elismerem, hogy a trónbeszéd ezen része a legáltalánosabban van tartva; de ez természetes is. Ezen szerződések 2—3 év mulva járnak le, igy a tárgyalások a legkezdetlegesebb stadiumban lehettek, itt tehát határozott irányt kijelölni annyi volna, mint az egyezkedésnek elébe vágni akarni. *(Helyeslés a középen.)*

Digitized by Google

Áttérek tehát a különböző válaszfelirati javaslatokra.

A mi t. barátom Simonyi Ernő és elvbarátai által benyujtott válaszfeliratot illeti: megvallom az engem szokatlanul és örömmel lepett meg; örömmel először azért, mert azon egy törvényes, loyalis érzet vonul végig, a melyet én csak üdvözölni tudok; másodszor azért, mert ha visszaemlékezem a három év előtti válaszfelirati vitára: akkor t. barátom igen érdekes beszédében a történt visszaélések miatt a képviselőház eloszlatását követelte, mert nem tartotta törvényes repraesentatiónak és azért t. barátom mostani beszédét teljes megnyugvással vehetem, mert tapasztalom, hogy most nekik sincs valami sulyos panaszuk a kormány ellen. Maga az ő válaszfelirati javaslatuk egy-két pont kivételével a trónbeszédnek paraphrasisa. Mélyebben megy be az egyes kérdések részletezésébe; de valósággal visszhangja a trónbeszédnek. Két pont van benne, a mi eltér attól, az egyik a közös ügyekre vonatkozik; a másik pedig az önálló vámterületre. A közös ügyekre nézve t. barátom és képviselőtársamnak azt felelhetem, a mit a fusió alkalmával feleltünk, hogy az most nincs napirenden *(Zaj a közjogi ellenzék részéről, közbeszólás: Hát mikor lesz, ha most nincs);* a mi pedig a közös vámterületet illeti: arra feleletem az, hogy én helyesebbnek tartom a trónbeszéd kitételét; mert az nem decretálja, hogy közös vagy egységes, vagy külön vámterület legyen-e; de fen hagyja mindkettőnek a lehetőséget, mert annak az eldöntése az egyezkedéstől függ.

T. barátom az önálló vámterületet ugy árulja, mint ahogy azon universális gyógyszereket szokták, melyek minden betegségben hatnak; pedig sem az emberi organismus gyógyitására, sem egy ország roncsolt pénzügyeinek javitására nem létezik ily universális gyógyszer. A külön vámterület olyan valami, hogy lehet, hogy ahoz nekünk is hozzá kell járulnunk, ha Austria követelései oly tulságosak lesznek; de annak jósága vagy rosszasága nem attól függ.

Azon példák, melyeket t. barátom Angolország és Amerikából felhozott, ő, ki Angliában oly soká lakott s a ki oly jó tudja mint ő, hogy ott az egész vámterület egy pár kikötő elzárásával meg van védve: Magyarországra nem alkalmazhatók, a hol oly óriási a terület a népesség arányához képest és a forgalom igen kicsi a terület nagyságához mérve, hol erdőséggel van körülvéve az ország határa, a hol tehát a csempészet oly könnyü, ott nagyon nagy kérdés az: vajon az önálló vámterület pénzügyi tekintetben hasznos-e vagy nem? Nem mondom, hogy nem lehet felállitani; de az még ma kétséges. *(Helyeslés a középen.)*

T. barátom jól tudja, hogy a continens sok állama egységes vámterületet képezett és vajon Németországban a kézmüiparból élő würtenbergi népnek érdekei a szomszéd badeni nép érdekeivel nem ütköztek-e össze? vajon a boroszlói nagy gyárosok érdekei az oldenburgiak érdekeivel nem ütköztek-e össze? De méltányosan kiegyenlittettek az érdekek és a közös vámterület mindegyiknek hasznára vált.

Ne gondolja t. képviselőtársam, hogy mi Austria gyarmatává akarjuk tenni Magyarországot. *(Közbeszólások a közjogi ellenzék részéről: De igen is!)* Nem! mi hiven meg fogjuk óvni érdekeinket, nem fogjuk odadobni senkinek martalékul; de minden attól függ, hogy miként bánnak velünk. *(Helyeslés a szabadelvü párt részéről.)* E tekintetben tehát sokkal helyesebbnek tartom a trónbeszéd kitételét, mely mind a kettő lehetőségét fentartja.

T. barátom védvámot akar alapitani; hozzá teszem, hogy ez végeredményében semmi egyéb, mint a producens osztálynak megadóztatása az iparos érdekében. *(Ellenmondások a közjogi ellenzék részéről, helyeslések a szabadelvü párt részéről.)* Ez kétségtelen; megtanit rá minden tudós és ez minden könyvben bőségesen feltalálható. T. barátom figyelmét talán elkerülte azon kérdés, hogy addig hogyan fog ipar fejlődni: a mig a munkabérek ily magasak lesznek; mikor a kovács és szabó leteszi müszereit és aratni megy: mert sokkal nagyobb munkabért kap, mintha saját iparát üzi. Egy nem létező ipart védeni s azon mezei gazdaságot, mely ugyan kinlódik, nagy nehezen él, de mégis törzsalapját képezi a nemzeti vagyonnak — uj adókkal terhelni: ez nagy kérdés s e fölött csak igy könnyedén pálczát törni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szabadelvü párt részéről.)*

Én már e szempontból sem fogadhatnám el t. barátom válaszfeliratát.

A mi a Miletics és Polit képviselők által beadott válaszfelirati javaslatot illeti, nem vagyok oly szerencsés, hogy az előttem szóló urnak beszédét ugy megérthettem volna, hogy rá tüzetesen válaszoljak; de azon felirati javaslat semmi egyéb, mint egy lázitó brochure, egy lázitó röpirat, *(Élénk helyeslés)* válaszfelirati alakban beadva, hogy országos költségen kinyomassék. Ismerjük e hangokat az 1848-iki forradalom idejéből; de a válasz sem fog késni. Ha őseink birtak azon bátorsággal — elfoglalni e hazát, ha apáink birtak annyi hazafisággal megvédeni azt ezer éven át: mi meg fogjuk védeni a külellenség ellen; de meg fogjuk védeni a lázadók ellen is. *(Hosszas élénk helyeslés a középen.)*

Egyébiránt e válaszfelirati javaslatot, melyet a ház küldöttsége a ház elé terjesztett, ugy külalakjában, mint beltartalmában helyeselvén, elfogadom. *(Helyeslés, éljenzés a középen.)*

Hegyessy Márton: T. ház! Midőn a jelen felirati vitában részt akarok venni, kettős szem-

Digitized by Google

pontot tüztem ki magam elé és ezt nem fogom szem elől téveszteni összes országgyülési működésem alatt; és ez a két szempont: az objectivitás és az idő megbecsülése. (*Helyeslés.*) Az objectivitást a parlament méltósága, az idő megbecsülését reánk váró nehéz feladatok megoldhatása parancsolja.

Érzem, t. ház és érzik elvbarátim is, hogy e jelen országgyülés az odaadó munkásság országgyülése s hogy ha a képviselők nehéz feladatuknak meg akarnak felelni: akkor mindenikünk első sorban való teendőjét a rideg munka képezi és csak azután jő a beszéd. Épen azért én részemről — és azt hiszem, elvbarátim részéről is, — biztosithatom arról a t. többséget, biztosithatom a kormány minden tagját, hogy mi párttekintetből a merev ellenzékeskedést nem tüztük ki feladatunkúl, (*Helyeslés*) hanem ha az elénk terjesztendő törvényjavaslatok hazánk jobb jövője, a democrat haladás és a valódi szabadelvü igényeknek megfelelnek: mi azok tárgyalásánál magunk is támogatni fogjuk a kormányt. (*Helyeslés.*)

Ezen két szempont azonban megengedi, hogy szavazatomat, melylyel a többség által előterjesztett felirati javaslathoz nem járulhatok, kellő rövidséggel indokolhassam. (*Halljuk!*)

Tagadhatlanúl való azon kétségbeejtő helyzet, hogy hazánk a pénzügyi bukás szélén áll. Rendes bevételeinkből nem fedezhetjük rendes kiadásainkat, adósságokat halmozunk, hogy fedezhessük napi kiadásainkat, hogy az államgépezet fenakadást ne szenvedjen. Ez nem tarthat sokáig, mert nekünk nem szabad oly adósságokat összehalmoznunk, melyek alatt a jövő nemzedék válla összeroskadjon. Ez a pazarló apa eljárása lenne, a ki, csakhogy magának élvezetet szerezzen: elpazarolja a családi vagyont és koldusbotra juttatja gyermekeit. Nem tarthat továbbá azért sem, mert ha a pénzvilág arról győződik meg, hogy nálunk vagy az akarat vagy a képesség hiányzik arra, hogy állami kiadásainkat állami bevételeinkkel egyensulyba hozzuk: akkor lassanként megszünik hitelünk, melyet eddig is csak szégyenteljes uzsorakamatok által valánk képesek fentartani és akkor elháríthatlan lesz a pénzügyi bukás, mely a jelen politikai, sociális és nemzetközi viszonyok mellett egyértelmü volna ez hazánk állami életének sirbafulásával. E véget nem akarja senki.

Azon nemzet, mely ezredévi viharok közt megtartotta lételét, folyton küzdve észszel és vérrel a saját és a civilisatió érdekeiért, a nemzet nem érdemel meg ily kisszerü halált. Ezt elháritani minden hazafinak legszentebb kötelessége; ez képezi nekünk legelső sorban való feladatunkat. Ha a létező bajokat orvosolni akarjuk: fel kell keresnünk azok kutforrását; mert csak ugy alkalmazhatjuk a kellő gyógyszert.

A jelen pénzügyi helyzetet, a kiegyezési törvények káros volta, a helytelen pénzügyi gazdálkodás és belügyeink rendezésénél követett, idegen nemzeteknek hazánk viszonyaival és nemzetünk geniusával össze nem egyeztethető intézmények majmolása teremté. Midőn ezekre rá akarok térni, egyátalában nem akarok incriminálni. Az incriminátiók ugy sem használnak semmit. A kiegyezés azonfelül, hogy megfosztotta hazánkat az államélet legfőbb attributumaitól, a pénz- és hadügyek fölötti rendelkezési jogtól s oly terheket rótt nemzetünkre, melyek még culturalis fejlődésünk árán sem birhatók meg. A véderőnek megállapitott magas száma és módozatai kiszivattyuzták hazánk materiális életerejét; a megkötött vám- és kereskedelmi szerződés elölte a kis ipart és hazánkat a pauperismus örvényébe sodorta.

A helytelen gazdálkodásnak helytelen indokát szerintem az képezte, hogy évtizedek mulasztásait akarván helyrehozni, egyszerre akartunk azon niveaura emelkedni, a hová a cultur-államok csak évtizedek során át jutottak és tulbecsültük nemzetünk erejét és itt elismerem, mindnyájan hibáztunk. Szakitani kellett volna azonban a megkezdett uttal, már akkor, midőn a kifejlendő bajok első symtomái mutatkoztak.

Belügyeink rendezésénél feledtük, hogy intézményeink helyes irányban csak ugy fejleszthetők: ha azok a történelmi alapon nemzetünk geniusával hozatnak kapcsolatba, ha a rendszerességet alkalmazzuk intézményeink fejlesztésében. Mi organisáltunk sokszor a democrat haladás érdekeinek mellőzésével, organisáltunk minden rendszer nélkül és az organisatióból lett egy desorganisatió, mely azonfölül évenként milliókba kerül. Ezek lévén a bajok kutforrásai, ha ezek t elháritjuk, a kellő gyógyszereket alkalmazzuk: akkor megmentettük hazánkat a pénzügyi bukástól, akkor biztositottuk nemzetünk életét és akkor kormányozhatjuk állami hajónkat oda, a hova azt vezetni a civilisatió igenyli, t. i. a szabadság eszméje felé.

Ezeknek létesitése azonban csak ugy eszközölhető, ha a bajok gyógyitásához rögtön hozzáfogunk. Meg kell szüntetni a kiegyezési törvény káros szabványait és akkor a nagyhatalmi politika mellőzésével rendezhetők hadügyeink ugy, hogy azok ne absorbeálják materiális erőnket és akkor az önálló vámterület felállitásával és a védvámok behozatalával uj erőt önthetünk materiális életünk elzsibbadt ereibe. Nézetem szerint, ha mint önálló állam élni akarunk, nem vegetálni: állami függetlenségünknek a personal unio alapján való visszaállitása akkor is első teendőnket képezi, ha ezt a pénzügyek oly égetően nem parancsolnák. Szakitani kell a helytelen rendszerrel és fejlő-

Digitized by Google

désünket inkább lassan, de erőnk keretén belől kell eszközölni.

Belintézményeinket a rendszeresség elvének alkalmazásával a történeti alapok és a nép geniusának respectálásával ugy kell fejleszteni, hogy az állam minden organismusa összhangzásba hozassék.

Ezek létesitése azonban a terv megállapitásánál a multat, jelent és jövőt átölelő államférfiui tapintatot, a viszonyok bölcs combinálását és az irányelvek szigoru korvonalozását, a kivitelnél pedig vissza nem rettenő erélyt követel.

Ha, t. ház, ez elvek megvilágitásával veszem vizsgálat alá az előttünk fekvő két válaszfelirati javaslatot, — igenis kettőről szólok csak, mert a harmadikra, melyet Miletics és egyetlen egy elvtársa irt alá, és a mely bünös merénylet a magyar államiság fogalma ellen és a mely szántszándékkal tapodja a magyar birák iránti köteles tiszteletet, mondom, erre nem reflectálva: azt hiszem, hogy miután a képviselőket a képviselői immunitás védi és miután ennélfogva azon nyilatkozatok nem adhatók át a fenyitő igazságszolgáltatás megérdemlett sulyának, a leghelyesebben járunk el, ha egyszerüen ignoráljuk. *(Helyeslés.)* Mondom, ha az előttünk fekvő két felirati javaslatot figyelembe veszem, ugy találom, hogy a többség által előterjesztett válaszfelirati javaslat azon irányelveket, a melyeket kijelöltem: vagy nem, vagy ellentétesen jelöli meg.

Én nem osztozhatom t. Móricz Pál képviselő ur azon fölfogásában, hogy a sorrend megállapitása már maga körvonalozza a kormány által követett irányt; és ha tekintem a kormány eddigi müködését: szintén azon conclusióra kell jutnom, hogy az általa követendő irány eddig elrejtetett. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy kételkedni akarok a kormány jóakaratu intentiójában; nem akarom kétségbe vonni hazafiságát, sőt többet mondok, ha ez a kormány a hazának pénzügyi sebeit behegeszti: én lennék az első, ki ezen tényért megtapsolná. De én vak bizalom után nem indulok; ez az indok, miért nem járulhatok a többség által előterjesztett javaslathoz. Én nem akarom azt sem mondani, mintha a jelen többség nem akarna a bajon segiteni.

Örvendetes dolognak tartanám, ha a többség a hazának jelen megsemmisüléssel fenyegető bajain akarna segiteni és ha a kisebbség lehetne a jövő eszményképének harczosa, lehetne annak kizárólagos munkása. Miután tehát a többség által előterjesztett felirati javaslat az általam kifejtett elvekkel ellentétben áll: annál fogva én — habár nem is osztozom minden részleteiben, — a Simonyi Ernő képviselő ur és elvtársai által előterjesztett felirati javaslatot fogadom el az általános tárgyalás alapjául. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

B. Senyey Pál: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenek előtt kijelentem, hogy azon felirati szerkezethez, melyet a függetlenségi párt benyujtott, a magam részéről nem járulhatok; nem, azon sarkalatos elvi ellentétnél fogva, mely köztünk és köztük a közjogi alapra nézve uralkodik. Többször nyilvánitottam hitemet és meggyőződésemet, hogy a közjogi alap, a mint törvényeink által megállapittatott és azon alkotmányos szövetség, mely a monarchia két állama között fenáll: alkotmányos állami létünknek és nemzeti függetlenségünknek egyik lényeges garantiája és hogy én ahoz nem csak azért ragaszkodom, mert meg van és egyelőre oly könnyen meg nem változtatható; de egész őszinteséggel megvallom, ragaszkodom azért, mert nemzetünknek sajátságos viszonyainál, Európa politikai conjuncturáinál fogva jónak és szükségesnek tartom. *(Helyeslés a középen.)*

Nem a közjogi alap az, a mely a financziális bonyodalmainknak kutforrása. Erőnknek tulbecsülése okozta a bajokat és az nekem intésül és tanulságul szolgál, hogy egy más, még sokkal veszélyesebb téren ugyanazon hibába ne essünk. Annyival inkább kivánom, hogy e tekintetben kétely ne létezzék és hogy legalább a mi álláspontunk e tekintetben kiemeltessék, — mondom, — kétely ne létezzék arra nézve, a mi hitem és meggyőződésem, hogy a nemzet többsége őszintén és mellékgondolat nélkül ragaszkodik a közjogi kiegyezéshez. Mert más téren, az anyagi érdekek kiegyezése terén kényes és nehéz megoldásu kérdések tárgyalása forog szőnyegen, oly tárgyalások, melyek csak kölcsönös bizalom és méltányosság alapján vezethetnek üdvös czélra, és a melyekre nézve káros behatásu volna: ha gyanu ébresztetnék e tekintetben, hogy a nemzet többsége a közjogi alapot, melyet törvényeink szentesitenek, csak mint szükséges roszat tekinti.

Ezen kiegyezési tárgyalásokra nézve megvallom egész őszintességgel, t. ház, hogy én azok közzé tartozom, kik a közjogi intézmények kapcsán tul az anyagi érdekek közösségében is a kölcsönös erők és érdekek jelentékeny tényezőit ismerem fel és hogy ezeknek czélszerü és jól berendezett kiegyeztetése által véleményem szerint becsesebbé, szilárdabbá válik azon közjogi kapocs, melyet törvényhozásunk saját megóvásunk érdekében elfogadott.

Beismerem azt, hogy az anyagi viszonyok terén az érdekek közt, azoknak nagybani és sokbani találkozása mellett, lehetnek egyes lényeges ellentétek, azoknak kiegyeztetése a helyes politikának feladata, azok felmerülnek nemcsak szövetségi, de minden nemzetközi érintkezési viszonyban. És biztositom a t. kormányt magam és elvtársaim részéről, hogy azon tárgya-

Digitized by Google

lások folyamán melyek most a bank és vámügy kérdésében folyamatban vannak, a mi részünkről mindig azon magatartással fog találkozni, mely a létezhető nehézségeknek nem öregbitését, hanem azoknak csekély erőnkhöz képest kiegyenlitését előmozditja. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Bajnak, mondhatnám, csapásnak tartanám, ha zilált viszonyaink mellett az anyagi érdekek terén egy küzdelem és versenygés stadiuma állana be, a melyen mindkét fél nagy áldozatokat, nagy veszteségeket szenvedne. *(Helyeslés.)*

Hiszem és remélem, hogy ezen tárgyalások, — kivált ha a t. kormány előre tudja, hogy Magyarország érdekében mit kell és a kölcsönös méltányosság szempontjából mit lehet követelnie, — ha tisztán kitüzi magának a határt a követelések és önmérséklet közt és ha a tárgyalások közben egy részről loyalis őszinteséggel, más részről pedig határozottsággal fogja állását fentartani és ha — mondom — kivált a tárgyalások alatt minden, a mi ingerültséget okozhatna, elmellőzhetik: szerencsés eredményre fognak vezetni.

Áttérek most, t. ház! azon felirati szerkezetre, mely a ház bizottsága által van előterjesztve *(Halljuk!)*

A trónbeszéd átalános, a helyzet komoly nehézségeit kiemelő mondatai és az általam emlitett felirati szerkezet, mely a trónbeszédnek szabatosan fogalmazott viszhangja és a mely lehetőleg még nagyobb átalánosságban kiván mozogni: világosan mutatják a t. kormánynak szándékát; és miután a bizottság a többség kifolyása, a t. ház többségének abbeli egyetértését, hogy a felirati vita a loyalitás azon kifejezésén tul, mely a szerkezetben igen szerencsésen van eltalálva és melyet — közbevetőleg mondva — a másik felirati szerkezetben is nagy örömmel szemléltem, mondom azon loyalitási hangon tul, melyben mindnyájan megegyezünk, — ugyanazon szük keretben mozogjon, melyet a trónbeszéd felkarolt, és hogy azon komoly törvényhozási müködés, melyre a legmagasabb trónbeszéd által felhivatunk, azon időre halasztassék, midőn a t. kormány számos előterjesztéseit, — mint a trónbeszédben mondatik, — a legsürgősebb teendőkre nézve a közélet minden ágaiban elő fogja terjeszteni.

Elfogadom a helyzetet, t. ház. Nem tagadom, hogy érzésem azt sugalja, hogy a kormány, mely a parlament elé egy oly többsége által környezve lépett, milyet előtte még egyetlen kormány sem birt és mely az én véleményem szerint e többséget nem programmja alapján, melyet nem hallottunk, de az ország közvéleményének azon befolyása és azon áramlata alapján nyerte, hogy a pártok fusiója alapján keletkezett nagy és erős kormánypárt és erre támaszkodó kormány épen e támogatás hatályánál és erélyénél fogva képes lesz bennünket a létező bajokból kiemelni; — mely érzületnél fogva a nemzet sem a választások előtt, sem azok alatt, nem kérdezte a kibontakozás utjait és módjait, sem annak eszközeit és gyakorlati kivihetőségét, hanem a bizalomnak mintegy odaadással határos előlegezésével a jobb jövő iránti hitet és reményt vélte feltalálhatni, — hogy mondom a kormány viszonzandó e bizalmat, megragadja az első alkalmat, hogy a nemzet előtt politikájának alapvonásait elmondandja és elmondja azt, hogy fontos feladatának, mely mindnyájunk tudomása szerint a pénzügy rendezésében, a megrendült államháztartás sulyegyenének helyreállitásában és a minden viszonyokban mutatkozó zilált állapotok gyökeres orvoslásában áll, — hogy ezen feladatnak mikép, mily részletekkel, mily alapokon kiván megfelelni.

Megvallom tisztán és őszintén, t. ház, hogy érzésem azt sugalta, miként a kormány, mely a legmagasabb trónbeszédben igen helyesen azon magasztos intelmet intézi hozzánk, hogy minden elvesztett percz a haza vesztesége: önkényt megragadja az első perczet és a nemzetet politikájának alapvonásairól tájékoztatni fogja és hogy a kormány, mely a trónbeszédben igen komolyan és határozottan utal arra, hogy a nemzet készségétől és nemes kötelességérzetétől áldozatok fognak követeltetni, önönmaga, a nemzet megnyugtatása végett, sietni fog elmondani: mi az, mit előkészitett; mi az, mit javasolni kiván, hogy ezen áldozatok minél mérséklettebbek legyenek és lehetőleg compensálva a reformmünek azon áldásos gyümölcsei által, melyek állapotainkat gyökeresen javithatják.

Ámde t. ház, várakozásra utaltatunk, várakozásra azon időre, midőn a törvényjavaslatok előttünk lesznek. Én, mint jelzém, én, ez álláspontot elfogadom Alkotmányos érzületem ugyanis tisztelettel fogadja a közvélemény azon manifestatióját, mely a választások eredményében mutatkozik, melynél fogva előttem világos, hogy sokan, mit nem tagadok és elismerek, határozott bizalomból csatlakoztak a kormánypárthoz; de vannak és nem kevesen, kik tették ezt azért is, mert az ország jelen körülményei közt mindenekelőtt bevárni kivánták a kormány tetteit és előterjesztéseit és azon reményben csatlakoztak a kormánypárthoz, hogy a kormány intézkedései a helyzet szinvonalán fognak állani és ha a tapasztalásban nem fognak csalatkozni, a kormánypárt erősitése és a kormány támogatása által vélték polgári jogukat leginkább gyakorolhatni.

A közvéleménynek ezen felfogása kettős kötelességet szab mi ránk: az egyiket a kormányra, hogy ezen várakozásnak, ezen reményeknek minél

Digitized by Google

előbb és lehetőleg minél teljesebben feleljen meg; nekünk pedig t. ház, kik a ház ezen oldalán ülünk és kik a számarányoknál fogva a parlamenti eljárásra különben is csak szerény befolyást gyakorolhatunk: azon müködési kört szabja elénkbe, hogy az eljárási mód és időre nézve a t. többségnek átengedve a felelősség terhét és érdemét, mi magunk részéről akadályozólag közbe ne lépjünk.

Nem a csüggedés, nem is a lemondás hangja ez, melyet ezennel kifejezek. Igaz, hogy a választások következtében kevesen jelentünk meg e házban; igaz, hogy sajnos veszteségeket szenvedtünk; de azért t. ház! választóink és önnön magunk iránti kötelességnek tartjuk, meggyőződésünknek és elveinknek kifejezést és érvényt szerezni mindannyiszor, valahányszor erre a concrét esetek felhozása által alkalom nyilik. *(Helyeslés.)*

Reméljük különösen, hogy a nemsokára megkezdendő budget-tárgyalások alkalmával erre bő alkalmunk lesz, a jelen esetben pedig, t. ház! midőn a többség szándéka szerint a felirati vita a loyalitás és szokásos polgári illem követelésének egyszerü alaki kielégitése gyanánt óhajtatik vétetni: szándékunk és czélunk, hogy azon tárgyalásokra, melyek majdan bekövetkezendnek, legalább ne kelljen soká várni és hogy ezen, szerintem — méltóztassanak megbocsátani — gyakorlati gyümölcsöket nem igen igérő felirati vita minél-előbb befejeztessék. *(Helyeslés.)*

Ez okokból a válasz-felirati bizottság által beterjesztett felirati szerkezetet elfogadom. *(Élénk helyeslés. Számos képviselő üdvözli a szónokot.)*

Madarász Jenő: T. ház! *(Nagy zaj. Az elnök csenget.)*

Elnök: Méltóztassanak kérem, helyeiket elfoglalni, és a szólót meghallgatni. *(Folytonos mozgás.)* A kik nem kivánnak a tárgyalásban részt venni, azok segithetnek magukon; de a kik a teremben maradnak, méltóztassanak csendben lenni; különben kénytelen leszek őket névszerint megszólitani. *(Helyeslés. Halljuk!)*

Madarász Jenő: T. ház! Kötelességemnek tartom a legelső alkalmat megragadni a válaszfelirati vitánál, hogy nézetemet elmondjam. Teszem ezt annál nagyobb készséggel: mert meg vagyok győződve, hogy a szegvári kerület választói örömmel fognak meggyőződni, hogy, mint képviselőjök, először is Magyarország önállóságáért és függetlenségeért emeltem szót.

Röviden el fogom mondani az okokat, miért nem fogadom el a többség által kiküldött bizottság válaszfelirati javaslatát, és miért pártolom a Simonyi Ernő által beadott javaslatot.

Meggyőződésem az, t. ház! hogy azon ország, mely hadügyét, pénzügyét s kereskedelmét nem intézi minden idegen beavatkozástól menten: az nem bir az önállóság kellékeivel. Meggyőződésem az, hogy mig az 1867-iki közösügyes törvények megszüntetve nem lesznek: Magyarország önálló hadügye, pénzügye és kereskedelme csak hiu ábránd. A közösügyes törvények tehát azok, melyek szerint Magyarország állami önállóságát és függetlenségét akadályozzák. Miután pedig nézetem szerint a képviselőház kötelessége az ország államiságának és függetlenségének létesitése, biztositása: szerintem legelső, legszentebb kötelessége lett volna, a válaszfelirati javaslatban az 1867-iki közösügyes törvények eltörlését jelezni. Kötelessége lett volna azért, mert a mely nemzet, mint a magyar, szokásai s történelmi multjánál fogva szabadságszerető, a mely bir az önálló állam azon kellékével, hogy pénz- és véradója fölött csakis az országgyülés határozhasson, melynek életerévé vált az 1792: XII. t.-cz. azon rendelete, hogy semmi más idegen államnak alá nem rendelten, minden idegen beavatkozástól menten intézi ügyeit; azon nép, — habár az 1867-iki törvény egy időre meg is fosztotta hazáját az államnak ezen kellékeitől, habár egyidőre polgárai az előbbi időben tanusitott szabadságszeretet helyett szolgai meghunyászkodást, a függetlenségérti küzdelem helyett a közös iga alatti meggörnyedést, az önzetlen hazafiság helyett haszonlesést és minélhamarábbi meggazdagodás iránti vágyat tanusitottak: nem elégedhetik meg azon szolgai helyzettel, a melybe őt az 1867-iki törvények hozták; önállóságát pedig csak ugy nyerheti vissza, ha ezen törvények meg lesznek szüntetve.

A többség által kiküldött bizottság válaszfelirati javaslatában nemcsak, hogy ennek semmi nyoma nincsen, de még oly törvényekre nézve is, minő a vám- és kereskedelmi szerződés, csak némi szabványmódositásokat helyez kilátásba. A nyolcz évi tapasztalás szomoruan bizonyitotta be azt, hogy itt nem használ semmi, csak ezeknek eltörlése, az önálló vám- és kereskedelmi szerződés törvénybe iktatása. Ez az, a mi bajainkat gyökeresen orvosolná. Az ily elmérgesedett sebek gyógyitása, t. ház! nem történhetik holmi szabvány-módositásokkal; az egészet el kell törülni.

Amely országban az ipar, a kereskedelem nem virágzik: abban egyes polgárok meggazdagodhatnak: de általános vagyonosodás lehetetlen, pedig az az, a melyre minden kormánynak és országgyülési többségnek törekednie kell. Aggodalmat kelt a bizottság válaszfelirati javaslatának azon tétele is, „tudjuk mi, hogy a szükség ugy hozván magával: készen kell lennünk a legnagyobb áldozatokra is“. Aggodalmat keltő ez azért, mert ez alatt mást nem lehet érteni, mint azt, hogy a kormány fel akarja az ugy is felcsigázott adót emelni, hogy ezáltal uralmát

Digitized by Google

nehány évre biztositván, az ország polgárait még szegényebbekké, erkölcsileg még elsülyedtebbeké tegye. A nemzet igen sok sulyos adóval terheltetik s ha még nagyobb áldozatra hivatik föl, ugy jövedelmének kutforrását veszti el s megtámadtatik tőkéje.

Nen tudom: miért nem deriti fel a kormány a fejedelem szemei előtt azt, hogy az ily áldozatkészségre való hivatkozás az ország helyzetére nézve veszélyes, politikai bűn.

Tudom, t. ház! hogy az ut, a melyen a képviselőház többsége haladni kiván, nem fog vezetni arra, hogy a 8 évi gazdálkodás által pénzügyeinken ejtett sebeket orvosolja. Kuruzsolás lesz az, t. ház, nem gyökeres gyógyszer. Egy időre el lehet takarni rongyos foltdarabokkal a nemzet testén égő sebeket, de gyors orvoslás nélkül még mérgesebb lesz a seb. Tudom, t. ház, hogy a ház többsége a kiküldött bizottság javaslatát fogadja el; mindazáltal képviselői kötelességemnek tartom elmondani nézeteimet, hogy én minden bajnak kutforrását az 1867. évben kötött közösügyi szerződésben találom; kötelességemnek tartom azt elmondani, hogy mig ezen törvények megváltoztatva nem lesznek: bajaink nem fognak orvosoltatni.

Nagyon sajnálom, hogy ezen válaszfelirati javaslatban kormányunknak általam igen t. tagja, Tisza Kálmán belügyér ur nem látta jónak kinyilvánitani a fejedelem előtt, mit az 1869. válaszfelirati javaslat tárgyalása alkalmával az összes ellenzék élénk helyeslése közt mondott, hogy „értesittessék az alkotmányos fejedelem, hogy az ország a közjogi megoldásban megnyugvást nem talál; értesittessék arról, hogy olyannak tekinti azt, mely ha hosszas ideig életben lenne: a részben és névleg visszaállitott államélet lassu halálára vezetne és hogy annálfogva annak megváltoztatását óhajtja".

Igen sajnálom, hogy báró Simonyi Lajos kereskedelmi minister ur nem vélte érvényesitendőnek azon nézetét, melyet 1869. évben a a válaszfelirati vita alkalmával kimondott, hogy „a jelen közjogi állapotot nem tartom sem kielégitőnek hazánk önállósága és a függetlenség tekintetében, sem elég biztosnak, hogy ezen nemzet anyagi és szellemi fejlődése kellőleg emelkedhessék." Sajnálom, hogy itt jelen nem lévő Péchy Tamás közlekedési minister ur 1869. évben a válaszfelirati vitában nem vett részt, azon esetben a jelen közjogi alapot megtámadó adatokból többel volnék birtokában. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én a t. barátom Simonyi Ernő által beadott válaszfelirati javaslatot pártolom; mert előttem ma is, a ház t. elnökének 1869. évben a válaszfelirati vita alkalmával elmondott és az egész nemzet által helyeselt szavak lebegnek: „de állami létéről, függetlenségéről, önállásáról Magyarország — ezt ezeréves története bizonyitja, — nem fog lemondani soha, sem anyagi előnyökért, sem a felséges uralkodóház fényeért, dicsőségeért, sem a világ eseményeire állitólag gyakorolható tulnyomó befolyás alaptalan ábrándjaiért, legkevésbbé pedig az osztrák-birodalom eszméjeért, melynek oly értelemben elismerésével, hogy ez reá is kiterjed, Magyarország egyenesen öngyilkosságot követne el."

Ezzel bevégezném beszédemet, de engedje meg t. ház, hogy mielőtt ezt tenném, röviden feleljek a Móricz Pál képviselő ur által elmondottakra. Azt mondja ugyanis a t. képviselő: sulyos anyagi helyzetünk javitására nem kivántatik más, mint az országgyülés többségének együttes működése. Ha ez igy volna: akkor azt hiszem, egy ország pénzügyei sem lennének zavart állapotban, mert hiszen az ország pénzügyeit mindenkor a többség intézi.

Azt mondja továbbá a t. képviselő, hogy a polgári házasságot nem helyesli: mert az a templom a leg tiszteletre méltóbb hely. Bocsásson meg nekem, t. képviselő, midőn én választó kerületemben megjelentem, épen az általa igen t. helyen, a templomon láttam a legnagyobb gunyiratot; és meglehet győződve, de azt hiszem, hogy meg is van győződve, hogy az ellenfelek tették, mely ellenfelek pedig tudomásom szerint a régi volt bal-középi elemekből állottak.

Azt mondja végül a t. képviselő ur, hogy Magyarország nem fél a háborutól. Tökéletesen igazsága van, nem félt tőle, nem is fél; hanem aztán, mikor a háboruból haza jön, a ki haza jön, az bizonyosan háttal jár az ellenség előtt.

Egyéb megjegyzésem nincs a t. képviselő előadására s pártolom a Simonyi Ernő felirati javaslatát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Helfy Ignácz: T. ház! *(Elál!)* Sok függ attól, hogy miként fogja fel a t. képviselőház egyik vagy másik szónoka a válaszfelirat feladatát? Vannak, a kik azt tisztán a tisztelet, hódolat, udvariasság tényének tekintik; mások, mint Móricz Pál t. képviselőtársam, elegendőnek tartják, ha a trónbeszédben a munkák sorrendje van felemlitve s arra a válaszfelirat felel. Én a magam részéről, ugy fogom fel a válaszfeliratot, hogy az egyrészt igen is, az udvariasság ténye, másrészről azonban és főképen arra való, hogy a parlament és a kormány egymást tájékozzák, és tájékoztassák a közvéleményt a dolgok legujabb stadiumára nézve.

Kétséget nem szenved, hogy az, a mi az egyik és másik országgyülés közt történik: mindég megváltoztatja a közvéleményt, vagyis helyesebben szólva, a választások épen azért tartatnak, hogy a közvélemény nyilvánulhasson. Igen természetes tehát, hogy a mikor az uj or-

Digitized by Google

sággyülés összejön: mindenik képviselő azon tapasztalatok szerint, a melyeket az országban meritett, akkép itéli meg a közvéleményt; máskép a kormány, máskép a többség, máskép a kisebbség. Ezen okból is tehát — mondom: — a kölcsönös tájékozás végett a közvéleményre szükséges — és azért hozatott be minden parlamentbe — a felirati vita.

Én már ezen okból sem birom helyeselni azok nézetét, a kik valami nagy előnyt látnak abban, hogy ha a felirati vita mentől rövidebb lenne, ha — a mint itt nyilvánult néhány titkos óhaj — a főrendiház példáját követné a ház és a vita egy nap alatt befejeztetnék. Fontosnak tartom, t. ház! ezen megjegyzést azokra nézve, a mit most mondani akarok és a melyekkel válaszolni kivánok, ugy az előadó ur, mint Sennyey Pál képviselő urnak arra nézve, a mit ezáltal mondott. Az egyik is, a másik is arra czélzott, hogy a nemzet többsége határozottan nyilatkozott azon álláspontra nézve, a melyet a mai nagy többség a közügyi kérdéssel szemben elfoglal.

T. ház! Tudom, hogy szokásossá vált panaszkodni, csaknem megharagudni, ha néhány szónok egymásután ezen kérdést felemliti; de már engedelmet kérek, a mikor mi 8 éven át önökkel együtt e kérdés felett vitatkoztunk, a mikor épen ezen kérdés volt az, a mely válaszfalat vont a két párt közt: nem lehet csodálkozni, ha most, a midőn eljött az utolsó országgyülés, a mely hivatva lesz dönteni a fölött, hogy a két párt közül melyiknek volt igaza, nem lehet csodálkozni, ha mi most hangsulyozni, világosan jelezni akarjuk állásunkat. Azért igen fontos constatálni most mindjárt az országgyülés elején, miképen nyilatkozott a közvélemény.

Én, t. ház! ezen szempontból indulok ki és határozottan mondom, hogy én a most összehivott országgyülést, — ámbár a trónbeszéd szerint, mint rendesen három évre lett összehiva, — valódilag csak két évi országgyülésnek tekintem. Fontos kérdés ez, bár vélekedjék ki-ki programmunkról, a mint neki tetszik — tagadhatatlanul fontos kérdés az: hazánk önálló független állam legyen-e, igen vagy nem? Ha tagadhatlanul fontos a kérdés: nem tagadhatni azt sem, hogy mégis szükséges, hogy egyszer a kérdés egyenesen a nemzet elé állittassék, hogy a nemzet választhasson közvetlenül: akar e független államot, vagy közös államot? Eddigelé a kérdés ugy tisztán, kereken a nemzet elé soha sem állittatott.

Tudjuk, hogy azon országgyülésen, a mely az 1867-iki egyezményeket megkötötte, a választások alkalmával nem terjesztették elé azon programmot, mely akkor még nem is létezett, a legnagyobb rész még a hires Deák-féle felirat alapján állott. A következő, azt gondolom az 1869-ki választások alatt, — ne csodálkozzanak, hogy azon időre kevésbé emlékezem, minthogy akkor még az emigratióban voltam, — annyira azonban világosan emlékszem, hogy mindenféle fordult elő a programmokban, de e kérdés azokban sem lett a nemzet elé terjesztve és a mennyiben némelyek emlitették, hozzátették, hogy erről tüzetesen beszélni fölösleges, minthogy ez idő szerint a törvényeken változtatni nem lehet. Jöttek a mult országgyülési választások, az 1872-dikiek. Ezekről, ugy hiszem, nem kell annyit beszélnünk; mindnyájan tudjuk, hogy azok nem is annyira választásoknak, mint kinevezéseknek tekinthetők. Tudjuk, hogy épen ezen oldalon történtek akkor azon ünnepélyes tiltakozások, melyekre ma Móricz Pál barátom hivatkozott. Ismerjük a visszaéléseket és a törvényszegéseket, melyeket akkor elkövettek. Azon választások kifolyását tehát, bizonyára nem lehet a nemzeti akarat kifejezésének tekinteni.

Bekövetkezett a legutolsó választás. Erre nézve készséggel elismerem, hogy a kormány e tekintetben legkevésbé sem sértette meg a törvényt, nem avatkozott a választásokba, hanem egészen a polgárokra bizta; sőt, ha van valami, a miből a szemrehányást lehet formálni a kormánynyal, különösen a belügyminister urral szemben: ez abban áll, hogy sehol sem avatkozott be, még oly esetekben sem, a hol kötelessége lett volna beavatkozni. *(Egy hang: Nem értem! Derültség.)* Ha nem érti a képviselő ur, bátor vagyok utalni azon visszaélésekre, melyeket bizonyos hatósági közegek elkövettek és ha a t. belügyminister ur igazán buzgón akarta volna teljesiteni kötelességét: akkor be kellett volna avatkoznia. De azok után, a mik történtek és azon választások után, melyeket ez országban a multban láttunk, annyira köszönettel tartozunk neki; én legalább a magam részéről, hogy a törvényt oly becsületesen végrehajtotta, ezért azon egy hibáját is szivesen megbocsátom. De nagyon csalatkoznék a t. ministerium és a t. többség, ha ebből azt következtetné, hogy a nemzetnek ezen akaratkifejezése a közjogi alapra vonatkozik. Határozottan merem állitani, hogy e tekintetben az ellenkező irány az uralkodó. Jelezte azt már tegnapi beszédében Simonyi Ernő t. barátom. Legyen szabad hivatkoznom saját tapasztalataimra.

Méltóztatnak tudni, hogy a választások ideje alatt meglehetős buzgósággal teljesitettem korteskedési kötelességemet. Bejártam az ország nagy részét, küzdöttem, harczoltam, iparkodtam legalább diadalra juttatni barátaimat számos kerületben. S mit tapasztaltam? Ott, a hol volt, deák-párti volt felléptetve: a harcz meglehetősen simán ment, sőt legnagyobb részében a kis számhoz képest, győztünk. De nagyon nehéz és

Digitized by Google

keserü volt a harcz azon kerületekben, a hol a volt balközéppel állottunk szemben. Miért? Hiszen nem volt a kettő közt különbség a választás alatt: miután a fusió megtörtént, egy párt, egy liberális párt volt. De ezt elhitetni nem lehetett, a nép ragaszkodott boldogságához. A nép, mikor magyaráztuk neki a mi programmunkat; azt mondá, az mind szép, a mi képviselőnk is azt akarta a multban és mindég azt mondták, hogy az is baloldali. Ez igy ment országszerte és emlékszem rá, hogy példát mondjak, Füreden a tapolczai kerületben, a hol igen értelmes közönség volt, egy tágas körben, a hol Hegedüs Sándor mellett korteskedtek: azt mondám, ha akarnak jobboldalit, ott van Kerkapoly Károly és ha akarnak balodalit, itt van az én jelöltem; de ők azt modták, hogy Hegedüs, a „Hon“ szerkesztője az is baloldali és ha meg is alkották a fusiót, ha majd eljön az 1877-ik év, Tisza Kálmán érvényesiteni fogja baloldali programmját: mert nem hiszik, hogy oly férfiu megtagadja multját és mert e meggyőződésben vannak, azért csatlakoznak hozzá. *(Derültség)*

Az ország másik részében a volt Deák-pártiak az ellenkező okból szavaztak az ellenzéki jelöltre, azt mondván: hisz Tisza Kálmán beadta a kulcsot, és Tisza Kálmán a Deák-párt politikáját helyesli és vele jött egész hadserege azzal a különbséggel, hogy eddig a Deák-pártnak nem voltak ügyes emberei és Tiszának van nagy tehetsége, van nagy erélye s azért ő — a mi eddig nem sikerült — a Deák-párt politikáját keresztül fogja vinni.

A nemzetnek ezen nyilatkozatát őszintének tekinteni nem lehet: mert a nemzet félre volt vezetve, mert a ki baloldali volt előbb, az most sem csatlakozott a Deák-párt azon részéhez, mely, beállván a pénzügyi nyomoruság és meggyőződvén arról, hogy tovább menni nem lehet, örömmel üdvözölte a belügyminister ur tettét azon hitben, hogy az ő politikája fog létesittetni.

Miután ezt tagadni nem lehet, mert ez nem sophisma, hanem tény: mondhatom, és méltóztassanak megkérdezni másokat, hogy a pesti kerületben történt választás emlittetvén, gratuláltak, hogy Pesten győztünk, mert Jókai és Csernátony megválasztattak. *(Derültség.)* Mondom, az nem sophisma, hanem tény, hogy félre volt vezetve a nép legnagyobb része: mert nem azért szavazott a kormányra, mert a közjogi alapot elfogadta, hanem azon mély meggyőződésben, mert mégis, ha majd eljön az ideje, meg fogja változtatni az alapot. Igy tehát azt, hogy a nemzet önök ellen nyilatkozott, nekünk ép annyi okunk van mondani, mint önöknek, hogy ellenünk szavazott. Miután ez kétséget nem szenved, kötelessége az országgyülésnek e kételyt megszüntetni, és mikor véglegesen kell majd dönteni, mikor ily életbevágó kérdésben a nemzet jövője fölött kellend dönteni: ideje lesz oszlatni az országgyülést, appellálni a nemzetre és egyenesen elébe tenni a kérdést: akarsz-e független Magyarországot, vagy nem? Azért én ezen országgyülést csak két évi cyclusnak tartom.

De bár mennyinek tekintsük is, ideje, hogy a lehető legnagyobb komolysággal és a legmelegebb munkálkodási szándékkal fogjunk hozzá, tekintetbe véve azon óriási teendőket, melyek sürgős, halaszthatlan megoldásra várnak.

Ezeknek előrebocsátása után én a lehető legnagyobb rövidséggel fogok reflectálni a szőnyegen levő három javaslatra és azután át fogok térni a most érintett teendők legfontosabbikára és egyedül csak ennél a pontnál fogok tüzetesebben szólani.

A ház t. bizottságának javaslatáról valóban igen nehéz precise formulázott itéletet mondani; mert az tulajdonképen olyan munka, a melyet bizonyos feltételek mellett magam is aláirhatnék; de ép ugy aláirhatja, a mint csakugyan ugy látszik, hogy aláirta t. b. Sennyey ur is és aláirta a többség; olyan elasticus valami ez, mint azon álláspont, melyet a t. belügyminister ur elfoglalt akkor, midőn ezen uj politikai helyzetet teremtette ugy, hogy mindenki kivehesse abból a magáét. Tudniillik mire fektettetik a fősuly a trónbeszédben és ezen válaszfelirati javaslatban? Arra, a mit mindnyájan óhajtunk. Reformok, jó igazságszolgáltatás, jó közigazgatás, a bankkérdés megoldása, a vámkérdés megoldása, minden isten áldása benne van. Hiszen mindezeket hangoztatták a volt kormányok is. Nem volt egyetlen egy kormány sem, a mely ezen szép igéreteket ne tette volna; a kérdés mindig csak az: miként akarja azt keresztül vinni?

Hiszen lehet megoldani a bankkérdést ugy, hogy legyen az egyik fél az osztrák nemzeti bank, a másik fél magyar; és hogy annak gubernátora legyen, ennek is legyen vice-gubernátora; tehát legyen bizonyos önállósággal biró bank. Lehet a vámügyet, a vámkérdést megoldani, például a tarifának némely tételeit alább szállitani, vagy feljebb emelni, a szerint, a mint a körülmények megkivánják; de az a kérdés: minő irányban? Emelni akarják az adóképességet. Mivel? Ez érdekli az országot. Mondom oly elastice van szerkesztve a javaslat, hogy azzal beelégedhetik mindenki.

A t. előadó ur az általa csinosan előadott beszédben iparkodott leplezni ezen válaszfeliratnak szinetlenségét. Sőt némileg erényt csinált abból, kimutatván, hogy az az egy jó tulajdona van, hogy ez által nem nyujt alkalmat hosszabb vitára. Megvallom, akkor sokkal jobb lett volna semmit sem irni; hanem egyszerüen üdvözölni a fejedelmet, és azután azt mondani: Fogjunk hozzá

Digitized by Google

a munkához. Ez még kevesebb lett volna. De én azt hiszem, a feliratnak ép az a feladata, hogy legyen benne valami, a mihez hozzá lehessen szólni, hogy a képviselőház képes legyen megitélni a kormány szándékait.

Hanem engedje meg a t. előadó ur, hogy nem, — mint az imént mondám, csinos, hanem igazán szép és jeles beszédére reflectálva, abban néhány ellenmondást emeljek ki. A t. előadó ur beszédének elején azt mondja, hogy azért nem volt szükséges részletekbe belemenni, mert ámbár elismeri, hogy a felirati jog igen fontos, a melylyel bizonyos esetekben élni kötelesség, midőn például egy nagy kérdés kidomborodik s dominálja a helyzetet; de normalis rendes időben kár volna ezt felhasználni.

Egy passussal később ugyanő ezt mondja: az ország értelmiségét ez idő szerint az ország pénzügyi helyzetének rendezése és a sulyegyennek helyreállitása dominálja. Megdöbbenve áll minden gondolkozó fia a hazának azon nagy kérdés előtt: mi lesz az országból, ha a rendes jövedelmek folyvást elégteleneknek bizonyulnának be, stb. Tehát kérem akkor, mikor a gondolkozó hazafi megdöbbenve áll azon kérdés előtt, hogy mi lesz az országból: az ilyen helyzetet a t. előadó ur csak nem mondhatja normalis helyzetnek s igy ő maga megerősiti, hogy itt lenne az ideje a részletekbe bele menni és legalább azon egy kérdésre megmondani a kormány részéről, hogy mily módon akar eljárni.

Továbbá azt mondja a t. előadó ur: Nem áll sem a haza, sem e ház érdekében átalánosan vitatkozni a foganatositandó rendszabályok és behozandó reformok fölött.

Már engedelmet kérek, azt a legnagyobb erőmegfeszitéssel sem birom fölfogni, hogy az miért lehetne ártalmas, hogy ha a behozandó reformok fölött ma vita támadna. Én óhajtanám tudni, hogy micsoda szerencsétlenség volna az országra, hogy midőn a trónbeszédben röviden érintve vannak a vallás- és házassági kérdések: ha mi ma kimondanók, a mint reménylem később a t. többség is ki fogja mondani, hogy ezen kérdéseket azon értelemben akarja megoldani, mint már azt egyszer a ház többsége eldöntötte, tudniillik Deák Ferencz juniusi beszéde alapján, vagyis hogy a teljes vallásszabadságot és a kötelező polgári házasságot akarja behozni. Mi baj származnék ebből Magyarországra nézve?

Megvallom, meglepetéssel hallottam Móricz Pál t. képviselő ur mai beszédének e tárgyra vonatkozó passussát, a melyben ő azt mondta, — nem tudom mennyiben lett erre fölhatalmazva, a kormány intentiójának magyarázójává lenni, én még e perczben is reményleni akarom, hogy ez valami tévedés, elkapatva érzi magát a t. képviselő ur azon állás által, melyet jelenleg a körben elfoglal és áthozta magával ezen érzetet ide a házba; mert ilyen visszaesést Magyarországon — mert ez világos visszaesés volna — elképzelni nem tudok.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy ő tisztán deferencziából teszi a katholikusok irányában, mert a katholika hitágazatba ütközik a polgári házasság.

Én nem tudom, hogy nem tudja-e a t. képviselő ur, hogy épen katholikus országokban lett első sorban behozva a polgári házasság; Olaszország, Franczia ország a legkatholikusabb országok és senki sem állitja, még a lelkészek sem, hogy ez a hitágazatba ütköznék. *(Közbe: 1½ az óra!)*

Fogom kérni a tisztelt Elnök urat, hogy engemet legalább 10 perczczel előbb méltóztassék figyelmeztetni, ne ugy mint tegnap Simonyi képviselő urat.

Elnök: Nem lévén semmi interpellatio, sem más tárgy bejelentve: két óráig mindenesetre beszélhet a t. képviselő ur, s ha a t. ház megengedi, tovább is.

Helfy Ignácz: Miután ez incidenssel kihoztak sodromból, felhasználom ezt arra, hogy egy kis megjegyzést tegyek és nem fogom követni t. barátom tanácsát, hogy kihuzzam az időt, ez nem szokásom; szólani fogok addig, mig eszméimet kifejtem, a mely perczben ezeket kifejtettem, megszünök szólani, mert én is osztozom e tekintetben az előttem szólottak nézetében, hogy az idővel gazdálkodni kell. De az idővel való gazdálkodást, mint helyesen van megérintve válaszfelirati javaslatunkban, melyet Simonyi Ernő benyujtott: igen jól kell értelmezni. A mult országgyüléseken is mindig azt hangsulyozták, s mégis ha van valami, mit főként lehet okozni Magyarország bajainak forrásául, az, hogy elhamarkodva tettünk mindent, hogy nem eléggé lett megbirálva minden oldalról minden fontos kérdés. Egyátalában, bár mondom egyénileg én óhajtom, hogy a vita, mint minden más vita, a legrövidebbre szorittassék, mégis fölkérem a t. házat és annak többségét, hogy ne folytassa eljárását azon az uton, melyen tegnap megindult. Igaz, t. elnök ur a házszabályokra hivatkozott 's a házszabályokat respectálni kell. De engedelmet kérek, az tévedés volt. Az, mire tegnap a t. elnök ur hivatkozott, nincs a házszabályokban A házszabályokban csak annyi van, hogy interpellatiók és inditványok a napirendre kitüzött időn kivül tétetnek. Tegnapelőtt kérte fel a t. elnök ur a házat, hogy erre nézve intézkedjék.

A t. elnök ur proponálta és egy-két barátom ellene fölszólalt, — vita nélkül meg lett állapitva egyelőre az, hogy az olyan napokon, melyeken interpellatiók lesznek, félkettőre végeztessék a napirend. Ez tehát nem házszabály, hanem élő szóval tett megállapodás, *(Fölkiáltá-*

Digitized by Google

sok: A dologhoz!). Óriási pedig a különbség, mert a házszabályokra nézve azt mondja a törvény, hogy csak egyik ülésszakról a másikra lehet őket megváltoztatni; az ilyen határozatokat pedig, mint a minőt a ház tegnapelőtt hozott: mindig. Kérdem régibb képviselőtársaimat, nem történt-e meg akárhányszor, hogy a mit bizonyos időben elhatároztunk, azt másnap megváltoztattuk.

Elnök: Engedje meg a t. képviselő ur, hogy figyelmeztessem a házszabályoknak egy másik pontjára, a melyben az van, hogy a napirenden lévő tárgyon kivül másról szólni nem szabad, hacsak az elnök fölszólitására a ház ezt meg nem engedi. Elvártam volna tehát, hogy ha a t. képviselő ur másról kiván szólani, mint a felirati vitáról: engem erre felszólitson. *(Helyeslés.)* Engedje meg, hogy ezen mellékes kérdések vitatásától való elállásra felkérjem, mert ezt a szabályok tiltják. Egyébiránt kénytelen vagyok megjegyezni, hogy igaz, a házszabályokban csak az van, hogy a napirend tárgyalására kiszabott időn kivül terjeszthetők elő interpellatiók, de benne van ez is: „Azt, hogy mely idő legyen a napirend tárgyalására kitüzve és mely órában történjék az interpellatió és adassék azokra a felelet, a képviselőház időről időre határozza meg.“

A képviselőház elhatározta, hogy további intézkedésig félkettőkor adassanak válaszok az interpellatiókra. Igaz, hogy ezt a határozatot a ház megváltoztathatja; de addig, mig meg nem változtatja, nekem azt foganatositani kell. *(Helyeslés.)* Kérem azért, méltóztassék ezen kérdést befejezettnek tekinteni és azt, ha szükségesnek látják, máskor, a midőn alkalmasnak fog látszani: máskor méltóztassanak felvenni. Most kérem, méltóztassék a felirati vitát folytatni.

Helfy Ignácz: Bocsánatot kérek, ha csak egy perczig is várt volna a t. elnök ur, meggyőződhetett volna, hogy fölszólalásom a tárgyra tartozik, a mit most demonstrálni akarok. *(Halljuk!)* Én a fusióról beszélek, a mi, azt hiszem, napirenden van s azon kérdést akartam intézni a belügyminister urhoz, hogy mi történt volna akkor: ha a volt többség február másodikán ép ugy az ő torkába fojtotta akkori beszédét, a mint torkába fojtatott Simonyi Ernő t. képviselőtársamnak.

Bizonyára nem ülne most a ministeri széken; hanem ülne a Deák-párton. *(Derültség.)*

De most folytatom, t. ház, előadásomat *(Halljuk!)* azon válaszfelirati javaslatra nézve, melyet Miletics és Polit képviselő urak beadtak. Méltóztatik tudni, t. ház, hogy mi ez oldalon nem-magyar ajku testvéreinkkel szemben mindig a méltányosság legeslegszélsőbb határáig elmentünk, daczára annak, hogy sokszor gyanusitottak minket ezzel és mondhatom, hogy nekünk ezen gyanusitás sokat ártott az országban hazafiui működésünk tekintetében; mi azonban mégis nem gondolva ezzel, föláldoztuk sokszor egyéni kényelmünket és kötelességünknek tartottuk mindannyiszor, valahányszor jogukat védelmezni lehetett, mellettük felszólalni. Végtelenül sajnálom, hogy ezen t. urak annyira megnehezitik állásunkat e tekintetben, hogy csaknem lehetetlenné akarják tenni, hogy jövőre akadhasson képviselő, a ki mellettök fölszólaljon. De én megnyugtatom Miletics t. képviselő urat, és legyen meggyőződve, hogy bármennyire iparkodik szitani a gyülölet tüzét, bármennyire lihegjen boszút a magyar nemzet ellen és bármennyire feszitse meg erejét ez irányban: mi soha sem fogjuk elhinni, hogy szerb testvéreink osztoznak azon érzelmekben, a melyeket ő előttünk tolmácsolni akart.

Én tudom, hogy horvát testvéreinket szereti a magyar nép, ugy, mint hiszem, hogy ők is szeretnek minket. De ha van valaki, a kinek árt az ilyen felszólalásokkal: legyen meggyőződve, hogy nem a magyar embernek és nem a magyar nemzetnek árt; hanem árt magának, és ha soká folytatja, árt bizonyára azon nemzetiségnek is, melynek talán használni akarna. Ő mintegy türelmetlenséggel vádol minket. Bocsánatot kérek, hogyan vádolhat ő minket türelmetlenséggel, ő, ki egy kis fractiónak képviselője, s ki rosz néven veszi a magyar nemzettől azt, hogy a magyar államban a magyar nemzet magyar mer lenni. Mit tenne ő akkor, ha ő ily nagy nemzetnek lenne a fia, mint a milyen a magyar nemzet aránylag a szerb nemzetiséghez képest. Egyébiránt annál is inkább, miután az utána fölszólalt Polit képviselő ur, szivesen elismerem, igen ildomosan, helyre ütötte a hibát, melyet társa elkövetett, nem találnám helyesnek, ha a ház bármely oldaláról irritáló, keserü szavak hallatnának még a tárgyra vonatkozólag. Ugy hiszem, a t. képviselő ur megértette s jövőre tudni fogja, mily hangon lehet és szabad a magyar nemzet képviseletéhez szólani. *(Helyeslés a szélső bal felől.)*

Beszédem elején jelzém, hogy a különböző válaszfelirati javaslatokban érintett teendők közt van egy, melyet én legfontosabbnak tartok, ugy hogy én eziránt kénytelen leszek kissé tüzetesebben nyilatkozni. Ez a kérdés, t. ház, a vám- és kereskedelmi szerződés kérdése. Végtelenül sajnálom, hogy épen e perczben a t. kereskedelmi minister ur nincs jelen a teremben: mert legnagyobb részét annak, a mit mondani akarok, épen ő hozzá kivántam intézni.

Én nem tudom, hogy a t. képviselőház figyelemmel kisérte-e azon eljárást, melyet a t. kormány e fontos kérdéssel szemben ez ideig követett. Én a magam részéről lépésről lépésre

Digitized by Google

nagy figyelemmel kisértem és megvallom, bármennyire gondolkozom: én azt sem jellemezni nem birom, sem felfogni képes nem vagyok.

Nem fogok most visszatérni azon recriminatiókra, melyeknek egyszer s épen a hires februári beszédében is a jelenlegi t. belügyminister ur oly erélyes kifejezést adott; arra t. i., hogy a volt kormányok egymásután elmulasztották azon perczet, t. i. az első öt évet, hogy e káros szerződés felmondása iránt megtették volna a kellő lépéseket.

Jött az uj kormány; mindenki szentül hitte, hogy ez lesz egyik legelső lépése. Elmult megint 2—3 hónap. A negyedik hónapban bátor voltam interpellálni a t. minister urat. A minister ur várakozott egy hónapig s az országgyülés, ugyhiszem utolsóelőtti napján kijelentette, hogy még nem ért rá e kérdéssel foglalkozni; hanem mihelyt az országgyülésnek vége lesz: azonnal hozzá fog fogni.

És csakugyan, nem annyira saját kezdeményezéséből, mint inkább azért, mert osztrák részről szólittatott fel, — a mint később be fogom bizonyitani — végre elhatározta magát a kormány, a törvény által előirt alkudozásokat megindítani. Igen ám, de az alkudozások megindítására tájékozottság kell; kell, hogy a kormány valamit tudjon ezen vám- és kereskedelmi szerződést illetőleg azon hatásról, melyet ez az országban előidézett s daczára annak — a mint tegnap érintve lett, — hogy már most harmadfél esztendeje, hogy ez oldalról inditvány tétetett e tárgyban, daczára annak, hogy a ministerium részéről enquete volt kirendelve: mit láttunk?

Azt, hogy a kormány összehivott ujból egy enquettet s titokszerüleg, zárt ajtók mellett tanácskozott néhány emberrel. Én ez időben többször egyik vagy másik magasabb hivatalnokkal találkoztam s kérdeztem, hogy miért ez a nagy titok, hát nem szabad a közönségnek tudni, hogy ennek vagy annak az áruczikknek ára emelkedett-e a jelen körülmények között, vagy csökkent? senki nem birta megmondani; csak annyit mondtak, hogy az egész nagy titok.

Végre beszéltem magával a ministerrel, magával az államtitkárral. Mondottam, hogy az oly nagyon fontos s lényeges kérdés az országra nézve, hogy önök nem vonhatják meg a haza polgáraitól, hogy ezen kérdést alaposan tanulmányozzák, hogy annak idején itéletet mondhassanak. Biztattak, mondották: össze lesz híva még egy enquette, abba meg lesz vitatva minden s elő fognak terjesztetni azon vélemények, a melyekkel az enquette tagjai birnak s akkor majd az ország is azon helyzetbe jut, hogy itéletet fog mondhatni. Vártam, lestem a perczet, hogy mikor fog összehivatni ez a nagyobb enquette. Ez is megtörtént. Összehivták, de az enquette zárt ajtóknál titokban tartotta üléseit; sem a volt kisebb enquette szakférfiainak, sem az utóbbiak véleményei nem nyomattak ki. E második enquette összehivásánál a kormány igen gondosan óvakodott attól, hogy abban ellenzéki képviselő, vagy ellenzéki hirlapiró résztvehessen; és 13 próbás kormánypárti képviselők s hirlapirókon kivül másnak nem volt szabad oda bejutnia. (*Szontagh Pál közbeszól: Pletyka!*) Bocsánatot kérek, de legkevésbbé vártam volna épen Szontagh Pál barátomtól, hogy ily fontos kérdésnél ily kevéssé megfelelő kifejezést használjon. Ha azt akarják, hogy az ország azon helyzetbe jusson, hogy megitélhesse: hasznos-e vagy káros-e a szerződés, hogy a nemzet azon helyzetbe jusson s megitélhesse, vajon a magyar ipar közös vámterület mellett felvirágozhatik-e; vagy pedig, hogy nekünk önálló vámterület kell, ha ezt akarják: akkor szolgáltassák ki az adatokat azoknak, kik azt tanulmányozni akarják, hogy tanulmányozhassák, de titkot ne csináljanak belőle. Ép ez a titokszerüség ébreszt bennem, — bocsánatot kérek a szóért, — gyanut.

Miért nem csináltak belőle titkot a lajtántúli országok? Ott az enquetteknek véleményei közzé voltak téve. Miért nem fél Ausztria? Ha Magyarország látni fogja, hogy minő szándékaink vannak a vámpolitikában, ha igy van, mint önök mondják, hogy a paritás alapján állanak Ausztriával, miért kell önöknek félni Ausztriától és miért nem fél Ausztria tőlünk? Ha nincs oka félni annak, a ki reánk tör s a kinek egész czélja, mint ezt ők nyiltan kimondják, iparunk meggyilkolása: nekünk ne legyen annyi bátorságunk kimondani, hogy zsenge iparunkat megvédeni akarjuk? Valóban sajnos, de tény, hogy összeesküvésszerüleg takargatják a magyar nemzet szemei előtt azt a leirhatlan nagyságu pusztitást és károkat, melyeket ez átkos szövetség a nemzetre rótt. A t. minister urak némelyike összecs pta kezét, mikor Simonyi Ernő azt állitotta, hogy a deficzitnek egy része elenyésznék, ha önálló vámterület állittatnék fel. Én bátran hozzámerem tenni azt, hogy elenyésznék az egész deficzit is, sőt még többletünk is lenne. Tudom, a pénzügyminister ur mindig mosolyog, mikor ezt állitom.

Széll Kálmán pénzügyminister *(közbeszól:)* Fogok is mindig!

Helfy Ignácz: De hiszen ez a kérdés ugyis szőnyegre fog kerülni, kell, hogy szőnyegre kerüljön. Én a mellett, hogy e téren valamely kiváló szakképzettségre tartanék igényt, de minthogy oly rendkivüli fontosságu a kérdés: kötelességemnek tartottam csekély tehetségemhez képest tanulmányozni, — azt merem állitani, hogy e körülménynek mathematikai bebizonyitása nagyon nehéz, csaknem lehetetlen;

Digitized by Google

mert mindaddig, mig a közös vámterület fenáll: nincs az tehetség a világon, legyen az minister, vagy államtitkár, a ki képes legyen a valóban alapos adatokat előteremteni; és én nem tulzok, mikor azt mondom, hogy e tájékozatlanság, mely e kérdés körül az egész országban uralkodik, csaknem oly nagy mértékben megvan magának a kormánynak kebelében, magában a kereskedelmi- és pénzügyi ministeriumban is. Ez és különösen azon tény magyarázza meg, hogy ezen tekintélyes értekezletben, — a mennyiben valamicske itt-ott mégis kiszivárgott belőle, — olyan dolgok fordultak elő, hogy az ember valóban nem tudta, hogy mit bámuljon inkább, a járatlanságot-e? vagy a rettenetes cynismust el annyira, hogy mikor már a tárgyalások megindultak és a részletekbe be akartak bocsátkozni, egy képviselő igen naivul azt kérdezte, hogy mielőtt a tarifához hozzá szólnának: jó lenne első sorban megtudni, hogy miféle tarifáról van tulajdonképen szó! maximális vagy minimálisról-e? azaz olyanról-e, melyből többet engedni nem lehet, vagy a melyből még van helye a leengedésnek? És erre a t. minister ur egész nyugodtan azt válaszolta, hogy e kérdésről még nem beszélt a ministerium; hanem azért a tarifát mégis az enquete elé terjesztette és óhajtotta, hogy a felől itéletet mondjanak.

Még nagyobb tájékozatlanság mutatkozik a részleteknél. Miután ugy látom, hogy a tárgy kimeritve nem lesz, elegendőnek tartom, hogy röviden jelezzem ez eljárást, melyet a kormánynyal szemben követ az oszrák kormány. Egyszerüen olyan ez az eljárás, minőt követ a t. kormánynyal és majdnem a delegatióval szemben a közös hadügyér, midőn tudniillik látja, hogy a nemzet jajgat, hogy nem képes tovább viselni a hadügyi költségeket: akkor négy-öt hónappal előbb hirét kelti a lapokban, hogy nehány millióval emelni kell a hadi költségeket, s akkor aztán kormányunk neki gyürközik és nagy erélylyel és hirdeti országszerte, hogy milyen nagy előnyt vivott ki; mert a hadi költségek magasra voltak tervezve, és most örülni és tombolnia kell a nemzetnek, hogy nem fog többet fizetni: mert a költségek leszállittattak. Igy fog dicsekedni nehány hónap mulva a pénzügyminister ur.

Széll Kálmán pénzügy minister: *(Közbeszól)* Igenis fogok!

Helfy Ignácz: És oly dicsekvőleg fog beszélni nem sokára a kereskedelmi miniser ur. Évek óta jajgat a nemzet a vám- és kereskedelmi szövetség káros volta és részben a tarifa aránytalansága miatt, vagyis annak ekképen történt megállapitása miatt, melynél fogva kizárólag az osztrák ipar érdeke van szem előtt tartva, s a magyar iparé nem. Ekkor megkezdődnek az alkudozások

Mit tesz Austria? Atalános védvám politikát akar követni, felemeli magasra a tételeket, annyira, hogy a kereskedelmi minister ur megijed és maga tesz proprositiókat, melyek czélja az, hogy legalább azon állapot maradjon meg, a mely jelenleg van.

Meglepő eredményekre jövünk, ha nehány czikket vizsgálat alá veszünk. Az, hogy a magyar iparos a magasabb ipar terén nem képes versenyezni a külfölddel, az tagadhatatlan, azt fájlalhatjuk; de azon segiteni egyhamar nem lehet, sokjidő kell, mig iparunk kifejlődik, de annál több ok van arra, hogy megmentsük és védjük azt, a mi már van és igyekezünk fejleszteni. És a minister ur oly ügyesen kidolgozta, hogy épen azon czikkekre akarja a tarifát leszállitani; ami által ezen kis ipar is tönkre lenne téve Magyarországban; és hogy azon előnyöket Ausztriától megkaphassa, képes feláldozni oly csekélységet, minő például a gabonavám, a mi közbe legyen mondva, az utolsó csapás lesz, a mi a magyar földbirtokost érni fogja, különösen most, mikor a szállitás egészen az osztrák vasuttársulat kezében van.

E czikkek közt szerepel például a szappan. Az ember el sem hinné, ugy áll a dolog. Méltóztatik tudni, hogy Magyarországon nehány város bizonyos hirre vergődött a szappangyártás terén, ilyen Szeged, Szeben, Brassó, bizonyos tekintetben Debreczen. Ez szépen kezd fejlődni; de azon viszonynál fogva, a melyben a tulsó provinciákkal vagyunk, a szappanbehozatal mindinkább szaporodott, ugy, hogy az ipar itt mindinkább sülyedni kezdett. Csak egy adatot idézek.

Néhány évvel ezelőtt a közönséges középszerü szappan-behozatal kétszázezer, most a mult évben 15 száz ezer mázsára ment. Most a kereskedelmi minister ur nem érvén be azon resultatummal, hogy ez az a kisipar, melyre a magyar ember ép oly alkalmas, mint bárki más: a vámtételeket akként akarja szabályozni, engedvén az osztrák kivánságnak, hogy ott, a hol közönséges szappan van, melyért fizettek eddig 1.20 frt, fizessenek ezentul 75 krt, és a középszerüért, melyre eddig 3 frt volt megállapitva, fizessenek ezentul 1.20 frtot. Ez annyit tesz, hogy a szappan-ipar nálunk véglegesen megszünjék s az illetők akár holnap is bezárhatják mühelyeiket. Csupán Szeged városban 380 család él a szappangyártásból s ez mind a tönkrejutás szélére jön.

Hallottam, hogy az enquetében jelenlevő egyik tag, ki szerencsés volt mégis meghivatni e titkos tanácskozásra: kissé meg volt döbbenve és kérdést tett az iránt, vajon nem fog-e ez nagyon ártani a hazai iparnak? nem tudom, hogy a t. minister ur mit válaszolt erre; de a szellemdus államtitkár azt mondá, hogy igaz, ez

Digitized by Google

megtörténhetik; de egészségügyi szempontból kell ezt tenni, hogy több szappan jöjjön be az országba s az emberek inkább szokjanak hozzá annak használatához.

Megvallom, hogy a minap is olvastam egy franczia könyvet, melyben a különböző nemzetek czivilisatiója a szappanfogyasztás szerint méretik. De mindezen szellemdussággal szemben azt állitom, hogy a legjobb egészségügyi rendszer az, hogy gondoskodjunk arról, hogy polgárainknak legyen pénze; ha lesz pénzük, fognak venni szappant is; de ha nincs pénzök, még kenyérre sem, annál kevéssé lesz szappanra. De hogy milyen szellem lengi át ezen egész eljárást és az egész tárgyalási rendszert, melyet a ministerium követ, világosan kitünik a következőből: Móricz Pál t. képviselő ur, mint az enquete egyik tagja, midőn a tanácskozás már vége felé haladt, azon kérdést intézte a t. minister urhoz, hogy midőn a gabonavám feláldozásáról volt szó, azt méltóztatott igérni, hogy ez majd compensáltatni fog a tarifa többi tételeinél; most már vége felé vagyunk és látom az áldozatot, de a compensatiókat nem látom. Ez kellemetlen kérdés volt. Sokféleképp iparkodtak válaszolni, végre felszólalt a t. minister ur és szóról-szóra ezeket mondá: „b. Simonyi kereskedelmi minister igen találóan megjegyzi, hogy már a taktika szempontjából is el van hibázva, mindig azt kérdezni, hogy miféle kárpótlást fog Magyarország nyerni. A tárgyalásoknál csak kárunkra válhatnék: ha eleve meg akarnók jelölni azon pontokat, melyeknél különleges magyar érdekekre vagyunk tekintettel. Feladatunk nekünk nem más, minthogy oly vámtarifát dolgozzunk ki, melyen a vámterület közössége Ausztriával továbbra is fenállhasson". S erre az enquete az egész munkálatot elfogadta. Tehát a minister ur szerint a dolog már nem is ugy áll, a mint mások mondották volt, hogy ha lehet igy; jó: ha nem lehet, legyen önálló vámterület; hanem határozottan kimondja az enqueteben, mely hivatva van arra, hogy majd azután alapul szolgáljon a ház többsége véleményének, annak adja meg határozottan azon utasitást, hogy feladata törekedni, hogy oly tarifát állitson fel, még az ország kárára is, mely által a közönséget fel lehessen tartani.

T. képviselőház! Távol van tőlem akár a kormányt, mint ilyet, akár a kormány bármely tagját hazafiatlansággal vádolni. Isten ments. Én nem mondom, a mit Móricz Pál képviselő ur hangoztatott, hogy mi azt állitjuk, hogy ők gyarmattá akarják tenni Magyarországot. A világért sem, sőt nem kételkedem nemes jó szándékában sem; de nem e szándékról van szó, hanem számokkal, tényekkel van dolgunk.

Nem kutatom, hogy mi birja e politikára; de lehetetlen nem koczkáztatni azt a nyilatkozatot, hogy mindaz, a mi eddig a vámkérdés tekintetében történik: mind azon czélból történik, oda vinni Magyarországot, hogy Ausztriával közös vámterülete legyen. Minden törekvését oda irányozni, az egyeseket és a sajtót, hogy amellett agitáljon. Ezt már abból is lehet magyarázni, hogy összehivatván egy enquete abból kizárták az ellenzék férfiait. Mi az oka ennek? Talán fél, hogy az ellenzék meg fogja buktatni a kormányt.

De tény, hogy a komány igy cselekedett, mert látja, hogy tájékozatlan lévén az ország, e kérdésre nézve nem akarja, hogy azon helyzetbe jussunk, hogy adatokkal bebizonyithassuk állitásaink igazságát. Legyenek azonban meggyőződve a minister urak, hogy e czéljokat elérni nem fogják. Fáradságos lesz ugyan a munka, de nem fogunk kimerülni bele, össze fogjuk keresni, össze fogjuk állitani az adatokat és mire szőnyegre kerül a kérdés: számokkal fogjuk bebizonyitani állitásunkat, hogy a közös vámterület föntartása annyit tesz, mint Magyarország anyagi jólétének meggyilkolása. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Hosszasan foglalkozom e tárgygyal, engedje meg a t. ház, hogy elmondjam miért. Az ily fontos dolgoknál szigoruan tekintetbe kell venni a gyakorlati kivitelt. Most september közepén vagyunk, nehány nap mulva az országgyülés eloszlik és összejövünk október végén, akkor kezdődik a költségvetés tárgyalása és ez sokkal fontosabb tárgy, hogysem nehány nap alatt elintézni lehetne. Ezzel eltelik nehány hét, azután jönnek a költségvetéssel kapcsolatos uj törvényjavaslatok, mert épen ezeknek kell a bajokon segiteni és igy ezeket halasztani lehetetlenség és igy deczember elején elkövetkezik az idő, midőn a kormánynak ki kell jelenteni: elfogadja-e azon föltételeket, a melyeket neki az osztrák kormány a vámkérdésre nézve tett; vagy pedig felmondja a szerződést. Mi fog történni a gyakorlatban? az, hogy a kormány az utolsó napokban, tehát november 20-ika után fog a ház elé jönni egy hosszu munkálattal, mely több mint 3—400 áruczikkre vonatkozik. Ily bonyodalmas kérdéssel a ház elé állani és azt mondani, méltóztassanak megvizsgálni; kérdem: helyesen jár-e el a ministerium, ha igy cselekedik. Természetesen a ministerium számitva a nagy többségre, tudja, hogy az ki fogja mondani rá, hogy „igen;" de méltóztassanak megfontolni, mily nagy felelőséget vállalnak ez által vállaikra.

Ha az én csekély szavam csak valamicskét képes lenne hatni a kormányra: arra kérném, legyen szives, most még az utolsó órában, ha egyebet nem, közzé tenni azon adatokat, melyeket az utolsó időben összegyüjtött, közzé tenni a szakértők véleményét, hiszen az nem lehet veszélyes,

Digitized by Google

az nem diplomatiai titok, nem a kormány véleménye; egyes emberek véleménye. Ne fosszon meg minket azon eszközöktől, melyek szükségesek arra, hogy magunkat alaposan tájékozhassuk és a népet őszintén és világosan felvilágosithassuk.

Nem szólok azon ügyességről, melyet az osztrák kormány az alkudozásokban mindjárt tanusitott. A t. ministerium alkudozásra szólitotta fel a lajthántuli kormányt, de különösen kiemelte a fogyasztási adó és az adóvisszatérítések körüli visszaéléseket, a valósággal égbekiáltó igazságtalanságokat anélkül, hogy merték volna tagadni. Mivel felelt az ottani ministerium? Azzal, hogy most ne beszéljünk erről; hanem előbb állapodjunk meg az uj tarifában. És a magyar ministerium ebbe beleegyezett. Volt egy igen jó ürügye rá, tudniillik az osztrák kormány azzal insistált, hogy sietni kell, mert közeledik az Olaszországgal kötött szerződési idő lejárta; ennek megujitása iránt kell nyilatkozni. Ezt pedig nem tehetjük uj tarifa megállapitása nélkül. Igen, de csak a jövőben április, vagy junius 23-án jár le a szerződés; ez pedig deczember elején.

Én anélkül, hogy itéletet mernék mondani e tekintetben, — mert valóban nem vagyok eléggé tájékozva, — felemlitem ezt azért, hogy mások is gondolkozzanak fölötte és hogy a kormány ha jónak látja, némi felvilágositást adjon. Az első 5 év után, ha fel akarjuk mondani a szerződést: 6 havi alkudozás kell; azonban mihelyt lejárt 9 év: akkor a szerződést bátran fel lehet mondani egyszerüen minden alkudozás nélkül. Én ugy veszem észre, hogy a ministerium ezen alkudozást ugy magyarázza, hogy a törvény előirja, hogy okvetlenül szükséges és köteles azon az alapon alkudozni, a melyen jelenleg áll. Már hogyan legyen lehetséges, hogy egy szerződő fél kényszeritse a másik szerződő felet, hogy ugyanazon az alapon ujitsa meg az alkudozást. Hiszen akkor nem lenne alkudozás: ha előre meg vannak kötve kezei Én tehát azt hiszem, hogy ámbár a törvény előirja és tudom, hogy a t. minister ur hivatkozni fog reá, mégis az alkudozásokat meg lehet inditani, az önálló vámterület alapján is. Én arra nézve óhajtanék felvilágositást, ha most önök megállapodnak a tarifában, egy tarifában, a mely ellen, meg lehet, nekünk nem volna kifogásunk, mert hiszen utoljára a tarifa sem képezi azon feltételek egyikét, melyek megváltozhatatlanok, hiszen azt meg lehet változtatni bármily perczben egyik-másik kormány kivánatára a törvény szerint, egyetértőleg. Én csak azon kérdést vagyok bátor tenni, ha önök bármily most létrejövendő alkudozások alapján, ideiglenes megalkudozások alapján megujitják a tarifát és ennek alapján köttetik meg a szerződés, pl. Olaszországgal és miután a szerződések még jövő évben lejárnak, csaknem minden külfölddel kötött szerződéseket is: azt óhajtanám tudni, hogy vajon szabad lesz-e kezünk a 9-ik év lefolytával, igen vagy nem? Ez igen fontos kérdés, melyre kell, hogy tájékozva legyen a ház, mielőtt fogalmat szerez magának arról, hogy milyen állást foglal el e kérdés tekintetében a kormánynyal szemben.

Miután a Simonyi képviselő ur által előterjesztett javaslatban épen arra van fektetve a fősuly, a mi az anyagi kérdéseket illeti: én ez okból azon válaszfeliratot fogadom el, mely leginkább megfelel azon czélnak, mely a trónbeszédben is ki van tüzve, hogy a legsürgősebb kérdéseket iparkodjunk megoldani minél előbb.

Engedje meg a t. ház, hogy még csak egy nyilatkozattal fejezzem be szavaimat. *(Halljuk!)*

Hangoztatott és hangoztatik sokszor, több oldalról, hogy mi, én és elvbarátaim némi ellenmondásba jövünk önmagunkkal, mert mig egyrészről az iránt, hogy minden bajt, minden roszat, a mi Magyarországon van, a közösügyi viszonynak tulajdonitunk; más részről mégis ráutalva a rosz kormányzatra, bebizonyitjuk, hogy ott van a főbaj; ugy szinte azt mondjuk, hogy a deficziten segiteni nem lehet: mig a közösügyes viszony tart; más részről meg azt mondjuk, hogy ha az önálló vámterület felállittatik: akkor mégis a deficzit elesik.

Én nem látok ebben semmiféle ellenmondást. Mi látjuk az ország bajainak okát első sorban a közjogi viszonyban, másod sorban a rosz kormányzati rendszerben; de ez nem a főoka annak, hogy mi a közjogi alapot ellenezzük; nem, uraim, — és azt a magam részéről legalább szükségesnek tartom határozottan kinyilatkoztatni, — hogy még akkor is, ha látnám, hogy a közjogi viszony nem árt az országnak, nem árt anyagi helyzetünknek egy cseppet sem, sőt ha látnám, hogy milliókkal és milliókkal árasztja az országot: még akkor is testtel-lélekkel ellene küzdenék; mert én azt mondom, hogy egy nemzet függetlenségéből egy hajszálnyit sem szabad feláldozni a világ minden kincséért sem. *(Helyeslés a szélső baloldalról.)* A függetlenség kérdése nem pénz-, nem áru-kérdés, azt áruba bocsátani soha sem szabad; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* mi tehát a közjogi kiegyezés ellen küzdünk, mint a függetlenség és a szabadság emberei és nem azért, mert anyagi helyzetünk ellen van.

Ezen nyilatkozatot téve pártolom Simonyi Ernő képviselő-társam felirati javaslatát. *(Helyeslés a szélső bal felől.)*

Szontagh Pál (somogyi): T. ház! A házszabályok 145-iki §-ának védelme és protectiója alatt bátorkodom szót kérni: „Szót kérhetnek

Digitized by Google

bármikor, kik netaláni személyes megtámadásra válaszolni akarnak" s a többi.

Megtörtént, hogy az előttem szólott t. képviselő ur nevemnek felemlitésével megrovólag nyilatkozott bizonyos enuntiatióról, melyet helyemről magamhoz mondva, ő hallani vélt. Erre nézve megjegyzem, hogy az, a mit kiemelt, általam nem mondatott, inkább némi bonhommiával tettem észrevételemet; de azon meggyőződésemet kénytelen vagyok kinyilatkoztatni, hogy midőn valamely képviselő másik társának szavait — melyekről nem is biztos, hogy jól hallotta — megaprehendálva, az illetőt személy szerint fölszólitja: ezt én a parlamentalis vitatkozási illem nonplusultrájának tartom. *(Helyeslés a középről.)*

Helfy Ignácz: Bár én azt hiszem, hogy t. barátom kissé tulságosan kemény szavakkal élt most irányomban, nem habozom kijelenteni, — az igazságot mindig kimondtam, — hogy nem tettem azt sértési szándékkal, valamint be is látom, hogy megjegyzésem nem volt egészen helyén. *(Tetszés.)*

Elnök: Szólásra többen levén feljegyezve, holnap 10 órakor folytatjuk a vitát.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

---

16. országos ülés

1875. september 17-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Dekáni Gusztáv megbizó-levele bemutattatik. Kulcsár Lajos, Bibics Döme, Künle József, gr. Pongrácz Ágoston, Papp Sándor igazoltatnak. A válaszfelirati javaslat tárgyalása tovább foly.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Trefort Ágost, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre jegyző ur fogja vezetni; a szólók neveit egyrészről Molnár Aladár, másrészről Beöthy Algernon jegyző urak jegyzendik.

A mult ülés jegyzőkönyve fog meghitelesittetni.

Huszár Imre jegyző: *(olvassa a september 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem lévén, hitelesittetik.

Bemutatom a t. háznak Dekani Gusztáv, Beszterczeváros választókerületében megválasztott képviselőnek megbizó levelét, mely megvizsgálás végett az állandó igazoló bizottsághoz lesz utasitandó.

Egyéb előterjesztése az elnökségnek nincs.

Szontagh Pál (gömöri): Van szerencsém jelenteni, hogy a hatodik biráló bizottság a sopronmegyei nagybaromi választás ellen beadott kérvényt, minthogy az alaki tekintetben a házszabályok 79. §-a több pontjának meg nem felel, tárgyalás nélkül visszautasitotta. Hogy csak egy pontot emlitsek, a kérvény nem volt 10 választó által aláirva, hanem csak az ellenjelölt által. Ennek következtében a bizottság Kulcsár Lajos képviselőt, kinek választási jegyzőkönyve különben beltartalmára és kiállitására nézve kifogástalan volt: igazolt képviselőnek jelentette ki. Van szerencsém az ide vonatkozó összes irományokat ezennel beadni.

Elnök: A ház ezen jelentést tudomásul veszi és Kulcsár Lajos képviselőt igazoltnak jelenti ki.

Lovász Mihály: Van szerencsém jelenteni, hogy a második biráló bizottság vizsgálat alá vette Bibics Döme Torontálmegye basahidi kerület képviselőjének választását. A mennyiben a nevezett képviselő csak a választók szavazatát mutatá be, megbizó levelét pedig bemutatni elmulasztotta: ezért a hetedik osztály által a c) pont alá soroztatott. Minthogy azonban később a nevezett képviselő ezen mulasztást helyrepótolta az által, hogy megbizó levelét bemutatta,

Digitized by Google

az pedig a törvényes kellékeknek megfelel: őt a második biráló bizottság törvényesen választott képviselőnek ismerte el, kérem tehát őt az igazolt képviselők közé sorozni.

Elnök: Ezen jelentés tudomásul vétetvén, Bibics Döme képviselő igazoltnak jelentetik ki.

Lovász Mihály: Jelentem még a t. háznak, hogy Háromszék kézdi-orbai kerület képviselőjének Künle Józsefnek megbizó levelét, melyet a kilenczedik osztály szintén a b) pont alá sorozott, mivel egyik szavazati bizottság elnöke a választás berekesztése után is fogadott el szavazatokat s a megbizó levél is a választás berekesztése után több mint 6 órával iratott alá. Minthogy ezen választás ellen kérvény is adatott be, a biráló bizottság legelsőbben is a kérvényt vette vizsgálat alá s annak vizsgálatából kitünt, hogy a házszabályok 79. s több pontja a kérvény kiállitása és felszerelése tekintetében meg nem tartatott. Alá vannak ugyan irva többen; de a szabályok által kivánt 10 aláirónak azon minősége, hogy azon kerületnek választói-e és választói jogosultsággal birnak-e? nincs igazolva. Továbbá nem tétetett elég a házszabályok azon rendelvényének, hogy a kérvényezők védelmére védők lettek volna kinevezendők és azok részére meghatalmazások lettek volna kiállitandók; mert vannak ugyan megnevezve ketten a kérvény végén, de azoknak a védelemre nézve nincs hatalmazás kiállitva és csak azzal vannak megbizva, hogy az 1000 frt összeget felvegyék. Végre azon §. g) pontjának sem tétetett elég, a mennyiben a kérvény s mellékleteinek másolata sincs mellékelve. A bizottság birálat alá vette e szavazási lajstromokat is és ezekből kitünt, hogy midőn julius 9-én a választás tartatott, a kézdi-vásárhelyi választásnál három küldöttségi elnök lett kinevezve és mind a három küldöttségi elnöknél a szavazás rendben ment; mig 3 órakor két küldöttségi elnök jelentést tett a választási elnöknek, hogy náluk a szavazás megszüntettetett, de a választási elnök még egy órát tüzött ki a szavazatok szedésére s miután ez is letelt a nélkül, hogy szavazók jelentkeztek volna, mind a két küldöttség bezárta ugy a jegyzőkönyvet, mint a választók szavazati lajstromát; amennyiben pedig a választási elnök tovább szavaztatott, a szavazás befejezhető nem volt; és igy történt, hogy azon küldöttségnél, melynek elnöke Demeter Sámuel volt: este 10 órakor saját jegyzőkönyvének és szavazási lajstromának berekesztése után hat órával a bizottság jegyzőinek és a bizalmi férfiak óvása ellenére, önhatalmából a szavazást ujra megnyitotta és még 38 szavazatot fogadott el az egyik fél részére és e szavazatokat később az átalános összeszámitásnál ugy jelentette be, mint érvényes szavazatokat és számitásba is vétettek. A másik küldöttség elnöke pedig, ki már előbb zárta be a szavazást, 1 szavazót, ki később jelentkezett: már nem fogadta el; de az összeszámitáskor ez egy szavazatot számitásba vétette és kitünt, hogy Künle József részére egy szavazattöbbség volt. A szavazatszedő-elnöknek ez eljárása törvénybe ütközik, amennyiben a választási törvény világosan mondja, hogy a szavazás berekesztése után szavazatokat többé elfogadni nem szabad. *(Felkiáltások: Nem hallunk semmit! Olvastassék fel a jegyzőkönyv!)* . . . A mennyiben Künle József az érvényes szavazatok többségével, nevezetesen 38 szavazattöbbséggel megválasztatott: a biráló bizottság Künle Józsefet igazolt képviselőnek jelentette ki. Van szerencsém ezt tisztelettel bejelenteni.

Csanády Sándor: T. ház! Miután a biráló bizottság t. elnökének nyilatkozatát nem lehetett hallani: kérem a t. házat, méltóztassék az erre vonatkozó jegyzőkönyvet felolvastatni. *(Helyeslés:)*

Huszár Imre jegyző: *(felolvassa a bizottsáy jegyzőkönyvét.)*

Elnök: A t. ház ezen jelentést tudomásul vevén, Künle József képviselőt igazoltnak jelenti ki.

B. Kemény István: T. ház! A 8-ik biráló bizottság vizsgálat alá vevén a trencsénmegyei Kiszuczaujhely, Varin választókerületben megválasztott gr. Pongrácz Ágoston képviselőnek a c) betü alá sorolt választási jegyzőkönyvét: azt kifogástalannak találta és megnevezett képviselő urat igazolta. Továbbá ugyancsak ezen 8-ik biráló bizottság vizsgálat alá vevén Kővárvidék Nagy-Somkut választókerületben megválasztott Papp Sándor képviselő választása ellen beadott kérvényt: azt lényeges formahiány miatt visszavetette és Papp Sándor képviselőt igazolta. Van szerencsém az e tárgyra vonatkozó jegyzőkönyveket és határozatokat benyujtani.

Elnök: A t. ház ezen jelentést tudomásul vevén, gr. Pongrácz Ágoston és Papp Sándor képviselő urakat igazolt képviselőknek jelenti ki.

Következik már most a napirend, vagyis a válaszfelirati javaslat tárgyalása.

Hegedüs László: Ha a királyi trónbeszéd oly őszinte nyiltsággal nem mutatott volna is rá az országot fenyegető veszélyekre: mindnyájunk előtt tisztán állhat, hogy azon nagy feladatok közt, melyek megoldásra várnak, egyik legfőbb és legsürgősebb az államháztartás rendezése; mert azon ország, mely megzavart államháztartását rendezni és sulyegyenét helyreállitani nem képes: önmaga fölött vetette el a kockát.

De viszont a kormány előtt sem lehet titok azon körülmény, hogy a mint tegnap Sennyey t. képviselőtársunk kifejezte, a nemzet nagy többségének bizalma csak azért fordult hozzájok reménynyel, mert mondhatni, a nemzet lázas tü-

Digitized by Google

relmetlenséggel várja az ország zilált közgazdasági bajainak orvoslását.

Én azt hiszem, hogy igyekezni is fog e feladatának megfelelni, mivel épen a haza megmentésére vállalkozott. De különben is: mi realis értelme lehetne a pártok azon vállvetésének, melyet, bármit mondjanak is, nagy elvi áldozatok árán hajtottak végre?

T. ház! Már most valóban ugy vagyunk itt, mint orvos a beteg ágyánál. Látjuk, hogy az állam organismusa életveszélyesen van megtámadva s mindnyájan keressük a baj gyökeres gyógyszerét. Ez jelzi a pártok állását.

Mi, kik azon felirati javaslatot fogadtuk el, melyet Simonyi Ernő képviselőtársam a ház asztalára letett, azon erős meggyőződésben vagyunk, hogy az ország közgazdasági és pénzügyi nyomoruságát, ha nem egyedül is, de mindenek felett az idézte elő, hogy 1867-ben közösekké tettük az állam legfőbb ügyeit s ezzel feladtuk államiságunk egyik legfőbb létalapját s oly terheket vállaltunk magunkra, melyekhez nem volt erőnk s ezzel egyszersmind feladtuk az ország közgazdasági érdekeit azon szövetségnek, melyet kötöttünk és azon egyezménynek, melyet elfogadtunk s ezzel ráléptünk azon lejtőre, melyen a romlás örvényéhez jutottunk.

Mi hallottuk a házon kivül is, de hallottuk itt a házban is, a t. többségi előadó urtól, hogy az állam élete normális viszonyok közt foly. Mi ezt nem fogadhatjuk el, mi rámutatunk a baj eredeti kutfejére: mert mellettünk bizonyit a tények kérlelhetlen logikája. Azért azt sem fogadhatjuk el, mit tegnap a t. képviselő mondott, hogy az ország finánciális nyomorának nem a közjogi alap kutfeje; hanem erőnk tulbecsülése. Mi azt mondjuk, hogy együtt mind a kettő. A mikor ezt hangsulyozzuk, akkor kötelességünknek vélünk eleget tenni s a nélkül, hogy provocálni akarnók a közjogi vitát, mert hiszen az könnyü szerep volna, mint tegnap láttuk, mert akkor csak azt kellene ismételnünk, mit épen azok hangoztattak, kiknek egyrésze ma a kormány, vagy a többség padjain ül. Már pedig, a mi akkor igazság volt: az ma is az, annyival inkább; mert a jóslat is beteljesedett, a mennyiben előre mondták a bekövetkezendő romlást.

Hallottuk a házban mindjárt a vita folyamának kezdetén az igen t. előadó urtól, hogy a helyzet megváltozott, a politikai körülmények mások, tehát a válaszfeliratnak is más hangot, más szellemet kell magára venni.

E tekintetben valósággal vitatkozhatunk, a mennyiben az egyik azt mondja, hogy a válaszfelirat csak puszta visszhang, puszta hódolati nyilatkozat; a másik már bizonyos tekintetben elismeri, hogy az már programm és különösen Móricz Pál képviselő ur nyilatkozata után jogositva vagyok ezt állitani, a mennyiben ő azt mondja: hogy a trónbeszéd bizonyos tekintetben a kormány programmja; és miután a trónbeszédnek csak szabatos lemásolása a többségi válaszfelirat: ebből igen természetesen az következik, hogy azt a többség s a kormány programmjának lehet tartani. E fölött mondom, vitatkozhatunk; de mi meg vagyunk győződve, hogy a baj oly nagy, hogy a királyi trónbeszéd is szükségesnek látta, erre fektetni a fősulyt és igy az ország képviselő-testületének is fő-kötelessége az ország állapotát, habár csak általánosságban és nagy vonásokban is, de hiven lerajzolni, kimutatván egyuttal azon irányt, a melyen haladva az államháztartás rendezésével egybekötött bajokat is el lehet háritani és egyszersmind jelezni az irány-elveket, melyek szerint a reform-kérdéseket meg lehet oldani.

Mi ezen meggyőződésben vagyunk és azt láttuk a legméltóbb válasznak, a királyi trónbeszéd őszinte és nyilt szavaira. De midőn mi azt hangsulyoztuk, hogy a bajnak eredeti forrása hol van: egyszersmind hazafiui aggodalommal kerestük a módokat is, a melyekkel a haza bajain segiteni, az ország pénzügyeit és hitelét rendezni sikerül. És itt mindjárt szemünkbe kellett ötleni, hogy puszta jelszavak, bármi szépen hangozzanak is, mint például, a takarékosság és áldozatkészség: a bajon gyökeresen nem segitenek.

Én elhiszem és mindnyájan tudjuk azt, mit a t. többség előadója mondott, hogy a takarékosság szükséges és szép erény, ugy az egyesek háztartásában, mint az ország gazdaságában; de ennek is meg van a maga határa, melyet, ha átlépünk, ugyanazon szép erény bünné, fukarsággá lesz, mely lehetetlenné teszi az igazságszolgáltatás és közigazgatás reformját, lehetetlenné teszi a cultur-czélok előmozditását.

De különben is ott, a hol a közös költségekre annyi milliót kell kiadni és mondhatni az ország belügyeire oly csekély összeg jut: ott már ezáltal korlátolva van a takarékosság. A királyi trónbeszéd hivatkozik a nemzet áldozatkészségére és a többség válaszfelirati javaslata azt mondja, hogy meghozzuk az áldozatot készséggel. Az áldozatkészség, t. ház, igen szép, de annak is megvan a maga határa, a maga mértéke. Midőn a nemzetnek életében előjönnek oly válságos pillanatok, a midőn a haza fiait áldozatra szóllitja fel: akkor ez készen van, akkor ez csodákat mivelhet; de ha az állam élete normális állapotban van, mint az mondatott: az áldozatkészség egyenlő az adó fokozásával és ez már megvan, mely határ, ha átlépetik: már akkor meg lesz támadva a nemzet alapvagyona.

Digitized by Google

T. ház! Ha az ország bajain segiteni akarunk s az államháztartás sulyegyenét helyreállitani kivánjuk: szerinte mmindenekelőtt szükséges, uj jövedelmi forrásokat nyitni s e tekintetben az ország jól felfogott érdeke az önálló vámterületre és önálló kereskedelmi politikára utal bennünket. Olyan igaz ez, hogy még a vámközösség védői is kénytelenek voltak általánosságban ennek igazságát bevallani, midőn azt mondták, hogy a külön vámterület mellett gazdag jövedelemforrása nyilnék az államnak, egyszersmind hatalmas lendületet nyerne az ipar-, kereskedelem- és földmivelés; de hozzá teszik, hogy a politikai tekintetek és érdekek méltányos és kölcsönös kiegyenlitése mégis a vámközösségre utal; mintha a haza érdeke kizárna a más államokkal kötendő vám- és kereskedelmi szerződéseknél az érdekek méltányos, kölcsönös kiegyenlitését! hanem igenis átka ez azon kényszerhelyzetnek, melybe az országot sodorta. Hogyan kössünk mi olyan vám- és kereskedelmi szerződést Ausztriával, a mely neki bizonyos kedvezményeket biztositson ellenkedvezmények fejében, a mikor nincs meg országunknak önálló közgazdasági élete, nincs meg teljes rendelkezési joga? Mi azt tanultuk a nemzetek életéből, hogy mindenkor azon állam veti igája alá a többit, a melynek sikerült iparát, kereskedelmét önálló kereskedelmi politika alapján szerencsésen kifejleszteni. Az ily országnak sikerül végre is mindig hatalmi körébe vonni a gyengét, tartományává, sőt mondhatni gyarmatává tenni az erőtlent, melyet kénye-kedve szerint kizsákmányolhat. Ennek alkalmazását a t. házra bizom.

A mit Móricz Pál igen t. képviselő ur mondott, — az önálló vámterület ellen, hogy tudniillik a külön vámvonal őrzése aligha fel nem emésztené annak pénzügyi jövedelmét; ezt érvnek teljességgel el nem fogadhatom; mert azt tartom, hogy qui multum probat, nihil probat; hanem ennek ellenében kénytelen vagyok kijelenteni, mint meggyőződésemet, hogy sikerüljön bár a vámszerződést Ausztriával a legkedvezőbb feltételek mellett ujra megkötni; de egyet nem fog eszközölhetni senki, hogy az önálló vámterület kezelése az Ausztria és Magyarország közti kereskedelmi forgalomnál reánk nézve jövőben is oly meddő, oly gyümölcstelen, mondhatni oly kártékony ne legyen, mint eddig volt.

Ha a hitel- és pénzügyet akarjuk rendezni, itt ismét a nemzeti és önálló jegybankra vagyunk utalva. Ez van hivatva arra, hogy hitelviszonyainkat javitsa, ez van hivatva arra, hogy olcsó, biztos hitellel segélyére jőjjön a kereskedésnek, iparnak és földmivelésnek; de félő, hogy itt is nem az ország hitelszükséglete lesz mérvadó; hanem az üzleti érdekközösség, és azon oraculumszerü nyilatkozatok a magasabb politikai tekintetekről, melyek oly sokszor hangzottak a nemzet fülében, hogy végre kénytelen lesz elhinni, hogy csakugyan vannak a haza érdekeinél magasabb érdekek, melyek előtt azoknak háttérbe kell szorulniok és melyeken még a kormány befolyása és ereje is megtörik; vagy azon meggyőződésre kell jutni, hogy csakugyan államiságunk és parlamentalismusunk nem komoly.

Ha az államháztartás sulyegyenét akarjuk helyreállitani, a kiadásokat kell mérsékelni s itt azonnal és önkényt elénkbe ötlik az önálló hadügy és a nemzeti véderő szervezése; mert, t. képviselőház! eddig is ezen Moloch-nak áldoztuk fel az állam jövedelmeinek legnagyobb részét. S jövendőre is lehet-e reménylenünk a jelen hadügyi szervezet mellett azt, hogy nem hogy a közösügyi költségek és terhek megszünnek, hanem hogy a közösügyi költségek, terhek viselésének aránya kedvezőbb lesz? Lehet-e reményleni azt, hogy a jelen hadügyi szervezet mellett, a hadügyre költött számos milliók részben visszatérjenek, az ország müiparának, kereskedelmének és földmivelésének javára? Azt hiszem, ezen az uton az államháztartásnak sulyegyenét helyreállitani nem lehet.

Mindezen feladatok, t. ház, oly szorosan függnek együvé, mint ok s okozat; nem kerülhetünk ki előlük, akkor, midőn minduntalan előtérbe lépnek követelőleg, hogy a nemzet érdekei szerint fejtessenek meg s ha nem fejtetnek meg: akkor a legégetőbb reformkérdéseknek megfejtése, ha nem is teljes lehetetlenség, de nehézzé tétetik. Pedig, ha a királyi trónbeszéd nem figyelmeztetett volna is arra, hogy reformokra van szükségünk: önmagunk is látjuk és tudjuk azt. Ezek közül némelyekre is csak igen röviden akarok reflektálni.

A vallás és házasságügyi kérdésnek meg kell oldatnia. Azt mondja a királyi trónbeszéd és pedig az életszükségletei által előirt módon. Kénytelen vagyok kimondani, hogy ily tágas kifejezést keresve sem találhattam; ebbe liberális, konservativ egyiránt beilleszthetí a maga gondolatát, csak próbálja meg. De nekem reményem van, hogy a szabadelvü kormány és annak pártja, szabadelvü szellemben fogja ezen kérdést megfejteni. S ideje is t. ház, hogy az egyházjogi és egyháztársadalmi függőben levő kérdések megoldassanak, még pedig a szabadság, jogegyenlőség és testvériség szellemében, nehogy ezek is gordiusi csomóvá váljanak, a melyet majd többé nem lehet felbontani, hanem csak ketté vágni. Tudom, t. ház, hogy nincs tárgy, melyhez oly gyöngéd kézzel kellene nyulni, mint a vallás és egyházügyi kérdéséhez, mert az a lelkiismeret dolgába vág; de midőn az állam kiszabja törvények által a határt, megszabja az egyház-

Digitized by Google

felekezeteknek ugy egymáshoz, mint az állam hoz való viszonyát és sértetlenül hagyja minden egyháznak önkormányzati szabadságát: akkor egyszersmind megkivánhatja mindenki, hogy minden hatalom sértetlennek és szentnek tartsa szintugy az állam fenségi jogát.

A házassági ügy legczélszerübben a kor szabad szellemében fejthető meg S itt már én is megvallom, hogy igaz az, hogy az élet szükségei szerint kell ezt tenni s ezek a kötelező polgári házasság behozatalát követelik. Ugyanazért én Móricz képviselő ur érvelését teljességgel nem értem. Ő határozottan kijelentette, hogy elvileg helyesli a kötelező polgári házasságot és ezen ügynek legjobb s legczélosabb megfejtésének tartja: s mégis a facultativ polgári házasságra adja szavazatát bizonyos tekintetekből, a melyeket én itt nem ismétlek. Ő egyik kézzel elveszi azt, a mit a másikkal adott. Én nem vagyok arra feljogositva, t. ház, hogy itt valamely felekezet, vagy valamely felekezeti papság nevében szóljak; de miután t. képviselő-társam ezt tette: én is feljogositva érzem magamat, hogy egy tényt felemlitsek, a melyet ő is tud s a melynek talán részese is volt. A magyarországi reformatus egyház legtekintélyesebb tanácsa, az ugynevezett egyetemes értekezlet, az egyházkerületek ezen főhatósága egyhangulag és ünnepélyesen kijelentette, hogy a kötelező polgári házasságnak behozatalát szükségesnek látja.

T. ház! Ha egy ily nagytekintélyü egyházi tanács kimondja ezt: bizonyosan mindenki elhiheti, hogy arra igen nagy oka volt, melyet nem akarok itt fejtegetni. De mutatja egyszersmind, hogy ezen vallásfelekezetek a vallás sérelmét nem látják a kötelező polgári házasság behozatalában; mert a vallás ethikai részében s a vallásos érzet csak akkor lesz megsértve, hogy ha oly két különböző természetü házasság állittatnék egybe, milyet Móricz képviselő ur javasolt; s én igen sajnálnám, ha a kormány is ily véleményben volna s a képviselő ur ezt tolmácsolta volna s azért kérem őt, az életszükséglet követelményeinek nevében, hogy a 12-ik órában is változtassa meg véleményét; annyival inkább, mert méltoztatnak mindnyájan jól emlékezni, hogy a mult országgyülésen az egész ház mily osztatlan helyesléssel fogadta igen t. Deák Ferencz ur nézeteit, a ki az átalános vallásszabadság és kötelező polgári házasság mellett szólott és el is határozta és kiadta a ház az egyházjogi bizottságnak, hogy ezen elveket tartsa szem előtt.

Az egyházjogi bizottság elkészitette munkálatát s az kiadatott az illető szakministernek, hogy a törvényjavaslatot ezen szellemben készitse el. Tudom én azt, t. ház, hogy e javaslat minket most nem kötelez; de szeretem hinni azt, hogy a mult országgyülésnek ezen határozatát a jelen országgyülés és a kormány is szent örökségként fogja átvenni s azt szabad szellemben fogja kifejteni és megoldani.

Különben is, t. ház, mikor az állam a házasságkötést kezébe veszi: akkor csak azt vette kezébe, a mi az idők folyamában az egyház kezébe ment át, nem mondom ragadmányképen, hanem megbizás utján. És meg vagyok győződve, hogy igen sokáig ott maradhatott volna: ha a házasulandó felek szabad akarata és lelkiismerete mindenkor szent és sértetlen lett volna.

Hogy pedig a kötelező polgári házasság intézménye által a házasság ethikai oldala nem sérül: szabad legyen nekem a per excellentiam katholikusoknak nevezett államokra s az azokban uralkodó gyakorlatra hivatkozni.

Az élet, a gyakorlat azt mutatja, hogy alig van valaki, a ki az ily házasság megkötése után, a vallásos áldást is ki ne kérné: mert szerintem a vallásos érzelem igen mélyen van az emberi szivbe gyökereztetve s azt az ily intézmények ki nem irthatják.

T. ház! A királyi trónbeszédben csak az van felemlitve, hogy gondoskodni kell a nép szellemi mivelődéséről; de én azt hiszem, hogy az magában nem elég a nevelés és oktatás szent ügyének felkarolására. Tudom én azt, hogy az állam igen nagy bajban van; de bármily nagy bajban legyen is: egy pillanatig sem szabad ezen nagy ügytől figyelmét elvonnia a képviselőháznak. De különben is jelenleg nem annyira nagy beruházásokról van szó, mint inkább a függő kérdések elintézéséről és a létező intézetek tovább fejlesztéséről; mert hogy egyebet ne emlitsek, csak azt hozom fel, hogy mióta van már függőben a középtanodák szervezetének és reformjának ügye? ezen késedelem pedig káros hatással van a népre, de káros magára a parlamentalismusra is, mert az idő halad és követeli, hogy a tanintézetek körül koronkint üdvös reformok létesittessenek és ha a törvényhozás e tekintetben nem intézkedik: akkor a kormánynak, a szakministernek kell rendeleti uton intézkedni, a mint már meg is történt; ez pedig minden más lehet, de nem parlamentális eljárás. Nem hozok fel példákat, mert azok gyülöletesek; nem is akarom vádolni a ministereknek, szerintem is igen tiszta és jó szándokát.

A királyi trónbeszéd arra is fölhivja az országgyülés figyelmét, hogy a közigazgatást javitni és rendezni kell; azt mondja: „összhangzásba kell hozni a közigazgatás különböző ágainak müködését.“ Megvallom, nem ismerem a kormánynak e tekintetbeni nézeteit, törvényjavaslatát; találgatni pedig teljességgel nem illik, nem ide való; ugyanazért én is csak átalánosságban fejezem ki e tekintetbeni meggyőződésemet és azt mondom, hogy a legszélesebb alapra

Digitized by Google

fektetett megyei önkormányzat sem zárja ki az annyira hangsulyozott rendezett közigazgatást; ugyanazért fölösleges oly élesen nyesegetni az ősi alkotmánynak ezen élőfáját, mert félő, hogy az magától is ki fog száradni a nélkül, hogy a fejszét rá kellene vetnünk, sőt adjuk meg a megyének azon hatáskört, a melyet az 1848-iki törvény alkotói annak szántak. *(Helyeslés a szélső balon.)* Sőt meg vagyok győződve arról, hogy midőn itt a közigazgatásnak ide illő ágai össze fognak folyni: akkor lehetővé lesz a takarékosság is, mely oly nagy szerepet játszik az államháztartás egyensulyának helyreállitásában De azt jegyzem meg, t. ház, hogy én azon megyét akarom reformálni, a mely az alkotmányos élettel párhuzamosan és együttesen fejlődött: a történetileg kifejlett megyét.

És itt bizonyos tekintetben reflektálnom kell Polit képviselőtársam azon nézetére, — ha ugyan szavait jól fogtam fel, — mely szerint azt mondja, hogy az administratióra rá kell nyomni a nemzetiség typusát. Megvallom, hogy ez a közigazgatás tudományának olyan uj czikke, melyet én még nem tanulmányoztam és következőleg azt el nem fogadom. Ha tán azt jelenti, hogy a nemzetiségek részére külön megyéket kell kikerekjteni: akkor e tekintetben homlokegyenest ellentétben állunk egymással.

Reflectálok továbbá Polit t. képviselőtársam beszédének azon passussára, a melyben azt mondja, hogy olyan igazságot fog mondani, milyen a mathematikai kétszer kettő négy, és azt mondja, hogy nem a terület alkotja az államot, hanem a nép. Ez igaz; de a mit abból lehoz t. képviselőtársam, abba nem egyezem vele; mert azt hiszem, hogy ő oly fogalmakat forgat fejében, mintha tán ezen területet, melyet mi most Magyarországnak nevezünk: most foglaltuk volna el és most települt volna ide és most kellene államot alkotni; pedig ezen területet akkor foglalta el a magyar nemzet, midőn Európában a különböző nemzetek letelepültek és alkotmányt hozott létre, a melyre ugy rányomta a magyar typust, hogy azt századok viharа sem seperte el és meg vagyok győződve, nem is fogja elseperni. *(Helyeslés.)*

Abban is egyetértek t. képviselőtársammal, hogy a multban a nemesség alkotta a politikai nemzetet; de abban már ellene van a történeti igazság, mintha egyedül csak magyar nemzetiségü polgár lehetett volna a nemesség és igy a szent korona tagja.

Egyébiránt átalában azt mondom, hogy Polit képviselő urnak mérsékelt beszéde reám megnyugtatólag hatott, szemben azon mély megháborodással, melyet az általok benyujtott felirat hangulata keltett bennem és e házban és óhajtom, hogy ezen mérsékelt hangulat legyen mérvadó minden részben. Szabad legyen még egy pár szót az igen t. kormányhoz intéznem. *(Halljuk!)*

Azt tudja a kormány, tudja a ház, hogy azon párt nevében és czimében, melyhez én tartozom, a szabadelvü igen szép jelző nincs meg; de azt hiszem, hogy sem a kormány, sem a ház nem fogja tőlünk megtagadni azt, hogy mi szintén szabadelvüek vagyunk, mindaddig: mig az ellenkezőt be nem bizonyitjuk. Ugyanazért azt hiszem, hogy e párt gondolkozását és érzelmét fejezem ki, midőn azt mondom, hogy ha a kormány törvényjavaslatait és intézkedéseit a szabadelvüség szelleme fogja áthatni s ez fogja vezérelni: minket mindig ott talál nem mint ellenfeleket, még kevésbé mint ellenséget, hanem bár szerény tehetségü, de mégis hiv munkásokat.

Ajánlom a Simonyi Ernő képviselőtársam által beadott felirati javaslatot elfogadás végett. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Pulszky Ágost: T. ház! *(Halljuk! A szószékre!)* A tegnapi napon egy kitünő államférfi, kinek kijelentéseit e párt is mindig figyelemmel és tisztelettel kiséri, intett, hogy minél elébb véget vessünk a vitának, melynek — szerinte — valami gyakorlati gyümölcse aligha lehet. Szabad legyen ezzel szemben mégis egy, habár csekély eredményét constatálnom s ez az, hogy a vita eddigi folyama igazolja azon irányt, melyet a trónbeszéd követett és azon modort, melyet a válaszfeliratban elfogadtunk. Igazolta ezt a discussió egész folyama, igazolta a szélső baloldalnak *(Felkiáltások a szélső baloldalról: Baloldal!)* ezuttali higgadtsága, mely majdnem egy szinvonalra emelkedett azon államférfiui mérséklettel, melyet e párt tagjai Polit képviselő ur és a vele együtt a mögöttük lévő padokon ülő fractió irányában oly szorgosan tanusitani iparkodnak, és a melyre nézve reményünk és óhajtásunk, hogy irányunkban is ezentul inkább fogják érvényesiteni, mint ezelőtt szokásukban volt. De igazolta eljárásunkat magának Polit képviselő urnak is felszólalása, melyről nem tagadhatjuk, ha azt összehasonlitjuk azon felirati javaslattal, — vagy helyesebben szólva gunyirattal, melyre nézve a ház teljesen megadta érzelmeinek kifejezését, midőn attól a kinyomatást megtagadta; — mondom, ha felszólalásának modorát ezzel összehasonlitjuk: nem tagadhatjuk, hogy tekintetbe venni iparkodott azon érzelmeket, melyek e háznak természetes hangulatát képezik. Mindamellett tagadhatatlan, hogy ha a hang uj és sima volt is ezen felszólalásban: a tanok s a tartalom maradtak a régiek. Ott találkozunk a beszédben több kijelentéssel, melyet azon padról már régebben hallottunk; találkoztunk a nemzetiségek államalkotó szerepének azon theoriájá-

Digitized by Google

val, melyet évekkel ezelőtt egy másik, ezen ház minden tagja által igen t. képviselő ur, kinek kimaradását azon részről a parlamentális szinvonal tekintetéből ezuttal csak sajnálhatjuk, — igen nagy ékesszólással kifejtett, azon nemzetiségi politikával, a mely csupán és egyedül a nyelvbeli nemzetiségnek kölcsönöz államalkotó erőt és ezen fogalommal helyettesiti a nemzetiség azon szélesebb fogalmát, melyet vallunk mi és a melyet vallottunk mindig és a melynek értelmében csakugyan a nemzetiség képezi az állami erőt, de azon nemzetiség, mely a történet, a mult szenvedései, a jövő reményei közösségén, az érzelmek és óhajtások egységén alapszik. *(Helyeslés.)* Ezen értelemben igenis elfogadjuk a tant, mely egy magyar nemzetiséget, az egy magyar nemzetet ismeri, mely minden különböző nyelvü más nemzetiséget magába ölel: mihelyt ezen érzület-közösség alapjára állnak, a melyre hogy álljanak, ez ország a jogot, ez ország az alkalmat tőlük soha meg nem tagadta.

Ott találkozunk most is azon felfogással, mely a schweiczi kantonokat emlegeti; ha nem is közvetlen például, hanem mindenesetre mint egy eszményt, mely a törekvések czélját képezze. Találkozunk azon nyelvezettel, mely a magyarországi államról szól; de a magyar nemzet említését, a magyar nemzetre való hivatkozást mindig szorgosan kerüli.

Ott találjuk beszédében azon homályos intést, melyet mindig tanácsképen ad elő nekünk; azon hasonlatot, melyet a franczia császársággal állit föl, a mely szerinte egy contactustól dőlt össze. Valóban csodálkoznunk kell a képviselő ur diplomatiai nyelvének hajlékonyságán, midőn az 1870—71-ik évi nagy háborut egy contactusnak nevezi, oly eseménynek, melyek mintegy első érintésre, puszta könnyü fuvallatra elfujt egész intézményeket. Ha ily contactustól óv bennünket a t. képviselő ur, ha azt kivánja, hogy ily contactussal szemben birjunk teljesen megállani: akkor köszönettel tartoznánk neki, köszönettel kivált akkor, ha nem sejtetné velünk, hogy ezen contactust mintegy közelebbi jövőben bekövetkezendőnek tekinti. *(Derültség.)* Találkozunk még többel is azon beszédben, találkozunk a történet azon félreismerésével, mely az egész theorián keresztülvonul és találkozunk azon kivételes állás folytonos kiemelésével, melylyel a magyarországi állapotokat feltüntetni kivánja a képviselő ur, mintha soha más hasonló helyzet nem létezett, analog erők működése a történetben be nem következett volna.

Azt állitotta ugyanis a képviselő ur: „De mit jelent az, az államhatalmat kézben birni? a parlamenti életből nagyon jól tudjuk, tudjuk azt, hogy ha csak egy pártnak van kezében az államhatalom, hogy az nagyszerü erő; de fogalmunk sincs arról, hogy ha ezen állami hatalom egy nemzetiség kezében van: mily óriási erő".

Ezen állitás történeti szempontból valóban különösen elüt azon jelentőségekkel szemben, melyek a mult és a jelen században Európában mindenütt ismétlődtek s azon óriási erőnek jelenségeivel szemben, melyeket ezen az egységes nemzetiségi érzületre való hivatkozás által Franczia ország a mult század forradalmi éveiben előidézett.

Egyébiránt ez csak egyike azon igazságoknak, melyeket ignorálni alig lehet és melynek ellenkezőjét állitani a képviselő ur oly következetességgel szokta.

De megtaláljuk beszédében tanai azon következményeit, melyek logikájának nélkülözhetlen folyományai. Megtaláljuk a parlamentális élet, a parlamentális alkotmány azon negatióját is, a melyre annak idején Mocsonyi Sándor képviselő urat vezette ezen theoria s melyet Polit ismételve elmondott. Szerinte a kormány iparkodik a parlamentális életet kellő medrébe terelni és ezt nem is lehet tőle rosz néven venni; de az szerinte téves politika: mert itt a nemzeti törekvések következtében és ezen aspiratiók kielégitésének szüksége következtében, ugy a mint a t. képviselő ur felfogja, a parlamentális élet teljes lehetetlenné vált. Mi ennek ellenkezőjét állitottuk mindig és ennek ellenkezőjét állitjuk joggal ma is.

Ha azt kivánja tudni a t. képviselő ur, mikép van az, hogy önök ma, állitólagos számarányuk daczára, mégis oly kisebbségben állanak itt; a feleletet mi épen a parlamentális érzékre, a parlamentális életre való hivatkozással adjuk meg. Ma, midőn az ellenzéki padokról csakis az vettethetett a kormány szemére a választásokra vonatkozólag, hogy nem folyt be kellőleg, hogy hatalmát nem érvényesitette nagyobb mértékben, a mint ezt Helfy képviselő ur mondta: — ma önök bizonyára nem tagadhatják, hogy a parlamentális érzék alapján igazolva van eljárásunk és hogy a magyar nemzet megmutatta, hogy a parlamentális életre érett. *(Élénk helyeslés.)* Ezzel szemben mindazok, a mit az administratiónak nemzetiségi alapon való kifejtésére mondott: csak illusorius álmoknak, csalékony elméleteknek mondhatók, a melyeknek nincs több alapjok, mint azon állitásának, hogy az administratió tudománya talán összesen harmincz-negyven éves.

Higyje el a t. képviselő ur, hogy ott, a hol ma Európában a legkétségbeejtőbb állapotok vannak, ott, a hol javulásukat remélni is alig merik: ott ezelőtt ezernyolczszáz évvel sokkal jobb administratió volt, mint a minőt összes tudományos készletével a képviselő ur valaha kigondolt. *(Élénk tetszés és helyeslés.)*

Egyébiránt t. ház, a t. képviselő urnak nemcsak belügyi politikájában, hanem külügyi

Digitized by Google

politikájában is megtaláljuk ezen sajátságos theoriákat és mindenekelőtt azon régi és többször ismételt felfogást, mintha a külügyi kérdésekben csakis a rokon- és ellenszenvet kellene követni. Pedig épen ellenkezőleg áll a dolog. Ha valahol: itt van az érdekek, az állam érdekei szigoru szemmeltartásának helye. Táplálhat valaki rokon- vagy ellenszenvet rögeszméi, azon szálak szerint, melyek érzelmeit ide vagy oda füzik. De a ki félreismeri, hogy külügyi kérdésekben az állam legfőbb érdekei döntők, a kinek szemében nem az országnak biztonsága, az állam méltósága a tődolog, vagy a ki ezekről subjectiv nézetek kedveért megfeledkezik: az minden lehet, csak nem államférfi és megbizható polgár. *(Helyeslés.)*

Nekem ugy látszik, hogy a t. képviselő ur értesülései, melyek után a keleti politikában elindult és melyekkel Berlinen és Péterváron át kalandozott, jellemüknél és egész analogiájuknál fogva ugyanazon forrásból erednek, a melyből a Ragusából, Kattaróból, Trebinjéből és Belgrádból keltezett hirek származnak, a melyek addig kürtölték az insurrectiónak győzelmeit: mig Európa az insurrectió létében való hitét is végkép elvesztette. De valóban, nehéz komolyan venni a t. képviselő ur állitásait, midőn oly — alig tudok más szót erre találni, — képtelen dolgot mond, minthogy a külügyministerium kürtölné, hogy megbizás folytán cselekszik igy, vagy amugy.

Nem érzi-e a t. képviselő ur, hogy egy nagy államról, — mert azt talán csak tagadni nem fogja, hogy e monarchia nagy állam — ilyest mondani, mily üres hitegetés? nem látja-e át állitásainak erkölcsi lehetetlenségét? Nem érzi a t. képviselő ur, hogy mindnyájunknak ezen önkényes ráfogásokat minden kritika, minden czáfolat nélkül egyszerüen vissza kell utasitanunk, mint oly valamit, a mi képzelhetlen; mint oly valamit, a mit addig, mig államférfiu áll egyátalán ezen állam élén: egyátalában elhinni senkinek sem lehet. *(Helyeslés.)*

Valóban, csak egy komoly oldala van a dolognak s ez az, hogy azoktól származnak ezen hirek, a kiknek egyedül válhatnak hasznára; hogy azoktól eredhetnek csupán az ilyen hitegetések, a kik ott is, a hol békéltetésről van szó: konkolyt iparkodnak hinteni; a kik ott, hol az európai államok a baj forrását kiapasztani törekszenek: a tüzet szitják és nem átalnak másokat a veszélynek kitenni, midőn tudják, hogy reményt nem nyujthatnak s pedig oly veszélynek, a melynek magunkat kitenni egyátalában hajlandóknak nem mutatkoznak. *(Élénk helyeslés.)*

Husz évi tapasztalatra hivatkozott a t. képviselő ur arra vonatkozólag, hogy Törökországban nincs remény az állapotok közvetlen békés javitására. Mi nem husz, de 200 évi tapasztalatra hivatkozunk, másra nézve, arra ugyanis, hogy a külügyi dolgokban azok látnak leghomályosabban, hogy idegen államok alattvalóinak azok a legroszabb tanácsadói, a kik saját hazájok iránti viszonyaik tekintetében sem tudtak soha tisztába jönni és soha sem tudták polgári kötelességöket kellőleg felfogni. *(Általános helyeslés és taps.)*

De, t. ház! hiszem, hogy Polit képviselő ur előadásának további czáfolata talán nem is szükséges, talán fölösleges; hiszen mindenki előtt magától is felvillant azon egyszerü gondolat-sor, melynek kifejezést adni bátor voltam *(Helyeslés.)*

Hogy előadásom fonalára visszatérjek, igazolja a ministerium eljárását a trónbeszéd és a ház eljárását a felirat tekintetében, mindenek fölött azon államférfiu kijelentése, kinek távolléteért sorainkból az alkotás pillanatában csak azon igéret ád kárpótlást, melyet a tegnapi napon tőle nyertünk és azon tudat, hogy a veszteségekért, melyet ő és pártja, — s megvallhatom, sokan a mi pártunkból is — fájlalunk: nem a mi kormányunk és nem a mi pártunk eljárása felelős *(Helyeslés.)*

Megvallom, hogy tegnap bizonyos kiváncsisággal vártuk sokan nyilatkozatát; hiszen tudtuk, és erről beszédben is értesültünk, — hogy nem helyesli egészen azon nézetet, mely szerint a kormány indittatva érezte magát, programmját majdan törvényjavaslatai által körvonalozni és jelezni; azt vártuk, hogy ezzel szemben legalább körvonalozni fogja ő azon épület tervrajzát, melynek kedveért a mi pártunk szerény hajlékát elhagyta. Ezen kiváncsiságunkban, megvallom, némileg csalódtunk; csalódtunk egyébiránt nem kellemetlenül; hiszen csakis szerencsét kivánhatunk magunknak, ha a parlamentalis élettel és a parlamentalis élet követelményeivel oly hosszu tanulmány és oly alapos tapasztalat után megbarátkozott kiváló államférfiu, mint ő, még tactikánkat e tekintetben is helyesli. Reánk nézve e tudat mindenesetre csak könnyiti bevárását azon időnek, midőn a kormány javaslatai előttünk fognak feküdni. *(Helyeslés a középről.)*

A mi a felirat részleteit illeti, nem kivánom azokat commentálni. Azt hiszem s abban bizom, hogy ez iránt a kormány előterjesztései teljes magyarázattal fognak szolgálni. Remélem s azon bizalommal vagyok, hogy ezen előterjesztések nemcsak egyes intézkedéseket fognak tartalmazni; hanem egyszersmind azon egész utat is kijelölik, melyen Magyarország regenerátiója e törvényhozás által eszközölhető lesz. Ezen bizalommal a válaszfeliratot ugy, a mint van, elfogadom. *(Élénk helyeslés és tetszés a középen.)*

Mocsáry Lajos: T. ház! Nem akarok azon tárgyaknak bővebb taglalásába bocsátkozni, me-

Digitized by Google

lyek az előttem szólott t. képviselő társam beszédének legnagyobb részét képezték, sőt óhajtanám, hogy ezen tárgy, tudniillik a nemzetiségi kérdés ez alkalommal bővebben ne feszegettessék. Ennek helyében bátor leszek szorosabban a tárgyhoz tartani magamat, elmondani röviden azon okokat, melyeknél fogva a bizottság válaszfelirati javaslatát részemről el nem fogadom. *(Halljuk.)*

Nem fogadhatom el a válaszfelirati javaslatot: mert nézetem szerint hazánknak állapotát, illetőleg nem mondja meg az igazat ő Felségének; nem önt tiszta bort a fejedelem poharába.

A bizottságnak igen t. előadója azzal indokolja azt, hogy oly szófukar a válaszfelirat, hogy normális viszonyok közt élünk, ilyen viszonyok közt a felirat nem szükség, hogy egyéb legyen, mint a trónbeszédnek egyszerű paraphrazisa. T. barátom normálisnak mondja az országnak azon állapotát, miszerint már évek óta egy nagy, körülbelől 30 millióra menő deficzitünk van; normálisnak mondja azon állapotot, miszerint az ország erejét meghaladó terhek alatt nyög, melyek csak a legszigorubb eszközökkel hajthatók be; normálisnak mondja azon állapotot, hogy az állam csaknem uzsorás kamatokkal szerzett kölcsönökkel birja fentartani fizetésképességét; t. barátom nem lát abban semmi az államéletben különösen kidomborodó tényt, hogy ez országgyülésnek lesz feladata intézkedni 10 évre kötött szerződésekről és sok más nagyfontosságu kérdésekről, melyek az országgyülésnek speciális feladatát képezik.

Én ezeket elég fontosaknak tartom arra, hogy igen sok mondani valónk legyen ő Felségének. Annyival szükségesebbnek tartom azt t. ház, hogy ezen ház igen is megmondja ő Felségének világosan, hogy milyen az ország helyzete és körvonalozza legalább nagyban azon nézeteket, melyek szerint a hazának nagy bajain segiteni lehetne: mivel én ugy látom, hogy ő Felsége nincsen kellőleg értesitve az ország állapotáról.

Hogy ő Felsége nincsen kellőleg értesitve az ország állapotáról: ennek világos tanusága maga a trónbeszéd tartalma az én nézetem szerint. A trónbeszédben ki van fejezve azon nézet, hogy legfőbb szüksége hazánknak az, hogy pénzügyei rendeztessenek. Tökéletesen igaz; de már arra nézve, hogy micsoda eszközöktől lehet várni ezen nagy eredményt, tudniillik Magyarország pénzügyi rendezését, olyanokat tartalmaz a trónbeszéd, hogy ha ezek körében marad pénzügyeinek rendezése, ezen eszközöktől várni ezen rendezést nézetem szerint egyátalában nem lehet.

A trónbeszéd kiemeli azt, hogy a monarchia biztonságának követelményei elutasithatlanok. Értjük, hogy mit ért ez alatt a trónbeszéd ezen passusa. Azt mondja, a mi mondatott már 1865 és 1872-ben is, hogy tudniillik a monarchia nagyhatalmi állása azon elutasithatlan feltétel, mely előtt minden más tekintetnek hátrálni kell.

Azt mondja, hogy a közös hadsereg, a melytől feltételeztetett ekkorig egyedül a monarchia fenmaradása: ez oly nenyulj hozzámot képez, melynek létszámát, melynek szerkezetét megváltoztatni nem lehet. Én a trónbeszédnek ezen passusát másképen értelmezni nem tudom. Továbbá a trónbeszéd csak ugy elsikamlik a bankkérdés felett. Csak mint egy zugába rejt egy életkérdést, tudniillik a vámkérdést.

Az egyedüli, a mi ki van emelve: az a közigazgatási és törvénykezési reform, valamint a nemzet áldozatkészségére való hivatkozás. Igaz, hogy emlitve van az is, hogy hitelviszonyainkat emelni kell, igaz, hogy a trónbeszédben kivan mondva az is, hogy az ipar és kereskedés érdekeit előmozditani szükséges; de különösen mondatik ezekre nézve is az, hogy ezek szorosan vannak összefüggésben a közigazgatással és a törvénykezéssel, ugy hogy ezeknek előmozditása különösen függ a közigazgatási és a törvénykezési reform kellő elintézésétől ugy, hogy ha szorosan vesszük e trónbeszéd valódi tartalmát, ha tekintetbe vesszük azt, hogy csak felületesen emliti azt, mit különösen hangsulyoznia kellene: akkor a trónbeszédből az látszik ki, hogy Magyarország pénzügyeinek rendezése egyrészről a közigazgatás és törvénykezés reformjától, másrészről a nemzet áldozatkészségétől, vagyis az adófelemeléstől függ; és ha szabad bizonyos tekintetben ugy tekinteni a trónbeszédet, mint ez már több részről megjegyeztetett, mint a kormány programmszerü nyilatkozatát: akkor megvallom, hogy némüleg eltérő nézetben vagyok saját pártom több t. tagjától és eltérő nézetben vagyok b. Sennyey Pál igen t. képviselő társamtól is, a ki azt mondá, hogy hiába vártuk a trónbeszédtől azt, hogy a t. kormány programmját elő fogja adni ez alkalommal, hogy el fogja mondani ez alkalommal, hogy miként kiván az ország nagy bajaiban intézkedni. Én azt hiszem, hogy ezen trónbeszédben megvan a kormánynak programmja; igaz oly programm, melytől fájdalom, az ország bajainak orvoslását nem várom.

E szerint a kormány programmja abból áll, hogy javaslatokat fog előterjeszteni, a mint az megis van igérve a trónbeszédben, hogy számos javaslatot fog előterjeszteni — a közigazgatás és törvénykezés javitására nézve; hogy szándékozik igen sokat tenni mindenben, a mi az ország állapotát, közigazgatását illeti; hogy összevágó intézkedés utján az államélet minden ágaiban átalában emeltessék az ország állapota; de ezenkivül egyéb nincsen s ez az utolsó menekvés, mint a nemzet áldozatkészségére való hivatko-

Digitized by Google

zás; hacsak a polgári házasság megoldása nem képezi lényeges részét a programmnak, mint azt tegnap Móricz Pál képviselő ur jelzé, ki a kormány programmjára vonatkozólag — eddig legalább ugy látszik — a pártnak szószólója volt.

A mi a közigatást illeti, én, fájdalom, nem várhatom, hogy bármit fog is tenni e tekintetben a t. kormány és a törvényhozás: ettől pénzügyeink rendezésére valami lényeges eredmény bekövetkezzék. Ismerjük jól, meddig megy azon határ, a meddig ezen tekintetben megtakaritásokat lehet tenni.

Nem akarok én sem találgatni, mint azt t. barátom Hegedüs László megjegyzé, hogy voltaképen mit szándékozik tenni a t. kormány e tekintetben. Lehetne talán egyet-mást felemliteni, a mi egyik-másik lapban közölve is volt s nem lett desavouválva; de mondom ez alkalommal nem fogok részletekbe bocsátkozni, hanem igenis tartok attól, ha tekintetbe veszem az eszméknek átalános irányát és áramlatát, mely jelenleg közigazgatási kérdésekben, fájdalom, felülkerekedett hazánkban s fájdalom, nem hagyja érintetlenül a kormányköröket sem, hogy valószinüleg csak az lesz ezen reformoknak eredménye, hogy az ősi autonomikus szervezetnek rovására ismét tért fog nyerni a központositás és a bureaukratia.

És ha ez fog történni, t. ház, akkor én a közigazgatás czélbavett javitásától, változtatásától sem pénzügyi eredményt, sem pedig egyátalán azt se várom, hogy azok az ország adóképességére, termelési képességének emelésére jótékony befolyást fognak gyakorolni; sőt attól tartok, hogy ha el fog fojtatni hazánknak önkormányzata: az meg fogja bénitani átalában a nép szellemi tevékenységét s ez okvetlenül káros hatással lesz átalában minden tevékenységre, mely a termelés emelésére mulhatlanul szükséges.

Pénzügyeink rendezésének mentő módjául a trónbeszédben az áldozatkészség van emlitve. Ő Felsége hiszi, hogy a nemzetnek ismert áldozatkészsége nem fogja magát szemben a szükségekkel megtagadni. Melegen szól a trónbeszéd ezen tárgyról, midőn azt mondja: „Ha a nemzet, hiven egész multjához, készséggel és nemes kötelességérzettel meghozza azon áldozatokat, miket a kitüzött üdvös czél hazafiságától követelnek".

Megvallom t. ház, hogy én ezen igen szép, igen hangzatos passusban nélkülözöm a történelmi hűséget. Őseink igenis elmondták, ismeretes azon ünnepélyes jelenet, midőn lelkesülten kiáltottak fel: Moriamur pro rege nostro! De mi lett ennek gyakorlati kivitele? Azt mondták: Vitam et sanguinem, sed avenam non damus. S hogy ekként gondolkoztak őseink: az igen megfogható. Ennek oka csak egyszerüen abban rejlik, hogy valamint mindenki, ugy a nemzet is csak azt adhatja, a mije van. Vérével, életével rendelkezett a nemzet, azzal rendelkezik most is; de vagyoni áldozatokkal, valamint korábban sem, fájdalom, most sem rendelkezik.

Nem tartom correctnek ezen különben igen szép passusban a történelemre való hivatkozást, nem tartom correctnek, nem tartom helyesnek azon állitását sem, hogy a nemes kötelesség érzete, hogy a hazafiság parancsolja a nemzetnek azt, hogy magát az áldozatkészség azon nemére, mely az adók emelésében áll, elhatározza. Meg vagyok róla győződve, hogy igenis hazafiatlanul, igenis kötelessége ellen cselekednék ezen nemzet, ha magát még nagyobb adókkal megterheltetni engedné: mert ez nem jelentene s nem tenne egyebet, mint azt, hogy megtámadná a nemzet tőkevagyonát, életerejét, megtámadná azt a képességet, a melyre a jövendőben is szüksége van. A nemzet egyenesen öngyilkosságot követne el nézetem szerint, ha az egyenes adóknak még további felemelésébe beleegyeznék: mert egyenesen aszkórságnak tenné ki az országot az életnedvek folytonos lecsapolásával. S azért én legalább részemről reménylem, hogy a nemzet nem fogja magát efféle hangzatos phrasisokkal az áldozatkészségre, nemeslelküségére, multjára való hivatkozással a helytelen utra tereltetni. Régóta hangzik már az uraim, hogy az adófizetés, hogy az adófelemelés nem egyéb, mint hazafiui kötelesség és hasonlóképen forgalomba jött egy másik fallacia is, sőt az a trónbeszédben is utat talált.

Én ugy veszem észre t. ház, hogy mióta a kormányoknak nem sikerült a kellő utra terelni az ország állapotát, kellő karba helyezni annak különösen financziális dolgait: azóta divatba jött az, s minduntalan ismételtetik az, hogy az a magyar nemzet ilyen meg amolyan, hogy értelmetlen, dologtalan s hogy egyátalában nem bir azon reményekkel, a melyek mulhatlanul szükségesek arra, hogy egy ország prosperálhasson

T. barátom, a bizottság előadója egy ékes beszédet tartott a házi erényről, kimagyarázta azt, hogy keressük önönmagunkban is a hibát és igyekezzünk a nemzetet jobbá, munkásabbá, erkölcsösebbé tenni.

Én, t. ház! nagyon sajnálom, hogy efélék ünnepélyes okmányokban és ex cathedra tett nyilatkozatokban a magyar nép erkölcstelennek, dologtalannak mondatik. Én tagadom azt, hogy a magyar nép, a magyar nemzet megérdemelné azon szemrehányásokat, a melyek néki tétetnek. *(Igaz! Ugy van a szélső baloldalon.)* Én ugy tudom t. ház, hogy a munkálatlanságnak vádja különösen a magyar nemzetet nem illeti, *(Igaz! Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* hogy az a nép kész dolgozni és tud is sokat, kétszer annyit, mit bármely más fajtáju nép, *(Élénk helyeslés és taps a szélső baloldalon)* csak legyen munkája; de

Digitized by Google

arról nem tehet, hogy elvégezvén az aratást, megfeszitett roppant nagy munka után s akkor s később nincs munkája egész télen át; de ők-e okai ennek? — Nem! Okai ennek azok, kik megengedték, eltürték azt, hogy az ország kivételes állapotban maradjon; okai azok, kik megfosztották attól, hogy munkássá váljék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Az eféle meg nem érdemlett leczkézés helyett, én azt hiszem, az erkölcsiség terjesztése szempontjából sokkal czélszerübb volna, ha önök felülről jó példákkal mennének elő; mert fájdalom, a mit a felső regiókban lát a nép: annak nagy hatása van rá s az erkölcsiségnek azon hanyatlása, a melyet felülről lát, okvetlenül igen káros és igen megmételyező erkölcseire.

Az én t. barátomat, az előadó urat, a kiről tudom, hogy mindazokban a dolgokban, a melyekre vonatkoztam, nem részes: igen kérem, hogy a helyett, hogy eféle morális prédikácziókat intéz a magyar nemzethez, a magyar néphez, méltóztassék befolyását arra forditani, hogy jó példa által legyen a magyar nemzetnek jobbulása.

Egyébiránt ugy látom t. ház, hogy épen azon szokásban a magyar népet ily léha, munkátlan, dologtalannak mondani, — mert hiszen igen gyakran találkozunk ilyen nyilatkozatokkal, — egy ármányos, furfangos politika van; ez arra számit, hogy ha majd a kormányoknak jövőre sem fog sikerülni, hogy eljárásuk által hazánk állapotán segitsenek: mindég kész mentségök legyen, hogy megtettünk mindent, de ezzel a léha néppel nem lehet boldogulni.

Nagyon kényelmes politika lenne az uraim, ha sikerülne ezen népet országszerte ilyenné tenni; de nem odáig van a dolog. A nemzet állapotainak javitását, gyors orvoslását várja azoktól, a kik élén állanak, a kiknek a hatalom kezökben van és a mi különösen a t. kormányt és a most többségben lévő uralkodó pártot illeti: önöktől épen magát a honmentést várja a nemzet, mert önök erre vállalkoztak, ez volt oka azon pártalakulásnak, mely a mult országgyülés alatt létrejött, ez volt oka annak, hogy félre tették, szegre akasztották azon elveket, melyek a korábbi párt alapját képezték. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A hol ily nagy dolgok történnek: ott nagy komoly okoknak kell fenforogni. Ezen feladatokat nem oldhatja meg a nemzet az által, hogy aprónként fog erkölcseiben emelkedni, ezeket a kormánytól, azoktól várja, kiknek az ország, a nép sorsa hatalmukban van. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mint mondám t. ház, ő Felsége nézetem szerint, miként a trónbeszédből kilátszik, nincs kellőleg értesitve a haza állapotáról és azért szükséges, hogy a képviselőház pótolja ezen hiányt; maga mondja meg ő Felségének: hányadán van az ország, milyen az állapota. Ily komoly helyzetben a kormánynak egy országgyülés kezdetén, melyre igen nagy feladatok megoldása vár: nézetem szerint nem szabad titkolni a viszonyt, a nép és fejedelem közt, nem szabad mystifikálni a törvényhozás különböző faktorait s azért az én óhajtásom az volna, hogy mindenekelőtt mondjuk meg ő Felségének azt, hogy Magyarország nem képes megfelelni azon terheknek, melyeket az 1867-diki országgyülés elvállalt. *(Igaz! Ugy van! a szélső bal felől.)* Csalhatatlanul bizonyitják ezt a lefolyt nyolcz év igen szomoru tapasztalatai.

Azt fogják talán önök mondani, hogy nem az 1867-iki kiegyezési törvények, hanem főképen a nemzetnek saját mulasztásai és a nyolcz évi gazdálkodás legfőbb okozói ezen bajnak. De hát ki mondhatná t. ház, hogy Magyarországnak nem kellett volna vasutakat épiteni; ki mondja, vagy ki mondotta e házban, hogy közlekedési eszközökről gondoskodni és pedig nagy mértékben gondoskodni életszükség? És vegyük sorba azon beruházásokat, melyeket a nemzet a lefolyt korszak alatt tett: vajon van-e azok közt egyetlen egy olyan található, melyről azt lehetne mondani, hogy haszontalan; vagy szükségtelen? A kifogás, a mit e tekintetben ellene tettünk, ekkoráig — és a mit ismétlünk most is — az: hogy nem aképen létesittettek mind ezen dolgok, amiképen létesittetniök kellett volna; a kifogás az, hogy rohamosan épültek a vasutak; a kifogás az, hogy nem egyedül az ország érdekeire, hanem más mellékérdekekre való tekintettel épültek; a kifogás az, hogy azok financzirozása nem aképen történt, a mint történnie kellett volna; hogy egyátalában nem tartatott meg ezen beruházásoknál a kellő egymásután, nem vétetett tekintetbe az ország pénzereje. De azt, hogy az országnak szüksége volt a beruházásokra és szüksége volt ezen intézkedésekre: azt tagadni nem lehet és jövőre sem lehet azokat elkerülni, ha csak nem akarunk a polgárosodott nemzetekkel való haladásáról lemondani.

Egyébiránt bármi lett volna a dolog oka, a baj meg van, azt orvosolni kell. Én azt hiszem, a nemzetnek azon jogát, hogy bajain segitsen, hogy ügyeit rendezze, pénzügyeit rendbehozza: ezen jogát tőle senki el nem veheti, a nemzet ezen jogáról nem lehet azt mondani, hogy „verwirkt“ mint egykor alkotmányáról mondták; életfentartásának jogát fentartja a nemzet minden körülmény közt, bárminő áldozatot kivánjon is tőle.

Mondjuk meg ő Felségének továbbá ezt illetőleg, a mennyiben áldozatkészségről van szó, hogy Magyarországon most is tulságos nagy az adó, hogy azt felemelni nem lehet. Mondjuk meg, hogy micsoda eszközökhöz kénytelen nyulni

Digitized by Google

a pénzügyminister az adó behajtására; mondjuk meg, micsoda állapotokban van az ország népe, vagyonos és vagyontalan; mondjuk meg, hogy a vagyonosoknál a vagyoni tönkrejutás átalánossá vált, hogy a hitel aláásott és hogy a nép az uzsora alatt szenved. (*Felkiáltások balfelől: Ugy van!*) Mondjuk meg, hányadán vagyunk azon gazdag természeti forrásokkal, melyek a trónbeszédben emlittetnek. A tejjel-mézzel folyó Kanaánról való rege oly humbug uraim! melylyel a nemzet magát már századok óta mistificálja.

A tény az, hogy hiában vagyunk bővében a jó termő földnek: ha nálunk sohasem esik az eső akkor, mikor legjobban kellene, A tény az, hogy Magyarországnak földmivelési termő viszonyai semmivel sem kedvezőbbek, mint más földmivelő országnak és hiába gunyoljuk mi azon sovány pátriákat; azokon ha felszámitjuk az évről nyert terméstet: azokon a földeken egyremásra kétannyi termés van, mint a mi dus földeinken. A tény az, hogy Magyarország szegény ország; tény az, hogy mindazon országban, melynek ipara nincs: a földmivelés soha sem fog kellőleg kifejlődni; azon ország, mely egyedül földmivelő ország, mindig szegény marad.

Ezeket óhajtottam, hogy kifejezést nyerjenek, hogy ő Felségének tudomására jussanak, és ezekre rámutatva óhajtanám megmondani véleményünket arra nézve, hogy miképen állunk azon állitólag elutasithatatlan követelésekkel, melyeket elénk, ellentétben a takarékossággal, a monarchia biztonsága szab. Mint már emlitettem, ezen passus ugyanaz, a mely már az 1865-ki hires feliratban is előfordul és fájdalom most 8 évi alkotmányos élet után, most a szabadelvü kormánynak és pártnak uralma alatt megértük azt, hogy ugyanazon hangon, majdnem tökéletesen azon szavakkal nyilatkoznak hozzánk, mint történt akkor az absolutismus alatt. Nekünk szemben ezen állitással, ezen követeléssel meg kellene mondanunk ő Felségének, hogy előttünk saját megélhetésünk és államunk fenállása a legfőbb tekintet, mely előtt hátrálnia kell minden más tekintetnek, (*Helyeslés a szélső baloldalon*) meg kellene mondanunk, hogy ezen tekintet sokkal fontosabb előttünk, mint az, hogy, mitől egyedül állittatik függni a monarchia biztonléte, a közös hadsereg intézménye továbbra is fenmaradjon; ki kell jelentenünk, hogy Magyarország fog gondoskodni saját hazájának és trónjának megvédéséről, mint arról, hogy szövetségének eleget tegyen; de akarja azt tenni azon módon, hogy ne járjon ugy, mint azon gyenge termetü emb r, ki oly nagy fegyverzetet vesz magára, hogy annak sulya alatt összeroskad; meg kellene mondanunk, hogy a monarchia biztonságának ezen állitólagos követelménye és Magyarország pénzügyeinek rendezése és ezzel közvetlenül Magyarország anyagi boldogulása incompatibilis két dolog: vagy, vagy.

Ha ő Felségének szivén fekszik, a mint meg vagyunk győződve, hogy szivén fekszik, hogy Magyarország pénzügye rendbe jöhessen, hogy az ország boldoguljon; ha szivén fekszik az, hogy a birodalomnak fele elérje a fejlődés és polgárisodás azon fokát, melytől egyedül függ, hogy e birodalom fenállhasson és rendeltetésének megfeleljen: akkor el fogjuk érni azt, a mi egyszersmind önállóságunk és függetlenségünk legfőbb feltétele, Magyarország hadügyi önállását; elfogjuk érni azt, hogy a hadügy kérdésében milliókat, igen sok milliót megtakarithatunk.

Meg kellene mondanunk a válaszfeliratban végre azt is, hogy Magyarországra nézve a bankkérdés, mint különösen a vámkérdés megoldása egyenesen életkérdés; mert akár financziális tekintetből, akár azon tekintetből, hogy ez országban az ipar meghonosulhasson és kifejlődhessen és a nemzet gyarapodására kellő befolyást gyakorolhassen: ezen kérdésnél egyátalában boldogulni nem lehet. A mostani állapot az, hogy két oly ország képez közös vámszövetséget, melyek egyikében, nagy mérvben ki van fejlődve az ipar, a másiknak pedig semmi ipara nincs.' Ez valóságos képtelenség. Igenis képezhettek vámszövetséget Németországban, mert azon országoknak, melyek egy közös vámterületben egyesültek, egyenlő volt a fejlődési fokuk; ott alig volt más jelentőség, mint a mit a fiscalitás szempontja megkivánt. De ha egyik országnak kifejlett ipara van s a másiknak épen nincs ipara, s ezen két ország egyesül: ez annyit jelent, hogy azon ország, melynek nincs ipara, teljesen zsákmányá adja magát át a másik országnak. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) Ez a legteljesebb colonialis viszony, midőn az anyaország tisztán a mezőgazdasági productióra szoritja a maga coloniáját, oda utasitja, hogy termeljen számára nyers terményeket, melyek feldolgozásán a másik meggazdagszik, és még arra is kényszeriti a coloniát, hogy magát egyedül az anyaországból lássa el.

Tökéletesen ez a mi állapotunk. De van egy nagy különbség is a mi állapotunk és más országok coloniális viszonyai közt s ez abban áll: hogy más anyaországok mindig szoktak az államélet föntartásáról, annak költségeinek fedözéséről gondoskodni. Más anyaországok magukra vállalják azt, hogy mind a diplomatia utján, mind pedig háboru esetén megvédjék maguk coloniáját és annak költségeivel azon coloniát nem igen szokták terhelni

Nálunk másképen van a dolog.

Mi nem csak colonia vagyunk nemzetgazdasági tekintetben, de a dualismus és paritás utján egyszersmind egy államtárs vagyunk, és minekünk mint ilyeneknek, nekünk gyengék-

Digitized by Google

nek s sántáknak együtt kell futnunk az erősökkel és az éplábuakkal, habár megszakadunk is bele. Ez a mi állapotunk nemzetgazdaságilag.

Móricz Pál képviselő ur nem barátja a külön vámterületnek. Ő azt mondja, hogy külön vámterületet nekünk már csak azért sem lehetne alkotni, mert ki győzné őrizni a hosszu határt, a melylyel Magyarország bir. Azt mondja továbbá, nem kell azt képzelni, hogy a védvám nem jár valami adóval egy ország népére nézve s azt mondja, hogy az egyenesen adó, még pedig sulyos adó, mely a földmivelő népet a világon mindenütt az iparos fölé helyezi.

Igaz; de csodálkozom a fölött, hogy t. Móricz Pál képviselő ur, ki, különben azt hiszem, hogy az adóemelésnek s áldozatkészségnek, az adóviselésnek nem ellenzője: itt egyenesen az adóemeléssel akar bennünket elriasztani a védvám pártolásától Pedig van egy roppant nagy különbség azon megadóztatás közt, melyet ez uton vállal a nép magára; mert igaz, hogy bizonyos pontig a védvám megadóztatás- s áldozatokkal jár; de a különbség az, hogy a direct adók nagyon sulyosak: mert a direct adók alól nincs módjában senkinek menekülni; holott az, hogy a védvám által reá rótt adótól meneküljön: mindenkinek tetszésétől függ. Ha én nem akarok pezsgőt inni, mert meg van vámolva, tőlem függ, hogy ne igyam; sőt, hogy még a mindennapi élet szükségleteire is térjek át, ha például azt mondjuk, drágább lett a csizma, drágább lett a kabát; tőlem függ ez alól menekülni, azt mondom: hadd tartson a régi, elviselem még egy pár hónapig.

Továbbá meg van azon nagy különbség is, az ezen nemü megadóztatás és a direct adók emelése közt, hogy a mit az előbbinél elvesztünk a vámon: az a réven megtérül és talán megtérül kétszeresen; mert annyi kétségtelen — és ezt bizonyitja az egész világ példája — hogy a földmivelésre semmi sem bir nagyobb hatással, s a földbirtok jövedelmének emelését semmi sem mozditja elő jobban, mint az ipar. Ha nem látnók azt nagyban, ha nem tapasztalnók is mindenütt a világon, hiszen abból is látjuk, hogy bárhol legyen is egy csekély ipartelep, legyen egy város annak közelében: ez n helyen sokkal nagyobb a földbirtok értéke, vagyonosabb a nép, mert minden terményeit közvetlenül azonnal értékesitheti; meg van az ily megadóztatásnak azon nagy előnye is épen a földmivelőkre nézve, hogy megmenekülnek egy adótól, tudniillik a szállitási adótól; mert ha van valahol belforgalom, nem kell messze külföldre vinni az árut, hogy értékesitsék, hanem azt a maguk piaczán értékesithetik ott helyben a megszaporodott forgalom által, mi által igen nagy összeg megtakaritható.

Miután már Móricz Pál t. barátom beszédére reflektáltam, szólhatnék még a polgári házasságról is, melyet különösen hangsulyozott. De én erre kiterjeszkedni nem akarok.

Különben is az, hogy Móricz Pál t. barátom, akkor, midőn itt az ország pénzügyeinek rendezéséről, a legnagyobb és legfontosabb kérdésekről van szó, mégis jónak találta még az ily kérdésről is bővebben és részletesen nyilatkozni: megvallom, azt a benyomást tette reám, hogy ugy akart tenni, mint Bodóné asszonyom, a ki mást szokott mondani, mikor tőle a bor árát kérik.

Hanem emlitett t. barátom egy más dolgot is, a mi már szorosan a kérdéshez tartozik. Mondta t. i. azt, hogy a közjogi kérdés jelenleg nincs napirenden. Én azt tartom t. ház, hogy ha a közjogi kérdés jelenleg nincs napirenden: akkor bátran levehetjük a napirendről a bank és a vámszövetség kérdését is; mert ugy vagyok meggyőződve, hogy a közjogi kérdés és ezek a kérdések egymással szoros és organicus összefüggésben vannak.

Én azt hiszem, hogy ép ugy politikai kérdések ez utóbbiak, mint politikai kérdés a közjogi kérdésnek megváltoztatása és azt hiszem, hogy ezeket vagy együtt, vagy épen nem fogjuk megoldani.

És miért? Azért uraim, mert az 1867. XII. törvényczikk megteremtette a közös ügyet, megteremtette a közös birodalmat. Ennek logikai folyománya, logikai szükségessége az, hogy ott, a hol közös birodalom létezik: ott a birodalom egyik részének külön pénzügye, külön vámügye nem lehet. És én meg is vagyok arról győződve, hogy bármennyit emlegessük is mi azt, hogy nekünk bank felállitásához, hogy nekünk vámügyünk önálló elintézéséhez és önálló vámterület felállitásához kétségtelen jogunk van: mindaddig, mig a rendszer, mely 1867-ben behozatott, melynek alapját a szorosabban ugynevezett közjogi kérdés, az 1867. XII. törvényczikk képezi, meg nem oldatik: addig nekünk nem lesz sem bankunk, sem vámterületünk. Bizonyitják ezt az eddig tapasztalt példák. Ennek daczára mondhatom, hogy soha nekünk jogunk ezen dolgokhoz kétségbe nem vonatott. És most micsoda kilátásunk van?

Azt tapasztaljuk, hogy a kormány bármennyit emlegesse és hangsulyozza ezen kérdéseket, nem tudott e tekintetben tovább menni, magasabbra emelkedni, mint odáig: hogy talán remélhetjük azt, hogy lesz Pesten egy nagyobbszerü bankfiók; nem birt tovább emelkedni mint addig, hogy talán majd fog kérni egy pár milliót az osztrák kormánytól, kérni, legyen szives átengedni egyrészt azon jövedelemből, a mit ott az osztrák kormány fogyasztási adók utján a mi rovásunkra bevesz; de az eredmény valószinüleg

Digitized by Google

az lesz, hogy örvendenünk kell, ha a mostani tarifa helyett nem kapunk roszabbat.

Ha mi meg akarjuk oldani ezen kérdéseket: akkor nem kerülhetjük ki annak szükségét, hogy hozzuk napirendre, hogy oldjuk meg egyuttal az összes közjogi kérdéseket, mert ezek egymással szoros kapcsolatban vannak.

És én nem is tudom, hogy Móricz Pál t. barátom miért állitotta azt, hogy most nincsen napirenden a közjogi kérdés: talán azért, mert csak 1878-ban fog lejárni azon szerződés, mely a hadsereg létszámának 800,000 emberből való megállapitására köttetett? De én azt hiszem, hogy t. barátom igen jól tudja, hogy abban egészen másról van szó. Ama szerződés megváltoztatása, megujitása alkalmával arról lesz szó, hogy a közös hadsereg maradjon-e 800,000 főből álló, vagy legyen 750,000, vagy 850,000? de mindaddig, mig az 1867-ik XII. törvényczikk, mely a hadsereg közösségét állapitotta meg, nem lesz megváltoztatva: egyébről azon alkalommal szólni nem lehet. Az 1867. XII. törvényczikk megváltoztatásának kérdése azt hiszem, ma épen ugy van napirenden, mint lehet két év mulva, vagy lehet bármikor; vagy van, ma is lehet szőnyegen; vagy nem lehet soha.

Én azt hiszem, hogy most kellene ezen kérdést különösen is napirendre kitüzni, midőn hazánk állapota, midőn nyolcz évi szomoru tapasztalás bizonyitja azt, hogy mindaddig, mig a közös hadsereg fentartása, átalában a mostani védrendszer által rárótt elviselhetlen teher fogja nyomni az ország vállait: addig Magyarország pénzügyeinek rendezéséről, addig Magyarország boldogulásáról szólni nem lehet. És én reménylem t. ház, hogy a nemzet nem fog beleegyezni abba soha, hogy ezen kérdés napirendről levétessék, mert igen helyesen mondta nem rég hazánk nagy fia Kossuth Lajos, *(Éljenzés a szélső baloldalon)* hogy „Jaj azon nemzetnek, melynél az önálló államiságnak és függetlenségnek kérdése állandóan napirenden nincs“. *(Élénk helyeslés a szélsőbal felől.)*

Pártolom azon válaszfelirati javaslatot, melyet Simonyi képviselőtársam beadott. *(Helyeslés szélsőbalról.)*

Tisza Kálmán belügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt elmondanám azokat, miket a válaszfelirati vita jelen stádiumában elmondani szándékozom, a tisztelt előttem szólott képviselő ur beszédét nem szándékozom részletesen taglalni, nem pedig azért: mert némely részeire állitásainak meg lesz adva a válasz azokban, melyeket külömben is elmondandó leszek; más részei olyanok, miknek ma e perczben itteni vitatása nem hiszem, hogy az országnak kárnál egyebet okozhatna; nem végül azért, mert meg vagyok róla győződve, hogy a mik magára a válaszfelirati javaslatra és az előadó ur beszédére vonatkoztak, ha szükségét látja: meg fog azokra felelni maga az előadó ur.

Két dolgot azonban ki kell emelnem. Előrebocsátom, legtávolabbról sincs nekem szándékom e házban senkinek, annál kevésbbé a t. képviselő urnak tiszta hazafiui szándékát kétségbevonni; de engedjen meg, hogy határozottan kétségbevonjam azok után, a miket most mondott, hazafiui tapintatát. Mert a mai viszonyok között, midőn lehetetlen, hogy legyen ember, a ki azt hiszi, hogy az 1867-iki XII. törvényczikket megváltoztatni lehetne, valaki a magyar parlament kebelében mint logikai következményt, mint kényszerüséget hirdesse, hogy ennélfogva Magyarországnak bankja nem lehet, Magyarországnak kereskedelmi ügyei saját érdekében nem rendeztettetnek: az lehet igenis nagy szolgálat melyet a ki ezt hirdeti, tesz, nem a képviselőháznak, nem Magyarországnak, hanem azoknak, kik Magyarország ellen vannak. *(Élénk helyeslés.)*

De még egyre — és azután tovább fogok menni beszédemben — kivánom a t. képviselő urat figyelmeztetni. Ő azt mondta, hogy Magyarországnak ki kell fejtenie a válaszfeliratban nyomoruságos helyzetét; azt mondja, nem kell azokról a természeti kincsekről beszélni, nincsenek azok sehol; azt mondja még hozzá, hogy nem szabad azt ajánlani a magyar népnek, — mert megjegyzem, hogy léhának vagy henyének nem mondotta senki más, csak a t. képviselő ur képzelte, — nem szabad mondani a népnek: légy takarékos, munkás: mert hisz ez takarékosabb és munkásabb, mint minden népe a világnak. *(Felkiáltások a szélső balról: Nem mondta! A középen: De igy mondta!)* Engedelmet kérek, ezt tetszett mondani, — mondom, ezt a népnek nem szabad mondani, hogy légy takarékosabb és munkásabb, mert ez meg van. Ha ez meg van és nem tudunk anyagilag boldogulni: ez természetesen illustrátiója a képviselő ur azon állitásának, hogy az országnak gazdag kincsei nincsenek; és akkor azután, mikor valaki azt illustrálja, hogy az ország nem bir az anyaggal, a melyből erősbülni lehet, akkor akarni az ország felvirágzására hatni, akkor akarni jogokat követelni és nemcsak a meglevőt megtartani: ez logikai képtelenség. *(Élénk helyeslés és derültség.)*

Én különben, t. ház! nem akarom a válaszfelirati javaslatot sem védeni, sem indokolni. Azt gondolom, ezt meg fogják tenni azok, kiknek kebeléből a javaslat keletkezett, — ha ugyan szükségét látják, — és helyesebb, hogy a válaszfelirati javaslatot ne a kormány tagjai, de a ház többségének tagjai védelmezzék és indokolják. Én átalánosságban akarom az előadottakkal szemben kijelenteni nézetemet a felől, mi, szerintem, a trónbeszédnek feladata, s mi ennélfogva

Digitized by Google

a legilletékesebb, leghelyesebb válaszfelirat átalában s elvontan a mostani esettől. *(Halljuk!)*

A trónbeszédnek feladata, nézetem szerint s nem először mondom el a ház kebelében e nézetet, — az, hogy igenis érintse, jelezze az ország helyzetét, jelölje ki a teendőket. De nem lehet a trónbeszédnek feladata, a módozatokat, a részleteket, az irány részletezését magában foglalni. Egy trónbeszéd kerete azt, hogy ezek kellőleg kifejeztethessenek, nem engedi. Egy pár szóba burkolt irány vagy elv kijelentése, részint érthetetlen, részint sokfelé magyarázható. De egyátalában, miután provocálja a vitát azon kérdések fölött, azon perczben, midőn azon kérdések meg nem oldhatók: semmi egyébre, mint haszonnélküli időveszteget ésre nem vezethet. *(Helyeslés.)*

Nem félünk, nem fogunk mi félni az elvi vitától. Szivesen fogadjuk azt. Részemről nem is szeretném, ha a nagyfontosságu kérdések, melyeket ezen országgyülésnek meg kell oldani, komoly elvi vita nélkül oldatnának meg. De folytassuk a vitát akkor, mikor a vitának eredménye a kérdésnek jobbra vagy balra eldőlése lehet. *(Helyeslés.)*

Ez nézetem a trónbeszédről s természetesen azt tartom, hogy a válaszfelirat nálunk, mint mindenütt a világon, miként előttem is már kifejeztetett, a trónbeszédnek parafrasisa kell, hogy legyen, a fejedelem iránti loyalitás kifejezését és a közremüködésnek nyilvánitását foglalja magában. Nem fogom részletesen taglalni az ellen-inditványokat, tehát a függetlenségi párt részéről beadott ellen-inditványnál sem fogok hosszasabban időzni, csakis egyszerüen constatálni kivánom részemről, hogy azt, habár vannak is pontjai, melyeket magaméinak nem vallhatok, mint az alkotmányos érzület és loyalitás hangján tartottak, igen szivesen üdvözlöm.

Nem mondhatok azonban hasonlót azon másik ellen-inditványról, mely a házba beadva lőn és megvallom, csodálkoztam némileg, hogy Simonyi Ernő t. képviselőtársam rosszalását fejezte ki a fölött, hogy ezen javaslattól a kinyomatás megtagadtatott. Én nem tudom t. képviselőház, minő más módokat kiván a t. képviselő ur ajánlani arra nézve, hogy ilyenek ne történhessenek. Én gondolkoztam rajta; de én olyan módot, melylyel az ilyennek megtörténtét a parlamentben megakadályozni lehessen, oly módon, hogy a parlamentalismus szabadsága meg ne sértessék, nem találtam. De ha meg nem akadályozhatjuk ezt: akkor azt hiszem, a legkevesebb, a mit tehetünk, legalább az, hogy vonjuk meg tőle azon elismerést, melyet elvonni teljesen jogunkban van. *(Helyeslés.)* És, hogy ezen esetben ez teljesen indokolt volt: nem hiszem, hogy tagadhatná bárki, ha hallja, hogy — sokat ne emlitsek — a beadott inditvány beszél arról, hogy a magyar nemzetnek itt csak foglalási joga van, ugy, a mint a politikát folytatjuk, a mi a többi nemzeteknek a felszabadulási jogot adja; tehát a magyar törvényhozó-testületben követeli a szakadási jognak gyakorlatát. *(Mozgás.)* Azt mondja, hogy az egész egyezkedés hibás. És miért? Azért, mert azt mondja, hogy a kiegyezés történt a végből, hogy két nemzetiség uralkodjék az országban lakó nemzetek fölött, tehát Magyarországon a magyar csak nemzetiség, a többi nemzet! *(Zajos mozgás.)*

Hogy minő fellépés ez, minő nyilatkozat ez, azt jellemezni nem fogom: mert azt parlamentben jellemezni nem lehet; mert oly szót, mivel azt jellemezni lehetne, parlamentben kimondani nem szabad. *(Élénk tetszés.)* De, Uraim! ez nem volt még elég: csak Magyarországot megbántani; nem volt elég csak a magyar nemzetet megbántani; még tovább kellett mennie. Gyanusitás alá, a kétszinüség vádja alá, az izgatás, a jó szomszédnál zavart csinálás vádja alá kellett vonni azt, kit alkotmányos országban mindenütt sérthetetlennek tartanak: az ország koronás fejedelmét.

Hogy lehessen egy parlamentben jellemezni azt, midőn van ember, ki elég elvetemült azt mondani, hogy a most dühöngő polgár-harczot Magyarország törvényes királyának Dalmátia ormain történt megjelenése inditotta meg. Azt hiszem, hogy van mégis eszköz, melylyel ezt nem ugyan megakadályozni, de kellőleg megfenyiteni lehet; és remélem, hogy nem lesz e házban tag, ki nem alkalmazná ezen fenyitéket: — a megvetésnek fenyitékét. — *(Élénk hosszantartó helyeslés.)* Egy vád foglaltatik ezen felirati javaslatban, a magyar kormány eljárásával szemben a gyüjtéseket illetőleg.

Miután hivatalomnál fogva ez intézkedést én tettem: azt gondolom, tartozom nem ugyan az inditványozó uraknak, de a t. háznak azzal, hogy megmondjam, mit tartalmaz azon rendelet.

Mindjárt a harcz kiütésekor gyüjtéseket kivántak rendezni hivatalos engedélylyel s pénzeket küldeni a harcz szinhelyére, azt mondván, hogy a károsodottak számára akarnak gyüjteni. Hozzám kérdés intéztetvén, azt feleltem: addig, mig a háboru dul, ott harczosok vannak, kiket egy barátságos állam kebelében pénzzel támogatni nem szabad. Lehet gyüjteni igen is; de csak oly hazánkba menekültek számára, kik az országban belebbezve lévén, biztosak lehetünk, hogy sem a nyert pénzzel a harczot táplálni vissza nem mennek, sem a pénzt oda nem küldik. Ez volt az, mit részemről elrendeltem s én minden hasonló alkalommal hasonlókép fogok eljárni. *(Élénk helyeslés.)*

Digitized by Google

Különben a javaslatot indokoló t. képviselő ur, ugy látszik, a külügyi politikában nagy ismeretekkel bir; de nem azt ismeri, a mi van, hanem azt, a mi lehetne. Vagy azt kell hinnem, hogy titkos távirda-sodronyok kötik össze mind Gortschakoff herczeg, mind Bismark herczeg, mind Andrássy grófnak legtitkosabb kabinetjével; mert ime ő tudja azt, hogy az osztrák-magyar kormány eleinte a felkelést támogatta, — oly dolog, a mit senki sem tud rajta kivül; *(Derültség.)* tudja azt, hogy Andrássy Gyula gróf azt hiresztelte — miután megijedt a törökök haragjától, — hogy ő meg van bizva Szerbiát megszállani: de — azt mondja a képviselő ur — midőn ezt megtudta Gortschakoff herczeg és Bismark: nagyon csodálkoztak. *(Nagy derültség.)* Higyje el a képviselő ur, sem Bismark, sem Gortschakoff nem csodálkoztak jobban, mint a hogy csodálkozni fog gróf Andrássy, ha a képviselő urtól ezen szándékát megtudja. *(Élénk derültség.)*

Hanem vannak igen furcsa politikai eljárások, azt tapasztaljuk s ugy látszik a t. képviselő ur is azon eljárásnak hive, a mely eljárás áll annyiból: hamis hireket szétterjeszteni. Vagy hallgat rá az illető kormány, mely ellen terjesztik, és akkor azt mondják rá: lám hogy igaz, nem is merik megczáfolni; vagy nem hallgat rá, hanem desavouálja: akkor azt mondják, persze hogy igaz volt, de a többiek rá ijesztettek. *(Élénk derültség.)* Igy természetes, akármit tesz a kormány: a rágalom nyelve mindig hirdeti annak ellenkezőjét.

És most engedje meg a t. ház, hogy a t. képviselő ur ellen védelmembe vegyem komolyan, elhatározottan, legjobb meggyőződésem szerint Magyarországnak nem-magyar ajku lakóit. *(Halljuk!)* A t. képviselő ur azt mondá, hogy kérdés, mert nem csak pénzügyi bajaink vannak, hogy létezik-e a haza minden fiában a hazafiasság és a haza iránti lelkesedés s akkor azt mondja, hogy ő kénytelen arra nemmel felelni. Beszédjének előzményeiből kiindulva, nem érthetett mást, — mert nem hiszem, hogy csak magáról beszélt volna, mert akkor nem vitatkozom vele, — nem érthetett mást, mint az ország nemmagyar ajku lakosait.

Én t. ház, a legnagyobb lelki nyugodalommal merem mondani, hogy igenis azoknál létezik hazafiság, létezik hazaszeretet; létezni is fog, csak tegye meg a magyar kormány és a magyar törvényhozás azon kötelességét, hogy a konkolyvetőket ne engedje felettök uralkodni *(Élénk éljenzés és taps)* és ne engedje a népek egészséges, hazafias lelkületét megmételyeztetni. *(Hosszan tartó élénk helyeslés.)*

Azt, hogy a t. képviselő ur jónak, czélszerünek látja arra nézve, hogy e haza nem magyar ajku lakosai is küzdöttek az alkotmányért, épen a 48-iki eseményeket felhozni: saját izlésére, saját itéletére bizom. Talán azt gondolta, hogy ezen 1848-iki emlékek felhozatalával fog bennünket ingerelni és Isten tudja — micsoda fellépésre birni.

De legyen megnyugtatva a képviselő ur, a magyar nemzet haragtartó soha nem volt, a magyar nemzet megbocsátotta már azt, a mi a multban történt; de nem fogja türni, hogy a jelenben valami hazaellenes történjék. *(Élénk helyeslés.)*

Hogy végezzek a t. képviselő urral, még egyet emlitek fel. Ő azt mondja, — azért szólhatok itt igen röviden, mert Pulszky Ágost képviselő ur elmondotta már nagyobb részét annak, a mit e részben elmondandó voltam, — azt mondja a képviselő ur, hogy a nemzetiségi kérdés Magyarországon az administratio kérdése; azt mondja, hogy megvan az archimedesi sarkpont a megyékben a nemzetiségi kérdés megoldására. Már engedje meg a t. képviselő ur, én tökéletesen elhiszem, hogy a nemzetiségi kérdés azon megoldására, a melyet évek óta hirdet a t. képviselő ur, az ő általa contemplált megye lehet igenis az archimedesi pont: mert az oly megye, melyet ő akar, hogy t. i. a hatóság külön nemzeti jelleggel birjon, az nem más, mint az ország testének fajok szerinti feldarabolása, vagyis a magyar államnak megszüntetése. *(Felkiáltások: Ugy van!)* Az ő óhaja szerinti megyében igenis megvan az az archimedesi pont, hogy Magyarország megsemmisüljön; de lesz rá gondunk, hogy abba a megyébe lábát soha bele ne tegye. *(Hosszan tartó élénk éljenzés és taps.)*

Én, t. ház, lelkemből kivánom, hogy ha lesznek bonyodalmak, — a melyek hogy lesznek-e ismét, ha most elcsendesednek, én nem tudom, mert időjós nem vagyok sem politikában, sem más téren, sem oly titkos összeköttetéseim nincsenek, hogy akár a hatalmasak titkos gondolatát, akár az összeesküvők rejtett suttogásait tudjam, — mondom: én nem tudom; de óhajtom, hogy bármikor lesznek: álljunk e hazában mindnyájan együtt mint testvérek, nem csak a vész perczében, de a béke idejében is, hogy együtt fordithassuk munkálkodásunkat közös hazánk felvirágzására. — De a ki ezt kivánja, annak nem szabad oly tanokat hirdetni, a melyek az államnak lételét megingatnák vagy semmivé tennék és higyjék el kérem, Magyarország minden, bármely ajku lakosainak vezérei fontolják meg ezen közös érdeket és ne a magyar nemzet elleni gyülölség hirdetését hirlapjaikban és más téren tartsák feladatuknak, de igenis igyekezzenek elsimitani, a mi a régi időkből még rosz emlékezet fenmaradt volna. Mert higyjék el nekem, hogy ha a gyülölködés erőt birna venni a Magyarországban lakó fajokon:

Digitized by Google

ez mindegyikre nézve szerencsétlenség lenne ugyan; de mégis azt mondom, nem a magyar fajra nézve lenne a legnagyobb szerencsétlenség. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! A vita folyamában legelőször Simonyi Ernő képviselő vetette föl azon kérdést, hogy vajon mi fölött határozott valójában a mostani választás? Helfy képviselő ur tovább folytatva nyilvánitotta azon meggyőződését, hogy ezen választás annyira nem döntött a legfontosabb kérdések fölött, hogy a jelen országgyülést két év mulva okvetlenül el kell oszlatni, hogy majd azután a nemzet dönthessen. Érvül, hogy mennyire nem voltak tájékozva az emberek, felhozta azon példát, hogy az ő pártjukhoz tartozók örömmel mint pártjok győzelmét üdvözölték a szabadelvü párt jelöltjeinek Pesten történt megválasztatását, és indokolta ezután azt is, hogy milyen, az én csekély személyemre vonatkozó nézet alapján szavaztak itt vagy szavaztak ott a szabadelvü pártokra, mint saját pártukhoz tartozókra.

Ugyanezen kérdést báró Sennyey Pál tisztelt képviselőtársam is érintette diplomatice és tapintatosan tegnapi beszédében.

Én, t. ház, azt gondolom, hogy a mai választások előtt nem volt, igaz, theoretice ezen kérdés felvetve: jó-e az 1867. XII. törv.-cz. vagy nem? Ezen kérdés nem volt felvetve; általunk legalább, ezen kérdés hallgatva mellőztetett; de igenis tisztán, praecise állott a kérdés, mely a mult országgyülés alatt február 3-án felvettetvén, épen a t. tulsó oldal gondoskodása folytán is, majd minden héten, legalább igen gyakran, megvitattatott; fel volt vetve a választások előtt általam is, mások által is egyenesen, őszintén, nyiltan és ez a kérdés ez volt: helyesli-e az ország, hogy a közösügyi kérdések vitatása a napirendről letétetvén, fogjunk kezet az ország égető bajainak orvoslására. *(Igaz! ugy van!)* E kérdés oly tisztán volt feltéve, melyhez kétség nem férhetett, s a mily tiszta volt a kérdés, ép oly tiszta és határozott a válasz, mit az ország reá adott. Vagy azon hitet, hogy most nem ez a kérdés, hogy majd a régi baloldaliak igy fognak tenni, talán önök hiresztelték: mert más nem hiresztelte; de ha hiresztelték, nagy titokban tehették: mert a mint lapjaik és programmjaik kezeinkhez vagy füleinkhez jutottak, tapasztaltuk, hogy ugyancsak hiresztelték ennek az ellenkezőjét. *(Élénk derültség.)* Ha azonban egy bizonyos fokig tévedek és igenis fel volt vetve a közjogi kérdés, de csakis kizárólag önök által; de ha fel volt vetve, pedig nem tagadhatják, mindenki tudja, hogy mindenütt azzal jártak össze-vissza az országban és az eredmény mégis az: ez bizony aligha bizonyit önök mellett. *(Tetszés.)*

De egyébiránt megvallom csodálkozva értettem, a mit Helfy képviselőtársam állitásának indokolásául felhozott, hogy ő járván, mint mondá, az országban, a pártjukhoz tartozó választók mint az ő pártjuk örömünnepét üdvözölték a szabadelvü párt képviselőinek megválasztását Budapesten. Megvallom, ez bizonyos kellemetlen hatást tett rám és egy illusiótól fosztott meg: mert szavaiban kételkedni sem jogom, sem kedvem. Tehát a dolog igaz. De miben áll e dolog? Abban, hogy félesztendővel azután, a midőn az uj pártalakulás megtörtént és a kérdés pro et contra naponkint vitattatott, s ő általuk a népgyülésekben és az országban széltében predikáltatott: az ő választóik még sem tudták, mi történt. *(Derültség.)* Megvallom, hogy ha ellenpárti embertől hallottam volna ezt: kész volnék pártrágalomnak tartani ezen állitást. *(Élénk derültség.)*

Igen is, t. ház! a választás döntött a fölött? a mi fölött döntenie kellett, hogy helyes volt-e az alap, melyen a szabadelvü párt alakult? hogy helyes-e a meg nem oldható kérdések feletti harczot félretéve, egész erővel az ország megmentésére, jólétének emelésére munkálni. És mert a kérdés igy volt felállitva, és mert az ország igy döntött fölötte: engedje meg Sennyey Pál t. képviselőtársam, hogy kérjem: ne bántsa lelkét aggály a felől, vajon ez irányban mint gondolkoznak bona fide a kormány és a kormánykörökben. Nem rég, a fusionalis időkben, volt szerencsém ő vele e dolgokról beszélni. Megtisztelt azon bizalmával, hogy azt mondta: Itt nyiltan a parlament kebelében kimondott szó olyan, melyhez kétség nem férhet. Nem hinném, hogy okot adtam volna arra, hogy ma is kevésbé bizzék szavamban. *(Helyeslés a középen.)* És legyen meggyőződve, hogy én, — hogy az ő egyik igen sikerült szavával éljek — annyira nem vagyok követője, de annyira szenvedhetlennek és lealázónak tartanám a vakandok politikát, hogy részemről még midőn saját helyzetemet kivánom is nyiltan kifejezni és saját álláspontomat kiemelni: még csak egy szónak árnyékával sem szeretnék olyat mondani, a mi egy másik pártbeli emberre gyanusitólag hat. *(Hosszan tartó mozgás.)*

De t. képviselőház! *(Halljuk!)* azt mondják, hogy az mind nem ér semmit; hiszen az ország financziális bajain segiteni nem lehet; némelyek azt mondják, hogy egyátalában nem lehet, mások egy kis variatiót tesznek hozzá és azt mondják, hogy kevésbé lehet, nem oly jól lehet. Engedjék meg, hogy én számokat emlitsek fel; nem a magam számait, nem is pártombeliéit, hanem Simonyi Ernő t. képviselő ur számait és adatait. Ő csak tegnapelőtt, ha jól emlékszem, miután megmondta volna, hogy az állam bajain nem lehet segiteni, mig az 1867-iki XII. t. cz. fönáll, — mert azt beismerem, hogy

Digitized by Google

előbb ezt kategorice kimondotta — aztán hogy áttérjen annak indokolására, hogy ezen kivül a rosz gazdálkodás még más hasonlót is okozott, a miben én vele tökéletesen egyetértek: azt mondá, hogy 1868-ban az ország birta még fedezni kiadásait; de ma már 30 millió deficzitünk van.

Azt kérdi miért? Azért, mert azóta csináltak, 1868 óta annyi adósságot, a melynek kamatja 20 millió, épitettünk annyi vasutat, melyekre évenkint 15 millió garantiát fizetünk. Kérdem, hogyan lehet két ily dolgot egymás mellé állitani? Mert vagy áll az, hogy az 1867. XII. t. cz. az oka: akkor lehetetlen, hogy a baj meg ne lett volna már 1868-ban, mert hiszen azon törvény már akkor meghozva volt; vagy nem áll: s akkor hiában keresünk hibát ott, hol a számok szerencsétlen csoportositása által az első tételből, melyet felállitottunk, annak kell következni, hogy ha 1868 óta hibák nem történtek volna: még 5 millió superplusnak kellene a pénztárban lenni. *(Derültség.)*

De a képviselő ur leginkább elégedetlen a trónbeszédnek a bankkérdésről szóló nyilatkozatával. Miután elmondott egyebeket, azt mondja; de hogy is lehet bankkérdésről szólani mi nálunk? Tagadja, hogy nálunk volna bankkérdés: mert kérdésnek csak azt tartja, a mi fölött két államnak alkudozni kell Szerencsétlenség; de a gyorsirók mindent feljegyeznek és nehány sorral alább maga mondja, hogy az országnak legsulyosabb baja az uzsora és hogy annak megorvoslására mindenek előtt szükséges a bankkérdésnek megoldása. Ekkor tehát bankkérdésnek nevezi; de mikor a trónbeszédben az van, hogy bankkérdés: akkor ki kell találni valami iszonyatos titkot, miért használtatik ott e szó bankkérdés. És bizonyosan megköszönhetik ma szólott képviselőtársai is, hogy e szó annyira hibáztatja, mert senki sem tudott közülök másképen szólani, minthogy bankkérdést, vagy felváltva azt és bankügyet emlitett volna. Itt van például a képviselői napidijak fizetésének kérdése, egy szóval a parlamenti nyelv oly szegény, hogy ha a képviselő ur állitása szerint csak azt lehet kérdésnek nevezni, a mi két nemzet között alku tárgya: akkor a legtöbb tárgyat meg sem lehetne jelölni, pedig mindazt, a mi általában szóban forghat, bizony azt kérdésnek szokták bárgyu emberek nevezni. *(Derültség.)* De ne nyugtalanitsa a képviselő urat se a „kérdés", se a „jog" szó.

Megvallom, meglepetéssel hallottam, hogy a „jog" szó is nyugtalanitani kezdette. Ha azt mondottuk volna a bankkérdés megoldása, azt felelték volna: hó-hó! ez nem olyan kérdés mint a többi, itt az ország jogáról van szó. Most maga a korona ünnepélyes pillanatban elismeri a jogszerü megoldást és akkor már gondolkozni kezdenek rajta, hogy ime eddig egy kormány sem mondotta, hogy joga van az országnak hozzá; de ez a kormány, mely kimondja a „jog" szót: bizonyosan azt hiszi, hogy nincs joga. *(Derültség)* Megvallom, ez az emberi logika igen czifra ugrándozása. De igaz, ott van a czélszerü megoldás, azt tartom, hogy ott is kell lennie: mert nem elég, hogy joga legyen; mert lehet a jogot ugy is használni, hogy magunk ellen forduljon, de lehet czélszerüen is használni és ez lesz a kormány feladata. *(Helyeslés.)*

Nagyon a lelkünkre kötik, még pedig többen, hogy egyedül az ország érdeke legyen szemünk előtt, majd azt mondják — gondolom ezt Helfy képviselő ur mondta, — hogy ime az osztrák kormánynak van bátorsága kimondani, hogy ő védi az osztrák érdekeket; de a magyar kormánynak nincs bátorsága ezt kimondani. Engedjék meg a t. képviselő urak, az én meggyőződésem is az, hogy a kormánynak kötelessége az ország érdekeit szem előtt tartani; csak hogy az ország érdekeit nem egy elszigetelt, nem egy elzárt, a többiektől elrekesztett kérdés szempontjából, hanem átalános szempontból kell megitélni. Nem szigetelhető el semmi az országban a mai világban egymástól és bármely országnak kománya próbálja meg egyetlenegy esetben is elválasztani ezt a többitől, az országnak kizárólagos érdekeit követni akarni figyelem nélkül a másokra: épen ez által fogta volna annak az országnak érdekeit leginkább megkárositani. Igenis az ország érdekeire tekinteni kell; de sem egyik, sem másik kérdésben nemcsak azon kérdés szempontjából; hanem az ország átalános helyzetének, politikai közgazdászati összes viszonyainak szempontjából. *(Élénk helyeslés.)* Legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy ezen átalános szempontból érti, — legalább felteszem Ausztria érdekeit az osztrák kormány is, mert azok is, tudom, birnak kellő politikai érzékkel; és legyen meggyőződve, hogy ezen szempontból, mig ezen a helyen leszünk: meg fogjuk mi is védeni az ország érdekeit mindenki ellen, még ha kell, talán saját honfitársainknak szerintünk nem helyes, tulkapó nézetei ellen is. *(Élénk tetszés és helyeslés.)*

T. ház! A vámterületről szólani hosszasabban nem fogok. Helfy képviselő társamnak is ugy látszik lehet valami spiritus familiarisa egyik vagy másik ministeriumnál, mert előbb felpanaszolja, hogy titokban mik tétettek, alkudozások, enquetek és tárgyalások folytak és azután neki ment és egyes tételenként kezdte felsorolni és czáfolni, a mit tettek.

Helfy Ignácz: Nyilvános volt! A lapokban volt.

Tisza Kálmán: Hát akkor nem volt titkos, a mi történt. *(Derültség)*

Digitized by Google

Én t. ház! e fölött abban a nézetben vagyok, hogy először is, ha hozzá akar valaki szólani, — és itt engedje meg a t. képviselő ur, mert tévedett — tudnia kell: mi van a törvényben; másodszor nem kell azt oly egyszerü, könnyü kérdésnek venni, hogy oda lehessen dobni a külön vámterületet. Tudja, érzi azt mindenki, hogy ahhoz az országnak bizonyos törvényes feltételek mellett joga van; de ismétlem, a jogot nem mindig szükséges abstracte. nem mindig szükséges gyakorolni akarni: ha ugyanazon jog alapján, egyezkedés folytán az országra nézve jobbat is lehet elérni. Meg kell várni az egyezkedések eredményeit, számokkal fogunk aztán beszélni és akkor majd megvitathatjuk mindazon csudatévő dolgokat, melyek a külön vámterület tekintetéből felhozattak. Kettő azonban tagadhatatlan. Egyik a jog a külön vámterülethez; de a másik hasonlólag oly tagadhatatlan, hogy tisztán egyenes illusio azt hinni, hogy a polgárok terheltetése nélkül a külön vámterület milliókat fog behajtani. Mert mindaz, a mit hajtani fog: a polgárok zsebéből fog fizettetni, mint az adó; megkevesbitvén természetesen a vámkezelési költségek kiadásaival, azaz sokkal kisebb netto, mint bruttó lesz és a végeredményében talán azért fogja kivenni 3 millió consumens zsebéből, hogy 50—60 ezer ember zsebébe tegye. *(Helyeslés.)*

Mert, engedelmet kérek, bármit méltóztatnak mondani, ha Magyarországon az ember csizma és kaput nélkül, — mert ezekről beszélt a t. képviselő ur, pedig vannak gazdasági felszerelések és más hasonló dolgok is, — ha minden ember az országban, csakhogy az adótól meneküljön, mezitláb kell hogy járjon: ez, az igaz, egy lépés lesz a paradicsom, de nem a boldogság felé; *(Derültség)* pedig azt, a mennyivel talán többet fizetne, bőven elveszti egy pár csizma vagy rokk árán. *(Derültség.)*

De mondom, merem állitani, hogy ez sokkal fontosabb kérdés, semhogy ne tartanám szükségesnek bevárni azt, midőn valósággal napirenden lesz. Csak azt kivánom itt megjegyezni, hogy az 1867. XVI. törvény nem azt tartalmazza, a mit Helfy képviselő ur tepnap mondott: mert azon törvény a 6 hónapi alkudozás után nem azt mondja, hogyha az nem sikerül: akkor már itt van az idő, külön vámterületet felállitani; hanem azt mondja: akkor a felmondás következik és a felmondási év alatt meg kell kisérteni uj egyezség kötését; sőt még nem is azt mondja, hogyha 9 év mulva meg nem ujittatik: akkor megszünik; hanem azt mondja, hogyha 9 év mulva a felmondás meg nem történik: a szerződés folytatólag érvénybe lép; ha pedig felmondatik: azon 10-ik év arra forditandó, hogy az egyezség a közös vámterületre nézve ujabb alapon megkezdessék. *(Ellenmondás a szélső balon.)* Méltóztassék elolvasni, szóról-szóra ez van benne. *(Ugy van!)*

T. ház! Bocsánatot kérek, máris soká fárasztottam. *(Halljuk! Halljuk!)* Röviden be fogom beszédemet fejezni. *(Halljuk!)*

Sennyey Pál t. képviselőtársam megróvja mintegy bár igen szép és lovagias modorban a kormányt, hogy miért nem terjeszti elő programmját, — ha már nem terjesztette elő eddig, — most e pillanatban.

Én előre kijelentem, hogy nem osztozom azon nézetben, hogy a parlamenti kormányforma mellett egyformán kellessék részletes javaslatokat követelni a kormánytól, mint az ellenzéktől: mert a részletes javaslatok tétele első sorban a kormánynak kötelessége és feladata; de megengedjen a t. képviselő, ur nem részletes javaslatokkal, de bizonyos fokig kifejtett programmal, kivált választások előtt és alatt minden pártnak egyformán kell birni és megengedjen abban is, ha azt mondom, hogy én legalább nem tudom a nyilvánosság előtt megjelent oly programmjokat, mely részletesebben vagy körülményesebben, vagy tisztábban kifejezte volna nézetüket, mint a hogy a kormány részéről már csak a megalakulás perczében is kifejtve lett. De azt, hogy részletes javaslatokkal miért nem lépünk most fel: indokolni kivánom a következőkkel.

Hogy miként fogjuk fel a politikai helyzetet: ezt fővonalaiban — ma is azt állitom — kifejezi a trónbeszéd, mely nem mint Mocsáry képviselő ur mondotta, az egész financziális rendezést a közigazgatás és törvénykezési reformok utján akarja eszközölni; de a mely csak azt mondja, hogy nem csupán pénzügyi rendszabályokkal, de azokkal is; mert csak ha az államélet összes ágai rendeztetnek: akkor lehet gyökeresen az állam pénzügyeit rendezni. A főelv tehát a kormány által jelezve van. Részletes javaslatokat épen azért nem tesz és nem tehet még ma a ház asztalára, mert az államélet összes ágazatait fel kelvén karolni, elhibázott munkát követnénk: ha elszigetelt javaslatokat tennénk le a ház asztalára, akkor midőn azok egyenkint helyesen és alaposan megbirálhatók sem volnának. Méltóztassanak tehát megengedni, nem kérünk sok időt; de hogy várhassuk be azt, midőn azon javaslatok legalább, melyek egymással szoros kapcsolatban vannak, egyszerre tétessenek le a ház asztalára, hogy akkor aztán helyesen, alaposan lehessen az egész irányzat felett itélni. *(Helyeslés.)*

Különben a t. képviselő ur aziránt is elmondja nézetét, minő indokból csatlakoztak a többség tagjai a szabadelvü párthoz és kormányhoz. Én, t. ház, ki a szivekbe és vesékbe nem látok: nem tudom, hogy ki miért csatlakozott. De én azt hiszem, legalább azt reménylem, sőt merném mondani, annyira bizom benne, hogy

Digitized by Google

tudom, hogy a kik a szabadelvü párthoz csatlakoztak: tették ezt azért, mert azt hiszik, hogy Magyarországon kell egy a napi kérdések körül csoportosult erős, compact pártnak lenni, ha az ország bajain segiteni akarunk. *(Ugy van!)* Mi magunk részünkről, én legalább jót állhatok róla, soha személyes, vak bizalom alapján álló pártot nem is kivánok, nem is kivántam. Egy kormánynak erőt, követőinek öntudatos támogatása ad csupán. *(Elénk helyeslés.)* Mi teljesiteni fogjuk kötelességünket, a mennyire Isten tehetségünkbe adta, hogy kijelöljük a módozatokat törvényjavaslatainkban, melyeket az ország bajain segiteni szükségeseknek, helyeseknek, jóknak találunk.

Azt is hiszem, hogy ha a t. ház tagjai, vagy legalább ezen többség azon meggyőződésre fog jutni, hogy azon javaslatok helyes irányban indulnak, hogy azon javaslatok jó uton haladnak, hogy azon javaslatok megközelitik a czélt: akkor azon javaslatokat támogatni fogják, nem tekintve egyes aprólékos eltérő nézetekre, melyek az eredményt nem veszélyeztetik. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Ez az, a mit én óhajtok, a mit én kivánok. Addig is pedig legyenek meggyőződve a t. ház tagjai arról, épen ugy, mint a t. képviselő ur, — hogy mondjak még egy főirányzatot, melyet követni szándékozunk, — hogy minden erőnk, minden igyekezetünk javaslataink összeségében abban fog összpontosulni, hogy a magyar államot mint magyar államot megtartani, virágzóvá tenni lehessen. *(Élénk helyeslés és éljenzés a középen.)*

Elnök: Mocsáry Lajos képviselő ur szavainak elferditését röviden helyre kivánja igazitani.

Mocsáry Lajos: Nem szavaim elferditését, bocsánatot kérek, hogy t. elnök ur ebbeli kifejezését rectificáljam, — hanem félreértés következtében legyen szabad egy pár szót szólanom.

Elnök: Az előbbi szabályok szerint szavainak félremagyárázása miatt kérhetett szót valaki. Ez azonban az uj házszabályokból kihagyatott. Most a szabályokban szavainak „elferditése“ áll.

Mocsáry Lajos: E szerint nagyon sajnálom, de meg fog nekem engedni az igen t. belügyminister ur, hogy a czimet akaratomon kivül ugy kell alkalmaznom, mint a hogy a házszabályokban áll; mert nem szeretném, hogy a naplóból, vagy a külföldön a lapokból bárki azt olvashassa ki, miszerint a parlamentnek bármely csekély tagja is oly részrehajlást tanusitott volna a magyar faj iránt, mely mindenesetre helytelen. Vonatkozik ez arra, a mit méltóztatott megjegyezni, hogy én a magyar fajt a legmunkásabb népnek neveztem. Én, ha mondottam is: ez alatt csak azt értettem, hogy a mezei munkára nézve a magyar munkásnak különösen az aratás és kaszálásnál, meg más mezei munkánál nincsen párja. Ezt bizonyára a t. minister ur, valamint a háznak minden tagja, a ki gazda, nem fogja tagadni.

Elnök: Helfy Ignácz képviselő ur is kiván személyes kérdésben szólani.

Helfy Ignácz: T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk!)* Az igen t. belügyminister ur a törvény nemtudásával vádolt engemet, szólván a vámszerződésre vonatkozó törvényről. Miután ez egyrészről sulyos vád lenne személyemre nézve, miután másrészről e kérdésre nézve is igen fontos, hogy miként szól e tekintetben a törvény: én egyszerüen csak arra kérem a t. ház engedelmét, hogy a törvény idevonatkozó épen azon részét, melyet belügyminister ur idézett, felolvassam és abból ki fog tünni, hogy abban igenis szó van arról, hogy alkudozni kell; de arról, hogy e közös vámterület alapján történjék ez alkudozás: szó nincs. E vám- és kereskedelmi törvény igy szól 22. §-ában: „E vám- és kekeskedelmi szövetség“. *(Zaj.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, ha a t. belügyminister ur félremagyarázott vagy elferditett: bizonyosan nem a t képviselő ur szavait, hanem a törvényt magyarázta félre. Ennélfogva a t. képviselő ur szavainak félremagyarázása miatt nem kérhet most szót. *(Helyeslés.)*

Helfy Ignácz: T. képviselőház! Én végtelenül sajnálom, *(Zaj. Halljuk!)* én tisztelettel tartozom és szives őszinte tisztelettel viseltetem a mi t. elnökünk irányában, de bocsánatot kérek, itt tévesen méltóztatott magyarázni a házszabályt. Az igen t. belügyminister ur egyenesen azzal vádolt, hogy érvelésem a törvény nemtudásán alapszik. Már bocsánatot kérek, ha ez képviselőre nézve nem személyes kérdés: akkor nem tudom, hogy mi hát a személyes-kérdés? De még szavaim félreértése folytán is van jogom felszólalni, mert, ha az áll, a mit a t. minister ur mondott: akkor tegnapi összes állitásaim alapja elesik. Arról volt szó azon passusban, melyre a t. belügyminister ur reflectál, hogy, a mikor a 9-ik év bekövetkezik: akkor természetesen előáll azon jog, hogy a szövetség felmondassék. Erre vonatkozólag azt állitja a t. belügyminister ur, hogy ez nincs ugy, hanem akkor, a kilencz év lefolyása után, a felmondás után kötelessége Magyarországnak rögtön az egyezséget, azaz a közös alapon lévő egyezséget létrehozni.

Tisza Kálmán belügyminister *(közbeszól:)* Nem létrehozni! *(Ugyvan! Zaj a szélső balon. Halljuk! halljuk!)*

Először is szavaim igaz értelmét akarom visszaállitani, a mely az, hogy nem azt mond-

Digitized by Google

tam — mert különben igazat adtam volna a képviselő ur tegnapi állításainak, hogy minden esetben kötelessége Magyarországnak a szerződést megkötni; — hanem azt mondtam, hogy kötelessége a kilenczedik évben alkudozásokat folytatni a szerződések megkötése végett. A törvény határozottan ezt mondja, mert a törvényben ez van: „A felmondás csak a kilenczedik év végén történhetik meg, ez esetben a szerződés megujitása iránti egyezkedés hasonló uton haladék nélkül megkezdendő.“

A t. képviselő ur, gondolom — már bocsáson meg, de azt hiszem, tud magyarúl; ebben a szövegben az van mondva: „a szerződés megujitása“; ha tehát, akkor a szerződés közös vámterületről szólott: ez a szerződés megujitása jelentheti-e a külön vámterületet? A tiszta nyelv s logika szerint nem jelentheti. Hanem meg kell jegyeznem *(Zaj a szélső baloldalon.)* — és tessék kihallgatni, nem árulom el itt az ország jogait, hanem magyarázom a törvényt, *(Halljuk! halljuk!)* a mint van. Meglehet, hogy ez a t. képviselő urnak nagy örömére szolgál; mert azt látom, hogy nagy örömmel integet; hanem a törvény szabályai szerint meg kell próbálni az egyezséget: csak akkor, ha majd az egyezség nem sikerül kölcsönös egyetértéssel, akkor áll elő az eset, hogy a vámterület elkülönitéséről kell gondolkodnunk. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Elnök: Tartozom azon kijelentéssel, hogy előbbi állitásomnál maradok, mely szerint meggyőződésem az, hogy a t. képviselő urnak nincs joga a felszólalásra azon okból, hogy félremagyarázott szavait helyre igazitsa; de igenis beismerem, a mennyiben személyes megtámadás forog fen arra nézve, a t. képviselő urnak felszólalása indokolt volt. Ezt kivántam a magam igazolására elmondani. *(Általános helyeslés.)*

Ragályi Nándor: T. ház! Engedjék meg, hogy azok előtt a régiek közül, kikkel szerencsém volt több izben parányi tehetségemmel közreműködni, nehány szóval indokoljam: miért szólalok fel e helyről. Én politikai meggyőződésemre nézve valamint eddig folytonosan, ugy most is az 1861-iki felirat álláspontján állok, azon felirat álláspontján, melynek alapja vagy teste tisztán a személyes kapocs, lelke pedig az 1791. X. törvényczikk azon tétele, hogy Magyarország független és semmi más országnak alá nem vetett állam. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Madarász közbekiált: Ugy is legyen!)* És ezzel uraim szerintem meg van mondva mind a két volt pártnak, mint már egyszer más helyütt érintettem, hogy önök hagytak el engem és nem én önöket. *(Derültség.)* Igen természetes, hogy most itt ezen az oldalon foglalok helyet barátaim között, a kik Magyarország függetlenségét mentté akarják tenni. Ezen czél sokkal magasztosabb, mintsem védenem kellene; szükségességéről ép ugy meg vagyok győződve, minthogy az előttem szóló minister ur meg vagyon győződve, hogy bizonyos kérdésekre egy nagy pártnak össze kell tartani. És ennek szükségességéről meg vagyok győződve, azért: mert az 1867-iki többség, nem mondom, mintegy könnyelmü, tékozló volt, de igenis elzálogositotta az ország közjogi örökségét Igy kell lenni egy pártnak, mely folytonosan fentartja az igényt, hogy az országnak adandó alkalommal azt visszaválthassa azon ismert megjegyzéssel: veletek és általatok, ha lehet; nélkületek, sőt ellenetek, ha kell.

A mi a felirati vitát illeti, én megvallom, nekem igen kevés szólani valóm van. Örömmel vettem észre azon hangulat változását, a mely irányunkban csak most történt. A t. előadó ur, általam igen t. báró Sennyey ur, de maga a belügyminister ur is azt nyilvánitotta, hogy feliratunk loyalis. Mondom, constatálni kell ezen hangulatot: mert egészen uj dolog; mert ez előtt, ha az érvekből kifogytak: azt vetették szemünkre, hogy forradalmat akarunk. Volt olyan is, a ki azt mondotta, hogy ő a telivér 48-as, s minket 49-eseknek bérmált.

Uraim, mióta a magyar királyt megkoronázták: azóta a magyar király ellen senkinek kifogása nem lehet s igy annak, hogy bennünket 49-eseknek neveznek, nincs semmi értelme, ez nonsens. De ha valaki a forradalmat mint czélt tüzte ki: az szerintem vagy tébolyodott, vagy a zavarban akar halászni; s akik azt mondják, hogy mi forradalmat akarunk: azt megvetéssel utasitom vissza.

Hanem ha arról van szó, hogy egy állam minden törvényes utat megpróbál és még sem birja magát a veszedelemtől megmenteni; ha arról van szó, hogy bizonyos, állitólag örök szerződés, mennyire sarokba szoritott egy államot, hogy nincs más választása, mint vagy engedni, hogy csaknem a végletekig mennie: akkor én nyiltan megvallom, inkább a másikhoz nyulok, mert az életfentartás, a megélhetés ösztöne valamint az egyeseknél, ugy az államoknál is fölötte áll minden törvénynek, minden szerződésnek.

De ha a legroszabb, ha az volna is a sors könyvébe irva, hogy ezen államnak igy is, ugy is halni kell: akkor is inkább azon öntudattal, hogy megkisérlette az önfentartás jogát is, haljon meg, mintsem gyáván, összetett kézzel s azon egy sóhajjal, hogy Állah nagy és az ő prófétája örök életet igér, de csakis a más világon *(Helyeslés a közjogi ellenzék részéről.)*

Azt kell még megjegyeznem uraim, hogy ez egészen egyéni nézet és semmi vonatkozással sincs azon párt nézetére, melyhez tartozni szerencsém van; habár inkább szerencsétlennek kell nevezni azon helyzetet, midőn egy pártnak —

Digitized by Google

mellesleg legyen mondva, önök szabadelvü pártiak rosszul neveznek bennünket szélső baloldalnak, mert hiszen balközép volt, de nincs; ha lesz, akkor elfogadom, — mondom egy pártnak az állam első kellékeért, a függetlenségért kell sorompóba lépni. De szerencsétlen uraim azon ország is, melynek parlamenti többsége az állam első kötelességének, a függetlenségnek kivivása fölött parlamentalis szójárás szerint napirendre tér.

Még van uraim egy más tárgy, melyre észrevételem van.

Az utolsó időben igen sokszor hallottuk hangsulyoztatni és itt csak érintette b. Sennyey Pál t. képviselő ur tegnapi beszédében az erős kormány szükségességét. Ez szerintem oly tág kifejezés, hogy könnyen veszedelmünkre lehet; mert mellőzve azt, hogy ez csakugyan egyértelmü a gyámkodással, mely a történelem bizonysága szerint mindig fő akadálya volt az összes czivilisatiónak, mellőzve azt, hogy az erős kormány csak egy lépésnyire van az absolutismustól, mindig centralisatióra vezet, a centralisatióra való törekvés pedig nálunk meggyőződésem szerint már eddig is tul ment a kellő vonalon, mert a mint t. barátom Hegedüs mondá, nem csak felemelte az irtó fejszét a megye-rendszerre, hanem annak szivgyökerére le is csapott, ugy, hogy az most már csak mellékgyökereiből táplálkozik. Azt hiszem uraim, hogy erre nézve talán lesz még alkalmam szólhatni, bár megvallom, hogy a kilátások nem igen rózsaszinüek, röviden csak azt jegyzem meg, hogy midőn a megye-rendszert a kor követelményéhez akarták illeszteni: épen a kor követelményét nem tartották szem előtt, és a virilis megyéből castrált lett. *(Mozgás a középen.)*

Visszatérek t. ház az erős kormányra.

Én a kormány erejét az utolsó időben csak egyszer tapasztaltam: akkor rendkivüli erélyt tapasztaltam: 1872-ben. Azt hiszem, hogy azon urak, kik az erős kormányt hangsulyozzák, ily erősséget nem kérnek; hanem szerintem is van tere a kormánynak, a hol erélyesnek kellene lennie. Erélyesnek kellene lennie szerintem első sorban a mi házasfelünk irányában. Én nem vonom kétségbe uraim, hogy szeret bennünket, hiszen tisztességes moringgal járulunk a közös házhartáshoz; *(Derültség)* hanem attól félek, hogy csupa szeretetből egyszer agyonszeret, mint a majom a fiát. *(Derültség)* És ez uraim! nekem ugyan nem fog vigasztalásul szolgálni; hanem erős meggyőződésem, hogy együtt fognak bennünket eltemetni.

Madarász József *közbeszól:* Minket nem! én ott akarok lenni a temetésnél. *(Derültség)*

Ragályi Nándor: Erősnek kellene lenni a kormánynak a törvények végrehajtásában. Igen jól jegyezte meg Simonyi Ernő t. barátom, hogy az utolsó időben rohamosan igen sok törvényt alkottunk. Persze a sok közt elég roszat is. Annyira, hogy sem a polgároknak nem volt ideje a törvényt tanulmányozni, mint mutatják a roszul felszerelt kérvények, sem pedig az államnak nem volt ideje azt kellőleg végrehajtani. Azt mondják aztán, hogy ennek is a megye az oka. Megengedem; de épen elébb mondtam, hogy már csak mellékgyökerén él a megye; hiszen a megyének már csak a neve van meg. A régi és a mostani megye közt oly különbség van, mint a test és árnyék közt.

Erélyesnek kellene még lennie a kormánynak abban, hogy senki a törvényt megtorlatlanul át ne hágja. Én megvallom, uraim, hogy itt a kormány erélyét nem tapasztalom. Vegyük fel csak az utolsó választást. Én nem mondom, hogy a kormány egyenesen befolyt a választásokra. De ha tekintjük, hogyan ejtettek meg a választások: gondolkodóba esik az ember, ha vajon álom-e az uj választási törvény, vagy pedig valóság. Vagy azt mondja talán valaki, hogy kevés a panasz Épen az a baj uraim, hogy mi annyira hozzászoktunk ahhoz, hogy a törvényt csak az tartja meg, a kinek tetszik, hogy fel sem jajdulunk az ellen, a ki a törvényt megsérti.

A többség által benyujtott válaszfeliratra és azokra, a miket itt hallottam, röviden következő a megjegyzésem.

Uraim, én kimondhatatlanul örülnék, hogy ha az önök reménye teljesedésbe menne; én nagyon örülnék, ha sikerülne önöknek azon problemát megoldani, miután elismerem, hogy most a főkérdés: az országot a zavarokból kimenteni, mondom, örülnék, ha sikerülne megfejteni azon problemát, hogyan lehet ötből körülbelül hetet kivonni. Kimondhatatlanul szeretném — sajnálom, hogy a belügyminister nincs jelen, — ha sikerülne a várat bármely taktika mellett bevenni. Bátor vagyok arra figyelmeztetni, hogy igen sokáig ne késsenek, mert igaz, hogy igen nagy a hadsereg; de azért megtörténhetik, hogy hosszu várakozás után az egyik jobbra megy, a másik ugy lehet, kissé balra. Én, uraim, most hosszu időköz után az ekétől jövén önök körébe, mint 1867-ben mondám: nem ismerhetem a tactika minden hatóságát, mely azokat lehetővé teszi, nem ismerhetem a magas politika varázserejét, ugy meg fognak engedni, hogy ha utolsó szavam önökhöz az: lássuk az inditványt. Pártolom az általunk beadott válaszfelirati javaslatot. *(Helyelsés a szélső baloldalon.)*

Szüllő Géza: T. ház! Én teljes meggyőződésemmel pártolom a bizottság által beterjesztett válaszfelirati javaslatot és a kik annak elfogadását ellenzik és más véleményben vannak, hangzatos nagy szavakat használnak, melyekkel

Digitized by Google

egy eszmét akarnak kifejezni, melyet talán másként is lehet magyarázni: mert itt, t. ház, a válaszfeliratban rövidebben ugyanaz van mondva, melyet a szélső baloldal mond. (*Ellenmondások a baloldalon és felkiáltások: Nem áll! Nincs szélső baloldal. Hol a balközép?*) Elősorolják a nemzet pénzügyi bajait, a mi talán ugy van; de vannak, melyek nem ugy vannak az életben.

Továbbá e válaszfeliratban ki van mondva azon gondolat is, miként lehetne a nemzet bajait orvosolni, de e tekintetben eltérnek a practikus életben használt módoktól, melyekkel orvosolni akarnak.

Az mondatik itt az ország szine előtt, hogy rosz a kormány, (*Felkiáltások a baloldalon: Igaz! Ugy van!*) roszul kormányoznak; de mi ezt itt ez oldalon nem látjuk. (*Felkiáltások a baloldalon: Elhisszük.*) A milyen tiszta hazafiasságot feltételezünk mi önökről: feltételezzenek önök is mi rólunk.

A kis-ipar tönkre van téve, hangsulyozzák; de ha ezek által a társitás elfogadtatik és az ipartörvény egy pár §-a megváltoztattatik e szerint kényszeritve a társulásra az iparost: akkor a kis-iparosok nem lesznek önmagukra hagyatva, mint a bárányok juhász nélkül.

Ha a társitási eszmét meg fogják szokni a magyar iparosok: akkor a katonai egyenruhák készitését rájuk lehet bizni és nem szükséges minuendo licitatiót tartani ezen ruházatok elkészitésére; hanem megtehetik ezt akkor hazai iparosaink is, könnyebben igy, mintha ők egy társulat kegyére szorulnának, mint ma például Harrapatéra.

Az uzsoráról szólva, engedjék meg nekem, mikor mi az uzsora-törvényt eltöröltük, nem számoltunk az akkori helyzettel; sokkal előbbre mentünk, mint sem utánunk jött a nép felfogásával és culturájával, a mely közt mi élünk.

T. ház! Ma az uzsora megszoritása nélkül igy, a mint van, nem lehet boldogulni. Igaza van Simonyi Ernő t. képviselő társamnak, hogy igy tönkre megy az ország. Szoritsuk meg az uzsorát, mondjuk ki azt, hogy a telekkönyvileg bevezetett és telekkönyvileg biztositott kölcsönöktől 6—7%-nél többet nem szabad venni és akkor meg lesz az, hogy olcsóbb pénzt lehet kapni: mig most testületek és pénztőzsérek kölcsönöket 10—20% nélkül betáblázásra nem is adnak. (*Helyeslés.*)

Azt mondta Mocsáry képviselőtársam, hogy az olyan ország, mely egyedül a földmivelésre van szorulva és nincsen kifejlett ipara: mindig szegény ország. Ezt a történelem tagadja; sőt azt mutatja, méltóztassanak erre visszaemlékezni a régi államokra, mily gazdagok voltak Egyptom és más országok, melyek csupán csak agricultur államok voltak; mily gazdag volt Magyarország, a mely szintén agricultur állam első sorban. Csak az olyan ipar emelkedhetik nagygyá egy első rangu földmivelő országban, a mely a legszorosabb összeköttetésben van az agriculturai munkálatokkal, mert ott hiányzik az olcsó és elegendő munkaerő; mert a hol a szegény ember azon szerencsés helyzetben van, hogy négy hét alatt az aratás idején egész évre megkeresheti kenyerét és azon tul is mindég talál munkát: ott az elegendő és olcsó munkaerő nincs meg, a mi a többi industriához szükséges.

Én azt mondom, hogy épen az ilyen ország, mint Magyarország, a mely bővelkedik mindennel, mire az embernek szüksége van, annak ha jól van kormányozva, ha jól gondoskodnak fölötte: fel kell virágozni, boldognak és szerencsésnek kell lenni.

T. ház! Itt van egy nagy hangu szó, a nemzetiségi kérdés, a mely már annyiszor megvitattatott a házban: én tiszta lelkiismerettel mondhatom, hogy én mint született magyar, a ki nem magyar ajku polgárok által megválasztva másodizben ülök itt, tudom hogy azoknak oly melegen dobog a szivük Magyarországért és a közjóért, mint a mienk. (*Helyeslés.*) És azokat a nemzetiségi törvény életbeléptetése tökéletesen kielégiti, többet nem is akarnak: mert azt elegendőnek tartják.

Ezek után nem akarom a kimerült türelmet tovább igénybe venni, hogy ha azon törvényjavaslatokat a ház asztalán fogjuk látni, melyeket ezen kormány majd beterjeszt, azon kormány, melyet önök rosznak, mi jónak tartunk: akkor lesz ideje ezen kormány fölött itélni, de addig nem.

Jelenleg t. ház, mint előbb is mondám, elfogadom azon válaszfelirati javaslatot, melyet a bizottság adott be és elfogadás végett ajánlom.

Elnök: T. ház! A most sorban következő szónoknak a házszabályok szerint joga van az ülés idejének vagy meghosszabbitását kérni, hogy elmondhassa beszédét, vagy az ülés befejezését kérni egész beszédének a következő ülésre halaszthatása végett.

Irányi Dániel: Én a t. háznak egészen rendelkezésére állok, ha méltóztatnak parancsolni velem: fogok szólani; (*Felkiáltások: Holnap!*) de miután hosszabb ideig leszek kénytelen igénybe venni a t. ház becses türelmét: talán czélszerü lesz, hogy ha holnapra halaszthatom. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztassanak még egy perczig itt maradni, mert egy kérdést, respective javaslatot akarok tenni. (*Halljuk!*) Reménylem, hogy ezen felirati vitát holnap, ha talán nem is végezhetjük be, bevégzését megközelithetjük. Hogy pedig ez annyival inkább megtörténhessék: erre nézve javaslatot akarok tenni. A házszabályok szerint holnap, mint szombati napon kérvények tárgyal-

Digitized by Google

tatnak. E részben a házszabályokat megváltoztatni nem lehet. A t. háztól függ azonban meghatározni azt, mi iránt a házszabályok latitudeot engednek, hogy tudniillik a napirenden lévő tárgyon kivül mikor kivánja a kérvényeket tárgyalni. Mult alkalommal abban méltóztatott megállapodni a t. ház, hogy félkettőre tárgyaltassanak a kérvények. E határozata a t. háznak mindig megváltoztatható. Én arra kérem a t. házat, méltóztassanak elhatározni, hogy holnap a kérvények tárgyalását akkor fogja megkezdeni: mikor a napirenden lévő tárgyat bevégzi, nehogy valamely beszédet félbe kelljen szakitani. Vagy talán félbe akarja szakitani? *(Helyeslés.)*

Madarász József: Miután én azt óhajtom, hogy a felirati vita holnap befejeztessék, hacsak több képviselőtársam nem kivánna szólani s igy a tárgyalás egy más napra, vagy egy más ülésre nem halasztatnék, — én elfogadom a t. elnök ur által ajánlott ezen módot is.

Azonban arra kérem a t. házat, hogyha netalán többen is azt óhajtják, mit én: az esetre, ha netalán holnap az első ülésben, mely rendesen két óráig szokott tartani, a mai napirend be nem fejeztethetnék, méltóztassék a t. ház egyszersmind elhatározni, hogy a vita teljes befejezésére délután 5 órakor egy második ülést fog tartani s akkor alkalmat ad még többeknek a tárgyhoz szólani, valamint a szavazás is létesittethetik.

Elnök: Legjobb lesz talán, a végzést ugy kimondani, hogy a t. ház, ha szükségesnek látja, holnap délután is ülést tart. A következő ülést holnap reggeli 10 órára tüzöm ki.

(Az ülés végződik d. u. 1¾ órakor.)

---

17. országos ülés

1875. september 18-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Gr. Pejachevich László, Decani Gusztáv, Bujanovics Sándor, Kiszely Árpád igazoltatnak. Ráth Károly és Vojnics Jakab választása ellen vizsgálat rendeltetvén, az előbbi ügyében Halász Bálint kiküldetik. Decani Gusztáv, gr. Pongrácz Ágost, Wirkner Lajos, Künle József, gr. Pejachevich László az osztályokba beosztatnak. A válaszfelirati javaslat tárgyalása befejeztetvén, elfogadtatik. A kérvények I. sorjegyzéke elintéztetik.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre jegyző ur fogja vezetni; a szólók neveit egyrészről Molnár Aladár, más részről Beöthy Algernon jegyző urak fogják jegyezni.

A tegnapi ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Huszár Imre jegyző *(olvassa a september 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Bemutatom a t. háznak Zarándmegye közönségének feliratát, melyben Sopron megye f. évi ápril hó 26-án 27. számu feliratát pártolja a képviselők választásáról szóló t.-cz. módositása tárgyában;

bemutatom Pest-Pilis és Solt törv. egyesült vármegyék közönségének feliratát, az állam hivatalos nyelvének, az ipar- és kereskedelem körében leendő használata érdekében a lehető s czélravezető intézkedések megtétele tárgyában;

bemutatom Szatmár-Németi város és Zemplén megye alispánjának a közgyülés határozata következtében a házhoz intézett feliratát, hogy a lóállitási próbakisérlet megtartása tárgyában a honvédelmi ministerium által kiadott rendelet hatályon kivül helyeztessék és a mennyiben ez lehetséges nem lenne: a honvédelmi minister odautasittassék, hogy Zemplénmegye területén több

Digitized by Google

ló-állitási helyet létesitsen és a próba-állitás költségét az állam pénztárából födözhesse;

bemutatom ugyancsak Zemplénmegye határozatát, a melyben aziránt folyamodik, hogy azon 136 frt, melyet a képviselők választására jogosultak névjegyzékének összeirása alkalmával alkalmazott irnokoknak a megye pénztárából kifizettetni rendelt; az eziránt érkezett ministeri tagadó-rendelet ellenére a megye határozata szerint a megye pénztárából kifizettessék, illetőleg a megye határozata érvényben tartassék.

Bejelentek még két összeférhetlenségi esetet. Ugyanis a mai póstával érkezett hozzám Schwarz József s Oltósy Pál esztergomi lakosok s választó-polgároknak folyamodásuk, melyben Pór Antal esztergomvárosi képviselő ellen összeférhetlenségi esetet jelentenek be, mint ki esztergomvárosi lelkész és a IV. osztály elemi tanodának igazgatója, végre Esztergom város tiszteletbeli árvaszéki tanácsosa.

Kiss János ügyvéd, szatmárvárosi képviselő Boros Bálint ellen jelent be összeférhetlenséget, mint a ki a magyar északkeleti vasut igazgató tanácsosa, Azon kérvények, a melyeket felsorolni szerencsém volt, ki fognak adatni tárgyalás végett a kérvényi bizottságnak; a két összeférhetlenségi eset iránt beadott kérvény pedig a házszabályok értelmében minden vita nélkül az összeférhetlenségi bizottsághoz fog utasittatni.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Wächter Frigyes jegyző: Az állandó igazoló bizottság előadója Molnár Antal kiván jelentést tenni.

Molnár Antal előadó: T. ház! Az állandó igazoló bizottság nevében tisztelettel van szerencsém jelenteni, hogy a bizottság mai ülésében tárgyalás alá vette gr. Pejacsevich Lászlónak a horvát-szlavon országgyülés által a magyar szt. korona országainak közös országgyülésére megválasztott képviselőnek, — továbbá Decani Gusztávnak, a beszterczei választó-kerületben 1865. évi julius 6-dikán megválasztott képviselőnek megbizó-leveleit és ezeket mind tartalmukra, mind kiállitásukra nézve kifogástalanoknak találván: gr. Pejacsevich László és Decani Gusztávot igazolt képviselőknek jelentette ki.

Tisztelettel van szerencsém a bizottsági jegyzőkönyvet a mellékletekkel egyetemben a ház asztalára letenni.

Elnök: Gr. Pejacsevich László és Decani Gusztáv végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki.

Molnár Aladár jegyző: A 6-ik biráló bizottság elnöke (gömöri) Szontagh Pál kiván jelentést tenni.

Szontagh Pál: (gömöri) T. ház! Van szerencsém jelenteni, hogy a hatodik biráló bizottság Ráth Károly Pápa városában megválasztott képviselő választása ellen beadott kérvényt tárgyalás alá vévén, két körülménynek bővebb felderitésére, jelesül a szavazás félórai felfüggesztésének oka és részletes körülményei iránt, és ennek következtében a választás eredményére gyakorolhatott befolyás iránt, ugy továbbá a kérvényben felhozott megkisérlett vesztegetések iránt végzésileg vizsgálatot rendelt el és ennek teljesitésére a bizottság kebeléből Halász Bálintot küldötte ki.

Elnök: Az illető biráló bizottság ezen jelentése következtében, Halász Bálint képiselő ur a vizsgálattételre kiküldetik és ha jelen van: a t. ház engedelmével az esküt mindjárt le is teszi.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa az eskümintát, és Halász Bálint leteszi az esküt.)*

Elnök: Ennek következtében Halász Bálint képviselő ur a vizsgálatnak a bizottság utasitása szerint leendő végrehajtására kiküldetik.

Molnár Aladár jegyző: A 9-ik biráló bizottság elnöke, Baranyi Ágoston kiván jelentést tenni.

Baranyi Ágoston: T. ház! A 9-ik biráló bizottság a hozzáutasitott, kérvényekkel megtámadott két ügyben véghatározatot hozott. Ugyanis a sárosmegyei Eperjes választó-kerületében megválasztott Bujanovics Sándor képviselő megválasztását egyhangulag, a liptómegyei szentmiklósi választó-kerületben megválasztott Kiszely Arpád megválasztatását szavazattöbbséggel igazolta.

A jegyzőkönyvet az illető okiratokhoz csatolva van szerencsém ezennel a t. háznak beterjeszteni. *(Eljenzés.)*

Elnök: Ezen jelentés folytán ugy vélem, a t. ház Bujanovics Sándor és Kiszely Árpád képviselő urakat igazolt képviselőknek jelenti ki.

Paczolay János: T. ház! Az első biráló bizottság részéről van szerencsém jelenteni, hogy Vojnics Jakab képviselő megválasztása ellen beadott kérvény az első biráló bizottság részéről vizsgálat alá vétetett és miután a kérvényben foglalt azon vád, hogy t. i. Vojnics Jakab egy tanitónak 30 frtot adott volna szavazatának megnyeréséért, egy gör. keleti egyház községnek pedig 600 frtot igért volna azon esetre, ha a községben lakó választók az ő képviselővé választását fogják előmozditani: ezen vádak alapos gyanuokokkal lévén igazolva, az első biráló bizottság ezen két körülményre vizsgálat elrendelését tartotta szükségesnek. És miután a bizottság tagjai közül egysem jártas annyira a szerb nyelvben, hogy a vizsgálat keresztülvitelére alkalmas egyént lett volna képes a maga köréből kiküldeni: e tekintetben az első biráló bizottság szükségesnek tartotta vizsgáló biró kiküldésére az állandó igazoló

Digitized by Google

bizottságot felkérni és a jegyzőkönyvet és kérvényt hozzá áttenni. *(Helyeslés)*

Elnök: Ennélfogva e tárgyban az állandó igazoló bizottságtól váratik most jelentés, hogy kit vél kiküldeni ezen tárgy további megvizsgálására. Megengedi a t. ház, hogy azon képviselőkre nézve, kik még osztályokba nincsenek sorozva, ez alkalommal az osztályokba való sorozás megtörténjék. Jelesül osztályokba sorozandók: Virkner Lajos, Künle József, Pongrácz Ágoston gróf és Decani Gusztáv, magyarországi képviselők és gróf Pejacsevics László mint Horvát-szlavon-dalmátországi képviselő.

Jelentem itt t. ház, hogy az osztályokban az elsőtől egész a hatodikig már mindegyikben 43 képviselő van, a 7., 8. és 9-ik osztályban csak 42 van; azon képviselők tehát, a kik most osztályba sorozandók, azon sorban a mint neveiket kihuzom: az első a 7-ik, a második a 8-ik, a harmadik a 9-ik, és a negyedik ismét az első osztályba fog besoroztatni. *(Kihuzza a neveket.)* Decani Gusztáv a 7-ikbe, Pongrátz Ágoston gróf a 8-ikba, Virkner Lajos a 9-ikbe, és Künle József az első osztályba soroztatnak; gróf Pejacsevich László pedig a 6-ik osztályba fog besoroztatni, mert a horvát képviselő urak közül, épen a 6-ik osztály az, a hol kezdődik azok száma, melyekbe a horvát képviselők közül kevesebben vannak besorozva.

Jelentem továbbá t. ház, hogy az interpellátiós és inditványkönyvben ez alkalommal semmi bejegyezve nincs.

Következik a napirend, vagyis a válaszfeliratijavaslat tárgyalása.

Irányi Dániel: T. képviselőház! Azon kellemetlen helyzetben vagyok, hogy nemcsak egyik ellenfelemnek, a t. belügyminister urnak, hanem egyik barátomnak beszédére is észrevételeket kell tennem. De miután fontosak a tárgyak, melyekre észrevételeim vonatkoznak, s miután különösen az egyiket igen nagyon szivemen hordom: nem menthetem föl magamat ezen kellemetlen kötelesség alól. Reménylem, hogy t. barátom, kivel egyébiránt és a törekvés czéljára nézve teljesen egyetértek, nem fogja rosz néven venni, hogy meggyőződésemet ő irányában is kifejezem, kötelességemet ő ellenében is teljesen.

Mocsáry t. képviselő társam annak indokolására, hogy a kormánynak a válaszfeliratban nyilvánuló azon kivánságát, hogy a nemzet ujabb áldozatokat hozzon, most teljesiteni képesek nem vagyunk, arra hivatkozott, hogy a nemzet a multban is, valahányszor áldozatokat követeltek tőle: vért és életet igen, de vagyont nem adott, nem adott, mint mondá azért, mert nem adhatott, mert nem volt mit adni. Ezen állitásának véleményem szerint ellene mond a történelem. *(Felkiáltás: Igaz!)* Méltóztassék felütni a törvénykönyvet, mely az asztalon fekszik. A legrégibb időktől fogva a Napoleon elleni háboruk egész végeig, számtalan törvényczikkben fel van jegyezve, hogy a magyar nemzet nem csak ujonczot ajánlott fel; hanem felajánlott élelmi szereket, felajánlott zabot is, felajánlott avénát. De azt, hogy most nem ajánlhat fel ujabb áldozatokat: igen helyesen mondta t. barátom s helyesen tevé azt hozzá, hogy most ajánlani ujabb áldozatokat, valóságos öngyilkosság lenne.

Most, midőn a nép vállai a létező terhek alatt is görnyedeznek, midőn mi kimutatjuk, hogy azoknak nemcsak emelése nem szükséges, hanem hogyha a mi tervünk elfogadtatik, azokat lejebb is szállithatjuk.

T. barátom rosz néven vette az előadó urnak, hogy ő szorgalomra, takarékosságra és nagyobb erkölcsiségre hivta föl a nemzetet. Először is legyen szabad megjegyeznem, hogy a felhivást nem lehetett pusztán a magyar fajhoz intézve, hanem intézve volt a 15 millió lakoshoz, mely a politikai magyar nemzet neve alatt értetik s azért a magyar fajnak érdekében tett különös tiltakozás véleményem szerint itt talán nem volt helyén.

Senki sem méltányolja jobban, nem csak a magyar fajnak, hanem átalában a magyar nemzetnek jó tulajdonait, egyenes lelkűségét, vendégszeretetét s mindenek fölött a hazafiságát, mely nem tagadja meg magát soha; de másrészt nem tagadjuk mi sem uraim, hogy vannak e nemzetnek nagyban véve hibái is, melyeket nem szabad eltakarni: ha azt akarjuk, hogy azok megjavitassanak. A sebeket csak ugy lehet meggyógyitani, ha azokat feltakarjuk. Azért, hogy mi bevalljuk hibáinkat, ne méltóztassanak azt gondolni, hogy minket a külföld meg fog vetni. Más nemzetek is ugy cselekesznek: enquetteket küldenek ki a társadalmi bajok constatálására és miután azok constatáltattak, ha elrémül is azok láttára a hazafi és elrémül talán a külföld is, de miután nyomban hozzá látnak az orvoslásához: helyesli az eljárást és tiszteli a nemzetet.

Tudom t. ház! hogy nem népszerü dolog hibákat rovni fel, bár kinek is, legyen bár a megrovott egyes ember avagy a nemzet maga; de én azt tartom, hogy valamint egyes embernek, épen ugy a nemzetnek is, az a legjobb barátja, a ki nem hizeleg, hanem az igazat megmondja. Én Themistoclessel tartok, a ki azt mondotta: „Üss, de hallgass meg.“ Hogy a magyar nemzetnek hibái nem magából a népből eredtek csak, hogy azok előidézésében a felsőbb köröknek és részben — engedelmet kérek, hogy őszintén kimondom — a kormánykörőknek is volt részök: azt kénytelenek vagyunk bevallani és azért, ha azt akarjuk, hogy e hibák, hogy ez er-

Digitized by Google

kölcstelen tettek, hogy az erkölcsi fogyatkozások megjavuljanak: igenis magunkon kell kezdeni a megjavulást; és itt ismét teljesen egyetértek t. barátommal, ki arra figyelmeztette a t. előadó urat, hogy necsak magához a néphez, hanem magához a kormányhoz és — hozzá teszem, — magához az országgyüléshez is intézze figyelmeztetését, mert én meg vagyok arról győződve, hogy nemzetünk boldogságára az erkölcsök javitása szükséges és hogy arra a kormány és országgyülés igen hathatósan folyhat be.

Nem fogom elmulasztani magam is egy meleg felhivást intézni beszédem végén önökhöz uraim.

A mit a vám és bankkérdés tárgyában mondott t. barátom Mocsáry Lajos és mire a t. belügyminister ur felelni méltóztatott: azt hiszem, hogy a t. belügyminister ur hibásan felelt. T. barátom Mocsáry Lajos igaz, azt mondotta, hogy a vám és bankkérdés szorosan összefügg az 1867. évi XII. t.-czikkel és azt is hozzá tette, — de azt gondolom csak vétségből — hogy mindaddig, mig a közjogi kérdés meg nem oldatik: a vám és bankkérdés sem fejthető meg. Mondom, csak vétségből tehette; mert sokkal jobban ismerem, semhogy nem tudnám, hogy ő igen jól tudja, hogy sem az önálló vámterületnek, sem az önálló független banknak közjogi akadályok nem állanak utjában; de értette alkalmasint ugy, mint érteni értem én, hogy t. i. ezen két kérdésnek a nemzet óhajtása szerint való megoldását mai napig a közjogi kötés, a közjogi alku hátráltatta és akadályoztatta.

Különben, ha nem teszem fel azt, hogy azért nem kezdték meg korábban az alkudozásokat a vámkérdésben, hogy azért nem állitottak fel önálló bankot, sőt késlekednek ennek felállitásával most is, mert a közjogi alku, a XII. t. cz. békói alatt nyögnek: azt kellene feltennem, — a mit hazafiságokról nem tehetek fel, — hogy a nemzetnek érdekeit önkényt és akarva koczkáztatták, azt, hogy a nemzeten árulást akartak elkövetni.

A t. belügyminister ur tegnapi hosszu, de azért igen érdekes beszédében, sok igaz közt több oly dolgot is állitott, melyek véleményem szerint nem állják ki egészen a birálatot. Igy többek közt, a mit a trónbeszéd és válaszfelirat természetéről méltóztatott mondani: „Egy pár szóba burkolt irány — azt mondá a t. belügyminister ur — vagy elv kijelentése részint érthetetlen, részint sokfelé magyarázható. De egyátalában, miután provokálja a vitát ama kérdések felett, azon perczben, midőn azon kérdések meg nem oldhatók, semmi egyébre, mint haszonnélküli idővesztegetésre nem vezethet.

Énnekem ugy látszik, hogyha valamely okiratban egyátalán semmi irányelv nincs megjelölve: ez mindenesetre sérthetetlenebbé teszi azt és többféle magyarázatot enged. Igy történt épen a királyi trónbeszéddel is. Azt látjuk, hogy például a vámkérdést, a bankkérdést, valamint a házasság kérdését is, többen többfélekép magyarázták. Azt pedig, hogy a válaszfelirati vita hiábavaló idővesztegetés lenne, vagyis hogy a kormány és a többség elveinek megállapitása, megvitatása, tárgyalása hiábavaló idővesztegetés lenne; azt — ugy hiszem — maga a t. belügyminister ur sem akarta állitani.

Hát mikor vitattassék meg a kormány programmja, mikor biráltassanak meg a kormány tettei és szándékai: ha nem akkor, midőn a válaszfelirat alkalmával a kormánynak egész politikája van szőnyegen?

Azt mondja továbbá a t. minister ur, a válaszfeliratot illetőleg: „hogy az, ugy nálunk, mint mindenütt a világon a trónbeszédnek parafrasisa legyen a fejedelem iránti loyalitás kifejezése és a közremüködése nyilvánitásának".

Én azt tartom, hogy valamint a trónbeszédben a fejedelem és illetőleg a kormány nem egyszerüen üdvözölni szokta az országgyülést; hanem kimondja egyszersmind, mit tart az ország ügyeinek szempontjából szükségesnek: ugy épen a válaszfeliratban is kell, hogy a nemzet a maga óhajtásait kifejezze, hogy őszintén megmondja a fejedelemnek, mit tart az ország a nemzet boldogitására szükségesnek.

Nem osztozhatom annálfogva a t. minister ur azon nézetében, hogy a válaszfelirat egyszerü parafrasis, egyszerü nyilvánitása a loyalitásnak.

De másutt sincs ám, mindenütt ugy, miként azt a t. minister ur gondolni méltóztatik; vagy legalább állitotta. Igaz, hogy Angliában a válaszfelirat többnyire egyszerü parafrasisa a trónbeszédnek; ámbár vannak ott is esetek, hol nem egyszerü parafrasis, hanem a parlament megmondja a maga eltérő nézetét. Voltak — bár ritkán — esetek, hogy a válaszfelirat következtében a kormányok meg is buktak. És vannak erre esetek más parlamentekben is.

Még kevésbbé érthetek egyet a t. minister urral, arra nézve, mit a kormány programmját illetőleg méltóztatott mondani. Azt mondotta a t. minister ur, hogy nem tartja szükségesnek a kormány, hogy programmot adjon elő: mert e programmot egyenként előterjesztendő javaslataiban fogja kapni a ház.

De, t. ház! miután azon javaslatok körülbelül a 3 ülésszakon keresztül fognak előterjesztetni a háznak, mert a trónbeszéd oly tárgyakról szól, melyek az egész országgyülésre tartoznak: el lehetünk készülve arra, hogy a t. kormány programmját, — ha ugyan él addig, — az országgyülés végén fogjuk megtudni. No már, hogy ezzel az országgyülés és különösen a kor-

Digitized by Google

mányt támogató többség beérheti-e? annak megitélését a t. többségre és a t. házra bizom. Én részemről azt hiszem, hogy ily programmal vagyis programmtalansággal nem lehet beérni; hacsak azon gyanut, azon vádat nem akarjuk magunkra háritani, hogy a kormányt megfontolás nélkül, ugyszólván vakon követjük.

És milyen különös, t. ház! a t. minister ur ugyanakkor, midőn azt mondja, hogy a kormány nem tartja szükségesnek, hogy programmal álljon elő, sem most, sem nem tartotta szükségesnek, hogy ezt előbb tegye: — Sennyey t. képviselőtársunknak szemére hányta, hogy ő és illetőleg a jobboldal nem adott külön programmot. És milyen különös, hogy ugyanakkor, midőn a kormány részéről nem tartja szükségesnek a programm előadását, azt mondja ugyancsak b. Sennyeyhez szólva: bizonyos fokig kifejlett programmal, kivált a választások alatt minden pártnak kell birnia. No már, hogy az bizonyos fokig kifejlett programm legyen, a mit eddig hallottunk a t. minister urtól, vagy bármelyik tagjától a kormánynak: azt ugyan nehéz elhinni.

Mit mondott a t. minister ur, akár a választások előtt, akár ez alkalommal? a választások előtt annyit mondott, hogy ő és kormánytársai arra vállalkoznak, hogy az ország zilált pénzügyeit rendbe hozzák. *(Felkiáltások: Ez elég programm!)* Tegnapi napon pedig beszédét végezve annyit hallottunk tőle, hogy: „Minden igyekezetünk, javaslataink összeségében, abban fog központosulni, hogy a magyar államot, mint magyar államot megtartani, virágzóvá tenni lehessen.“

De, kérdem, t. ház, vajon ez kizárólagos programmja-e a ministeriumnak? Van-e köztünk egy képviselő, van-e a házban párt, mely nem ugyanezt tartja? S ebből nem az következik-e, hogy tehát mindnyájan ugyanezt akarjuk s hogy mindnyájan ugyanegy programmon állunk? Igy tehát be van bizonyitva, hogy ugyanazon belügyminister ur, a ki minden egyes párttól megköveteli, hogy főleg a választások alatt bizonyos fokig kifejtett programmal birjon: maga azzal nem bir és nem bir pártja.

Nem sokkal alaposabbak azon okoskodások, a melyekkel a t. minister ur beszédében a vámszerződés tárgyában találkozunk. Illusio azt hinni — mondá a minister ur — hogy a külön vámterület a polgárok terheltetése nélkül, milliókat fog behajtani. Mert mindaz, a mit hajtani fog: a polgárok zsebéből fog fizettetni, mint az adó; megkevesbitvén természetesen a vámkezelési költségek kiadásaival, azaz sokkal kisebb netto, mint bruttó lesz és a végeredményében talán azért fogja kivenni a 3 millió consumens zsebéből, hogy 50—60 ezer ember zsebébe tegye.“

E szerint és ennek nyomán ugy látszik, hogy a t. belügyminister ur nemcsak a kereskedelmi szabadságnak, hanem átalában annak barátja, annak hive, hogy semmiféle vámok, semmiféle vámsorompók ne legyenek, nemcsak Magyarország és Ausztria között, hanem átalában véve, Magyarország és Ausztria körül sem; mert ha a vám átalán véve oly káros hatásu, hogy a nagyobb rész zsebéből veszi ki azt, a mit a kisebb rész zsebébe tesz: akkor mégis csak káros intézmény. De a t. belügyminister ur azt hiszem, nem akart oly mesze menni.

A t. belügyminister ur és átalában véve a kormány, a mit sajnálnunk lehet, meg akarja tartani a közös vámterületet, vagyis a vámokat, melyek Ausztriát és Magyarországot veszik körül. És mi következik ebből, a t. belügyminister ur okoskodása nyomán? Az, hogy miután Magyarországon gyárok nincsenek, vagyis csak igen csekély számmal vannak, Ausztriában ellenben igenis léteznek: az a 3 millió consumens, az osztrák gyárak, 30 — vagy nem tudom hány ezer ember zsebébe fog füzetni.

Beszéde további folyamában annak bizonyitására, hogy az adó tán kevésbé terhelő, mint a vám, azt mondotta a belügyminister ur Mocsárynak: „azt, a mennyivel többet fizetne az ember adóban, bőven elveszti egy pár csizma vagy rock árán.“

T. ház! én őszintén szólva szintén a kereskedelmi szabadságnak vagyok barátja; de én azt tapasztaltam és azt tanultam a többi nemzetek történelméből, hogy a hol az ipar fejlődött: mindenütt csak védvámok oltalma alatt fejlődött. És én ennél fogva azt gondolom, hogy Magyarország sem tehet kivételt ezen szabály alól. Minekünk a kereskedelmi szabadság felé kell törekednünk; de anélkül, hogy saját iparunk és saját gyáraink érdekeit más érdekeknek feláldozzuk.

Az lehet, t. ház, hogy egy ideig drágábbak lesznek az áruk: ha vámokkal vesszük körül határainkat; de másfelől ne feledjük azt, hogy ezen gyárak tulajdonosai meg annyi adó fizetőkké lesznek; ne feledjük azt, hogy ezen gyárak munkásokat fognak foglalkoztatni, kiknek nemcsak munkát adunk, hanem kiket egyszersmind arra képesitünk, hogy az ország pénztárába adóval járuljanak; és ne feledjük el azt, hogy ezen gyárak megannyi vevő lesznek a nyerstermelőknél, kik annál jobban fogják elárusithatni a maguk terményeit, minél több gyárak lesznek azok közelében és igy, ha igaz is, hogy egy ideig drágábban fogjuk megfizetni az árukat, ha vámokkal védjük a hazai ipart; de más részről tagadhatatlan az is, hogy nagy részét annak, a mit vámban fizetünk: adóban fogjuk visszakapni és meglehet, hogy épen azért, mivel az adó növekedni fog, a vám nem lesz terhelő.

Digitized by Google

Van még egy, t. ház, a mit nem hagyhatok szó nélkül a t. minister ur beszédében.

Azt méltóztatott mondani, hogy azért tartották szükségesnek a t. minister ur és elvtársai, elveiknek, nem mondom feladását, hanem felfüggesztését és a kormányba lépést, illetőleg a többséggel való egyesülést: mert azt hivék egyrészt, hogy csak ez uton lehet segiteni az ország bajain; másrészt, mert a t. minister ur szerint senki sincs e hazában, ki azt higyje, hogy a közjogi alkut e pillanatban megváltoztatni lehessen. Megengedem t. ház, hogy csekély számunk nem igényel valami különös figyelembe vételt; de azt, hogy teljesen ignoráljon a t. minister ur, még sem engedhetem.

Igenis vannak e házban és vannak hála istennek még sokkal többen e házon kivül, kik azt hiszik, hogy az 1867. XII. t. cz. megváltoztatható akármely pillanatban, midőn azt a nemzet többsége óhajtja. *(Ugy van! a szélsőbalon)* és ha ön t. belügyminister ur és társai nem csüggednek el és nem teszik le a fegyvert, hanem folytatják a szent harczot mi velünk egyesülve: én azt hiszem, ma nem lenne kénytelen a t minister ur oly csüggesztő vallomást tenni; hanem igenis mondhatná azt, hogy immár a XII. t. cz. megváltoztatása a nemzet akaratánál fogva lehetővé vált; *(igaz! ugy van! a szélső baloldalon)* mert nem tehetem fel, hogy a t. minister ur a fejedelemben keresse az akadályt, mely ezen törvényczikk megváltoztatásának utjában áll. Sokkal alkotmányosabbnak tudja és tiszteli a t. belügyminister ur ő Felségét, semhogy azt tegye fel róla, hogy a magyar nemzet többségének akaratát figyelembe nem venné.

Igaz, azt mondják, hogy a XII. t. cz. két fél alku-kötése Magyarország és Ausztria közt. Én ellenben azt állitom, hogy a XII. t. cz. azon módon változtatható meg, a mely módon megköttetett, létesittetett. És miként létesittetett? A ház egy bizottságot küldött ki, ez kidolgozott egy munkálatot, az országgyülés tárgyalta, ő Felsége szentesitette és midőn a törvény szentesitve volt: ő Felsége az osztrák császár az osztrák országgyülésnek előterjesztette a maga felelős ministere által és az osztrák országgyülés elfogadta. Ez uton jött létre a XII. t. cz., ez uton változtatható az meg. Azért, ha Magyarország országgyülésének többsége ezen törvényczikknek megváltoztatását kimondja, ha azt ő Felsége szentesiti: én szeretem hinni, hogy ő Felsége ezen törvénynek a Lajthán tul elfogadását is eszközölheti. Eszközölheti, azt hiszem; mert valamint ő Felségének, a királynak: ugy Ausztriának érdeke sem ütközik össze Magyarország függetlenségével; sőt azt hiszem, hogy mindkettőnek hasznára válnék; mert a mint egyrészről meg vagyok győződve arról, hogy Magyarország nem birja meg a terheket, a melyeket azon alku vállaira rak, nem, különösen a maga közvetett következményei miatt: — ugy másrészt hiszem, hogy a független Magyarország képes lenne a maga költségeit fedezni, képes lenne az ország biztonságáról gondoskodni és képes lenne, hogy ha közös ellenség megtámadná és Magyarország érdeke azt kivánná, Ausztriának hatásos segedelmére lenni; de mostani állapotában, midőn azt látjuk, hogy a nép napról-napra inkább elszegényedik, hogy az elégedetlenség hova-tovább terjed: én megvallom, alig hiszem, hogy azon kötelességeknek elvállalására is képes lenne, a melyeket az 1867-ki kiegyezés vállaira rakott és azért meg vagyok arról győződve, hogy nemcsak a kir. szék nyugodhatnék erősebben egy megelégedett magyar nemzet vállain; hanem a mi szomszédunk, szeretem hinni, a jövőben frigyesünk, szintén több hasznát venné Magyarországnak, ha önálló, független lenne, mint veheti a jelen körülmények közt.

És most átmegyek a dolog érdemére. De mielőtt a trónbeszédről és az arra adandó feliratról szólanék, legyen szabad t. ház, az utolsó választásokról melyekből a mostani képviselőház eredt, elmondani véleményemet.

El kell ismernünk t. ház és én szivesen és örömmel teszem azt, hogy az utolsó választásoknál nem fordult elő sem annyi önkény, sem annyi erőszak, sem annyi vesztegetés, mint akár 1869, akár 72-ben. Az uj választási törvénynek szabatosabb szerkezete, a vesztegetésekre szabott büntetések — véleményem szerint — elejét vették épen sok visszaélésnek, mindazonáltal azt sem lehet tagadni, hogy sok törvénysértés követtetett el ez alkalommal is.

A legtöbb, a leggyakoribb, a mely ellen a legtöbb helyünnen lehetett panaszt hallani: a hivatalos nyomás és vesztegetés alakjában fordult elő. Községi és megyei tisztviselők — nem keresem, utasitás szerint-e vagy a nélkül — némely helyütt minden befolyásukat, hogy ne mondjam, hivatalbeli tekintélyöket latba vették, hogy pártjok kevés kivétellel a kormánypárt jelöltjének többséget biztositsanak, a vesztegetések pedig hol álcza, például fogadás, kölcsön vagy jótékonyság álczája alatt, hol egészen leplezetlenül szintén üzettek nem egy kerületben.

Jól tudom én azt, t. ház, hogy a megrögzött bajt — és itt fájdalom ilyenről van szó — nem lehet egyszerre megszüntetni; mindamellett azt hiszem, hogy ha a kormány komolyan és erélyesen lép vala fel ezen visszaélésekkel szemben: azok, ha nem is maradnak el egészen, mindenesetre kisebb mérvben követtettek volna el. Most, miután elkövettettek, azt kivánjuk, hogy

Digitized by Google

legalább megfenyitésük ne maradjon el. Követeli ezt a törvény iránti tisztelet, annyival inkább, mert nagy vakmerőség kellett hozzá az alig hozott, az alig szentesitett törvényt lábbal tapodni, annyival inkább; mert ha most nem fejtünk ki kellő szigort mi és a törvényszékek: akkor el lehetünk készülve arra, hogy jövőre még vakmerőbben fognak a törvénynyel szembeszállni, el lehetünk készülve arra, hogy a 1872-iki orgiák meg fognak ujulni. Követeli a szigoru fellépést az erkölcsiség tekintete, melyet semmi sem mételyez meg annyira, mint a nagyban üzött vesztegetések; követeli a nemzeti képviselet tekintete, követeli a nemzeti képviselet méltósága. A miért is elvárjuk, hogy nemcsak a törvényszékek és hatóságok és azoknak alárendelt közegeik az elévülési idő előtt; hanem a biráló bizottságok is, a mennyiben a képviselőházhoz terjesztettek fel panaszok, meg fogják tenni kötelességöket.

És itt legyen szabad t. ház minden tisztelettel, melylyel a birósági hatalom iránt viseltetem, egy néhány megjegyzést tennem a biráló bizottságok eddigi eljárására. *(Halljuk.)*

Én sokkal inkább tisztelem a törvényes formákat, semhogy azoknak megtartását bármely birósági hatóságban is rosszalanám.

De megint azt tartom, hogy a képviselőház akkor, midőn a házszabályokat alkotta, nem vette figyelembe azt, hogy midőn bünök megfenyitéséről van szó, — pedig a hivatalos visszaélések, vesztegetések, ocsmány bünök: — akkor az igazság kideritését szükségtelen formák által megnehezíteni, talán lehetetlenné tenni nem czélszerű.

És megjegyzem még azt, hogy a biráló bizottságok, tökéletesen hiszem, hogy legjobb meggyőződésük szerint egy némely esetben talán magukat a házszabályokat is kelletén tulszigoruan magyarázták és nem tehetem, hogy sajnálatomat ne fejezzem ki azon, hogy egynémely esetben, midőn hivatalos visszaélés, midőn rut vesztegetés volt feljelentve: nem találtak a biráló bizottságok módot arra, hogy ezen bünöknek megvizsgálása lehetővé tétessék.

Én t. ház, a biráló bizottságok és törvényszékektől várom azt, hogy mig egyrészt azok, a kik ártatlanul, a kik alaptalanul támadtatnak meg a párt szenvedélye által: megoltalmaztassanak; másrészt azokat, kik visszaélések, vesztegetések nyomán és által akartak bejutni a törvényhozás termébe, a kik tisztátalan kézzel merték kinyitni annak kilincseit, ajtait: vissza fognak ijesztetni; mert nem érdemesek arra, hogy az ország tanácsában üljenek, nem érdemesek arra, hogy a reánk várakozó nehéz és lelkiismereteséget követelő munkában osztozzanak; mert nem kevésbé nehéz, mint önzéstelen hazafiui feláldozást követelő munka és feladat vár reánk.

E munkát, e feladatot helyesen jelzi, helyesen tüzi elénkbe a királyi trónbeszéd, helyesen terjeszti elénkbe a teendők sorozatát, azokat, a melyek leginkább és első sorban kell, hogy igénybe vegyék figyelmünket és gondunkat. Az államháztartás rendezése, a megrongált jólétnek helyreállitása, mindenesetre oly teendők, melyek tanácskozásunk első tárgyát kell, hogy képezzék.

De téved a kormány, melynek kezéből ő Felsége a trónbeszédet általvette, midőn az e czélra vezető eszközöket adja elő, a létező kormányzati ágakban teendő megtakaritások kapcsolatában a közigazgatási és törvénykezési reformokat, a vám- és kereskedelmi szerződéseknek revisióját, különösen oly irányban, mint a milyenben az megindult, a bank-kérdésnek megoldása, mint sejthető már, az osztrák ugynevezett nemzetibank segedelmével: az én teljes meggyőződésem szerint korántsem elegendők, korántsem alkalmasak arra, hogy pénzügyeink rendeztessenek, hogy a létező nyomor megszüntessék és hogy a jólét, mely meg van rongálva, helyreállittassék: Ezt meggyőződésem szerint csak az országnak önállósága, az önkormányzati rendszernek helyreállitása, önálló vámterület és független bank felállitása által lehet elérni.

Hiába tagadják uraim, a mit 8 évi tapasztalás bizonyit s a mit azok is önök közül, kik a volt balközéphez tartoztak, velünk együtt hét éven át hirdettek; mert ha megengedem is, sőt egyenesen állitom, hogy a létező közjogi alapon is lehetett volna jobban kormányozni, lehetett volna takarékosabban rendezni be az államháztartást, lehetett volna inkább megkimélni az adózó nép adóképességét: mindazonáltal nem szenved kétséget, hogy zilált pénzügyi viszonyaink, hogy ferde irányban vezetett reformjaink, hogy mostani elszegényedésünk főleg azon szoros kapocsból származnak, melyet 1867-ben Magyarország és Austria közt létrehoztak.

Ennek lidércz nyomása alatt nem teljesitették a volt ministeriumok és a volt többség sokszor kötelességöket. Ennek lidércz-nyomása bénitotta meg a kormányt és az azt támogatók kezét nem egyszer, midőn jót akartak is.

És önök uraim, mégis ez alapon vállalkoznak az ország bajain segiteni! A lehetetlent akarják megkisérleni, a helyett, hogy a kinálkozó jó és lehető utat használnák. Nem mondom én, hogy nem fognak önök is kisebb nagyobb megtakaritásokat eszközölni. Hiszen igért ilyeneket az előbbi ministerium is; ámbár megvallom, egy járásbirónak törvényszéki elnökké kineveztetése akkor, midőn 19 törvényszéki elnök nyugdijaztatott: a takarékosságra sem igen nagy kilátást

Digitized by Google

nyujt. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Nem mondom én, hogy nem fognak önök is némely üdvös reformokat létesiteni; ámbár az eddigi, bár rövid tapasztalás csak igen szerény reményekre jogosit. De azt, igenis állitom, állitom határozottan, hogy az ország államháztartását rendbe hozni, hogy a nép nyomorát megszüntetni, hogy a jólétet azon fokra emelni, melyre, hogy emeltessék, minden magyar óhajtja: nem fogják, nem képesek. Nem fogják, ha a legtisztább szándék és a legnagyobb buzgalom vezérelné is önöket; mert az közösügyi alapon lehetetlen. Tudják uraim ezt önök is, mert sokkal értelmesebb, sokkal okosabb, sokkal tapasztaltabb férfiak, semhogy ezt át nem látnák. És ha mind a mellett azon utat követik, melyen elindultak, a helyett, hogy arra térnének, melyet ezelőtt tartottak jónak: annak oka nem egyéb, mint azon véleményem szerint alaptalan aggodalom, hogy azon jobb ut elhárithatlan akadályok által van elzárva.

Beszédem előbbi részében már igyekeztem megczáfolni ezen feltevést s azt hiszem, meg is czáfoltam. De azért önök inkább ragaszkodnak a maguk hibás utjokhoz, de azért önök nem hallgatnak sem a mi szavunkra, sem a nemzet óhajtására; de azért önök képesek tovább haladni és az örvény széleig vezetni a nemzetet.

Ugy látszik, hogy önök a félénkséget bölcsességnek, a hazafias bátorságot esztelenségnek tartják. Ugy látszik, hogy önök előtt az az államférfi, ki mivel, ha lehet és kell, nem bátor, és nem következetes, nem is férfiu.

Mi ellenben azt tanultuk a történelemből, hogy a nemzet csak akkor vivott ki jogokat, vagy akkor tartotta meg a meglevőket, midőn elszántan, határozottan, férfiasan követelte azokat és erősen hisszük, hogy most is visszanyerhetné elvesztett függetlenségét: ha egy értelemmel, egy akarattal követelné, *(Igaz a szélső baloldalról)* valamint hisszük és hirdetjük, hogy Magyarország függetlensége alapján nemcsak az államháztartást rendezni, nemcsak a nyomort enyhiteni, sőt megszüntetni, hanem a szellemi és anyagi jólétet is magas fokra emelni lehetne. És önök mégis a régi uton haladnak és önök nem hallgatnak mi ránk; önök, a kik velünk együtt ugyanezt hirdették, ugyanezt állitották?

Gondolják meg jól uraim, a mit tesznek; gondoljanak a számadás órájára! de akár mire határozzák is el magukat, egyet ne mulaszszanak el uraim: a nemzet nemcsak anyagilag tönkre megy; hanem mint előbb mondottam, erkölcsi tekintetben is sok kivánni valót hagy hátra és hogy a példa felülről is jön, azt nem tagadhatjuk. Azért önök uraim, a kik lehetetlen, hogy az erkölcsiség helyreállitását pártkérdésnek tekintsék, fogjanak kezet velünk az erkölcsök javitására. Adjunk példát, kormány és országgyülés! adjunk példát a nemzetnek, hogy követhessen és kövessen; de addig, mig százával maradnak távol a képviselők azon helytől, a hová őket a kötelesség rendeli: ne várjuk azt, hogy a kötelességérzet az országban meg fog honosulni; *(Helyeslés a baloldalon)* de addig, a mig azt látjuk, hogy a protectió, hogy a pártszenvedély ide fen uralkodik: ne várjuk azt, hogy oda lent csak az igazságszeretet, csak az érdem uralkodjék. Azért adjunk példát, hogy követhessenek! Világitson kormány és országgyülés, világitsanak ministerek és képviselők minél fényesebben, hogy követhesse a megye, hogy követhesse város, hogy követhesse a község, hogy követhessék a tisztviselők, hogy követhessék az egyes emberek. Hogy addig is, mig megszabadulunk, a mennyire lehet megtisztuljunk.

Pártolom a dolog lényegére nézve a Simonyi Ernő t. barátom által benyujtott válaszfelirati javaslatot. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Miletics Szetozár: T. ház! Az általunk beadott felirati javaslat indokolva lévén, miután t. barátom és elvtársam Polit ur annak alapelveit kifejtette, én pedig e javaslathoz sem hozzáadni sem abból elvenni nem tudok, szoritkozom némely, csupán insinuatiókra vonatkozó megjegyzésekre.

A belügyminister a mi felirati javaslatunkat mint olyat jelezte, hogy az a magyar nemzet, az ország és a fejedelem ellen sértést foglal magában; de nem mondta meg, hogy miben áll ezen sértés s igy lehetetlen is volt neki azokat megczáfolni. *(Felkiáltások: Megmondotta! Ellenmondások.)* A mi javaslatunkban a belügyi politika tekintetében a kormányzati rendszer és kormány ellen panaszkodunk és közvetve a magyar nemzetiség ellen annyiban, a mennyiben a kormányzati rendszerben czélja és a kormánynak iránya a magyar nemzetiség törekvéseinek kifolyása. Mi a fejedelemhez folyamodunk a legmélyebb hódolattal és tisztelettel s a mi nemzetiségi ügyünket ő Felsége oltalma alá helyezzük, a melyre a szerb nemzetiségnek nemcsak oka, hanem joga is van; mert a szerb nemzetiség a horvát nemzet mellett aránylagosan legtöbb vért ontott a trónért.

De a t. belügyminister ur, mint az attikai Kreon a mi sérelmeinkben csak sértést talál. Én pedig tagadom, hogy a mi javaslatunkban a fejedelem elleni sértés foglaltatnék. A minister ur javaslatunknak illető passusát másképen és pedig intentiójához képest idézte; a minister ur ezen passust ugy idézte, mintha mi felirati javaslatunkban a keresztény felkelést ő Felsége intentiójával összeköttetésbe hoztuk volna és mintha azt mondtuk volna — és ezek a minister urnak szavai, — hogy a most dühöngő harczot Dalmátország ormain Magyarország törvényes királyának ottan való megjelenése indi-

Digitized by Google

totta meg. De feliratunkban nem az mondatik és az illető passus nem magyarázható igy; hanem ez következőképen szól: „A kisérlet azon pereztében a dalmát hegységek magaslatairól, a melyre Felséged lépett, remény sugara esett a keresztények kétségbe ejtő arczaira és ők belekeveredének az egyenetlen háboruba azon reményben, hogy a nagy hatalmak részéről segitetni fognak.“ *(Közbe a középről: Hisz ez az!)*

Itt tehát nem ő Felsége intentiójáról; hanem az ismeretes utazási tényről és arról van szó, hogy a keresztények e tényből reményt meritettek. Hogy pedig a keresztények ezen reményben éltek: azt a mi felirati javaslatunk előtt már a bécsi és más lapok is hozták. Sőt a „Presse“ azt is mondta, hogy ezen remény hire ő Felségeig is elhatott és hogy ő Felsége az ebbeli illusió feletti sajnálatát is kifejezte. Ez a tény pedig csak azért hozatott föl: mert a keresztények szomoru állapota szánalmat érdemel;

A mi pedig azután a török seregnek átbocsátása és a könyöradományok gyüjtésének megtiltása által tétetett: az a felelős kormányokat illeti és terheli és épen erre nézve emlitjük mi a panaszt a trón előtt.

Tudom én, hogy a minister urak, mikor az ő tetteik és visszaéléseik megtámadtatnak: a tront szokták magok elé vonni; de ez engemet meggyőződésem kifejezésétől és kötelességem teljesitésétől nem fog visszatartani.

Én mint szerb a magyar embertől, legyen az bár minister, a loyalitásról leczkét nem fogadok el. *(Mozgás.)* És én az alaptalan és méltatlan insinuatiókat szintén megvetéssel visszautasitom. *(Fölkiáltások: Ó-hó! Rendre.)*

A mi pedig a magyar nemzet és ország iránti sértést illeti, azokról nem mondható, hogy sértési szándokuk van, kik felirati javaslatukban igy szólnak: „A magyarországi nem magyar nemzetiségü polgároknak milliói, kiknek vannak érdemei alkotmányos életünk visszaállitásában, — nem 1848, hanem 1861. és 67-ik évben — készek elismerni és elismerik a mai polgárok egyenjogositás századában a magyar nemzetnek azon elsőbbségét Magyarországban, melynek feltételeit részére a feudalismus, a privilegiumok és donatiók századai, a politikai, culturai és társadalmi erőinek előmozditása által megszerzének és azért eltürik a különböző nemzetiségüek nyelvük teljes egyenjogositásának korlátozását, melyet az állami egység, az alkotmányos szabadság és a polgári egyenjogositás feltételei megkivánnak.“

A belügyminister ur afféle sértést ismét azáltal talált fel: mert felirati javaslatunk szavait elferditette, vagyis intentiójához képest alkalmazta és idézte. Ő ugy hozta fel azon passust, mintha mi azt mondtuk volna, hogy a magyar nemzetnek itt csak foglalási joga van, hogy ez a többi nemzetnek felszabadulási jogot ad és a magyar törvényhozó testületben követeli a szakadási jognak gyakorlatát.

Sem az nem állittatik, hogy a magyar nemzetnek csak foglalási joga van, melyet különben mi sem ismerünk el, sem nem kéretik a szakadási jognak gyakorlata, a mely ismét nem követeltetik, hanem kéretik, hanem egyszerüen kifejeztetik az átalánosan ismeretes és tagadhatatlan elv, hogy a hóditási jog szakadási jogot ad és pedig csak azon czélból, hogy ha a magyar nemzet magyarizáló politikáját e jog alapjára akarná alapitani: e jog gyakorlásától visszatartsuk ezen nemzetiséget, figyelmeztetvén a lehető következményekre.

Elnök: Mig a t. képviselő ur csak mint átalános elvet állitotta fel, hogy a hóditási jog szabadulásra és elszakadásra ad jogot: az ellen észrevételt nem tettem; de ő ez elvet alkalmazta concret esetre, alkalmazta Magyarországra, mondotta, hogy Magyarország és a magyar állam ellen valamely nemzetiségnek elszakadási joga van. Ezt a törvényhozás, ezen ház tekintélyével ellenkező nyilatkozatnak tartom s azért a képviselő urat először rendre utasitom. *(Helyeslés.)*

Miletics Szvetozár: Ezek azok, miket felakartam hozni a belügyminister urnak, mint én gondolom, insinuatióira. Vannak még más tárgyak is; de azokat más alkalomra tartom fel, csak azt állitom, hogy az ismeretes, hogy a Magyarország és Ausztria közti szerződés csak két nemzet érdekében köttetett. Én ezt mondtam és nem tudom: miben állana ebben a nemzet sértése.

Minister ur azt is mondta, hogy azért tiltotta meg a gyüjtéseket: mert azt kérték, hogy a pénzeket a harcz szinhelyére küldhessék. Ez sem áll, nem ugy kérték.

Csak azt constatálom még, hogy mikor Polit t. barátom a nemzetiségi törvény eltörlése, vagy annak mással pótlása tárgyában egy alternativát állitott fel: az egész ház az eltörlés mellett nyilatkozott. Ezt nem nagy sajnálattal constatálom, mert ezen törvénynek ugy is, ha nem is épen semmi, de nagyon kevés érdeke van és a gyakorlatban e kevés érdeke is megsemmisül. De figyelmeztetni kivánok arra, hogy caveant consules, nehogy a nemzetiségi törvény eltörlése után maga Magyarország és a magyar nemzetiség is kérdésessé váljék. *(Ó-hó!)*

Ajánlom javaslatunkat ugy, mint Polit Mihály t. képviselőtársam mondotta, nem annyira reménytelen elfogadásra, mint inkább tekintetbe vételre.

Csatár Zsigmond: T. képviselőház! Nem volt szándékom ezen válaszfelirati vita alkalmával felszólalni; nem volt azért, nehogy azt gondolja valaki, hogy engemet ide a szólási viszketeg vezet; de minthogy ezen válaszfelirati

Digitized by Google

javaslatokban értem ugy azon javaslatot, melyet a t. többség benyujtott, valamint azt, melyet saját pártom előterjesztett, oly elvek vannak lefektetve, melyekre sem én nem adhatnám szavazatomat, sem választóim, a kik engemet ide küldtek: lehetetlen, hogy szabad kifejezést ne adjak meggyőződésemnek egy olyan alkalommal, midőn oly nagy fontosságu, oly nagy horderejü feliratról van szó, mint a milyen most a t. ház asztalán fekszik.

Én t. képviselőház a t. többség felirati javaslatát el nem fogadhatom azért: mert az nem helyezi határozottan kilátásba, hogy akkor, a midőn az idő meg fog érkezni, t. i. 1877-ben, azon alaptörvények, melyek hazánkra nézve 1867-től kezdve a mai napig csakugyan nem üdvösöknek, hanem inkább károsoknak bizonyultak, meg fognak változtatni.

Ezen szempontból el nem fogadhatom a válaszfelirati javaslatot, melyet a t. többség előterjesztett.

A mi Miletics és Polit képviselő urak válaszfelirati javaslatát illeti, arról nem is beszélhetek: mert a haza kapitoliumának szentsége nem engedi meg, hogy arról csak beszéljek is. Itt van tehát saját pártom válaszfelirati javaslata, melynek csak egy pontjára nézve a magam és választóim aggályát kifejezni honpolgári és képviselői kötelességemnek ismerem. Ugyanis az áll itt, t. képviselőház, az én pártom által beterjesztett válaszfelirati javaslatban, hogy ezen pártnak törekvése a kötelező polgári házasság behozatala. *(Halljuk!)*

Én t. képviselőház, ugy éltem eddig, hogy minden időben az igazságnak adtam kifejezést. Ezer eset fordult elő, hogy mindenféle akadályokat gördítettek elénkbe; de én azzal nem törődtem, sőt most is kimondom meggyőződésemet és hitemet, ha mindjárt a hóhér pallósa lebegne is fejem fölött. *(Mozgás. Derültség.)*

Az én hitemmel, felfogásommal, meggyőződésemmel és jogi tanulmányaimmal ellenkezőleg volna elhallgatni saját pártom részéről is azon felfogást és kifejezést, hogy ezen párt már ezen törvényhozás működése alatt a kötelező polgári házasságot behozni törekszik. Megmondom, hogy miért. Isten jóvoltából ide s tova már ezer éve, hogy ezen nemzet itt lakik s ezer éven át, ha a történelmet olvasom, ha a magyar közjogot lélektanilag tanulmányozom: mindezekből azt kell kiolvasnom, hogy a nemzetet annyi külmegtámadás, annyi belfondorlat közepette egy magasztos eszmének tisztelete, a vallásosság, a pietás őrizte meg. S én t. ház, nem osztozom azok nézetében, a kik a jelen kor ferde elvszavainak áldoznak, kik egy modern eszméért hevülnek: mert ez az eszme épen azon fajra hozott veszedelmet, a mely faj, értem a latin fajt, legtöbb áldozatot hozott ezen eszmének. Más nemzetek, kik szivós kitartással ápolták ezen lelki meggyőződésöket, kik szivós kitartással őrizték azon következményeket, melyek a nemzet typusához illenek, azok, ugylátszik, ma Európában uralkodnak s félhetünk attól, hogy mi felettünk is fognak uralkodni: ha mi is ezen szerencsétlen modern eszméknek folytonosan áldozatokat fogunk hozni.

T. ház! Azon időtől kezdve, mióta ezen hajlékban, a nemzet e szentélyében megkezdetett a haza ujjáalkotásának nagy műve, 1867-től kezdve, oly alkotások hozattak itt létre, melyekhez a magyar nép szokása vajmi nehezen tud alkalmazkodni. Nem akarok hosszas lenni, nem akarom a t. házat untatni; *(Helyeslés)* de ki kell mondanom, t. ház, hogyha csak magára a birói szervezetre tekintünk, ha behatóan tanulmányozzuk azt: be kell vallanunk, hogy sokkal rosszabbul áll ma dolgunk, mint állott a megyei rendszer alatt. Tovább megyek t. ház, *(Nyugtalanság. Felkiáltások a középen: Eláll!)* Ha népnevelési ügyünket vesszük bonczkés alá, én, mint azon pályának egykori harczosa, mint okleveles néptanitó állithatom azt az országban szerzett tapasztalásaimnál fogva, hogy mi ma a népnevelés dolgában, az alsó néposztályok nevelésügyét illetőleg, ha nem is egészen, de sok tekintetben még ma is ott vagyunk, a hol állottunk azelőtt, *(Nyugtalanság a középen.)* daczára azon sok százezernek, melyet azon modern eszmének életbeléptetése, a tanfelügyelőség felállitására áldoztunk, a mely nem egyéb, mint kidobott pénz.

De tovább megyek. Én, mint hites köz- és váltóügyvéd — *(Derültség.)* állithatom, hogy az ugynevezett birósági végrehajtók intézményének behozatalával egy oly óriási terhet rótunk a nép vállára, a mely ismét nemzetünknek ezen alsóbb osztályait sujtja leginkább. Most behoztuk a közjegyzői intézményt s ezzel merem állitani, egy oly idegenszerü közeget állitottunk fel, a mely a nemzet geniusához nem alkalmazkodik, melynek minálunk Magyarországon nem örülhet a nép, mert ujabb terhet ró reá.

Midőn mindezeket elmondom t. ház, egyuttal csak azt akarom kifejezni, hogy én Simonyi Ernő javaslatát elfogadom; de azon megjegyzéssel, hogy a polgári kötelező házasságra nézve egyéni szabadságomat teljesen és függetlenül fentartom.

Egyébiránt, t. ház, én azt gondolom, hogy minden képviselőnek a maga választó kerületében a néphez beszédet kell intéznie, programmot kell mondania, melyben kifejtse mindazon politikai elveket, melyeket itt, a haza szentélyében vallani kötelessége.

Én azt gondolom, hogy ha a többség s akár saját pártom is, a néphez igy szólott volna: „Tudod te nép, megfosztanak téged ezred éves

Digitized by Google

szokásaidtól, megfosztanak attól, hogy az isten házában papod lásson el ezentul a házasság szentségével: hogy azon esetben vajmi keveset küldött volna ide a nép, én ezt hiszem, ez meggyőződésem. *(Eláll.)*

Ha a kötelező polgári házasság behozatik: akkor uj sinecurák lesznek felállitandók; mert azt csak meg fogja nekem engedni a t. ház, hogy a mi falusi biróink nincsenek elegendő szellemi tehetséggel felruházva, hogy ily tényt végrehajtsanak.

Ha tehát, t. ház! Magyarország katholikus egyház történelme arról győz meg bennünket, hogy a katholiczismus elegendő hazafiságot és elegendő morális érdeket képvisel: akkor azt hiszem, hogy nekünk sokkal fontosabb feladataink vannak, mint a polgári házasság kérdése, mely nézetem szerint majdnem 10 millió katholikus hit-elvébe ütközik. Nagyon sajnálom, hogy ezen megoldandó kérdések jelezve nincsenek; például mindenki emlékezni fog e házban, hogy a hübéres időkből maradványok vannak fen, melyek a polgári szabadság kifejlődésének gátul szolgálnak. Ilyenek a regálék, a malom, a halászat és a révjog, az országos lelenczügy és végre a szegényügy.

Ezek, t. ház! oly kérdések, *(Eláll.)* melyeknek megoldása a nemzetnek jogos követelménye; mert mindaddig mig ezen hübéres maradványok létezni fognak: tagadom, hogy Magyarországon teljes szabadság legyen és hogy a nép anyagilag felvirágozhassék.

Miután mindezeket előadtam volna, ismételve kijelentem, hogy Simonyi Ernő felirati javaslatát pártolom.

Csanády Sándor: T. ház! *(Zaj)* Miután parlamentalis, monarchikus kormányrendszer alatt élő nemzeteknél a trónbeszéd nem egyéb, mint jelzése azon eszméknek, azon elveknek, melyeket a létező kormányok az őket támogató országgyülési többség által életbe léptetni, törvényerőre emelni törekszenek, vagy más szavakkal: miután a trónbeszéd a létező kormány akaratának kifejezése, midőn ezen alkalommal a jelen országgyülést megnyitó trónbeszédre vonatkozólag elmondom nézeteimet, ezen nézeteim egyedül a kormány működésére fognak vonatkozni.

Én, t. ház! a trónbeszédet igen határozatlan jellegünek s olyannak tartom, mely a nemzetet a jövő iránti reményétől fosztja meg; következőleg az abban elmondott eszméket magamévá nem tehetem, azokkal megelégedve nem vagyok; pedig nem tartozom azok sorába, a kik magasztos, vérmes reményeket kötöttek a jelenlegi, magát szabadelvünek nevező kormány működéséhez.

Mert azt hiszem, t. ház! a kormány azon tagjairól, kik 8 évnek lefolyása alatt folytonosan velünk kezet fogva hazánk jogtalanul feladott önállóságának, függetlenségének visszaszerzésére, az 1867-iki közös-ügyes, a hazára, a nemzetre nézve káros, vészt hozó egyezkedésének megsemmisitésére működtek, midőn az utóbbi időkben politikai multjok megtagadásával, elveik feladásával, az átalok is elkárhoztatott közösügyes alapon elfoglalták a kormányszékeket; a kormány azon tagjaitól, a kik a határozati programm magaslatáról a közös ügyek tömkelegébe sülyedtek: sokat várni nem is lehetett.

Azonban, t. ház, azt hittem, reményeltem, hogy a jelen kormány őszintén fog nyilatkozni a nemzet előtt, mikép nyilt, őszinte lesz az uralkodó irányában is. Meg fogja ismertetni a király ő Felségét a haza jelen helyzetével, meg fogja ismertetni a nemzet óhajtásával s mindent el fog követni arra nézve, hogy a nemzet vérző sebei behegedjenek. Igenis azt vártam a jelen kormánytól, hogy tudomására fogja juttatni ő Felségének, hogy a nemzet kielégitve csak akkor lesz: ha vissza fogja nyerni ezer éves önállóságát, függetlenségét, ha a nemzet önálló, független hadügygyel, pénzügygyel, kereskedelemmel, és külképviselettel bir, ha a nemzet meg fog szabadulni a nemzetet fölemésztő közös-ügyes alap bilincseitől. Reméltem, sőt hittem, hogy a jelen kormány fogja tudatni a nemzettel: mire törekszik, mi czélt tüzött ki maga elé; reméltem, miképen a trónbeszéd által fogja kipótolni azon mulasztást, mit elkövetett azáltal, hogy kormányra léptekor programmját nem mutatta be a nemzetnek; mely mulasztásnak azon következménye lett, hogy a nemzet igen sok tekintetben nem tudja magát tájékozni.

Igenis, t. ház, igen nagy a száma a hazában azon polgároknak, kik azt hitték és ezt hiszik mai napig, hogy a jelen kormánynak némely tagjai csak rövid időre akasztották szegre Magyarország függetlenségének lobogóját, mely lobogó alatt küzdöttek évtizedeken át; nagy a száma azoknak, a kik azt hitték és hiszik mai napig is, hogy a kormány az első alkalmat megragadja arra, hogy a multban vallott elveit győzelemre vezesse; nagy a száma azoknak, a kik azt hiszik, hogy a jelen kormány csak azért fogadta el az általa is átkosnak nevezett közös ügyes közjogi alapon a ministerséget. *(Nevetés)* Azt hiszem, nincs önök közt senki, ki tagadni merné; méltóztassanak elolvasni az országgyülési naplókat, épen a belügyminister ur volt az, ki a közös ügyeket átkosnak nevezte. Azért csodálkozom önökön, hogy nevetnek.

Igenis azt hitte a nemzet egy része, hogy a kormány némely tagjai csak azért fogadták el a közösügyes alapon a ministerséget, hogy ez alapról visszaszerezhessék Magyarország jogtalanul feladott jogait, önállóságát, függetlenségét. Azonban, mint a szomoru tapasztalás bizonyitja, azoknak reményei, kik ezt hitték: meghiusultak,

Digitized by Google

Mert a kormány a helyett, hogy az általa 8 éveken keresztül vallott politikai hitelveket győzelemre igyekeznék juttatni: naponkint mélyebben sülyed a közös-ügyes tömkelegbe. A kormány a helyett, hogy a trónbeszédben a közjogi alap megváltoztatásának szükségét felemlitette volna, erről egyátalában hallgat. S épen ez egyik oka, t. ház! annak: a miért én a trónbeszéddel megelégedve nem lehetek.

Másik oka elégületlenségemnek azon körülményben rejlik, miszerint a trónbeszéd adófelemelést helyez kilátásba. Igenis t. képviselőház! fölebb szándékozik a kormány emelni az adót most: midőn az ország a létező terhek elviselésére is képtelen; midőn a nemzet egy része inséggel és nyomorral küzd; fölebb szándékozik a kormány emelni az adót, a nélkül, hogy előlegesen gondoskodott volna a terhek viselésére szükséges eszközök megszerzéséről; a nélkül igen is, hogy egy önálló független jegybank felállitását eszközölte volna, mely megkönnyitette volna az adófizetők helyzetét és nem lettek volna többen oda kényszeritve, hogy 30—40 százalékos kölcsönnel teljesitsék adózási kötelezettségüket.

Igaz t. ház, hogy a bankkérdésre vonatkozólag Móricz Pál t. képviselő ur a napokban megnyugtatólag nyilatkozott reánk nézve is. De bocsásson meg a t. képviselő ur, ha az ő nyilatkozatát a mai napon legalább még nem nézhetem ugy, mint a kormány programmját.

Bizony t. minister urak, ha önök csak azért foglalták el a ministeri padokat, hogy elődeik nyomdokait kövessék; ha a t. minister ur Ghyczy Kálmán volt pénzügyminister ur pénzügyi tervezetét átalánosságban elfogadta: egyátalában nem volt ok arra, hogy önök ministerválságot idézzenek elő és nem volt ok arra és kár volt az előbbi kormány azon tagjait, kik képesitve voltak kötelességüknek és hivatásuknak megfelelni, kik a nemzet bizalmát igen nagy részben birták: ministeri székeikből kitaszigálni. *(Derültség.)*

Ha önök, t. kormánytagok! el vannak határozva arra, hogy megmentsék a hazát, a nemzetet a végmegsemmisüléstől, az elszegényedéstől: önök nem tehetnek mást, minthogy mindent elkövessenek arra, hogy e haza minden bajának, minden szerencsétlenségének okát, kutforrását, a közösügyeket megszüntessék. Önök kötelessége oda müködni, hogy Magyarország ezer-éves, jogtalanul feladott önállóságát és függetlenségét visszaszerezzék.

Mindaddig, t. ház! mig e nemzet a véderő czime alatt 30 és néhány milliót lesz kénytelen fizetni; mindaddig, mig ipara és kereskedelme a közösügyek nyügében fog szenvedni: nem lehet számitani arra, hogy Magyarország virágzó állam legyen, nem lehet számitani arra, hogy a nép boldog, elégedett lehessen; mert, t. képviselőház! azon nemzet, a melynek véréről és vagyonáról idegen hatalom rendelkezik, mint történik ez velünk a delegátiókat illetőleg: azon nemzet hosszas életre nem számithat, azon nemzet életének perczei meg vannak számitva, az a végmegsemmisülés előtt áll.

Mielőtt befejezném nyilatkozatomat, t. képviselőház, engedjék meg a t. kormány azon tagjai, kikkel szerencsés voltam egy czélra küzdeni, hogy fölkérjem őket, sorakozzanak ismét azon lobogó alá, a melyet elhagytak legközelebb és ha önök visszafogják szerezni hazánk jogtalanul föladott önállóságát és függetlenségét: a nemzet áldása fogja önöket környezni.

És t. hépviselőház! miután én azt óhajtom, hogy szeretett hazám, Magyarország, önálló és független állam legyen, birjon az államiság minden kellékeivel, miután azt óhajtom, hogy Magyarország és az örökös tartományok közt ne legyen más kapocs, mint a fejedelem személyének ugyanazonossága és miután legfőbb óhajtásom az, hogy e haza polgárai a szellemi és anyagi jólétnek legmagasabb fokára emeltessenek, miután a trónbeszédben és az arra keletkezett és jelenleg tárgyalás alatt lévő válaszfeliratban még alapját sem látom letéve azon eszméknek, melyeknek megtestesülését szivem mélyéből óhajtom: én a tárgyalás alatt lévő válaszfelirati javaslatot átalánosságban, még a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, az átalános tárgyalást ezennel befejezettnek jelentem ki. Szavazás előtt még szólhat az illető bizottság előadója, azután szólási joggal bir az elleninditvány beadója Simonyi Ernő, kinek inditványát a házszabályok által meghatározott számu képviselő aláirta.

Horváth Lajos előadó: T. ház! A házszabályok 143. §-a nem kötelességet ró az előadóra, hanem jogot biztosit az előadónak: biztositja a végszót, ha azzal élni akar. Én e joggal élni fogok; de nem visszaélni, t. i. csak egy pár perczre kivánom igénybe venni a ház lankadó türelmét: mert, ugy vagyok meggyőződve, hogy a hallottak után több szóra szükség nincs s mert érzem, hogy visszaélvén a joggal, az ország többet veszitene időben, mint nyerne előadásom tanulságaiban.

Nem szolgál örömömre, de ki kell jelentenem, hogy nem tévedtem, midőn bevezető beszédemben a felirati vita meddőségére és arra utaltam, hogy az elvi vita a reformkérdések összesége fölött nem lehet gyümölcsöző. A lefolyt vita igen érdekes lehetett azokra nézve, a kik a parlamenti csatározásokban, mint olyanokban, gyönyörködnek, de gyakorlati hasznot nem eredményezett. Nem vádképen mondom ezt t. ház. Az eredménytelenségnek oka, nem a t. szóno-

Digitized by Google

kokban, hanem a helyzet természetében rejlik. Annyi eszmét, annyi reformkérdést, a mennyit a trónbeszéd felölel és a mennyit a felirati vita keretébe belevonni lehet, néhány nap alatt tüzetesen megbeszélni, tisztázni, megérlelni nem lehet. Avagy kérdem: melyik az a reformkérdés, melyet a lefolyt vita teljesen megérlelt, vagy ugy állitott a t. ház elé, hogy a t. képviselők egy vagy más irányban nyugodtan vethessék mérlegbe döntő szavazataikat? Kérdem: mily hasznot meritett az ország a lefolyt vitából szemben azon dominális kérdéssel, a mely mindnyájunk figyelmét leköti, t. i. zilált pénzügyeink rendezésével? Hallottunk ékes beszédeket és érdekes elme-futtatásokat; de ékes beszédekre, érdekes elme-futtatásokra van-e szüksége a hazának ez idő szerint. Hiszen még visszhangzanak e terem falai azon szép beszédek utóhangjaitól, melyeket a közjogi ellenzék a mult időben tartott ugyanazon tárgyakról, a melyekkel a felirati vita alatt foglalkoztak. Hiszen a mult választások alkalmával elmondott programm-beszédekben egész özönével találkozunk azon érveknek és támadásoknak, a melyekkel a közjogi ellenzék a vita alatt előállott. És kérdem, mivel lettünk bölcsebbek, mint azelőtt? Ki lett bölcsebb azon dominálo kérdésre nézve, hogy az államháztartásban a megzavart sulyegyent miként lehet és kell helyreállitani az adott viszonyok közt. Pedig a t. közjogi ellenzék megpróbálkozott e nagy problemával. Sajnálattal kell azonban constatálnom, hogy a mentő eszmékben nem volt szerencsés. Elismerték a t képviselő urak, hogy a helyzet egyátalában nem tür halasztást és mégis a közjogi törvények megváltoztatását állitják oda egyik mentő eszközül; holott igen jól tudják, hogy a közjogi törvények némelyike időhöz van kötve. Némelyeknek megváltoztatása pedig mindazon tényezők beleegyezésétől függ, melyek azt létrehozták.

Beszéltek a t. képviselő urak a mult idők hibáiról, botlásairól, mulasztásairól; holott igen jól tudják, hogyha ezen mulasztások és hibák nem találnák is meg mentségöket az akkori viszonyokban: e hibákból ma hasznos tanulságnál egyebet nem merithetünk.

Beszélnek a t. képviselő urak a szigoru takarékosság korlátairól, a magyar nemzet missiójáról; mondják, hogy az igazságszolgáltatás, a közigazgatás, a cultura érdekei sérelmet nem szenvedhetnek, ezekre meg kell lenni a szükséges fedezetnek: és mégis óvást tesznek az áldozatok ellen, melyeket a törvényhozás netalán a néptől vár. Mert ugymond, a nép több terhet meg nem bir; a t. szónokok hivatkoznak a magyar jegybankra, ugy állitják azt oda, mint hitelviszonyaink egyik alapfeltételét.

De ki tagadta azt közülünk; hiszen a trónbeszéd maga jelzi annak jogos és czélszerü megoldását; a bizottság válaszfelirata pedig határozott kifejezésekben hangsulyozta azt.

Beszélnek a t. szónok urak önálló vámterületről. Megvallom csak bámulni tudok a t. közjogi ellenzék erkölcsi bátorságán, melylyel ezen nagy fontosságu kérdéssel elbánik. Hónapok óta vitatkoznak a szakemberek e kérdés fölött és Magyarország sajátlagos viszonyai miatt még nem tudtak eljutni megnyugtató megállapodásra.

Helfy Ignácz t. képviselőtársam élesen megtámadta a kereskedelmi ministert azért, hogy mért nem tette nyilvánossá a hivatalos adatokat és az enquette tanácskozmányait, mert ugymond, „abból megtanulhattuk volna a kérdést:“ tehát tanulnunk és tanulnia kellene a t. ellenzéknek is: és mégis állást foglalnak s mentő eszközül állitják oda a nemzetnek a vámterületet. *(Helyeslés a középen!)*

Ime t. ház! e néhány vonás elég illustratiója annak, hogy a felirati vita a hazára nézve e perczben gyümölcsöző nem lehet és hogy be kell várnunk azon időt, még ha némi önmegtagadással járna is, midőn az előterjesztésekből a kormány valódi intentióját és az egyes javaslatok részleteit megismerhetjük és a dolgokhoz egész nyugalommal és alapossággal hozzá szólhatunk, ezért kértem arra a t. házat bevezető beszédemben és kérem ez alkalommal is. És itt berekeszthetném rövid felszólalásomat, azonban a t. közjogi ellenzék egy támadására meg kell tennem észrevételemet. *(Halljuk!)*

Azt mondják az ellenzék vezérszónokai Simonyi Ernő, Helfy és Mocsáry t. képviselőtársaim, hogy én „rendes körülményekről“ „rendes viszonyokról“ beszéltem; holott magam beismerem, hogy Magyarország pénzügyi helyzete igen komoly, igen aggasztó és hogy megdöbbenve áll ezen baj előtt minden gondolkodó fia a hazának.

Én t. ház nem beszéltem rendes körülményekről, nem beszéltem rendes viszonyokról; hanem beszéltem rendes időkről. Azt mondtam, hogy Magyarország államélete rendes mederben folyik. Ezt mondom most is: egy ország, a mely oly fejedelemmel bir, a minővel bir a magyar állam; egy ország, melynek alkotmányát nem fenyegeti és nem támadja meg a hatalom; egy ország, melyet nem veszélyeztet sem kül- sem belháboru; egy ország, a mely viszonyait, bár azok ziláltak, önmaga erejével képes rendezni: azon országnak államélete a nem kedvező viszonyok mellett is rendes mederben folyik. *(Helyeslés a középről.)* Ezt akartam felelni a megtámadásra, ajánlom a t. háznak a válaszfelirat elfogadását. *(Élénk helyeslés a középről.)*

Simonyi Ernő: T. ház! Midőn a házszabályok által adott jogommal élek, csak röviden fogok néhány észrevételt tenni azokra, mik a vita folyama alatt elmondattak.

Digitized by Google

Előttem szólt t. előadó ur ismételte azt, mit előttem elmondtak, hogy a vitának gyakorlati eredménye nem lehet. E szemrehányásokat, melyek évek óta mindig hangoztatnak a fölött, hogy e vitának eredménye nem lehet, valamint az idővesztegetés ellen felhozott mondásokat olyanoknak tartom, miknek fonákságáról ez évek alatti tapasztalatok után is meggyőződhetett volna, ugy hiszem, mindenki. Minden komoly vitának van eredménye: mert tisztázza az eszméket s helyesebb irányba igazitja az egyesek látkörét. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nincs a vitának oly eredménye, mit pénzben vagy számokban lehetne kifejezni; de végtelen hasznos eredménye van minden vitának, melynek az eszmék tisztázására hatása van.

Ami az idővesztegetést illeti, ez olyan elcsépelt frázis. Volt egy szónoka a háznak a mult országgyülések alatt, ki kiszámitotta, mennyibe kerül az országnak minden óra. De vajon lehet-e nagyobb kárt okozni a világon: mintha jól át nem gondolt, kellőleg meg nem vitatott törvényeket alkotunk? Vajon azon törvényhalmaz, melyet az előbbi három országgyülés alkotott: nem valóságos csapását képezi-e az országnak s pedig épen azért, mert azok nem jól átgondolt és megvitatott törvények? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem legnagyobb részét képezi-e müködésünknek az, hogy lerontsuk mindazt, mit három országgyülés alkotott és helyesebb formába idomitsuk? Ez az eredménye az időkimélésnek, az eredményteleneknek nevezett viták mellőzésének. Méltóztassanak megengedni, hogy a parlamenti viták a magok rendes medrében folyjanak. Hiszen azok legalább az én tapasztalásom szerint itt még egyszer sem lépték tul medröket. Ha van parlament, melynek e részben nincs oka panaszkodni: az bizonyára a magyar parlament.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy az ellenzék szónokai elismerik, hogy helyzetünk halasztást nem szenved: s mégis a közjogi törvényeket hozzák elő. Igen; mert mi a közjogi törvények megváltoztatását, azoknak törvénykönyvünkből való kitörlését első lépésnek tartjuk arra, hogy államháztartásunkat tökéletesen rendezhessük. Ezt szükségesnek tartom azért is kijelenteni: mert a belügyminister ur szemrehányást tesz nekem beszédében, midőn azt mondja, hogy én ellenkezésbe jövök önmagammal, amidőn egyrészt azt mondom, hogy az 1867-iki törvények eltörlése nélkül nem lehet államháztartásunkat rendezni, azután meg hivatkozom számokra, melyekből az tünik ki, hogy lehet.

Őszintén megvallom, hogy azon szavakra, melyeket használtam, most nem emlékszem s ma reggel még azon lapot is elvesztettem, melyben beszédem lenyomtatva volt s igy tehát nem olvashattam el. De megengedem, hogy ugy is mondtam; de mondottam csak azon válaszfelirati javaslat védelmére, a melyben ezen pont meggondolva, átgondolva, nem hirtelen, a vita hevében mondott szavakba van foglalva és én nem gondolom, hogy mondottam volna olyant, a mi azzal ellenkezésben áll.

Mi azt mondottuk, hogy meg vagyunk győződve a felől, hogy Magyarország nem képes elviselni azon terheket, melyeket az 1867. évi országgyülés a közös ügyes törvények által elvállalt: ha nem akar az anyagi és szellemi fejlődés előmozditására szükséges eszközök alkalmazásáról, minden hasznos beruházásáról és igy a polgárosodás nagy czélja felé való haladásról lemondani.

Ez volt mindig álláspontunk, melyet évek óta elfoglaltunk e házban, hogy Magyarország elbirta tényleg a terheket; mert hiszen 1868-ban a bevételek még fedezték az ország kiadásait, pedig akkor már fenállott ezen törvény; tehát Magyarország birta ezen terheket; de csak ugy birta, hogy nem maradt semmi hazánk kulturalis czéljainak előmozditására nézve. Ezt ki lehet számokkal mutatni. Ha tekintetbe vesszük, hogy az 1868. évi költségvetés szerint Magyarország jövedelme 98 millióra van előirányozva és ezen 98 millióból 62 milliót és nehány százezer forintot veszt el a közös ügyi, tudniillik a közös államadóssági quota, 14 683,000 frtot, a földtehermentesitési adósság kamata 3 millió 286 ezer forintot, az udvartartás költségei összesen tehát 80 millió 500 ezer forintot. Akkor uraim, ha levonjuk ezen 80 millió 500 ezer forintot a 98 millió forintból: marad 17 és fél millió frt. Ezen 17 és fél millió forintból kell nekünk minden igazságszolgáltatási, minden közigazgatási, közgazdászati és kulturalis kiadásokat fedezni. Senki sem fogja kétségbe vonni, hogy ezen összegből ezen kiadások nem fedezhetők, vagy csak oly szegényen fedezhetők, hogy mi egy lépést sem tehetünk a haladási irányban.

Ez volt mindenkor álláspontunk és ehhez ragaszkodom ma is és beszédemben semmi sincs, a mi ezzel ellenmondásba jönne. Különben meglehet, hogy a hiba nálam az, hogy én talán az egyes szavaknak oly precis előadására nem figyelek annyira, mint kellene, különösen a belügyminister ur irányában, ki inkább az egyes szavakba kap és azokat igyekszik nevetségessé tenni, a mellett elmellőzvén a nagy elvek feletti vitát *(Helyeslés a baloldalon.)*

A közjogi törvények oly terheket vállaltak Magyarországra, melyeket ez elviselhet ugyan; de csak ugy, hogy minden haladásról, minden előmenetelről lemondott. Ezen körülményt nem vették tekintetbe azon kormányok, melyek 1867 óta kormányozták Magyarországot és meggondolatlan pazar gazdálkodással a kelleténél nagyobb beruházásokat tettek. Ez volt a másik ok

Digitized by Google

és ez a válaszfelirati javaslatunkban tökéletesen ugy van kifejezve, hogy első sorban a rosz közjogi törvények, második sorban pedig a rosz gazdálkodás hozta Magyarországot jelen helyzetébe.

Szemünkre hányja előadó ur, hogy mi a multak hibáit idézzük fel. Igenis, mig ezen hibák világosan előttünk constatálva nem lesznek, mig ezen hibák okozói és szerzői szigoru vizsgálat által kideritve s kellőleg megfenyitve, vagy az illetők rendreutasitva nem lesznek: addig nekünk nem lehet reményünk, hogy ezen hibák jövőre mellőztetni fognak, hogy ezen hibák, ujra elkövettetvén, a mi ügyeinkben uj zavart nem fognak előidézni.

Egyátalán azt merem állitani, hogy semmiféle ministerium e világon nem képes Magyarország pénzügyeit rendbe hozni, a mely ministerium azon kényszerhelyzetben van, hogy elődei tettét kimélnie kell; *(Helyeslés a baloldalon)* csak azon ministerium, mely tökéletesen független, csak a haza érdekeit tartva szem előtt: járhat el, csak az lesz képes Magyarországban a rendet behozni, a pénzügyeket jó karba hozni.

A mi a vámkérdést illeti, az előadó ur bámulja a mi bátorságunkat: mert azt mondja már holnapig tartanak az enquete-tárgyalások s a szakférfiak mindeddig még arra nézve sem jöttek tisztába, hogy micsoda utat és módot kövessenek; mi pedig a mienket nyiltan áruljuk. Igen, mi tisztában vagyunk arra nézve s épen azt hibáztatjuk, hogy ezen enquet-ek nem oly irányban vezettetnek, mely az igazságot kideritené; hanem más irányban. *(Igaz! Igaz! a baloldalon.)* Ez a baj, ez a fenakadás; mert annak kideritése, hogy Magyarország önálló vámterület nélkül közgazdászatilag meg nem élhet, nem virágozhatik, nem fejlődhetik: oly egyszerü, az oly könnyen bebizonyitható, hogy mindenki belátja. Hanem természetesen ha arról van szó, hogy azt bizonyitsuk be, hogy Magyarország közös vámterület mellett élhet Ausztriával s élhet közgazdászatilag jól; ennek bebizonyitása aztán, megvallom, nem hónapokat, hanem éveket fog igénybe venni és sohasem fog tisztába jönni.

T. ház! Nem akarok a vámkérdésről hosszasan szólni, elég mondatott már erre nézve ez alkalommal. Csak azt mondom, ha nekünk jogunk van s ha tesszük mindenütt, hogy saját országunk polgárait, a kik egy kosár gyümölcsöt, vagy egy pár csirkét faluról városba hoznak, megvámoltatjuk és helypénzt fizettetünk vele: akkor nem látom be, miért engedjük mi egy szomszédországnak, hogy tartományaikból száz és száz milliókra menő kelméket hozzon be Magyarországba, anélkül, hogy helypénzt vagy vámot fizessenek.

Azt mondja a t. belügyminister ur, hogy ezen vámokat mégis az adózók fognák fizetni, hogy ezek a polgárok zsebeiből fognak kijönni. Igaz, ugy van. Hanem méltóztassék a t. minister urnak meghinni azt, hogy végtelen nagy a különbség a közvetett- és egyenes-adók közt.

Az egyenes-adókat t. ház, fizeti az is, a ki nem képes fizetni, a kinek nincs meg és segit rajta a kormány az által, hogy reá küldi az adóvégrehajtást. De t. ház, ha például a posztónak minden rőfére 50 krnyi adó volna kivetve: engem a végrehajtó nem fog arra kényszeriteni, hogy uj öltönyt csináltassak. Ha azt találom hogy öltönyöm 2—3 frttal drágább lesz ezen vámtétel következtében: tőlem függ, öltönyömet jobban kimélni s én mindenesetre csak akkor fizetem ezen vámtételt, ha van, ha birom, ha tehetem; de semmiesetre sem jöhet rám adóvégrehajtás, mely ezen kiadásra kényszerit. Ez a roppant nagy különség, ez épen a különbség, hogy tudniillik, ha Magyarország még több adót megbir: csakis ily módon birja meg, ha hogy csak azok fizetik meg, a kik tehetik; mert csak az fogja megvenni azt a kelmét, a ki teheti; rá kényszeriteni nem lehet; de midőn az egyenes-adót emelik: akkor kényszeritik a fizetésre azt is, a ki körülményei helyzeteinél fogva fizetni nem képes.

Minden tekintetben legnagyobb méltányossággal, sőt bizonyos tekintetben kimélettel járunk el szomszédaink a Lajthán tuli tartományok és országok érdekei iránt, ők egy fejedelem alatt élnek velünk, negyedfél század óta; nem mondhatni, hogy mindég a legbarátságosabb viszonyban éltünk egymással, de végre is sorsukban megosztoztunk, és mert oly soká voltunk együtt: illő, ha számba vesszük, hogy a fejedelmi kapocs mégis bizonyos összetartozást tartott fenn köztünk, illő, hogy rájuk valamivel kiméletesebben tekintsünk, mint idegenekre; de hogy a saját magunk érdekeit is feláldozzuk nekik, hogy saját magunk huzzuk a rövidebbet: ezt kivánni, ugy hiszem, még sem lehet.

Vannak a természettan történetében is példák arra, hogy vannak állatok, melyek saját vérükkel táplálják saját gyermekeiket; de, hogy saját vérükkel szomszédjaikat táplálják és saját gyermekeiket éhen veszni hagyják: erre nincs példa; *(Derültség a baloldalon)* pedig uraim, mi is ezt tesszük, ha a magunk érdekeit feláldozzuk. Ha tudjuk, látjuk, hogy iparunk nem fejlődhetik, kevés iparunknak, a mink van, tönkre kell menni azért, hogy szomszédaink ipara virágozzék s ezt mégis elnézzük: ez annyit tesz, mint vérünkkel táplálni szomszédainkat s éhen hagyjuk halni saját gyermekeinket. *(Igaz! Ugy van! a szélső bal felől.)*

Nem fogok a t. előadó urral a fölött vitatkozni, vajon nagy különbség van-e abban, hogy

Digitized by Google

mi rendes körülmények közt, rendes időben élünk, vagy, hogy az államélet rendes mederben folyik-e? Én eléggé aggasztónak tartom a helyzetet és pedig minden tekintetben akkor: midőn a korona maga tartja kötelességének figyelmeztetni a nemzetet, hogy a saját állami létünk nincs biztonságban. Akár mi idézte légyen elő azon állapotot: az oly aggasztó, hogy én kétségbe esném hazám jövője fölött, ha ezt bármi tekintetben rendes állapotnak, rendes időnek, vagy rendes mederben folyónak volnék kénytelen tekinteni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én reményiem, hogy e rendes állapot soká fentartatni nem fog és be jövünk abba az állapotba, melyet más emberek is rendes állapotnak mondanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A belügyminister urnak válasza azon beszédekre, melyek előttem mondattak s egyátalában a mit a vitára vonatkozólag mondott: megvallom, engem ki nem elégit. Sikerült a belügyminister urnak több izben derültséget idézni elő a házban és több izben a többség helyeslését megnyerni; ámde én sokkal jobban szerettem volna, ha a minister ur azon komoly tárgyakra nézve, melyek iránt mi felvilágositást kivánunk, ezt megadta volna.

A nagyfontosságu bankügyben a minister ur kimutatta, hogy én kifogást tettem a „kérdés" szó ellen; holott azután magam használtam föl azt. Meglehet, hogy ez hiba volt tőlem; azonban azt hiszem, hogy nagy különbség van a közt, mikor mi beszélünk itt a parlamentben, mert már itt a bankügy is kérdés lehet; mert nekünk vannak belügyi kérdéseink, vannak kérdéseink, melyeket megszoktunk ugynevezett reformkérdéseknek tekinteni; de uraim, mikor a trónról mondatik valami „kérdésnek", a mely trón fölött a birodalmi egységet jelző feketesárga zászló lobog, a melynek uralma alá tartozik azon bankintézet, a mely eddig azt, hogy Magyarországnak bankja legyen, megakadályozta és ha akkor neveztetik az ügy kérdésnek: akkor e szónak más jelentősége van.

Vannak belügyi kérdések — a minister ur maga is mondotta, hogy megszoktuk kérdéseknek nevezni, hiszen a képviselők napidija is kérdés lehet, ez nálunk napi-háziügy; de midőn, a mint mondám, trónról mondatik a beszéd, hol a magyar kir. főlovászmester, mint az osztrák főudvari marschall helyettese tartja a kardot: akkor nagyfontosságot nyernek azon szavak, melyek itt mondatnak és átalában nagyobb fontossággal birnak azon szavak, melyek a hivatalos okmányokon használtatnak, mint azok, melyek a vita folyamában mondattak.

Én például jótállok arról, hogy a minister ur nem fogja megtalálni a mi felirati javaslatunkban a bankügyet, mint kérdést felemlitve, habár beszéd közben annak neveztük is.

A belügyminister ur a mi válaszfelirati javaslatunkról szólva szivesen üdvözli azt, mint loyalist. Ugyanazt tette már Móricz Pál képviselő is, mire nézve nem vagyok egészen tisztában: vajon félhivatalos szónoklatot tartott-e? vagy pedig egészen magyarázta-e a kormány intentióit és programmját?

T. ház! Nekem most harmadszor van szerencsém válaszfeliratot benyujtani és én merem állitani, hogy az alkotmányosság bármely pontjának és ágazatának tekintetében azon két válaszfelirat, melyet magam és elvbarátim nevében a mult országgyülések alatt benyujtottam: egyik sem volt hátrább a loyalitásban mint ez; mindenik loyális volt, mindenik a tényleges viszonyokból indult ki, tisztelve a fejedelmet, tisztelve a törvényhozást és a törvényeket.

E szerint tehát, ha azt akarta mondani a minister ur, hogy mi haladunk: én megvallom, hogy ezen haladást részemről nem vettem észre; mert mindig ugyanazon érzelemből indulva ki, szólottam, akkor, midőn a királyhoz vagy a parlamenthez szóltam, mint a hogy szólok most. Különben különböző módon néznek különböző időkben bizonyos okmányokat és bizonyos kifejezéseket; hiszen még alig egy éve maga a belügyminister ur és Móricz Pál képviselő ur is az országgyülés többsége által mint nem kormányképesek tekintettek, akkor az is, a mit ők mondottak, nem tartatott elég loyalisnak. *(Derültség a baloldalon.)* Nem volt elég loyalis; és ime daczára azon nézetnek, melyben akkor a parlamentnek, a háznak nagy többsége osztozott: ezen a bajon tulestünk és most önök kormányképesek, mutatja az, hogy a minister ur a ministeri széket foglalja el, a képviselő ur pedig igen jól érzi magát, a mint Szontagh Pál képviselő ur mondani szokta: kormányt istápoló állásában, midőn a kormány intentióit magyarázza. *(Derültség a baloldalon.)* Ily eset megtörténhetik mindenkin. Már Lucanus megirta: Sors incerta vagatur, fertque, refertque vices et habent mortalia casum . . .

A belügyminister ur, midőn arról beszélt, hogy fel volt-e vetve a közjogi kérdés a választásoknál: azt mondá, hogy mi legalább mindenesetre fölvetettük azt és aztán mintegy szemrehányást tett Helfy t. barátomról szólva, hogy mi mindent elkövettünk, bejártuk az országot, felvetettük a közjogi kérdést s ime az eredmény előttünk van.

Én megvallom, hogy az eredmény engem ki nem elégit.

Nem is az egész országot jártuk be: mert hiszen összesen körülbelől száz választókerületben léptettünk fel jelölteket, tehát csak egy negyedrészében és mindenüvé nem is mentünk, mert rövid volt az idő. Hanem az igaz, hogy

Digitized by Google

igyekeztünk és azt is megengedem, hogy nem sikerült.

De hiszen a t. minister ur nyolcz esztendőn át igyekezett ugyanazt tenni. *(Derültség,)* Tehát nekünk nem sikerült még most sem, daczára azon előmunkálatoknak, melyekkel az utat előkészitette a t. belügyminister ur és elvbarátai. *(Derültség.)*

Én t. ház azt hiszem, hogy ezen vitának az lett volna nézetem szerint kivánatos eredménye, hogy egy kis betekintést nyertünk volna a kormány terveibe és szándékaiba. Vagy van a kormánynak bizonyos megállapodott szándéka, mely szerint eljárni akar és van megállapodott politikája és politikai programmja? vagy nincs? Ha van: én megvallom, hogy minden erőm megfeszitésével nem vagyok képes oly érvet találni, mely engem meggyőz arról, hogy miért titkolja. Méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy annál roszabb politika a világon nem lehet, mint azt mondani, hogy nagy és fontos kérdések fölött vita ne kezdeményeztessék akkor, mikor azok fölött jobbra, vagy balra dönteni nem lehet. Igen sokszor van eset, hogy folynak napokig hetekig viták valamely javaslat fölött anélkül, hogy a legszembeszökőbb hiányok észrevétessenek és igen sokszor megesik, hogy egy törvény hosszas tárgyalás után meghozatik s a hibát nem veszik észre: mert azon hiány nem tünt fel mindjárt az első perczben. A vita ugyanis bizonyos mederben megindul és minden szónok ugy veszi a dolgot, hogy ez természetszerüleg igy van és nem is gondol oly hiányokra, melyek a gyakorlati életben első pillanatban feltünnek. Akárhányszor hozatnak elő fontos kérdések, s akárhányszor vitattatnak meg a parlamentben: ez a törvényhozásnak soha sincs hátrányára, hanem inkább előnyére szolgál. Azt az érvet tehát, hogy idő kimélés szempontjából induljunk ki: soha sem tudnám elfogadni. De azt még kevésbé, hogy a kormány, mely most már 6—7 hónap óta kormányoz: mindeddig nem nyilatkoztatta volna ki, mely irányban akar eljárni. Méltóztassanak megengedni, ezt az országnak tudnia joga van. És méltóztassanak megengedni: ezt a kormány köteles megadni, kötelessége első sorban az országgyülési képviselőnek akármely pártszinezethez tartozik, ezt a kormánytól követelni.

Igaz, hogy, mig a kormány a többségre támaszkodik: addig hiába kérjük tőle; mert, ha a többség belenyugszik: a kisebbségnek bele kell nyugodnia; hanem a parlamentalis kormányforma szerint és a nemzet jóléte és biztonsága megkivánja, hogy tudjuk és lássuk, melyik ut az, a melyen bennünket a kormány vezet.

Meglehet, hogy a kormánynak előterjesztései az ország ügyeinek rendezésére és bajainak orvoslására olyanok lesznek, hogy azokat mindannyian s én is elfogadom, vagy csak csekély módositással fogadom el. De ismernünk kell azokat, mert ezek nagyfontosságu kérdések, a melyeknél a nemzetnek élete és halála van kérdésben. Azt mondják: majd, ha ez tárgyalás alatt lesz, akkor el lehet dönteni e kérdést jobbra vagy balra. De ez nem elég; hanem engedjenek több időt magunknak és az országnak, hogy átgondolja és megfontolja, hogy lássa: micsoda irányban akarják vezetni és micsoda szerekhez akarnak nyulni, hogy megmentsék bajaitól.

Én azon nézetben nem osztozom, melyet a belügyminister szintén kijelentett, hogy tőle kérnek programmot; de a kik ezt teszik, nem adnak kielégitő programmot. Nem ugyan e szavakkal, de ily értelemben mondta b. Sennyey Pál képviselő ur beszédére reflectálva, azt hányva neki szemére, hogy nem adott kielégitő programmot. Ugy tudom, hogy ez az ügy már sokszor előfordult itt a házban és épen mikor a minister ur a többség vezérszónokától kérte a programmot: magam is idéztem, hogy egy angol statusférfiu azt mondá: hivjanak be engem rendes orvosnak és megirom a reczeptet; de, hogy egy más orvos zsebelje be a fizetést, ezért nem irok reczeptet. *(Derültség.)*

A kormánynak nincs joga a pártoktól programmot kérni, nincs joga kérdezni, hogy micsoda politikám van a házban; ezt tehetik az én választóim; s ha én tisztában vagyok választóimmal: itt nincs joga másnak azt kérdezni tőlem, micsoda politikát szándékozom követni. A kormányra nézve a dolog másképen áll; mert a kormánynak, mint olyannak, nem direct ugyan, de indirect választói az egész ország; mert a kormány fölött az egész ország itél annyiban, a mennyiben a választók vagy a kormány programmjának támogatására, vagy annak ellenzésére küldik fel a képviselőket. Mikor a kormány nem ad programmot és mégis bizalmat akar nyerni: akkor kötelessége a kormánynak, megmutatni a nemzetnek, micsoda uton akarja vezetni, micsoda politikát akar követni.

Igaz, a minister ur azt mondhatja, hogy daczára annak, hogy nem adtunk programmot: mégis nagy többséget nyertünk. Megengedem; de ezt méltóztassanak azon parlamenti gyakorlatlanságnak tulajdonitani, melyet a magyar nemzetnél találunk. Oly országban, hol a parlamenti élet ki van fejlődve: nem kaphatott volna többséget soha egy kormány sem programm nélkül.

Első fontosságu kérdésnek tartjuk az államháztartás rendezését, ezt mondja a kormány, sőt maga a trónbeszéd is ezt jelzi, mint az országgyülésnek első és főteendőjét. Igen is uraim, szerettem volna hallani a minister urtól, vagy a kormány bármely tagjától: micsoda módokhoz kivánnak nyulni; és ha ezt nem is részletezik,

Digitized by Google

legalább átalánosságban jeleznék — átalánosságban az eszközöket, melyekkel az állam háztartását rendezni kivánják.

Igyekeztem már a mult alkalommal megjelölni azon forrásokat, a melyekből a népnek egyenes megterheltetése nélkül az államjövedelmeket szaporitani lehet. Mondottam azt is, hogy lehet nagy megtakaritásokat is eszközölni. Meg vagyok győződve, hogy ők is nagy megtakaritásokat fognak eszközölni a maguk körében, azaz a beladministrátióban; de ezen megtakaritások, bármily nagyok legyenek is: oly nevezetes összegre nem rughatnak, hogy a fenálló deficzitnek jelentékeny részét elenyésztethetnék.

Az egyedüli lényeges megtakaritás, a melyet mi eszközölhetünk: véderőnknek teljes és tökéletes átalakitása által eszközölhető. A mi véderőnk a mai nap belekerül 40 millió forintba. 32 millióba kerül a közös hadsereg. Nehogy a számokban fennakadni méltóztassanak, egy kissé elemezni fogom e számokat.

A delegatiók budgete szerint a reánk eső rész 28 milliót és még valamit tesz. Azonkivül a közös vám-jövedelmekből reánk eső rész több, mint 3 millió forintot. Ezen két tétel együtt tesz 32 millió forintot. A honvédelem ez évben az igaz, csak 6 millió forintba kerül; hanem igen sok elhalasztatott, a mi szükségesnek mondatik, de a pénz szüke miatt ez évben elhalasztatott. A mult évben még 10 millió forint volt. Azt hiszem, hogy ha ezen institutió megmarad ugy, a mint van: belefog kerülni 8 millió forintba évenkint. 32 millió és 8 millió összesen 40 millió; tehát a mi véderőnk 40 millió forintba kerül azonfelül, hogy, mint közös hadsereg és annak szervezete mélyen sérti Magyarország önállóságát és függetlenségét, s azonfelül ugy, a mint van ezen hadsereg: a czélnak, a melyért ily nagy áldozatokkal fentartatik, nem felel meg. A közös hadsereg összesen 800 ezer emberből áll; ezen 800 ezer embernek feladata és kötelessége volna, ezen nagy költséggel és áldozatokkal fentartatott institutiónak czélja az volna: hogy Magyarország és a lajthántuli tartományok határait minden külmegtámadás ellen biztosan megvédje. Ámde uraim, megengedve, hogy ezen hadseregnek minden egyes tagja tökéletesen át van hatva a kötelesség érzetétől, egy szóval sem vonom kétségbe vitézségét és megengedem, minden tekintetben megfelelnek azon várakozásoknak, melyeket irányában támasztani lehet; de én egyszerüen csak azon tényt veszem, tekintsünk csak akár északi, akár nyugoti szomszédainkra, hogy azok hadseregük nagyobb száma mellett ezen czélok elérésére ugyanazon gondot forditják, mint mi. Nincs jogunk feltenni azt, hogy a mi hadseregünk ezen nagyobb hadseregekkel a győzelem biztos reményével megmérkőzhetnék. De, ha uraim ugy áll a dolog, hogy a győzelem biztos reményével meg nem mérkőzhetik: akkor hadseregünk az ország határait nem biztositja, akkor tehát azon nagy áldozat, melyet annak fentartására hozunk, czélt vesztett.

Már most t. ház, én nem azt mondom, hogy talán az ország határait védelem nélkül kell hagyni; hanem én azt mondom, hogy az önálló és független Magyarország sokkal hathatósabban, sokkal biztosabban és sokkal olcsóbban képes a maga határait megvédeni. Mert én azt mondom, kössük össze a katonai oktatást a népneveléssel, tanitsuk a gyermekeket a népiskolákban, az elemi iskolákban arra, a mit kell tudni a közkatonának; tanitsuk a fiatalságot a községi iskolákban arra, a mit az altisztnek és az alsórangu főtisztnek kell tudni és tanitsuk végre a magasabb, a felsőbb tanodákban arra, a mit a törzs és táborkari tisztnek tudni szükséges, és néhány év alatt, nem egyszerre, hanem néhány esztendő alatt az ország egész uj nemzedéke harczképes lesz, képzett katona lesz, lesznek altisztek, főbbtisztek és táborkari tisztek.

Már most t. ház! ha vesszük, hogy ezen hadseregnek szüksége lesz arra, hogy midőn az iskolából az ifjuság kikerül, hogy a gyakorlásokat föntartsák: el kellene rendelni azt, hogy ünnep és vasárnapokon ezen gyakorlatok tartassanak fen a községben, mint ez megtörténik például Svájczban vagy Amerikában; hogy nagyobb hadtestekben is tanuljanak mozogni; elrendeljük azt, hogy évenként az ország különböző vidékein munkaszünetelés idején tartassanak öszpontositott hadgyakorlatok.

Ha az mondatik, hogy a belbéke biztositására is kell valami haderő: azt megengedem és azt mondom, hogy a belbéke fentartására és nagyobb mozgósitások esetére nekünk Magyarországon elég lesz 50,000 katonát föntartani. Akkor, hogy állanak a kiadások? Van 50,000 hadseregbeli katona, ennek föntartása belekerül 6 millió forintba a mostani kiadás arányában; ha az évenkénti öszpontositásokra és az iskolai szükségletek némi pótlására felveszünk 3 millió frtot: tökéletesen fedezve lesz azon költség és ha ezen kivül még a fölszerelések tökéletesbitésére és folytonos szaporitására évenként 6 millió frtot veszünk fel, az összes költség belejön 15 millió frtba és mi szükség esetében képesek leszünk Magyarország lakosságának legalább 10 százalékát mozgósitani, s igy talán lenne Magyarországnak 1 millió 5—6 százezer fegyveres embere, a kiket kilehet mozditani a védelmi harczban. Nem azt akarom, hogy 1.500,000 katonát lehessen kimozditani azért, hogy az Ural hegyekben vagy Slezvigholsteinban foglalásokat tegyen; az nem lehet; hanem arra, hogy az ország határát megvédje: arra tökéletesen elegendő; sőt csakis oly polgári hadsereg elégséges, a mely

Digitized by Google

élvezi az alkotmány jótéteményét, élvezi az ország védelmét, a ki maga is kész saját maga érdekében az országot minden ellenség ellen megvédeni.

Ime, uraim! ez egy oly rendszer, mely Magyarországra nézve sokkal kevesebb költségbe kerül és sokkal inkább biztositaná azon czélt, melyet most ezen nagy költséggel biztositani akarunk.

Azon 40 milliónál azonban, melyet honvédelemre forditanak, még nagyobb azon veszteség, mely Magyarországot közgazdaságilag éri az, hogy 350 ezer egészséges fiatal ember munka nélkül hever három éven keresztül. Ha csak 60—70 krba veszszük is fel egy-egy személynél naponként a veszteséget: évenként 70—80 millióra emelkedik azon kár, mely Magyarországot éri azon termelő munka elvesztésében, mely a hadseregnél a zászlók alatt heveri el az időt. Nem teszek én ezért neki szemrehányást, hogy nem dolgozik, mert ezt az intézmény hozza magával; de bár ez neki nem büne, mégis nagy kár a hazára nézve.

Nem akarom állitani, hogy e megtakaritás azonnal érvényesithető volna. Nem; mert Európa jelen helyzetében senki sem merné közülünk ajánlani, hogy egyszerre lefegyverkezzünk. Azért ezt csak fokozatosan lehetne életbe léptetni, a mint, t. i. az iskolából kikerült contingens, fölöslegessé tenné az állandó hadsereg előbbi létszámát fentartani.

Ez uton azt hiszem, 20—25 millió frtot meg lehetne takaritani, nem először egyszerre; hanem 8—10 esztendő mulva

De ha egy ministernek positiv kilátása van arra, hogy bizonyos kiadás 8—10 év alatt 20—25 millióval csökkenni fog: ő ezt egy operatió bazisául veheti s már előre anticipálhatja azon jótéteményt, mely e meggazdálkodásból ered.

A legfőbb megtakaritás, mit Magyarország tehet: a véderő szervezésénél eszközölhető s a legnagyobb jövedelem-szaporulat az, mit Magyarország az önálló vámterület által nyerhet. E két tétellel lehet Magyarország pénzügyeit rendezni; ezek nélkül nem. Ha azt gondolja a minister ur, hogy áldozatokkal, adók felemelésével lehet ezt tenni: csalódni fog; mert ha lehet is egy-két évig: meg fogja látni, hogy az adófelemelés nem a jövedelem szaporitását, hanem annak csökkenését fogja előidézni. Az áldozatkészség, ha még oly nagy lenne is, nem fogja a nemzetet megmenteni. Áldozatkészségre lehet hivatkozni, mikor pillanatnyi baj van; de hogy egy nemzet éveken keresztül áldozatokat hozzon: az teljes lehetetlen anélkül, hogy a nemzet elvérezzék. Azon szó maga, hogy áldozat, azt jelenti, hogy erején tulmenő valami s az oly erő, mely állandóan megfeszittetik, megtörik, nem fogja birni.

Ezeket akartam elmondani az ország pénzügyi bajainak orvoslását illetőleg. A mi illeti azon elveket, melyeket én és t. barátaim vallunk s azon pártállást, melyet elfoglalunk, ezek eléggé ki voltak fejezve, ugy a válaszfelirati javaslatban, melyet beterjesztettünk, mint azon beszédekben, melyeket itten többen elvbarátaim közül tartottak.

Ezen elveknek megfelelőleg fogunk mi hozzá szólani mindazon inditványokhoz, tétessenek azok akár a kormány által, akár mások által, és pedig hozzá fogunk szólani tántorithatlanul elveinkhez, melyekhez lelkünk mély meggyőződése szerint hazánk szabadsága, boldogsága, sőt jövendő létele kötve van. Pártolandunk mindent, a mi jó; ellenzendünk mindent, a mi rosz, akárhonnan jön. Ellenőrzési tisztünkben mindig szigoruak leszünk, de sohasem factiosusak és ezen szempontból kiindulva teendjük meg magunk is inditványainkat, ugy és akkor, a mint és a mikor azt jónak látandjuk. De tekintve a pártok állását e házban, melyet a gyakorlati részleteknél módositandóknak remélünk; nem fogunk hosszu elkeseredett vitákat felidézni. Jelezni fogjuk álláspontunkat minden fontosabb ügyben; de a felelőséget a kormányra és az azt támogató nagy többségre háritjuk. Azon kisebbség, a melyben vagyunk és gyengeségünk érzete nem fog bennünket elcsüggeszteni; a nagy többség, melynek ellenében állunk, nem fogja elvenni reménynyünket, melyet a felett táplálunk, hogy ügyünk és elveink végre is diadalmaskodni fognak és ezen hitben fogjuk mi legjobb erőnk és tehetségünk szerint teljesiteni képviselői kötelességünket.

Ezzel ajánlom válaszfelirati javaslatomat a t. háznak elfogadás végett. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán belügyminister: T. ház! *(Halljuk!)* Csak rövid pár perczre kivánom még a t. ház figyelmét kikérni. *(Halljuk!)* Teszem nem azért, hogy az ujabban mondottakat czáfolgassam; de teszem azért, mert a mai nap folytán történt nehány oly nyilatkozat és hozatott szóba oly tárgyra, a melyre nézve pár szóval nyilatkozni kötelességemnek tartom. *(Halljuk!)*

Az egyik, a mire nyilatkozni kivánok: az, hogy Miletics Svetozár képviselő ur felemlitvén a feliratban a gyüjtésekre vonatkozólag elmondottakat, azt mondotta, hogy az igenis vád volt a kormány irányában és ő megszokta a kormánytól, hogy ha vádolják, a király személyét tolja maga elé.

Én ezt, ha történt is valaha, mindig helytelenitettem és merek rá hivatkozni, hogy sohasem tettem és nem is fogom tenni soha; de hogy tegnap nem tettem és hogy ezen állitás most alkalmazva teljesen alaptalan: hivatkozhatom a t. ház minden jelen volt tagjára, mert

Digitized by Google

épen, midőn a képviselő ur felirati javaslatának ezen részét felemlitettem: mondottam, hogy ez vád a kormány ellen s minthogy hivatalomnál fogva én adtam ki a rendeletet, kötelességemnek tartom elmondani, milyen volt az eljárás; *(Felkiáltás: Ugy van!)* tehát az alkotmányellenes eljárás vádját, mint a valóságnak meg nem felelőt, részemről visszautasitom *(Elénk helyeslés.)*

Többen a t. képviselő urak közül felemlitették és az őszinte felemlitésért köszönetemet kifejezni kötelesnek érzem magamat, hogy a jelen választásoknál, némelyek szerint épen nem, mások szerint legalább kis mértékben volt okuk a kormány pressiójáról panaszkodni. Ennek felemlitésénél azonban mégis Irányi képviselő ur azt mondta, hogy a hivatalos nyomás ellen lehetett néhol panasz, az alsó közegek részéről, melyek a nyomást leginkább a többség érdekében gyakorolták, nagyobb mértékben mint kellett volna, ha a kormány felügyelt volna, hogy ezt ne tegyék. Ez volt gondolom, szavainak értelme.

Hogy ha történt nyomás, miután több helyen volt a többségnek jelöltje, miután egy szóval a többség többség, a nyomás, ha aránya nem is volt nagyobb, mégis természetesen nagyobb kellett hogy legyen a többség mellett. De a miről én biztosithatom a t. képviselő urat: ez az, — és legyen hozzá szerencsém hivatali helyiségemben, meg fogom mutatni, — hogy nem érkezett hozzám hivatali pressióról panasz a képviselőház bármely pártja részéről, a melynek folytán én rögtön nem intézkedtem volna. Intézkedtem, — igaz, — nem ugy, hogy egy egyszerü távirati feljelentés miatt felfüggesztéshez nyultam volna; de intézkedtem ugy, hogy kifejeztem határozott követelésemet az illető organumhoz, hogy a mennyiben a panasz, melyet velem közöltek, alapos: elvárom hogy megszüntessék *(Élénk helyeslés a középen.)*

Tehát méltóztassék megengedni: a kormányi pressiót még ezen szelid mérvben sem fogadhatom el — *(Irányi Dániel: tagadólag int)* — tudom, hisz megmondtam, nem a ministerium pressiójáról, csak a ministerium részéről elkövetett némi mulasztásról méltóztatott szólani; — de igy sem fogadhatom el annyival inkább: mert számtalan példáját tudnók ismét kimutatni, hogy e pártnak jelöltjei épen a kormány-hivatalnokok szavazataival buktattak meg; *(Felkiáltások: Ugy van!)* nem egyet, de többet; valamint arra is, hogy ott, a hol a többséghez, a kormány pártjához tartozók és ellenzékiek állottak szemben: az ellenzéki jelölt, ha megbukott is, de szavazatainak többségét kinevezett államhivatalnokoktól kapta. *(Felkiáltások: Ugy van!)* Oly annyira távol állott minden ilynemü befolyástól a kormány, hogy egész őszintén megmondom, mig ez a jelen helyzetben, szerintem kötelesség volt, addig némely helyzetben, parlamentalismus mellett, a hol a kormányt pártjától elválasztani nem lehet, ez talán gyengeség is lehetett volna. *(Mozgás.)*

Továbbá kell, hogy egy pár szót szóljak arról, a mit mindenfelől hallunk, hogy a kormány nem mondta meg soha, nem mondja meg most sem: minő irányban akar haladni; a kormánynak nincsen programmja, ám hisz lássa a többség, ha ezt eltüri; de ez ennyire vagy annyira abnormis és nem parlamentalis dolog. Mielőtt eziránt elmondtam nézetemet, legelsőbben arra kell figyelmeztetnem Simonyi Ernő t. képviselőtársamat, hogy ha tegnapi beszédemet figyelemmel hallgatta volna: még tegnap is hallhatta volna tőlem, hogy én nem tartom, hogy az ellenzéktől és a kormánytól ugyanannyit lehessen követelni . . .

Simonyi Ernő *(közbeszól:)* Mégis szemrehányásokat tett!

Tisza Kálmán belügyminister: — sőt megmondtam, hogy részletes javaslatokat parlamentalismus mellett rendszerint a kormány tartozik benyujtani, ez annak kötelessége. Beszéltem az általános politikai irány jelzéséről és ezzel, azt hittem részemről, hogy tartozik minden pártja az országnak a választások előtt.

De azt mondják: a kormánynak nincsen programmja. Én ugy veszem észre a t. szónokok beszédjeiből, hogy összezavarják a programmot a részletes törvényjavaslatokkal. *(Felkiáltások a középen: Ugy van!)* Mert méltóztassanak megengedni, ha nem is emlitem a trónbeszédet, pedig az is bizonyos fokig és meglehetős tisztán jelzi az irányt, melyben a kormány haladni akar, de midőn a jelen ministerium ezen t. ház kebelében először megjelent: sokkal inkább jelezte az irányt s az általa megoldatni szándékolt kérdéseket, mint a mennyire más teljesen rendszeres parlamentalis életet élő államokban szokás, hol minden ily részletes programm követelése nélkül gyakran egyetlen kérdés a programm addig, mig két-három ministerium bukik. *(Helyeslés.)*

Én tehát azon inparlamentalis programmtalanság vádját részemről valónak el nem ismerhetem, el nem ismerem; *(Helyeslés a középen.)* és arra kérem, hogy azon czélból, hogy megállapithassák saját ellen-programmjaikat a részletekben: legyenek még egy kis türelemmel, majd elmondjuk annak idején, mit akarunk, részletesen és lesz még idejük kigondolni, hogy mi uton kössenek belénk. *(Derültség a középen)*

Végül, t. ház! nem elemezem, csak érinteni akarom, a mit Simonyi Ernő képviselő a hadseregre nézve mondott. Én azt gondolom, hogy minden ember, vagy legalább az emberek legnagyobb többségének hőn táplált óhajtása az, hogy nagy számu állandó hagseregekre szükség ne legyen. Én részemről őszintén megmondom, hogy ezen óhajtást táplálom; de abból, hogy

Digitized by Google

szomszédainknak mind északon, mind nyugaton nagyobb hadserege van, mint nekünk, — miként a képviselő ur mondotta, — azon következtetésre, hogy addig, mig azoknak nagyobb hadseregük lesz, mint nekünk van, ha nem is egyszerre, de fokozatosan szállitsuk le a mienket: eljutni nem tudok.

Simonyi Ernő *(közbeszól:)* Nem egyszerre!

Tisza Kálmán belügyminister: Engedelmet kérek, előbb megmagyarázta a képviselő ur, hogy mindkettőnek nagyobb hadserege van, tehát a mi hadseregünk által a mi határaink biztositva nincsenek; és mégis azután azt mondotta, hogy fokonkint szállitsuk le ezt is és addig tanitsuk az iskolákban a gyermekeket és neveljük ott törzstisztekké, a kiknek más pályájuk is van. Már én aztán nem tudom: miféle csodás emberek legyenek az olyanok, a kik a jogból is doctoratust tudnak tenni és egyuttal oly törzstisztek is legyenek, a minők most kellenek, mikor a katonaságnál a törzstisztség valóságos oly tudomány, melynek megszerzésére évek és évek szükségesek. *(Helyeslés a középen.)*

De mondom, t. ház! a mi a képviselő ur beszédének végét illeti, én részemről örömmel hallottam az elmondott szavakat. El fogjuk bizonyosan, mint teljesen jogosultat fogadni szivesen, nyugalommal, ingerültség nélkül a javaslataink elleni érveket, ha kell, ellenindítványokat; de arra kérem, hogy mindkét részről, mikor azt mondjuk, hogy pártolni fogjuk azt, a mi jó, s megtámadjuk azt, a mi rosz: csak egy csekély szócskával szaporitsuk meg ezen nyilatkozatot, mondjuk, hogy pártolni fogjuk, a mi szerintünk jó, megtámadni fogjuk, a mi szerintünk rosz; mert a mi valaki szerint rosz: még nem kell, hogy az absolute rosz, absolute káros legyen az országra nézve. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Elnök: A tárgyalás be lévén fejezve, a zárbeszédek megtartva, fölteszem a kérdést szavazásra.

Kérdem a t. háztól: elfogadja-e a válaszfelirat elkészitésére kiküldött bizottság által előterjesztett válaszfelirati javaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául? Igen-e vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* A kik elfogadják: méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház a válaszfelirat elkészitésére kiküldött bizottság által előterjesztett válaszfelirati javaslatot, átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául, nagy többséggel elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás. Azonban még egy más kérdést kell a ház elé terjesztenem. Méltóztatnak tudni, hogy szombatra van kitüzve a kérvények tárgyalása. Méltóztatnak-e a felirat részletes tárgyalását kivánni; vagy a kérvények tárgyalásába bocsátkozni? *(Felkiáltások: Részletesen tárgyaljuk!)* Ennélfogva a részletes tárgyalás kezdetik meg. *(Mozgás.)* Ha a ház méltóztatott elhatározni a részletes tárgyalást, méltóztassanak helyeiket elfoglalni és végig hallgatni a tárgyalást. *(Általános felkiáltás: A válaszfeliratot tárgyaljuk!)*

Molnár Aladár jegyző *(olvassa a válaszfelirati javaslatot pontonkint s nem lévén észrevétel, az elnök hasonlóan pontonkint kimondja az elfogadási határozatot.)*

Elnök: E szerint az utolsó bekezdés is elfogadtatván s a felirat bekezdésenként tárgyalva és elfogadva lévén: ő császári és apostoli kir. Felségéhez a ministerelnök ur utján hódoló tisztelettel fel fog terjesztetni. E végett a felirat legközelebbi ülésben az eddig bevett szokás szerint itt a t. ház szine előtt hitelesittetni, aláiratni és pecsételtetni s az elnökség által a ministerelnök urnak át fog adatni.

A t. ház azt méltóztatott tegnap határozni, hogy a válaszfelirati javaslat tárgyalásának befejezése után a kérvényeket méltóztatnak tárgyalni. Nehogy e miatt talán délután kelljen ülést tartani: méltóztassanak most egyfolytában a kérvényeket tárgyalni.

Széll Kálmán pénzügyminister: T. ház! *(Halljuk!)* Nekem az igen t. elnök ur azon inditványa ellen, hogy a kérvények most tárgyaltassanak: semmi észrevételem nincs és a magam részéről hozzájárulok. Mielőtt azonban e tárgyalást a t. ház megkezdené, egy kérdést van szerencsém a t. házhoz intézni. Méltóztatnak tudni, hogy ő Felsége a delegatiókat folyó hó 21-ére Bécsbe összehivni kegyeskedett. Ezen határidő bekövetkezik nemsokára, gondolom kedden lesz a 21-ike. Miután tehát a háznak 40 tagja a ház köréből nem sokára távozik, az 1876-ik évi költségvetést pedig én még ezen ülésszak bezárása és a delegatió megnyitása előtt szándékozom a t. ház asztalára letenni és ezt oly időben szeretném tenni, hogy a kiküldött 40 tag is jelen lehessen: azért kérném a házat, hogy holnap reggel 11 órakor ülést tartani méltóztassék, hogy akkor az előterjesztést megtehessem. *(Helyeslés.)*

Simonyi Ernő: Én nem látom át okát annak, hogy mi vasárnaponként ülést tartsunk, kivált ha nincs oly sürgős tárgy. Most is a delegatiók 22-én ülnek össze s akkor még elég idő van, hogy a pénzügyminister előterjesztését hétfőn megtehesse. *(Felkiáltások: Holnap!)*

Elnök: Azt tartom, a t. ház nagy többsége az ülést holnap 11 órakor kivánja megtartani és annak tárgya lesz a válaszfelirat hitelesitése és a mint most hallottuk, a pénzügyminister előterjesztése. Most méltóztassanak meghallgatni a kérvényi bizottság előadóját.

Bakcsy Ferencz előadó: T. ház Van szerencsém a kérvényi bizottság véleményes jelentését a következő kérvényekre előterjeszteni. *(Olvassa a kérvényi bizottság véleményét az I. sor-*

Digitized by Google

jegyzékben foglalt 1—32 sorszámu kérvények tárgyában, mely változatlanul elfogadtatik.)

Elnök: Bevégeztetvén a kérvényeknek tárgyalása is, a napirend ki van meritve.

A legközelebbi ülés holnap 11 órakor fog tartatni. Tárgya: meghitelesitése az elfogadott válaszfeliratnak és a pénzügyminister előterjesztése.

(*Az ülés végződik d. u. 2¼ órakor.*)

18. országos ülés

1875. september 19-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: A válaszfelirat hitelesittetik, a gyülés szine előtt alá iratva és megpecséltetve, ő Felségéhez felküldetni határoztatik. Kérvény bemutatása. Fügh Károly, Hedry Ernő, Szongott Jakab, Szabó Mihály a biráló bizottságok jelentései folytán igazoltatnak. A könyvtári bizottság bemutatja a könyvek használatára vonatkozó szabályjavaslatot. Vojnics Jakab megválasztása ügyének megvizsgálására Dániel László kiküldetik. A pénzügyminister előterjesztést tesz az állami költségvetés és háztartás állapotáról és irányzatáról, bemutatván az 1876-évi költségvetést és az általános jövedelmi adóról szóló törvényjavaslatot. Királyi leirattal az országgyülés november 4-ig elnapoltatik.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, báró Wenckheim Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.*)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni.

A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre jegyző ur fogja vezetni. A szólók neveit egyrészről Molnár Aladár, másrészről Beőthy Algernon jegyző ur fogja jegyezni. A mai ülés jegyzőkönyve fog meghitelesités végett felolvastatni.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a september 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem lévén, azt meghitelesitettnek jelentem ki.

A tegnap ugy általánosságban, mint részleteiben végleg elfogadott válaszfelirat a gyülés szine előtt fel fog olvastatni és eképen meghitelesittetvén, itt a gyülés szine előtt aláiratik és megpecsételtetik.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a válaszfeliratot.*)

Elnök: A most hitelesitett válaszfelirat aláiratik és megpecsételtetik. (*Megtörténik.*) A válaszfelirat a ministerelnök által ő Felségének fog hódolatteljes tisztelettel fölterjesztetni.

Van szerencsém bemutatni Közép-Szolnok megye közönségének feliratát, melyben az 1874. évi XXXIII. t. cz. 42 és 52. §-ait megváltoztatni és az 1848. V. t. cz. 18. és következő §-aiban megállapitott eljárást visszaállittatni kéri.

A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Molnár Aladár jegyző: A harmadik biráló bizottság részéről Szomjas József!

Szomjas József: Van szerencsém a 3-ik biráló bizottság részéről jelenteni, hogy ez a kőszegi, bártfai és tasnádkerületi választások ellen intézett és hozzáutasitott kérvényeket a házszabályok értelmében tárgyalta s miután egyik esetben sem talált elég okot sem a vizsgálat elrendelésére, sem a választás megsemmisitésére, Fügh Károly kőszegi, Hedry Ernő bártfai és Szongott Jakab tasnádkerületi országgyülési képviselők igazolását kimondta.

Van szerencsém az erről szóló jegyzőkönyvet s a bizottság jelentését tisztelettel beterjeszteni.

Elnök: T. ház! Ezen jelentés folytán Fügh Károly kőszegi, Hedry Ernő bártfai és Szongott Jakab tasnádkerületi képviselő urak igazoltaknak jelentetnek ki.

Molnár Aladár jegyző: A 4-ik biráló bizottság részéről Borosnyai Pál!

Borosnyai Pál: A hajdu-böszörményi képviselő Szabó Mihálynak választását az igazoló bizottság c) betü alá sorolván, később ezen választás kérvény által megtámadtatván s ezen utólagosan benyujtott kérvény a t. ház határozata folytán a biráló bizottságnak kiadatván, a bizottság minden okmányt megvizsgált és a védő és vádló ügyvédek kihallgatása után egyhangulag a következő itéletet hozta: Szabó Mihály hajdu-böszörményi megválasztott képviselő igazolandó, a költségek egymás irányában el-

Digitized by Google

enyésztetendők. Van szerencsém ezt tisztelettel bejelenteni. Az indokokat, ha a t. ház szükségesnek látja, méltóztassék az iratokból felolvastatni. (*Nem szükséges!*)

Elnök: E jelentés folytán Szabó Mihály igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Molnár Aladár jegyző: A könyvtári bizottság részéről Pulszky Ágost!

Pulszky Ágost előadó: A könyvtári bizottság részéről van szerencsém a házszabályok 237 §-a értelmében a könyvtári bizottság által a könyvek használatát illetőleg kidolgozott szabályokat a t. ház elé terjeszteni, kérvén azok kinyomatását és szétosztását elrendeltetni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni és a ház tagjai közt szétosztatni.

Molnár Aladár jegyző: Az állandó igazoló bizottság részéről Molnár Antal!

Molnár Antal előadó: Van szerencsém jelenteni, hogy az állandó igazoló bizottság a képviselőház tegnapi határozata folytán Vojnics Jakab, Bácsmegye kernyajai választókerületében megválasztott képviselő választásának megvizsgálására Dániel László képviselő urat jelölte ki.

Elnök: Dániel László képviselő ur kéretik, méltóztassék a terem közepére jönni és a szokott hitet letenni.

Dániel László (*leteszi az esküt Molnár Aladár jegyző által felolvasott eskü-minta szerint.*)

Elnök: Dániel László képviselő ur tehát a Vojnics Jakab képviselő ur választása tárgyában megejtendő vizsgálat felvételére kiküldetik.

Pénzügyminister ur kiván előterjesztést tenni.

Széll Kálmán pénzügyminister: Tisztelt képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Van szerencsém ezennel a t. ház asztalára letenni az 1876. évi államköltségvetést, — sommázatában és összes részleteivel, valamint az egyes tárczaköltségelőirányzatok indokolásaival együtt.

Kérem a t. házat, sziveskedjék ezen költségvetésnek a ház tagjai közti kiosztásáról gondoskodni és beszédem végeztével azon határozatot kegyesen meghozni: hogy ezen költségvetés a pénzügyi bizottsághoz utasittatik előzetes tárgyalás végett, a pénzügyi bizottság pedig utasittatik, hogy a beállandó elnapolás ideje alatt is üléseket tartván, az ezen költségvetés fölötti vizsgálatot folytassa.

Midőn ezen költségvetést ezennel a t. ház figyelmébe ajánlani bátorkodom, engedje meg a t. ház, hogy ámbár ezen budget tárgyalása csak hosszabb idő mulva következik be: már most kifejtsem azokat, miket ezen költségvetésnek és pénzügyi politikámnak megvilágitására előadni szükségesnek tartok.

Nem fogok egyes kérdések fölött gyakorlati értékkel legalább ma alig biró elméleti fejtegetésekbe bocsátkozni, nem fogom átölelni előadásomban mindazon sok tárgyat, mely közvetve érdekkel és fontossággal bir a háztartás kérdéseivel való szoros összefüggésénél fogva; szoritkozni fogok magának a helyzetnek minél hivebb kitárására és az irányelvek megjelelésére, melyek a háztartás rendezésének nagy kérdésében vezetnek. — Bocsánatot kell a t. háztól kérnem, ha mind e mellett is nagyon hosszu leend előadásom és sok helyütt száraz számokkal is kell a figyelmet fárasztanom. (*Halljuk! Halljuk!*) De a pillanat, melyben állunk: oly komoly; a feladat, mely előttem lebeg oly nagy, és a mező, melyet nagy vonásokkal bár, de egészen fel kell ölelnem: oly tág, hogy exposém a legjobb igyekezettel sem lehet rövid.

Épen három éve annak, hogy a nemzet előtt részleteiben ismeretessé vált a helyzet; három éve, hogy ritka egyhanguságggal öszpontosul minden jó hazafi kivánata abban, hogy állami háztartásunk ügyei mielőbb rendeztessenek.

Történtek lépések ez irányban a legközelebb multban a czél elérése felé, annyi a menynyit a fenforgó viszonyok megengedtek; de még a czél koránt sincs elérve.

E körülmény maga mutatja a kérdés nagy nehézségeit.

A feladat, melynek megoldásától függ ezen ország jóléte és jövője, abban áll: a megzavart egyensulyt helyreállitani oly eszközökkel, melyek meg nem sértik az állami vitális életérdekek egyikét sem, helyreállitani oly alapokon, melyek a helyreállitott egyensuly fenmaradását biztositani is képesek. Hogy ez rögtönözve be nem következhetik: átlátja mindenki.

E feladat oly pénzügyi politikának sikerülhet csak, mely a helyzet magaslatán állva, czéljaira nézve magával tisztában van; a felismert czélok felé következetesen elmenni akar, és minden nehézség és akadály daczára elmenni tud. (*Helyeslés.*)

Nem egyszerüen pénzügyi problema az csupán egy állam megzavart pénzügyeit tartósan rendezni, egy oly államét, mely nem csak élni és mint állam, állami existentiájának minden feltételeivel együtt fenmaradni, de fejlődni is akar és institutióit a haladás szinvonalán megtartani kivánja. (*Élénk helyeslés.*)

A költségvetési mérleg szinleges, erőltetett helyreállitása nem vezet czélhoz.

Csupán a számok rideg politikája nem hozza meg a sikert.

Csak azon pénzügyi tervek fogják a mi idült bajainkat gyökeresen megorvosolni, melyeket rendszeres, tervszerü, nagyszabásokban mozgó, általános politika támogat; oly politika, mely intensiv müködéssel zajtalanul bár, de következetesen az állami szervezet minden rétegén át

Digitized by Google

megoldásra vezeti belkérdéseink legégetőbbjeit. *(Tetszés és élénk helyeslés.)*

Mindig az volt hitem, és most is az, hogy tisztán pénzügyi rendszabályokkal állami pénzügyeink megjavitását nem lehet eszközölni. Közéletünk minden ágazatára kiható gyökeres intézkedésekre, közgazdasági, az ország anyagi erejének fejlesztésére irányzott rendszabályokra is feltétlenül szükség van.

Az anyagi jólét és fejlődés érdekei finom szálakkal vonják be az egész állami organismust, azon politika, mely ezeknek ápolásáról lemond: beléjük fog ütközni mint a hálóba; csak azon politika fog azokban támaszt találni és belőlük, mint tápláló erekből erőt meriteni, mely fejlesztésüket szem előtt tartja: azért minden tényező hozzájárulása és harmonikus együttmüködése biztositja csak a végczélt. *(Élénk helyeslés.)* De másrészt az arithmetika egyszerü, de aranyigazságának követelményei elől, melyek a bevétel és a kiadások közelebb hozatalánál főszerepet játszanak, azon szerény és mégis sokat mondó és nehéz tétel elől „annyit adj ki, mennyit bevesz; annyit keress is, a mennyire feltétlenül szükséged van“: — nem térhetünk ki, *(Élénk tetszés.)*

És ezen igazságok a számokban meghatározható eredményeket sürgetik.

Melyiknek, micsoda sorrendben adassék elsőbbség? azt a helyzet határozza meg. E sorrend megválasztásánál állja ki a tüzpróbát a vezető kéz politikája. Itt bizonyul be: valóban realis politika-e az, melyet valaki követ; olyan-e? mely nem akarja az idők folyását vezetni, de megelégszik ha a szerzés követelményeinek eleget tehet. *(Élénk tetszés.)*

A kérdés csak az: a mi helyzetünk kényszerüsége, az idő előre haladott volta megköveteli-e azt, hogy e fentérintett szempontokat felölelő nagy szabásu rendszabályok mellett olyanok lépjenek haladéktalanul előtérbe, melyek positiv, azonnali eredményeket képesek előállitani?!

És én e nézetben vagyok. Viszonyaink nem rendesek.

Vérmes számitással, lázas rohamossággal, az ország fejlődési képességét messze tulhaladó óriási beruházásokkal, melyek 309 millió befolyt adóssági tőke legnagyobb részét absorbeálták; 22 évi kamattal, és 600 mértföld vasuttal, mely évi 15 millió erejéig kötötte le adózási képességünk forrásait, teremtettük meg a helyzetet; ezek és intézményeink tulköltséges berendezése deficitjeinket chronicussá tették.

Az 1875. évre 21.600,000 forinttal előirányzott és 27—28 millió valóságos hiány fix határidőkhöz kötött nagy fizetési kötelezettségek és 153 millió forint lebegő adósság terhe mellett, minden irányban alkalmazott és mélyen bevágó rendszabályok segitenek csak a mi bajainkon. *(Élénk helyeslés.)*

Ez eszközök elseje: állami kiadásaink megszoritása. Hitem volt mindig — és ma is az, — hogy azon mértékét a kiadásoknak, melyeket költségeink az 1876-ik évig felmutattak: ezen ország anyagi ereje nem birja meg.

Az eszközök másodika: állami jövedelmeink biztositása, pontosabb rendesebb befolyása, hogy a fizetésre képes adóhátralékos ne részesüljön előnyben a pontos adófizető ellenében és ne ez viselje maga az állam terhét.

Harmadika: fokozása az állami jövedelemnek; mert azok, a mint egyszer kimutattam, mai magosságukban elégtelenek nélkülözhetlen állami kiadásaink fedezésére.

Negyedike: gyors megoldása a kérdéseknek, melyek közállapotaink javulását minden irányban, az anyagi érdekek és adóképesség fejlesztését eredményezik és az áldozatok elviselésére képesitenek. *(Helyeslés.)*

Egyenként fogok ezen tényezőkről szólni, habár nem is a feltett sorrendben.

A mi az utolsó helyen emlitetteket illeti, — ezeken kezdem — a munka megvan inditva az egész vonalon.

Ennek eredményeként minden tárcza körében mélyre ható gyökeres reformokat fognak azon előterjesztések tartalmazni, melyeket a ministerium legközelebb tenni fog.

Én ezen előterjesztéseket nem sorolom most elő, nem is jellemzem azokat azon okból, melyet tisztelt barátom a belügyminister, tegnapelőtt a ház előtt kifejtett.

Csak két kérdést érintek, mely közgazdasági tekintetben legnagyobb fontossággal bir és minden egyéb közgazdasági kérdést dominál és tárczám köréhez is tartozik. *(Halljuk!)*

Komoly és tüzetes tárgyalás alatt áll a valuta helyreállitásának kérdése, köztem és az osztrák pénzügyminister között, és ha e kérdés annak nagy nehézségei miatt nem rögtönözhető is, de megoldása erélyesen kezdeményezendő: mert e nélkül nézetem szerint consolidalt közgazdasági állapotok nem képzelhetők; sőt egészséges pénzügyi politika végleg meg sem állapitható. *(Helyeslés.)*

Maga a bankkérdés *(Halljuk!)* tárgyalás alatt áll és elhatározott szándéka ezen ministeriumnak, ezen, az ország anyagi fejlődésére, hitelviszonyaira, termelésére és iparára, egész közgazdasági életére oly nagy fontossággal biró kérdést oly irányban mielőbb megoldásra vezetni, hogy az ország érdekei az által minden irányban teljes kielégitést találjanak. *(Élénk helyeslés.)* Az ország jogai kétségtelenek és semmi irányban sincsenek praeocupálva és nincs azoknak praejudicálva semmiben. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

A megoldás módozata különféle lehet; a törvényhozás bölcsessége annak idején a leghelyesebbet fogja választani, a czél csak egy lehet, hogy e nagy kérdés jog- és czélszerü megoldása által a magyar hitelviszonyok, menten minden illetéktelen befolyástól szilárd, önálló és rendezett alapokra helyeztessenek akkép, hogy átmeneti rázkódtatások meg ne zavarják az ország ugyis nehéz anyagi viszonyait. *(Helyeslés.)*

A ki azt várja, hogy ezen kérdésben, annak mai stádiumában én érdekes leleplezéseket tegyek: az csalódik; a ki azt hiszi, hogy ily természetü kérdéseknek használ az előzetes, eredményre nem vezető academicus discussió: az a kérdést nem ismeri; *(Tetszés)* a ki pedig azt követeli, hogy azonnal sebtében-lobtában oldassék meg ezen minden érdekben oly mélyen bevágó nagy közgazdasági kérdés: nem tudja, mit követel. *(Helyeslés. Ugy van!)*

A vámszerződés revisiójáról azok után, a miket t. barátom Tisza Kálmán mondott: nem sok mondandóm van; az a törvény értelmében megtörtént. Sajnálom, hogy Helfy képviselő urat egy illusiótól kell megfosztanom. A mi részünkről történt meg az initiativa a szerződés revisiójára, s a törvény értelmében és annak alapján fogunk tovább is eljárni; már a mi szokásunk ezt igy hozza magával és annak idején megtesszük kötelességünket a mi legjobb belátásunk szerint az ország valóságos érdekében, mely szerintem kétségtelenül azt követeli, hogy a kölcsönösen méltányos egyezség utjain oldassék meg e kérdés, mely mélyen benyul minden anyagi érdekbe. És akkor a tisztelt ház itélni fog. *(Élénk tetszés.)*

De higyjék el azok, a kik minket kényszeriteni akarnak időelőtti nyilatkozatokra, hogy azokra minket nem fognak szorithatni; mert mi csak akkor nyilatkozunk: midőn az ország érdekében helyesnek találjuk, és azt hiszem, ez a ház többségének nézete is. *(Élénk helyeslés.)*

Felveszem a fonalat, a hol elhagytam. *(Halljuk!)*

Mindazon nagy horderejü kérdések megoldása, melyek az államélet minden ágazatában a házra várnak, költségvetésünkben hatásukat csak később éreztetik. De ne tekintse azért ezen költségvetést egészben és irányára nézve senki átmenetinek; részei változni fognak, és át fognak alakulni azon gyökeres reformok hatása alatt; de a keretben, melyben a kiadások és bevételek mérlegének főssommája mozog: le vannak rakva alapjai háztartásunk rendezésének; mert ebben az általam megjelölt eszközök három elseje érvényesülést nyert. *(Tetszés.)* A reductiókat igyekeztünk érvényesiteni azon határokig, melyeken tulmenni 1876-ban egy vonallal sem lehet.

A kiadások megszoritásának meg van a maga határa. Ezen határt megvonják az ország védképessége, közigazgatási és törvénykezési, és culturális institutióinak fentartása és a jövő fejlődésének tekintetei. *(Élénk helyeslés.)*

Azontul a megtakaritás rombolássá változik át, *(Tetszés)* és az állami czélok megvalósitására szánt eszközök megvonását, az adóképességnek megtámadását jelenti. *(Helyeslés.)*

Csakhogy a határok kijelelése nem könnyü; és higyjék meg, e helyről, ahol állok, a hol sulyos felelősség jut osztályrészül mindenkinek a fennebbi tekintetek érvényesitése iránt és a közigazgatás rendes menetének fentartására nézve: nagyon nehéz feladat az.

E költségvetést mégis azon öntudatban teszem le a ház asztalára, hogy mi azon határokig csakugyan elmentünk. *(Tetszés.)*

Nincs tétele e költségvetésnek, mely a legszigorubb vizsgálatot a takarékosság szempontjából nem állotta volna ki. *(Helyeslés.)*

És ezt tettük két okból. Először, mert feltétlenül szükséges mérlegünk megjavitására; másodszor, mert e nélkül nem tartottuk jogosultnak a nemzet áldozatkészségének igénybevételét. *(Élénk helyeslés.)*

Ne felejtse senki, midőn a megtakaritandó kiadásokról van szó: nem oly könnyü azokat ma már keresztülvinni.

Az 1874-ik évi költségvetésben a rendes kiadások 4 millióval leszállittattak 1873-hoz képest, rendkivüli beruházások már nem kezdettek többé, és igy a rendkivüli költségek már akkor apasztattak.

Az 1875-ik évben már 207 millió brutto rendes kiadás áll $210^{3}/_{4}$, 1874-ik évi rendes költség ellen, holott a kamatszükséglet szaporodott $6^{3}/_{4}$ millióval, az utolsó kölcsön kamatai és az 54 millió kölcsön amortisationalis quotája vétetvén fel abba. Az én hivatalbeli elődöm jelentékeny megtakaritásokat tett főleg a maga tárczájában.

A pénzügyi bizottságnak ezeken felül $7^{3}/_{4}$ millió törléséből $4^{3}/_{4}$ millió a rendes kiadásokra esik. Ezen ministerium, midőn megalakult, 2 millióval apasztotta az 1875-ik évi budgetet.

A rendkivüliből az uj tételek mind töröltettek, csak a régibb megkezdett beruházások befejezésére fölvett nem nagy összegek szerepeltek már 1875-ben ugy, hogy a beruházások befejezése folytán pusztán 1876-ra csak két tétel, összesen $1^{3}/_{4}$ millió esik ki a budgetből; s már a pénzügyi bizottság által 1875-ben törölt $3^{3}/_{4}$ millió csak a legnagyobb takarékossággal volt elérhető.

Mindössze az 1874-ik évi összes kiadás ellenében 263.763,000 frt, 1875-ben már csak 238.800,000 frt állott költségvetésünkben.

Azért ezen 1875-ben tett törléseken tul megtakaritani nem volt könnyü feladat; azokat fentartani egy oly gyors szükséggel biró és fejlődő államban, mint Magyarország: nagy gondot ád az administratiónak; további megtakari-

Digitized by Google

tásokat tenni csak erőmegfeszitéssel és gyökeres intézkedések által vált lehetségessé. *(Tetszés.)*

És mi igyeztünk azokat lehetségessé tenni.

A központi igazgatástól le minden kiadási tételen át, a hivatalok takarékosabb berendezése, az eljárás egyszerüsitése, néhol uj beosztás, a szervezet átalakitása, minden költekezés lehető megszoritása által értünk el — ki merem mondani nevezetes — eredményeket. *(Tetszés.)*

A központi igazgatásnál összesen megtakaritottunk az 1875. évre 230,000 frtnyi törlésen felül tisztán mintegy 130,000 frtot.

Az egyes tárczáknál a rendes költségek közt a következő megtakaritásokat értük el:

A belügyi tárczánál a megtakaritás 86,648 forint.

A közmunka- és közlekedési ministeriumnál a vasuti felügyeleti költségekben, államépitészeti hivatalok berendezésében, utak kezelésében és fentartásában, vizek szabályozásában, államvasutak üzleti kiadásaiban megtakarittatott 968,794 frt, ugy, hogy ezen tárcza, melynek költsége 1874-ben 14.284,000 forintot, 1875-ben 10.772,000 forintot tett: 1876-ra 9.863,000 frtot tesz.

A földmivelési tárcza költségeiben a posta és távirda egyszerüsitése, az üzlet berendezése, egyes intézetek kezelése és a lótenyész-intézeteknél megtakarittatott 326,038 frt, ugy, hogy mig 1874-ben 11.373,000 frt volt e tárcza költségvetése, 1875-ben pedig 10.804,000 frt: 1876-ra 10.478,000 frtot tesz.

Az igazságügyi tárczánál a törvényszékek reductiója és ujjászervezése által a többi ágazatoknál eszközölt, főleg pedig az administratiókiadásoknál tett megtakaritások által tisztán megtakarittatott 616,753 frt, ugy, hogy mig e tárcza költségvetése 1874-ben 11.238,000 frtot tett, 1875-ben 10.488,000 frtot: 1876-ban 9.871,000 frtot tesz, pedig a törvényszékek reductiója által eszközölt megtakaritás egész mértékben 1876-ra még nem volt fölvehető. *(Tetszés.)*

A honvédelmi tárcza rendes költségeinél a mult évben töröltetett 700,000 frt. Ezen törlés nemcsak fentartatott, hanem ezenkivül megtakarittatott 214,294 frt, ugy, hogy az 1874-ki 6.794,000 frtnyi költség leszállittatott 6.025,000 forintra.

A pénzügyministeriumnál, illetőleg saját tárczámnál, nincs czim, nincs tétel, mely a legszigorubb takarékosság próbáját ki nem állotta volna. *(Tetszés)*

A főbb czimek szerint következő törléseket sikerült eszközölni:

A központi igazgatásnál részben mélyreható reformok által 154,146 frttal szállitottam le a kiadásokat, a melyből a tiszta megtakaritás mintegy 70,000 frtot tesz ki a mult évben eszközölt törléseken felül.

A pénzügyigazgatóságoknál megtakaritottam 101,100 frtot, adóhivataloknál 107,000 frtot, a pénzügyérségnél 30,000 frtot, az állandó catasterfelméréseknél 80,000 frtot, a selmeczi akadémiánál 12,000 frtot, egyenes adó kivetésnél 50,000 frtot, a dohányjövedéknél, daczára hogy az idei nagy dohánytermelés folytán belföldi dohány bevásárlására 1.800,000 forinttal többet voltam kénytelen előirányozni: mégis minden tételnek lehető megszoritása és a szigoru takarékosságnak minden irányban keresztül vezetése folytán ez összegeket más rovatokban eszközölt költségkiméléssel sikerült ellensulyoznom, ugy hogy e czim költségeinél nem többlet, de 34,000 frtnyi tiszta megtakaritás mutatkozik. *(Élénk tetszés.)*

A sónál megtakaritottam a kezelési költségek, az előállitási és manipulationális kiadások, a szállitási költségek leszállitása által 669,000 frtot. — A jószágigazgatóságoknál gyökeres reformok által, több jószágigazgatóság beszüntetése, a rendszer egyszerüsitése és bizonyos irányban rendszeres és gyökeres decentralisatiója által *(Helyeslés)* megtakaritottam 68,000 frtot, ugy hogy a jószágigazgatóság rovata, mely 1874-ben 393,000 frtot tett: 1876-ban 296,000 frttal szerepel csak. Az államjószágok kiadásainál a számtartóságok és tiszttartóságok megszüntetése, a számvitel uj és helyesebb berendezése, az egész ügykezelés takarékosabb és a nélkülözhetlen szükségletekre szoritott átalakitása által 282,000 frtnyi költségapadást sikerült elérnem, a mely a nyugdijakon kivül tiszta megtakaritásként szerepel ugy, hogy 1876-ra az államjószágok kiadásai 1.487,000 frtra rugnak: mig 1874-ben 1 764,000 frtot tettek. A tiszta kezelési költségeknek 40%-át sikerült tiszta megtakaritásként elérnem. Az erdőknél a személyzet szükebbre vonása, több hivatal beszüntetése és kezelési és üzleti kiadásoknak gazdaságosabb berendezése által a termelésnek az értékesitési viszonyokhoz képest megszoritása által 660,000 frttal szállitottam le az erdészet költségeit; a mi tekintve, hogy 1875-re 1.000,000 frt töröltetett: nagy megtakaritásnak mondható; mert az üzlet megszoritása folytán már a közelebbi években kezelési és az erdőszetnek régebben igen nagy üzleti kiadásai tetemesen leszállittattak. Mig ugyanis 1873-ban 9.640,000 frtot tettek azok, 1874-ben 5.855,000 frtra apadtak: 1876-ban 4 244.000 frtot tesznek. *(Tetszés.)*

A bányászatnál a kezelési kiadásoknál egyszerüsitések, a kezelési személyzet szükebbre vonása és ez üzlet megszoritása által, a nyugdijak áthelyezését is beleértve, 1.500,000 frtnyi megtakaritás eszközöltetett. — És nem átfutó tételek kihagyásával történtek a gazdászati ágazatoknál és igy a bányászatnál is ezen költségkimélések; mert a bevételek leszállittattak ugyan, mint azt később előadandom, de ha le nem szállitottam volna is ezeket: az előbbi előirányzatok mértékéig be nem

Digitized by Google

folytak volna; ha azonban a költségek, csak ugy mint eddig, le nem szállittatnak: azok mégis tényleg előállottak volna és előidéznék ismét azon nagy deficziteket, melyekkel a bányászat az utolsó években járt. Ugy, hogy azt hiszem, hogy ezen megtakaritás által, mely legnagyobb részben tiszta megtakaritásnak nevezhető: ezen uj budget alapján nem lesz semmi esetre sem akkora hiány, ha a viszonyok jobbra nem fordulnak is, mint eddig. (*Élénk tetszés.*)

A pénzügyi tárczánál a rendes kiadások között összesen 3 800,000 frtnyi megtakaritást sikerült elérnem. Ebből a nyugdijak áthelyezésére esik 700,000 frt. E tárcza költsége, mely 1874-ben 50.626,000 frtot tett, 1875-ben 40.394,000 frtra apasztatott: 1876-ra 40.761,000 frtot tesz; és igy e két év alatt 20 %-al szállittatott le. (*Élénk helyeslés.*)

Összesen rendes kiadásaink ezek szerint az 1875. évi 207.195,000 frtról 1876-ra 199,142,000 frtra szállittattak le: tehát 8.052,000 frttal kisebbek, melyből a földtehermentesitésnél egy 2.800,000 frtnyi átfutó tétel kihagyása folytán előállott kevesebbletet le kell vonnom: mert ez nem megtakaritás. Ennek folytán a rendes kiadásoknál a tiszta megtakaritást 5.200,000 frttal van szerencsém bemutatni. (*Élénk tetszés.*)

A rendkivüli kiadások minden tárczánál megszorittattak. Olyan tétel, mely valamely beruházás befejezése folytán magától esett ki a költségvetésből, a rendkivüli költségvetésben csak kettő van: ugymint a Margitszigeti hid 1.000,000, a Ferencz-csatorna 500,000 frttal, a fiumei kikötőre pedig többet kellett a szerződés értelmében felvenni, mint volt a hitelmaradványok miatt 1875-re nagyon is leszállitott összeg. Mégis megtakarittattak a következő összegek:

A belügyi tárczánál .	833,000 frt.
A közlekedési tárczánál	1.514,459 frt.
A földmivelési tárczánál	10,500 frt.
A közoktatásinál . . .	27,000 frt.
Igazságügyinél . . .	125,000 frt.

A honvédelmi tárczánál, fentartva a tavalyi 1.000,000 frtnyi törlést: egészben csak 64,000 frtot vettünk fel, ugy hogy a honvédség, mely 1873-ban 9.320,000 frtba került: ma már, 1876-ra, a mellett, hogy az intézmény fentartásáról alapjaiban gondoskodva van, 6.093,000 frtnál többe nem kerül.

A pénzügyi tárczánál megtakarittatott összesen 1.635,000 frt, és igy saját tárczámnál a törlés 5.435,000 frtot tesz, ezekből 4.735,000 frt tiszta megtakaritást képez, mindössze 5.435,000 frt. Összes rendkivüli megtakaritásaink 3.264,775 frtot tesznek ki. (*Tetszés.*)

Az összes kiadások ezeknél fogva az 1875. évi 233.800,000 frtról 222.486,000 frtra szállittattak le, ugy hogy az összes költségek 11.317,555 frttal apasztattak s a fenebb érintett átfutó tétel tekintetbe vétele nélkül a tiszta megtakaritás az összes költségekben 8.617,000 frtot tesz. (*Élénk tetszés.*)

Ez eredménye törekvéseinknek. A t. ház kegyessége fog itéletet mondani, vajon szavunkat, hogy minden igyekezetünket arra fogjuk forditani, hogy állami kiadásainkban a legszigorubb takarékosságot vigyük keresztül és addig a nemzet ujabb áldozatkészségére nem hivatkozunk: beváltottuk-e? (*Élénk tetszés.*)

És e mellett e megtakaritások az administratióban zavart nem fognak okozni, az államélet érdekei nem fognak csorbát és egy culturalis czél sem fog rövidséget szenvedni. De, t. ház, tovább menni a reductióban 1876-ra törvényes intézményeink felforgatása, állami szervezetünk megbolygatása nélkül nem is lehet. (*Helyeslés.*) Lesznek a tervezett reformok hatása alatt némely megtakaritások lehetségesek; de ezek csak azután hozhatnak eredményt.

A bevételeket illetőleg elő kell adnom a t. háznak, mikép jártam el azok összeállitásánál. Én azon nézetben vagyok a bevételek előirányzására nézve, hogy azt oly alapra kell fektetni, melyen a ténylegesen fönnálló viszonyok közt azoknak befolyására valószinüséggel lehessen számitani. Realis alapra igyekeztem tehát állitani fedezetemet, és az 1874. évi, valamint az 1875. évi eddigi eredményeket véve alapúl és szem előtt tartva azon intézkedéseket, melyek 1876-ban már valósággal életbeléptethetők lesznek: a következő fontos módositásokat tettem a fedezeti részben:

Szállitási adó félévre 1.400,000 frttal vétetett fel. Én az 1875. évi eredmények alapján egész évre 2.500,000 frtot irányoztam elő, erre azonban bizton számitok. A szesz-, czukor- és söradó előirányzatát 300,000 frttal kevesebbre tettem. A dijakat leszállitottam 150,000 frttal, a dohány előirányzatát pedig 609,000 frttal, daczára annak, hogy az áremelés a jövő évben egész évben fog hatni, és igy ezen alapon inkább 600,000 frttal emelhettem volna a költségvetést. A költségvetésem tehát a dohánynál 1.200,000 forinttal, realisabb alapon nyugszik, mint az 1875-diki; sőt még többet mondok, a belföldi eladás rovatát 1.600,000 frttal szállitottam le, a mit csak a külföldre eladatni tervezett dohányszerelet ellensulyoz és igy, ha a tavalyi alapot fentartom: emelhettem volna 2.200,000 frttal előirányzatomat. A sónál a fedezetet a külföldi sókivitel csökkenése miatt 790,000 frttal szállitottam le. A jószágoknál — az eddigi rosz termés következtében nem mervén számitani egész biztossággal az összes bérlet és még 15% bérhátralék befolyására: 500,000 frttal mérsékeltem az előirányzatot. Az erdőszeti bevételeket a tényleges értékesitési viszonyok figyelembe vétele mellett 800,000 frttal apasztottam. A bányászati

Digitized by Google

bevételeket 1.100,000 frttal szállitottam alább, mert a vásárok csökkenése és az üzlet pangása nem engedte a költségvetésnek eddigi tételeit meghagynom. — Az államvasutaknál, — ámbár azok bevételei az eddigi eredmények szerint tisztán ez évben már 2.000,000 frtot fognak kitenni, a mig azok a mult évben alig hoztak valamit: — mégis a mult évi előirányzatot 283,000 frttal szállitottam alá.

Több más tételnél is inkább alább szállitottam bevételi tételeimet, ugy, hogy elhagytam az illusorius és csak zavarokat okozó nagy fedezeti praeliminarék terét és (*Helyeslés a középen*) budgetfedezetemet az 1875-iki számokhoz képest legalább hét millió forinttal realisabbá és valószinübbé tettem, a mi nem jelentéktelen összeg: miután az 1875-ben a fedezeti tételek már lejebb szállittattak.

Nem a tényleges jövedelmek csökkenése az oka annak, hogy ezen alábbszállitást tennem kellett; mert mint később kimutatom, sok helyütt tényleges emelkedés van a bevételekben minden rosz termés mellett is; sőt mondhatom, az 1875-iki bevételek általában az 1874-ik évieket megnyugtató arányban meghaladják; de tettem e leszállitásokat: mert az eddigi praeliminarék, melyek még a korábbi jó évek és folyton nagy arányokban emelkedett állami bevételek alapján készültek és aránytalanul emeltettek: az azóta tett tapasztalatok szerint, melyeket még elődeim ennyire, mint én nem is ösmerhettek, a tényleges helyzetnek nem feleltek meg. Ellenben — és ezt az én tisztelt hivatalbeli elődöm által benyujtott törvényjavaslattal — emelhetém fedezetemet a bélyegnél 500,000 frttal, fogyasztási adónál 250,000 frttal, az uj törvények hatása csak most lévén 1876-ra felvéve; a kereseti adónál 500,000 frttal és a házadónál 600,000 forinttal emeltem az előirányzatot az eddigi eredmények alapján. Az illetékszabási hivatal felállitásától várom az illetékügy rendezését, a hátralékok feldolgozását és tisztázását és igy legalább 1.000,000 frt többletet számitok biztosan. Ezenkivül a megindult földadószabályozás és a termőkké vált területek megadóztatásától 1876-ra már részben várhatni jövedelmet. Az adó alatt nem állott parczellák felvétele és a mivelési ágakban beállott változás kiigazitásától várok 1877-re jelentékeny két milliót meghaladó uj bevételt. De 1876-ra biztosan csak 1.000,000 frtra merek számitani, ezt fel is vettem a költségvetésbe.

Ezek folytán ezen jövedelmi többletek kiegyenlitik azon fedezeti leszállitásokat, melyekkel a mérleget csökkenteni kellett. 1876-ra a rendes bevételek körülbelül ugyanannyit tesznek, mint 1875-re. A rendes előirányzat mérlege tehát igy áll. (*Halljuk! Halljuk!*)

A rendes kiadás a közösügyi költségeket ugy itt, mint a rendkivüliek közt egyelőre az 1875-ik évi összegekkel véve föl, a melyeknél azok előreláthatólag nagyobbak nem lesznek, miután a tavalyi törlések fentartattak, sőt a tavaly megszavazott összegeken felül, a rendes kiadásoknál ujabb megtakaritás éretett el, tehát a rendes kiadás 193.142,632 frt, a rendes bevétel 207.015,554 forint, eszerint a rendes előirányzatban 7.872,922 frt felesleg mutatkozik. A rendkivüli és hitelmaradványbani hiány tesz 19.432,195 forintot. Eszerint az összes hiány 11.559,273 frtot; vagyis a fedezetnek 7 millióval alaposabbá tétele mellett és minden ujabb adóemelés számba vétele nélkül a javulás már igy is határozott: mert 1875-höz képest 10.106,000 frtra, illetőleg 17 millió frtra rúg. (*Helyeslés a középen.*)

Ezen hiányhoz valószinüleg hozzá jön két tétel. Egyik a hadsereg védképességére nézve elodázhatlannak bizonyult tüzérségi felszerelés uj aczélágyukkal, mire a Magyarországra eső rész 2.500,000 frttal van a közös költségvetésben előirányozva. A második tétel egy összeg, melyet 1876-ra 2.000,000 frtra teszek, s mely általam a később előadandók fonalán megjelölendő czélra elkerülhetlenül szükségessé vált. És igy a hiány négy és fél millió uj kiadási teherrel nőtt; nekem tehát erre készen kell lennem. E hiányt egészében, vagy csak legnagyobb részében is kölcsönnel fedezni nem szabad.

A kiadások reductióját a lehetőség legszélsőbb határáig vittük. Egyes ágazatokban némely előző reform után lesz még itt-ott megtakaritás lehetséges és ez mérlegünkre még javitólag fog hatni. De e megtakaritások időbe kerülnek és további igen nagy eredményeket nem mutathatnak többé fel. Ezek helyett felmerülnek más költségek, mert egyes törlések, melyek 1876-ra tétettek: örökre nem tarthatók fel és mert a természetes fejlődés elutasithatlan törvénye uj költségeket is fog teremteni, melyek elől nem térhetünk ki épen az ország adóképességének érdekében (*Igaz! Igaz!*), és lesznek kérdések is, melyeknek rendezése áldozat nélkül nem jár: a függő vasuti ügyeket, valuta helyreállitást és refundatio kérdését emlitem csak. Jövedelmi forrásaink némelyike alkalmas reformok folytán hozhat be többet is, de erre idő kell; a nagyobb eredmények nem rögtön érezhetők és szükségünk leszen azokra is.

Megtörténhetik, hogy az állam gazdasági ágazataiban, a bevételek, melyek az általános kereslettől és forgalomtól vannak feltételezve, ámbár realis alapokon nyugosznak, az 1876-iki előirányzatban sokkal biztosabb alapon, mint eddig bármikor: mégis egész összegben a legközelebbi években tán nem mindig folynak be.

És mi nekünk chronicussá vált deficitünket megörökiteni hagyni nem lehet. (*Helyeslés a középen.*)

És állami hitelünk gyökeres megjavitását elodázni többé nem szabad. (*Helyeslés a középen.*)

Digitized by Google

Az utolsó kölcsönök feltételeire, azon helyzetre, melyben felvétettek, utalok csak, midőn ezt hangsulyozom. Nagy kérdések közelednek felénk. Ott van a valuta helyreállitása, vasuti ügyeink végleges rendezése és mindannyi közt végzetszerüen kimagaslik a 153.000,000 arany forintban ránk nehezülő függő tartozás visszafizetése, melynek ideje közeleg. Ezen kérdéseket, melyektől az ország anyagi fejlődése függ, kedvező feltételek közt csak ugy oldhatjuk meg: ha hitelünket erős alapra fektetjük. *(Helyeslés a középen.)*

Nekünk, t. ház, egy nagy lépést kell tenni előre s önerőnkre támaszkodva, a helyzet bizonytalanságából ki kell emelnünk az ország legféltettebb kincsét, megsebzett hitelét, hogy tisztelettel hajoljanak meg előtte, mint meghajlik mindenki a munka gyümölcse, a nélkülözés és az önsegély eredménye előtt. *(Élénk helyeslés a középen.)* És ez áldozatokat követel.

Minden helyzetnek megvannak a maga consequentiái, melyeket elháritani nem lehet; mi megterheltük az országot 23 millió kamat teherrel és 15 millió garantiával — főleg ama nagy beruházások létesitése miatt. Ezen terhet mi helyettünk nem viselendi senki. Semmi mesterséges móddal nem menekszünk e terhek hordozása alól, s azon cirkulusból, hogy annak kell fizetni, aki a terhet vállalta, ki nem menekülhetünk. *(Helyeslés.)* A kérdés nincs ugy felállitva: adóemeléshez vagy más egyéb módhoz folyamodjunk.

Háztartásunk javitásának minden realis módjára szükségünk van, de erre is.

Azért én elkerülhetlennek tartom, és mert elkerülhetlennek tartom: javaslatba hozom az adóemelést. Nem mint oly rendszabályt, mely isolálva, magában állva minden egyéb intézkedés nélkül egymagában elégséges; nem mint olyat, mely mellett egyebet tennünk nem kell; hanem mint olyat, melyre a többi eszköz kiséretében is szükségünk van, melyet nem tesz nélkülözhetővé ez idő szerint és adott viszonyok közt semmi: ha a gyógyitáshoz alkalmas eszközök közé csak azokat számitjuk, melyek valóban keresztülvihetők, és komoly, realis, nem problematicus feltevésekre fektetett fedezetet adnak.

Hogy az adóemelés egyoldalu alkalmazása nem segit a bajon, állitom én is, mint állitottam mindig; mert először nem elég magában és másodszor, mert nem mehet odáig, hogy az adó képességét megtámadja nehéz viszonyaink között, és mert tudom, hogy állandóan csak azon forrásból lehet meriteni, melynek éltetéséről gondoskodás is történik. *(Helyeslés a középen.)*

Nem elég venni: adni is kell, hogy állandóan vehessünk. *(Tetszés.)* Helyes, öntudatos gazdasági politika kell tehát, hogy számitásaink alapját képezze. És azért a hitelviszonyok rendezése által, melyre törekszünk, a termelési-, az ipar- és kereskedelmi érdekekre vonatkozó intézkedések, a vámszövetség revisiója és bankkérdés megoldása és mindazon számos rendszabályok által, melyek közvetve az adóképességet emelik: meg kell keresnünk és megadnunk ez irányban a kárpótlást. De csakis igy tekintsük e kérdéseket, mint tényezőket, melyeknek hivatása az adóemeléssel együtt müködni; de melyek magukban kizárólagos mentőszereket nem képeznek. *(Helyeslés.)* Bármily szép közgazdasági programm még egyedül nem használ, és a jövedelmek fokozását, melyekre azonnal szükségünk van, nélkülözhetővé nem teszi. *(Helyeslés a középen.)*

Én azt hiszem, hogy azon eredmény után, melyet a megtakaritások tekintetében felmutatni birunk, e lépést joggal megtehetjük. Költségvetésünk állandó fix-kiadásainak levonása után belkiadásainkra 1876-ra fennmaradó összeg a költségvetés tételeit a netto-budget elveire átszámitva, 43 millió forintot tészen, és mi ezen költségvetésben 8 és félmillió forintot törültünk. A 222 millió frt brutto rendes, és rendkivüli kiadásból a 127 millió frtra menő fix-kiadásokat levonva: belkiadásainkra brutto 95 millió frt marad kerekszámban.

Ez összegből majd egész 10%-ot tisztán megtakaritottunk a mult évhez képest, és annak nagy törlései után. Azt hiszem, ezen tény után joggal fordulhatunk a nemzet áldozatkészségéhez. *(Helyeslés a középen.)*

Én tehát az adóemelés czéljából 1876-ra egy törvényjavaslatot szándékozom behozni, melyben az általános jövedelmi adót inditványozom. *(Halljuk! Halljuk!)* Megmondom okát: miért választottam egy uj adó behozatalát. *(Halljuk! Halljuk!)*

Uj fogyasztási adók behozatala az adott viszonyok közt nem történhetik, vagy csak oly időben történhetik, hogy annak rögtöni eredményére számitani nem lehet. De közgazdasági szempontból sem tartom indokoltnak már létező fogyasztási adóink, jövedékeink, illetékeink mellett sok és terhes uj indirekt adót behozni. Létező adó-törvényeink a gyors reformot égetően igénylik.

Egy egészséges, állandó adórendszer megalapitása feltétlen szükséggé vált. A mi egyenes adótörvényeinkből egy egységes alapeszmével biró adórendszert kell csinálni.

Megkezdetett e munka a földadó szabályozásával és ezt mielőbb folytatni kell, és én szándékozom, ha nem is ez ülésszak alatt: a kereseti és házadó reformálása tekintetében javaslatot tenni a ház asztalára. Addig novellaris uton az egyenes-adótörvényeket foltozgatni és azokat egyre bolygatni nem lehet, adórendszerünk bajai ugyis a folytonos rendszernélküli foltozgatásból eredtek. A pillanat szüksége alatt keletkeztek és módosultak; pedig e téren is stabilitás kell csak ugy, mint minden anyagi

Digitized by Google

érdekeket érintő dologban. De az egyes adók gyökeres reformja a földadó kiigazitásával, mint alapadóval lényegesen összefügg és addig egész mértékben keresztül nem vihető. A közvetett adótörvényeket novellaris uton szándékozom megjavitani, azokra nézve e czélból, hogy a visszaélések kevesbedjenek, és az állam jövedelmei szaporodjanak: tényleges vagy legalább nem jelentékeny adótétel-emeléssel is módositásokat szándékozom javaslatba hozni; a bélyeg-, a só- és a dohány-jövedékről szóló törvényeknél az ezekből támadó jövedelmi többletre is, a mely szerfölött nagy nem lehet: szükségünk van minden körülmények közt. A szesz- és czukor-adó gyökeres reformot igényelnek. Annak idején ezek is igénybe fogják venni a ház figyelmét, de nem készülhetnek el és léphetnek életbe oly gyorsan. Uj illeték- és bélyegtörvényt is szándékozom annak idején előterjeszteni. Ezek megalkotása és életbeléptetése azonban nem rögtönözhető, az egyenes adóhoz kellett tehát fordulnom: mert a viszonyaink közt szükségelt azonnali jövedelmi többletet csak ez adhatja meg. Pótlékot kivetni nem tartom igazságosnak; (*Helyeslés a középen*) oly aránytalanok a mi egyenes adóink, a ház-, osztály- és házbéradó közt oly nagy távolság, és ez utóbbi annyival terhesebb, a fix-tételekben megállapitott adók és az évenként változandó adók közt természetöknél oly nagy a különbség, a kereseti adónál a kivetés alapjai oly kevéssé praecisek, hogy egyenlő pótlék kivetése nem egyezik meg az igazsággal.

E mellett, ha az adó és teher levonása után a valódi tiszta jövedelmet, mely minden adózás egyedüli alapja, akarnám pótlékkal megterhelni: némely adónemnél elviselhetlen nagy százalékot kellett volna alkalmazni. Theoriák ide, theoriák oda! — nincs más mód tehát, hitem szerint, mint az általános jövedelmi adó behozatala. (*Élénk helyeslés a középen.*)

Ezen törvény alapelvei a következők: alapeszméje az, hogy adó alá vonassék mindazon jövedelem, a mely ingatlanból, keresetből, tőkéből vagy bármi foglalkozásból szerezhető, akár van az megadóztatva, akár nincs: mert az eddigi adómentességi kedvezményeket, az eddigi adótörvények alól fölmentést, ilyen uj adóra nézve fentartani a mai körülmények között nem tartanám helyesnek.

Másik alapelve törvényjavaslatomnak, hogy az adóköteles jövedelem kiszámitási kulcs alkalmazása mellett az igazságnak megfelelő módon kinyomoztassék, és hogy az adótétel az adóköteles jövedelemnek bizonyos százalékában határoztassék meg. (*Helyeslés a középen.*)

Azon adózókat veszem csak ki, kik a fenálló adótörvény mellett már is nagyon meg vannak róva; vagy törvény által biztositvák adómentességben, vagy melyeknél országos tekintet miatt az adómentesség alkalmazása tanácsosnak mutatkozik. — Kivettem a kézi munkásokat, a családtagokat és az államadó illetményüeket 3000 frtig, mert ezek eléggé vannak megróva adóval.

Alapeszméje törvényjavaslatomnak, hogy a jövedelem kiszámitásánál az adóköteles jövedelemnek csak azon része vétessék, mely az adónak és a betáblázott tőkekamatnak levonása után fenmarad.

Főkérdés azonban a kulcs kiszámitása. A kiszámitási kulcsnál helyes arányt igyekeztem létesiteni az egyes adónemek közt. A jövedelem kiszámitásánál alapul vettem az adót. És pedig a földadónál a földadó ötszörösét, a házbéradónál a házbérjövedelmet, a házosztály-adóval megrovott házaknál annak tizszeres összegét; a határőrvidéken ötszörösét. A bányamivelés és az állandó illetményeknél az adó ötszörösét, a tőkekamatnál és a nyilvános számadás alá tartozó vállalatoknál az adó hatszorosát, a kereseti adónál az adó kilenczszeresét.

E kulcs hosszas számitások és tanulmányok eredménye, melyeknél czélom volt: a lehető arányosságot hozni létre a különböző adóalapok között.

A kiszámitási kulcs, melyet elfogadtam, habár különböző faktorokkal történik is: az egyes adónemeknél egyszerüen alkalmazható és az adó kezelése igen egyszerü, a jövedelmek gyorsan és egyöntetü eljárással lesznek kinyomozhatók és azokra az adók minden nehézség nélkül kiróhatók. És én hiszem, hogy az arányokat igazságosan állapitottam meg. A földadónál az adó ötszöröse, levonva abból az adót és minden adóssági kamatot, tehát az adó négyszerese megfelel a valódi jövedelemnek. A házbéradónál majd tényleges tiszta jövedelem szolgál alapul. A házosztály-adónál kisebb kulcsot vettem fel, mint az 1875. XXIX. törvényczikk 21. §. már felvett; de mégis aránylag hoztam a sokkal nagyobb házbér-adóval. Feljebb nem mehettem, mert itt nincs leirás és mivelési költség leszámitva, mint a házbér- és földadónál. A tőkekamat kiméletét közgazdasági érdekek tanácsolják. A nyilvános számadási kötelezettséggel biró társulatoknál pedig csak azért vettem hatszorosát az adónak és igy a jövedelem 60%-át, melyből még az évi adó is levonatik: mert ezen jövedelmek minden körülmények közt az utolsó fillérig levén 10% adó alá vonva, ezen kulcs megalapitását is indokoltnak tartom. A bányamivelésnél fontos szempontokból szállottam alá az adó ötszörös összegére. A kereseti adónál az adó kilenczszerese van alapul véve, vagyis a kereseti adó alá eső jövedelem 90%-át vettem csak, és még abból leengedtem az adót és igy 80% esik az uj adó alá, vagyis az eddigi adózások nyolczszorosa után lenne az uj adó kivetve, a

Digitized by Google

mi a többi kiszámitási kulcscsal is arányban áll: mert a tiszta jövedelem 80 százalék után csakugyan nem lesz terhes a jövedelmi-adó-százalékot viselni. Az igy javaslatba hozott általános jövedelmi adó mellett igyekeztem egy eredményt elérni, melyre rég vágytam, melylyel egy fekete pontot kitörölni igyekeztem. Adótörvényhozásunknak egy különösen hibás, már alapjában és elvileg sem helyes intézkedése van. A föld-. ház-, kereset-, tőke- és minden egyenes adó, külön kereseti adó czimén és igy a legtöbb esetben alig igazolható czimen 4 százalékos adópótlékkal és igy kétszeresen van megróva. Én ez anomaliát meg kivánom szüntetni az átalános jövedelmi adónak a fenebbi alapokon leendő változatlan elfogadása mellett, igy, de csak is igy — ezen 4 százalékos személyes kereseti adót ezennel eltörleni inditványozom. Ezen 4 százalékos személyes kereseti adó eltörlése folytán a fenebbi alapokon a kiszámitási kulcsot arányosnak hiszem és nem tartom tulterhelőnek; az ezek alapján kiszámitott tiszta jövedelemre nem hozok nagyobb jövedelmi adót javaslatba, mint $3^1/_2$ százalékot. Ennyit inditványozok minden adóköteles jövedelem után kirovatni. A fenebbi kulcs és adótétel mellett tehát igy áll például a földbirtokra nézve a dolog; 1000 frt földadó után 140 frt fizettetnék, miután azon 4 százalék személykereseti adópótlék elesik, 100 frtot fog fizetni, és igy az általam javaslatba hozott adóemelés a földbirtoknál 10 százalékot tesz ki. E három és fél perczentes jövedelmi adótól kerek összegben mintegy nyolcz millió frtot várok a törvényjavaslat minden módositása nélkül.

Én, t. ház, az adóemelés ezen mértékét minimumául tekintem annak, mit az országnak tennie kell a jelen helyzet sulya alatt. És én azt hiszem, hogy ezen adót elbirja az ország, mert a nemzet adóképességét, melyet, elismerem, az utolsó évek csapása megingatott: én nem azon csapások sulya alatt itélem meg E csapások alatt nem annyira az adóképesség, de a fizetési képesség szenvedett, és remélni akarjuk mindnyájan, az okok átmenetiek lévén, melyek előidézték: átmeneti lesz az eredmény és ismét megerősödnek ama itt-ott megapadt források. És lehetetlen, hogy nyom nélkül maradt az a sok beruházás, a sok költekezés, melyek miatt épen a helyzet előállott.

Az utolsó évek csapása daczára is, mit mutatnak az adók? a kivetési eredmények az egyenes adóknál az adótétel minden emelése nélkül 1874-ben 2.290.000 frttal jobbak voltak, mint 1873-ban. A házbér-adónál 600,000 frttal. A jövedelmi adónál 1.682,000 frttal. Az 1874-ki év a legroszabb év, mert annyi sok csapás után ismét rosz termést adott és mégis a befizetések jobbak voltak, mint 1873-ban 600.000 forinttal netto véve, és 1875-ben ismét jobbak, mint 1874-ben, az eddigi félévi eredmények netto 4 millió nyolczszázezer forintnyi több bevételt mutatnak; 1874-ben például földadóból bejött az egész évi adó, azaz 35.600,000 frt és még ezenkivül egy fél millió hátralék, másfél millióval tehát több folyt be, mint 1873-ban. Jövedelmi adó 1874-ben 300,000 frttal folyt be több, mint 1873-ban. Illetékeknél fél millióval több folyt be, és a mi a fogyasztási adók, dohány és sójövedelemnél 1874 folyamában nem nagy tételekben elesett: az 1875-ben az eddigi eredmények szerint helyreüti magát.

És ha a viszonyok mostohasága az utolsó években nem gyarapitott is bennünket: nem szabad haboznunk, az adóemelés eszközéhez is nyulni, mert Magyarország hitele forog kérdésben; arról és komolyan arról van szó, hogy Magyarország erőfeszitéssel bár, de nem adja meg ellenségeinek az elégtételt, hogy alaposan mondhassa valaha bárki is, hogy ez ország nem tud és nem akar magán és mások nélkül segiteni. Hitem az, hogy nem habozhat itt senki, mihelyt azon megnyugvást meritheti, hogy bajainkon segitve lesz. Nem állitok föl optimisticus képeket; hanem állitom, hogy igenis, csak magas áldozatok árán lesz meg az eredmény, de igy meg is lesz az. (*Élénk helyeslés.*)

És én a megnyugvást birom, meg vagyok győződve, hogy ha azon uton maradunk, melyre e költségvetés lépett — a takarékosság és az áldozatkészség utján: — aránylag rövid idő alatt rendbe jöhetünk, ha csak valamely előre nem látott események számitásunkat nem zavarják meg.

Nem állitok én fel 3—4 jövő évi budgetekre részletekbe menő számitásokat: mert nincs csalékonyabb és veszedelmesebb dolog, mint képzeleti számokkal dolgozni. De rámutatok arra, a mi van s a mi lesz. És nekem az is elég. És hogy erre reámutassak, azt szükségesnek tartom; mert azt értem, hogy mielőtt valaki áldozatot hoz, tudni akarja: eléri-e ez áldozata által a czélt, a melyért azt meghozza. (*Élénk helyeslés.*)

Ha 8 millió adóemelést a mérlegbe beveszek, a 4 és fél milliónyi előbb érintett uj költség nélkül 3 és fél millióra rug a hiány, ezzel 8 millió forintot tesz ki, tehát 1875-höz képest realis alapokon egész 18 millió forinttal előbbrehaladtunk. A hiány, mely a lezárt mérlegben kerekszámmal 8 millió forinttal mutatkozik, kedvezőtlen viszonyok közt egy-két millióval nagyobb lehet; de nem lehet jelentékenyen nagyobb azon fedezeti leszállitások után, melyeket részleteztem. És igaz az is, hogy 1.300,000 frt rendkivüli bevétel előlegek czimen van a fedezet között felvéve, a mely minden évben nem folyik be. A hiány tehát eltüntetve még nincs; de meg van az ut jelölve, hogy eltünjék, és hogy az

Digitized by Google

azonnali haladás nagy: azt félreismerni nem fogja senki.

Hogy azt megitélhessük, lássuk: alapos-e fedezetem? Lássuk az 1874-iki kezelési és 1875. első félévi eredmények szerint: lehet-e számitani ezen mérleg alaposságára?

És itt alkalmat veszek egy kitérésre. Egy ma közzétett adat rectificatiójára veszek magamnak szabadságot, (*Halljuk!*) melyet egy perczig sem hagyhatok e nélkül a világba szétmenni. (*Halljuk!*) Egyike a főváros legtekintélyesebb napi lapjainak egy mai czikkében oly adatot tartalmaz, melyet nekem kötelességem rectificálni, ámbár talán nem látszik parlamentálisnak ez irányban kiterjeszteni figyelmemet; de nekem ez kötelességem, mert komoly a dolog, a melyről szó van és ily hirekkel szemben annak, ki az ország pénzügyeinek vezetésére hivatva van: a tényállás constatálásával nem szabad késni. E czikkben — teljesen meg vagyok győződve az illető czikkiró bona fideséről, de — oly nagy horderejü és határozottan téves adat van felvéve, hogy emlités nélkül nem hagyhatom. Az van mondva ugyanis, hogy Magyarország 1874-ben 105 millió forintot költött el a kölcsönvett pénzekből: azaz, hogy 1874-ben 105 millió volt a deficit Ezen tétel igy oda állitva, furcsa világitásba helyezné az én exposémat, és azért nem hagyhatom emlités nélkül. — Nem hoztam magammal részleteket, a documentumokat; mert ma reggel olvasván csak ezen czikket, mielőtt a házba jöttem volna, emlékezetemből kell a rectificatióra szükséges adatokat meritenem; de én ily dolgokban meglehetősen birok emlékezetemmel, és mondhatom, hogy a dolog egészen másként áll.

Meglehet, hogy 1874-ben kiadatott 105 millió azon kölcsönvett pénzekből; de nem 1874-re, hanem az előbbi évekre.

Méltóztatnak tudni, hogy igen nagy összeg fizettetett a kölcsönből az 1872—74-ig kötött függő tartozások visszafizetésére. Aztán azt is méltóztatnak tudni, hogy a pénztári elszámolásnál minden kiadott összeg bevezettetik a könyvekbe és azon esztendő végsummájában szerepelnek, melyben kiadattak. Mielőtt még a kölcsön folyóvá tétetett volna; ezen kölcsönre előlegek vétettek föl. Ezen előlegek is leszámitattak, és valószinü, hogy azok is ott, mint kiadások szerepelnek. Ez a második. — A harmadik az: Én emlékszem, hogy 1873. évben igen kedvező ősz volt, és igy ennek folyamában sokkal többet épitettek be vizi-szabályozásokba és vasutakba, mint máskor; mindenesetre sokkal többet, semhogy azon esztendőben kifizethették volna: mert novemberig folytatták az épitkezéseket.

Ezeknek költségét, mivel 1874-ben fizették ki, de nem az 1874-diki év terhére, és igy ezek nem 1874-iki, hanem ezek 1873-iki deficitet képeznek: mert mi igen sokat praeliminaltunk 1873-ra és 1874-ben fizettük mint meghosszabbitott hitelmaradványokat, melyek 1873-ik évről származtak át. Ezek iránt a részletes hiteles adatokat is előterjeszthetném; de ma nincsenek nálam, mert ez incidens váratlanul ért. Ki tudom mutatni a zárszámadásokból, melyeknek főösszegeit már 1874-ről ismerem, ki tudom mutatni, hogy 1874-ben nagy volt ugyan a deficit, igen nagy és ily nagy deficittel az ország pénzügyei sohasem lennének rendbehozhatók, és igenis kedvezőtlenek az azon évi eredmények; de annak, a mint azon czikkben mondatik: körülbelül csak felére rugott az 1874-dik évi deficit, a menynyiben az t. i. 54 millió volt. És miért volt ennyi? 54 millió azért volt, mert a póthitelek egy része is benne szerepelt. Ezen commentárral egészen más beiyomást tesz a dolog, és azért azt elmondani kötelességemnek tartottam. (*Helyeslés.*)

Lássuk már most — a tárgyra visszatérve — hogyan áll az 1874-iki kezelési és az 1875-iki évnek első félévi eredménye az állambevételt illetőleg? Lehet-e ezek szerint az általam előterjesztett mérleg alaposságára számitani?

A folyó évi két első negyed kezelési eredményeiről általában jelenthetem, hogy azok, a viszonyokat tekintve, tényleg elég megnyugtatók. Az egyenes adóknál 1875. első fél évében, az első két negyedben befolyt 2.185,243 forinttal több, mint 1874-ben. A fogyasztási adóknál 154,676 forinttal több, a bélyegnél és illetéknél 318,096 forinttal több, az államjószágoknál 910,310 forinttal, a bányászatnál 428,113 forinttal több, az államvasutnál 563,022 forinttal, különféle bevételeknél 1.556,000 forinttal több, ugy hogy leszámitva azon összeget, mely az ingó államvagyonból mint deficit mutatkozik, mely onnét ered, hogy az ingó államvagyonból az 1874. évben tőkeértékesitések történtek és az 1875-ikiben e czimen csak kamat szerepel: van szerencsém az eddigi kezelés eredményét a t. háznak hivatalosan bemutatni, mely szerint ezen félév alatt netto számitva 4.886,450 forinttal javultak az állambevételek, a mely összegből közel 4 millió forint tiszta többletnek tekinthető. (*Helyeslés.*)

Juliusban, az már a 7-ik hónap lévén, az állambevételek kedvezőbbek lettek 364,421 forinttal, s igy azt hiszem, nem csalódom, midőn állitom, hogy hála istennek, az 1875-iki év eddigi bevételi eredményei az 1874-ki évi kezelési eredményeket legalább is 7—8 millióval meg fogják haladni.

Ez az egyik tétel, a melylyel azt akarom bizonyitani, hogy költségvetésünk fedezeti része, ha — mondom, pár millióval kedvezőtlenebb lehet is eredményében, de nem fog azon arányban romolni, mint romlott eddig: mert reálisabb

Digitized by Google

annak fedezete. Ez egyike azon argumentumoknak, melyekkel azt akarom bizonyitani, hogy ezen költségvetés nem illusorius mérleggel állitja elő a maga végösszegeit; hanem a körülményekhez képest lehető reális alapra van fektetve. Bizonyitja ezt még egy számitás, melyet a jövő évet illetőleg a t. háznak most bemutatni szerencsém lesz. Én nem állitok fel soha hosszas számitgatásokat arra, mik lehetnek a budget részletei, 1878, 1879, 1880-ban: mert azt biztossággal nem lehet megállapitani. Én egy feltételhez kötöm a jövő évre fölvett mérlegemet, ahhoz t. i., hogy ha a t. ház az eszközöket megadja, melyeket javaslatba hoztam, melyet érintettem és ezután inditványozni fogok: akkor igen is, az eddigi tényleges eredmények alapján merem kimondani, hogy állapotunk gyökeres megjavulása iránt semmi kétség többé fen nem foroghat.

Én t. i. igy szoktam számitani, midőn a jövő esztendő képét akarom magam elé állitani, és ezzel legyen szabad mérlegem alaposságát és valószinüségét indokolni: mi folyt be tényleg, valósággal a mult esztendőben? lehet-e, és mily tényezők alapján lehet okszerüen, helyesen és alaposan többre is számitani? és mi akkor a végeredmény?

Igy számitva azon eredményre jutóttam, hogy költségvetésünk — zárszámadási összegekkel ezuttal nem szolgálhatok még, mert azzal még nem rendelkezem, minden részleteire vonatkozólag, — 1874-ik évi kezelési eredményei, melyek nem nagyon meszsze maradhatnak a zárszámadásoktól: mutatnak 134.222,000 frt tiszta netto bevételt. Ebben — mert nem akarok illusiókkal számitani — 2 millió azon összeg, mely ingó államvagyon értékesitéséből folyt be. — Ez nem lévén tervben 1876-ra, nem is veszem föl, és csak 132.225,000 frtot számitok.

Ha most a 132 millióhoz hozzáadom azt, a mit alaposan lehet várni 1876-ban, az azóta beállott, vagy működésbe jött tényezők a megszavazott és még csak 1875 közepén életbe lépett adótörvények alapján: azt hiszem, előállithatom elég hiven képét annak, hogy mit lehet alaposan 1876-ra várni. 1876-ra ezen 132 millióhoz hozzáadhatok a kataster-jövedelemből egy milliót, a mit bizonyosan várhatunk; a kereseti adónál $1^1/_2$ milliót, a házbéradónál 1 milliót; a törvényben foglalt adóemelést véve tekintetbe: hozzáadhatok továbbá az uj, a szállitási adók eredményéből 2.400,000 frtot, a luxusadónál 600,000 frtot, a vadászati fegyverekkel együtt, melyre számithatni vélek, a bor- és husfogyasztási adó folytán, melyet 1875-ben hoztunk be, 300,000 forintot, a vadászati jegyekért 500,000 forint, illetéki hivatalok felállitása által 1.000,000 forint, miben nincs kétség; ha ehhez hozzá vesszük, hogy én azon javaslatok elfogadása után, melyeket a t. háznak teendő leszek a közadók kezelésére nézve: biztosan számitok arra, hogy az adóhátralékok tisztázását már 1876-ban tényleg megkezdhetjük, és hogy ebből 4.000,000 frt bevételre, a mi 1875-re fel volt véve, de be nem jön, 1876-ra már számithatunk. Ha még ehez hozzáadjuk azon negyedfél millió frtot, melyet én a gazdasági és egyéb ágazatok bevételeinél 1876-ra netto megtakaritottam, mint a költségvetés részletei bebizonyitják és melyekkel azok bevételei 1876-ra eo ipso emelkedni fognak: akkor kijön 150 millió frt. Az 1876-ik évi költségvetésben a bevételek 156 millió frtban vannak előirányozva, tehát csak 6 millióval többre, mint mennyi az elősorolt czimek alapján feltehető, hogy bejön.

És miért mercm én ezen 6 millió többletet előirányozni? Azért, mert 1874-ben is volt emelkedés a bevételekben és van tényleg 1875-ben is De én nem veszek két évi emelkedést, csak a jelen félévi kimutatások szerint, melyeket a t háznak bemutatni szerencsés voltam: veszem a jelen évre már tényleg beállott egy évi, ezen már constatálható emelkedést 8 millióra. Ezen 8 millióra pedig egész valószinüséggel számithatni vélek: miután az uj adó-törvények nélkül is már eddig ez összeg felénél nagyobb része mint többlet már 1875-ben azon tényezők nélkül is befolyt, melyek a többletek többi részét eredményezték. És igy az 1875. évi tiszta bevételek positiv eredményét veszem alapul. 1876-ra további természetes emelkedésre nem számitok, mert az elsorolt bevételi növekedések az 1875-ik 2-ik felében életbe léptetett és most javaslatba hozandó törvények és rendszabályok eredményét képezik, és akkor beveszünk 158 milliót; pedig csak 156 millióval vannak a netto bevételek költségvetésemben az uj jövedelmi adón kivül felvéve és 2—3 millióval a rendkivüliek: tehát elmondhatom, hogy összevág ezen számitás eredménye a praeliminált fedezettel.

Ezzel, t. ház, gondolom, bizonyithatom azt, hogy bár a természetben sincs ugrás és ily idült bajokat rögtön orvosolni nem lehet, habár azért, hogy 1876-ban végleg a deficit el nem tünik, állithatom, hogy ha mi a közelebbi években ezen az uton, de csakis ezen az uton, az adóemelés elfogadása és takarékosság megtartása mellett és a többi javaslatba hozandó rendszabályok utján fogunk haladni: akkor bajainkból ki fogunk bontakozni s pár év alatt pénzügyi állapotainkat végleg és alaposan rendezni fogjuk. *(Helyeslés.)*

De hogy ezt tehessük, t. ház, mihez természetesen mindezek mellett is, mindezek után is az idő kedvező járása szükséges: van ezen operatiónak, van ezen egész javitási mütétnek egy lényeges előföltétele, és ez a pénzügyi administratió gyors megjavitása.

Attérek a ministeri admistratió reformjára. Mielőtt erről szólanék, leteszem a ház asztalára,

Digitized by Google

mint költségvetésem integrans részét az általános jövedelmi adóról szóló törvényjavaslatot. kérvén azt a pénzügyi bizottsághoz utasittatni

Csak egy szót még ezen uj adóról. Én javaslatba hozom azt, mert elkerülhetlennek tartom, és mert ennek tartom: tőle semmi körülmény között el nem állok. Azt mondják: uj adó az, nem egészen rendszeres, nem tiszta incometax. Theoretizálás ide, theoretizálás oda; nem állhatok el tőle: mert mi nem várhatunk. Nekünk erre feltétlenül szükségünk van, és mert erről rendületlenül meg vagyok győződve: inditványoztam.

Addig, mig a közadók kezelése az országban azon hiányokkal fog küzdeni, melyekkel ma küzd: addig csakugyan nincs reménységem, hogy az adók pontos befizetése biztosittathassék; nincs kilátásom az adóhátralékok apadásához; és épen azért, mert az adók befizetése és az adóhátralékok apasztása nélkül mérlegünk fen nem tartható: ezen bajok gyökeres gyógyitásáról okvetlenül gondoskodni kell. (*Helyeslés a középen.*)

Én, t ház, részleteiben most nem ismertethetem ezen törvényjavaslatomat, mely készen áll, és melyet november legelején a közadók kezelésének rendszeres megjavitása tárgyában a t. háznak be fogok mutatni; nem tehetem ezt már azért sem, és ebben keresem előnyét ezen törvényjavaslatomnak: mert szerves összefüggésben vannak azon alkotásokkal, melyeket az egész administratió rendezése czéljából annak idején a ministerium bemutat, és melyek, megvagyok győződve, az administratió gyökeres javitására fognak vezetni.

De kötelességemnek tartom mégis némelyeket megjelölni, mert ezen rendezés annyira előfeltételét képezi költségvetésemnek, hogy ezen administrativ-reformra csak épen oly nagy sulyt helyezek, mint az adóemelésre; nekem arra épen ugy szükségem van; a nélkül az én költségvetésem nem egész; aki engem elválaszt ezen dolgoktól: az elválaszt a magam költségvetésétől. Azon irányelvek, melyek alapján én a pénzügyi administratiót rendezhetni vélem, röviden összevonva a következők: (*Halljuk!*) A baj, a hiba, mely ma a pénzügyi administratióban megvan: főleg abban leli okát, hogy a mi pénzügyi igazgatásunk elszigetelve áll az ország többi közigazgatási szervezetétől. (*Helyeslés. Ugy van!*) A közigazgatás többi része, mondhatni semmi irányban sem használható fel a pénzügyi szolgálat érdekében; (*Igaz! Ugy van!*) egészen különáll attól, nincs vele érdekközössége, nincs köztük összetartó kapocs. Kénytelenek vagyunk ma föntartani a közigazgatási többi része mellett azzal parallel egy egész administratiót, és azért, mert a kettő egymás mellett elhalad, elsétál, sőt néha ellentétesen működik, de egymással karöltve sohasem jár: azért van a mi pénzügyi administratiónknak annyi baja. (*Igaz! Ugy van!*)

Én azért iparkodom, hogy az administratió egész ágának rendezése által ezen hiányon segitsek. Én a harmonicus összhangzásnak létesitése, a létező közigazgatási apparatusnak a pénzügyi szolgálatba bevonása által, a felelősség szigoru körülirása, a fegyelmi eljárás szabályozása és minden egyéb az állami érdekek szempontjából szükséges garantia megszerzése mellett, és egyéb czélszerű intézkedések által akarok a bajon segiteni, és a szerves összefüggést létesiteni. (*Élénk helyeslés.*) Hogy pénzügyi administratiónknak hü képét adjam, ma rendelkezem az országban a pénzügyi igazgatóságokkal, adóhivatalokkal; de az igazgatósági bureauk küszöbén, az adóhivatali ablakpárkányon tul egyiknek sem terjed ki a hatása a terrenumra, melyen működik; más organuma nincs, mint az általánosan, és joggal kifogásolt és általam is helytelennek tartott adó-végrehajtó. (*Helyeslés.*) Ugyan kérem, hogyan várjuk azt, hogy ezen apparatus, mely idegen test a testben, mely elszigetelve áll azon elemek közt, a melyekkel érintkeznie kell és nincs összefüggése azon területben, hol működik: sikeresen működhessék. (*Ugy van! Igaz!*)

Én tehát a pénzügyi igazgatóságoktól és az adóhivataloktól el akarom venni teljesen, és minden részében, — mert ez gyökeres reform és ha önöknek a ház szélső jobbján ugy tetszik, rendszerváltozás lesz, — el fogom venni — mondom, az egyenes adók kezelését és át fogom ruházni az egyenes adók kezelését azon szervezetre, melyet a közadministratiónak javaslatba hozandó rendezése mellett minden megye székhelyén felállitani szándékom: a királyi adófelügyelőkre, — ugy, hogy a pénzügyigazgatóságnál az egyenes adókra nézve csak a számviteli ellenőrzési (szigorlati) szolgálat marad meg; egyébbként hatásköre a direct adókra semmiben sem fog kiterjedni. Az adóhivataloknál pedig csak a befizetés, a pénztári szolgálat fog maradni. Ez nem uj hivatal lesz, a mit felállitok a többi mellett; de a pénzügyi igazgatóságoktól és adóhivataloktól veszem el a személyzetet és ujjászervezem ezeket, ugy, hogy 10% költségkimélést, 10% megtakaritást remélek. (*Helyeslés.*) A királyi felügyelőket pedig beilleszteni szerves összefüggéssel azon uj közigazgatási organismusba, mely minden megye területére az állami és önkormányzati közigazgatás minden ágazatának összhangzatos vezetése és ellenőrzése czéljából annak székhelyén szerveztetni fog. A királyi adófelügyelők és alárendelt személyzeteik fogják a közadók kivetésének, beszedésének, kezelésének és végrehajtásának nagy munkáját közvetlenül vezetni, és folytonosan, ha

Digitized by Google

kell, a helyszinén is ellenőrizni. (*Élénk helyeslés.*) Ők fogják sommásan kiadni a fix-adó tételeket a községeknek, és ezek fogják azt repartiálni egyénenkint a közigazgatási közegek és részben a királyi adófelügyelő és személyzete közvetlen ellenőrzése mellett, a közigazgatási közegek fölött pedig az adófelügyelő gyakorolja a felügyeletet (*Helyeslés.*)

Nem szabad akkor előfordulni azon esetnek, hogy Budapest fővárosa lakosainak egy része csak az év vége felé tudja: mi az adója? (*Felkiáltások: Ugy van! Helyeslés.*) Nem lesz többé oly laza, bonyolult és hatálytalan az administratió; mert méltóztassanak hinni, nem az organumokban van a baj. Én, a ki ott közelről látom a pénzügyi administratió mindennemü organumának munkáját: tudom mindazt, mily visszavonással, mennyi akadálylyal, majd legyőzhetlen nehézséggel kell küzdeniök. És ezért, — elég sajnos! — néha jutalmul a közönség és hatóságok részéről ellenszenvvel kell találkozniok; én tudom, hogy azon rendszertelen rendszerben, a mely adótörvényeinket jellemzi, azon tömkelegében a néha rögtönzött, a szükség percze által dictált, a ránk maradt adószabályoknak, melyekben igazán ember legyen, a ki minden részletben eligazodni bir, (*Felkiáltások: Igaz! Ugy van!*) mennyit kell azoknak fáradniok, hogy csak azon eredményeket felmutathassák, melyeket felmutathatunk. Higyjék meg uraim, nincs nehezebb szolgálat a pénzügyi szolgálatnál fen és alant. Ott sok jeles államhivatalnok, sok becsületes és munkás, szorgalmas ember izzad azon munka alatt, melyeket birálni könnyü, de végezni nehéz. (*Helyeslések.*) Tehát a baj nem az egyénekben van, hanem a rendszerben van.

A kivetést gyökeresen akarom szabályozni és részletes intézkedésekkel ellátni, rendezni akarom az adók befizetését, behajtását és a végrehajtási eljárást. Szóval a közadók kezelésének módozatait rendezni minden irányban. Javaslatomban a közvetlen befizetésre nézve a királyi adóhivatalokat s a közvetve fizetőkre nézve a községeket, illetőleg a községi állandó adószedőket állapitom meg, ez irányban is folytonos felügyeletet biztositván a pénzügyminister organumainak. Ezen pénzügyi organumok karöltve járván a közadministratio egyéb organumaival: ezen intézkedések biztositani fogják e téren a helyesebb, gyorsabb administratiót. A végrehajtást is az adóvégrehajtók intézményének teljes megszüntetése mellett gyökeresen átalakitom és uj organumokkal szándékozom biztositani. Nem lehetnek ezek mások, mint a legtermészetesebb organumok: a mai közigazgatási szervezet organumai. (*Helyeslés.*) Körül kell irni a felelősséget, szigoruan körül kell venni az intézményt garantiákkal, biztositani kell: és én biztositom javaslatomban a fölügyelőnek rendelkezési jogát, — és gondoskodni ezek hatályosságáról, de kell neki adni szabad mozoghatási tért is.

És midőn igy összhangba kivánom hozni az állami és önkormányzati közegek müködését, a törvényhatósági és községi organumokra kötelességeket rovok, melyeket saját organumom által, de ezuttal hatásosan ellenőrizve teljesitnek: ekkor bizonyosan jobban és sikeresebben fog az egész apparatus müködni. (*Élénk helyeslés a középen.*)

És e mellett meg lesz a kölcsönös ellenőrzés az állami organumokra ép ugy, mint az önkormányzati közegekre nézve. És én ezen megfelelő garantiák mellett egész nyugalommal bizom oly szervezetre az adók kezelését. Messze vezetne ezeket t. ház részleteznem. Javaslatomnak csak irányelveit kivántam előadni. Ebben igen részletes intézkedések vannak minderről, s azokat a t. ház előtt annak idején motiválni fogom. Most csak egyet akarok kiragadni. Nagyon röviden akarom előadni. (*Halljuk!*) Ezen javaslatban inditványba hozom azt, mit igen t. hivatalbeli elődöm már javaslatba hozott, hogy az adóhátralékok ügyének lebonyolitása iránt történjék erélyes lépés. (*Helyeslés a középen.*) Az nem türhető állapot, hogy a mi zárszámadásainkban évenkint oly sok millió adóhátralék jelenjék meg; mert a kik adósak, fizessenek, s a ki nem tartozik: azt ne zaklassa senki. (*Helyeslés a középen.*) Ugy vagyok meggyőződve, hogy ezen adóhátralékok között nagy összeg van olyan, mely behajthatatlan, melyet le kell irni, melyet le kellett volna irni már régóta: mert ezek az 50-es évek óta vezettetnek máig. Mi ugy tettünk mindig, mint a rosz üzlet-ember, ki nem akar soha semmit leirni. Vezettünk számadásokat nagy követelésekről és rontottuk hitelünket és ámitottuk önmagunkat. (*Igaz! Ugy van!*)

Javaslatomba felvettem azon intézkedéseket, miszerint commissionális tárgyalások által ezen irányban minden embernek adója liquidáltassék, minden ember tartozása megállapittassék és a hátralék a fenforgó viszonyokhoz képest annak nagysága és az évi adótételek szerint, valamint a jogczim tekintetbevételével megállapitandó részletekben: de akkor azután szigoruan behajtassék. (*Helyeslés a középen.*)

A mit az administrationális reformban czélozok, az: az, hogy bevonassék a közigazgatásnak létező és egészséges alapra helyezendő egész organismusa kellő felelősség és megfelelő garantiák mellett, melyek teljesen biztositják az államkincstár és a pénzügy érdekeit a működésben, de e mellett a pénzügyminiszter vezető kezének erejét és hatását akarom biztositani, hogy az magát a peripheriának legszéléig is érvényesithesse; mert e nélkül az állami bevételek pontos befolyásáért a felelősséget el nem vállal-

Digitized by Google

nám, anélkül a felelősséget a pénzügyek vezetéséért elviselni nem lehetne: mert a pénzügyeknél, kivált az adóügyeknél nagy óvatossággal kell eljárni minden irányban.

És én azt hiszem, hogy midőn igy ezen reform által czélom az: biztositani az állami bevételek pontos, rendes befizetését, egyuttal a közadók kezelésének rendezése, gyorsabbá és egyszerübbé tétele által közállapotaink egyik fontos részét javitom, az adófizetést magát könnyitem, sőt az adóképességet emelem. (*Helyeslés.*)

Ha a tisztelt ház törvényjavaslatomat annak idejében elfogadja: biztositva látom fedezetemet és a benne felvett négy millió adóhátralék befolyását. Nem illusiókat festettem, azokat pénzügyekben táplálni nem természetem, és ma bünnek tartanám bárki részéről. A helyzet komoly és korántsem rosz az, de meglehet javitani, a módokat legjobb hitem szerint kijelöltem és mi javaslatba hozandjuk. Ezek nélkül nincs segitség; ez is hitem. Az a minister, a ki a leginpopulárisabb dologgal áll elő, adóemeléssel, mondván, e helyett mást nem nyujthatok: az nem optimista. (*Helyeslés.*)

T. képviselőház! Elmondván már most igy általános vonásaiban azokat, a miket a teendő intézkedésekre vonatkozólag szükségeseknek tartok: engedje meg nekem a t. ház, (*Halljuk!*) hogy még kiterjeszkedjem azon kérdésekre, a melyek nélkül nem teljes a pénzügyi exposé. (*Halljuk!*)

Az 1876-ik esztendei mérlegben mutatkozó 8 millió hiány fedezést igényel. Közbevetőleg föl kell itt emlitenem, mit futólag egyszer már érintettem, hogy ezen 8 millió hiányban benne van már azon két és fél milliónyi összeg, mely a hadképesség egyik nélkülözhetlennek bizonyult kellékének, a hadsereg felszerelésének uj rendszerü ágyuk beszerzésére részünkről az idén megkivántatik. E tétel szükségére vonatkozólag teljes meggyőződést szereztem, melyet bármikor is fentartani s minden irányban indokolni kész vagyok s melyért a felelősséget öntudatosan bárkivel szemben a mai pénzügyi helyzetben is mindig, elvállalom. (*Mozgás; helyeslés a középen.*)

A fenmaradt 8 millió hiánynak fedezésére én az ország áldozatkészségét további direct adóemeléssel igénybe venni nem akarom. Megelégszem a jövedelmi adóval, melyet 8 millió összeg erejéig be kell hoznunk,

A mit ezenkivül annak idején javaslatba hozok, t. i. az indirect adóknál novelláris uton az adó alól kibuvás, megakadályozás, igazságos elosztása stb. által fokozni a jövedelmet, a fenmaradó 8 millió hiánynak természetére is egyet kell megjegyeznem. Ezen budgetben a kiadások között tőke-törlesztésre van felvéve $6^2/_4$ millió, cataszterre mint átmeneti költségre $2^2/_4$ millió, egyéb beruházásokra $2^2/_4$ millió, ágyufelszerelés $2^2/_4$ millió, garantia 15 millió, 8 millió hiány mellett ily nemü kiadások vannak költségvetésemben. Ezen hiányt s ez nagyon természetes, — készletekből kell fedezni; de nem a megkötendő kölcsönből, hanem a meglevő és rendelkezésre álló és a jövő január elsejére átmenő készletből. Én mindég mondtam azt, valahányszor e kérdésben szóltam a mult országgyülésen, mióta e helyről szólok, hogy komoly igyekezettel sikerül megtakaritani a meglevő készletekből az idén annyit, hogy azon hiány, mely a költségvetési mérlegből előáll: fedezhető lesz. Megmondta ezt az én t. elődöm is annak idején s igy ezen dologban nincs semmi uj! Jelenthetem a háznak, hogy igenis azon összegek, a melyek ma rendelkezésre állnak, az utolsó megkötött kölcsönből 1874-ből: azon külcsönkészletek megszaporodtak a keleti vasut prioritások eladása következtében visszafizetett összegekkel, a melyeket a kincstári előlegek visszatéritése fejében az állampénztárba befogadtam és ezen készletekkel, tekintve a bevételeknek mai állapotát, és a pénztárnak mai helyzetét: én az 1876. évi költségvetési hiányt képes vagyok teljesen födözni, sőt azt reménylem, hogy a kedvező viszonyok közt az 1877-ik esztendőre még az előbbi készletből valami átmegy. És mi lesz 1877-ben? 1877-ben az lesz, hogy ha ezen uton megyünk, ha a t. ház javaslataimat elfogadja, és ezeket nekem a javaslatok megszavazása által készpénzre felváltja és értékesithetővé teszi: 1877-ben a hiány mindenesetre kisebb lesz 8 milliónál.

És az azutáni években? Elkészül a cataster, mely több millióval neveli bevételeinket; előbb meg a közmunkaérték jobb kihasználása, megtakaritás, a birói ujjászervezés végleges keresztülvitele, az indirect adók reformja helyreütendik teljesen a mérleget pár év alatt.

Oly ország pedig, a melynek oly válságos idők után sikerül ekkép berendezni magát és ily mérleggel saját filléreiből és rendes eszközökkel 8 millió hiány mellett fedezni — mint emlitém — $6^2/_4$ millió törlesztést, $5^4/_2$ millió beruházást, $2^2/_4$ millió ágyu-költséget és 15 millió garantiát, és mindezt a maga becsületéből: azon ország hitelképes ország, és pénzügyei tartós és teljes megjavitására megtett mindent, a mit tehet, (*Helyeslés. Elénk tetszés*) és beruházásokra, vagy kölcsöntörlesztésre annak idejében igénybe veheti jó föltételek közt a hitelt. Rögtön rendezett állapotba belépni lehetetlen.

Elégedjünk meg azzal, hogy ennyit lehetett realisálni aránylag rövid idő alatt. Azonban t. ház, mire minekünk szükségünk van: az nem kölcsönpénz az 1876-iki hiányfedezésre; de igen is pénz egy más nem kevésbé égető szükségletnek fedezésére. Magyarország pénzügyeinek kez-

Digitized by Google

detén 1867 és 1868-ban, midőn még jobb idők jártak az állami pénztárakra, nem levén azon nagy kiadások, melyek meg vannak ma is, és kölcsönök létezvén, melyek a kellő perczben azon állapotba hozták a pénzügyminister, hogy az év első felében befolyandó jövedelmekből fedezheti és biztosithatja azokat: könnyü helyzete volt a pénzügyministernek E helyzet azonban megváltozott, Ma nekünk kölcsönalapjaink nincsenek és nincs üzleti tőkénk. Hiszen a legkisebb üzletet sem lehet vezetni üzleti tőke nélkül. Hol van üzlet, vállalat, a hol mindig folytonos, egyenlő bevételi arányokra lehet számitani? enélkül az üzleti tőke nélkül sem a magánéletben, sem a közéletben nem functióképes az ember, a ki üzletet vezet és nem functióképes az állam. Nekünk tehát üzleti tőke kell, a melyből az első hét hónap alatt minden körülmények között előálló pénztári különbözetet fedezni lehessen. Méltóztatnak tudni, hogy január és julius 1-én vannak a nagy fizetési napok. A hét első hónapban, illetőleg nem is hét, hanem hat első hónapban, — mert már juniusban meg kell lenni a pénznek, mert nem várhatok julius 1-ig, — a hat első hónapban Magyarország kiadásainak legalább háromnegyed részét, jó körülmények közt kétharmad részét fedezni kell. Bevételei pedig az év első felében nincsenek ugyanazon arányban, azon természetes állapotnál fogva, a mely közgazdasági viszonyaink egyoldalusága következtében meg van, a mikor az évi termés, az évi aratás bekövetkezése előtt a bevételek nagyon lassan folynak be, nemcsak a földadó után, hanem minden adónemnél: mert nálunk minden kereset szoros viszonyban áll a termés eredményével. A lassanként befolyó bevételek és kiadások tömeges összegyülése nem férnek meg egymással és igy tökéletesen bilancirozott budgettel, saldirozott mérleggel sem lennénk képesek kellő tartalék nélkül az év első felében fedezni a tömeges kiadásokat.

Azért én, t. ház, javaslatba hozok egy kölcsönt, nem azért, hogy az 1876-iki deficzitet fedezzük, — erre nincs szükség; de igen is, hogy az 1876-iki év első hónapjaiban előálló pénztári hiány fedeztessék, a mi állandó tartalékkészletünk azután épségben át fog menni a 76-iki évről az 1877-ikre.

Ezen czélból én a t. háznak annak idején javaslatot fogok tenni. De miután azon helyzetben vagyok, hogy a sulyos fizetési hónapok már hátam megett vannak, azokat már kiállottam, s most a nagyobb bevételekre számithatok és pénzkészleteink elég erősek: ha időszerünek és alkalomszerünek látom, megkötöm a kölcsönt; de várni tudok és fogok is, mindaddig, mig a legkedvezőbb és legalkalomszerübb conjuncturák fognak előállni. Ezen állandó tartalékkészlet beszerzésére kell nekem 1876-ra azon 2 millió, melyeket előadásomban emlitettem. Ezt vettem fel a költségvetési mérlegbe. Ezen összegnél több nem is kell: mert nem lesz szükség az egész éven át az egész összegtől kamatot fizetni. (*Élénk helyeslés.*)

Legyen szabad a t. háznak még egy pár kérdést felemliteni, (*Halljuk!*) egy pár kérdést, melyet én mellőzni nem tudok: mert egészéhez tartoznak azoknak, a miket azon nagy processusban, a melyből egy zilált államháztartás rendezésének nagy munkája áll, szem elől téveszteni nem lehet. Van egy pár oly kérdésünk, mely igen sokszor felvettetik a közvéleményben, és sokszor helyesen, sokszor helytelenül tárgyaltatik. Szükségesnek tartom, hogy habár nem fogok valami nagy dolgokat mondani, ezekről nézetemet elmondjam. (*Halljuk!*) Egyik a vasuti csoportositások kérdése. Oda állittatik e kérdés mint olyan, mely nélkül az állami háztartás rendezése nem képzelhető és a melytől igen nagy eredményeket lehet várni. És helyesen állittatik oda, mert ez is az egészhez tartozik, én is a kiadásoknak bizonyos mérséklését, a garantiák apasztását várom ettől. De nem ez az egyedüli és fő ok: a miért ezen kérdést igen nagyfontosságunak tartom, olyannak, a melynek megoldását kézbe kell venni és mielőbb, a mint csak lehetséges. Én a vasutak egészséges, helyes csoportositása nélkül nem képzelhetem az ország közlekedési politikáját biztos alapokra fektethetőnek. Nincs enélkül helyes, egészséges forgalmi, a kereskedelem valódi igényeinek megfelelő tarifapolitika, nincs enélkül megtakaritás az improductiv kiadásokban; nincs enélkül helyes kereskedelmi s forgalmi irányzat. Ennek megteremtése lebeg a mi szemünk előtt is, és ha ügyes alkalmas pillanatban megoldatik a feladat: akkor a garantia egy részén is könnyiteni fogunk.

De t. ház, ez oly természetü kérdés, a melyet nem lehet ám akkor megoldani, mikor valaki jónak, helyesnek tartja; ez oly természetü kérdés, a melyre a conjuncturák véghetetlen befolyással vannak. (*Helyeslés.*)

Miről van itt szó? Arról, hogy más helyesebb, uj hálózatok, más csoportozatok és társulatok alakuljanak; mert csak nem juthat eszébe senkinek, hogy az állam vegye a kezébe a vasutakat. (*Felkiáltások: Ugy van!*) Ezen társulatok megalakulása nem mehet keresztül máskép, mint azzal, hogy az európai pénzpiaczon ezen uj czimleteknek előnyös elhelyezés kerestessék. Már pedig rendezetlen hitelviszonyok között, akkor, mikor vasuti papirjaink roszul állanak, akkor, mikor minden ember, a kinek kináljuk, rámutathat, hogy vasuti papirjaink alacsonyan állanak: ilyenkor a kérdést ugy megoldani, hogy abból megtakaritás is származzék, nem lehet. (*Élénk helyeslés.*)

Épen azért e kérdés az állami hitelviszonyok rendezésével elválhatlan szoros kapcsolatban áll;

Digitized by Google

e nélkül forcirozva meg lehet oldani, hogy valaki csak eredményt mutathasson fel. Lehet csinálni egy-két csoportositást; de csak áldozatok árán, pedig ezeknek ideje már lejárt.

Azért mondom el ezeket, hogy elébe vágjak azon vádnak, hogy a vasuti csoportositásban nem csinált a kormány semmit. Én ezen vádat, ha netalán támadna: alaptalannak, üresnek mondhatom.

Itt van egy másik kérdés, melyről szólanom kell; ez az államjószágok eladásának kérdése. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nincs t. ház, Magyarország pénzügyeinek terén ennél nagyobb, fontosabb, következéseiben mélyebbre ható kérdés.

Miről van itt szó? Arról van szó, hogy az államjavak az állam kezéből elidegenittessenek. Én t. ház, magam is azon nézetben vagyok, hogy az állam eleget tesz hivatásának, ha az állami feladatok megvalósitására szánja összes erejét, és nem osztja meg figyelmét, nem osztja meg rendelkezése alatt álló intellectualis elemeit, gazdasági, iparvállalkozási, bányászati, hutászi, kereskedelmi és más minden néven nevezendő üzletek közt; mindez nem való az államnak, ezektől szabadulnia kell. De a sorrend megtartása és az idő megválasztása a kérdés jó megoldásának titka.

Az államjavak sorában vannak először a bányák. A bányákra nézve ez a nézetem, hogy a vas- és kőszénbányákat, melyek oly nagy költséggel dolgoznak, melyek az országnak nagy beruházási költségébe kerültek, melyek, ha tovább az állam kezén állanak, nem felelnek meg azon közgazdasági czélnak, melyre hivatva vannak: mentől előbb a magánipar kezére kell átbocsátani. (*Helyeslés a középen.*) Ezek üzlete nagy tőkét igényel, az államnak be kell fektetni belé jök pénzeket, s az a pénz vagy nincs, vagy drága. És épen azért a t. ház jóváhagyásának reményében megismertettem a kezdeményező lépéseket. (*Helyeslés.*) Nem azért tettem, mintha el akarnám fecsérelni Magyarországnak bármely államjavát; hanem azért tettem, hogy a külföld figyelmét felhivjam rá. Ha nem adnak jó és elfogadható feltételeket, elfecsérelni nem fogjuk; mert nem vagyunk rá szorulva. (*Élénk helyeslés a középen.*) Nem deficzit fedezésére vannak felvéve; (*Általános helyeslés*) nincs azokból a budgetbe egy krajczár is a hiány fedezésére praeliminálva. Én fentartottam magamnak a szabad mozgás elhatározását; ha jó feltételeket adnak: elfogadjuk; ha nem: nem. (*Helyeslés a középen.*)

Ami az államerdőket illeti, az államjavak e második nagy complexumát, ezekre nézve az a határozott nézetem, hogy az államerdőket az ország kezéből kibocsátani igen fontos közgazdasági tekinteteknél fogva nem lehet, nem szabad. (*Élénk helyeslés a középen.*) Az államerdők közül csak azokat lehet eladni, melyek bányaüzlethez levén kapcsolva, a bánya nélkülök nem használható, vagy pedig a később eladandó államjószágok kiegészitő complexumát képezvén, ezekből ki nem hasitható. (*Helyeslés a középen.*)

Harmadik része az államjavaknak az államjószágok, melyek a szoros értelemben vett államjavak neve alatt szoktak értetni. Miről van itt szó? Arról, hogy eladassék egy complexum, mely felér egy pár régi kisebb német fejedelemséggel. Itt van 11,016 cat. hold belsőség, 406,568 cat. hold szántóföld, ménes-birtokon, s a közösökön kivül. Van 98,315 cat. hold rét, 328,783 cat. hold legelő, 2718 cat. hold szőlő, 2,700.000 cat. hold erdő, Horvát-Szlavonországban és a határőrvidéken 1.000,000 cat. hold erdő. Leszámitandók ebből a később kihasitandó erdőterületek; de ezen birtokok mindamellett közel 4.000,000 cat. holdat meghaladnak. Már most ebből a gazdasági birtok kitesz kerekszámban legelővel, réttel együtt 800.000, mindenesetre 6—700,000 cat. holdat.

Én azt hiszem t. ház, hogy az államjavak eladását annak idején egy rendszeresen átgondolt terv alapján és szerencsés conjecturák között csakugyan következetesen és a körülményekkel számolva keresztülvinni kell; mert határozottan azon nézetben vagyok, hogy az államjavakat mi igen sokáig meg nem tarthatjuk, és ezt a középbirtokos osztály gyarapodása miatt is nagyon kivánatosnak tartom társadalmi, politikai és közgazdasági tekintetben: de határozottan azon nézetet jelentem ki, hogy én Magyarország állami jószágainak eladását most nem tartom időszerünek és nem alkalomszerünek. Magyarország ezeket most nem dobhatja a piaczra (*Élénk helyeslés*); nem tartom pedig azért az időt elérkezettnek: mert ma azon osztály, t. i. a közép- és kisbirtokosok osztálya, melynek erősbitése feladatunkat képezi, (*Igaz! Igaz!*) nem képes ma abból acquirálni. Még annak idején is ugy kellend az operatiót keresztülvinni, hogy ezen osztály könnyen záloglevelek segitségével hozzájuthasson ezen államjószágokhoz. De ma ezen operatiót nem fogom megkezdeni: mert ez annyit jelentene, mint Magyarország összes birtokát 20 perczenttel depreciálni. (*Élénk helyeslés a középen.*) Én azt nem akarom és nem fogom tenni azért: mert Magyarország állami jószágait sem közgazdasági, sem pénzügyi, sem társadalmi tekintetben még egy ideig nem adhatja el, és csak a kedvezőbb viszonyok beállta mellett tartom czélszerünek az eladást megkezdeni; addig pedig az államjavak tiszta jövedelmét kell emelni.

E jövedelmek egyébiránt a számadások szerint $2^{2}/_{4}$ milliót tesznek tisztán erdők nélkül, és én megtettem erre a lépéseket, a kezelési költségeket 40%-al leszállitottam, a bérhátralékok ügyét tisztázni akarom egész erővel és azoknak törlesztését szándékozom előmozditani, az elkü-

Digitized by Google

lönzési és szabályozási kérdéseket pedig siettetni szándékozom. (*Helyeslés a középen.*)

Kapcsolatba lett ezzel többször már több ideje óta hozva a conversió kérdése (*Halljuk! Halljuk!*), és az nem szenved kétséget, hogy ez volt egyik ok, ezen kényszerüség érzete volt a rugó: a miért az államjószágok eladása sürgettetett és komolyan szóba hozatott. Kétségtelen is, hogy nagy baj az, hogy az államjószágok, habár azokat annak idején el akarjuk adni, de ép azért, mert most nem akarhatjuk eladni: zálogul vannak lekötve a 153 milliós kölcsönért, és hogy ezen teher nyomja Magyarország állami pénztárát. Én azonban tisztelt ház! ámbár ezen birtokok hypothekául szolgálnak ezen kölcsönnél, melynek visszafizetési ideje közeleg, én mindamellett is, habár végzetszerüen kimagaslónak látom is ezen conversió kérdését a magyar finánczianak: én annak daczára azt merem mondani és azt állitom, hogy még azért nem fogjuk államjószágainkat áruba bocsátani, mert más módokat teszünk lehetőkké; az azokról való gondoskodásnak első alkalma itt van, első feltétele itt rejlik, e javaslatokban.

Egyenesen kimondom, hogy a magyar földbirtoknak 20 százalékkal való értéktelenitését — pedig ezt vonná maga után az államjószágok rögtönzött eladása, — én előidézni nem akarom: mert catastrófának tartanám. (*Helyeslés.*) Én Magyarország pénzügyeinek rendezését ezen nagy kérdés megoldása nélkül nem tartom lehetségesnek. Nincsen a mi politikánkban, nincsen a mi pénzügyi feladataink között egyetlen egy oly kérdés sem, mely fontosságra nézve ezzel versenyezhetne.

Nem a kamatláb nagyságában, nem abban volt ezen kölcsönnek nagy terhe, hogy 100-ért 84 perczentet kaptunk: mert hisz ez csak 7 százalék; de abban fekszik, hogy 84—85 frt helyett a 100 frtot kell visszáfizetni, és vissza kell fizetni öt év alatt, és vissza kell fizetni minden körülmények között egy bizonyos időben, oly időben, melynek esélyei ismeretlenek. Én tehát azt hiszem, a pénzügyi kibontakozásnak nélkülözhetlen előföltételét képezi, hogy ezen 153 milliónyi kölcsön conversiónak létesitését a kinálkozó kedvező körülmények felhasználása mellett, szem előtt tartsuk, és t. ház! — tudom, hogy komoly szót mondok ki — nem merném kimondani, ha e költségvetésre nem mutathatnék rá — igenis én a conversió kérdésével komolyan foglalkozom. (*Helyeslés a középen.*) Én azon nézetben vagyok, hogy azon pénzkészletek beszerzését, a melyet az előbb szükségesnek jeleztem a t. ház előtt, melynek beszerzése 1876-ban szükséges, de a melynek beszerzésével várhatok: a conversió kérdésével össze kell kötni, és én szándékozom azt összekötni. Én azt hiszem azonban, hogy oly nagy fontosságu müveletről van itt szó, hogy nem lehet elég óvatossággal eljárni e kérdésben.

Nem egyszerü kölcsön az; hanem Magyarország államhitelének, jövőjének kérdése, (*Helyeslés.*) a megfejtendő kérdés Magyarország pénzügyi egyensulya biztositásának elsőrangu problemája és azért t. ház, azon alapon, melyen a budget áll, azon irányelvek mellett, melyeket pénzügyi politikánk és komoly törekvéseink komolyságának jellemzésére előadtam: én nyiltan merem kimondani azt a szót, pedig komoly e szó és meg vagyok győződve, nem fogok reményeimben csalódni, hogy én a pénztárkészlet előteremtésére s a nagy conversió előkészitésére Magyarország részére más kölcsönt negotiálni nem szándékozom, mint egy tiszta, minden mellék feltételek nélküli évjáradéki-rente-kölcsönt. (*Élénk hosszas helyeslés és éljenzés a középen.*) A legkevésbé terhes, legkevésbé sulyos módja a kölcsönnek: a tiszta rente-kölcsön. Tudom, hogy nagy dolog, a miről szó van, nagy dolog az a kötött utolsó kölcsönök után, öt év alatt névértékben visszaváltandó kincstári utalványok után, melyek igy 10%-ot meghaladó kamattal terhelnek bennünket: Európa piaczaira jó feltételekkel magyar rentét bevezetni; de hisz azért kérek eszközöket a háztól, hogy ily feladat leküzdésére, megoldására, megpróbálkozzam; azért kérem azon eszközöket, melyeket a t. ház előtt kifejtettem: mert e nagy kérdések megoldásával akarok én, akár ezen ministerium Magyarország pénzügyeinek alapos és teljes megjavitására és rendezésére törekedni. (*Helyeslés a középen.*)

Azért én t. ház, miután azon helyzetben vagyok, hogy a szabad mozgás részemről teljesen lehetséges azon pénzkészletek folytán, melyek rendelkezésemre állanak: én a jövő két esztendei pénztári hiány fedezésére és állandó tartaléktőke beszerzésére szükséges készletnek rente utján előteremtését a conversió kérdésének kezdeményezésével akarom kapcsolatba hozni és annak idején, ha alkalomszerü, ha czélszerü lesz, ez irányban tettleges lépéseket megindítani, azoknak netaláni sikerülte esetében a t. háznak annak idején és azokról jelentést fogok tenni. (*Hosszas helyeslés.*)

Még egyet kell a t. háznak mondanom, hogy utolsó gondolataimat is ismerje. (*Halljuk.*) Én ez operatiót — s nem félek annak nagyságától — még tovább akarom terjeszteni. Magyarországnak annyiféle czimen van kölcsöne rövidebb-hosszabb lejáratu, kisebb-nagyobb kamatu, kisebb-nagyobb amortisatióval. Én azon nézetből indulok ki, hogy Magyarország hitelviszonyai tartósan csak ugy consolidálhatók, csak ugy rendezhetők: ha Magyarország egész adósságügye rendeztetik, én szem előtt tartom Magyarország adóssága unificatiójának kérdését, — (*Élénk helyeslés a középen.*) — minek meg-

Digitized by Google

kezdéseül az általam contemplált nagy és ahnak folytán létesitendő rente-kölcsönnel együtt szándékozom ennek első lépéseül a 30 milliós és 54 milliós, 30 esztendei törlesztéssel 1871—72-ben kötött kölcsönöket a conversióba belevonni és ez által azon másfél milliónyi évi törlesztési összeg legnagyobb részét költségvetésünkből kiküszöbölni, és azt ezen nemzedék vállairól, mely a jövő érdekében annyit teljesitett, levenni. *(Élénk helyeslés a középen.)*

A mint a t. ház látja, igen nagy operatiókról, igen nagy kérdésekről van itt szó. 300 millió forint körül aranyban forog az az összeg, mely szükséges lesz ezen kérdések keresztülvitelére. Nem kis dolog ez, t. ház. Ezen összegekkel, higyje meg, t. ház, csak az képes fellépni, ezen igényekkel csak az bir itt talajt nyerni és viszhangra találni, a kinek kezeitől az eszközöket meg nem vonják. E nagy kérdések kedvező feltételekkel csak ugy oldhatók meg: ha általános meggyőződés keletkezik az iránt, hogy az államháztartásnak rendbehozatala iránt többé kétség nem foroghat fenn. Ezért helyezek oly véghetlen nagy sulyt azon eszközökre, melyek még 1876-ban elérendő eredményeket tesznek nekem kilátásba; ezért nem elégszem meg azon intézkedésekkel, melyek jövőben fogják az ország bevételeit szaporitani, melyek majd — nem tudom, miféle átalakitásokkal egyik-másik irányban fognak eredményt felmutatni. Nem arról van itt szó, hogy majd Magyarország jövőjének, de arról, hogy jelenének bajai is orvosoltassanak; a jelennek bajait jövendő ismeretlen hypothetikus orvosszerekkel nem gyógyitjukmeg. *(Helyeslés.)*

Én t. ház, pénzügyi politikámnak egyik főfeladatát abba helyezem, hogy ezen nagy operatió, vagy conversió kérdésének keresztülvitelét annak idejében szerencsésen megoldhassam. Ezen czél felé pedig azon utak vezetnek, melyekre előadásomban a t. ház előtt rámutattam. A t. képviselőházon van — hitem szerint — a sor, a ministeriumot azon helyzetbe juttatni, hogy ezen uton azon nagy czélhoz közelébb jusson; mert törekvésünk arra jutni, hogy Magyarország függő adósságai le legyenek fizetve, hogy Magyarország egy tisztán magyar évjáradéki kölcsöne tisztességes és megfelelő föltételek közt az európai pénzpiaczokon mint Magyarország államadósságának és helyreállitott hitelének jelvénye bevezettessék, Magyarország adósságai convertálva, összes adósságai unificálva legyenek. *(Élénk helyeslés a középen.)* Ez az a czél, melynek elérésére kellenek azon javaslatba hozott eszközök, melyek beismerem, nem oly könnyük; de nagy czélokat oly könnyedén elérni nem is lehet.

Ezek után, t. ház, legyen szabad nekem még egy pár rövid szóval befejezni előadásomat. *(Általános felkiáltások: halljuk, halljuk.)*

Én nyugodtan nézek a ház itélete elé. Mi csodákat müvelni nem tudunk; azt megmondottuk jó előre, hogy ne is támadhasson senkiben rólunk még sejtelem sem aziránt, mintha talán tudnánk csudás dolgokat is teremteni. Mi kötelességet teljesitettünk csak; ez az egész. Én ma szerény, közönséges eszközökkel, de a teljesitett kötelesség tiszta öntudatával léptem önök elé, azon öntudattal, hogy a mit azon keretben, melyet a viszonyok körülünk megvontak, a melyet tovább mozditani nem lehet, eszközölni lehetséges volt: mi teljesiteni iparkodtunk, legtisztább szándékunk, legjobb meggyőződésünk szerint.

Ha valaki ismét talán azt hangoztatja felém, nem tudom igy lesz-e, ha igy történnék, hogy mondanák ismét mindaddig, mig ők is hiszik, hogy még ez sem programm, hogy még ez sem azon programm, minőt társainktól és tőlem e házban s a mult országgyülésen oly sokszor követeltek. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Méltóztassanak megengedni, hogy ez esetre már ezuttal előre megadjam részemről a választ. *(Halljuk!)* Én megforditanám a kérdést és azt mondanám: mi akkor hát az a programm? Szeretném végre ama sokszor emlegetett programm definitióját hallani. Igaz, hogy ebben a budgetben csillogó igéretek nincsenek; igaz, hogy ebben igen szerény dolgokról van szó; de e dolgok positiv dolgok, ezek reális eszközök.

Én t. ház, e költségvetést és ezen politikát, melyet a t. ház előtt nagy szabásokban, mint a ministerium pénzügyi politikáját kifejtettem: azon erkölcsi tényezőkre épitettem, melyekre a válaszfelirati javaslat előadója, Horváth Lajos t. barátom szokott, tömör ékesszólásával oly szépen és lelkesitőleg hivatkozott. Ezen költségvetés, t. ház, a munka, a takarékosság és az áldozatkészség erkölcsi tényezőire van épitve és ezen alapokon azt hiszem, jól épitettünk. *(Élénk hosszas helyeslés és éljenzés a középen.)*

Adja Isten, t. ház, hogy azon viszhang, melyet önök szavaimra szivesek most feleletül adni, és melyet én nagy köszönettel fogadok: ez a viszhang a nemzetnek is viszhangja legyen; és ha az a nemzet viszhangja lesz: akkor meg vagyok győződve, hogy teljesülni fog az, a mit a nemzet képviselői ma felirtak a fejedelemhez: Magyarország államhitele, tekintélye és állami léte biztositva van. *(Tetszés a középen.)* Önök t. képviselők itélni fognak a mi szerény müködésünk fölött, legyen ezen itélet bármiő a fölött, a mely pénzügyi politikát önök előtt most kifejtettem: én kész vagyok nyugodtan fogadni önök itéletét, és legyen az sujtó, vagy elitélő, én áldani fogom azt, ha hasznos és üdvös lesz az országra nézve. *(Hosszan tartó élénk éljenzés a középen.)*

Elnök: T. ház! Ha a ház nézetét és véle-

Digitized by Google

ményét jól magyarázom, a ház az 1876-ra beterjesztett költségvetést minden mellékleteivel s a kinyomatandó törvényjavaslattal együtt a ház tagjai közt kiosztatni rendeli. *(Helyeslés.)*

En kérem a ház t. tagjait, méltóztassanak az irodában tudatni a helyet és módot, melylyel azt átszolgáltatni kivánják.

Egyébiránt a ház ezen költségvetést kiadatni rendeli a pénzügyi bizottságnak és azt odautasitja, hogy az országgyülésnek beálló elnapolása alatt is üléseket tartván, a költségvetést és törvényjavaslatot tárgyalás alá vegye és arról jelentést tegyen. *(Helyeslés.)*

Ha a t. ház nézetét eltaláltam, ezt határozatképen kimondom. *(Helyeslés.)*

B. Wenckheim Béla ministerelnök: T. ház! Van szerencsém átnyujtani ő Felségének az országgyülés elnapolásáról szóló leiratát, kérvén annak felolvastatását.

Molnár Aladár jegyző: *(olvassa a leiratot, mely szerint az országgyülés november 4-ik napjáig elnapoltatik.)*

Elnök: Ezen királyi leirat hódoló tisztelettel fogadtatván, a méltóságos főrendekkel is közöltetni fog. Az országgyülés elnapolva lévén, nincs egyéb hátra, minthogy a családjaik körébe visszavonuló t. képviselő uraknak üdvöt és szerencsét kivánván, azon óhajomat fejezzem ki, hogy az országgyülés ismétli összejövetele alkalmával ép erővel és egészséggel méltóztassanak megjelenni azon nagy munkák teljesitésére, melyek ezen országgyülésre várnak. *(Éljenzés.)*

A mai ülés jegyzőkönyve fog hitelesittetni.

Huszár Imre jegyző: *(Olvassa a mai ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki s az ülést bezárom. *(Zajos felkiáltások: Éljen az elnök!)*

(Az ülés végződik d. u. 2½ órakor.)

19. országos ülés

1875. november 4-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: B. Wenckheim Béla ministerelnöknek lemondásáról és helyébe Tisza Kálmánnak kineveztetéséről szóló királyi leirat felolvastatása, és az ujonnan kinevezett kormány bemutatása. Bejelentése annak, hogy ő Felsége a feliratot k. tudomásul vette, és az V. Ferdinand király elhunyta fölött nyilvánitott részvételt a királyi felségek megköszönék. Feliratok és kérvények bemutatása. A közoktatási minister a tanulmányi alapok jogi természetére vonatkozó kinyomott okmányokat kinyomatva beadja. Az 1873. évi zárszámadásról a főszámszék jelentése bemutattatik. Szűcs Imre, Bartal György, Horn Ede képviselők halála bejelentetik. Császár Bálint lemondása bejelentetik. Zziros Lajos képviselő a birói hivatalról eleddig le nem mondván, ez eset az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittatik. Jókai Mórnak az Athenaeum nyomdai társulat a választmányi tagságról lemondását el nem fogadván, ez eset az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittatik. Deák Ferencz, Veres Pál, Nedeczky István, ifjabb Simonyi János, Steinacker Ödön, Németh Albert, Ernst Frigyes, Pogány Ödön, Máriássy Miklós, gr. Degenfeld Lajos, Babics János, Zsigmondy Vilmos megbizó leveleik és az utolsónak megválasztása elleni kérvény bemutattatnak. Dimitrievics Milos végleg igazoltatik. Az inditványok, határozati javaslatokról szóló elnöki havi jelentés felolvastatik. A belügyminister közigazgatási bizottság választását kérő inditványt ad be. A pénzügyi bizottság beadja jelentését az 1876. évi államköltségvetésről a kisebbségi különvéleménynyel együtt, és a jövedelmi adótörvényjavaslatról. A napló biráló bizottság bemutatja ügyrendét. Ráth Károly és Vojnics Jakab választása ügyében a kiküldöttek a tett vizsgálatokról jelentéseiket beadják. A napirend megállapittatik.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: T. ház! Midőn az országgyülési tanácskozások folytatására ő Felségének folyó évi september hó 17-én kelt legközelebbi együttlétünk alkalmával kihirdetett kegyelmes királyi leirata által a mai napra kitüzött ülést ezennel megnyitom: tiszteletteljesen üdvözlöm a t. képviselőházat azon buzgó óhajtásom kifejezésével, hogy a t. képviselőháznak sikerüljön teljes eredménynyel intézkedni azon nagyfontosságu törvényhozási kérdésekben, melyeknek megoldása

Digitized by Google

szintén oly nehéz, mint dicső feladatát képezi; egyszersmind pedig magamat és tisztviselő társaimat a t. ház kegyességébe ez uttal is ajánlom. *(Zajos éljenzés.)*

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Aladár fogja vezetni, a szólokat egyrészről Huszár Imre, másrészről Beőthy Algernon jegyző urak szólitandják fel.

Tisztelettel van szerencsém bemutatni ő császári és apostoli királyi Felségének az országgyüléshez intézett legkegyelmesebb királyi leiratát, a mely ezennel fel fog olvastatni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a kir. leiratot.)*

Mi első Ferencz József, isten kegyelméből ausztriai császár, Csehország királya sat. és Magyarország apostoli királya.

Hü Magyarországunk és társországai zászlósainak egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az általunk 1875. évi augusztus hó 28-ik napjára Budapest fővárosunkba összehivott országgyülésen egybegyülvék, királyi üdvözletünket.

Kedvelt hiveink! Miután őszintén kedvelt hivünket nagyságos báró Wenckheim Bélát saját kérelme folytán magyar ministerelnöki állásától kegyelmesen felmentettük: magyar ministerelnökünkké kedvelt hivünket, vitézlő borosjenői Tisza Kálmán, ez idő szerint magyar belügyministerünket neveztük ki. *(Éljenzés a középen.)*

Miről hüségteket ezennel értesitjük.

Kikhez egyébiránt királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradnnk.

Kelt Budapesten, 1875. évi október hó 21-én Ferencz József s. k., b. Wenckheim Béla s. k.

Elnök: Ezen legkegyelmesebb királyi leirat tisztelettel kihirdettetvén és tudomásul vétetvén hasonló kihirdetés végett a főrendiházhoz fog átküldetni.

Ennek folytán van szerencsém bemutatni a ministerelnök urnak hozzám intézett levelét, melyet mellékleteivel együtt szintén felolvastatni kérek.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a ministerelnök levelét és mellékleteit.)*

Méltóságos elnök ur!

Ő császári és apostoli királyi Felsége báró Wenckheim Béla magyar királyi ministerelnök urat ezen állástól saját kérelmére legkegyelmesebben felmentvén, a folyó évi október hó 20-án kelt hiteles másolatban I. alatt mellékelt legfelsőbb kéziratával engem ministerelnökké kinevezni, továbbá ugyancsak e hó 21-én kelt J. alatt szintén hiteles másolatban ide csatolt, legfelsőbb kéziratával előterjesztésemre a ministerium összes tagjait jelenlegi állásaikban legkegyelmesebben megerösiteni és a belügyministerium vezetését reám ruházni méltóztatott.

Miről azon hozzáadással van szerencsém Méltóságodat értesiteni, hogy báró Wenckheim Béla urnak a ministerelnöki állástól való felmentetése és az én kineveztetésem tárgyában az országgyüléshez intézett kegyelmes királyi leiratot a legközelebb tartandó képviselőházi ülés alkalmával lesz szerencsém Méltóságodnak kihirdetés végett kézbesiteni.

Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem nyilvánitását. Kelt Budapesten 1875. évi október hó 21-én. Tisza Kálmán s. k.

Kedves Tisza! Önt ezennel magyar ministerelnökömmé kinevezem. Kelt Gödöllőn, 1875. évi október hó 20-án.

Ferencz József, s. k.

B. Wenckheim Béla s. k.

Kedves Tisza! Báró Wenckheim Béla volt magyar ministerelnökömnek ezen állásáról való lemondása folytán, magyar ministeriumom összes tagjai tárczáikat rendelkezésemre bocsátván, — önnek e részbeni előterjesztésére b. Wenckheim Béla, személyem körüli magyar ministeriumom teendőivel megbizott volt ministerelnökömet személyem körüli ministeri minőségben, — továbbá Trefort Ágoston vallás és közoktatásügyi — gróf Pejacsevich Péter horvát-szlavon- és dalmátországi, — Szende Béla honvédelemügyi, — Perczel Béla igazságügyi, — Széll Kálmán pénzügyi, — báró Simonyi Lajos földmivelésipar és kereskedelemügyi és Péchy Tamás közmunka- és közlekedésügyi ministereimet jelen állásaikban ezennel megerősitem, s a belügyministerium vezetésével Önt bizom meg.

Kelt Budapesten, 1875. évi október hó 21-dikén.

Ferencz József, s. k.

Tisza Kálmán, s. k.

(A ministerek megjelennek a teremben. Éljenzés a középen.)

Tisza Kálmán ministerelnök *(állva.)* Tisztelt ház! Midőn a m. kir. kormány magát a t. háznak bemutatja, nem tartom szükségesnek, hogy hosszabb, programmszerü beszéddel tegyem ezt; mert tudja mindenki s maga azon körülmény, hogy egytől egyig ugyanazok a kormány tagjai, kik márczius 2-án lettek azokká: minden kétségen kivül helyezi, hogy itt nem formaszerü kabinet-válság, és igy politikai változás következett be, hanem egyedül személycsere történt a ministerelnökséget illetőleg.

Csupán két ügy az, melyről nehány szót szólani kivánok. *(Halljuk!)* S teszem ezt is nem azért, hogy a kormány által ezután követendő valamely uj irányt jelezzek; de teszem ellenkezőleg azért, hogy szemben az országgyülés szünetelése alatt terjesztett hirekkel, határozottan nyilvánitsam és kétségen felül helyezzem, hogy ezekre nézve is a kormány iránya, felfogása ugyanaz, a mi volt és jeleztetett márczius 2-án.

Digitized by Google

A két ügy, melyről szólani akarok: a kereskedelmi és vámszövetség ügye és a bankügy.

Az elsőre vonatkozólag a törvény állapitja meg az eljárást, a törvény jelöli ki az utat, melyen a kormánynak haladnia kell; s a kormány, mely elutasithatlan kötelességének tekinti a törvényt mindenben megtartani: ezen az uton haladt eddig és fog haladni ezután is. *(Helyeslés a középen.)*

Ki kell különben határozottan jelentenem, hogy a kormány a vám- és kereskedelmi szövetségnek méltányos s az ország általános érdekeinek megfelelő feltételek mellett való fentartását előnyösebbnek tartja, mint a külön vámterület létesitését, mely kétségtelenül a kölcsönös repressáliákkal gyakorlandó államgázdászati harcz inaugurálása lenne; *(Igaz! Ugy van! a középen.)* ezen harcz pedig, sem Ausztriának, sem Magyarországnak nincs érdekében. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Kétségtelen, hogy ilynemü szövetség, vagy bármely szerződés és bármely két állam közt nem jöhet létre a nélkül, hogy az egyik ugy, mint a másik egyes kérdésekre, egyes részletekre nézve el ne fogadjon oly megoldást, a melynél, ha azon egyes kérdés elkülönitve a többitől önmagában tekintetik: érdekeinek jobban megfelelőt is ne lehetne találni. Kétségtelen tehát, hogy kölcsön fejében mindeniknek kell engedményeket tenni; de tisztán áll előttünk a határ, a meddig ez irányban menni lehet s ezen most emlitett kérdésre nézve a határ ott fekszik, a honnan, ha tovább mennénk: a vám- és kereskedelmi szövetség fentartása megszünnék előnyösebb lenni az ország államgazdászatára nézve, mint a külön vámterület felállitása. *(Helyeslés a középen.)*

Ezen nézetekből kiindulva a kormány kész volt és kész egyezkedni a kölcsönös engedmények felett; de biztositathatom a t. házat, hogy a most jelzett határt tuliépni, annak tullépését ajánlani nem fogja soha *(Éljenzés a középen)* és az ország jogait fen fogja tartani. *(Élénk éljenzés a középen.)*

A bankügyre nézve a helyzet sokban különbözik. A bankügyet illetőleg a kormány eljárását a törvény nem szabályozza. Azt, hogy a bankügy nem politikai, hanem csupán közgazdászati és czélszerüségi kérdés: valamint egyátalában Magyarország jogát az önálló bankhoz minden jogosult tényező elismerte és elismeri. Ismeri az ország jogait a kormány is és feladatának tekinti érvényesitésökre törekedni; és nem fog semmibe beleegyezni, mi ezen jogokat csonkithatná; *(Helyeslés a középen)* de valamint mindenben, ugy ebben is nem az összeütközések keresését tartja feladatának: hanem igenis azt, hogy a kérdést ugy igyekezzék megoldani, hogy ez által ugy sem igen fényes hitelünk a kereskedelem és ipar nagy kárára szükségtelen rázkódtatásnak kitéve ne legyen. *(Élénk helyeslés a középen.)*

A többi kérdéseket illetőleg, nem tartom szükségesnek nyilatkozni. A kormány csudákat sohasem igért, sohasem igérte bajaink rögtöni elenyésztetését; sőt minden alkalommal tiltakozott az ilyen várakozások ellen. Igérte és igéri a megfeszitett tevékenységet bajaink fokozatos orvoslása érdekében.

Az ezekre vonatkozó javaslatoknak egy tekintélyes része a legközelebbi napokban le lesz téve a tisztelt ház asztalára. Ha nem terjeszkednek is ki ezek mind arra, a min javitani szükséges: mindenesetre elégségesek lesznek arra, hogy magát a kormány szándékai iránt mindenki tájékozhassa s a fölöttük folyandó vita alkalmat fog nyujtani, hogy megismerkedhessék a tisztelt ház a kormány további szándékával is.

Én teljes tisztelettel kérem a tisztelt házat, méltóztassék javaslatainkat elfogultság nélkül higgadtan, részrehajlatlanul megbirálni és ha ezen kivül még azon kéréssel járulok a tisztelt ház tagjaihoz, hogy minden netaláni eltérő egyes nézetek daczára a kormányt erélyesen és őszintén támogatni kegyeskedjenek: teszem ezt annak mély érzetétől vezetve, hogy egy ország pénzügyeit rendezni, közigazgatását helyesen vezetni, szerződési viszonyait érdekeinek megfelelőleg rendezni, — alkotmányos uton legalább — csak ugy lehet, ha azon ország törvényhozása bebizonyitja, hogy felül emelkedve aprólékos, eltérő nézeteken, személyes helyi- vagy pártérdekeken, erélyesen támogatja mindazt, mi ezen czél elérésére irányul. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Midőn én, t. ház! a kormányt és annak tagjait a t. ház minden tagjának kegyességébe ajánlanám, nem kérek feltétlen bizalmat; de kérem az általam most jelzett szempontok megfontolásából eredő támogatást és kérem, hogy méltóztassék javaslatainkat beható birálat alá venni; de a mennyi a birálat alaposságának veszélyeztetése nélkül lehet, méltóztassék ezen birálatnál az időt, melyre ezer bajaink közt annyi szükségünk van, a lehetőségig kimélni.

Ajánljuk magunkat kegyességökbe. *(Élénk éljenzés a középen.)*

Simonyi Ernő: T. ház! Ha a ministerelnök ur által épen az imént elmondottak oly nagy fontossággal nem birnának, a milyennel birnak: nem fogtam volna ez alkalommal a t. háznak figyelmét egy perczre is igénybe venni; hanem a kérdések, melyeket a ministerelnök ur érintett és azoknak általa jelzett megoldási módja oly nagy fontossággal birnak, melyektől nézetem szerint hazánknak jövendője függ és ezen körülmény kötelességemmé teszi, hogy már most jelezzem azon nézeteket, melyek ezen kérdések megoldásánál majdan vezetnek.

Digitized by Google

A kormányváltozást illetőleg én nekem részemről nincs okom semmi legkisebb panaszra. Én elégtételt találok abban, hogy a kormány, mely a miniszterelnök előterjesztésére és felelősségére alakult és neveztetett ki ő Felsége a király által, s a melyről igen természetesen fel kell tennem, hogy egyöntetü, egy véleményben van, és helyesli azon politikát, melyet a miniszterelnök ur vallott magáénak. Ezen politikában foglaltatik az is, hogy ő mindenkor rosznak tartotta és rosznak tartja most is azon közös ügyeknek megoldását, melyek köztünk és ő Felsége uralkodása alatt lévő többi tartományai közt az 1867-iki törvény szerint intéztetnek. Ez volt azon politika fő elve, melyből mi is, ő is, nyolcz esztendőn át kiindultunk. Én tehát elégtételt találok abban, hogy ma oly férfiak ülnek a kormányon, kik elismerik, hogy ezen törvények roszak, roszaknak tartották azokat mindig, s roszaknak tartják most is. No már igen természetes, hogy az, ki valamely intézményt rosznak tart: annak javitását, orvoslását elhalasztani nem fogja. Ezt tehát részemről nagy megelégedéssel tekintem; mert kétségkivül haladás ahhoz képest, midőn a kormányon oly férfiak ültek, kik azt vallották, hogy a ki ezen törvényeket jóknak nem ismeri el: az nem kormányképes.

A mit a miniszterelnök ur arra nézve mondani méltóztatott, hogy nem szükséges programmszerü beszédet mondania: én megvallom részemről — meglehet, hogy az én hibám — hogy én azt a programmot oly tisztán még mindig nem látom, mint szükségesnek látnám, és kötelességnek tartanám a törvényhozás részéről, hogy azt követelje; nem látom pedig azért, mert a ministerium főfeladatának és programmja mintegy sarkpontjának a pénzügyi rendezést tüzte ki. Ámde ezen pénzügyi rendezés programmjára nézve igen sajátságos helyzetben vagyunk. Tudjuk, hogy ezen év elején a volt kormány azért bukott meg: mert a ház többsége nem osztozott az ő pénzügyi politikájában. Az akkori kormány adóemelést inditványozott azért, hogy meneküljön azon szükségtől, hogy Magyarország a közelebbi években adósságokat legyen kénytelen csinálni. Akkor a jelen kormányelnök ezen politikát egész erejével ostromolta, ellenben a pénzügyminister ur azt egészen magáénak vallotta; mikor azután a jelen kormány megalakult: akkor a pénzügyminister ur kinyilatkoztatta, hogy ámbár azon politikát helyesnek és jónak tartotta, most a pártok közt létrejött egyesülés kedveért arról lemond és magáévá teszi a másik párt tudniillik a jelenlegi miniszterelnök ur pénzügyi politikáját. Ez magában igen helyes eljárás, és tisztában volnék magammal, ha igy állna a dolog; de az elénkbe terjesztett költségvetés ép azt mutatja, hogy a pénzügyminister ur egyátalában nem hagyott föl előbbi nézeteivel, hanem előbbi nézeteit nemcsak megtartotta; de azokat már most az összes kormánynyal is elfogadtatta; mert a költségvetésben azon politika áll előttünk, a mely politikát ezen év elején a kormányelnök ur és elvbarátai ostromoltak; tehát ugy látszik, hogy a programm alappontját illetőleg nem a kormányelnök ur érvényesitette a maga programmját, hanem a vele ellenkező nézetben lévő pénzügyminister ur érvényesitette a magáét.

A mi azon nagyfontosságu kérdéseket illeti, melyekre nézve a miniszterelnök ur a ministerium álláspontját jelezte, — tudniillik a vám- és kereskedelmi szerződést; ez kétség kivül a legnagyobb fontosságu, mondhatni oly nagy fontosságu kérdés Magyarországra nézve, melytől jövendő megállhatása van feltételezve. Én azon kijelentést, hogy a kormány ezen kérdést Magyarország érdekei szempontjából kivánja megoldani, a törvényekkel egyetértőleg és öszhangzásban, tökéletesen helyesnek és correktnek tartom; ámde sajnálattal voltam kénytelen hallani, midőn hozzá tette, hogy a kormány a közös vámterület fentartását előnyösebbnek tartja a külön vámterületnél, hogy kölcsönös engedélyek utján kiegyenlitendő ezen dolog. Azért hallottam ezt sajnálattal: mert mélyen meg vagyok győződve, hogy ezen kérdés egyezkedés utján meg nem oldható; hogy Magyarországon más, mint egy külön vámterület nem segithet; Magyarország iparát és kereskedelmét és pénzügyeit rendezni teljesen lehetetlen anélkül, hogy külön vámterületet ne állitsunk fel.

Bár milyenek legyenek is a tariffáknak azon módositásai, melyeket a kormány alkudozás utján a külföld irányában képes lesz kieszközölni, ezek rajtunk nem segithetnek: mert nekünk védnünk kell az országot a lajthántuli tartományok versenye ellen. Ha tehát mi a lajthántuli tartományok irányában a szabad kereskedés politikáját üzzük, a külföld irányában pedig a védvámokat állitjuk fel: akkor — igen természetes — azon helyzetben leszünk, hogy a szabad kereskedés minden hátrányaiban részesülünk; de annak előnyeit tökéletesen mellőzni vagyunk kénytelenek.

Én meg vagyok győződve, hogy ezen kérdést alkudozás utján megoldani nem lehet, és mert alkudozás utján nem lehet megoldani: igen óhajtottam volna, ha a t. miniszterelnök ur megállapodott volna ott, hol azon kijelentést tette, hogy szorosan a törvényekhez ragaszkodva akar ezen kérdés elintézésében eljárni.

A mi a bankkérdést illeti, a miniszterelnök ur megengedi, hogy Magyarországnak törvényes joga van egy önálló bank felállitására. Ezt senki kétségbe nem vonja. Nem vonatott kétségbe mostanáig. Egy kormány sem mondotta, hogy Magyarországnak nem volna joga egy önálló nemzeti bank felállitására. De bármi legyen is

Digitized by Google

az ok: ezen bank eddig nyolcz esztendőn át nem jött létre.

A ministerelnök ur igen jól tudja, igen jól érzi szükségét az önálló nemzeti bank felállitásának.

A ministerelnök ur maga az ellenzék soraiból még, de egészen hiven a valósághoz, a tényekhez előadta azon szomoru állapotot, a melyben az ország van a hitelviszonyok rosz állapota miatt. Elmondotta azt, hogy ezen mulhatatlanul és mennél előbb kell segiteni. A mostani ministerelnök ur, akkor, mint mi mindannyian, kifejezést adott annak, mit fájdalommal tapasztaltunk és láttunk, hogy az előbbi kormány 10 havi létele alatt a bankügyben semmit sem tett. Ime a jelen ministerium nyolcz hónapja, hogy a kormányon van: és a bankkérdés megoldásának eddig még legkisebb haladását sem volt képes a ministerelnök ur jelezni; csupán annyit mondott: micsoda szándoka van, micsoda politikát vall a kormány ezen kérdésre nézve.

Azt mondja a ministerelnök ur, hogy a vám- és kereskedelmi szövetségnél a kölcsönös repressaliákat és az ezekből eredendő kereskedelmi harczot akarja elháritani. Igen helyes. De hát ki fenyegetődzik repressaliákkal? A kereskedésben repressaliákkal élni nem igen szoktak, csak akkor: ha ezen repressaliák hasznot hajtanak, mert a kereskedelmi és közgazdászati kérdések nem indulatok, nem szenvedélyek által, hanem hideg megfontolás és számolás utján szoktak elintéztetni. Ha a lajtántuli tartományok lakosai minálunk valamely áruczikket olcsóbban vehetnek meg: higyje el a t. ministerelnök ur, hogy tovább nem mennek; de mihelyt más országban az illető áruczikket egy fillérrel olcsóbban vehetik meg: meg vagyok róla győződve, hogy bármily politikát követünk mi irányukban, ott fogják vásárolni megszerzendő készleteiket.

A bankkérdésben a t. ministerelnök ur a harczot, a zavart, mely a kereskedésben előidéztetnék, kivánja kerülni. Méltóztassanak megengedni, hogy nagyobb zavarban, nagyobb tespedésben a hitel- és pénzügyi viszonyok alig lehetnek mint vannak Magyarországban két év óta, és ha ezen idő alatt valami történt volna és a kérdés megoldatott volna, bizonyosan kevesebbet fogott volna Magyarország veszteni, mint vesztene azok repressaliái, vagy rosz indulata által, a kiknek a terveit a ministerium a haza érdekében elfogadni nem tartja tanácsosnak. Én azt szerettem volna hallani a t. ministerelnöktől, hogy ezen kérdés már legközelebb megoldatik, hogy egy önálló magyar nemzeti bank felállitása már a legközelebbi időben várható.

Az, hogy kivel fog ezen bank iránti szerződés megkötteti, előttem mellékes dolog. Én főkérdésnek, főfeltételnek azt tekintem, hogy egyedül és tisztán Magyarország érdekeinek szempontjából intézkedjék a kormány e kérdésben. Kivel egyezkedjék, kivel szemben tegye intézkedéseit: az igen közönyös dolog; a fő az: hogy az ország érdekeiből egy hajszálnyit sem szabad feláldozni. *(Helyeslés a szélső balról.)*

A mi a kormány által benyujtandó törvényjavaslatokat illeti, ezekről, igen természetesen, én nem szólhatok addig, a mig azokat nem látom. Ha, a miként a t. ministerelnök ur jelezte, azok az ország ügyei rendezésére alkalmasak lesznek és a mi meggyőződésünkkel is találkozik azon megoldási mód, melyet a kormány fog ajánlani: meg lehet győződve a t. ministerelnök ur, hogy mi azokat ellenezni nem, sőt mindenben támogatni fogjuk.

Ellenezni csak azt fogjuk, a mit mi hazánkra, az ország lakosai jogainak, szabadságának kárára lévőnek gondolunk és vélünk. Meg lehet győződve a kormány, hogy mi támogatni fogjuk mindenben, mi a haza érdekeit előmozditandja; de ellenezni fogunk mindent, a mi azokkal nézetünk és meggyőződésünk szerint ellentétben van.

Ezeket akartam megjegyezni a ministerelnök ur előterjesztésére vonatkozólag.

Elnök: Kötelességem szerint az utolsó ülés óta beérkezett beadványokat leszek bátor beterjeszteni.

B. Wenkheim Béla volt ministerelnök mult september 23-án kelt levelében arról értesit, hogy az országgyülést megnyitó legmagasabb trónbeszédre a képviselőház által intézett válaszfeliratot ő cs. és apostoli kir. Felsége kedves tudomásul venni méltóztatott.

Ugyan csak a volt ministerelnök b. Wenckheim Béla mult september 22-én kelt levelében arról értesit, hogy dicső emlékü Ferdinánd császár és apostoli király elhunyta fölött a képviselőház által kifejezett hódolatteljes részvét-nyilatkozatot ő cs. és ap. kir. Felsége kedves tudomásul vette, és ugyanazt az özvegy császárné és királyné is kegyelmesen elfogadván, azért a képviselőháznak meleg köszönetét fejezte ki.

A volt ministerelnök urnak ezen két rendbeli értesitését, ugy hiszem, a t. ház kedves tudomásul veszi. *(Helyeslés)*

Torda, Doboka, Árva, Krassó, Küküllő, Sopronmegyék és Arad sz kir. város feliratot intéztek a képviselőházhoz a lóállitási kisérlet tárgyában a m. kir. honvédelmi minister által f. é. april 24-én kiadott rendelet ellen.

Esztergommegye és Hódmezővásárhely sz. kir. városa a kereskedelmi és üzleti könyveknek magyar nyelven leendő vezetését elrendeltetni kérik.

Esztergom, Zólyom és Torontál megyék feliratot adtak be a képviselő választásról szóló 1874. évi 33. t. cz. 42 és 52. §-ainak módositása iránt.

Digitized by Google

A Hajdu kerület feliratot adott be az első foku törvényszékeknek igazságügyi ministeri rendelettel tervezett feloszlatása ellen, különösen a hajdu-böszörményi kir. törvényszék visszaállitása iránt.

Nyitra megye feliratot intézett a házhoz önálló magyar jegybank felállitása és a kamatlábnak törvény által leendő meghatározása iránt.

Udvarhelyszék feliratot adott be a Székely-Udvarhely város részére engedélyezett kövezetvám megszüntetése iránt.

Udvarhelyszék az iránt kérvényez, hogy a Romániával kötött szerződés jóvá ne hagyassék

A debreczeni orvosi és gyógyszerészeti egyesület Molnár György képviselő ur által beadott kérvényében az iránt kérvényez, hogy a hazai orvosi rend az 1875. XXVI. t. cz. 15. §-ában foglalt kiváltságosainak sorába igtattassék, illető leg a kocsi- és lóadó alól felmentessék.

Mind e föliratok és kérvények a kérvényi bizottságnak adatnak ki.

A vallás és közoktatási minister a tanulmányi alap jogi természetére világot vető okmányokat 450 példányban megküldi. E példányok kiosztatnak a ház tagjai közt.

Az államszámvevőszék elnöke az 1873. évi állami zárszámadás részletezésének hasonlóképen 450 nyomatott példányát megküldi, melyek szintén a t. ház tagjai közt kiosztatnak.

Azon fájdalmas veszteségekről kell jelentést tennem, melyeket a ház a legközelebb lejárt országgyülési szünet alatt szenvedett.

Szücs Imre Kecskemét város alsó kerületének részéről ezen országgyülésre megválasztatván képviselőnek, miután csak néhány hétig vehetett részt a ház üléseiben, élete delén, mult október hó 17-én kora halál által kiragadtatott a polgártársai által részére kijelölt díszes pályáról. Életének előzményei s azon megtisztelő bizalom, melylyel őt polgártársai az ország törvényhozó testületének tagjává emelték, tanuságot tesznek a veszteségről. a melyet a ház halála által szenvedett.

Van a háznak egy más halottja is.

Élete 56-ik évében, hosszas betegség után Faddon Tolnamegyében mult hó 25-én elköltözött az élők sorából a háznak és hazának egy régi kipróbált bajnoka, Bartal György, Kővárvidék felső kerületének képviselője, a ki az örökké emlékezetes 1848. évi országgyüléstől kezdve majdnem minden országgyülésünkben részt vett, a képviselőház legjelesebbjei között foglalt helyet mindig és kevéssel ezelőtt még mint kereskedelmi, ipar és földmivelési minister tagja volt az ország kormányának is. A ház a boldogultban jellem, alapos tanulmányok, szónoki tehetség és önzetlen hazafiság által kitünő tagját vesztette el. Az ország oly államférfiát vesztette el, a ki tényleg bebizonyitotta, hogy a közigazgatás kormányzatának gyakorlati terén is azon magaslaton áll, melyet számára a közvélemény, szónoki tehetségénél és alapos tanulmányainál fogva kijelölt. Tevékenységének emlékezetét évkönyveink megőrzendik; személye mindazok előtt, kik ismerték, felejthetetlen lesz.

Gyász jelentésemben, fájdalom t. ház még itt sem állapodhatom meg. Jelentést kell még tennem egy másik, nem kevésbbé fájdalmas halálesetről is.

Horn Ede Budapest főváros terézvárosi kerületének országgyülési képviselője, államtitkár a földmivelés, ipar és kereskedelmi ministeriumban f. hó 2-ikán sulyos betegség után szintén meghalálozott. Csak nevét kell emlitenem ezen férfiunak, és Európa szerte mindenki, ki az államtudományokkal foglalkozik: felismerendi a hézagot, melyet e férfi halála sorainkban okozott. Ő a 49-iki események folytán a hazából kivándorolni lévén kénytelen, számos éveket töltött több külországban, leginkább Frankhonban. Ott is alapos tudományos képzettsége, nemzetgazdasági és pénzügyi kiterjedt ismeretei, számos kitünő irodalmi dolgozatai által európai nevet és jelentékeny állást vivott ki magának. De hazánk ügyei jobbra fordultával elhagyta ezt és visszatért az országba, hogy hazájának szolgáljon. Szolgált is a hazának t. ház, s ennek már tanui valánk mindnyájan, kik e teremben tartott szónoklatait halottuk, szakképzettségének erejével, fáradhatlan munkássággal és önfeláldozással, s a közügyek, az alkotmányosság a polgári szabadság eszméi iránti lelkesedésének lángoló hevével, s fájlalnunk eléggé nem lehet, hogy a szakképzettségének leginkább megfelelő tevékenység teréről épen akkor szólittatott el, midőn a szőnyegen levő nagy fontosságu nemzetgazdasági és pénzügyi kérdésekben e téren szerzett alapos ismereteit leginkább érvényesithette volna.

Engedje meg a t. ház, hogy a körünkből örökre távozott emlitett képviselőtársaink halála fölött érzett fájdalmának jegyzőkönyvünk kifejezést adhasson. *(Általános helyeslés.)* Engedje meg a t. ház, illetőleg hatalmazza fel az elnökséget arra, hogy Kecskemét városa, Kővár vidéke és Budapest fővárosa központi választmányait uj képviselő választások eszközlésére szólithassa fel. *(Helyeslés.)* Ha a t. ház ezt helyben hagyni méltoztatik, a jegyzőkönyv e szerint lesz szerkesztendő.

Horn Ede temetéséről még értesitést körülményesen nem vettem. Annyit hallottam, hogy vasárnap lesz a délelőtti órákban, talán 9 órakor. A mint biztosabb értesitést kapok, azonnal szerencsém lesz azt a tisztelt háznak bejelenteni

Jelentem a t. háznak, hogy Császár Bálint Szepsi-szt.-György város képviselője ebbeli állásáról hozzám még september 20-kán intézett levelében lemondott. Nem lévén az elnökség felhatalmazva képviselő választások elrendelésére,

Digitized by Google

kötelességem ezt a t. háznak bejelenteni, azon kéréssel, hogy méltóztassék engem felhatalmazni arra, hogy az illető központi választmányt uj képviselő választására felszólithassam.

Jelentenem kell a t. háznak, hogy Zsiros Lajos Torontál megye Nagy-szt.-miklósi kerületében megválasztott képviselő és egyszersmind kir. járásbiró a korelnökségnél azt, hogy királyi járásbirói hivatalt visel, bejelentette ugyan; de hogy a kir. járásbirói hivatalról lemondott volna: arról mindezideig jelentést nem tett. Kérem ezen jelentésemet az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittatni. *(Helyeslés.)*

Jókai Mór országgyülési képviselő ur az Athenaeum választmányi tagságáról leköszönt, az Athenaeum irodai- és nyomdai részvénytársulat választmánya azonban e leköszönést nem fogadta el. Azt kéri tehát Jókai Mór képviselő ur, hogy e kérdés az incompatibilitási bizottság elé utasittassék; *(Helyeslés)* a t. ház engedelmével Jókai Mór beadványa az incompatibilitási bizottsághoz fog utasittatni.

Mult együttlétünk alkalmával számosabb képviselő választások rendeltetvén el, több megbizó levelek adattak be; szerencsém lesz a megbizó leveleket is a ház elé terjeszteni.

Beadatott a budapesti harmadik vagyis belvárosi választókerületben megválasztott országgyülési képviselő Deák Ferencz urnak megbizó levele. *(Éljenzés)* Beadatott Veres Pál nógrádmegyei balassagyarmathi kerület képviselőjének megbizó levele. Beadta Nedeczky István Versetz városi képviselő megbizó levelét. Beadatott ifjabb Simonyi János Czegléd városa részéről megválasztott képviselő megbizó levele. Beadatott Besztercze vidékéről megválasztott Steinacker Ödön képviselő megbizó levele. Beadatott Németh Albert Hódmezővásárhely városa részéről megválasztott képviselő megbizó levele. Beadatott Ernszt Frigyes Segesvár város II. kerületében megválasztott képviselő megbizó levele; beadatott Pogány Ödön Mármaros megye huszti kerületében megválasztott képviselő megbizó levele. Beadatott Szepesmegye lőcsei kerületében megválasztott képviselő Máriássy Miklós, ugyszintén Baranyamegye dárdai kerületében megválasztott gr. Degenfeld Lajos, *(Eljenzés)* és Jászberény városában megválasztott Babics János képviselőknek megbizó levele. Bemutatom t. ház, Selmecz- és Bélabánya városában képviselőnek megválasztott Zsigmondy Vilmos megbizó levelét, kapcsolatban ezzel azon kérvényt is, melyet az emlitett város több választói a választás megsemmisitése iránt folyó hónak első napján beadtak. Azt hiszem t ház, hogy valamint azon megbizó levelek, melyeket első sorban már beterjeszteni szerencsém volt, az állandó igazoló bizottsághoz lesznek utasitandók, ugy, miután az állandó igazoló bizottság az, mely az országgyülés kezdetén alakittatni szokott vagyis ősosztályokat pótolja, e megbizó levél is az állandó igazoló bizottságnak lesz kiadandó a végett, hogy tegyen jelentést az iránt: vajon a megbizó levél tartalmára és kiállitására nézve a törvény rendeletének megfelel-e.

Az állandó igazoló bizottság jelentése azután beérkezvén, ez és a kérvény a sorshuzás utján kijelölendő biráló bizottságnak fog kiadatni. Ha t. ház ezen véleményemet jóváhagyni méltóztatik: a szerint fog az intézkedés megtörténni.

Dimitrievits Milos bácsmegyei kulpini választókerület képviselőjének megválasztása óta a szokásos 30 nap letelvén, Dimitrievits Milos végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

A ház szabályai által az elnökségnek kötelességévé tétetett, hogy az országgyülés egész tartama alatt a választókerületek országgyülési képviseltetését nyilvántartsa, s erről a háznak koronként jelentést tegyen. Ezen jelentésemet bátor vagyok a t. háznak ez alkalommal bemutatni, és miután ezen jelentés folytán határozat lesz hozandó azon öt képviselőre nézve, a kik megválasztatván, mandatumaikat még be nem adták: a t. ház engedelmével ezen jelentést ki fogom nyomatni és annak idején a t. ház tárgyalás alá bocsájtani.

Ugy szintén kötelessége az elnökségnek havonként beterjeszteni azon inditványok, határozati javaslatok és törvényjavaslatok jegyzékét, melyek még elintézve nincsenek.

A háznak legujabb határozata szerint ezen elnöki jelentés itt a házban felolvastatván, a ház irodájába fog letétetni, hogy mindenki megtekinthessék.

Huszár Imre jegyző: *(Olvassa a jelentést.)*

Elnök: Ezen jelentés a ház irodájában fog letétetni, hogy ott a t. ház tagjai megtekinthessék.

Azon kérésem van még a t. ház tagjaihoz, hogy miután most számosabb és fontos irományok lesznek a t. ház tagjai közt kiosztandók, méltóztassanak lakásaikat a ház irodájában mielőbb bejegyeztetni; mert azoknak, kiknek lakása nem tudatik, az irományok ki nem osztathatnak, tudva nem levő lakásukra nem küldethetnek el, itt pedig a t. képviselő urak magokat oly nagy csomagok átvételével nem terhelhetik. És miután még sokan vannak, a kik lakásaikat be nem jelentették: a rend érdekében ismételve kérem a ház tisztelt tagjait, méltóztassanak lakásaikat az irodában mielőbb bejegyeztetni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Egy egyszerü inditványt vagyok bátor benyujtani, a mely arról szól, hogy határozná el a ház egy 21 tagból álló közigazgatási bizottság választását. Kérném ezt a legközelebbi napok valamelyikére napirendre kitüzni, miután óhajtandónak tartanám részemről, hogy ezen bizottság szakkörébe vágó némely beadandó javaslat ezen bizottság által mentől előbb tárgyaltassék,

Digitized by Google

illetőleg előkészittessenek, hogy majd, ha a ház legelső, legfontosabb teendőjével a költségvetéssel készen lesz: azután ezek a ház napirendjére tüzethessenek. (*Helyeslés*)

Huszár Imre jegyző: (*felolvassa az inditványt.*)

Elnök: T. ház! Miután lesznek még tárgyak, melyek a mult ülésszakról elmaradván, tárgyalás alá veendők: bátor leszek az ülés végén ez iránt előterjesztést tenni a t. háznak; de azt hiszem t. ház, hogy a holnapi napra már ezen inditványt tárgyalásra kitűzni lehetne, a végett, hogy a közigazgatási bizottság minél előbb megalakulhasson. (*Helyeslés*). Tehát holnapig az inditvány kinyomatik és holnap tárgyaltatni fog.

Ordódy Pál, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A t. ház méltóztatott a pénzügyi bizottságot utasitani, hogy a szünetelés ideje alatt az 1876. évi államköltségvetést tárgyalás alá vegye. A pénzügyi bizottság ezen tárgyalásokat megkezdte és bevégezte, jelentéseit, ugy az általánosokról, mint a részletekről szólókat van szerencsém bemutatni és kérem a t. házat, méltóztassék azok tárgyalására napot kitüzni.

Ugyan csak a pénzügyi bizottsághoz méltóztatott utasitani, a t. ház, a pénzügyminister urnak 13. sz. a. beadott törvényjavaslatát a jövedelmi pótadóról és az 1875. évi XXIX t. cz. némely rendeleteinek módositásáról.

A pénzügyi bizottság tárgyalta ezen törvényjavaslatot, és jelentését mellékleteivel együtt van szerencsém a t. háznak bemutatni, kérve, méltóztassék annak kinyomatását és annak idején napirendre kitüzését elrendelni.

Elnök: T. ház! a pénzügyi bizottság jelentése minden csatolmányaival együtt igen csekély hiánynyal már előlegesen ki van nyomatva és holnap a ház t. tagjai között ki fog osztatni, kivételével a különvéleménynek, mely csak a mai ülés kezdete előtt adatván be, eddig nem nyomtathatott ki; és miután igen terjedelmes, tehát egypár napi idő lesz szükséges annak kinyomatására. Azon leszek, hogy ezen különvélemény még e héten mindenesetre kinyomassék és a ház t. tagjai között kiosztathassék.

Igy állván a dolog, hogy a t. tagok annak idején az irományokat kezeikhez kaphassák, bátor vagyok azt javaslatba hozni a t. ház előtt, hogy a költségvetésnek tárgyalása mához egy hétre csütörtökön f. hó 11-én kezdessék meg. (*Helyeslés.*) Ha a t. ház ezt elfogadja: akkor mindjárt most a jövő csütörtökre, f. hó 11-ikére, a költségvetés tárgyalása napirendre tüzetik.

Gróf Zichy Nándor: Nekem, midőn a költségvetés tárgyalására a t. ház határidőt tüzni méltóztatik, csak egy kérésem van, s ez az: hogy a költségvetés megitélésére nézve mulhatlanul szükséges s iranyadó az 1874-iki zárszámadásoknak a képviselők közti kiosztása.

Hogy e zárszámadások kinyomattak s a pénzügyi bizottság tárgyalásai alapjául tétettek: az senki előtt titok nem lehet; hanem hogy a képviselők közt ezek eddig ki nem osztattak, az szintén tény, s ezeknek tanulmányozása nem oly kis dolog, melyen egy-két nap alatt keresztül lehet esni. Ezek nélkül pedig szerintem a költségvetés iránt itéletet mondani, sőt azt kézbe venni és tanulmányozni sem lehet.

Ha tehát sajnálatomat kell kifejeznem a fölött, hogy annyi időt vesztettek a képviselők a budget tanulmányozásával: ugy másrészt, arra kérem a házat, méltóztassék elrendelni, hogy a zárszámadások mielőbb kiosztassanak.

Elnök: T. ház! Az 1874-iki zárszámadás s annak részletezése már itten van; legközelebb érkezett, és szintén most a többi irományokkal együtt ki fog osztatni. Ezáltal a t. képviseló ur kivánságának elég lesz téve. (*Helyeslés.*)

Szlávy Olivér a naplóbiráló bizottság előadója. T. ház! Van szerencsém jelenteni, hogy a naplóbiráló bizottság ügyrendét a házszabályok 129-ik §-a szerint megállapitotta. Van szerencsém a bizottság jelentését ezennel t. elnök urnak átadni.

Elnök: Ezen jelentés ki fog nyomatni s annak idején napirendre tüzetik.

Halász Bálint. T. ház! A f. év september hó 18-án 129-ik szám alatt hozott határozat folytán a 6-ik biráló bizottság végzése értelmében a pápai képviselő-választás ügyében elrendelt vizsgálatot foganatositottam. Jelentésemet tisztelettel bemutatom a velem közlött iratokkal, a vizsgálati jegyzőkönyvvel, annak mellékleteivel, a felmerült költségek jegyzékével együtt, azon megjegyzéssel, hogy a képviselőház pénztárából felvett 200 frtból fenmaradt 133 frt 6 krajczárt a pénztárba visszafizettem. (*Derültség.*)

Elnök: A kiküldött képviselő ur jelentése az illető biráló bizottságnak tárgyalás végett ki fog adatni.

Dániel László. T. ház! Méltóztattak engem a Bács-megye kernyajai választókerületben megválasztott képviselő Vojnics Jakab választásának megvizsgálásával megbizni. A vizsgálatot a biráló bizottság határozatának azon két pontja szerint igyekeztem intézni, mely szerint pénzbeli vesztegetés gyanuja forog fen. Ujabb terhelő körülmény azonban nem merült fel. Erről szóló jelentésemet azon kéréssel van szerencsém benyujtani, hogy az iratokhoz csatolt költségvetést kegyesen jóváhagyni méltóztassanak.

Elnök: Ezen jelentés is az illető biráló bizottságnak fog kiadatni tárgyalás végett.

Az előterjesztések ki lévén meritve s miután a napirendre más kitüzve nincsen, bátor leszek a holnapi napirendre nézve javaslatot tenni. (*Halljuk.*) Méltóztatott a t. ház már elhatározni, hogy a ministerelnök urnak inditványa a közigazgatási

Digitized by Google

bizottság iránt holnap tárgyaltassék. A mult összejövetelek alkalmával elintézetlenül maradott a függő államadósság ellenőrzésére még a mult országgyülés alatt kiküldött bizottságnak végső jelentése; azon kivül elintézetlenül maradt a számvizsgáló bizottság jelentése a pénztárnak szintén a mult országgyülés végső számadása iránt; elintézetlenül maradt a könyvtári bizottság jelentése a könyvek kikölcsönzésének módjára nézve.

Ha a t. ház jóváhagyni méltóztatik, a holnapi ülés napirendjére ezen most általam felsorolt beadványok tüzethetnének ki, jelesen: a függő államadósság ellenőrzésére még a mult országgyülésen kiküldött bizottságnak jelentése, mely a 9-ik sz. a. osztatott ki a t. ház tagjai között; a számvizsgáló bizottság jelentése, mely a 11-dik sz. a. osztatott ki, végre a könyvtári bizottság jelentése, mely a 14-dik sz. a. van a t. ház tagjai közt kiosztva.

Ezek szerint a holnapi ülés d. e. 10 órakor fog tartatni. Miután a mai napirenden más tárgy nincsen, az ülést feloszlatom.

(Az ülés végződik d. e. 12½ órakor.)

---

20. országos ülés

1875. november 5-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények és Nagy Ferencz megbizó levelének bemutatása. A kormány beadja az 1874. évi zárszámadásokról szóló számszéki jelentést, az 1873. évi zárszámadásra a kormány által tett észrevételeit, az államszámszéknek a Magyar- és Horvát-szlavon országok közt, 1869—72 évekre eszközölt leszámolásra vonatkozó jelentését, továbbá a következő törvényjavaslatokat: 1) a közegészségügy rendezéséről, 2) a törvényhatóság rendezéséről; 3) a községek rendezéséről; 4) a megyei közigazgatási bizottságról; 5) a megyék, kerületek, videkek és székek közigazgatási, árva és gyámi hatósági kiadásainak fedezéséről; 6) a közadók kezeléséről; 7) a létező adótörvényeknek 1876. évre is meghosszabbitásáról; 8) a szeszadótörvénynek a polgárositott határőrvidékre is kiterjesztéséről; 9) a horvát-szlavonországi urbéri váltsági kötvények némely kedvezményéről; 10) a Romániával kötött vám- és kereskedelmi egyezményről; 11) a hawaii királysággal kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről; 12) Spanyolországgal a vámmódositás elhalasztása iránt kötött pótegyezményről; 13) a nemzetközi távirda-egyezményről; 14) a jelzálogintézetek által kibocsátott záloglevelek biztositásáról; 15) a kir. bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési fokozatokról; 16) a végrendeletek, öröklési szerződések és halál esetekre történő ajándékozások alakszerűségéről; 17) a váltótörvénykönyvről és 18) büntető törvénykönyvről; 19) az 1876. évben kiállitandó ujonczokról; 20) a hadsereg ellátásáról; 21) az 1876-ban fegyver-szállitásról, és a fegyver-szállitási szerződés felbontásából eredt költségek fedezéséről. A belügyminister inditványa a közigazgatási bizottság választásáról tárgyaltatik és elfogadtatik. A függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottság jelentése, valamint a képviselőház számvizsgáló bizottságának, a könyvtári bizottságnak a könyvek használatára vonatkozó szabályokról készült jelentései tárgyaltatnak és elfogadtatnak.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Aladár jegyző ur fogja vezetni, a szólani kivánókat Huszár és Beöthy jegyző urak fogják jegyezni.

A tegnapi ülés jegyzőkönyve fog hitelesités végett felolvastatni.

Molnár Aladár jegyző *(olvassa a november 4-iki ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a t. háznak az erdélyi gazdasági egyesületnek Tisza László képviselő ur által beadott kérvényét a mezei gazdaság szellemi és anyagi támogatása érdekében.

Digitized by Google

Hasonlókép bemutatom a budapesti kereskedelmi akadémia vezérbizottságának Wahrmann Mór képviselő ur által beadott kérvényét az iránt, hogy ezen intézetnek a beszüntetett állami segély ujból kegyesen engedélyeztessék.

Mind a két kérvény ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Van szerencsém bemutatni Nagy Ferencz Baranyamegye szalánthai kerületében megválasztott képviselő urnak megbizó levelét, mely az állandó igazoló bizottságnak fog kiadatni.

Jelentem a t. háznak, hogy Horn Ede elhunyt képviselőtársnnk temetése vasárnap a délelőtti órákban lesz. A gyászmenet reggeli kilencz órakor az izr. templom udvarából indul ki. A menet részleteiről a hirlapi közlemények bővebben szólanak. Én csak arra vagyok bátor fölkérni a t. ház tagjait, hogy e gyász-szertartásra mennél számosabban megjelenni méltóztassanak. *(Általános helyeslés.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Van szerencsém mindenek előtt benyujtani az 1874. évi állami zárszámadást és az állami számszéknek arra vonatkozó részletes jelentését; még pedig van szerencsém ezt tenni azon megjegyzés kiséretében, hogy a ministertanácsnak ezen észrevételekre vonatkozólag nincsenek ellenészrevételei, miután a számszéknek észrevételei az egyes tárczák kezelői, az egyes ministerek részéről felvilágosittatván, most már semmi oly kérdés nem forog fenn s nincs függőben, melyre nézve a ministertanácsnak ellenészrevételt tennie kellene. Ezen zárszámadás egyébiránt már ki van nyomtatva, a ház t. elnökének rendelkezésére is van bocsátva és gondolom legrövidebb idő alatt ki is fog osztatni.

Ugyanez alkalommal van szerencsém a t. ház asztalára letenni a magy. kir. ministertanácsnak észrevételeit a számvevőszék által az 1873. évi zárszámadásra tett részletes észrevételekre vonatkozólag.

Ez, gondolom ki lenne nyomtatandó és ezután első sorban a zárszámadások átvizsgálására kiküldött bizottsághoz utasitandó.

Végre előterjesztem az államszámszéknek jelentését a Magyar- és a Horvát-Szlavonországok közt 1869—72 évekre eszközölt leszámolásról, valamint hasonlag a számszéknek észrevételeit az 1873. évre történt leszámolást illetőleg. Az 1874. évet illetőleg is megtörtént már a leszámolás Horvát-Szlavonország részéről; azonban a számszék még ezen, az 1874. évre vonatkozó leszámolásra észrevételeit nem tévén meg: ezen leszámolás az észrevételekkel együtt csak később lesz a t. háznak benyujtható.

Kérem ezeknél fogva méltóztassék elrendelni, hogy az 1874. évi zárszámadás, mint mely már ki van nyomtatva, szétosztassék, az 1873 évi zárszámadásra vonatkozólag a számszék által tett észrevételek iránt hozott ministertanácsi határozat pedig kinyomatván, az is kiosztassék és a zárszámadások átvizsgálására kiküldött bizottsághoz utasittassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ministerelnök urnak előterjesztése folytán van szerencsém annak folytatásául, a mit tegnap Zichy Nándor gróf képviselő ur felszólalása következtében már mondottam, ujabban jelenteni, hogy a számszék elnökének hozzám legközelebb érkezett és jelenleg bemutatott levele szerint az állami számszék az 1874. évi állami zárszámadás részletezésével és az állami számszék arra vonatkozó jelentésével együtt a szükséges 450 példányban ide lőn küldve, az a ház tagjai között legközelebb ki fog osztatni. A levél bemutatásával vártam addig, mig az eredeti zárszámadás a ministerelnök ur által bemutattatik, a mi ez alkalommal megtörtént.

A mi a ministerelnök ur előterjesztéseit illeti, gondolom a t. háznak méltóztatik megnyugodni abban, hogy elrendeltetvén az 1874. évi zárszámadás és mellékleteinek kiosztása, az 1873. évi zárszámadásra nézve tett ministertanácsi észrevételek nyomattassanak ki és első sorban a zárszámadási bizottsághoz utasittassanak tárgyalás végett. Azt vélem, hogy a számszék elnökének a Horvátországgal történt és az 1869—73 évekre vonatkozó leszámolásra nézve beadott jelentése talán hasonlóképen kinyomatandó és szintén a zárszámadási bizottsághoz utasitandó lenne, hogy annak jelentésével azután a ház által tárgyaltassék, *(Helyeslés)* önkényt értetvén, hogy a midőn az állami számszék ezen jelentése ki fog nyomatni: az azonnal a t. ház tagjai között előlegesen is ki fog osztatni.

Ha a t. háznak méltóztatik ebben megnyugodni *(Helyeslés)* e szerint fog a határozat szerkesztetni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Egyuttal van szerencsém a t. ház asztalára öt rendbeli törvényjavaslatot letenni, természetesen mindegyikét indokolásával együtt. Ezek egyike szól a közegészségügy-rendezésről; másika a törvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. törvényczikk hatodik fejezetében szabályozott fegyelmi eljárás módositásáról és kiegészitéséről; harmadika a községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. törvényczikk módositásáról és kiegészitéséről; a negyedik a közigazgatási bizottságról; az ötödik a megyék, kerületek, vidékek és székek 1876. évi közigazgatási, árva és gyámhatósági kiadásainak fedezéséről. A négy első törvényjavaslat már ki is van nyomatva és legközelebb a t. ház tagjai között bizonynyal ki is lesz osztva.

Az ötödik törvényjavaslat, mely a megyék, kerületek, vidékek és székek az 1876. évi közigazgatási, árva és gyámhatósági kiadásainak fedezéséről szól: még nincs kinyomatva; erre nézve tehát kérném a kinyomatás elrendelését. Arra nézve,

Digitized by Google

hogy a tárgyalás a négy elsőre nézve miként történjék, csak akkor lehet talán nyilatkoznom: ha a t. ház határozni fogott tegnap beadott inditványom fölött, azaz a fölött, választassék-e közigazgatási bizottság? Az utolsó sorban emlitett javaslat azonban, — ugy hiszem, — szokás szerint a pénzügyi bizottsághoz lesz utasitandó; ez más években is ugy történt a hasonló tartalmu törvényjavaslatokkal.

Kérem ennélfogva, mint mondám, méltóztassék a már kinyomatott négy törvényjavaslatnak és indokolásának kiosztását elrendelni, függőben hagyván a tárgyalás módozatának megállapitását, az ötödiket pedig kinyomatni és ugy azután a pénzügyi bizottsághoz előleges tárgyalás végett utasitani. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ministerelnök ur által beadott következő törvényjavaslatok: a törvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. XLII. t. cz. 6-ik fejezetében szabályozott fegyelmi eljárás módositásáról és kiegészitéséről; a közigaszgatási bizottságról; a községek rendezéséről szóló 1871. XVIII. t. cz. módositásáról és kiegészitéséről, a közegészségügy rendezéséről kinyomatva levén, ezek mikénti tárgyalásáról még a mai ülés folyama alatt lehetne intézkedni, a mikor azon inditvány fog tárgyaltatni, melyet a közigazgatási bizottság alakitása iránt a ministerelnök ur tegnap előterjesztett.

A megyék — kerületek — vidékek és székek 1876. évi közigazgatási, árva és gyámhatósági költségeik fedezéséről szóló törvényjavaslat ki fog nyomatni és szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatni.

Az első négy törvényjavaslat kinyomatva levén, a t. ház tagjai között mielőbb ki fognak osztatni. *(Helyeslés.)*

Széll Kálmán pénzügyminister: Nekem is van szerencsém néhány törvényjavaslatot a t. ház asztalára letenni.

A mint az igen t. képviselőház bizonyosan kegyes lesz emlékezni, azon előterjesztés alkalmával, melynek kiséretében a 1876. évi államköltségvetést a ház asztalára letettem, benyujtottam egyszersmind az átalános jövedelmi adóról, illetőleg az átalános jövedelmi pót-adóról szóló törvényjavaslatot. Ezen törvényjavaslat volna tehát elseje azon javaslatoknak, melyeket ezen ülésszak folyamában a t. ház előtt tárgyalásra javaslatba hozok.

Ezenkivül ezennel négy törvényjavaslatot teszek le a t. ház asztalára. Az első azon törvényjavaslat, melynek előterjesztését a ház előtt már egy alkalommal jeleztem s melynek azon alkalommal irányelveit is szerencsém volt kifejteni, t. i. a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat, melyben a pénzügyi szolgálatnak az egyenes adókra vonatkozólag egész ágazata gyökeresen reformáltatni szándékoltatik s a melyben az egyenes adók egész kezelése a kivetéstől kezdve annak minden stadiumán keresztül részletesen szabályozva, rendezve van. Ezen törvényjavaslatot az indokolással együtt ezennel leteszem a t. ház asztalára, kérvén a házat, hogy azt tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz méltóztassék utasitani.

Ezen fontos és nagyterjedelmü törvényjavaslatokon kivül, három, nem kevésbbé szükséges, de már nem oly annyira fontos törvényjavaslatot van szerencsém ezennel szintén bemutatni.

Az első törvényjavaslat a létező és az 1875. évben ugyanezen év végeig meghosszabbitott adótörvények hatályának további kiterjedéséről szól.

Ezen törvényjavaslat a költségvetés kiegészitését képezi, miután csak is annak alapján szedethetnek és kezeltethetnek az adók.

Ezenkivül a szesz-adó némely §§-ainak a polgárositott határőrvidékre kiterjesztéséről szóló törvényjavaslatot van szerencsém beterjeszteni. Ez oly javaslat, mely föltétlenül szükséges.

A negyedik törvényjavaslat, melyet előterjesztek, szól a horvát-szlavonországi urbérváltsági kötvények némely kedvezményéről. Ez is pénzügyi természetű törvény lévén, kérem a t. házat, hogy ezt az előzőkkel együtt a pénzügyi bizottsághoz méltóztassék utasitani s egyuttal elhatározni, hogy ezen törvényjavaslatok kinyomattassanak s a t. ház tagjai között szétosztassanak. *(Helyeslés.)*

Elnök: A közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat, ha a pénzügyminister ur előterjesztését jól értettem, ki van nyomatva s igy a t. ház tagjai között mielőbb ki fog osztatni.

A többi törvényjavaslatok ki fognak nyomatni s mihelyt lehetséges lesz, a ház tagjai közt kiosztatni és előzetes tárgyalás végett mind a négy törvényjavaslat a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

B. Simonyi Lajos kereskedelmi minister: T. ház! A következő törvényjavaslatokat van szerencsém a ház asztalára letenni, még pedig: törvényjavaslat a Romániával kötött vám- és kereskedelmi egyezményről; törvényjavaslat a Hawaii királysággal kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről, törvényjavaslat a Spanyolországgal a vámmódositás elhalasztása iránt kötött pótegyezményről és végre törvényjavaslat a nemzetközi távirda-egyezményről.

Kérem a t. házat, méltóztassék e törvényjavaslatok kinyomatását elrendelni és azokat sürgősségökhöz képest az osztályokhoz utasitani.

Elnök: Ezen törvényjavaslatok szintén ki fognak nyomatni, a ház tagjai közt ki fognak osztatni és tárgyalás végett az osztályoknak fognak kiadatni.

Perczel Béla igazságügyminister: T. ház! Van szerencsém a ház asztalára letenni a következő törvényjavaslatokat: 1. törvényjavaslat a jelzálog-intézetek által kibocsájtott zálog-

Digitized by Google

levelek biztositásáról, — 2. a királyi bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési fokozatokról, — 3. a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetre történő ajándékozások alakszerüségéről; továbbá 4. a váltó-törvényjavaslatot és 5. a büntető-törvénykönyvet; kérvén: méltóztassék e törvényjavaslatokat kinyomatni, kiosztatni és előleges tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Az igazságügyminister ur által benyujtott törvényjavaslatok a ház beleegyezésével ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és előleges tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasittatnak.

Szende Béla honvédelmi minister: T. ház! Van szerencsém az 1868. XL. t. cz. és az 1873. XXXVII. t. cz. értelmében az 1876. ik évre kiállitandó ujoncz és póttartaléki jutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslatot, továbbá a közös hadsereg, hadi tengerészet és m. királyi hondvédség egyéneinek katonai ellátásáról szóló törvényjavaslatokat indokolással együtt a ház asztalára letenni, azon kéréssel, méltóztassék ezeket a véderő tárgyában kiküldött bizottsághoz utasitani és nekem egyuttal megengedni, hogy a bizottsági tárgyalás után kellő időben kérhessem a t. házat, hogy e törvényjavaslatokat még e folyó évben napirendre tűzni méltóztassék.

Van szerencsém továbbá az 1876. évi fegyverszállitási és a további fegyverszállitásra vonatkozó szerződés felbontása tekintetéből felmerülő költségeknek 261,400 frtnyi összeggel az 1876-iki költségvetés rendkivüli szükségleténél való felvételéről szóló előterjesztésemet bemutatni azon kéréssel, hogy ezt előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék.

Elnök: A honvédelmi minister ur által első sorban benyujtott két törvényjavaslat a véderő bizottsághoz, a fegyverszállitási szerződés felbontásáról szóló előterjesztése pedig a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Egyéb előterjesztés nem lévén, következik a napirend. Először is a belügyminister által a közigazgatási bizottság alakitására vonatkozólag benyujtott inditvány fog tárgyaltatni.

Beöthy Algernon jegyző: *(olvassa az inditványt. Földkiáltások: Elfogadjuk.)*

Elnök: Ugy vélem, hogy a t. ház határozatát kimondhatom az iránt, hogy egy 21 tagból álló közigazgatási bizottság fog választatni.

Irányi Dániel: Azt vagyok bátor kérdezni a t. belügyminister urtól: vajon ezen bizottságot állandósittatni kivánja-e? vagy pedig csak ad hoc, az általa ma benyujtott törvényjavaslatok előleges tárgyalására kivánja megválasztatni? Ha az elsőt akarja: akkor azt gondolom, hogy bele kell szurni a határozatba ezen szót „állandó," különben pedig indokolásul fel kell hozni, hogy a belügyminister ur által benyujtott törvényjavaslatok előleges tárgyalására választatik a bizottság; mert az oly röviden szövegezett inditványból, mint az előttünk fekvő: nem tudja az ember, milyen bizottságot kiván a belügyminister ur választatni?

Tisza Kálmán miniszterelnök: Én azt gondoltam, hogy ha a közigazgatási bizottság a házszabályokban az állandó bizottságok közt nincs is megemlitve, de mivel már a mult ülésszakban is volt közigazgatási bizottság: nem inditványozok valami ujat, a mire nézve a magyar képviselőház bármelyik tagja ne volna tájékozva, annyival inkább annak egyik régi tagja.

Én igenis, azt óhajtom, hogy ezen bizottság választassék meg azért, hogy az általam benyujtott és még ezen ülésszak alatt benyujtandó törvényjavaslatokat előkészitőleg tárgyalja.

Elnök: Méltóztatik a t. ház e felvilágositás után a beadott inditványt változatlanul elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Elfogattatott és ennek folytán talán mindjárt azon négy törvényjavaslat, melyet a miniszterelnök ur mint belügyminister ezen ülés folyama alatt előterjesztett: a közigazgatási bizottsághoz utasittattatik előleges tárgyalás végett. *(Helyeslés)*

Szükséges még a bizottság megválasztására valamelyik napot kitüzni. Legjobb lesz talán a választásra hétfőt állapitani meg, hogy addig a t. ház tagjai a megválasztandó képviselők iránt maguk közt értekezhessenek. *(Helyeslés.)* A bizottság tehát hétfőn fog megválasztatni.

Következik a napirend második tárgya, t. i. a függő államadósságok ellenőrzésére a mult országgyülés alatt kiküldött országos bizottság jelentésének tárgyalása.

Beöthy Algernon jegyző: *(olvassa a jelentést.)*

Jelentése a függő adósságok ellenőrzéőére kiküldött országos bizottságnak a törvényhozás mindkét házához.

A függő adósságok ellenőrzésére kiküldött országos bizottság az 1868. XLVI. törvényczikk 19. §-a értelmében megvizsgálván a függő adósságok kezelési költségeinek a közös pénzügyministerium által készitett 1876. évi előirányzatát, ezen költséget 482,000 frtnyi összegben állapitotta meg, mely összegből Magyarországra 30%, vagyis száznegyvennégyezer hatszáz (144,600) frt esik.

Ezen előirányzat összes tételei teljesen megegyeznek a mult évi költségvetéssel.

A fedezetet illetőleg van szerencséje az alulirt bizottságnak az 1873. évi május 3-án és 1874. évi junius 3-án kelt jelentései kapcsában a törvényhozás tudomására hozni, hogy azon alapban, mely az államjegyekül nyilvánitott bankjegyek be nem váltása által keletkezett és az 1868. XLVI. törvényczikk 20. §-a értelmében a függő adósság kezelési költségeinek fedezésére forditandó s melyben az 1875. évi szükséglet teljes fedezését is találta, az 1876. évre még 100,000 frt lesz rendelkezésre.

Digitized by Google

Miután azonban az 1875. évi 482,000 frtnyi fedezetből előreláthatólag 50,000 forint fog megtakaríttathatni, az 1876. évre fedezetül 150,000 forint állapittatott meg, mely összegből Magyarországra 30%, vagyis negyvenötezer (45,000) forint esik.

Az alólirt bizottság ennélfogva az illető előirányzat előterjesztése mellett tiszteletteljesen kéri a törvényhozást: méltóztassék a függő adósság kezelési költségeit az 1876. évre 144,600 frttal, a fedezetet 44,000 frttal megszavazni s a magyar pénzügyminister ezen összegnek az 1876. évi költségvetésbe leendő beállitására felhivni.

A bizottság továbbá, teljesitendő az 1868. XLVI. törvényczikk 14. §-ában emlitett kötelességét, jelenti, miszerint mult év september 1-től folyó év augustus 31-ig a bizottság jelenlétében 211.125,850 frtnyi megrongált jegy,

és pedig: 71.687,300 frt ötvenes
77.246,119 frt ötös
62.192,440 frt egyes

megvizsgáltatván, megsemmisittetett..

A papirrakhelyet illetőleg a bizottság ezen időszakban 6 361,500 ivet,

és pedig: ötvenesekre 690,000
ötösökre 1.271,500
egyesekre 4.440,000

ivet, — az uj jegyek tartalékába pedig 277.580,000 forintot,

ötven forintosokban 135.500,000
öt forintosokban 80.000,000
egy forintosokban 62.080,000

forintot vett át.

Folyó év augustus 31-én a papirrakhelyben 1.284,302 iv,

és pedig: 50 frtos jegyekre 107,500 iv
5 „ „ 296,500 iv
1 „ „ 880,302 iv

a jegyek tartalékában pedig 90.130,550 forint

50 forintosokban 65.500,000
5 „ 16.630,550
1 „ 8.000,000

forint volt készletül.

A bizottság azonkivül a jegyek nyomtatásával és olvasásával foglalkozó hivatalokat megvizsgálta és a közös pénzügyministernek a függő adósságra vonatkozó minden rendeletét megtekintette s láttamozta; hogy pedig a forgalmi összeg törvényeinkben megállapitott maximumot meg nem haladta: ez a közzébocsátott havi kimutatások által bebizonyittatott.

A sóbánya-utalványokat illetőleg, melyeknek forgalmi összege folyó év augustus 30-dikán 71.690,057 frt 50 krt tett; a bizottság, szemben a közeledő nagy pénzügyi kérdésekkel nem tartja szükségesnek azon aggodalmainak ismétlését, melyeknek a sóbányautalványok után járó kamatláb felemelése iránt az 1874. év julius 30-án kelt jelentésében kifejezést adott; szoritkozván jelenleg csak azon megjegyzésre, hogy az államjegyek és sóbányautalványok között törvényesen meghatározott arány fentartása végett saját részéről mindazon lépéseket megtette, a melyekre az 1868. XLVI. törvényczikk 12. §-ának c) alatti rendelkezése kötelesiti.

A bizottság végre kéri a törvényhozást: méltóztassék tagjait az ép idézett törvényczikk 3. §-a értelmében uj választások által kötelmük alól felmenteni.

Kelt a függő adósság ellenőrzésére kiküldött orsz. bizottság által Bécsben, az 1875. év september 2-án tartott XL. üléséből. — *Kvassay László* s. k. bizottsági tag és jegyző. *Gr. Festetics György* s. k., bizottsági elnök. *Gr. Kálnoky Pál* s. k. bizottsági alelnök. *Bohus Zsigmond* s. k. *Farkas Gyula* s. k.,

Széll Kálmán pénzügyminister: T. képviselőház! A törvény értelmében a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottságnak e jelentése két részből áll; az egyik részben a bizottság előterjeszti a függő államadósságok ellenőrzési költségeit 1876-ra és az általa folytatott kezelésről tesz jelentést; a másik részében pedig kéri magát felmentetni a megbizatás alól és helyébe más bizottságot választatni. A mi az utolsó részt illeti, az megtörtént; mert a törvényhozás két háza a függő államadósságok ellenőrzésére az uj bizottságot megválasztotta, mely a törvény értelmében müködését meg is kezdte.

A mi a jelentés első részét illeti, erre még nincs a háznak határozata; s igy oly irányban mozoghat a mint akar; avagy tudomásul veszi a bizottság jelentését; vagy azon bizonyos észrevételeket tesz; vagy más irányban határoz.

Ez alkalommal a bizottság e jelentésének sem tudomásul vételét, sem pedig érdemleges tárgyalását nem tartanám helyén levőnek; nem pedig azért: mert a bizottság jelentésének főrésze az 1876-iki költségvetésről szól, vagyis azon költségekről, melyeket a függő államadósságok ellenőrzése jövő évre igényleni fog. Már pedig ezek fölött határozni, illetőleg ezeket megszavazni a háznak, a költségvetés tárgyalásának megkezdése előtt: nézetem szerint, nem lehet. Alkalomszerüleg mutatkozik nekem tehát azon eljárás, ha a t. ház — felvétetvén most azon jelentés — annak második felét tudomásul veszi; az első felére nézve pedig kimondja hogy tárgyalása a költségvetés illető részénél fog történni.

Azt gondolom, hogy a mai napnak ez volna feladata; mert tovább menni csakugyan nem volna helyes: miután a költségvetés tárgyalása csak a jövő héten szándékoltatik megkezdetni. *(Helyeslés)*

Elnök: ha a t ház ezen előterjesztést elfogadni méltóztatik, azt hiszem, határozatul kimondhatom, hogy a t. ház az országos bizottság azon kérelmének, hogy uj választás által további kötelme alól felmentessék, a megtörtént uj választás

Digitized by Google

által már eleget tett; a jelentés első része pedig a költségvetés illető pontjával fog tárgyaltatni.

Következik a napirend második része, tudniillik a képviselőház számvizsgáló bizottságának jelentése, a letéti pénztárnak három évi bevételei és kiadásairól, valamint a képviselőház pénztárának 1875. évi január 1-től május hó 31-ig terjedő bevételei és kiadásairól vezetett számadások megvizsgálása tárgyában. Azon bizottság, a melynek jelentése most tárgyaltatik, még a mult országgyülés alatt választatott meg, jelentését most teszi.

A bizottságnak akkori előadója Földváry Mihály ur volt, a ki most is tagja az országgyülésnek. Ha a t. ház jónak véli, ugy Földváry képviselő ur ez alkalommal az előadói tisztet teljesitheti, különben pedig a jelentés fel fog olvastatni.

Beöthy Algernon jegyző: *(olvassa a jelentés első részét)*

Elnök: T. ház, a jelentés első pontja ez, melyre nézve, ha a t. ház jónak látja, mindjárt határozhat.

Ajánlja a bizottság, hogy a 11 frt 97 kr. a letéti pénztárból a rendes pénztárba, mint bevétel tétessék át; s hogy Lisznyay János pénztárnok a további számadási terhe alól felmentessék. *(Helyeslés.)*

Erre nézve tehát a t. ház határozatát bátor vagyok kimondani, hogy az első pontra tett jelentését a számvizsgáló bizottságnak elfogadni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

Beöthy Algernon jegyző: *(olvassa folytatólag a számvizsgáló bizottság jelentését az 1875. évi január 1-től, ugyanazon évi május hó 31-ikéig vezetett képviselőházi pénztári számadásokról.)*

Földváry Mihály előadó: T. ház! A legközelebbi lefolyt országgyülés alatt a ház számvizsgáló bizottsága által az előadói tiszttel bizatván meg, utólagosan, a ház parancsa folytán, van szerencsém inditványozni, hogy miután a számvizsgáló bizottság az egész számadást a legnagyobb rendben, minden okmányokkal felszerelve találta: ennél fogva méltóztassék a t. ház kimondani először azt, hogy Lisznyay János pénztárnok a további számadás terhe alól felmentetik, az illető számadások pedig a bevett szokás szerint, az okmányokkal együtt a képviselőház levéltárába betétessenek.

Elnök: T. ház! Nekem erre nézve azon észrevételem van, hogy miután most a számvizsgáló bizottság csak az 1875. évi január 1-jétől ugyan azon évi május 31-éig terjedő számadásokról tesz jelentést, a korábbi két évben vezetett számadásokról pedig jelentését már bizonyosan az előtt beadta, ha azokra nézve a pénztárnok akkor a felmentést már megnyerte: nem szükséges most a felmentés kimondását a korábbi számadásokra is kiterjeszteni. Ez annyival bajosabb, mert a bizottság csak félévi számadásról tesz jelentést: erre nézve a felmentés mindenesetre kimondandó és hamár korábbi jelentés folytán az előző évi számadásokról a felmentést a pénztárnok megnyerte: megnyerte a felmentést az összes mult országgyülési számadásokról is. Ennélfogva azt hiszem, hogy ezen alkalommal mi csak a jelentésben foglalt félévi számadásra nézve fejezhetjük ki azt, hogy a t. ház Lisznyay János pénztárnok urat a további számadás alól felmenti.

Zsedényi Ede: Ez uttal egy kérdést intézek az érdemes elnök urhoz, t. i. a képviselőház módositott házszabályainak 230-ik §-a azt mondja, hogy a pénztári kezelés és számvitel rendszerét a gazdasági bizottság állapitja meg. Azt kérdem tehát: vajon megállapitotta-e már a gazdasági bizottság a pénztári kezelés és számvitel rendszerét?

Elnök: A házszabályok e pontja nem uj, hanem a régi szabályokból vétetett át. A gazdasági bizottság a mult országgyülések alatt megállapitotta a számvitel és pénztári kezelés rendjét és erre nézve még ezen országgyülés alatt a gazdasági bizottság ujabb határozatot nem hozott. Én tehát erre nézve egyebet nem mondhatok, minthogy az eddigi szabályok szerint foly a pénztári kezelés és számvitel; és a mint a gazdasági bizottság szükségesnek fogja látni e tekintetben módositásokat hozni be: ez iránt bizonyosan intézkedni fog.

Egyébiránt óhajtandó lenne, hogy a gazdasági bizottság mielőbb ülést tarthasson; miután azonban a tagok még szükséges számmal nincsenek jelen; mai napon ámbár óhajtottan, ülés nem tartathatik. Gondolom, ezzel elég van téve a t. képviselő ur kérdésének.

Beöthy Algernon jegyző: *(olvasa a jelentés 3. pontját.)*

Elnök: A 3. pontban a számvizsgáló bizottság az iránt tesz javaslatot, hogy a legutóbbi országgyülésből még több képviselő illetményei fizetetlenek lévén, azokról külön számadás vezettessék. Erre nézve bátor vagyok a t. háznak jelenteni, hogy a mult országgyülésből hátralevő fizetések iránt mindig külön utalvány adatik ki, miután a mult országgyülésnek pénztári számadása be van már fejezve; a mi pedig még képviselői illetmény fejében az illető képviselőknek vagy hiteleziknek fizetendő, az iránt mindig külön elnöki utalvány utján történik az intézkedés; igy tehát e tekintetben elég van téve a számvizsgáló bizottság azon kivánatának, hogy külön számadás vezettessék a kérdéses illetményekről.

Ha a t. ház helybenhagyni méltóztatik: *(Helyeslés)*, a számvizsgáló bizottság javaslata ezen 3-ik pontra nézve elfogadtatott.

Következik a napirend harmadik tárgya, a könyvtári bizottság jelentése. A bizottság előadója Pulszky Ágoston képviselő ur. Kérem a bizottság jelentését felolvasni.

Huszár Imre jegyző: *(Olvassa a jelentést.)*

Elnök: A könyvtári bizottság a ház szabályai folytán tartozott jelentést tenni ezen tárgyról és

Digitized by Google

beadni a könyvtárban levő könyvek használatmódjáról szóló szabályokat. Ha a t. háznak ez iránt észrevétele nincsen: azokat elfogadottaknak jelentem ki. *(Helyeslés!)*

Azokat tehát a t. ház elfogadni méltóztatott.

A mai napirend e szerint kimeritve lévén, holnap az inditvány és interpellátiós könyv felolvasása végett a szabályok értelmében ülést kell tartani.

A kérvényi bizottságnak ez alkalommal nincsen jelentése, miután még nem tarthatott ülést és a három nap sem volt rendelkezésre, a mely alatt szükséges a kérvényeket a ház irodájába letenni.

Ha a t. háznak tetszik, a holnapi ülésben még felvétethetnék azon két jelentés, melyek a tegnapi ülésben adattak be, és kinyomatván, a t. ház tagjainak kezei közt vannak, jelesen a naplóbiráló bizottság jelentése és jelentése az elnökségnek a választókerületek országos képviseletének nyilvántartásáról.

Ezen tárgyakat tehát a holnapi ülés napirendjére tüzöm ki, és föl fog olvastatni az inditványok és interpellátiók könyve.

Jövő ülés holnap, 10 órakor. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11½ órakor.)

---

21. országos ülés

1875. november 6-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Mocsáry Géza és Csatár Zsigmond interpellatiója bejelentetik. A naplóbiráló bizottság jelentése elfogadtatik. A választó-kerületek országgyülési képviseltetésének nyilvántartásáról beadott elnöki jelentés elintéztetik. Tormássy Mihály halála bejelentetik. Mocsáry Géza a polgári házasságra vonatkozó törvényjavaslat tárgyában tett interpellatióját vissza vonja. Csatár Zsigmond az örkényi határban megvásárolt ágyúlőtér tárgyában interpellálja a kormányt.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, Széll Kálmán, Szende Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Aladár jegyző ur fogja vezetni; a szólani kivánókat egyrészről Huszár Imre, másrészről Orbán Balázs jegyző urak jegyzendik fel.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Molnár Aladár jegyző *(olvassa a november 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem lévén, azt meghitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a t. háznak az országos erdészeti egylet közgyülésének kérvényét, melyben azt kéri, hogy a kir. kormány hivassék fel arra, hogy a m. kir. földmivelési ministeriumnál már régóta készen álló erdőtörvényjavaslatot a sürgősen szükségelt erdőtörvény megalkotása végett mielőbb a törvényhozás elé terjeszsze.

Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Jelentem továbbá a t. háznak, hogy inditvány bejelentve nincs. Az interpellátió-könyvben két interpellátió van bejelentve. Méltóztassanak meghallgatni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az interpellátió-könyvet.)*

Mocsáry Géza interpellátiója a kötelező polgári házasság behozatala tárgyában a vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz és Csatár Zsigmond interpellátiója az örkényi ágyutelep megvásárlása iránt a ministerelnökség utján az összministeriumhoz.

Elnök: A tisztelt ház beleegyezésével ezen interpellátiok a napirend befejezése után talán a mai ülésen meg fognak tétetni. *(Helyeslés.)*

Következik a napirend első tárgya: a naplóbiráló bizottság jelentésének tárgyalása.

Huszár Imre jegyző *(olvassa a jelentést.)*

Elnök: Van-e észrevétele a t. háznak a naplóbiráló bizottság jelentésére? *(Nincs!)* Nem lévén észrevétel, az elfogadtatik és jóváhagyatik.

Következik a napirend második tárgya: a választókerületek országgyülési képviseltetésének nyilvántartásáról beadott elnöki jelentés tárgyalása.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a jelentést)*

Elnök: Ha a választókerületek országgyü-

Digitized by Google

lési képviseletének nyilvántartására vonatkozó ezen kérdésben szabad véleményemet nyilvánitani, azt hiszem, hogy azon képviselő urak, kik megválasztatván, megbizó levelüket nem mutatták be, elnökileg szólittassanak föl, hogy megbizó levelök előmutatása mellett a képviselőházban jelenjenek meg. *(Helyeslés.)* Ha a t. ház ezt jóváhagyni méltóztatik: e szerint fog a határozat szerkesztetni.

Ismét azon szerencsétlen helyzetben vagyok t. ház, hogy épen e pillanatban vett értesités szerint egy halálesetet kell bejelentenem. *(Mozgás.)* A háznagyi hivatalhoz érkezett tudósitás szerint Tormásy Mihály, országgyülési képviselő folyó hó 5-én éjjel meghalt, és vasárnap délután 3 órakor fog eltemettetni zöldfautcza 20. sz. lakásából. Midőn ezt a t. háznak tudomására juttatom: azt hiszem a t. ház beleegyezni méltóztatik, hogy ezen ujabb veszteség fölötti fájdalmunk érzete is jegyzőkönyvileg kifejeztessék. *(Helyeslés.)* Most pedig arra kérem a t. ház tagjait, méltóztassanak a gyászszertartásnál minél számosabban megjelenni.

Temesmegye központi bizottsága a ház határozata folytán felszólitandó lesz, uj képviselőválasztás eszközlésére.

E szerint a napirend ki lévén meritve, ha a t. ház jóváhagyja, az interpellátiók tétethetnek meg. Első sorban Mocsáry Géza képviselő ur interpellátiója teendő meg.

Mocsáry Géza: T. ház: A kötelező polgári házasságra vonatkozólag a t. cultusminister urhoz september hó 18-án egy interpellátiót jelentettem be; ez épen azon időtájba esett, midőn a t. ház által a felirati javaslat tárgyaltatott. Azon interpellátiót azon okból voltam bátor bejelenteni: mert a felirati javaslatban a polgári házasságra vonatkozólag emlités nem tétetett. Azonban időközben, mig a bejelentett interpellátió napirendre tüzetett volna, örömmel értesültem arról, hogy a t. cultusminister ur a polgári házasságra vonatkozólag a törvényjavaslatot elkészitette, és a mint magán uton értesültem, nem sokára a t. háznak tárgyalás végett be is fogja jelenteni és igy igen természetes dolog, hogy azon interpellátió értelme, tárgya megszünt.

Ha az illető törvényjavaslatot nem azon szellemben szerkesztettnek fogom látni, melyet az interpellátióban feltettem: akkor fentartom magamnak azon jogot, hogy a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a magam észrevételeit megtehessem. *(Helyeslés.)*

Ennélfogva azon interpellátiót, mely ma már meghaladott álláspontou van, ezennel tisztelettel visszavonom. *(Helyeslés.)*

Csatár Zsigmond: T. ház! Hazánk pénzügyi helyzete felettébb elszomoritó képét mutatja fel a közelmultban végbe vitt állami gazdászatnak. Elszomoritó e kép egyrészről azért, mert azon időtől fogva, mióta hazánk államiságának rendezése a nemzet kezébe tétetett le: azóta évről-évre nagyobb áldozatok követeltetnek a nemzettől; holott biztos reménye nem lehet más e nemzetnek alkotmányossága kezdete reggelén, csupán az, hogy a parlamenti többségből alakult uj kormánya egy jobb jövőnek veti meg alapját. E részbeni reményében — be kell vallanunk csalódott a nemzet, és tartani lehet, hogy ha uj áldozatkészségre hivatik fel a kormány és a törvényhozás által: az alkotmányosság iránti hite kimerül. És ez nagyon természetes, mert ha mindig csak kérünk tőle többet és többet, de nem adunk soha neki cserében semmit: reménye vagy csökken, vagy végkép elenyészik.

Nem hivatásom t. ház, szenvedélyes kifejezést adni gondolatomnak, mert az nem is lehet hivatása egy jóravaló magyar embernek; de a mily mértékben tartózkodom annak kijelentésétől: ép oly mértékben hivatásom mérlegezni a helyzetet, megvilágitani a rideg tényeket és feltüntetni a bajokat, melyek államiságunk kifejlésének utját állják, rámutatni a sebekre, melyek mielőbbi orvoslást igényelnek.

Ha már t. ház higgadtan, tárgyilagosan, szenvedélymenten a jelen évi delegátió működésére tekintünk: kétségtelenül azon gondolat keletkezik agyamban, *(derültség)* hogy mi egyátalán vajmi keveset törődünk a milliók érdekével, hanem csak a hatalmasok igényeivel.

Ime t. ház ha veszszük, hogy most a delegátió a titokszerüség köpenye alatt a közös hadsereg által vásárolt oly homok-térre adta meg a pénzt, a mely térnek holdja nem 145 frtot, de józanul gondolkodva 10 frtot sem ér meg, a mint az immár a hirlapokban is bőven ki volt fejtve.

Én azt gondolom, hogy akkor, midőn államháztartásunk költségvetése 15 millió forint hiányt mutat fel: akkor különösen elérkezett annak az ideje, melyben minden oly kiadástól óvakodnunk kell, melyek soha, de soha kamatot, gyümölcsöt nem fognak hozni.

Ennélfogva a következő interpellátiót intézem az igen t. ministerelnök utján az összes ministeriumhoz. *(Olvassa az interpellátiót.)*

Interpellátió a t. ministerelnök utján az összes t. ministeriumhoz!

Tekintettel arra, hogy Magyarországon a földbirtok ára a jelen pénzszükség idejében, melyet leginkább a hitelnek megrendülése idézett elő, olyan alacsony fokra szállott le, mely — szerint a legközelebb, a — magyar Kánaánban Magyar-Becsén elárverezett nagy uradalom katastralis holdja 40 forintért kelt el, holott ezen föld kiaknázhatlan zsirral van megáldva. — Tekintettel arra, miszerint a Pestmegyébe kebele-

Digitized by Google

zett Örkény község határát már Fényes Elek is ugy ismerteti, mint a mely határ óriási homokbuczkáiról nevezetes, és hogy azon földrésznek holdja, melyet a közös hadügyminister „ágyulőtér" czimén holdanként 145 frtjával megvásárolt, többnyire futóhomok: 20—25 frtnál többet nem ér — holdanként. Tekinttel arra, hogy ilyen állami vételeknél alkotmányos időben, a titokszerüségnek helyt adni nem szabad; már pedig a t. hadügyministerium e részben pályázatot nem nyitott; sőt a mi több, a közösügyi költségvetésbe előlegesen fel sem vette azon összeget, a mely azon futóhomok puszta megvételére megszavaztatott, hanem csak is a delegátió üléseinek végével terjesztette elő a már megtörtént adásvételt, melyet a magyar delegátió többsége, a nemzeti közérzülettel nem törődve, megszavazott; sőt ezen vétel miatt történt hirlapi méltó felszólalásokat, ugy a kormány, mint a delegátió e részben szavazó tagjai, valamint a közös hadügyministerium elhallgatták; s azon gyanu, mintha ezen adásvétel valóban egyesek meggazdagodásával ejtetett volna meg: már vidékszerte nagyobb és nagyobb tért foglal el, és mert Örkényen már hallottam is, hogy az eladó urnő oda nyilatkozott, miszerint neki holdanként csak 80 frtja maradt meg: mert a többi pénz nem az övé.

Tekintettel arra, miszerint a magyar kormány tekintélye, a delegátió többségének e részben megtámadott érzülete, de maga a közvélemény megnyugtatása élénken követeli, hogy e részben az igazsághoz illően történjék felvilágositás és akkor, a midőn a jövő évi költségvetés 15 millió hiányt tüntet fel: szükséges, hogy minden kiadandó pénzek utalványozása érett megfontolás után történjék. Szükséges, hogy akkor, a midőn ezredéves államvagyonunk eladása czéloztatik foganatba vétetni, csak azért, hogy a bécsi molochszerü kielégithetlen közösügyi kiadások fedeztessenek. Szükséges, hogy akkor, a midőn e szerencsétlen nemzetet, ujabb és ujabb áldozatkészségre szólitja fel kormány és törvényhozás. Szükséges, hogy akkor, a midőn elviselhetlen adókkal sujtatik e nemzet, és már is számtalan család végpusztulásával hajtatott be az adó: hogy a kormány és törvényhozás ébren legyen, és olyan követelésekkel szemben, milyenek p. o. az örkényi ágyulőtér megvásárlása által élesen jelentkezik, a bécsi közös ministerium ilyen, a kiegyezési törvényekbe ütköző cselekményeit ne helyeselje s helyeseltetni ne engedje, hanem a törvény biztositotta jogait érvényesitse. — Ezeknél fogva kérdezem:

1-ör. Volt-e tudomása a t. ministerelnök urnak, illetve az összministeriumnak arról, hogy a közös hadseregbeli katonatisztek, Örkényen törvényes megbizás nélkül az eladó urnővel 2500, illetve 5000 hold homokbuczka-föld megvásárlását eszközölték, holdját 145 frtjával számitva, mely földnek holdjáért egyes ember józanul gondolkodva 25 frtot sem adhatna meg?

2-or. Tudomásával történt-e a t. kormánynak azon titokszerüség, a melylyel ezen vétel végbevitetett?

3-or. Helyesli-e a t. kormáuy azt, hogy az állam rovására minden nyilvánosság kikerülésével vásároljanak a közös hadseregbeli katonatisztek?

4-er. Volt-e előleges tudomása a t. kormánynak arról, hogy a delegátió elé utólagosan lett megszavazás végett ezen vétel beterjesztve?

5-ör. Helyesli-e a t. kormány azt, hogy olyan földnek holdjáért 145 frtot fizessen e nemzet, melynek holdja 25 frtnál többet nem ér?

6-or. Szándékozik-e a t. kormány a közvélemény megnyugtatása végett egy, a polgári perrendtartás szabályai szerint kiveendő birói becsüt eszközöltetni a földadó alapján, és minthogy ezen ágyulőtér az ország legsilányabb homoktengere: vajon elfogadhatónak véli-e azon vételárt, melyet a közös hadseregbeli katonatisztek a nemzet megkárositásával ezen földrészért, 5000 holdért, 725 ezer frttal a delegátió többsége által megszavaztattak, és mert:

7-er. A titokszerü vásárlások a nemzetnek megkárositásával járnak: van-e akarat a t. kormányban ezen hallatlan, vérlázitó botrányt keltő adásvételi szerződés megsemmisitésére; és ha már kell ilyen ágyulőtér: elrendeli a t. kormány a hirlapokban való hirdetését annak, hogy az illető tulajdonosok ajánlatokat tegyenek az ily czélból veendő térek eladására nézve. És mert a közös hadügyminister itt ez ügyben tullépte a törvény határát: milyen elégtételt szándékozik nyujtani a t. kormány a nemzet e részbeni sértett jogainak megorvoslása érdekében. Ennélfogva

8-or. A magyar delegátió többségének ezen adásvételt megszavazó határozatában részt vett-e előlegesen a t. kormány, vagy nem? Ha igen: ismerte-e a silány szélhordta homokot, mielőtt megvétetett; ha nem, milyen indokok vezérelték ezen, valóban a nemzetre nézve felettébb káros vásár megkötése alkalmával?

T. képviselőház! Én eddig e részben a legilletékesebbnek tartom magamat a felszólalásra azért, mert 12 éven át laktam Örkényen és nekem is van ott kevés vagyonom és igy e határt a házban nálamnál illetékesebben senki sem ismeri. Én t. képviselőház! *(Derültség)* ez nem nevetni való; mert kérem 150 forint a mai világban oly föld holdjáért, mely 10 forintot nem ér: igen sok. — Esedezem, nekem fél telkem van azon határban, kellően müveltetem és a legjobb müveltetés daczára nem tudtam oda menni, hogy adóját a jövedelem födözze. Az a földrész, melyet a közös hadsereg tisztjei megvásároltak, oly isten-

Digitized by Google

verte szél-hordta homok, melyet Saharának joggal lehet nevezni.

Én akkor, midőn ily holdért 150 forintot fizet a kormány, illetőleg a delegátió: kétségbe esem a jövő fölött, hogy mily sors vár mi reánk akkor, midőn az államvagyonokat eladni kénytelenek vagyunk: ugyanakkor az állam vesz hasznavehetetlen puszta földet, melyért most Bánátban sem lehetne többet adni. Méltóztassanak elhinni, jaj azon Uchatius-ágyunak, mely az örkényi sivár pusztára szorittatik, mert 24 lóval sem lehet keresztülvontatni az Uchatius-ágyut a megvett sivár homokon.

Ennélfogva ez interpellátiómat kérem a ministerelnök urnak és ez által az összes ministeriumnak kiadatni.

Elnök: Ez interpellátió a ministerelnök utján az összes ministeriumnak ki fog adatni.

E szerint a mai napirend ki lévén meritve, a jövő ülés hétfőn 10 órakor fog tartatni. Tárgya a közigazgatási bizottság megválasztása lesz. Most más tárgy nem lévén, az ülést eloszlatom.

(Az ülés végződik d. e. 11 órakor.)

---

22. országos ülés

1875. november 8-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Deák Ferencz, Veres Pál, Steinacker Ödön, Németh Albert, Ernszt Frigyes, gr. Degenfeld Lajos, Nagy Ferencz végleg; ifj. Simonyi János, Nedeczky István, Máriássy Miklós, Babics János, Pogány Ödön fentartással igazoltatnak. Babics János megválasztatásának megsemmisitését kérő kérvény a biráló bizottságnak kiadatik. A most igazolt képviselők, továbbá Bibics Döme, Kiszely Arpád és Szabó Mihály beosztatnak. A közigazgatási bizottság megválasztására a szavazatok beadatnak.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, Széll Kálmán, Szende Béla

(Az ülés kezdődik d. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Aladár jegyző ur fogja vezetni; a szólókat egyrészről Huszár Imre, más részről Orbán Balázs jegyző urak fogják jegyezni.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Molnár Aladár jegyző: *(Olvassa a f. hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha a jegyzőkönyv ellen észrevétel nincs: az meghitelesittetik.

Az ülés folyama alatt, ha az állandó igazoló bizottság — mint értesitve vagyok — jelentését beadja: lesz szerencsém egy kérvényt egy választás ellen beterjeszteni.

Egyébiránt pedig ma más beterjeszteni valóm nincs.

Molnár Antal előadó: T. ház! Az állandó igazoló bizottság nevében van szerencsém jelenteni, hogy a bizottság tárgyalás alá vevén Deák Ferencz Budapest, belvárosi választó kerületében 1875. évi sept. 23-án. Veres Pál, Nográdmegye balassa-gyarmati v. kerületében 1875. évi sept. 29-én. Steinacker Ödön, Besztercze-vidék községeinek választó kerületében 1875. évi okt. 5-én. Németh Albert, Csongrádmegye hódmező-vásárhelyi választó kerületében 1875. évi okt. 3-án. Ernszt Frigyes, Segesvárszék 2-ik választó kerületében 1875. okt. 6-án. Gr. Degenfeld Lajos, Baranyamegye dárdai választó kerületében 1875, évi sept. 30-án. Nagy Ferencz, Baranyamegye szalántai választó kerületében 1875. évi sept. 30-án. Ifj. Simonyi János, Pestmegye czeglédi választó kerületében 1875. évi okt. 8-án. Nedeczky István, Versecz városban 1875. évi okt. 7-én. Máriássy Miklós, Szepesmegye lőcsei választó kerületében 1875. évi okt. 11-én. Babics János, a Jászkun kerület jászberényi választó kerületében 1875. évi okt. 8-án és Pogány Ödön, Marmarosmegye Huszt választó kerületében 1875. évi okt. 7-én megválasztott képviselők megbizóleveleit, s azokat mind kiállitásukra, mind tartalmukra nézve kifogástalanoknak találván: Deák Ferenczet, Veres Pált, Steinacker Ödönt, Németh Albertet, Ernszt Frigyest, gr. Degenfeld Lajost

Digitized by Google

és Nagy Ferenczet végleg; ifj. Simonyi Jánost, Nedeczky Istvánt, Máriássy Miklóst, Babics Jánost és Pogány Ödönt a szabályszerü 30 nap fentartásával igazolt képviselőknek jelentette ki.

Van szerencsém a bizottság jegyzőkönyvét mellékleteivel együtt a t. ház asztalára letenni.

Elnök: Van szerencsém bejelenteni, hogy a tegnapi napon Hegyi József és társai jászberényi választók részéről átadatott nekem egy kérvény a Jászberényben f. év október 8-án megejtett képviselő választás megsemmisitése és uj választás elrendelése iránt. Ezen kérvény kiadandó lesz a biráló bizottságok valamelyikének, mely sorshuzás utján fog kijelöltetni. (*Kihuzza a számot.*) A jászberényi választás ellen beadott kérvény megbirálás végett a 6-ik biráló bizottságnak adatik ki.

Egyébiránt pedig Deák Ferencz, Veres Pál, Steinacker Ödön, Németh Albert, Ernszt Frigyes, gr. Degenfeld Lajos, Nagy Ferencz végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki; ifj. Simonyi János, Nedeczky István, Máriássy Miklós, Babics János és Pogány Ödön a szabályszerü harmincz nap fentartásánál igazolt képviselőknek jelentetnek ki

T. ház! Az utolsó együttlétünk alkalmával igazolt három képviselő még nincsen besorozva az osztályokba, s igy a ma igazolt tizenkét képviselővel összesen tizenöt képviselő sorozandó be az osztályokba. Jelesül Bibics Döme, Kiszely Árpád, ifj. Szabó Mihály, Simonyi János, Ernszt Frigyes, Pogány Ödön, Babics János, Steinacker Ödön, Nedeczky István, Németh Albert, gr. Degenfeld Lajos, Nagy Ferencz, Veres Pál, Deák Ferencz, Máriássy Miklós. Hogy a képviselő urak az osztályokba lehetőleg egyenlő számmal legyenek besorozva: az 1-ső osztályba jönne kettő, a 2-ba kettő, a 3-ba három, a 4-be egy, az 5-be három, a 6-ba egy, a 7-be egy, a 8-ba kettő, a 9-be egy.

(*Kihuzza a neveket.*)

Nagy Ferencz beosztatik az 1-ső osztályba, Németh Albert hasonlókép az 1-ső osztályba, Nedeczky István a 2-dik osztályba, Kiszely Árpád szintén a 2-ba; a 3-ba beosztatnak: Deák Ferencz, Szabó Mihály; a 4-be Steinacker Ödön; az 5-be Veres Pál. gr. Degenfeld Lajos és Babics János; a 6-ba Pogány Ödön; a 7-be Ernszt Frigyes; a 8-ba Bibics Döme és ifj. Simonyi János; a 9-be Máriássy Miklós.

És most az osztályok közül az első kettőben 45 tag, a többi osztályok mindegyikében 44 tag lesz,

Következik a napirend, jelesül a közigazgatási bizottság megválasztása.

A szavazók neveit Beöthy Algernon jegyző fogja fölolvasni, a távollevők neveit Wächter Frigyes jegyző ur jegyzendi fel.

Beöthy Algernon jegyző (*olvassa a névjegyzéket. A képviselők beadják a szavazati jegyzéket.*)

(*Szavazás után.*)

Elnök: A szavazati jegyek beadatván, azokat a jegyző urak össze fogják számitani és a szavazás eredménye a legközelebbi ülésben fog bejelentetni.

A legközelebbi ülésre nézve akarok a t. házhoz kérdést intézni. (*Halljuk!*)

Miután az inditványok és interpellatiók könyvének felolvasása végett szerdán szükséges lesz ülést tartani; megegyezik a t. ház abban, hogy holnap, mert tárgy épen nincsen, a melyet tárgyalás alá lehetne venni, ülés ne tartassék; hanem csak szerdán d. e. 10 órakor tartassék ülés, a mikor felolvastatnék az interpellatiók és inditványok könyve, a mennyiben azokba időközben bejegyzések történnének és kihirdettetnék a ma történt szavazás eredménye.

(*Általános helyeslés.*)

E szerint a legközelebbi ülés szerdàn d. e. 10 órakor fog tartani. Tárgyai lesznek: a ma megejtett választás eredményének kihirdetése és az interpellatiók és inditványok könyvének fölolvasása.

A mai ülésnek egyéb tárgya nem levén, azt bezárom.

Az ülés végződik d. e. 11 órakor.

Digitized by Google

23. országos ülés

1875. november 10-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Ifj. Simonyi János, Nedeczky István, Pogány Ödön végleg igazoltatnak. Az 1872. és 1873. évi zárszámadások a zárszámodási bizottságokhoz utasittatnak. Zsigmondy Vilmos megbizólevele a választás ellen beadott kérvény folytán a biráló bizottsághoz utasittatik. A közigazgatási bizottságba megválasztottak nevei kihirdettetnek.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Tisza Kálmán, b. Wenckheim Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Aladár fogja vezetni, a szólni kivánókat egyrészről Huszár Imre, másrészről Orbán Balázs képviselő és jegyző urak fogják jegyezni.

Molnár Aladár jegyző: *(Olvassa a november 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Nem lévén észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

A következő beadványokat van szerencsém bemutatni.

Árva megye feliratát az uzsora megszüntetéséről és a kamatszabályozó törvény megalkotása iránt.

Hasonlóképen bemutatom Árvamegye feliratát a kézbesitőkről szóló 1874. X. törvényczikk némely szakaszának módositása iránt.

Szabadka szab. kir. város törvényhatóságának kérvényét, melyben a m. kir. földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium által a marha-levelek kiadványozása és az utánuk szedendő dijak szabályozása tárgyában kibocsátott körrendeletet részben módosittatni, részben pedig visszavonatni kéri.

Özvegy Bereczky Istvánné szül. Horváth Teréz az iránt folyamodik, hogy a volt oszt. absolut kormány, és román kormány által személyében és vagyonában okozott sérelmei és kárai orvosoltassanak és megtérittessenek. Bemutatja e kérvényt Kovách László képviselő ur.

Végleg igazolandó képviselőket kell bejelentenem, a kiknek választása óta a fentartott 30 nap eltelvén, most a szabályok szerint végleg igazoltaknak jelentendők ki Ezek: Ifjabb Simonyi János czeglédi, Nedeczky István verseczi és Pogány Ödön Mármaros megye huszti képviselők, kik a szokásos 30 nap elteltével most már végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki.

A zárszámadások tárgyában kell az illető bizottság elnökének felhivása folytán jelentést tennem a t. háznak, melynek alapján a t. házat egy határozat hozatalára fogom felkérni.

A zárszámadási bizottság elé terjesztendők az 1872., az 1873. és az 1874. évi zárszámadások.

Az 1874. évi zárszámadások már ezen most választott zárszámadási bizottsághoz vannak utasitva. Az 1872. évi zárszámadás beadatott 1873. évi november 10-én és a képviselők közt kiosztatni rendeltetett. Beadattak aztán 1874. évi junius 22-én ezen zárszámadásra nézve a főszámszék és a ministerium közt váltott észrevételek. Ezek a pénzügyi bizottsághoz utasittattak azért, mert akkor még zárszámadási bizottság választva nem volt. A zárszámadási bizottság 1874 évi október 26-án választatott meg, és mivel az 1873. évi zárszámadás 1875. évi január hó 29-én adatott be: az 1873. évi zárszámadások már a zárszámadási bizottsághoz utasittattak; de ahhoz, mely a mult országgyülésen volt megválasztva. Azt tartom t. ház, hogy valamint az 1874. évi zárszámadás már utasittatott a most megválasztott zárszámadási bizottsághoz, ugy az 1872. és 1873. évi zárszámadásokra nézve is szükséges elhatározni, hogy kiadatván a most megválasztott zárszámadási bizottságnak, ez által vizsgáltassanak meg. *(Általános helyeslés.)* Azt gondolom, hogy a t. ház ezen határozat hozatalába beleegyezni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

A pénzügyi tárczánál megtakaritások történtek az adóhivataloknál azon 30 adóhivatal feloszlatása folytán, mely az 1875. évi költségvetésben elhatároztatott. Javaslatba hozatik ujolag 20 adóhivatal leszállitása. A számszék decentralisatiója által történtek szintén megtakaritások, melyek egyszersmind a számvitel előnyére is válnak; vannak megtakaritások javaslatba hozva az állandó katasternél, a sójövedéknél: több sóhivatal feloszlatása s a só szállitási és előállitási költségek apasztása által; az államjószágoknál: több jószágigazgatóság feloszlatása és az ügyészségek egyesitése által, valamint a számtartó és tiszttartóságok feloszlatása által; általában pedig a kezelési és üzleti költségeknél. A dohányjövedéknél, a gyártási költségek leszállitásánál, az államerdőségeknél, valamint a bányászatnál a kezelési és üzleti költségek megszoritása által.

A közlekedési tárczánál: a vasuti és hajózási felügyelőségeknél, a kőutak fentartásánál és az utmestereknél, a tisza-szabályozási bizottság feloszlatásánál, valamint az államvasutak kiadásainál történtek a legfőbb megtakaritások.

A kereskedelmi tárczánál: a lótenyésztési intézeteknél, a posta és távirda költségeinél.

Az igazságügyi tárczánál a legutóbbi törvények következtében a királyi törvényszékek és ügyészségek számának apasztásával és a fegyintézetek költségeinél.

A honvédelmi tárczánál a kerületi parancsnokságok és csapatoknál.

A rendkivüli költségvetésben is történtek megtakaritások; valamint oly költségek elmaradtak, melyek nem voltak egyáltalában elkerülhetetlenül szükségesek.

A hitelmüveleti kiadásoknál többlet van. E többlet indokolva van az által, hogy a szőlődézsmaváltság-alap növekedvén, a kamatoknak s a törlesztési járulékoknak is növekedni kellett. A bevételeknél az egyenes adók szaporodtak 3 millió forinttal. Ez következése az 1875. évi adótörvényeknek.

A pénzügyi bizottság az egyenes adóknál némi módositásokat tartott szükségeseknek. E módositások főleg azért váltak szükségesekké: mert az 1875. évi adó-törvények következtében némely adónemek az uj alapon először vettettek ki a folyó évben. A kivetés eredménye még akkor, midőn az előirányzat készült, tudva nem lehetett, s legnagyobb részt a pénzügyi bizottság tárgyalásai folyamán jött tudomásra. A pénzügyminister közölte azokat a pénzügyi bizottsággal és a módositások ezen kivetés következtében történtek az egyenes adóknál, melyek azonban nem annyira végösszegeikre, mint inkább a felosztásra vonatkoznak: ugy, hogy az egyenes adók végösszege igen csekély különbséggel érintetlenül maradt.

A fogyasztási adóknál emelkedés nem tapasztalható, hanem inkább leszállitás eszközöltetett. Ezt a körülmények indokolják. Sőt a pénzügyi bizottság a maga részéről ujabb leszállitást hozott javaslatba az állam-jószágok bevételeinél 200,000 frttal. Ehhez képest a fogyasztási adó a szesz-, sör- és czukor-adó 338 ezer forinttal szállittatott le. A dohány-jövedéknél 679 ezer, a só-jövedéknél 790 ezer, az államjószágoknál 686 ezer, az államerdőknél 802 ezer, a bányáknál és pénzverdéknél 1 millió 60 ezer forint a leszállitás. A pénzügyi bizottság azt hiszi, hogy ezen leszállitások által a költségvetés fedezeti része a valósághoz közelebb hozatik.

Ezeken kivül a pénzügyi bizottság szükségesnek tartotta még, hogy a költségvetésben némely leszállitásokat, de emeléseket is eszközöljön. A rendes kiadásokat leszállitotta 264,392 frttal; viszont emelte az államadósságok czimén 1.345.495 frttal: emelte a honvédelminél az ujonczozási költségek és csapatok czimén 32 ezer frttal. Ehhez képest a rendes kiadások emelkedtek 1.142,536 frttal.

A rendkivüli kiadások leszállittattak 309,960 frttal. A rendes fedezet emeltetett 1.685,588 frttal; leszállittatott 1.423,844 frttal összesen 371.744 frttal. A rendkivüli fedezet leszállittatott az államjószágoknál 125,930 frttal; viszont emeltetett az ingó vagyonnál 545,000 frttal, emeltetett az államelőlegeknél 30,000 frttal, összesen emeltetett 449,000 frttal. A hitelmüveleti bevételeket emelte 110,000 frttal.

Ennek következtében a költségvetés végösszegei következőleg alakultak:

Rendes kiadások	200.937,398	frt.
Az 1875-nél kevesebb	6.257,614	frttal.
A rendes bevétel	206.753,810	frt.
Az 1875-ki bevételnél több	319,062	frttal.
Rendkivüli kiadás	25.970,186	frt.
Az 1875-kinél kevesebb	638,477	frttal.
Rendkivüli bevétel	3 041,163	frt.
Az 1875-kinél több	2.662,607	frttal.
A hitelmüveleti kiadások	5.534,745	frt.
Az 1875-kinél több	462.612	frttal.
A hitelmüveleti bevétel	6.964,745	frt.
Az 1875-kinél több	1,892,613	frttal.
Ezekhez képest az összes hiány	15.682,611	frt.
Az 1875-ki hiánynál kevesebb	5.982,946	frttal.
Viszont azon hiányt, mely a költségvetésben a közösügyi költségek hozzászámitásával együtt előirányozva van meghaladja.	535,250	frttal

A pénzügyi bizottság általános jelentésében rámutatott már arra, hogy a hiányban a többletet leginkább két körülmény okozta. Az egyik az, hogy a rendes fedezet leszállittatott 261,744

Digitized by Google

frttal. A második az, hogy a rendes kiadások emeltettek 1.345,495 frttal.

A pénzügyi bizottság jelentésében hangsulyozta továbbá a megtakaritások további szükségét is. Hogy ezuttal tovább nem ment a megtakaritásokban, kijelentette, hogy ez onnét ered: mert a kiadások némely ágainál a megtakaritások csak czélszerü reformok mellett eszközölhetők.

Az összes hiány alkatrészeire nézve, tán elég lesz: ha jelzem a 15.000,000 forintnyi kamatgarantiát, a Dunaszabályozási és a fiumei kikötő és az összekötő vasut költségeit.

A t. ház előtt ismeretesek a pénzügyminister javaslatai. A pénzügyminister a hiányt egész mérvében kölcsön által fedezni, nem tartaná helyesnek, sőt ezt az állam hitelére nézve károsnak nyilatkoztatta; azt javasolta tehát, hogy a hiány egy része 8.000,000 frt összeg erejéig, adóemelés által, — a fenmaradó 7.682,611 frt pedig a kölcsön fenmaradt készleteiből fedeztessék. A pénzügyi bizottság a pénzügyminister ezen javaslatához hozzájárult.

Meg van győződve a pénzügyi bizottság is, hogy a hiányt egészen kölcsön által fedezni az állam pénzügyi helyzetére véghetetlen káros. Nem is javasolhatja azt; hanem, miután a megtakaritásokban megtörtént mindaz, a mit a pénzügyi bizottság ezuttal lehetségesnek tartott: nem talált más módot, mint az állam jövedelmeinek emelését, illetőleg az adóemelést javaslatba hozni és e javaslatát egyszerüen az elkerülhetetlen szükséggel indokolta és indokolta még azzal, hogy a fennálló körülmények közt más fedezési módot javaslatba nem hozhat.

Itt t. ház! a pénzügyi bizottság jelentése és a különvélemény, melyet Helfy és Simonyi képviselő urak benyujtottak, eltérnek egymástól. Ezen külön véleményben a t. képviselő urak három szempontot emelnek ki, melyből a költségvetést és a jelentést megtámadják. Az egyik a megtakaritások szempontja, a másik a fedezetre vonatkozik, a harmadik végre a hiány kiszámitásának és fedezésének szempontjából érvényesitetik. A megtakaritásokra nézve indokolják véleményüket a központi igazgatás költségeivel, indokolják a hivatalnokok nagy számával, melyet leszállithatónak vélnek a nélkül, hogy az állam organismusa a miatt kárt szenvedne és harmadszor indokolják azzal, hogy az eszközölt megtakaritások sem czélravezetők.

A központi igazgatás költségei minden tárczánál leszállittattak. A pénzügyi bizottság azonban jelentésében mégis szükségesnek tartotta hangsulyozni, hogy a központi igazgatás költségeit is még leszállithatónak tartja és erre nézve attól vár legtöbbet, hogy az általános közigazgatási reform módot és alkalmat fog nyujtani arra, hogy egyrészről a közigazgatás javittassék, másrészről, hogy az állam pénzügyi helyzetének figyelembe vételével történjenek az e részbeni javaslatok. Egyébiránt a központi igazgatás költségeire nézve a külön véleményt aláiró képviselő urakkal szemben is ki kell jelentenem, hogy ezen költségeknél eddig is, habár netto vétetnek is a megtakaritások: ezek fölülmulják azon összeget, melyet a kilenczes bizottság 1875—76. évre javaslatba hozott.

A t. képviselő urak a különvéleményükhöz csatolt mellékletben részletezve előadják véleményöket az iránt, hogy mely tárczáknál kivánnák a személyes járandóságokat leszállitani. Azt hiszem, hogy azt, vajon lehetséges-e az állami közigazgatás fenakadása nélkül e kiadásokat ily mértékben, mint a t. képviselő urak azt javaslatba hozzák, t. i. azon kiadások 17%-kával, apasztani? azt a részletes tárgyalások fogják megvilágitani. Én e helyen csak általánosságra szoritkozva, azt vagyok bátor jelezni, hogy ha elvonatkozom is attól, vajon e megtakaritások egyáltalában lehetségesek-e, a nélkül, hogy az állam közigazgatása fenakadjon: még az esetben is e megtakaritások egész mértékben a hiány fedezésére nem fordithatók; valamint ezt magok a képviselő urak is elismerték, midőn kijelentették, hogy e megtakaritások egy része az engedélyezendő nyugdijakkal föl lesz emésztve; de másrészt nagyon kétséges előttem, hogy e megtakaritások a legjobb esetben már az 1867. év javára válhatnának; mert e megtakaritások szükségessé tennék, hogy az államorganismus egészen más alapokra állittassék, arra pedig törvényhozási intézkedések szükségesek, a melyek nem engedik reményleni, hogy e megtakaritások a jövő év második felénél előbb érvényesithetők legyenek. De az is kétségtelen előttem, hogy e megtakaritások más oldalról oly költségemeléseket tennének szükségessé, a melyek e megtakaritást a legnagyobb mértékben illusoriussá tennék.

A t. képviselő urak felhozták azt, hogy az eszközölt megtakaritások is leginkább és legnagyobb részben nem czélszerüen tétettek: mert a legnagyobb rész a dologi kiadásoknál történt, hol általuk egyenesen az eléretni ohajtott czél sujtatik. Erre nézve három, négy példát is hoznak fel. Engedjék meg a t. képviselő urak, hogy épen e példákra reflectáljak.

Felhozzák, a földtani intézetnél, a statistikai hivataloknál történt megtakaritásokat és felhozzák a selmeczi bányászati és erdészeti akademiát. Ha figyelemmel méltóztatnak megnézni a költségvetést: látni fogják a képviselő urak, hogy a jövő évre sem a földtani intézetnél, sem a statistikai hivatalnál megtakaritások nem történtek. A kiadási összegek ugyanazon összegben lettek a költségvetésbe beállitva, melyben 1875-re lettek beállitva. Ha tehát itt hiba történt: semmi esetre sem lehet érette akár a pénzügyi bizott-

Digitized by Google

ságot, akár a kormányt okozni; sőt azt vagyok bátor jelezni, hogy a földtani intézet költségei 1875-re sem szenvedtek változást; mert 1875-re is ugy vannak beállitva, mint voltak 1874-re. Ha tehát elmaradnak a földtani intézet évkönyvei és a statistikai közlemények: azok semmi esetre sem az e költségvetésben tett megtakaritások következményei. A selmeczi akademiára nézve szintén csak a költségvetésre hivatkozhatom. A költségvetésben tudományos czélokra és a könyvtár szaporitására 1493 frt, tanulókkal teendő tudományos czélu utazásokra pedig több van előirányozva 200 frttal; kétségtelen tehát, hogy megtakaritás csupán az anyagoknál van, a mi a képviselőház mult évi pénzügyi bizottságának javaslatával van indokolva.

A t. képviselő urak észrevételt tettek a fedezet kérdésére és nem helyeslik azt, hogy midőn az államjövedelmek szaporitásáról van szó: egyenesen az adóemelés értetik.

E részben talán rövid lehetek

Magyarországnak szintugy, mint más európai államoknak jövedelmei legnagyobbrészt az adókon alapszanak. Minden állam, midőn azon szükségbe jön, hogy közjövedelmeit szaporitani kénytelen: azt egy vagy más uton, de mindig az adóemelése által teszi; még akkor is, ha a határvámok emeltetnek: mert az is tulajdonképen nem más, mint egy neme az adónak s ekkép a végeredményben a határvámok emelése is az adóemelés egy nemét képezi.

Magyarországnak vannak más jövedelmei is, a melyeket a földbirtokból bánya és más üzletekből szed; de nem hiszem, hogy a t. képviselő urak a hiány fedezése czéljából azon többletre akartak volna utalni, a melyet az állam ezen jövedelmekből várhat. Sőt azt hiszem, hogy a t. képviselő urak magok is egyetértenek azon véleménynyel, a mely átalában hangsulyoztatik, hogy az állam bizonyos üzletekre, bizonyos vállalatokra nem alkalmas, hogy helyesebben teszi, ha azokat a magán tevékenységnek fogja átadni: akkor, midőn az lehetségesnek mutatkozik.

A t. képviselő urak külön véleményükben nagyfontosságu javaslatokat tesznek a hiány fedezésére nézve. E javaslatoknak fontosságát elismerem; de részemről e térre a t. képviselő urakat nem követhetem: mert e javaslatok nem képezték a pénzügyi bizottság tárgyalásait. Csak röviden azt vagyok bátor azokra megjegyezni, hogy még azon esetben is, ha e javaslatok elvi részére nézve már a megállapodás megtörtént volna: még akkor sem remélhető, hogy azok az 1876-ik év hiányának fedezésére felhasználhatók legyenek.

Hátra van, hogy a t. képviselő urak harmadik észrevételére tegyem meg megjegyzéseimet, a melyet a hiány kiszámitásának módjára és a hiány fedezésére nézve előhoztak.

A pénzügyi bizottság a hiányt az előtte fekvő adatokból számitotta ki. Ez adatok nyomán nyiltan és minden palástolás nélkül előterjesztette a hiányt ugy, a mint azt a legjobb lelkiismerete szerint kiszámitotta. Megfog-e a valóság e számitásnak felelni? Ki tudná azt előre megmondani? De én azt hiszem, hogy ha az első irányzatban a kiadások és bevételek akkép vétettek fel, hogy azok a valóságnak lehetőleg megfelelnek; ha a kormány a költségvetést nem mint minimumot tekinti, hanem tekinti ugy, mint maximumot, amelynek határai közt megtakaritások még eszközölhetők; ha végre a törvényhozás az adók kezelése és behajtása iránt megteszi azon intézkedéseket, a melyek az adók rendes befolyását biztositják: ugy meg vagyok győződve, hogy a hiány rendes körülmények közt nem fog emelkedni.

A jövő Isten kezében van. Érhetik e nemzetet ujabb csapások, melyek az előirányzott hiánynál nagyobb hiányt eredményezhetnek; de arról meg vagyok győződve, a tudomásra jutott kivetési adatok alapján is, hogy az eredmények a rendes viszonyok, a mai viszonyok közt nem csak emelni nem, hanem a valóságban apasztani fogják.

A t. képviselő urak azon megjegyzésére, hogy a hiány fedezésénél és kiszámitásánál a kormány és a pénzügyi bizottság eljárása nem volt őszinte: engedjék meg, csak azt az egyet válaszolnom, hogy a pénzügyi bizottság valamint a hiányt az adatok alapján legjobb lelkiismerete szerint számitotta ki, ugy a fedezetre nézve is javaslatba hozta azon egyetlen módot, a melyet lelkiismeretes számitás szerint egyedül vélt javasolhatónak. E módot javaslatba hozta minden további indokolás nélkül, egyedül az elkerülhetlenség szükségével indokolva és indokolva azzal, hogy a mostani körülmények között más módot a fedezetre nézve javaslatba nem hozhat.

Azt hiszem, hogy ezen eljárás épen ellenkezője annak, mint a melyet a t. képviselő urak kárhoztattak; ezen eljárás nyilt, őszinte volt és épen ezen őszinteségénél fogva reménylem, hogy a t. ház méltánylatával fog találkozni és ennélfogva bátor vagyok a különvélemény ellenében a pénzügyi bizottság jelentését a t. háznak tisztelettel ajánlani. *(Helyeslés középen.)*

Elnök: A pénzügyminister ur kiván szólani. *(Halljuk.)*

Széll Kalmán pénzügyminister: T. ház! A költségvetési tárgyalás megindulásakor csak egy egyszerü kijelentésre kivánok szoritkozni a t. ház engedelmével. *(Halljuk!)*

Midőn az 1876. évi állami költségvetést a t. ház asztalára letettem, egy részletesebb előterjesztéssel kisértem azt, előterjesztéssel, melyben előadtam azon nézeteket, melyek a minis-

Digitized by Google

teriumot ezen költségvetés összeállításakor vezették; előadtam főbb vonalaiban azon elveket, melyek az én pénzügyi politikámat képezik és melyek segitségével az ország pénzügyi rendezését egyedül eszközölhetőnek tartottam.

Tettem nemcsak azért, mert midőn e ministerium megalakult, kijelentette a ház előtt, hogy pénzügyi politikáját ki fogja fejteni akkoron, midőn első költségvetését a háznak bemutatja; de tettem azért: mert kötelességünkben lévőnek tartottam, hogy az actió megindulásakor a pénzügyi rendezkedésre nézve minden tartózkodás nélkül, őszintén részletesen és annak idején ismertesse meg a ministerium nézeteit, hogy azok fölött a t. ház kegyesen itélhessen. Azóta közel nyolcz hét folyt le, és mindenki a ház tagjai közül itéletet hozhat azok fölött, a miket akkoron elmondtam.

Érett, komoly megfontolás eredménye volt az, komoly meggyőződésnek a hangja, melyben és melylyel a t. házhoz szóltam, és éppen azért, mert az volt: nekem ma a tárgyalás legelső szakában, annak legelején további mondandóm nincs. Kibőviteni azokat, egyes részeit jobban kifejteni, részletesebben előadni lehetne; de ezt fölöslegesnek tartom. Hozzá adni azokhoz a magam részéről nem tudok, azokat pedig módositani, miket mondtam: sem okom, sem szándékom. Éppen ezért csak ismétlésekbe bocsátkozhatnám, a mit ma a vita legelső napján a t. ház előtt tenni nem szándékozom.

Én azt hiszem, feladatom ma nekem, — ki a költségvetés tárgyalását september 19-én tulajdonképen már megkezdettem, mert a t. ház előtt őszintén kitártam a helyzetet, őszintén elmondtam azon nézeteket, melyek engem vezetnek, s melyek meggyőződésemet képezik — nekem feladatom ma más nem lehet: mint kijelenteni hogy tisztelettel bevárom a t. ház tagjainak nyilatkozatait; azon tisztelettel, melylyel a ház minden tagjának komoly nyilatkozata iránt tartozom és mindig viseltettem is. Be fogom várni a netalán előadandó kifogásokat, azokra megfogom adni válaszomat és észrevételeimet és ha szükséges: bővebben ki fogom fejteni azokat, miket egyik vagy másik képviselő bővebben kifejtetni akar; vagy pedig, miket egyik másik képviselő a maga részéről meg fog támadni. Ebben látom azok után, miket a t. ház előtt kinyilatkoztattam, teendőmet.

A t. ház kegyességébe ajánlom költségvetésemet, s bevárom azon időpontot, midőn a költségvetési vita bezárása előtt, — ha erre szükség lesz — részletesebben szólani alkalmam leend. (*Helyeslés a középen*).

Helfy Ignácz: Midőn az általam és Simonyi képviselő társam által benyujtott különvélemény támogatására felszólalok: természet- és szükségszerüleg birálat alá kell vennem az ellenvéleményt, annak különböző részeit, vagyis az előirányzatot s az exposét, melylyel a t. pénzügyminister ur azt a háznak benyujtotta, s részben a pénzügyi bizottság véleményét és csak ezekből folyólag térhetek át magára a különvéleményre. Mielőtt ezt tenném, kettőt kell előre bocsátanom.

Egyik az, hogy miután alig nehány hete még az országgyülés megnyitásakor a válasz felirat alkalmával a párt, melyhez tartozni szerencsés vagyok, egy igen részletes, terjedelmes okmányban bőven kifejtette azon politikai elveit, melyek programmjának alapját képezik, és miután az nem szólhatott csak azon egy alkalomra, hanem mint rendesen minden párt válasz felirati javaslata, kiterjedt az egész országgyülési cyklusra: ez oknál fogva én nem tartom szükségesnek, hogy ezen eltérő elveimre részletesen bőven kiterjeszkedjem; szoritkozni fogok kizárólag magára a budgetre és csak imitt amott fogom érinteni eltérő általános politikai elveimet, ott, hol az a budget egyik másik részével szoros kapcsolatban van.

A másik, mit előre bocsátni óhajtok az, hogy elismerem, miszerint az ellenzék támadásainak itt van, a mi határt szab: az állam hitele. Óvakodni is fogok-e határt egy hajszalnyival is tullépni. Másfelöl azonban nem pártolhatom azok nézetét, a kik szépitgetéssel, leplezgetéssel vélik az ország hitelét szilárditani; mert a mennyire veszedelmesnek, károsnak ismerem el e téren a tulzást: ugy annyira üdvösnek, sőt szükségesnek tartom, ugy e téren, mint a közösügyek minden terén a valónak kimondását.

Az ország mégis követelheti tőlünk a valónak kimondását, annál inkább: mert éppen a mult évek önámitasai juttatták az országot azon sanyaru helyzetbe, a melyben jelenleg van. A mi pedig a külföldet illeti, méltóztassanak elhinni: nem fogja az a külföld elvárni, hogy az ellenzék fedezze fel a budget hiányait; hanem jól áttanulmányozza és átvizsgálja a költségvetést, arra nézve, hogy kinek adhat kölcsönt és kinek nem.

Tekintettel leszek azon felhivásra is, melyet a miniszterelnök ur a minapában intézett a t. házhoz, hogy a mennyire a tárgyalások alaposssága megengedi: kiméljük az időt. Legyen azonban szabad reménylenem, hogy a t. ház is tekintettel a tárgyak sokaságára és fontosságára, szives leend elnézni: ha előadásom nem lesz olyan rövid, mint a milyennek azt magam is ohajtanám. Ez természetes is t. ház, hogy midőn annyi tárgyat akarok felkarolni és másrészről az időt is kiméln akarom: nem bocsátkozhatom a budget egyes részleteibe és különösen nem számbeli részletekbe, a mi egyébiránt nem is e percz feladata.

Birálatomban szándékom, főképen azon vezéreszmék fonalán indulni, melyeket a t. pénzügy-

Digitized by Google

minister ur exposséjában s utána a t. ministerelnök ur beköszöntője alkalmával mint a kormány politikájának főirányát előttünk jelzett. És itt egyenesen áttérek magára az exposéra.

Midőn e terjedelmes és mindenesetre nagy fontosságu munkálatot először átolvastam, nem tudom milyen eszmetársulatnál fogva, egyszerre két dolog jutott eszembe: az egyik egy igen ismert olasz közmondás, t. i. „la lingua batte, dove il dente duole", vagyis magyarul „a nyelv mindig a fájos fog felé szalad", a mivel az olaszok azt akarják jelezni: az ember legsürübben azt szokta emlegetni, a minek hiányát magában leginkább érzi. Utána mindjárt eszembe jutott a hires franczia marquis de Boissi, ki egy alkalommal egy fiatal embert titkárul felfogadni azért vonakodott, mert ugy mond, egy negyed órát töltött nálam és ezen egynegyed óra alatt háromszor biztositott engemet: hogy becsületes ember. E két dolog némi balsejtelmet keltett bennem is. Szemembe ötlött, hogy a t. pénzügyminister ur exposéjában négy dolog van hangsulyozva, csaknem minden lépten nyomon, t. i. a nagy szabásu politika, a gyökeres mélyrehaló reform, a realis, az őszinte alap, végre az adóemelésnek mulhatlan szüksége.

Ez az exposéban csaknem minden lépten nyomon előfordul. De miért kell ezt mindig hangoztatni? hiszen, ha nagy szabásu politikát fog követni a kormány: azt ugy is látni fogjuk, az mutatkozni fog amugy is. Ha gyökeresek lesznek azon reformok, melyeket a kormány létesitni akar: azokat szintén látni fogjuk és az ország megfogja mondani: vajon azok szabadelvüek-e, vajon gyökeresek-e; ha realis az alap, melyre a minister ur budgetje fektetve van: akkor a számok fognak arról szólani, ott senki sem csalatkozhatik. Ha igazán sikerül a t. ministeriumnak az adóképességet emelni: azt megfogja érezni az adózók zsebe, tehát azt sem kell magyarázni. Mondom szemembe ötlött ezen körülmény, hogy ez annyiszor van hangsulyozva, ugy, hogy midőn az exposé és a költségvetés részletes tanulmányozásán mentem át: feltettem magamban, hogy figyelmemet kiválókép arra a négy pontra fogom kiterjeszteni; mert sejtettem, hogy ezen négy pont a fájó fog, mely felé a nyelv folyton szalad.

Nagy szabásu politikáról szól a pénzügyminister ur. Bár milyen szorgalmasan és ájtatosan olvastam az ő előterjesztését: én nem voltam képes azt feltalálni. Kivetköztetvén a t. pénzügyminister ur szép exposéját azon ünnepi ruházatából, a melybe azt öltözteté s pusztán a lényeget vevén szem elé: három dolgot láttam benne. A t. minister ur első sorban emelni kivánja az egyenes adót nyolcz millióval. Második sorban engedélyt kér arra, hogy kölcsön pénzt elkölthessen, legyen az meglevő kölcsön készlet vagy nem, az mindegy; mert ha nem lett volna meg, ha t. elődje nem gondoskodott volna róla: minden esetre uj kölcsönre lenne szüksége. A harmadik dolog, hogy ezenfelül még uj kölcsönt helyez kilátásba, melynek nagyobb része ugyan a régi kölcsönök convertálására szolgálna; de a melynek nem jelentéktelen része mégis csak a folyó költségek fedezésére szolgáljon.

Ezt, bár mennyire feszitsem meg erőmet és bár mennyire tisztelettel is viseltessem a pénzügyminister tehetsége iránt: nagyszabásu politikának nem nevezhetem és nem hiszem, hogy képes legyen rá e házban bárki. Mert hisz a nagyszabásu politikának e német Magyarországon már évek óta gyakoroljuk; hiszen épen azért történt e nagy változás e házban és e házon kivül, mert az ország belefáradt a nagyszabásu politikába s mert reménylte, hogy e változás folytán oly ministerium fog hatalomra kerülni, mely valóban nagyszabásu politikát fog követni.

Gyökeres reformokról szól a t. pénzügyminister ur. Nem uj a dolog, hetek óta, havak óta nagy pompával hirdetik előre ezen nagyszerü gyökeres szabadelvü reformokat. A pénzügyi bizottságban — a mint külön véleményünkben fel is emlitjük — épen ez volt a valóságos Isten csapása. Ugyanis valahányszor valami levonás hozatott javaslatba: rögtön ott volt az illető minister, a ki a bizottsági tagokat megnyugtatta: hiszen igaz, lehetne és kellene ebben is, abban is megtakaritásokat tenni; de hát várjuk be az uj rendszert, ugy is behozzuk azt nemsokára, fölösleges ezen rövid időre változást behozni. A pénzügyi bizottság nem ismervén ezen reformokat, természetesen kénytelen volt belenyugodni, legalább a többség belenyugodott. Most ezen nagy pompával előre hirdetett reformjavaslatoknak egy része előttünk fekszik. Nem lenne helyén most ezen reformjavaslatokat tüzetesebb birálat alá venni; annyit azonban mégis előre lehet mondani már most is: először, hogy azok nem szabadelvüek és másodszor, hogy pénzügyileg megtakaritásokat azokból remélni nem lehet.

Én nem mondhatom szabadelvünek az oly törvényt, mely a törvényhatóságok urává az adófelügyelőt teszi; nem mondhatom szabadelvünek az oly törvényt, mely a közigazgatási bizottságokat a városok és a polgárok urává teszi. Ha csak szabadelvünek nem akarják önök keresztelni ama törvényjavaslati nyomorékot, melynek neve polgári házasság: akkor én szabadelvü törvényeket nem látok. Hogy nem lesznek megtakaritások: ezt részben beismerték magok a ministerek a pénzügyi bizottságban. Meglehet, hogy az administratiót javitni fogják és ez mindenesetre előny lesz; de hogy megtakaritások lesznek: azt nem hiszem, és ugy, mint nem

Digitized by Google

látunk megtakaritást a törvényszékek reductiójában, pedig ép e szempontból nyugodott meg a ház, mert látjuk egyrészt, hogy az elbocsátott hivatalnokok nyugdijai és végkielégitései felemésztik az ez uton megtakaritott összegeket, másrészről pedig az igazságügyminister ur beismerte, hogy a törvényszékek ily módon történt kevesbitése folytán kénytelen lesz a járásbiróságokat szaporitani.

Különös sulyt fektet a t. pénzügyér ur a realis alapra és itt áttérek egyuttal magára a budgetre is.

Ha a budgetet veszszük vizsgálat alá: lehetetlen, hogy első sorban ne tünjék fel ama rémitő visszaélés, a mely abban a virement joggal üzetik. Külön véleményünkben néhányat idéztünk. Alig van egy tárcza, melyben ki nem jelenti a minister, hol az indokolásban, hol a pénzügyi bizottságban hogy ezen és ezen, általa is helyeselt, megtakaritást csak ugy lesz képes eszközölni: ha neki teljes átruházási jog engedtetik a költségvetésben. Uraim! e kérdés alkotmányos szempontból sokkal fontosabb kérdés, mint első pillanatra látszik.

Angliában, a hol az alkotmányosság igazán és szigoruan gyakoroltatik: ott virementnek annyira nincs helye, hogy például kivételkép a hadsereg és a tengerészet közti közös rovatoknál meg van ugyan engedve a virement; de hozzá van kötve a föltétel, hogy ha a minister azt igénybe veszi: tartozik azt tizennégy nap alatt a háznak bejelenteni. Igy értelmezik e budget-jogot oly országban, a hol valódi alkotmányosság van.

Ez a budget, a mely előttünk van, ép annyit ért volna és sokkal nagyobb időkimélés lett volna, ha mindegyik minister azt mondaná a háznak: „Az én tárczám vezetésére szükégem van ennyi millióra: szavazzátok azt meg!" Ez tökéletesen egyre megy ki.

Egy igen jellemző példa fordult elő e tekintetben a pénzügyi bizottságban a honvédelmi tárczánál; nevezetesen az egyik rovatnál, a csapatoknál a rendes gyakorlatok megtartására, a sátrak fentartására be van állitva egy rovatba az okozott károk kárpótlására 3,600 frt; a zárszámadások szerint a mult évben csak 52 frt költetett el ez összegből. Javaslatba hozatott tehát, hogy ez töröltessék. Ugyancsak a rendkivüli gyakorlatok megtartására és sátrak előállitására 20,000 frt van beállitva a budgetben. A pénzügyi bizottság a zárszámadásokban nyomát sem találta ezen 20,000 frtnak: tehát törlendő lett volna; de a minister azt mondja: ez okvetlenül kell. El lett költve, de hogy mire: az iránt a számszék sem birt hamarjában tájékozást adni, csak hosszas levelezés és keresés után derült ki végre, hogy a pénz tényleg elköltetett; de nem arra: a mire a ház határozta; hanem máshova. Igy megy ez végig az egész budgeten. S mi az ilyen gazdálkodásnak a végeredménye? Az, a mit a pénzügyminister proponál: adóemelés, a mi in ultima analisi nem egyéb virementnél, a nemzet zsebe és a kincstár között.

De lássuk magát a lényeget, első sorban a megtakaritást.

A t. előadó ur is dicsérőleg kiemelte, hogy soha költségvetésben ily nagy megtakaritások nem történtek. Történtek, de részben ezek nem megtakaritások; hanem csak elhalasztások, áthelyezések. Es erre legyen szabad mint igen frappans példát idéznem a honvédelmi tárczát. Hozzá tehetem a másikat is, hogy a mennyiben tényleg megtakaritások: azok rendesen, a mint a t. előadó ur szemrehányólag felemlitette, — rendesen a dolog kárára, a személy javára történtek. Frappans példa erre a honvédelmi tárcza. A t. minister ur szavait fogom csak felolvasni. Ő maga indokolja és magyarázza, mikép eszközölte tárczájában a megtakaritásokat. Természetesen, hogy első sorban ott áll a virement; ez magától értetődik. Azután azt mondja: hogy a multban történtek már levonások e tárczánál; ő mégis tovább ment e megtakaritásoknál, mivel leszereltette a szórlöveg osztályokat. Ez nem megtakaritás, ez deterioratio. Az őszi gyakorlatok alkalmából egy egész hadosztály legénységének behivását mellőzte. Ez ismét nem megtakaritás, ez a honvédelem rovására történhetett csak. Harmadik megtakaritásul azt jelezte, hogy a pót tartalékosok ez évi behivásától eltekintett. Ez tehát ismét a dolog lényegét érinti. Továbbá a töltény beszerzést felényire leszállitotta. De miként szálitotta felényire? Talán megtakaritotta az országnak az összeget? Nem; mert azt mondja, hogy a hiányzó részt elveszi a készletből, a mely háboru esetére tartatik. Hogy hadügyi szempontból helyes-e, hogy egy ország megfoszsza magát azon készlettől, a melyet rendkivüli esetekre tart: ennek competens birája nem vagyok; de hogy ez nem megtakaritás, az csak kétségtelen.

Idézhetnék sokkal többet ugy e tárczából, mint a többiekből is; hanem ugy hiszem ez elegendő annak bebizonyitására: hogy a megtakaritások részben csak áthelyezések; és a mennyiben megtakaritások: ezek nem személyeknél tétetnek, hanem a dolognál, a czélnál, melyet az ország igen bizonyos intézményeknél elérni óhajtott.

Megtakaritásról szól a t. ministerium és ezt minden indokolásban kiválóan kiemeli, a t. előadó ur plane oly messze ment, hogy megdicsérte a t. kormányt, még azért is, hogy a megtakaritásoknál szem előtt tartotta a régi pénzügyi bizottságok határozati javaslatait s ezeket is érvényesitette. Kérdem én: nem emlékszik e arra a t. előadó ur, mint a pénzügyi bizottság egyik régi tagja, hogy a pénzügyi bizottság tavaly és két évvel ezelőtt s épen a pénzügyminister ur fő közreműködése alatt, különösen hangsulyozta, hogy ha komolyan akarjuk ezen államháztartá-

Digitized by Google

sának rendezését: ki kell terjeszteni a megtakaritásokat különösen a közösügyi kiadásokra. És vajon végrehajtotta-e a t. kormány a pénzügyi bizottság eme határozati javaslatát, melyet akkor a törvényhozás is — habár hallgatólag — magáévá tett? Miképen hajtotta végre? Negyed fél millióval nagyobb a közösügyi kiadás mint valaha volt. És nagyobb, nem meglepetésképen a kormányra nézve. A kormány legfőlebb csak annyiban lehetett általa meglepetve: a mennyiben az összeg még az ő előirányzatát is fölülmulta; de magát a tényt tudta a t. kormány. A t. pénzügyminister ur — mondhatni — initiálta.

A t. pénzügyminister ur september 19-iki beszédében, tehát még a delegatió összeülése előtt, különösen kiemelte, hogy a közös hadi költségeket okvetlenül emelni kell; kimondotta, hogy ő meg van győződve és felelőséget vállal azért, hogy az Uchatius-ágyuk mulhatlanul szükségek.

Én nem tudom, hogy a t. pénzügyminister ur mennyiben tekinthető illetékes birónak hadászati dolgokban: meglehet, hogy ehez is ért; hanem az már csakugyan hallatlan példa, hogy egy minister a törvényhozó testületben megelőzve egy más testület szavazatát, mintegy előre utasitja, hogy ebben a dologban többet kell az idén megszavazni s hogy akkor még arra hivatkozzék, hogy nagy megtakaritásokat tett!

T. ház! még sok más tárgyra akarván reflectálni, nem időzhetek soká egy pontnál; de annyit kénytelen vagyok belső meggyőződésemnél fogva kijelenteni, hogy ezen egy példa is elég arra, hogy mindenki belássa, hogy mindaddig, mig a jelen védrendszer fennáll: Magyarország háztartását rendezni merő lehetetlenség, és lehetetlenség mindaddig: mig az ország nem lesz azon helyzetben, hogy védrendszerét tisztán honvédelmi szempontból rendezhesse. (*Helyeslés bal felől.*)

De hogy a törvényhozás ki legyen téve annak, hogy a mikor otthon az egyes rovatoknál a végletekig visszük a megtakaritást elannyira, hogy azt hosszu éveken át folytatni lehetetlenség lenne, ha csak az állam életorganismusát nem akarjuk megakasztani, hogy akkor meglepetésképen jöjjön egy üzenet, mennyit kell a budgetbe beállitani: ez lehetetlenség; ilyen országot nem képes megmenteni senki. (*Helyeslés bal felől.*)

Realis alappal dicsekszik a t. pénzügyminister ur. Örülnék, őszintén örülnék, ha jóslata teljesedésbe menne; de sem a számok nem szólnak mellette, sem az általános helyzet az országban nem olyan, hogy a minister ur által előirányzott jövedelmeket igazán bejövendőknek lehessen reményleni.

A mi a megállapitott hiányokat illeti, ezek még némely összegekkel szaporodni fognak; mert amint méltóztatnak tudni, a delegatióban az Uchatius-ágyukon kivül holmi apró póthitelek is szavaztattak meg. Ezeket is be kell állitani, ezek is növelni fogják a kiadási rovatot.

Felemlité továbbá a t. pénzügyminister ur exposéjában a vasuti függő követelések elintézésére szükséges bizonyos összeget: ez is kétségkivül nevelni fogja a deficitet.

Ha tekintetbe vesszük továbbá azt, hogy mily számokat vett fel a minister ur a bevételekben, hogy csak néhányat idézzek, ha tekintjük, hogy ő komolyan számit arra, hogy ezen évben t. i. 1876-ban, midőn már 6 millióval szaporittatott az egyenes adó, midőn most ujból 8 millióval akarja emelni az adót és midőn az adóhátralékok már annyira szaporodnak, mondom mégis számit arra, hogy képes leend 4 milliónyi hátralékot behajtani: ezt komoly, reális alapnak mondani nem lehet, A midőn saját szemeivel látja és bejelentésében kénytelen elismerni, hogy a fogyasztási adókból származó jövedelem évről évre, sőt mondhatni hónapról hónapra csökken; midőn a fogyasztási adónak legfontosabb ága a sófogyasztás azt mutatja, hogy 600.000 forinttal kevesebb folyt be, mint a mult évben, mi világos jele annak, hogy a lakósság alsó szegény osztálya kénytelen legelső szükségletét is megvonni magától; a mikor az államüzletnél a számok ékes szólással világosan mutatják, hogy mint például a lótenyésztésnél 700.000 forintnál többre megy a veszteség, és kiméletből a budget iránt, felveszik 400.000 frtra; a mikor a bányászatnál a zárszámadásokkal mérő ellentétben álló jövedelmeket remél; a mikor a kereseti adó, vagyis a régi személyes kereseti és jövedelmi adó helyébe lépett 4 uj adó nemből 3 millióval többet remél, mint a mennyi a mult évben befolyt, és többet remél oly évben, midőn látjuk, hogy alig telik el nap, a melyen egy-egy jó hirben álló czég meg ne buknék; midőn tudjuk, hogy a részvény társulatok legnagyobb része veszteséggel dolgozik: lehet-e ezt komolyan őszintén, realis alapnak mondani?

Különösen négy pontot hangsulyozott a t. pénzügyminister ur exposéjában. Mindenek előtt, legyen szabad megjegyeznem, hogy én egészen elhibázottnak tartom a sorrendet, melyet a pénzügyminister ur e tekintetben felállitott, Ő t. i. azt mondja, hogy politikai rendszerének négy pontja van, azaz: négy teendő áll előtte: az első a megtakaritás; a második biztositani a kincstár jövedelmeit; a harmadik fokozni e jövedelmeket; a negyedik emelni az adóképességet.

Bocsánatot kérek, én nem értem ezen logikát. Azt mondani valakinek: tudom, hogy nem vagy azon helyzetben, hogy fizess, én azon helyzetbe hozni, képessé foglak tenni arra; de fizess előbb nekem és ha fizettél; majd képessé foglak tenni arra, hogy fizess: ez nem logika. És hogy

Digitized by Google

a jelen ministerelnök ur csakugyan osztozik ezen véleményben, hogy tudniillik a logikai rend ez lenne: erre nézve bátor vagyok hivatkozni feb. 3-iki beszédére, mely ugy hiszem jelenleg is programmját képezi és melyben világosan elmondja, hogy majd csak akkor, ha a t. ministerium, t. i. a volt ministerium, az adóképességre vonatkozó intézkedéseket mind megteszi és ő látja tényleg, hogy ebből adóképesség származik, ezen adóképességtől: mondá, igenis majdan lehet áldozatkészséget követelni.

Ime mi történt? Ott van a t. kormány, mely ezt magáénak vallotta és mégis utolsó sorba teszi. Akkor nagy szemrehányásokat tettek a volt ministeriumnak: most pedig időt kérnek.

Azt mondja a t. minister ur, hogy lehetetlen ily nagy dolgokat sebbel-lobbal elintézni. Pedig majdnem annyi ideje ül már e kormány azon székeken, mint a mult ministerium. Vagy talán a volt ministeriumnál a napnak 24-nél több órája volt? *(Közbeszólás: Nincs annyi ideig a kormányon mint az előbbi!)* Egy-két nap különbség lehet; de most már érdekes állapotának épen 9-ik havában van. Elvárhatnók tehát, hogy a a fusionális házasság gyermekét már egyszer lássuk. *(Élénk derültség.)* De ha már a t. minister ur utolsó sorba teszi az adóképesség emelését; ám legyen, de legalább érvényesitse utolsó sorban. De áttanulmányozván ugy az ő exposéját mint a budgetet: ennek semmi nyomát sem látjuk. Csak igéret, csak pium desiderium gyanánt van oda téve, mit a volt ministerek is megtettek. De a mit a minister ur kér: az nem pium desiderium; ott exequálnak és ő nem fogja megengedni a polgároknak, hogy őt meg az adóképesség fejében exequálják.

Évek óta hangoztatják a pártok, a bizottságok, a kilenczes, a 21-es, a pénzügyi bizottság, szóval a törvényhozásnak minden néven nevezhető testületei és pártjai hangoztatják az adóképesség emelésének mulhatlan szükségét: és mégis mindeddig csak a szónál vagyunk.

Melyek főkép azon források, melyekre a közvélemény és a törvényhozás ismételve és ismételve utal. Első sorban fel emlitik, mindig a vám- és kereskedelmi szerződés revisióját, a bankkérdés megoldását, a vasuti csoportositásokat, melyeknél fogva lehetne reményleni a garantiák apadását, az államjószágok rendszeres és tervszerinti eladását. Körülbelül ezek voltak azon eszmék, melyeknek létesitésétől az ország az adóképesség emelését reményli. Lássuk az első kettőt. Ez a vám és a bankügy.

Az első kettőre, a vám és a bankügyre nézve, ugy látszik, a minister urak is nagyon érzik, hogy ez képezi létüknek, vagyis kormányuknak, hatalmuknak to be, or not to be kérdését; mert ugy a t. pénzügyminister ur, a ki különösen kiemelte ezen két pontot, valamint a ministerelnök ur is beköszöntője alkalmával, bár más kérdést nem is érintett, ezen két kérdéssel tüzetesen foglalkozott. Ez mondom mutatja, hogy a kormány érzi, hogy e két kérdéssel meg kell birkóznia. Igen; de miként fog hozzá?

A vámkérdésre nézve, habár nem uj: mégis igen fontos kijelentést tett minapában a ministerelnök ur. Ugyanis nagy bátorsággal, nagy erélylyel jelezte, hogy szükség esetén Magyarországnak joga van a vámsorompót Austria és Magyarország közt felállitani. Erre nem volt szükségünk; mert ezt a törvény is mondja. De miután ezt nagy bátorsággal is jelezte: mindjárt hozzá tevé, hogy ő, illetőleg a kormány a maga részéről jobbnak tartja egyenlő föltételek mellett a közös vámterület fentartását.

Nem fogom itt ujból felhozni azt, a mit már egy alkalommal felhoztam, hogy t. i. a kormány eljárása, különösen e kérdésben tulságosan titokzatos, melyet a tul oldalra nézve sehol nem respectál és melyet az ügy érdeke sehogy sem kiván. E tekintetben egyre kell figyelmeztetnem a ministerelnök urat. Ugyanis, mig ő egyrészről szükségesnek tartja a nemzetet oly nagy homályban tartani és a nemzet szemében oly nagyon diplomatikusnak lenni; másfelől az ellenkező, a szerződő féllel szemben nem respectálja e nagy óvatosságot. Nem mondja meg a nemzetnek, hogy mily politikát kiván követni; de azt nem rösteli mondani az ellenkező félnek: mindenek előtt veled akarok maradni a vámkérdésben. Vajon ez nem praeoccupálása-e a kérdésnek?

És mit látunk a másik kérdésben, a bankkérdésnél? E tekintetben a t. ministerelnök ur különös, csaknem mondhatnám, meglepőbb erélylyel feltünteti az ország jogát a bankkérdés megoldásában és hozzá teszi, hogy Magyarországnak ezen joga immár el van ismerve minden jogosult tényező által. Én nem tudom, hogy kit értett ezen jogosult tényező alatt? Csak nem értheti az osztrák kormányt: mert ez nem jogosult. A mi képviselőházunkat és főrendiházunkat érti-e? hiszen ezek nemcsak hogy elismerik, hanem minden lépten-nyomon hangoztatják, hogy e kérdést meg kell oldani. Igy tehát nem érthet alatta mást, mint a fejedelmet; de az nem ujság, hiszen nyilt titok, hogy azon időben, midőn a ministerelnök ur még nem találta fel az elv fentartási taktikát: a kormány alakitásakor declaratiójában kijelentette, hogy nem tekinti a bankkérdést politikai kérdésnek, hanem nemzetgazdasági czélszerüségi kérdésnek. E tekintetben tehát nem mondott ujságot.

És itt is mit tesz a t. kormány? A nemzettel egy szóval sem tudatja, hogy miként, mily alapon és különösen mikor óhajtja e kérdést megoldani; de az ellenféllel igen is tudatja már előre, hogy miként. Akként, hogy bizonyos rázkódtatások ne álljanak be. Más szóval, hogy az átmenet ne ártson még jobban az ország hitelének;

Digitized by Google

vagyis megérteti Bécscsel, hogy az osztrák nemzeti bankkal kivánja a kérdést megoldani. És ez nem praeocupálása a kérdésnek?

Különösen a vámügyi alkudozásokra nézve egy kis idő óta a félhivatalos és jól értesült politikai körökben olyas valamit sugdosnak titokban, hogy a mi alkudozóink, — nem tudom milyen combinatiónál fogva, — megtudták valahogyan, hogy tulajdonképhová céloz a másik fél és ez nagyon erősiti a mi állásunkat és reméltetni engedi, hogy a lehető legjobb feltételeket fogják ezen titkos megtudás utan kieszközölni. Más szóval olyas valamit sugdostak, ami annyit jelent: meg fogjuk csalni a németet. Én megvallom t. ház, mindannyiszor borsódzik a hátam: valahányszor azt hallom mondatni, hogy megcsaljuk a németet.

Nagyon eszemben van még azon idő, a midőn a kiegyezés alkalmával önök készültek megcsalni a németet. Most látjuk: mennyire csalták meg önök a németet. *(Zaj.)* Megjegyzem előre, hogy én egyátalában, mint a nemzetnek egyik képviselője, soha sem kivántam még politikai téren sem megcsalni a szomszédomat. Óhajtom, hogy boldog legyen az, és boldogok legyünk mi is! De megforditva igen is áll. Önök rendesen belemennek abba a hálóba, melyet önöknek az osztrák észrevétlenül vet. Ime itt van: a vámkérdésnél mi történt?

A t. pénzügyminister ur azt emelte ki exposéja alkalmával, hogy sajnálja, hogy engemet egy csalódástól kell megfosztania: mert igazán önök kezdeményezték az alkudozásokat. Igaz, külön kezdeményezték; de mit felelt reá az osztrák Azt: ne beszéljünk most erről, ne beszéljünk a vámszerződés revisiójáról; hanem itt van egy uj tariffa: ezt nézzétek meg, ezt fogadjátok el, azután beszélünk a többire nézve; és a t. kormány csakugyan belement a tariffa megállapitásába.

Ezen uj tariffa alapján fognak természetesen megkötteini a nemzetközi szerződések, a melyek nem sokára lejárnak. Ezután majd azt fogja mondani az osztrák: lásd benne vagy a közös vámterületben, ez a tariffa a közös vámterületre szól. A t. pénzügyminister ur igen jól tudja, mily különbség van az oly vámtariffa közt, a melyet az önálló Magyarország számára kell létesiteni és a közös vámtariffa közt.

Szintén igy csalták meg a németet a bankügyben. A t. pénzügyminister ur erre nézve is azzal dicsekedett, hogy alkudozások folynak közötte és az osztrák pénzügyminister közt.

De mikép folytak?

Hogy azt mondta az osztrák pénzügyminister, „kedves barátom mindenek előtt rendezzük a valutát.“

Na, t. ház, ha mi a valuta rendezését akarjuk bevárni és akkor felállitani a bankot: nekünk legalább kopaszoknak, le kell mondanunk arról, hogy valaha bankot lássunk Magyarországon. *(Derültség.)*

A vasutak csoportositása volna a harmadik pont, melytől a t. ház s a mult pénzügyi bizottság az adóképesség tetemes emelkedését remélte. Mit mond erre a mostani t. kormány? Azt mondja: belátom most is, hogy ez helyes dolog lenne, szükséges ezzel foglalkozni; de nehéz, bonyolult kérdések, nagy érdekek ütköznek össze, nem könnyü feladat azt megoldani.

Itt van az államjószégok kérdése. Maga a t. ministerelnök ur, mint az ellenzék vezére felszólitotta a kormányt, hogy az államjószágok tárgyában részletes tervezetet nyujtson be a háznak, hogy e tekintetben a törvényhozás valami végmegállapodásra juthasson.

Mit mond most erre a t. pénzügyminister? Azt: foglalkozom vele, fogunk is valamit tenni e téren; de nehéz kérdés, nagy, mélyreható kérdések, érdekek kapcsolvák ahhoz. Megjegyzem mellesleg, hogy ámbár ő maga bevallja, hogy oly nagy fontosságu az államjószágok kérdése: ez még sem akadályozza őt abban, hogy folytassa azon rendszert, melyet kormányaink nehány év óta folytattak, hogy t. i. ugy mellesleg, csaknem kéz alatt minden évben ajánlották nehány millió értékü államjoszág eladását, ugy, hogy mire arra kerül a sor, hogy a törvényhozás intézkedjék, hogyan értékesitse az államjószágokat: azon fogjuk észrevenni magunkat, hogy nincs — hogy legnagyobb része el lett már adva.

Igy például ezen budget alkalmával is mellékesen, a tüzetes javaslat megvitatása nélkül 10 millió frt értékü államjószág eladása hozatik javaslatba. De, mondom, átalában mindezen kérdésekre nézve a t. minister ur azt mondja, hogy ez igen nehéz, igen nagy kérdés, ezt jól meg kell fontolni. De hát kérdem: arra vállalkoztak önök, hogy csak a könnyü kérdéseket oldják meg? hát akkor mire való volt az a nagy fusio? hiszen azért tömöritettek önök annyi erőt, azért mondták az országnak, a pártoknak, tömöriteni kell az erőket: mert csak igy lehet azon nagy, nehéz kérdéseket megoldani. És önök most minden kérdésnél azzal mentegetődznek, hogy nehéz és nagy kérdés. Hiszen ha retirálni akarnak minden nehéz kérdés elől: arra nem kell erő tömörités, egyenkint is lehetett volna retirálni.

Áttérek t. ház az utolsó tételre: a hiány fedezetére, — t. i. azon módra, melylyel a t. pénzügyminister ur a budgetben mutatkozó hiányon segiteni kiván és arra, hogy miként tervezi az átmenetelt a jövő év elejére.

És itt első sorban előttem áll a javaslatba hozott jövedelmi pót-adó, mely természetesen külön lesz tárgyalva annak idején; de én arra vagyok bátor figyelmeztetni az egyes képviselő

Digitized by Google

urakat, hogy bármiként gondolkozzanak is ezen jövedelmi pót-adóról: a mely perczben megszavazták az átalános jelentést, eo ipso megszavazták a jövedelmi pótadót is; mert az már előre fel van véve a fedezetbe.

A minister ur leginkább azzal indokolja az uj adóemelést, hogy meg van arról mélyen győződve, hogy az ország elbirja még ezen nagy terhet is, és aztán hozzáteszi: theorizálás ide, theorizálás oda, a pénzre szükség van, én nem állok el tőle.

Azt, hogy egy ország mennyi terhet képes elviselni: a tudomány még fel nem fedezte, azt számokkal kijelenteni lehetetlen. Ezt magam is belátom. Van azonban két axioma, melyet minden nemzetgazdász által elismer és melynek helyességét kétségbe vonni ugy hiszem, józan észszel nem lehet.

Ez axiomák elseje az, hogy leginkább bizonyitja valamely ország adóképességét az, hogy az indirect adók tetemes jövedelmet hoznak; mert azok fizetésére senkisem kényszerittetik, mivel senkisem kényszerittethetik a fogyasztás bizonyos quantitására, ez tőle és körülményeitől függ; tehát a ki sokat képes fogyasztani: jele, hogy vagyonos. De miként állunk mi? Fölemlitettem az imént, — és nem tagadja a minister úr sem, — hogy a fogyasztási adó nálunk napról napra csökken, tehát az ország vagyonossága, költési képessége fogyton fogy.

Másik axioma, mit még kevésbé lehet tagadni: az, hogy annál több adót lehet egy nemzetre vetni, mennél több pénz marad abból benn az országban, mert természetes, hogy a circulatió folytán az átalános forgalom, az összes lakosság kárpótoltatik. Ha alkalmazzuk ez axiomát nálunk: mit látunk? Mennyi marad itthon abból a pénzből, melyet Magyarország fizet? A közös ügyekre megy 32 millió. Ebből vajmi kevés költetik el itthon, legnagyobb része külföldre szivárog. Ott vannak a közös nyugdijak. Ebből alig hiszem, hogy csak egy pár garas is Magyarországban költetnék el. Csekélység az egész, de mégis hozzáteszem 350,000 forint. Az államadósságoknál 30 millió 500,000 szintén külföldre megy. Saját adósságaink kamatai: a vasuti kölcsön után 5 millió, a 30 milliós kölcsön után 2 millió, az 54 milliós kölcsön után 3.500,000, a 153 milliós kölcsön után 9 millió 500,000. Ez mind külföldre szivárog. Végre a vasuti biztositékok: 15 millió. Ez csaknem mind külföldre megy, mert az actiák legnagyobb része külföldön van.

Tehát több mint 104—105 millió a magyar pénzből évenként kivándorol a külföldre. Honnan meritsen tehát táplálékot a circulátió? Ez magyarázza meg tehát azt, mit a t. minister úr saját érvei támogatására felhozott; a mi azonban szerintem ellene szól, hogy t. i. különbséget tesz az adóképesség és fizetési képesség közt. Igenis ez áll, de sajnos mit bizonyit ez? Azt, hogy Magyarországon átlag véve adóképesség nincsen és azon kevés helyen, a hol adóképesség van, nincs fizetési képesség, mert nincs pénz, mert hitelviszonyaink nincsenek rendezve, de leginkább azért: mert a mi pénzünk kivándorol a külföldre; és ha a kereskedelmi mérleget tekintjük, látjuk, hogy száz millión túl megy a különbözet a behozatal és a kivitel között. Ez magában is elegendő lenne annak bebizonyitására, hogy Magyarországon az egyenes adót emelni nem lehet.

De a minister úr azt mondja, hogy theorizálás ide, theorizálás oda, nekem pénz kell. De vajon ezek után, a melyeket felhozni bátor voltam: állithatja-e komolyan, hogy az ország képes még nagyobb terhet elviselni? és ha a theoriáknak nem hisz, nem elegendő-e az, a mit mindenki lát? Nem látja-e mindenki, hogy ezen ország uzsorások kezében van? hogy az ország fele végrehajtás alatt van? hogy a kereskedelem és ipar nem csak hogy pang, hanem mondhatni, hogy a végbomlás felé közeledik? Mit akar tehát még a t. kormány arra, hogy meggyőződjék, hogy az ország nem képes ujabb adót elviselni?

Vagy azt akarják bevárni, hogy a nép maga a piaczra szálljon azt kiálltva: nem birunk tovább élni, kivagyunk fosztva mindenünkből, adjatok kenyeret gyermekeinknek! ?

Én nem hiszem, hogy az ország érdeke megkivánná, hogy ezen végletet bevárjuk.

A legközelebbi jövőt illetőleg, — mely legközelebbi jövő alatt a t. pénzügyminister ur az 1876. évi elejét érti, — a t. pénzügyminister ur egy uj kölcsönt tervez. Nagy apparatussal hozta a ház elé ez eszmét, t. i. a rente kölcsönt.

Elismerem magam is, hogy ez eszme helyes önmagában véve. A magán ember is, ha sok apró cseprő adóssága van, jól teszi: ha ezt unificálja, különösen ha becsületes kamat mellett kap kölcsönt. Annyival inkább áll ez az államra nézve, kivált akkor: ha ez már csak zálogra kap kölcsönt, minthogy a zálog már megtagadása, egyenes meg semmisitése a hitelnek.

A kérdés tehát csak az, hogy a lehető legolcsóbban hozhassuk létre ezen kölcsönt és én megvallom, hogy azok után, mik e dologról a nyilvánosságra szivárogtak, nincsen reményem ahoz, hogy a pénzügyminister ur ezen eszméjét olcsón fogja keresztül vihetni.

Oly hirek járnak ugyanis, hogy a minister ur ezen tervek létesitésénél egy bizonyos csoporthoz köti magát, és pedig annyira köti magát egy csoporthoz, hogy nem is akarja meghallgatni azon javaslatokat, melyek neki e kölcsön megkötésére nézve a külföldről igen jó hitelben álló bankcsoportok részéről tétettek.

Én nem tudom, hogy igaz-e e hir vagy sem?

Digitized by Google

ámbár igen fentartja magát. Magán uton a t. minister ur szives volt nekem megmondani, hogy nem igaz: ennélfogva én elhiszem. De maga azon tény, hogy a világ hiszi s különösen az a tény, hogy a pénzpiacz hiszi: árt az ügynek; mert természetesen visszariasztván a többi bankcsoportot, azok nem fognak ajánlatokkal fellépni. Ha tehát áll az, a mit a minister ur mond, — amiben nincs jogom kételkedni, — hogy nem kötötte le magát és nem is szándékozik magát egy különös csoporthoz kötni; hanem hogy elfogadja a propositiókat onnan, ahol a legjobb feltétel mellett tétetnek: szükségét látnám annak, hogy ezt nyilvánosan kijelentse, hogy ezt mindenki tudja, hogy bátorsága legyen minden bankárnak és bankárcsoportnak, ha meg van neki a lehetőség, hogy jó ajánlatot tegyen, azokat meg is tenni. Én — ámbár megfontolandó kérdés, ha vajon nem lenne-e a leghelyesebb, ha nyilvános verseny utján iparkodnának létrehozni ilyen kölcsönt, — megvallom a magam részéről sok nehézséget látnék ebben; de van a nyilvánosságnak egy másik neme, mely nem épen nyilvános verseny és melyet követett egy sokkal szerényebb ország mint mi, igen jó sikerrel.

Tudjuk, hogy az oláh-kormány nem régiben kölcsönt kötött. Emlékszem rá, magam is olvastam az ottani hivatalos lapban, hogy a ministerium közzé tette, hogy ezen és ezen napon fogadni fogja az illetőket, a kik a kölcsön megkötése tárgyában nála jelentkezni fognak. Tehát ez nem rendes nyilvános verseny de mégis világosan megmutatja azt, hogy itt egy speciális csoport sem részesittetik kedvezményben.

Egyébbiránt a rentére vonatkozólag nem hagyhatok megjegyzés nélkül egy frázist, melyre a t. minister ur oly nagy sulyt helyezett, hogy t. i. Magyarországnak rente-adóssága legyen azért, hogy ez Európában mint Magyarország államiságának jelvénye tündököljön. Már ha csakugyan ez lenne az inditó ok: akkor a magam részéről azt soha meg nem szavaznám. Jaj azon nemzetnek, melynek ily uton kell biztositani államiságát. Azonkivül mi már sokat élveztünk e dicsőségből. Lónyay volt az első minister, ki az első vasuti kölcsön megkötésekor, ezen czim alatt buzditotta a házat, hogy ismertessük meg a világgal, hogy létezik egy Magyarország; mert hiszen a ki adósságot csinál: ez bizonyosan létezik.

Azok után t. ház! miket az ellenvélemény ellen elmondottam, igen kevéssel indokolhatom a magunk különvéleményét.

Mindenekelőtt fölösleges is mondanom, hogy kérem a t. házat azt ne ugy tekinteni, mint egy formális contre-budgetet, arra sem adataink, sem kellő tájékozottságunk nem volt; mi csak bizonyos részletekre terjeszkedtünk ki ott, a hol hittük, hogy birunk annyi alapossággal, hogy reális megálható inditványt tehessünk. A többire nézve, mint például oly tárgyakra nézve, melyeknél speciális szaktudomány s következőleg szakközegek közbenjárása kivántatik: ott inkább abba hagytuk. Nincs is azon helyzetben sem bizottság, még kevésbbé egyes képviselő, a ki a közigazgatást soha nem kezelte, hogy ennek minden ága, minden részleteire nézve concret inditványt tehessen. Meggyőződtünk erről a munkafolyamán elannyira, hogy Simonyi Ernő barátom, daczára annak, hogy bizony, mint mindenki tudja, nagyon jártas a magyar budgetben, annak csaknem minden fontos tétele fejében van: mégis némely rovatnál lelkiismeretesen nem volt képes megtakaritást inditványba hozni; mert hiányzott a kellő tájékozottság. Mondom, ez nem csak egyes képviselőről áll, hanem áll a bizottságokról és a ház legnagyobb részéről is. Nagy szolgálatokat tehetnének e tekintetben azok, kik bizonyos ideig az ország administratióját már kezelték, értem a volt ministereket. Nagy sulyt is helyeznek arra, a világ minden parlamentjében; de fájdalom, nálunk ennek semmi hasznát nem vehetjük, mert ma is azon helyzetben vagyunk, mint a t. ministerelnök ur oly szépen jelezte februáriusi beszédében, hogy egyik sebe parlamentünknek, hogy a megbukott ministerek az uj ministerek háta mögött bujkálnak és nem jönnek át az ellenzékhez megifjodni. (*Élénk derültség.*) Megvallom, hogy már ezen egy oknál fogva is, alig várom, hogy a t. ministerelnök ur megbukjék: mert hiszem, hogy be fogja váltani szavát és ismét közénk fog jönni, hogy megifjodjék. (*Élénk derültség.*)

Mindazon adat és szakközeg hiánya daczára, a mint azt különvéleményünk mellékletéből látni méltóztatik, mi igen mérsékelt megtakaritások mellett mégis oda jutottunk, hogy 3.283,000 frt törlését voltunk képesek inditványba hozni.

Bizonyos vagyok benne, hogy ha kellő szakismerettel és beavatottsággal kiterjesztenök ezen megtakaritások zsinormértékét a budget valamennyi tételére: ez összeget meglehet kettőztetni.

Ha ezen 3.283.000 frthoz hozzá tesszük azt, a mit eredményezne, ha a t. ház többsége szives lenne elfogadni azon inditványt. mely ugy hiszem az ország helyzeténél fogva, indokolva van, hogy t. i. mindenki, aki az ország kincstárából bármi czimen jövedelmet húz, addig mig az ország pénzügyi egyensulya helyreállitva nincs, 10%-ot engedjen le: számitásunk szerint ez fel menne 2.500,000 frtra.

Ha önök továbbá, a mit szintén nem tartok sem illoyálisnak, még kevésbé igazságtalannak, önök feltárnák őszintén a pénzügyi helyzetet a fejedelem előtt, felkérvén őt, hogy akkor mikor az egész országtól, az ország népének minden osztályától aldozatkészséget kivánnak: a

Digitized by Google

fejedelem a maga részéről szintén áldozatot hozzon, a mit minden esetre szivesen tenne; mert lehetetlenség feltenni a legelső magyar emberről, hogy ne áldozzon akkor: mikor az egész magyar néptől kivánnak áldozatot és ha legalább azon 1 millióról lemondana, a melylyel alig néhány év előtt a többség szaporitotta a civillistát; ez magába 6.000,000-ra menne fel.

Vegyük hozzá a közös activákból reánk háramló részt, s itt rövidem megjegyzem, hogy valóban megmagyarázhatlan, hogy ennyi év alatt nem voltunk képesek jelentést kapni a t. ministeriumtól, a mely tájékozta volna a házat ezen közös activák állapotára nézve. Annyit tudunk körülbelül, hogy ott egy nagy összeg, körülbelül 32¼ millió van. Abból, ugy hiszem, Lónyay minister vett le 5 milliót a vasuti kamat biztositás alapján. Nem tudom, hogy ez az alap hova lett: ha csak a közlekedési minister ur nem tudja. Elég az hozzá, hogy azon összegből bárminemü kalkulus szerint bennünket megillet 50%. De azon felfogás szerint is, a melyet, ugy vagyok értesülve, az osztrák kormány táplál, hogy t. i. bennünket csak 30% illet meg: ez összeg fölmenne 6—7 millióra.

Uraim, ez óriási összeg, a melyre talán szert lehetne tenni rögtön, ha a kormányban meg lenne az az erély Ausztria iránt, a minő bátorsággal bir az adózók irányában.

Ott vannak végre, a mi különben az utolsó sorba van helyezve, a bérhátralékok. Én soha sem találtam igazságosnak azt, hogy a mikor az egyes adózóval szemben oly kegyetlenül járunk el, a midőn nem sajnáljuk legutolsó párnáját is adó executió utján elvenni: azokkal szemben kimélettel járnak el, a kik előnyt huznak az államtól, a kik gseftelnek a kormánynyal.

Ha az ország oly helyzetben van, hogy a t. minister ur oly erős eszközökhöz kénytelen nyulni, a melyek talán az ő szivének is fájnak; akkor alkalmazza ezen eszközöket ezen urakkal szemben is s akkor rendelkezésére áll az a 8 millió, a melyet uj adók czimén kér a nemzettől.

A külön vélemény határozati javaslatának utolsó pontjára vonatkozólag igen rövid az indokolásom. Abban mi kettőt kérünk: hogy az 1876. évre szóló költségvetési előirányzat vettessék el és hogy utasitassék a ministerium, hogy azon elvek alapján, a melyek a külön véleményben kivannak fejtve: terjeszszen be minél előbb egy uj költségvetési előirányzatot. Azt fogják első sorban erre mondani, hogy megint ott leszünk az indemnitynél. Én megvallom, hogy bármennyire sajnálom az indemnity gazdálkodást, én ezen előirányzattal szemben, mely előttünk fekszik, a kettő közt nagy különbséget nem látok: mert ez egy pauschalis viremontos budget, s alig ér többet egy indemnity kormányzásnál.

Természetes, hogy én ezeken kivül is a szönyegen levő költségvetést nem fogadnám el azon általános oknál fogva: mert a t. kormány irányában bizalommal nem viseltetem; nem viseltetem különösen azért: mert daczára annak, hogy a jelenlegi kormány lelke, annak feje, elismerte, hogy az az alap, a melyen ma a kormány, az ország áll, vagyis a közjogi alap rosz, tehát megváltóztatandó: nem csak hogy semmi szándék nem tanuskodik arról, hogy az valamiként megváltoztassék; hanem ellenkezőleg azt látom, hogy azt még erősiteni és bizonyos tekintetben kibőviteni készül a kormány; megerősiti az által, hogy belenyugodott a közösügyi költségek emelésébe; kibőviteni szándékozik az által, hogy mintegy már kijelentette, hogy a bankügyet az osztrák nemzeti bankkal óhajtja megkötni, tehát más szóval: a pénzügyet is közösügygyé óhajtja átváltoztatni.

Legyen szabad végezetül a t. pénzügyminister urnak egy kérdésére válaszolni. Ő exposéja vége felé önmegelégedéssel, melyet valóban irigylek tőle, hozzánk fordulva igy szól: „Ha valaki ismét talán azt hangoztatja felém, nem tudom, igy lesz-e, ha igy történne, hogy mondanák ismét mindaddig, mig ők is hiszik, hogy még ez sem programm, még ez sem azon programm, minőt társainktól és tőlem e házban s a mult országgyülésen oly sokszor követeltek. Méltóztassanak megengedni, hogy ez esetre már ezuttal előre megmondjam részemről a választ. Én megforditanám a kérdést és azt mondanám, mi akkor hát az a programm? Szeretném végre ama sokszor emlegetett programm definitióját hallani. Igaz, hogy ebben a budgetben csillogó igéretek nincsenek; igaz, hogy ebben igen szerény dolgokról van szó; de e dolgok positiv dolgok, ezek realis eszközök.“

Hogy adóemelés, hogy kölcsöncsinálás positiv dolog: azt én nem tagadom; hogy az egyenes adónak 8 millió forinttal való emelése oly országban, milyen a mienk és épen abban az évben, a melyben már 6 millióval ugy is emeltetett: crudeliter realis eszköz, azt elismerem, *(Igaz! Ugy van! a szélső bal felől)* de hogy ez programm legyen: azt most sem ismerhetem el. Ez az, mit a mi kormányaink évek óta követtek; de ez máról holnapra való tengés, ez nem programm. *(Igaz! Ugy van! a szélső bal felől).*

Hogy mi a programm, kérdi a pénzügyminister ur? Mindenki tudja, hogy a programm a jövőre kiterjeszkedő eszmék, a jövőt biztositó tervek. Ez neveztetik az egész világon programmnak; de nem programm az olyan politika, mely nagy erőfeszitéssel, uj adóemeléssel a meglevő kölcsönkészlet végleges elköltésével és uj nagy kölcsön csinálásával azt mondja, gondoskodtunk arról, hogy a jövő évi januárig megélünk; hogy mi történik majd jövőre? aprés

Digitized by Google

moi le deluge. *(Élénk helyeslés a szélső bal felől.)*

Végszavaiban a t. pénzügyminister ur kissé érzékenynyé lett a sok taps folytán, melylyel t. elvtársai megjutalmazták és azt mondá, hogy ha a visszhang, melyre az ő szavai itt a ház többségénél találtak, a nemzet visszhangja: akkor boldog, megelégedett, mert akkor teljesülni fog az, mit a képviselőház többsége épen aznap felirt a fejedelemnek, hogy Magyarország állami hitele, tekintélye és állami létele biztositva van.

Hogy a tekintély mennyire biztositja az adóemelést, a kölcsönt, annak megitélését a t. házra bizom; de csodálom és valóban sajnálom ugy a minister ur, mint a többségnek szerénységét, mely abban leli vágyainak netovábbját, hogy azt mondhassa, hogy Magyarországnak élete biztositva van; hogy Magyarország biztositva van arról, hogy még tengeni fog tán néhány évig. Nem az a feladata a képviselőnek. Én, mint egyes ember, beérhetem azzal, ha existentiám biztositva van, bár szerény mérvben is; de mint e haza polgárának vágyaimnak sokkal tovább kell terjedniök; s mint a nemzet egyik képviselőjének, kötelességem többet kivánni, többre törekedni a nemzet számára annál, hogy csak tengessük Magyarország életét; kötelességünk azt felvirágoztatni, jövőt biztositani számára. Ennek pedig a kormány eddigi tevékenységében nyomát nem látjuk és azon uton, melyet a kormány követ, azt elérni nem fogjuk. Az én vágyamat, de a kötelességemet is akkor fogom teljesitve látni, amikor a magyar képviselőház azon helyzetben lesz, hogy azt irhatja a fejedelemnek: Magyarország jóléte, jövője biztositva van, vagyis más szóval, a mikor azt fogjuk mondhatni és felirni: Magyarország függetlensége, önállása biztositva van. *(Helyeslés a szélső baloldalon)* Ez az én vágyaim netovábbja.

Legyen szabad még egy szerény kérést intéznem a többséghez *(Halljuk!)*. Én soha sem osztoztam azon szerintem téves felfogásban, a mely a mi pártjainkban, képviselőházunkban éveken át uralkodott, t. i. azon felfogásban, hogy az ellenőrzés missiója kizárólag csak az ellenzéket illeti és hogy a kormánypártnak nincs egyéb feladata, mint a kormányt támogatni. Ez téves felfogás: mert hiszen a többség osztozik a kormánynyal a felelősségben, kötelessége meggyőződni arról, hogy a kormányzás jól vezettetik-e, ugy hogy nyugodt lelkiismerettel elvállalhassa a felelősséget. *(Egy hang a középen: El is vállaljuk!)* Ezt pedig ellenőrzés gyakorlata nélkül elérni nem lehet.

De ha már megvolt és megvan e felfogás: ne feledjük el azt, hogy annyival nagyobb az önök felelőssége, mennél kisebb az ellenzék. Minél kevesebben vagyunk mi itt ezen az oldalon a kormány működésének ellenőrzésére: annál inkább háramlik önökre a kötelesség egyik része; mert önök is felelősséget vállaltak a nemzettel szemben. Ha a ministerek arra kérik önöket a clubbokban, mint tevék és már két izben különösen a ministerelnök ur tevé, arra kérvén önöket, hogy tegyék tul magukat bizonyos aprólékos nézeteltéréseken és támogassák együttesen a kormányt: közbevetőleg legyen mondva, hogy hiszen ha oly nagy a nézeteltérés önök között, akkor nem lehetnek egy párton: — ha tehát még az aprólékos nézeteltéréseket is el kell önöknek nyomni, ez azt teszi, mintha a ministerek azt mondanák: nyomjanak el önök minden nézetet és kövessenek minket. Egy másik minister még tovább is ment és világosan kimondotta, hogy nyomjanak el önök némelykor még bizonyos meggyőződéseket is.

Én kérem a t. többséget, ne méltóztassék e tanácsot követni. Méltóztassék példát venni a közel multról; mikor az ország sorsa oly roszra fordult, magok a ministerek tettek szemrehányást a többségnek, mondván: Hiszen ti minket mindenben támogattatok, miért nem hoztátok javaslatba e megtakaritást. Vigyázzanak arra, nehogy önökkel is ez történjék. Gondoljanak arra, hogy minél kisebb az ellenzék, annál nagyobb az önök felelőssége, melyet az országgal szemben elvállalnak. Ajánlom a különvéleményt. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Zsedényi Ede: T. képviselőház! *(Halljuk! halljuk!)* Az előttünk fekvő államköltségvetés, legujabbi parlamentalis életünk kilenczedik budgetje, de a legelső, mely kormányunknak takarékossági hajlamát tettleg bebizonyitván, egyszersmind reményt nyujt, hogy a jelen ministerium az eddigi kimélet igényeit évről évre terjedtebb mértékben mellőzni és az államkiadásait annyira le fogja szállitani, hogy azoknak fedezése hazánk erejét tul nem szárnyalván, uj költsönöket igénybe nem veend. Mert ha igaz, hogy jövendönk egy rendezett pénzügyi állapothoz kötve van, mely nélkül, kezdjük bár honnét a teendőket, boldogulni soha sem leszünk képesek; akkor igaz ez is, hogy bár mit beszélnek bizonyos körökben más, elsőbb helyet foglaló érdekekről és beruházásokról: ezeket háttérbe szoritani hazafiui kötelességünk addig, mig az államháztartás rendezése tettleg biztositva nincsen. *(Helyeslés.)* A ki időközben akár a müveltség, akár a közlekedés, akár humanitás tekintetéből uj terheket akar rónni a nemzetre, az kedélyes cosmopolita lehet, de nem magyar hazafi, mert saját hazája létét veszélyezteti. *(Igaz! Ugy van!)* Ha valaha, ugy most kell iparkodnunk az állam kiadásaiból eltávolitani minden költséget, mely nem okvetetlen szükséges.

Igaz, hogy mi magyarok, keleties jellemünkkel a nyugotias civilisatio határszélére helyezve, a tudományos müvelődési eszközök, a népnevelés, a közlekedés szüksége érzetét, a fogarasi ménes,

Digitized by Google

a vámpalota, előbb a bécsi, most a philadelphiai világkiállitás, *(derültség)* a nemzetközi statistikai congressus, a keleti vasut prioritásai sallangos költségeire is kiterjeszteni szoktuk; de ugyan akkor a követelt adókat nem fizetjük, a czifra kiadásokat méreg drága kölcsönökkel fedezzük. (*Igaz!*) Helyesen mondá a pénzügyminister ur, hogy ezen az uton hét rövid év alatt az országot évi 23 millió kamat teherrel és 15 millió vasuti garantiával megterheltük és ezen terhet mi helyettünk, mint mondá, bizony senki nem viselendi. A minister azonban meg nem mondá, hogy mikép tévedt el képviselőházunk e nyaktörő utra. Megmondom én, (*Halljuk!*) Ugyanis a volt pénzügyminister urak által előirányzott optimisticus fedezetek utján. (*Helyeslés. Igaz!*) Tisztelt barátom a pénzügyminister ur azon jeles beszédében, melylyel az állami előirányzat beterjesztését kisérte, azt is mondá, hogy az a minister, a ki a legimpopulárisabb dologgal áll elő, ugyanis adóemeléssel, mondván: „E helyett mást nem nyujthatok", az nem optimista! — Bocsásson meg, eddigi tapasztalásunk bizonyitá, hogy épen akkor, midőn a pénzügyministerek adóemeléseket követeltek: egyuttal az addig költött pénzek eredményeit, mindig rózsa szinekben festették, hasonló eredményt az uj jövedelmek után igérvén. *(Igaz!)*

Elismerem, hogy a mostani pénzügyminister ur komolyabban járt el, midőn a jövő esztendő képét a ház elé állitván következőleg számitott: mi folyt be tényleg a mult esztendőben? lehet-e és mily tényezők alapján helyesen s alaposan többre is számitani? és mi akkor a resultatum? Igy számitva oly eredményre jutott, hogy azon 132.235,000 frt helyett, mely 1874-ben netto befolyt, 1876-ra már 156.000,000 frtot netto előirányozni lehet. Részemről nem teszek kifogást azon 8 millió többlet ellen, melyet minister ur a kataster jövedelem, kereseti adó, házbér adó, luxus adó, szállitási adók, bor és hus fogyasztási adó, a vadászati jegyek és az illetékek után vár és ezekhez még hozzá adja azon negyedfél millió forintot, melyet a gazdasági ágzatok kiadásainál netto megtakaritott; de hogy az előirányzott 4 millió forintyi adóhátralékokban annyi kiadási összegekre biztos fedezetet találhasson: azt, bár lehetségesnek, de valószinünek nem tartom. (*Helyeslés.*)

Négy év óta rosz aratásunk volt és ezen négy év óta évenként emeltük az egyenes adókat azon hitben, hogy a deficit beszüntetésére szolgálni fognak az uj adók, melyek azonban — mint maga idején előre mondottam — hazánk erejét mesze tulszárnyaló kiadások örvényében elvesztek. Szántó-vető népünk láthatólag elszegényedett, ugy, hogy az utolsó két évben még a sójövedék is csökkent. Népünk fizet a mennyit lehet, a pénzt nem igen becsüli, nem sietve de utoljára adja azt az államnak, ha van; a mint azonban igen mérsékelt saját szükségei fedezésére kevés pénzre szorult: ugy az államtól is követeli, hogy tőle többet ne kérjen, mint a mennyit fizetni bir. Ezen határ küszöbére lépünk, midőn 1876-ra megint uj adót vetünk ki, de azon tul lépve, menthetetlen könyelmüséggel fosztanánk meg államunk közhitelét legbiztosabb életrugójától: a nép áldozatkészségétől. *(Helyeslés.)*

Jelen kormányunk igen bölcsen köté össze az adók emelését a kiadások leszálitásával. Oly elválaszthatlan kapcsolat létezik azonban a kettő közt, hogy nem csak a rendkivüli körülmények, melyek alatt élünk, de a közönséges viszonyok mindennapi felfogásának philosophiája is elég volna arra, hogy bevalljak, miként az adóemelések folytatása csak akkor menthető: ha kormányunk az eddigi nagy hatalmi budgetekkel telyesen szakit és igy az államháztartási egyensuly helyreállitását már most előkészitvén, azon megnyugtatást nyujtja az országnak, hogy az 1876-ra emelendő adók csak ugyan a deficit teljes fedezésére, nem pedig, ugy mint évek óta, az eddigi kiadások folytatására fognak szolgálni. *(Helyeslés.)*

Bocsásson meg a pénzügyminister ur, ezt a megnyugtatást egyedül a jelen budgetből az ország nem meritheti; sőt azon előadásából sem, melylyel a budget benyujtását kiséré. Azt mondá ugyanis, hogy a reductiókat igyekezett érvényesiteni azon határokig, melyeken tul menni 1876-ban egy vonallal sem lehet, törvényes intézményeink felforgatása, állami szervezetünk megbolygatása nélkül és szemben ezen indokolással, lótenyészeti intézetekre 2.400,000 frt, az államvasuti üzleti külszolgálat személyes kiadásaira 2 millió, az államerdők üzleti költségeire 2.300,000 frt, a bányászatra összesen 20 millió irányoztatik elő. Az e tekintetben kevesebb megtakaritásokra nézve a minister ismételve az 1875-iki költségvetésben tett nagyobb törlésekre hivatkozik, a melyeken tul a megtakaritás — ugy mond — nem volt most könnyü feladat. Részemről a ministerium ezen helyzetét telyesen méltánylani tudván, nem is inditványoztam a pénzügyi bizottság kebelében törléseket, egyedül a vallásügyi ministerium költségvetésénél, hol eltérőleg a többi tárczáktól még 88 ezer forinttal több, mint a folyó évre, irányoztatott elő, külön véleményt benyujtanom kelletett, mert ezen előirányzat egyátalán fel nem emelkedett pénzügyi helyzetünk érdekeinek magasságára. A többi tárczáknál előirányzott összegeket maximal kiadásoknak tekintvén, azon biztos reményt táplálom, hogy az illető ministerek az 1876-ik év folyama alatt tettleg keresztül fogják vinni a lehető megtakaritásokat. Mi ugyan is, kik épen azon meggyőződésünk folytán, hogy jelen kormányunk az eddig fenálló pénzügyi és közigazgatási rendszerrel teljesen szakitott: a volt balkö-

Digitized by Google

zéppel egyesültünk, hiszszük és valljuk és pedig az előttünk fekvő budget daczára, — hogy semmi tekintetben nem fogja az előbbi ministeriumok pénzügyi nyomdokait taposni, — de hazánk adózó közönsége a teljes szakitás alatt azt érti, hogy ha a fedezet, melyre biztosan számithatni, nem több netto 150 vagy 156 milliónál: akkor ha nem is 1876-ra, de már 1877-re a kiadásokra is többet ne forditson. Miután pedig a jelen budget ezt a kilátást látszólag nem nyujtja: attól tart, hogy a mi 7 év óta történt, a nyolczadikban is történik és az emelt adók megint csak a nagy kiadások könnyebb fedezésére, nem pedig a deficitek végleges törlésére fognak fordittatni. Tagadhatatlan, hogy az államköltségvetés a vidéken nem nagy rokonszenvvel fogadtatott, e tekintetben tehát a közönség megnyugtatására pótlólag felvilágositásokat adni okvetetlen szükséges. — És itten megint felveszem előadásom fonalát, hol elhagytam t. i. hogy a 4 millió hátralékoknak teljes behajtását bár lehetségesnek, de valószinünek nem tartom.

A fedezet igazolásánál továbbá a pénzügyminister ur 6 milliónyi többletet emleget, melyet a bevételek átalános emelkedése után vár és melyre nézve az 1874-iki évben már tapasztalt és a folyó év első felében mutatkozó tényleges emelkedésre hivatkozik. Azonban az 1874. évben tettleg befolyt jövedelmekhez képest a dohánynál 2 millió, a sónál 700,000, az államjószágoknál 1.700,000, az erdőknél 1.600,000 a bányászatnál 2 millió forinttal már is többet irányzott elő, ez utóbbit illetőleg azért, mert 500,000 frtnyi jövedelmet állitott be; holott 1874-ben másfél millió frtnyi netto hiány volt. Igaz, hogy a folyó év első felének kimutatásai szerint a bevételek emelkedtek, de egyátalában nem oly arányban sem az erdők, sem a bányászatnál, hogy az előirányzott jövedelmekkel ugyanannyi kiadásokat fedezni lehetne. Végtére az államvasutak és azok gépgyárának netto jövedelmök 2.450,000 frttal fénylik az előirányzatban; de 1874-ben csak 26,000 frt volt netto jövedelmök. Látom, hogy tisztelt barátom a közlekedési minister ur szigoruan hozzálát az eddigi elfecsérlések megszüntetéséhez; de előbbi szerződések folytán az üzleti bel- és külszolgálati felügyelőség méreg drága; itt-ott 25,000 forintos tisztviselői számát még eddig le nem szállitotta és a forgalom folyvásti szorulásán nem segithettek. Addig pedig, mig a fiumei, diósgyőri, garam-berzenczei, gömöri államvonalak üzleti költségeiket sem fedezhetik: az államvasutak mindenesetre többet mint eddig, de az előirányzott tiszta jövedelmet alig fogják beszolgáltatni.

Ezen aggodalmaimat az előirányzott bevételek mennyisége iránt nem azért nyilvánitom, hogy ezeknek leszállitását inditványozzam; sőt magam is igen örülni fogok, ha az államjövedelmek szaporodnak; hanem azért, hogy a pénzügyminister urat arra figyelmeztessem, miszerint ha a kiadásokat még tovább is le nem szállitja és igy az 1876-iki év lefolyta alatt majd egynehány millióval nagyobb hiány mutatkoznék, mint a mennyinek fedezéséről gondoskodva van: e hiány fedezésére azon kölcsönt kellene forditani, melyet mint tisztán üzleti és állandó tartalék tőkét felvenni kiván. Ily kényszerhelyzet hazánknak jelen keserü bajainak egyik legkeserübbje lenne, mert az ország mély megilletődésére azon aggodalmat ébresztené, hogy oly ministerium is, mely a kormány rudját azért vette kezébe, hogy hazánknak menekülést szerezzen a jövő pénzügyi veszélyeiből: a kiadásokat nem tudja annyira leszállitani, hogy azokat uj kölcsön nélkül fedezhesse.

A pénzügyminister arról biztositá az országot, hogy a folyó évi hiányt, mely alkalmasint nagyobb leend, mint előirányozva volt: a legutolsó kölcsönből maradt és ez évre átment készletekkel fedezheti nem csak; de azon készletekből még annyi marad rendelkezésére 1876-ra, hogy a 17 és fél millió deficitek nagyobb felét, tizedfél milliót ezek által a másik felét 8 milliót, az uj jövedelem adóval fogja fedezhetni. — A pénzügyminister előterjesztéséből továbbá megértettük, hogy január, május és julius első napjai nagy fizetési napok lévén: az év hat első havaiban az állam kiadásainak két harmadrészét fedezni kell; bevételei pedig az év ezen első felében majdnem megforditott arányban csak egy harmadrészben folynak be. Ez arányt számokban kifejezve: az első hat hónap alatt ki kell adni netto 114 milliót és csak 60 millió jön be, az év másik felében a kiadás 56 millió, a bevétel pedig 95 millió. Mig ezen arány tart: készletek kellenek, hogy a hat első hónap pénztári hiánya fedezhető legyen — körülbelől 60 millió név-érték szerint. Ily készletek megszerzése végett a pénzügyminister egy uj kölcsönt akar kötni, mely egyszersmind üzleti tőke gyanánt fog szolgálni, de ama ünnepélyesen kijelentett kikötéssel, hogy ezen tartalék tőke az év másik felében lassanként befolyó bevételekből kiegészittetvén, az egész tartalék kölcsön épségben át fog menni az 1877-ik és következő évekre.

Más részről azonban világos, hogy ha a hat utolsó hó alatt annyi be nem jön, mennyl a nagy kiadások miatt a tartalék tőkéből a pénztári hiány fedezésére előlegeztetett: maga ezen tartaléki tőke vész el és megint uj kölcsönre szorulunk. Ezt a legnagyobb, mint mondám, szerencsétlenséget csak ugy távolithatja el a kormány, ha tekintve az előirányzott bevételek bizonytalanságát: már 1876-ban az előirányzott kiadásokat mint maximál összegeket kezel-

Digitized by Google

vén, azok keretében egy két milliót megtakarit. Az erdőknél p. o. magok csak az előirányzott üzleti költségek 2.463,818 forintra rugnak; a folyó évre 344,000 forint megtakarittatott, a mint én tudom, fél millióval még leszállithatók, és a roppant fakészletek mellett az állam jövedelme egy krajczárral sem lesz csekélyebb. Igy a vasmüveknél épen 1876-ban, a vasáraknak folyvásti csökkenése folytán a termelést megszoritani a kincstár érdeke parancsolja, mely még mindig oly drágán termeli a vasat, hogy azt magán müvekből jobban és olcsóbban szerezhetné meg. Azt is hiszem, hogy az államvasut üzleti felügyelőségi és külszolgálati személyzetnél a vasuti garantiáknál ellenőrzés folytán már 1876-ban egynehány százezret meg lehetne takaritani.

Tagadhatatlan, hogy az előttünk fekvő államköltségvetés még mindég nagyhatalmi budget, melynek kiadásait hazánk anyagi ereje meg nem birja. Ha a pénzügyminister azt hiszi, hogy 1876-ra többet meg nem takarithatott: azt azon erős hitben állitja, miszerint az előirányzott jövedelmek az előirányzott kiadások fedezésére be is fognak folyni. Ha ezen hitben esetleg csalatkoznék, az ország megnyugtatására okvetetlen szükséges, hogy a pénzügyminister itten az ország szine előtt nyilatkozzék, miszerint a megszavazott kiadások összegét maximal összegeknek tekintvén, ily esetben a megszavazott kiadásokat lehetőleg inkább leszállitani, mint az előirányzottnál nagyobb hiányt kölcsön vett pénzekkel fedezni fogja; mert legyen arról meggyőződve, hogy ha pénzügyi nyomorunk kutforrását, a folyvásti kölcsönöket be nem szünteti, ha vas kézzel nem érvényesiti a legszigorubb takarékosság szempontját, ha föl nem hágy oly vállalatokkal, melyek mint annyi pióczák szivják fel hazánk vérét s azt soha vissza nem csöpögtetik: *(Helyeslés)* akkor hazánk pénzügyi viszonyaink kényszeritő hatalmának okvetetlenül áldozatul fog esni. Én a ministerrel együtt azt hiszem, igen is, hogy nem az adóképesség, de népünk fizetési képessége szenvedett és hogy ez idővel megint meg fog erősödni, a ministerrel együtt magam is azt reménylem: hogy a közadók kezelésére nézve behozandó javitások még az adóhátralékok tisztázását és behajtását is könnyiteni fogják; de azt már nem tudom magammal elhitetni, hogy népünk fizetési képessége még félszázad mulva is annyira megerősödjék, hogy oly kiadásokat fedezhessen, melyeknek fedezésére csak 1873-ik év óta 207 millió forintot kelletett kölcsönözni és ime már a negyedik évben 1876-ban ezen roppant kölcsön alig fedezheti a felmerülő hiányt. A pénzügyminister ur előterjesztésében azt mondá, hogy egyátalában nem a deficit fedezésére kivánja a tartalék tőke felvételét. A nemzet nem kételkedik a minister akaratán; de attól tart, hogy akarata ellenére kénytelen lesz a most előirányzott kiadásokat megint uj kölcsönnel fedezni, ha azonnal, a mint látja, hogy a várt bevételek be nem folynak: a kiadásokat is megfelelőleg és tettleg le nem szállitja. Maga a minister bevallotta, hogy az államnak a bányászat költségeitől minél előbb szabadulnia kell: miért nem bocsáthatná át a vasmüveket és bányákat mindjárt 1876-ban a magán ipar kezére? azért talán, mert az állam által már beruházott milliókat vissza nem fizetik? ha a pénzügyminister ezt az időt be akarná várni: ezen várakozást az ország, mint eddig méreg drágán fizetné meg.

Ellenben, ha a ministerium önkényt, szabadon egynéhány milliót mindjárt 1876-ban megtakaritana: legyen meggyőződve, hogy a pénzügyminister által kilátásba vett rentekölcsönt — hazánk jövőjének, mint joggal mondá, ezen nagy kérdését — sokkal könnyebben és olcsóbban oldhatná meg: de igen drágán vagy soha sem; ha az állam kiadásait folyvást kölcsönökkel fedezni kénytelen lenne, a nemzet pedig áldaná a pillanatot, melyben a jelen ministeriumban valahára takarékos kormányra tehetett szert. E biztos reményben a pénzügyi bizottság által a ház elé terjesztett államköltségvetést részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk hosszan tartó zajos helyeslések a középen.)*

Kállay Béni: Tisztelt képviselőház! Mélyen érzem én a tárgy fontosságát, melyhez hozzászolni óhajtok. Nem aggodalom nélkül állottam fel, hogy részt vegyek e nagy horderejü kérdés vitatásában: mert jól tudom, hogy azon jártasságot, melyet a parlamenti élet igényel, teljesen nélkülözöm. És ezért azon kérést intézem a t. házhoz, méltóztassék elnézéssel lenni egy kezdő fogyatkozásai iránt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem fogok visszaélni a t. ház türelmével, s nem szándékozom az 1876-ki költségvetés alkalmából sem hosszas fejtegetésekbe, sem a jelen év folyamában létrejött pártviszonyok taglalásába bocsátkozni. — Legyen szabad e részben csak néhány átalános megjegyzést tennem. *(Halljuk.)*

Az ország megrongált pénzügyeinek javitása s a sulyegyen mielőbbi helyreállitása volt a jelszó, mely alatt a folyó év első hónapjait betöltött nevezetes viták következtében a pártok egyesülése létrejött. Mi, kik sem ez alakulás módozata sem az abban közreműködött vezérférfiak politikája iránt különös bizalommal nem viseltettünk: mégsem voltunk annyira elfogultak, hog megtagadtuk volna azon felfogás jogosultságát is, mely reményt vélt merithetni a jövőre nézve a nagy szabadelvü párt keletkezéséből s az abból kifolyó kormány megalakulásából. De még azok is, kik a jelen kormánytól várják, s pedig bizalommal várják a kibontakozást nehéz helyzetünkből: a jövő garantiáját ugy látszik csakis azon felté-

Digitized by Google

telben találják, hogy pénzügyeink rendezése nem tekintetik egy egészen magában álló, teljesen elszigetelt kérdésnek; hanem oly kérdés, mely csak összes államlétünket felkaroló gyökeres reformok kapcsában oldható meg; továbbá, hogy ujabb, nagyobb áldozatok csak akkor lennének követelhetők a nemzettől: ha egyszersmind ujabb segédforrások is nyittattak volna, melyek a szükségessé vált áldozatokat lehetővé is tennék.

Ha már igy gondolkoznak azok, kik pártolói a jelen kormánynak, ha ily értelemben nyilatkoztak, — miként valóban történt, — a kormány tagjai is: ugy azt hiszem teljesen jogosult volt a mi pártunk követelése, hogy a kormány miclőbb ismertesse meg az országot azon intézkedésekkel és javaslatokkal, melyeknek kapcsolatos keresztülvitelétől reményli pénzügyi bajaink orvoslását. E várt és igért javaslatok nagy része most már a ház asztalán fekszik; de fájdalom tárgyalás alá csak akkor kerülnek, ha az 1876-iki költségvetés már törvénnyé vált. A jó hatás tehát, melyet a kormány által tervezett intézkedéseknek épen a költségvetésre kell vala gyakarolniok, a jövő évben nem érvényesülhet többé, ha ugyan egyátalában érvényesülhet valaha.

A költségvetés vitatásánál tehát, a kormány reformtervei még nem jöhetnek figyelembe. Nem is egy öntudatos, határozott czélokra törekvő pénzügyi politikai eredménye gyanánt tünik fel az 1876-iki költségvetés. Nem egyéb az, mint folytatása azon tétovázó tervtelenségnek, mely az előbbi évek költségvetéseit is jellemzi. Provisorius állapotokkal, kisérletekkel állunk szemben ma épen ugy, mint néhány év óta minden budget tárgyalásánál. Elismerte ezt a kormány néhány tagja és a pénzügyi bizottság tanácskozásai folyamában kifejezést adott ennek maga a pénzügyi bizottság is, melynek átalános jelentése több, a jelen állapotok gyökeres megváltoztatására irányzott óhajtást tartalmaz. Ily körülmények között nem marad egyéb hátra, mint szoritkozni a költségvetésre ugy, miként azt a t. pénzügyminister beterjesztette.

A mi már a kiadásokat illeti, nem tagadom, hogy azok reductiója körül a kormány méltányolandó buzgalmat tanusitott. Nyolcz millió, a mennyire a t. pénzügyminister a megtakaritásokat számitja, kétségkivül figyelemre méltó összeg, ha mindjárt a szigoru vizsgálat előtt a tiszta megtakaritások összege csekélyebbnek tünnék is fel. Nem akarom azonban e részben a t. pénzügyminister számitásait kifogásolni s elfogadom azon állitását, hogy a kormány valóban 9 milliót takaritott meg De nem fogadhatom el azon nyilatkozatát, hogy a megtakaritásokat illetőleg a kormány elment azon határokig, a melyeken tul 1876-ban, mint a t. pénzügyminister magát kifejezte, egy vonallal sem lehet menni. Nem fogadhatom ezt el, ha egyéb okaim nem volnának, már csak azért sem: mert a kormány maga tettleg megczáfolta ezen állitás valódiságát. A pénzügyi bizottság ugyanis egyes tételeknél tett törléseket, igaz, hogy lényegteleneket; de mégis törléseket, melyekhez az illető szakministerek a maguk részéről szinte hozzájárultak. E tény már eléggé bizonyitja azt, hogy a 1876-iki költségvetés, melyről a t. pénzügyminister oly önérzetesen hirdette, hogy az a kiadásokat illetőleg elérte a lehetőség szélső határát: még oly tulszelid s oly előzékeny birálat mellett is, milyet az idei pénzügyi bizottság gyakorolt, kénytelen volt további törléseket szenvedni.. És miután sem az egykori 9-es bizottság, sem az előbbi pénzügyi bizottságok törlései nem bizonyultak olyanokul, melyek már elérték a lehetőség határát: vajon hol van a biztositék, hogy e határ jelenleg valóban eléretett?

Igénytelen nézetem szerint az előttünk fekvő költségvetés kiadási része, még jelenlegi provisorius alakjában is megtür további megtakaritásokat, s mert azokat megtüri, helyzetünk parancsolólag is követeli, hogy azok eszközöltessenek is. Méltánylom én azon felfogást, ha nem is jobban, de legalább is annyira mint e ház bármely tagja, hogy az államszolgálat sikeressége s a kultura czéljainak tekintetéből, a kiadások ne szállitassanak azon fokon alól, a melyen tul az államgépezet már megállana, vagy járásában gátoltatnék s a müvelődési érdekek oly csorbát szenvednének, melyet soha többé nem lehetne kijavitani. Méltánylom én e felfogást s csak azt az egyet bátorkodom megjegyezni, hogy ez is ép oly relativ, mint minden más fogalom, s hogy az 1876-iki költségvetésben igenis lehetségesek még nagyobb mérvü törlések, anélkül, hogy azon veszélyeknek tennők ki magunkat, a melyektől való félelem több képviselőt talán a magasabb tételek megszavazására indit.

És midőn megtakaritásokról szólok, mindenkor olyanokat értek, melyek a létező bár terhes szerződések tiszteletben tartása mellett, s ama bizonyos reformok élatbeléptetése előtt is, közigazgatási uton, vagy novellaris intézkedés által létesithetők. Természetesnek fogja talán a t. ház találni, hogy az általam jelzett megtakaritásoknak számokkal kifejezett részletezésébe nem bocsátkozom, nem pedig azért: mert hiszem, hogy az ily részletezés nem illik be az átalános vita keretébe; és nem azért sem: mert az ily részletek felsorolása nem lehet az ellenzék feladata. Ha az ellenzék feladata nem is a puszta tagadásban s birálatban áll: semmi esetre sem követel többet, minthogy kijelölje azon irányt, a melyben haladva a kitüzött czélt elérhetni véli. Legyen szabad ez irányban röviden jelezni nézeteimet.

Véleményem szerint ugy a központi igazgatásnál, mint általában mindenütt, hol államhivatalok vannak, az eddig elérteknél még nagyobb

Digitized by Google

megtakaritások is eszközölhetők és pedig ugy a személyes mint a dologi kiadásoknál. Azt senki sem tagadhatja, hogy rövid 8 év alatt annyira beleéltük magunkat a bureaucratismusba, mintha századokon keresztül gyakoroltuk volna azt. Fájdalom mi a bureaucratismusnak inkább csak árnyoldalait és kinövéseit, nem pedig előnyeit is sajátitottuk el. Nem kutatom, hogy e tagadhatlan ténynek oka hol rejlik. A nagyon is gyors változásban-e? a helytelen rendszerben, vagy más körülményben? de annyi bizonyos, hogy bureaucratiánk, legalább általában szólva, — mert hiszen tiszteletreméltó kivételek és pedig valószinüleg nagy számmal itt is vannak, ugy mint mindenütt, — sokkal erősebb a hanyagságban, az ügyek huzavonásában s a restantiák felhalmozásában, mint a fáradhatatlan munkában, a teendők pontos és gyors elintézésében. Az, kinek csak némileg is volt alkalma idegen bureaucratiák tevékenységét szemlélhetni: csakhamar azon meggyődésre jut, hogy nálunk aránytalanul sok tisztviselő, aránytalanul csekély munkát végez. Itt tehát a további reductiók valóban helyükön volnának. Jelezte ennek lehetőségét, sőt szükségességét a pénzügyi bizottság is. Nem kivánnám én, hogy a hivatalnokok egyszerre tömegesen bocsátassanak el; de akkor, midőn a kormány s a többség minden alkalommal a nemzet áldozatkészségére appellál, mindenkitől s igy a hivatalnoktól is meglehet követelni az áldozatot.

Nem pénzáldozatot értek én itt; különben is roszul fizetett hivatalnokainktól ilyet józanul nem várhatunk. A hivatalnok nézetem szerint csak egy módon hozhat áldozatot, ha t. i. oly megfeszitett szorgalommal dolgozik, hogy ugyanannyi munkát most kevesebben végeznek el, mint előbb. Ha ez megtörténik mindjárt a jelen kormány megalakulása után, pedig ezt a kormány követelhette volna: ugy nem kétlem, hogy többen a tétlenül maradt hivatalnokok közül önként más foglalkozást keresnek, nehányan a legképtelenebbek közül egyszerüen elbocsátathattak, mások másként elégittethettek volna ki, de mindenesetre ugy, hogy az ekként eszközölt reductiók következtében, ha nemis az 1876. év elején, de tekintetbe véve azon körülményt, hogy a kormánynak az ily irányban való müködésre a 1875. év nagyrésze is rendelkezésére állott: legalább a jövő év második felében már tetemes megtakaritások lettek volna elérhetők. A közigazgatási uton ekként eszközölt reductiók egyszersmind megkönnyitették volna az e részben tervezett reformok életbeléptetését is; mig most a legjobb esetben egy évet, de talán többet is vesztünk s a kormány által tervezett intézkedések jótékony hatása vagy csak felette későn, vagy egyátalában nem nyilvánuland.

Ide járul még, hogy legalább nézetem szerint, s azon tapasztalatok után, melyeket egy meglehetősen kiterjedt hatáskörü hivatal vezetésénél volt alkalmam tenni, nálunk az irodai s uti-átalányok s általában a dologi kiadások oly tulságosak, hogy azok tetemesen leszállithatók lennének, a szolgálat s az ügykezelés csorbitása nélkül. E részben is csak lényegtelen eredményeket felmutató kisérletek tétettek a kormány részéről.

Nem csekély megtakáritásokat érhetett volna el a t. pénzügyminister az állam-erdők s bányák kezelésénél, még a jelen szervezet keretében is. A pénzügyministerium költségvetésében tetemes tiszta jövedelmeket irányoz elő az államerdők s bányák kezeléséből. Őszintén kimondom, hogy én ez előirányzatot fictivusnak tartom; de ha helyes volna is: tény az, hogy már a költségvetésben némely erdők s némely bányák kezelése deficitet mutat fel, mely hiány daczára a t. pénzügyminister tulvérmes reményeinek, már az ő maga számitása szerint is meghaladja a 400,000 forintot. A tényleges eredmények pedig legalább az 1874-iki zárszámadások szerint csak 9 erdőnél 1 millió frt, a diósgyőri vasmünél százezer, a diósgyőri és zsilvölgyi kőszénbányáknál, hogy több példát ne idézzek közel 400,000 frt deficitet tüntetnek fel. Az ily deficittel müködő üzemek beszüntetése kétségkivül tetemes megtakaritást eredményezne. Nem tagadom, hogy legalább látszólag némi jogosultsággal birnak azon okok, melyek a kormányt még az ily üzemek fentartására is inditják; mert átlátom, hogy azoknak megszüntetése egyfelől mindnyájunkat kellemetlenül érintene, másfelől pedig sok egyént megfosztana keresetétől. De bármennyire kellemetlen legyen is a lemondás a szép s egykor talán jogosult reményekről: sulyos viszonyaink között még a merészebb rendszabályoktól sem szabad visszariadnunk, ha mindjárt csak bizonyos illusiók rovására lennének is azok foganatosithatók. A mi pedig azokat illeti, kik ezáltal keresetöket vesztenék: nem kétlem hogy sorsuk iránt mindenki a legőszintébb rokonszenvvel viseltetnék; de jelen körölményeink között az ily pazar nagylelküség meg nem türhető; mert ha igy folytatjuk: könnyen oda juthatnánk, hogy néhány száz embernek adunk keresetet, néhány milliót azonban azok közül kik ily áldozatokra kényszerittetnek, végkép tönkre teszünk.

Nem tudom csalódom-e, de én azt hiszem, hogy az ugynevezett közmüvelődési czélokra forditott költségek is apaszthatók lennének. Nem fér ahhoz kétség, hogy mindazon kiadásoknak, melyek a nemzeti müvelődés fentartására és fejlesztésére okvetlenül szükségesek: minden áldozat árán megkell történniök. De oly kiadások, melyeknek elodázása nem támadja meg a kulturát gyökerében, melyek inkább csak, hogy ugy fejezem ki magamat, a nemzeti müvelődés diszitésére

Digitized by Google

szolgálnak: az ilyenek, valóban jobb időkre volnának halaszthatók.

Mindezen megtakaritások, melyek az általam jelzett irányban még a jelenlegi rendszer keretében, s nagyobb törvényhozási intézkedések nélkül is lehetségesek, nem eredményeznének ugyan rendkivüli összegeket, de mégis pár milliót; nekem pedig meggyőződésem, hogy ha komolyan akarjuk háztartásunkat rendezni: nem szabad a legcsekélyebb összeget sem elhanyagolnunk, a mely megtakaritható lenne.

Legyen szabad most már a fedezet kérdésére áttérnem. A t. pénzügyminister azt állitotta exposéjában, hogy igyekezett a fedezetet realis alapra fektetni. Megengedem, hogy realisabb az, mint az előbbi években; de fájdalom, még távolról sem olyan, hogy valóban realisnak lenne mondható. Itt sem fogom átlépni azon korlátokat, melyeket az általános vita szab előmbe, s állitásom igazolásául csak nehány példát leszek bátor felemliteni, s annál inkább szabad talán ezt tennem: mert csak azokra fogok szoritkozni, miket a pézügyi bizottság előttem szólott igen tisztelt elnöke felhozott, és azt hiszem az eredményre nézve is körülbelül meg fogunk egyezni.

A fogyasztási adók czimén 13,460,000 forintot irányoz elő a tisztelt pénzügyminister, tehát csak 400,000 forinttal kevesebbet, mint 1874-re, midőn pedig 1.570,000 forinttal kevesebb folyt be, mint mennyit az akkori minister remélt. A fogyasztási adókból bejövő összegek bizonyos fokig meglehetős hiven tükrözik vissza a nemzet vagyonosodását vagy elszegényedését; bizonyos fokig mondom, mert jól tudom, hogy a tulspeculatió is idézhet elő élénkebb forgalmat s nagyobb fogyasztást, mely aztán nem tekinthető a valódi jólét mértékének. De tény az, hogy 1873. óta anyagi helyzetünk nemcsak nem javult, sőt folyvást kedvezőtlenebbé vált, s tény az is, hogy az 1873. év utóbajait még most is érezzük s még fogjuk érezni ezentul is, Ily körülmények között nem tarthatom helyesnek oly összeget irányozni elő 1876-ra a fogyasztási adóknál, mely csak lényegtelenül különbözik a 1874-iki előirányzattól, midőn a tényleges bevételek oly tetemesen visszamaradtak a várt eredmények mögött.

Hasonlókép hibásnak tartom az előirányzatot az államjószágok jövedelmeinél. E czimnél a tényleges bevételek mindenkor kisebb összegeket mutatnak fel, mint az előirányzatok. Továbbá mig például az előirányzatban 1872-ről 74-re 700,000 forint emelkedést tapasztalunk: addig a tényleges bevételek csak 300,000 frt emelkedést mutatnak. Ily lassu progressio mellett épen nem mondható jogosultnak az, hogy a pénzügyminister ur az államjószágok jövedelmeiből 4 milliót irányoz elő 1876-ra, holott 1874-ben e czimen csak 2.400,000 frt folyt be. Nem mondható jogosultnak ez eljárás már ezért sem: mert gazdálkodási viszonyaink ez idő alatt, még ha rosszabbra nem fordultak volna is, semmi esetre sem javultak.

Még vérmesebb az előirányzat az államerdők bevételeinél. 1872-ben daczára a magas faáraknak s az élénk üzleti kedvnek, az előirányzott 3 millióból alig folyt be két millió. 1873-ban az államerdők bevételeinél 450,000 frt hiány mutatkozott, 4 és fél millióval előirányozott jövedelemmel szemben. 1874-ben pedig az előirányzott 3.600,000 forintból csak 550,000 frt jött be. Daczára e tapasztalatoknak, daczára az üzlet pangásának s a fakereskedők közt mind gyakrabban előforduló bukásoknak: a t. pénzügyminister az államerdők jövedelmét 1876-ra mégis 2 millióval irányozza elő.

Hasonló megjegyzést vagyok kénytelen tenni a bányászatnál előirányzott bevételekre is. A bányászat jövedelmi mérlegének minusa 1873-ban meghaladta a 2 milliót, 1874-ben a hiány csak kevéssel maradt a 2 millió alatt: s a pénzügyminister ur mégis elég bátor 76-ra 500,000 plust irányozni elő.

Nem kevésbé tulságos az előirányzat az államvasutaknál, melyek 1872. óta folyvást csökkenő jövedelmeket mutatnak fel. Mig pl. a jövedelem 1872-ben mintegy 1 millió 700,000 frtot tett: addig 1874-ben már 932,000 frtra szállott alá Az államvasutak administratiója, ugy vagyok értesülve azóta sem javult, s igy legalább is tul merész hiszékenység 1876-ra 2.500,000 frt jövedelmet reményleni e czimen.

Az állami lótenyész-intézetek eddig legalább évenkint körülbelől egy millió forint hiányt mutattak fel. A termelési és eladási valamint igazgatási viszonyok pedig jelenleg sem kedvezőbbek mint az előtt s igy nincs komoly ok azt feltenni, hogy a hiány a jövő évben 400,000 forintra szálljon alá, miként azt a minister reményli,

Hogy a kereseti adó, a házbéradó s a nyilvános számadásra kötelezett társulatok adói az előirányzott összegekben fognak befolyni: ezt csak az állithatja vagy hiheti, ki szándékosan szemet huny tényleges viszonyaink előtt. — Ezen általános meggyőződésének látszott engedni a t. pénzügyminister is, midőn a keresetadót bizonyos felszólalások következtében leszállitotta, s csak az a sajnos, hogy az ekként vesztett összeget más adótételek felemelése által sietett kipótolni.

Nem fogom itt számokban kifejezni azon összeget, mely a tulmagas előirányzatból levonandó volna, hogy az valóban őszintévé váljék; de az már első pillanatra is kitünik, hogy csak ez eddig emlitett jövedelmek is 4—5 millióval, vagy többel is a praeliminare mögött fognak maradni, s hogy ennyivel fog egyszersmind növekedni a jövő év deficzitje.

Még csak egy tételt óhajtok megemliteni, mely szinte a deficzit növelésére van hivatva, t. i.

Digitized by Google

az adóhátralékokat. Ezekből négy milliót vél praeliminálhatni a t. pénzügyminister: holott eddig e czimen vagy semmi, vagy csak igen kevés jött be. Azt hiszem, nagy tévedés az adóhátralékokból ily nagy összegre számitani, midőn a jövő évben már a katasteri munkálatok s a tervezett jövedelmi adó következtében is nagyobb mérvben fog az adózók fizetési képessége igénybe vétetni, mint eddig. De azt hiszem illusió az is, ha a t. pénzügyminister e részben a termésre számit. Az idén nem volt ugyan átalában jó termés; de azt tapasztaljuk, hogy még oly vidékeken is, hol jó volt a termés: az elszegényedés napról-napra növekszik. Minden jel arra mutat, hogy mi egy nagymérvü nemzetgazdászati s különösen gazdasági krizis előestéjén állunk. E krizist azon concurrentia fogja előidézni, mely bennünket hibás kereskedelmi s vasuti politikánk következtében majdnem minden terményünkre nézve az idegen országok részéről fenyeget, fenyeget pedig oly módon, hogy már alig látható be, miként lehetne annak elejét vetni. Ezen viszonyoknak tulajdonitantó az, hogy jelenleg semmi terményünknek sincs kellő ára, s hogy a jó termés nem növeli többé a jóllétet, legfölebb a végtönkrejutást odázza el még egy időre. Ily viszonyok mellett hiheti-e valaki, hogy a 4 millió az adóhátralékokból be fog folyni? A hiány aztán ismét a deficitet növelendi.

Ha már következtetést kivánnék vonni az általam emlitett példákból, melyek még korántsem meritették ki a hasonló tételeket, ugy egyszerüen azon eredményre jutok, hogy az 1876-iki költségvetésben a fedezet, ha nem is oly tulvérmes mint az előbbi években, — s ezt szivesen elismerem —; de épen nem oly őszinte s oly realis, a milyennek lennie kellene, hogy a zárszámodások által rendesen nyujtott kellemetlen meglepetéseket végkép elkerülhessük. Nem kétlem én, hogy a t. pénzügyminister legjobb meggyőződése szerint állitotta össze a fedezetet, s hogy nem szándékosan ámit. De azért a fedezet mégis ámitás, ha mindjárt önámitás is, miként önámitáson alapszanak az előbbi években előirányzott fedezetek is, melyeket pedig a volt pénzügyministerek valószinüleg szintén legjobb meggyőződések szerint szerkesztettek. — Az országra, a közhitelre, s az adózókra nézve azonban a kormányok roszhiszemü avagy jó indulatú, de téves eljárása között az eredményben a különbség vagy semmi, vagy felette csekély.

És én attól tartok, sőt megvallom ez meggyőződésem, hogy a hiány az 1876-iki évben a fedezet tulságos magassága miatt jóval meghaladja majd azon összeget, melyet a t pénzügyminister vélt a költségvetésbe felvehetni. Hogy az ily tévedés mily zavarokat idézend majd elő háztartásunkban, s mennyire megnehezitendi a sulyegyennek mindnyájunk által óhajtott helyreállitását: azt hiszem, a fölött senki sem kételkedik.

A jövő év deficitjét mindegy 18 millióban véli megállapithatni a t. pénzügyminister, tehát már 2 millióval nagyobb összegben, mint a milyet exposéjában emlitett. Nem szándékozom a deficit tételeinek bővebb birálgatásába bocsátkozni, csak még annak fedezeti módozatáról óhajtanék néhány szót mondani a tiszt. ház engedelmével.

Mintegy 10 milliót a hiányból a jelen évről átviendő készletekkel szándékozik fedezni a t. pénzügyminister. E fedezeti módozat ellen, feltéve, hogy a készletek ily összeg erejéig csakugyan rendelkezésére állanak: azt hiszem senkinek sem lehet kifogása. Annál több szó fér azonban azon tervhez, mely szerint a t. pénzügyminister a még hátralékos 8 milliónyi hiányt adó, még pedig direct adóemeléssel akarja fedezni.

Messze kiható értelme van e szónak „adóemelés“ t. ház mindenkor, de különösen oly zilált pénzügyi és nemzetgazdászati viszonyok között, a milyenek jelenleg hazánkra nehezednek. A végső eszköz ez, melyhez a kormánynak és a törvényhozásnak csak akkor szabad nyulnia: ha biztos a felől, hogy azáltal a végromlást elhárithatja. És ha valóban nincs más eszköz, ha igaz az, hogy ezáltal az ország véglegesen kivergődhetik bajaiból: ugy minden pártnak hazafias kötelessége megszavazni ez eszközt, bármily keserü, bármily terhes legyen is az, bármennyire ellenkezzenek is különben a párt nézetei, a kormány nézeteitől, mely azt proponálja. Ily kényszerhelyzetben s annak biztos tudatában, hogy ez az utolsó áldozat, melyet a nemzettől követelünk, s hogy ez áldozat árán véglegesen rendezhetjük pénzügyeinket, ennek tudatában, ily biztositékok mellett igenis, megszavaznám én is a directadók tervezett emelését, s megszavazná, nem kétlem a párt is, melyhez tartozni szerencsém van.

Fájdalom ily biztositékokat nem vagyok képes felfedezni sem a kormány eddigi müködésében, sem terveiben a jövőre, melyeket különben is összeségükben még nem ismerünk. Nem találok ily biztositékot sehol sem, mert — miként már emlitém —, magok a kormány tagjai is elismerték, hogy a tervezett reformoknak legalább az 1876-ik évre hatásuk nem lesz, s igy ismét egy experimentáló év előtt állunk, mely az eredményükben még ismeretlen kisérleteknek lesz szánva; — nem találok azért sem, mert a t, pénzügyminister azt is megvallotta, hogy a tervezett reformok eredményezhetnek ugyan némi megtakaritásokat, de hogy épen ezen reformok következtében, s azok keresztülvitelének érdekében még ujabb kiadásokra, s ezenfelül más czélokra pl. a vasutak kielégitésére forditandó ujabb költségekre kell elkészülnünk. Minden azon szomoru meggyőződésre vezet t. ház, hogy a direct adók tervezett emelése nem az átmenet könnyité-

Digitized by Google

sére vagy lehetővé tételére szolgáland, hanem, hogy oly segédforrásul tekintetik már most is, melynek eltünését költségvetéseinkből rövid időn nemcsak nem reménylhetjük, de mely arra van szánva, hogy azokban állandó tétel gyanánt szerepeljen.

Miután pedig mindeddig egyetlenegy oly intézkedés sem tétetett a kormány részéről, mely az anyagi érdekek s az adóképességnek a t. pénzügyminister által is fölötte fontosnak elismert fejlesztését czélozná, s miután semmi sem bizonyitja azt, hogy a jövőre ily intézkedések terveztetnek; de még ha terveztetnének, az elmulasztott időt többé semmikép kipótolni nem lehet, mivel az ilynemü intézkedések már természetüknél fogva is csak hosszabb idő mulva teremhetik meg gyümölcseiket: mindezen okoknál fogva én a direct adók emelését nem tekinthetem egyébnek, mint a kétségbeesés eszközének, melytől maga a kormány sem várja pénzügyeink rendezését; mely azonban, ha a pénzügyminister ur által előirányzott mérleg az évfolyamában, nem mondom, hogy romlik, de tetemesen nem javul, — a mit ugy hiszem a t. pénzügyminister sem reményl: — könnyen Magyarország anyagi romlásának alapját vethetné meg.

És midőn ily veszélyesnek állitóm a direct adók emelését jelen viszonyaink között, ne méltóztassék azt pusztán phrasisnak tekinteni. Sokszor elmondatott már, hogy nincs Európában állam, mely a direct adók czimén annyit fizetne, mint Magyarország. A direct adók pedig leginkább azon osztályra nehezednek, t. i. a közép és kisbirtokosokra, kik mint kiválólag földmüveléssel s általában gazdasággal foglalkozók, a jó és rosz évek átlagát véve, csak mérsékelt jövedelemre számithatnak, mely jövedelem nem emelkedik s már természeténél fogva sem emelkedhetik oly mérvben mint ez kedvező conjuncturák között némely iparczikkeknél történik. A direct adó folytonos emelése tehát már egyenesen megtámadja a tőkét, az alapot, mely ugy az egyesek lételének, mint az államjövedelmek biztositásának egyedüli feltétele.

Jól tudom, hogy önök előtt tisztelt képviselők, kik a többséghez tartoznak, állitásaim nem birnak nyomatékkal, s ezt természetesnek is találom. Engedjék meg tehát, hogy a mondottak megerősitésétil egy oly tekintélyre hivatkozhassam, mely előtt azt hiszem, a tisztelt többség tagjai is megfognak hajolni. Legyen szabad e nevezetes nyilatkozatot szószerint idéznem.

„Egyáltalában én azt tartom, hogy oly országban, mint a mienk és azon helyzetben, melyben annyi sulyos évek csapása után ma vagyunk: első, mindenekfölött egyedüli eszköznek csak az adófelemelést venni elő, sem államgazdászati tekintetben, de még fiscalis szempontból sem helyes. Ha egy országban megtétetnek a hitelviszonyok emelésére a kellő lépések, ha történik tehát valami arra is, hogy az adózók fizetni is tudják adójukat, ha ez által a gazdászat, kereskedelem, ipar emelkedése lehetővé tétetik: igenis akkor lehet, habár sulyos terheket is követelni, a nélkül, hogy az ország végleg megromoljék; de követelni ezt egyoldalulag, követelni a nélkül, hogy a fizetési képesség emelésére a legkisebb is történt volna: nem egyéb, mint előre elköltése, hogy ne mondjam elkobzása azon csekély tőkének, mely az emelkedésnek még eszköze lehetett volna.“ *(Élénk fölkiáltások. Igaz!)*

Igy szólott az egykori baloldal vezére, a jelen kormány igen tisztelt elnöke Tisza Kálmán a folyó év február 3-ikán mondott emlékezetes beszédében.

Tisza Kálmán ministerelnök: Most is azt mondom.

Kállay Béni: Annál jobb, ha most is azt mondja.

Es most kérdem t. ház, hogy mióta e kormány megalakult: történt-e valami arra nézve, hogy a hitelviszonyok javuljanak, hogy az adózók adójukat fizetni is tudják? történt-e valami a gazdászat a kereskedelem s az ipar emelésére? *(Helyeslés és tetszés a szélső jobb- és szélső baloldalon.)* Ha őszinték s elfogulatlanok akarunk lenni: e kérdésekre nemmel kell felelnünk. S daczára annak, hogy e feltételek teljesitésére még semmi sem történt: ime a kormány adóemelést tervez, adóemelést, mely hogy az idézett ékes szavakkal éljek, még azon csekély tőkét is, mely az emelkedés alapjául szolgálhatott volna, elkobozza. *(Igaz! Ugy van! a szélső jobb- és szélső baloldalon.)*

Valóban a mit a kormány tervez, az az adótőkének, a polgárok létalapjának elkobzására vezet, a nélkül, hogy cserében, — nem mondom — tényleges compensatiót, de csak realis reményt is nyujtana. *(Helyeslés a szélső jobb és szélső baloldalon.)* A legsajnosabb pedig a direct adók ezen emelésében az, hogy ez által azon osztály szenved legtöbbet, mely eddig a magyarság zömét, az állam politikailag leghatásosabb elemét képezte, t. i. a közép- s kisbirtokos osztály. Ha tönkre megy az osztály, — pedig a mindennapi szomoru tapasztalatok után, ha ezen az uton haladunk — e sorsát ki nem kerülheti: tönkre megy Magyarország is és pedig nemcsak financialiter, a mit kilehetne heverni, de nemzetgazdászatilag, politikailag, államilag is. *(Helyeslés a szélső jobboldalon és a szélső baloldalon.)* Vannak talán olyanok, kik azon elvont fiscalis elvből indulnak ki, hogy mindegy az ki fizeti az adót, csak megfizettessék. *(Ellenmondás a közepén.)* Meglehet, hogy ez elv szempontjából igazuk van; de mi legalább azt is óhajtanók, hogy Magyarország ne veszitse el magyar jellegét, s hogy Magyarországon ne a magyar elem legyen az, mely leg-

Digitized by Google

alább anyagilag leginkább fenyegettetik tönkrejutással. *(Tetszés a szélső jobboldalon.)* És ezért nem hagyhatjuk szó nélkül veszélyeztetni az állam összes polgárainak, de különösen a magyarország zömének vitális érdekeit. *(Helyeslés és tetszés a szélső jobb és szélső baloldalon.)*

Meglehet, hogy minderre azt fogják felelni: hogy miután a kormány nem tudott más eszközt találni a deficit fedezésére: nevezzük meg mi a módot, mely szerint deficitünket fedezni lehetne. — Ez ellenvetést azonban nem fogadhatom el, nem mintha én is csak a negatióban keresném az ellenzék feladatát; nem! tisztelt ház, én azt hiszem, hogy az ellenzék igenis activ szerepre van hivatva. De nem mi állitottuk össze a budgetet, nem ismerjük s nem is ismerhetjük azon netaláni segédforrásokat, melyek a kormány rendelkezésére állanak, nem ismerjük már azért sem, mert a kormány helyesen-e vagy helytelenül, a fölött itt most nem akarok vitatkozni, de tényleg a legnagyobb titok leplét boritja bizonyos alkudozásokra, melyektől a nemzet még most is lényeges eredményeket remél,— s mert mindezt nem ismerjük: nem lehetünk azon helyzetben, hogy ily kérdésnél az initiativát magunknak arrogáljuk. Mindazáltal őszintén kimondom, hogy én jelen viszonyaink között minden más módot helyesebbnek tartanék a direct adók emelésénél, helyesebbnek a részletes kölcsönöket, helyesebbnek az államvasutak bérbeadását, sőt eladását is még kedvezőtlen árakon is. Midőn e példákat felemlitem, csak azért teszem azt, hogy bebizonyitsam, hogy igenis vannak még az adóemelésen kivül is eszközök. Mindazonáltal ennél többet mondani nem kivánnék s tévedne az, ki szavaimból azon következetést akarná vonni, hogy én az emlitett eszközöket, mint az általunk helyesnek tartott financziális terv egyedüli, vagy csak főmomentumai gyanánt is óhajtanám odaállitani.

És most legyen szabad röviden összefoglalni az eddig mondottakat. Mindazon okokból, melyeket szerencsém volt emliteni, különösen pedig mivel a kormány a megtakaritásokban nem ment el azon határokig, a meddig lehetett, sőt nehéz helyzetünkben mennie kellett volna s mivel a fedezet oly magasan, a várható eredményeknek oly kevéssé megfelelően irányoztatott elő, hogy a jövő évi deficit okvetlenül tetemesen nagyobb leend annál, melyet a pénzügyminister praeliminál, minek következtében a kormány által egy tartalékalap beszerzésére tervezett kölcsön is tulajdonkép nem e czélra, hanem legalább részben ismét csak a deficit fedezésére fog fordittatni és végre kiváltképen, mivel a kormány eddig semmit sem tett és a jövőre nézve sem nyujt biztositékot, hogy tenni fog valamit az anyagi érdekek s az adóképesség fejlesztésére és igy a direct adók szándékolt emelése uélkülözi azon egyetlen feltételt is, mely alatt az legalább átmenetileg megszavazható lenne: — mindazon okokból én a pénzügyi bizottság általános jelentését, mely a kormány által beterjesztett költségvetéshez hozzájárul s a kormánynak abban nyilvánuló politikáját helyesli, — el nem fogadhatom. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső jobboldalon.)*

Elnök: A most következő szónoknak a házszabályok szerint joga van az ülés meghosszabbitását, vagy pedig befejezését kérni, *(Felkiáltások minden oldalról: Holnap, holnap!)* Ugy látom, hogy a t. ház az ülés befejezését kivánja. E szerint a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésben fog a tanácskozás folytattatni s ezzel a mai ülést bezárom.

Az ülés végződik d. u. 1¼ órakor.

---

25. országos ülés

1875. november 12-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Az 1876. évi államköltségvetés általános tárgyalása tovább foly.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, B. Wenkheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánókat égyrészről Molnár Aladár, másrészről Orbán Balázs képviselő jegyző urak fogják feljegyezni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a november 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: A jegyzőkönyv iránt észrevétel nem lévén, az meghitelesittetik.

Digitized by Google

Bemutatom Szatmár városa közönségének feliratát, melyben a bányaigazgatóság székhelyét Nagy Bánya városában továbbra is meghagyatni kéri.

Ruscher György budapesti háztulajdonosnak Wahrmann Mór képviselő ur által beadott kérvényét, melyben azt kéri, hogy a folyó 1875-ik évben épittetni bevégzett fővárosi két emeletes uj háza, illetőleg az 1875. IV. t. cz. szellemához képest kegyelem utján 25 évi adóházbér mentességben részesittessék;

továbbá a vértesaljai tanitó egyletnek Molnár Aladár képviselő ur által benyujtott kérvényét, melyben a zsidó tanitók és zsidó tanügy érdekében törvényes intézkedéseket kér;

végre a pécsi ügyvédi kamarának Simonfay János képviselő ur által benyujtott kérvényét az 1868. LIV. t. cz. 448. §-nak magyarázata, illetőleg módositása iránt.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Egyéb előterjesztése az elnökségnek nincs.

Következik a napirend: az 1876. évi államköltségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Wirkner Lajos: T. ház! Ha minden szerénységem mellett és csekély tehetségem tudatában mégis bátorkodom a napirenden levő fontos tárgyhoz nyiltan és minden melléktekintet nélkül szólani, erre valóban nem öntulbecslés vagy szólási viszketegség indit; hanem azon vágy, habár csekély erőmmel, szintén hozzájárulni hazám boldogságának előmozditásához és ugy lelkiismeretemnek, mint választóim kivánságainak eleget tenni.

Nagy és fontosak azon feladatok, melyeknek megoldása reánk van bizva s oly szerfölött fontosak, hogy azoknak szerencsés megoldásától — meggyőződésem szerint — hazánknak nemcsak felvirágzása és dicsősége, de — ne ámitsuk magunkat — annak állami léte, önállósága is függ.

Hiszem és meg vagyok győződve, hogy a tisztelt kormány e válságos pillanatnak fontosságát felismerve, a legtisztább hazafiság által vezéreltetve: oly nagy szellemi erejét és egész akaratját erre fogja forditani, és oly szaktörvényeket és törvényjavaslatokat fog a ház elé terjeszteni, melyek meggyőződése szerint alkalmasok hazánkon segiteni.

De másrészről a parlament is szemelőtt tartva választói iránti felelősségét, félretéve minden párt és személyi érdeket és tekintetet, kikerülve az oly szerencsétlen nemzetiségi vitákat, a kormánynak előterjesztéseit vizsgálni, megfontolni és higgadt tárgyalás alá venni, és csak azon törvényeket fogja elfogadni, melyek hazánk szellemi és anyagi jólétét emelni és örökre biztositani képesek.

Tagadhatatlan, hogy most a legfontosabb, legégetőbb kérdés a financzialis kérdés; mert ha azon szerencsétlen helyzetbe jönnénk, hogy az állam szükségleteinek és átvállalt kötelezettségeinek eleget nem tehetnénk: a magyar államot a legnagyobb veszély fenyegethetné.

Az igen tisztelt pénzügyér ur a nemzet áldozatkészségére appellál, a midőn egyszersmind oly intézményeket és törvényeket helyez kilátásba, melyek által a közvagyonosság és az által az adóképesség emeltetni fognak. Tagadhatatlan, hogy sokkal czélszerübb lett volna: ha előbb a vagyonosság és jólét emeltetett volna és aztán appellálhatott volna az áldozatkészségre; de miután ez most már egyelőre nem lehetséges, és az államnak élnie kell: helyén lesz már most azon teendőket figyelembe venni, melyek anyagi fejlődésünket emelni alkalmasak; mert ha jobbra fordulat mielőbb nem történik: a pénzszükség és szegénység az országban oly nagy mérvben fog uralkodni, főkép ha még egy rosz termés bekövetkezik, hogy akkor a nemzetnek áldozatkészségére annak legjobb akarata mellett is eredmény nélkül appellálnánk; mert mint a közmondás mondja: „a hol nincs, ne kercss.“

A kitüzött czél elérésére szerény nézetem szerint mindenek előtt szükséges, hogy egy modern államot jelző kellékekkel t. i. jó, olcsó és bizalmat gerjesztő administratióval és szigoru eljárásában gyors törvénykezéssel birjunk. Ha ezen nélkülözhetetlen tényezők birtokában leszünk: nem kétlem, hogy az oly nagyon hiányzó tőke az intelligens iparos, valamint szorgalmas földmivelő osztály buzgó és élesztő tevékenysége által hazánk felvirágzásának nem legkisebb factorát fogja képezni.

Tagadhatatlan és századunkban mindenki által elismert nézet az, hogy egy tisztán agricultur állam nem birhat azon kellékekkel, melyek fejlődésére feltétlenül szükségesek.

Egy állam, mely nagy szükségleteinek csak akkor tehet eleget, ha véletlenül jó terméssel van megáldva: csak mintegy a sorsra számitva föl nem tarthatja magát; azért szükséges, hogy egész figyelmünket az ipar fejlődésére forditsuk, hogy oly dus nyers termékeinket magában az országban magasabb értékesitésre feldolgozhassuk, és ennek elérésére még nagyobb áldozatokat sem sajnáljunk.

De az uralkodó viszonyok közt ezen czélt — csekély nézetem szerint — magunk erejéből egyhamar el nem érhetjük; arra szükséges a külföldi tőke és intelligens iparos osztály, de nem szédelgőknek bevándorlása, mint előbb mondám; — és nem kétlem, hogy ezek, ha rendezett, bizalmat gerjesztő viszonyokkal és jó honositási és telepitési törvénynyel birunk: ve-

Digitized by Google

télkedni fognak solid üzletek és iparos vállalatokba befektetni tőkéiket.

Továbbá czélszerünek tartanám az államjószágokat, az erdőségek kivételével, és iparvállalatainkat mielőbb és minél előnyösebben eladni; mert ez mind nemzetgazdászati szempontból, mind az adóképességre nézve csak előnyös lenne.

Igen jól tudom, hogy vannak sokan, kik idegenek bevándorlása által nemzetiségünket veszélyeztetve látják. E nézetben én teljességgel nem osztozhatom, sőt a magyar nemzet méltatlan sértésének tartom azt, ha valaki csak egy perczig is helyt adna azon gondolatnak, hogy egy pár százezer idegen komolyan veszélyeztethetné nemzetiségünket. Nem! és ezerszer nem! A magyar szivós, kitartó természetü, hazafisága oly szerfölött nagy és mindenek fölött álló; egész léte oly annyira össze van forrasztva hazájának függetlenségével és önállóságával, hogy ily gondolatnak nyugodt megfontolás után helyt adni nem lehet. Ezer éve, hogy nemzetünk nagyobb viszály és balsors daczára is fentartotta nemzetiségét; függetlenségét megóvni és visszanyerni képes volt; és legszentebb meggyőződésem, hogy nemzetünk örökké élni fog, és függetlenségét meg fogja óvni tudni, azon nemzet, melynek minden egyes fia mindig és minden pillanatban kész hazájáért, szabadságáért és nemzetiségéért utolsó csöp vérét lelkesedéssel oda adni. És másrészt nem valószinü; de sőt biztos az, hogy az idegen, ha itt nálunk jólétét találja; ha itt anyagilag és szellemileg gyarapodásra juthat, ha rendezett állami viszonyok által jövőjét biztositva látja: csak hamar e szép hazának lelkesedett fiává válandnék.

Ipar és kereskedelmünk pangásának, gazdáink szomoru viszonyainak második főoka hiányos hitel viszonyainkban fekszik és épen ezek teszik lehetetlenné anyagi fejlődésünket.

Mindennap tapasztalható már, hogy a gazda, ha elemi csapások, aszály, tüz, jég vagy másként rosz terméssel nem sujtatik is, mégis minden takarékosság és szorgalom daczára is csak nehezen tarthatja fen magát, elemi csapások ismétlése esetében pedig tönkre kell mennie. Ezen szomoru ténynek egyedüli oka hitelviszonyainkban fekszik; mert az oly szerencsétlen a gazdaságvitel érdekében, hogy a földmivelő gazda a nélkülözhetetlen pénzt csak nehezen és akkor is roppant kamatok terhe alatt kaphatja. Én magam tudok esetet, hogy egy községben a parasztok egy mérő magbuzáért a jövő termés után két, sőt három mérőnek visszafizetésére kötelezték magukat. Csak ritka esetben nyujthatnak segélyt a takarékpénztárak; s azok is 12, sőt 15%-t követelnek, de a pénzszükség végett kérni kénytelenek is. Ily nehézségekkel kénytelen küzdeni a kis és közép birtokos, mely utolsó épen a magyar elemnek zömét képezi.

De nincs kedvezőbb helyzetben a nagybirtokos sem, a kinek birtoka már értéke csak nem egy harmadáig terhelve van; mert ezek is a földhitellel foglalkozó intézetek szigoruságai és alapszabályaiknak számos záradékai miatt szintén az uzsorára vannak utalva. A legsolidabb iparos és kereskedő, a legszorgalmasabb kézmüves és kisebb boltos összerogynak hitelviszonyaink sulya alatt.

Igen jól tudom, hogy minden egyes, magán természetü balesetek elháritására az állam egyenesen segédkezet nem nyujthat; tudom azt is, hogy a tönkrement helyébe más lép birtokba, ki az állam iránti kötelezettségnek eleget tenni köteles; de kérdés: egészséges és nemzetgazdászati szempontból üdvös e az ilyen állapot?

Az adó és adófizetők száma csökkent és a proletariatus roppant mérvben szaporodik. Ha e bajok meggyökereznek: a birtok és pénz-viszonyok soha sem fognak megjavulni és az adóképesség biztos alapra nem lesz fektethető. Itt a kormánytól és parlamenttől várja a nép az üdvös kezdeményezést, a melynek mielőbb be kell következnie: ha a nemzetnek koldusbotra jutását kikerülni és az országnak felvirágzását, — a mi kétségtelen, — komolyan akarjuk.

Ipar és kereskedelmünk felvirágzása, nyers termékeinknek versenyképessége, és a forgalom emelése általában helyes és czélszerü közlekedési, azaz vasuti és tarifa politikától függ. Megvagyok győződve, hogy a t. kormány a nép várakozásának megfelelve, az utóbbinak t. i. e tarifa kérdésnek megoldására egész figyelmét és erélyét fogja forditani; mert itt a kezdeményezés a kormányt illeti.

Továbbá szükséges a vasutak csoportositása, sőt némely vonal ki- vagy uj épitése által vasuthálozatunkat czélszerüen kiegésziteni ugy, hogy ez által a forgalom nemcsak olcsobbá és gyorsabbá, de némely vasut jövedelmesebbé tétessék, mi által a budgetünket oly nagyon terhelő garantia-összeg is enyészni fog.

Tisztelt ház! Habár egész politikánk és mindén cselekvéseinknek vezérfonala kell, hogy a takarékosság legyen: mégis szükséges lesz a most emlitett czél elérésére áldozatokat is hozni; mert ha eddig néha czélszerütlenül és tán könyedén történtek is a beruházások: nem lenne helyes kezünket zsebre téve pusztán a körülményektől várni a baj orvoslását; ily esetben a takarékosság bün volna, mert azon hibába esnénk, melybe egy földbirtokos, ki luxuriosus és czélszerütlen épitkezések által adósságba vergődött, és inkább tönkre hagyja magát menni, mint alkalmas investitió és erőfeszités által birtokát jövedelmezővé tenné, hogy mégát azáltal rengirozra.

T. ház! A nyilvánosság, mely korszakunk-

Digitized by Google

ban a nemzetek közkincsévé vált, nemcsak a kormányok és parlamentek leghatalmasabb ellenőrzője, de a nemzetek viszonyainak kölcsönös megismertetésének is főfactora. Azért nem kétlem, hogyha a világ arról fog meggyőződni, hogy Magyarország sebeinek orvoslására komolyan törekszik, hogy megfelelő takarékosság és rendezett viszonyok inaugurálása által jövőjét, önállóságát biztositani igyekszik: a netalán szükséges tőkét olcsón és könnyen fogja megkapni anélkül, hogy ujra egy, oly annyira hitelünket károsító, fejlődésünket nehezitő drága kölcsönt kötni kénytelenitetnénk, mint ez az utolsó időben megtörtént.

Végre, érzi mindenki azon alkudozásoknak nagy horderejét, melyek részint a birodalom két kormánya közt már folynak, részint küszöbön állanak; — értem a vám- és kereskedelmi szerződéseknek uj megkötését és a közösügyi quota ujbóli meghatározását. Nem tartom czélszerűnek azok fölött most részletekbe bocsátkozni, nemcsak azért nem, mert korainak tartom; de leginkább azért: mert egyelőre szükségesnek tartom a kormánynak szabadkezet engedni. De nem hagyhatom említés nélkül azon, reánk nézve épen nem legbarátságosabb tüneményeket és mozgalmat Ausztriában, mely legpraegnansabb kifejezést nyer a bécsi ipar és kereskedelmi kamarában megtörtént reichsráthi választás által.

Magyarország és Ausztriának egy birodalommá való összeköttetése egy, századok által ténynyé vált szükségesség; az egyik államnak jólétében tápot nyer a másik felvirágzása; az egyik fél sülyedése veszélyezteti a másiknak fejlődését, a kettőnek erősülése emeli az egésznek hatalmát, dicsőségét; azért, az emlitett tünemények daczára, megvagyok győződve, hogy a népek közös érdekeiket felismerve, méltányos jog által vezéreltetve, sikerülni fog az 1867-ben létrejött kiegyezésnek üdvösségét 1877-ben uj szerzemények létre jövetele által megerősiteni és megszentelni.

Magyarország, ugy mint 1867-ben, most is csak annyit fog követelni, a mennyi állami önállósága biztositására, anyagi és szellemi fejlődésére szükséges; áldozatokat nem kimélve és nem követelve, ujra meg fogja mutatni, hogy barátai iránti méltányosságban épen úgy, mint érdekeinek megóvásában pártkülönbség nélkül e haza fiai egyetértőleg eljárni el nem felejtettek.

T. ház! Én nem tartozom azok közé, kik financialis állapotunkat kétségbeesettnek tartják; ellenkezőleg megvagyok győződve, hogy hazánk nagy boldogságnak, felvirágzásnak fog indulni. Mert államadósságainkat az államvagyon tetemesen tulhaladja; hazánknak még nem ismert kincsei tömérdekek, geographiai fekvésünk legkedvezőbb, földünk termékenysége csak valamivel jobb munkálatnál is kiváló, kövessük tehát a nagy culturállamok példáját, de majmolás nélkül: ha egy vagy más hagyomány vagy szokással, mely iránt kegyelettel vagyunk, törnünk is kell.

Sorsunk csak tőlünk függ, minden idegen befolyás és beavatkozás nélkül; koronázott királyunk legjobb indulatai által támogatva, cselekvéseinknek szabad urai vagyunk. Meg nyilt elöttünk a tér: lépjünk határozottan és bátran azon pályára.

Ezt elmondani lelkiismereti kötelességemnek tartottam; és habár az én meggyőződésem is az, hogy a mostanáig követett úton czélt nem érünk, bajainkból ki nem bontakozunk: beakarom várni a kormánynak minden ebbeli előterjesztéseit, habár nézeteimnek függetlenségét és szavazatom szabadságát magamnak fentartom.

Simonyi János. Tisztelt képviselőház! A pénzügyi bizottság által elfogadásra ajánlott költségvetésben, valamint a 8 év óta beterjesztett összes költségvetésekben azon tényt látom kifejezve, hogy Magyarország állami költségvetésének legfontosabb részéről, a had és külügyi költségekről egy, a népképviseleten kivül álló s velünk gyakorta ellentétes érdekű idegenek hozzájárulásával alkotott testület a delegatió intézkedik, a magyar országgyülés hozzászólási jogának kizárásával.

Nekem t. ház mindenkor az volt és ma is az meggyőződésem, hogy az állami létezés legkiválóbb jelzőjét épen a hadügyi költségek fölötti rendelkezés képezi; és meggyőződésem volt, hogy nemzetünk ép ugy bir az állami létezésnek feltételeivel, mint képességgel és jogosultsággal arra, hogy önrendelkezési jogát minden téren, tehát a hadügyi és külügyi téren is függetlenül érvényesitse.

Politikám alapelve teszi, t. ház, kötelességemmé azt, hogy a nemzet ezen önrendelkezési jogának visszaszerzésére müködjem és e kötelességet annál inkább érezem a jelenben, mert a közelmult tapasztalásai még ujra meggyőztek a közösügyi kormányrendszer fonákságáról és arról: mennyire tehetetlen a nemzet kivánalmainak érvényesitésében, midőn a hadügyi költségek terén önrendelkezési joggal nem bir.

Én nem nyujthatok segédkezet ezen hazám önállóságával ellenkező rendszer folytatásához és mert e rendszer fenállásának eszközét a költségvetés megszavazásában látom: az elénk terjesztett költségvetést már ez okuál fogva sem fogadom el a részletes tárgyalásra alapul.

De ha nem vezérelne is e szempont t. ház, akkor sem fogadhatnám el e költségvetést: mert nem tartom azt a komoly pénzügyi helyzethez illőleg komolynak, mert azt főleg fedezeti részében oly ingatagnak vélem, mely képteleniti arra, hogy az államháztartás egyensulya helyreállitásának biztos alapjául szolgáljon. Már csak az is, hogy a rendes kiadások 7.200,000 frtnyi

Digitized by Google

fölösleget mutatnak, némileg gunyjául szolgál a helyzetnek, főleg ha tudjuk, hogy ezen fölösleg csak olykép állhat elő, hogy oly kiadások, mint például a vasuti kamatbiztositékok, melyeket évről évre rendesen fizetünk, melyek évről évre rendesen képezik panaszainknak tárgyát: nem a rendes, hanem a rendkivüli kiadások sorában foglalnak helyet.

De a főbaj az. t. ház, hogy nem lévén helyesen megállapitva az állambevételek azon összege, melyre biztosan számitani lehet, melyből az ezen bevételekre alapitott egész számitás is, változás állandván be a mérlegben, s a deficit tényleg az előirányzatnál sokkal nagyobb leendvén: a költségvetés egy része fedezet nélkül marad.

Nem fogok t. ház, ez alkalommal a költségvetés részleteibe bocsátkozni, általánosságban csak annyit emlitek föl, hogy a házadót, keresetadót, számadásra kötelezett vállalatok adóját, vasuti és gőzhajózási szállitás utáni adót, az összes fogyasztási adókat, a sójövedéket, az államjószágok, államerdők és bányák bevételeit igen vérmes számitás szerint tartom előirányzottaknak.

Nem hiszem azt, hogy midőn az 1874-ik évben a zárszámadások tanusága szerint, csak 900,000 frt adóbehajtási költséggel lehetett az egyenes adókból 68 millió frt behajtható: most 1876-ban, midőn azóta az adózási és fizetési képesség is csökkent, ezen a legszigorubb végrehajtások utján kihozott 68 milliónyi maximumon felül, még 6 millió már megszavazott uj adó, 8 millió uj jövedelmi adó, 4 millió frtnyi hátralék, 1 millió frtnyi catasteri emelkedés, tehát 19 millió forinttal több lehessen behajtható.

Oly előirányzatok ezek, melyek mellett sokkal nagyobbnak kell a deficitnek lennie, mint a mennyi számitásba vétetett. És t. ház! ha lehetnek is körülmények, melyekben a magasabb előirányzatok hátrányos következménye nem érezhető, ott, hol az előirányzott jövedelem legkisebb elmaradása deficitet okoz, oly deficitet, melyre semmi nemü fedezet nincs: a tulságos előirányozás a legkárosabb következményü, sokszor végzetessé válható pénzügyi bonyodalmakkal jár. Nincs roszabb, mint az önámitás politikája és az ily politikáért annál sulyosabb vád illetheti meg a pénzügyminister urat, mennél inkább kell neki, mint a pénzügyi bizottság sok éven át volt előadójának tudnia azt, hogy jelen pénzügyi bajainknak egyik nem legcsekélyebb tényezője a folytonosan magas előirányzatokban nyilatkozó önámitás volt.

Nem fogadhatom el a költségvetést, mert általában nem helyeselhetem a t. kormány pénzügyi politikáját.

A t. kormány pénzügyi politikájában sajnálkozással kell nélkülöznünk egy egységes adóreform eszméjét. Pedig egy ily adóreform, mely adóviszonyainknak jelenleg oly különböző ágaiba egyöntetüséget hozna: egyrészt az állampolgárok sokszori zaklatását szüntethetné meg, másrészt csökkentvén azon tetemes költségeket, melyeket a különböző adók kezelése és behajtása igényel, jelentékenyen szaporithatná az állam jövedelmét, a polgárok minden további terheltetése nélkül. De a mi fő, megszüntetné azon igazságtalanságokat, melyeket a jelenlegi adórendszer okoz.

Nálunk a földbirtokos osztály az, mely a jelen adórendszer által leginkább sujtatik, mely az adóterhek sulya alatt sok helyt már a kimerüléshez közeleg. A tőkepénzes pedig nem fizet vagy épen semmit, vagy aránylag keveset. Nem akarom az összehasonlitásnál zsinórmértékül venni azon fájdalmas, sok helyen tényekkel igazolt tapasztalást, hogy a földtulajdonos jövedelmének felét, sőt annak nagyobb részét kénytelen adóba fizetni, ha tartozásának eleget tenni kiván; csak azt veszem föl irányul, mit a pénzügyminister ur az átalános jövedelmi adóról szóló törvényjavaslatában elvül állit fel, hogy t. i. a földbirtokos jövedelmének 20%-át fizeti adóba, a tőkepénzes pedig, a kinek jövedelmét nem veri el a jég, nem süti el az aszály, kinek jövedelme tehát sokkal biztosabb és állandóbb: az 1868-ik XXVI. törvényczikk szerint kamat jövedelmének csak 10%-át kénytelen adókép fizetni. De, ezt sem fizeti.

Igy a pénzügyminister ur az általános jövedelmi adóról szóló törvényjavaslatában az összesen 187 milliónyi földbirtok-jövedelemből betáblázott kamatok fejében 20 millió forintot levonatni kiváu. A bekebelezett kamatjövedelem tehát a minister ur szerint is 20 millió forint, mely után az 1868. XXVI. törvényczikk szerint 10 %-nak vagyis 2 milliónak kellene adó fejében fizettetnie. És minthogy tudjuk, hogy a tőkéknek aránytalanul kisebb része vagyon telekkönyvezve, legalább is másik 20 millióra rug azon kamatjövedelem, mely be nem kebelezett adósságok után vonatik: e czimen tehát legalább is 4 milliónak kellene adókép befolynia. És mégis azt látjuk, hogy a kamatjövedelem fejében, nem számitva ide a földtehermentesitési és szőllődézsma váltsági kamatokat 1875-re ugy, mint 1876-ra alig irányoztatott elő 700,000 frt.

Midőn az adóviszonyok ily igazságtalan felosztásról tesznek tanuságot: akkor a helyes pénzügyi politikának első követelménye ezen kiáltó igazságtalanságnak gyökeres megszüntetése.

T. képviselőház! a mi még inkább elszomorit, a mit valóban mély aggodalommal észlelünk, azon tapasztalat, hogy a t. kormány pénzügyi politikájában teljesen számitáson kivül hagyja azon tényezőket, melyek felé oly sovár szemmel tekint a nemzet: a bankügyet, és a vámszerződés kérdését.

Digitized by Google

Nem akarom most fejtegetni azt, mennyire képez már meghaladott álláspontot azon meggyőződés, hogy pénzügyeink tartósan csak akkor rendeztethetnek: ha közgazdászati bajainkon is segitve lesz. Most csak annak constatálására szoritkozom, hogy röviddel ezelőtt még a vámterületi közösség legbuzgóbb védői előtt is uralgó volt a vélemény, hogy a fogyasztási adók megtérítése körüli igazságtalan eljárásnak Magyarország javára okvetlenül szabályoztatnia, s ilykép több millió forintnak, mely eddig Austria javára folyt: Magyarország részére fizettetnie kell. Általános volt a vélemény, hogy mint más országokban szokás, a bank felállitásából az állam egy kamat nélküli kölcsön képében, vagy egyébként pénzügyi előnyt huzni fog.

A t. kormány pénzügyi politikája megfoszt még ezen szerény várakozásoktól is. Mert igaz ugyan, hogy a t kormány több izben, a miniszterelnök ur csak legujabban is hangsulyozta, hogy a bank és vámügy kérdésében az ország jogait bizonyos határokon belül megvédeni és érvényesiteni kész; de hogy mily értéke vagyon e kijelentéseknek: azt a t. pénzügyminister ur számokban magyarázza meg.

Pénzügyi exposéjában kijelenti, hogy költségvetését senki sem tekintse átmenetinek, mert bárha egyes részei változni fognak is, annak keretében le vannak rakva alapjai államháztartásunk rendezésének. A pénzügyi bizottságnak oct. 20-án tartott ülésében pedig a jövő képét terjesztve elő a pénzügyminister ur, akként nyilatkozott, hogy a 1876-ik évben a deficit, mely a kölcsön maradványaival fedezendő: 9 millió forint, 1877-re nézve, ha az országot csapások nem érik, a rendes budgetben 2 millió javulást remél, miből a földadóra másfél millió esik; 1878-ra már 2 és fél millió esik el az ágyukra való kiadás megszüntetésével, 1879-re a kataszter végleges elkészülése folytán a hiányból már alig fog fönmaradni valami, ugy hogy a jövedelmek időközbeni emelkedése következtében az 1880-ik év már biztosan rendezett költségvetéssel fogja találni az országot."

Mi ezen kijelentésnek értelme, t. ház! Az, hogy a pénzügyminister ur a banktól és vámszerződés módositásától a deficit megszüntetésére pénzügyi eredményt még az 1880-ik évben sem, tehát egyátalán nem vár, — hogy tehát a tisztelt kormány valósággal oly politikát követ, mely szerint az ország nem csak a külön vámterület utján nyerhető nagy jövedelemről, hanem még a fogyasztási adók megtérítéséből várható jövedelemről is, s a bank felállitásából várható pénzügyi előnyökről Austria javára lemondani fog.

T. ház! A kormány politikája a megtakaritásokban keresi létjogát. Jelen pénzügyi helyzetünkben ugyan, midőn a legvégső határig vitt megtakaritások is csak egy részét fedezhetik a deficitnek, a megtakaritás még egymagában kormányzati létjogot nem ad. Mindamellett is kész örömmel ismerjük el, hogy a t. kormány szakitva a pazarlás rendszerével: reá lépett a megtakaritások terére. Készséggel ismerjük el e téren kivált a pénzügyminister ur érdemét, mert tudjuk, hogy ő volt az, ki mint pénzügyi bizottsági előadó, ezen most megszüntetendő tételeknek ajánlása és megvédése által lett nagygyá, reá nézve tehát legnagyobb az áldozat, az általa életre hivott intézmények megszüntetésében keresni dicsőségét.

De t. ház. ha elismerjük is azt, a mi méltányos; nem ismerhetjük el, hogy a kormány a megtakaritásokat azon összegig vitte volna, melylyel kérkedik, hogy tehát a megtakaritás 8 és fél milliót tenne; nem ismerhetjük el, hogy a t. kormány a megtakaritásokban a lehetőség véghatáráig ment.

A pénzügyminister ur a rendes költségekbeni megtakaritást 5 millió kétszázezer forintra teszi, a rendkivüli költségek megtakaritását 3 millió 264,775 frtra, — és valóban a jelen év előirányzata a mult év előirányzatához képest ennyivel kisebb. De kérdem: miként ered ezen kevesbedés?

A rendkivüli költségeknél például akként, hogy 1875-ben a margitszigeti Duna-hid befejezésére 1 millió frtra, a Ferencz csatorna befejezésére 530 ezer frtra, a Budapesti fővámház épitésére 324 ezer frtra, a vajda-hunyadi vár helyreállitására 67 ezer frtra volt szükség. Mindezen munkálatok befejeztetvén: azok a költségvetésből önmaguktól fogva estek ki, — azokra tovább költeni még akarva sem lehetett.

És ilyenek legnagyobbrészt a többi tételek is. Igy Kopácsy József primás örököseinek kifizettetvén az őket megillető 30,000 frt, a debreczeni Báry-féle telekért kifizettetvén a hátralevő 21 ezer frt, Horvát-Szlavon országoknak megtérittetvén az 1867-ik évi adóhátrálék fejében 472,439 frt: e czimek alatt az államnak fizetnie többet nem is lehetett.

Igaz tehát, hogy a rendkivüli kiadásokban a mult év előirányzatához képest 3 és fél milliónyi apadás mutatkozik; de annak tulnyomó része nem megtakaritás, mert megtakaritani csak ott lehet, hol kiadást kellett, vagy legalább lehetett volna tenni; a most emlitett tételeknél pedig a munkák megszünvén: azokra kiadásokat tenni sem lehetett, annál kevésbé lehetett a kiadásokban megtakaritást eszközölni.

A rendes kiadásoknál 5.200,000 frtra mondja a pénzügyminister ur a megtakaritást. Legyen szabad annak csak nehány főbb tételeire vetni egy pillantást.

Legnagyobb megtakaritás a bányászat ágánál mutattatik fel, hol a kiadás az 1875-ki elő-

Digitized by Google

irányzathoz képest 1.360,345 frttal kisebb, mig a bevétel ugyanott 908,011 frttal szállittatik le. Ezen megtakaritás legnagyobb része ugy áll elő, hogy a vasmüveknél a termelés olykép szorittatott meg, hogy a termelési költség 972,551 frttal lett kisebb, minek következtében a vastermelés bevétele is 992,446 frttal csökkent. A ministeri indokolás erre vonatkozólag következőleg szól: „ugy az 1875-ki előirányzat, mint az 1874-iki eredményhez képest kevesebb bevétel, de kevesebb kiadás is előirányoztatik 1876-ra, mert szándékom a vasgyárak üzemét a lehetőségig megszoritani és igy nagyobb mérvben fog a termelés csökkentetni, mint az már 1874-ben és 1875-ben történt.“ A bányászatnál eszközölt többi megtakaritás egy a kőszéntermelésnél és egy a bányászati beruházásoknál eszközölt átfutó tételekből áll, mely tételek azonban a jövő év budgetjében, ha csak a termelés meg nem szorittatik, ismét fölvétetni fognak.

A sójövedéknél t. ház! az 1876. év előirányzata a kiadásokban 669,030 frtnyi csökkenést mutat az 1875-iki év előirányzatához képest. A kiadás ezen csökkentése onnan ered, hogy a belföldi só eladásra 532,576 frtnyi értékü, a kedvezményi áron való eladásra pedig 159,805 frt áru sóval termeltetett s adatott el kevesebb, — a minek természetszerü következménye az, hogy egyrészt a termelés- költségei és pedig téritmények és sóvétel czimén 120,300 frttal, szállitási költségek czimén 195.165 frttal, só előállitásnak megtérítése czimén 221,605 frttal kisebbedtek, — másrészt azonban a sójövedelem is 790,710 frttal lett kevesebb.

Az államerdőknél 431,928 frtnak mondatik a megtakaritás. Ámde ezen megtakaritásból 344,602 frt az üzleti költségekre esik. S az üzleti költségek ezen csökkenése a ministeri indokolás szerint legnagyobb részt az épületfa termelésnek és szállitásnak megszoritásában találja magyarázatát és karöltve jár ezzel, hogy az államadók jövedelme a 1874-ik évi előirányzathoz képest 802,980 frtal szállittatott alá.

A bányászatnál jelentkező két átfutó tétel levonása után tehát akként áll t. ház, a dolog, hogy a minister ur a vastermelésnek, sótermelésnek és épületfa termelésnek megszoritása által a termelési költségeket ezen három ágnál 2.069,363 frttal apasztotta akként, hogy a termelés ezen megszoritásának következtében ezen három ágnak jövedelme is 2.127,158 frtnyi csökkenést mutat.

Ha ugyan ez megtakaritásnak mondható-e vagy pusztán csak termelési megszoritást képez: azt a t. ház bölcsesége fogja megitélni. Én részemről azt hiszem, hogy megtakaritásnak a szó komoly parlamenti értelmében csak az mondható, mi valóságos pénzügyi előnyt képez az államra nézve; a fenebbi termelési megszoritásokból pedig az államra nézve pénzügyi előny épen nem, sőt tán nemzetgazdászati kár háramlik. Én azt hiszem, hogy az igen t. kormánynak és általán öntudatos politikának nem lehet feladata, az éremnek csak egyik oldalát mutatva föl, megtakaritásokkal kérkedni ott, hol csak az találhat megtakaritást, ki a részleteket nem vizsgálva, a látszatot is valóságnak venni kész. Én hiszem ezért, hogy maga a kormány is ki fogja jelenteni, hogy az általa tett valóságos megtakaritások összege nem 8 és fél millióra, hanem legfölebb 3 millióra rug.

A tisztelt kormány pénzügyi politikájának egyik sarkpontját az adók emelése képezi. Alig fél éve, hogy 6 millió forinttal emelte az egyenes adókat, ma ismét 8 milliót, tehát rövid idő alatt már 14 milliót, vagyis az előbbihez képest 21%-nyi emelést kiván. És teszi azt akkor, midőn néhány évi kedvezőtlen termés és gabnacsökkenés következtében a földbirtokos osztály, — az óriási üzletpangás folytán az iparos és kereskedő osztály — egy romboló hitelválság, s ebből fejlődött hallatlan magas uzsora következtében ugyszólván a nemzet zöme pusztuláshoz közeleg. Teszi akkor, midőn az ingatlanok értéke az egy Őrkény községet kivéve, hol a közös hadügyminister a birodalom számára vásárol *(Igaz! igaz! a szélső baloldalon)*, az ország minden részén felényire szállt, midőn kereskedelmi mérlegünk folytonosan passiv, midőn gyáraink sorra buknak, szóval: midőn nem a beteg testnek ujabb terhelése, hanem az évről évre csökkenő adóképességnek kimélése, a fejlődő tényezők ápolása lenne egy észszerü pénzügyi politika egyedüli követelménye.

Az elszegényedés terjedéséről, adóképességünk csökkenéséről elszomoritó adatokat nyujtanak zárszámadásaink. A közvagyonosságnak hőmérőit képező fogyasztási adók folytonos apadást mutatnak, — a szesz, bor, hus, sör és czukor fogyasztása s ezzel adója ép ugy csökkent, mint a dohány és sófogyasztás. Egyedül a bélyeg, illetékek és lottó ágainál mutatkozik jövedelem-emelkedés; de még ez is nyomoruságunkról beszél. Mert ugyan mikép szaporodnék a bélyeg bevétele, ha nem az által, hogy sok ember az idők mostohasága miatt most már elvállalt kötelezettségét teljesitni nem tudván, a perek száma rendkivül emelkedett? *(Igaz! igaz! a szélsőbaloldalon.)* Miként növekednének az illetékek, hacsak nem az által, hogy az árverések, birtokeladások eddig nem ismert mérvben kerülvén napirendre: az állam a polgárok tönkrejutása folytán sokkal többet huz az árverési százalékok fejében, mint azelőtt; — és vajon a lottojövedék nem annak folytán emelkedik-e; mert sajnos közgazdászati és pénzügyi viszonyaink között napról-napra nő azoknak száma kik a komoly munkában nem látnak sikert, a végleges tönkreju-

Digitized by Google

tás előtt még a szerencse csalékony szalmaszála után kapkodva keresnek menekülést? *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Ily közgazdászati viszonyok mellett mi, t. ház az adóemlést csak az adóképesség ujabb megtámadásának tekintjük és mi ellenezni vagyunk kénytelenek oly politikát, mely az államjövedelem fokozását, a nemzeti törzs vagyon csorbitásában keresi. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ellenezni vagyunk kénytelenek e politikát; mert mindaddig, mig a kormány a megtakaritásokban a legvégső határakig nem jutott, — mindaddig, mig a 20 millió frtnyi illeték-hátralék, 9 millió frtnyi állambérleti hátralék, 5 millió frtnyi dézsma váltsági hátralék be nem hajtatott s a közös activák kérdése rendezve nincs, mindaddig még az ország javára nem érvényesittettek azon pénzügyi előnyök, melyekkel egy bankfelállitása és mindenek felett az önálló vámterület jár: — addig mi t. ház! határozottan tagadjuk azt is, hogy az adók felemelésére — még ha ez lehetséges volna is, — az országnak egyáltalán csak szüksége is lenne. Nem helyeselhetem tisztelt képviselőház az igen tisztelt kormány kölcsön politikáját sem.

A 153 milliós függő adóság visszafizetésére jelenleg képtelenek lévén, annak conversiója okvetetlen szükséges, e tekintetben tehát meg kell hajolnunk a kényszerüség előtt. De nem igy áll a dolog a 30 milliós és 54 milliós kölcsönöknek rente kölcsönné való átalakitása tárgyában. Egyáltalán nem láthatom be ezt, hogy Magyarország hitelviszonyai csak ugy volnának consolidálhatók: ha adósságai unificálva s e czélból a 30 és 54 milliós kölcsönök a 153 milliós kölcsön convertálása alkalmával a conversióba belevonva lennének. Lehetne igenis államadósságaink convertálása utján 5—6 millióra menő nevezetes évi megtakaritást eszközlenünk, ha az Ausztriától elvállalt s jelenleg 20 % jövedelmi adóval terhelt államadósság megosztatását és elkülönitését foganatositanók. Nem is fogunk késni, ha majd az európai pénzpiacz helyzete kedvezőbb s hazának jelenleg igen megingatott hitele kissé szilárdabb leend: e tekintetben sürgelőleg fellépni; de a 30 és 54 milliós kölcsönök jelenlegi convertálásában én legalább hasznot egyáltalán nem látok, sőt azt jelentékeny kárnak tartanám.

Ugyan miben állana azon előny, melylyel e conversio járna? A t. pénzügyminister ur szerint abban „hogy ilykép sikerülne a 30 és 54 milliós kölcsön után fizetendő másfél milliónyi törlesztési összeg legnagyobb részét a budgetből kiküszöbölnünk s annak terhét a jövő nemzedék vállára háritanunk,“

De legyen szabad kétkednem a minister ur által kilátásba helyzett ezen előny bekövetkezhetése felett. Mi ugyanis jelenleg ezen kölcsönök után a törvény félremagyarázhatlan rendelkezéséhez képest ezüstben 5 % kamatot fizetünk, vagyis a két kölcsön után 4.200,000 ezüst, és illetőleg az ezüst agiot a minister ur számitása szerint $2^1/_2$ %-kal véve, 4.305,000 osztrák forintot. Ezen felül a két kölcsön törlesztésére összesen 1.367,103 osztrák értékü forintot és igy a két kölcsön kamata és törlesztési összege fejében 5.672,103 forintot fizetünk.

Ha már most ezen két kölcsönt rente kölcsönné változtatni akarjuk: akkor a kölcsön papirok birtokosainak a törlesztési összegről való lemondás fejében kárpótlást kell nyujtanunk; mert az nem valószinü, hogy e hitelezők az általok már élvezett előnyről csakis a mi szép szemeinkért legyenek hajlandók lemondani. Ezen kárpótlás pedig abban állhat, hogy a kölcsönök kamatja 5 % -a 6 % -ra emeltetik fel, még pedig mint ez a sajtó utján már is tárgyalva lőn: 6 % -ra aranyértékben. Ha tehát a járadéki kölcsön aranyban fizetendő 6 % kamat mellett köttetnék: akkor a 30 és 54 milliónyi tőkék után 5.040,000 arany frtnyi, vagyis az arany agióját 12 % -kal véve 5.644,800 osztrák frtnyi összeg lenne évenként fizetendő és igy miután jelenleg a törlesztéssel együtt 5.672,103 forintot fizetünk: csak 27,303 frttal, tehát alig számba vehető összeggel fizetnénk kevesebbet a conversio után mint most. Nem áll tehát az, hogy ilykép másfél milliót küszöbölnénk ki a budgetből: mert voltaképen annyit fizetnénk mint azelőtt. A különbség csak az, hogy mig a kölcsönök jelen alakjában ugyanazon évi fizetés által 26 év mulva az adósság teljesen törlesztve s megszüntetve lenne: addig a convertálás folytán az évi járadék nem csak 26 évig, hanem a jövő nemzedékek által örök időkig lenne fizetendő. *(Igaz! a szélső baloldalon)* Nem szükség bizonyitgatnom tisztelt képviselőház, hogy az ily conversio nem lenne egyéb, mint eladása a jövő nemzedék érdekének, oly igazságtalan eljárás, melyet még a pillanatnyi könyebbülés mentségével sem takarhatnánk: mert az — mint mondom — könyebbüléssel épen nem járna. Ily mütét valóban nem érdemelné azon provisiót, melylyel egy ily kölcsön közvetitése rendszerint összekötve van. Az igen t. pénzügyminister ur még egy-két millió frtnyi kamatnak megfelelő uj kölcsön kötését is czélozza, — mint mondja — tartalék tőkekép az év első felében beállani szokott pénztári hiány fedezésére. De ily tartaléktőke beszerzésekre a t. pénzügyminister urnak szüksége nincs. Tudjuk ugyan, hogy nálunk az év első felének kiadásai rendszerint nagyobbak, mig bevételei kisebbek; de ez most már nem okozhat pénztári hiányt.

A pénzügyminister ur maga jelentette ki a pénzügyi helyzet előterjesztésekor, hogy a nagyobb fizetéseket immár teljesitvén, nyugodtan nézhet a jövő elé! Ha tehát igy áll a dolog: akkor, ha a budget különben balanczirozva van, a második

Digitized by Google

félév nagyobb bevételeit a második félév kisebb kiadásaira el nem költhetvén, a másik félévben befolyt többletben birja azon tartalékot, melylyel a jövő év első felének pénztári hiányát fedezni fogja.

Nem is ez t, ház! a köttetni szándékolt kölcsön czélja; már a tegnapi napon felszólalt tisztelt képviselő urak felismerték, hogy annak valódi czélja a deficit fedezése. A pénzügyminister ur sem látszik bizni abban, hogy előirányzatai be fognak folyni, hogy a deficit az általa előirányzottnál nem lesz nagyobb; e deficitek fedezésére kéri a kölcsönt. A tisztelt pénzügyminister ur ezt nyiltan kimondani vonakodik. Értjük indokát. A minister ur tudja, hogy e házban és az országban sokan emlékeznek azon kijelentésére, melyet mint a pénzügyi bizottság előadója a 153 milliós kölcsön ajánlásakor tőn, hogy t. i. ezen 153 milliós kölcsön legyen az utolsó, a mely után, ha csak hitelünket végleg tönkre tenni nem akarjuk deficitjeink fedezése czéljából: az európai pénzpiaczra hosszabb időn át appellalnunk nem szabad. A t. minister ur nem akarja tényeivel megczáfolni szavait s a deficit fedezése czimén mindjárt a pénzpiaczra appellálni, mihelyt az általa utolsónak állitott kölcsön elfogyott. De ebből t. ház, nem az a következés, hogy tehát a képviselőház más néven szavazzon kölcsönt a deficitre; hanem az, hogy a minister ur oly politikát kövessen, a mely politika mellett deficitek fedezésére kölcsönt igénybe venni ne legyen kénytelen.

Nem akarván a tisztelt képviselőház türelmével visszaélni, csak azon meggyőződésemnek adok még kifejezést, hogy mindaddig mig hazánk pénzügyeiről függetlenül nem rendelkezendik; mindaddig mig a közös hadsereg eltörlésével védrendszerünk pénzügyi szempontból is nem alakittatik át; mindaddig mig közgazdászatunk égető sebei, egy önálló magyar jegybank felállitása s a vámterületnek czélirányos vámpolitika melletti elkülönitése által orvosolva nem lesznek, — és igy az adóképességünk folytonos csökkenésének gát vetve s annak fejlesztéséről gondoskodva nem leend; mindaddig mig egyrészt a közigazgatás és igazságszolgáltatás terén, másrészt főleg az államüzletek kezelése körül, rendszer változtatások által az eddigieknél sokkal nagyobb megtakaritások nem tétetnek: addig pénzügyi viszonyaink gyökeres és tartós orvoslásáról sem lehet szó.

T. képviselőház! A tisztelt pénzügyminister ur a kormány pénzügyi politikájának ismertetésekor büszke öntudattal vetette az ellenzék szemére, hogy ime most már nem mondhatja, hogy a kormánynak pénzügyi programmja nincs. Igaz t. ház! a pénzügyminister ur előterjesztette a módot, melyen hazánk pénzügyeit rendezni kivánja, megismertette a tisztelt kormány pénzügyi programmját. De, mi fájdalom e programmal szemben ugy vagyunk, mint a Saisi ifju az igazság oszlopával. Előttünk is lehullott a fátyol, mely a kormány pénzügyi terveit takarta, előttünk áll ime a soká keresett való egész meztelenségében De mi inkább óhajtanánk a kormány tervei feletti tudatlanságunkba sülyedni vissza, mert akkor talán nem veszitettük volna el hitünket, bizalmunkat hazánk jelen sorsának intézői iránt. Pártolom a különvéleményt. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Hosztinszky János: T. ház! Rövid időre fogom a t. ház becses figyelmét igénybe venni, és hogy ezt már most teszem, mielőtt a t. háznak mély bölcseségétől többet tanultam volna: annak oka az, hogy szavazatomat, melyet e fontos tárgyban adandó leszek, indokolni akarom és mert a fenforgó körülményeknél és viszonyoknál fogva tekintettel az ország jelen szomoru helyzetére én legalább részemről kötelességemnek ismerem, hogy szerény nézeteimnek már most adjak kifejezést.

T. ház! Magyarország állami létének biztositása azon czél, a melyre mindenek előtt törekedni kell, törekedni kötelesség. A ki a magyar parlamentben a képviselőszéket elfoglalta, tette ezt azon kötelesség érzetében és azon előre elhatározott szándékkal és akarattal tehetségéhez, erejéhez és meggyőződéséhez képest ugy működni, hogy ezen czélt elérni és biztositani lehessen. De tette azt egyszersmind azon további kötelesség érzetében is, hogy a nép szellemi és anyagi jólétét előmozditsa, az állam fentartásával és fejlődésével együtt járó költségek és terhek viselésére szükséges módokat és eszközöket nyujtsa, és hogy az élő nemzedéktől a megélhetés és önfentartás eszközei tulterheltetés által meg ne vonassanak. Ugy hiszem, t. ház, nem lesz szükség még tovább indokolni azon tétel valóságát, hogy alig lehet egy országra nézve következményeiben nagyobb baj az általános elszegényedésnél.

Ezeknek előrebocsátása után engedje meg a t. ház, hogy pénzügyi bajaink forrásaira, okaira, következményeire és az 1876-iki államköltségvetésre kissé visszapillanthassak szerény beszédemben; mert ezek egymással összefüggésben vannak, s mert ezt szavazatom indokolásához szükségesnek tartom.

T. ház! Mióta alkotmányunk visszaállittatott s a nemzet saját felelős parlamenti kormánya által intézi sorsát: két czélnak elérésére törekedtünk leginkább. Az első volt, hogy Magyarország állami léte és önállósága biztositassék; a második, hogy Magyarország szellemi és anyagi tekintetben ugy fejlesztessék, hogy az európai culturállamokhoz képest hasonlag Magyaroszág is culturállammá váljék; de a módok és eszközök megválasztásában és alkalmazá-

Digitized by Google

sában nem voltunk oly szerencsések, hogy ezen czélokat ugy a mint akartuk, elérhettük és biztosithattuk volna. Nem vettük t. ház rideg számitásba azon körülményt: vajon kiadásaink mértékét az országnak anyagi ereje megbirja-e?

A mi az elsőt, t. i. Magyarország állami létének és önállóságának biztositását illeti: e tekintetben — szerény nézetem szerint — letétetett az alap az 1867. évi XII. t. cz. ben foglalt közjogi egyezmény által. De ezen közjogi egyezmény egy maga nem biztositja Magyarország állami létét és önállóságát; sőt az által, hogy ezen közjogi egyezmény folytán nagy fizetési kötelezettségek háramlottak az országra; továbbá az által, hogy ezen közjogi egyezmény folytán köttettek meg, még pedig minden előleges és biztos adatok nélkül a kereskedelmi és vámszerződések és ezek Magyarország érdekeire nézve károsaknak bizonyultak, sőt ugy a mint vannak, az ország életérdekének, sőt magának a paritásnak megsértése nélkül jövőre fön nem tarthatók; és mivel t. ház Magyarország még mostanáig sem rendelkezik önálló és független bankkal, és igy saját pénzügyeinek, hitelének iparának és kereskedelmének lendületet nem adhat: ezen okoknál fogva t. ház már 1867-ben a közjog egyezmény megkötésekor oda lettünk határozottan utalva, hogy az ország pénzügyei a lehető legnagyobb szigorusággal és takarékossággal rendben tartassanak, nemcsak azért, hogy elvállalt fizetési kötelezettségeinknek pontosan megfelelhessünk; hanem azért is, hogy Magyarország állami léte biztosittassék Ha 1867-ben ezt teszszük: most nem kellene annyira hangsulyozni a takarékosságot, mely nélkül Magyarország pénzügyei rendbe nem hozhatók; ezt kellett volna érvényesiteni, ezt következetesen folytatni mostanáig. Ha ezt tettük volna t. ház, most 1875-ben alig lett volna szükség arra, hogy az anyagi erejükből amugyis kifogyott adózók áldozatkészségét vegyük igénybe, Magyarország zilált pénzügyi viszonyainak rendbe hozatalára, s Magyarországnak a fizetési képtelenségtől való megmentésére.

Tudom én t. ház, hogy ezek régi dolgok, s hogy ezeken most segiteni nem lehet; ha mégis felhoztam: tettem azon oknál fogva, hogy ha már saját kárunknál fogva okultunk, legalább jövőre nézve hasznunkra forditsuk és intő például szolgáljon a jövő nemzedéknek, hogy ő is a mi kárunkon okuljon, és ne legyen kénytelen saját kárán okulni.

Magyarország állami létének biztositására az én szerény nézetem szerint behozatott továbbá az 1868. XLI t. cz.-ben körülirt honvédségi intézmény is. Hogy ezen intézmény mostani körülményeink, viszonyaink és constellátióink közt önálló szervezetben az ország anyagi erejének megfelelőleg megtartassék: ez kétségtelenül szükséges, az ellen alapos kifogást tenni nem lehet. De hogy ezen intézmény a közös hadsereggel együtt extensiv tekintetben annyira fejlesztessék, hogy a miatt Magyarország zilált pénzügyeit rendbe hozni ne lehessen: ez szerény nézetem szerint azon czélnak, melyért az intézmény behozatott, meg nem felel. *(Helyeslés.)* Engedje meg az igen t. képviselőház, hogy szerény egyéni nézetemnek és őszinte meggyőződésemnek nyilt kifejezést adjak ez alkalommal. *(Halljuk.)*

Az 1868. XL. t. czikkben a közös hadsereg létszáma tiz egymásután következő évre 800.000 főben állapittatott meg. Addig mig a közős hadsereg fentartására 32.000,000 frtot, saját honvédségünk fentartására hat milliót és igy körülbelül összesen 40.600,000 frtot kénytelen az ország fizetni: addig t. ház, az adózók tulterheltetése mellett sem lehet Magyarország pénzügyeit rendbe hozni; *(Helyeslés)* a nemzet anyagi jólétét előmozditani pedig épen lehetetlen. Leszállithatjuk mi törvényszékeink számát, elbocsáthatjuk hivatalnokaink nagy részét, unificálhatjuk adósságainkat, convertálhatjuk azokat rentekölcsönné; eladhatjuk kőszénbányáinkat, elidegenithetjük koronajószágainkat; de mig e téren a monarchia védképességének és Magyarország anyagi erejének megfelelő megtakaritásokat eszközölni képesek nem leszünk: addig Magyarország pénzügyi bajai rendezve nem lesznek. *(Helyeslés a szélső balon.)* Elébb vagy utóbb, de mindenesetre be fog következni azon időpont — és ezen időpont nézetem szerint nincs messze, — a mikor az adózók anyagi ereje ezen suly alatt meg fog törni. Be fog állani a helyzet kényszerüsége, ugy a mint előállott most; de előállhat egyszersmind azzal együtt oly katastropha is, mely a monarchia mindkét felére vészthozó lehet. Azért t. ház! jó lesz illetékes helyen már most azon módokról és eszközökről gondoskodni, miképen lehetne ezen bajnak elejét venni.

A mi Magyarország szellemi és anyagi tekintetben való kifejlődését illeti, e tekintetben sem voltunk oly szerencsések a módok és eszközök megválasztásában, hogy ezen czélt, a mint akartuk elérhettük és biztosithattuk volna; sőt az által, hogy behozott intézményeink az ország anyagi erejét tulhaladók, tulköltségesek voltak, ezek egyik részét most lerombolni és ujakkal felcserélni kell; de különösen az által, hogy az anyagiak, jelesen pedig a közlekedési eszközök fejlesztésére rohamosan meginditott törekvések és e czélból — megengedem a legjobb intentióból — befektetett óriási beruházások, melyek a 309 millió tőkének legnagyobb részét föleméstették, és melyek eddig a productiv sikert nem eredményezték, — Magyarország pénzügyi helyzetét oly zavarba hozták, mely jelenleg Ma-

Digitized by Google

gyarországnak természetszerü rendszeres és fokozatos fejlődését megakasztja; sőt valljuk meg az igazat: Magyarország állami létét is komolyan fenyegeti. A helyzet nehézségein és egyéb okokon kivül, Magyarország anyagi erejének tulbecsülése, elhibázott számitások, tévesztett irányu politika, melynél fogva mi gazdagabbaknak és hatalmasabbaknak tartottuk magunkat, mint a milyenek vagyunk: voltak okai annak, hogy e czélokat sem elérni, sem biztositani nem lehetett. Hogy pedig az ország pénzügyi tekintetben oly helyzetbe jutott, a milyenben még eddig nem volt: eredménye azoknak, a miket tettünk és a miket tenni elmulasztottunk. Az igen tisztelt kormánynak s a kormányt támogató szabadelvü pártnak, melynek egyik igen szerény és igénytelen tagjává lehetni én is szerencsés vagyok: feladata minden erővel oda mükődni, hogy a czélokat mielőbb elérni és minél jobban biztositani lehessen.

S valóban t. ház, ha ez most sem sikerül, midőn a nemzetnek imposans többsége a kormány részére nyilatkozott; midőn a fejedelem s a nemzet közt az egyetértés és bizalom jobb és bensőbb mint valaha volt, mikor nem kell, mint rendkivüli körülmények közt, mindenekelőtt a megzavart egyetértés és bizalom helyreállitására törekedni, hogy az ország bajainak orvoslásához a nép szellemi és anyagi jólétének előmozditásához foghassunk; midőn a két nagy nemzetipárt egyesülve összes erejét és tehetségét a czélok elérésére fordithatja, és ezt, külháboru — hála Istennek — nem lévén, békében teheti s ezen törekvéseket a fejedelem alkotmányos érzülete és jóakarata, a nemzetnek pedig áldozatkészsége támogatja, ha mondom ily körülmények közt sem lehetne e czélokat elérni és biztositani: akkor kétségbe kellene esni Magyarország jövendőbeli sorsa és a parlamentalismus életrevalósága felett.

Madarász József közbeszól: Az országnak soha!

Hosztinszky János: Lehet, hogy a szélsőbali t. képviselő ur más nézetben van. Elfogadom nézetét; de én ebben a nézetben vagyok... *(Hosszas derültség. A szónok halkabban: azaz, tisztelem meggyőződését.)*

Én t. képviselőház valamint az ország jólétének és vagyonosodásának, ugy az ország hanyatlásának és nyomorának okait legelső sorban nem annyira a körülmények szerencsés vagy szerencsétlen találkozásában, vagy más tényezők közremüködésében, mint inkább saját kormányunkban és képviselőházunkban keresem.

Rendkivüli körülmények közt élünk t. képviselőház. Azon helyzetben vannak a mi országunk pénzügyei, a mely helyzetben állami létünk veszélyeztetése nélkül sokáig nem maradhatnak.

De rendkivüli körülmények közt élünk, azért is, mert az egyes adózók és az adózók összességének legnagyobb része anyagi ereje minden irányban csökken, a kereset hiányzik, az ipar és kereskedelem pang, anyagi ereje megtört és megfogyott és mégis in ultima ratióne és in ultima analisi, az ország pénzügyi bajain segiteni kell: mert valamint bizonyos, hogy ez rendkivüli állapot, ugy-e rendkivüli állapotból csak rendkivüli áldozatok árán lehet menekülni. Adja Isten, hogy az áldozatkészségnek igénybevételénél az áldozatra való tehetség a készségnek utját ne állja.

Az 1876-ik évi államköltségvetésben és az arra vonatkozó pénzügyministeri előterjesztésben nem foglaltatnak ugyan, valami csodaszerü dolgok, módok vagy eszközök, a melyek által Magyarország zilált pénzügyi bajain mintegy varázsütésre segiteni lehetne. De ki azt várta, vagy követelte: az az emberi természetnek velünk született gyarlóságától és ennek következtében az emberi észnek, legyen az bár a legragyogóbb lángész, természetszerü korlátoltságától oly ember feletti müvet követel, a melyet maga előállitani, vagy előteremteni képes nem volna.

De ha az 1876-ik évi költségvetésben az egyes ministeri tárczáknál megtakaritott összegeket és ezeknek nagyságát tekintjük; ha tekintjük a fedezetnek realis természetét és tekintjük azon törléseket, melyek eszközöltettek, hogy az egyensuly helyreállitassék, és ha mindezt pártatlan birálat alá vesszük: akkor t. képviselőház, be kell azt ismerni, hogy az 1876-ik évi államköltségvetés a mult évek államköltségvetésével összehasonlitva jobb és előnyösebb.

Igaz. t. képviselőház, mikor én ezt nyiltan beismerem: akkor egyszersmind kötelességemnek is tartom, hogy a tölmerült némely aggodalmaimnak nyilt kifejezést adjak. *(Halljuk!)*

Tekintettel az adózóknak szomoru anyagi helyzetére, tekintettel továbbá azon körülményre, hogy maga a t. pénzügyminister is a nagy gonddal szerkesztett előterjesztésében önkényesen beismeri azt, hogy a mult évnek csapásai alatt meg van ugyan ingatva az adózók adóképessége; de ezáltal csakis az illetők fizetésképessége szenved, nem az adóképesség. Ha mondom tekintetbe veszem az általános pangást, az iparnak és kereskedelemnek hanyatlását: azon aggodalom szállja meg lelkemet, hogy az igen t. pénzügyminister ur aligha nem fog csalódni, mikor az államköltségvetésnek fedezetében kijelenti azt, hogy a mult évi adóhátralékokbol az 1876. évre képes 4 millió forintot behajtani. De én tovább megyek t. ház, és azon aggodalmamnak is adok kifejezést, hogy az általam elősorolt körülményeknél és helyzetnél fogva, továbbá azon oknál fogva, melyet a t. pénzügyminister ur előterjesztésében maga előadott, hogy t. i. az 1876. évre előirányzott 17 millió deficitnek 8 millióból álló részét, a mely az egyenes pótadó által lesz

Digitized by Google

beveendő alig ha fogja a t. pénzügyminister ur behajthatni.

Egyébiránt kijelentem t. ház! hogy a sulyegyen helyreállításának nehézségét érzi mindenki, érzi maga az igen t. pénzügyminister ur is, midőn előterjesztésében az ország pénzügyi helyzetét oly nyiltan és határozotan leirja, és elősorolja egyszersmind azon módokat és eszközöket, a melyek által a sulyegyent helyreállitani, és a helyreállitott sulyegyen fenntartását biztositani lehet. A kép, melyet az igen t. pénzügyminister ur nyujt, tagadhatlanul elszomoritó és leverő; de nem reménytelen. „Adja Isten, hogy azon visszhang, melyet önök szavaimra adni szivesek voltak, az ország visszhangja legyen és akkor Magyarország állami léte, hitele és tekintélye biztositva van.“ Igy fejezi be az igen t. pénzügyminister ur előterjesztését, mint mikor az orvos kijelenti a beteg állapota fölötti aggodalmát: a baj nagy és nehéz, de nem orvosolhatatlan; ha a beteg kiállja az orvosi mütétet, ha az orvos rendeleteinek pontosan eleget tesz, diaetát tart és excessust nem követ el: akkor be fog állani a javulás. Körülbelül ez az a hatás, a melyet az igen t. pénzügyminister ur előterjesztése rám tett.

Átérzem én t. ház az adófelemelés mütétének fájdalmát, tudom én azt, hogy a beteg testben mélyen beható ezen vágás átalános feljajdulást okoz; de mégis rászavazok, rászavazok a helyzet kényszerüségénél fogva, és azon oknál fogva: mert nem látok más módot és eszközt, hogy miként lehessen ezen acutus bajt rögtön orvosolni. T. ház! Midőn én ezt teszem, egyszersmind hangsulyoznom kell a t. pénzügyminister ur előterjesztésében tett azon igéretét, hogy azon kérdések, melyek közigazgatásunk javulását, továbbá az anyagi érdekek s az adóképesség fejlesztését eredményezik és bennünket ezen áldozatok elviselésére képesitenek: mielőbb és gyökeresen megoldatni fognak: Hangsulyoznom kell továbbá azon igéreteket és biztositásokat, melyeket a t. pénzügyminister ur a valuta helyreállitására, a bankkérdés megoldására és a vám- és a kereskedelmi szerződés revisiojára vonatkozólag tett. Én hiszem, hogy ezen igéretek és biztatások teljesedni fognak, és hogy az ország egész organismusa aként fog a helyzet követelményeihez képest, átváltoztatni, hogy ezen czélokat t. i. az adó képességet elérhessük. Én t. ház megvagyok győződve, hogy az igen t. pénzügyminister ur az egyensuly helyreállitását s az állami jövedelmek fokozását nem csak az adó emelésében fogja érvényesiteni; hanem fogja tudni érvényesiteni egyszersmind a bank- és a vám- és kereskedelmi szerződés kérdésében is, mert ha valaha t. ház, épen most van erre legnagyobb szükség: mikor az ország jólétének és vagyonosodásának két nevezetes tényezője az ipar és kereskedelem a pangás azon stadiumába jutott, mely az adóképességet végromlásba vezeti és ez által tönkre fog jutni azon közép-osztály, melyre pedig Magyarországnak, hogy gyarapodjék, oly nagy szüksége van. A mi a t. pénzügyminister ur által felhozott takarékosságot illeti, mikor t. i. kijelenti, hogy ő azt hitte mindenkor és most is azt hiszi, hogy Magyarország anyagi ereje a kiadásoknak azon mértékét, melyet az 1875. évig az állam költségvetések felmutattak, nem birja meg és e tekintetben tesz megtakaritásokat: ezt csak helyesléssel tudom fogadni; de bátor vagyok egyszersmind figyelmeztetni azon körülményre, hogy a megtakaritásokat, nem csak szükségből, hanem minden körülmények közt igényli az állam: mert aki takarékos, az egyszersmind munkaszerető, mert az a munka eredményét becsülni tudja; aki pedig azt teszi, az egyszersmind képes is arra. *(Helyeslés)*

Az általam kifejtett okoknál fogva, azt hiszem nem lesz szükséges kijelentenem, hogy az állam költségvetést ugy a mint van, az általános tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés a középen.)*

Dessewffy Aurel: T. ház! Azon parlamentalis szokásnál fogva, hogy a budgetvitánál a ház ujoncz tagjai szót emelhetnek, bátorságot veszek magamnak, hogy a t. kormány és a pénzügyi bizottság jelentése kapcsában, benyujtott 1876-ki költségvetés fölött a t. ház becses türelmét rövid időre igénybe vegyem. Teszem ezt nem szereplési vágyból, mint inkább önmagam iránti kötelesség érzetből, hogy hazánk mostani mostoha viszonyai között szavazatom mikénti érvényesitését indokoljam.

A budget minden államnak tükre, mely annak anyagi gyarapodását, felvirágzását vagy hanyatlását, visszaesését ecseteli. Ha a most előttünk fekvő előirányzatot tekintjük, mely a bizottság jelentése szerint 15 millio 600,000 frt deficzitet tüntet fel: kénytelenek vagyunk elismerni, hogy azon tükör a jövő képét oly sötét szinekben állitja elénk, hogy arra csak aggodalommal tekinthetünk. Ezen már chronikussá vált deficzit — nézetem szerint anyagi erőnk tulbecsüléséből származó rohamos haladásunknak, s a beruházások és egyéb a culturállam példája kivánalmainak megfelelő berendezéseknek folyománya és következménye. Ennélfogva bár én a jelenlegi kormány iránt buzgalommal nem viseltetem: távol legyen tőlem, hogy ezen nyomasztó helyzetet neki tulajdonitsam; sem azt nem akarom állitani, hogy a jelenlegi költségvetésben a takarékosság elvét, sok részben nem kisértette meg érvényesiteni; de tény az, hogy a jelenlegi költségvetés égető bajainkat nem orvosolja, pénzügyi kibontakozásunkat nem foglalja magában; javitja bár a situatiót, de hogy azon óriási terheket, melyeket magunkra vállaltunk, és melyek a multban elkezdett vagy még folyamatban levő

Digitized by Google

intézmények tovább fejlesztésére vagy bevégzésére vannak szánva, melyek még nagy áldozatokat fognak az állam és az adózók részéről magok után vonni; miként fogjuk elviselhetni: azt benne fel nem találhatom. Anélkül, hogy ezen terhek elviselésére, s adóképességünk emelésére bárminemü intézkedés észlelhető lenne; a nélkül, hogy egy bizonyos megállapitott terv és rendszer lenne megállapitva, mely szerint ezen nyomasztó helyzetből kifogunk bontakozhatni, igénytelen nézetem szerint ezen jelentés jelen formájában el nem fogadható.

Nyolcz hónapja körülbelől, hogy a jelenlegi kormány megalakulván, következőképen magát a pénzügyi reformokra nézve tájékozhatván, a benyujtott költségvetésben fektette le financzpolitikáját. A kiadási tételek reductióját a lehetőség legszélső határáig vitte a kormány: és mégis az eredmény 15 millio 600,000 hiány, melyet részben az utolsó kölcsön még meglévő pénzkészleteiből, részben az általános jövedelmi pótadóból válik fedezendőnek. A jobboldali ellenzék, melyhez tartozni magamat szerencsésnek érezem, az átalános jövedelmi pótadót nem szavazza meg: nem mintha az áldozatkészség hiányoznék nála, hogy az állam elodázhatatlan vagy elkészülhetetlen szükségletének fedezéséről gondoskodjék; hanem mert ez egész fedezeti előirányzatot túlvérmesnek és nem eléggé őszintének tartja; mert a t. kormány financzpolitikáját nem helyesli; mert nemzetünk anyagi fizetés képességet, és következőleg gyarapodási képességét, más életben levő adóink által is tetemesen megtámadva látja, és a hiánynak, melyet a költségvetés feltüntet, pusztán uj adóknak a papiron való kivetése, de azért bizton be nem folyása által még fedezve sem véli.

A kivetés és a tényleges eredmények között az utolsó években is nagyok voltak a különbségek. Legyen szabad ennek illustratiójául felhoznom, hogy például csak az ordináriumban következőképen irányoztattak elő a hiányok: 1873-ban 4 millió előirányoztatott, és a valódi hiány 20 millió volt; 1874-ben 8 millió előirányoztatott s a valódi hiány 20 millió volt; 1875 az összes hiány 21 millióra irányoztatott elő s a pénzügyminister maga azt 28 millióra menőnek mondotta, mit én részben a túlvérmes előirányzatoknak a fedezetben, részben a hiányos rendszer és organisatiónak tulajdonitok. Hozzájárult ehez az előző kormányok engedékenysége, hogy akkor, midőn a nemzet a fizetésre még képesebb volt, az alkotmányosság megkedvelésére a népnél mint mondták, az adók és illetékek nem hajtattak be a kellő szigorral és most midőn több évi rosz termések csapásai és a magasabb adók bekövetkeztek: még sokkal sulyosabban érezhető a multnak helytelenül alkalmazott engedékenysége, melynek folytán igen sok alkalommal majd egy évtizeden elhanyagolt adók vagy illetékek behajtását, most egyszerre szorgalmazzák: midőn azok már feledékenységbe mentek, mint például a 1863—64-ki inséges kölcsönt, melyet 1867-óta most egyszerre akarták behajtani.

Ennek orvoslására az igen t. pénzügyminister ur egy uj törvényt tett le a háznak asztalára, a közadók kezelése és beszedéséről, mire nézve sajnálkozásomat fejezem ki, hogy ez csak pár nap alatt történt, mint a t. kormány többi reform törvényeinek benyujtása is, és megvallom, hogy ennek folytán nem érezhetem magamat hivatva, ama törvényjavaslat birálgatásába bocsátkozni; csakis azon nézetemnek vagyok bátor kifejezést adni, hogy reménylendő az, hogy a kivetési és beszedési módozat ennek alapján másként fog történni mint eddig, hogy mindenki tudhassa az év elején, mennyi leend folyó évi adója, hogy a pontos adófizető egy rendes pénzügyi administratió kivánalmának megfelelve ne bünhödjék a rosz fizetőért; de legyen ez ügy bármiként szabályozva, bátorkodom azon aggályomat nyilvánitani, hogy a közadók kivetéséből és beszedéséből 1876-ban azon pénzügyi eredmények, melyeket abból a t. pénzügyminister ur előirányoz nem lesznek elérhetők.

A t. pénzügyminister ur exposéjában azt mondja, hogy fedezeti tételeit reális alapra fektette, hogy a 1874-ki valódi eredményeket és a 1875-ki eddigi eredményeket vette alapul, szem előtt tartotta azon intézkedéseket, melyek már 1876-ban valóban életbe léptethetők lesznek. Ezen adatokra támaszkodva, és mert más adatokkal nem birhatunk: bátor leszek a t. ház türelmét néhány utánszámitási tétellel igénybe venni. *(Halljuk!)*

A t. pénzügyminister ur mint maga exposéjában kinyilvánitotta, az 1875-ki tényleges többletet, melyre az év folytán bizton számithatni, 11.959.426 frtra tette. Ha ehez hozzáadjuk az 1874-ki zárszámadásilag kimutatott tényleges fedezetet 182.963.107 frttal: 194.922.533 frt az eredmény. Ha ehez hozzáadjuk az 1875. év második $^1/_2$ évben jövedelmezett szállitási és luxusadó többletet 1.100000 frttal: 196.022.533 frt jön ki és nézetem szerint csak ez tekinthető biztos fedezeti alapnak,

A pénzügyi bizottság jelentésében 206.753.810 az előirányzott fedezet, ebből levonva a kimutatott fedezetet, mint előreláthatók 196.022.533 frttal: 10.731.277 frt különbözet jön ki, az az 15.632.611 frt lévén az előirányzott hiány 26.363.888 frt eredményeztetik, mint mely összegre, számitásom szerint a jövő év hiánya emelkedni fog.

Pedig még ezzel szemközt áll a még mindig praeliminált, de még soha be nem hajtott 4.000000 frtnyi adóhátralék. E hátralékok oly mérvben befolyásához pedig a jelen viszonyok

Digitized by Google

között sok reményünk nem lehet, bármint legyen az adó beszedése szabályozva.

Vagy ha az 1876-ki előirányzat szerinti reménylhető bevételeket tekintjük, melyeket a pénzügyi bizottság jelentésében, a kormány pénzügyi politikáját helyeselvén, elfogad: mit tapasztalhatunk?

Az egyenes adók 1874-ben 68 millio 369 ezer forintot hoztak be a zárszámadások alapján; ehhez hozzá véve az 1875. év első felének többletét 2 millio 185 ezer 243 frttal és ez összeget az 1875. év második felébe is számbavéve: 4.370,000 frt. jön ki. S ha már most hozzá számitjuk ez összeghez a cataster revisiojából várható többletet 1 millio frttal: 73.768.000 frt az eredmény, ami az 1876. évi előirányzattal szemben 5.601,868 többletet tüntet ki. E többlet nem eléggé indokolt, mert a házbéradó előre láthatólag még inkább süllyedni fog; mert a kereseti adó, mint a pénzügyminister ur maga indokolásában mondja: 1874-ben rosszul folyt be; mert a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok után fizetendő adóból az üzlet pangása következtében sokat várni nem igen lehet s mert ugyan ez áll a tőke kamat- és járadék adóra nézve. Az adóhátralékokból kellő elővigyázat mellett csak 1.500,000 frt vehető föl, a szállitási adó pedig 1.000,000 frttal s a cseléd és luxusadó szintén 100,000 frttal vétetvén számitásba: az eredmény 2.600,000 frt. lesz, mi levonatván az 5.601,000 frtból, a fedezet 3.100,000 frttal volna leszállitandó.

Ugyan igy vagyunk a fogyasztási adókkal; ezekből 1874-ben befolyt 12.470,928 frt; ehez hozzászámitván a pénzügyminister indokolása szerint az 1875. év első felére eső többletet 154,676 frttal s ezt számitásba véve az 1875. év második felére is, az eredmény melyet e többlet tesz: 308,352 frtra megy.

Ha már most az ennek alapján számitásba vehető 12.778,270 frtot levonjuk az 1876-ra előirányzott 13.462.000 frtból, a többlet 782,721 frtra megy. Nem igazolja e többletet a szeszadó; mert a szesz nem igen bir ma kelendőséggel, s az alacsony árak és a szilva és a tengeri nagy termés csak a kis termelésre hat. Nem igazolja a czukoradó, nem a bor- és husfogyasztási adó; mert bár bortermésünk kedvező: ennek hatása annálfogva, mert a szerződések nagyobbára már megkötvék, 1876-ra alig lesz érezhető. Ha tehát e czimeken 165,000 frt emelkedést fel is veszünk: az előirányzatot 618,721 frtra vélem leszállitandónak.

A sójövedékből 1874-ben 12.482,507 frt folyt be, mig 1876-ra 13.000,000 frt van előirányozva. Nem tarthatom igazolhatónak ezen 517,500 frtnyi többletet, minthogy maga a pénzügyminister indokolása sem tart számot a kivitel növekedésére s köznépünk vagyonosodásában visszaesés tapasztalható s a marhaállomány is évről-évre apad. Biztos alapul nézetem szerint az 1874. év eredménye vehető s igy a fedezet e czimen 517,500 frttal volna leszállitandó.

A bélyegből 1874-ben 6.895,361 frt folyt be; hozzászámitván ehhez a pénzügyminister előterjesztésében ez év első felére kimutatott 318,096 frtnyi többletet s ez összeget számitásba véve az év második felére is: 7.532,154 frt az eredmény azaz: 484,086 frttal kevesebb, mint a mennyi 1876-ra előirányoztatott. Ezen 484,086 frtnyi többletet kellőleg igazolva nem látom, mert e jövedéknek az utolsó években tapasztalt emelkedéséből további folytonos emelkedésére következtetni nem igen lehet, a mennyiben korlátolt lévén az ok, korlátoltnak kell lenni az emelkedésnek is.

A marhalevelek eladásából kellő elővigyázat mellett nem vehetünk fel többet 200,000 frtnál s e szerint a bélyegjövedék czimén a fedezet 286,000 frttal volna leszállitandó.

A jogiletékekből 1874-ben befolyt a zárszámadások tanusága szerint 14.266,514 frt. Ha hozzá adjuk is ez összeghez a pénzügyminister előadásában kitüntetett készpénztöbbletet, melyet már a bélyegnél is számba vettünk 636,192 frttal: akkor az 1876-dik évi előirányzat az 1874-dik év tényleges eredményével szemben 1.516,000 frttal nagyobb, a mely összeg, ha ki is vettetik, befolyni aligha fog; s ennélfogva ha kellő elővigyázattal akarunk eljárni, a fedezetet e czimen is 844,000 frttal kell leszállitanunk.

A dohányjövedék hozott 1874-ben 25 011,790 frtot, mig 1876-ra 27.979,000 frttal van előirányozva.

A pénzügyminister indokolása szerint a dohánynak a belföldön való eladásából 25.400,000 frt váratik, tehát több, mint a mennyit 1874-ben az összes bevétel tett. A rosz termések és a dohány árak emelkedése mellett a fogyasztás fokozását nem lehet várni, s e szerint a kellő elővigyázatot tanusitva: e czimen 1,000,000 frttal szállitandó le a fedezet.

Az államvasutak és a gépgyár jövedelmei 1874-be 76.800 frtot tettek; 1876-ra e czimen 2.480.000 frt. irányoztatik elő. Ha a pénzügyminister exposéje szerint az 1875-ik év első felében elért 563.022 frtnyi többletet az év második felére is számitjuk: a többlet összesen 1.026.044 frtot tesz. Hogyan irányozhatott elő a pénzügyminister ur e czimen 2.480.000 frtot a rosz termés, a forgalom pangása és a kezelési költségek nagysága mellett is? nem igen érthető; s azért, ha a kellő elővigyázatot akarjuk alkalmazni, e czimen 880.000 frttal szállitandó le a fedezet.

Összefoglalva a fedezeti tételeket az 1874-ik évi zárszámadás eredményét és a pénzügyminister ur előterjesztésében az 1875-ik év első felére kimutatott eredményét, az 1875-ik év második

Digitized by Google

felére is számitásba vévén: ezen bár optimistikus számitás alapján a fedezeti tételek leszállitandók lennének

Az egyenes adóknál . .	3.000.000	frt
A fogy. adóknál . . .	617.721	„
A bélyegnél	286.240	„
Az illetékeknél	844.294	„
A dohánynál	1.000.000	„
A sónál	517.500	„
Az államvasut és gépgyárnál	880.000	„
Összesen . .	7.145.655	frttal.

Ehez hozzáadva egy felveendő kölcsön előzetes költségeire 2.000.000 frtot 9.000.000 jön ki, melylyel nézetem szerint az 1876-ik évi vég mérlegünk kedvezőtlenebb lesz. a t. kormány megalakultakor legalább is azon reményt tápláltam, hogy okulva a multnak mindent elsimitó rendszerén, mely pénzügyi bajainkban részes, és melyet a t. ministerelnök ur oly élénken szokott volt ostorozni, a jelenlegi közgazdászati krizis alatt az országot illusiókban ringatni többé nem fogják, és hogy a parlamenti történelmünkben páratlan óriási többséget az ország financziális teljes és mielőbbi reorganizatiójára fogják inkább felhasználni, nem pedig ily túlvérmes fedezetek megszavazására. Sajnos hogy ebben csalódtam.

Legyen szabad a direct adókra még általánosságban néhány észrevételt tenni. Hazánkban mely inkább mezőgazdasági állam, az állam jövedelmeinek egy oroszlányrésze, a direct-adókból veszi eredetét.

Ezek 1868-ban 38.761.145 frt.
1873-ban 59.611.643 „ adtak;
1876-ra 79.467.214 frttal irányoztatnak elő.

Az az 1873-ról 76-ra 19.855.571 frttal több váratik. 1868-ról 76-ra pedig 40.706.669 frttal több, a mi 1868-ról 76-ra egy 52% emelkedést teszen.

Ha tekintetbe is vesszük, hogy nemzeti vagyonosodásunk emelkedett, különösen alkotmányosságunk első éveiben, az érték emelkedése, az uj vasutak, a forgalom, üzlet és kereskedelem növekvése folytán; mégis hogy most nálunk, midőn a rosz termések, fináncziális és climaticus csapások, és nagyobb terhek miatt a nemzeti jóllét többé annyira nem gyarapodik, mit vámjövedelmeink és fogyasztási adóink apadása, és a dohánynak belföldöni elárusitásának hanyatlása világosan bizonyit, és világszerte inkább a direct adók leszállitásának mint felemelésének áramlata tapasztalható, hogy akkor direct adóink az utolsó 8 év alatti 52% növekvése daczára, még az általános jövedelmi pótadó behozatala által, ezen adóinkat ujból emelni akarja a pénzügyminister, midőn tudjuk, hogy az ország. ha fejlődési képességét nem akarjuk veszélyeztetni, ezt meg nem birja; midőn az adókátralékok növekednek: akkor nem tudom, hogy ezen rendszabály minő okokkal lenne motiválható.

A szomszéd Austriában, hol a közgazdászati crisis, épen oly annyira érezteti hatását, mint minálunk és hol az egyenes adók 1873-ban 91 millió 343.683 hoztak be. 1875-ben 87.500.000 frtra, 1876-ra 87.785,000 frttal irányoztattak elő, s igy 73-ról 76-ra 3.560,685 frttal kevesebbel vétettek föl; nálunk pedig az előirányzat szerint ugyanezen időközben 19.855.571 frttal többnek kellene bejönni, tehát az arány 23.416.254 nevekedést mutatna Austriával szemben. —

Vagy pedig ha a gyarapodó Francziaországot tekintjük, melynek összes államjövedelmei 1873-ról 76-ra 230.832 623 frankkal emelkedtek, azaz 9%-el 5 milliárd hadisarcz fizetés és ugyanennyi veszteségen kivül, melyet a nemzet vagyonában, a háboru által okozta károk tettek s 70-ről 76-ra 978 millió frankkal emelkedtek állam jövedelmei, azaz 61%-el: Francziaország mindezek daczára direct adóiban 73—76-ra csak 19 m. frankkal mer többet előirányozni, azaz 5%-el, és direct adóinak emelkedése 70-ről 76-ra 19% volt akkor: midőn nálunk 73-ról 76-ra 20 millióval emeljük direct adóinkat, az az 25%-al. — Pedig a mi állam jövedelmeink 70-ről 76-ra nem emelkedtek 61%-el.

Mindezen előadott okoknál fogva, direct adóinknak még egy ujabb általános jövedelmi adóval való emelését, midőn ezek a tőkét már is megtámadják: sem gyakorlatinak, sem a haza javára előnyösnek nem tartom, s ily körülmények között meg nem szavazhatom. Ha a catasteri revisió befejezte után, melyből 1876-ra már 1 millió jövedelem szaporulat váratik, ennek valódi szaporulat összege ki fog tünni, és jobb körülmények beálltával, az ország egy uj adóemelést inkább elbirand, vagy pedig ha még ezen 8 mill. átalános jöved. pótadóval a t. kormány biztosan fogná fedezhetni a bevételek és kiadások közötti hiányt: úgy még hozzájárulnék; de erről nem lévén az előadottak nyomán meggyőződve, részemről ahoz hozzá nem járulhatok.

A t. ház elnézéseért esedezvén hosszu ideig tartott felszólalásomért, *(Hallják)* legyen szabad azzal végeznem, hogy meggyőződésem szerint. mostani helyzetünk közgazdasági, fináncziális, administrativ és hadügyi állapotainknak teljes átalakitása után fog csak maradandóan megjavulhatni, s miután az irány, melyet ezek átalakitására a t. kormány inanguralt, e részben kellő garantiát nem nyujt: a multhatlanul elkerülhetlen hiány fedezésére más ideiglenes segélyt tartanék inkább előnyösnek az országra, mint uj adóemelés által további gyarapodásunkat megakadályozni, s azért a pénzügyi bizottság jelentéséhez ily alakban nem járulhatok. *(Helyeslés és tetzés a szélső jobboldalon.)*

Istóczy Győző: T. ház! — Ha valaki a

Digitized by Google

mult országgyülést a kiábrándulás országgyülésének —, a jelenlegit pedig a teljesen kiábrándult országgyülésnek nevezné: ezen állitása helyességét tán semmivel sem igazolhatná jobban, mintha az elmult három év budget-tervezeteit a a jelenleg tárgyalás alatt levő költségvetési tervezettel összehasonlitaná, s ezen összehasonlitásnál az önmaguktól szembeszökő különbségeket kiemelné.

Az ország valódi pénzügyi kelyzete, melyet ezelőtt három évvel tán még a beavatottaknak tekintett körök sem ismertek egész valóságában, s a mely puszta valónak teljes felismerésére három egész, vajudással teljes kritikus év volt szükséges: ma, már minden illusiótól menten, minden egyes részleteiben, mindnyájunk szemei előtt áll. Az egyik részen ápolni szeretett optimistikus s a másik részen táplált pessimistikus nézetek pedig, melyek az 1872-ik év őszétől kezdve egy ideig a közvéleményben az uralomért küzdöttek egymással, s a mely küzdelem utoljára a szélső pessimismus győzelmével végződött: — ma, szemben a teljesen felismert tényezőkkel és e leplezetlen helyzettel, a nyugodt resignátiónak engedtek helyet.

Állami önállóságunknak 1867-ben történt visszanyerésétől fogva, egy ujabbi nehéz politikai és financziális tanfolyamon estünk keresztül, a melynek előnyei, a fizetett busás tandijjal szemben, még nagyon problematikusok, és attól függnek: vajon az ez uton szerzett keserü tapasztalatok a jövőre óvatosabbakká, körültekintőbbekké tettek-e? vajon erőink tulbecsülésének hibájából s egyéb természeti gyarlóságainkból kigyógyitottak-e bennünket? s főleg pedig, vajon a saját hibáink által okozott bajokat egyátalán képesek leszünk-e helyreütni s ehhez lesz-e elég szilárd akaratunk?

Én azt hiszem t, ház, hogy a mi az akaratot illeti, az nálunk teljességgel nem fog hiányozni; s e részben a sokat csalódott nemzet, mely a hazát fenyegető, komoly veszélyek láttára majdnem teljesen elnémitotta a lefolyt választások alatt a megszokott mély nyomu pártküzdelmet, s az ország sulyos bajainak orvoslására bizalommal küldött ide bennünket, e házban nem fog megcsalatkozni.

Azon másik kérdésre, kogy a dolgok jelen állásában képesek leszünk-e az országot jelen válságos helyzetéből kiemelni: már sokkal nehezebb a felelet; mert az e részbeni eredmény sokkal több tényező létezésétől és közreműködésétől függ, semhogy a kedvező eredmény minden garantiája már ma kezeink közt lenne.

Ezen garantiák egyik legfőbbike az, hogy kormányunk necsak formailag, hanem tényleg is, valódi parliamentális, erős kormány legyen; a mely, felelőség nélküli külső befolyásoktól magát megvédeni tudva, magas felelőssége érzetében, a vezérszerepet kezeiből kicsavartatni pillanatra se engedje, s önmagával és czéljaival tisztában, a ház és a nemzet túlnyomó többségére támaszkodva, az erőteljes initiativát biztos kézzel vigye.

Hogy jelenlegi kormányunk e feladatainak szinvonalán áll, s hogy ekkép a siker egyik főgarantiáját birjuk jelenleg: arra nézve döntő bizonyiték egyebek közt a jelenleg tárgyalás alatt levő költségvetési tervezet is.

Ugyanis a kormány az előirányzat felvételénél nem tekintette önmagát egy alkudozó félnek, a ki azt hiszi, hogy a parlamenttel szemben minél többet kell követelnie, — s a parlamentre s ennek pénzügyi bizottságára hagyva azon gondot, hogy ezek viszont minél többet alkudjanak le, hogyha tudnak; — hanem a kiadások leszállitásánál általán véve elment önmaga azon határokig, a hol, a tényleg létező institutiók mellett, az államorganismus rendes működhetésének érdeke megállapodást követel; a bevételi előirányzatot pedig nagyban és egészben önmaga lehetőleg reális alapokra fektette.

De más részről a kormány azon másik végletbe sem esett, hogy a kezdeményezésről lemondott volna, s a parlamentet, vagy ennek pénzügyi bizottságát kérte volna fel a mentő ténynek kitalálására s ügyvitelére.

A kormány ezen correct eljárása mellett nagyon természetes, hogy a pénzügyi bizottság teendői ezuttal meglehetős szük körben mozogtak, s hogy a bizottság a legszigorúbb birálat mellett sem volt képes, a kormány által előterjesztett költségvetési tervezetet végeredményeiben lényegesen módositani.

Ily előzmények után vajmi kevés reménységgel kecsegtethetjük magunkat arra nézve, hogy a jelenleg folyamatban levő budget-vita a jövő év költségvetésének mérlegét a kormányi előterjesztésben s illetőleg a pénzügyi bizottság jelentésében felállitott mérlegnél jóval kedvezőbbre fogná változtathatni; s igy, államháztartásunk végleges rendezése iránti reményeinket azon időre kell halasztanunk, a midőn, kapcsolatban az initiált vagy a megoldás többékevésbbé előhaladt stádiumában levő nagy nemzetgazdászati és pénzügyi kérdések sikeres megoldásával a t. kormány által a költségvetési indokolásban is hangsulyozott és a kevéssel ezelőtt benyujtott törvényjavaslatokban tervezett közigazgatási és pénzügyi kezelési reformok kedvező hatásai éreztetni fogják magukat.

Mindenesetre sajnos jelenség az, hogy közigazgatásunk reformját első sorban financziális szempontból kell sürgetnünk és eszközölnünk; de ez csak szintoly sajnos jelenség, a mint más részről fölötte visszás állapot az is, hogy állambevételeink fokozása fiscális érdekének igen sok esetben a különben is hathatós ápolásra szorult

Digitized by Google

nemzetgazdászati érdekek rovására kell érvényesülnie. Mindkét tekintetben azonban a helyzet kényszerüsége előtt meghajolnunk kell.

De, ha már ott vagyunk, hogy közigazgatási és nemzetgazdászati érdekeinket a fiscális szempont dominálja; s ha e szerint a financiális tekinteteket nyomasztó pénzügyi helyzetünk még ott is tulsúlyra juttatni parancsolja, a hol azok nemzetgazdászati életérdekekkel jönnek összeütközésbe: akkor elengedhetlen kötelességünk, hogy oly uj bevételi forrásokat és lehető kiadási megtakaritásokat, melyeknél ugy a financziális, mint a nemzetgazdászati érdekek véletlenül nemcsak hogy karöltve járnak, de sőt a hol a nemzetgazdászati tekintetek még egyenesen követelik is a financziális szempont megóvását: figyelmen kivül és felhasználatlanul ne hagyjunk akkor, a midőn eddigi, a kelleténél tul igénybe vett bevételi forrásaink már is apadóban vannak.

Ilyen uj bevételi forrás lenne egy behozandó börzeadó, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely adónemnek a német birodalomban legközelebb leendő életbeléptetése iránti törvényjavaslat már a szövetség-tanács előtt fekszik, s mely ügy a mult hó 27-ki német trónbeszédben is hangsulyoztatott. Pedig a német birodalomnak ezen adóforrás jövedelmeire bizonyára kevesebb szüksége van, mint nekünk a mi viszonyaink között; s a berlini, frankfurti s a t. börzék korán sem játszottak oly szomoru szerepet Németország közgazdászati életében: mint játszottak a budapesti, bécsi s a t. börzék minálunk. *(Helyeslés.)*

Felhozatott érvül ez adónem ellen, hogy behozatala a kereskedelemre káros hatással lenne. Holott a közelmult idők tapasztalatai épen arról győztek meg bennünket, hogy egyenesen a börze volt az a főfaktor, mely a kereskedelmen a legérzékenyebb sebeket ejtette. De egyébként is, ugyanazon érv alapján, egyéb adónemeken kivül, még a váltóbélyeget is — és pedig ezt sokkal több joggal — eltörölnünk kellene; a mire pedig bizonyára egyikünk sem gondol.

Azon aggodalom ellenében pedig, hogy a börzeadó behozatala a börze látogatóinak tovaköltözését vonná maga után: megjegyzésem az, hogy mérsékelt bélyegdij mellett, mint a milyen a német birodalomban is terveztetik, ettől tartanunk legkevésbbé sem kellene; az a cosmopolita pedig, a kit egyedül csak az köt e földhöz, hogy szerencsejáték ügyletei után a szükségben levő állampénztár részére 5 vagy 10 kr. bélyegdijat fizetnie nem kell: az a cosmopolita az ország és a közügy érdekében jobb, hogyha ma, mintha holnap hagyja el határainkat.

Igaz, ezen czim bevételeinek összege iránt, több oknál fogva, nem táplálhatnánk valamely fölötte vérmes reményeket már csak azért sem, mert a börze aranjuezi szép napjai ez idő szerint letüntek. De a behozandó börze-adónak, egy, a mi viszonyaink közt épen nem megvetendő financziális bizonyos előny mellett, még az a megbecsülhetlen nemzetgazdászati előnye is meg lenne, hogy hathatós praeventiv eszközül szolgálna ismét bekövetkezhető börzei saturnáliák megelőzésére, vagy legalább mérséklésére, a mely a közel multban átélt saturnáliák utóhatásait keservesen érzi mai nap is az ipar, kereskedelem, földmivelés, érzi az állampénztár s érezzük mindnyájan.

És én azt hiszem, t. ház, hogy ha mi, a haza iránti polgári kötelességeink érzetében, nyugodtan viseljük a jelen nyomasztó viszonyok között a felemelt adókat, készséggel elviseljük a különfélébbnél különfélébb ujakat, még az olyanokat is, a melyek hatása alatt, mint a fegyver- és a vadászati adónál, a vidéken ugy személy- mint vagyonbiztonságunk nem egy veszélynek van kitéve: akkor mi privilegiumokat senki részére nem osztogathatunk. *(Helyeslés.)*

Továbbá, egy nevezetes megtakaritást tartok lehetőnek kamatgarantiát tettleg élvező vasutainknál, a melyek e czimeni szükségleteire az igen t. pénzügyminister ur költségvetésében, a rendkivüli kiadások között, kerek összegben 15 millió forint van felvéve.

Az e czim alatt költségvetéseinkben „előleg“ név alatt szerepelő összeget, tekintettel ezen vasutak jövedelmezőségi viszonyaira s ezek lassankinti javulásának a legtöbb pályánál, szerfölött szerény voltára, bizvást tekinthetjük „végleges kiadásnak“; mert ezen javulás az engedélyokmányokban kikötött 90 év alatt is bajosan, néhány évtized előtt pedig semmiesetre sem fog végbemenni oly mérvben, hogy ezen vaspályák az állami kamatgarantiát legalább némi részben igénybe ne vegyék; annál kevésbbé pedig oly mérvben, hogy a papiron évenkint 4% kal kamatozó állami előleget a bevételi többletből valaha visszafizethetnék. S ekkép egyszersmind, ha a biztositéki kiadást actuális magasságában nem is, de magát a tételt bizvást felvehetjük a költségvetési ordináriumba.

Mielőtt az e vasutaknál lehető kiadási megtakaritások kérdésének részleteibe bocsátkoznám, álláspontom megjelelése czéljából szükségesnek tartom mindenekelőtt kijelenteni, hogy én elvben a feltétlen államvaspályarendszernek hive vagyok; és szilárd meggyőződésem az, hogy a vaspályakérdésnek nemcsak nálunk, hanem átalában is, egyedül kielégitő végleges megoldása az leend: ha az állam idővel minden vaspályát magához váltani s kezelni fog.

Én a vaspályát a postával és távirdával egy és ugyanazon szempontból tartom megbirálandónak. Valamint ezek, ugy a vaspályák is oly mélyen belenyulnak az állam és birodalom életébe, azok politikai és gazdászati és sociális tekintetben oly döntő szerepet játszanak napjaink-

Digitized by Google

ban, hogy azokat egyes társulatoknak s az ezek megett álló érdekconsortiumoknak — a tapasztalás tanusága szerint — az állam által csak nehézen, ha egyátalán paralysálható önkényére bizni, egyértelmü az állam által legfontosabb feladatainak koczkáztatásával.

Napjainkban, a midőn az állami és társadalmi feladatok között a theoria oly szoros határvonalat iparkodik vonni s az állami teendőket, szemben a sociális teendőkkel, a lehető legszükebb körre szoritani törekszik: már magának a következetességnek is elengedhetlen követelménye, hogy viszont az olyan feladatok, a melyek benső lényegük szerint tulajdonkép az államhatalom körébe valók: ennek ressortjába tartassanak.

Ezen szempont már az egész civilisált világban feltétlenül érvényesült a postánál s érvényesül a távirdánál, a mely utóbbi még az 1870-ik év előtt Angliában a privát vállalkozásnak volt fentartva, s a hol az állami kezelés előnyei, szemben a társulati kezeléssel, ma már mindenki által elismertetnek.

A vaspályákat illetőleg már nagyobb az ingadozás. Ennek főoka nézetem szerint abban rejlik, hogy azok épitésére oly horrendus összegek voltak szükségesek, hogy ezen összegek előteremthetésének lehetőségére, az államadóssági rendszernek a mult évtizedek alatt volt relativ fejletlensége mellett, az egyes kormányok gondolni sem mertek. Ehhez járultak a szabadkereskedési iskolának a vaspályákra is minden áron ráerőszakolni akart tanai, a melyek segélyével a vaspályák azon ürügy alatt, hogy az állam azokat oly jól mint a magánosok, kezelni nem képes: a „szabad gazdászati mozgalom" jelszava alatt a magán vállalkozás részére vindicáltattak. *(Helyeslés.)*

A többi között ezen okoknak köszönhetjük azt, hogy az ötvenes években monarchiánkban, akkor az állam által épitett összes vaspályák, a melyek közül bennünket közvetlenül az osztrák állam-, a déli- és a tiszavidéki vaspályák érdekelnek: az állam birtokából és kezeléséből egyes társulatok kezeibe jutottak; s az ekkép gyakorlati alkalmazást nyert ferde vasuti politikának következménye lőn az is, hogy utóbb, ugy a provisorium, mint az alkotmányos időszak alatt egész a mai napig — a 140½ mfld magyar kir. államvasuthálózatot kivéve — összes vasutaink magán társulatok által épittettek és kezeltetnek.

Daczára azonban az ekkép majdnem kizárólagos érvényre emelt ferde vasuti politikának, a vasutak inhaerens állami természetének principiuma az engedélyokmányokban határozott és tényleges kifejezést és megerősitést nyert azon kikötés által, hogy a pálya 90 év elteltével ingyen megy az állam tulajdonába és hogy az első 90 év elteltével joga lesz azt a kormánynak magához váltani.

És most szükségesnek tartom itt mellesleg megjegyezni, hogy mindezeket korántsem puszta theoretizálási hajlamból hoztam fel; hanem ezen előleges fejtegetéseim czélja pusztán és egyedül az, hogy a vaspályakérdésre nézve a sajtó által ferde irányban informálni szokott közvéleménynek alkalmat szolgáltassak arra, hogy a vasuti kérdés további részleteire nézve teljesen objectiv, helyes itéletet hozhasson. Mert sajnos, de köztudomásul való tény az, hogy lapjainkban — teljes tisztelet a dicséretes kivételeknek — legkivált a vasuti ügyekre nézve, a magán és consortiális érdekek rendszerint könnyebben találtak és találnak kifejezésre, mint a valódi államérdekek; s ez okból is, eddigi kormányunknak annál nagyobb tagadhatlan érdemül rovandó fel az, hogy a sajtóban már annyiszor megzendült ama Syrenhangoknak, melyek a királyi államvasuthálózatot, — voltaképen nagyon természetesen csak a jövedelmezőbb északit — jóakarólag eladni tanácsolták, — ellenállani tudtak; *(Élénk helyeslés.)* s igy az állam részére megőrizték azt, mintegy crystallisationális pontot, a mely egy, érdekeinknek jobban megfelelő vasuti politika biztos kiindulási pontjául és szilárd alapjául szolgálhat. *(Helyeslés.)*

Noha azonban, — a mint előbb is kijelenteni szerencsém volt, — én a feltétlen államvaspályának hive vagyok: mindamellett legkevésbé sem akarok idealistikus politikát követni azzal, hogy valamennyi — még a kikötött államgarantiát tényleg igénybe nem vevő, avagy kamatgarantia nélkül épitett vaspályáinknak is, — az állam részéről már ma leendő megvétele mellett plaidirozzak. Mert igaz ugyan, hogy a kamatgarantiát tettleg élvező vasutaink részvényei és elsőbbségi kötvényei lényegileg és tényleg ugy sem mások, mint speciális hypothekával ellátott államkötelezvények; s igy azoknak állampapirokkal való kicserélése magában véve, az államra nézve semminemü ujabb megterheltetéssel nem járna; — mindamellett ma, a midőn államháztartásunk végleges rendezése czéljából hitelünket a nagyszabásu pénzügyi operatiók egész sorozatára kell készen tartanunk: államadóságainknak egyéb czélokból való, habár csak puszta névleges szaporitásától is óvakodnunk kell. *(Helyeslés.)*

Annál kevésbbé gondolhatnánk pedig jelenleg a kikötött államgarantiát tényleg igénybe nem vevő, avagy kamatgarantia nélkül épitett vasutaink megvételére: mert ez — a jogi nehézségeket nem is emlitve, — az államnak valóságos ujabbi nagy megterheltetésével járna.

Javaslatom tehat csupán a kamatgarantiát tettleg igénybe vevő vasutainkra vonatkozik s e javaslat abból áll, hogy ezen vaspályák, a

Digitized by Google

tulajdonjognak továbbra is az illető társulatoknál leendő maradása mellett, állami kezelés alá vétessenek ugy, amint Poroszországban és Bajorországban több száz mrtfd hosszuságu magán vaspálya az állam által igen jó sikerrel kezeltetik. *(Élénk helyeslés.)*

Ezen vasutak állami kezelés alá vétele az egyes társulatok közgyülései részéről áthághatlan akadályokra bizonyára nem találna; mert ugy a részvényesek, mint a prioritások birtokosainak utóvégre is, legfőbb érdeke az, hogy papirjaik után a kikötött kamatot pontosan megkapják. Erre nézve pedig az állami kezelés sokkal nagyobb garantiát nyujt az egyébkint is különféle esélyeknek kitett társulati administrátiónál. *(Helyeslés.)*

A mi pedig az egyes vasutigazgatóságok személyi kérdéseinek nehézségeit illeti, a mely nehézségek e terv gyakorlati kivételének direct, avagy indirect módon netán utjában állanának: ezen nehézségeket, a használható erőknek az állam által leendő további alkalkalmazása mellett, minden jogosult érdeket kielégitőleg, könnyen megoldani lehetne.

De ha ezek szerint világos, hogy a kamatgarantiát tettleg igénybevevő vaspályáknak állami kezelés alá vétele az egyes társulatoknak nemcsak hogy sérelmével nem járna, de sőt ugy a részvényesek, mint a prioritások birtokosai jogának csak fokozottabb biztositását vonná maga után: ugy másrészről tény az, hogy ezen rendszerváltoztatásból az állam ugy financiális, mint forgalmi politikai tekintetben csak nevezetes előnyöket huzna,

A financiális előny ugyanis a mellett, hogy e rendszerváltoztatás az államnak semminemü ujabbi, sem formai sem valóságos megterheltetesével nem járna már csak azon okból sem: mert ezen vasutak eddigi brutto-jövedelme saját kezelési kiadásaikat fedezi,— ismétlen, a financiális előny abban állana, hogy ezen mintegy 380 mfd hosszu vasuthálózatnak a kir. államvasutak hálózatába leendő beolvasztása és ezek igazgatósága alá helyezése mellett, a központi igazgatási költségek igen nagy mérvben leapadnának; az azokra vonatkozó költségvetési felvétel s illetőleg megállapitás pedig ugy, a mint jelenleg a kir. államvasutakra nézve történik: közvetlenül a közmunka és közlekedésügyi ministerium és a parlament által eszközöltetvén, a költségvetés, a szolgálat valamennyi ágát illetőleg, a tényleges szoros szükségletnek bizonyára megfelelőbben és a takarékosság elvének sokkal szigorubb keresztülvitele mellett állapittathatnék meg, mint ahogy az eddig történt, és pedig már csak azon egyszerü elvnél fogva is, hogy „több szem többet lát.“ *(Helyeslés.)*

Egyedül ezen rendszer mellett lenne lehető az is, hogy a divatban levő titkos refactiák és a szabadjegyek illetéktelen engedélyezéseinek is, *(Élénk helyeslés)* amely egyes egyéneknek engedett kedvezmények ezen vasutaknál csak az államkincstár megröviditésével és az adózók jogtalan terheltetésével járnak, *(helyeslés)* egyszermindenkora gyökeresen eleje vétetnék; nem is számitva azon nevezetes üzleti kiadási megtakaritásokat, melyek az egységes kezelés természetéből folyólag, a teljesebb kocsi kihasználás és a többi, eszközölhetők lennének.

Mindezen tekinteteket egybevetve, valamint azon körülményt is számbavéve, hogy miután ezen vasutak ily módon leendő összpontositása mellett, az egyes vonalrészek forgalmi szükségletei könnyebben áttekinthetők, azok üzlete a tényleges valódi szükség mérvére lenne szoritható: én azt hiszem, hogy ezen 380 mfd hosszu vasuthálózatnál évenként körülbelől egy millió forint kiadás megtakaritható lenne.

Ezen nagymérvü kiadási reductió lehetőségének bizonyitékául felhozható lenne még a kir. államvasutak példája is, a melyeknek relativ szükkörében is, a hol természetesen az általam kifejtett momentumok legtöbbje alkalmazást sem nyerhet: az igen t. közmunka- és közlekedési minister ur költségvetésénél, indokolása szerint a jövő évben 200.150 forint üzleti kiadási megtakaritás eszközöltetik, s ez összegen felül még további kiadási megtakaritások is helyeztetnek kilátásba.

Pénzügyi helyzetünk éppen nem olyan, hogy évenként körülbelül egy millió forintnyi fölösleges kiadást tehetnénk; s ha már a deficit némi mérséklése czéljából az adóterhet majdnem az elviselhetlenségig sulyositanunk kell, s a közadministratió valemennyi ágánál minden kigondolható kiadási reductiót eszközlünk: eszközöljük a lehető reductiót a kamat garantiát tettleg élvező vasutainknál is, a mely vasutak garantiális szükségleteire a költségvetési tervezetben felvett 15 millió forintyi roppant összeget csakis az általam jelzett uton és módon lehetne némileg csökkentenünk.

A mi továbbá a kamat garantiát tettleg igénybevevő vaspályaink állami kezelés alá vételének forgalmi, politikai s ezáltal közvetve nemzetgazdászati előnyeit illeti: e részben elégséges az egységes kezelést a mostani széthuzó, külön s részben ellentétes érdekeket képviselő és szétforgácsolt társulati kezeléssel szembe állitanunk.

E rendszer változtatással s egyuttal gyökeresen és végleg megoldva lenne a garantirozott vaspályák fölötti majdnem teljesen lehetetlen pontos állami felügyeletnek és ellenőrzésnek kérdése is, s jövőre ezen vaspályáknál is kizárólag és egyedül az államérdek és a nagy közönség érdeke lenne irányadó. *(Helyeslés.)*

De az állam ekkép 140 mértföld hosszu vonal helyett mintegy 500 mfd hosszu kiterjedt hálózat fölött rendelkezvén, a még fenmaradó bármi ha-

Digitized by Google

talmas magán vasutak, saját érdekükben is, bizonyára óvakodni fognának az állammal ujat huzni, s a mostani viszonyok mellett a kir. államvasutakra nézve, — az általam kifejtett rendszer mellett azonban egyedül önmagukra ama magán vaspályákra nézve ruinosus concurentiaharczot folytatni.

E helyütt lehetetlen, hogy az u. n. vasuti csoportositás kérdését is meg ne érintsem. S a midőn ezt teszem: nem lehet szándékomban ama concret vasuti csoportositási kérdés taglalásába bocsátkozni, a melyre nézve a t. kormány, a délnyugoti pályákat illetőleg, actiót kezdeményezett. Nem lehet pedig szándékomban már csak azon okból sem: mert ezt opportunusnak még azon esetben sem tartanám, ha ezen actió részletei felül tudomásom lenne, a mi pedig nincsen. Hanem én e kérdést egész átalánosságban veszem szemügyre.

Ezen elvi kérdéssel szemben már csak azért is szükséges állást foglalnunk: mert az osztrák kormány jobb ügyhöz méltó buzgalommal törekedik a szükségben szenvedő galicziai és csehvasutak szándékolt fusionálásával és csoportositásával, a monarchiában egy uj vasuti politikát inaugurálni akarni; a mely eljárás mint példa könnyen reánk is befolyást gyakorolhatna.

Mindezen csoportositási kisérletek azonban mindeddig hajótörést szenvedtek, s igy nem lehetlen, hogy a jövő években Ausztriában épiteni szándékolt kiterjedt államvaspálya-csoportozat az államvaspálya-rendszernek további kifejlődését fogja maga után vonni.

A mi már most a mi vasutaink csoportosulásának kérdését illeti: én azt hiszem, hogy a mai viszonyok között az állam ujabbi megterheltetése nélkül nehezen akadna erre vállalkozó; mi pedig nem vagyunk jelenleg azon helyzetben, hogy garantirozott vaspályáink sokoldalu szükségleteit még egy ujabbi hitellel is szaporithatnánk.

S másrészről forgalmi politikai tekintetben mi lenne ama csoportositásoknak következménye? Az, hogy néhány uj hatalmas vasuti társulatot teremtenénk, s igy csak szaporitanók azon vasuti hatalmasságaink számát, a melyekkel eddig sem birtunk.

És ha már feltesszük egyes garantirozott vasutainkról, hogy az ily csoportositások eszközlésénél készek lesznek individualitásaikat feladni: annál biztosabban feltehetjük róluk, hogy vonalaik állami kezelésébe beleegyeznek; a mely módozat mellett mint külön társulatok továbbra is fenmaradnak, s vonalaik tulajdonjoga egyelőre kezükben marad.

A garantirozott vaspályákat saját kezelés alatt tartó államnak pedig a pénzügyi viszonyok jobbrafordultával csak egy lépést kell előbbre tennie, s ezen vaspályák végleges beváltásával complicált vasuti kérdéseink legnagyobb része gyökeres megoldást nyerendett. *(Helyeslés.)*

Mielőtt fejtegetéseimet befejezném, nem mulaszthatom el még azon megjegyzést tenni, hogy kamatgarantiát tettleg élvező vasutainkat szemben az évi 15 millió frt garantiális összeggel és jelenlegi pénzügyi helyzetünkkel egészen más szempontokból kell megbirálnunk ma, mint a mely szempontok azok keletkezésének idején tényleg érvényben állottak.

Hogy ugyanis kormány és törvényhozás, e vasutak engedélyezése korában azok leendő jövedelmezőségének mérve iránt minő illusióknak adták át magokat s ezen illusiók minő frappans contrastot képeznek ama vasutak mai viszonyaival szemben, arra nézve elégséges a tiszavidéki vaspályatársulat tartozása törlesztéséről szóló 1868-ik évi 51 törvényczikk 5-ik §-át idéznem, amely szakasz következőleg szól:

„5-ik §. A pénzügyminister megbizatik, hogy terjeszszen elő a legközelebbi országgyülés alatt törvényjavaslatot, egy a kamatbiztositásból e r e d h e t ő fizetések fedezésére szolgáló t a r t a l é k a l a p r ó l, melynek megalapitására a 2-ik §-ban emlitett részvények (t. i. az 5 309,000 frt névérték erejéig az állam részére kibocsátott tiszavidéki vaspálya részvények) fognak szolgálni."

Ez is egy ujabb bizonyiték arra nézve, hogy a lényegesen megváltozott viszonyok mellett ezen vasutakat illetőleg az eddigitől lényegesen elütő politikát kell követnünk.

S végül — ha mindezen érvek sem lennének elégségesek arra, hogy a kamatgarantiát tettleg élvező vasutainknak állami kezelés alá vételére elhatározzuk magunkat, s ha e lépés ellen netán az eljárásnak szokatlan volta hozatnék fel érvül: ugy bátor vagyok emlékezetbe hozni, hogy ezen esetleges lépésünkkel egyátalán nem vindicálhatnók magunknak a legelső initiativa dicsőségét; mert — a mint már korábban is megjegyezni szerencsém volt: ebben bennünket többi között a poroszok és bajorok és pedig kitünő sikerrel már jóval ez előtt megelőztek.

És ha emellett még azt látjuk, hogy a különben a magán vaspálya rendszerhez oly szivósan ragaszkodó osztrák kormány is a jövő években az államvaspályák egész sorozatának kiépitését veszi foganatba; ha továbbá rá gondolunk azon nagymérvü mozgalomra, a mely épen most Németországban ugy a sajtó, mint az e részben mérvadó egyéb körök által megindítva és táplálva, a 23·823 kilométernyi hosszu összes németországi vasuthálózatnak a birodalom által vétel utján leendő beváltását és összpontositott állami kezelését czélozza; — s ha ezen mozgalom közben az egyik e részben bizonyára legcompetensebb organum: a német kereskedelmi

Digitized by Google

gyülésnek állandó bizottsága Berlinben csak pár héttel ezelőtt határozatkép kimondotta, hogy: „a német vaspályáknak a birodalomra való szállása a kor követelménye és egy rationális vasuti törvényhozásnak szükséges előfeltétele:“ akkor t. ház én azon meggyőződésben élek, hogy tényleg államgarantiát élvező vasutaink kezelésének az állam által való átvételével, amint egyrészről sem a tudomány legujabb álláspontjával, sem a korszellemmel, sem az előrehaladottabb nemzetek által szerzett tapasztalatok utmutatásaival összeütközésbe nem jövünk: ugy másrészről az általam jelzett vasuti politika a mi specialis viszonyainknak, szükségleteinknek és jelenlegi pénzügyi helyzetünknek legjobban megfelel. *(Helyeslés.)*

Ezekben akartam t. ház a jövő évi költségvetési tervezetre vonatkozólag igénytelen nézeteimet előadni s egyuttal sulyos pénzügyi helyzetünk némi enyhitésére czélzó javaslataimat, ezuttal irásba foglalt concret inditvány, avagy határozati javaslat benyujtása nélkül kifejteni. A melyek után kijelentem, hogy a jelenleg tárgyalás alatt levő költségvetési tervezetet általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. (*Élénk helyeslés és éljenzés.*)

Balogh Károly: T. ház! Méltóztassék kegyesen megengedni, hogy a t. kormánynak a pénzügyministeri exposében feltárt pénzügyi politikájára, az 1876-iki államköltségvetésre, a helyzet és a tárgy komolyságának megfelelő tárgyilagossággal én is lehető rövidséggel adhassam elő nézeteimet, észrevételeimet.

Az ország helyzetéről azt mondja a ministeri exposé: három év óta ismerjük csak helyzetünket, három éve, hogy öszhangzásban egyesül minden hazafi kivánata az államháztartás rendezése körül, hogy erre nézve történtek és pedig a viszonyoknak megfelelő lépések, de hogy a czél elérve még nincsen, és hogy el nem érettett a czél: azt az exposé nem a történt lépések elégtelenségének tulajdonitja.

Mindjárt az első pontra azt kell megjegyeznem; hogy az országgyülésnek 1869-ik év óta maig folyó naplói, különösen az 1870-iki költségvetés ellen beadott ellenzéki javaslatok megdönthetlen tanuságot tesznek arról: hogy az ország közjogi ellenzéke, mely 1875-ik évi februárig itt e házban tekintélyes, az országban jelentékeny elemekben volt képviselve, indokoltan és következetesen ellenezte mindazt, mi ellenzése daczára törvénynyé vált, mi az ország jelen aggasztó helyzetét előidézte.

Hogy az országban s itt e házban mindenki ohajtotta a megbomlott államháztartás rendezését, azt kétségbe vonni nem lehet. Azonban az államháztartás rendezése körül tett lépéseket már keletkezésüknél sem tartotta az ellenzék czélhoz vezetőknek, egyedül azon okból; mert az alkotmány életjogával a pénz és vér feletti szabad rendelkezéssel nem birtunk, mert szerves haladás helyett, nem téve beható contemplatio tárgyává azon megkerülhetlen kisérletet: „quid valeant humeri quid ferre recusent“: egyedül a nemzetnek anyagi gyarapodásában, ingatag alapokon keresték a czélt.

E czél pedig egyedül és éltető factorai nélkül állitatván fel, maga is hibás; a lépések, melyek ahoz vezettek ingadozók, tényezői helytelenek levén: mi volt természetesebb mint az, hogy a nemzet saját állami létezésének feltételei jöttek kérdés alá.

Europa országainak államfejlődési és alkotmányos institutióinak történelmét behatóbb figyelemmel kisérve, az europai közvélemény alakulását tanulmányozva, lehetetlen fel nem ismernünk, hogy az európai közvélemény realis alapokból indulva ki, állami existentiánkat s feltételeit valódi értékök szerént birálja meg.

Önmaga t. pénzügyi minister ur is azt mondja: hogy mi, mint állam, nem csak élni, hanem állami existentiánk feltételeivel együtt fejlődni, és institutioinkat a haladás szinvonalán megtartani is akarjuk.

Már most, ha mi államgazdászati érdekeink végett, vagy rendkivüli államviszonyok nyomása alatt, hitelünkkel a nagy világ pénzpiaczain negotiálni akarunk: vajon a pénzvilág, melyhez fordulunk, nem alkotmányos államiságunk szerves feltételei, politikai institutióink probált életrevalósága, természetes fejlődési képessége, szilárdsága, mint a politikai stabilismus és megbizhatóság garantiai alapjain fogja-e hitelünk becsét mérlegelni? Nem fogja-e számba venni kiegyezési törvényünk azon susceptibilitását, mely szerint a delegationalis törvényhozás három factorai közül kettőnek egyetértésétől függ államháztartásunk egyensulyát akkor paralysálni: midőn tetszik, vagy legmenthetőbb esetben, midőn azt a mi érdekeinkkel talán nem épen concordans viszonyok szükségessé teszik? ezeket csak azért érintettem, mert álláspontomat illustrálják, melyen igazolni akarom hogy a közösügyi törvény revisiója nálunk, nem csak előtérben nem áll hanem most is oly égető kérdés: mint volt ezelőtt.

Institutioink megalkotásánál, örökös fluctuatióinkkal csekély politikai, államgazdászati és administrativ életrevalóságot tanusitottunk.

A mult országgyülés tényező többsége és kormánya tehát, nem számolva az időnek, az országnak élő viszonyaival, politikai gyengeségeivel, nem ismerve és tulbecsülve anyagi képességét s erejét: készületlen, idő előtt lépett szédelgő magasságra fokozott hiteligényeivel a pénzvilág közvélnményének sorompói elé.

S a pénzvilág hitelállásunk feletti deliberatuma lett: egy 153 milliós kölcsön, 16 % és

Digitized by Google

illetőleg 14 % százalék árfolyami veszteséggel 6 % kamat, 2 % költségterités, 2 % bizományi dij mellett, öt évi lejárattal kaptunk 112,400000 frtot, visszafizettünk pedig 160, s ha az arany agiója emelkedik, 200 millió forintot.

Ez a continensen a legdrágább államkölcsönök egyike, és mindenre, csak hasznos közgazdászati investitiókra nem való.

E kölcsön adta meg országos hitelünknek az utolsó döfést.

Mindezek tehát, miket rövid körvonalokban előadtam, képezik helyzetünk válságos forrásait. Ezen tényezők azok, melyek a világ pénzpiaczain az ország hitelét, itthon pedig a törvényhozás és a kormány iránti bizalmat gyengitették.

Adja Isten, hogy csalódjam; de mindeddig a nemzet bizalom nyilvánitásának csak első felvonását láttuk, a dráma cselekvényei pedig rendesen az utósóban bontakoznak.

E drámában a nemzet lelkesedése és áldozatkészsége képezi a cselekményt.

Bevárjuk a bontakozást!

Most t. k. ház! nyomon követve a ministeri előterjesztés tárgyi sorrendjét, reflexióba veszem azon nagyszabásu átalános törvényhozási administrativ politikát, mely egy részről az államszervezet minden rétegén át, megoldásra akarja vezetni belkérdéseinket s az államháztartás rendezését; más részről elvontan a pénzügyi rendeleti alkotásoktól, az egész államszervezet combinált reconstructiójára, államgazdászati alapokra fogja fektetni, s eképen eltávolitani a helyzetet dominálo crizist.

Ezek nagy szavak és én megdöbbentem e nagy horderejü ministeri rogatio előtt.

Midőn azonban ez irányban behatóbban nyilatkoznám, meg kell emlitenem, hogy államgazdászat és pénzügyi közigazgatás egymással rokon, de különböző két factor. Ugy látszik, hogy az államélet e két törvényhozási és administrativ nagy faktorainak hatalmi és müködési köreik demarcatiói fölött nem voltak tisztában maguk magukkal pénzügyeink intézői. Kitetszik és következik ez abból, hogy mig egy részről a pénzügyi közigazgatás mint része az egyetemes államszervezetnek, mely egyedül az állambevételek és forrásai gondozására és igazgatására van hivatva, tulterjeszkedve az élet és tudomány által kijelelt határokon, államszervezeti és tulterjeszkedő hatóságával nagy mérvben rendeletileg intézte az államháztartás feladatait; addig más részről a törvényhozás elmulasztotta az államháztartás kiadásai részének államgazdászati feladatát is egyszersmind cultiválni.

Igy történt azután, mint az exposé mondja; hogy mindig elvettek a néptől, de nem adtak, hogy állandóan vehessenek.

Teljesen meg vagyok győződve, hogyha egyik is, másik is felfogta és betöltötte volna, egyik közigazgatási, másika államgazdászati rendeltetését, s a bevételek és kiadások gondos és birálatos mérlege nélkül nem vállalkoztak volna az ország erejét meghaladó államgazdászati befektetésekre, költséges államintitutiok alkotására: az ország jelen válságos helyzete soha be nem következhetett volna.

Ennek előrebocsátásával kimutatom, hogy azon eszközök, melyek négy szakaszban felhozatnak, oly alkalmazásul, minőben azt a ministeri előterjesztés javaslatba hozta, nem fogják államháztartásunk egyensulyát helyreállitni, sem ezen egyensuly fennmaradását biztositni; mert az államnak és existentiájának sok vitalis érdekét sértik.

Az államjövedelmek fokozására, azon kérdéseknek megoldására nézve, melyek közállapotaink javulását, az anyagi érdekek, az adóképesség fejlesztését eredményezik, áldozatok elviselésére képesitnek, — ugymond az exposée — a munka meg van inditva az egész vonalon.

Meglehet! de azokhoz, mert részletekben előterjesztve nincsenek, sőt elvi általánosságban is alig vannak aképen felemlitve, hogy magunkat tájékozhatnánk, jelenleg, noha épen a budget birálatának fő tárgyát képezik: tüzetesen hozzá szólni nem lehet. Igaz ugyan, hogy a ministeri exposé igen sokszor emliti az adóképesség fejlesztésének szükségét; de a czélból abban semmiféle államgazdászati speculatió nem foglaltatik.

A bank, valuta ügyek és a vámszerződés revisiója kérdéseit, mint olyanokat állitja ugyan oda, melyek az adóképesség emelésére okvetlen ki fognak hatni; de épen ezekről azt mondja t. pénzügyér ur, hogy a két elsőre nézve folynak a tárgyalások, azonban azoknak törvényhozási előleges megbeszélése, kivált ha akadémikus discussióvá fajulna, árthatna a kedvező megoldásnak. Tehát azokról nem szabad kérdezösködni.

Én részemről, az államháztartás egyensulya helreállitásának legbiztosabb factoraiul legelső vonalba a valuta bank és vámügy kedvező megoldását, és a kiegyezési törvények revisióját helyezem. Ezek nélkül a reformok többi ágazataiban sem képzelhető egészséges államgazdászati s pénzügyi tejlődés, állandó alapokra fektethető administrativ rendezkedés.

Ezeknél fogva az előttünk fekvő költségvetést, egészében, s a pénzügyi politika irányát, s azt, mi a sorok között kiolvasható, — tisztán átmenetinek tekintem, s a keretben, melyben a kiadások és bevételek fő sommája mozog, nem találom lerakva államháztartásunk rendezésének a jövőre is kihato azon biztos alapjait, melyekben akár a javasolt reductiók, akár jövedelmeink biztositása, akár adóemelés utjáni fokozása teljes érvényülést nyerhetnének.

Digitized by Google

S most visszatérek a javasolt rendezési eszközök elsejére: a reductiókra.

Mit erre nézve az exposé elvi átalánosságban és a megtakarítások határait illetőleg mond; helyesnek tartom.

Hibásnak tartom én is a megtakarítást, ha túl megy a culturalis és államgazdászati érdekek határain; hibásnak akkor is, ha innen marad. A kiadásoknál — ugy látszik — nem ment a ministerium a megtakarítások megengedhető határáig; némely tételnél pedig tul ment azon. Innen maradt a jutalmak és segélyek kiadási összegeinek előirányzatánál; noha belátom, hogy rendes viszonyok között épen a szolgálat és humanitás érdekei követelik, hogy rendkivüli szolgálattételek megjutalmaztassanak, a véletlen szenvedőnek segély nyujtassék; jelen szorongatott helyzetünkben még is, midőn egy nem épen fényesen dijjazott országházi szolga és teremőrnek évi 24 frt csizmapénzéből is 4 frt huzatott le, és ekként bizonyos czimeknél a megtakaritási törekvés a minimalitások határáig jutott: lehetlen nem sokalnom az e czimen előirányzott 722,892 frtot. Én ezen összeget, — kivéve a cultus-, igazságügy- és honvédelmi tárczáknál e czimen előirányzott összegeket, — $^{1}/_{5}$ részre leszállithatónak tartom. E szerént lenne az ujabbi megtakaritás 279,842 frt., s maradna még e czimen: 419,765 frt.

Tulment a cultusministeri tárcza XVIII. fejezete 3-ik czime, 27-ik rovatuk) pontja alatt, hol törvénysértőleg takaritatott meg 50,000 frt, mert az 1875. XXXII. tvény 36-ik §-a a néptanitók nyugdijalapjához 1875., 1876., 1877 évekre, évente 100,000 frtot rendel évi járadékképen kifizettetni; tehát az emlitett czim és rovatba 50,000 frt helyett 100,000 frt. lenne pótlag felveendő. Az én meggyőződésem szerént nem lehet egy törvényt, melyet f. évi májusban hoztunk: novemberben merő takarékossági szempontból félretenni, s nem szabad a közoktatás legégetőbb érdekei sérelmével megváltoztatni.

E nehány excerptával csak az akartam igazolni, hogy az államköltségvetés és maga a pénzügyi bizottság is nem mindenben mentek el a megtakaritások concedálható határáig; némelyekben pedig tul mentek.

Igy tul ment különösen az igazságügyi tárcza kiadási részének 2., 3., 4., 5., 7„ cziméuél is.

Én ellenére a ministeri költségvetésnek, a pénzügyi bizottság véleményének s indokolásainak, arról vagyok meggyőződve, hogy:

tekintve, miszerént már 1874-ben, de különösen 1875-ben részint a codificalt törvények hiánya, a perrendek fogyatkozásai, az ügyvitel bonyodalmai folytán, mely telekkönyvi ügyekben épen egy, mult évi ministeri rendelettel a naplók — egy igen haszontalan, az átnézést lehetetlenitő intézkedés — ujabbi behozatalával még inkább összekuszáltatott, a birószemélyzet függetlenségét biztositó organicus törvények felfüggesztése és megváltoztatása, a törvényszékek reductiója, részint a jogügyletek rendkivüli felszaporodása folytán a hátralékok óriási mérveket öltöttek,

tekintve, hogy a biróságok az eddigi birósági szervezet és személyi munkaerővel sem voltak képesek egy rendes igazságszolgáltatás követelményeinek megfelelni, s tekintve, hogy a bajon nem rendszertelen foltozgató novellákkal, hanem csak organikus alkotásokkal lehet segiteni,

tekintve, hogy az igazságszolgáltatás, mint az államnak saját állami életviszonyai nagy csoportjában a legjelentékenyebb tényező, az egyes személyek jogát képezi, mely önállóságukat szabályozza, polgári élettevékenységöket feltételezi s biztositja, s eként az állami tágasb értelemben vett közigazgatásnak eminens tárgya, annak szerves berendezését, tevékenységét nem jövedelem- és adóképessége, hanem mint harmadik államhatalmi tényezőét, rendeltetése szempontjából szabad és lehet megbirálni,

és tekintve, hogy ezen fenebbi tények és következményei által előidézett állapotok, az önkös rendzavaró fluctuatio az állam jogrendjét megrenditették, az ország hitelét megtámadták: igénytelen véleményem szerént, az államháztartás egyensulyának helyreállitását nem mozditják elő; hanem az ország hitelére, s eként államgazdászati érdekeire a legkárosabb befolyást gyakorolván: az igazságszolgáltatási személyzet és a törvényszékek reductiójával tett megtakaritásokat jelen viszonyaink között, nem tartom hasznosoknak, mit az igazságügyi megtakaritásokkal a vámon nyerünk, a réven tizszeresen elvesztjük, s mint állam nagy pénzért rosz portékát adunk a nemzetnek.

A közeledő nagy kérdések megoldását, — minőknek az exposé a valuta helyreállitását, vasuti ügyeink végleges rendezését, a nagy államköltsön közelgő visszafizetését jelzi, — igen t. pénzügyi minister ur hitelünknek alapjaiban, nem államgazdászati vagyonéletünk üditésében, a reproductionalis szerves tevékenység müveleteiben keresi.

És ezekből az a tanuság, hogy az egész államháztartási egyensulyt helyreállitó törekvés az ország hitelképességének csak ideiglenes rehabilitatiójára van intézve. Ez egy két évi vivendi modus, semmi más!

Most lássuk a módot; miként akarja a ministeri expoés hitelt helyreállitni. Azt mondja, hogy önerőnkre támaszkodva kell azt a helyzet bizonytalanságából kiemelni, s hogy ehez áldozat kell.

Digitized by Google

Ezen áldozatok egyikeül in specie a direct adók felemelését emliti fel, s az átalános jövedelemadót hozza javaslatba.

Azután összefüggésbe hozza pénzügyi politikájával az államszervezet combinált reconstructióját, hogy az azután scabelluma legyen az adóbehajtás biztonságának, vagyis, tekintve az előttünk fekvő reformbeli novellákat, ha önmagától nem fakad a nemzetben adófizetési lelkesedés és áldozatkészség: meg legyen a törvényben az erőszak sanctiója.

A direct adó felemelést illetőleg, csak annyit jegyzek meg, hogy önmaga t. pénzügyér ur mondotta s igen bölcsen mondotta, „hogy nem elég venni, adni is kell, hogy állandóan vehessünk.“ Azonban az előttünk fekvő s nagy szabásokban mozgó pénzügyi politikának összes conceptióiban egyetlen közgazdászati befejezett momentum sincsen, mely szép igéretek és ragyogó kilátásokkal a jövőre ne lenne utalva.

Az exposé politikája tehát csak elvenni akar; adni majd később, majd ha a bank, valuta és vámügy stb. eféle kedvező megoldást nyernek.

Én t. ház arról vagyok meggyőződve, hogy oly országban, hol a direct adók az összes adónak 80 százalékát képezik; hol pénzt maga az állam hypothekára is csak 17%, a magány-polgár pedig 21 százalékos kamatra nyerhet, hol tehát érték és vagyon van ugyan elég, de épen hitel és pénz nincsen: a direct adók sikeres felemeléséről szó sem lehet.

És ha már az adó remediumával akart a t. kormány élni: méltóztatott volna, nem a direct adók felemelésében; hanem az indirect adónemek további alkotásaiban adójövedelmet keresni?

Gazdag adójövedelmi forrás kinálkozik országos vámügyünk rendezésénél, egy magyar nemzeti bank és üzletágai, a czimek, rendek, nemesség, dignitások megadóztatásánál, az egyházi beneficiumok adományozásánál, az állami kőutak utvámolásánál, melyek az államnak évente 2,844,405 frtjába kerülnek; de csak 6004 frtot jövedelmeznek. Különben is az indirect adónemek jól megválasztott szaporitása nem rontja sem iparunk, sem forgalmunk, sem mezőgazdászatunk fejlődését.

Mi továbbá az államszervezet combinált reconstructióját, az összes administratio minden ágazatára kiterjedő organicus rendezést, institutióink gazdaságosabb berendezését, tehát államháztartásunk rendezésének ezen achillessarkát, és az adórendszer javitását illeti, igaz ugyan, hogy ezen reformok a pénzügyi politika conplexumába mint kiegészitő szervez részek vétettek fel; azonban e téren is csak novellaris foltozgatásokkal találkozunk; de nem azon concret alakitásokkal, melyek olcsóbb s jobb közigazgatást hozván létre, hivatva lehetnének államháztartásunk egyensulyának, s ekép hiteleinknek helyreállitására.

Előttünk fekszenek már a ministeri törvényjavaslati novellák, s ugylátszik ezekbe van letéve a kilátásba helyezett organicus reformoknak oroszlán-része.

E reformok — mint látjuk, legnagyobb részben a pénzügyi s csak csekély részben a politikai, az administratio többi ágazataira pedig épen nem terjednek ki.

E reformok tehát kilátásba helyeznek eltorzitott megyéket, hogy legyenek azok a financziának fegyrendőr intézetei, és kilátásba helyezik a parlamenti kormányrendszer ujabb szabásu, az eddigivel drágább, de rosszabb complicatióját.

Ezeknél fogva, miket a t. ház kegyes engedelménél előadtam, az 1876-ik évi budgetet nem fogadom el még átalános tárgyalás alapjául sem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hegedűs Sándor: T. ház! Midőn a t. képviselőház kifáradt figyelmét rövid ideig bátorkodom igénybe venni, iparkodandom nemcsak tárgyilagos lenni, de állitásaimat positiv adatokkal támogatni.

Az előttünk fekvő budgetet az általános vita alapjául elfogadom, mert a mint már is emlitette egyik t. képviselőtársam: az hiven fejeziki az országnak nemcsak nemzetgazdászati s pénzügyi viszonyait, és törekvéseit, de egyszersmind közigazgatási s kormányzási állapotait is. Egy oly állam budgetje ez, a mely nagy befektetéseinek gyümölcseit még nem élvezi, gyors és gyakran eltévesztett reformjaink terheit érzi, a mely, midőn államháztartását saját erejéből rendezni kivánta: érezte a kor igényeit, iparkodott is azoknak megfelelni; de az ujkori államigazgatás minden részleteiben ismeretes nem lévén, sok, gyakran költséges experimentatioba bocsátkozott De jelzi e költségvetés egyszersmind azon stadiumot is, a melyben a pazarlás után beálló reactió és a tapasztalásból folyó takarékosság már érvényesül körülbelül azon fokig, ameddig a közigazgatás érdeke és a culturai fejlődés elkerülhetlen igényei engedik; sőt jelez egy másik stadiumot is. Jelzi azt, midőn kilátásunk van arra, hogy deficitünk, ha azzal az áldozatkészséggel és szivós kitartással iparkodunk mint eddig, tovább is államháztartásunkat rendezni: rövid idő alatt elenyészik.

A kormány takarékosságának mértékét legjobban mutatja az, hogy a rendes budgetben 5 millió 800.000 frtnyi plust mutat fel annak daczára, hogy a pénzügyi bizottság a budget reális alapra fektetése érdekében 2 millióval a mérleget rontotta, és minthogy a rendes budget most már, — nem ugy mint 3 év előtt, — magában foglalja mindazt, a mi állam életünk igényeire elkerülhetlenül szükséges: már maga ezen körülmény, hogy a rendes kiadásokból csaknem hat

Digitized by Google

millió fordítható a rendkivüli kiadások törlesztésére, egyik biztositékát nyújtja annak, hogy előbb utóbb és nem hosszu idő alatt a mérleg helyre áll. A másik mértéke a kormány takarékossági hajlamának az, melyet a 9-es bizottság munkálata mutat. Tudom, hogy szorosan véve pénzügyi szempontból ezt birálni, és felhozni nem lehet; de azt hiszem, hogy mértékül használni szabad.

A 9-es bizottság három évi budgetet készitett, hogy legalább tájékozza a nemzetet, arról, mily uton, mily fokozott törekvéssel érhetjük el az állam háztartás egyensulyba hozását; és ha megtekintjük annak előirányzatát 1876-ra: ki fog tünni, hogy a rendes budgetben 9 millió 773 ezer frt deficitet mutat fel, pedig kényte en vagyok megvallani, hogy azon radikalis rendszabályokat, melyeket inditványozott, a kormány nem tette meg, s azt hiszem egy könnyen megtenni nem is lehet; de e rendszabályok nélkül is egyszerü takarékosság mellett a kormány mérlege $15^1/_2$ millióval jobb. Ha pedig magát az egész budgetet veszük fel: a biztos haladás és józan gazdálkodásnak legjobb biztositéka az, hogy kiadásunk 1873-hoz képest 48 millióval, deficitünk 30 millióval apadt, vagy hogy visszatérjek a 9-es bizottság munkálatára, abban 76-ra előirányoztatott csaknem 28 millió 1877-re $25^1/_4$ millió deficit és a kormány ime $15^1/_2$ millióval beéri. Igaz hogy akkor a 9-es bizottság is redukálta a deficitet $15^1/_4$ millióra; de nem csak hogy tekintetbe vette azon adónemeket és fokozásokat, melyeket 1875-re már megszavazott a ház, de azon felül az általános jövedelmi adóból és a fogyasztási adók közül a szesz- és czukor-adóból együtt 6 millió jövedelmi fokozást vett fel. Ha tehát ezen eredményre jut a kormány ezen rendkivüli eszközök nélkül: azt hiszem, hogy elég biztositékot nyujt arra, hogy takarékos akar és tud lenni, sőt arra is, hogy az állam háztartást rendezni képes. Elismerem, hogy nemcsak a hivatalosan beadott külön véleményben, de a házban mindkét ellenzéki oldalán felhozatott az, hogy még nagyobb mérvü megtakaritás is lehetséges.

A t. jobboldali ellenzék egyik szónoka, csak rá mutat, számokkal nem fejezte ki, a t. szélső baloldal már számokkal is előállott, számokkal, melyek szerint három lényeges megtakaritást javasol.

Az első az, melyet az által ér el, hogy decretálni akarja, hogy a kormány minden magasabb hivatalnokának felét vagy egy harmadát-bocsássa el, egyszersmind a számvitelben is tetemes személy leszállitást eszközöljön. Elismerem, hogy nagy apparátussal dolgozunk; elösmerem, hogy a közigazgatás roppant bonyolult, és a milyen a közigazgatás: igen természetes, olyan a számvitel is. De én azt hiszem, hogy mielőtt az ügyeknek a decentralisatió utján, és a kormány expositurái és az önkormányzat által való elintézéséről gondoskodva nincs: addig a központi személyzetnek csak oly mértékben való leszállitását lehet kivinni, a milyennel a felelős parlamentalis kormány a felelősséget elvállalni kész. És midőn a kormány benyujtotta közigazgatási törvényjavaslatait, sőt részben a pénzügyminister is előterjesztésében már ráutalt arra, hogy milyen módon fogja keresztül vinni a decentralizatiót és apasztani a személyes költségeket: akkor természetesnek tartom, hogy nem szólhatunk a közigazgatás közegeinek reformjáról, addig mig keresztül nem lesz vive a reform ott, a hová akarja tenni az ügyeknek egy részét, értem a vidéket; s pedig annál kevésbé: mert tagadhatatlan, hogy átmeneti időket élünk. Egész közigazgatásunk, igazságszolgáltatásunk személyzetében, összes szervezetében ujra fel lesz forgatva, s ilyenkor nemcsak a munka rendkivül sok, de másfelül maga a kormány legjobb akarata mellett sincs tájékozva arról, hogy mennyi személyzetre lesz a legközelebbi időben szüksége. Mindez függ attól, milyen mértékben halad elő a reform a vidéken s milyen mértékben teszi ez lehetségessé a központi kormányzat személyzetének apasztását. Ennek következtében én egyáltalában nem tartom indokoltnak azt, hogy épen most proponáljunk ilyeneket.

A másik megtakaritás, melyet proponálnak és védelmeznek: az, hogy mindazt, miben kulturai kiadásainkat fokoztuk, s mindazt, mit közgazdasági, ipar, kereskedelmi célokra forditunk: töröljük. Megvallom az ilyen szabadelvüséget nem értem. Én épen abban találom megnyugvásomat, s épen abban látom a kormány szabadelvüségét, hogy midőn az államélet minden részében a lehető legnagyobb szigorral megtakaritásokat eszközöl: iparkodik legalább az elkerülhetlen szükségeknek e culturai téren eleget tenni; mert egyáltalában nagyon rosz gazdálkodásnak tartanám azt, ha szellemi téren igyekeznénk összezsugorodni. S a mi a mezőgazdasági és ipari kiadásokat illeti: kérdem, mert csekélyek az összegek, azért töröljük? Azt tartom, ha többet nem tehetünk, tegyünk legalább annyit, hogy ez által is megakadályozzuk egy némely iparág kihalását. Különösen azoktól, kik annyira küzdenek Magyarország önállóságáért, oly minden áron akarják visszakövetelni az önálló vámterületet: megfoghatatlan eljárás az, hogy mig egy koczkáztatott, csaknem erőszakos, minden esetre elhamarkodott rendszabálylyal akarnak gondoskodni egy nagy fontosságu ügyről, az ipar emeléséről melynek hatása részben elfogy, részben biztositva nincs: akkor nem akarnak gondoskodni, csekély erönkböz képest annak közvetlen biztos hatásu emeléséről.

A harmadik lényeges megtakaritás, mit esz-

Digitized by Google

közölni tudnak: az, hogy követelik, hogy az összes nyugdijakat, s hivatali fizetéseket $10^1/_2$-el szállitsuk le most, midőn közpanasz az, hogy hivatalnokaink roszul vannak fizetve; most midőn köztudomásu dolog az, hogy ujabb terhekkel fogjuk vállaikat nyomni; most midőn tudjuk, midőn sajnos tapasztalás az: hogy az összes hivatalnoki kar felett Damokles kardja függ. Az ilyen takarékosság nemcsak hogy a közigazgatásnak árt; hanem egyáltalában a józan igazsággal, a szabadelvüséggel sem egyezik meg. Gyakran hozták fel e vitában, hogy mit ér mindazon erölködés, mit a kormány tesz: ha hadügyünket önnállóbban és takarékosabban nem tudja szervezni. Ez nincs napirenden, ehhez szólni nem akarok. De megjegyzem: Önök egy rettentő aberratióban vannak, nemcsak arra nézve, ha azt vélik, hogy tervők szerint pénzügyi megtakaritás eszközölhető e téren; de arra nézve is, hogy egy oly védrendszert proponálnak, mely nem létezik, kivéve a sociálisták s a franczia demagogok fejében.

Gyakran hallottam és Helfy Ignácz képviselő ur tegnap is felhozta, hogy védelmi állapotba kell helyezni az országot. Erre megjegyzem, hogy a strategia támadó s védelmi hadsereget nem ismer, hanem csak harczképes sereget, és ezt Európában csak állandó hadsereggel lehet elérni. *(Helyeslés a középen.)*

Gyakran felszólaltak a ház minden oldaláról, tegnap is, hogy az állam nem eléggé takarékos és nem eléggé biztos előirányzatot tesz, különösen azon jövedelem ágaiban, melyek a mezei gazdasággal és a műiparral összeköttetésben vannak. Meg lehet, hogy e terén takarékoskodni lehet s midőn a kormány negyedfél millióval lejebb szállitja kiadásait a tisztán gazdasági ágaknál: ezzel bizonyitékát adja, hogy ha időközben lehetséges lesz a további megtakaritás, bizonyosan azt is eszközli; de egyáltalában nem fogadhatom el azon ajánlott rendszabályt, hogy deficites vagy terhes üzemeinket és üzleteinket szoritsuk meg, sőt szüntessük be: mert ez nem csak a jövedelmet szállitja le; hanem oly érték-csökkenéssel jár, mely épen azok tervét rontaná meg, a kik annyira követelik ezen üzletek értékesitését, a mi köztudomás szerint most, a jelenlegi piaczi viszonyok szerint nem is lehetséges. Különben is valljuk meg az igazat, e téren is sokat experimentáltunk és eddigi experimentatióinknak némi eredménye van. Csak két példát hozok fel. Most nekünk a kőszén mázsája 14%-al többet jövedelmez, mint három-négy év előtt; a vassintermékeket 42%-al olcsóbban tudjuk kiállitani. Tény, hogy ez jelzi, mennyit veszitettünk eddig; de tény az is, hogy az üzletek ez által nyert érték-növekedése biztosabb kilátást nyujt azok jövendőben való értékesitésére. *(Helyeslés.)* Sok megtámadásnak volt kitéve a korkormány fedezeti javaslata,

Oly részletekbe bocsátkozni, mint t. képviselő társaink közül többen tették, nem akarok. Én összes jövedelmi forrósainkat, melyek a pénzügyminister tárczájában rendelkezésünkre állanak, három osztályba sorozom. Első az egyenes adók forrása, e czimen 79.864,000 forint van előirányozva, sokan vonták kétségbe, hogy ezen összeg befolyjon. A zárszámadások ellenkezőt bizonyitanak. Azok azt bizonyitják, hogy 1873-tól 1874-ig emelkedtek ezek $8^3/_4$ millióval és 1874-ben jövedelmeztek $68^1/_4$ milliót, azon ujabb adók nélkül, melyek egészen uj alapon a törvényhozás által megszavaztattak, és a melyek $6^1/_2$ milliót tesznek; ha tehát ezen összeghez az uj adókat adjuk hozzá, melyek remélhetőleg be is fognak folyni, a $6^1/_2$ millióval együtt, kijön a $74^3/_4$ millió, tehát a jövő évben az adóhátralékon kivül csak 1 millióval kell fokozódni az egyenes adók jövedelmeinek, hogy a pénzügyminister előirányzata valónak bizonyuljon. És ezen eredményt biztosan várhatjuk az előbbi évek zárszámadásaiból. Sőt már eddig is kezeink között forog a kimutatás a f. év három első évnegyedéről, a mely azt mutatja, hogy ezen idő alatt egy millió 940 frttal több folyt be, mint a mult évnek megfelelő időszakában. Ha pedig tekintetbe vesszük azt, hogy egyenes adóinkból az utolsó negyedben $33—35\%$ szokott befolyni: akkor meg fogunk győződni arról, hogy a fokozodás most is tart, és hogy a pénzügyminister ur előirányzata egyátalában nem illusorius. Ehez járul még 4 millió az adóhátralékokból, melynek befolyását legtöbben vonták kétségbe. Tagadhatlan, hogy az 1872. év óta e czimem tetemes összeg be nem folyt; de az eddigi helyzet és a jövő eljárás között nagy különbséget látok. Eddig az adóhátralékok tisztázva nem voltak, akkor és ott hajtattak be, a hol és a kitől épen jónak látták. Most az önkormányzatra lesz bizva annak tisztázása, a behajthatlanoknak leirása, a többieknek az illető adózó képességéhez mért több évre való kiosztása. Azt hiszem, ebben elég garantiát találunk arra, hogy ezeknek befolyása sokkal valószinübb, mint eddig és csaknem bizonyos.

Az átalános jövedelmi pótadóról nem szólok; de annak befolyhatását biztositja egyfelől a jövedelmek fenebb jelzett természetes fokozása, melyből csak egy milliót vettem fel fenebbi számitásomba; holott már három év óta 8 millióra lehet azt tenni, és az adóknak uj alapokra és csak a vagyonosabb osztályokra való kirovása.

A másik főjövedelmet képeznék a közvetett adók. A közvetett adók czimén 83 millió van előirányozva, és a zárszámadások ezen előirányzatot igazolják, mert 76 és $^1/_2$ millió folyt be már 1874-ben; sőt hogy a rosz és jó évet egyaránt tekintetbe vegyük, 1868. év óta közvetett adóink $26^1/_2$ millióval

Digitized by Google

szaporodtak, tehát 4½ millió esik egy évre, mint szaporulat. Tehát ezen arány szerint nem csak a hat és fél milliót, a mivel több van 1876-ra előirányozva, hanem az eddigi tapasztalás szerint a két évi időközre kilencz millió szaporodást is számitásba lehetne felvenni. Azt hiszem, ezzel eléggé indokoltam, hogy a pénzügyminister számitását illusoriusnak nem lehet tartani.

Legyen szabad itt megjegyeznem azt, hogy igen sok panasz és elismerem méltó panasz, merült fel a hazában, különösen egyenes adóink tulfokozása ellen. De jegyezzük meg azt, hogy először az arányok e tekintetben sokat javultak; s másodszor azt, hogy az adó-alapokat egy kormány meg nem változtathatja; hanem mindig azon adó-alapokhoz kénytelen fordulni, hamár a terheknek szükségét és befolyásuknak okvetlen elkerülhetlenségét elismerjük, a melyek egyfelől a legerősebbek, s másfelől a legbiztosabbak. Hiszen, ha panasz van arra, hogy a föld és ház tulságosan van terhelve; másfelől tudjuk azt is, hogy ingó tőkéink oly csekélyek és annyit tapogatódzunk e tekintetben, hogy tudhatjuk, hogy e téren a jövedelmet fokozni nem fogjuk. Azt is tudjuk, hogy az arány a közvetett és egyenes adók közt tetemesen javult az alkotmányos korszakban. Mert mig 1868-ban 54 millió egyenes adóval szemben 50 millió volt a közvetett adó: addig 1874-ben 68 és fél millió egyenes adóval szemben 76 és fél millió a közvetett adók eredménye.

Általában kénytelen vagyok azt, — amit egyik t. képviselő ur a tuloldalon felhozott, hogy bő forrása nyilik a fogyasztási és más adóknak — kétségbe vonni. Igaz, ha tekintetbe vesszük az európai culturállamokat: akkor e tekintetben nagyon roszul álljuk ki a versenyt; ha a mi viszonyainkhoz kell alkalmazni adórendszerünket, és ha forgalmunk, fogyasztásunk oly csekély, hogy a nagyobb terheket meg nem birja: az állam elkerülhetlen szükségleteit mégis kénytelenek vagyunk az egyenes adókból fedezni. És a mi a fő: valljuk be az igazat, igen keveset tettünk, mert keveset tehettünk adóképességünk emelésére; de a mi csekélyet tettünk, akár a vasutak, a méntelepek, a gazdasági szakoktatás fejlesztésével: ez mind a földmives osztály javára szolgált. *(Helyeslés.)*

Harmadik főjövedelmi forrásunk a pénzügyminister urnak rendelkezésére álló összes egyéb jövedelmei. Ezek nagyon sok megtámadásnak vannak kitéve. Előirányozva van 26.430,000 frt, 1873-ban befolyt 31 millió, 1874-ben 22.642,000 frt. És noha negyedfél millióval van több előirányozva, mint tényleg 1874-ben befolyt; de másfelől 4 és fél millióval kevesebb, mint a mennyi 1873-ban befolyt és a mi fő, egészen indokolja a magasabb előirányzatot az, hogy a pénzügyminister ugyancsak 3 és fél millióval apasztotta a kiadásokat és ennek következtében a mi tényleg ki nem adatik: az indirecte a jövedelmet fokozza.

Azonban az a nagy vád emeltetett a kormány ellen, hogy az adóképességet nem emelte, sőt a tul oldalról — a mit nem vártam volna, — egy t. szónok azt hozta fel, hogy egyenesen a magyar közép osztály kifosztására törekedik és annak tönkrejutását fogja előidézni. *(Ugyvan! Ugyvan! bal és jobb felől.)* Megvallom e vádat el nem ismerem.

Indokoltam, vagy legalább igyekeztem indokolni azt, hogy adóképességünk természete szabja meg, hogy hol keressük az adót, és hogy az egyenes adók alapjának fejlesztésére körülményeinkhez képest mégis legtöbbet tettünk; azonban itt azzal a váddal állok szemben, hogy az a kormány, a mely 8 hónap óta áll a dolgok élén: az a kormány nem tett semmit az adóképesség emelésére. Elismerem; de én ugy fogom fel e tekintetben egy kormány kötelességét, hogy minden esetre nagy kötelességei vannak a nép iránt; de első kötelessége az állam iránt. *(Nagy zaj jobb és balfelől.)*

Nem választom én el a népet az államtól soha; tudom, hogy annak vállain nyugszik az és tudom, hogy az állam annak kedvéért létezik; de midőn látjuk azt, hogy az állam csaknem a fizetésképtelenség szélén áll, midőn látjuk azt, hogy annyi függő kérdés szakad nyakunkba: azt hiszem a nép és állam iránt is első kötelessége a kormánynak azon függő kérdések megoldása, hogy tisztulván a tér, lehető legyen az actió. *(Helyeslés a középről.)* S különben is azt kérdem: mivel lehet egy kormánynak az adóképességre hatni? Azt hiszem csak két biztos eszköz van a culturfeladatokat kivéve, melyeknek most ereje szerint megfelel: egyik a forgalom javitása, másik a hitel javitása. És e téren mit talált a kormány? A forgalmi ügyekben egy csomó bonyolult kérdést és függő ügyeket, melyeket minél előbb megoldania kellene, és azt hiszem hogyha e tekintetben kötelességének eleget tett: a népnek sokkal jobb szolgálatot tett, mintha ezeket elhanyagolva az állam hitelét és a vasutakat a legnagyobb zavaroknak teszi ki, és e helyett gondoskodik talán kisebb rendszabályokról az adóképesség emelésére, melyekre különben sem volt sem ideje, sem pénze. A forgalom emelésére, igaz, közvetlenül nem hatott; de midőn tisztázta a vasutak ügyeit és lehetővé tette egy forgalmi és tariffa politika előkészitését, elháritván annak akadályait: azt hiszem kötelességét helyesen fogta fel. Igaz, hogy a hitelképesség emelésére közvetlenül nem hatott; de midőn a kereskedelmi codex megalkottatott, midőn összes közigazgatási és igazságügyi reform törekvése: oda hatni, hogy a polgárok vagyona, élete minél jobban és ol-

Digitized by Google

csobban biztositassék; akkor azt hiszem feladatának megfelelt azon rövid idő alatt, mely rendelkezésére állott. Elismerem, hogy leglényegesebb kérdés a bankkérdés. Napi kérdés ez; de tüzetesen hozzá szólni az általános vitában feladatomnak nem tartom. Azonban megjegyzem azt, hogy a kormánynak nem lehet dekretálni azt, a mit a különvélemény aláirói dekretálnak, t. i. hogy az 1876. év elejére önálló magyar bankot állitson; mert ha azon függő kérdések megoldása nélkül, melyek fenforognak, akár állitassék fel a bank a valuta rendezésével vagy a nélkül, és a tényleges viszonyokból való kibontakozáshoz előkészitése nélkül felállitunk egy magyar bankot, akár ércz, akár kényszerforgalommal: biztosan előkészitettük annak bukását. Sokkal jobb fokozatosan; de biztosan haladni, mint nagy érdekeinket koczkáztatni az ország hitelének aláásásával.

T. képviselőtársaim közül igen sokan emlegették a vámügyet. Ezt egyáltalában ide tartozónak nem tartom. De bátor vagyok figyelmeztetni Helfy képviselőtársamat, ha ő azért rója meg a kormányt, hogy előbb bocsátkozott a tariffa politikába, mintsem a terület kérdését felvetette volna: akkor saját álláspontjával ellenkezőt követel; mert azt hiszem, hogy azok, kik minden áron és feltétlenül önálló vámterületre törekszenek: ezt csak azért teszik, hogy saját felfogásukhoz képest érdekeinknek megfelelő vámtariffát állitsanak fel; ha tehát a kormány előbb tisztába akar jönni a vámtariffával és attól föltételezi álláspontjának megszabását a terület kérdésében: akkor épen az önök álláspontjának felel meg; de természetesen egészen más szempontból kiindulva, mint önök.

Nem állhatom meg, hogy e párt egyik tagja által tett egy inditványra rövid megjegyzést ne tegyek. Jövedelmeink fokozására javaslatba hozatott a börzeadó. Megvallom, hogy ezt Magyarországon most lehetetlennek tartom, egyszerüen azért: mert nincs alapja. A mi börzeforgalmunk oly csekély, hogy ha azt megakarnók is adóztatni, ez oly csekély összeget fogna eredményezni, hogy ezen jövedelmi többletet ezen intézkedés rosz hatása százszorosan felül fogná mulni, és a mi fő: elérnök azt, hogy azon papirok hitelét és forgalmát rontaná meg, melyek csak a mi börzénken vannak jegyezve: mert a speculáns nem néz hazafiságot, áldozatkészséget, hanem elmegy a bécsi börzére.

T. ház! Nem akarom becses figyelmét tovább fárasztani, *(Halljuk!)* de vissza kell térnem egy pár szóval még egyszer e házban kimondott egy megjegyzésre. *(Halljuk!)* Ne fogjuk fel a budgetet és az ország dolgait osztály szempontból. Ha féltjük a középosztályt: akkor mit mondjon az iparos és kereskedő? Ha ugy tüntetjük fel a magyar kormányt, a melyről bizony ellenség sem mondhatja, hogy a Mileticsek kormánya, ha ugy tüntetjük fel a magyar kormányt, mint a magyar elem tönkrejutásának eszközét: abban az esetben a legveszedelmesebb térre léptünk, s én a t. képviselő urnak csak azt mondom: Videant consuli. *(Felkiáltások: Consules! Derültség.)*

A kormány takarékossága által biztositékot nyujtott arra, hogy pénzügyeinkben fecsérelni nem akar s reform javaslataiban biztositékot nyujtott arra, hogy államháztartásunkat nemcsak pénzügyileg, hanem közgazdasági és közigazgatási uton párhuzamosan, fokozatosan az élet igényeinek megfelelően rendezni képes és akarja. Ennek folytán bátor vagyok kijelenteni, hogy megszavazom a költségvetést azért: mert a kormány szabadelvü; és megszavazom azért: mert takarékos, és mert ismeri a mult tévedéseit, a jelen szükségeit s a jövő igényeit. S mivel ennek több részben bizonyitékát nyujtotta már a budgetben: elfogadom a kormány előterjesztését a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés és éljenzés a középről.)*

Elnök: Kállay Béni képviselő ur személyes kérdésben kivan szólani; de nem tudom, oly tárgyban-e, melyben a szabályok megengedik? *(Halljuk! a szélső jobb és szélső balról.)*

Kállay Béni: Az előttem szólott képviselő urnak, csak azon kifejezésére kivánok válaszolni, hogy én egy osztályra hivatkoztam és csak annak érdekeit védtem. Azt mondotta, hogy ez a közép osztály Magyarországon. Ezt először is nem tettem; mert én, nem a közép és kisbirtokos osztályról, de a népről, a melyet parasztnak neveznek, mondtam azt, hogy ennek érdekei fognak leginkább, de nem egyedül veszélyeztetni; és a mit mondottam, hogy leginkább: ezt nem csak a magyarról mondottam, mert épen ugy fog az oláhé, németé és ráczé, a kereskedőé és paraszté veszélyeztetni. Én ki akartam emelni, hogy féltem a magyar elemet, és hogy ha ezt elnyomjuk tulságos adóval: Magyarország lehet akármi, de nem lesz Magyarország. *(Élénk helyeslés a szélső jobb és szélső balról.)* Ezt akartam megjegyezni, habár nem is tartoztam a Consuli, hanem a Consules közzé. *(Derültség.)*

Elnök: Az ülést bezárom Holnap d. e. 10 órakor folytattatik a költségvetés tárgyalása.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

26. országos ülés

1875. november 13-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Máriássy Miklós végleg igazoltatik. A kormány a népiskolai hatóságokról törvényjavaslatot ad be. A számvizsgáló bizottság bemutatja jelentését az országgyülés szünetelése alatt vezetett számadások megvizsgálásáról. Az 1876. évi államköltségvetés általános tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, b. Wenckheim Béla.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző ur fogja vezetni; a szólók neveit egy részről — ugy mint tegnap — Molnár Aladár, más részről Orbán Balázs képviselő és jegyző urak jegyzendik föl.

Meg fog hitelesittetni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Wächter Frigyes jegyző: *(olvassa: a november 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyvet meghitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Győr vármegye feliratát a lóállitási kisérlet tárgyában kibocsátott honvédelmi ministeri körrendelet ellen.

Bemutatom továbbá a magyar királyi ministerium összes szolgaszemélyzetének folyamodványát, melyben sanyaru anyagi helyzetök javitásáért esedeznek. Benyujtja ezen kérvényt Házmán Ferencz képviselő ur.

Házmán Ferencz: Kérném, méltóztassék ezen kérvényt a pénzügyi bizottsághoz utasitani: mert az az előirányzattal szoros kapcsolatban van. *(Fölkiáltások: A kérvényihez.)*

Elnök: A bevett szokás szerint e kérvény is Győr vármegye feliratával együtt a kérvényi bizottsághoz utasittatik. *(Helyeslés.)*

Máriássy Miklós Szepes megye Lőcse kerület képviselőjére nézve a kérvények beadására föntartott 30 nap letelvén: a nevezett képviselő ur végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

A vallás- és közoktatásügyminister ur kiván szólani.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyminister: T. ház! A közigazgatási reform kiegészitő része a népiskolai hatóságoknak, illetőleg a tanfelügyelői intézménynek reformja. Szoros kapcsolatban áll ez azon törvényjavaslattal, mely már a t. ház előtt van s a mely a közigazgatási bizottságokról szól. Ennélfogva van szerencsém egy törvényjavaslatot benyujtani a népiskolai hatóságokról, kérvén a t. házat, méltóztassék ennek kinyomatását és kiosztását elrendelni, egyszersmind pedig méltóztassék a törvényjavaslatot a tanügyi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ezen törvényjavaslat ki fog nyomatni, a t. ház tagjai közt szétosztatni s előzetes tárgyalás végett a tanügyi bizottságnak fog kiadatni.

Interpellatiók, inditványok ez alkalommal a könyvekbe jegyezve nem lévén, következik a napirend.

Földváry Mihály: T. ház! Van szerencsém a számvizsgáló bizottság jelentését, mely vonatkozik az országgyülés szünetelése alatt vezetett számadások megvizsgálására, tisztelettelje-sen benyujtani. Kérem a t. házat, méltóztassék kinyomatását és napirendre tüzését elrendelni.

Elnök: A beadott jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tüzetni.

Ez alkalommal arra vagyok bátor kérni a bizottságok tisztelt előadóit, hogy a mennyiben bizottságaik tárgyalásairól jelentéseket akarnak a háznak tenni: méltóztassanak erről idején a jegyzőket értesiteni, hogy a tárgyalások a ma-

Digitized by Google

guk rendes folyamában vezettethessenek. *(Helyeslés.)*

Következik — mint mondám — a napirend: az 1876-ik évi költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Ragályi Ferdinand: T. ház! Mielőtt nézetemet a tárgyra nézve előadnám, nehány előttem szólott képviselő urnak előterjesztésére van egy pár szavam.

Zsedényi igen tisztelt képviselő ur csaknem ugy járt, mint én 1861-ben. Midőn t. i. szokásom szerint igen rövid beszédemet elmondottam, akkori barátaim ellenkező nézetben lévén, azzal förmedtek rám: hogyan lehet egy ily beszéd után a feliratra szavazni?

A t. képviselő ur nem járt egészen igy: mert ezt nem engedi meg azon tisztelet, melylyel irányában viseltetünk. Én elismerem, hogy ha az ő bölcs tanácsát a volt kormányok s az azokat támogató többség követték volna: sok nem ugy történik vala, a mint történt. De engedje meg nekem a t. képviselő ur, ha kijelentem hogy végelemzésben mindig pártolta a kormányt, mely az ő tanácsát sohasem fogadta el. Egyébiránt jogát e tekintetben egyátalán nem akarom kétségbe vonni.

A többi képviselő urak előterjesztésében nem tudom: mit kell czáfolnom. A bevezetésben az ország helyzetét oly fekete szinre festették, hogy én sem tudom feketébbre festeni; igaz, hogy a consequentiájok az volt, hogy a kormány politikáját teljesen pártolják s reményük van, hogy ez a kormány, melyet ily nagy többség pártol, segiteni fog bajainkon. Erre én egyebet nem mondhatok, mint a mit már igen sokszor elmondottunk, hogy ugyanazon okoknak ugyanazon okozatai vannak. Mig az okozatok el nem hárittatnak, melyek a bajnak kutforrása: magán a bajon sem lehet segiteni.

Hosztinszky igen tistelt képviselő ur egy — elismerem, — nagy horderejü kérdést hozott elő, hogy Magyarország meg nem birja a két hadsereget: a közös hadsereget t. i. és a honvédséget. Hiszen mi ezt mindig valljuk 1867 óta. Csakhogy az a baj — ha jól hallottam, mert beszédét nem olvastam — nem mondotta meg, hogyan akar segiteni. Vajon a honvédséget akarja-e eltörölni, mely annyit amennyit csak ér, és legalább a miénk; és a közös hadsereget akarja egészben fentartani, a melynek csak a nagy költsége a milyen és egyéb semmi.

Végre azután az ülés végén felszólalt az első bátor férfiú, a kinek nem voltak semmi aggodalmai: Hegedüs Sándor t. képviselő ur. Az ő nézete szerint minden ugy van jól, amint van. A tegnapi beszédével ismét szaporitotta egygyel azon uj folyamu ezer czikket, a melylyel azon ezer czikket akarta megczáfolni, melyeket az ur szine változása előtt irt. *(Derültség.)* A képviselő ur nemes hevében szerintem túl lőtt a czélon, mert olyanokat mondott, miket azt hiszem a t. kormány sem fogad el; mert azt hiszem, lehetetlenség véghezvitelével nem akar dicsekedni. Ez pedig az, hogy a kormány az adóképességet már eddig is emelte.

Kérem, én nem tudom; hogyan lehetséges ez? ha csak nem ugy, hogy valami hivatalt állitottak fel, s az illető ám már megkapta. Hiszen mindnyájan adófizetők vagyunk; kinek az adóképességét emelte a jelen kormány? Nem akarok czélozni senkire, de még a dispositionsfondot is még csak ezentul fogják megszavazni. Kérem, — ha felteszem, én nem fizettem ki az adómat, mert nem lehetett: én hiába szólitok fel akármely bankárt és hiába mondom, hogy én halálig pártolom ezt a mostani kormányt, adjon nekem ennyi még ennyi forintot, hogy az adómat kifizethessem. A bankár azt fogja mondani: nem arról van itt szó, hogy kit pártol; hanem arról, hogy van-e reálitás? Én igen csodálom, hogy az igen t. képviselő ur nemes hevében még azt is nem mondotta, hogy a jövő kormány pityeregni fog, mint Hannibal, atyja győzelme hirére, *(Egy hang jobb felül: Nagy Sándor volt az!)* hogy már neki nem marad semmi győzni valója.

Megvallom gyengeségemet, engem nem csak meglepett, hanem miután először volt szerencsém hallani a t. pénzügyminister urat, mondhatom, nemcsak meglepett, hanem bámultam a szinmüvészet azon magas fokát, melyen a t. pénzügyminister ur oly száraz, oly rideg, oly kétségbe ejtő dolgot, mint a mi háztartásunk, — mint Zsedényi képviselő ur mondá — oly rózsás szinben tudott elővarázsolni és ebből azt következtetem, hogy a hit nemcsak üdvöziti, hanem fel is magasztalja az embert. Abból a tetszésnyilvánitásból pedig, melylyel a t. ház többsége azon előterjesztést kisérte: azt következtetem, hogy a hivöké nemcsak a mennynek, hanem a földnek országa is. Mindamellett meg fognak engedni, mert ezt a civilisatió története bizonyitja, hogy az igazság keresésénél a sceptitismus nélkülözhetlen. Hogy e jelen tárgyra nézve jogosult e tétel: azt mutatja az elmult nyolcz év. Minden volt minister rózsaszinbe helyezte a jövő évet s hogy mi volt az eredmény: azt nemcsak a zárszámadásokból tudjuk, hanem ugyancsak érezzük mindnyájan. S a mi a dologban a legnagyobb igazságtalanság: ez az, hogy a kik előre megjósolták az eredmény bekövetkeztét, ép ugy érzik, mint a szereplők, vagy még jobban, mert a szereplők legalább is részesültek azon összegben, melyet a közigazgatásra költöttek. Hogy kételyeimet ezen előterjesztésre és a költségvetésre nézve előadhassam, szükséges, hogy az igen t. penzügyminister ur áradozásait prósai nyelvre áttegyem, mely szerintem annyiból áll: mentől többet fizetünk egyenesen zsebünkből és

Digitized by Google

mentül több jön be az állam pénztárába indirect uton, mentül kevesebbet költünk a közigazgatásra és befektetésekre, ha a cultura rovására is, mentül többet törlesztünk évenkint adósságainkból: a deficit annál kevesebb lesz. Ezek oly igazságok, melyeket kétségbe nem vonhat senki, mert hiszen ezek az arithmetika primitiv miveletein alapulnak.

De engedjen meg az igen t. pénzügyminister ur, ennek felfedezése sem volt valami nagy mesterség. A kérdés mindig csak az: megbirja-e az ország?

Nem tudom, elmaradt-e még valami? Igenis elmaradtak az Uchatius-ágyuk és az uj kölcsön.

Miután az igen t. kormány és a nagy többség azért alakult, hogy a bajokon segitsünk; én nem képzelhetem, hogy mily összefüggésben van a deficit megszüntetésével az Uchatius-ágyu: ha csak t. barátom Jókai Mór jövő századát egy századdal nem anticipálták, úgy hogy azon ágyuk, miután compositiója nagy titok, a mi hirünk és tudtunk nélkül a bécsi bank pinczéjében lerakott aranyból és ezüstből készültek, hogy ha majd egyszer valamikor megosztozunk a bécsi arzenállal a paritás alapján, vagy legalább a 30—70 arány szerint: a nekünk jutandó arany és ezüst ágyu lesz a magyar független banknak az alapja, a forgó tőke pedig a deficit irányában ugy fordulhat jóra, ha az állitólag csak forgó tőke akkor, a mikor nem forog, annyit fog jövedelmezni: mint az egész évi kamat és beszerzési költség.

De ha, uraim, az ágyukra nézve nem igy áll a dolog: hát akkor én kijelentem, hogy nekem erős reményem, hogy az egész kiadás haszontalan lesz.

Az ugynevezett osztrák-magyar monarchia oly helyzetben van, hogy igen hosszu időre józan észszel háborus actióba nem keveredhetik; akkorra pedig mikor ezen egy vagy két, vagy inkább összetett két állam, azon helyzetbe jön, hogy megbirja a háborut, mikor igénybe veheti az ultima ratio regumot, tehát nem populorum: akkor Uchatius urat ép ugy tul fogja szárnyalni az ember öldöklésében leleményes katonai elem, mint ő ma állitólag tulszárnyalta Kruppot, hogy akkorra ezen ágyuk ép ugy a lomtárba kerülnek, mint a lomtárba kerültek a szórlövegek. De tegyük föl, hogy az egy felülmulhatatlan találmány, az ágyu még nem győzött magában soha, ahoz szükséges egy olyan hadsereg is, mely át és át legyen hatva azon érzelemtől és azon tudattól, hogy mit kell neki védeni. Minthogy pedig szerintem Austria csak geographiai fogalom és csak a hadseregben létezik: ugy azon temérdek költséggel, melyet az osztrák hadsereg a maga számára évenként dekretál, csak önmagát védi és ezen decretum ellenében azon delegatió egészen tehetetlen intézmény. Ezt azt hiszem: kétségbe sem lehet vonni, csak is az utolsó eseményekre tekintsünk és senki sem vonhatja kétségbe.

És most visszatérek azon főkérdésre, hogy megbirja-e Magyarország azon körülbelül 20 millió többletet, a mennyivel a t. pénzügyminister ur többet remél és szándékozik a jövő évben bevenni, mint a mennyit ez évben bevett? Ő azt állitja, hogy Magyarország azt megbirja.

Én megvallom, hogy jóhiszeműségét egyátalján nem vonom kétségbe, mert ha ezt tenném, akkor kénytelen volnék azt mondani, hogy az egyenes insultus Magyarország adózói iránt; igy csak azt kell mondanom, hogy a t. pénzügyminister ur nem ismeri Magyarország adózóinak helyzetét. Hogy Magyarország a több adót meg nem birja; e tekintetben csak két tárgyra akarok reflektálni, a melylyel fiatal korom óta foglalkozom Az egyik a földbirtok, a másik a nyersvas-termelés.

Hogy mi a jövedelme Magyarországon a földbirtoknak: arra nézve más kulcsot nem vehetek igénybe, mint a mit a t. pénzügyminister ur előterjesztett, t. i. az államvagyon jövedelmét; mert a mások földbirtoka budgetét nem ismerem, a magamét hiába hoznám fel, azt mondanák, nem hiteles. A magyar államnak van körülbelül 6 millió 1200 öles hold birtoka, a melynek jövedelme körülbelül 6 millió forint a pénzügyminister ur budgete szerint s igy minden holdra esik 1 frt jövedelem. E szerint egy oly birtokosnak, a kinek 500 holdja van, annyi jövedelme van mint a ministerium kapusainak; a kinek ezer holdja van, annak kevesebb jövedelme van, mint egy fogalmazónak, és hogy valakinek annyi jövedelme legyen: mint egy ministernek, arra 14,000 hold kivántatik. Hogy ennek igy kell lenni, mutatja azt azon nagy tódulat, a mely az államhivatalba jutha·ásnál mutatkozik.

A t. pénzügyminister ur másként számit; nem is számit, hanem követeli hogy a privátus ötannyit vegyen be, mint összes adója s igy miután 1000 holdnak az adója körülbelől 600 frt, követeli, hogy ezer hold föld után 3000 frt jövedelem legyen, azaz három annyi, mint a mennyit az állam maga bevesz az államföldbirtokából

Már engedje meg a t. pénzügyminister ur, erre nincsen joga szerintem, mert: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Ha a t. pénzügyminister ur nem tud az állam vagyonából többet bevenni, mint egy forintot holdanként: nincs joga dekretálni, hogy a magánvagyonnak három annyi jövedelme legyen.

Már most nézzük meg egy ezer holdas birtokosnak állapotát, hogy annak az adón kivül mit kell még fizetni, mit követel tőle a közvélemény. Ha szerencsétlenségére a régi elnevezés szerint a ó-katholikusok közé tartozik, annak vallási és nevelési czélokra fizetnie kell legalább

Digitized by Google

is egy negyedrész annyit, mint adója, mert különben azt mondják róla, hogy schmutzig; azután ha falun lakik és azt akarja, hogy az árvák éhen meg ne haljanak: legalább is egy-két árvát kell tartania; azonkivül az ezer holdas birtokosnak ugy kell élnie, ruházkodni, mint annak, kinek 10,000 holdja van, bár ez hiba, de hiába, igy neveltek bennünket — ugy hogy ezen osztályra nézve elmondhatjuk a költővel, hogy „pusztulunk! veszünk!"

Én uraim a jogegyenetlenség korszakában nagy sulyt fektettem ezen osztályra, a melyet a régi időben táblabiráknak, a modern publicista pedig mammuth-politikusnak nevez, mert ezen osztály helyét foglalta az ugy nevezett tiers état-nak, és nem csak helyét foglalta, hanem meg is felelt azon osztály hivatásának, t. i. a haladás-zászlóját fentartotta kezében.

Most uraim, nem mondom azt, mit az irányadó körökben többször emlitenek, hogy hadd hulljon a férgese, mert azon férges helyett, oly elem jön, mely először nem magyar s másodszor oly elem, melynek életphilosophiája „Ubi bene, ibi patria". És ne féljen tőle Wirkner képviselő ur, hogy nem jön be; bejönnek azok hivó nélkül is, a mint mi állunk. Uraim, most nem fektetek oly nagy sulyt ezen osztályra, mert ezen osztályra ráillenek nagyon Curtiusnak egy scitha szájába adott ezen szavai, hogy: „jam non de virtute, sed de salute agitur". De ami azután következik: et quod saluti praeponitis, pro libertate pugnandum est", az már teljesen nem illik rá.

Uraim nem tehetek róla, de ugy van. Szóval nem kell azt hosszasan fejtegetni, tudjuk azt mindnyájan, hogy a földbirtok, nemcsak több adót meg nem bir; hanem a mostani terhet se birja.

És most átmegyek a nyersvas termelésre. Na itt igen rövid leszek, mert köztudomásu dolog uraim, hogy a nyersvas termelésre nézve az adót emelni, a kétségbeejtésig absurdum. Mindnyájan tudjuk, hogy egy mázsa vas productionális ára körülbelül 3 frt, eladhattuk pedig a mult évben 2 frtért, most 2 frt 15, legfölebb 20 krért: igen könnyen ki lehet számitani, hogy mi a veszteség, miután egy kohó 40—50 ezer mázsát termel, tehát a forgó tőkének elveszti majd minden gyár 5-öd—6-od-részét. Azért használtam ezen szót, hogy kétségbeejtésig absurdum, mert a kétségbe estől csak egy lépésre van az öngyilkosság, mely a jelenlegi időben tulságos mérvben mutatkozik.

Uraim! ezeknél fogva én a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadom, egyrészről azért, mert ennek volna más következménye, mint hogy a jelenlegi birtokosok kidoboltatnának birtokukból; de azért az állam baján segitve nem lesz. De nem fogadom el másrészt azért: mert az igen t. ministerium, oly politikai álláson áll, melyet én meggyőződésből rosznak tartok.

És most uraim, csak néhány szavam van még. *(Halljuk.)* Ha Magyarország többségének tetszik azon helyzet, melybe az 1867-ik évi XII. törvény jutatta és melynek kikerülhetlen következménye a folytonos adóemelés és a csaknem minden évben megujuló kölcsön, ám legyen, volenti non fit injuria. Hanem attól félek, hogy ha még nyolcz év kell arra, hogy a többség ezt belássa: akkor azt fog kelleni mondanunk, mit Petőfy egy kiadathatlan költeményében mond: már megtörtént minden. Hanem nekem kötelességem kijelenteni, hogy ez szerintem egyértelmü azzal, hogy ha egy állam készakarva tönkre akarja magát tenni: azon sem isten, sem ember nem segit és sorsát megérdemli. *(Helyeslés a bal oldalon.)*

Ballegh József: T. képviselőház! Midőn a törvényhozás a nagy gonddal és szorgalommal összeállitott 1876. évi költségvetést birálat alá venné, azon komoly feladatának áll küszöbén, mely következéseiben döntő befolyást gyakoroland hazánk jövője fölött; mert ma nem csak állami háztartásunk rendezéséről és megingatott hitelünk helyreállitásáról van szó; de azon alap és módok kijelöléséről is, melyek állami létünket és ezzel kapcsolatosan a már-már koczkáztatott fejlődésünket minden körülmények között biztositani képesek.

Alkotmányunk helyreállitása óta sem háboru, sem rendkivüli elemi csapások nem dulták fel országunkat és mi mégis a végveszély örvényéhez jutottunk.

Ez tisztelt ház nem véletlen, vagy casualis jelenség, de eredménye egyrészt tulfeszitett ambitiónknak és a szervezés terén tausitott kapkodásoknak; másrészt pedig azon visszás helyzetnek, melyben hazánk pénz- és vám-ügyi tekintetben a Lajtántuli tartományokhoz áll.

Nem akarok ezen alkalommal recriminatiókba bocsájtkozni, mert ha már a volt országgyülésnek két tekintélyes pártja a vész perczében hazánk megmentésére önkényt egyesült és midőn az ország közvéleménye is a nem régen megejtett képviselői választásoknál manifestatiként nyilatkozott: valóban nincs időnk, hogy minduntalan a multak hibáit szellőztessük; mert nézetem szerint, terhes feladatunk főleg abban áll, hogy az áldozatok árán szerzett tapasztalásoknak kellő méltánylása mellett minden intézményünknél egy egészséges solid és nemzeties irányt jelöljünk ki, és hogy ezt tervszerüen meg is valósitsuk.

Ezen szempontból indulva ki, vagyok bátor mindenekelőtt igazságügyi intézményünkre, mint alkotmányos aeránk egyik szüleményére ezennel reflectálni.

Digitized by Google

Tény ugyan, hogy igazságügyi intézményünk, miután az a közigazgatástól elválasztatott és e mellett a birói karnak függetlensége biztositattatott — helyesebb alapokra lett fektetve — mint 1872. év előtt volt; de viszont tény az is, hogy e téren sem értük el a tökély fokát; sőt, hogy az igazságügyre forditott évenkénti roppant költség már magát az intézményt is majdnem koczkáztatni látszik.

Szemben ily jelenségekkel, lehetetlen, hogy mi egyedül a törvényszékek számának leszállitásában keressünk orvoslást; mert a baj felfogásom szerint magában az igazságügyi intézmények helytelen keresztül vitelében leli kutforrását.

Ugyanis eltekintve attól, hogy igazságügyi intézményünk csak ugy odaállittatva a nélkül, hogy szerves összefüggésbe hozattatnék a közigazgatással: mindig nehézkes, idegenszerü és költséges institutiónak fog bebizonyulni, még kirivó bajait következőkben vélem feltalálhatni.

Mindenek előtt birói szervezetünknek egyik legfőbb hátránya az, hogy szélsőségig vitt birocraticus rendszeren alapszik. *(Helyeslés.)* Én ugyan a rendnek nagy barátja vagyok; de ha ezt czélzó intézkedések a zaklatásig vagy szőrszálhasogatásig fajulnak: bizonyára nem rendet, de rendszertelenséget várhatunk.

Hisz bíróságaink s különösen a járásbíróságok mindenféle kimutatásokkal, nyilvántartásokkal nemkülönben az irodai, bünvádi és rabtartási átalányokra vonatkozó legcomplicáltabb számadásokkal olyanyira tulterhelve vannak, hogy valóban csodálni lehet, mikép foglalatoskodhatnak még e mellett biráskodással is?

Pedig munkaerő hiányáról épen panaszkodni nem lehet; mert hogy csak élő példával éljek: Árva megye volt törvényszékénél, mely 1871. évig az árvás ügyeket is intézte el, csak két irnok volt alkalmazva, a ki képes volt a teendőknek minden tekintetben megfelelni; most azonban az a.-kubini kir. törvényszéknél csekélyebb ügyköre mellett négy irnok és dijnok működik és még sem győz a munkával; holott a kir. ügyészségnél ismét egy ötödik irnoki állomás rendszeresittetett; mely szintén 1872. év előtt nem is létezett. E bajon okvetlenül az ügyvitelnek egyszerüsitése által kell segiteni, (*Helyeslés*) ha a megtakaritáshoz komolyan hozzálátni akarunk és ha a régen óhajtott gyors igazság kiszolgáltatást megvalósitani iparkodunk.

Továbbá lényeges hiánynak tartom e tekintetben még azt, hogy a bíróságoknak administrativ hatásköre mindeddig szabályozva nincsen. Mert nézetem szerint alig lehet még továbbra is türni, hogy p. o. egy vizsgálati foglyot átkisérő pandurnak nem csak uti naplót kelljen szerkeszteni; hanem, hogy ezen napló a járásbiróság és kir. ügyészség utján még az igazságügyi ministeriumhoz minden egyes esetben utalványozás végett felterjesztessék; holott e közbiztonsági közegnek utiköltségét az illető járásbiró, ki a helyi viszonyokat jól ismeri: minden fáradság és időveszteget és nélkül igen könnyen megállapithatná.

Ezen complicált eljárást különben minden más hasonló esetben bizvást el lehetne kerülni.

Igy tehát csak egy kis jó akarat kell, hogy a bíróságoknál eddig tapasztalt ügydarabok számának rengetege felére leszállittassék és hogy a drága idő más hasznosabb munka számára megkiméltessék.

Azonfelül czélszerütlennek tartom a kir. ügyészségeknek jelen szervezetét is.

Tény az, t. ház, hogy a kir. ügyészek az egyesek, illetőleg az államnak sértett érdekét megboszulandók, mint vádlók szerepelnek; működésük tehát többé-kevésbé nem csak egy oldalu, de némileg részrehajló is. És ennek daczára a kir. ügyészekre bizatik a vizsgálati foglyok, rabok, börtönök és börtönőrökre való szoros felügyelet.

Nem volna-e tehát czélszerübb, ha ezen felügyelettel egy érdek nélküli személy t. i. törvényszéki elnök bizattatnék meg és a kir. ügyész csak az ellenőrzést gyakorolná?

E mellett pedig az ügyvitel is nagyon egyszerüsittetnék; mert ha már a bíróságoknál valakinek kell foglalatoskodni a pénztári, számadási utalványozási vagy megrendelési teendőkkel: bizassék azzal a munka beosztás elve szerint inkább egy, mint több személy.

Igy könnyen lehetne a kir. ügyészségnél lévő irnoki állomást, ha nem is megszüntetni, de legalább a törvényszéki hasonrangu állomások közzé beosztani.

Kapcsolatosan e kérdéssel vagyok bátor továbbá a bünvádi eljárási alapra, illetőleg a tanudijakra reflectálni.

Mióta a kir. bíróságok életbe léptettek — nemcsak bünügyi, de kihágási vizsgálatoknál is szoktak kivétel nélkül a tanudijak e czélra rendelt alapból előlegeztetni. — Ezen eljárás, s bőkezüség, nemcsak pénzügyi tekintetből káros, a mennyiben a kormánynak minden bíróságnál 200—1000 frtnyi összeget kell gyümölcsözés nélkül készletben tartani; de morális tekintetből sem igazolható: mert eltekintve attól, hogy népünk ily bőkezüséghez annak előtte szokva sem volt, még a tanudijak előlegezésének azon káros következése is van, hogy a tanuk fáradságukért azonnal megjutalmaztatván: minden érdekeltségüket elveszitik a vizsgálati tárgy további kivitele iránt; holott, ha csak később és az elmarasztalt vagyonából vennének kielégitést: bizonyára lelkiismeretesebben járnának utána,

Digitized by Google

hogy a bünös minél előbb kinyomoztassék és elitéltettessék.

Végre tapasztalásból mondhatom, hogy az előlegezett tanudijaknak 10-ed része sem hajtatik be az elmarasztaltaktól, mert rendesen szegénységi bizonyitvánnyal mentik ki magukat az illetők.

Nézetem tehát az volna, hogy kihágási ügyekben, melyekben az érdeklett felek többnyire egy járásból valók, a tanudijak soha se előlegeztessenek; miért is a bünvádi eljárási alapra előirányzott összegből bátran lehetne legalább is 20—30,000 frtot törleni.

Ezek után figyelmemet forditom még a pesti kir. itélő táblára, melyre nézve a decentralisatiot okvetlenül hangsulyoznom kell.

Eltekintve attól, hogy a budapesti kir. itélő táblát igen nagy személyzete miatt alig lehet kellőleg ellenőrizni, és hogy ezen forum előtt a pereknek nyilvános előadása, illetőleg ellenőrzése illusoriussá válik, a mennyiben az érdeklett felek a hely távolsága miatt perük előadása alkalmával Budapestre meg sem jelenhetnek, még pénzügyi érdekük is, melyek pedig nyomasztó pénzviszonyaink között igen döntők, hathatósan követelik ezen kir. Táblánknak decentralisatióját; — mert bizonyára mind a táblai biráknak, mind pedig a többi irodai és kezelő személyzetnek fizetése és lakbére sokkal csekélyebb lehetne a jelenleginél, ha p. o. a kir. itélő táblának egyik osztálya Kassán, másika Pozsonyban és igy tovább elhelyeztetnék.

E mellett pedig mennyit nyernének az illető vidéki városok: azt számokban alig lehet kifejezni és ha valaha, ugy bizonyára most elérkezett azon idő, hogy a kormány a vidéki városok anyagi érdekét is minden kitelhető módon, főleg pedig az intelligentiának összpontositása és gyarapitása által előmozditsa. Budapest már is világvárossá fejlődött és alig igényli többé a kiváltságos gyámkodást.

Ha ezzel az igazságügyi intézményünkre nézve szerény nézeteimet körülvonaloztam volna, nem azért tettem azt, hogy az igen t. minister ur itt-ott jelzett inditványaimhoz szorosan ragaszkodjék; mert intentióm csak az vala, hogy utaljak arra, miszerint igazságügyi intézményünk keretén belül is az ügyvitelnek egyszerüsitése által tetemes megtakaritások még elérhetők.

A mi pedig magát a beterjesztett költségvetést illeti, egy perczig sem habozom, hogy azt nyugodt lélekkel el ne fogadjam; mert e költségvetes az első, mely nem csak fokozatos, de meglepő megtakaritásokról is tészen tanuságot. Az igaz, hogy mindennek daczára a helyzet komoly, sőt aggasztó is; de azért korántsem veszitsük el a bizalmat s legkevésbé a reményt jobb jövőnk iránt. S ha szemben a kérlelhetlen helyzettel, sulyos áldozatokra hiv fel bennünket felelős kormányunk: legyünk meggyőződve, hogy ezen áldozatokat nem másra, hanem csak szorongatott hazánk megmentésére forditandjuk. (*Helyeslés.*)

Elismerem, hogy a beterjesztett költségvetésnél sokkal kedvezőbbet lehetett volna előállitani; de csak akkor, ha előbb a romholás müvéhez hozzáfognánk s ha szegény hazánkból tabula-rasat csinálnánk. De nem hiszem, nem hihetem, hogy erre egy igazi hazafi vállalkoznék, (*Helyeslés*) és hogy az ország közvéleménye jelenleg ily irányban nyilvánulna.

Ismételve kijelentem, hogy én a beterjesztett költségvetést a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. (*Helyeslés a középen.*)

Borlea Zsigmond: T. ház! (*Mozgás.*) Miután én ugy vagyok meggyőződve, hogy mióta a dualismus és a magyar ministerium 1867-ben létrejött, habár a ministerekben történt is személyváltozás igen sokszor, de a rendszer ugyanaz maradt minden egyes ministeriumban és mindegyikben ugyanazon szellem uralkodott, mely hibás rendszer által az ország évről évre adósságokkal, a nép pedig uj adónemekkel terheltetvén, annyira, hogy az ország hitele fokról fokra aláásatott, a nép pedig rendkivül elszegényedett annyira, hogy már az ország hitele — nem tudom hogy mondjam — mondhatni: a bukás szélén áll; a nép pedig valóban a kétségbeeséshez közel van. A jelenlegi ministerium pedig midőn a bársonyszékekbe belekült, azt mondá: hogy azért kivánja az ország kormányát átvenni, hogy az ország sulyos helyzetén és illetőleg az ország hitelét helyreállitsa és a nép nyomorán segitsen. De a jelen kormány az előbbinek nyomdokába lépett, annak minden hibáit örökölte; sőt a mint az utolsó delegatioból kitünt, még nagyobb összegnek megszavazása által az ország és nép nyomorát még sulyosbbitotta.

Azt hiszem, nehéz tagadni t. ház, hogy 1867. óta az ország és a nép rendkivülileg elszegényedett; mindamellett most, midőn azon birtokos, kinek birtokive, teher lapja 1867-ben tiszta és szűz volt minden tehertől: ma már 20—25% adósságokkal van terhelve; akkor a midőn azon kereskedő, aki 1867. évben 3 segédet tartott a boltban ma vevő s áruban egyformán üres boltjában egyedül lézeng és elmélkedik a szabadelvü kormány dicsőségéről; akkor a midőn azon iparos, ki 1867-ben 3 legénynyel dolgoztatott: ma napszámból tengődik; akkor midőn azon földmives, ki 1867. évben két ekével müveltette földjét: ma már szomszédjával compániában egy-egy sovány tehenet fognak eke alá s úgy szántja földjét s ezzel is sietni kell, mert mind a két szegény pára a szabadelvü adóvégrehajtó által le lesz foglalva adótartozás miatt s nehány nap

Digitized by Google

mulva elverik fölöttük a dobot; akkor midőn a folyó évben, habár tudtuk hogy a nép adókkal már annyira terhelve van, hogy azokat elviselni egyátalában lehetetlenség; mindamellett még a folyó évben is uj és igen sulyos uj adóval terheltetett meg a nép: akkor mondom, midőn ily desperatus állapotban vagyunk, a kormány hogy a rosz rendszert és magát fentarthassa, mint a bizottság jelentéséből és a költségvetésből kitünik, az országot uj kölcsönnel terhelni és igen sulyos uj adóval készül megterhelni. Ezen eljárásból pedig én t. ház, nem látom a haza megmentését; hanem épen annak ellenkezőjét, nem különben azt, hogy a nép koldusbotra fog jutni.

Ezek alapján én nyugodt lélekkel a pénzügyi bizottság jelentését átalánosságban sem fogadhatom el, sem a költségvetést meg nem szavazhatom.

De t. ház! nem szavazhatom meg nemzetiségi szempontból sem; (*Zaj*) mert tagadhatlan, hogy 1867-től az első ministerektől kezdve a maiakig valamennyien ugy bántak velünk, kiket e házban nemzetiségeknek szoktak nevezni, hogy minden tekintetben minden körülmények közt, a hol csak lehetett, elnyomtak s a magyarositást erőszakolták. Előadásom igazolására bátor leszek néhány speciális esetet felhozni, nem azokat a régiek közül, melyek már e házban számtalanszor fel voltak hozva, habár minden siker nélkül, hanem ujabb eseteket s miután mai napon mindenki a müveltségről s culturáról szeret beszélni: kezdjük meg legelőször is a közoktatási téren.

Ugyanis t. ház! akkor, midőn a közadókból, melyhez minden ember hozzájárul, szinházakra, conservatoriumokra és boulevardokra és egyébb luxus-tárgyakra milliók adatnak ki: akkor nem csak egyetlen felekezeti s nemzeti iskoláink közül egy sem láttatik el legkisebb államsegélylyel. (*Felkiáltások: hát a Naszódi erdők elajándékozása.*) Én ajándékról mit sem tudok, a Naszódiaknak azon erdők tulajdonuk s azok nekiek nem ajándékoztattak; hanem mint törvénytelen s igazságtalanul elvett vagyon nekiek csak vissza adatott; — hanem még azon iskoláinkat is, melyeket mi, hogy népünket mivelhessük, adakozás utján tartjuk fel, az illető ministerium rendelet utján betiltotta. (*Felkiáltások: Jól tette!*) önök szerint jól tette, de a czivilizált világ szerint nem jól tette.

A naszódi erdőkről — mondom — én semmit sem tudok, csak azt, hogy azok az illető nemzetiségek valóságos tulajdona. De ez még mind nem elég, mert az illető ministerium tankönyveinket minden alap nélkül elkoboztatta. (*Közbeszólások a szélső bal felől: Helyesen tette!*)

Mondom tankönyveinket minden alap nélkül különféle erőszakolt czimek alatt elkoboztatta; sőt némely iskolánkat egyenesen be is záratta. (*Helyeslések.*)

S nem állunk jobban t. ház az igazság szolgáltatás terén sem; mert ugy látszik, hogy magasabb helyről jött utasitás folytán folyó év nyarán a királyi tábla, a k. törvényszékek, járásbiróságok végzésileg megtiltották a feleknek, hogy más mint magyar nyelven szerkeszszék beadványaikat (*Közbeszólások a szélső bal felől: Helyes!*) Sőt azt is meghagyták, hogy bármely eredeti okmányok, melyek beadatnak, ha azokat a biróságok előtt akarják használni: magyarra fordittsák maguk a felek.

T. ház! lehet, hogy mindez helyes önök szerint; de szerintem nem helyes, sőt beleütközik magába a nemzetiség törvénybe is. (*Közbeszólás: kár volt azt hozni.*)

Már kérem, ha már egyszer meghozatott: akkor követelni lehet, hogy azt tartsák meg önök is, mint mi is megtartjuk. (*Átalános derültség.*)

A vádlottak védőjöknek hasonlóul eltiltotta, hogy a vádlottakat még csak szóval is védelmezzék a nép — hanem kizárólag magyar nyelven; és valamennyi itéletet, végzést s határozatot nem a nép nyelvén, hanem magyar nyelven adják ki, habár az illettő egy szót sem tudott is magyarul. (*Fölkiáltások: Helyesen!*) Sőt az itéletet nékie szóval sem hirdetik az illetőnek nyelvén; hanem csak midőn sokszor bünös, de sokszor ártatlan fölött kimondja 10—20 évre az itéletet s azt nekie magyar nyelven, melyet nem tud, egész terjedelmében felolvasták, csak a végén mondja el egy birósági tag, hogy el vagy itélve ennyi meg annyi évre; (*Fölkiáltások: Ez elég!*) és akkor is az illető hivatalnok által szándékosan némileg elferditett nyelven, mondom szándékosan elferditett népnyelven; mert tény az, hogy mig a birák midőn állomásért folyamodtak, azt igazolták, hogy a nép nyelvét értik s tudják: most az is, a ki tudja a népnyelvét, azt mondja hogy a magyar nyelven kivül egyebet nem tud. (*Helyeslés!*) Mert ugy látszik, hogy mai nap azzal, hogy valaki azt erősiti, hogy a magyar nyelven kivül más nyelvet nem tud: érdemet csinál, illetőleg ma már nálunk a birák a tudatlanságból érdemet gyártanak, csinálnak. (*Felkiáltások: Magyarországon a magyar a hivatalos nyelv!*) És hogyha az illető orvoslást keresett a felfolyamodás utján a curiánál, vagy pedig semmiségi panaszszal a semmitő széknél, ott azt mondják, hogy nem tartozik hozzájok, mert, ez administrationalis ügy, nem birósági; ha pedig a ministeriumhoz folyamodik: ez még azt mondja, hogy nem tartozik hozzá; mert ez nem administrationalis, hanem birósági ügy; és igy panaszával igazságot s illető birót az országban nem talált. És ha valamelyik ügyvéd nem találván birót az országban, ő Felségéhez talált folyamodni: arra aztán rá mondák, hogy reactionárius, a constí-

Digitized by Google

tutiónak ellensége s Isten tudja: mivel vádolták s irgalom nélkül üldözték.

A közigazgatás terén sem állunk semmivel jobban; mert tudva lesz a t. ház némely tagjai előtt, — mert a mult országgyülésen itten több izben előhozatott — az erdélyi választási törvény, mely az ország többségét tevő románokra nézve sérelmes s igazságtalan, és midőn ezt egyszer magam is fölhoztam, a jelenlegi t. ministerelnök ur, akkor egyik pártnak vezére, elismerte, hogy ez bizony sérelmes, hanem azt mondta rá, hogy legyünk türelemmel, mert ugy is napirenden van az uj választási törvény: akkor ezen sérelem mindenesetre orvosoltatik. Hozatott is uj választási törvény a házba és ekkor a régi igazságtalan erdélyi választási törvény felcseréltetett egy másikkal, sokkal roszabbal, igazságtalanabbal s sérelmesebbel, mely által az erdélyi románok, mint az ország majoritása a legislatióból teljesen kizárattak.

Igaz, hogy ezen törvény nem a jelenlegi ministerelnök ur idejében történt; de az is igaz, hogy a jelenlegi ministerelnök ur belügyminister korában, hogy az uj választási törvény némely jelentéktelen hibáit helyre üsse: törvényjavaslatot hozott be és keresztül is vitte e házban. Tehát akkor nem kellett volna hozzá egyéb: mint egy kis jóakarat és ugyanannyi igazságszeretet, s ezen igazságtalanságot, melyet az erdélyi románokon ejtett: helyrehozta volna. De a ministerelnök ur nem tette ezt, mert ugy látszik, hogy azt, a mit ellenzéki vezér korában rosznak tartott: ma, midőn kormányra jutott, helyesnek és jónak tartja. Nemkülönben ismeretes lesz a t. ház tagjai előtt az is, mert hiszen ezen ülésszakban történt, a midőn egyik képviselő b. Wenckheim ministerelnökhöz kérdést intézett a budai királyi váron lengő fekete-sárga zászló iránt, s erre a t. ministerelnök ur a ház többségének átalános helyeslése közt azt mondá, hogy hiszen minden egyes magán embernek joga van saját jelvényét és zászlaját használni: hogyan lehet tehát követelni, hogy a király ne használhassa saját zászlaját. Ugy látszik tehát, hogy mindenkinek joga van saját jelvényét és zászlaját használni, csak nekünk nem. Mert hiszen ismeretes, hogy ministeri rendelet következtében a zászlók a nemzetiségeknek betiltattak. Sőt a t. ministerelnök ur ott sem állapodott meg; hanem a templomi s az egyházi szertartásra tartozó zászlókat, melyek a román nemzeti szinekkel voltak festve a templomból is, — ez történt, — elkobozták a nyáron Aradmegye Világos mezővárosában.

Továbbá ministerelnök ur még azzal sem elégedett meg, a mit elődei tettek, hogy a megyékből, székekből és városokból a többség nyelvét kizárta; hanem legujabban a törvény világos szava ellenére egy ukázt bocsátott ki a törvényhatóságokhoz, mely ezeknek meghagyja, hogy mindenek előtt igyekezzenek rá venni a község előljáróit, hogy ne ugy, mint a törvény megengedi, a község nyelvén; hanem magyar nyelven correspondeáljanak a bíróságokkal, mely szerint ez által egyrészt a feleknek ártanak, másrészt pedig az igazságügy szenved hátrányt; már pedig tudjuk, hogy a községi előljárók jelentései igen rövidek és csak pár sorból állanak. Azzal tehát, hogy azt a nép nyelvén irják: a bíróságnak semmi hátrányt nem okoznak. *(Egy hang: A tárgyra!)* Ez is a budgethez tartozik, melyről most átalánosságban szólunk.

Továbbá azt állitja a minister rendeletében, hogy a birák a nép nyelvét nem értik. Engedelmet kérek, a bíróságoktól meglehet követelni, hogy értsék a nép nyelvét, miután a nép adójából fizetik; hanem hogy a nép értse a bíróság nyelvét: ezt követelni józan észszel nem lehet; sem erőszakos uton ezt egyátalában el nem érhetik. És ez most történik nálunk, midőn a török birodalomban a török kormány minden hatóságainak megparancsolta, hogy minden nemzetiségbeli egyénnel saját nyelvén vegyék fel a jegyzőkönyvet és mindegyik nemzetiségnek saját nyelvén adják ki a végzéseket s itéleteket. Már pedig mi azt szoktuk kürtölni, hogy Magyarország van hivatva keleten a czivilizátiót s szabadságot terjeszteni s behozni. Én pedig én részemről alig hiszem, hogy a nyugoti népnek oly czivilizátió, oly cultura s oly szabadság után ásitoznának, sőt azt hiszem, hogy ha akarnák kényszeriteni ezen culturát, szabadságot: akkor is azt erőszakkal visszautasitanák. Szóval, t. ház! mi itt nem traktáltatunk jobban, mint a herczegovinaiak a keresztények, kik jármuk lerázására fegyvert ragadni voltak kénytelenek, mindezeknél fogva a pénzügyi bizottság jelentését átalánosságban el nem fogadom, sem a költségvetést meg nem szavazom.

Bausznern Guidó: T. ház! Ha a tavalyi államköltségvetést a fenforgó államköltségvetéssel összehasonlitom, semmi lényeges külömbséget nem találok. Mindakét államköltségvetés azon államgazdasági kereten belől mozog, a melyet az 1867-iki törvényhozás alkotott; mindakét költségvetés jelentékeny deficitet mutat elő és mindakét költségvetés egész bölcsesége a deficit fedezésére vonatkozólag az adófelemelés valóban igen egyszerü házi-szeréből áll; sőt a fenforgó államköltségvetés az adófelemeléssel sem elégszik meg; hanem még egy más, szintugy igen egyszerü házi-szerhez folyamodik, tudniillik az államkölcsönhez, illetőleg az adósságcsináláshoz. Igy tehát a jelen ministerium államköltségvetése lényegében semmi egyéb, mint azon államköltségvetés részint javitott, részint pedig meglehetősen rosszab-

Digitized by Google

bitott kiadása, a melyet a megbuktatott Bittó-Ghyczy-ministerium tavaly e ház asztalára letett.

T. ház! Nagyon helyes itt a kérdés, hogy ugyan ezen tényállásnál fogva mirevaló volt háromnegyed évvel ezelőtt, s átalában miért történt kabinetváltozás és miért szinpadosittatott azon pártfuzió, a mely annyi port vert föl az országban? Azt mondták, hogy ez azért történt: mert a fenyegetett haza érdekében a sok évi államjogi harczot megállitani s ezáltal a képviselőház két nagy pártját közös actióra egyesiteni kellett. Bocsánatot kérek; de szerény nézetem szerint a meddő államjogi harcz minden bizonynyal részemről is örömmel üdvözölt megállitása a volt balközép részéről kabinetváltozás és pártfuzió nélkül is, tudniillik az által is lehetővé lett volna: ha a volt balközép tiszteletteljes szerepéhez mint loyális ellenzék ragaszkodván, az államjogi harczot kedvezőbb időre egyszerüen elnapolja és minden, bármelyik oldalról kezdeményezett actiót forróan támogattatott volna, mihelyt ez a fenyegetett haza megmentésére szolgálhatott volna. Azonban, az emlitett kérdést tovább vizsgálni nem akarom; de nem mulaszthatom el, mélyen érzett sajnálatomnak kifejezést adni a fölött, hogy azon nagy remények, a melyeket az ország tulnyomó többsége a pártfuzióba vetett, eddig be nem teljesedtek.

T. ház! Ezen év kezdetén az adók részint felemeltettek, részint szaporittattak és az illető adótörvényeket már végre is hajtották. Ezenkivül el kell ismerni, hogy az igen tisztelt pénzügyminister ur a fönforgó államköltségvetés összeállitásánál lehetőleg takarékoskodni iparkodott. Kérdem tehát: mi az oka, hogy adófelemelés és szaporitás és az államháztartás minden ágában tett megtakaritások daczára a helyzet nem csak nem javult, hanem ellenkezőleg annyira rosszabodott, hogy az igen tisztelt pénzügyminister ur kénytelenitve érzi magát, uj adófelemelést s azonfelül még egy uj — s pedig valóban nem csekély — kölcsönt javaslatba hozni?

T. ház! Az 1867-ben az állami jogaiba visszahelyeztetett Magyarország az europai elsőrangu államok mintája szerint szerveztetett. Ennek következtében a magyar állam oly alakban épittetett ujra fel, a mely csak akkor lett volna helyén: ha Magyarország ugyanazon kifejlett népgazdasággal és ugyanazon népmiveltségi fokozattal dicsekedhetnék, a melyekkel épen a nyugoteuropai államok oly nagy mértékben birnak. Fájdalom nálunk sem kifejlett népgazdaság, sem kifejlett népmiveltség még nem létezik.

Magyarország egészben véve földmivelő ország; ugyszólván még semmi modern nagy ipara nincs; a kereskedelem és kereset panganak: mert egyfelől a polgári elem az országban igen gyöngén van képviselve, másfelől a meglevő közlekedési eszközök részint elégtelenek, részint hibás irányban mozognak; sőt a földmivelés, a mely ugyan a magyar nép jövedelem-alapját képezi, mind külterji, mind belterji irányban még nagyon sok kivánnivalót hagy maga után. Igy Magyarország népgazdasága majdnem csak a kezdet fokozatán áll és nem is fog emelkedni, a mig a szükséges testi és szellemi erők az országban meg nem lesznek. A mi a népmiveltséget illeti, köztudomásu tény, hogy Magyarország e tekintetben a civilizált Európa egy államával sem mérkőzhetik. A hol pedig a népgazdaság és népmiveltség még annyira hátra van: ott teljességgel lehetetlen, hogy az ország szellemi és anyagi segédforrásai oly nagyszerü alakzatban szervezett államot, mint a mái Magyarország, elbirjanak. Magyarország igenis bővelkedik természeti kincsekben, melyek csak az értékesitést szükségelik, hogy ezen ország Európa legvirágzóbb országaihoz tartozzék. De ehez idő, munka intelligentiával párositva és pénz szükséges. Az idő hiányzik Magyarországnak, mert a legkeservesebb vészhelyzetben van és a veszély és szerencsétlenség halasztást nem türnek. A munkához a szükséges erők hiányzanak, mivel hogy Magyarország egyfelől igen gyéren van népesedve, tehát a bevándorlást szükségeli; másfelől mivel hogy a meglevő erők a szükséges intelligentiával nem birnak s tehát ugyanezeket előbb a munkára nevelni kell. Mindkettő pedig időt követel, a melyre Magyarország nem várakozhatik. Végre Magyarországnak természeti kincsei értékesitésére és átalában népsége szellemi és anyagi emelésére eddig ugyszólván pénze még sohasem volt, mivel minden jövedelmeit s minden hitelét nagyobbrészint azon kötelezettségeknek kellett feláldoznia, a melyek a magyar államnak nagyszerüen tervezett fogalmazatából eredtek. Ha már most ezen föltételek helyesek — pedig mindenesetre helyesek, mert kivétel nélkül tagadhatlan tényekből állanak: akkor, az elméleti következtetés az, hogy a jelen vészhelyzetünk valódi oka azon szembeötlő aránytalanságban fekszik, mely az ország teljesitő képessége és kötelezettségek közt van és a melyeket a magyar államnak nagyszerüvé alkotásánál fogva átvállalnia kellett.

T. ház! Magyarország 1867-ben a modern államélet minden ágának követelményeiben felette hátra maradt ország volt. A saját és az ország erejének tulbecslése az uralkodó magyar elemet azon merész kisérletre inditották: a magyar államot rohanva a nyugoteurópai államok szinvonalára felemelni s igy egy pár év alatt oly művet vinni véghez, melyre sok évtized fáradalmas munkája szükséges. Igy történt, hogy a magyar állam 1867. óta oly kötelezettségeket vállalt el, a melyeknek teljesitése által Magyarországnak az európai államrendszerben igen

Digitized by Google

gyorsan, igen tiszteletteljes helyet kellett volna elfoglalnia. Jelen vészhelyzetünk bizonyitja, hogy a magyar állam sokkal többet vállalt el, mint a mit teljesithet, hogy azon kötelezettségeknek nem tehet eleget, a melyeket épen a nagyszerüvé alkotás, vagy concrétabban kifejezve — a melyeket a költséges kormányzati rendszer természetszerüleg megkiván. Ezen a tényleges viszonyokból következő mozzanat minden eddigi orvoslás-kisérletekre, kivált az igen tisztelt kormány pénzügyi politikájára a hiábavalóság bélyegét nyomja. Ugy látszik, hogy az igen tisztelt kormány az orvoslást oly reduktiók által remélte előkésziteni, a melyek az eddigi államháztartás határain belöl mozognak. Az eredmény mutatja, hogy az illető megtakaritások összege vészhelyzetünk legszerényebb követeléseinek sem felel meg. A helyett most már, hogy az igen tisztelt kormány a betegség valódi oka után nyomozódnék s e szérint a bajt a gyökerénél megragadná: e helyett az adófelemeléshez és adósságcsináláshoz s tehát ugyanazon pénzügyi politikához folyamodik, a melylyel a korábbi kormányok legazdálkodtak és a melylyel — ha igy halad tovább a jelen és minden jövő kormány is legazdálkodni fog mind addig: mig általában nálunk, Magyarországon, még valami elgazdálkodni való lesz!

T. ház! Csak e két eset lehetséges: vagy a magyar állam megtartja az eddigi kormányzati rendszerét s e szerint továbbá is eleget kell tenni azon kötelezettségeknek, a melyek ezen rendszerrel elválaszthatlan összefüggésben állanak és ekkor a szükséges eszközöket is az állam kezére adni kell: mert máskép azon magas feladatoknak meg nem felelhet, a melyek az egész népéletet mind szellemi, mind anyagi tekintetben magába foglalják és összességében a valódi államczélt képezik. De sőt erre nézve a magyar nép teljes joggal feltehetné a kérdést, hogy vajon miért fizeti a nagyszerü adót, ha az állam megfelelő egyenértéket nem visszonoz? — Vagy pedig az ország nem képes azon eszközöket megszerezni, a melyekre a magyar államnak az eddigi kormányzati rendszeréből eredő kötelezettségek teljesitése czéljából elkerülhetlenül szüksége van: — s akkor az államnak áldozatot kell hoznia, illetőleg az államot oly módon berendeznie, hogy csak olyan kötelezettségeknek tartozzék eleget tenni, a melyek az ország teljesitő képességének megfelelnek. Harmadik eset nem létezik.

Miután most már vészhelyzetünk valódi oka az ország teljesitő képessége és azon kötelezettségek közti szembe ötlő aránytalanságban rejlik, melyeket a magyar állam eddigi kormányzati rendszerénél fogva elvállalt: világos, hogy a lehető legnagyobb reduktiók az eddigi államháztartás határain belől a bajon nem segithetnek; ellenben, ha ezen tekintetben igen távol mennének, illetőleg ha az ugynevezett megtakaritások az országélet érdekei rovására foganatositttatnának: akkor igenis az államczél veszélyeztetve volna. Mind ebből pedig az következik, hogy a jelen kormányzati rendszer alapján minden orvoslás-kisérletek a bajt csak hosszabitják és rosszabitják és hogy tehát csak ezen rendszer gyökeres változtatása vezethet az óhajtott orvoslásho z.

Jól tudom uraim, hogy ezzel semmi ujat nem mondtam; hiszen már két év óta jelszavakkal nagyon bővelkedő magyar hazánkban a rendszerváltoztatás jelszava nagy szerepet játszik. De ha ezen jelszó aránylag már régi is: fájdalom, tettekkel bebizonyitása még mindig egészen uj. És ha most már, sőt ezen teremben körülkérdezni akarnánk: vajon ezen rendszerváltoztatás alatt mi értetendő? a legeltérőbb nézeteket hallhatnák.

T. ház! Amint minden vita alatt álló kérdésekre nézve mindig csak egyetlenegy nézet lehet helyes: épen ugy a rendszerváltoztatás kérdésére nézve is csak egyetlenegy módozat létezik, a mely a magyar államot a jelen vészhelyzetéből megmentheti. Igenis különböző utak vezetnek Rómába; de Magyarországnak pénzügyi és népgazdasági meggyógyitásához a mai viszonyok alatt csak egyetlenegy ut vezet: s ez oly rendszerváltoztatásban áll, a mely a lehető legnagyobb takarékosság és a lehető legnagyobb önmegszoritás elvéből indulván ki, az állami intézmények közt eltörlés, egybeolvasztás, egyszeresités és átalakitás által könyörület nélkül addig és odáig takarit meg: mig a magyar állam háztartásának egyensulya tökéletesen helyre nem állittatott.

Azt fogják talán ellenvetni, hogy ilyen rendszerváltoztatás a magyar állam fenntartásával össze nem egyezhető. Amde bátorkodom Magyárország számos állami intézményei közt csak kettőre figyelmeztetni s kérdem: vajon a magyar állam megsemmisittetnék-e, ha tiz ministerium helyett csak a felével birna? miután tényleg tökéletesen souverain államok is csak hat ministeriummal birnak, mint például az igen gazdag és mint hiszem nagyon civilisált Belgország? — Vajon a magyar állam megsemmisittetnék-e: ha a honvédintézmény — mint Ausztriában van, fejenként nem egészen 23 krajczárba s tehát nálunk Magyarországon összesen évenként legfeljebb $3^1/_2$ millióba kerülne? mig most fejenként 40 krnál többe, tudniillik összesen évenként 6 milliónál többe kerülnek; — nem is emlitvén azon tényt, hogy Ausztria a „krachnak" daczára még mindig igen vagyonos iparállam, Magyarország pedig — fájdalom — elszegényedett földmivelő állam?!

Uraim, ilyen reformok által a magyar állam fentartása nem lenne kérdésbe téve; hanem ellenkezőleg a magyar állam ujra szilárd talajt

Digitized by Google

és a felüdülésére időt nyerne, ugy, hogy valahára egész erejével azon valódi kulturai feladatokra adhatná magát, melyeknek a mai világban minden államnak megfelelhetni kell: ha általában létezési jogosultsággal akar birni; de a melyeket Magyarországnak eddig azon okból többékevésbbé elhanyagolni kellett, mert bevételeinek oroszlánrésze a nagyhatalmi vágy manója által megemésztetett. Ellenben a magyar állam igenis meg fog semmisittetni, mindenesetre megsemmisittetni fog: ha a gyógyulására elkerülhetlenül szükséges gyökeres rendszerváltoztatás évről évre elhalasztatik és betegsége végre azon stadiumba lép, a melyből absolute semmi megmentés többé nem létezik.

És, uraim, a politikai viszonyok alakulása Európában azon meggyőződésre kényszerit engemet, hogy, ha a magyar állam még egyszer megsemmisittetnék: róla minden jövőre azt mondanák: „Magyarország nem lesz, hanem volt!“

T. ház! Nem csodálkozom, ha ilyen fejtegetések nem tetszenek; de ma, a hol tényleg minden kérdésben forog, nem arról van szó: vajon mi tetszik, vagy nem tetszik? hanem csupán csak arról: mi igaz vagy nem igaz? és a ki a hazának valóban szolgálni akar, annak akkor sem szabad a teljes igazságot elhallgatni: ha előre tudja, hogy nyilatkozatával a legnagyobb nemtetszést nyerendi el.

Én kivánom és akarom egész őszinteséggel a magyar állam fenntartását; én kivánom és akarom egész őszinteséggel a felvirágzását; de épen azért, hogy ezt kivánom és akarom: kötelességemnek tartottam, tartaléktalanul azon utra utalni, a melyen teljes meggyőződésem szerint a magyar állam süllyedő hajója egyedül érheti el a megmentő révet.

T. ház! Az igen tisztelt kormány pénzügyi politikájának valóságos része az adófelemelés eszméjén és a kölcsön, illetőleg az adósságcsinálás eszméjén alapszik. A többi mind nem valóságos, hanem conjecturális politika, mint például az államadósságok konversiója és unificátiója, az államvagyonok eladása, a vasuti csoportositások stb. Ha most már a két megnevezett eszme, tudniillik az adófelemelés és az adósságcsinálás azon tétellel hozatnak kapcsolatba, a melyet az igen tisztelt pénzügyminister ur september 19-én tartott exposéjában mint vezérelvét kinyilatkoztatni méltóztatott és a mely igy hangzik: „Annyit adj ki, mennyit beveszesz és annyit keress, a mennyire feltétlenül szükséged van“; akkor ezen elvi tételnek következő magyarázata nyilvánlik: „Végy annyit be, a mennyire nézeted szerint feltétlenül szükséged van és hogy ezt birhasd, halmozz adókat adókra és halmozz adósságot adósságra: a meddig szükségletedet nem fedezted“. *(Helyeslés jobb felől.)*

T. ház! Ha ezen ugynevezett pénzügyi politika gazdag országban, mint például Franciaországban alkalmaztatik: akkor ezt bizonyos körülmények alatt, nevezetesen nagy háboru után megérthetem; de ha oly kormány, a melynek hazafisága kérdés nélkül minden kétségen fölött áll, ilyen politikának nálunk Magyarországon a legmélyebb béke közepén és oly időben hódol, a midőn az ország adóereje és hitele annyira csökkentek, hogy ezen tekintetben talán egész Európában csak a megbukó Törökország áll még roszabban, mint Magyarország: az, uraim, én előttem tökéletesen megfoghatatlan. Lehet, hogy csalódom, mert a világon senki sem csalhatatlan; — de én megmaradok azon meggyőződésnél, hogy ezen politika, a helyett hogy hazánkat megmentené: a népvagyon egymásrakövetkező confiskátiójához s tehát végre az ország teljes romlásához vezet. Hogy az igen tisztelt kormány optima fide cselekszik: ezt kétségbe vonni nem lehet, nem szabad, sőt bünnek tartanám; mindazonáltal a tárgyilagos eredmény mégis ugyanaz marad: „Solitudinem faciunt, salutem appellant“ — „Sivatagot csinálnak és megmentésnek nevezik!“ *(Igaz! jobb felől.)*

És most, tisztelt ház, csak még egyet. Nekem ugy tetszik, hogy a közvélemény magyar hazánkban a bankkérdés megoldásától és a német-ausztriával folyó alkudozások eredményétől a kereskedelmi és vámszövetség kérdésére vonatkozólag igen sokat vár Magyarország javára. Én részemről nem habozom kijelenteni, hogy csekély nézetem szerint Magyarország közvéleménye ezen tekintetben magát némely csalódásnak engedi át. Semmiképen nem ismerem félre ezen kérdések nagy fontosságát és reménylem, hogy a megoldását Magyarországra nézve bizonyos anyagi előnyök követni fogják, föltéve, hogy ezen megoldás észszerü módon történik; de ettől várni azt, hogy ezen anyagi előnyök gyorsan beállani s általában a jelen vészhelyzetünk lényeges javitására szolgálni fognak: ezt uraim illusiónak tartom. Egyébiránt legyen akármiképen: annyi mindenesetre áll, hogy az országnak, kivált oly időben, a hol egymásután az áldozatkészséghez történt a fölebbezés: teljes joga van, alkotmányos kormányától az érintett nagyfontosságu kérdésekre nézve tiszta bort követelni.

Igaz, a nagyratisztelt ministerelnök ur e ház november 4-én tartott ülésében épen ezen kérdésekre nézve nyilatkozni méltóztatott; de fájdalom, ezen nyilatkozat semmi érdemlegeset nem foglalt magában; hanem valami magán-biztositásra szoritkozott, tudniillik arra, hogy a kormány az illető kérdések tekintetében a törvényt megtartani és az ország jogainak érvényesitésére törekedni fog.

Én legalább alkotmányos kormányt nem is képzelhetek, a mely a törvényt meg nem tartani

Digitized by Google

és az ország jogainak érvényesitésére törekedni nem akarna. *(Igen! Ugy van! jobb felől.)* Igy tehát a ministerelnök ur emlitett nyilatkozata azon rejtelmes fátyolt nem emelte fel, a melyet az igen tisztelt kormány elejétől fogva a kereskedelmi- és vámszövetség kérdésére és szintugy a bankkérdésre boritani méltóztatott s e szerint az ország még mindig nem tudja: vajon az illető alkudozások eredményétől sokat vagy keveset, várhat-e? És itt épen ez utóbbi eset forog fen. Ha tudniillik Magyarország sokat várhat: akkor ilyen nagyon örvendetes közlés a kormány részéről a legjótékonyabb erkölcsi hatást gyakorolná a nyomorkodó országra; ha pedig Magyarország csak keveset várhat: akkor, már épen a kormány kötelessége, tartaléktalan nyilatkozat által azon optimismusnak véget vetni, a mely ezen tekintetben jelenleg az országban ténylegesen uralkodik; *(Helyeslés a szélső jobb és bal oldalról)* mert semmi veszélyesebbet nem ismernék mai vészhelyzetünkben, mint a már nyolcz évig tartott illusiók átvitelét még a kilenczedik évre is! *(Helyeslés a jobb és baloldalon).*

Ezenkivül a nézetem az, hogy oly kormánynak, a mely őszinte uton törekszik, — és én az igen tisztelt kormány őszinteségében legkevesebbet sem kételkedek, hogy oly kormánynak, mondom, a napvilágot sohasem kell kerülnie.

Eszerint bátorkodom országos képviselői minőségben az igen tisztelt kormányt tisztelettel megkérni: méltóztassék az eddig kedvelt titkolódzását feladni és mind a kereskedelmi- és vámszövetség kérdése, mind a bankkérdés tekintetében minél hamarább nyiltan szint vallani, hogy az ország valahára tudja: erre nézve mi vár reá? Meg vagyok győződve: az igen tisztelt kormány illető közlései lényegesen elősegiteni fogják azt, hogy azon nehéz, de férfias jelszó e házban elnyerje az uralmat, a mely a magyar állam számára a tényleges viszonyok irányában az egyedüli helyes és a mely igy hangzik: „Segits önmagadon és az Isten is megsegit!“ Ezen jelszó értelmében s átalában a mai kifejtéseim értelmében bezárom a beszédemet egy antithézissel azon már idézett tételhez, a melyet az igen tisztelt pénzügyminister ur szeptember 19-én tartott exposéjában a magyar állam számára felállitani méltóztatott. Ezen antithezis igy hangzik: Ne adj semmi körülmények alatt többet ki, mint a mennyit minden bizonnyal beveszesz és hogy ezt elérhesd szoritsd magadat annyira össze és rójj annyit, bármilyen fájdalmas nélkülözésekkel, magadra, a mennyire existentiád, becsületed és jövőd megóvása és biztositása azt feltétlenül követelik.“

T. ház! A fenforgó államköltségvetést részletes tárgyalás alapjául nem fogadom el. *(Helyeslés és éljenzés a jobb és baloldalon.)*

Bujanovics Sándor: T. képviselőház! A legmagasabb trónbeszéd, mely ezen országgyülés törvényhozói tevékenységét megnyitá, csak ugy, mint ezen háznak válaszfelirata pénzügyi bajaink orvoslását, államháztartásunk megzavart egyensulyának helyreállitását tüzte ki ezen országgyülés legsürgősebb és méltán legfontosabb feladatául; a legmagasabb trónbeszéd s ennek nyomán a válaszfelirat egyhangulag elismerte, hogy ezen nagy feladat megoldására egyoldalu, csupán pénzügyi intézkedések önmagukban véve elégtelenek, hogy e czél elérése, a siker biztositása szempontjából gyökeres reformokra van szükség az államélet csaknem minden ágában.

Igenis t. ház! gyökeres reformokra a válaszfelirat szavai szerint, javitó kezekre van szükség az államélet minden ágában, ha hazánk állami létét biztositani, hitelét megszilárditani, jövőjét s felvirágzását előmozditani akarjuk. Tudja és érzi azt e házban mindenki, aki pénzügyi helyzetünk s közkormányzati viszonyaink tanulmányozásával habár csak felületesen is foglalkozott, hogy jelenlegi sulyos, hogy ne mondjam, válságos helyzetünkből, melynek okait a mult országgyülés teljesen felderitette s melyek elősorolását nem tartom sem idő-, sem alkalomszerünek: csak a legszélső határig alkalmazott takarékosság, közgazdasági viszonyaink javitása, közkormányzatunk gyökeres reformja és a közjövedelmeknek anyagi helyzetünk s adóképességünk korlátain belül eszközlendő fokozása mentheti ki. Tudja és érzi mindenki, hogy mindezen irányban gyors és sikeres tevékenységre van szükség, hogy csak mindezen tényezők összhangzatos közreműködésével állithatjuk helyre s tarthatjuk fen államháztartásunkban az egyensulyt, teremthetünk rendet és összhangot közkormányzati viszonyainkban.

Ezen nagy és nehéz feladat megoldására vállalkozott a jelen kormány, melyet a nemzet oly nagy mérvü bizalommal ajándékozott meg. Pénzügyi helyzetünk ziláltsága, anyagi jóllétünk, közgazdasági viszonyaink hanyatlása, az üzleti élet minden ágában beállott pangás, mely a társadalom majd minden rétegét végpusztulással fenyegeti: a kormányt gyors és erélyes kezdeményezésre hivja fel, nekünk pedig elodázhatlan és szoros kötelességünkké teszi, hogy a kormánynak első fontossabb tényével ezen már saját, nem átvett költségvetésével szemben szigoru és lelkiismeretes birálatot gyakoroljunk; meg kell birálnunk az 1876. évi állami költségvetést ugy kiadási tételeiben, mint bevételi előirányzatában, ugy pénzügyi, mint közgazdasági és közkormányzati részében; meg kell birálnunk: elment-e a kormány a takarékosság terén azon határig, ameddig az állami érdekek veszélyeztetése nélkül elmenni szabad? nem engedi-e át magát bevételi előirányzatában csalódásoknak, melyek már oly

Digitized by Google

gyakran és keserűen megboszulták magukat? birnak-e jövedelmek fokozását czélzó előterjesztései az ország anyagi helyzete és adóképessége szempontjából jogosultsággal és támogatják-e pénzügyi számitásait és intézkedéseit? biztositják-e ezeknek sikerét, közgazdasági viszonyaink javitását, közkormányzati rendszerünk reformját czélzó javaslatai? Meg kell pedig birálnunk a költségvetést ezen szempontokból egész összegében, mert csak valamennyi tényező közremüködése biztosithatja a sikert.

Engedje meg nekem a t. ház, hogy ezen szempontokból kiindulva az 1876. évi állami költségvetésre, illetőleg a pénzügyi bizottság jelentésére egész általánosságban és tekintve a vita jelen stádiumát, lehető rövidséggel nehány észrevételt koczkáztassak. *(Halljuk!)*

Mielőtt azonban ezt tenném, engedje meg a t. ház, hogy az 1874. évi állami zárszámadásokból s a pénzügyminister urnak september 19-én az ország pénzügyi helyzetéről tartott beszédéből meritett adatok alapján állitsam össze az 1875. és ebből következve az 1876. év költségvetési kezelésének a pénzügyi bizottság számitásaitól eltérő mérlegét.

Lehet, hogy az én számitásom téves; de én az 1874. évi zárszámadások és a pénzügyminister előterjesztéséből meritem adataimat s igen fogok örvendeni, ha ezen számitásom az eredmények által meg fog czáfoltatni.

Az 1874. évi zárszámadások szerint az azon évi összes, rendes bevétel 182.963,107 frtra rugott, Ez összeget véve fel az 1875. évi állami bevételek alapjául s hozzáadva ezen összeghez azon bevételi többletet, melyet a pénzügyminister emlitett beszédében az első félévre 4.800,000 frttal kimutatott, s melyet beszéde folyamán 8 millióra felvehetni vélt, sőt ezen összeghez hozzávéve azon bevételi többletet, mely a pénzügyminister jelentése szerint julius hóban 364,000 frttal jelentkezett s ezen bevételi többletet az év hátralevő hónapjaira számitásba véve s 2.400,000 frtig kiegészitve: fog tenni az 1875. év bevételi többlete 10.409,000 frtot; tenne e szerint az 1875. év összes rendes bevétele 193.363,107 frtot. Ezen bevétellel szemben 206.434,748 frt rendes bevétel van előirányozva, fog tehát tenni az előirányzott bevételek be nem folyásából támadó költségvetésileg előre nem látott hiány 13.071,641 frtot, mely összeghez hozzáadva a költségvetési törvényben előirányzott 21.665,511 frtnyi hiányt: fog tenni az 1875. évi összes hiány 34.737,052 frtot. Ezen összeg a 153 milliós kölcsön készleteiből, melyek az 1874. évi zárszámadások szerint 43.236,921 frtot tesznek, lévén fizetendő: marad az 1876. évi hiány fedezésére rendelkezésre a 153 milliós kölcsön készleteiből 8.499,769 frt, mihez hozzáadva a keleti vasut másod prioritásai értékesitéséből befolyt 3.700,000 frtot: marad 1876-ra rendelkezésre 12.199,769 forint.

Az 1876. évi hiányt a pénzügyi bizottság előterjesztésében 15.682,611 frttal irányozza elő; az ezen eredményt előtüntető mérlegben az 1876. évi állami rendes bevételek 206.753,800 frttal szerepelnek. Ha ezen bevételi előirányzattal szembe állitjuk az 1875. évi tényleges bevételt a pénzügyminister ur által kimutatott emelkedéssel együtt, 193.363,107 frttal és ehez az 1875. évnek csak második felében jövedelmezett szállitási és luxus adótöbbletet 2.100 000 frttal hozzászámitjuk, összesen tehát az 1876. év összes rendes bevételeit 195.463,107 frtban, az 1874. évi zárszámadás eredményéhez képest 12.500,000 frttal magasabb összeggel felveszszük s a rendes bevételi előirányzattal szembe állitjuk: marad a bevételi előirányzat be nem folyásából eredő hiány 11.290,703 frt, mit a 15.682,611 frttal előirányzott hiányhoz hozzáadva: fog tenni az 1876. év tényleges hiánya 26.973,314 frtot, illetőleg a forgalmi készlet beszerzésére kötendő kölcsön 2.000,000 frtnyi kamataival 28 973,314 frtot. Ezen hiány fedezésére fogna szolgálni a pénzügyi bizottság jelentése szerint a 153 milliós kölcsön rendelkezésre levő része 12.199,769 frttal, a jövedelmi adó-pótlék 8.000,000 frttal, az adóhátralékok 4.000,000 frttal ugy, hogy azon nem valószinü esetben, ha a jövedelmi adópótlék az adóhátralékok a praeliminált összegben valósággal be is fognak folyni: még mindig marad teljesen fedezetlen hiány 4.773,544 frt, a tervezett kölcsön 2.000,000 frttal számitott kamatainak levonásával pedig 2.773,544 forint.

E számitás ellenében t. ház, még mindig fel lehet azt hozni, hogy a költségvetésre nézve kedvező ez a számitás, t. i. tekintet nélkül az 1875. évi rosz termésre, közgazdasági viszonyaink hanyatlására s az ennek folytán mindinkább terjedő elszegényedésre nemcsak az 1874. év tényleges eredményét veszi fel a számitás csorbitatlanul, de ezekkel szemben a jövedelmeknek $12^1|_2$ millió frttal való emelkedését veszszük számitásba; pedig hogy nem csupán fizetési képességünk, de az ország törzsvagyona, adóképességünk az 1874. év lezárta óta nagy mérvben csökkent: az, az előtt, ki helyzetünket ismeri, nem szorul bővebb bizonyitásra.

Azonban mindezt mellőzve, az 1876. évnek valószinü hiánya a legkedvezőbb esetben 28 millió s a kölcsön kamatainak leszámitásával 26 millió frt; tehát a pénzügyi bizottság számitásával szemben 11 millió frttal többet fog tenni.

Ez t. ház, számitásom szerint az 1876. évnek költségvetési eredménye és mérlege, ez pénzügyi helyzetünknek tükre. Megerősit engem ezen számitásomban a t. ház egyik mindnyájunk ál-

Digitized by Google

tal nagyra becsült tagjának a pénzügyi bizottság elnökének Zsedényi képviselőtársunknak, kit én pénzügyi kérdésekben auctoritásnak szivesen elismerek, tegnapelőtt tartott beszéde, ki nyiltan előadta kételyeit és aggodalmait az iránt, hogy az előirányzott bevételek nem fognak befolyni s a ki beszéde folyamában ki is jelölte azon egyes tételeket, melyeknél nézete szerint az előirányzott összeg magasan van beállitva

Ha már a pénzügyi bizottság t. elnökének vannak alapos kételyei és aggodalmai a pénzügyi bizottság által előterjesztett bevételi előirányzat ellenében: nekem az általam előadott számitás alapján nincsenek kételyeim arra nézve, hogy a bevételek befolyni nem fognak és ez nagyban fogja nevelni az állami költségvetés deficitjét. Az igen t. képviselő urnak megnyugvása van az iránt, hogy a kormány a netalán támadó hiányt az 1876. év folyama alatt eszközlendő megtakaritásokkal ellensulyozni fogja; nekem azonban nincsen meg ezen megnyugvásom, nem mintha a kormány takarékossági hajlamaiban kételkedném; de mert meggyőződésem szerint ily nagy hiányt pusztán takarékossággal fedezni nem lehet és egyátaljában bajainkon csupán takarékossággal segiteni nem fogunk. És ebben nem értek egyet a pénzügyi bizottság elnökének véleményével, aki a takarékosságot tartja viszonyaink közt az egyedüli mentőeszköznek.

Ami a takarékosság szempontját illeti, készséggel elismerem, hogy a kormány az 1876. évi állami költségvetési előirányzatban a jelenlegi rendszer keretén belül igen messze ment, s ha a közkormányzat s állami gazdálkodás némely ágában, melyeket különösen fölemlitett Zsedényi és Kállay B. képviselő ur, nem is érte el a lehetőség végső határát: az én nézetem szerint, némely ágaknál már tul is lépte azon határt, meddig a takarékosság az állami érdekeket, az intézmények célját nem veszélyezteti. Aki még eddig nem volt meggyőződve arról, hogy a jelenlegi rendszer korlátain belül eszközlendő megtakaritások vajmi elégtelenek pénzügyi viszonyaink rendezésére, hogy tehát nem a jelenlegi rendszer keretén belül eszközlendő megtakaritásokra, de a jelenlegi rendszernek pénzügyi és közkormányzati viszonyaink javitása, az állam és adózók érdeke szempontjából egyaránt mellőzhetlenül szükséges gyökeres reformjára van szükség: azt az 1876. évi államköltségvetés s a pénzügyi bizottság erre vonatkozó jelentésének tanulmányozása ezen tévhitéből kiábrándithatta. *(Helyeslés a szélső jobb és baloldalon.)* A kormány az általa hiányosnak ismert rendszert fentartotta; de a szigoru takarékosság elvét alkalmazza kérlelhetlenül a rendszer keretén belül, feledve, hogy ez által a fenálló rendszer hiányai ugy a közszolgálat, mint az adózók érdekének szempontjából csak még kirivóbbak, csak még érezhetőbbek lesznek.

Közkormányzatunk számos ágában látjuk a merev takarékosságot, melynek áldozatul esnek a közigazgatás és a polgárok érdekei; de vajmi kevés nyomát találjuk a javitó kezeknek. Nem is kiadásaink nagysága a főbaj. Költségvetésünk sok tétele magában véve csekély; de e csekély összeg is sulyosan nehezedik az adózók vállaira; mert céltalanul adatik ki a jelenlegi rendszer mellett, vagy a megtakaritás szempontjából megvonatik ezen rendszertől az: amire okvetlenül szüksége van, hogy hiányai kevésbé érezhetők legyenek.

Hogy csak nehány példát hozzak fel: összes belügyi közigazgatási kiadásaink 4.950,000 frtot tesznek, a központi vezetés és az általános közigazgatási kiadások kivételével. Ki fogja állitani, hogy egy 13 millió lakossal biró 4000 négyszeg mértföld kiterjedésü ország közigazgatási költségeire a nevezett összeg önmagában véve sok? és mégis tulságosan nagy ez összeg, mert egy elavult, a mai kor kivánalmainak, a közigazgatás és a polgárok érdekeinek meg nem felelő rendszer fentartására szolgál. *(Ugy van! szélső jobb felől.)*

Szokássá vagy inkább divattá vált nálunk igazságszolgáltatásunkat drágának, lassunak és rosznak tüntetni fel, hiányosabbnak, mint aminő az valóban. Igazságszolgáltatásunk költségei összesen a ministerium szükségletét is bele értve, 9.871,000 frtot tesznek, mely összeget az igazságszolgáltatási dijak, bélyegek és illetékek több mint kétszeresen fedezik, hisz csak a jogilletékek czimén 16 millio 400,000 frt irányoztatik elő. Én tudom azt, t. ház, hogy igazságszolgáltatásunknak hiányai vannak; megengedem, hogy a kir. törvényszékek nagyobb számmal állittattak fel, mint azt a szükség megkivánta. Reducáljuk a törvényszékeket a hol rájuk szükség nincs, semmi kifogásom ellene; de mi a helyett, hogy a fölösleges törvényszékeket reducálnók: takarékoskodunk minden törvényszéknél, minden járásbiróságnál és telekkönyvi hatóságnál; takarékoskodunk a segédszemélyzetnél és az irodai szereknél s ez által igazságszolgáltatásunkat még hiányosabbá, még lassubbá teszszük s közjövedelmeinket közvetve csökkentjük. És e mellett még igazságtalanok is vagyunk: ott keressük a hibát, ahol az nincs. A jelenlegi magyar birói kar semmivel sem roszabb bármely müvelt állam birói karánál; munkássága tekintetében pedig az államtisztviselők legsujtottabb osztálya; dolgozik, fárad becsületesen. De igazságszolgáltatásunk rosz s ennek okát ott keressük, ahol az nincs: a birói karban.

Perrendtartásunk költséges és szerfelett hiányos; anyagi törvény könyveink nincsenek. Itt a hiba t. ház! Ez igazságszolgáltatásunk igen

Digitized by Google

nagy hiánya. Javitsuk ezeket, ne fukarkodjunk a szükséges kiadásoknál és igazságszolgáltatásunk a birói kar mai munkássága mellett jó is, gyors is, olcsó is lesz. *(Helyeslés a szélső jobb felől.)*

Zsedényi t. képviselő társunk a közoktatási ministerium költségvetését jelentette ki olyannak, mely nem áll a szükséges megtakaritás magaslatán. A közmüvelődésre, a népnevelésre forditott költségek, nézetem szerint, nemcsak nem nagyok, de valóban nagyon csekélyek; az eredmény azonban főleg a népnevelés terén még ezen csekély költségnek sem felel meg a tanfelügyelőségi intézménynek czélszerütlen volta miatt. Közel 200,000 frtot nyel el ez a czélszerütlen intézmény; de mi a helyett, hogy ezen intézményt gyökeresen átalakitsuk: 10,000 frttal leszállitottuk az állami ösztöndijakat, pedig ez nézetem szerint a leghasznosabb, a leggyümölcsözőbb beruházás. *(Helyeslés szélső jobb felől.)*

De nem szándékom folytatni e példákat, melyeknek hosszu sorát idézhetném majdnem valamennyi ministerium köréből. Én t. ház a magam részéről bár nem kicsinylem a megtakaritásokat, bár a takarékosság elvét mindenben követendőnek tartom: még sem fektetek arra önmagában véve oly nagy sulyt, mint Zsedényi képv. társunk, mert a megtakaritásoktól önmagokban véve, mig egyrészről nem várom azon eredményt, hogy azok által lehessen rendezni pénzügyi viszonyainkat, másrészről tudom, hogy merev megtakaritással a jelen rendszer keretén belől csak decomponáljuk administratiónkat, sulyositjuk igazságszolgáltatásunkat, szóval a jelen rendszer hiányait a polgárok részéről még sulyosabbakká, még elviselhetlenebbekké teszszük. Én tehát csak összes közkormányzati rendszerünk reformjától várok eredményt és pedig eredményt nemcsak pénzügyi, de közadministratió szempontjából is. És ha ezen eredmény nem is lesz pénzügyi szempontból jelentékeny, mint azt sokan hiszik, jelentékeny lesz a közadministratió szempontjából; nem fogja oly kérlelhetlenül sujtani az adózókat, mert az állam által nyujtott biztosság és érdekeik megóvásában kárpótlást fognak találni a hozott áldozatokért.

És hogy e reform csak némely részét emlitsem fel, én a központi kormányzatban, a ministeriumok czélszerübb beosztását, számuknak apasztását, a számviteli rendszer egyszerüsitését, megyei közigazgatásunk reformját, a tisztviselők kinevezésének *(Helyeslés a szélső jobb felől)* és a főispáni intézmény gyökeres átalakitásának alapján a rendőri ügynek szabályozását, népnevelési intézményeinknek, a tanfelügyelő intézménynek czélszerü átalakitását, az igazságszolgáltatás terén pedig perrendtartásunknak javitását és anyagi törvények alkotását tartom mindenek felett szükségesnek és elódázhatlannak.

A mi a második kérdést illeti: vajon a pénzügyi bizottság nem engedi-e át magát bevételi előirányzatában csalódásoknak? e kérdésre az általam előadott igen egyszerü, de a zárszámadás eredményeire fektetett számitás teljesen megfelel. Támogatják azon állitásomat, hogy a bevételi előirányzat tulságos magas összeggel van felvéve s hogy ennélfogva a deficit sokkal magasabb lesz mint a minő összegben azt a pénzügyi bizottság előirányozza, a pénzügyi bizottság elnökének e házban mondottt szavai, gr. Dessewffy Aurel képviselő társam részletes számitásai s a pénzügyi bizottság javaslata mellett felszólalók majd mindegyikének nyilvánitott aggodalmai. *(Igaz jobb oldalon.)*

És valóban tisztelt ház! lehetetlen oly fedezetet, mely az állami rendes bevételeket az 1874. év tényleges eredményeihez képest 24 millió frttal magasabb összeggel veszi jelenlegi viszonyaink közt számitásba, mely összeg az uj jövedelmi pótadó és az adóhátralékokból előirányzott összeggel 36 frtnyi emelkedést tüntet fel 1874-hez képest: lehetetlen ily előirányzatot reálisnak elösmernem. A rendes bevételeknek ily magas összegekkel előirányzása nem egyéb a legveszélyesebb önámitásnál, és ez azon forrás, melyből Zsedényi Ede t. képviselő társam nyilatkozata szerint is pénzügyi bajaink erednek. Csakhogy hozzá teszem az igen tisztelt képviselő ur állitásához, ki bajaink forrását abban találja, hogy a multban müködött pénzügyministerek az állami jövedelmeket ideális alapokra fektették, hogy ezen hiba részesei voltak a multban müködött bizottságok csak ugy, mint részese a hibának a jelenlegi pénzügyi bizottság, mely elődei példáján kevéssé okulva a bevételi előirányzatot még mindig oly összegben veszi fel a költségvetés fedezeti részébe, melyet sem az 1874. évi zárszámadás, sem az ország jelenlegi helyzete nem indokol. *(Igaz! a jobb oldalon.)*

Nézetem szerint a bevétel előirányzásánál a legbiztosabb alap, a melyből kiindulhatunk: az előző év zárszámadásai. Ez elvet követik mindenütt, hol rendes pénzviszonyok elérésére törekesznek. Igen is tudom azt, hogy egy ország közgazdasági felvirágzásánál, a fogyasztási adóknál és a jövedékeknél fokozatos emelkedés áll elő, ezen emelkedést az ismert arányokhoz képest számitásba venni lehet, sőt kell is. De vajon a közgazdasági felvirágzás korát éljük-e ma? Vajon akkor, midőn a közös vámjövedelemben évek óta fokozatos és aggasztó hanyatlás állott be, melynek folytán quotánk minden egyébből eltekintve évről évre növekszik: vajon akkor, midőn a közös vámjövedelem, mely még 1872. évben a 17 millió frtot meghaladta, mig az ma már csak 12 millió frttal van a közös költségvetésbe felvéve: vajon akkor indokolt-e, bevételeink előirányzatának alapjául az előző és tény-

Digitized by Google

leges eredményeinél magasabb összeget felvennünk, ennek megitélését a tisztelt házra bizom. Leplezés által a bajt el nem háritjuk, szembe kell néznünk vele, bármi nagy legyen az, a baj nagyságához mért eszközökkel kell annak nem leplezéséről, de gyökeres javitásáról gondoskodnunk.

De hát gondoskodunk-e? igenis látszólag, egyoldalilag és részben. Az adók kezelésének, de főleg behajtásának szabályozása által, mi ellen különben nincs észrevételem és uj adók megszavazása által. Látszólag és részben mondom; mert még a pénzügyi bizottság jelentése szerint is a baj elenyésztetve, a deficit fedezve nincs; mert még azon esetben is, ha a präliminált jövedelem az utolsó fillérig az adóhátralékokkal és a kivetendő uj pótjövedelmi adóval együtt be fog folyni: még akkor is 9 millió frtot meghaladó deficit fedeztetik a kölcsön készletekből, ily deficitre van 1877-re kilátásunk.

Egyetértek abban Zsedényi Ede képviselő urral, hogy nagy baj volna az országra, ha az 1876. év hiánya a forgalmi készlet beszerzésére megkötendő kölcsönből fedeztetnék. Igen is nagy baj volna, t. ház! mert megingatná teljesen a bizalmat törekvéseink komolysága iránt. És én mégis azt hiszem: ebből fog a deficit fedeztetni; mert a pénzügyi bizottság más módról nem gondoskodik. A bevételek be nem folyásából eredő költségvetésileg elő nem irányzott deficit mindig nagy zavarnak szülője, mert az ily hiány fedezésére nem marad egyéb hátra, mint a 12-ik órában akkor, midőn a fizetésképtelenség szélén állunk: kölcsönt kötni, melynek rögtöni folyóvá tétele hitelünk megmentése érdekében szükséges lévén, kénytelenek vagyunk elfogadni a kényszerhelyzetet mindenkor kiaknázó pénzvilág feltételeit; mint azt az 1873. évben kötött utolsó nagy kölcsön feltételei bizonyitják.

Én t. ház! nem tartozom azok közé, kik az adóemelést minden körülmény közt ellenzik: nem tartozom azok közé, kik az állam fenállására szükséges eszközök megtagadásából maguknak olcsó népszerüséget szerezni kivánnak. Ha az államnak okvetlenül szüksége van polgárai adóképességének megfeszitésére, pénzügyeinek rendezése, magasabb állami czélok elérése szempontjából: ám tegye azt. Meghozni az állam fenállásának a szükséges áldozatot az első hazafiui kötelesség. De fő és alapfeltétel, hogy a czél elérve legyen s ha én ezen tervezett adóemelés által elérve látnám a czélt s ha a kormány pénzügyi, közgazdasági és közkormányzati politikáját ösmerném és olyannak ösmerném, mely az ország bajait orvosolni, jövő felvirágzását előmozditani képes: nem haboznám megszavazni a tervezett adóemelést, habár az meggyőződésem szerint az ország adóképességét alapjában megtámadja, — mert az adóképességet tápláló helyes és czélszerü pénzügyi és közgazdasági politika, karöltve közkormányzati viszonyaink rendezésével, köz- és magánhitelünk megszilárdulásával vajmi gyorsan behegeszthetné a nemzeti közvagyonon ütött sebeket. De nem szavazhatom meg az adó felemelését egy kétes sikerü kisérlet érdekében.

De azt vethetik fel ellenemben: ott vannak a kormány által bemutatott törvényjavaslatok, melyek biztositékot nyujtanak belkormányzati viszonyaink javitására nézve, ott vannak folyamatban a tárgyalások az ország közvéleményét élénken foglalkoztató közgazdasági kérdések felett; a vámszövetség megujitása, fogyasztási adórendszerünk hiányainak kiegyenlitése, a fogyasztási adó visszatéritése és a bankkérdés megoldása körül. Igaz, t. ház! a kormány a törvényjavaslatok egész sorozatát terjeszti a ház elé. Van ezen törvényjavaslatok közt kétségtelenül több olyan, melyet én is el fogok fogadni; van olyan is, melylyel nem fogok egyetérteni, melyeknek irányát nem helyeselhetem, melyektől eredményt nem várok. De ezekből t. ház! a kormány reformterveinek tiszta képét magamnak előállitani nem birom. Pedig a nélkül, hogy a kormány által tervezett alkotások képét egész összegében ismernők; a nélkül, hogy a tervezett alkotások sorrendjét megállapitanók: nem is mondhatunk, legalább én nem mondbatok és nem alkothatok magamnak helyes itéletet ezen alkotások czélszerüsége iránt. (*Ugy van! szélső jobboldalon.*) Én legalább t. ház! ki bajaink főokát, eddigi alkotásaink sikertelenségét abban találom, hogy ezen alkotásokat rendszeres terv nélkül és helytelen sorrendben létesitettük; én ki egy helyes sorrend megállapitásától teszem magam részéről függővé az alkotások sikerét: én megnyugvást a jelenlegi eljárásban nem találhatok.

De ha a belkormányzati alkotásaink összegére nézve nem birunk tájékozással a kormány szándékai, tervei iránt: még kevésbbé birjuk ezen tájékozást, a közvéleményt oly élénken foglalkoztató s adóképességünk emelésére nézve oly nagyfontosságu közgazdasági kérdésekre nézve. A tárgyalások folyamatban vannak a kereskedelmi szerződés megujátása, a fogyasztási adók kezeléséből Magyarországra háramló károsodás kiegyenlitése, a vámrestitutiók, a bankkérdés megoldása, a vasutak csoportositása körül.

Ez nagyon biztatólag és megnyugtatólag hangzanék: ha nem volna élénk emlékezetünkben azon számos tárgyalások sorsa, melyek ezen kérdések fontosabbjai közül már évek előtt megindittattak: ha nem ösmernők a másik szerződő félnek kivánságait, a mi érdekeinktől teljesen eltérő érdekeit és törekvéseit, melyek ellenében, hogy mi az a mit kivánunk, mit állitunk fel követeléseink minimumául, az előttem teljesen ösmeretlen. Pedig reánk képviselőkre nézve talán több volna a puszta kiváncsiság kielégitésénél, ha

Digitized by Google

mindezen kérdésekben, melyeknek megoldását a közérdek oly sürgetőleg követeli, tájékozva lennénk, s ennek alapján szerezhetnének nyomatékot a kormány követeléseinek, mert ezen kérdéseknek helyes megoldásától függ nagyrészben Magyarország jövője.

De nem akarok t. ház! tovább visszaélni nagybecsü figyelmükkel, elmondtam észrevételeimet nyiltan és őszintén. Lehet, hogy csalódom, és ha ugy lesz, örvendeni fogok rajta, de én nem találom fel a kormánynak általam ösmert politikai irányában a biztositékot Magyarországnak állami, pénzügyi és közgazdasági regeneratiójára nézve.

És azért nem fogadom el a pénzügyi bizottság jelentését, miből nem az következik, hogy a költségvetés részletes tárgyalásában részt ne vegyek és meg ne szavazzam az állami administratióra részemről is szükségesnek elösmert, meg nem tagadható összegeket, de az, hogy a költségvetés apropriatiójánál nem fogom azt a jelenlegi kormánynak megszavazni. (*Élénk helyeslés a szélső, jobb- és bal oldalon.*)

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Azt ülést folytatjuk. Szólásra következik Pulszky Ágost.

Pulszky Ágost: T. ház! A közvetlenül előttem szólott t. képviselő ur nem egy állitást mondott, a mely a ház több részében helyesléssel találkozott. Jellemzi ez a helyzet kényszerüségét, jellemzi azt, hogy a jelen körülmények közt, midőn annyira szükségesnek ismeri mindenki az egyetértést ugy a czélok felismerésében, valamint az eszközök felhasználásában: készséggel ragad meg a ház pártkülönbség nélkül minden alkalmat, a midőn meggyőződésének kifejezést adhat azon kérdések iránt, a melyek tekintetében az egyetértést helyreállitva látja.

A mint emlitém, nem egy eszme, melyet a képviselő ur megérintett, részesült helyeslésben és pedig nem azon következtetéseknél, nem azon contextusnál fogva, a melyekben hallottuk. Mi, kik a kormány iránt bizalommal viseltetünk; mi, kik a kormány rendszabályaitól a jelenlegi helyzetből való kimenekülést lehetségesnek tartjuk; mi kik azt hiszük, hogy a kormány politikája a helyes megoldást előkészíti: természetesen a t. képviselő ur következtetéseivel merő ellentétben állunk. Az előzmények közül némelyeket elfogadunk; elfogadjuk ép azért, mert azt hisszük, hogy nem azon következtetések vonandók le azokból, melyeket a t. képviselő ur levonni vél. Mindaz, a mit az administratió javitásáról mondott, — nem mondom az eszközöket tekintve, a melyeket alkalmazni kiván: — mindaz találkozik azzal, a mi ezen pártnak is elejétől fogva programmját képezi; de ezen párt és az ezen pártot vezető és képviselő ministerium soha sem állitotta azt — mint a t. képviselő ur, — hogy ép ezen az administratió javitására vonatkozó rendszabályoktól várható a pénzügyi egyensuly helyreállitása és most, midőn a pénzügyi egyensuly helyreállitása képezi a főkérdést, most midőn a budget-vita alkalmával ép e kérdés megoldásával kell foglalkoznunk: a mi részünkről azon törekvéseket, azon irányzatokat semmi esetre sem vallhatjuk ezen discussio megoldására vonatkozólag irányadóknak.

Mindazonáltal egy állitást a t. képviselő urtól nem hallottunk; egy argumentumot nem használt fel, a melyet pedig ha felhasznált volna, a melyre pedig ha vonatkozást tett volná: mindenesetre biztos lehetett volna arról, hogy az egész ház helyeslését kinyeri.

Ugy látszik talán azon elvnél fogva, hogy a különböző ellenzéki csoportok egymás köreit zavarni nem kivánják, a közvetlenül előttem felszólalt képviselő ur nem reflektált azokra, a mik közvetlenül előtte mondattak; nem reflektált Bausznern Guido t. képviselő ur beszédére, a melynél azon csodálatos látványban részesültünk, hogy azok, kik tegnapelőtt a nemzetiségi adópolitikának Kállay Beni képviselő ur által kifejtett, (*Ellenmondás a szélső jobboldalon*) vagy legalább megérintett eszméjét megtapsolták: ma tapsban részesitették azon állitásokat, melyek lehetnek logikusok, birhatnak a consequentia érdemével, a mint ki is nyerték a ház azon elismerését, a melyet a logikai gondolkozástól megtagadni soha sem szokott; de bizonnyára mindenre vezetnek inkább, mint nemzetiségi adópolitikára. (*Élénk tetszésnyilvánitások a középen.*)

A mi pártunk e kérdésben is a középutat kénytelen követni. Midőn adópolitikáról szólunk, nem téveszthetjük soha szem elől a nagy nemzeti érdekeket, nem téveszthetjük soha szem elől az állam fennállásának igényeit; de a nemzetiségi kérdést épen e kérdéssel legkevésbé tartjuk kapcsolatba hozandónak; (*Élénk helyeslés a középen*) sőt ha netalán megis volna ezen összeköttetés: azt nem emelnők ki, pedig azt mi egyáltalában nem állitjuk, mert azt hisszük, hogy végre is az adó ép ugy, mint a vallás, a nemzetiségek tekintetében is teljesen közönyös valami, s hogy az adó kérdésében nem az illető nemzetisége, nem az a döntő, magyar, tót, szerb vagy román-e a ki fizeti; hanem dönt az: egyáltalában mennyire birja és fizeti meg az adót, s ha az adó tekintetében a nemzeti kérdéseket egyáltalában szem előtt kell is tartani: a nemzetiségi kérdéseknek semmi esetre sem engedhető itt hely. (*Élénk helyeslés a középen.*)

Egyébiránt jellemzi a situátiót, hogy átalában valamennyi beszédben, a melyet eddig hallottunk, akár a t. tuloldalról, akár e részről történtek a felszólalások, az alapgondolat egy volt:

Digitized by Google

annak megvizsgálása, vajon a kormány pénzügyi politikája; vajon azon kimutatások, azon tényálladék, melyeken pénzügyi politikája nyugszik, alaposok-e vagy sem? Csakhogy a különbség, a mely azután a beszédek szellemére, mely a következtetések eltérésére is hat: az, hogy mig mi itt azon tapasztalatokon okulva, a melyek eddig tétettek, teljes biztossággal keressük a fonalat a következtetésekben és nem kivánunk a következésekben tovább menni, mint a mennyire a praemissák bennünket tökéletesen feljogositanak; a t. ellenzék részéről ezt egyátalában nem tapasztaljuk; sőt, mig maguk a praemissák a t. ellenzéknél mindig csak azt mutatják, hogy a hiány sokkal nagyobb, mint a milyennek itt előirányoztatik; hogy a baj sokkal égetőbb, mint a minőnek a ministerium által állittatik: a borus következtetés mindig az, hogy azon eszközöket sem kivánják megadni, melyeket a kormány igénybe veendőknek tart; nem az, hogy nagyobb adókat, hogy sulyosabb rendszabályokat léptessünk életbe a jövedelmek fokozása czéljából; hanem az, hogy a jelenleg javaslott rendszabályokat sem fogadhatják el, mert ezek is az ország anyagi erejét már tulságosan veszik igénybe.

Ezen ellenvetést nem tehetem Bausnern képviselő urnak, a kinek beszédére vonatkozólag el kell ismernem, hogy ha az általa felállitott előzményeket elfogadjuk: azok, az általa belőlük levont következményekig mulhatlanul elvezetnek; de épen az előzmények, melyeket felállit, épen azon elv, a melyből kiindul: egyátalában nem fogadható el sem részünkről; sem azt hiszem bárkinek részéről, a kinek a magyar állam fenállása szivén fekszik. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Nem kivánom állitani, hogy öntudatosan felismerte a t. képviselő ur ezen ellentétet nemzeti létünk és az ő praemissai között; de hogy ez az ellentét akár öntudatosan, akár öntudatlanul állittatott föl részéről, valóban létezik: azt igen egyszerüen be lehet bizonyitani.

Ha mi arról szólunk, hogy tulságos volt a keret, a melyben az eddigi szervezeteket életbe léptettük; ha azt mondjuk, hogy azon eszközök, melyeket a czél elérése végett fölhasználtunk, netalán drágák s azon czélokon tulhatók voltak, ugy ebből a következtetés az, hogy mérsékeljük az eszközöket, keretet; de az az ok, a mely miatt a t. képviselő ur mérsékelni akarja a keretet, az a tendentia, mely egész beszédéből kisugárzott: épen nem ez. Ő nem az eszközök választásánál tér el tőlünk; ő azon czél kitüzésénél tér el, mely egész felfogásának alapját képezi. *(Élénk helyeslés a középen.)* Nála azon kifejezés — hogy „nemzeti állam“ — nála azon kifejezés, hogy „Magyarország“ — egész más értelemmel bir, mint a milyennel az a mi szivünkbe van bevésve. *(Helyeslés a középen!)* Ő azt tartja, hogy ennek eleget tesz bizonyos autonomia és ő épen azért véli oly óriási mérvben leszállithatóknak az eszközöket, a mint azokat kijelölte; épen azért véli administrativ reformok által a pénzügyi egyensulyt helyreállitandónak: mert az administrativ reform alatt egy politikai gondolat-változtatást lát, mely gondolat-változtatásba, mi részünkről soha bele nem egyezhetünk. *(Élénk hosszas tetszés a középen.)* A mint magát kifejezte, s nehogy szavai értelmének elferditésével, vádoltassam, az általa használt szóval élek, ő „a magyar állam azon fogamzatát“ állitotta tévesnek, mely 1867. óta minden kormány által felkaroltatott és mely, a mint én merem állitani, ma is rendületlenül él a nemzet meggyőződésében. *(Élénk helyeslés a középen.)* Ő a magyar államnak azon szerepét tartja hibásnak, melyet annak azon fraction kivül, melyet ő képvisel e házban: e ház minden fractiója kijelöl, még a szélső balt is befoglalva és a melynek tekintetében semminemü engedményt nem tehetünk s a czélnak semminemü megváltoztatását nem türhetjük. *(Helyeslés a középen.)* És hogy az igy van, az beszédének egész tendentiájából kilátszik.

Mit bizonyitott a t. képviselő ur? Azt, mit ha elfogadnánk: épen politikai alapelvünktől kellene eltérnünk; azt bizonyitotta, hogy semmi körülmények közt sem remélhető sem jelenleg, sem a jövőben, hogy a magyar állam azon hivatásnak eleget tehessen, hogy elég erővel és eszközökkel rendelkezzék, melyekkel ezen államalkotó, államfentartó szerepét betölthesse.

A t. képviselő ur azt bizonyitotta, hogy mi nemcsak az eszközök megválasztásában hatoltunk tul a kellő mértéken, talán tapasztalatlanság folytán; hanem a viszonyok teljes félreismerése következtében a czélt tulmagasra tüztük ki, tulmagasan választottuk meg. És mivel bizonyitotta ezt a t. képviselő ur? Azzal, hogy nemcsak reményünk nem lehet, hogy itt a saját körünkben nagyobb adóképességet teremtsünk, jövőre a jövedelmezőségnek nagyobb lehetőségét érjük el, de hogy minden internationalis viszonyainkban, melyben a birodalom másik felével állunk: hiányzik a kilátás arra, hogy körülményeink jobbra forduljanak, és hogy bármilyen alkudozásokból, melyeket a birodalom másik felével folytatunk, ránk bárminemü előny háromolhassék, jelenlegi pénzügyi viszonyainkat tekintve. Hogy ez azon pillanatban, midőn azon alkudozások folyamatban vannak, bizonyára meg nem felel nem csak a nemzet érzületének, de a nemzet érdekének sem: ezzel ha a t. képviselő ur tisztában nincs, én legalább tisztában vagyok. *(Helyeslés a középen.)*

Ha ő megvárta a minister elnök urtól, hogy multkori nyilatkozatát folytatva, most már mondja meg neki, mik azon maximális czélok, mi azon minimum, melyet ezen alkudozásokban elérni ohajt, ezen kérdésekre adjon neki felele-

Digitized by Google

tet: én tartozom egész őszintén kijelenteni, hogy megvárom a t. ministerelnök urtól, hogy erre ne feleljen, *(Helyeslés a középről,)* és én azért bizom a t. ministerelnök urban: mert megvárom tőle, hogy erre nem fog felelni. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Egyébiránt megvallom, hogy az eszközök, melyeket a t. képviselő ur javasolt, különben teljesen egyeznek azokkal, melyeket az ellenzék másik fractiója, — mert más fractiónak akarom tekinteni azt, melyhez a közvetlenül előttem szólott képviselő ur tartozik, — hoz javaslatba, hogy t. i. megszorittassék még a jelenlegi mérven tul is közigazgatási rendszerünk, javittassék, a mennyire lehetséges, közigazgatási szervezetünk, de mindenek felett tekintettel a pénzügyi viszonyok javitására. És az eredmény, melyet a tisztelt túloldal ezen megtakaritástól vár, az eredmény, melyet a reformtörvényektől követel: az, hogy a deficit azok által, egyedül azok által és adóemelés nélkül teljesen szüntessék meg. Mert ha ez nem az, mit a képviselő ur ohajt: akkor annak, hogy adóemelést, hogy uj adó-törvény elfogadását ellenzi, valóban alapja, értelme nincs; mert ha a budgetet a ministeriumnak adjuk meg, ha az apropriationális clausula a ministeriumnak szóló felhatalmazást tartalmazza is, azt hogy az adót a ministeriumnak kezelésére szavazzuk meg, azt bizonyára senki sem állithatja, hogy az adó nem az országnak szolgál és hogy a deficitet akár ezen ministerium, akár más ministerium már a jövő évre lejebb nem szállithatja: ezt, azt hiszem, s tulsó oldal elfogja ismerni. *(Helyeslés a középről.)*

Egyébiránt, hogy egy oly mérvü reductiónak, mely által a deficit tisztán administrativ uton eltüntetnék, mi következménye lenne, azt észlelhettük Bausznern képviselő beszédéből és azokból, a miket Borlea képviselő ur mondott. A következmény egyszerüen az volna, hogy azon feladatnak, a melynek minden állam eleget kell hogy tegyen, ha polgárainak szeretetét, ragaszkodását birni óhajtja, azt, hogy mindazon feladatokat, melyeket a társadalomnak meg kell oldania, ha tagjai együttélésének szükségét ébren akarja tartani, azt, a mit Bausznern ur társai oly gyakran szeretnek hangoztatni, midőn a culturállamról és az állam culturalis missiójáról szeretnek beszélni, hogy annak az állam, ily reductió mellett meg nem felel: a következmény a mi a képviselő ur beszédéből foly, az volna, hogy miután megtagadná Magyarországtól azon eszközöket, melyekkel a hivatásnak eleget tehetne, azután a jövőre megjövendölhetjük azt, a mint a multból már tudjuk, hogy megtagadná a magyar állam létjogosultságát, mert culturalis feladatának eleget nem tehet. *(Élénk tetszés a középen.)*

Pedig, hogy milyen szükséges, hogy az ily culturalis célokat szem előtt tartsuk, arra élő példát nyujt Borlea képviselő ur, nem azzal, hogy állapotokat vázolt; mert az nem az állapotok rajza, hanem az érzelmek rajza, a mit ő nyujtott, és épen ezen érzelmek lehetősége nálunk mutatja, mily nagy tere van a müveltségi feladatnak ezen országban; *(Élénk helyeslés és derültség a középen,)* és hogy hányan vannak azok, a kiknél valóban a nyugati müveltségnek még első elemei beültetését is közvetitenünk kell. *(Élénk tetszés a középen.)*

Ezek azonban t. ház inkább az előzményekre vonatkoznak, a melyek szempontjából egyes szónokok a költségvetés megitéléséhez fogtak; engedje meg most a t. ház, hogy nehány szóval reflectáljak magukra azon argumentumokra, melyekkel a ministerium állitásaira, a ministerium javaslataira tételes kritika eszközöltetett. Mindenek előtt a számoknak igen sok és különböző csoportositását hallottam. Hallottam Kállay, hallottam gróf Desewffy és hallottam a közvetlenül előttem szólott képviselő urtól. A számok ezen csoportositásai nem képeznek uj tüneményt a ház előtt; azokat már a mult években hallottuk, átalában mióta pénzügyi bajaink korszaka megkezdődött. De azt kérdem: mi haszna van ezen szám-csoportositásoknak? Ezeknek akkor volna hasznuk, ha átalában pénzügyi viszonyaink alap fogalmával s azon fő-körülményekkel, amelyeken azok nyugosznak, tisztában nem lennénk. Azonban azt hiszem, hogy mióta a pénzügyi bizottság öt éven át müködött, miután a 9-es és 21-es bizottságok oly részletes áttekintést nyujtottak; miután a jelen pénzügyminister oly apróra menő kimutatásokat terjesztett elő; miután e háznak saját pénzügyi bizottsága is oly részletesen megvitatta azok minden tételét: a situatió átnézésére és a situatió egészének felfogására nézve, ezek egyátalában többé hasznot nem hajtanak.

Hiszen valóban kétségbe kellene esni, ha annyi idő után még azon főszempontokat, csoportokat és tényezőket nem ismernők, melyek pénzügyeinkre befolyással vannak. *(Felkiáltások a szélső jobb oldalon: Szomoru!)*

Elnök: Ne méltóztassanak közbeszólni.

Pulszky Ágost: Igenis szomoru volna, ha igy volna. De azt merem állitani, hogy azon összeállitások és csoportositások közt, melyeket a t. szélső jobboldal a háznak előterjesztett és azok közt, melyeket a ministerium előterjesztett, ha a dolog lényegét tekintjük, ha az ügyek állását és alapját nézzük: minél kevesebbek a különbözetek; és különösen emlékszem arra, hogy ezen különbözetek minél kevésbé tüntek ki azon hirekben, melyeket a pénzügyi bizottság üléseiről szóló jelentésekben vettünk, hol pedig nem fogja állitani a t. tuloldal, hogy méltatlanul lett volna képviselve. *(Helyeslés a*

Digitized by Google

középen.) Épen ezért a mi az átalános kérdést, a mi a fökülönbözetet illeti, ezen számok az eredményeket át nem alakitják. A mi a részleteket illeti, engedjen meg a t. tuloldal, ha itt azt merem állitani, hogy ezekre nézve az egész háznak s nemcsak az e párthoz tartozóknak tulnyomó része a t. pénzügyminister ur kimutatásait és számait hitelesebbnek fogja tartani, még pedig azért, mert először a minister, ha egyszer érdekében van a situatiót tökéletesen felderiteni — el akarok egészen tekinteni a t. minister ur jellemétől és felfogásától, melyet mint a pénzügyi bizottság előadójában a ház igen jól megtanult tisztelni, — de egyátalában minden ministeriumról szólok, midőn egy ministeriumnak érdekében van, hogy a situatió tökéletesen felderittessék, mert csak ily felderités által lehet a situatión segiteni: akkor a ministernek mindig hatalmában áll sokkal többet terjeszteni a ház elé, az adatokat sokkal hitelesebben feltüntetni, mint bárki másnak és az, hogy a t. minister urnak ez érdekében van és hogy a t. minister ur ezt okvetlenül akarja, ugy hiszem, fölösleges bizonyitani, ha pillantást vetek, az ő müködésére melyet az utolsó előtti pénzügyi bizottságban kifejtett; ha pillantást vetek azon felvilágositásokra, melyeket a jelenlegi pénzügyi bizottságnak minden irányban és tekintetben adott.

A pénzügyi bizottságoktól magoktól a számok igen különböző csoportositásait hallottuk minden időben. Tudjuk, hogy a pénzügyi bizottság nem mindig volt az illető ministerek iránt a legnagyobb bizalommal, vagy kimélettel eltelve. Ez nem titok. S valljon mégis a pénzügyi bizottság számitásai ott és akkor, mikor még lehetséges nem volt a bajok gyökerét felfedezni, ott, a hol és a mikor nem volt lehetséges a viszonyokat alapjaikban átkutatni: helyes eredményekre vezettek-e? Vajon Zsedényi Ede képviselő ur, kinek takarékossági hajlamát és pontosságát senki sem fogja kétségbe vonni, öt évvel ezelőtt ép oly szabatossággal mondhatta volna-e: mely számok azok, melyek budget-alakulásunkra döntő befolyással lesznek; vajon midőn számokat koczkáztatott és midőn a jelenlegi pénzügyminister ur, mint a pénzügyi bizottság akkori előadója számokat adott elő: vajon az eredmény mindenben igazolta-e kutatásukat? Nem. Miért nem? Mert azon alapok, melyeken a pénzügyi bizottság, melyeken a ház bármely tagja elindulhat, nem elegendők.

A zárszámadások önmagukban nem döntők; sem a mult évi zárszámadások eredményei nem képeznek kétségbevonhatatlan adatokat a jövő évi várakozásokra vonatkozólag és más tényezők is önmagukban nem elegendők; hanem azon összes tényezők csoportositása és azoknak együttes fölismerése, kell, hogy megelőzze az adatok, a számok megitélését. Ép azért engedje meg a t. tuloldal, a nélkül, hogy számcsoportjai részleteinek birálatába ereszkedjem, hogy kétségbevonjam adatait mindazon tekintetben; és kétségbe vonjam következéseinek mindazon hatályát, melyek pusztán számtani tekintetben eltérnek a ministeréitől a nélkül, hogy itt az okok részletes birálatába bocsátkozzam. Mert már maga ez ügy állásának a priori való méltatása is azt mutatja, hogy a minister ur számitása iránt ezuttal bizalommal kell lennünk. Minthogy e tekintetben azon álláspontból, melyet elfoglalok, a budget gruppirozását, a budget összeállitását hitelesnek kell tekintenem, és azon birálatokat, melyek a kormány által felhasznált eszközökre vonatkoznak, a budget egyensuly helyreállitása tekintetében ezen budget mértéke szerint kell megbirálnom és ha azon birálatokra tekintek, melyek ez eszközök tekintetében alkalmaztattak: akkor meg kell vallanom, hogy még kevésbé van okom hinni, a t. tuloldal állitásainak; mint akkor, midőn azt állitja a tuloldal egyik szónoka, hogy az uj törvények, a reformok hatását az 1876-iki budgetben még egyáltalában nem észlelheti. A kormány erről nem tehet és azért a kormány azt nem is tekintette definitivnek.

Hogy az uj törvények hatálya nem teljes mértékben észlelhető rajta, nem azon mértékben, a melyben netalán, ha azon törvények megszavaztattak, a kormány azokat érvényesiteni fogja: azt elhiszem; de a kormány, ha reális budgetet kiván, azt nem is tehette; mert nem tudhatja, mily részben és mily mértékben fognak e törvények elfogadtatni és miután senki sem képes kiszámitani tételenkint, hogy mily ágakban minő megtakaritások fognak bekövetkezni, de hogy azok hatása bizonyos mértékig, meddig a kormány azoknak hatást tulajdonitani lehetségesnek tartotta, fölvette: kidérült a pénzügyminister ur exposéjából. A pénzügyminister ur maga mondja, hogy a hátralékok behajtása tekintetében ily költségvetés egyáltalában fel nem állitható: ha tekintetbe nem veszi azon rendszabályokat, melyeket az adók kivetésére és behajtására vonatkozólag a t. ház beleegyezésével életbeléptetni óhajt.

Engedje meg a t. tuloldal, én egyáltalában nem birom megérteni a logikai összefüggést ezen átalános felfogás és kritikája közt. Ha átalában azt mondja, hogy a kormány által beterjesztett budget illusorius, illusorius azért, mert a jövedelmek mesze alul fognak maradni azokon, melyeket a kormány praeliminál; másrészt a kormánynak bünül rója fel azt, hogy nem eléggé vette tekintetbe az általa beterjesztett törvények hatályát: ez contradictio in adjecto *(Élénk helyeslés a középen)*; oly ellenmondás, melynek kideritését a t. ellenzékre bizom. *(Helyeslés a középen.)*

Hogy a megtakaritás mily mértékeig mehe-

Digitized by Google

tünk, hogy az administrativ megtakaritások mily gyorsan, mily befolyással eszközöltethetnek: erről szólt az előttem szólott Bujanovics Sándor képviselő ur és erre állapitotta nagymérvü financzpolitikájának egy részét.

Megvallom, tőle némileg csodálkozva hallottam, ha meggondolom, hogy ő mennyire szakavatottnak mutatta magát e tekintetben, mennyire ismerte azt, hogy mily nehéz a megtakaritás, mennyire egyetértett velem arra vonatkozólag, hogy mily fokozatosan kell az administrativ reformokat életbeléptetni, akkor, midőn nagy szervezet-átalakitásáról van szó, azon téren, melyen közelebb utódja gyanánt volt szerencsém működni: akkor valóban nem értem, hogy egészen más, de hasonló téren miért akar azzal egészen ellentétes állást foglalni? (*Élénk tetszés és helyeslyés a középen.*)

A hadsereg kérdésében tökéletesen azon nézetet vallotta és vallja, ugy hiszem, ma is a t. képviselő ur, a mely az én politikái nézetemnek is e kérdésben alapul szolgál; ott ő mindig a leszállitás szükségét, de a fokozatos leszállitás szükségét hangsulyozta; és ime most itt a fokozatosságot elveti és kivánja, hogy a leszállitás egy esztendőben és rögtön eszközöltessék. (*Helyeslyés a középen.*)

És ha másrészt a t. tuloldal argumentatiója arra vonatkozólag, hogy az ország administrativ berendezésének megváltoztatása által mily megtakaritásokat lehetne létrehozni, valóban helyes volna: akkor megvallom, én egy másik megfejthetlen rejtély előtt állanék, a melynek megfejtésére nagyon kérném a t. jobboldal következő szónokait. És ez az: hogyan történik az, hogy minden pénzügyminister — csak az administrativ belszervezetről szólok, — hogy minden pénzügyminister, mihelyt pénzügyministerré lesz, e tekintetben csakis egy véleményt, nézetet követelhet; akkor magyarázzák meg ők nekem, hogy minő végzet az, a mely minden pénzügyminister előtt e tekintetben csak egy politika követését mutatja lehetőnek; holott a jelenlegi pénzügyminister urról tudjuk — és ezt kétségbe nem vonhatja senki, — hogy neki az administratió terén bizonyára semmi kedvencz eszméi, a beruházások terén semmi kedvencz tervei nincsenek. (*Helyeslés.*)

Kállay képviselő ur hivatkozott a hivatalnokokra és azt állitotta, hogy ha semmi által nem, de a hivatalnokok létszámának reductiója által bizonyosan nagy megtakaritást lehet létrehozni és pedig a nélkül, hogy a munka eredményében nagy különbség léteznék; megtakaritást lehetne eszközölni az által, hogy a hivatalnokok sokkal több munkára szorittatnának. És hogy a hivatalnokok több munkát is birnak végezni, ezt a t. képviselő ur külföldi példákkal bizonyitja.

A mi a külföldet illeti, én megvallom, hogy a mennyiben legalább az egyes bureaucratiák munkaképességéről módunkban van egyátalában értesülni: nem hallottam azt, hogy a hivatalnoki kar a munka összegének nagyobb részét épen ott végezné, ahol merev centralisatió van életbeléptetve, a mely centralisatió, ugy látszik a t. jobboldalnak szeme előtt lebeg. (*Élénk helyeslés a középen.*) És ha a külföldi hivatalnokok munkája az itteni hivatalnokok munkájával szemben az eredményben talán — mondom talán — némi többletet mutat fel: ugy nem szabad elfelejtenünk, hogy a külföld minden bureaucratiája kivétel nélkül a régi traditiók gyakorlatában, a régi szokások folytatásának lehetőségében áll; de ott, ahol utat kell törni; ott, ahol minden egyes igyekezetnek uj meg uj eszköz alkalmazásának módját kell fedezni: ott sokkal nagyobb erő kell ahoz, hogy az egyes feladatok jól megoldassanak; mint ott, ahol százados traditiók állanak fenn; mint ott, ahol a traditiók nemcsak a hivatalnokok munkáját és terheit könnyitik, hanem a hivatalnokok tekintélyét és állását emelik és egyszersmind az életnek kellemes oldalait tetemesen növelik. Ez itt hiányzik, és ha mi ezt nem kivánjuk tekintetbe venni és mégis itéletet mondunk a hivatalnokok munkájának eredményéről: akkor azt hiszem, igen helytelenül és igáztalanul cselekszünk. Egyébiránt t. ház, én soha sem értesültem arról, hogy például bármely franczia, sőt bármely angol kormány — pedig el fogja ismerni a t. képviselő ur, hogy bureaucratikusan rendezett államnak Franczia ország végre is mintaképét mutatja fel, — hogy akár Franczia, akár Angolországban bármely kormány beleegyezett volna, elfogadta volna azon állitást, hogy a hivatalnokok keveset dolgoznak. Bevallotta a kormány igenis néha, ha az ellenzéknek engedni kellett, hogy bizonyos ügyekre vonatkozólag, az eljárási módozat nem helyes, hogy bizonyos ügyek több bajt és dolgot okoznak, mint a mennyivel elintézni lehetne azokat; de hogy a hivatalnokok nem dolgoznak eleget: azt semminemü kormány, vagy kormányképes párt a külföldön soha el nem fogadta és nem is fogadhatja el; mert mikor bizonyos párt kormányra jutott, ugyanazon hivatalnokokkal kénytelen dolgozni.

És megvallom, itt ismét csak egy logikai ellentétet látok a t. tuloldal állitásaiban. A hivatalnokok munkaképességét, a hivatalnokok által teljesitett munkát, csekélyli a tisztelt tuloldal; és mégis a hivatalnoki rendszert az administratió minden ágában életbe léptetni kivánja; és mégis a megyéket ugyanezen rendszer alapján ugyanily hivatalnokok által kivánja ellátni, kormányozni. (*Helyeslés a középen.*) Hogy pedig azon reform, melyet a közvetlen előttem szólott képviselő ur is oly melegen és mint politikájának sarkkövét ajánlja, nem áll a takarékossági

Digitized by Google

rendszerrel összeköttetésben: azt hiszem, hogy a t. tuloldal, ha tekintetbe veszi a nyugdijak terhét, ha tekintetbe veszi azon körülmények rendezettségét, melyek közt a kinevezett hivatalnok egyedül végezheti munkáját, bizonyára nem fogja állitani.

Bárminő előnyt tulajdonithatunk is a kinevezett hivatalnokok rendszerének; de az olcsóság előnyét bizonyára senki sem vindicalhatja neki. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Egyébiránt t. ház! a tisztelt tuloldal egyik szónoka megjegyezte, hogy ő a kormány terveit megtámadja; de azok helyett más tervet, más megoldási módokat nem nyujt; mert felfogása szerint nem az ellenzék dolga, hogy részletes programmot adjon.

Elfogadom azt, hogy lehet helyzet, melyben ellenzéknek nem czélszerü, hogy részletes programmot adjon; de azt, hogy az ellenzéknek semminemü programmja nincs, hogy semminemü kérdésekben ne birjon határozott véleményt: az, higyje el a t. tuloldal, semmi ellenzékre nézve sem czélszerü. Seholsem látunk példát a történelemben, hogy ha egy nagy párt megbuktatását, egy kormány megdöntését kivánta egy kisebbség: azt puszta negatióval tette volna, mindig volt, kell egy positiv alap, mely az országban lelkesedést kelthessen, azon lelkesedést, mely nélkül nagy tényeket eredményezni lehetetlen. És ha a t. képviselő urak a közelmultra kivánnak hivatkozni: a közelmult egyátalában nem bizonyitotta azt, hogy puszta negatióval lehetne kormányt buktatni.

Azon párt, melylyel egyesültünk, egyet képezünk, a jelenlegi szabadelvü pártot, azon párt épen azon pillanatban lett kormányképes, és hóditotta meg nézeteinek és elveinek az országot, *(Élénk helyeslés a középen. Ellenmondás a jobbfelől)* ismétlem, épen azon pillanatban hóditotta meg nézeteinek és elveinek az országot, mikor — amint a régenten e padokon ülő volt párt részéről, már előre meg lett jövendölve: — mikor a puszta negatió terét elhagyta, positiv gondolatjait feltárta és hogy ezt tette és hogy ezt elérte, azt neki nem fogja senki hibául róni fel.

Egyébiránt a t. tuloldal hivatkozott a mult hibáira s azt állitotta, hogy a jelen kormánynak sem szavaz bizalmat: mert annak politikája csak a mult hibáinak folytatását képezi. Ha a mult hibái alatt azon czélok kitüzését értjük, melyeket 1867-ben a magyar alkotmány uj életbe léptetése alkalmával mindnyájan magunk elé tüztünk: akkor igaza van; a mult ezen hibáit mindig követni fogjuk, mert hibáknak el nem ismerhetjük. *(Helyeslés.)* A mult hibái másutt voltak, nem a helyzet kényszerében, nem azon czélokban, melyeket ha nem tüzünk ki, az országnak ide emelkedését sem idézhetjük elő; nem azon törekvésekben, melyek által ezen elmaradott országban pár év alatt iparkodtunk helyrehozni mindazt, mire hosszu évek alatt nem törekedhettünk. Nem abban rejlettek a mult hibái, hogy egyátalában a forgalmat, az állam hitelét, az államvéd erejét öregbiteni törekedtünk, s nem azon czélokban, azon keretekben, melyeket e czélok megvalósitására kitüztünk, hanem igenis elkövettettek az eszközök megválasztásában: mert a tapasztalás tényleg hiányzott s mivel még a tapasztalással biró államférfi sem lehetett képes az uj viszonyok teljes értékét kezdettől fogva tisztán felfogni. Ebben állott helyzetünk végzete s az oka annak, hogy semmi recriminátió által eredményt elérni nem fogunk; hanem csak az által, hogy a mult tévedéseit elhagyva az eszközök helyesebb megválasztására fektetjük politikánk sulyát *(Helyeslés.)* Minthogy ezen helyesebb megválasztást látom a jelen kormánynál, minthogy látom nemcsak a szándékot, de az eltökélést, az erélyt is látom előterjesztéseiben, azon törvényjavaslatokban, melyektől várjuk fokonként az állami administratió s a financzialis állapotok javitását: a jelen költségvetést a részletes tárgyalás alapjául elfogadom *(Hosszas élénk helyeslés a középen)*

Kapp Gusztáv: T. ház! Nem volt szándékom a jelen vitát hosszabbitani s legkevésbé annak jelen stadiumában felszólalni, azon előadások után, melyeket a napokban hallani szerencsém volt. De miután az előttem szóló képviselő ur jónak látta Bausznern képviselő társam ellen oly támadásokat intézni, lehetetlen, hogy ezekre igen röviden ne feleljek.

Jónak látta Pulszky képviselő ur támadásokat intézni, sőt gyanusitásokkal élni, melyeket nem Bausznern képviselő társam beszédének keretéből meritheteti; hanem azt csupán ferde suppositiokból volt lehetséges meriteni.

Kötelességemnek tartom, ezen gyanusitásokat rögtön és határozottan visszautasitani. — Bausznern képviselő társam és megvallom, én is az előterjesztett költségvetésből nem birtam és mi mindnyájan nem birtuk azon megnyugvást szerezni, nem birtunk azon meggyőződésre jutni, hogy ezen költségvetés által azon utra léptünk volna, mely a mindnyájunk által kedvelt hazánkat bajaink tömkelegéből kivezethetné, nem birtam ezen megnyugvást és meggyőződést szerezni a költségvetésből, nem a t. pénzügyminister exposéjából, nem a t. kormány által eddigelé beterjesztett és kilátásba helyezett törvényjaslatokból, pedig én is azt vélem, hogy többé időt vesztegetni nem szabad.

Ezen okból kiindulva, lehetetlen más álláspontot elfoglalnom, mint azt, hogy ezen költségvetést, melyből egyszersmind — és vele kapcsolatban a t. pénzügyminister ur exposéjából

Digitized by Google

valamint a t. kormány által előterjesztett törvényjavaslatokból ezen megnyugvást, ezen meggyőződést szerezni nem birtam, uj átvizsgálás végett visszautasitani; ez magunktartásunk indoka és ennek alapján a jelen költségvetést én sem fogadom el.

Csanády Sándor: T. ház! Előttem szólott Pulszky Ágoston t. képviselő ur (*Halljuk!*) jelezte az utat, melyen nekem haladnom kell s azért az általa elejtett fonalat felvéve, nyilatkozom e perczben.

Midőn az 1849-iki önvédelmi harcz következtében létre jött önkény-uralom megszüntével a jelen ministerelnök, illetőleg belügyminister Tisza Kálmán ur megkezdette politikai működését e hazában, a nemzet egy része nagyszerü és vérmes reményeket csatolt az ő működéséhez; ez nem is volt meglepő t. képviselő ház; mert hisz köztudomásu dolog az, hogy a minister elnök ur egyike volt az 1861.évi azon képviselőknek, kik nem tartván a nemzetre nézve méltányosnak felirattal járulni az uralkodóhoz, határozottan tiltakozott azon eljárás ellen, melyet az önkényuralom a lefolyt korszakban követett és határozottan vissza követelte Magyarországnak jogtalanul feladott függetlenségét az ősi az 1848-iki alkotmány alapján.

Az 1861-ik évi országgyülés azon oknál fogva, mert az uralkodó vonakodott megadni a nemzet jogos kivánalmait: eredmény nélkül oszlattatván fel, 1865-ben, midőn az uj országgyülés egybe hivatott, szerencsénk volt a t. ministerelnök urat pártunknak, az ugynevezett határozati pártnak élén üdvözölni, mint pártunknak egyik vezérét, ki az 1861-ik évi második feliratban kimondott elvek ellen küzdve hazánk jogtalanul elkobzott önállóságának visszaszerzésére törekedett.

Igen is t. ház, a ministerelnök ur egyike volt azoknak, kik határozottan ellene voltak az 1867-iki kiegyezésnek, egyike volt azoknak, kik e kiegyezést a hazára nézve károsnak, átkosnak mondották. Egyike volt azoknak, a kik megtámadták azon pártot, mely az 1867-ik évben elfogadta az általa is kárhoztatott közösügyi közjogi alapot, melynek elfogadása által feladatott hazánknak ezredéves önállósága. Az 1869-iki országgyülésen a ministerelnök ur a közösügyes alap megszüntetése, Magyarország függetlenségének visszaállitása mellett nyilatkozott, mint szintén az 1872-iki országgyülésen. Az 1872-iki országgyülésen határozottan kimondta, hogy Magyarország pénzügyei nem rendezhetők mindaddig: mig a 67-ik évi kiegyezés bilincseiből ki nem szabadul. A ministerelnök ur emlitett nyilatkozata következtében többen voltak e hazában, kik azt hitték, hogy a ministerelnök ur egyike azoknak, kik hivatva vannak Magyarország önállóságának visszaszerzésére s a közösügyes közjogi alap megszüntetésére.

Azonban t. ház mint a tapasztalás bizonyitja, a nemzet reményei meghiusultak: mert a ministerelnök ur megtagadta politikai multját, nyolcz éven át vallott hitelveit; elfogadta az általa is annyira kárhoztatott közösügyi közjogi alapot, elfogadta ez alapon a ministerséget s később a ministerelnökséget, azt igérvén a nemzetnek, miszerint feladata leend, Magyarország pénzügyeit rendezni. A ministerelnök ur igérete következtében sokan azt hitték, hogy Magyarország pénzügyei mielőbb rendeztetni fognak, hogy a deficitek meg fognak szüntettetni; anélkül, hogy a már is elviselhetetlenné vált nagy adó feljebb emeltessék.

Ugy látszik, t. ház, hogy a nemzet jelenleg a csalódások korszakát éli. Ugyanis pénzügyeinket illetőleg alig történt valami. Igenis, uj adókat találtak fel és a régi adók még magasabbra emeltéttek. (*Egy hang a középről: Ez is valami.*) Igaz; hanem önök sem igérték ám választóiknak a választás alkalmával, hogy az elviselhetlenné vált adókat nagyobbra fogják emelni; ellenkezőleg azt igérték, hogy mindent el fognak követni, hogy a nemzet épugy a szellemi, mint az anyagi téren felviruljon. (*Élénk helyeslés a szélső balon.*) Valóban szánandó helyzet az, t. ház, melyben a nemzetet az egymást felváltó közösügyes kormányok juttatták. Ben a hazában inség, nyomor elviselhetlen magas adó és még hozzá a deficitek milliói; a külföldet illetőleg elvesztett bizalom. Meggyőződésem szerint oka a nemzet e szerencsétlen helyzetének az 1867-ik évi közösügyes kiegyezés. Igy nyilatkozott nyolcz éven keresztül a jelenlegi ministerelnök. És mert e nemzet elvész okvetlenül, ha segitve nem lesz a közjogi alapon: igenis óhajtásom az, miként az 1867. évi kiegyezés számüzessék e haza területéről; mert, uraim, azon nemzet, melynek véréről és vagyonáról idegen hatalom — mint történik ez nálunk a delegátiók által — intézkedik: az a nemzet megsemmisül mind szellemileg, mind anyagilag okvetlenül.

S miután én a közjogi alapot tartom okául hazánk minden bajának, minden szerencsétlenségének: azt hiszem, mindenki igen természetesnek fogja találni azt, hogy én a jelenleg tárgyalás alatt levő költségvetést, mint a mely a létező közösügyes rendszert megerősbiti, el nem fogadom; azt hiszem, senki sem fog csodálkozni azon, hogy miután a költségvetés megszavazása egyszersmind bizalmi szavazat azon ministerek iránt, kik a megszavazandó pénzösszegeket el fogják költeni; és, miután én semmiféle közösügyes alapon álló kormányok iránt bizalommal nem viseltettem, tehát nem viseltetem a jelenlegi iránt sem: a tárgyalás alatt levő költségvetést még a részletes tárgyalás

Digitized by Google

alapjául sem fogadom el. (*Helyeslés a szélső bal- és szélsőjobboldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Legelőször is az előttem szólott képviselő urnak egy illusióját akarom lerontani, ha talán azt hiszi, hogy azért szólalok fel, hogy neki valamit feleljek. Semmi szükségét ennek nem érzem. Azt gondolom, hogy a budget-vitába az én élettörténetemnek többé vagy kevésbbé hütlen leirása nem tartozik. (*Igaz! a középen.*) Én, hogy mit, miért akarok tenni: megmondottam ez év február 3-án, megmondottam a választás előtt, megmondottam a választás alatt. Számolni nem tartozom senkinek, csak nemzetemnek, királyomnak és mindenek fölött lelkiismeretemnek. (*Hosszan tartó zajos helyeslés és éljenzés a középen.*)

Felszólaltam azért, hogy a vitában, mely a t. házat már nehány nap óta elfoglalja, én is mondjak egy pár szót és felhasználjam azon kevés időt, mely a rendes ülés tartamából még hátra van s melyet más alig használhatott volna fel.

Azon helyzetben vagyok, hogy legelőször is olyas valami ellen védekezzem: a mi ellen midőn magamat védem; azon meggyőződésben vagyok, hogy a t. ház nagyobb részének tet szésével nem fogok találkozni; de védekeznem kell mégis: mert én a meg nem érdemlett dicséretet sem szeretem; azt pedig, hogy a törvényt bármely okon meg nem tartottam, vagy megszegtem volna: semmi érdemért, semmi szinért magamra nem vehetem.

A mai ülés elején egy t. képviselő ur vádként igen sok dicséretet halmozott a kormányra; volt azonban beszédjének egy pontja, a melyben azt állitotta, hogy a belügyminister rendeletet adott ki, egy ukázt, a mint ő talán rokonszenvének jelzése czéljából nevezi, (*Élénk derültség*) egy ukázt, mondom, melyben azt parancsolta, hogy nem ugy, a mint a törvény mondja, saját nyelvükön, de ne merjék a községek más nyelven, mint magyarul szerkeszteni beadványaikat, felterjesztéseiket.

Én láttam, hogy a t. ház ebben hibát nem látott; de mégis kénytelen vagyok megmondani, hogy a dolog nem igy áll: mert miután a nemzetiségi törvény a községeknek ezen jogot megadta, én körrendeletemben határozottan kimondottam, hogy egyátalában nem akarom kétségbe vonni, sem korlátolni a községek ezen jogát; de figyelmeztetendőknek tartottam a községeket és egyeseket, hogy saját érdekökben, ügyeik biztosabb és gyorsabb elintézkedése végett ne éljenek minden esetben ezen joggal, hanem hassanak oda, hogy az állam nyelvén adatván be ezen beadványok, az igazságszolgáltatás és közigazgatás a nyelv nem értése, vagy a fordítás nehézsége miatt késedelmet, vagy hátrányt ne szenvedjen. (*Helyeslés a középen.*)

Részemről megvallom, nagy örömömre szolgált ma a t. képviselő urnak e miatti panaszát hallanom; mert ha ezen, nem rendeletemnek, hanem felszólitásomnak nem lett volna sikere: ő ezért bizonyosan nem neheztelt volna; (*Derültség.*) és abban, hogy egy felszólitásomnak, — nem rendeletemnek, — ily irányban sikere volt: egy igen örvendetes, hogy hazánk nem magyar ajku lakosai kezdenek az ámitók körmeiből kiszabadulni. (*Élénk helyeslés a középen.*)

Ezek után megvallom, ez alkalommal főkép azokkal szándékozom igen röviden foglalkozni, a miket a t. jobboldali ellenzék felhozott és itt sem akarok semmi egyebet tenni, mintegy kissé csoportositani azokat, a mik részükről felhozattak és ajánltattak. Ezek a következőkből állanak.

A t. szónokok egyik része megtámadta a kormányt, hogy nem ment elég messze a megtakaritásokban s azt mondja, hogy habár nagy tisztelettel viseltetik a culturális érdekek iránt: mégis vannak még oly luxus kiadások, diszitések, a melyekben megtakaritást eszközölni lehetett volna. A másik t. képviselő ur ugyanazon oldalról azt mondta, ő bizony nem azt veti a kormánynak szemére, hogy nem takarékoskodik; sőt be kell ismernie, hogy sok irányban nagyon is nagy megtakaritást eszközölt s mert pl. mi a közoktatási költséget illeti: annál nem hogy valamit megtakaritani lehetne, sőt az kevés is. Azontul szemünkre vetették, hogy hogyan akarunk mi, hogyan akar a kormány adót követelni: mielőtt a bank és a vámszövetség kérdése megoldatott volna, melyekből haszonra számithatunk; ismét onnan figyelmeztetnek, hogy a bankkérdés és a vámszövetség kérdésének megoldásától semmi nagyobb eredményt, rögtön legalább, épen nem lehet várni. Tehát az egyik azt mondja, ha van is deficit, ne vessetek ki adót: mig azon két kérdés meg nem lesz oldva; a másik ismét azt mondja, hogyha azon kérdések megoldatnak is: ebből haszon nem lesz, az egyik azt mondja, nem mentünk elég messze a megtakaritásokban, a másik, hogy tul is mentünk a kellő határon, az egésznek conclusiója pedig, ha mindent összeveszek: az, hogy ily körülmények között tehát egy kormánynak kötelessége sem adót ki nem vetni, sem ujabb adóságot nem csinálni, takarékoskodni sem igen lehet már, de azért deficit ne legyen, (*Tetszés a középen.*)

És melyek azon hatalmas eszközök, a melyeket erre ajánlanak? Ajánlják, hogy legyen, mint egy képviselő mondta, tiz minister helyett öt. Belgium példájára hivatkozott. Hogy menynyire állhat meg ezen hivatkozás: ahoz igen sok szó férne mind terület, mind népesség szempontjából, mind pedig azon szempontból, hogy ott, hol igen sokat, ha nem is oly gyorsan, mint a

Digitized by Google

t. képviselő urak másoktól követelik, de kell alkotni, hogy ott hol átmenti viszonyok, hol organisationalis teendők vannak: ott más aránya van a szükségletnek, mint másutt.

De ám fogadjuk el az analogiát; ugyan kérdem, azzal, hogy öt ministeriumot eltörülünk és a ministeriumok összes teendőit öt ember vezetése alá adjuk: hány milliót akarnak megtakaritani? hiszen azon munkát, ha nem áll is minister azon szak élén: el kell valakinek végeznie és igy a nagy megtakaritás végződni fog, ha nagyon megfeszitik magukat, legfeljebb néhány tizezer frttal; *(Igaz! a középen,)* ha pedig annyira akarnak menni, hogy az administratiónak is ártsanak: akkor meglehet még pár százezer frtot megtakaritanak; de ezzel a deficitet eloszlatni nem fogják. *(Helyeslés a középen.)* Megjegyzem, hogy azon t. képviselő urak, — engedjenek meg — azon a bajon laborálnak, hogy évek óta hallották a tisztviselők száma apasztásának szükségességét hangsulyozni és most ezt, mint egy ügyes, alkalmas jelszót használják; de elfeledik utána nézni, hogy midőn ez kezdett hangsulyoztatni igen alaposan: azóta hány százalékkal szállott lejebb a tisztviselők száma? *(Igaz! a középről.)* Én most mindezekre nézve positiv adatokkal nem szolgálhatok, de nézze meg bárki akármelyik ministerium tisztviselőinek létszámát: meg fogja látni milyen az apasztás. A számvevőségekről szólva határozottan mondhatom. hogy azon idő óta a belügyministeriumban 60 számtiszt helyett 30 dolgozik. Tehát a maguk idejében legalaposabb követelések alaptalanok, igazságtalanok lesznek: ha ismételtetnek akkor, midőn nem mondom egészben; de legnagyobb részben indokuk megszünik. *(Helyeslés a középen.)*

Engedjék meg a t. képviselő urak, azok a sétálgató, az ablakban szivarozva, dolognélkül kinézegető hivatalnokok, milyenekről az ő köreikből beszélni hallottunk: azok az ő álmaikban igen, de a valóságban nem léteznek *(Igaz a középről.)*

Igaz, van még más segélyeszköz is, ki kell nevezni a megyei hivatalnokokat is. No hiszen köszönöm az ilyen költségkimélést. *(Derültség a középen.)* Nem szükséges elvileg vitatni a dolgot; hiszen a képviselő urak sem mindig fektettek erre oly nagy sulyt és nem látták ebben bajaink orvoslásának achilles-sarkát, mert azon bizonyos 12 zempléni pont — igaz, hogy a választások előtt volt, — bizony nem tüntette ezt fel oly arcánum gyanánt, sőt nagyon gondoskodott arról, hogy a gondolat is elrejtve legyen; *(Élénk derültség a középen)* és ime most egyszerre ettől várják az ország regeneratióját közigazgatásilag és pénzügyileg. Azt, vajon a kinevezés egymaga garantia-e arra, hogy jó lesz a közigazgatás: megitélheti mindenki egy és más közelebbi és távolabbi tapasztalatokból. Voltak kinevezett tisztviselők az absolutismus alatt, voltak az önök által jobban ismert provisorium idejében; de hogy azon közigazgatásért valaki akkor lelkesedett volna, hogy azt nagyon jónak tartotta volna: én nem merném állitani *(Igaz! a középről)*. De hogy pénzügyileg nem kerülhet kevesebbe: az, engedjenek meg, olyan bizonyos, mint kétszer kettő négy. *(Helyeslés a középen)*. A kinevezett hivatalnoknak nagyobb fizetés kell, mert neki az életpálya; a kinevezett hivatalnoknak nyugdij kell: ez ismét ujabb teher az államra. *(Igaz! a középen.)* Szeressék önök a kinevezést, nem akarom önöket örömükben zavarni; de ne akarják elhitetni senkivel, hogy abból megtakaritást fognak az ország javára eszközölni. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Én, t. ház! — és erre nézve eltérek egy előttem szólott képviselő urtól, — nem tekintem az ellenzék feladatául, hogy programmot és részletes javaslatokat adjon: ezt az ellenzéktől nem várom és nem kérem. Hanem akkor, ha elismerem azon jogát, hogy rendszeres javaslatok tételétől tartózkodhatik, ki kell fejeznem meggyőződésem szerint azon kötelességét is, hogy ha nem akar rendszeres javaslatokat tenni: akkor egyes oda dobott, a közvéleményt félrevezető eszmékkel ne akarjon hatni. *(Helyeslés a középen.)* Azt mondani, hogy nekünk volna tán programmunk, mégis nem adunk; hanem ott van a vasutak eladása, bérbeadása, az mindjárt fog segiteni, ezt aztán ki nem magyarázni, ki nem fejteni nem alkalmazni: ez — engedjenek meg, nem lelkiismeretes eljárás. *(Helyeslés a középen.)* És ugy van egyebekkel is.

A képviselő ur, aki ma szólt, felemlitette a perrendtartást. De hát ki nem akarja javitani a perrendtartást? Ez munkában van és be is fog adatni a háznak. De engedjenek meg, én ettől igen nagy hasznot nem várok. Ez a perlekedés jobb folytatásával, az igazságszolgáltatás javitásával fog járni; de épen azért, mert a perlekedést jobbá, olcsóbbá fogja tenni; az állam pénztára számára megtakaritást nem fog eredményezni.

Engedjenek meg a t. képviselő urak, ily eszmékkel élni és azt mondani, hogy ha ezek meg lesznek, akkor megszünik a deficit, a nélkül, hogy adóemelés, vagy kölcsön köttetnék: — ismétlem, — igen könnyelmü eljárás.

Most még egy pár szót arra nézve, ami a vámszövetségre és a bankkérdésre nézve felhozatott.

Igen t. képviselőtársam Bujanovich is emlitette, meglehet más is, nem emlékszem — hogy ők megnyugodnának, ha nem tapasztalták volna, hogy máskor is folytak tárgyalások és még sem lett belőle semmi és azt mondják: hogyan nyugodhatnának meg, mikor ideájok sincs a minimumról, a meddig a kormány ez irányban menni akar. Mások meg felszólitják a kormányt, hogy

Digitized by Google

ne rejtegesse gondolatait; hiszen nem szükséges, ha — a mint rólunk kegyesen felteszik — igaz uton járunk, a világosságtól félni.

Én, t. ház! a kormány álláspontját, mondhatnám nehány nappal ezelőtt mindkét kérdésben jeleztem. Az igaz, azt mondja egy képviselő ur, hogy erre szükség nem volt; mert azt kétségbevonni sem lehet, hogy a kormány a törvényt meg fogja tartani s hogy igyekezni fog az ország érdekeit érvényesiteni. Hogy nem adtunk okot rá, hogy ez kétségbevonassék: azt én is teljesen nyugodt lélekkel merem mondani; de hogy épen azon oldalról is és más oldalról is a nyilvánosság minden organumai utján igyekeztek bennünket ez irányban gyanusitani: azt, ha kell, nyomtatásban fogom megmutatni; s igy, ha azt mondja a képviselő ur, hogy nem lehetett ez irányban a kormányban kételkedni, ha maga elismeri, hogy a kétkedés jogosulatlan volt: saját organumait itéli el. *(Tetszés a középen.)*

De midőn ily körülmények között ennyit kinyilatkoztatni szükségesnek tartottam szemben a rágalmakkal, gyanusitásokkal és az ország nyugtalanitására vezető insinuatiókkal: ugyanakkor határozottan kijelentem, hogy nincs oly neme a képviselőházban kifejezhető kiváncsiságnak s még az esetben sem, ha az a többségtől eredne, hogy én oly kérdésben, mely még alku tárgya: elmondjam a minimumot, melyet a kormány elfogadhatónak tart. *(Hosszas élénk helyeslés a középen.)* Mert ha a többség nem birna annyi bizalommal, hogy átlássa, hogy az ily dolgok meg nem mondhatók: én is tudnám azt, mit minden kormány tud alkotmányos országban, hogy mi a teendő. Még a többség által sem szabad egy kormánynak sem, mely a hazafi nevét megérdemli, magát odaszorittatni engedni, hogy ily tárgyakban megmondván: „eddig kész vagyok elmenni," ezzel minden előnyösebb alkudozás chancejait az ország számára elveszitse. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Az adókat, a költségvetést megtagadni vagy megszavazni minden képviselőnek saját egyéni meggyőződésétől függ. Méltóztassék a t. ház e tekintetben bölcs belátása szerint határozni. Én részemről ismétlem és nyugodt lélekkel merem mondani, hogy a kormány a reductiókban elment addig: a meddig a jelen viszonyok közt elmenni lehetett. Arra, hogy közigazgatásunk minden ága rendeztethessék és ez részint további reductiókban, részint az ország helyzetének javulásában kifejezést nyerhessen: megtett a kormány mindent, a mi tőle függött, azaz nehány hónap alatt elkészitette javaslatait. E javaslatokra épiteni a költségvetést nem akarta, nem akarhatta; mert alkotmányos szempontból is hibásnak tartanám nem a fenálló törvényre, de javaslatra épiteni a költségvetést. *(Helyeslés a középen.)* De hogy ezen törvényjavaslatok a jövőre nézve érvényesithetők legyenek: az nem a kormánytól függ többé; az a t. ház kezében van. Méltóztassanak tehát először határozni a költségvetés fölött s aztán vegyük fel a törvényjavaslatokat egyenkint, mert méltóztassanak elhinni, hogy nem az általánosságban tartott vádakkal, hanem az egyes concret eseteknek alapos megbirálása és eldöntése által fogunk bajainkon segiteni. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Zichy Nándor gr.: T. képviselőház! *(Nagy zaj!)*

Elnök: Bátor vagyok a t. képviselő urat megkérdezni, hogy a szónokok sorában akar-e beszélni, vagy különben.

Zichy Nándor gr.: Különben.

Elnök: Különben pedig nincs joga beszélni. *(Általános zajos derültség.)* A képviselő ur még nem szólott és igy személyes kérdésben nincs joga felszólalni. Ha a szónokok sorában rákerül a szólás sora: szabadságában lesz mindazok iránt nyilatkozni, miket nyilvánitani jónak tart. *(Helyeslés.)*

A mai ülést bezárom. A legközelebbi ülés hétfőn reggel 10 órakor tartatik; tárgyát fogja képezni a költségvetési vita folytatása.

Az ülés végződik d. u. 2¼ órakor.

Digitized by Google

27. országos ülés

1875. november 15-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Ő Felségének Erzsébet császárné és királynének névnapjára a ház az elnök által üdvözletét tolmácsoltatni határozza. Kérvények és Kollarics Pál megbizólevelének bemutatása. A gazdasági bizottság beterjeszti a képviselőház november havi költségvetését, és a nyomtatványok kiállitására vonatkozó jelentést és september-október havi üléseinek jegyzőkönyveit. A kérvények II. sorjegyzéke bemutattatik.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, br. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Az utóbbi ülés jegyzőkönyve fog hitelesittetni.

Wächter Frigyes jegyző: (*olvassa a november 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző ur fogja jegyezni. A szólani kivánók neveit egyrészről Molnár Aladár, másrészről Orbán Balázs jegyző urak jegyzendik.

Van szerencsém bemutatni a ministerelnök ur levelét, a melyben arról tudósit, hogy folyó hó 19-én mint Erzsébet császárné és királyné ő Felsége legmagasabb névünnepén a várbeli főtemplomban reggeli 10 órakor ünnepélyes szentmise áldozat fog tartatni.

Midőn ezt a t. ház tudomására hozom, bizonyos vagyok benne, hogy a t. ház közérzületével találkozik abbeli óhajtásom, hogy ő Felségét, Magyarország őszinte mély hódolattal tisztelt királynéját az ur Isten szerencsésen boldogon sok számos évig éltesse. (*Zajos éljenzés.*) Kérem a t. házat: méltóztassék az elnökséget fölhatalmazni, hogy a képviselőház ezen érzületét, és kivánatait ő Felsége a császárné és királyné előtt szokott módon tolmácsolhassa. (*Általános helyeslés.*)

Bemutatom Somogymegye feliratát, melyben a lóállitási kisérleteknek a honvédelmi minister által kibocsátott rendelet szerint való fentartását mellőztetni kéri.

Hasonlókép bemutatom Belső-Szolnokmegye feliratát a lóállitási kisérletek tárgyában kiadott honvédelmi ministeri rendelet mellőzése iránt. E föliratok a kérvényi bizottsághoz tétetnek át.

Tombor Iván képviselő ur benyujtja betegsége miatt a megjelenésben gátolt Kollarics Pál horvátországi képviselő megbizó levelét, melyet kérek az állandó igazoló bizottsághoz utasittatni. Egyéb előterjesztése az elnökségnek nincs.

Simó Lajos előadó: T. ház! Van szerencsém a gazdasági bizottság megbizása folytán a t. képviselőháznak 1875-iki év november havi költségvetését 86,925 forint 41 krajczárral előirányozva, ugyszintén a september és október havi kiadásokról szóló kimutatásokat tisztelettel bemutatni; nemkülönben a gazdasági bizottságnak f. hó 6-án 22. szám alatt hozott határozata folytán a ház nyomtatványainak kiállitására vonatkozó jelentését beterjeszteni. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentéseket kinyomatni. Végül bemutatom a gazgasági bizottság september és október havában tartott üléseinek öt darab jegyzőkönyvét, melyek a képviselőház irodájában fognak betekinthetés végett letétetni.

Elnök: A gazdasági bizottság jegyzőkönyvei a ház irodájában lesznek megtekintés végett letéve. A beterjesztett két jelentés pedig ki fog nyomatni, szét fog osztatni, és ha a t. ház jóvá hagyja: a ház november havi költségvetéséről szóló jelentés a szerdai ülésben a kitüzött napirend előtt fog felvétetni. (*Helyeslés.*)

Bakcsi Ferencz előadó: Van szerencsém bemutatni a kérvényi bizottság által tárgyalt kérvények II. sorsjegyzékét, kérvén, méltóztassék azt a házszabályok értelmében a szombati ülés napirendjére kitüzni.

Digitized by Google

Elnök: A kérvényeknek most beadott sorjegyzéke mindenekelőtt ki fog nyomatni s ki fog osztatni, s a mennyiben a házszabályok azt rendelik, hogy a kérvények három nappal a tárgyalás előtt a ház irodájába leteendők, hogy a képviselők által megtekintethessenek: reménylem, hogy az előadó ur a házszabályok ezen rendeletének eleget fog tenni. A házszabályok által is a szombati nap lévén a kérvények tárgyalására megállapitva: a beadott sorsjegyzék a szombati ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik már most a napirend: az 1876. évi államköltségvetés tárgyalásának folytatása.

Czipple Zsigmond: T. ház! Emberi természetünkben van, hogy csak létező roszakat érzünk és nem látjuk a százszorta nagyobb bajt, mely a jövőben rejlik. Ezen alapigazságot méltán használhatjuk az ellenzékkel szemben a jelen költségvetés tárgyalásánál, a mennyiben az ellenzék a kormány által beterjesztett költségvetést el nem fogadja. Én ugyan nem vagyok velök egy nézetben; de ha a költségvetés megtagadása országunk boldogitása és jólétének előmozditása czéljából történik: akkor előttük szivesen meghajlok; ellen esetben, ha a költségvetés oly indokokból tagadtatik meg, melyek nem léteznek és oly dolgok fölsorolása által, melyek az adózók sérelmét nem képezik: ezt elitélem és kárhoztatom. Ily szempontból támadta meg a mult ülés alkalmával a költségvetést Borlea Zsigmond képviselő ur, kinek beszédére nem reflectálnék: ha magam is nem tartoznám azok közé, kik itt oly választókat képviselnek, a kik nemzetiségre nézve szintén románok; de a mi azon kerületet illeti, a melyet képviselni szerencsém van, habár ez jobbára román: annak mindegyik fia e haza fölvirágoztatását szivén hordja; *(Helyeslés a középen)*, mert e hazában találja meg otthonát; mert nincs meggyőződve arról, hogy e hazának miért legyen ellensége; sőt inkább, mert bir annak tudatával, hogy a terheket az ország minden lakosának közösen kell viselni; a terheket, habár sulyosak is, készséggel viseli. *(Helyeslés.)* De sajnos, hogy nem ily meggyőződésben vannak hazánkban sok nemzetiségek és ez különösen azoknak róható fel bünül, kik oly eszmékkel vannak saturálva, mint a minőket Borlea képviselő ur a multkor e házban előadott. *(Helyeslés a középen.)* Uraim! ha a képviselő ur hazáját szereti és ha meg van róla győződve, hogy a nemzetiségek boldogságát előmozditani kötelessége: akkor nem hiszem, hogy a nemzetiségek iránti szeretetből ily eszméket hirdethessen a nép előtt; mert ez által a jóindulatu népnek lelkületét megmételyezvén, kiöli belőle a haza iránti szeretetet és kaján irigységet kelt benne, a mi által sorsának elviselhetésére képtelenné teszi és oly állapotokat idéz elő, melyeket a történelem megbélyegez és elitél. *(Helyeslés a középen.)*

T. képviselő ur beszédében szemrehányást tett a kormánynak azért, hogy a kormány ismételten némely könyvek használatát betiltotta. Ha a képviselő ur e könyvek tartalmát ismeri és a nemzetiségek müvelődését szivén hordja: nem hiszem, hogy beleegyezzék abba, hogy e könyvek az iskolákban tanittassanak, melyek a fenálló tényekkel és az igazsággal homlokegyenest ellenkeznek; *(Élénk helyeslés a középen)* mert ezen könyvek által elzáratik a nép előtt a józan mivelődés utja és a józan igazság megismerése és ezért a kormány nem hogy bünt követett volna el, hogy e könyveket eltiltatta; sőt kötelességét teljesité; *(Helyeslés a középen)* mert az ő körébe tartozik a nép szellemi és anyagi erejének kifejtését előmozditani.

De tovább ment a képviselő ur és kifogást tett ez ellen, hogy a birósági hivatalok oly férfiakkal vannak betöltve, kik a nép nyelvét nem ismerik. Ez állitás valótlan; mert jól tudjuk, hogy a biróságok a volt megyei tisztviselőkkel töltettek be, ezek pedig jobbára a megye területén születve, a megyei lakosok nyelvét ismerik.

Ugy látom a képviselő ur nem ebben leli a hibát, hanem inkább abban, hogy ez állások nem töltettek be olyanokkal, kik első sorban nem magukat a tényeket; hanem a személyt tekintenék, ki az illető tettet elkövette. Pedig a független igazságszolgáltatás az ily tekinteteket meg nem türi.

A mi pedig a választási törvény ellen tett kifogásait illeti, ez már szentesitett törvény lévén, az ország minden egyes lakójára nézve kötelező erővel bir: igy tehát ezzel szemben senki kedvezményt magának nem követelhet. *(Helyeslés a középen.)*

Én, t. ház! a történet alapjaira hivatkozva mondhatom azt, hogy a mely nép egymással meg nem fér: az a szabadságot meg nem érdemli. Azért tehát én elitélem és kárhoztatom mindazt, a ki az országban élő nemzetiségek közt az egyetértést megzavazja; *(Helyeslés a középen)* hazafiatlannak tartom azt, a ki a jelenlegi költségvetést oly indokok alapján, — mint azt Borlea képviselő ur tette, — megtagadja.

De áttérve magára a költségvetésre; én elismerem azt, hogy ezen költségvetésnek megszavazása által adózó népünkre igen sulyos terheket fogunk róni; de tekintve a dolgok kérlelhetlen logikáját és az országnak jelen helyzetét, hogy rajta másképen nem, mint csak a jelenlegi költségvetés elfogadása által lehet segiteni: én a költségvetést átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom.

Digitized by Google

De midőn ezt tenném, kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a kormány kötelessége azon népnek anyagi és szellemi jóllétére felügyelni, a mely népnek áldozatkészségére hivatkozik és különösen felhivom figyelmét őrködni a fölött, nehogy a nép vezetése oly férfiakra bizassék, kik állásukkal visszaélve, a nép jólétét kizsákmányolják; *(Helyeslés a középen)* mert az ily állapot sokkal terhelőbb az országra nézve és roszabb, mintha a költségvetés még nagyobb volna. *(Elénk helyeslés a középen.)*

Ürményi Miksa: Mélyen t. képviselőház! Én nem régen egy gyorsan hirnévre kapott norvégiai költőnek igen szép szinmüvét láttam. A cselekvés gyupontja egy nagyon érdekes jelenet. Érdekes különösen azért, mert szokatlan száraz eszközökkel egy váratlan nagy dramatikai hatás állittatik elő. Jön a hitelezők nevében egy ügyvéd, egy gazdagnak hitt kereskedőhöz, s aggodalmai eloszlatása végett elkéri tőle bilanceát. A kereskedő vonakodik, de odaadja; azután leülnek, számitani kezdenek, a kereskedő magasabbra teszi activáit, és alacsonyabbra a passivákat és számitásának eredménye természetesen activ bilance. Az ügyvéd ellenben figyelmezteti a kereskedőt, hogy tulbecsülte az activákat, és nem elég magasra tette a passivákat és hogy bilanceának valódi eredménye passiv. Felháborodik a kereskedőnek megsértett hiusága; védi illusióit, állását, vádolja az ügyvédet intentiókkal, a melyekkel nem bir; de végre legyőzetve a számok kérlelhetetlen logikája által megadja magát, elfogadja a heroicus eszközöket, a melyeket az ügyvéd ugy a saját, mint a vele összefüggők javára alkalmaztatni kiván. Van azután később egy fölvonás, a melyben a józan elhatározás sikere és jó eredményei mutatkoznak.

Engem t. ház a tegnapelőtti ülésnek nehány beszéde élénken emlékeztetett ezen jelenetre. Az ügyvéd képviselve volt a ház ezen oldaláról, a kereskedő szerepére változó szerencsével vállalkoztak Pulszky képviselő ur és a ministerelnök ur.

Pulszky képviselő ur fentartotta s hangsulyozta, a mit mi illusióknak nevezünk; ő megtámadta az intentiókat, melyek nem léteznek. A ministerelnök ur szintén intentiókkal harczol, a melyek nem léteznek, felindult, majdnem fegyvert fogott a hirlapokra; a drámai hatás tetőpontjáig azonban el nem jutottunk; de tartok tőle, hogy ezt is el fogjuk érni később és be fogják a t. urak látni, hogy az ügyvéd tanácsa helyes. Óhajtom, hogy ez mielőbb megtörténjék és minden esetre előbb: mintsem Magyarországnak ezen felfogásból nagyobb kár volna okozható. *(Helyeslés szélső jobb felől.)*

Különben elismerem, hogy minden hasonlat sántikál és nem folytatom; de legyen szabad azon tisztelt szónokok észrevételeire még egyebeket is megjegyezni, különösen a vita használnak és a vita modorának érdekében. *(Halljuk!)*

Pulszky képviselő ur ékesen támadta meg mindazokat is, miket Bujanovics tisztelt barátom nem mondott; sőt tovább ment s Bausznern képviselő urra oly intentiót erőszakolt reá, a melynek nyomát sem találtam beszédében. Én figyelemmel hallgattam ama képviselő ur beszédét és el is olvastam azután, de részemről legalább nem voltam képes azon intentióknak nyomára akadni.

Jogosult Pulszky képviselő ur részéről tágabbra mérni a keretet, a melyben óhajtja, hogy mozogjanak Magyarországnak törekvései; de jogosolt Bausznern képviselő ur részéről ezen czélokat nem oly messze tüzni ki: hazafias lehet az egyik, hazafias lehet a másik nézet. De Pulszky képviselő urnak alig van joga ezen eltérő felfogásból következtetni, hogy Bausznern képviselő ur oly valamit czéloz titkosan: a mi a magyar állam valódi érdekeinek, fennállásának kárára volna.

És kérdem, a t. képviselő urat: vajon nem hiszi-e maga is, hogy az ő valóban kiváló tehetségeinek nagyobb hasznát vehetné a vita, ha oly dolgokra reflectálna, a melyek valóban mondattak, és oly intentiók ellen küzdene, melyeknek nyomát mindenki valóban látja?

És a t. ministerelnök urat sem vagyok képes azon vád alól fölmenteni, hogy e vitának tisztázásához is vajmi keveset járult. A ministerelnök ur beszédjének egy helyén például azt mondja: „az egésznek conclusiója pedig, ha mindent összeveszek: az, hogy ily körülmények között tehát egy kormánynak kötelessége sem adót ki nem vetni, sem ujabb adósságot nem csinálni, takarékoskodni sem igen lehet már; de azért deficit ne legyen.“ A ministerelnök ur később elitéli azt, ha valaki oda dob egy phrasist tisztán a hatás miatt. Én kérdem őt: mi különbség van a közt, ha kiragadott dolgot oda dobok hatás végett? vagy ha összehordok dolgokat, melyek össze nem valók, hatás végett? Ez körülbelül egyre megy.

De különösen sajátságosak a ministerelnök ur nyilatkozatai egy más tárgyra nézve, t. i a tisztviselők kinevezésének rendszerére nézve. Azt mondja egy helyen: „igaz, van még egy más segédeszköz is, ki kell nevezni a megyei hivatalnokokat.“ No hiszen köszönöm én az ilyen megtakaritást. Később megint igy szól: szeretnék önök a kinevezést; nem akarom önöket örömükben zavarni, de ne akarják másokkal elhitetni, hogy ebből megtakaritást akarnak előidézni?

Nagyon helyes; de azt hiszem, ezt senkisem mondta s azt hiszem a ministerelnök sem teheti föl rólunk, hogy mi ebből megtakaritást várjunk. Igenis közvetve a jó administratio emeli a jóllétet, elégedetté teszi, honpolgárokat, és meghivja, ugy szólván, minekünk segitségül a külföldi embe-

Digitized by Google

reket, külföldi tőkéket, s ez uton emeli jóllétét az egyesnek és az államak. De direct megtakaritást a tisztviselők kinevezésében valóban senki sem keres. És hogy ha igaz az, és az igaz, mit tovább mond a ministerelnök ur, hogy „lelkiismeretlen dolog“ a közvélemény félre vezetésére szánt eszméket a publikumnak oda dobni: akkor én nagyon lelkiismeretes dolognak azt sem birom tartani, ha egy eszmével szemben, melyről vélekedjék bárki, mint akar, de okvetlenül el kell ismernie, hogy egy nagyon komoly, százak és ezrek által meggondolt dolog, a kérdés: vajon jobbak-e a kinevezett, mint a választott tisztviselők, — elcsuszik azzal, hogy egy pár tréfát csinál rá s azt mondja, hogy pénzügyi megtakaritást ebből nem lehet reményleni, amit ugy is tud mindenki és igy a helyett, hogy az igen komolyan megbeszéltessék: a gondolkozásnak megkezdését is ugy szólván meg akarja akadályoztatni. —

Különben a t. ministerelnök ur ezen kitörései közt a ttsztviselők kinevezése ellen volt egy nem igen szerencsés momentum, t. i. összeköttetésbe hozza ezzel azon észrevételt, hogy „azon bizonyos 12 zempléni pont, igaz, hogy választások előtt volt.“

Én megvallom őszintén, hogy a zempléni pontokra nem emlékszem tökéletesen; elhiszem a ministerelnök urnak, hogy ez igy van; de én ezen észrevételt más szónoktól természetesebbnek találtam volna.

Tisza Kálmán képviselő ur február 3-kán egy proponalt adófelemelés alkalmával támadta meg az akkori kormányt másokkal együtt. Mikor pedig ő kormányra jutott: ezen adófelemelésről nem volt szó a választásokig; nem sokára a választások után pedig egészen hasonló adófelemeléssel állunk szemben. *(Mozgás a középen.)*

Egyátalán t. ház! én azt hiszem, hogy az ország jelen helyzetében — s engedje meg a t. két szónok ur, hogy ezt mind a kettőnek mondjam — az ország alig várt többé-kevésbé elmés polemiát, hanem mást. Hogy egyébről se szóljak, a pénzügyminister 15.000.000-ra teszi a deficitet, t. barátaim ez oldalról *(a szélső jobbra mutatva)* 26 millióra. Ez maga oly aggasztó, oly komoly valami, hogy ennek az aggodalomnak eloszlatására kellene törekednie azon uraknak, kik a 15 milliót hiszik helyes számnak: mert ezen aggodalom valóban sulyos. És van még más aggodalma az országnak: legalább az ország igen sok részén még mindig várják, hogy hát hol vannak azok a nagy reformok és mik azok? Az ország igenis várja s megfogja azt nyugtatni: ha legalább bizonyos irányt mutatnak meg neki és épen a ministeri elnöki szék a legalkalmasabb hely, az ily dolgok jelzésére és én még reménylem, hogy a ministerelnök ur a viták folyamát ily értelemben fel is fogja még használni. Részemről semmi esetre sem akarok neki további polemiára alkalmat nyujtani s azért is ez irányra szánt észrevételeimet befejezem.

Engedje meg azonban a t. ház, hogy egy vádra feleljek, melyet Pulszky képviselő ur emelt ellenünk.

A ministerelnök ur olyan szives volt minket ezen vád alól felmenteni, szerintem, theoretice nagyon helyesen, mondván, hogy az ellenzék nem tartozik positiv tervekkel a ház elé lépni. De a valóság az, hogy nem állunk a negatio terén s itt Pulszky képviselő ur meg fogja nekem engedni, hogy adatokkal bizonyitsam be neki állitásának téves voltát. *(Halljuk!)*

Én azt hiszem t. ház, hogy a költségvetés általános tárgyalásába tartozó eszmék talán könyebb áttekinthetés okáért czélszerüen oszthatók fel három csoportra: az első kérdés a deficitnek magassága, hogy mennyiről kell gondoskodni. A másik kérdés, hogy mikép kell arról gondoskodni: ez a fedezet kérdése. A harmadik s ezt már csoportnak kell neveznem, a harmadikba én azon intézkedéseket foglalom, a melyek egyenesen is apróbb megtakaritásokat czéloznak ugyan, de a melyek különösen indirect uton képesek az ország jólétének emelését eszközölni, mindazon intézkedések, melyek hivatvák a közigazgatást, az igazságszolgáltatást és hitelviszonyokat emelni. Midőn engedelmet kérek arra, hogy igyekezhessem bebizonyitani, hogy nekünk mind e kérdésekben igenis, nemcsak hogy vannak positiv eszméink, de mi azokat ki is mondottuk; ezt talán legczélszerübben ugy tehetem: ha azon nézeteket, melyeket a t. kormány e három eszmekörre vonatkozólag nyilvánitott vagy nem nyilvánitott, szembeállitom a mi részünkről felállitott nézetekkel.

A deficitet a pénzügyminister ur 15 millióra teszi, t. barátom Bujanovics 26 millióra. Igen nagy szerénytelenség volna tőlem, t. ház! ha e fölött számokban akarnék érvelni. Nem vagyok erre elég szakember és elvégre is sok conjecturalis számokkal áll szemben ép ugy a minister ur, mint t. barátaim, elastikus a számitás s a dolognak végeldöntése optimismus vagy pessimismus kérdése. Arról, hogy mi fog bebizonyulni később igaznak: végitéletet e perczben nem lehet mondani. Az én véleményem szerint Bujanovits Sándor t. barátomnak van igaza.

Sokkal szabatosabban áll előttünk a másik eszme, a fedezés eszméje. A kormánynak legalább e tekintetben igen szabatos ideája van t. i. a 8 millió adófelemelés.

Ha széttekintünk az országban t. ház! és látjuk az évek óta való csökkenését minden értéknek és drágulását a hitelnek: ugy én azt hiszem, el kell ismerni, hogy ez egy véghetlen veszedelmes eszköz. Veszedelmes két okból, nemcsak azért, mert talán az adófizetők képességén túl megy; de

Digitized by Google

veszedelmes azon okból is, mert köztudomásu dolog, hogy ugy a belföldön, mint a külföldön a nemzet adóképessége iránt kételyek vannak. Ha már ilyen perczben ilyen végső eszközhöz nyulunk: akkor a hitelen is nagy csorbát fogunk ejteni, és igy indirecte még tetézzük a terhet, melyet az adóemelés directe már ugyis az adófizetőre ró.

Én előttem t ház! ez egy végső, — tekintve a mi hitel és pénzügyi viszonyainkat — majdnem kétségbe ejtő eszköz.

Kerestünk más eszközöket és emlitettem már én is, emlitette egy távollevő barátom is, — nem ugyan részletesen és belemélyedve ezen kérdésbe, — ezen eszközt, akkor mi a kedvencz eszmék föláldozásának neveztük; talán ma már nem ez a helyes név, nem akarom magamat kitonni annak, hogy Pulszky Ágoston képviselötársam ezen szóban talán megint valami más intentiót keressen s azért inkább kimondom nyiltan, hogy mit értek alatta, *(Haljuk! halljuk! a középen)* hogy tévedés ne legyen. Értem a „kedvencz eszme" alatt az országos véderőnek tulságos conceptióját, bele értve ugy a közös hadsereget, mint a honvédséget, *(Helyeslés a szélső jobbon)* és azt hiszem: megjött ideje annak, *(Halljuk!)* megbarátkozni azon eszmével, hogy elvégre is nagyszerü megtakaritásokhoz fog kelleni nyulni e téren. Megengedem, hogy Európa mai helyzete és azon körülmény, hogy az törvény által van szabályozva, ezen eszmének keresztülvitelét e pillanatban nem teszi lehetségessé. De a helyzet változhatik és a törvényeket meglehet változtatni s ez minden esetre olyan idea, mely csak lassan érik, tehát mielőbb hozzá kell fogni érleléséhez. És t. ház! a jelen pillanat elhatározásaiban nem közömbös az: vajon tudjuk-e hogy a kormány akkor, ha majd az európai viszonyok engedni fogják, ezen kérdés felett hogyan vélekedik? *(Derültség a középen.)* Tegyük fel például hogy nem tulságos messze kilátásban van ezen eszméknek érvényesitése: szükségtelen ekkor magyarázni, hogy e pillanat pénzügyi eszközei mások lehetnek, mint ha az ellenkező várható.

Ha ezen eszméket megfontolni akarjuk, t. ház! akkor azt hiszem, hogy azzal lesz szükséges megkezdeni a dolgot, hogy fontolóra vegyük: vajon a két seregnek luxusát soká elbirja-e a nemzet és vajon nem lesz-e jó, mielőtt a nemzet vagyonán érzékeny, talán orvosolhatlan károkat ütünk, inkább ez eszméken változtatni?

Én meg vagyok győződve és egyszer már más helyen röviden jeleztem is, — hogy hozzá kell nyulni egyrészt a közös hadseregnél, nem qualitativ, mert ez lehetetlen, — de quantitativ nagyobb reductiókhoz, a honvédséget pedig szerves összeköttetésbe hozni a közös hadsereggel; igy mindkettőnél nagy megtakaritások lehetségesek. *(Mozgás a középen.)*

Tudom jól, t. ház, hogy ez eszméktől, különösen a másodiktól irtóznak még az országban sokan; de azt hiszem, hogy nem méltán. En a honvédségen két eszmeirányt szemlélek.

Az egyiket részemről nem tartom üdvösnek, sőt adható alkalommal károsnak: ez tehát nem szent előttem. A másik szivem legmelegebb érzelmeitől elválhatlan. Amaz mindaz, a mi a honvédségben a külön seregnek jellegét fentartja és azon közel negyedfél százezer hazánkfiának rovására, kik a közös seregben szolgálnak a nemzet sympathiáját, a nemmzet véderejének csak e része számára monopolisálja. Ettől az eszmétől, részemről szivesen nemcsak elállok; de örülni fogok, ha elejtetik. A másik eszme-irány az a nemzeties gondolat, az a — ha ugy szabad neveznem — katonai beleneveltetése a honpolgároknak a magyar állam iránti szeretetbe és a magyar nemzeties eszmékbe a katonai szolgálat utján. Ettől az eszmétől t. ház, én sem birnék elválni és nem állnék rá nyugodtan semminemü átalakitásra, a mely ezen eszmének, ha egy alakban feladatik: gazdag compensatiót ne keresne másként; de azt hiszem t. ház, hogy ez lehetséges. Feladva a külszint: keressük a compensatiót a közös hadsereg magyarországi részében s ott igyekezzünk ápoltatni, fentartatni a magyar államiság, a magyar nemzet iránti ragaszkodás eszméjét; ha sikerül feltalálni az ezt biztositó intézkedéseket és én hiszem, hogy ezt sikerül: akkor azt hiszem, hogy e téren többet fogunk nyerni mint veszteni, mert ez elvégre a lényeg a másik pedig csak az alak. *(Helyeslés a szélső jobbon. Mozgás.)*

Többet ennél, t. ház, e kérdéshez ma szólani nem merek; mert ez tulajdonképen nem tartozhatik, részletesen legalább nem, a költségvetés általános tárgyalásához. Ennyit azonban köteles voltam mondani, mert jelezni akartam, jeleznem kellett: hogy hol lehet megtakaritásokat tenni. Többet ennél nem merek mondani; de igen kérem a t. kormánypárt szónokait, ha valakinek talán tetszenék ezen eszmét utópiának nevezni; vagy azokban, amiket mondottam, rejtett intentiókat keresni s más egyebeket, mint a miket mondottam: az illető legyen kegyes türelemmel lenni; mert én csak azért nem mondottam többet, mert azt hittem, hogy nem idevaló. Ha valaki netalán kivánná, kijelenthetem, hogy bármikor, akár épen a költségvetési részletes vitánál felelni fogok s igyekszem majd kimutatni, hogy nem utópia ez eszme, hanem komoly megfontolást igényel. Elvethetik, de érdemesnek fogják találni, — erről előre meg vagyok győződve — hogy megvitassák. *(Helyeslés a szélső jobbon.)*

Talán azt mondhatná valaki — még csak ezen észrevételt legyen szabad felvetnem, — „hogy miért nem mondotta ezt az ur a delegátióban?" engedelmet kérek; én már tavaly egy-

Digitized by Google

szer a delegátióban futólag érintvén ezen eszméket, azzal végeztem: hogy nem megyek tovább; mert ezen eszmék tüzetes megbeszélése nem azon testület elé való, mely határozott számokhoz kötve tulajdonképen csak qualitativ itéletet mond; de való az országgyülés elé, mely egyedül van hivatva ezen eszméket idővel valósitani. *(Általános helyeslés.)* Természetes t. ház, hogy midőn én ennél többet nem merek mondani; én ezen eszmék esetleges számbeli eredményéről sem szólhatok, legfölebb annyit mondhatok: hogy ugy, a mint én concipiálom a tervet, igen nagy lenne a pénzügyi eredmény. És ezért t. ház, még ha a pénzügyminister ur nézetében osztoznám is, hogy a deficit csak 15 millió: mindenesetre ezen eszköznek adnék elsőséget ama végső, vészes eszköz fölött, az adóemelés fölött. Szükségtelen magyaráznom, hogy ezt még inkább köteles vagyok tenni, hogy ha én a deficitet — mint előbb mondám, — sokkal magasabbra teszem.

És most szabad legyen t. ház, még a harmadik téren is igyekezni meggyőzni Pulszky képviselő urat, hogy nem állunk a negatio terén. értem a többi intézkedéseket, melyek a jólétet, a hitelt, a vagyon s személybiztonságot, a rendnek s a törvényeknek uralmát az országban megállapitani, megerősiteni hivatvák. E téren meg vagyok győződve, hogy mi sokban egyetértünk, például, a mint tegnapelőtt mondatott a perrendtartás megváltoztatását okvetlenül óhajtjuk mindaketten; csakhogy ettől sem várunk közvetlen megtakaritást, mint ez a ministerelnök ur gondolom szives volt akkor megjegyezni: mert én ép oly jól tudom, mint ő, hogy ez nem lehetséges. De azt hiszem, hogy sokban e téren eltérnek „talán“ nézeteink. Azért mondom „talán,“ mert a kormány nézeteiből vajmi keveset ismerünk. E tér, a sokszor emlitett reformok tere.

Midőn az év elején megtámadtatott az akkori kormánynak pénzügyi és egyéb politikája, báró Sennyei, Tisza Kálmán, gr. Lónyay és több akkori szónok, legalább alakilag igen hasonló alapról intézte azon támadást. Különösen a két elsőbb szónok érveléseire igen jól emlékszem. Mindkettő kijelentette, hogy gyökeres, az államélet minden functióját átkaroló reformok nagyszerü conceptiója és keresztülvitele nélkül, nem hisznek jobb jövőben. Hanem azután különbség áll be az enuntiatiók közt. B. Sennyey — nem negált, mint Pulszky mondá, hanem — emlitett positiv eszméket. Legyen szabad azoknak, a kik ezt ma negatiónak nevezik: azon eszméket emlékökbe hivnom. Emlitette szükségét a parlamenti reformnak: különösen a képviselőház reformját, a képviselők számának leszállitását, az országgyülések tartamának meghosszabbitását; szükségesnek mondott administrativ reformokat: a ministeriumok számának apasztását, a főispáni rendszer elejtését, a megyei tisztviselők kinevezési rendszerének elfogadását *(Felkiáltások a középen: Köszönjük!)* Szükségesnek mondotta továbbá: hogy hozassanak törvényes intézkedések a hitel szabályozására, nehogy népünk a féktelen uzsorának áldozatul essék. *(Helyeslés.)* Az igazságszolgáltatás kijavitását és hadszervezetünk átváltoztatását is mint elkerülhetetlent emlitette.

Tisza Kálmán képviselő ur február 3-án tartózkodóbban nyilatkozott ugyan; de nagyban és egészben szintén elismerte a reformok szükséges voltát és sejteni engedte, hogy — ha tán más uton, ha tán más eszmékkel is, — de nagyszerü conceptiókkal, a melyek az ország regenerálását célozzák, készen áll.

És mit látunk t. ház! ma? mi ma azt valljuk, a mit vallánk akkor és vallottuk időközben is; Tisza Kálmán ministerelnök ur pedig még eddigelé azon nagy conceptiók közül, melyeket vártunk: nem mutat nekünk egyebet, mint a közigazgatási bizottságnak halvány kisérletét. Majdnem azt merné mondani az ember: „Parturiunt montes et nascitur közigazgatási mus.“ *(Nagy derültség.)* Ez t. ház védelmem azon vádra, hogy mi csak negálunk, és legyen szabad ezt véleményem indokolásának is nevezni.

Mi eltérünk a t. kormánytól a nézetben, hogy mennyi a deficit. És ez nagy eltérés. Mi eltérünk a kormánytól, hogy miben és hol kelljen keresni a fedezetet. Mi a közvetve segitő intézkedések terén positiv eszméket vallottunk, és eddig csak csekély kezdeményezésekkel állunk szemben. Mi tehát ezen pénzügyi és ezen egyéb politikának — mert hiszen Magyarországon, egy földmivelő országban a penzügyi politika csak corrolariuma lehet az egyéb politikának, — mi a jelen politikának semminemü bizalmat nem szavazunk és igy a pénzügyi bizottság jelentését, mely e bizalomnak magas fokát tartalmazza, el nem fogadjuk. Itéljen köztünk a ház, itéljen a közvélemény. De legyen szabad kimondanom azt, hogy lassan érlelődnek az eszmék. A hullámok, melyeket a vihar a tenger közepén felkever, csak később verődnek a távol partokhoz. Mig egész helyzetünknek meggondolása végig megy a nemzet egész testén s az ott szült impressiók visszahatnak a központra és itt uj kifejezést nyernek: fog még mulni idő. Nekem eddig fennáll a reményem: hogy e nemzet, melynek annyi magasztos tulajdonai vannak, mely épen a veszély óráiban sokszor oly nagy tud lenni, azon két tanács közül, melyek egyike az illusióknak folytatását, a másik az önmagába szállást és kiadásaink kevesbitését tartalmazza; a másodikat fogja választani; mert szeme előtt fog lebegni azon nagy igazság, melyet oly szép szavakban mondott ki egy nagy római status-férfi: quout felicitatis est posse quantum velis, sic

Digitized by Google

magnitudinis: velle quantum possis. Én a pénzügyi bizottság jelentését az általános vita alapjául el nem fogadom. (*Élénk helyeslés a szélső jobbon.*)

Lovász Miklós: T. ház! (*Zaj!*) Minden ember kérdi egymástól: mi lesz ennek eredménye. Oly általános az ország lakosságában ennek érzete, hogy annak a nyomasztó helyzetnek lehető orvoslására két nagy párt egyesülése szükségesnek látszott. Mikor pedig a legközelebbi választási mozgalmak megindultak: ugy hiszem, minden képviselő figyelmeztetve volt a választók által arra, hogy a pénzügyi nyomasztó helyzeten segiteni kell, és ugy hiszem, meg is igérte mindenki és kötelezte magát tehetsége szerint helyreállitására közreműködni.

Legelsőbben is e működésében a kormány, mint látjuk, a költségvetés összeállitásánál csakugyan elment majdnem azon határig, a meddig lehetséges volt; ámbár nézetem szerint még mehetett volna tovább is, mert különösen — hogy csak egy példát emlitsek, — még azon összegek mellőzhetők lettek volna, melyekre nézve Simonyi Ernő különvéleményt adott be; de mellőzhető lett volna az erdélyi csendőrség sisakjai jelvényeinek megváltoztatására előirányzott négyszázezer forint is. Elismerem, hogy a kormány dicséretes takarékossággal igyekezett a költségvetés összeállitásában eljárni; hanem, t. ház! azon testületről, mely azon költségek megszavazására volt hivatva, a melyek a közösügyi költségvetésnek hadügyi részét képezik: arról azt tapasztaltuk, t. ház, hogy nem ment el azon határig, a meddig mehetett volna a megtakaritásban; mert, a mint tudjuk, még az osztr. delegátióval szemben is megengedte magát előztetni 5000 frt törlésében.

De egyéb tekintetben is, ugy látszik, hogy figyelmen kivül hagyta az ország nyomasztó állapotát; mert akkor nem lett volna megállapitásának azon eredménye, a mely most van, hogy t. i. a kormány által nagy gonddal kieszközölt megtakaritások egy részét is meghiusitja: a mennyiben a tavalyi költségvetéshez képest 3 millióval többet engedélyezett a hadügyi költségek megállapitásánál; már pedig lehetett volna a delegátiónak ebben a tekintetben nagyon is könnyiteni az ország pénzügyi helyzetén, különösen az ugynevezett Uchatius-ágyuknál; mert ha már a Steinfeldi porondon meggyőződtek is a felől, hogy azok előnynyel birnak a Krupp-ágyuk fölött: mindenesetre az előállitási kölségeket ugy lehetett volna szabályozni, mint csakugyan a magyar delegátió körében felmerült, hogy nem egyenes megadóztatás utján; hanem az ugynevezett helyettesitési alapból fedeztettek volna a költségek, a mi mindenesetre könnyebb lett volna az országra nézve, mert nem kellett volna 17 millió megajánlásával magunkat két évre előre lekötni.

Én, t. ház! tapasztaltam az országnak abbeli hangulatát, hogy ezen eljárással sehogy sincs megelégedve; sőt már hallottam olyan mozgalomról is, egyes vidékekről, hogy ezen eljárás miatt, a képviselőknek bizalmatlanságot is készülnek szavazni. Nem lehet tehát ezt hallgatással mellőzni, mert ha a delegátió azon kétszeres felelősségét tekintjük, a mely őt azért terheli, hogy az általa megállapitott költség itt többé változtatás alá nem jöhet; hanem kötött kézzel kell magát megadnia a képviselőháznak és azt el kell fogadnia: valóban csodálkozni lehet azon és megütközést keltett sokak közt, talán az egész országban, hogy oly könnyen megajánlotta azon költségeket, a melyekből igen sokat lehetett volna törölni.

Én tehát, t. ház! csak azon meggyőződésemnek, és ugy hiszem az országos közvélemény meggyőződésének is akartam most kifejezést adni, hogy az ország nem lehet megelégedve a delegátiók eljárásával. Egyébiránt a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. (*Derültség.*)

Simonyi Ernő: T. ház! Midőn ez alkalommal a költségvetés általános tárgyalásához hozzá szólnék: őszintén megvallom, hogy szokásom ellenére elfogult vagyok. Elfogultságom nem abból ered, mintha nehéz volna válaszolni azon megtámadásokra, a melyek az általam és elvbarátaim által e téren elfoglalt álláspont ellen intéztettek; hanem elfogultságom onnan ered, hogy sem én, sem elvbarátaim nem birandunk elegendő erővel vázolni és a képviselőház elé állitani ezen vitának nagy fontosságát, a mint azt az ügy és a pillanat komolysága megérdemelné. Mert, uraim, kétséget nem szenved az, hogy ezen költségvetésben van letéve alapja a kormány politikájának, azon politikának, a mely ha a t. ház által elfogadtatik: végzetes befolyással fog lenni hazánk jövőjére; és én félek és aggodalommal nézek a jövőbe, mert tartok attól, hogy ezen politika egy nagy katastrofában fog végződni. Ez aggaszt engem ebben a pillanatban és ez tesz elfogulttá; mert nem bizom magamban, nem bizom erőmben, nem bizom még elvbarátaim erejében sem, hogy ezen nagy alkalomhoz méltóan fejthessük ki a dolognak komoly méltóságát, fontosságát. Mondom nem az aggaszt, hogy válaszolni nem tudnék azokra, a mik az általam elfoglalt álláspont ellen felhozattak. Eddig csak a pénzügyi bizottság t. előadója és Hegedüs képviselő ur kisérlették meg a különvéleményben kifejezett nézeteket és elveket tüzetesen megtámadni. Nem nehéz ezekre válaszolni és nem is hiszem, hogy a benyomás a melyet az általuk felhozott érvek a t. házra tettek, olyan nagy legyen, hogy az által, hogy ezen érvek sulya által a képviselőház elhatározná magát a különvélemény elitélésére és elvetésére.

Digitized by Google

Én megvallom, t. ház, hogy a vitának elejétől fogva nem voltam megelégedve azon magatartással, melyet itt a t. kormány tanusit. Én a pénzügyminister urtól nem vártam, hogy bővebben indokolja a költségvetést, mint akkor tette, mikor beterjesztette. Akkor exposéjában elég bőven, világosan megmagyarázta álláspontját és én részemről tőle jelenleg többet nem vártam és azt hiszem, hogy eleget fog tenni tökéletesen állásának: ha a vita végén azokra reflectál, melyek a vita folyamán felhozattak. Hanem azt elvártam volna, hogy azon megtámadásokra, melyek a háznak minden oldaláról, nem egy, hanem minden oldaláról a kormány ellen intéztettek: a kormány egy vagy több tagja is időről időre reflectált volna és azokat megczáfolva, igyekezett volna a kormány állását oly világosságba állitani, hogy azt a képviselőház meggyőződésből fogadhatta volna el. Azonban e tekintetben nem történt semmi. A miniszterelnök ur ugyan az utolsó ülés végén felszólalt; de egyátalában nem azért, hogy a kormány álláspontját igazolja, hogy sok oly kérdésre, a mely itt felhozatott, magyarázatot adjon; hanem azért, hogy a tuloldalon ülő ellenzékkel polemizáljon.

Megvallom, hogy én részemről a t. kormányelnök urtól többet és mást vártam. Vártam pedig azért: mert különösen az ő állása az, mely magyarázatot és igazolást kiván. Magyarázatot és igazolást kiván az ő állása azért, mert midőn ő február 3-diki beszédében megtámadta az előbbi ministerium álláspontját: támadása különösen azon ministeriumnak pénzügyi politikáját illette. Akkor azt mondta, azon pénzügyi politikát elfogadni nem lehet és ezen megtámadás következtében kényszeritette az akkori kormányt lemondásra és foglalta el annak helyét. Midőn annak helyét elfoglalta: nincs semmi a világon természetesebb, mint hogy mindenki azt várta, hogy nem azon politikát fogja követni, melyet követett azon kormány, melyet ő épen azon politika végett lelépésre kényszeritett.

Az előbbi kormány politikája az volt, hogy a képviselőház szavazzon meg 13 millió frtnyi adót, már ezen évre és akkor a ministerium nem lesz kénytelen többé kölcsönért folyamodni a pénzpiaczhoz.

Ezen politikát a miniszterelnök ur nem helyeselte, mert azt mondta: azon adómennyiség melyet a pénzügyminister követel, nagy, tulságos nagy, Magyarország pénzügyeit anélkül is lehet rendezni, Magyarország ezen adót meg nem birja.

Ha ez volt a nézete a miniszterelnök urnak: akkor igen helyes volt, hogy megtámadta elődeit és őket lelépésre kényszeritette; de ezzel azon kötelesség jár, hogy ezen politikát érvényesitse is a kormányon. Megvárhatta tehát az ország a kormánytól, hogy most már oly politikát fog követni, mely kevesebb adóemeléssel jár: mint járt volna elődei politikája, és minden esetre adósságcsinálás nélkül. E helyett azonban mit találánk? Azt, hogy nagyobb adót kivánnak, s azonkivül adóságot akarnak csinálni.

No már ezen politika fokozott mértékben, az előbbi ministerium politikája ugy az adóemelésre nézve, mint arra, hogy az előbbeni ministerium adósságcsinálás nélkül hajtotta volna végre ezen politikát, vagy legalább magára vállalta a felelősséget azért, hogy végre fogja azt hajtani; önök pedig adósággal és nagyobb adóemeléssel teszik ezt. A kormánynak ezen magatartása mindenesetre magyarázatot igényel. Mi vitte arra, hogy ezen politikát, melyért elődeit megbuktatta és lelépésre kényszeritette: most maga fogadta el? mert azóta semmi sem történt Magyarország viszonyaiban, mi ezen változást igazolhatná.

Ha mi a mult évben elfogadjuk az akkori ministerium pénzügyi politikáját: sokkal jobban állunk; mert ő elénk terjesztette és megmutatta, hogy adósságcsinálás nélkül 13 millió adóemeléssel képes lesz a pénzügyekben az egyensulyt fentartani. Most már a kormány 14 és $^1/_2$ millió adóemelést kiván s azonkivül még sem hiszi fentarthatónak az egyensulyt további adósságcsinálás nélkül, melyet ugyan bizonyos rejtelmes destinatióval biró tartalék kölcsönképen terjeszt a ház elé.

Ezzel a jelen kormány nagy felelősséget vállalt. Elvállalta a felelősséget azért, hogy az ő támadása következtében lemondásra kényszeritett kormány lelépéséből bekövetkezett politika a pénzügyek rendezését nehezebbé, sulyosabbá és drágábbá tette, mint volt azelőtt.

Önök az által, hogy az előbbi kormányt lelépésre kényszeritették: az országot oly költségekbe bonyolitották, melyeket a jelen pénzügyi helyzet egyátalában nem bir meg. Erre nézve én magyarázatot, felvilágositást és igazolást vártam volna, különösen a miniszterelnök urtól; mert a mi a pénzügyminister urat illeti, ő elejétől fogva mindig azt mondta, hogy azon politikát, melyet pénzügyministeri elődje követett, tartja egyedül jónak, egyedül elfogadhatónak.

Az tehát, miképen jutott miniszterelnök ur oda, hogy a pénzügyminister urnak az övétől eltérő pénzügyi politikáját fogadta el és azt követi: mindenesetre magyarázatot és felvilágositást igényelt volna. E helyett a miniszterelnök urtól kaptunk egy nyilatkozatot, melyben azt mondja, hogy mindazon rágalmaknak, insinuatióknak és ráfogásoknak daczára, melyek az országban széthintetnek, semmi sem fogja őt rábirni arra, hogy a kiváncsiságnak bármi nemét is kielé-

Digitized by Google

gitse, mely a bank és vámszövettségi kérdésekben tőle fölvilágositást vár. Ő nem engedi magát még a ház többsége által sem rábiratni arra, hogy a minimumot megmondja. Hiszen a minimumot senki sem kérte; én legalább nem hallottam, hogy valaki kérte volna, (*Tisza Kálmán ministerelnök közbeszól: De igen!*) és nem is látom annak értelmét, hogy miként lehet a minimumot kérni. Nem ez iránt kértem én és óhajtottam volna kapni felvilágositást a ministeriumtól: hogy mi a minimum; hanem az iránt, hogy például a vám- és kereskedelmi szerződésre nézve minő alapon inditotta meg a ministerium az alkudozást? vajon a közös, avagy a külön vámterület alapján-e? Azt tudom, hogy a ministerelnök azt mondta, hogy a kormánynak határozott szándoka a közös vámterületet fentartani, ha ezt az ország érdekei megengedik. De az még nincsen tiszába hozva, hogy az ország érdekei megengedik-e? és lehet, hogy a t. ministerelnök ur ugy van meggyőződve, hogy mégis a külön vámterület lesz szükséges. Én legalább ugy vettem nyilatkozatát, hogy ezáltal még a kérdésnek véglegesen praejudicálva nincsen, ámbár mindenesetre a kettő közül egy lesz, t. i. vagy önálló vámterület, vagy külön vámterület. Ha külön vámterület alapján akarja a kérdést megoldani: akkor kérdés volna az, hogy micsoda alapelvekből indul ki a ministerium azon tariffa megállapitásánál, mely kedvezőbb lehet Magyarország és Austria közt, mint lenne például Magyarország és a többi európai országok és tartományok között. Én kivánatosnak tartom, szükségesnek tartom és természetesnek tartom helyzetünk és állásunknál fogva, hogy mi a barátságos és szomszédos viszonyt lajtántuli szomszédjainkkal fentartani igyekezünk és fentartjuk azt: ha szükséges még áldozatok árán is. De ezen áldozatoknak meg van a maguk határa és ezen áldozatok, nézetem szerint, semmi esetre sem terjedhetnek oda, hogy Magyarországot anyagilag tönkre tegyük.

Megengedem én azt, hogy midőn mi a mi iparunkat a tulságos verseny ellen biztositva látjuk: bizonyos kedvezményekben részesitjük lajtántuli szomszédjainkat a többi európai országok és tartományok irányában; de nem engedem meg azt, hogy mi lajtántuli szomszédjaink kedveért saját anyagi lételünket támadjuk meg és azt koczkáztassuk. Uraim! ezen anyagi kérdések nagy fontossággal birnak és egyedül ezek kedvező megoldása teszi lehetővé a barátságos és szomszédos viszonynak hosszu időre való fentartását. Ugy a szomszédok, mint rokonok és barátok között az egyezség meg fog bomlani: ha kitünik az, hogy az egyik mindig nyerni akar a másik kárán; mert oly játékot, a hol az egyik csak nyer, a másik csak veszit, senki sem fog akarni játszani. Ez mindig megbontja az egyetértést. Azok tehát, kik Magyarország és a lajtántuli szomszédok közt a testvéries egyetértést fentartani akarják: óvakodjanak olyat elfogadni, mi az egyiknek vagy másiknak folytonos kárával jár.

Uraim! méltóztassanak elhinni, hogy ezen anyagi kérdések, melyek az egyik félnek folytonos kárával járnak: tarthatlanná teszik az állapotot. Azt sehol a világon egy nép sem türi meg hosszu időre. Hogy nálunk eddig megtürték: oka az volt, hogy a nemzet nagy része, nagy zöme ezen kérdések horderejét nem fogta fel, azokra nézve felvilágositva nem volt; de mihelyt felvilágositva lesz, hogy oly játékot játszik, hol neki folytonosan veszitenie kell, hogy neki e játék folytán el kell vesznie: méltóztassék elhinni, hogy a nemzet ezen játékot többé játszani nem fogja.

Ezen kérdések azok, melyek a legjobb barátok közt is felbontják az egyetértést, az ilyen kérdés volt oka annak is, hogy például az északamerikai angol-gyarmatok az anyaországtól elváltak. Ők jó barátságban éltek az anyaországgal, angolok voltak mind, kivándorolt angolok, ők az anyaországon csüggtek; de mi volt oka az elválásnak: az, hogy az anyaország hasznot akarván belőlök huzni, azt decretálta, hogy a thea fontját 12 krral megadóztatja és ezen 12 krnyi adó miatt, melyet az anyaország kivetett: fegyvert fogtak és megszabaditották magukat az anyaországtól. Miután pedig én nem akarom, hogy a közelebbi vagy a távolabbi jövőben még véres összeütközésekre vezessen az anyagi érdekeknek nem kellő méltánylása: azért kivánom, hogy ezen tekintetben történjék meg minden, a mit az igazság, méltányosság, ugy az egyik, mint a másik részről megkiván. A ministerelnök ur ezen tekintetben adhatott volna felvilágositást. Hogy ha e kormány elhatározta, hogy önálló vámterület alapján akarja a kérdést megoldani: akkor ugy hiszem, hogy ezen ház többségének, sőt talán az egész háznak egyhangu támogatása erősitette volna állását az egyezkedő féllel, a lajthántuli kormánynyal szemben, megkönnyitette volna helyzetét; valamint megkönnyitené mindenkor, ha az ország a kormány politikáját ismervén, azt helyeselné, támogatná.

A ministerelnök ur azt mondja, hogy ő nem mondja meg a minimumot. Ugyan kérem milyen minimumot? Hiszen mi az alapelvekről kivánunk felvilágositást. Ha a ministerelnök ur a közös vámterület alapján akarja e kérdést megoldatni, akkor azt kérdem: micsoda elvek vezérlik a kormányt a tariffa megállapitásában? vajon a szabad kereskedés, vagy a védvám elveivel? és ha nem akarja követni egészen a szabad kereskedés elveit: mi módon fogja Magyarországot kárpótolni azon a fogyasztási adókból eredő károkért, melyekért a mult évben itt e házban és a pénzügyi bizottságban is az e na-

Digitized by Google

pokban elhalt Horn Ede képviselő és államtitkár ur oly tisztán és részletesen kifejtett? En azt hittem, hogy a mostani t. kormány ezen nézeteket tökéletesen elfogadta; mert alig nehány nappal azután, hogy Horn ezen elveket itt fejtegette: épen azon tárczához nevezték ki államtitkárnak, mely tárczának feladata ezen kérdésben az alkudozásokat folytatni.

Én óhajtottam volna tudni s azt hiszem nagy megelégedésére szolgált volna e t. ház többségének és mindenesetre megelégedésre szolgált volna e nemzetnek: megtudni a kormány ebbeli állását. Én szerettem volna tudni, hogyha a közös vámterület alapján oldatik meg e kérdés: mivel képzeli a kormány kárpótolhatni a magyar ipart és kereskedelmet, melyet kétségkivül fejlődésében megakaszt, felvirágzásában megakadályoz azon verseny, melyet az meg nem bir? Nem a minimumot tehát, hanem ezen kérdésekre való választ óhajtottam volna hallani a minister urtól.

A bankkérdésben valóban nem értem: mi az a minimum? Hiszen ha fel is volt emlitve a viták alkalmával, hogy a bankkérdés közvetlen megoldásából hasznot is lehetne szerezni az országnak, akár egy kamat nélküli kölcsön, akár pedig a bank által fizetendő adó által. Ha ez volna a fődolog, ha ez volna a főkérdés: itt lehetne szó minimumról; de ez nézetem szerint igen mellékes dolog, az nézetem szerint oly csekély, az a bankkérdés megoldásánál igen alárendelt szerepet játszik. Én azt óhajtottam tudni: micsoda biztositást nyert a kormány azoktól, a kikkel alkuszik arra nézve, hogy a magyar hitel önálló és szilárd fog lenni? micsoda biztositékot nyert a t. kormány az iránt, hogy a magyar hitelviszonyok, a magyar pénzpiacz nem fog mindenben a bécsi pénzpiacz fluctuatióitól függni? A magyar pénzpiacznak lehetnek saját fluctuatiói, melyek zavart, krizist idézhetnek elő és elég ha ezekkel képes megküzdeni; de nem jó, nem óhajtandó, hogy még egy más pénzpiacz fluctuatiói is természetszerüleg s mintegy kényszerüleg érintsék hazánkat. Bizonyos tekintetben igen természetes, hogy minden európai nagyobb pénzpiacz fluctuatiója befolyásolni fogja a többi pénzpiaczokat; de ennek meg van a maga határa; mi azonban most oly állapotban vagyunk, hogy reánk kényszeritőleg hat minden mozzanat és fluctuatió, mely a bécsi pénzpiaczon történik.

Ez ellen, a mennyire lehetséges, óhajtandó volna a magyar pénz- és hitelviszonyokat biztositani és én szerettem volna hallani, hogy a kormány e tekintetben micsoda eljárást szándékozik követni, micsoda biztositékot képes nyujtani; szóval én egyátalában nem a minimumot kivántam hallani; hanem azon alapelveket, melyekből kiindulva a kormány ezen alkudozást folytatja.

Azonban a minister ur azt mondja, hogy ő ezen nyilatkozatot még a többség kivánatára sem tenné. Megvallom, hogy én ezt határozottan alkotmány ellenes nyilatkozatnak tekintem, és amint tapasztalhatta a ministerelnök ur, és az egész ház, hogy bizony magát a t. többséget rendkivülileg meglepte e nyilatkozat, és oly csendre inditotta, mely ritkán szokott történni, midőn a kormány oly jelentést tesz, mely a többségnek csak csekély mértékben is helyeslésével találkozik. Megvolt lepve mindenki az által és bámult hogy a minister ur felvilágositást nem akar adni és nem ad még a ház többségének kivánatára sem oly kérdésekben, melyek a magyar nemzet jövőjét legnagyobb mértékben érdeklik.

Egyébiránt kezében van a többségnek az orvoslás; ha élni kiván vele a többség: mindenkor élhet vele és orvosolhatja azt, ha a minister oly eljárást követ, mely a többség tetszésével és helyeslésével nem találkozik.

Ezt akartam megjegyezni a ministerelnök urnak tegnapelőtt mondott beszédére. A többi, a mit a ministerelnök ur röviden érintett, engem közelebbről nem érdekel s azoknak czáfolatába vagy magyarazatába nem is fogok; csak egyet vagyok kénytelen még megemlitni. A ministerelnök ur azt mnodotta, hogy a hivatalnokok száma ma már sok százalékkal csökkent és apasztatott ahoz képest, a mint volt. Az igaz, hogy most kevesebb a hivatalnok; hanem méltóztassék megengedni, ezen apasztás inkább szinleges, mint való. Mert hol történt az apasztás? épen legolcsóbb résszében a közigazgatásnak, a legalsóbb fokokon. Tiszteletbeli fogalmazók és hasonranguak, dijnokok elbocsáttáttak nagyobb számmal — megengedem; még most sem ugyan elegendő nagy, de nagyobb számban; de azon hivatalnokok száma, kik a ministeriumok luxusát képezik: nem csökkent, és a mi eddig történt, legfölebb az volt, hogy ha egy hivatalnok kilépett vagy meghalt, annak a helye nem töltetett be; de ezen apasztási eljárás oly lassu, hogy a mi viszonyaink nem engedik meg, hogy soká várjunk, mig ily módon helyreáll a kedvező arány, a hivatalnokok között.

Azt mondja még a ministerelnök ur, hogy egyes eszméket ne dobjanak a nép közé, melyek ennél rosz hatást idézhetnének elő. Minden a nép közé dobott eszmének egyedüli correctivuma az, hogy azon eszme ugyanazon nyilvánosság utján czáfoltassék meg, melyen a nép közé dobatott, ugy, hogy a nép belássa, hogy mi a hátrányos, mi nem; mert lehetetlen, hogy a hol annyi ember tanácskozik, mint mi itt, és mindenik az ország ily nehéz válságos allapotában igyekszik keresni a megoldási pontokat: minden felmerült eszme tökéletesen helyes correct és olyan legyen, mely mindenki helyeslésével találkozik; de hisz ép arra való a parlamenti vitat-

Digitized by Google

kozás, hogy ily téves eszmék czáfoltassanak meg. Világositsuk fel, magyarázzuk meg a népnek s a nép befogja látni, hogy bizony ebben, vagy abban semmi sincs, és a nép nem fog félre vezettetni, nem fognak ezen eszmék semmi oly zavart okozni, mely akár keserüségét akár illusiót kelthessen.

A t. ministerelnök ur t. ház, igen röviden beszélt s én részemről nem találok beszédében egyebet, a mit fölemlithetnék s a mi megczáfolást igényelne. Azokban, melyek általam és t. barátom Helfy által, mint a pénzügyi bizottság tagjai által benyujtott különvélemény ellen felhozattak: nem találok nagy nehézséget a megczáfolásra nézve, és azt hiszem, hogy a t. képviselőházra sem tettek oly nagy benyomást, hogy azokból kiindulva elitélné a különvéleményt. Hegedüs Sándor képviselő ur először az általunk is számszerint javaslatba hozott megtakaritásokat iparkodott megczáfolni. Meg kell itt jegyeznem, hogy mind Hegedüs, mind Pulszky képviselő ur beszédeikben rólunk szólva mindig a szélső baloldal elnevezést használják. Nekem ezen elnevezés ellen nem volna kifogásom: ha az tényleg megfelelne a valóságnak. Ha volna belső baloldal *(Derültség)*, elfogadnám a szélső baloldal elnevezését; de minthogy tudtommal itt más baloldal nincs mint mi, akkor ezt általánosságban jelezve látom az által, ha az mondatik, hogy baloldal. Igen furcsa volna, ha én azt mondanám, hogy a „szélső baloldali fractió". Fractió csak ott lehet, ahol egész is van; de hol van itt azon egész baloldal, a melynek ez fractiója lenne. Ha én azt mondom „szélső-közép deákpárti fractió" *(Derültség)* ennek nincs értelme; közép a közép és nem lehet szélső közép: mert csakis egy közép van; bal oldal is csak egy van. Egyébiránt ha van még egy: én azt igen szivesen üdvözölném. *(Derültség.)*

Méltóztassanak csak nyilatkozni, kik foglalnak el oly állást, a mely a parlamenti szokás szerint a bal oldalt jellemzi, t. i. hogy a kormánynyal szemben ellenzéket képeznek? Én igen szivesen üdvözölném őket és azon esetre elfogadom a szélsőbali elnevezést; mert én nem látok ez elnevezésben semmit és nem is tiltakoztam ellene, a mig volt baloldal; de miután a bal oldal lenni megszünt: mi vagyunk a bal oldal és igy a szélsőbal elnevezés nincs helyén. *(Felkiáltások a középen: Jól van! Tudomásul vesszük!)*

A mi már most azon ellenvetéseket illeti, a melyeket Hegedüs Sándor képviselő ur az általunk inditványozott megtakaritások ellen tesz, — ő ezen megtakaritásokat három csoportra osztja és azt mondja, hogy mi megtakaritásokat akarunk tenni a hivatalnokok személyzeténél; továbbá a culturalis és közgazdászati czéloknál és harmadszor a nyugdijak és fizetések megadóztatása által.

Igaz, hogy ezek a pontok is benne vannak javaslatunkban; de ezeken kivül vannak igen nevezetes megtakaritások, melyeket a képviselő ur jónak látott ignorálni. Mi először is javaslatba hoztuk a ministerelnökségnél a rendelkezési alapra előirányzott 200,000 forint törlését; a belügyministerium közbiztonsági kiadásainál 150,000 forint törlését, a mi szintén rendelkezési alap; a közgazdasági ministeriumnál a lótenyésztési alapnál 410,000 forint törlését, a mely kiadás a valóságban nem 410,000 forintot, hanem egy millió forintot tesz; továbbá a hivatalos lap költségénél négyezer forintot; a karhatalmi kiadásoknál nyolczezer forintot; uj vasutvonalak tanulmányozására tizezer forintot; a törvények szerkesztésénél 15 ezer forintot; egyházi czélokra 31 ezer forintot. Ez együtt igen nevezetes összegeket tesz. Mindezeket jónak látta a képviselő ur kihagyni beszédéből.

Azt mondja a képviselő ur, hogy a hivatalnokok számának leszállitásába nem kiván bocsátkozni: mert épen most van munkában a kormánynál az átalakitás tervezete. Engedelmet kérek, kénytelen vagyok magyarázatot adni arra nézve, hogy azon javaslatokat, melyeket mi a különvéleménybe foglaltunk: nem gyökeresen átváltoztatott rendszer alapján terjesztettük be; hanem a jelen rendszer alapján kivánjuk megtakarittatni.

Ha arról van szó, hogy gyökeres rendszer változtatás lépjen életbe: akkor mi egészen más megtakaritásokat fognánk javaslatba hozni. Mi a jelen rendszer keretében véljük ezen összegeket megtakarithatóknak. Azon körülmény tehát, hogy a ministerium a reform-munkálaton dolgozik, általában nem viciálja az általunk javaslatba hozott megtakaritásokat. Azt mondja a képviselő ur, hogy lehetetlen a magasabb hivatalnokok oly nagy számának törlése mellett kormányozni. Az épen annyit ér, ha a képviselő ur azt mondja, hogy lehetetlen; mintha én azt mondom, hogy lehetséges. Ez attól függ, hogy ki hisz az egyiknek és ki a másiknak. Én azt mondom, hogy ha annyi hivatalnokot hagytak meg, hogy a belügyministeriumban 12 administrationalis osztályt lehet állitani és minden osztályt a kellő számu hivatalnokokkal ellátni: még mindig sokkal többet hagytak meg, mint a menynyivel a belügyeket vezetni és kormányozni lehet.

Ezen szempontból indulva ki tettük a reductiókat valamennyi ministeriumban és nem csak vakon és odavetve voltak azok téve; hanem mindeniknek meg van a maga alapja, melyet az általános vitánál nem volna ugyan helyén igazolni, de ha a ház többsége a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául elfogadja, mint reményem szerint nem fog tenni: *(Derültség)* akkor ezt meg fogom kisérleni. A másik szemrehányás, melyet a kép-

Digitized by Google

viselő ur tesz az, hogy mi a kulturai és közgazdasági czélokra előirányzott összegekből vonunk le. Ennek alapja abban van, hogy javaslatba hoztuk törölni a sopronyi reáltanodára előirányzott 21,000 forintot és a kassai gépészeti iskolára előirányzott 13,000 frtot. Ezeket törölni kivánjuk először azért, és ezen elvet elfogadta a mult országgyülés alkalmával a t. ház többsége és elfogadta azt a pénzügyi bizottság is: mert jelen pénzügyi viszonyaink közt terjeszkednünk és fejlesztenünk semmi irányban sem szabad. Minthogy pedig ezek uj intézmények, uj fejlesztés és uj terjeszkedés: nem kivántuk a költséget megszavazni.

Azonban a maga helyén és idején be fogom bizonyitani, legalább hiszem, hogy képes leszek a t. ház megelégedésére bebizonyitani azt is, hogy ezen kiadás tölösleges és hogy távolról sem várható tőle azon haszon, melyet reménylenek.

A mi a közgazdasági czélokat illeti, mi töröltetni javasoltuk azon 35,000 frtot, mely elő van irányozva az ipar és a kereskedelem fejlesztésére. Az ipar és a kereskedelem fejlesztésére Magyarországon 35,000 forinttal semmit sem lehet tenni. Azt pedig, hogy ezen 35,000 forint néhány embernek pensioul szolgáljon, és néhány sine cura tartassék fenn: nem fogadhatom el. Ép ugy áll a dolog azon 50,000 frttal, mely a gazdaság különböző ágainak emelésére van előirányozva. Ez vagy sok, vagy kevés. Arra, hogy eredményt idézzen elé, igen kevés; arra, hogy oda dobassék egyes sine curák fentartására: mostani viszonyaink közt legalább igen sok. Ezeket is képes leszek indokolni. A mi a harmadik ellenvetést illeti t. i., hogy a nyugdijakat és a hivatalnokok fizetését akarjuk megadóztatni: ennek is több oka van. Azt is mondhatnám, hogy ezen hivatalnokoknak igen nagy része okozója nagy részben azon állapot előidézésének, melyben vagyunk. De ezt nem mondom. A t. ház három évvel ezelőtt a drágaság miatt emelte a hivatalnokok fizetését több mint 10%-al. Most nincs drágaság. Most csak a pénz drága. Jobban fizethet tehát az, kinek jövedelme készpénzben van biztositva. Ezeket a készpénzfizetéseket mindig kimélni akarják. De mi logika van abban, hogy a kinek biztositva van azon fizetése, melyet a másik, az iparos, a kereskedő, a földmives nem tud még aproximative sem kiszámitani, hogy mondom, kinek minden hónapban pontosan bejön a fizetése: az nehezebben legyen képes fizetni, mint az, kinek jövedelme bizonytalan, s én épen azért, mert minden olcsó, csak a pénz drága, azokat kivánom legelébb megadóztatni, kiknek fizetése készpénz által biztositva van.

Ezek voltak az ellenvetések, a melyeket a képviselő ur az általunk javaslatba hozott megtakaritások ellenében tett. Azt mondja, hogy vannak kik azt mondják, sőt azt mondja a különvélemény is, hogy nem leszünk képesek pénzügyeinket rendezni: mig hadügyi önállással nem birunk és azt nagyobb takarékossággal szabályozni nem fogjuk. És ez tökéletesen igaz. Még mi a hadügyre oly sokat fogunk költeni, mint a mennyit most költünk: addig mi pénzügyünket rendezni nem fogjuk; de ne méltóztassanak egyedül azon költségeket, melyek már magokban is 40 millióra rugnak évenkint: szem előtt tartani; hanem azonfölül méltóztassanak tekintetbe venni azon nagy veszteséget is, mely az országot éri az által, hogy 350 ezer ép és egészséges munkaképes ember minden productio nélkül zászló alatt vesztegel.

Azt mondja a képviselő ur, hogy e kérdés most nincs napi renden; a másik nevezetes kérdéshez a bank kérdéshez pedig általánosságban hozzá szolni nem lehet; a vám-kérdéshez, no ehez már épen nem lehet hozzá szólni: mert nincs helyén. Hiszen uraim! ezek azon kérdések, melyek mi módoni megoldásától függ Magyarország sorsa és ha ezen kérdések nincsenek napirenden akkor, mikor a magyar törvényhozás épen azon módozat felett tanácskozik, mikép lehetne az ország pénzügyeit rendezni: akkor nem tudom, mikor lehet azokhoz hozzá szólni?

Azt mondá a képviselő ur, hogy az a védrendszer, a minőt mi kivánunk, csak a sociálista franczia demagogok fejében van. Nem tudom, mi van azok fejében, de a mit mi kivánunk: azt röviden volt alkalmam egy más alkalommal meg magyarázni és ez körülbelül olyan védrendszer, mint a milyen van Svaiczban régóta; ez azon védrendszer, mely az egykoron igen hatalmas habsburgi ház hatalmát megtörte és mely hazája szabadságát biztositotta. Ez a védrendszer az, mely mellett Amerikában oly háborut lehetett csinálni, daczára annak, hogy a képviselő ur azt hiszi, hogy a strategia csak egyféle hadsereget ismer, hogy az europai strategáknak szeme szája elállott bele. S igy nem csak a franczia demagogok fejében van meg ez eszme; de megvan a békés svájczi és az iparos amerikai polgár fejében. Ezt nem ugy terjesztettük elő mint uj dolgot. Megmondon a képviselő urnak, hogy Magyarországban e tervet először Aulich tábornok hozta javaslatba komolyan, a ki akkor hadügyminister volt Magyarországban. Hogy Aulich tábornok jó és értelmes katona volt: azt elismerték még ellenei is. Javaslatba hozta e tervet komolyan, de az igen természetesen, a mikor ő volt hadügyminister: abban az időben még kivihető nem volt Nem mondom, hogy e tervet rögtön életbe lehetne léptetni; de nem is volna tanácsos lefegyverezni az országot Europa jelen conjuncturáival szemben. Ezen tervnek keresztülvitele minden esetre igényel nézetem szerint 8—10 esztendőt; és fokozatosan is volnának a megtakaritások ezen évek alatt eszközlendők. Igen, de megkezdeni valami-

Digitized by Google

kor csak kell; mert ha soha nem kezdjük meg, soha sem fogjuk végét érni.

Ha 1870-ben léptetett volna életbe ezen rendszer: most már megvalósításának közel végéhez érnénk. Most már oly védrendszerünk lenne, a mely a korona fényének fentartására és a trón védelmére több mint másfél milliót lenne képes magából Magyarországból kiállitani és ha a lajthántuli tartományok is elfogadták volna e védrendszert: számarányukhoz képest 2 milliót lettek volna képesek kiállitani. Van-e Európában trón, a mely fényesebb lenne, mint az, a mely politikailag két külön álló országnak rokonszenvére, szeretetére, szükség esetében pedig negyedfél millióra menő szurony hatalmára támaszkodhatik? Tehát nincs ok megijedni attól azért, mert mindjárt nem lehet megtakaritásokat eszközölni. Meg kell kezdeni és ez maga után fogja vonni fokozatosan a megtakaritást, a nélkül, hogy rombolna, irtana.

A t. képviselő ur a bankkérdésről, a vám- és kereskedelmi szerződésről különösen szólva, ezeket mondja, „azt hiszem, hogy azok, a kik minden áron és feltétlenül önálló vámterületre törekesznek: ezt csak azért teszik, hogy saját felfogásukhoz képest érdekeinknek megfelelő vámtariffát állitassanak fel".

Nem azért tesszük; tesszük azért, hogy megvédjük érdekeinket nem a külföld irányában, hanem a szomszéd osztrák tartományok irányában. Ha mi megengedjük azt, hogy a lajthántuli tartományokkal szemben akkor is tariffának kell lennie: félek, hogy egészen más tariffa lesz, mint a mely felett most Bécsben alkudoznak.

Azt mondja továbbá a képviselő ur: Ha tehát a kormány előbb tisztába akar jönni a vámtariffával és attól föltételezi álláspontjának megszabását a terület kérdésében: akkor épen az önök álláspontjának felel meg, de természetesen egészen más szempontból kiindulva, mint önök.

Már engedelmet kérek, ha a kormány ugyanazt akarja, a mit mi: akkor természetesen ugyanazon szempontokból kell kiindulnia, mint nekünk.

Ha pedig más szempontokból indul ki, akkor természetellenesen indul: mert mi csak az ország érdekeinek fentartása szempontjából indulunk ki. Mihelyt egyszer a t. képviselő ur bebizonyitja azt, hogy a közös vámterület Magyarország érdekeire jobb, mint a különálló vámterület, én azt azonnal elfogadom. Én nem állitom azt, hogy nézetem okvetetlenül helyes; hanem azt mondom, hogy az én meggyőződésem szerint helyes, az áll az ország érdekében. Méltóztassanak engem meggyőzni arról, hogy a másik a helyes és a másik van az ország érdekében: ugy én elfogadom önök nézetét; de mig önök nem képesek engemet meggyőzni arról: addig én a magam nézete mellett megmaradok; midőn arról van szó, hogy micsoda szempontokból indul ki: akkor azt mondom, hogy az egyedüli helyes szempont, a melyből itt kiindulni lehet, az ország érdekének szempontja és midőn valaki nem ezen nézetből indul ki: az nem helyes, az természetellenes szempontból indul ki; mert mindenkinek kötelessége az ország érdekének szempontjából indulni ki.

Még egy furcsa tétele volt a képviselő ur beszédének mikor azt mondja: „Én ugy fogom fel a kormány kötelességét, hogy mindenesetre nagy kötelességei vannak a nép iránt, de az első kötelessége az állam iránt." Ugyan kérem hát kicsoda az az állam: ha nem a nép az állam, hát ki az állam? „L' etat c' est moi" ezt mondta XIV. Lajos; de ezt felhozzák mint curiósiumot arra nézve, hogy mennyire ment egy király képzelő tehetsége hatalma iránt; de ezt eddig komolyan senki sem vette.

Mit jelent e szó, hogy állam? én nem értem, hogy ha a nép egysége nem az állam: akkor nem tudom, hogy mi az állam, és azt állitani, hogy az államérdeke a nép érdekétől valami külön vált dolog: méltóztassék megengedni ez nézetem szerint képtelenség. A nép maga képezi az államot és az állam érdeke a nép érdekével ugyanazonos, ellentétbe soha sem lehet. Ezeket akartam csak a t. képviselő ur beszédjére megjegyezni.

A pénzügyminister ur exposejára nézve is sok megjegyzést lehet tenni, tettek is már többen és azért én tartózkodni fogok hosszasan beszélni arról, hanem egynehány megjegyzést mégis mindenesetre tennem kell. A mult országgyülés végén, ez év tavaszán, midőn mi a pénzügyministert ismételve arra kértük, hogy mondja meg tehát a kormánynak pénzügyi programmját: akkors azt mondta, hogy az idő rövid, hogy a kormány már egy nem általa készitett budgettel áll szemben és kénytelen volt azt elfogadni; hanem majd ha a saját budgetjét fogja beterjeszteni: akkor fog programmot adni. Ismételve hangsulyozta ezt, és midőn én elég vakmerő voltam a ministeriumot azzal merészelni gyanusitani, hogy az nem becsületes politika, ha valaki a választás előtt azt mondja, nem emeljük az adót; a választás után pedig szándékozik emelni az adót: akkor a pénzügyminister ur nagy hévvel támadt meg engemet és egész indignatióval utasitotta vissza ezen felfogást. Én megengedem, hogy a pénzügyminister ur intentioi mások voltak; hanem az eredmény még is tökéletesen oda lyukadt ki, hogy a választás után nagy az adóemelés.

A pénzügyi programmot akkor körülbelöl ekkép körvonalozta a pénzügyminister ur, hogy azt mondta. „Én becsületes eljárásnak tartom azt, midőn valamely kormány odalép és meg-

Digitized by Google

mondja az országnak, hogy mindent elakar elkövetni egész odaadással arra nézve, hogy az ország kiadásai leszállittassanak.“ Hogy ezt egész odaadással nézetem szerint nem tették: arról tanuskodik azon különvélemény, melyben ajánlatba hozatik sokkal több megtakaritás, mint a mennyit a kormány eddig tett.

Másodszor azt mondja, „elakar követni mindent, hogy a létező törvény pontos és kérlelhetlen szigorral való végrehajtásával az állambevételei fokoztassanak.“ Ez igen természetes prozai nyelven leforditva nem jelenthet mást, mint az adóexecutiónak még szigorubb üzését.

És itt meg kell állapodnom, hogy megkérdezzem a t. pénzügyminister urat, — bár okom van hinni, hogy egészségi szempontból van távol, tehát, ha mint ohajtom eléggé egészséges lesz arra, hogy köztünk megjelenhessen, — szeretném tudni, mi inditotta arra, hogy midőn minden jelentésében beösmeri, hogy a kivetett adók egész mennyisége befolyik, hogy még az adóhátralékból is törlesztés történt, hogy akkor mégis az év közepén, épen aratáskor, midőn azonban még a népnek nem volt módjában semmit is érvényesiteni a föld terméséből: akkor egy rendeletet bocsátott ki, melyben előre bocsátván, hogy a magyar nép fizetni nem akar, hogy rá kell kényszeritni a fizetésre, szigorubb eljárást parancsol közegeinek az adóvégrehajtásoknál, sőt azoknak praemiumokat igér, ha a parancsolt végrehajtásban szigorun fognak eljárni.

Megvallom, nem értem azon kormányzati bölcsességet, mely igyekszik kicsinynek tüntetni fel azon népet, mely fölött kormányoz. Nem abban áll a kormányzati bölcsesség, hogy olyan népet kormányozzunk, milyent kis fácskákból magunknak kifaragni szeretnénk; hanem hogy azt kormányozzuk helyesen, mely fölé bennünket a gondviselés rendelkezése állitott.

Én nem látom, hogy a magyar nemzet hitele, vagy akár az ország tekintélye, vagy bármely magasztosabb czél eléressék az által: ha ország világnak azt mondja a minister, hogy a magyar nép lusta, nem akar fizetni. Ezzel sem az ország hitelét, sem tekintélyét nem emeli a minister ur, nem pedig különösen akkor, mikor maga a minister által felhozott tények ellenkezőt bizonyitanak; mikor kimutatja, hogy a 1874-re kivetett adó egész mennyiségében bejött, és az adó hátralékokból is 300,000 frt.; mikor kimutatja, hogy 1875-ben még jobban jön be az adó, mint 1874-ben. Mi jogositotta tehát arra, hogy a magyar népet legyalázva, szigorubb eljárást követeljen és hogy még találjon pénzt arra, hogy a szigorun eljáróknak praemiumokat biztositson. Erre nézve szeretnék felvilágositást nyerni.

Visszatérve a pénzügyminister ur martius 9-én mondott beszédére melyben azt mondja: „A kormány azt tartja becsületes, nyilt politikának, ha megmondja, hogy harmadik sorban pedig elakar követni mindent arra, hogy az adótételek emelése nélkül az erő arányosabb felosztása által a létező jövedelmi források czélszerübb és teljesebb kihasználása által fokoztassanak az állam jövedelmei.“

Tett-e valamit a kormány arra, hogy az adótételek emelése nélkül fokoztassanak az állam jövedelmek. Méltóztassanak ezt kimutatni a költségvetésben: és én első leszek, ki elismerésemet kinyilatkoztatom. Nem látok én ebből semmit, csak az adótételek emelését látom.

A kormány elsorolja nagy részét azon kérdéseknek, melyeknek hacsak egy részét is sikerül megoldania, higyje el, nagy hasznot tesz az országnak. Igaz, hogy elsorolta, de hogy megoldotta volna: azt én részemről nem látom. Es a kormány ezek után azt mondja, hogy „mindezekkel karöltve initiálni akarja a bankkérdés megoldását, a vám és kereskedelmi szerződés revisioját, a vasutak csoportosiását, az ország közgazdasági viszonyainak rendezését minden téren, és ha — ugy mond — ez sem financziális programm: ugyan kérdem a t. képviselő urtól, hogy mi a programm?“

Uraim, a mi programmot illeti, ez már annyiszor volt itt felemlitve, hogy éh azt mondanám a pénzügyminister urnak, cseréljünk helyet, és én megmondom. Hanem innen én a minister ur számára programmot csinálni nem fogok. *(Derültség a baloldalon.)*

A mi az általam itt érintett kérdéseket illeti, ő azt mondja, hogy a kormány tudja, hogy az országnak szüksége van arra, hogy e kérdések megoldassanak s e szerint tudja a kormány, hogy e kérdések elintézéséhez haladéktalanul hozzá kell látni. No már uraim, önök kik szemrehányást csináltak a volt ministeriumnak, hogy nyolcz hónap alatt a bankkérdést meg nem oldotta: önök kilencz hónap alatt a bankkérdésben semmit sem tettek; mert azon titkolódzás, melyet önök részéről tapasztaltunk: nem a maximum és a minimum elárulásától való tartózkodás, hanem csak palást volt arra, hogy nem tettek semmit. Nem tettek pedig semmit azért; mert a mint Helfy Ignácz t. barátom is megmondta multkori beszédében, a bankkérdésben önöket az osztrák kormány oda terelte a valuta rendezésének kérdéséhez.

A vám és kereskedelemi kérdésben pedig a tarifa rendezéshez. Odadobták önöknek az egyiket és a másikat, most azon dolgoznak, azon törik a fejöket, hogy ezekből bontakozzanak ki; de maga a kérdés megoldását nem mozditották elő.

Azonban a vám és kereskedelmi szerződés kérdésére nézve meg vagyok elégedve ugy a mi-

Digitized by Google

nisterelnök ur, mint a pénzügyminister ur abbeli nyilatkozatával, melyek szerint azt mondják, hogy a törvény rendeletei szerint jártak el eddig és ugy fognak eljárni ezután is. Elvárom tehát, hogy a mint az alkudozások megkezdésétől a 6 hónap eltelt: a vám és kereskedelmi szerződést felfogják mondani. Hogy a további alkuzodások mire fognak vezetni, azt meglátjuk.

De azzal szemben, a mit a kormány akkor mondott: mit mond a pénzügyminister ur a mostani exposéjában? A jövedelmeknek adófelemelés nélküli fokozása? Ez kulminál mostani beszédében, hogy 8 millió uj adófelemelést hoz javaslatba és egyelőre 1876-ra 2 millió forintot praeliminál kamat fejében egy rejtélyes destinatiójú tartalék kölcsön felvételére. Ha azt akarja mondani, hogy ez programm, megengedem, hogy ez programm: adófelemlés és adosság czinálás. De fájdalom ez nem kielégitő programm és részemről kénytelen vagyok kijelenteni, hogy azon programm, melyet a t. kormányelnökkel egyetemben én is ostromoltam a mult esztendőben: sokkal kedvezőbb volt ennél; mert csak csekély adófelemeléssel és adósságcsinálás nélkül akarta rendezni az ország ügyeit. Hanem a mi azon kölcsönt illeti, azt mondja a minister ur: nem kell ez neki a deficit fedezésére. Ez fedezve van és nagyra játsza magát, hogy ő várhat, ő neki nincs szüksége reá, tökéletesen független; azt megvallom őszintén örömmel hallottam és hallom mindig, hogy ha pénzügyminister magát pénzemberektől egészen függetlennek tartja és érzi.

Hanem méltóztassék megengedni, kölcsönről van szó. Az a külföldi pénzember, vagy belföldi — ha volna, — meg fogja-e tudni becsülni, hogy mire fordittatott ez e kölcsön? Mert ha valakinek 150 ezer millió kiadása és 150 ezer millió bevétele van, hogy azután arra a tartalék kölcsönre szüksége legyen: azt nem vagyok képes felfogni. Megengedem, ha igy kezdi meg e gazdálkodást január 1-én üres pénztárral: akkor igen is szüksége van üzlet-tőkére, a melylyel tovább dolgozzék; de az első esztendő végén ezen üzlettőke visszafizettetik, és a mig a budget sulyegyenben van, addig ily tartalék tőkére nincs szükség. Mert hát forditsuk meg a dolgot: ne kezdje az esztendőt az első hét hónappal, hanem az utolsó öt hónappal, mikor annyi a pénze, hogy nem tudja, mit csináljon vele; ezt a többletet tehát forditsa a többi hét hónap szükségeire; ha e budget balancirozva van: ennek a többletnek fedeznie kell az év többi szükségleteit; ha nincs: akkor ez nem tartalék kölcsön, hanem kölcsön a deficit fedezésére.

A pénzügyminister ur, a ki elismeri, hogy ezen általa felsorolt kérdések rendezése oly sürgös és elkerülhetetlen: azt mondja, hogy most komoly és tüzetes tárgyalás allatt van a valuta helyreállitásának kérdése. Tehát maga a bankkérdés tárgyalás alatt áll s ezen ministeriumnak elhatározott szándéka ezen az ország anyagi fejlődésére, hitel-viszonyaira, termelésére és iparára, egész közgazdasági életére oly nagy fontossággal biró kérdést oly irányban mielőbb megoldásra vezetni, hogy az ország érdekei az által minden irányban teljes kielégitést találjanak.

Az iránynyal tökéletesen meg vagyok elégedve; hanem azon igéret, hogy azt haladék nélkül mindjárt tenni fogja, 8 hónap előtt adatott meg: és a kérdést ma is ott találjuk, a hol 8 hónappal ez előtt volt. Arról tehát, hogy e tekintetben valami történt volna, nem vagyok meggyőzve.

Továbbá ezt mondja „A vám-szerződés reviziójáról, azok után, melyeket t. barátom Tisza Kálmán mondott, nem sok mondandóm van. A törvény értelmében történt s a mi részünkről történt meg az initiativa a szerződés revisiójára s a törvény értelmében és annak alapján fogunk tovább is eljárni. A mi szokásunk ezt igy hozza magával.“

Én nem nagy okát látom a dicsekvésnek, hogy ha kormány azzal dicsekszik, hogy a törvényeket megtartja. Alkotmányos kormánynál szerényebb, olcsóbb okot a dicséretre, megvallom, nem tudok képzelni; „és ennek folytán megtesszük kötelességünket legjobb belátásunk, s az ország valóságos érdeke szerint!“

Ha a ministerek csalhatatlanok volnának: megnyugodnám abban, mert én egyiknek sem gyanusitom intentioit. De nem tartom elégségesnek azt, hogy a ministerium saját belátása szerint cselekedjék oly nagy fontosságu kérdésben, mint a milyen a vám- s kereskedelmi szerződés, a mely az ország jövendőjének, anyagi jóléténck s magának az állam létének a sorsa fölött fog dönteni. Ohajtottam volna, hogy nem csak legjobb belátásuk szerint járjanak el; hanem hogy bocsássák ezt egyszersmind a nagy közönség belátására és itéletére: vajon azon irány, melyet e tekintetben követnek, — mondom nem a minimum és maximum kérdése, — hanem az irány, az alapeszme, a kiindulási pont: vajon átalában a nemzetnek helyeslésével találkozik-e vagy sem?

Nem tudom ugyan; de igen természetesnek találnám, hogy azok, kik e kérdésnek fontosságát érezték, azt fel is emlitették; de én hivatkozom a t. házra, hogy azon egyetlen egy vita alkalmával, mely itt folyt, t. i. a válaszfelirati vitában e kérdés felhozatott és egyik másik szónok kijelentette abbeli nézetét, hogy mikép kivánja e kérdést megoldani; de valami oly különös nyomást, hogy a kormány a részletekkel álljon elő és mondja meg a dolgok állását, nem gyakorolt senki és már akkor mondja a pénzügyminister ur: „De higyék el azok, kik bennünket kényszeriteni akarnak idő előtt nyilatkozatokra: hogy nem fogunk felelni; mert csak akkor fo-

Digitized by Google

gunk nyilatkozni, ha ezt az ország érdekében helyesnek találjuk és azt hiszem, hogy ezt a többség helyesnek tartja." Itt legalább az az alkotmányos záradék van, hogy a többség kívánatának enged, nem pedig azzal daczol, mint a ministerelnök ur tegnapelőtti beszédében tette.

Hanem megvallom, hogy ezen erélyes és határozott nyilatkozat a pénzügyminister részéről akkor, amikor e tekintetben valóban a kormányra semminemü pressió nem gyakoroltatott: engem meglepett és bennem azt a gyanut ébresztette, hogy ez partie pris, hogy nem fognak szólni semmit, mig a dolog eldöntve és elhatározva nincsen. Igaz, hogy alkotmányos tárgyalás alá fog kerülni akkor is; de méltóztassanak megengedni, sokkal nehezebb lesz a feladat akkor: ha a törvényhozás többsége nem osztja a kormány felfogását e nagy fontosságu kérdésnek alapelveire nézve, mihelyt a kormány már lekötötte magát a Lajthán tuli országok és tartományok kormányának.

Igaz, hogy a kérdés megoldását abban találná, hogy a kormány leléptével más oly kormány jönne létre, mely e kérdést más szempontból fogja fel; de mennyire nehezitené az alkudozásokat azon körülmény, hogy a Lajthán tuli kormány azt fogná mondani: „Veletek nehéz alkudozni, mert ime már megállapodásra jutottunk és az országgyülés azt elvetette; már most ha veletek megállapodunk, és azt a többség ismét elveti: magunkat compromitáljuk és a magunk érdekeit sértjük." Azért szükséges volna, kötelessége volna a kormánynak, mondom nem a minimum és maximumra nézve, — mert a ministerelnök urnak szokása mindig egyes szavakhoz ragaszkodni; — hanem az alapelvekre nézve nyilatkozni, melyekből az alkudozások kiindulnak, mert az által, hogy ezen felvilágositást meg nem adja, az ország legfontosabb érdekeit veszélyezteti.

Nem akarok a t. ház! becses figyelmével még tovább visszaélni. A mi a külön-véleményt illeti, az általános elvek, melyek benne foglaltatnak, nem ujak, azok többször és bővebben érintettek. Kifejtettek, a mennyire egy beszéd keretében kifejteni lehet, t. barátom Helffy beszédében is.

Ami a részleteket illeti, ezeket ugy hiszem alkalmunk lesz a részletes tárgyalásnál elegendőképen indokolni; mert akár a mi különvéleményünket, akár a pénzügyi bizottság előterjesztését fogadja el a ház a részletes vita alapjául: ez nem fog akadályozni bennünket, hogy az egyes előforduló tárgyaknál, tételeknél az általunk javaslatba hozott egyes tételeket ujra inditványba ne hozzuk s azért a mit ezekre nézve még mondhatnék, azon alkalomra tartom fel magamnak, s jelenleg arra kérem a t. házat, hogy mielőtt határozni méltóztatnék, méltóztassék komoly figyelembe venni e kérdés nagy fontosságát; mert ha a kormánynak az ezen költségvetésben foglalt és kifejezést nyert politikáját helyesli, oly kérdések fölött határoz már a priori, melyektől hazánk jövőjének sorsa van föltételezve. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Adja Isten, hogy ezen kérdések megoldása oly módon történjék, hogy ezt az országnak megbánni oka soha ne legyen. Ajánlom a t. ház figyelmébe az általunk beterjesztett különvéleményt. *(Elénk helyeslés a szélső balfelől.)*

Huszár Imre jegyző: Péchy Manó gróf! *(Öt perczre kérjük felfüggesztetni az ülést!)*

Elnök: Tehát ha a t. ház beleegyezik, öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést ujból megnyitom.

Péchy Manó gróf: T. ház! Távolról sem szándékozom sem a t. háznak már meglehetősen kimerült türelmét, sem pedig az annyira becses időt kelletén tul igénybe venni; mert ha valaha, most kell az idővel gazdálkodni: a midőn a tárgyaknak oly nagyfontosságu halmaza vár elintézésre, s beható munkálkodást követel tőlünk. És ha mégis felszólalok: ne méltóztassék azt egyébnek, mint kizárólag kötelességem hü érzetének tartani, a melynek őszinte sugallatát követni, és ezen nagyfontosságu tárgyban adandó igénytelen szavazatomat, képviselői állásomból kifolyó kötelességemből indokolni szükségesnek tartom. *(Halljuk!)*

T. ház! Nem szenved kétséget, ogy a törvényhozásnak alig lehet nehezebb és komolyabb feladata, mint helyesen megválasztani azon tényezőket, melyek államháztartásunkban a bevételek és kiadások közt szükséges sulyegyent mielőbb helyreállitani minősitve vannak. És miután azt hiszem, sőt teljesen meg vagyok győződve arról is, hogy nincs hazafiasabb teendő, mint ezen nehéz, de kötelességszerü feladatunk megoldásánál kizárólag oly objectiv állást foglalni el, mely csakis a lelkiismeretes meggyőződésnek önzetlen sugallatára van fektetve; mert ha valahol, itt alkalmazható azon ismert latin példabeszéd: amicus Plato, amicus Aristoteles, sed magis amica veritas: *(Helyeslés)* nem szenved kétséget, hogy ezen idézet igen helyes czélzata leginkább és főképen ezen nehéz feladat megoldásánál kell, hogy mérvadó legyen.

A mostani törvényhozás ezen nehéz feladatot annál inkább hivatva lesz megoldani; mert pénzügyi calamitásainkat a mostani törvényhozás ugy szólván szomoru hagyományképen örökölte. A mostani törvényhozásnak lesz tehát nem könnyü feladata az eddigi tulságos kiadásokat a takarékosság szigoru követelményei szerint szabályozni; a mostani törvényhozásnak lesz nem népszerü feladata az ország lakosaitól

Digitized by Google

áldozatokat is követelni. Szóval a mostani törvényhozásnak lesz feladata a multnak hibáit és mulasztásait pótolni, az országot a tények való állásával legközvetlenebbül megismertetni és az ország lakosait eddigi illusióiknak és vérmes aspirátióiknak mámorából kijózanitani. *(Helyeslés a középen.)* Nekünk a nehézségek ezen tömkelegével mielőbb férfiasan meg kell küzdenünk. Nekünk e nehézségek elől kitérni nem szabad; mert ezt tőlünk az állam jól felfogott érdeke parancsolólag követeli. Nekünk kötelességünk mindenek előtt oly czélszerü és helyes financziális operatiókat megválasztani, melyek az adott körülmények és viszonyok közt a czélnak leginkább megfelelnek; mert a történelemből meritett tapasztalások bizonyitják, hogy sehol, a hol financziális krizisek állottak be, nem lehetett a financziális bajokat oly merész, és hogy ugy fejezzem ki magamat: oly mesterkélt financziális operátiókkal orvosolni, melyek a theoriában ugyan igen hangzatosaknak és tetszetőseknek mutatkoznak; azonban valóban kivihetlennek bizonyulnak be. Vegyünk egy példát Angliából.

Angliában a 48-as években a miénkhez majdnem hasonló pénzügyi calámitás volt. S ime Angliában sikerült a takarékosság elvének szigoru fentartása és alkalmazása, az állam jövedelmeinek okszerü és áldozatkész szaporitása, és főleg a szabad kereskedés elvének általános elfogadása és alkalmazása által nem csak az államháztartásban a bevételek és kiadások közti szükséges egyensulyt helyre állitani; hanem ezen kivül sikerült még oly fényes financziákat megteremteni, melyeknél fényesebbekkel jelenleg legalább Európának egy állama sem dicsekedhetik. Megvagyok tehát teljesen győződve, hogy nálunk is sikerülni fog a takarékosság elvének elfogadása és szigoru alkalmazása, az állam főjövedelmeinek szaporitása és különösen az állam intézményeinek csak is oly mérvbeni fejlesztése által, mint ezt pénzerőnk megengedi: szintén egészséges és rendezett financziákat teremteni. Azonban az ily rendezett állapotok csak ugy lesznek állandosithatók és biztositathatók: ha előbbi hibánkba vissza nem esünk, azaz, ha az állam intézményeit nem rohamosan, nem anyagi erőnk tulbecsülésével, hanem fokozatosan fejlesztjük. Mert hogy bajaink ezen forrásból eredtek: az nem szenved kétséget.

A történelem azt is tanusitja, hogy oly állam, mely intézményeit anyagi erejének tulbecsülésével és rohamosan kezdi fejleszteni: magát a haladás processusát is majdnem oly mérvben akadályozza, mint maga a tespedés. *(Helyeslés a középen.)*

Igaz, hogy Magyarországot ezért nem lehet annyira vádolni, mert Magyarország századokon keresztül folytonosan tespedésben sinlődvén, midőn a parlamentális élet uj aerája előtte megnyilt: azt hitte, hogy a mit más államok évtizedeken keresztül vivtak ki: azt Magyarországnak sikerülni fog néhány országgyülés alatt megtenni. És ez t. képviselőház, minden esetre fölötte téves felfogás volt; de megvagyok teljesen győződve, hogyha a mérvadó tényezők az ily rohamos és türelmetlen követelések áramlatát annak idejében rendes medrébe visza terelni, és a türelmetlen és rohamos követelések áramlata bizonyos fokig, komolyan el lett volta háritva: meg vagyok győződve, hogy pénzügyi viszonyunk ziláltsága be nem következett volna.

Követve tehát más államok példáját, financialis állapotaink rendezésének két praktikus módja mutatkozik: az egyik a takarékosság minden irányban való érvényesitése, következetességgel keresztülvive az állam minden intézményeinél oly mérvben, mint a minő mérvben pénzügyeink megengedik. Ez az első; a második: a nemzetgazdászat fejlesztése és államhitelünk biztositása által államjövedelmeink fokozása; és ha mindez elégséges nem volna: egyszersmind az ország lakosaitól is áldozatot követelni.

És közbevetőleg legyen megjegyezve, hogy nálamnál senki melegebben föl sem karolhat oly törvényjavaslatot, — jöjjön az bár mely oldalról, — melynek következtében bebizonyittatnék, hogy államháztartásunk áldozatok nélkül is rendezhető. Azonban az eddigelé hallottak és a mostani situátio komoly megfigyelése után, alig hiszem hogy ily javaslatok érvényesithetők volnának. Nekünk a körülmények kényszerüségénél fogva áldoznunk kell, és igy elfogadom ezen elvet.

Nehogy azonban az országnak áldozatkészége a terheknek sulya alatt előbb utóbb megzsibbasztassék: elkerülhetetlenül szükségesnek tartom, hogy mind a törvényhozás, mind a kormány következőleg mind a két tényező együttesen mielőbb közremüködjék azon irányban: hogy az államjövedelmei a takarékosság elvének szigoru fentartásával és alkalmazásával mielőbb szaporitassanak; hogy az állam adóképessége minél előbb fokoztassék; hogy a nemzetgazdászat oly mérvben fejlesztessék, mint a minőben azt az ország érdekei jogosan követelik; hogy az állam hitele biztositassék és állandósitassék; hogy az államintézményei ezentul ne rohamosan és a nemzet anyagi erejét tulbecsülve, hanem a kellő mérvben fokozatosan valósitassanak: mert méltóztassanak elhinni, ezen tényezők kellő felhasználása nélkül, rendezett financziális állapotokat behozni absolute lehetetlen.

Én tehát elfogadom a financiális állapotunk rendezésére kinálkozó első feltételt, azaz szives készséggel elfogadom mindazon levonásokat és megtakaritásokat, a melyek az államgépezet mozgását nem akadályozzák, elfogadom a financziális állapot rendezésére a másik módot

Digitized by Google

is és igy elfogadom a körülmények kényszerüségénél fogva azt, hogy az országtól áldozat követeltessék; mert tagadni nem lehet, hogy az ország jelenleg oly komoly helyzetben van, hogy az ily áldozat követelése mostanáig bizonyos határig indokolva van, indokolva van az államnak önfentartási jogánál fogva, indokolva van a salus reipublicae suprema lex esto elvénél fogva és indokolva van különösen azért is, hogy mielőbb módunk és alkalmunk lehessen államiságunkat consolidálni, és consolidálva biztositani. Mindezeknél fogva a kormány által beterjesztett és a szönyegen lévő budgetet általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom.

Elfogadom pedig annál inkább; mert én legalább részemről sohasem ringattam magam azon illusioban, hogy a deficitek csakis a megtakaritások következtében, tehát áldozatok nélkül fedezhetők rendesen; nem ringattam magam abban az illusióban sem, hogy államháztartásunk rendezését, akár a vám és kereskedelmi szerződés revisioja, akár az indirect adóknak, habár előnyös rectificatiója, vagy a bank kérdésnek szerencsés megoldása által, az adott viszonyok és körülmények közt, áldozatok nélkül eszközölni lehessen. Mert t. ház! ezek oly szövevényes nagy horderejü kérdések, hogy azokat mától holnapra elintézni nem lehet. De ha szerencsésen megfognának is oldatni, ha azok következtében az állam jövedelmei szaporodni fognának is: alig hiszem, hogy az állam jövedelmeinek ily szaporodása képes leszen a deficit fedezésére áldozatok nélkül.

Általában t. ház! ne csináljunk magunknak illusiókat valami rendkivüli nagyobb szabásu financiális operatiok által, mint a milyeneket igen sokan hangsulyozni szeretnek. Bár mily rendkivüli alkotó tehetséggel, vagy geniálitással biró pénzügyér sém lesz képes javaslatba hozni ilyeneket; és pedig nem azon egyszerü oknál fogva: mert valamint a világon mindenütt, ugy nálunk is csakis a létező, csakis az előteremthető tényezőket kell felkarolni, nálunk ezek leginkább az agriculturalis viszonyokban culminálnak; nálunk ezek képezik főforrását az állam jövedelmeinek. Oly jövedelmi forrásokat megnyitni, mint a milyenekkel oly államok birnak, melyek kedvezőbb geographiai fekvésük és világkereskedelmüknél fogva az industria mindazon szükséges emeltyüivel birnak: nem lehet.

A kormány tehát, mindezeknek tudatában, tüzetesen felsorolta mindazon létező és előteremthető tényezőket, a melyeknek helyes megoldásától várja, reméli és hiszi államháztartásunk rendezését; de ha ezek a deficitnek fedezésére elegendők nem volnának is, ha culturalis állapotainkat legalább is oly mértékben akarjuk komolyan fejleszteni, mint azt a t. pénzügyminister ur elénk terjesztette: kell, hogy bármily alkotó tehetséggel és geniállitással biró pénzügyminister államháztartásunk rendezése érdekében áldozatokat is követeljen az országtól. Nem mondom, hogy ezen áldozatok nem sulyosak, sőt tekintettel az ország productiv erejére, nem volnának terhesek; de még sem tartom oly sulyosaknak és terheseknek, mint a milyen sulyosaknak és terheseknek azokat Kállay Béni igen t. képviselőtársamnak hangsulyozni méltóztatott, midőn ezeket mondá: A legsajnosabb pedig a direct adók ezen emelésében az, hogy ezáltal azon osztály szenved legtöbbet, mely eddig Magyarország zömét, az állam politikailag leghatásosabb elemét képezte t. i. a közép és kisbirtokos osztály. Ha tönkre megy ez osztály, pedig a mindennapi szomoru tapasztalatok után, ha ezen az uton haladunk sorsát ki nem kerülheti: tönkre megy Magyarország is, és pedig nem csak financziáliter, a mit kilehetne heverni, de nemzetgazdászatilag, politikailag s államilag is.

Higyje el az igen t. képviselő ur, hogy Magyarország financiális deroutja azon áldozatok nélkül, a melyek jelenleg államháztartásunk jól felfogott érdekében követeltetnek: elébb utóbb kikerülhetők nem volnának; és vajon azon esetben nem épen Magyarország zöme volna-e leginkább megtámadva, fenyegetve s veszélyeztetve? *(Helyes lés középen.)* Vajon ez esetben képezhetne-e Magyarország zöme oly erőteljes politikai tényezőt, mint a milyen. őt minden tekintetben jogosan megilleti? Ha azonban ezen áldozatot meghozzuk: teljesen meg vagyok győződve, hogy habár az áldozat sulyát még egy ideig érezzük; de megmentetnének ez által a mindeneknél becsesebb állami élet, a mindeneknél becsesebb állami existentia, melyek ily terhek nélkül alkalmasint veszélyeztetve volnának.

Nem mondom, hogy ezen terhek nem sulyosok; sőt magam is azoknak tartom, a menynyiben a behozandó jövedelmi adót bővebb elemezés után magasabbnak tartom azon 3½ percentnél, melyet a t. pénzügyminister ur javaslatba hozni méltóztatott.

Mert példának okáért, a ki 1875-ik évben fizetett földadó fejében 100 frtot, személyes keresetiadó fejében 4 frtot: fizetett 1875-ben összesen 104 frtot. Az ilyen mérvben megadóztatott adózó fizet 1876-ban földadó fejében 100 frtot, ezen 100 frt jövedelmi adó fejében ötszörösitve tenni fog 500 frtot, ebből a mult évi földadó 100 frt levonatván, marad 400 frt, ennek 3½% tenni fog 14 frtot következőleg 1876-ban az illető fizetni fog 114 frtot, de ebből a személy kereseti adó 4 frt levonatik, e valóságos adó szaporulat 10 frt lesz, vagy is percentekben kifejezve, a mult évi adóhoz képest nem fog tenni 3½%-et; hanem 9½%-et: pedig ez tekintettel az ország pénzügyi helyzetére sulyos előttem.

Digitized by Google

Atalában elfogadom ezen adóemelést, mert azt elkerülhetlennek tartom és elfogadom azért, mert ha már az adónemeket felemelni kell: igazságosabbnak, méltányosabbnak tartom e földadó után az felemelést, mint egyéb adó kivetését, azon egyszerü oknál fogva, mert ezeket lehet arányosabban, igazságosabban kivetni, mint azokat.

Tehát ha már t. ház áldoznunk kell, és ha áldoznunk kell a szó teljes értelmében, erönk teljes megfeszitésével: különös sulyt fektetek arra, hogy az adónemeknek eruálása, a mennyire csak lehet: ne legyen bosszantó, vexatorius és ezen szempontból indulva ki, — és itt bocsánatot kérek csak is egyéni nézetemnek adok kifejezést, — ezen szempotból indulva ki, lehetne szerintem alaposan indokolni mind azon különféle adónemeket, melyek luxusadó czim alatt behozattak, de a melyek nézetem szerint nem is képeznek luxusadót; mert eltekintve attól, hogy a luxusadók eruálása rendszerint vexatorius szokott lenni: nem is tartom igazságosnak és méltányosnak a jövedelmi adó behozatala mellett a luxusadóknak fentartását; mert ha a jövedelmi adó mellett még azon áruczikkek is megvolnának adóztatva, például teke, ló, kocsi, zongora stb., a melyek már egyszer megadóztatva voltak a tiszta jövedelem utáni adó megfizetésében: akkor az adó kétszeresen lenne kiróva, ezt pedig sem igazságosnak sem méltányosnak nem tartom. *(Helyeslés a középen.)*

Azonban daczára ezen ellenvetésnek: a luxusadó behozatalát indokoltnak tartom még is oly államokban, hol egyszer a vagyonosság és jólét már oly fejlődést nyert s az ipar olyan fokon áll, hogy a luxusadók behozatala fejlődésére kártékony befolyást már nem gyakorol. De vajon lehet-e alaposan állitani nálunk, hogy a luxusadók behozatala ugyis zsenge iparunk fejlődését nem fogja megzsibbasztani? ez fölötte komolyan megfontolandó. De vajon indokolható-e egy olyan adónem behozatala, mely egyrészről ugy is zsenge iparunkat megbénithatja, másrészről pedig a nemzet traditióival, jellemével ellenkezik? Pedig e tényezőkkel minden reform behozatala alkalmával komolyan számitani kell; mert ha oly reformok hozatnak be Magyarországra, melyek a nemzet jellemével, traditióival merően ellenkeznek: meg lehet, hogy ezek a külföldi reformoknak legremekebb másolatai lesznek; azonban mindemellett attól lehet tartani, hogy nálunk az ilyen reformok csak a papiron fognak szépen, hangzatosan diszleni; de valósággal a nemzet szellemében, szivében soha sem lesznek olyan rokonszenvesek és kedveltek, hogy állandó meghonositásukra biztosan számithassunk.

Én tehát benső meggyőződésemnél fogva az államra nézve sokkal czélszerübbnek tartanám: ha a luxusadók helyett a késedelmes adózók még egy százalékkal rovatnának meg; mert ebből az állam több hasznot venne be, és igazságosabbnak s méltányosabbnak is tartanám, hogy első sorban azok rovassanak meg, kik az állam iránti kötelességeiket nem teljesitik; nem pedig hogy olyan adónemek hozassanak be, melyek ugy is zsenge iparunkat megbénithatják. *(Helyeslés.)*

Azonban ha a t. ház többségének bölcsessége azt fogja tartani, hogy a luxusadó fentartható a jövedelmi adó mellett is: én tekintettel az ország körülményeire, ellene szavazni nem fogok; sőt rá fogok szavazni.

Többen azon nézetnek adtak kifejezést, hogy mivel főleg közös véderőnk roppant pénzbe kerül: ez irányban reductiókat kell tenni, különben államháztartásunk rendezése nem lesz lehetséges. Tagadni nem lehet, hogy kivált közös véderőnk az országnak tömérdek pénzébe kerül. Azt sem lehet tagadni, hogy végtelenül kivánatos volna, hogy egy fokozatos európai lefegyverkezési rendszer behozatala következtében az állam ezen igen sulyos terhek alól mielőbb oldassék fel. Azonban tekitettel arra, hogy ezen óhajtások most a fenforgó viszonyoknál fogva csakis a pium desideriumok sorába tartoznak; tekintettel az európai véderők minősége és mennyiségének óriási fejlesztésére: nem tartanám tanácsosnak a véderőt a közös magyarosztrák monarchia tekintélyének és hatalmi állásának koczkáztatásával leszállitani. Ez irányban tehát reductiókat tenni magasabb politikai szempontok nem engedik.

T. képviselőház! Ha ezen meggyőződésem netalán hibás volna és pedig általában véve mindazokra nézve, a miket mondottam; vagy ha tévesek lennének feltevéseim: szivesen fogom magamat capacitáltatni; meg vagyok azonban győződve, hogy daczára azon kényszerhelyzetnek, melyben a közös véderő költségeivel szemben állunk, és daczára annak, miszerint nem tartom lehetetlennek, hogy a kormány által beterjesztett némely javaslatnak az életben való átültetése vagy felhasználása nem fog-e a kivitelben problematikussá válni; de mert meg vagyok győződve, hogy ha a takarékosság szigoru megtartása mellett érvényesülni fognak szükséges tényezők, melyek államháztartásunk rendezése érdekében okvetlenül szükségesek: akkor meg vagyok teljesen győződve, hogy ha az igen t. kormány államadósságaink szerencsés conversiója által oda fog hatni, hogy az állam tetemes ingatlan javaival rendelkezhessék és azokat okszerüleg felhasználhassa; és ha a delegatiók oda fognak törekedni, hogy véderőnk helyes és okszerü administratiója mellett oly megtakaritások tétessenek, melyek a közös véderő csonkitása nélkül valósággal eszközöltethetők is; ha végre egyöntetü és szerves közigazgatás, olcsó és gyors törvénykezés, egy egészséges kormányzási rendszer

Digitized by Google

fog képeztetni: meg vagyok bensőleg győződve, hogy mindezen tényezők kellő felhasználása következtében sikerülni fog államháztartásunk rendezése érdekében a bevételek és kiadások közti sulyegyent nagyobb áldozatok nélkül helyreállitani. *(Helyeslés a középen.)*

Mondám tehát, ha ezen meggyőződésem téves volna: én szivesen capacitáltatni fogom magamat bárki által is, a ki be fogja bizonyitani azt: hogy miben áll tulajdonképen azon gyökeres rendszerváltozás, melyet a mélyen t. jobboldal hangsulyozott; mert kétséget nem szenved t. képviselőház, hogy az ország helyzete oly komoly, hogy a mérlegben nem a személyek birjanak, hanem maga a haza birjon döntő súllyal. *(Helyeslés a középen.)*

Én figyelemmel kisértem a vitatkozásokat. Nem szólok a baloldalról, mert annak határozott programmja van; hanem szólok az igen t. jobboldalról. Az igen t. jobboldal a mostani rendszer kritikájának kifogyhatatlan szótárával bir; azonban ugy látszik, hogy e részben az igen t. jobboldali ellenzék nincsen magával tisztában; mert egy része azt mondja, hogy azon megtakaritások mérvét, melyet a t. kormány kiván, kevesli, a másik pedig, t. i. Bujanovics Sándor t. képviselő ur, ki szintén a jobboldalhoz tartozik: ezen megtakaritások mérvét sokalja és azt mondja, hogy a birókat jobban kell fizetni: mert a hiba nem bennök van, hanem a perrendtartásban; azt mondja, hogy a közigazgatási hivatalnokokat jobban kell fizetni: mert a hiba nem bennök van, hanem a rendszerben. Abban azonban az igen t. jobboldali ellenzék tisztába van magával, hogy gyökeres rendszerváltoztatás kell; de ha azt kérdezzük, hogy miben álljon az: feleletet nem kapunk; mert az, hogy helyesen neveztetik-e ki a közigazgatási hivatalnok, vagy hogy egy-két miniszterrel kevesebb legyen: az nem gyökeres változtatás. Igy tehát egy oly rendszert, melyet üdvösnek tartunk a hazára nézve: fel nem áldozhatunk egy olyan rendszer kedvéért, a melyet még nem ismerünk, *(Helyeslés a középen)* és mi el nem fogadhatjuk azt, mit ők csalhatatlan orvosságnak tartanak; de mi azt mint ignota quantitást nem is ismervén: arról nem is szólhatunk. *(Elénk helyeslés a középen.)*

Az igen t. jobboldal ragaszkodik a parlamentálismus azon merev formáihoz, hogy a kormánynak áll kötelességében törvényjavaslataiban azon módokat előterjeszteni, melyekkel a bajokat és sebeket orvosolni véli; ellenben az ellenzéknek feladata és kötelessége ezen bajokra és sebekre ujjal reá mutatni. De én ugy hiszem, hogy mind a két fél eleget tett feladatának. Az igen t. kormány halmazát terjesztette be a törvényjavaslatoknak a ház elé, melyekben le vannak téve azon módozatok, mikép lehessen ezen bajokat orvosolni; a jobboldal eléggé hangsulyozta figyelmeztetéseivel, eléggé rá mutat ujjal azon bajokra, melyeket orvosolni kiván. De ha t. jobboldal nem véli azt, hogy ezen mostan fenálló rendszer keretében javitások történhessenek; mert ezen javitások, miután a rendszer alapját tévesnek állitja, csak foltozások és ezek mellett az egész épület összse fog roskadni; mindaddig, mig a jobboldal határozottan nem fog rá mutatni oly rendszerre, melylyel a pénzügyeket olcsóbban és kevesebb áldozattal lehet rendezni, szerves egyöntetü közigazgatást, gyors egyöntetü törvénykezést, és egészséges kormányzati rendszert jobban lehet kivinni mint a fenálló rendszerrel: addig méltóztassék a t. jobboldal megengedni, de én azt hiszem, — minden tisztelet mellett, melylyel hazafias intentiói iránt viseltetem és a melyet soha kétségbe nem vontam: — többé kevésbé mindig a negátiók terén fognak maradni. Miután pedig ugy vagyok meggyőződve, hogy a kormány maga is osztozik azon nézetben, hogy nem elég csak az adónemeket felemelni és decretálni, mert hisz ez ugy sem tartozik a legkedveltebb pénzügyi miveletek közé; miután meg vagyok győződve, habár a kormány eltökéllett határozott szándéka államháztartásunkat áldozatokkal is az adóknak pontos behajtása által biztositani; miután másrészről meg vagyok győződve a kormány hazafias érzületéről; meg vagyok győződve, hogy tekintve az ország sulyos állapotát mindent meg fog tenni, amit maga részéről tehet, hogy a létező és előteremthető tényezőknek kellő felhasználása következtében az adózók ezen sulyos terheket könnyebben elviselhessék és ez által az ország még szellemileg és anyagilag megizmosodni, megerősödni képes legyen, miután mindezekről meg vagyok győződve: ezen biztos remény fejében és az elősorolt indokoknál fogva elfogadom a kormány által beterjesztett költségvetést átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés és éljenzés a középen.)*

Németh Albert: T. ház! Az általam igen t. előttem szólott képviselőtársam, Péchy Manó előadásából érintetlenül kell hagynom állásomnál fogva mindazokat, miket tuloldali t. képviselőtársaimat érdeklőleg felhozott; mert habár én őket ez idő szerint mint auxiliaris szövetségeseinket tekintem, *(Derültség)* ott, ahol a kormány ellen közösen intézünk támadást: ezen politikai barátság nem megy annyira, hogy ott, a hol ők megtámadtatnak, mi a védelmi kötelezettséget elvállalnók; *(Derültség)* de arra oly jeles férfiaknak, mint ott ülnek, szükségök sincs.

Hanem engedjen meg nekem előttem szólott t. barátom, hogy arra nézve, a mi mindnyájunkat itt ez oldalon is érdekel, néhány rö-

Digitized by Google

vid megjegyzést tegyek beszédére. Ő engem ismét meggyőzött azon lélektanilag constatált valóságról, hogy bármily magosan hordja is valaki az ész és értelem fáklyáját: mégis lehetetlen, hogy néha-néha a felvilágositott látkörben saját személyének, saját énjének árnyéka el ne homályositsa tiszta itélőtehetségét. Azt mondja t. barátom, hogy a kisbirtokosok megsemmisülését neheztelő törvényjavaslat ellenében intézett támadásai a t. jobboldali — hogy is mondjam — ellenzéknek *(Derültség)* devalválhatók, és azokat ő rögtön arithmetice devalválta is. Azután azt mondja Péchy Manó gróf, hogy ő még azt is óhajtaná, hogy késedelmi kamatul az elmaradók egy perczentet fizetni kötelezteessenek.

Én ugy ismerem Péchy Manó képviselő urat, hogy ő a financierek egyik legnagyobbika Magyarországon és igen nagy ur, s azért oly nagy ur és oly jeles financier: mert soha sem nyujtózkodott tul a pókróczon. A t. képviselő ur nagyon könnyen beszélhet, hogy ez csak 10—12 frttal lesz több; mert soha sem volt azon kétségben, hogy megszorult volna pénzdolgában, *(Derültsey,)* vagy hogy valaki oly fizetést vetett volna reá, mely jövedelmeiből nem lett volna fedezhető.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a késedelmi kamatok után, melyek által némelyek sok kárt okoznak az állampénztárnak, szintén egy perczent késedelmi kamat is fizettessék. Vannak a t. képviselő urnak igen szép kapitálisai, vannak nagy pénzösszegeket jövedelmező haszonbérei. Ha azok a haszonbérlők elmaradnak a praestatióval, vagy ha adósai nem birnak fizetni: jót állok érte, hogy soha sem fordult elő az eset, hogy velök még többet fizettetett volna; hanem azt mondotta, ha nincs pénzetek és rosszak a viszonyok: majd várok, mig megjavulnak. Ez az argumentum olyan, mintha egy szegény az orvoshoz megy és azt mondja: „Nagyon beteg vagyok, gyógyitson meg!“ Az orvos azt válaszolná: „Meggyógyitom, de először jól elpáholom azért, hogy miért betegedett meg!“ *(Derültség.)* A ki fizetni nem képes, azt azért, a mivel saját utján rosz akaratból, hogy mulasztásból hátramarad, még 1%-al büntetni: ezt a mai viszonyokkal összeférőnek teljességgel nem találom.

Ezen rövid megjegyzések után méltóztassék megengedni, hogy a tulajdonképeni napirendre térjek.

A háznak november 4-iki ülése reámnézve igen nagy emléket hagyott hátra. Azon ülésben vonult be az uj kormányelnök Tisza Kálmán ministertársaival, elmondván beköszöntő beszédét; — és én végig tekintve a t. ház tulsó oldalának padjain, nemcsak ott, a hol az auxiliárisok, hanem mások is ülnek, egy rejtélyes mosolyt láttam átvillanni sokaknak arczán, *(Derültség!)* és bennem, — nem is titkolom, — feltámadt egy malitiosus gondolat: vajha egy régi franczia regényből mindnyájunk által ismert ama diable boiteux ülne most a képviselőház üveg plafondján és varázs hatalmával megszállná a mosolygók fejét, hogy megsugja a ministerelnök urnak, hogy azok most tulajdonképen mi véleménnyel vannak felőle; mondhatom, hogy nagy meglepetésben részesülne. És csakugyan mutatkozott is rá nem sokára e sántikáló ördög szelleme, a mennyiben e tuloldali táborból felkelt egy képviselő ur és ugyancsak derekasan ostromolta a kormányt; no de hát csak a beszéde közepén; midőn a megszavazásra került a dolog; mégis elfogadta az általa ostromlott budgetet. És ezt jól is tette. Szerencséje is egyébiránt Pozsony városának, hogy az incompatibilitási törvény meg van hozva és életbe léptetve: mert a hogy nálunk eddig a dolgok a kormánynál menni szoktak; könnyen megtörténhetett volna, hogy a képviselő ur ezen indiscretiója végett a t. igazságügyminister ur egy szép reggel elrendelte volna, hogy megszünik a törvényszék Pozsony városában és áttétetik a czukkermandlira. *(Derültség.)*

Nekem, t. ház! valamint itt ez oldalon ülő elvbarátaimnak Asmodeus működésére semmi szükségünk nincs. Kijelöli nekünk az irányt, melyet tétovázás nélkül követünk, a mi programmunk, mely oly világos, oly egyszerü, hogy magyarázatot nem kiván, módositásokat meg nem szenved. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ez Magyarország önállósága és függetlensége, és midőn ezt védelmemül e pillanatban felhozom: méltóztassanak megengedni, hogy a mult országgyülésen elmondott egyik igen rövid beszédemből alig két sort, a jelen pillanatra alkalmasat, felolvasni bátorkodjam. *(Halljuk!)* „Az 1867. XII. törvényczikket, t. ház, ez alkalommal felhozni, részemről fölöslegesnek tartom, és pedig azért, mert mindazokat, miket ez érdemben ma felhozhatnék, ha élek és a t. háznak tagja leszek, a jövő országgyülés alkalmával alkalmam lesz elmondani szemben az ujonnan alakuló kabinettel, midőn a költségvetés a jövő évre fog elénk terjesztetni; mert, miként minden alkalommal, ugy ma is kinyilatkoztatom, miként azt hiszem és vallom, hogy Magyarország teljes önállása és függetlensége nélkül pénzügyeink nem rendezhetők.“

Amit akkor mondottam t. ház, mondom ma és hogy előadásomat rövidebbre szabjam, mintsem talán indokolásom tekintetéből rám nézve kivánatos volna, ugyanezért a legközelebbi delegatiónak vivmányait fogom felemliteni. *(Halljuk.)*

Tudjuk azt, hogy az uj ágyukra Magyarország részéről 3 millio 5 százezer frtot, azaz 4-edfél milliót szavazott meg ez alkalommal a delegatió és megszavazta, daczára a ház pénz-

Digitized by Google

ügyi bizottsága mult évben kifejezett azon akaratának, mely szerint kivánatos volna, hogy a közös hadsereg költségeinek leszállitásához, már komolyan tegye meg a kormány az initiativát. Ugye bár a mult évben — ugy tartom — september havában egy éles megtámadást intézettt Tisza Kálmán igen t. akkori képviselőtársunk Bitto akkori ministerelnök ellen és feleletre vonta őt és kérdezte tőle: mily álláspontot foglalt el ő, mint Magyarország ministerelnöke szemben a delegatióval, hogy azon mostoha év, rosz termés és pénzválságok daczára 2 milliót szavazott meg a delegatió a közös hadsereg kiadásaira. És midőn Bittó István akkori ministerelnök ur azt felelte, hogy neki kezei kötve vannak, hogy e tekintetben semmit sem képes tenni: akkor a mostani t. ministerelnök ur Tisza Kálmán, Bittónak nem csak államférfiui képességét, hanem azt is kétségbe vonta, hogy ily felelet nem csak ministerelnökhöz, de átalában férfiuhoz illő volna.

Most én azt kérdem Tisza Kálmán ministerelnök urtól: minő állást foglalt el a delegatióval szemben, ezen 3 millió és 500 ezer frt. megszavazása alkalmával? (*Mozgás*) sokkol jobban ismerem a t. ministerelnök urat, mintsem csak távolról is azon gyanut szellőztetném, hogy feleljen azért más, én nem voltam ministerelnök, azért Wenckheim Béla a felelős; (*Tisza Kálmán közbeszól; Nem!*) de a dolog lényege, habár desavouálja is a ministerelnök, oda megy ki. Azért engedje meg, hogy én e tekintetben Wenckheim Béla akkori és Tisza Kálmán jelenlegi ministerelnök urak közt a viszonyokat tisztázzam; (*Halljuk!*) mert különben azon parlamentalis alapelv szerint, hogy a ministerek felelősök és a képviselőnek joga van őket felelősségre vonni, én felelősségre vontam és vád alá helyezését inditványoztam volna Wenkheim Béla bárónak. (*Felkiáltások középen: Tessék.*)

A február 3-iki programm elmondása után itt pactum tacite conventummá vált azon eszme, hogy Magyarország kormányelnöke Tisza Kálmán. Igen, de a bécsi körökben még akkor ezen eszme nem érett tökéletességre: mert a kriticussá válható viszonyok és a bizonytalan esélyek gyeplőjét nem akarták Tisza kezeire bizni addig: mig önmaga és eddig vallott politikai multja közt a hidakat fel nem égeti és azért vállalkozott a régi jó táblabiró ur, az általam mélyen tisztelt Wenkheim Béla br. (*Derültség*) a ministerelnökségre, a kormány átvételére; és ha ő a 3 millió 500 ezer frtot megszavazni engedte; mit tett egyebet? mint tovább gombolyitotta le következetességgel eddig vallott elvei alapján egész politikai életének analogiáját. És én megvallom, ezért tisztelem és becsülöm őt. És a ministerelnök ur, aki akkor is mozgató ereje, szellemi rugója volt a ministeriumnak: mit tett ezzel szemben? a felelettől mindketten megvagyunk kimélve; mert hiszen a budgetben, mint e cabinet feje beterjesztette Széll Kálmán által a 3.500,000 frtot, és azért tehát egyedül Tisza Kálmán ministerelnök ur felelős én előttem.

Engedje meg azonban, hogy még felemlitsem neki, miszerint kétszeresen felelős azon 2 millióért, melyet tavaly szemére vetett Bittó ministerelnök urnak, és melynek megszavazása most már nem is jött kérdés alá, oly természetszerüleg iratott az be a kötelezett fizetési rovatokba, és igy 5,500,000 frt az, a mire én ez alkalommal a ministerelnök urtól feleletet várok. A kettő közti különbség tehát csak az, hogy Wenckheim Béla eddigi pályájához hiven ambitióját, mi tudtommal nem is igen van, népszerüségét, mely igen is van, koczkáztatta az ő elve szerint az osztrák-magyar monarchia érdekeért; mig a t. ministerelnök ur a mai napon ott áll, hogy az általa követett eddigi irányról itélve készül feláldozni ambitiojáért Magyarország jövőjét. (*Nagy mozgás a középen.*) Ugyan mondja meg nekem a t. ministerelnök ur: mi az tehát, mit felmutathat 8 havi kormányzata alatt, mi 8 évi politikájának csak távolról is megfelel? és a mi azzal, a mi a nemzet, az ország és a benne hivők nagy része által kilátásba helyeztetett: csak aproximative is összhangzásba hozható? Éppen most adott Simonyi Ernő barátom azokra éles czáfolatot; nem szükséges azokba bocsátkoznom; hanem a mire itt egynémely nem helyeslés felzúdult, azon állitásomat fentartom.

Nagy György: (*közbeszól*) tartsa a meddig tetszik.

Németh Albert: Azt hiszem, méltóztassék csendben maradni. Vannak a ministeriumnak oly félhivatalos szellentyűi, melyek majd ezt epével, méreggel és ellenem szórt mindenféle invectivákkal lefogják önteni, és az ujságban ki fogják adni, és én azt holnap egész kényelemmel fogom a kávé mellett elolvasni. (*Derültség.*) S aztán meglehet, hogy dudolgatni is fogom magamban Lessing egyik odajából: „Wessen Brod ich esse, wessen Wein ich trinke, dessen Lied ich singe“. (*Mozgás a középen.*)

Én elhiszem, hogy nem valami kedves az eféle modorú előadás. (*Mozgás a középen, felkiáltások: a dologra.*) Lehet, hogy nem kedves e modor. De hát én, bocsássanak meg Önök, t. képviselőtársaim, visszatértem attol a bizonyos simogató, attól a tyúkültető, attol a szelid, minden szót meglatoló modortól és követem azt a közmondást, hogy a milyen volt a mosdó, olyan a törülköző.

Áttérve magára a költségvetésre, röviden kijelentem, hogy én azt már csak azért sem fogadhatom el a részletes tárgyalás alapjául, mert abban egyetlen egy önnálló eszme, egyetlen egy genialis gondolat, mely alkot, létesit,

Digitized by Google

teremt: nem foglaltatik; az egész nem egyéb, mint legombolyitása a régi schlendriánnak; ibant qua poterant, non ibant, qua non poterant. (*Derültség.*) Hogy mégis szolgáljak egynémely adatokkal, tanuságául annak, hogy bár nem vagyok olyan hirtelen felkapott nagy financialis capacitás... (*Felkiáltások: kik azok?*) Már mint Nagy György, Móricz Pál és mások. (*Nagy zaj. Rendre! Rendre!*)

Elnök: Kérem a t. ház tagjait, ne méltóztassék közbeszólani, a mikor a szónok nyilatkozik: mert épen ennek következtében történik, hogy oly válaszok adatnak, melyek a tanácskozás folyamát megzavarják; (*Helyeslés*) másrészről pedig a t. szónokot kérem, méltóztassék eltekintve a közbeszólásoktól, a tárgynak azon fonala mellett maradni, melyet előadásában magának kitüzni méltoztatott. (*Helyeslés.*)

Németh Albert: Igaza van az elnök urnak, és ha eddig tettem, csak azért tettem: mert engem rendkivül megzavarnak a közbeszólások. (*Élénk helyeslés.*)

Én tehát, mint mondám, t. képviselőház, hogy jelét adjam annak, hogy a budget némely tételeivel foglalkoztam, azt látom, hogy az nem tárgyaz egyebet adósság csinálásnál, adófelemelésnél és a fekvő vagyon elidegenitésénél — wenn alle Stricke reissen. — Egyben azonban dicséretet kell mondanom Széll Kálmán pénzügyminister urnak. Ő igenis követte a képviselőház 1873-iki pénzügyi bizottságának azon határozatát, hogy az átalános tételeket a mennyire lehet részletezze. Meg is történt és én ebből sok érdekes dolgot tanultam.

Például megtanultam, hogy a honvédelmi ministeriumnál a papiros, a mely consumáltatik, 18 ezer forintot kóstál. Megtanultam, hogy a törülközők kimosásáért 200 forintot fizetnek. Méltóztassanak megengedni: ezen 200 forint mosás árából minden napra $33\frac{1}{3}$ törülköző jut. (*Derültség.*) Óhajtandó lett volna, hogy a pénzügyministeriumban és a közlekedési ministeriumban is a legközelebb lefolyt években szintén annyit költöttek volna törülközők mosására; mert ez legalább azon körülménynek lett volna magyarázata, hogy épen ezen két ministerium körül a dolgok vezetésében merültek fel oly sürü vádak a tisztátalan kezelés ellen. (*Mozgás.*)

Megtanultam továbbá, hogy az igazságügyministerium 300 néhány öl fát consumál évenkint a ministerialis épületben és én igazán nagy tisztelettel viseltetem azon tapintatos intézkedés iránt, hogy ezen famennyiségből egy napra 3 öl jutván, azt mind éjjel hordatják fel a cselédekkel; mert ha nappal hordatnák fel a három öl fát a grádicson minden nap: akkor még a ministet ur sem volna képes bejutni bureaujába.

Megtanultam továbbá, hogy a pénzügyministeriumnak irodai szükséglete 151 ezer forintot tesz. Ugyan gondolja meg a t. képviselőház, hogy ha ily grandseigneuri modorban halad tovább, akkor csudálni fogom, hogy azzal a 26 millió deficittel, a mit Bujanovics Sándor t. képviselőtársam kisütött: még képes megélni. De talán innen magyarázható, hogy a t. pénzügyminister ur és előbbi elődjének elődje, mind a ketten oly gyöngyörü szép koromfekete emberek.

Egy családnak egyetlen egy kedves fia Pesten a régi időben jurátoskodván, nem kimélte sem apja, sem anyja pénzét; végre midőn előkerült az urfi: megszámoltatták, hogy hová tette az édes fiu a tetemes pénzt. Elmondta a fiatal ember, hogy bizony ezt ide, azt oda: maradt azonban 300 forint, azt nem birta megmondani, hogy hová lett a 300 forint. Végre azt felelte: Jurátus vagyok és irnom kell, az bizony elfogyott a tintára. Az öreg táblabiró fölberzenkedett erre és a mama azon logikánál fogva, mely a nő keblének kiváló jellege, gyanitván az égi háborut, közbe kiáltott, mondván: Ne bántsd atyus, nem látod, hogy attól a tömérdek tintától lett oly fekete ez az egyetlen egy.

Én nem bántom, tehát őket, mert igaz, attól a sok rémitő tintától lettek oly feketék pénzügyministereink. Hanem óhajtanám, hogy az élet gyakorlatából meritve és nem mindig az osztrák slendrián szerint az általuk átvett bureaucratia fejlesztésével és e nemzet geniusával ellentétes modorban kormányozzák ez országot és akkor megelégedett lesz a nép, áldozatkészebb lesz nyomasztó pénzügyi helyzetében is, mint most; és talán talán, ha minden alkalommal és a kormányzat minden ágában egyszerre alkalmaztatik az annyira szükséges megtakaritás: czélt is fogunk érni.

De én a mostani költségvetést a régi rendszer folytatásának tartom: a miért is a költségvetést részemről nem fogadom el. (*Helyeslés a szélső bal oldalon.*)

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Éreztem ugyan annak szükségét, hogy a költségvetés átalános vitájához még szóljak; de nem volt szándékom azt ma tenni és ma már az idő is nagyon előrehaladott arra, hogy tüzetesen lehessen magához a költségvetéshez szólni. Vannak azonban bizonyos dolgok, a melyeket azt tartom, nem azért hogy ki mondja, hanem a helyért, a hol mondattak és csakis ezért elhallgatni egy perczig sem lehet. (*Helyeslés a középen.*)

Az előttem szólott t. képviselő ur legyen nyugodt az iránt, hogy modorán, melyet maga is nem kellemesnek jelzett, nem botránkozott meg itt senki: mert jól tudjuk azon példabeszédet, hogy: „rustica natura tenet sua jura.“ (*Élénk derültség a középen. Mozgás a balon. Németh Albert közbe szól: Hát ez parlamenti illem! Föl-*

Digitized by Google

kiáltások a középen: Még ő beszél?!) Én nem vagyok oly szerencsétlen helyzetben, mint a t. képviselő ur, hogy rám a belekiáltások oly zavarólag hatnának *(Derültség.)* és azért kérem, ne zsenirozza magát.

Németh Albert: Akkor kérem a t. elnök urat, hogy vágjon a ministerelnök ur szavába és intse a parlamenti illem megtartására. *(Nagy zaj a középen.)*

Elnök: Az uj házszabályok az elnöknek nagy jogokat tulajdonitanak. Én ezen jogokkal igen óvatosan és ritkán akarok élni azért, mert ha élek ezen jogokkal: kivánom, hogy a házszabályok megtartassanak és megjegyzéseim és megrovásaim ellen senkitől kifogást, ellenmondást el nem fogadok. *(Élénk helyeslés.)* S ezt azért jegyzem meg, mert ha akartam volna e jogokkal élni: előbb a t. képviselő urat kellett volna megszólitanom *(Élénk helyeslés a középen.)*, mint a kinek előadása nem egyezett meg mindenben a parlamentális szokással *(Élénk helyeslés a középen.)* s kérem a képviselő urat: „quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris" és azért a t. ministerelnök urnak mindenesetre azon előadásra, melyet az előtte szólótól hallottunk: egy kissé élesebben is nyilatkozni, tökéletes joga van. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Nyilatkozatomnak egyébiránt tökéletesen parlamentalis voltát fentartom szemben mindenkivel.

Áttérek arra, a mit a képviselő ur mondott. Nem fogok azzal bibelődni, a mit ambitiómról beszélt, sem azzal a mit ő — ugylátszik — parlamentális dolognak tart, hogy azzal vádoljon, hogy ambitiómnak felakarom áldozni az ország jólétét.

Van-e ambitióm hivatalra, ministerségre, ministerelnökségre? volt-e ilynemü ambitióm valaha? tudják mindazok, a kik engem ismernek. *(Ugy van! a középről.)* Egy ambitiót ismerek és ezt az ambitiót határozottan hirdetem és ez az, hogyha kell, áldozva mindenemet, ha kell, leküzdve, megvallom, sokszor magamat is, ha látom, hogy ez a haza érdekében szükséges: igyekezzem használni hazámnak. *(Élénk helyeslés és éljenzés a középen.)*

Azon vád ellen, hogy a haza javát áldoznám fel ambitiómnak: védeni magamat senki ellen nem fogom, *(Élénk helyeslés a középen)* mert arra, hogy ez ellen védjem magamat: nem szorultam. *(Élénk tetszés és helyeslés a középen.)*

A mi azt illeti, hogy a delegátióban mik történtek: az iránt legyen nyugodt a képviselő ur, nem volt szüksége találgatni, hogy melyik ministerelnök felelős érte. Én a felelőséget, melyet br. Wenckheim nem utasit el, magam is magamra vállalom. *(Élénk helyeslés a középen.)* Mert a jelen kormánynak nem az a szokása és nem is lesz soha, hogyha valamikor talán olyat kellene is tenni, a mit szükségesnek, az ország javában levőnek lát, de tudja, hogy meg fog támadtatni: azért épen azon speciális ministert akarja csak felelőssé tenni, kinek jelenlétében az történt; a kormány együttesen felelős azért, felelős mindazért, a mit tenni fog, mig a kormányon van. *(Élénk helyeslés a középről.)*

Különben a t. képviselő urhoz van egy kérésem és ez az, hogy mielőtt valamely alapon támadást intéz: azon csekély fáradságot legalább is vegye magának, hogy járjon végére, nem ellenkezik-e állitása a tiszta, a mindenki által belátható igazsággal. *(Helyeslés a középről. Mozgás a szélső bal felől.)* Akkor ha ezt teszi: nem fog olyant mondani, mint ma mondott az Uchatius-ágyuk alkalmából a delegationális költségeket illetőleg. *(Helyeslés középről.)*

Ugyanis nem áll az, hogy a tavalyi évben az interpellátió a delegátió tárgyalásainak befejezte után és a delegátió által megszavazott költségekért történt; mert az interpellátió történt a delegátió tanácskozásainak megkezdése előtt, és történt nem a megállapitott költségvetéssel, de egy olyannal szemben, mely — nem emlékszem tisztán az összegre, de nem gondolnám, hogy sokat mondok, inkább azt hiszem, kevesebbet mondok — mely több mint hat millióval volt magasabb, mint a mely azután tavaly megszavaztatott. Ez az egyik.

A másik pedig az, hogy a delegatiókban az idén, nem a delegátiók által, de már az elibök terjesztett javaslatban a közös hadsereg rendes költségeiben nem növekedés, de — elismerem nem igen nagy — de mégis több százezerekre menő apasztás volt. És igy nincs igaza a képviselő urnak ezen tételében sem.

Különbséget tesz a delegátiók bilancejában először az, a miről csakugyan nem tehetünk, és a mi csak azt tanusitja hogy a delegátiókban ép úgy, mint a magyar törvényhozás elé őszinte költségvetést akarunk beterjeszteni, hogy a vámjövedelmek csökkenvén, ezeknél a fedezetet kellett tetemesen alább felvenni. Ez a másik,

A mi pedig már most magukat az ágyukat illeti, ismétlem, teljes készséggel elvállalom a felelősséget azért, hogy ezen tételek megszavaztattak. Elvállalom pedig azon okból, mert meggyőződésem szerint hadsereget tartani, s azt el nem látni azon eszközökkel, melyekre, hogy czéljának megfeleljen, szüksége van: a rosz gazdálkodások legrosszabbika. Sőt *(Élénk helyeslés a középen)* nemcsak az lenne: de épen azok irányában, a kikre ma is hivatkoztak több oldalról, hazánk azon fiai iránt, kik azon hadseregben vannak; lelkiismeretlen és hazafiatlan eljárás volna. *(Zajos helyeslés a középen.)*

Digitized by Google

Ezeket megjegyezvén, ismétlem, hogy igenis azért, a mi a delegátiókban történt: elvállalom, — s tudom ministertársaim is elvállalják, — a felelősséget.

Legyen meggyőződve a képviselő ur, soha egy alkalommal sem fogunk sem a felelősség, sem az elől kitérni akarni, hogy azoknak, kik azt akarják tudni, hogy teljesitettük-e kötelességünket: a feleletet megadjuk. (*Élénk helyeslés a középen.*)

Nekem meggyőződésem, hogy a magyar kormánynak igenis kötelessége érvényesiteni befolyását a közös kiadások körül is. Ezt tette, ezt fogja tenni a kormány, legalább mig mi leszünk a kormányon. De azokért el is fogjuk vállalni a felelősséget, nem fogunk az alól semmi viszonyok közt kibujni igyekezni. (*Tetszés a középen.*)

Azt gondolom t. ház, ezzel arra, mit a képviselő urnak felelnem kellett, megfeleltem. Higyjen a képviselő ur rólam akármit, nem félek nyelvétől. Tiszta lelkiismeretem felül emel azon, hogy szavai, vádjai sérthessenek; sőt mentül rosszabbat hisz rólam: annál nagyobb dicsőség ez rám nézve. (*Élénk helyeslés és éljenzés a középen.*)

Wenckheim Béla báró ő Felsége személye körüli minister: T. ház! Ahoz, a mit t. barátom a ministerelnök ur a kormány solidaritására nézve mondott, hozzátenni valóm nincs. Abba sem akarok bocsátkozni, micsoda okok vezéreltek engem és vezérelték t. barátomat akkor, midőn ő a ministerelnökséget elfogadta. Csak azt mondom, hogy mindketten a kötelességérzet parancsszavának engedtünk akkor, midőn felséges királyunk bizodalma és parancsa folytán nehéz állásunkra meghivattunk.

Felszólalásom czélja csak az, hogy mivel Németh Albert képviselő ur azt mondotta, hogy ha igy és ugy nem állana a dolog, engem vonna kérdőre épen a delegátiókban történtekre nézve: kötelességemnek ismerem ennélfogva én, ki az idei közös budget előkészitő tanácskozásaiban mint ministerelnök részt vettem, s ennélfogva a felelősség első sorban engem illet, ez ügybeni magamtartását néhány őszinte szóval megismertetni. (*Halljuk!*)

A magyar kormány az idei közös költségvetés előirányzatának előmunkálatai körül is hiven teljesitette kötelességeit és az 1867. évi XII. t. cz. értelmében alkotmányos befolyását tekintettel az ország szomoru pénzügyi viszonyaira, érvényesitette. Én mint ministerelnök az eddigi szokáshoz képest a pénzügyministerrel részt vettem a közös ministerekkel folytatott tanácskozásokban. E tanácskozásokban minden egyes kiadási tételt szigoru vizsgálat alá vettünk és csakis oly kiadási tételekhez járultunk, melyeket, tekintettel a véderőről szóló törvény határozataira, tekintettel a monarchia védelmi állására és tekintettel a szomszéd hatalmasságok által seregeikre forditott költségeknek szaporodására: megtagadnunk nem lehetett; én legalább részemről ezért a felelősséget magamra nem vállaltam volna. (*Élénk helyeslés a középen.*)

A véderőről szóló törvény megállapitván a közös hadsereg létszámát, e számot bizonyos évek lefolyása alatt leszállitani egyátalában nem lehet. Aránylag e létszámhoz a tanitásra és a gyakorlatokra behivott legénység jutaléka ugy hiszem a minimumra van reducálva, valamint arra van reducálva a gyakorlatra való idő is. Ezt meggyőződésemnél fogva „noli me tangeré“-nek kellett tartanom, annál is inkább, minthogy a katonai körök határozottan kijelentették, hogy ezen idő épen csak elégséges arra, hogy hadseregünk minden vitézsége és szivóssága mellett is a jobban betanitott hadseregekkel megmérkőzhessék.

A törvény által megállapitott létszámu katonaságot élelemmel, ruházattal, fegyverekkel ellátni törvényes kötelesség és méltóztassék a t. háznak elhinni, igen nehezünkre esett hozzá nem járulhatnunk az élelmezésre vonatkozólag javaslatba hozott javitáshoz; pedig hozzá nem járulbattunk, mert minden krajczárnyi javitás majd millió forintnyi különbséget okoz és ugy, ha a czélba vett javitást elfogadjuk: az 1876. évi ordinarium az ez évre megszavazottnál mindenesetre tetemesen nagyobb lett volna. Ismétlem, hogy nehezünkre esett az ebbeli kivánság megtagadása: mert a közös hadügyminister ur statistikai adatokkal kimutatta, hogy a mostani élelmezés mellett és azon erőfeszités mellett, mely megkivántatik a katonaságtól, a gyengébb alkotásu legénység testi erejében tetemesen veszt; sőt statistice kimutatta, hogy a testi kimerültség folytán a halálesetek száma is tulságosan nagy. A tisztességes élelmezés megszavazását azonban törvényes kötelességünknek tartottuk.

Fegyverrel csak el kell látni a hadsereget; ezt megtagadni egyátalában nem lehet. Elég volt két izben katonáinknak egyenlőtlen fegyverekkel szembe állaniok. (*Élénk helyeslés a középen.*) Még egyszer kitenni ennek vitéz embereinket: valósággal kegyetlenség lett volna és én ezért a felelősséget magamra nem merném vállalni.

Minden egyebet az épitkezésekre, a várerődítésekre előirányzott költségeket töröltük és az extraordinariumban csak az ágyuk megszavazásához járultunk, mit az előadottaknál fogva nem tagadhattunk meg.

Mint ezeknél fogva, habár a delegátióban történtekért engem szorosan véve felelősség nem

Digitized by Google

illet: mégis kötelességemnek tartom én, ki az előirányzat előkészitésében részt vettem: az akkor követett eljárásról számot adni. Ha a többség eljárásomat nem helyesli: *(Zajos felkiáltások a középen: De helyeseljük!)* meg fogok ugyan határozata előtt hajolni, de azon tiszta öntudatom van, hogy hiven teljesitettem kötelességemet. *(Élénk éljenzés és helyeslés a középen.)*

Elnök: Az idő előre haladván, az ülést bezárom.

Jövő ülés holnap d. e. 10 órakor.

Az ülés végződik d. u. 2½ órakor.

---

28. országos ülés

1875. november 16-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvény és Joannovics György megbizó levelének bemutatása. Kossy Sándor képviselő megválasztási ügye az összeférhetetlenségi bizottsághoz utasittatik. A kormány a cseléd és gazda közti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és napszámosokról törvényjavaslatot ad be. Az 1876. évi államköltségvetés általános tárgyalása tovább foly.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, br. Wenkheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző ur fogja vezetni, a szólókat egy részről Molnár Aladár, más részről Orbán Balázs jegyző ur fogja jegyezni.

A tegnapi ülés jegyzőkönyve fog hitelesitetni.

Wächter Frigyes jegyző: *(Olvassa a nov. 15-iki ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: A felolvasott jegyzőkönyv ellen észrevétel nem lévén, azt meghitelesitem.

Bemutatom a t. háznak a Békésmegyei régészeti művelődési egyletnek Zsilinszky Mihály képviselő ur által beadott kérvényét, melyben az országgyülési összes nyomtatványok egy-egy példányának megküldését kéri. Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom Krassó megye bogsáni választó kerületében megválasztott képviselő Joannovics György ur megbizó levelét, mely az állandó igazoló bizottságnak fog kiadatni.

Kötelességem szerint bejelentem a t. háznak Benedek Gyula Fogaras vidéki választó polgár jelentését az iránt, hogy a fogarasi alsó kerület képviselője Kossy Sándor ur a magyar kormánynyal szerződési viszonyban áll, a fogarasi méneshez tartozó erdő és legelő szabályozása tárgyában. A törvény- és a házszabályok értelmében az összeférhetetlenségi bizottságnak fog kiadatni.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

A ministerelnök ur kiván egy törvényjavaslatot előterjeszteni.

Tisza Kálmán ministerelnök és belügyminister: T. képviselőház! Van szerencsém beterjeszteni egy törvényjavaslatot a cseléd és gazda közti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és napszámosokról *(Helyeslés.)* Kérem, méltóztassék e törvényjavaslat kinyomatását elrendelni és azt előzetes tárgyalás végett a közigazgatási bizottsághoz utasitani.

Elnök: A benyujtott törvényjavaslat ki fog nyomatni, a t. ház, tagjai közt szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a közigazgatási bizottságnak kiadatni.

Következik a napirend: a költségvetés általános tárgyalása.

Somssich Pál: T. ház! Megvallom, tünödtem, czélszerü-e e vitában felszólalni; de mivel ugy jártunk, mint sokszor jár két nagy hadsereg, hogy az előőrsök csatározásai folytán akaratlanul is nagy harczba keveredik: daczára annak, hogy a priori helyesebbnek, kivánatosabbnak tartottam volna azt, hogy jeleztetvén a pártok részéről egy két szónok által a nézet, mielőbb essünk át a szavazáson; mondom daczára ennek, mivel nagy vitába keveredtünk bele: nem lehet az ellenzék részéről reánk mért csapásokat minden észrevétel nélkül hagyni, azok ellenében legalább, kik bennünket vádolnak, ma-

Digitized by Google

gunkat nem védenünk. *(Élénk helyeslés és a középen.)*

Mielőtt azonban beszédemet megkezdeném: reflectálni akarok az előttem mondottakra, nem ugyan a közvetlenül előttem szólott képviselő ur beszédére, hanem Simonyi Ernő és Ürményi Miksa barátaim előadásaira, kik a tárgy fontossága és a hely méltóságához képest oly komolyan szóltak ez ügyhöz.

Egy hamis suppositumból indultak ki e férfiak és nézetem szerint mind a két ellenzéki árnyalat, és ez az: mintha mi oly pénzügyi helyzetben volnánk, mely nem épen jó, nem épen czélszerü de mégis türhető, a melyből jobb és czélszerübb intézkedések által néhány évek mulva kibontakozhatunk; de megfeledkeztek arról, ami tulajdonképen napirenden van, hogy mi az 1876-iki államköltségvetést tárgyaljuk, hogy nekünk feladatunk gondoskodni azon hiányok födözéséről, amelyek már a jövő év január 1-sején előállanak.

Föltéve de meg nem engedve, hogy mindazok, a miket a t. ellenzék javasol, mind helyesek, mind czélra vezetők: azt tagadni nem lehet hogy csak évek, és amint egy szónok mondá, csak egy decennium mulva lesznek eredményökben elérhetők és igy mai bajainkat nem orvosolják, Ez hamis suppositum.

A másik egy alaptalan vád, amelyet Simonyi Ernő képveselő ur különösen kiemelt. A t. képviselő ur ezen vádat közvetlen ugyan a belügyminister ellen intézte, közvetve azonban mindenkit sujtott, a ki a mult költségvetés tárgyalása alkalmával nem fogadta el a ministeri előterjesztést. Ezen vád abban összpontosul, hogy mi azért szavaztunk a mult költségvetés tárgyalása alkalmával annak elfogadása ellen: mert adófelemelés foglaltatott benne; most meg elfogadjuk a költségvetést: holott az nagyobb adóemelést tüntet föl.

Ezen vád nemcsak alaptalan; de a tényállásnak sem felel meg. A ki nem hiszi: méltóztassék az akkori naplókat elolvasni; volt e csak egy szónok is, a ki feltétlenül megtagadta volna az adófelemelést; sőt élénken emlékszünk azon replicára, melyet az elenzék ekkori igen t. vezére az akkori ministerelnöknek hasonló vádjára adott s a mikor ezen szavakkal nyilatkozott, senkitől a vita folyama alatt nem hallottam, még Paczolay képviselő urtól sem, hogy az adófelemelést föltétlenül megtagadta volna. *(Igaz! Ugy van!)* Ezen vád tehát a valódi tényállással merőben ellenkezik.

Nem kevéssé alaptalan azon állitás, hogy a ministeriumnak nincs programmja. Azt hiszem t. ház! hogy a ministerium, ugy a ministerelnök ur mint a pénzügyminister ur annyit, a mennyit általánosságban programm képen mondani lehet, elmondottak. Elmondták, hogy a takarékosságban a jelenben a lehetőségig fognak elmenni; elmondták, hogy amennyire ez pillanatnyilag nem lehetséges, azon fokozatosan ezentul is igyekezni fognak. Elmondták, hogy az akadályokat, a melyek a takarékosság utjában állanak, elháritani törekednek a törvények változtatása, módositása és rendszerváltoztatás által. Elmondták hogy a nagy financziális kérdéseket, a bank- és a vámügyet meg fogják oldani. És hogyan? Elvileg megfeleltek arra, a mit Simonyi Ernő képviselőtársam kiván: a haza érdekében; nem mondva ki, hogy közös vámterületre, vagy külön vámra fognak-e törekedni; hanem kimondva azt, hogy nem perhorescálják, ha a haza érdeke kivánja, a külön vámterületet sem, a külön bankot sem. Többet kivánni ez idő szerint csakugyan nem lehet. *(Helyeslés, a középen!)*

Ürményi t. barátom beszédére nagyban és egészben az én beszédem fog megfelelni. Itt csak azon néhány állitását emelem ki; melyek beszédem további keretébe nem illenek; ő vádolja a ministerelnököt és Pulszky képviselő társunkat, hogy intentiókat czáfoltak, melyek nem léteznek, hogy intentiokat fognak egyesekre sőt egész pártokra, a melyeket ezek magukéinak nem vallanak.

Igaz, intentiókat bajos valakire fogni; intentiókat czáfolni nem mindig helyes; de vannak egyének, a kiknek multjok oly világott vet jelenökre, (*Élénk helyeslés a középen*) hogy bármily szép szavakban burkolják is intentióikat, azok kihatnak a felszinre. *(Helyeslés a középen)* Ha én hozzám egy ismert pazarló, eladosodott egyén jön kölcsönért, vagy jön egy ismert fukar, uzsorás és nekem pénzt kinál: bizonyára a legszebb szavakban igérik meg az egyik azt, hogy pontossan fogja fizetni nemcsak a kamatokat, hanem a tőkét is, a másik untig azt fogja mondani, hogy olcsóbban pénzekhez ezuttal jutni nem fogok; szóval mind kettő azt fogja állitani, hogy javamat kivánják előmozditani; *(Tetszés a középen)* de szép szavaikkal az óvatos embert nem fogják megcsalni. Az egyiknek multja tanuskodik arról, hogy a lehető legnagyobb kamatot kivánja; a másik pedig csak a pénzt megkaphassa: a visszafizetésről többé szólani nem fog. Igy, ha valakinek politikai multja arról tanuskodik, hogy eszének teljes erejével, tollal, szóval mindig a magyar állam azon fogalma ellen, küzdött, mely a mi sajátunk: bocsásson meg, ha nem hiszek szavainak és azt felelem rá: „timeo Danaos et dona ferentes.“ *(Élénk tetszés.)*

T. barátom Ürményi azzal vádolja a kormányt és általa bennünket, hogy mi az adófelemeléssel szépen hallgattunk a választások előtt, azután pedig nagyobb mérvben léptünk azzal elő. Nem áll; valamint hivatkozva azon czáfoló

Digitized by Google

beszédre megmondta a ministerelnök ur, hogy senki sem nyilatkozott az adó felemelés ellen, ugy a pénzügyminister ur is exposéjában kifejezte, hogy nagyobb és ujabb áldozatok nélkül pusztán takarékosság által nem remélheti pénzügyi helyzetünk javulását. És mi képviselők, — legalább magamról állithatom, — választóimnak egyenesen megmondtam, hogy készek legyenek ujabb áldozatokra; törekedni fogunk azokat minél kiméletesebb formában eszközölni; de hogy ujabb áldozatok nélkül ki nem bontakozunk pénzügyi bajainkból: azt világosan kifejeztem. (*Élénk fölkiáltások a középen. Mindnyájan*)

Végezte Ürményi t. barátom beszédét egy gyönyörü classikus mondattal, melyet csak azért idézek, hogy helyesen jelenjen meg a lapokban, „Prout felicitatis est: posse quae velis, ita magnitudinis: velle, quantum possis.“

Igazsága van t. barátomnak. Ha ezen aranyszabályt 1867. óta szemünk előtt tartottuk volna, és soha sem akartunk volna többet, mint a mennyit birunk: a jelen zavarba nem jöttünk volna; de én kérem t. barátomat, alkalmazza ezen mondatot saját terveire: nem fog-e megütközve tünödni a fölött, hogy bizony akar némelyeket, melyeket nem birunk, és némelyeket talán birnánk, melyeket ő nem akar. (*Élénk tetszés a középen.*)

Miután ezeket röviden mintegy pontozva megemlitém, át megyek szándékolt előadásomra, és azt én is egy deák idézettel kezdem: „Curae magnae loquuntur, ingentes tacent.“ Tanusitja e mondatnak igazságát azon levert hangulat, mely országszerte uralkodik, az a néma hallgatagság, a mely mintegy elcsüggedve várja az eseményeket, a mint azok előttünk elvonulnak, és a jövőt, a mint annak épen bekövetkezni kell.

Ne tagadjuk, t. ház, e csüggedés visszahat reánk képviselőkre is, kiknek állásunk, küldetésünk és feladatunknál fogva nem szabad csüggedni a legnagyobb bajok közepette sem, szembe kell azokkal néznünk és azoknak orvoslásáról gondoskodnunk; de ne tagadjuk, visszahat ránk e csüggeteg hangulat és a legjobban kidolgozott beszéd, a legszebben elmondott szónoklat, ha csak épen egy indignatiót keltő jelenet nem háborit föl bennünket, különben hidegen hagyja keblünket: mert a hidegen számoló ész ereje uralkodik rajta, a mely tényeket s nem szavakat, nem virágos beszédet vár, (*Élénk hosszas helyeslés.*) és Horaccal, mint ezt már egy alkalommal idéztem, azt zugja fülünkbe: rem facias, rem. Tényt, mentő tényeket követel. (*Helyeslés és tetszés a középen.*)

Ilyen hangulat nyomása alatt, természetesnek fogja találni a t. ház, ha hosszu szónoklattal nem fogom rabolni idejét, nem akarván egy perczel is kelletén tul késleltetni az actiónak megkezdését. Röviden pongyolán, keresetlen szavakkal akarom indokolni szavazatomat, melyet adandok a költségvetésre nézve. (*Halljuk! Halljuk!*)

Elfogadom a költségvetést átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául ugy, mint a pénzügyi bizottság módositotta, azért: mert benne találom azon kellékeket, melyeket ez idő szerint egy budgettől követelek; mert megfelel azon feltételeknek, melyekhez a mult országgyülés alkalmával helyeslő szavazatomat kötöttem.

Elseje a feltételeknek a takarékosság. A takarékosság terén a kormány nevezetes haladást tett. 8 millió forint megtakaritást eszközölt és mutat ki a költségvetésben, azon 8 millión felül, melyet a mult kormány által beadott költségvetésből, a pénzügyi bizottság már törölt. Nevezetes haladás. Nem akarom ezzel mondani, hogy a végletekig ment. De ha nem ment: igazolni tudja ezt először a fenálló törvényekkel, melyeket megváltoztatni, módositani s némileg abrogálni is kell azért, hogy nagyobb megtakaritás legyen eszközölhető. Igazolni tudja a humanismus követelményével, mely nem engedi, hogy a magán érdekek épen semmibe se vétessenek; nem engedi, hogy száz és száz családot minden idő engedése nélkül büntetlenül egyszerre kidobjon az utczára, hogy oly embereket, oly családfőket, rögtön megfosszon hivatalos állásuktól, melyre bona fide léptek s kik eléggé sujtva vannak azon krizis által, mely őket az ismert pályáról le és egy másikra szoritja és ennek nehézségeivel megküzdeni kényszeriti (*Hosszas élénk helyeslés.*) Igazolja végre azzal, hogy a nagyobbszerü megtakaritasok, a rendszernek minden oldalról hangoztatott, gyökeres változtatása által eszközölhetők csak, mit egyszerre megtenni nem lehet.

Ámde t. ház az igy elérhető megtakaritás sem elegendő, sem rögtöni segélyt nem nyujthat. Pedig mint már emliteni szerencsém volt, nekünk rögtöni födözetre van szükségünk: mert a deficitek beállanak január elsején. Ezeknek fedezéséről kell gondoskodni. Nem marad tehát egyéb hátra, mint más források után látni, olyanok után, melyek rögtön nyujtanak segélyt.

Tudom én t. ház, majdnem minden szónok elmondotta, minő sulyosak az az adóterhek Magyarországban, s hogy ezeket emelni vajmi-vajmi nehéz feladat.

Tudja ezt a t. kormány is. S ha mégis ezen, mondhatnám minden kormányra nézve legnépszerütlenebb módhoz folyamodott, tette ezt a szükség parancs szavánál fogva, tette az imperiosa necessitas kényszerének nyomása alatt. (*Tetszés.*)

Méltánylom én a t. ellenzék aggodalmait. Sokkal nagyobbra becsülöm általam régebben ismert tagjainak hazafias buzgoságát, hogy sem jelen politikai eljárásukat a hajdani régi „nemadózunk“ kortes politikával ugyanazonositani, vagy összehasonlitani akarnám, vagy csak en-

Digitized by Google

gedném is. Vissza utasitom ezen rágalmat. Ha nem épen azon őszinteséggel, melyel becsülésemet irányukban itt és bárhol, most és bármikor kifejezni soha sem fogok vonakodni, épen azon őszinteséggel mondom; hogy tévednek. Tévednek az irányban, az eszközökben, melyben s melyekkel bajainkon segiteni nem képesek; tévednek azon modorban, melylyel a kormányt vádolva, vádjaikkal gyanusitva, gyanusitásaikkal gyengitik. *(Élénk helyeslés a középen.)* Pedig az ilyen nehéz körülmények közt erős kormányra van szükségünk.

A t. ellenzék tagjai a történelmet nálam sokkal jobban ismerik; s azért jól tudhatjuk, hogy a nagy, alkotmányos nemzeteknek historiájában találhatók magasztos momentumok, a mikor a pártok különbsége megszünt egy nagyobb esemény követelménye előtt. Csak méltóztassanak Angliát tekinteni hol a nagy franczia forradalom után bekövetkezett hosszu háboru alatt megszünt a pártviszály és hol a pártok egy nagy férfi körül sorakoztak, mig a Napoleoni nagy harcz kivivatott. Vagy nézzük az ujabb eseményeket. Németországban a pártok lelkesülve az egységnek nagy eszméje által, sorakoztak azon férfiu körül, ki ellen csak előbb ellenszenvvel viseltettek s leküzdötték a pártszenvedélyt, hogy egy nagy czélt elérjenek. Vagy nézzük továbbá Franciaországot az utolsó szerencsétlen catastropha után. Addig, mig a commune forradalmat le nem győzték, mig a hadi sarczot le nem fizették: addig az ősz Thiers körül seregeltek pártkülönbség nélkül,

Ugyan kérdem: ami nehéz kriticus helyzetünkben ellenkezett volna-e az ellenzéknek általam igen becsült hazafiságával, ha várakozva, jelezve, de nem görditve nehézségeket jóakarattal bevárták volna a kormány müködését? Azt gondolom, hogy: nem, annál inkább nem; mert azon eszközök, melyeket ők nekünk ajánlanak, e pillanatban segélyt nyujtani nem képesek. *(Igaz a középen.)*

Nem szerencsésebb azon érvelés, hogy az adókat hiába vetjük ki: mert azok nem fognak befolyni. Lehet! Ha az Isten haragos keze nem szünik meg ez országot tovább is sujtani, ha a climaticus viszonyok ily permanenseknek maradnak; ha terméstink soha sem lesz, és ha végre az ég ránk szakad: természetes, hogy elveszünk; *(Élénk tetszés a középen)* de nem hiszem, hogy ábrándos reményt táplálok, midőn azt mondom, hogy a hét sovány esztendő után mi is számithatunk jobb évekre, legalább normalis állapotokra és akkor a multról a jelenre következtetve be fognak folyni az adók, a mint befolytak 1867-ben nemcsak a kivetett adók, hanem bejött a hátraléknak nagy része is.

Egyébiránt Péchy Manó t. képviselőtársam tegnap felszámitotta, hogy a földmüvelés eddigi adójának 10%-ját fogja fizetni, vagyis 100 forint helyett 110 frt, 1000 helyett 1100 frt. követeltetik tőle. No már t. ház! az az ember, a ki 100 frt. adó miatt nem bukott el: az 110 frt. miatt sem fog elbukni; és a ki 1000 frt. mellett nem bukott meg; 1100 frt. mellett sem fog elbukni, vagy a ki 110 frt. mellett elbukik, az elbukott volna 100 frt. mellett is. *(Igaz! Ugy van a középen.)* Szomoru jelenségei vannak e hazában a bukásoknak, a tönkre menéseknek; de ne keressük ennek okát az adóban. Az első a szerencsétlen évek, a másik a még szerencsétlenebb pénzügyi viszonyok, melyek azonban nem csupán minket, hanem egész Európát sujtják; harmadszor, — fájdalom, de be kell vallanunk, — hogy nem tudunk a takarékossághoz hozzá szokni és nem tudjuk a megszokott kényelmet elhagyni, pedig előbb utóbb hozzá kell törődnünk. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Nem szerencsésebb azon érvelés, melyet az ellenzéknek egyik t. szónoka felhozott, hogy az adó ezen neme különösen a magyar fajt fogja sujtani. Elfogadva, hogy ez adó különösen a földmivelő népre nehezedik, a mi magában véve nem áll, de tegyük föl, hogy a szántóvető embert fogja leginkább terhelni kérdem: Bánátban Magyarország e hires éléskamarájában, fájdalom, de ugyebár alig egy tized része a lakosságnak magyar ajku. Bácskában, ezen másik nagy termő házában hazánknak, a lakosságnak felénél több nem magyar ajku. A dunántul Sopronban, Vasban, Baranyában, Tolnában, a Tiszántul Biharban, Aradban, Szathmárban mind földmivelő nép lakik; de a lakóknak jelentékeny része nem magyar.

Ha t. szónok ur nem lenne oly higgadt s hideg számoló észszel nem állitotta volna össze s mondta volna végig beszédét: azt mondanám, hogy a vita hevességében csuszott ki ezen állitása; de ezt ő irányában mondani rágalom lenne. Azt kell tehát állitanom, hogy saját érvei gyengesége érzetében sensationalis argumentumhoz folyamodott, *(Tetszés a középen)* a melylyel megpenditett oly hurokat, melyek természetesen minden magyar ember kebelében viszhangoznak. *(Helyeslés)*

Igy folytathatnám tovább a polemiát, ha ez volna czélom. De nekem nem ez a czélom. Felfogom tehát beszédem fonalát ott, hol elhagytam. *(Halljuk.)*

A második föltétel, a melyhez helyeslő szavazatomat kötöttem: az volt, hogy ha már nem lehet takarékoskodás utján, ha nem lehet más módon rögtön segiteni a bajon és hiányainkat fedezni: akkor forduljunk ugyan és appelláljunk a nép áldozatkészségéhez; de ugy és oly mérvben, hogy ez az óhajtott czélhoz el is vezessen, az az: hogy az egyensuly háztartásunkban helyreállittassék.

Digitized by Google

Én t. ház a pénzügyi bizottság tárgyalásai alatt áttanulmányoztam a jelen költségvetést, figyelemmel kisértem a minister exposéját, melyet az a bizottságban is tartott s mely a hirlapok utján a közönségnek tudomására is jutott. De mindezeknél inkább összehasonlitottam azt a 9-es albizottság javaslatával és ezen összehasonlitás azt mutatta nekem, hogy a kormány 1876-ban a rendes költségvetésben tulhaladta, a rendkivüliben megközelitette azon összegeket, melyeket a 9-es bizottság 1876-ra megállapitott, s igy mint ő is mondja: 1878-ban oly költségvetést remél beterjeszthetni, mely a kiadások és bevételek közt sulyegyent fog tartani.

Ez a második föltétel, a mely mellett a költségvetést elfogadom.

S itt befejezhetném beszédemet, ha csak szavazatom igazolásáról lenne szó. De t. ház mondattak e hosszas vita alkalmával némelyek által oly dolgok, melyeket nézetem szerint nem szabad minden észrevétel nélkül hagyni. *(Halljuk!)*

Mind a tuloldal, mind ezen oldalról az állittatott fel, „emelje tehát a kormány előbb az adóképességet, mintsem hogy több adót követel tőlünk;“ sőt veterán barátom, Ragályi Ferdinánd egyenesen azt mondá: „mindnyájan adófizetők vagyunk: kérdezem, kinek és hol tett a kormány valamit az adóképesség fokozására?“

Teljes feleletlel szolgálok: Gömörmegyében, a hol három vasutat épitett. *(Élénk hosszas tetszés a középen.)* Az ország minden részeiben, a hol vasutakat, kőutakat, csatornákat épitett, népiskolákat és gazdasági intézeteket állitott fel s ez által szellemi és anyagi eszközöket nyujtott a népnek, hogy keresetét fokozza. *(Élénk hosszas éljenzés a középen.)* Egy zempléni gazdától hallottam, hogy mig a kassa-oderbergi vasut nem volt készen, 40—60 sőt 80 krral olcsóbban adták el a buza mérejét, mint Pesten; most annak ára rendesen magasabb mint a milyen Pesten. S igy van ez mindenütt. *(Igaz! a középen.)* De mi felhasználjuk a nagyobb jövedelmet, a nélkül, hogy takarékossági előrelátásból annak legalább egy részét félretennők.

Tett a kormány sokat, s épen mivel talán többet tett, a mint tenni kellett: most azokhoz fordul, kiknek érdekében cselekedett, hogy a kamatoknak egy részét legalább segitsék pótolni. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Ugyancsak Ragályi t. barátom mondott még egyet, a mi voltaképen épen nem tartozik a költségvetéshez; de mert e teremben hangzott el: ösztönözve érzem magamat állitását helyreigazitani. *(Helyeslés.)* Ő azt mondta: Ausztria egy geographiai fogalom.

Ne ragaszkodjék — kérem — t. barátom ezen állitáshoz; mert ha ragaszkodik: félek hogy nem fog válaszolni tudni azoknak, kik a magyar állam ellenségei és szintén azt mondják, hogy Magyarország is geographiai fogalom. *(Helyeslés a középen.)* Ausztriában vannak külön faju nemzetiségek, Magyarországban is vannak ilyenek; Ausztriában van egy ország, mely régi történeti jogaira hivatkozik, a magyar korona országai közt is van ilyen. De azért mind Ausztria, mind Magyarország nem geographiai fogalom; hanem százados történelmi fejlődésnek oly eredménye, mely mindegyikben egy államegységet képez, *(Élénk helyeslés a középen)* egy oly államegységet, mely sokban egymásra van utalva. — Vagy azt hiszi t. barátom és azt hiszik elvtársai, hogy azon dicső őseink, kik Magyarország függetlenségeért majdnem egy századon át fegyverben álltak, a bécsi és linczi békekötésben azért egyeztek ki: mert hazájukat elárulták? *(Élénk helyeslés a középen).* Vagy azt hiszi, hogy azok a kik később a szathmári békét kötötték: hazájukat eladták? *(Igen, a szélső baloldalon; élénk ellenmondás a középen)* vagy azok, kik az igazolt legujabbi önvédelmi harcz után Ausztriával a kiegyezést szükségesnek tartották: ezt egyéni nézetből kiindulva tették? Nem! postulátuma volt ez, exigentiája helyzetünknek.

„Octingentorum annorum serie compages haec coaluit, neque sine exitio convellentium divelli poterit.“ Ezt mondta Tacitus Romáról és én azt mondom, hogy három és fél századom át szövödött ez állapot és ez azoknak, kik ezt elrontják: csak vesztével végződhetik. *(Élénk helyeslés a középen! Felkiáltás a szélső balfelől Fájdalom!)* Én nem vagyok a sensatió embere és azért most nem vitatom: vajon fájdalom-e vagy sem; én a rideg valósággal, az exigentiákkal, számolok. *(Élénk helyeslés a középen!)*

Még egy volna, a mire válaszolnom kellene; de t. ház! arra válaszolni nem tudok. Nincs nálamnál bátortalanabb ember, midőn megtámadni kellene oly valamit, a mit igazságnak tartok. A tuloldalon ép ugy, mint ezen oldalon sokan vádolólag, körünkből többen figyelmeztetőleg állitották, hogy a közös költségek igen nagyok.

Én t. ház! ezt tagadni nem tudom és mert nem tudom tagadni: leteszem fegyveremet és csatlakozom hozzájuk, kérve kérem a kormányt: hivatkozzék e tekintetben a nemzetnek osztatlan érzetére, hivatkozzék az e házban lévők osztatlan meggyőződésére és erőt meritve ezen egységes érzelemből, iparkodjék — ha nem egyszerre, de legalább lassanként — a létező nehézségeket elháritani és arról győzni meg a mérvadó köröket hogy e költségeknek elkerülhetetlenül apasztatniok kell. *(Általános élénk helyeslés.)*

Én nagy bizalommal viseltetem a kormány iránt és hiszem hogy a hazát pillanatnyi bajaiból kifogja emelni, ha őszintén támogatjuk. De csak átmeneti, ideiglenes lesz az eredmény: ha

Digitized by Google

közös költségeink le nem szállittathatnak azon mértékre, a melyen tul sem Magyarország sem Austria azokat meg nem birja. *(Általános helyeslés.)* Ezen óhajtással és ezen kéréssel végzem beszédemet, elfogadván a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk hosszan tartó helyeslés a középen.)*

Zichy Nándor gr. T. ház! *(Halljuk!)* Bocsássanak meg, hogy ha nem frázisok, nem tisztán elméleti igazságok, hanem leginkább concrétszerüen alkalmazott elvek és tények alapján óhajtok a költségvetéshez szólni és mellőzni kivánom mindazt, a mi nemcsak a recriminatió, hanem a kirivó polemia szinét is magán viselné. És hogy ha ezt nem tehetem azon egész terjedelemben, a melyben óhajtanám: azt csak annak legyenek kegyesek tulajdonitani, hogy előttem ezen két téren annyi történt, hogy ezt előadásomba teljesen felölelnem lehetetlen. Azonban beszédem egy különös részét nem képezendi a polemia, hanemha esetenként felelve: előadásom fonalán az egyes tényekhez fogom szőni azt.

Sohasem hallottam azt, hogy midőn költségvetésről van szó, midőn az állam terhei, az adóteher neveléséről van szó: akkor figyelemmel nem kellene lenni azokra, kik ezen adót fizetik, hogy a törvényhozó, a politikus, a nemzetgazda főgondja egyikét ne képezze az: vajon azon adó, mely kivetendő, a nemzetnek jóléte előmozditására, vagy pedig elszegényedése fokozódására fog-e inkább hatni. S azért én annak megfontolását: vajon az egyenes adóknak nevelése jelen körülményeink közt, az egyenes adóknak különben is már tulságos fokra történt emelése után akkor, midőn a nemzetet egymásután mostoha évek sujtották: nem fogja-e kiválólag azon osztályt sujtani, mely a nemzet zömét képezi: ezen aggodalmakat ennek megfontolását én a költségvetés keretén kivülinek nem tekinthetem. *(Helyeslés a szélső jobbról.)*

És kétségkivül a nemzetnek minden tagja, a termelő erőknek minden osztálya egyenlő figyelemre, egyenlő kiméletre méltó. De hogy az államférfi előtt a különböző osztályok jólétének emelkedése vagy csökkenése nem egyenlő nyomatéku, hogy az nem mindegy: vajon a földmüves, akár legyen az nagyobb vagy kisbirtoku, a föld népe és az, melyet az adóknak tulságos terhe által sujtunk, melyet alapjában megrontunk; vagy pedig a kereset és termelés oly ága mely a változó conjuncturák szerint gyorsabban veszt és gyorsabban emelkedik ismét erőre: ezek szerintem oly tekintetek, melyek, ha a mi oldalunkról felemlittettek, ha azon századokon át képződött állami és nemzeti lét érdekében aggodalmakat keltenek bennünk: ugy azt hiszem, ezen aggályok jogositottak. *(Igaz! Ugyvan a szélső jobb felől.)*

Azt méltóztatnak mondani: rem facias et nihil aliud; ezt akarom követni. Azt méltóztatnak mondani, arról van szó, hogy a közel január, február, a közel jövő évnek fedezetéről kell gondoskodni. hogy a jövő év költségvetését kell megállapitani. Hiszen ez az, a miről mi is aggódva gondoskodunk. Minő a kiindulási pont, melyen e részben állunk? azt a pénzügyminister urnak exposéja, a pénzügyi bizottság jelentése és ezen bizottság t. előadója részleteiben még tüzetesebben megismertette.

Kimondhatlanul fájlalom, hogy a pénzügyminister ur nincs jelen; mert nincs bajosabb, mint valaki appreciatiójához szólani, midőn az közvetlenül velünk szemben nem áll.

Én a pénzügyminister urnak előadását sok részben tulhaladottnak vagyok kénytelen tekinteni. Mert azt, hogy a pénzügyi bizottság jelentése, ugyanazon pénzügyi politikát foglalná magában, a melyet a pénzügyminister előadása tárt fel előttünk: azt úgy hiszem, állitani nem lehet; sőt igen sok része a költségvetésnek a financiális operatiónak indokolása épen ezen változott álláspontnál fogva elesik.

A pénzügyminister a költségvetését ugy terjesztette a ház elé, hogy azt ne tekintsük átmenetinek, hanem olyannak, a melynek keretében nagyban és egészben Magyarország jövő pénzügyi helyzetének alapvonásai foglaltatnak. Változhatnak annak egyes részletei: nagy csoportban a szükséglet és fedezet ugy fog állani jövőre, a mint szerinte azon költségvetésben lefektettetett.

A pénzügyi bizottság ellenkezőleg, érvényesitette azon elvet, hogy a megtakaritások szélső határáig még el nem mentünk, hogy azon átalakitások, azon törvények, a melyek a helyzeten segitendők, ezen költségvetésben még pénzügyileg nem érvényesültek. Ez szerintem tökéletesen különböző álláspont.

A pénzügyminister azon exposéjában nagy terveket ad a ház elé. A bankkérdése, a kereskedelmi szerződés, ezek oly kérdések, a melyek közelebbi érdekkel birhatnak; az államadósságok unificatiójának kérdése, szerintem oly kérdés, a mely iránt nézetem szerint helyesen lehet megjegyeznem, hogy az most még az akadémikus dissertatiók terén áll. Oly nagy kérdés az, a melyet a mai pénzügyi helyzetben jelenleg e házban ventilálni czélszerüleg alig lehet. Ott áll a valuta helyreállitásának kérdése, melyet szerintem pénzügyi helyzetünkben, mintegy legközelebb keresztül viendő tervet, oly ridegséggel odadobni, mint azt a pénzügyminister ur tette: szerintem alig lehet. Az igy pénzügyileg jogosulatlan. A valuta helyreállitásának kérdése, nem pusztán pénzügyi kérdés: ez magára a nemzetgazdaságra kihat, ezt tisztán a költségvetés és a kölcsönök keretében keresztül vinni nem lehet. Ez oly elv, oly terv, a melyet ugyanezen költségvetés alkalmával és ugyanazon beszédben felállitani, a melyben azt

Digitized by Google

mondjuk, hogy ezen költségvetés nagyban és egészben, a mi jövő pénzügyi helyzetünknek körvonalozása: szerintem alig lehet.

A pénzügyminister előirányzata szerint egy 8 millióra terjedő hiány mutatkozik a legközelebbi év szükségletében, és ezen hiány fedezése indokából egy 8 millióra terjedő adóemelést hoz javaslatba. A pénzügyi bizottság javaslata szerint sokkal nagyobb hiány az, a melynek eléje nézünk. A mi apreciationk szerint e hiány még a pénzügyi bizottság által előre látottat is meghaladja. Azon indokolás, melyet egy 8 milliónyi adófelemelés a pénzügyi minister ur előadásában talál: a pénzügyi bizottság előterjesztésében nincs meg. Az még inkább elveszti alapjáát, akkor ha megfontoljuk, hogy a hiány nem 8 millióval, hanem ennél sokkal nagyobb összeggel lenne csak pótolható. A ministerelnök ur méltóztatott felemliteni, hogy költségvetést törvényekre és tényekre kell fektetni, nem pedig tervekre és elméletekre, és ebben tökéletesen igaza van. De a jelenlegi költségvetés nagy részben nem tényekre, hanem, apreciatiókra és tervekre van fektetve. Azon 8 milliónyi fedezet, melyet az adóemelés utján akarunk elérni: nem egy létező, hanem csak egy még nem is tárgyalt, még csak meghozandó törvény alapján lesz behozható. Azon fedezetek, melyek e költségvetésbe beállittattak, nem az 1874-iki tényleges zárszámadás szerinti kimutatások, nem a f. év pénztári eredményei alapján, hanem az 1875-iki előirányzat és ideális apreciátiók alapján állittattak fel.

Igenis, én azt mondhatom, hogy a pénzügyi ministernek ugyszólván személyes hitelére épitjük a költségvetés nagy részét. A pénzügyminister biztositja a pénzügyi bizottságot, hogy a költségvetésben felmerülő hiányt a pénztári készletekből fedezni képes leend. Én a pénzügyminister urnak jóhiszeműségét és avatottságát kétségbe vonni nem akarom. Azt méltóztatnak mondani, hogy ne gyanusitsunk, ne vessünk oda oly állításokat, melyek a köznyugalom és bizalom háboritására alkalmasak. Egyesüljünk és egyetértésünk által erősitsük a kormányt. Ámde parlamenti tárgyalás, parlamenti kormány, az igazság leplezetlen felderitése nélkül szerintem nem érvényesülhet, czéltalan és nem életképes.

Ha én azt látom, hogy azon ministerek, kik voltak, midőn az ő volt állásuk megtámadtatik, midőn elveik mellőztetnek és uj elveken állittatik fel a kormány: ismét ezen uj elvek mellett állanak, ezeket védik, mint saját magukéit; midőn ellenök intézett megtámadásoknak ellen nem mondanak (*Helyeslés a szélső balon*) és ezen áldozatok azért hozatnak, hogy mindnyájan szinleg egy pártban egyetértsünk: akkor nem tudom, hogyan fog a parlamenti kormány, hogyan fognak a parlamenti pártok a nézetek és meggyőződések különböző terén képződhetni. (*Helyeslés a szélső jobbon és a szélső balon.*)

Visszatérek beszédem előbbi fonalára. A tényeket elhallgatni nem lehet. Azok nem gyanusitások, nem rágalmak, nem a köznyugalom felháboritására irányzott insinuátiók; tények azok és apreciátiók, melyeket nyugodt lelkiismerettel tárhatunk fel. Mondám, hogy a költségvetés nagy része a pénzügyminister személyes hitelén alapszik; az ő szava hitelére vette fel a pénzügyi bizottság a kölcsön másodikát a hiány fedezésének alapjául. Azt ezen alapon tartja elégségesnek az egyensuly fentartására és a mely a mi oldalunkról feltüntettetett adatok szerint (azaz számadás szerint) mintegy 43 és fél millió frtban megállapitható. Ezen összegek az 1875-iki gyakorlatok által nagyobbrészt ki fognak merittetni, ugy hogy ebből az 1876 diki gyakorlatokra 12 millió és nehány 100,000 frtnál nem fog több fenmaradni. A pénzügyminister ur exposéjában, melyet september 20-dika táján mondott el, mondá, jelenleg nyolcz millióval több a jövedelmünk, mint az 1874-diki gyakorlat szerint ezen időtájban volt. A tárgyalások megujitását követő napon közzé tétettek a pénzkezelés eredményéről a szokásos kimutatások. Ezek szerint kitünt, hogy akkor, midőn a pénzügyminister egy nyolcz millióval nagyobb bevételt jelez: akkor csak öt millió és néhány százezer forinttal több folyt be, mint ez időben 1874-ben, tehát három millióval kevesebb, mint a mennyit a pénzügyminister jelzett.

Én óhajtanám, hogy a pénzügyminister ur appreciatiói, a melyek egy messzebb jövőre kiterjednek, alaposabbak legyenek azoknál, melyekkel a jelen állapotot jelzé.

Én nem hiszem, hogy ezen három millió hiány még ezen évben a letelendő 2—3 hónap alatt befolyjon, kivált ha ezen három hónap alatt azon többletet kell eredményeznie, mely szükséges arra, hogy az 1875-diki évet ugy tudjuk bevégezni, mint azt a pénzügyminister ur előre látja.

Azt méltóztatnak mondani, Magyarországban az egyenes-adók és indirect-adók közti arány az alkotmányos gyakorlat alatt inkább kiegyenlittetett, hogysem az egyenes-adókat tulságosan növeltük volna. Az ilyforma állitás, ha csupán csak elméleti természetü: nagy nyomatékkal nem bir. De épen mivel az egyenes-adóknak emelése a költségvetésnek sarkalatos pontja; mivel épen azon appreciatiók: vajon az adókat czélszerüen és okszerüen nevelni lehet-e vagy nem? főfontosságu kérdés; azért ezen állitásokra kissé reflectálni kénytelen vagyok.

Az egyenes-adók 1868-ban 38.261,000 frtot tettek a zárszámadás szerint, 1876-ra 79.467,000 frttal vannak előirányozva. A fogyasztási adók 1868-ban 13.500,000 frt, 1876-ban 13.400,000 frt

Digitized by Google

egyik téren, midőn egy 50%-os emelkedést lelek fel a direct-adókban, a másik téren csaknem ugyanazon számokkal találkozom. Hogy itt egy helyes aránynak helyreállitását lehetne keresni: az előttem megfoghatatlan.

Azt méltóztatnak mondani, hogy e zárszámadások szerint az indirect-adók növekednek; én pedig azt constatálom, hogy a zárszámadások szerint 1873. és 1874. közt az indirect-adók apadtak és épen azon időszaktól fogva, a midőn nincs zárszámadás, hanem, a midőn ismét a fictió téren haladunk: ujabban ismét emelkedés áll elő. Azonban épen a képzelet országában támpontokat találni, felette nehéz.

A tények valódi appreciatiójának országában az alapot biztosabban feltaláljuk. Méltóztassanak megengedni, Magyarország és a birodalmi tanácsban képviselt országok ugyanazon vámterületet képezik. Mi körülbelül ugyanazon viszonyok közt élünk; és mégis mikép becsüli az osztrák pénzügyminister, a kit pedig a tapasztalatlanság és felületesség vádjával terhelni vajmi nehéz volna: mikép becsüli a helyzetet? 1876-ra indirect-adókban 78 millió 700 ezer frtot irányzott elő, midőn 1875-re 87 millió 500 ezer frtot irányzott elő. Ez körülbelől ugyan az. Az indirect-adókban azonban 60 millió frtról leszállott 59 millióra, ugyanakkor, a mikor mi mind a direct, mind az indirect-adók terén haladást akarunk constatálni. Az osztrák előirányzat azonban nyomban az 1873-iki zárszámadások alapján áll; mig a mi előirányzatunk, nem az 1873. és 1875-iki zárszámadásokon, hanem a mindezeket tulhaladó appreciatiókon épül. Ugyanezt fogják tanusitani a continensnek egyéb előirányzatai is. Ugyanezt mutatja Francziaországnak pénzügyi előirányzata 1876-ra; ugyanez alapon fog állani a Német birodalom előirányzata. És miért? Ez igen természetes, mert a crizis nem egy magyar, egy helybeli tünemény: ez a viszonyoknak, a nemzetgazdászati életnek Európa szerte létező nagy szabásu viszonylatai következménye, a mely ellen akaratunkkal és gyarló eszközeinkkel küzdeni vajmi nehéz. Azon nagyszerü változás, a melyet a vasuti rendszer, a melyet a hajózási közlekedésnek és a melyet a kereskedelemnek ujabb nagy mérvü fejlődése vont maga után: magára Európára nehezedik; a tengeren tuli kereskedésnek tömeges termelésével. Magyarországra a világ piaczon versenyző világ productumai nehezednek, ugy az orosz birodalom fejlődő termelése és kivitele is. Mi többé azon esélyekre, a melyek reánk nézve némely években vajmi szerencsések, örvendetesek voltak és a melyekben mi az európai szükséglet fedezésére nyers termékeinkkel ugy szólván elsők állottunk a piaczon: jelenleg vajmi nehezen számithatunk. És épen minthogy ezen crisis nem magyar, minthogy azon crisis európai crisis: azért a magyar pénzügyministernek, midőn Magyarországban még ezen kivül rosz termés és inséges viszonyok vannak: előirányzatában magasabb tételeket felvenni, mint a minőkre egyebütt jogositva tartják magokat, nem lehet; ha csak a vérmes remények terén való kalandozás vádját nem akarja magára vonni.

Nem zárjuk ki azonban mi álláspontunkból az adóemelésnek lehetségét és szükségét azon esetben: ha az financialiter indokolt, ha azt helyes politikával támogatni, ha annak gyakorlati eredményét előre látni lehet. A pénzügyminister ur exposéja még közelebb áll ilyszerü felfogáshoz, legalább az abstractiok terén; mert azt mondja; 8 millió hiány van, én azt egészen birom fedezni, én 8 millióval emelem az adót, és segitettem a bajon. Az ő apreciatioja szerint marad még egy más, több milliónyi hiány az egyensulyban, mely azonban nem maradandó, mely a közösügyi kiadások, ágyubeszerzések költségeit teszik, mely az ő kölcsönére szükséges 2 millió, melyet a catasteri 2 millióból combinálhatni. Ezek mind oly költségek, melyeket csakugyan maradandóknak jelezni nem lehet, és ha igy állana a helyzet: ugy az elhatározott erőfeszitést, az adónak rövid időre való emelését némileg indokoltnak lehetne mondani. De hogy ha azt látom, a pénzügyi bizottság jelentéséből, hogy 8 millióval emeltetik az adó, s azért mégis egy más 8 millió deficit áll előttünk, mely több lesz bizonyosan 12 milliónál, a mely nem csak a jelen esetben, hanem a legközelebbi években is föl fog merülni, és minden évben kölcsön utján lesz csak fedezhető: akkor az adóemelés által az egyensuly helyre nem állittatik, akkor a helyzet nem olyan, hogy adóemelés által orvosolható lenne; akkor más uton kell annak orvoslását keresnünk; mert ezen már el nem érhető.

Körülbelül 60 millió forint az, a mit 1875-ben és 1876-ban kézpénzben költünk el, és ezen helyzettel szemben azt akarjuk elhitetni magunkkal, hogy a pénzügyi egyensuly 8 millió adóemeléssel helyreállitható.

Ám de kérdem: vajon hogyan áll azon pénzügyi politikának magából a helyzetből való indokoltsága. És itt nem tekinthetem egyedül a magyar pénzügyi politikát; hanem összeköttetésben kell tekintenem azon politikával, mely általán Magyarországban a birodalmi tanácsban képviselt országokra való tekintettel is nemzetgazdászati fejlődésünk exigentiai szerint követendő.

Igen is a pénzügyi kérdésnek egy nagy része nem itt fekszik; hanem fekszik azon alkudozásokban, melyek jelenleg Bécsben folytattatnak.

A mi pénzügyi és adópolitikánknak appreciatiója nagy részben azon kiindulási ponttól függ, a mely ezen alkudozásokban elfogadtatik.

Digitized by Google

Az igen t. ministerelnök ur már ezen év második havában február 3-ikán mondott beszédében jelezte ezen helyzetet. És szerintem is azon kérdések elintézésében, melyek a vámszövetség, melyek a Magyarország és a birodalmi tanácsban képviselt országok közti viszonyok kiigazitására folynak: financialis helyzetünknek egy hathatós és nem kis horderejü tényezőjét látom. Én azt hiszem, hogy nem a monarchiában létező érdekekkel ellentétben, nem egyik vagy másik félnek kárára vagy rovására, hanem inkább a kölcsönös érdekek maradandó egyesitése, és kiegyeztetése utján keresendő azon elv, mely financialis bajainkat ez uton orvosolhatná. Hogy a ministerelnök ur, s az ő ministeriuma e részben segéd eszközöket lát: azt kétségbe vonni nem lehet. Én ugyan egy kissé csodálnám, ha jelenleg is azon a téren állana, melyen február 3-án állott. És én e részben az előttem szólott igen t. szabadelvü párti szónoknak nyilatkozatát nem fogadhatom el. Szerintem a ministerelnök ur, midőn mint ministerelnök a házba lépett, elég határozottan és helyesen jelzé azon álláspontot, melyet a vám és kereskedelmi szerződés irányában elfoglalt; valamint azt is, melyet a bankkérdésben követni kiván. E nyilatkozatnak szerintem határozott értelme az, hogy a ministerium a vámterületi egység elvét elfogadja. Nem fogadja el absolute; de elfogadja ugy, mint azt politikailag és józanul elfogadni lehet. Ha én valamely elvet elfogadok: nem mondom azt, hogy tüskön bokron keresztül kövétem. Azonban ebből még nem következtetem, hogy a ministerium azon magaslaton áll, s azon irányban itéli meg a helyzetet, melyben én azt megitélendőnek tartom; nem következtethetem akkor, midőn kissé naiv módon itélt ezek fölött február 3-án, azt mondván, hogy czélja az indirect adókra nézve Magyarországnak oly álláspontot szerezni, melyben az indirect adókra nézve pénzügyi szükségletének igényei szerint intézkedhessék. *(Ellenmondás a középről.)* E czél, melyet ily határozott alakban méltóztatott kifejezni, ugy hiszem ma nem áll; mert az szerintem direct ellenmondásban van azon állásponttal, melyet jelenleg elfogadni méltóztatik.

Én is óhajtom a vámterület egységét. Szükségesnek tartom azt financziális és politikai szempontból. De ha ezt elfogadom: adózási rendszerünket ugy kell berendeznünk, hogy ezzel ellentétbe ne jöjjünk. Azt méltóztatnak-e hinni, hogy ha mi, kivált a kataster reformja után nagyobb egyenes adót fogunk viselhetni, mint a birodalmi tanácsba képviselt országok, hogy ha a mi házadónk Bécs és Triest házadójának levonásával akkora lesz, vagy nagyobb, mint azon osztrák házbér adó, melyet a birodalmi tanácsban képviselt országok mind együtt fizetnek, hogyha a mi jövedelmi adónk már most is akkora, mint azoké, a 8 millió frt levonásával; ha azt hiszik, hogy nagyobb adózás mellett egyenlő alapon versenyezhetünk, hogy akkor tőke, ipar, vállalkozás fog találkozni, mely Magyarországon akarjon vállalkozni, rosz utak, rosz közigazgatás, hiányos igazságszolgáltatás, éretlen és fejletlen viszonyok között és sokkal nagyobb adóteher alatt, mint ott: akkor én ezt oly illusiónak vagyok kénytelen tekinteni, mint a milyen illusorius azon fedezet, melyet a jelen költségvetés felmutat. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Magyarországnak erős, erélyes, egy a helyzetet ösmerő és nem a képzeletek terén kalandozó kormányra van szüksége, oly kormányra, mely már a kezdetben tudja, hogy mit akar, és azután gyakorlott és ügyes kézzel keresztül is tudja azt vinni.

Én azon pénzügyi politikát, mely ezen költségvetési javaslatba van lefektetve: nem tartom helyesnek. Én abban az 1876. évre egy decouvert látok, melyet 4 vagy 5 millióban már most is jelezhetni. — Én azt látom, hogy a pénzügyi bizottság még azt is, a mi ezen költségvetést viabilissá tehette, kihuzta belőle. Nekünk pedig azon kölcsönre a közel jövőben szükségünk lesz.

Én azt látom, hogy 8 millió forintnyi uj direct adót tulságos megterheltetésünk nélkül kivetni nem lehet, nem lehet akkor, midőn a pénztári kezelés eredménye szerint 11 millió forint már a lefolyt háromnegyed év alatt be nem folyt. Én azt látom, hogy e részben a jövő pénzügyi helyzetre nézve sem lehetünk megnyugodva. — Én azt látom, hogy ezen költségvetési tervezet sem a jelenre nézve megnyugtatónak, sem a jövőre nézve irányadónak nem tekinthető.

Azt méltóztatnak mondani, hogy mi programmokat követelünk: Nincs már szükségünk programmra: tények feküsznek előttünk. Tény, hogy ugy apreciálták önök a financziális helyzetet, hogy még alig tárgyaljuk a költségvetést és már is ellentmondanak önöknek a tények, s az máris elveszti alapját. Hogy foganatositják az adóreformokat? 2 millió forintot költenek a catasteri munkálatokra, hogy a jövő évben egy milliót vegyenek be, és e mellett még egy évet vesztenek azon nagy czél elérése tekintetében, hogy a direct adók kivetésébe helyesebb arány hozassék.

Hogy fogják fel önök azon közlekedési reformot, a melyről már annyit szóltak? A pénzügyminister ur maga is hangoztatja, hogy a vasutak csoportositása nélkül helyes közlekedési viszonyok és e részben pénzügyi bajaink orvoslása nem remélhető. Önök a mult országgyülés utolsó napján egy törvényjavaslatot hoztak be, és azt erőnek erejével keresztülvitték egy vasuti kölcsön fölvehetése érdekében. Ezt mulhatlanul szükségesnek tartották és ennek alapján vélték a vasutak csoportositását elérhetni és ezen tervök-

Digitized by Google

ből mi lett? Az, hogy azon alapokon és azon irányban, melyben ezen czélt elérni reménylették: a czél nem volt elérhető, és hogy annyi hónapot vesztettünk, a mennyi ezen törvény alkotása és a jelen idő közt, valamint azon idő közt fekszik, midőn önök ujabb tervvel fognak fellépni.

Részemről a mi álláspontunkat egy irányban akarom jelezni s ez az, hogy mi a pénzügyi bizottság által eddig beterjesztett költségvetési javaslatot a tárgyalás alapjául el nem fogadjuk, hogy azon pénzügyi politikát, azon elvet, azon irányt, mely ebben le van fektetve: a tárgyalás alapját képezhetőnek, helyesnek, indokoltnak nem látjuk. Tárgyaltatni fognak a költségvetés egyes tételei; mi azok tárgyalásába bele fogunk menni és meg fogjuk látni: vajjon ezen uton orvosolható-e a baj, mely az elvben magában rejlik. A baj maga nem lesz orvosolható, egyes javitások lesznek keresztülvihetők. A kár, a mely a mi pénzügyi helyzetünk helytelen appreciátiójából ered, a mi erélyes reformpolitika elmulasztásából háramlik mi ránk: azt a költségvetést egyes tételei módositása által helyreigazitani nem lehet.

Eléggé fárasztottam a t. ház türelmét, méltóztassék megbocsátani, én csak a tárgy érdekében szólottam, személyt megtámadni, személyt bántani nem akarok. (*Helyeslés a jobb oldalon.*)

Elnök: Ismételve szóba hozatván a pénzügyminister ur távolléte, kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy vett értesités folytán a pénzügyminister ur betegsége következtében határozott orvosi tilalom által gátoltatott abban, hogy a mai gyülésben megjelenhessen. Egyébiránt reményli, hogy a jövő ülésben már meg fog jelenhetni. (*Helyeslés.*)

Csernátony Lajos: Az előttem szólott t. képviselő urnak egy, parlamentális szempontból nagyon hasznos speciálitása van: nem hisz a pénzügyministereknek. Ezt bebizonyitotta a mult országgyüléseken többé-kevésbbé minden pénzügyminister irányában, s nem is mondom, hogy mindig tévedt. Épen ezen speciális tulajdonságánál fogva nem hisz tehát a jelenlegi pénzügyministernek sem, nem hisz a pénzügyministeri számitásoknak sem; ámbár, s ez ugy látszik, kivételt képez a t. képviselő urnak speciális tulajdonságában, — a pénzügyminister, és annak szakképzettsége, alapossága és tapintata iránt mindjárt bizalommal viseltetik: mihelyt az — osztrák pénzügyminister (*Derültség*), a kit ma is kidicsért. Igen természetes tehát, hogy mihelyt valaki előlegesen nem viseltetik bizalommal semmi számitás iránt, mely a pénzügyminister részéről jöhet: nem szavazhatja meg a jelen pénzügyministernek költségvetését.

Kivánatos volna egyébiránt, hogy a t. képviselő urnak ezen egészséges bizalmatlanságát kiegészitené legalább az, hogy az ő számitásai iránt volna valaki bizalommal; de azt tartom, hogy ez neki sem a mult, sem a jelen országgyülésen nem sikerült és alig fog sikerülni. (*Mozgás a jobb oldalon.*)

A t. képviselő urnak beszédében egyes polemicus észrevételek voltak. Különösen kettőnek értelme ilyen, — hogyha nem helyesen fogtam fel, helyre igazitható, Az elsőnek értelme az volt, hogy soha sem hallotta, hogy adókivetésnél, uj adók behozatalánál, az adózók osztályainak képessége tekintetbe vétessék. Ezt én se hallottam, egyszerüen azért: mert senki sem állitotta. A t. képviselő ur ezen állitást felemlitette a nélkül, hogy ezt valakitől hallotta volna; mert szükség volt megvédeni egy másik állitását, mely különösen a magyar népet mondotta sujtottnak ezen uj adóval. Ez magyarázata azon állitásának, hogy ő olyant soha sem hallott. De nem is állitotta senki, hogy az adózóknak adéképessége, még bizonyos osztályoknál is, melyek azon uj adók által sujtatni fognak, ne tekintessék; hanem mint védelmet egy előbbi állitása mellett, igenis elfogadom.

Egyébiránt engedtessék meg nekem egy figyelmeztetés a t. jobboldali ellenzékhez. Bizonyos osztályokról és a magyar adófizető osztályok sujtatásáról beszélni nem conservativ dolog. Méltóztassanak jól meggondolni annak horderejét, midőn önök ily állitásokkal jönnek elő: mert ennek igen fontos és nehéz következményei lehetnek az emberek elméjének és gondolkozásának kifejlesztésére más osztályoknál. (*Helyeslés a középen.*)

A t. képviselő ur legérdekesebben beszélt, midőn a vámszerződésről szólt; mert itt világosan egyetért a kormány eljárásával. De ezt nem akarta elismerni; hanem bizonyos ellenzéki fordulatot akart adni elismerésének s ez által jött azon zavarba, a melyből én részemről megvallom: nem tudom kivenni, hogy tulajdonkép miféle eljárás ez. Mert nagyon erös szavakkal helyeseli azt, a mit a kormány a vámszövetségre vonatkozólag tesz; de utólagosan még sem helyeslé. A kettő közt, hogy mit akart mondani: az valóban — előttem legalább — érthetetlen.

Én t. ház! ezen rövid észrevételeket az előttem szólott képviselő ur beszédére azon parlamentalis szokásnál fogva tettem, mely szerint a megelőző szónok beszédére az utána következő reflectálni tartozik. Most legyen szabad nekem néhány észrevételt koczkáztatni részemről is ezen vitában.

Sok oldalról, mind a jobb oldali mint baloldali ellenzék részéről, elmondottak itt bizonyos történeti dolgokat, ezen kormány keletkeztéről, a pártok fusiojáról és bizonyos constitutionális kérdésekről. Én is bátor vagyok tehát erre nézve némi rectificatióval szolgálni, miután azon történet, melyet többen előadtak: nem egészen élethü,

Digitized by Google

Azért teszem pedig ezt, mert szerintem a két nagy párt egyesüléséből eredett kormánynak létoka képezi a helyzetnek egyik kulcsát.

Miért jött létre t. ház! a két nagy párt közti egyesülés? Létre jött a mult országgyülés végén azért: mert mind a volt Deákpártban, mind a volt balközépben sokan voltak, a kik érezték, hogy az országnak pénzügyi helyzete mind rosszabbá és rosszabbá válik: hogyha vállvetve nem egyesül az országnak minden hű fia ezen állapot megszüntetésére, a pénzügyi bajok tovább fejlődésének megakadályozására és az orvosszerek előterjesztésére, melyek nélkül nagy veszedelem érheti államiéletünket, nemzetiségünket. Ezen okból történt a pártok egyesülése; mert különben valószinüleg nem történt volna; az ország jó állapotában nem lett volna még oly égető szükség; ámbár politikai okokból még talán akkor is szükséges lett volna, továbbá monarchia másik államával rendezendő nagy kérdések és a mindig rosszabuló anyagi, pénzügyi helyzetünk hozta létre a mult országgyülés végén az egyesülést az országos pártok közt; s az azon országgyülési pártok közt létrejött fusiónak kifolyása a szabadelvü kormány, mely azóta van.

És t. ház! mit mondott erre az ország az általános választások által, azon általános választások által, melyek vesztegetéstől *(Közbeszolások a szélsőbal felől. Nem áll!)* és erőszaktól tiszták voltak. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* A mi nem azt teszi, hogy itt-ott egy-két helyen. az önök részéről vagy a mi részünkről ne történt volna visszaélés; mert a mig emberek vannak: mindig lesznek visszaélések, oly nagy tömegeknél; de a választásokat és a kormányt illetőleg semmiféle erőszak, semmiféle vesztegetés nem történt. A választások szabadok, tiszták voltak. És mi ezen választások eredménye és itélete?

Ezen választások eredménye és itélete itt látható e házban. Ezen az oldalon *(a szélső balra mutat)* vannak harminczan, a másikon *(a szélső jobbra mutat)* vannak harminczan. És mit bizonyit az általános választások ezen eredménye, hogyan magyarázható az? Tán az ország nem tartja azon t. képviselőket és pártjukat oly hazafiaknak, mint minket? Ez senkinek eszébe nem jut. Épen oly hazafiaknak tartja a függetlenségi és 1848-as hazafiakat az egész ország, mint tart minket, a kik tömegesen vagyunk itt. És ezen alkalommal még azt is megjegyzem, hogy az ország, a mely igy itélt, daczára annak, hogy önöket, és pártjukat a haza épen oly hű fiainak tartja, mint minket, meg vagyok győződve arról, hogy az ország nem tartja még befejezettnek a fusiót, ahhoz a szabadelvü párthoz, mely a volt deákpárt és a volt balközép tagjaiból áll; önök is hozzá fognak tartozni előbb utóbb. *(Ellenmondások a szélső balon. Egy hang: Olyan nincs! Derültség! Ragályi Nándor: Majd ha a mi politikánkat fogják elfogadni.)*

Vagy tán azt magyarázzuk ki az általános választásokból, hogy mi, a kik tulnyomó többségben vagyunk itt az ország akaratából, kevesebb, alacsonyabb szinvonalra tesszük polgártársaink, hazánk jövőjének érdekét, mint azon kis fraktió, a melyeket kivülünk az ország ideküldött. Mert ha mi nem épen oly magasra tennök azt, mint akárki önök közül, és ily számban lévén az országban, következőleg az országban óriásilag tulnyomó többségének kifolyása: ugyan önök, egy maroknyi képviselet mit tehetnének Magyarország jövőjéért? Mi épen oly magasra tesszük Magyarország jövőjét, mint önök, és önök nem képzelhetnek magasabb és diszesebb jövőt a nemzetnek, mint mi. *(Helyeslés a középen.)* Következőleg az általános választások eredményét nem az első positió alapján lehet és kell kimagyarázni; hanem az egyedüli magyarázat az, hogy az ország azon politikát, a melyet önök helyesnek, üdvösnek tartanak: az ország rosz helyzetének megszüntetésére nem tartja sikeresnek, nem tartja kivihetőnek, nem tartja helyesnek az adott körülmények közt. *(Helyeslés a középen.)* Az adott viszonyokhoz mért politikát kell követni, különben nem boldogulunk. Ez az értelme az általános választások eredményének. Ezt akarta az ország, midőn a szabadelvü pártnak ekkora többséget adott, melyre bizonyosan a legvérmesebbek sem számitottak azok közül, kik a fusiót a legbensőbben óhajtották, s a mi által az ország bebizonyitotta, hogy azon egyesülésnek érzete, az egyesülés szükségének érzete még sokkal inkább meg volt a nemzet rétegeiben mindenfelé, mint a volt országgyülésnek két nagy pártjában. Az ország előmozditotta, consolidálta, megteremtette: mert megszentesitette az egyesülést, azon positiv szándékkal, azon érzet sulya alatt, hogy rendet kell hozni az államháztartásba; mert különben, ha rend nem hozatik be, ha az ország azon sanyaru helyzetben marad, melyben van, vagy még roszszabb jön: Magyarország megszünik lenni. Rendet hozni az államháztartásba: ez a választások parancsolata.

Hozhatunk-e rendet be, vagy nem? ez a kérdés, és némelyeknél kétely tárgya. És én igen nagy sajnálattal tapasztalom, hogy a jobboldali ellenzék t. tagjai, némelyek legalább, egészen desperatióba esnek. Engedjék meg reménylenem, hogy ezt csak ellenzéki szempontból teszik; mert azt mondom, hogy az adóemelésnek és takarékosságnak azon fokig való alkalmazása nélkül, a mely fokig az lehetséges, — s melyen tul, hol nem lehetséges, bizonyára egészen ellenkező eredményeket fogna teremteni, mind a takarékosság, mind az adó, — önök sem látják Magyarországot azon helyzetben, hogy a zavarból kilábolhasson.

Digitized by Google

Ismétlem, engedjék meg hinnem, hogy ez csak ellenzéki álláspontjuk védelmére felvett állitás. illetőleg nem állitás; hanem kedély hangulat. Ugy beszélnek mindenesetre, mintha nekünk sok választásunk volna ezen vagy azon, ilyen vagy amolyan gyógyszer közt. Nekünk nincs választásunk; előttünk nincs embarras de richesse. Nekünk minden módszert egyesitenünk kell, ha boldogulni akarunk, és mert minden módszert egyesitenünk kell: a kérdés legfölebb csak az, hogy azon módszerek micsoda sorrendben jöjjenek. Nekünk egyesiteni kell az adófelemelést a kölcsönnel és a magtakaritással. A kérdés csak az, hogy milyen sorban, — és épen itt, mert hivatkozás történt, a mult országgyülés alatt tett ministeri nyilatkozatra, — a mult cabinet utolsó napjaiban meg volt mondva és a jelenlegi cabinet első napjaiban, midőn még Wenckheim br. volt a kormányelnöke, ki volt jelentve, hogy meg kell próbálni: mennyit lehet megtakaritani és hogy ha a megtakaritásoknak mennyisége ki lesz mutatva és ezáltal egyszersmind bizonyossá válik az is, hogy a megtakaritások utján csupán a deficit el nem enyésztethető: akkor kell folyamodni szükségből, kénytelenségből a másik eszközhöz, kell folyamodni az adóemeléshez, a melyet szerintem bár ki is helytelenül nevez áldozatkészségnek. Nem áldozatkészség az t. ház, hanem egy szomoru kötelesség. *(Helyeslés a középen.)* Aldozatkészség az, a minek meghozatala tökéletesen tőlem függ és hogy ha utoljára nem is teszem : valami nagy következménye nincs De a miről itt szó van, az a saját érdeknek, az ország önérdekének kérdése, nem pedig áldozatkészség; mert ha saját fölsegélésére, saját bajainak eloszlatására nem akarja vagy nem akarná fizetni, amit képes fizetni: akkor bizonyosan nem az áldozatkészséget mulasztja el, hanem saját magát fogja megölni. *(Helyeslés a középen.)*

A harmadik az adóképesség fejlesztése. Ennek fejlesztésére a vasutakon kivül, melyek fölemlittettek előttünk, egy tételt emlitett fel Simonyi Ernő barátom az adóképesség fejlesztésére vonatkozólag. Mindeddig két fő dolgot hallottunk és ezek nem alaptalanok: ez a vámügy és a bankügy.

Én is azt tartom t. képviselőház, hogy a ministeriumnak létele, a ministeriumnak nem is távoli jövője attól függ, hogy ezen két kérdést miként oldja meg. *(Helyeslés.)* Ha a vámszerződés és a nemzeti önállóan magyar jegybank kérdését helyesen, az ország érdekében oldja meg: ezt a ministeriumot nem fogja megdönteni semmiféle hatalom nagyon hosszu ideig. Ha azonban ezen két kérdést helytelenül oldja meg és elejtené valamiképen: nincsen olyan hatalom, mely ezt a ministeriumot a hatalom polczán megtartsa. *(Helyeslyés a középen.)*

De azért, mert ily fontosnak tartom az országra nézve ezen két kérdést, ebből az következik, hogy a mig ezen két kérdés megoldva és helyesen megoldva nem lesz: addig mi minden egyéb más módot elmellőzünk, a mi bajainkon segithet és a mely bajokon, ha nem segitünk, még nagyobb bajok fognak származni. Már pedig t. képviselő ház! sem a vám szerződés revisiójából, sem a nemzeti jegybank fölállitásából, amint a t. képviselő urak az ellenzék részéről is bevallották és elismerték, nem lehet várni rögtön az első évben oly hasznot, mely a deficitdet eloszlathassa; nekünk pedig sem a proximus égő Ucalegonnal, hanem azon égő Ucalegonnal van bajunk, melynek lángjait mindenfelől érezzük, ezen deficit eltüntetéséről lévén szó. És mert nekünk nincs módunk válogatni, nincs módunk választani ilyen vagy olyan orvosszert; hanem együtt mindenféle módott kell használnunk, hogy előbb a bajból kimenekülhessünk: én részemről a költségvetést, ugy a mint azt a pénzügyi bizottság jelentésében találom: a részletes tárgyalás alapjául elfogadom.

Egyetlen egy dolog van, a miről még én részemről nyilatkozni óhajtok. *(Halljuk!)* Előttem szólott t. képviselő társam Somssich Pál igen ékes kifejezést adott egy átalános érzetnek és tegnap a jobboldali ellenzék egy jeles férfia Ürményi Miksa képviselő ur ugyanazon érzelemnek adott kifejezést némileg más szempontból. Legyen szabad részemről azokat, a kik a mult országgyülések tagjai voltak emlékeztetni, és méltóztassanak szerénytelenségnek nem venni azon utalásomat, hogy én azon kérdésben már 3 vagy 4 évvel ez előtt részletesebben nyilatkoztam.

Én kimondottam egy budget vita alkalmával, és azt én soha megtagadni nem fogom, mert lelkiismeretem ellen tenni nem fogok, én kimondottam azt és ajánlottam a kormány figyelmébe akkor, hogy az ország, Magyarország két hadsereget nem tűr; de figyelmébe ajánlottam azt is, gondolják meg az illető körökben, hogyha Magyarországra oly nehéz napok jönnek, a mikor félre kell tenni minden szeretetet, minden másféle érzelmet egy vagy más dolog iránt; mert a res angusta domi rá fog szoritani és hogyha akkor nekünk a honvédséget elkell törülnünk: az oly gyásznapja lenne nemcsak Magyarországnak, hanem az egész monarchiának, a melynek következésére én gondolni sem akarok. *(Helyeslés.)* Mert ezt kimondtam ezen házban mint ellenzéki ember, és mindig ki fogom mondani bármely párthoz taztozzam is ; én a legnagyobb örömmel járulok részemről azon érzelemhez, a melynek t. képviselő társam Somssich Pál adott kifejezést; mi megfeszithetjük minden erőnket, hozhatunk, mint már mondják, mindenféle áldozatot, el dobhatunk magunktól sok olyat, a mit nagyra becsülünk, a mitől sokat várunk ezen

Digitized by Google

ország jövő javára; de mindez nem fog használni semmit: ha a hadügyi költségek tetemesen le nem szállittatnak. *(Élénk helyeslés.)* És nem fog használni nem csak Magyarországnak; mert ne tessék hinni, hogy ez csak Magyarország kérdése; nem fog használni Ausztriának sem, mely épen oly krizisben van; ámbár jobban birhatja, mert fejlettebbek productionalis viszonyai; de épen olyan, sok tekintetben még élesebb krizisben van: mint Magyarország; sem mi, sem ő, boldogulni nem fogunk addig: a meddig a hadügyi költségek tetemesen le nem szállittatnak. *(Helyeslés.)* Mi most t. ház! már itt nem decretálhatjuk, hogy leszállitsuk.

És ha nekem, a mint jogosan teheti valaki a kérdést, akár ellenzéki ember, akár nem ellenzéki, azt mondja valaki: ön is a delegatióban volt, hát miért szavazta meg a költséget? Igenis ott voltam, és megszavaztam és bárki lett volna ott, kivéve az ellenzékből, a kik nem jöttek el *(Derültség)* és én azt hiszem, hogy ha eljöttek volna: megszavazták volna; de kivéve az ellenzékből, nem szavazták volna meg; — mindenesetre megszavazták volna azért, mert mi kormányunkat ezen házban akarjuk megbuktatni: ha megbuktatni való; de nem a delegatióban: mert a delegátió csak bizottsága ezen háznak, mi nem 40 emberrel és nem a főrendekkel együtt akarjuk megbuktatni a ministeriumot; hanem, hogy ha rosszat tett: ezen házban, itt kell felelősségre vonni. *(Helyeslés a középen.)* Már pedig, t. ház! nem a delegatióban, itt történt ezen házban, igen loyalisan és férfiasan a pénzügyminister részéről collegái nevében is azon nyilatkozat, hogy elvállalja a felelősséget azon költségvetéséért, mely a hadügyekre vonatkozik. Ilyen nyilatkozat után, mely olyan kérdésekre vonatkozik: valóságos kabinet-kérdés és akkor elváratik bárkitől is, nem is mondom pártembertől, de magyar parlamentális embertől, hogy egy oly bizottságban megbuktatni, felelőssé tenni a kormányt ne segitse, mert a kormányt megbuktatni nem itt, hanem ott: erre, én részemről, soha sem vállalkoznám.

Igaz, t. ház! hogy ezen vallomás által, a tényeknek ily előállitása által, én a delegatió intézményének egy gyengéjére mutatok; de én soha sem is voltam szerelmes bele. Mondhatom az osztrákok sem voltak. És t. ház, épen ezen kérdésre vagyok bátor figyelmeztetni a kormányt, nem akarom untatni a t. házat, pedig elhoztam magammal azon volt jobboldali lapokat, a melyek mióta elenzékekké lettek: rendkivüli sok dolgot fedeztek föl; többi közt felhozták azt is, hogy a delegátiók intézménye nagyon haszontalan intézmény.

Itt van a fiókomban a „Kelet népe“, a „Pester Lloyd“ és a „Pesti Napló“ *(Derültség.)* Soha mi igy nem irtunk a delegatió ellen, mint ezek. Tehát ajánlom a kormány figyelmébe e dolgot és ajánlom azt, hogy az osztrák-politikusok nem jelentéktelen egyéniségei, midőn figyelmükbe ajánltatott, hogy ne hagyják az utolsó kérdésben közös szavazásra menni a dolgot, mert az igen kellemetlen a delegatió intézményére nézve, azt felelték: „Wir kümmern uns nicht um die Institutionen der Delegationen“. Mi nem törődünk vele; ők sem. *(Helyeslés a szélső balon.)* Ez mind igaz: de hiába, nem törődünk vele mi és nem törődnek ők: ezt megváltoztatni máról-holnapra nem lehet; hanem lehet, figyelmeztetni a kormányzó ugynevezett döntő köröket, mind a hadügyi költségek, rendkivüli és elviselhetetlen voltára, mind ezen delegátiónális intézmény czélszerütlenségére és már-már türhetetlenné válására.

Figyelmeztetni lehet a kormányt, hogy jó előre gondoskodjék: miként lehet leszállitani a hadügyi költségeket, és miként lehet a monarchia két államának egyesülését fentartva, a közösen érdeklő dolgokra, az ugynevezett közösügyekre nézve ugy intézkedni, hogy ezen mostani delegatió intézménye valami helyesebb által pótoltassék. Mert nem akarunk vacuumban maradni, mert a birodalom másik felével jó barátságban akarunk élni és mindig lesznek közösügyeink vele.

Tehát jöjjön olyan intézmény a mostani helyébe, mely a lelkiismeretes embereket ne hozza azon állapotba, hogy lehetetlen nem szavazniok meg: a mi eléjök terjesztetik; mert nem akarják kormányukat ott buktatni meg, mivelhogy e jog a parlamentet illeti. Mindezekről előre kell gondoskodni, nehogy catastrofa érjen bennünket, sem a hadügyi költségek, sem a delegatiók miatt. Mert meg fog különben történni, hogy az osztrákok közül sokan, a magyarok közül is sokan nem hagyják magukat capacitáltatni; hanem szavaznak együtt a többiek ellenében. Én ezen két kérdésre nézve a felmerültek folytán nyilatkozván, egész rövidséggel kivánom ismételni, hogy a pénzügyi bizottság jelentését a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés a középen.)*

Csatár Zsigmond: T. képviselő ház! Felemelt fővel és meg nem tört lélekkel fogok beszélni ma épen ugy, mint beszéltem akkor, mikor a szabadelvü pártnak egyik tekintélyes közlönye a „Hon“ becsületemet pelengérre állitotta akkor, midőn interpellátiót nyujtottam be az örkényi ágyulőtér megvásárlása kérdésében. Ezt előre bocsátva kijelentem azt, hogy én a jelen költségvetést még a részletes tárgyalás alapjául sem fogadhatom el. Nem fogadhatom pedig el azon okból, mert ezen költségvetés nem ment el mindenben a megtakaritás azon határáig, melyet a legfelsőbb trónbeszédben is kitejezett a kormány; mert ha elment volna a megtakaritás végső határáig: megvagyok győződve és

Digitized by Google

ki fogom mutatni, számszerüleg, hogy sem a kölcsönhöz nyulni, sem az adót felemelni nem kellene, sem a nemzetnek az ezredéven át megőrzött vagyona eladását czélba venni nem volna szükséges.

Én azt gondolom t. képviselőház, hogy most a hosszas szónoklatokra szükség nincsen, nincsen pedig azért: mert pénzügyeink betegek és ezen betegek alapos, gyors orvosi műtétet igényelnek. Én abban a hitben vagyok, hogy ha a költségvetésből csak két tételt törlünk és a nemzet szokásaiból kifejlett két intézvényt a nemzetnek szabad rendelkezésére visszabocsátjuk: hogy akkor többé deficzitünk nekünk nincsen és nem lehet. De mielőtt én e részben a magam teljes meggyőződéséből keletkezett gondolatomat előadnám: szükségesnek tartom kijelenteni, hogy azon esetben, ha ezen gondolat az életnek átadatik: szakitanunk kell a bureaucratszerü törvénykezéssel és szakitani kell azzal, hogy a vármegyék az állampénztárából huzzák fizetéseiket; hanem elérkezett az ideje annak, hogy a régi módon, a mint ez 1848. előtt is volt, legyenek házipénztáraik és a megyének atyái határozzák el azt, hogy az egyik vagy másik tisztviselő milyen fizetésben részesüljön.

Én ezen költségvetésben t. ház! azt találom, hogy az igazságügyministeri és a belügyministeri tárcza 17.365,000 frtot veszen igénybe. Ha a municipiumokat a régi állapotukba visszahelyezzük, ha t. i. a vármegyék az elsőfolyamodásu törvényszékeket, maguk fogják ellátni a szükséges tényezőkkel és kellékekkel; a közigazgatás nem lesz különválasztva az igazságszolgáltatástól: én mint a tapasztalat embere, én mint olyan, ki a községi élettől kezdve az államélet minden ágait ismerem, higgadtan, nyugodtan merem állitani, hogy gyors lesz az igazságszolgáltatás és nem lesz annyi alapos panaszra szükségünk, mint vannak most; és ez által bekövetkezik azon állapot, hogy folyvást az állampénztárától nem kell várnia minden embernek a maga pénzének kiszolgáltatását.

De különben is az autonom vármegye sokkal kevesebb pénzbe kerül, mint az a bureaucratia. Én példával tudok szolgálni, mely szerint a legközelebbi mult időből, azon időből, a midőn Pestmegyének közigazgatása, törvénykezése és mérnöki hivatala évenkint 244,055 frtba kerül; ha most azonban, ha a pestvidéki törvényszék, a vidéki ügyészség, a kecskeméti és kalocsai törvényszékek és ügyészségek, és a hármas vármegye területén fenálló 14 királyi járásbiróságok költségét szembe állitom a megye fentartására a multban forditott költséggel, a multbani állapot ugy viszonylik a jelenhez, mint egy a tizenöthöz, vagyis mig a megye 244,000 frttal képes volt közigazgatását jól, helyesen és a nép teljes megelégedésére vezetni; addig ma a bureaucratikus kormányzás 1 millió 200—300,000 frtba kerül.

Azt hiszem, ily administratióra nincs szükségünk, és ilyent fentartani nem is lehet, azon oknál fogva: mert ez a mi népünk teljesen a földmivelésből szedi össze minden fillérjét. Már pedig az évek ota sulyosan reánk nehezedett csapások folytán oda jutottunk, hogy bizony kevés kivétellel elmondhatják, főkép azok, kiknek a gondviselés nem adott nagy birtokot, hogy pusztulunk, veszünk és oldott kéveként széthull nemzetünk.

Azonban t. ház, ezen általam előterjesztett javaslat elfogadása által ez egyszerüen a nemzetnek lenne átadható, és mig ez által az állam 17 milliót nyerne: másrészt a vármegye keservei szüntettetnének meg.

Például: én valaha Unghvárott laktam, ismerem az ottani viszonyokat. Ha az a vármegye képes a maga pénzéből külön törvényszéket fentartani: ugyan kérem, mi okból kényszerithetjük azon vármegye közönségét, hogy 7—8 mértföldre vándoroljon a maga igazságszolgáltatási forumához. Ime itt vannak a nagy jász-kun községek, a hajdukerület; nézzük a szepesi városokat, ezek annyi századon át fentartották az igazságszolgáltatást és közigazgatást, anélkül, hogy az országtól csak egy fillért kivántak volna. De itt van maga Pest városa; én itt adófizető vagyok, s ép annyi adót fizettem e városban akkor, midőn törvényszékünk magunknak volt, mint most, midőn törvényszékünk nincs és azonkivül ha nem is közvetlenül, de mindenesetre közvetett uton megfizetem az állami adót is: mert az állam pénzéből fizettetnek az igazságszolgáltatási tisztviselők.

T. ház! Ebben a házban mióta a költségvetési vita kezdetét vette, szebbnél szebb, ékesebbnél ékesebb beszédeket tartottak, oly sok vágy fejeztetett ki az iránt, hogy az államháztartásban ez az állami lételünket fenyegető hiány eltávolittassék, hogy igazán örömmel gondolok ezen néhány napi működésére e háznak; de másrészt elkeseredem, hogy nem akadt közülünk egy sem, a ki ugy tett volna, mint a legnagyobb magyar, Széchényi István cselekedett, a ki midőn látta, hogy nincs tudományos akadémiánk: egy évi jövedelmét letette a nemzet oltárára, letette, hogy a haladás szövétnekét meggyujtva, a nemzet geniusa a magyar nemzetre a tudományosság áldásait áraszsza. Nem azt akarom ezzel mondani t. ház, hogy mi saját jövedelmünkről mondjunk le; hanem igen is jelezni akarom azt, és fel akarom tüntetni a módot arra, hogy végre valahára, ha el nem fogadtatnék azon nézetem, mely szerint a megyék és városok autonom jogaikba visszahelyeztessenek, és igy a hiány egyszer mindenkorra eloszlattassék: akkor igen is más nézettel állok

Digitized by Google

elé; mert hogy a jelen viszonyok és körülményekkel szemben kölcsönhöz nyuljunk, hogy az adót emeljük: ebbe magam részéről soha meg nem nyugszom és arra nem szavazok.

Az esetben t. ház, ha az imént jelzett nézpont nem találkoznék a t. ház helyeslésével, a miről ugy is meg vagyok győződve: elérkezett az ideje annak, hogy mi magunkon kezdjük meg a takarékosság tényét, és az államnak mindazon fiai, kik az állampénztárból huzzák fizetéseiket: mondjanak le fizetésük egy részéről, csak hogy a magyar államiság eszméje az enyészettől megóvassék.

A kormánynak a belügyi kiadások terén körülbelül 70—80 millió frt czéloztatik megszavaztatni; ha ezen összegből tisztán a személyes kiadásoknál — a 600 frton felüli fizetéseket értem — 30%-kot le fognak vonni: nem lesz hiány és ujabb kölcsönről, ujabb adóemelésről, vagy az állami vagyon eladásáról beszélni szükséges nem lesz.

Megvallom t. ház, nem is szeretném, ha az országnak egy ezredéven át oly féltékenyen megőrzött vagyonát ma adnók el. Megmondom az okát, hogy miért? Nem szeretném azért: mert e vagyon egy jobb jövendőnek biztos alapja. Ha eladjuk e vagyont: okot és módot szolgáltatunk azon embereknek, e föld összevásárlására, kik csak addig magyarok, mig érdekük azt megkivánja; de mihelyt a vész napja bekövetkezik — mint tapasztaltuk az 50-es években: — mint sirály madarak a nemzet bukása felett kárognak, és megfosztjuk a jövő nemzedéket azon egyetlen reménytől, hogy van még három millió hold földünk Magyarország államiságának biztositására.

Én semmi tekintetben sem vagyok a pusztitás embere; de a milyen mértékben tartózkodom ettől: ép oly mértékben képviselői kötelességem kijelenteni, hogy az államvagyonát fejleszteni jövedelmezőség tekintetében és mellőzni kell mindenféle rokoni és baráti gyöngéd érzelmeket, a bureaucratismust ki kell zárni az állam-vagyon kezeléséből: mert az igen-igen sok kárt okozó tüneményként jelentkezik; a helyett az egyszerü nyilt haszonbérleti kezelésnek kell fölényt adni és az államvagyont nyilvános előleges hirdetés után haszonbérbe adni és tapasztalni fogja a t. kormány és a t. ház, hogy ezen három millió hold jövedelme szembe szökőleg fog növekedni, és nem leszünk azon helyzetben, hogy az ily rokonias kezelés folytán még rá is fizessünk a kezelés költségeire.

Én nem szavazhatom meg a költségvetést másként azért sem: mert ugy vagyok meggyőződve, hogy a delegatió összes tagjainak és igy az előttem közvetlen szólott Csernátony képviselő urnak is legszentebb osztályrészül és feladatul utott Bécsben megismertetni a helyzetet, megismertetni a nyomasztó sorsunkat, feltüntetni a nemzet sebeit, melyek anyagiságán kézzel foghatólag tátonganak és kifejteni a nemzet jogos követelményeit, hogy a nélkül, miszerint nagy politikai állásunk megrendülne: időszerü volna a katonaság létszámának olyképeni leszállitását keresztül vinni, hogy századonként 30 főre szállittatnának le az egyes ezredek; és ha ezt keresztül vittük: akkor nem volna szükség, — ismétlem nem volna szükség — arról gondoskodni, hogy hol veszünk kölcsönt, vagy miként szedjük be a felemelt adókat.

Egy közkatonának napi élelmezése mindent bele számitva kerül az államnak 40 krajczárba. Ha már most t. ház, egy századot leszállitunk 30 főre, 70 embert visszaadunk az anyáknak, az az apáknak és a munkának, ez országban, hol a munkás kézre oly nagy szükség van: akkor elérjük azt, hogy itt a napszám kétségkivül olcsóbb lesz; de egyuttal az államnak minden nap 40 forint hasznot tettünk, csak egy századnak ily mérvbeni leszállitása által.

Ha már most egy századnál naponkint 40 forintot takaritanánk meg, azután egy ezrednél és igy tovább, — képes vagyok kihozni a t. háznak a nélkül, hogy nagy hatalmu politikánk megrendülne, — mert hiszen ettől félnek Bécsben, ezért kivánnak évenkint több és több adót: — az osztrák-magyar monarchiában évenkint legkevesebb 40 millió forintot takaritunk meg; ez pedig oly nagy horderejü megtakaritás, mely által államiságunkat fejleszthetjük és azon követetelményeket, melyeket a közmüvelődés czéljából teljesitenünk kell, teljesithetjük.

Csernátony képviselő ur az imént itt egy védbeszédet mondott multja és jelenje fölött. Én nem vagyok hivatva arra, hogy az emberek gondolkodását birálgassam; mert ugy fogom fel, hogy a politika az exigentiák tudománya: ha tetszik Péternek, ezen álláspontból kiindulni, abból indul ki, ha tetszik másból, ez az ő dolga. Én csak arra teszem figyelmetessé, hogy egy dolgot mégis kár volt a delegátióban éles szeme elől eltéveszteni, hogy a midőn kormányunknak tudta nélkül egy sivatag puszta helyért Pestmegyében 145 frtot szavaztatott meg holdanként, mely mint mindenki tudja, nem ér meg 15 frtot: hogy az örkényi puszta megvásárlását meg nem gátolta; holott ezt tenni kötelme volt: mert t. ház, ha mi bátran szembe nem birunk állani azon óriási követelésekkel, a melyek a közösügyek czime alatt talán más szempontból is tőlunk követeltetnek: akkor oly bizonytalan a mi jövőnk, hogy félő, miszerint állapotaink igen kellemetlen végzetszerü megrázkódtatással fognak végződni.

Ha jól emlékszem, XIV. Lajos franczia király, azt gondolta, hogy adósság csinálással megalapitja trónusát; mert hiszen azon sok hitelező,

Digitized by Google

majd azon lesz, hogy a király el ne kergettessék, mert ha a királyt elkergetik: követeléseik veszve lesznek és a népnek nagy mérvben való megadóztatásával hitte, hogy gondolatának érvényt szerez, t. i. trónját biztositjá. És mit mutatott meg az 1792-iki forradalom? Azt, hogy elnéztek a hitelezők a kölcsön adott pénztől, csakhogy menekedjenek azon embertől, a ki a milliók érdekével nem törődött.

Én nem akarom azt hinni, nem merem feltenni, a ház egyik tagjáról sem, hogy át ne érzené minden képviselő azon hivatása magasztos érzetét, a mely nagyon is kell, hogy a jelen körülmények közt a képviselőt a megszavazásokbál ébren tartsa; de azt ki kell jelentenem, és ezen kijelentésemért elvállalom a felelősséget, magam és küldöimmel szemben, hogy azon kiadások, a melyek most csak azon szerencsétlen ágyuk kérdésében is megszavaztattak: a magyar nemzet érdekében nem is előnyösek.

Mi nem akarunk megtámadni senkit, mi örök békét akarunk. Szeretném látni, hogy ki az, a ki minket alkotmányos embereket háborgatni merjen. *(Derültség a középen.)* És ha mer; lelke rajta, ott leszünk mindnyájan. Nem volt Rákóczy Ferenczuek soha begyakorolt 800,000 embere, és tiz éven át meghozta a szabadság istenének áldozatát: szegény oroszokkal és oláhokkal kezdte meg a hadjáratot. Én azt vélem, hogy akkor midőn a nemzeti lét és nem lét fölött kell határozni: higyje el a t. ház! minden Uchatiusféle ágyu sem ér semmit; mert a győzedelemhez legyen csak meg a nép lelkesedése, mely nem ismer határt: áttör az hegyen völgyön és kétségkivül csodákat müvel, mint müvelt 1848-ban.

Azért t. ház, midőn én a jelen költségvetést el nem fogadom; egyuttal még csak azt akarom jelezni, hogy mielőtt az államvagyon eladása fölött határoz a t. többség, — mert az természetesen ezen kis párttól nem függ, hogy megakadályoztassék, — kérem vegye tekintetbe a jövő nemzedék sorsát, kérem vegye tekintetbe, hogy bizony, ha valaha: épen a mostani nehéz viszonyok fölött lehet Arany János szavait idézni: „Rosz időket élunk, rosz csillagok járnak, isten óvja nagy csapástól szegény magyar hazánkat". Teljesen odáig jutott a szegény adófizető nép, hogy, egyeseket kivéve, a fizetésképtelenséggel kell küzdenie.

Én ugy hiszem hogy minden községben akad 3—4 ember, és ezeknek a magam községében én is egyike vagyok, kik még több adót elbirnak; de hogy a nagy tömeg nem birja el az adóemelést: arról naponként meggyőződhetünk. A pesti piaczon naponként lehet tapasztalni, hogy adótartozás végett miként verik meg a dobot az utolsó vánkos fölött. Ezek tények, ezek nem tulságos kijelentések. Tapasztalásból beszélek. Itt van Soroksár, Taksony, Ócsa és más községek, ezek tehetnek tanuságot állitásom mellett.

Én hajlandó vagyok azon fizetésem egy részéről, melyet az államtól kapok, lemondani, semhogy adóemelésbe egyezzek. Inkább hajlandó vagyok az uj adónem helyett, nőtlenségi adót behozni, melynek magam is aláesem. *(Hosszan tartó derültség.)* Hanem arra, hogy az a szegény nyomorult ember megadóztassék: jó lélekkel soha, de soha sem szavazhatok. *(Helyeslyés a szélső baloldalon.)*

Szilady Áron: Engedje meg a t. ház, hogy mindenekelőtt a közvetve előttem szólott beszédére reflectáljak.

Ha nem félnék attól, hogy nagyon fontos dolgok fölött való keresztül csuszással vádol engem is a jobboldali ellenzék, mint vádoltatott azzal a ministerelnök: talán ki lehetne már bocsátani a vita nem tudom hányadik napján azon szót: hogy elég volt a szó, szavazzunk! Szivesen tészem ezt, ha méltóztatnak parancsolni. Szivesen hallgatok és hiszem, hogy lesznek legalább részünkről, kik hallgatni fognak. Ha azonban folytatni kell az eddig hallottakra az észrevételeket: ugy én is, ha a t. ház, megengedi, teljesitem kötelességemet, igen röviden nem is osztva beszédemet sem két, sem három részre, hanem commassalva, a mit mondandó leszek akár polemizálva, akár a tárgyra nézve.

De nem tehetem, hogy az eddig lefolyt vita általános jellemzéséről legalább magamnak egy szóval kifejező jellemzést ne keressek. Lehet, hogy senki másra nem volt a költségvetési vita oly hatással, mint reám volt; lehet, hogy nem találtam meg arra a helyes szót, azért előre bocsánatot kérek azoktól, kik tán erősebbnek fogják venni annak értelmét, mint a minőt én magam neki adni kivánok. *(Halljuk!)* Előre kijelentem, t. ház, hogy nagyon erősnek tetszik magam előtt is, sulyos vádnak, de igyekezni fogok, a kifejezéssel azt, a mennyire lehet, mérsékelni.

Én tudniillik e vita természetét az ellenzék nem komoly és őszinte támadása miatt, nem látom a helyzet komolyságának egészen megfelelőnek. Mondom, ez nagyon erős kifejezés, magam is elismerem. De méltóztassanak elhinni, a szóban rejlik az erősség s ki fogom ezt fejteni. Nem azt mondom, hogy nem komoly a szándék és a törekvés; nem állitom, hogy lenne egyetlen egy tagja e háznak, a kiben nem őszinte a törekvés és igyekezet arra nézve, hogy az átalánosan érzett szükségnek megfelelőleg hozza javaslatba azt, a mit legjobb meggyőződése szerint legjobbnak tart. Talán a kifejezésekben van a hiba épen ugy, a mint az általam a jellemzésül választott kifejezésben, s akkor a helyreigazitás tökéletesen rendbe fogja hozni azt, a mi talán ellenmondásnak látszik most.

Digitized by Google

Nem tartom elég komolynak a vitatermészetét mondám, és mivel bizonyitom ezt? A jobboldali ellenzék egyik tagja Ürményi Miksa képviselő ur ép azzal vádolt minket és vádolta a kormányt; mert én azt hiszem, hogy ha kellő komolyságunak tartotta a kormány magatartását és kellő komolyságot tulajdonit a kormányipadokról jött nyilatkozatoknak: akkor azt nem oly kifejezésekkel kiséri, mint a milyeneket egyenesen használt a ministerelnök kifejezéseivel szemben. És mi volt az, a mit a t képviselő ur fölhozott a ministerelnök ur nyilatkozata ellen? Azt, hogy azon nagyon komoly eszme fölött: vajon kinevezés vagy választás legyen-e? — röviden keresztül csuszik, pedig tudva van, hogy mennyire fontos ezen eszme és mennyire szükséges ennek kifejtése és megbeszélése. Ugy emlékszem, hogy e komoly ideáról bőségesen volt már szó e házban, ha nem is ezen ülésszak alatt. Ő a komolyságot a ministernek nemcsak nyilatkozatától, de eddigi müködésétől is hajlandó lenne megtagadni.

Szólott vajudó hegyekről és közigazgatási musról. Azt csak nem fogja állitani a t. képviselő ur, hogy ez komoly szó, komoly beszéd volt. Engedje meg, hogy én sem magasabb foku komolysággal reflectáljak arra, s ha netalán nyugtalanitja valami, igyekezem megnyugtatni azzal, hogy ha ezen közigazgatási törvényjavaslat semmi nem egyéb, mint egy mus: nagyon könnyü lesz vele elbánni. Cató sem kell hozzá; elég lesz egy cattus, a melyet ne méltóztassanak választani, hanem zempléni nem tudom hányadik pont értelmében kinevezni, titulussal ellátni, az is elfog azzal bánni. *(Derültség.)*

Egy komolyabb mozzanata volt a vitának épen Zichy Nándor gr beszédében, a melynek örültünk volna már régen; de azt hiszem, hogy az örömre elég okot ad a jelenben is.

Azt mondja a t. képviselő ur: nincs programmra szükség, előttünk állanak a tények. Elvégre oda jutottunk tehát, hogy az örökös kérdőpontok a programm iránt nem nyugtalanitanak sem bennünket, sem a kormányt. Különben nem volnék igazságos a t. jobboldali ellenzék iránt: ha el nem ismerném, hogy a programm létezését más időben is elismerték már; csak időről-időre tartották és látták jónak tagadni annak létezését. Gondolom, hogy ez sem a támadás komolysága mellett bizonyit. Hogy igazságom van: nem okoskodással fogom bebizonyitani; hanem azt hiszem, megengedi Ürményi képviselő ur, hogy ismét az ő beszédéhez fordulva reflectáljak nyilatkozatára.

Azt méltóztatott a képviselő ur mondani, hogy az adóemelés által az értékcsökkenés és drágulás miatt, oly veszélyes eszközzel akar a kormány segiteni a bajon, a mely képességét meghaladja, a mely az országnak és a nemzetnek a hitelét a külföldön tönkre fogja tenni. Nem beszélt erről a kormány a választás előtt — veti szemére a kormánynak Ürményi képviselő ur — hanem csak a választások után. Engedelmet kérek, ez sem komoly állitás. Méltóztassék megtekinteni Ürményi képviselő urnak a Napló folyó évi márczius 3-ik számát; abban a gyülésben lépet be a házba a Wenckheim Béla elnöklete alatt megalakult kormány; ugyan csak akkori ministerelnök ur terjesztette elő a programmot, a melyre Csernatony képviselőtársam hivatkozott már előbb. Hogy félreértés ne legyen, fel, fogom szóról szóra olvasni a passust, a mely szükséges.

Egyebek közt azt mondta az akkori ministerelnök ur; „ha ezen senkinek alá nem rendelhető szempont, hogy az államháztartásnak fenakadni vagy csak zavarba is jönni nem szabad, szükségessé teszi: a nemzet hazafiságába vetett bizalommal fogjuk azt, hogy a bajon adófelemelés által is segitünk, kellő időben kezdeményezni.“

Élénk tetszés kisérte a ministerelnök ur által előterjesztett programm ezen részét a ház minden padja részéről, legalább a Napló bizonysága szerint. Az akkori ministerelnök — mondta Ürményi képviselő ur, — a jelen évi költségvetés tárgyalásának, illetőleg az apropriationalis törvény megszavazásánál, május 5-én igy szólt: „hallottunk, midőn a t. kormány a kormányra lépett, egy programmbeszédet“. Tehát május 5-én méltóztatott elismerni, hogy volt programm és programmbeszéd, e programmban ha nem csal emlékezetem csupán oly pontokat találunk, a melyeket aláir a haza minden tagja és az ország minden lakóssa különbség nélkül. A pénzügyminister az ő teendői keretén belül takarékos akar lenni, akarja emelni a jövedelmet, és ha ez nem segit, akarja emelni az adót. Részünkről ezt is aláirja mindenki.“ Ez május 5-én volt, ma november van; nagyon szép derült őszi idő; mégis ugy látszik a t. jobboldali ellenzéknek befagyott a tentatartója.

Ha ezeket a nyilatkozatokat egymás mellé veszem, engedjen meg a t. jobboldali ellenzék, ha ismét csak azt mondom: nem tarthatom oly komolynak e megtámadást, mint a minő komoly sulyt kiván ő maga annak tulajdonitani.

Azok az ellenmondások, melyek a t. jobboldali ellenzék szónoklatainak passusaiban rejlenek: azok magok ezen komolyság rovására történnek, és nagyon-nagyon különösen történnek.

Például Zichy Nándor gr. az imént szemére veti a kormánynak és azt mondja, hol vannak azon igért reformjavaslatok? a rendszerváltozás? Mit látunk? Látjuk egyesegyedül a catasteri munkálatot. Mi az, a mit akar vele? Két milliót kiad azért, hogy egy milliót vegyen majd be.

El méltóztatott felejteni, vagy kikerülte figyelmét a t. képviselő urnak, hogyha a kor-

Digitized by Google

mány akar ez iránt védekezni: egyszerüen azt mondhatja rá: igenis, én a catasteri munkához hozzá fogtam, épen azért egyikért, mert báró Sennyey Pál a belépő ministeriumot üdvözlő szavaiban ezt emlitette fel, mint olyan elkezdhető munkát, mit már alig akadályoz valami előzmény. Tehát a t. jobboldali ellenzék, csakhogy támadhasson a kormány ellen, kész dessavouálni vezérének nyilatkozatát.

Engedjen meg nekem a t. jobboldali ellenzék, ha ezt a komolyság rovására történtnek veszem és itélem.

Van azonban komoly oldala is ennek a hézagos komolyságnak t. ház, és ez a nagyon komoly oldal vette igénybe Ürményi képviselö ur beszédének legnagyobb részét. Meglehetős reservátákkal, oly tartózkodással és óvatossággal, a milyet az ő parlamenti fellépései és szónoklatai alkalmával igen-igen jól esett a háznak megszokni, — moudám oly óvatossággal és tartózkodással van előadva azon passusa beszédének, és kénytelen vagyok mégis ismét azt mondani, hogy a komolyság rovására, — ebben is az ellenmondás fekete pontjai föltünedeznek. Értem a honvédségre vonatkozó részét a t. képviselő ur beszédének.

Ismét régi dolog emlékezetbe hozásával kell fárasztanom a t. ház figyelmét.

Talán méltóztatnak emlékezni még, kik a mult törvényhozási cyclusnak tagjai voltak, hogy báró Sennyey Pál folyó évi január 29-én tartott beszédében hangoztatta először azt az eszmét, melynek bővebb kifejtését Ürményi t. képviselő ur nem tegnap tette, hanem csak tegnap igérte meg a részletes vita idejére. Sennyey báró akkor a következőket mondta: „a reductiók sorában el nem maradhatnak azon megtakaritások, melyek szerintem is a véderő tekintetében a közös hadseregnél ép ugy, mint a honvédségnél, és pedig a közös hadseregnél a hadszervezet fentartása, s a monarchia védképességének megingatása nélkül, a honvédségnél annak törvényes rendeltetéséhez képesti fentartása mellett lehetők, hogy azonban azon nemzeties gondolat, mely a honvédelmi intézményekben, a számok tulzásá mellett is előttem kizárólag tiszteletre méltó, kétség tárgyát nem képezheti.“

Ez ismét — azt mondhatni, — oly óvatos nyilatkozat, melyben talán nem mindenkinek jutott akkor eszébe gáncsot találni, de volt egy képviselő, ha jól tudom Tóth Vilmos ur, ki Sennyey bárónak e passusánál megállapodott, és a honvédség védelmére szükségesnek találta ellenében felemelni szavát. Ürményi képviselő ur vette fel a keztyüt — saját szavai szerint, — és mondta azt a február 6-iki gyülésben, hogy: „soha még oly embertől sem, mint én, kiben ő talán ezen iránynak legszélsőbb képviselőjét látja, nem kell neki tartani. Én nem adtam okot soha senkinek stb.

Igy nyilatkozott február 6-án Ürményi képviselő ur. Tegnapi nyilatkozatát mindannyian hallottuk. Nem mondom, hogy tegnapi nyilatkozata már kitüntette volna, teljesen legalább nem, az ellentétet előbbi s tegnapi nyilatkozata közt; hanem miután ő maga azt mondta, hogy nem merészkedik többet mondani: már ezen nem merészkedő bátortalanság engedjen meg, ha minden gyanusitni akarás nélkül mégis aggodalmat kelt mi bennünk, a kik e tekintetben eddig is bizonyosan, ezentul is különböző gondolkodással vagyunk a t. képviselő urétól.

Hanem megmagyarázza tegnapi beszédének homályos voltát, gr. Zichy Nándor képviselő urnak egyik passusa, a midőn azt mondja: ellene szavazunk e költségvetésnek: mert azt helytelennek, rosznak, czéltalannak tartjuk; de azért bele fogunk menni a részletes tárgyalásba, és meglátjuk, hogy orvosolható-e a baj?“

Megengedem, hogy gr. Zichy Nándor ezen passusával védekezett az eddigi támadásnak éle ellen, melyek az eddig látottak után egész helyesen intéztettek az ellenzék ellen a tekintetben, hogy semmi positiv javaslattal nem állanak elé, mely nem esztendők mulva, hanem most az 1876-iki költségvetés megszavazása alkalmával már lényegileg felvehető lenne. Megengedem, hogy ez ellen védekezett és ezért látja szükségesnek ennek kijelentését. Nem tudom, emlitette-e, de én legalább nem érthetek szavaiból mást, mint a honvédségnek, nem mondom eltörlését, de talán reductióját, a melybe a háznak ezen része aligha fogna beleegyezni.

Én apologiát nem fogok tartani a honvédség mellett: először, mert szükség nincsen rá, másodszor: mert oly szakértővel szemben, mint Ürményi Miksa képviselő ur, nem érzem magamat hivatva olyanhoz szólani, a mihez nem értek. Puszta frázisokkal szintén nem szoktam élni, azért csak pro memoria emlitettem fel ezen nyilatkozatait: azért hogyha a részletes tárgyalásnál több bátorsággal lépne fel, mint azt tegnap tevé; akkor méltóztassék egyszersmind a netalán kifejlődhető ellentéteket a mostani és jövő nyilatkozatai közt azon ügyességgel és óvatossággal, melylyel oly nagy mérvben rendelkezik, meglehetősen eltakarni.

Nem mondom én azt, hogy a kicsinylés, a fölsemvevés szintén nem oly fegyvere az ellenzéknek, mit nem egyszer sikerrel használ; hisz még a guny is meg van engedve; de engedelmet kérek, ennek is meg van a maga határa.

Május 5-én Ürményi Miksa t. képviselő ur szólongatta a kormányt és sürgette, hogy azoknak a zempléni pontoknak elfogadható tételei közül ez is olyan, melyből nem érthetünk mást, melyben minnyájan egyet értünk, mikor lesznek

Digitized by Google

tehát azok elővéve és tárgyalva? A másik pont volt azon kérdés, a mely a közigazgatás reformját illeti; Ürményi Miksa képviselő ur azt mondja: hát erről három év előtt nem fogunk hallani semmit? ime hallhatott az első év kezdetén és láttuk, hogy mily méltánylattal fogadta azt.

Én ismét nem érzem magamat arra hivatva, hogy tanácsot adjak ellenfeleinknek; de méltóztassék megengedni, hogyha azon oknélküli bizalmatlankodás és ellenségeskedés ilyen tárgyalás alatt nem levő dolgokra nézve ennyire érezteti magát és magát éreztetni szükségesnek látja: akkor félő, hogy azon jóindulat, azon jóhangulat, melytől igen-igen sokat vártunk jövő törvényhozási működésünkre nézve: végkép meg fog szünni ismét e ház kebelében és a tegnapi jelenethez hasonlókat fogunk élni. Hogy az a komolysághoz tartoznék: ezt talán ismét nem fogja vitatni senki, az ily jeleneteknek sem hangja, sem szine nem tartozik a komolysághoz, valamint nem tartozik a komolysághoz némely komolyan kimondott, őszintének vehető, de csak fájdalmasan annak vehető nyilatkozat hatása sem.

Engedje meg Ürményi képviselő ur, hogy ilyennek emlitsem fel azon védelmet, melyben Bausznern képviselő urat részesitette; ne engedje meg nekem a t. képviselő ur, hogy komolyan vegyem azon védelmet.

Ürményi Miksa: *(Közbeszól:)* Csak tessék!

Szilády Áron: T. ház! Engem a t. ellenfélnek ezen engedelem nyilvánitása, megvallom egészen lefegyverez s azt hiszem, hogy ily őszinteség mellett nem fog felbomolni a jó egyetértés, aminek felbomlásától félek; de félek attól a másiktól, ami talán ismétlődhetik, egy-egy viharos perczet rögtönözhet itt a ház keblében; de a mely, azt hiszem, nyom nélkül fog mindannyiszor egy-egy sebes forgó szél gyanánt elmulni. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A levegő tiszta!)* A levegőben van minden, én is, s az a levegő, melyet szivunk, még sem egyforma hatással van mindnyájunkra.

Különben, ha méltóztatik közbeszólással e tekintetben is okot szolgáltatni nekem vélemény nyilvánitásra: igen szivesen megmondom azon visszaemlékezést, mely bennem támad a tegnapi fájdalmas jelenet alkalmából. Ezen jelenet emlékeztetett engem a mai napon is már idézett Tacitus egyik helyére. Méltóztassék ismét azzal a levonással venni a szavakat, melyek már nem is az én szavaim, melyekből szivesen le engedem alkudni azt, ami fölösleges. Katonai lázadást, tábori lázadást ir le Tacitus. Leirja ott a szereplőket, s az egyiket igy jelemzi:

„Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, *(Derültség)* dein gregarius miles, procax lingua, et miscere coetus histrionali studio doctus.“ *(Élénk derültség.)*

Ez jutott eszembe, t. ház, de nem akartam elmondani.

Egyébiránt t. ház végnélkül folytathatnám ezen vitából kiszemelhető dolgok felsorolását; de nem kivánom tovább fárasztani a t. ház türelmét, eddig is visszaéltem azzal. *(Halljuk!)*

Engedelmet kérek ismét a szavaknak erősebb kifejezéseiért, melyeket kénytelen voltam használni. Talán át fogják látni mind a két oldalon a t. ellenzék tagjai, miután komolyságról és őszinteségről beszéltem, hogy nem annyira a tendentiát hibáztattam, mint inkább a kifejezéseknek nem épen adaequat voltát.

Bocsásson meg a t. ellenzéknek egyik része, melylyel eddig nem foglalkoztam, hogy az elébb együvé foglaltam az auxiliaris csapatokkal, — amint tegnap méltóztatott mondani, — de példát nem hoztam fel: azt gondolom, elég lesz ebből egyetlen egy. *(Halljuk!)*

Vajon komolyan mondta-e ezt tegnap Simonyi Ernő képviselő ur a pénzügyministernek: „Cseréljünk helyet, majd megmondom, mi a programmom.“ *(Felkiáltások a szélső baloldalon. Igen!)* Ha parancsolják, szivesen elhiszem; de azt gondolom, hogy Magyarország pénzügyei az idő szerint arra a pontra és fokra jutottak, melyen zsebben tartani az életmentő gondolatokat egyetlenegy hazafi sem tarthatja magához méltónak. *(Mozgás a középen.)* Akár kormányon vagyunk, akár nem: azt hiszem, egyenlő kötelessége van mindnyájunknak. *(Élénk helyeslés a középen.)* Ha ezt még komolyan lehet tenni e napokban: akkor t. ház! nem tudom, mikor fogunk azon szinvonalra emelkedni, melyre ha sem gondolatunk, sem törekvésünk, sem nyilatkozatunk, sem áldozatkészségünk egyenkint és összesen fel nem emelkedik: hiába erőködünk, — megmentve az ország nem lesz *(Igaz! a középen.)*

Azt mondja, t. képviselő társam, hogy akkor nem kell a vitának határt szabni. Méltóztassék nekem megmondani, hogy e hét napos vitának mi reális eredménye van? Ha igy megy ez tovább és ily módon ismétlődnek a nyilatkozatok, hogy majd ha a piros székeken ülnek, fogják a mentő szert előteremteni: beszélhetünk a világ végeig, de nem fogjuk megmenteni a hazát. *(Élénk helyeslés a középen.)*

De nemcsak saját pártomat; hanem az ellenzéket sem kivánom tovább fárasztani és untatni. *(Halljuk!)* Azt gondolom, az elkeseredést jó lesz kerülnünk; lehet, hogy minél inkább kerüljük, annál inkább belekerülünk. Annyit kijelentek, hogy azok közé tartozom, kik választás előtt és választás után sohasem csináltak titkot választóik előtt abból, hogy adófelemelés nélkül nem állitható helyre az egyensuly; *(Helyeslés a középen)* azok közé tartozom és fogok tartozni és ha eme helyen tovább állhatok és szólhatok, utolsó szavam az lesz: Bizalom vagy bizalmatlanság

Digitized by Google

kisérjen; kötelességemet teljesitem és megyek a magam utján.

Mindnyájan megyünk a magunk utján, t. képviselő urak! Engedjenek meg nekem, hogy akár mint prokátorok — Ürményi Miksa képviselő ur szerint, — akár mint szini előadok szerepeljünk: mégis kötelességünket teljesitenünk kell.

Ürményi Miksa t. képviselő ur egy norvég költőre hivatkozott; annak drámájából tartott, nem mondom előadást, mert nem akarok élczelni, hanem hozott fel egy analogiát, alkalmazva azt a mi helyzetünkre; de azután maga is azt mondá, hogy minden hasonlat sántikál és nem kivánta azt végig vinni és mintegy maga se kivánta, hogy valaki azt szőrszálhasogatóan alkalmazza. Nem azt kivánom tenni; hanem én is arra a tájra emlékezem, a melyről a képviselő ur az analogiát felhozta: az északi mythos korába és ködébe.

Az északi mythologiában nagyon szerepel az a szent fa, a melyből készülnek rendesen azon hajók, melyeken a mythos hősei, mint hajdan az argonauták, járnak a tengereken a sárkányok által őrzött kincsekért. Ezen fának az a sajátsága, hogy nem vághatja le más, mint azon favágó, ki maga a fával együtt növekszik fel. Mellette nő bárdjával, fejszéjével együtt, és midőn elérte a kellő magasságot, terjedelmet a fa: a favágó egy csapására hull alá a hajó számára a fa.

A szabadelvü kormány el ültette azon fát, melyből meg kell készülni azon hajónak, melyben egyszer biztosabban fogja magát érezni az ország, mint a mostani hajóban. Én azt hittem, hogy a parlamentális élet természetéhez nagyon alkalmazható analogiával azok közé, a kik jelen voltak a fa ültetésénél: Ürményi képviselő urat is számithatom, a ki a fa elültetése perczétől mellette növekszik bárdjával, fejszéjével együtt és lesz majd az a favágó, a ki egy csapással fogja levágni a fát, melyből talán ő pártjával együtt épitheti azon fát, melyből készült hajó biztosabban fogja a kikötőbe vinni a nemzetet, mint a mostani roncsolt jármü; azt gondoltam, hogy annak a bárdnak, annak a karnak, mely arra vállalkozik, vagy van hivatva jövőben, azzal a nemzeties és hazafias gondolattal kell ezen munkához fognia, mely kizárja azt, hogy a hazafias és nemzeties fogalmaknak egyik praegnans kifejezését, a honvédség fejlesztésében meg ne akadályozza. *(Ugyvan a középről!)*

T. ház! Én azon nyilatkozatok ellenében, melyeket hallottam, a költségvetést a helyzetnek megfelelőnek látom. A kormány tendentiáit hibáztathatlanoknak, törekvéseit gyámolitásra méltóknak itélvén, a beterjesztett költségvetést a pénzügyi bizottság jelentése értelmében elfogadom a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés és éljenzés a középen.)*

Ostffy István: T. ház! Midőn a ház elnapolva volt, a pénzügyminister által beterjesztve lett a költségvetés birálat végett a pénzügyi bizottsághoz, Méltóztassék a t. ház a pénzügyministert és a pénzügyi bizottságot oda utasitani, hogy jövőben az évi költségvetés birálata oly időben eszközöltessék, a mely időben és a mely órában a képviselőház tagjai a vitákat meghallgatva, azokat tanulmányozhassák.

Mindaddig, mig Magyarország független önkormányzata biztositva nem lesz, a közösügyes alapon a pénzügyi rendezést, az egyensuly helyreállitását lehetetlennek hiszem. Mert a közösügy oly átkos intézmény, mely lidérczenyomással visz az adósság örvénye felé.

Csernátonyi Lajos igen t. képviselőtársam azon állitásánál fogva, hogy mi a delegátióban kénytelenek voltunk több tételt megszavazni; mert nem akartuk a képviselőháznak azon jogát megsérteni, hogy a delegátióban a kormányt oly helyzetbe hozzuk, a mely helyzetben Magyarország kormánya az osztrák delegátióban való munkálataink miatt kénytelen lett volna ministeri állásától visszavonulni. Ime, ez maga kimutatja, hogy a delegátió intézménye Magyarországra nézve veszélyes és káros.

De ugyan átkos intézménynek hirdette azon párt, a mely a Deákpárttal egyesült; engedjenek meg, most midőn a megtakaritásra lett volna legnagyobb szükség, midőn a megtakaritás az eredményt, a sikert biztositotta volna, engedjenek meg, hogy midőn a küzdelem zászlóját bevonták, szabadjon azt mondanom, hogy akkor a két párt egyesülése, a mint a történelem be fogja bizonyitani, hibás. Hibásnak találom a két pártnak egyesülését, mert nem látok oly utat és módokat, hogy az egyesülés után hazámat más módon más eszközökkel kormányozzák; adóemelés, uj kölcsön, hiszen ezt a mult párt kormányférfiai elég bőven gyakorolták, s vezették Magyarországot komor jelenje felé, hol minden higgadtan gondolkodó lélek, minden érző sziv fájó érzettel látja, féltjük hazánkat, hogy oly catastrófa közelébe vezettetett, a mely a megsemmisülés örvényébe sodorja.

Hegedüs Sándor t. képviselő társam felemlitette nagy vivmányait a pártegyesülésnek. Ha e nagy vivmányok adóemelésben rejlenek: hiszen az nem uj vivmány, ezt a régi kormányok eléggé gyakorolták. Beszélt a hadsereg harczképességéről. Engedje meg azt, hogy háborut pénz nélkül folytatni lehessen, nem képzelhetem. Én meg vagyok győződve, hogy harcz és háboru alatt hazaszeretetét, vitézségét be fogja bizonyitani a hadsereg; de engedje meg a t. ház a véderő átalakitásánál nem látom a kormány oly komoly szándékát, mely a megtakaritásoknál tényező lehet s nem látok a költséges igazságszolgáltatás rendszerénél kellő megtakaritásokat,

Digitized by Google

mert az olcsó megyei rendszert a drágább kormányzati rendszerrel, a bélyegadó fokozásával, a költséges irásbeli alakisággal látom felcserélve, mely az ügyek kezelését neheziti, ezt mutatják a sok hátralékok. A régi kormányzati rendszernek helyesebb alapon való átalakitását nem látom összhangzatosnak.

De Somssich képviselőtársam engedjen meg, midőn a mostani helyzet és a mult országgyülési helyzetek közt nem látja azon lelkesedést, mely lelkesedés a frazis iránt a multban volt. Engedjen meg, hogy olyan frázisok, milyeket a t. pénzügyminister ur használt, midőn előadó volt, hogy ez lesz az utolsó adóemelés: az ilyen frázisok alkotják azon bizalmatlanságot; nem az ellenzéknek a kormány ellen emelt vádjai, és hogy ez frázis volt a tények mutatják, mert azóta még sok adóemelés történt. Az ilyen frázis hozza elő azon hangulatot, melyben a honfi sziv vérzik hazám jelenje fölött, és aggódva nézünk a kétes jövő elé.

Engedje meg a t. ház én nem frázisokat, hanem tényeket követelek. Ha a kormány más irányban nem képes hazámat igazgatni sajnos, de a lelkesedést tettekkel lehet csak kivivni. De nem akarom a t. ház türelmét fárasztani. *(Helyeslés)*. Legyen szabad csak egy nézetemnek még kifejezést adnom.

A ministerelnök ur magára vállalja a felelőséget. Igenis az övé lesz a dicsőség: ha hazám megmenekül; de a felelőség is az övé lesz: ha véletlenül hazámat valamely esély oly helyzetbe sodorja, amily irányban a birodalom állása megrendül. Ám a pénzügyminister ur csak vállalja magára a felelőséget; de egyre figyelmeztetjük tessék vissza emlékezni e pártnak az ellenzéknek jóslataira, kik mindig intették a kormányt, hogy válaszszon más irányt. Magyarország független kormányzatában látom én Magyarország pénzügyi rendezését rejleni, csak igy oldható meg ezen megoldatlan gordiusi csomó. Én tehát figyelmeztetem a kormányt, hogy a felelőség ezen esélyekkel szemben igenis, őt fogja illetni és más részről a dicsőség is az övé lesz; ámbár nem hiszem, hogy ez uton dicsőségre vezessék a magyar hazát. Én mindaddig mig önálló Magyarország nem lesz: a kormánynak ily irányban előterjesztett költségvetéséhez nem járulok. De nem járulok azért sem, mert a takarékosságban nem ment el azon határig, a meddig el kellett volna mennie a horvátországi kormányzat kiadásainak tételeinél. Nem járulhatok hozzá azért, mert a kiadások felesleges tételei mint pióczák kiszivják hazám pénzforrásainak erejét. Nem járulhatok hozzá azért, mert az Uchatius ágyuban az örkényi pusztákon uj pióczát látok, nem járulhatok hozzá azért, mert a vasuti garantiák, ezen régi pióczák *(Derültség)*, a vasuti garantiák által egyesek meggazdagodtak, de higyje el a ministerelnök ur, mig egyesek óriásilag meggazdagodtak, a nemzet nagy többsége elszegényedett. Én a pénzügyminister ur által előterjesztett költségvetéshez nem járulhatok. Mig Magyarország takarékosabban nem kormányoztatik: én egy krajczárt sem szavazok meg. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Móricz Pál: T. képviselőház! Az előttem szólott képviselő ur jeles beszéde alatt a t. képviselőház sokkal derültebb hangulatba jött, hogy sem ily komoly dologhoz, mint a minő most van szőnyegen: kedvem volna hosszasan szólani. Szoritkozni fogok egész rövidséggel azon időre, mely az ülés végeig rendelkezésemre áll. *(Halljuk.)*

T. képviselő társaim közül a jobb oldalon igen sokan többször variálták s egy kissé hosszadalmasabban el mondták azt, a mit pártjuk vezére b. Sennyei Pál a pénzügyi bizottságban igen correcte, igen praecise elmondott. Bármennyire variálták is azonban e tételeket, egyiket elébb emlitve, a másikat később, bármennyire rakták, grupirozták a számokat tetszésök szerint: a végeredményben nem voltak mindig szerencsések.

Igy például Bujanovics Sándor képviselő ur azt állitotta, hogy a költségvetés nem felel meg a zárszámodások tételeinek; azonban a t. képviselő ur elfeledi, hogy ezen zárszámadások a mult évben megszavazott adófelemelésnek és a most tervezett adó felemelésnek eredményeit nem tüntethetik elő. Ürményi t. képviselő társam tegnap egy igen jelentékeny helyre mutatott beszédében, mint a hol nagy megtakaritásokat lehet tenni t. i a hadügyi költségeknél. El is mondta: mért nem hozta ez eszmét szóba a delegatióban, mert ugy mond ennek itt Magyarország képviselőházában van csak helye. Engedjen meg a t. képviselő ur; de ennek helye majd csak akkor lesz: ha a véderőről szóló törvényt akarjuk és fogjuk megváltoztatni; ha meg fogjuk változtatni: lehet itt megtakaritásokat tenni; de mig e törvény fenáll, a hadügyérnek és honvédelmi ministernek nem lehet más kötelessége, mint ezen törvényt végrehajtani és ezen törvény keretén belül a megkivántató költségeket az országtól követelni. Lehetett volna a hadügyi költségvetésnek egy vagy más tételen talán már ma is gazdálkodni; hanem méltóztassék megengedni a t. képviselő ur; de ő kitért azon alkalom elől pártvezérével együtt, a hol ilynemü gazdálkodási javaslatait előadhatta volna. *(Mozgás a szélső jobb oldalon.)* Bocsánatot kérek, de csakugyan kitért: mert bele mehetett volna a delegatióba és nem ment bele. *(Helyeslés a középen)*

A t. képviselő ur nevetségessé akarta tenni a belügymintster ur közigazgatási törvényjavaslatát.

Digitized by Google

Bocsánatot kérek, komoly dolgokat is lehet nevetségesnek elkeresztelni, hanem azért azok nem lesznek nevetségessekké; majd mikor a t. képviselő urnak módjában lesz tüzetesen szólani e törvényjavaslathoz: akkor tessék kimutatni nevetséges voltát és majd akkor meglátjuk sikerül-e az. Egyébiránt alig lehet nevetségesebb valami, mint Magyarország közkormányzati rendszerére nézve oly eszméket pengetni, a melyek hasonlitanak a provisorium és Bach-rendszerhez. *(Élénk helyeslés a középen.)* Ily rendszerért Magyarországon nem fog lelkesedni senki s a mit önök e téren akarnak, azt az ország nehezen fogja eltürni: miért is én ebbeli törekvéseit a tisztelt képviselő urnak nevetségeseknek tartom.

Gr. Zichy Nándor tüzetesen bele ment a pénzügyminister ur beszédének birálatába. Első sorban felemlitette, hogy azt, vajon hasznos-e a törlesztési kölcsönnek rente-kölcsönné való átváltoztatása: ma még meg nem itélhetni. Bocsánatot kérek: miért ne lehetne ezt megitélni? miért ne láthatná be mindenki, hogy ha mi hitelezőink hozzájárulásával az évi törlesztési járulékot, 5 milliót megtudunk gazdálkodni, hogy ez hasznos dolog.

A t. képviselő ur megemlitette, hogy oly nagy fontosságu kérdéssel, milyen a valuta helyreállitása, a melyet a t. pénzügyminister ur érintett: a budget tárgyalása alkalmával nem lehet végezni. Igazsága van; de a pénzügyminister ur sem akar végezni; ő csak utalt arra, hogy a bankkérdés megoldásával az a kérdés is szóba jön; s jelezte, mily fontos és szükséges e kérdés megoldása és a t. képviselő ur ezelőtt évekkel tartott egyik beszédében a valuta helyreállitásának szükségét maga is jelezte.

A t. képviselő ur is, mint Bujanovics képviselő ur azt állitotta, hogy ezen költségvetés nem áll a zárszámadások alapján.

A t. képviselő ur azt is mondta, hogy a pénzügyminister 8 millió positiv jobb eredményt tüntetett fel ez évre, ezt pedig igazolják a zárszámadások. A t. képviselő ur csak helytelenül értelmezte a pénzügyminister ur jelentését; mert ha megtekintjük az épen most kezünkhöz kapott kimutatást, a positiv eredmények ez évben következők: az 1874-ik évvel, a 75-iki eredményt összehasonlitva 575 ezer többlet derült ki, és ha ehez hozzá számitjuk a 4 millió 831 ezer positiv megtakaritást: ki jön az 5 millió; ezen összeget pedig három negyed évre véve, körülbelöl kijön azon összeg, melyet a pénzügyminister az egész évre kilátásba helyezett.

Ha a t. képviselő ur megtekinti, hogy az egyenes adóknál bejött positive kedvezőbb eredmény 1 millió 9 százezer frt; a direct adóknál 28000 frt; az állami jószágoknál és erdőségeknél 1 millió 6 százezer frt: elfogja ismerni, hogy ezek kedvező körülmények; és hogy ezek a körülmények nem még kedvezőbbek; hogy a dohány egyedáruságnál 2 millió differentia van, ennek oka az: mert az osztrák kormány az általa vett dohányért járó tartozását még nem fizette meg. Tehát a minister ur nem a levegőből, nem az ideák világából praeliminalt, hanem valóságos positiv számtételek alapján.

A t. képviselő ur sajátságosnak tartotta azt, ha mi 2 milliót adunk ki ezen esztendőben, hogy az adó kataszter utján 1 milliót vehessünk be a jövő évben; de a t. képviselő ur elfelejtette azt, hogy az az 1 millió maradandó bevétel lesz, és év századokon keresztül többletet fog képezni. Ez valóban, nem csekély dolog és azért nézetem szerint a befektetés is igen helyes.

Ennyit akartam a t. képviselő urak megjegyzésére előadni. Most áttérek az ugynevezett közjogi ellenzék, vagy függetlenségi párt szónokainak beszédére. Azért nevezem őket igy, mert nem akarok hibába esni, bár nem tartom egészen indokolatlannak, ha szélsőbalnak nevezzük pártjokat; ez traditionalis elnevezés és nem is derogál; rosz szándék pedig épen nincsen benne. Egyébbiránt ha a 48-as pártot baloldalnak tekintjük: akkor függetlenségi párt lehet „szélső baloldal;" bár a két párt együtt véve sem számit sok tagot.

Csanády képviselő ur ép ugy, mint többen a tul oldalon, felemliték, hogy mi nem igértük meg választóinknak, hogy az adót felfogjuk emelni. *(Halljuk!)* Ezt lehetett volna szemrehányásként mondani talán a mult országgyülés végén; de ma alig van tagja a szabadelvü pártnak, aki az adóemelést választói előtt ne hangsulyozta volna; én magam elkerülhetlennek declaráltam azt. És a választások eredményének fontossága és a kormány ereje épen abban fekszik, mert a nemzet tudta, hogy fel fog az adó emeltetni, és mégis oly nagy bizalommal, oly nagy többséggel ajándékozta meg a kormányt és pártját. *(Helyeslés a középen.)* Ha ez nem igy volna: akkor állapotaink felett én is kétségbe esném; de mert igy van, bizom a jövőben. *(Helyeslés a középen.)*

Csanády képviselő ur felhozta, hogy a ministerelnök egykor a határozati pártnak volt vezére. Ha a határozati pártnak az akkori viszonyok között, midőn hazánk szabadsága és elidegenithetlen jogai megtagadtattak, volt is létjoga; a mint a kiegyezés, illetőleg a coronatio megtörtént, e párt azon alakjában, a mint az előtt volt, elvesztette létjogát. *(Helyeslés a középen.)* És a t. ministerelnök ur és a volt balközéppárt felől elismeréssel fog megemlékezni egykor a történetiró azért, hogy ha lettek volna egy szerencsétlen kisérletnek ez országban bajnokai: az ily kisérleteket meggátolta, vagy legalább meggátolni igyekezett; mert ezen szeren-

Digitized by Google

csétlen kisérletek csak szerencsétlenségét okozták volna az ország és a nemzetnek. *(Élénk helyeslés a középen.)* Ennyit akartam Csanády képviselő urnak mondani.

T. Helfy István és Simonyi Ernő képviselő társaim nem mindig beszélnek röviden, de mindig a parlamentalis illem korlátai között. Meg látszik rajtuk, hogy ott jártak, a hol a parlamentalismus hazája van és azt behatóan tanulmányozták. Ők az általános remediumot a vám- és bankkérdésben látják. T. barátaimnak én már tüzetesen megfeleltem a vám kérdésben magam részéről; a ministerelnök ur is megfelelt. Méltóztassék elhinni, trónbeszédben a fejedelem részéről, a házban ministerelnök részéről a bankkérdésre nézve e házban hallottuk kimondatni azt, hogy Magyarországnak bizonyos joga van, és a fejedelem és a ministerelnök ur, e jogokra hivatkozott. És ha mindezek daczára a ministerelnök nem fogja tudni az ország e jogait megvédeni, ha nem képes azokat visszaszerezni: akkor vessék ezt neki szemére, és akkor itéljék el őt; de nem helyes, nem ildomos eljárás a priori őt elitélni. *(Élénk helyeslés a középen).*

De ha önök t. képviselő urak a parlamentalis illem korlátain belül vitatkoznak, nem mondhatom azt Németh Albert képviselő urról.

A t. képviselő ur beszélt előbb szennyes rnhák kimosásáról, azután Zuckermandliról és azután azt követeli, hogy ily beszéd után neki a parlamentális illem helyes felfogása tulajdonittassék. *(Helyeslés a középen.)*

A ki ilyféle kifejezéseket használ, az ne vegye rosz néven, ha, mint ő maga mondá, a milyen a mosdó, olyan lesz a törölköző. *(Helyeslés a középen.)* Egyébiránt ha a rustica natura felemlittetett: nem vonatott kétségbe a t. képviselő ur nemessége, és legyen nyugodt, ministerelnök ur nem fogja productionalis perre szoritani, mert tudva van közönségesen, hogy ő is én is és sokan mások a képviselőházban a Magyarországon létező ötszázezer bocskoros nemesek sorába tartozunk és ugy a rustica natura — az ő születésére nem vonatkozhatott. — Azon gyanusitás pedig, midőn a ministerelnököt ambitióval vádolta: nem is uj; Mezey Ernő ur azt 30 krjával már napok óta árulja, és sokkal correctebben — nem is szólva az irályról — adja azt elő. Mégis azt hiszem, hogy Mezey Ernő ur nem fog abból meggazdagodni. *(Derültség a középen.)* Vannak emberek, kik hogy magukat nagyobbakká tegyék, megtagadják minden embertől a képességet, sőt még a hazafiságot is. Elhigyjék a t. képviselő urak, hogy ha minden polgára e hazának ily módon megszünik hazafi lenni: akkor ezzel nem fog nyerni senki; de minden bizonynyal veszíteni fog a haza. *(Élénk tetszés a középen.)* Csak annyit akartam kijelenteni, s most az óra is lejárt, egyszerüen kijelentem, hogy én a költségvetést általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Elnök: A holnapi tanácskozás tárgya lesz először a ház november havi költségvetésének megszavazása; azután folytattatni fog a költségvetés általános tárgyalása.

Az ülés végződik d. u. 2 órakor.

---

29. országos ülés

1875. november 17-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Levéltári nyugták bemutatása. A kormány részéről: 1. a gyári és kereskedelmi védjegyek kölcsönös oltalma tárgyában a németbirodalmi kormánynyal kicserélt ministeri nyilatkozvány beczikkelyezéséről; és 2. a métermérték ügyében kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatok beadatnak. A képviselőház november havi költségvetése és september-október havi számadások tárgyalása. Az 1876. évi államköltségvetés általános tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Trefort Ágost.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző ur fogja vezetni, a szólni kivánókat egyrészről Huszár Imre, másrészről Orbán Balázs jegyző urak jegyzendik fel.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Digitized by Google

Wächter Frigyes jegyző: *(Olvassa a november 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem lévén, azt megbitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a főrendiház elnökének hozzám érkezett levelét, melyben megküldi az országgyülés első ülésszakát folyó évi november 4-ig elnapoltnak nyilvánitó királyi leirat eredeti példányának az országos levéltárban történt elhelyezését igazoló elismervényt. A főrendiház elnöke továbbá megküldte a főrendiház elnökeinek kinevezését tartalmazó királyi leirat eredeti példányának az országos levéltárban történt elhelyezését igazoló elismervényt. A főrendiház elnöke végre megküldte Wenckheim Béla bárónak saját kérelmére a ministerelnökségtől történt fölmentetését és Tisza Kálmánnak ministerelnökké lett kineveztetését tárgyazó királyi leirat eredeti példányának az országos levéltárba történt elhelyezését igazoló elismervényt. Mindezen három rendbeli elismervény a képviselőház levéltárába fog elhelyeztetni.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

A földmivelés- ipar és kereskedelmi minister ur kiván szólani.

Simonyi Lajos báró földmivelés- ipar és kereskedelmi minister: T. ház! Van szerencsém a t. ház asztalára letenni két törvényjavaslatot és pedig a következőket:

Törvényjavaslat a gyári és kereskedelmi védjegyek kölcsönös oltalma tárgyában a német birodalmi kormánynyal kicserélt ministeri nyilatkozvány beczikkelyezése tárgyában. Törvényjavaslat a métermérték ügyében kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése tárgyában.

Van szerencsém e két törvényjavaslatot azon kéréssel a t. ház asztalára letenni, méltóztassanak azok kinyomatását elrendelni és azokat minélelőbb az osztályokhoz utasitani; minthogy mind a két törvényjavaslat igen sürgős.

Elnök: Ezen két törvényjavaslat ki fog nyomatni, a t. ház tagjai közt ki fog osztatni és mielőbb az osztályok tárgyalása alá bocsáttatni.

Az inditvány és interpellátiós könyvekbe ujabb bejegyzés nem történt.

Következik a napirend első tárgya: a képviselőház november havi költségvetésnek és a pénztárnok folyó évi september és október havi számadásának tárgyalása. Kérem a gazdasági bizottság előadóját, méltóztassék a jelentést felolvasni.

Simó Lajos előadó: T. ház! Van szerencsém a képviselőház november havi költségeinek előirányzatát tételenkint felolvasni. *(Felolvassa.)*

Kérem a t. házat ezen költségvetés elfogadására.

Elnök: Ha a t. háznak ez iránt észrevétele nincs, a képviselőház november havi költségvetése jóváhagyatik és az illető összeg folyóvá tételével az elnökség bizatik meg.

Következik a napirend második tárgya, vagyis az 1876. évi államköltségvetés átalános tárgyalásának folytatása.

Mocsáry Lajos: T. ház! Nem kivánok visszapillantást vetni azokra, a mik a vita eddigi folyamában inkább a tárgy körül mint a tárgyról elmondattak. Én azt hiszem, constatálni lehet, hogy a kormánypártnak t. tagjai kevéssé foglalkoztak magával a költségvetéssel, illetőleg a kormánynak a költségvetésében és a pénzügyminister exposéjában előttünk álló pénzügyi politikájával. Leginkább csak Somssich Pál és részben gróf Péchy Manó t. képviselőtársam voltak azok, a kik bementek in medias res. Ezen t. képviselőtársaim előadására legyen szabad tennem néhány rövid észrevételt. *(Halljuk!)*

Midőn Somssich Pál t. képviselő társunknak tegnap mondott szép beszédét hallottuk: azt hiszem élénken emlékeztetett ezen beszéd mindnyájunkat azon hasonlóképen igen nevezetes szónoklatra, melyet ezen év elején a költségvetés tárgyalása alkalmával t. képviselőtársunk e házban nagy hatással tartott.

Lehetetlen nem látni, nem észlelni ezen két beszéd közt a nagy különbséget; valóban az igen t. képviselőtársunk nem látszott mérni egyenlő mértékkel. Mert miért támadta meg oly élesen a mult alkalommal a kormányt, illetőleg annak politikáját? Nem azért, a mit tegnap emlitett, hogy t. i. a mult költségvetésben nem látta eléggé kifejezve, keresztülvive a megtakaritásokat; nem is azért, a mit szintén emlitett tegnap, hogy t. i. ha már áldozatot kér a kormány, nem kéri az áldozatot oly mérvben, hogy azután biztositva legyen az államháztartás rendezése; hanem megtámadta és igen élesen támadta meg a megelőző kormányt azért, mivel átalában áldozatot követelt anélkül, hogy kilátásba tudta volna helyezni az államháztartás rendezését.

És én azt hiszem, hogyha akkor méltó okot talált t. képviselőtársunk a támadásra a kormány ellenében: tökéletesen ugyanazon helyzetben van most is; mert a situatio most és akkor tökéletesen azonos: mivel most nemcsak minden erőltetés mellet a következő évre tetemes deficit marad; hanem átalában a jövőre nézve semmi kilátás nem nyujtatik azok által, a mik a kormány által elénkbe terjesztettek, arra nézve, hogy az államháztartással a fenálló alapon, a kormány által elfogadott alapon valaha rendbe jöjjünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Meg van feszitve t. ház, a legszélsőbb határig, a mit az állam adófizető polgáraitól követelhetünk, és daczára ennek, a pénzügyi bizottság jelentése szerint is egy több mint 9 milliónyi deficzittel állunk szemben. Hogy ezen deficit nem 9 millió, hanem annál nagyobb lehet: azt már többen nézetem is szerint alaposan kimutatták.

Szomoru tapasztalásaink vannak nekünk e tekintetben: azt tapasztaljuk majdnem évről évre, hogy a deficit mindig rendszeresen sokkal nagyobb lett, mint előirányoztatott.

Ennek ellenében azt mondta a pénzügyminister ur, hogy ő egészen másképen, hogy ő sokkal realisabb alapra fektette a fedezetet, mint elődei.

Megengedem, hogy némely tételeknél, melyekről kézzel foghatólag kitünt a zárszámadásokból és a tett tapasztalatokból, hogy az előirányzott jövedelem soha sem éretett el egész mérvében: realisabban tette meg a fedezetet; de maradt egy tér a t. pénzügyminister ur számára t. i. azon jövedelmi forrásoknak tere, mely az ezen évben megszavazott adó felemelésekre és az uj adótörvényekre vonatkozik. Ezekre nézve még eddigi tapasztalásunk nincsen és ezen a téren a pénzügyminister urnak, és ugy mint elődeinek maga felé hajlottak ujai, ezen a téren ő is ép oly vérmesen csinálta a fedezetet, mint elődei.

Például a pénzügyminister ur azt mondja, hogy négy milliót fog bevenni az adóhátralékokból, sőt nem csak 4 milliót, de voltaképen 4 millió 349 ezer forintot; mert a direct adók jövedelme gyanánt fölveszi azon egész összeget, mely bejött 1874-ben, melybe már befoglaltatik a 349 ezer frt is és ezen összegen kivül, melyben már az adóhátralék is benfoglaltatik, még 4 millió adóhátralékot kiván behajtatni. Továbbá az illetékekből plust vár egy milliót. És mire alapitja ma azon reményt, hogy ezen 5 milliót befogja hajtani? Egyébre nem, mint azon javaslatra, melyet az adók kezelésére nézve beterjesztett, alapitja az illetékszabási hivatalokra. Hogy ez nem realis alap, hogy még nincs bebizonyitva, hogy ezen uj adó törvényeknek meg lesz ilyen nagy hatása: azt hiszem ezt hosszasan fejtegetnem nem kell.

Ime azon rövid idő alatt, mig a költségvetést a pénzügyi bizottság tárgyalta, azt tapasztaljuk, már is egy millió 350 ezer frttal nőtt a deficit, az által, hogy kisült, hogy az ezüstkölcsönöket nem az ezüst, hanem az arany árfolyam szerint kell fizetni. Tehát — mondom — már ilyen rövid idő alatt meg nőtt a deficit egy millió 350 ezer forinttal. Lesznek még rejtekben más ilyen pontok is, például a vasuti társulatokkal való leszámolások, melyek a garantia-emelés következtében szintén emelni fogják a deficitet. Lesz — mondom — több ilyen pont is ugy, hogy tekintetbe véve az eddigi tapasztalást és azokat, miket röviden előadni bátorkodtam: igenis tarthatunk attól, hogy a deficit nem 9 millióra, de talán annak kétszeres összegére fog az év végéig emelkedni.

De ha csak erről volna szó, némileg biztathatnánk magunkat azzal, hogy valamivel mégis kisebb lett a deficit, és hogy jövőre még inkább le fog szállani. De épen az a baj, hogy sem 1877-re, sem az azután következő évekre egyátalában nincs kilátásunk arra, hogy állapotunk a deficit megszüntetése tekintetében javuljon. Rámutatott e körülményre már Zsedényi képviselő társam is; fájdalom, mint már gyakrabban is tapasztaltuk, nem vonta le belőle a kellő consequentiát. De rá mutatott, hogy 1877-re nincs kilátás a deficit megszüntetésére. És mivel biztat a pénzügyminister ur? azzal, hogy ő hiszi, hogy ő meg van győződve, hogy rendbe fogjuk hozni államháztartásunkat: ha tovább is haladunk azon az uton, melyre ő lépni kéri az országot t. i. a megtakaritások és az áldozat kétséges utjára. Akkor hiszi, akkor meg van róla győződve, hogy rendbe fogjuk hozni államháztartásunkat.

Én a pénzügyminister urnak ezen nyilatkozatát, ezen őszinte vallomását igen nagy fontosságunak tartom: mert ez más szóval nem jelent egyebet, mint azt, hogy 1877-re s valószinüleg a következő évekre is azon kénytelenség előtt állandunk, hogy ujra emeljük az adót, hogy a mostani 8 millió adóemelésen kivül szavazzunk meg ujabb 8 milliót, és később talán ismét adóemeléshez folyamodjunk; ez azon remény, melyet ő nekünk nyujt.

S ha részletezzük egy kissé állapotunkat: miben találhatunk reményt arra nézve, hogy 1877-re és azontul kedvezőbb helyzetben leszünk. 1877-re nem fog rendelkezésére állni a kormánynak azon kölcsön maradvány, melylyel jelenleg a hiány tetemes részét fedezhetni reményli. Menynyi ezen kölcsön maradvány, mennyiben lehet azzal a jövő év deficitjét fedezni: arra nézve sem a pénzügyminister ur, sem a pénzügyi bizottság, a házban nem adott felvilágositást, ugy hogy erre nézve tökéletes homályban és kételyben marad az ország.

A megtakaritásokat illetőleg a t. pénzügyminister ur egyszer azt mondja, hogy a megtakaritásoknál elmentünk a legszélsőbb határig, máskor ismét azt mondja: „hogy tovább haladunk a megtakaritások terén.“ Melyik igaz most már a kettő közül? A t. minister ur nézete szerint, lehet-e, vagy nem lehet-e nagyobb megtakaritásokat várni? Nagyon tartok attól, hogy a t. minister urnak ezen kétféle nyilatkozatai közül abban lesz igaza, hogy a megtakaritások utján tovább haladva, ebből jövőre eredményeket várni alig lesz képes; nem pedig azért, mivel, ha tekintetbe vesszük azon reform törvényjavaslatokat, melyek a háznak már beadat-

Digitized by Google

tak: ezekből egyátalán nem láthatjuk azt, hogy a közigazgatás költségei apadni fognak; sőt inkább igenis méltán attól tarthatni, hogy a közigazgatás költségei még inkább fognak növekedni. Én tehát azt hiszem, hogy abba, hogy majd 1877-re és a következő években, a most fenálló rendszer szerint a kormány által beadott törvényjavaslatokban nyilvánult intentioik szerint, tovább is fogunk a megtakaritások utján haladhatni: egyátalán nem lehet bizni.

Talán a cataster utján remél a kormány jövőre többet bevenni? Azon jövedelem szaporulat, melyet egyelőre a cataster utján várni lehet: már benfoglaltatik a mostani fedezetben; s a mi azontul foly majd be, ahoz évek kellenek. De akkor is, ha meg fog jönni ezen várt eredmény, ha nem akarjuk a cataster kiigazitását egyedül csak adófelemelés ürügyeül használni: akkor t. ház az igazság azt fogja magával hozni, hogy azoknak, kik tulságosan vannak megróva, azoknak engedtessék el az, a mivel többet fizetnek, s ekként legyen kiegyenlitve a kivetés aránytalansága. De mondom, ha nem akarunk belőle pusztán ürügyet formálni az adófelemelésére: akkor ezen uton alig lehet jövedelem szaporulatot várni.

A pénzügyminister ur felhozta az államadósságok conversióját és pedig mint oly dolgot, melyre nagy sulyt fektet. Nem akarom kétségbe vonni, t. ház, hogy az államadósságok conversiója, vagy azoknak rente-kölcsönné való átalakitása bizonyos körülmények közt hasznos, czélszerü lehet; hanem hogy fog-e sikerülni ezen mivelet; ez, azt hiszem, a jelenlegi conjuncturák közt igen kétes. Egyébiránt annyit mindenesetre meg kell jegyeznem, hogy azon esetben is, ha ez sikerülni fogna: azt,ho gy az állam egy időre, vagy egyáltalában megszüntesse adósságainak törlesztését: azt igenis helyes pénzügyi müveletnek, de pénzügyi általános javulásnak tekinteni alig lehet, s ezenfelől én azt hiszem, hogy ezen conversiónál egy mellékes czél is forog fenn, az t. i. hogy majd akora összeg fog felvétetni a rente kölcsön ürügye alatt, hogy maradjon egy kis költőpénz is, hogy ez uton is lehessen államháztartásunk egy lyukát bedugni.

Mindezekből tehát t. ház nézetem szerint a deficzitnek megszüntetését 1877-ben és a következő években várni alig lehet és e szerint mi maradna még? Semmi egyéb, mint talán a jó időjárás, a bőtermés; és erre t. képviselő társunk Somssich Pál is sulyt fektetett tegnapi beszédében. Én azt hiszem t. ház, hogy azok a nagy remények, melyek a bőtermés, a jó időjárás irányában tápláltatnak, nagy mérvben illusoriusak és a jó terméseknek az államháztartásra háruló következései egyátalában nem ugy állnak, mint a magángazdaságnál: mert az államnak jövedelmeit mi módon és miben szaporitja a jó időjárás? A földadóra nézve nincs semmi befolyása. Jó-e vagy rosz-e a termés: a pénzügyminister egyenlően behajtja a kivetett adót és a termés különböző volta az adótételre befolyással egyátalán nincs. A kereseti adók tekintetében sincs befolyással; mert a keresetiadó növekedése attól függ: vajon szaporodik-e az országban azon osztály, mely kereseti adót fizet, és én azt hiszem, hogy nem egy; de egy pár évi bőtermés is alig tenne különbséget azon arányban, mely hazánkban jelenleg a keresetiadó alá vetett egyének és földadó alá vetett egyének közt létezik. De a jó terméseknek még arra se volna nagy hatása, hogy gyárak és vállalatok nagy mérvben támadjanak; mert arra, hogy az industria, a gyáripar nálunk föllendüljön: egészen más dolgok is kellenek, mint egy pár bő esztendő.

Az illetékeket tekintve, azt hiszem, ezekre nézve sem tesz nagy különbséget a jó termés. Az illetékekből befolyó jövedelmek legnagyobb részét az örökösödési százalék teszi; már pedig, hogy jó esztendőben több ember haljon meg, s eszerint több örökösödési százalékot lehessen kivetni, mint rosz esztendőben: azt ugy hiszem senki állitani nem fogja; a perek, jószág eladások s más e féle más jogügyletek pedig — azt hiszem — rosz esztendőben még inkább fordulnak elő, ugy hogy a jó terméstől az illetékekre nézve sem lehet nagy eredményt várni.

Egyedül a bor, hus, dohány és só fogyasztása volna az, mire a jó esztendő hatással van; mert a sör, szesz és czukorra nézve, a mi több fogyasztatik, az nem nekünk jövedelmez, hanem a tulsó államnak.

Hasonlókép több folyhat be az által, hogy ha jobban jövedelmeznének az állam-vasutak és kevesebb lenne valamivel a vasutaknak fizetendő garantia; de mindezek, azt hiszem, nem érnék el azon összeget, hogy azt mondhatnók, hogy ezen uton a deficzit megszüntetésére kilátásunk lehet.

Nincs tehát nézetem szerint semmi kilátás arra, hogy a jelenlegi helyzet, mely már is elég kedvezőtlen, a következő években javuljon, és azért azt hiszem, hogy ha méltán kifejezhette t. képviselőtársunk Somssich Pál a mult budget tárgyalása alkalmával azon nézetét, hogy áldozatot csak akkor szabad követelni, ha meg vannak annak gyümölcsei: akkor tökéletesen azon helyzetben vagyunk most is, és ha a képviselő ur most mégis kedvezőbben járt el a kormány irányában e tekintetben: ezen eljárását tavaly nyilvánitott nézeteinél fogva indokoltnak tartani egyátalában nem tudom. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbal felől.)*

És épen ez, t. ház, a mi helyzetünk legsulyosabb része. Ez mutatja azt, hogy államháztartásunkat a fennálló alapon rendezni akarni nem egyéb, mint utopia; a kormánynak azon

Digitized by Google

vállalkozása, törekvése, hogy ezen alapon állva rendbe hozza államháztartásunkat: utopicus törekvés, melynek eredménye csakis az lesz, hogy ezen törekvéseknek folytatása közben tönkre fogja tenni az orszag anyagi állapotát. (*Helyeslés a szélsőbal felől.*)

Kétségbe vonatott t. ház! hogy az adóemelés oly nagyon terhes volna az adófizetőkre nézve; fölhozta Somssich, felhozta Péchy Manó képviselő társunk, hogy azon 10—12 % többlet, melyet a jövedelmi adó fog az adózókra háritani: könnyen elviselhető, hogy az nem volna egyáltalában olyan, mely tulságosan emelné az eddig viselt adó terheket. Én bátor vagyok arra figyelmeztetni t. képviselő társaimat, hogy ebben a tekintetben nagyon subjectiv szempontból méltóztattak kiindulni és azon kedvező anyagi helyzetet, melyben talán magok vannak, előtérbe méltóztattak állitani azon szempont előtt, hogy az ország adózóinak nagy közönsége. általában az országnak ugy szólván összes birtokos közönsége valósággal szorult anyagi helyzetben van.

Kétségtelen, hogy vannak még hazánkban rendezett vagyoni állásu emberek, kiket nem fog tönkre tenni az uj adóemelés; azok közzé tartoznak azok is, kik vagy a hiányos catastralis adókivetés következtében nincsenek ugy megterhelve mint mások, természetes hogy azok, kik holdanként 50 krajczárt fizetnek: egyátalában nem fogják annyira megérezni a többletet, mint az, a ki két forintot fizet. De ha ezeket mindjárt nem is vesszük tekintetbe, arra nézve, hogy ne tétessenek tönkre a honnak adófizető polgárai, előttünk áll egy igen fontos szempont: a nemzetgazdasági szempont, melynél fogva azt hiszem, hogy a népnek még kedvezőbb anyagi helyzetben lévő polgárai is igénybe vehetik azt, hogy tulságosan ne terheltessenek, hanem hogy kellő kiméletben részesitessenek.

Rendezett vagyoni állásu embereknek s általában a vagyonosoknak egy országban igen fontos államgazdászati szerepök van, az ő szerepök, feladatuk a tőkeképzés. Nagyobb kisebb, sok tőkének képzése nélkül az országban egyátalán semmiféle productió nem gyarapodhatik.

Ezen kisebb nagyobb tőke részint mint kölcsön, részint mint adomány, vagy örökségek oly factort képez egyáltalában a productióra nézve, mint az eső, mely nélkül a gazda termelni nem képes. Ezt akadályoztuk most meg; már pedig ha ezen nélkülözhetlen nemzetgazdasági kelléket megakadályozzuk: a tőkeképzést hátráltatjuk az által, hogy tulságos adók kirovásával lehetetlenné tesszük azoknak is, kik rendezett vagyoni viszonyok között vannak, tőkét félretehetni. De mondom, ha vannak is ilyenek, kik kevésbé vehetik igénybe az állam részéről a kiméletet; de ezek napról napra mindinkább kivételt képeznek hazánkban.

Az általános állapot az, hogy az ország birtokosainak nagyrésze valóságos szorult helyzetben van. Vegyük sorba a birtokos osztály minden részét. A nagybirtokos birtoka többnyire terhelve van nagy földhitelintézeti kölcsönök által. Rosz évek miatt, mint a milyenek csapása alatt volt az ország régóta, azon fizetések melyekkel ily kölcsönök törlesztetnek, igen terhesek, és igen gyakran csak az által teljesithetők, hogy némelyek a takarékpénztáraknál, mások pedig az uzsorásoknál vesznek fel pénzt, hogy rendes fizetési kötelezettségeiknek megfelelhessenek. És ha ezen terhekhez hozzájárulnak nagy örökösödési illetékek és más ilyen előforduló nagyobb fizetések, melyeket az állam vesz igénybe: igen gyakran megtörténik, hogy épen az állam által kirótt terhek megvétele képezi azon cseppet, melytől a pohár kicsordul, és mely a vagyonosabb polgárok romlását előidézi.

A kisebb földbirtokos a ki hitelintézeteink eljárási módja szerint kölcsönökben nem részesülhet, rendesen az uzsora martaléka. Méltóztassanak sorba menni, az ország legvagyonosabb részeiben és a legjobb módu gazdákon egy helységben, s azt fogják találni, hogy itt-ott van ugyan olyan, a ki nincs eladósodva, de többnyire ötven, hatvan, sőt nyolczvan százalékos kölcsönök vannak bekebelezve a kisbirtokosok birtokaira. Ily kisbirtokosnak terem annyi, a menynyiből megél; de nincs annyija, a miből pénzt csinálhatna. Az adó azonban készpént követel. Ez legnagyobb romlása ezen embereknek, mert uzsorával kell pénzt szerezniök és a vetömag beszerzése végett igavonó marháikat kénytelenek eladni.

A zsellér ember és a napszámos van legsulyosabban terhelve a tulságos adó által. Majdnem axiomának tekintik az országban, hogy nálunk a napszámos igen kedvező helyzetben van. Pedig ez nézetem szerint egyátalában nem áll. Jelenleg például a szőllőmunkánál a napszám 30 kr. csaknem mindenütt. Az igaz, hogy van a napszámosnak az aratás alatt, néha jobb keresete; de az év legnagyobb részében kereset nélkül áll, mert nem kell a munka. Ha adója nem is nagy; de ezen kis adó törlesztése fejébe ágynemüjét, ruháját és marháját is viszik el.

Ezen osztály tehát, melynek állása némelyek által kedvezőnek tüntettetik fel, egyenesen nyomoruságnak, tönkre jutásnak a szélén áll, épen az adó miatt.

De van még egy igen fontos tekintet t. ház, mely az adóemelést igen sulyossá teszi. Minden gazdaságban, kicsinyben, nagyban, egyaránt fordulnak elő, bizonyos, hogy ugy mondjam, rendszeresitett befektetések, melyek nélkül a productióban bármily téren előremenni, átalában lehetetlen.

Digitized by Google

A mezei gazdának például szüksége van egy ökörre, ekére, vagy más gazdasági eszközre; ennek a mesterembernek szüksége volna jobb szerszámokra, szüksége volna arra, hogy az iparához szükséges anyagot beszerezze; megis szoritotta már háztartását, s tán meg is van már azon pénz, a melyet a befektetésre akar forditani; de ime jön a kormány az adóexekutióval és elviszi azt, amit e czélra félretett. Ime ez a kár az országos productióra, ez az, a mi az ország gyarapodására, de sőt csak a status quo fentartására is a legnagyobb hátránynyal jár.

Ily helyzettel szemközt t. ház, én azt hiszem, elérkezett annak ideje, hogy államháztartásunk rendezése gyökeres eszközeihez és az egyedül sikert igérő eszközökhöz forduljunk. Mik legyenek azon eszközök, *(Halljuk!)* gyakran el volt mondva ezen oldalról és ezek hosszas taglálásába bocsátkozni nem ákarok. Csak röviden legyen szabad azokat megérinteni.

Első helyen áll azok közt, az országos hadügyi költségek apasztása. Felemlittetett e vita alkalmával több szónok által, emlittetett Somssich Pál t. képviselőtársam, emlitetett Csernátony t. képviselő ur által s többek által. De ha volt is emlitve ezen igen nagy fontosságu dolog; csak igen szerényen, csak mint egy pium desiderium volt emlitve.

Elismerem t. ház, hogy a korábbi hangulathoz képest ez is haladás; mert hiszen, ha ezelőtt felemlittettek ezen dolgok, az volt rá a felelet, az volt az általános hangulat a közösügyi rendszer fénykorában: megbirja Magyarország! A nagy hadügyi költségek leszállitása t. ház, az egyik conditió sine qua non, melytől államháztartásunk rendezésének lehetősége függ. Abba, hogy mily nagy haderőt tartson egy ország: positiv szabály általában nincs; de meg van az határozva mégis, t. i. a mennyit megbir az ország anyagi ereje. De hogy államháztartásunk rendezésének ezen nélkülözhetetlen kellékét alkalmazhassuk: arra mulhatatlanul szükséges az, hogy az önálló hadsereg felállittassék, vagy a magyar haderő, a közös osztrák haderőtől elkülönitessék. E nélkül hadügyi reductióra kilátás nincs. Ausztria sokkal kedvezőbb helyzetben van, és igy nem fogja magát arra utalva látni, vagy legalább semmiesetre oly mérvben, mint mi, hogy egy más védrendszerről, hogy haderejének egyszerüsitéséről gondoskodjék. E szerint az eljárás szerint itt és amott e tekintetben egyenlő nem lehet; mi ha függővé teszszük attól a védrendszer megváltoztatását és berendezését, hogy az egyöntetü legyen amazokéval, hogy a hadsereg egysége továbbra is fentartassék: akkor meggyőződésem szerint a hadügyi költségek terén tetemes összeget meggazdálkodni egyáltalában nem lehet.

Én t. képviselő ház az önálló nagyar hadsereg felállitását, különösen és első sorban mindig a nemzeti önállóság helyreállitása szempontjából sürgettem elvtársaimmal együtt; mert nem lehetek egy nézetben Ürményi Miksa képviselő társammal, a ki lehetőnek tartja azt, hogy a közös hadseregnek magyarországi részében igyekezzünk ápoltatni, fentartatni, a magyar állam ideája, a magyarnemzet iránti ragaszkodásnak eszméjét. Én ezt lehetetlennek tartom: mert azt tapasztaltam, hogy a közös hadsereg kebelében oly erős gyökeret vert az ismeretes feketesárga szellem, hogy a mig a közös hadsereg fennáll: addig itt a magyar nemzetiségnek, a magyar államiság eszméjének felkapni a mellett egyátalában lehetetlen. Ezen szellem volt egyik legfőbb tényezője hazánkban a germanisatiónak; ezen szellem expansiv ereje oly nagy, hogy mint sajnosan tapasztaltuk, még saját honvédségünk körében is tagadhatatlanul tesz hoditást. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* De ne méltóztassanak azok, kik más nézetben vannak, ezen tárgyat közjogi oldaláról tekinteni; méltóztassanak azon hitben maradni, hogy a közös hadsereg mellett is felállhat Magyarország államisága, maradjanak azon hitben, mely egyszer itt e házban Andrássy Gyula akkori ministerelnök által akkor kifejeztetett, hogy t. i, elmultak azon idők, a midőn Magyarország, Ausztriától veszélyeztetve láthatná a maga szabadságát; mert mellőzni ezt, méltóztassanak egyedül pénzügyi oldalát tekintetbe venni és azt hiszem, be fogja látni mindenki, hogy mindaddig, mig a hadügyi költségeket tetemesen le nem szállithatjuk, mig ennek nélkülözhetetlen feltételeül Magyarország hadserege a közös hadseregtől külön választatni nem fog; Magyarország állami háztartásának rendezéséről szó nincs. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ez az egyik leghatályosabb, ez az egyik gyökeres eszköz, melytől nézetem szerint államháztartásunk rendezését várhatjuk; a másik a jelenleg fenálló vámszerződés felmondása és az önálló magyar vámterület felállitása három szempontból hogy t. i. a határvámokból a kincstár jövedelmet huzzon; másodszor azért, hogy a fogyasztási adókról intézkedhessünk és a körül szabad kezet nyerhessünk. Harmadszor hogy hazánkban az adóképességet és ipart meghonositása által emeljük; és továbbá a nemzeti bank felállitása, hogy valahára hitelügyünket és pénzügyünket függetlenitsük; de szükséges végre az önkormányzat rendszerének visszaállitása és eltávolitása mindazon centralisticus elvnek, a mely reform ürügye alatt hazánkba az utolsó évek alatt behozatott. *(Helyeslés a baloldalon.)* Eltávolitása azon intézkedéseknek, a melyekről a háznak egy igen t. tagja, a kit szerencsénk van körünkben tisztelni, habár nem is a vitatkozók sorában, akkép nyilatkozott, hogy ezek a törvények több romlást fognak okozni Magyarországon, mint a törökök és tatárok hajdan.

Digitized by Google

A mi a hadügyi költségek reductióját illeti, erre nézve kimondatott a kormány által programmul, hogy a hadsereg kérdése nincs napirenden. Ebben egy nagy csalódás rejlik t. ház, és bocsánatot kérek, hogy mint a válaszfelirat alkalmával, ugy ezennel is jelezni bátorkodom azt: hogy kisebb legyen-e vagy nem a közös hadsereg létszáma? ez igenis nincs a napirenden; igen jól tudjuk, hogy ez csak 1878-ban lesz napirendben. De az, hogy közös legyen-e a hadsereg, vagy legyen külön hadsereg? ez vagy sohasem lesz a napirenden, vagy napirenden van most is, azonnal a mihelyt akarjuk napirendre hozni; mert ez az 1867. XII. t.cz.-ben van lefektetve, melynek ugy mint minden más törvénynek, mely törvénykönyvünkben foglaltatik: megváltoztatása napirendre hozható. Azt mondani, hogy a hadsereg közössége, a hadsereg kérdése nincs napirenden: nem egyéb, mint a kérdés elől való kitérés, mint a kérdésnek elodázása.

A vámszövetség kérdésében, a mint már itt megjegyeztetett, egy positiv nyilatkozatát birjuk a kormánynak. Ez a positiv nyilatkozat az, hogy a kormány a vámszövetségnek a közös vámterület alapján való további fentartását czélozza. Ez nézetem szerint nem más, mint annak jelentése, hogy a kormány belenyugszik abba, hogy Magyarország coloniális helyzete továbbra is fentartassék.

A mi a bankkérdést illeti, erre nézve kimondatott, hogy mindenekelőtt az osztrák nemzeti bankkal kivánnak e tekintetben alkudozni, és felhozatott a valuta kérdésének rendezése, a mi nézetem szerint ismét nem egyéb, mint a bankkérdés megoldásának egyszerü elodázása.

A mi végre azt illeti, hogy az önkormányzatnak helyreállításáról mikép gondolkozik a kormány, annak kifejezését birjuk az általa előterjesztett törvényjavaslatokban, a melyekből világosan kitetszik, igen kevés kutatással is kiolvasható az, hogy az által az önkormányzat csak további lerombolása fog eszközöltetni, és csak annyi fog megmaradni belőle, hogy annak leghivebb barátai és legmelegebb pártolói is arra fogják kérni a kormányt, hogy adja meg végre a kegyelem-dófést az önkormányzatnak,

Tehát az egyedüli sikeres eszközök helyett a kormány egyszerüen ahoz ragaszkodik, azt erőteti, hogy a jelenlegi alapon kisértse meg az ország pénzügyeinek rendbehozását.

Ez nézetem szerint utópia, a melynek kergetése közben tönkre fogja tenni az ország anyagi helyzetét. 20 millióval többet kiván a kormány az ország adózóitól, 20 millióra megy azon összeg, a menynyivel többet fog fizetni az ország népe, mint a mennyit fizetett 1875-ben, 20 millióval fog több elvonatni a productiótól és improductiv czélokra ugy szólván sárba dobatni. 8 millió az uj adó, 6 millió azon adók, melyek ezen évben megszavaztatnak, 4 millió hátralék, egy millió azon plus, mely az illetékektől kivántatik, egy millió, a mit a catasternek kiigazitásából a kormány vár, és a deficit mégis megmarad tetemes összegben, ugy hogy a folyó évihez képest alig várható, hogy többel fogyjon, mint azon 8 millióval, a mely az adófelemeléssel váratik és nincs remény sem a jelen, sem a jövőre, hogy államháztartásunk rendezésére nézve előhaladjunk.

Az ország erejének ily módon való igénybe vétele megerőltetéséhez van erélye a t. kormánynak; de ahhoz nincs erélye, bátorsága, hogy hazánknak helyzetét a maga teljes valóságában állitsa oda mindazok elé, kiket illet, a kiknek beleegyezésétől annak megváltoztatása nagy részben függ, és nincs erélye ahhoz, hogy a mi az ország állapotának rendbehozatalára nézve mulaszthatlanul szükséges, mire az országnak absolute szüksége van, hogy azt a nemzet élére állva erélyesen, állhatatosan követelje: én az ilyen kormány iránt bizalommal nem viseltetem, azért költségvetését átalánosságban sem fogadhatom el. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Várady Gábor: T. ház! Én folytonosan figyeltem az ellenzéki mindkét oldal t. szónokainak előadásaira, hogy megértsem, megtanuljam: mi az előterjesztett költségvetésben a kormány általános és pénzügyi politikájában a rosz, és hogy megismerjem azon utakat és eszközöket, melyek a kormány által kijelölt uttól, eszközöktől eltérőleg biztosabban, inkább elvezetnek az államháztartás rendezésére és az egyensuly helyreállitására. És én minden tartózkodás nélkül bevallom, hogy nem értem czélt; mert sem az egyiket, sem a másikat meg nem tanulhattam. Nem hallottam ujat. A mit hallottam és megértettem: az bizonyos kivételekkel csaknem azonos azokkal, a miket itt a házban az ellenzék és kormánypárt, képviselők és ministerek számtalan izben elmondtak és a melyekre nézve köztünk nincs sok különbség. És hogy én ennek daczára és daczára az idő drága voltának fölszólalok: teszem ezt azért, hogy kijelentsem, mikép én bizonyos kivételekkel az álláspontot, melyet az ellenzék mindkét oldalról elfoglal, magaménak ismerem; elfogadom sok tekintetben érveléseiket is, de az azokból kivont consequentiákat nem fogadom el; és fölszólalok azért, mert némely itt hallott állitást minden észrevétel nélkül még sem hagyhatok. Szoritkozom ezeknél is csupán azokra, melyek az előttem szólók által hallgatással mellőztettek *(Halljuk!)*

A t. ellenzék ellenvetéseinek legfőbbjei ezekben culminálnak: hogy a kormány az adóképesség emelésére semmit sem tett; hogy nem ment el a megtakaritások legszélsőbb vonaláig; hogy egy önálló vámterület felállitásán nem buzgólkodik; hogy a bankkérdés mostani megoldását

Digitized by Google

nem állitotta előtérbe, és hogy a hadsereg reductiójára semmit sem tett. A kevésbé jelentékeny ellenvetéseket az idővel gazdálkodás szempontjából nem érintem.

A mi az adóképesség emelését illeti, mindnyájan elismerjük ennek szükségét, hangsulyozta azt ismételve maga a pénzügyminister ur is.

De ha tudjuk, hogy a kormány müködése óta alig néhány hónap telt el; ha tudjuk, hogy midőn uj épitkezésről, vagy csak tatarozásról van is szó, a romoknak, a törmeléknek, az utból eltisztitására is idő kivántatik; ha tudjuk, hogy az adóképesség emelésére irányzott intézkedéseknek sikerét huzamos idő után, gyakran csak évek hosszu során lehet biztosan észlelni: akkor azt hiszem, hogy az ellenzéknek ezen kifogása a kormány eljárása ellenében nem igazolható. Sőt ezzel ellenkezőleg kijelentem azon meggyőződésemet, hogy a kormány azon az uton van, mely az adóképesség emelésére biztosan elvezet. És ezen állitásomnak igazolására rövidség tekintetéből elégségesnek tartom rámutatni a kormány által már is előterjesztett, és előterjeszteni megigért törvényjavaslatokra.

A mi a megtakaritások legszélsőbb vonalát illeti; én nem hiszem, hogy legyen közöttünk valaki, ki e legszélsőbb vonalt kijelölni képes legyen; annyi azonban tény, hogy a kormány az 1876-iki államköltségvetésben elment azon vonalig, melynek átlépése nézetem szerint azonos volna az administratio chaoticus megzavarásával, azonos volna a rombolással. Ez állitásomat legfényesebben igazolja maga a pénzügyi bizottság eljárása, mely bizottság minden erejét megfeszitette, hogy mit és hol lehessen lenyirbálni a költségvetésből; de bizony nagyon keveset talált lenyirbálni valót.

Ezen állitásomnak még egy élő bizonysága is van; az én igen t. barátom Zsedényi Ede, a megtakaritás nagy mestere, és a takarékosság kiváló szószólója itt a házban, kiállitotta a bizonyitványt, — és ennek tekintélyes voltát nem fogja a t. ellenzék kétségbe vonni, — kiállitotta a bizonyitványt, hogy a kormány szakitott az eddigi pénzügyi politikával és azon uton van, mely az egyensuly helyreállitására fog vezetni. És ha mindezekkel szemben valaki ezt elégségesnek nem tartja: ezt, azt hiszem, csak azért teszi, hogy a különvélemény indokolására okot keressen; vagy ugy gondolkodik, mint gr. Dessewffy Aurel t. képviselő ur és társai, kik azt mondják, hogy ugy administrativ, mint igazságszolgáltatási, hadsereg szervezési uj rendszer kell, s mig ez megnem történik, addig javulás nem várható; addig tehát a költségvetést meg nem szavazza.

Nem tudom, mit mondana t. képviselő ur és mit mondanának elvtársai azon orvosokhoz, kik a beteghez hivatván azt mondanák, hogy ez bizony nagy beteg, sok mindenféle baja van, orvosolnunk kell rögtön; de nem találunk más módot, mintha ez a beteg a különböző bajok elleni orvosszereket együtt és egyszerre beveszi. A halál ez uton kikerülhetlen; mig ha bizonyos rendszer követtetnék, bizonyos egymásután: a megmentéshez inkább lehetne remény; azonban a mi t. ellenzékünknek egyszerre kell a bankügy megoldása; az önálló vámterület felállitása; a sulyegyen helyreállitása; a hadsereg reductiója és ha mindez egyszerre nincs meg: nem szavazza meg a költségvetést; más szavakkal: hadd álljon meg a gépezet, hadd szüntettessék meg annak minden müködése, a helyett, hogy egymásután követve, az egyes hiányok javitásához hozzá fognánk.

A t. ellenzék ezzel egy Procrustes ágyat állit a ház elé, még pedig a rövidebbet, — mert a megelőző financz politikusok a hosszabbat alkalmazták — s ezen Procrustes ágyba beleszoritja pénzügyi, nemzetgazdászati, földmüvelési, culturalis intézményeinket mind, s azt mondja: mindazt, a mi ezen ágynál hosszabb, irgalmatlanul lenyirbáljuk. Én azt hiszem t. ház! hogy ily eljárás mellett a t. képviselő urakat az ellenzék mindkét oldaláról igen jól lehet alkalmazni az amputáló müttők, az operateurok sorában, a hol nyirbálni, metszeni, vagdalni kell; de a hol idült bajokat, még pedig számosat, egymásután, a tudomány rendszere szerint gyökeresen kell gyógyitani: ott nemigen fognának alkalmaztatni.

A vámügyre nézve t. ház! — különösen az ellenzék ezen részéről *(a szélső baloldalra mutatva)* — gyakran hangsulyozták az önálló vámterületet. Én ezt t. ház! alig tekintem egyébnek kihivásnál, kihivásnál a kormány irányában, hogyha majd a kormány kifejti álláspontját, kitárja ez iránti politikáját: a megtámadásra több és több tér mutatkozzék; s én helyeslem, hogy a kormány ezen különben indokolható ellenzéki cselfogással szemben nem engedi magát positiójából kicsalatni; mert ez nincs napirenden, s ha volna is, a törvény . . . . hiában integet Madarász t. barátom, mert igy áll — a törvény szabályozza a vám- és kereskedelmi szövetséget, szabályozza ennek feloldási módját, s az a törvény kötelező a kormányra és mindnyájunkra nézve. Ezt nem ignorálhatjuk.

Azonban ettől eltekintve, t. ház! nincs köztünk senki, még az önálló vámterület legbuzgóbb barátai közt sem, aki merészen azt allithatná, hogy az önnálló vámterület feltétlenül jobb, mint a közös vámterület még azon esetben is, ha e téren érdekeink kielégittetnek. *(Mozgás a baloldalon)*

Én, t. ház! sok tekintetben elismerem az önálló vámterület előnyeit és fölényeit hazánkra nézve, szemben a közös vámterülettel; mégis ugy vagyok meggyőződve, hogy a kormány hibáznék, sőt könnyelmüséget követne el: ha a lehető legkedvezőbb egyezmény létesitésének még csak utját is elzárná, azt meg se kisértené és mindjárt első vonalban hozzá nyulna az „ultima ratióhoz".

Digitized by Google

A bankügyben t. ház! hasonló nézetben vagyok. Azt hiszem, mindnyájan kivánjuk az önálló jegybankot, legalább ez ellen itt a házban szó nem emeltetett; azonban ma t. képviselő urak, midőn Törökországban és sok másutt insolventia lépett előtérbe és e miatt a pénzvilág nyomott állapotban van; midőn a pénzemberek mint csigák házaikba huzódnak vissza, midőn Berlin ugy mint Bécs; Bécs ugy mint London — a szerencsés Franciaországról és Párisról itt nem szólva — bizonyos „non putarem" aggasztó nyomása alatt nyögnek: akkor t. ház! vádul emelni a kormány ellen azt, hogy a bankügyet ép most miért nem állitja előtérbe, azt hiszem igen gyenge fegyver; és ha volna ennek a gyenge, tompa fegyvernek mégis bizonyos éle: ugy ezen él a támadók ellen fordul. Mert azon véleményt költheti bennünk, legalább bennem, hogy az ily kifogást tevő a strucz madár fajához tartozik, mely madár a homokba dugja fejét, midőn a vészt látja.

A hadsereg leszállitását illetőleg a t. ellenzékkel ismét egyet értünk elvileg. Én nagyon jónak, czélszerünek tartom a schweiczi miliz-rendszert; én is azon meggyőződésben vagyok, hogy a roppant hadsereg költségei alatt előbb utóbb leroskadnak a monarchia népei és azt hiszem, hogy az improductiv czélokra forditott ezen tetemes kiadások elvégre teljesen elnyelik a productiv költségekre szükséges fedezetet. Sőt tovább megyek. Én Fischhof Adolf inditványát sem tartom utopiának, melyben a hadseregek reductiójára egy átalános lefegyverkezés érdekében nemzetközi congressust inditványoz, épen most, midőn Európa hét milliárdot költ évenkint a hadsereg fentartására és midőn csaknem három millió ember áll fegyverben, három millió munkaképes ember vonatik el a munkától. Én mindezt helyesnek és üdvösnek tartom és támogatni fognám Fischhof Adolf inditványát annak idejében; mert nem adom fel a reményt, hogy azért, mert valami ma nem lehetséges: az sohase történhessék meg. De ebből t ház nem az következik, hogy Ürményi Miksa t. képviselő ur és elvtársai példáját kövessem, hogy mert nagy a hadsereg, hogy mert a reductióra nézve semmi sem történt, mert a hadsereg költsége felemészti az ország anyagi erejét: azért ne szavazzam meg a költségvetést; sőt ellenkezőleg, mert tudom — és ebben igazat fog nekem adni Ürményi t. barátom is, hogy a védtörvények kötelezik a kormányt, és kötelesznek bennünket. Ezen törvények megváltoztatására lehet és kell is annak idejében munkálkodnunk és épen azért, hogy a kormány ezt és idevonatkozó intézkedéseit megtehesse, és hogy ezeket meg fogja tenni, arról meg vagyok győződve: nem kivánom a kormánytól megvonni az eszközöket, hanem megszavazom neki a költségvetést. *(Helyeslés a középről.)*

S itt t. ház, nem hallgathatom el azt, a mi a delegatiókra nézve mondatott. Vádoltatik a delegatió müködése, hogy megszavazta a hadsereg fentartására szükséges, elismerem roppant költségeket. Én is a megszavazók közzé tartoztam és tettem ezt t. ház, tiszta lelkiismerettel polgári és hazafias kötelességem fájó bár, — de teljes érzetében és azon meggyőződésben, hogy másként nem cselekedhetem. Tudom én azt, hogy e rendszer hibás, hogy épen ezen rendszer hibás volta miatt improductiv czélokra fordittatik a kiadások nagy része, mely kifoly, kiömlik az országból és ebből, mondhatni semmi sem szivárog vissza, pedig a tenger is kiszáradna, ha az esőből, folyókból és erekből nem kapná vissza a más uton elpárolgott vizet. Mindezt tudom én; de egyszersmind tudom azt is, és tudják az ellenzéki t. urak is, hogy ezen sulyos bajok gyökeres orvoslására első sorban a törvényhozások hivatvák, és nem a delegatiók. A delegatiókat köti a törvény, köti a keret, köti a hibás rendszer: e tekintetben több nem történhetett. És én itt egy vonallal tovább megyek, mint ment Csernátony t. barátom. Ő azt mondta, hogy a kormány-párt minden tagja megszavazta volna a költségeket. Azt hiszem, hogy megszavazta volna ezeket Ürményi és Simonyi Ernő barátom is, föltevésem jogosult; mert különben azt kellene, föltennem, hogy inkább koczkáztatnák a hadsereg harczképességét, a monarchia és igy Magyarország lételét is: mint sem ellenzéki álláspontjukat csak egy vonalig is feladják; mert hazafiságukra, mély belátásukra való tekintettel ezt föltennem nem szabad.

Ennyi az t. ház, a mit épen az időre való tekintettel az ellenzéki ellenvetésekre röviden megjegyezni kivántam. A mi saját álláspontomat illeti e költségvetéssel szemben, lehet, hogy e tekintetben egyedül vagyok e házban; de én azt hiszem, hogy bizonyos tételeknél a kormány a megtakaritások terén talán messzebb is ment az egyensuly helyreállitása érdekéből, mint a menynyire első vonalon mennie kellet volna. Én attól tartok, hogy ez a befektetett tőkék rovására történik, hogy e befektetett anyagi és szellemi tőkék gyümölcsözővé tétele lesz az által kockáztatva. Csak egy pár példát hozok fel t. ház; mert a részletes tárgyalásnál erre bővebb alkalom nyilik.

Mindenütt halljuk azon kifogást, a mit én szólási formánál alig mondhatok egyébnek, hogy igazságszolgáltatásunk rosz és drága. Sem az egyiket, sem a másikat nem ismerhetem el föltétlenül.

A mi az igazságszolgáltatás ugynevezett roszvoltát illeti, figyelmeztetem az illetőket, hogy nálunk büntetőtörvénykönyv, büntetőperrendtartás nincs, a polgári törvénykönyv tételeit a corpus jurisból és a döntvények tárából kell kibongézni, a polgári perrendtartás gazdag hiányokban.

Ha ezen számos hiányát törvényeinknek figyelembe vesszük, ugy azon lehet csudálkozni t. ház, hogy az igazságszolgáltatás meg nem akad, hogy az csak olyan is, mint a milyen; a

Digitized by Google

azok akik az igazságszolgáltatást ily körülményekkel szemben, rosznak tartják: nem méltányosan járnak el; mert akkor volnának igazságosak, ha azt mondanák, hogy az általam jelzett hiányok mellett, az igazságszolgaltatás elég jó. És ez mindenesetre az igazságszolgáltatás közegeinek, a bíráknak kiváló érdeme.

A mi az igazságszolgáltatás drága voltát illeti: én ezt sem ismerem el t. ház, nem ismerem el elvontam és nem ismerem el viszonyitva. Hivatkozhatnám itt és párhuzamot vonhatnék a a franczia, a németországi, a bajor, az olaszországi igazságszolgáltatás költségei és a miéink közt.

Ezeket azért hozom fel csak rövid átalánosságban, — engedelmet kérve, ha a ház türelmét fárasztom, — *(Halljuk, Halljuk!)* mert darab idő óta kiment szokásból, hogy minden egyes költségvetésnél átalános vita kezdessék. Én csak egy pár fontosabb tétellel kivánom állitásaimat igazolni, nem kivánván e kérdésben az igazságügyministeri költségvetésnél a vitát megujitani. Tehát párhuzamot vonhatnék a különböző államok, és a mi költségeink közt. De elismerem, hogy az általam emlitett államok mivelődési, codificationalis, közigazgatási és sok más viszonyai lényegesen elütnek a mieinktől. tehát a párhuzam nem volna elég tiszta, elég határozott. Csak Austriára szoritkozom tehát. Az osztrák igazságszolgáltatás költsége volt 1875-ben, 20,615,340 forint. A miénk volt ugyanazon évben 10,268,117 frt. E két összeg már maga az első tekintetre feltüntetné, hogy mily különbség van, és pedig a mi javunkra a két költségvetés közt.

Elismerem, hogy itt tekintetbe kell vennünk, a különböző népségi, törvénykezési és más viszonyokat. Austriában 1872-ben, mert az 1875-iki adatok nincsenek kezemnél, 1872-ben a polgári perek száma 400,000 volt, nálunk ugyanazon időben 700,000-re ment a polgári perek száma. E körülményt nálunk sok különféle ok idézte elő. Többek közt előidézte ezt hazánkban a számos zugügyvéd; az ügyvédi rendtartás hiánya, a polgári és más törvények fogyatkozásai. Austriában 20 millió népességnél 20 millió az évi költség, nálunk 13 millió népességgel szemben, az emlitett kedvezőtlen körülmények mellett, csak 10 millió. Azonban méltóztassék figyelembe venni a birák munkasságát, miután az emlittetett, hogy az igazságszolgáltatás drága volta mellett is rosz.

Az első folyamodásu bíróságok személyzete állott 1873-ban 688 törvényszéki bíróból, 374 járásbiróból, 630 albiróból, összesen tehát 1682 bíróból. Austriában 527 törvényszéki bíróból, 426 segédbiróból, 826 járásbiróból, 1186 j. bírósági segédbiróból, összesen 2975 bíróból. Elintéztetett pedig ugyancsak 1873-ban Magyarországon polgári per 699,729, egyébb polgári ügy 1,162,050 összesen 1,861,779. Folyamatban maradt polgári per 104,964 egyébb polgári ügy 296,492: összesen 401,456.

Későbbi biztos adatokkal nem rendelkezem; de azt tudom, hogy az arány később is az maradt. Austriában elintéztetett polgári per 439,175, egyéb polgári ügy 1,028,975: összesen 1.468,150 Folyamatban maradt polgári per 6756, egyéb polgári ügy 879,503: összesen 886,259. Átlag elintézett egy biró Magyarországon 1,107 ügyet, Austriában 493 ügyet.

Méltóztassék t. ellenzék, ezt megczáfolni. Több mint kétszer annyit intézett el a magyar biró, daczára a mi hiányos codificatiónknak, hiányos törvényeinknek és daczára rendszerünk uj voltának, mint elintézett Ausztriában. Vonhatnék még paralellát a mi igazságügyéri központi vezetésünk és az ausztriai közt; azonban látom, hogy a t. ház türelme kifáradt. *(Halljuk!)* Tehát még csak a közlekedési ügyre nézve kivánok egy tételt felhozni.

Emlitetett, hogy a kamat biztositási garantia évenként 15 millió. Ez hibás adat, mert a kamatbiztositási garantia 20 millió. Ugyanis az államvasutaknál évenként mutatkozó hiány 5 millió. Ez a kamatok rovatában nem szerepel; de szerepel az államadósságok kamatainak rovatában. A vasutakra forditott ezen 20 millióval szemben csak 3 milliót forditunk az államutakra. Nem szólok itt a közmunkák czimén felszámitott azon 5 millió frtról, mely nagyon illusorius. Tehát 20 millió vasuti kiadással szemben csak 3 millió fordittatik az államutakra akkor: midőn hazánk legtermékenyebb részén az alföldön, körülbelül 2500 □ mértföldnyi területen semmi államut nincs. Csak azért hoztam föl ezen tételt, hogy bebizonyitsam, hogy bizonyos tekintetben a mult években tulhajtás történt. Most már a másik tulságba mentünk: mert most annyira ráléptünk a megtakaritások terére, hogy befektetett tőkéink vannak koczkáztatva, és gyümölcsözővé tételök iránt lehetünk a legnagyobb aggodalommal.

Én t. képviselőház szükségesnek tartom, hogy óvakodjunk e téren is a tulzásoktól; mert előbb utóbb meg fogják ezek magukat boszulni, mint már is megboszulták magukat a vérmes reményekre fektetett tulkiadások. Maradjunk e téren is a középuton — sunt certi denique fines — és ezen haladva biztosabban fogjuk elérni a czélt.

Én azt hiszem, hogy a kormány pénzügyi és más programmjával ezen középuton van és ezen alapon azt hiszem, bizonyosan czélt fog érni. És higye el nekem Bausznern Guido képviselő ur és mindazok, kik beszédét helyesléssel fogadták és megéljenezték, ezen utat követve, melyet kormányunk követ és a mely iránt én teljes bizalommal viseltetem: Magyarország nemcsak volt, nemcsak létezik; de lesz és létezni

Digitized by Google

fog; mert midőn egy nemzet a helyzet teljes ismeretével bir, midőn a bajokat orvosolni kész s az ezekhez szükséges eszközöket nem vonja meg, midőn ezen nemzet a helyzet magaslatán álló kormánynyal rendelkezik, mely a viszonyok, bajok és orvoslási eszközök ismeretének tudatában öntudatosan cselekszik: az a nemzet el nem veszhet, az a nemzet élni fog. Elfogadom a költségvetést átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául. *(Helyeslés a középen.)*

Mocsáry Géza: T. ház! A költségvetési vitába én a magam részéről nem folytam volna be, azonban az igen t. háznak mindkét ellenzéke a szabadelvü pártnak azt vetette szemére, hogy a választás alatt más volt a programmja, s a választás után ismét más programmot követ. Ezzel az igen t. ellenzék mindkét árnyalata azt akarta kifejezni, hogy a kormánypárti képviselők más programmal választatták be magukat, és midőn a házba bejutottak, más programmot követnek.

Én azt hiszem, igen t. ház, hogy az ellenzéknek ezen insinuatiója ez alkalommal teljesen alaptalan; alaptalan különösen én irányomban, ki a választások alatt a szokásos modorban szóval és irásban választóimhoz programmot intéztem. Azon programmban világosan jeleztem azon álláspontot, hogy én Magyarországnak háztartását uj adóemeléssel rendezni nem óhajtom, hogy én, ha esetleg a legközelebbi költségvetés alkalmával az egyensuly adóemeléssel szándékoltatnak helyrehozatni: annak mulhatatlanul ellene fogok szavazni.

Igen, t. ház! azon szomoru tapasztalatokat kellett a multból meritenünk, hogy igen sokan a képviselőjelöltek közül mondtak programmot, ezen programmok alapján megválasztattak és midőn bejutottak a házba: a legelső dolguk volt a programmtól eltérni, és ez azt eredményezte, t. ház, hogy a választó közönség a programmok iránt nagyon bizalmatlan lett; ez azt eredményezte igen t. ház, hogy némileg a választó közönségben az alkotmányosság legszebb joga, a választói jog irányában némi hidegség mutatkozott. Én t. ház erkölcsi kötelességemnél fogva, melylyel választóimnak tartozom, kötelességemnek tartom épen azon felhivás következtében, mely az ellenzék részéről intéztetett, a költségvetési vitába befolyni és mindjárt kezdetben azt mondani, hogy én a költségvetést azért: mert az egyensuly adófelemelés által szándékoltatik helyrehozatni, az általános tárgyalás alapjául el nem fogadom. *(Helyeslés a baloldalon.)*

De nem csak azért nem fogadom el t. ház. Meggyőződésem szerint vannak és léteznek oly módok, a melyekkel a mutatkozó 8 millió fttnyi hiányt adó felemelés nélkül is belehet hozni. Hanem azért sem akarom azt megszavazni: mert meggyőződésem az, hogy az adóemelés csak a papiron fog maradni; meggyőződésem az, t. ház, hogy a kormány akkor, midőn eme bevételi positiójára fekteti a sulyt: tévedni fog; meggyőződésem az t. ház, hogy egy képviselő sem teheti azt, ha a kormány párthoz tartozik, hogy a kormány részére oly eszközöket szavazzon meg, a melyekről előre meg van győződve, hogy a kormány müködését czélhoz nem fogják vezetni.

Én is igen sajnálom t. ház, hogy nagyra becsült pénzügyi ministerünk nincs jelen: mert most beszédemet az ő expozéjára akarom fektetni. Az igen t, pénzügyminister ur azon költségvetést, mely nekem is, miután az eddigiektől eltérőleg nagyon örvendetes haladást tüntet fel, véghetetlen örömömre szolgál, igen szép és terjedelmes exposéjára fektette. Ezen exposéban három főelvet állitott fel az igen t. pénzügyminister ur. Azt mondta ugyanis: hogy Magyarország költségvetésének a megtakaritások elvén kell nyugodnia. Magyarország költségvetésének a jövedelmek szaporitása elvén kell nyugodnia, és végre azt mondta, hogy Magyarország költségvetésének a reformok elvén kell nyugodnia. Ami az első tételt illeti, már bátor voltam kinyilatkoztatni azt, hogy a költségvetésben a megtakaritásokat illetőleg igen kedvező positiók fordulnak elő. A költségvetés 8 millió frtnyi megtakaritást tüntet fel, annyit t. ház, 1867. óta kilencz költségvetés közül összesen véve egyik sem tüntet fel.

Azonban én azt hiszem t. ház, az igen t, pénzügyminister ur akkor tévedett; midőn azon tételt állitotta fel, hogy a megtakaritások határai az ő részéről megszabattak és hogy azontul lépni nem lehet és nem szabad anélkül, hogy a müködésben levő organismus megakadjon. E tekintetben térnek el nézeteim az igen t. pénzügyminister ur nézeteitől.

Én azt állitom t. ház, hogy bizonyos előzményeknek életbe léptetése, bizonyos rendszabályok vissza vonása és bizonyos uj törvények alkotása által igenis azon határt, mely a megtakaritásokat környezi, még kijebb lehet tolni.

Az egyébb részletekre vonatkozólag van olyan tétel, melyeket én is a megtakaritások közé vonni akarok, a mely tételt a t. jobboldali ellenzék quasi programmul állitott fel. Ezen tétel a ministeriumok létszámának csökkentése.

Igen tudja a t. ház, hogy Magyarországnak van kilencz ministeriuma; azt is igen tudja a t. ház, hogy alig van ország, alig van állam, a mely viszonyitva oly nagy adó-kulcscsal küzdene, mint a miénk; sőt állithatom t. ház, hogy elsőt tekintve pénzügyeink a legutolsó helyen állanak.

Igaz, hogy a ministeriumok számát az 1848. ki törvények szabják meg. Az akkor alkotott törvények a ministeriumok számát 9-re tették. De van mód rá igen t. ház, hogy az alkotott tör-

Digitized by Google

vényt, meghozott törvényt meg lehet változtatni: ha az tudniillik a gyakorlati élet tapasztalatai által, vagy kérlelhetlen financzpolitika által olyannak bizonyult be, mely a nemzet életének meg nem felelő; azért én magam részéről a megtakarítások első helyére a 9 ministeriumnak 3-ra való leszállitását, vagyis 6-ra való helyezését véleményezem és ez által azt képzelem, hogy mintegy 380 ezer forint megtakaritás lenne elérve.

Egy igen lényeges megtakaritást vélek eszközölni a törvénykezésnek a közigazgatással való egyesitése által.

Mindig állitottam t. ház és ezen állitásomat fenntartom ez uttal is, hogy a reformok terén Magyarország ezen 8 év alatt, mely idő alatt ujabban felvett alkotmányos életét éli, annyira haladt, hogy viszonyainknak megfelelőleg azt lehet mondani, hogy a haladás tulságos volt.

Különösen igen t. ház! egy irány lett megállapitva a magyar törvényhozásban, a mely irány mindig külföldi államoknak intézményeit tüzte magának mintaképül, a mely irány eredményezte azt, hogy a külföld idegen intézményei honosittattak meg nálunk. Az igen természetes, hogy minden theoriának meg vannak a maga jó oldalai. Azonban azon theoreticus, ki elméletét a gyakorlat terén érvényesiteni akarja, és a nép szellemével, szokásaival nem számol: a gyakorlatban mindenesetre fenakadásra fog találni.

Egyik ilyen reform volt az, melynek szelleme 1871-ben az akkori országgyülést átlengette; ilyen reform volt az, mely a törvénykezést a közigazgatástól elkülönitette, mely a törvénykezést a megyék kezéből kivette, és a kormány kezébe tette le. Ezen reformnak a gyakorlati téren kétségtelenül voltak eredményei, De ezen eredmények egyátalában nem mondhatók jóknak; sőt ellenkezőleg roszaknak, rosznak törvénykezésileg, roszaknak pénzügyileg.

Az előttem szóló t. képviselő ur Várady Gábor meggyőzött ugyan engem arról, mert számtételeiben nincs okom kételkedni, s azoknak hitelességét elismerem, hogy a magyar törvénykezés az osztráknál jobb, hogy a magyar bíróság a maga feladatának, hivatalos kötelességének jobban megfelel, mint a Lajtán tuli. Megengedem t. ház; de megengedi nekem az előttem szóló is azt, hogy az 1871-iki törvénykezés Magyarországban sokkal jobb volt, mint a jelenlegi.

Pénzügyileg azon reformnak szintén véghetetlen hátrányai voltak; mert a mostani törvénykezés a közigazgatással együtt kerül 12 millió nehány százezer frtba, mig 1871-ben az összes közigazgatás és az összes törvénykezés került mindössze 7 millió háromszázezer frtba. Tehát a reform nekünk 5 millió 3 százezer frttal többe került.

A törvénykezéssel eddig nem voltunk megelégedve. Most azon kérdést vagyok bátor tenni, ha a feloszlatott 43 és a feloszlatandó 23 törv. szék működését beszüntette: mit fogunk mondani? azt, hogyha eddig rosz volt 120 mellett: akkor természetesen 63 mellett még rosszabbnak kell lennie.

Annak, hogy az 1871-diki törvénykezés jobb volt a mostaninál, megvannak okai; mert akkor nem csak a megyék gyakorolták a törvénykezést, hanem a városok is. Gyakorolták a városok kir. törvényszékeik által, gyakorolták a rendezett tanácsu városok sommás bíróságaik által.

A városoknak volt 1871-ig 59 törvény székök. Azon törvényszékek mindenütt oly helyeken voltak elhelyezve, hol a kereskedelem, forgalom, ipar azt megkivánta. Ezen törvényszékek képesek voltak arra, hogy a perlekedő közönségnek minden alkalommal, minden időben gyors igazságot szolgáltassanak. Ezen törvényszékek voltak azok, melyek az államnak egy krajczárjába sem kerültek. Sőt, t. ház fájdalom ugyan, de tény, melyet senki sem fog megczáfolni és elvitatni, hogy a szegény perlekedő népnek az ugynevezett bagatell ügyekben 10, 15—20 forintos ügyekben, mai nap nincs is birója. Azon tételt állitom fel t. ház, habár el kell ismernem, hogy politikai és jogi téren Magyarországnak sok capacitása van; de bátran állithatom, hogy a demarcationális vonalat meghuzni a közt, mi tartozik a mostani viszonyok közt a politikumhoz, s mi a juridicumhoz: a legelső tudósnak sem fog sikerülni. Hogy lehessen már most feltételezni a szegény igazságkereső félnél, ki a törvénykezésben járatlan, hogy tudja: kihez menjen az ő peres ügyével; ha elmegy a politikai hatósághoz, azt mondják, hogy a juridikumhoz tartozik; ha elmegy a másikhoz: azt mondják menjen ismét vissza az elsőhöz, és igy azon fél, a ki igazságot keres, ki jogainak megvédését a birónál keresi, — igazságszolgáltatás-helyett azt nyeri, hogy többnyire sétálgatni küldik.

Én azt hiszem t. ház, bár mennyire fogunk is okoskodni, bármennyire akarjuk is modernizálni a mi szokásainkat, viszonyainkat: a nép szellemének megfelelő más institutiókat mint azokat, a melyeket évezredes gyakorlat életbe léptetett és szentesitett, nem fogunk találni.

Lényeges megtakaritást vélek eszközölni t. ház az oktatásügyi tárczánál. E tárczánál a főigazgatók számára 27,000, a tanfelügyelők számára 160,000 forint van felvéve. A ki tudja azt, mi a főigazgatóknak teendője, az tiszta és nyugodt lélekismerettel bele egyezhet ezen tétel törlésébe. Azon főigazgató urak nem egyebek, mint expeditorai az igazgatóknak és a miniatereknek. Ők közvetitik az igazgatók és a minister közt

Digitized by Google

a levelezést. A ki tudja t. ház, hogy a tanfelügyelők mily eredménynyel működnek a községi iskoláknál; aki tudja, hogy miben állott eddigi 7—8 éves működésök — ámbár a papiron meg van; mert a statistikai adatok, melyeket az irni nem tudó falusi biró szokott összeállitani: elég szépek és ezek után azt hinnők, hogy tiz évi turnus után hazánknak minden fia bölcs lesz, — az egyet fog érteni velem, ha azt mondom, hogy ezen működésök a gyakorlati életben majdnem nullára reducálható. *(Helyeslés.)* Nem vonom kétségbe azt, hogy ezen intézmény helyes; sőt magam is meggyőződtem arról egy alkalommal a külföldön, hogy ezen intézménynek igazán üdvös hatása lehet.

Egyébiránt minden intézményt az emberek tesznek. Lehet az intézmény igen jó: hanem ha a kezelői rosszak, azért nem lesz jó, vagy megforditva. Emlékszem boldogult Eötvösnek egy mondatára, midőn azt kérdezték tőle, hogy a tanfelügyelők hol fognak lakni, azt mondta: hogy a szekeren. Ezen egy szóban volt az összes kötelessége a tanfelügyelőknek, — azt lehet mondani — összehalmozva; az irány a tendentia ezen egy szóban az volt, hogy a tanfelügyelők valóságos vándorfelügyelői legyenek a tanügynek.

És mit tapasztalunk? azt, hogy azon tanfelügyelők legtöbbnyire leghivebb látogatói a vidéki casinóknak; a mult évben pedig azt tapasztaltuk, hogy azon tanfelügyelők, ámbár gyakran utaztak szekeren, de nem a tanügy érdekében, hanem mindig politikai érdekekben. Én t. ház, a nélkül, hogy a magyar tanügy egy hajszálnyit is vesztene, a tanfelügyelők intézményére vonatkozólag a magam részéről nem szavaznék meg semmit.

Egy igen lényeges megtakaritást lehet eszközölni t. ház, a mit Istóczy Győző képviselő ur igen alaposan és helyesen kifejtett, és a mi talán meglehet, hogy ép mert tőle jött, a t. háznál helyesléssel találkozott, de melyet én is, egész terjedelemben magamévá teszek: értem az alatt a garantirozott vasutak összpontositását; értem ez alatt, hogy a 13 garantirozott vasut egy kezelés alá hozassék; értem ez alatt azt, hogy ne legyen annak a 13 vasuttársulatnak 13 vezérigazgató és 13 jogitanácsosa s igy tovább, vagyis mindegyiknek külön személyzete, mely milliókba kerül. Ezáltal Istóczy Győző képviselő ur egy millió forintnyi megtakaritást vél elérhetni. Én a magam részéről, ámbár ezen összeget kevésnek tartom, ezen megtakaritással tökéletesen meg elégszem, s azt hiszem, hogy ez egy oly lényeges positió, mely megérdemli, hogy e kérdéssel a t. kormány foglalkozzék.

Van egy tétel t. ház, a költségvetésben, mely ez oldalról a különvéleményben Simonyi Ernő és Helfy Igácz képviselő urak által meg van emlitve, és ez a törvénykezési tárczánál a 15,000 forintnyi honorarium a törvények szerkesztéséért. Ezen tételt a magam részéről szintén el nem fogadhatom; nem pedig azért: mert azért küldi a nemzet legjelesbjeit a törvényhozás termébe, azért dijazza a nemzet képviselőit, hogy ők hivatalos kötelességüknek tegyenek eleget; azért van a kormány t, ház, hogy minden alkalommal, a midőn a nemzet igényeinek megfelelő törvényjavaslatot be kell terjeszteni: azt ő készitse el. Ezért én e tételt a magam részéről el nem fogadom.

T. ház, azt mondotta — a mint az imént emliteni szerencsém volt — a t. pénzügyér ur, hogy Magyarország pénzügyein a jövedelmek szaporitása által lehet segiteni és ő ugy látszik ezen elvet el is fogadta; mert a jövedelmeket szaporitja, csakhogy ezen szaporitás az adók emelésében áll. Én azt hiszem t. ház, hogy mindenki meg van arról győződve, hogy hazánkban sajnos ugyan; de az adóláb oly sulyos, oly magas, a pénzügyi viszonyok oly terhesek, a hitelviszonyok oly lazák, az ipar annyira alá van sülyedve, hogy ma arra gondolni, hogy adóemeléssel lehessen az államjövedelmeit szaporitni: egy általában nem lehet.

Igenis van egy neme az adóknak t. ház, melyek alapját jó formán az illetők zsebeikben hordozzák; van olv adónem t. ház, mely adónemnél az illető adózók az államot véghetetlenül megröviditik, s ez a jövedelmi-adó. Mellőzve azt t. ház, hogy a jövedelmi-adó e legkisebb kulcs szerint vettetik ki; mert ez a tiszta jövedelemnek csak 10%-kát képezi; holott a házaknál 33, respective 16, a földbirtoknál 31, a mint emliteni szerencsém volt, azon előnyük is megvan az illetőknek, hogy ők az adózás elől az alapot elrejthetik. De nyilt titok t. ház, nem kell ezt bizonyitani, nem kell igazolni, csak a költségvetést kell megnézni. hogy legalább is 5—6 milliónyi adóval van a magyar állam megröviditve az által, hogy a jövedelmi-adó nem helyesen kezeltetik. Méltóztassék megnézni a költségvetés bevételi tételeit; ott az egyenes adók 37 millió, a házadó 20 millió és a jövedelmi-adó csak 5 millió, azon adó t. ház, mely mostani zilált pénzügyi viszonyainknál fogva épen a legtöbb jövedelmet hajtja, azon adó, mely jóformán a ház- a földbirtokosnak minden jövedelmét mintegy szipoly kiszivja, azon adó, mely ellehet mondani, a magyar népnek megkárositásával egyeseket meggazdagit Magyarországban; csak öt millió frtot jövedelmezne, ezt azt hiszem senki sem hiszi el! *(Ugy van! a szélső bal oldalról.)*

Gondoskodi kell tehát arról t. ház, hogy ezen adóalap akkép legyen kifürkészve, hogy abból az államnak kára ne legyen. Én azt hiszem, hogy helyes kezelés, helyes intézmények mellett, a nélkül, hogy az illetők rövidségről

Digitized by Google

panaszkodhatnának a magyar államnak legalább 7½ milliót lehetne behozni. Az igen t. pénzügyminister ur — ismételve sajnálom, hogy nincs itt, — mert különben azt hiszem, hogy illusióit eloszlatnám .. (*Ohó! középről. Igen.*) Igen; meggyőződnék egy példából, a melyet felfogok hozni, hogy a föld népe teljesen adófizetés-képtelen már; azon nép t. ház, a mely különben is a mostoha viszonyoknál fogva jövedelmeit jóformán mindig az időjárástól várja: azon nép oly sulyos adót fizet jelenleg is, hogy uj adóval megróni nem lenne egyéb, mint hiu remény.

Hiszen mindenki tudja t. ház, épen ugy, mint én, hogy ha veszszük, hogy ¼ telkes földbirtokos minden adóját összeszámitva, évenként majdnem 28—29 frt adót fizet, mikor neki 10 hold földje van és a mikor ebből legjobb esetben 40 frt. jövedelmet várhat; ha tehát valakinek összes jövedelme 40 frt s az államnak 29—30 frtot, tehát összes jövedelmének 75%-kát fizeti: ettől még azt a 25%-ot is elvonni akarni, ezt képtelenségnek tartom. Ezen számitásomban t. ház bátor voltam kimutatni azt, hogy ha az általam véleményezett reductió lenne életbe léptetve: akkor azon 8 millió hiány, melynek fedezetét uj adó kivetése által véljük behozhatni, el lenne oszlatva. Ez által igazolva látom azon programmomat, melyet választóimnak adtam, hogy Magyarország pénzügyeit adófelemelés nélkül is lehet egyensulyba hozni.

Az igen t. pénzügyminister ur, mint emlitém, exposéjában azon meggyőződésnek adott kifejezést, hogy a nép az adósuly alatt nem görnyed le; és ezt azzal igazolta, hogy ő az állambevételek kimutatásában feltüntette azt, hogy 1875-ben több adó folyt be az első és második negyedben, mint 1874-ben és több mint 1873-ban. Ezt én elismerem t. ház, sőt magam is azt állitom, hogy több adó folyt be; de azt nem ismerem el, hogy ez igazolásául szolgáljon annak, hogy a magyar nép adóképessége nem csökkent. Nem fogadom el pedig azért: mert a ki tudja, hogy épen a legutóbbi időben, mily nagy mérvüek voltak az adóvégrehajtások, az ezen eredményt átalában kedvezőnek nem mondhatja. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Igenis, helyes volna a logika, helyes volna az érvelés akkor: ha a magyar nemzet önkényt fizetné adoját, s nem adóvégrehajtások által folynának be az adók az állam pénztárába.

De egyébiránt épen azon kimutatás, a melyet tegnap osztottak közöttünk szét, mutatja azt, hogy már a harmadik negyedben, vagyis juliustól októberig az egyenes adókból 245,250 frttal folyt be kevesebb, mint 1874-ben. Épen ezen kimutatás czáfolja meg az igen t. pénzügyminister urat; épen ezen kimutatás tünteti fel azt, hogy ha a nép juliustól októberig, vagyis azon időben, midőn legtöbb jövedelemmel rendelkezik, nem fizeti adóját: nem lehet állitani azt, hogy az adóerő növekedett.

Az igen t. pénzügyminister ur megnyugtatja magát némileg az adófelemelésnél az által, hogy azon temérdek sok befektetés, a mely eszközöltetett, gyümölcsözően fog hatni. Az kétségtelenül bizonyos t. ház, hogy minden nemzeti befektetésnek idő mulva eredményének kell lennie. És én nem is vonom kétségbe, hogy azon befektetések, melyek a nemzet által eszközöltettek: idő multával gyümölcsöket fognak eredményezni; de nem olyanokat, a milyeneket vártunk tőlük: mert ezen befektetések legnagyobb része, nem czélszerüen, nem okszerüen, és legtöbbnyire egyesek érdekében létesittettek. (*Helyeslés a baloldalon.*) És igy tehát azon tőkék, melyeket befektetésekre forditottunk, nem fogják a várt eredményt előidézni.

Van még egy lényeges kérdés, igen t. ház, a melyre nézve becses türelmöket, melyet már meglehetősen kifárasztottam, kikérem. És ez a reformok kérdése. A reformok közül a bankot és a vámszerződést, az önálló vámterületet emlitette fel az igen t. pénzügyminister ur. Nincs okom kétkedni t. ház, sőt erősen meg vagyok győződve, hogy a jelen kormány mindent el fog követni, hogy ezen két kérdés, a nemzet érdekében oldassék meg; s tán azt is helyesnek tartom, hogy a hozzá intézett számos kérdésre határozottan nem nyilatkozik; de van egy, amit nem helyeselhetek, és ez az, hogy ezen két lényeges kérdésnél, a melytől meggyőződésem szerint a magyar állam jövője függ, ezen kérdésnél t. ház, a melytől minden hazafi várja a magyar pénzügy rendezését: az igen t. kormány nem a kellő gyorsasággal jár el.

Nem is akarok hosszasan beszélni a bankkérdésről; mert ha a bankkérdést emlitjük: Bécsben a kamatláb felemelésével szoktak válaszolni. Nem rég történt, hogy a ministerelnök ur, midőn elfoglalta ministerelnöki székét, elmondott némelyeket a banküguyre vonatkozólag, s Bécsben másnap azon érdekes meglepetést kaptuk, hogy a kamatlábat ½%-al felemelték. Nem akarok tehát szólani a bankkérdésről: nehogy holnap azon érdekes hirre ébredjünk, hogy a bankkamatlábot felemelték.

A vámkérdést illetőleg a t. kormány programmját határozottan nem ismerjük; — de a mint az imént is meggyőződésemnek adtam kifejezést, — hiszem és reménylem, hogy ezen kérdést a kormány a nemzet érdekében fogja megoldani, meg fogja oldani ugy a mint gazdasági és pénzügyi viszonyaink kivánják, meg fogja oldani ugy, a mint azt e haza közjóléte követeli.

Én magam részéről e kérdésnél eltérek a tegnap igen szakavatottan beszélt érdemes képviselőtársunk Ziehy Nándor gr. véleményétől.

Digitized by Google

Ő t. i. azon óhajtásának adott kifejezést, hogy Magyarország vámügye szerződésileg rendeztessék, vagyis más szóval, hogy a magyar állam ne üzzön önálló vámpolitikát.

Én t. ház azt tartom, hogy Magyarország közgazdaságát, Magyarország pénzügyeit semmi sem tette annyira tönkre, mint az 1867. évi XVI. t. cz., mely Magyarország vámterületét Austriával egyesitette. Erre nézve t. ház, egy igen meglepő példával fogok szolgálni, mely mindenkiben azon meggyőződést fogja érlelni, hogy azon kérdés valóban az volt, a minek állitottam.

Az 1867-évi vámszerződésnek, ha jól emlékszem, 22. §-a azt mondja: hogy a két vámterületen, Lajthántuli és Lajtháninneni, a szeszadó egy hozandó törvény által fog szabályoztatni. Azon szeszadó az 1868 XVI. t. cz.-ben a kezelésre vonatkozólag meg is lett állapitva az u. n. általánozási rendszer által. Ezen általánozási rendszer abban áll, hogy a főzdék az u. n. erjesztő kádak (kazánok) után szokták fizetni a maguk adóját. Ezen adónemnél a főzdék mindig oda törekedtek, hogy az erjedési processus legyen rövid, azonban a főzési processus legyen gyors; más szóval, hogy az illető czefre ne adja meg a kellő szeszanyagot, azonban a kazán pótolja és gyorsabban főzze a szeszt. Ez által a productió, ez által a földbirtokos osztály annyit vesztett, a mennyit a mostoha évek csapásai a földbirtokos osztályra nem hoztak. Mert ha méltóztatnak felvenni azt, hogy egy rendes erjesztési processusnak 60 óráig kell tartani, a mi a mostani szeszfőzdékben 12 óráig tart: akkor azon resultatumra fogunk jönni, hogy minden mázsa lisztnél a szesz előállitása 5 itczével kevesebbet kap. Ez t. ház! az állam kárára történik, mert gyorsabban erjesztenek és a szesz előállitásnál csalnak és ez az illető földmivelő kárára történik: mert ha a czefre ki nem használtatik, kevesebb anyagot ad és a termelő veszit ezáltal. Ennek t. ház! a gyakorlati életben mennyi hátrányai vannak: látjuk, hogy bármennyire roszak is terméseink, bár mennyire mostoha is az időjárás, terményünknek mégis oly alacsony ára van, hogy az egyátalában az előállitási költségekkel semmi arányban nincsen; nincs azért mert nincs kivitel, mert a szeszfőzdék az erjesztési processust föl nem használván, csalnak s a termés értékét meg nem fizetik.

Ez kétségtelen dolog t. ház! De van még egy kérdés, melyet a t. pénügyminister ur felemlitett, mely szintén a közgazdasági reformhoz tartozik. Ez t. ház! az én véleményem szerint az uzsorának korlátozása. Nem egyszer volt már e kérdés napirenden és magam is jelen voltam egy ülésen, midőn Madarász József t. barátom a kormányt e tekintetben interpellálta. Sokszor lett már e kérdés vitatva, hogy e bajon miként kelljen segiteni. A ki ismeri, t. ház! a vidéki pénzviszonyokat, a ki tudja azt, hogy a fölvidék, a melyet szerencsés vagyok képviselni, mennyire nyög az uzsorának sulya alatt: az föl tudja fogni e kérdésnek nemzetgazdasági horderejét. E kérdés égetően követeli, hogy annak megoldása gyorsan intéztessék el; mert meg vagyok győződve t. ház! hogyha e kérdés nem fog mielőbb elönyösen megoldatni: a népnek százezrei az uzsorának áldozatul fognak esni.

Ezek után, t ház! miután akaratom ellenére is oly hosszas voltam, akaratom ellenére is a t. házat sokáig fárasztottam: nem marad egyéb hátra, mint beszédemet azzal végezni, hogy én a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadom. *(Helyeslés a baloldalon).*

Steinacker Ödön: Tisztelt ház! A parlamenti ujoncznak mindig kényes a helyzete, midőn először kénytelen fölszólalni a törvényhozás termében, különösen akkor, mikor ugyis türelmetlenül várják a vita befejezését; és nem könnyiti föladatát: ha azon tudattal kell felszólalnia, hogy az a mit mondandó lesz, a t. ház nagy részének tetszésével alig fog találkozni. Azonban vannak elvi dolgok, melyek elmondására a törvényhozásban, az időt nem lehet megválasztani, fel kell használni az alkalmat, mely nyujtatik.

E helyzetben lévén, kérem a t. házat, hogy semmiféle egyéni viszketegből eredettnek ne méltóztassék tartani felszólalásomat, mely talán téves; de minden esetre mély meggyőződésen alapuló kötelesség érzetéből származik

És ha felszólalásomban nem mutatkoznám teljesen a nyelv urának, egyik vagy másik kifejezésemben nem volnék teljesen szerencsés: sziveskedjenek elnézőleg tekintetbe venni, hogy külföldön töltött 15 év, a családjával számüzött serdülő ifjuban nem volt ugyan képes eloltani a haza szeretetét; de semmi esetre sem volt alkalmas őt képesiteni a magyar ékesszólásban bármily szerény fokára, legalább nem arra, a mely ezen házban honos.

T. ház, én a kormány által beterjesztett költségvetés ellen felhozott indokok és érvek legnagyobb részét magaménak vallom, nem találom bennök azon logikátlanságot, a melyet a kormánypárt dialecticusai abban kimutatatni iparkodnak.

Én a bevételi előirányzatot vérmesnek, az eszközölt megtakaritásokat, részint elégteleneknek, részint tévesztetteknek tartom. Nem akarok az egyes számok taglálásába bocsátkozni: mert azoknak különféle csoportositása igen különböző eredményekre vezethet és igen különböző következtetéseket enged. Legyen szabad csak egyetlen egy érvet kifejteni, a mely engem arra indit, hogy a kormány által beterjesztett költségvetést a részletes vita alapjául el ne fogadjam.

Digitized by Google

A budget bevételi részének sarkpontját a kölcsön, másikát az adóemelés képezi. Elmondatott már, hogy az ország lakossága ezen tulcsigázott adót el nem viselheti.

Egy előttem szólott tagja azon pártnak, a melynek nézeteivel igen sok tekintetben egyetértek: kiemelte, hogy a kormány pénzügyi politikája következtében legtöbbet szenved azon osztály, a mely eddig Magyarország zömét, az állam politikailag leghathatósabb elemét képezte t. i. a kisbirtokosok. Tagadhatatlan, hogy ezen osztály képezi a magyar államéletnek legmérvadóbb tényezőjét; tagadhatatlan, hogy nehezen van sujtva a jelenlegi adórendszer és ezen adórendszernek szándékolt kifejlesztése által. Őszintén óhajtanám, hogy ezen osztály adóterhei könnyittetnének és meg vagyok győződve, hogy ezen óhajtásomban a t. háznak minden tagja osztozik nemcsak hazafiságból, hanem azon igen egyszerü oknál fogva is: mert a t. ház legtöbb tagja vagy ezen osztályhoz tartozik, vagy legalább ezen osztályban találja gyökerét.

Legyen szabad, hogy most a fogalmában talán nagyon nehezen körülvonalozható, de általában a legtágabb értelemben vett középosztály egy másik része nevében adjak kifejezést azon meggyőződésemnek, hogy Kállay képviselőtársam szavaival élve ezen osztályra nézve is a létalap elkobzására vezet az, a mit a kormány tervez. Értem a polgárságot, szükebb értelemben értem a városi elemet.

T. ház! nem vagyok azon szerencsés helyzetben arra utalhatni, hogy ezen osztálynak csak legnagyobb része is a magyar nemzetiség zöméhez tartozik. A honfoglalásban a jelenlegi magyar polgári osztálynak mindenesetre igen kevés elődje vett részt és ha Magyarországban államalkotó elemről van szó: más elemet szokás érteni, mint a városok polgárságát. De századok hosszu sorában a részben benszülött, részben bevándorolt és részben magyarosodott polgári osztály egy néppé, egy politikai nemzetté nőtte ki magát az ország többi lakósaival, bármely ajkú legyenek azok bármely nemzetiséghez tartozzanak is. És ha a honfoglalásban talán nem is vettek részt: a honfentartásban mindenesetre oly részök van, mint bármely más osztálynak.

Nem akarok utalni azon csatamezőkre és azon ostromokra, hol a polgári osztály vérével is bebizonyitotta, hogy ezen hazát szereti, s azt védelmezte a régi és ujabb időkben; nem akarok hivatkozni arra, hogy ezen osztály anyagi téren számos áldozatokat hozott már az országnak; csak annak constatálására szoritkozom, hogy a városi polgárság és városi elem — mindig igen fontos tényezője volt ez állam emelkedésének és fejlődésének.

Szent István ideje óta Magyarország anyagi és szellemi emelkedése karöltve járt a városok szaporodásával, a városok erősödésével. Az egész világ történelme mutatja, hogy az emberiség fejlődésének arany korszakát mindig a városokban élte; ugy volt az Görögországban, ugy volt a renaisance és a reformátió idejében. És a városi lakosságnak az ugynevezett tiers étatnak nyilvánult megtestesülésében és érvényesülésében gyökerezik a modern eszmék azon győzelme, mely ezen század kezdetén egész Europa viszonyát gyökeresen átalakitotta, mely a 48-iki törvényhozás által nálunk is győzelemre jutott.

A mult századokban a magyar királyok a városokat az akkori kor szellemében privilegiumok által iparkodtak emelni, mivel tudták, hogy székhelyei Magyarország anyagi és szellemi emelkedésének. De a mult század végén a városi elem vajmi csekély politikai jelentőséggel birt; sőt akkor a magyar nemesség a polgári elem még legjogosultabb törekvései ellen is nehézségeket gördített.

Csak évtizedek választanak el azon időtől, midőn az összes sz. k. városoknak a magyar országgyülésen csak egy szavazata volt; csak évtizedek választanak el azon időtől, midőn Szalay László ellenállásra talált: midőn a városi elemnek politikai jogosultságát bőviteni, terjeszteni kivánta. Még a mult országgyülésen vett részt azon férfiu, ki, — természetesen azon idő előtt, mig számüzetésében hosszu évek során át külföldön élve talán cosmopolitikusabb nézeteket szihatott be, Pulszky Ferencz, — ki oda nyilatkozott: „hogy a szabad királyi városok, idegen gyarmatok, melyek berendezése, és törekvése, az ország aristokratikus szellemével ellenkezik, melyeknek az országos institutiókkal való összeférhetlensége már a 16-ik században el volt ismerve, már akkor veszélyeseknek mutatkoztak a nemesség hatalmára, már akkor fontos kötelessége volt a törvényhozási hatalmaknak azokat megszoritani. Azóta a viszonyok nem változtak, nem javultak; most is, ha a szabad királyi városok kivánságai teljesittetnének: a nemesség politikai sulya csökkenne.“

Pulszky Ferencz tehetséges fia Pulszky Ágost képviselő ur azon, okaiban ugyan talán nem indokolt, de magában véve igen helyes megjegyzést tette, hogy az adópolitika nemzeti, nem nemzetiségi kérdés. Én részemről hozzá tenném, hogy nem osztálykérdés, hanem tisztán országos, általános kérdés. Mindamellett elmondta az igen t. gróf Zichy Nándor képviselő ur, hogy a költségvetésnek, a pénzügyi politikának az egyes osztályokra való kihatása igenis megérdemli, hogy tekintetbe vétessék.

Az 1848-iki törvényhozás a polgári elemnek is szabad mozgást engedett, és az absolut kormánynak hazánkra különben sulyosan nehezedő

Digitized by Google

keze, legalább a jogegyenlőség gyakorlati keresztül vitelére nézve hátrányos nem volt. De ma, midőn a 19-ik század vivmányai következtében a polgári elem fontossága még erősen sokszorozódott: ki mondhatná, hogy Magyarország polgári eleme azon szerencsés helyzetben van, mely egy értelmü volna az egész ország virágzásával?

A polgári foglalkozások legfontosabbjai, ipar és kereskedelem hazánkban mily állapotban vannak: mutatja azon általános panasz, mely a hazai ipar-emeléséré vonatkozik, ugy hogy már ez legközönségesebb közhelylyé lett. De csodálatos, hogy mig alig lesz valaki, ki meg nem egyeznék abba, hogy az ipar és kereskedelem emelésére minden történjék: addig az eszközöket, melyek ezen czélra vezetnek, részint nem tudjuk, részint nem akarjuk alkalmazni. Ezen eszközök lehetnének anyagiak, lehetnének szellemiek. Anyagi támogatás, anyagi segélyezés helyett hazai iparunkat tulterheltük adókkal. A ki tekintetbe veszi, hogy az ipar és kereskedelmi osztály hazánk összes lakósságának mily csekély részét képezi, s tekintetbe veszi azt, hogy a direct adóknak mily részét fizeti és hogy a közvetlen adók jövedelmezősége, — vagy jobban mondva jövedelmezetlenségéhez mily arányban járul: meg fog győződni arról, hogy hazánk polgársága sokkal nagyobb mérvben van terhelve adóval, mint más előre haladottabb ország hason elemei, hogy a termelési feltételek, melyek alatt dolgozik, sokkal nehezebbek. Ha azon meggyőződésnek adok kifejezést, hogy a szándékolt adófelemelés, egyátalán a jelen adórendszer, — ha még sokáig tart — hazai iparunkat és kereskedelmünket tönkre teszi: mondhatom ezt tüzetes egyéni észleletek és tapasztalatok alapján.

A kereskedői és ipari világgal gyakran van alkalmam érintkezni, gyakran van alkalmam az illetők panaszait, kivánalmait meghallgatni, a panaszok okait megismerni, s ezen alkalom nemcsak a fővárosiakra terjed ki, hanem a budapesti kereskedelmi- és ipar-kamrának nyolcz megyére terjedő területére, a magyar alföld legnagyobb városaira. Azon adatok összeállitásában, melyek nemsokára statistikai jelentés alakjában közzé fognak tétetni, megdöbbentő, elszomoritó képét találtam a hazai ipar hanyatlásának és az iparos osztály pusztulásának. Mutatkozik ez a gyár-ipar és kis-ipar telepek apadásában, a munka és kereset-hiány növekvésében, a termelési viszonyok folytonos sulyosodásában, számos ipar-ágok teljes megszünésében, a külföldi verseny folytonosan növekvő elviseltetlenségében.

Megengedem t. ház, hogy a kisbirtokos, egyáltalában a földmüvelő osztály tulságosan van terhelve; de az csak megerősiti annak igazságát, a mit mondtam. Mert az adóképesség csökkenésével, csökken a fogyasztási képesség, csökken az iparos osztálynak termelő képessége s ennek következtében adóképessége is. Különben is azon körülményből, hogy a földmüvelő osztály adóval tul van terhelve, hogy nehezebb adót alig viselhet el: részemről csak azt a következtetést vonhatom, hogy annál szükségesebb a kormányra nézve, hogy már csak tisztán pénzügyi szempontból, más jövedelem-forrás nyitásának tekintetéből mindent elkövessen, hogy a hazai ipart fejlessze.

Azonban t. ház, mit látunk? az eddigi kormányok mindenesetre hajlandók voltak e tekintetben valamit tenni; de nem levén tisztában arra nézve, mit tegyenek, platonikus jó hajlamukat az igen kényelmes „laissez faire, laissez passer“ elvének hirdetésébe és gyakorlásába burkolták; a min nem változtat az, hogy egyes intézkedések czélszerüen, ha talán nem tervszerüen is történtek. Onnét jő a valóban szánandó csekélysége azon összegeknek, melyek még a deficites évek előtt is ipari czélok előmozditására a budgetbe fölvétettek és még ezen csekély összegeket sem használta fel rendesen a kormány, mivel el lehet róluk mondani: „zu wenig zum leben, und zu viel zum sterben.“

A kinek alkalma volt mint egy nagy nyugoti államtisztviselőjének beletekinteni azon módozatok és eszközök részleteibe, melyek egy iparilag fejlett országban az ipar anyagi támogatására nézve szükségeseknek és valóban gyümölcsöző befektetéseknek tartatnak: annak el kell szomorodnia, ha látja, hogy a magyar ipar emelésére mi kevés történik és történt.

Ha szerény viszonyainkhoz mérve nem fordithatunk is oly absolut összeget e czélra, mint más fejlettebb országok: azt legalább lehetne követelni, és pedig nem az ipar osztály, nem a polgári ellem érdekében, hanem az ország, a haza érdekében, hogy a budget ezen tételei legalább arányban álljanak más országoknak ilynemü tételeivel. De itt, a mint az előttünk fekvő budget is mutatja, takarékoskodunk 10 ezerekkel; holott 100 ezreket és milliókat költünk a nagy hatalmi viszketegekre és kedvencz eszmékre.

Pulszky Ágoston képviselő ur hivatkozott bizonyos állami czélok és állami institutiók noli me tengere féle természetére Azt mondotta, hogy a magyar államnak ilyen-amolyannak kell lennie, hogy a honpolgár érte lelkesülhessen.

T. ház! én azon nézetben vagyok, hogy az állam első czélja, hogy az állampolgároknak, ha már nem anyagi és szellemi jólétét, legalább megélhetését biztositsa. Én azon osztályok körében, a melyben mozogni alkalmam van: valami nagy ragaszkodást minden állami intézkedéshez, vagy lelkesedést azon jelenlegi és a legközelebbi időkben várható állapotok védelmére, mely netán szükségessé válhatnék, nem találtam; de találtam mély lehangultságot, közönyt, elégedetlenséget, reménytelenséget és teljes resignatiót. Ily hangulatnak mily szomoritó hatással kell lennie arra

Digitized by Google

ki hazáját valóban szereti; mily szomoritó következményeket lehet vonni ily hangulatból és mily veszélyek rejlenek benne, nem szükséges mondanom. De ha már anyagilag nem voltunk és nem volnánk képesek iparunkat és egyátalán polgári elemeinket fejleszteni; legalább nem volna szabad megtagadni ezen elemi fejlődhetésének moralis eszközeit. Sem a jogegyenlőség elvével, sem az ország helyesen felfogott érdekével nem egyeztethető össze: ha a polgári osztály politikai érvényesülése inkább gátoltatik, mint előmozdittatik, ha öntudatos ébredése féltékeny szemmel nézetik, ha összetartozásának és szervezkedésének kisérletei meghiusittatnak.

Az igen t. ministerelnök ur a polgári osztálynak még lételét is megtagadta, a mennyiben egy alkalommal oda nyilatkozott, hogy ő állampolgárokon és nyárspolgárokon kivül egyebet nem ismer.

Igaz t. ház! minden osztály tagja első sorban állampolgár; de az állam nem bizonyos elemek chaoticus egyvelege, hanem organicus valami és minden országnak érdekében fekszik, hogy ezen organicus elemek, hogy az állam test egyes részei, tagjai hármoniában legyenek. Hála Istennek, hogy a ministerelnök urnak ezen, talán igen democratikus de a létező viszonynak talán mégsem megfelelő nézete nem semmisitheti meg azt: a mi van, ha talán gyönge és csekély is; mert jaj Magyarországnak, ha nem volna polgári osztálya, mert közel állana Lengyelország sorsához, melynek nem volt polgári osztálya s melynek nemessége és parasztsága, földmivelő osztálya nem mentette meg államiságát. Ha a földbirtokos nemes osztály állami életünkben fontos politikai tényező: az nem onnan van, mivel, mint állampolgárok az egyesek szabadon mozoghatnak és érvényesithetik magokat; hanem annak oka abban rejlik, hogy ezen osztálynak százados szervezete van, mely a megyében kifejlődhetett. Aki akarja, hogy Magyarország civilizált ország legyen. aki akarja, hogy kereskedelme ipara legyen; annak akarnia kell, hogy erős polgári osztálya legyen; erős pedig csak akkor lesz: ha a polgári elem nem csak mindig productiv működésre kötelezteték, hanem ha lehetségessé tétetik az, hogy hozzátartozói mint az állami organismus élet képes tagja érezhessék és cselekedhessenek és nem csak egyénileg az egyesek; hanem mint életerős osztály tagjai. Természetes és egészséges fejlődés t. ház, nem ismer ugrást. Ugyanazon momentumok, melyek másutt egy erős közép osztály létesitését lehetségessé tették, tehetik lehetségessé nálunk is, de ha például az iparosoknak azon törekvése, hogy egy hozzájok tartozó által védelmeztessék érdekeiket az ország törvényhozásában, mely érdekek nem csak ezen osztály érdekei, hanem egyuttal az egész ország érdekei s azonnal cast-szellemre magyaráztatik ha csak más és rosszabb elnevezésekkel nem kell találkozniok s ezen törekvés érvényesülése, mindenféle általam qualificalni nem szándékolt eszközökkel gátoltatik.

T. ház, ezen szerencsétlen pénzügyi és közgazdászati helyzetnek okait keresve, a melyben vagyunk, kimondatott, hogy ezen hibákért, a melyek erőnk tulbecsülése és az állami czélok tulságos nagyszerü conceptiója folytán elkövettettek: a felelősség az egész országot, a kormányt, a pénzügyi bizottságot, minden politikai és parlamentális pártot, a háznak minden egyes tagját terheli. A lelkiismeretesség ezen vallomása megfelel a valóságnak; igen enyhittetik azon körülmény által, hogy azon hibák optima fide követtettek el. De ugy hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy ezen hibák nagy része nem követtetett volna el, nem csináltatott volna annyi adósság, positiv alkotásokban a törvényhozás gazdagabb lett volna, hogy állapotaink most nem volnának oly roszak, hogy nem kellene oly nagy mérvben apellálni a lakosság áldozatkészségére: ha már évek óta a positiv munkát, a józan számitást képviselő polgári osztály képviselői nagyobb számban és mint tekintélyes tényezők vettek volna részt e házban. *(Mozgás.)*

Igen jól tudom, hogy a kormány nem egy tagja teljesen méltányolja ezen tényezők fontosságát és érzékkel viseltetik a polgári elem életkérdései iránt; de eltekintve az előttünk fekvő budget positiv és negativ oldalaitól, a melyek azt mutatják, hogy a kereskedelmi és iparérdekek előmozditására jövőre is csak annyi fog tétetni, mint eddig, t. i. igen kevés és hogy hazai iparunk ugyanazon teherrel, sőt még nagyobbakkal lesz sujtva, mint eddig: a kormány által előterjesztett törvényjavaslatok egynémelyike, különösen a közigazgatási bizottság czélba vett intézkedése oly nehezen sujtja a városokat, a polgári elemet, a melynek anyagi fellábadásától, erősbödésétől és fejlődésétől Magyarország jövője és sorsa függ, hogy én a jelen kormány irányában bizalommal nem viseltethetem.

T. ház, bezárom szavaimat, röviden összefoglalva azok tartalmát és anyagát.

Ha ország, országgyülés és kormány meg nem barátkozik a polgári erényekkel, a polgári takarékosság erényével; ha ragaszkodik azon állami czélokhoz és eszközökhöz, a melyek erejünket tulhaladják: Magyarország pénzügyei rendezve soha sem lesznek; ellenben lesz Magyarország: ha polgári eleme lesz, ha polgárosodni fog; miután a t. kormányt ez uton nem látom: az előttünk fekvő költségvetést részletes tárgyalás alapjául el nem fogadom.

Horváth Gyula: T. ház! Igen röviden fogok szólani. Az előttem szóló képviselő ur felemlitette, hogy Szalay és Pulszky annak idejében a városok érdekében szót emelt, és a városok

Digitized by Google

megtették azt, a mire azt hiszem ma megelégedéssel tekintenek, hogy a törvényhozásnak és az alkotmánynak részeseivé váltak. Azt hiszem, hogy nagy szerencse a városokra nézve, hogy ügyeiket ezen férfiak vették kezeikbe és nem a t. képviselő ur; mert ha a képviselő ur vette volna kezébe: sikerült volna bebizonyitania azon időben, — midőn veszélyesebb lett volna a városokra nézve mint most, mert kevéssé volt ismeretes viszonyuk és életük, — sikerült volna bebizonyitania, hogy a városok nem képesek, az ugynevezett polgárság, — melytől a képviselő ur igen sokat vár és mi is bizonynyal várunk annyit, — azon polgárság nem képes önerejéből megélni, hanem szüksége van arra, hogy tartassék az állam által.

Én t. ház, azt hiszem, hogy a városok polgárai megköszönik azon védelmet, a melyben azt bizonyitják róluk, hogy azon viszonyok közt, melyek nekik adattak, ép ugy mint a földmivelőknek, nem hogy előbb vitték volna ügyeiket, hanem hátrább maradtak mint a multban voltak.

Különben a jobboldal igen t. szónoka Kállay képviselő ur meggyőződhetett, hogyha kétsége volt ez iránt, ha a mint hallom, támadt is benne némi kétség, hogy azon szavaival, melyekkel egy bizonyos osztályra hivatkozott, nem akart kasthaborut előidézni: meggyőződhetett a t. képviselő ur, hogy ha nem is akarva, de csakugyan kastháborut idézett fel, a mennyiben a képviselő ur a polgárokról szólt, a másik képviselő ur pedig, az ellenzék egyik igen t. tagja Mocsáry képviselő ur a birtokos osztályról beszélt. Az igaz, hogy a két képviselő ur ellentétes érveket hozott fel, a mennyiben Mocsáry képviselő ur bebizonyitotta, hogy az 5—6 millió, mely mint jövedelem adó ki van vetve: oly csekélység, hogy az összeg okvetlenül felemelendő. Pedig mindenki tudja, hogy ezen 5—6 millió jövedelem adót éppen azon polgárok nagyrésze fizeti, sőt azoknak képezi összes adóját, kiknek adóját Steinacker képviselő ur tulnagynak találta. Méltóztassanak a t. képviselő urak e kérdésben, miután mint Németh képviselő ur mondta, a támadásban az ügyök közös, méltóztassanak legalább a támadást ugy intézni hogy egymás támadásait ne gyengitsék. *(Felkiáltások a baloldalon: Mocsáry a szabadelvü párthoz tartozik!)* Bátor vagyok erre egyet megjegyezni. Lehet, hogy tévedtem a szóban s az elnevezésben azt mondván, hogy a t. képviselő ur a baloldalhoz tartozik; de valóságban, a dolog érdemében, s az igazságban nem tévedtem, mert arra, hogy valaki egy pártnak tagja legyen; nem az szükséges, hogy magát elnevezze ennek vagy annak; hanem szükséges, hogy osztozzék azon meggyőződésben, mely egy pártnak szent irásává vált, a mely meggyőződés egy pártnak legendáját képezi. *(Helyeslés a középen.)*

A t. képviselő ur azt mondja, hogy hü maradt programmjához. Én azt elhiszem, csakhogy akkor kételkedem abban, hogy programja az lett volna, a mi a szabadelvü párté. *(Igaz! Uyy van! a középen)*

Előtem szólott Steinacker t. képviselő ur, megemlékezett arról, hogy volt egy boldog időszak, a melyben az igaz, hogy politikailag elnyomattunk, de a jogegyenlőség valósággal gyakorlatba lépett: ez az absolutismus korszaka volt. Én ezt a fogalmat sehogy sem tudom a jogegyenlőséggel összeegyeztetni. Volt egyenlőség, az t. i. hogy jogaink nem voltak; de hogy a jogokban megosztóztunk volna: ez a jogegyenlőség az absolutismus idejében bizonyára nem volt meg.

Általában véve, bátor vagyok megjegyezni, t. ház, azt, hogy mind az egyik, mind a másik részről tett kifogások a költségvetés födözeti részére vihetők vissza. Csaknem mindnyáját ott találjuk a képviselő uraknak, kik megtámadták a pénzügyi bizottság jelentését és a kik megtámadták a kormány előterjesztését; és mind azt hiszik, hogy megtalálták a sarkpontot, a hol ez megtámadható.

Igenis, t. képviselő urak! megtaláltak valamit, megtalálták azt, hogy Magyarország pénzügyminister képes csinálni költségvetést; de Magyarország pénzügyminister nem képes kalendáriumot csinálni, melyben meg lenne mondva, hogy Magyarországon a jövőben milyen időjárás lesz.

Egyáltalában én azon meggyőződésben vagyok, hogy azon országok, a melyek kiválólag és első sorban földmivelő államok: egyáltalában budgedjök felállitásában nem határozhatják meg a korlátokat oly szorosan, mint azon államok, melyek kereskedelemmel, iparral és földmivelésssel egyaránt foglalkoznak.

Bujanovics képviselő ur azt mondá, ép a fedezetre vonatkozólag, hogy abban hibázott a pénzügyminister ur, hogy nem vette fel a mult évet, hogy ebből következtetett volna a jövőre. Bujanovics képviselő urral ép ellenkezőleg azt hiszem, hogy pénzügyministereink egy időben ép abban tévedtek és ez képezi a deficitünk egyik okát, hogy a megelőző jó évekről következtettek, és ezen következtetés folytán oly praeliminálékat csináltak, melyek a bekövetkezett rosz éveknek nem feleltek meg.

Átalában én azt hiszem, hogy egy olyan államnak, melynek jövedelmei váriálnak a különböző időjárások viszonyai szerint, oly államnak budgetjét egyáltalában csak ugy lehet megállapitani, ha több évek sorából egy középszámitás tétetik. Ez lehet, hogy nem fog mindig megfelelni azon előirányzatnak, mely tétetett; de általában bizonyos évek hosszu során ki fog tünni, hogy ezen számitás az, a melyből kiindulva azon eredményhez el lehet jutni, hogy az

Digitized by Google

előirányzatok bizonyos évek során át a valóságnak csakugyan megfeleljenek, és nem a feltevéseknek.

Mocsáry képviselő ur *(Felkiáltások a baloldalon: Melyik? A szabadelvü párti.)*

Elnök: Bátor vagyok kérni a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak mindig közbe szólani.

Horváth Gyula. Azt hiszem, hogy ha netalán a kettőt összetéveszteném: akkor is a valósághoz igen közel járnék, *(Derültség. Helyeslés a középen.)* a mennyiben mindkét képviselő ur körülbelül egyforma okoskodással és egyforma fegyverekkel élt, ugy a kormány költségvetése, mint a pénzügyi bizottság jelentése ellen.

Mocsáry Géza képviselő ur, midőn beszédét három részre osztotta, azt mondta: hogy fősulyt fektet ő a reformokra. Melyek ezen reformok? Egynéhányat felemlitett, a többi közt azt mondta, hogy az ország érdeke, a pénzügyi tekintetek általában azt kivánják, hogy az igazságszolgáltatás ismét egyesittessék a közigazgatással. Az ily reform lehet neki elve; de ez nem reform, hanem deform. Én megvagyok győződve arról, hogy Magyarországon nem fog segiteni azzal t. képviselő ur, ha a tanfelügyelőket a helyett, hogy mint mondá a kaszinóban ülnének, bizonyosan csak szabad idejökben: szekérre ülteti, és egyátalában azon aprólékos dolgokkal melyeket elmondani méltóztatott, azon nagy kérdést, a mely felett aggodalmai vannak, alig fogja megoldani.

Elfogadom a pénzügyi bizottság jelentését a részletes tárgyalás alapjául. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Csak igen röviden kivánok szólni, mert reménylem, hogy a pénzügyminister ur a holnapi napon már részt vehetvén az ülésben, azokra nézve, a mik a budget egyes tételei és módozatai ellen pénzügyi szempontból felhozattak: fog majd felvilágositásokkal, felelettel szolgálni. Én inkább az általánosságban az álláspontok jelzésére elmondottakra kivánok néhány észrevételt tenni, és itt legelőször is nem a közvetlenül előttem szólott, de az ő előtte szólt képviselő urnak csak egyetlen egy megjegyzése iránt akarok a t. háznak felvilágositást adni. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur jónak látta azt mondani, hogy én megtagadtam a polgári elemnek lételét. Gondolom, emlékszik a t. ház azon esetre, midőn nem is átalában az ország polgárai számára, hanem az ország egy részében lévő polgárok számára egy képviselő ur — ott ült azon időben, *(a jobbközép utolsó padjára mutat)*, most ugy látszik a szélső jobbon ül — különös kiváltságokat követelt, még pedig kiváltságokat az ország többi osztályai, kiváltságokat az ország többi nemzetségei, kiváltságokat a magyar államban a magyarság ellen. Én akkor sem tagadtam meg a polgári elem létezését; hanem állitottam azt, a mit ma is állitok, hogy a jog és a politikai jog élvezete a törvény előtti helyzet szempontjából Magyarországnak minden lakosa állampolgár és igy azon különböztetés: nemes ember, polgár ember, fön nem tartható; mert nem létezik *(élénk helyeslés)* és nem democratikus, és sem nem felvilágosodott, sem nem hazafias eljárás most, a jogegyenlőség életbeléptetése után évtizedekkel, mint a képviselő ur maga is mondá, az országban különböző osztályokat és azok érdekeit egymással szembe állitani akarni. *(Élénk helyeslés.)*

A törvényhozásnak és a kormánynak kötelessége az ország minden lakójának érdekei irányában megtenni mindazt, amit lehet; de nemcsak nem kötelessége, de nem is szabad egyetlen egy társadalmi osztályt sem — nevezze magát akár nemességnek, akár főnemességnek, akár polgárságnak — a többivel szembe állitani és különös specialis kegyelettel ápolni. *(Élénk helyeslés.)*

Ami különben a lezajlott vitát illeti, annyira megfeleltek a legtöbb észrevételre mások, hogy én ismétlésekbe bocsátkozni nem akarván, igen keveset kell, hogy szóljak. *(Halljuk!)*

Ürményi Miksa igen t. barátom egy hasonlatot hozott fel a helyzetről, a pártállásról, hivatkozván egy szindarabra, melyben — ugy mond — a kereskedő, az üzletvezető, — a mit a szabadelvü párt és kormány képvisel, — felállit bizonyos tételeket; az ügyvéd ad ellenkező tanácsokat, és a kereskedő megbukik.

Elfelejtett azonban egyet, elfelejtette megmondani, hogy ezen darabban a kereskedő azért bukott meg: mert az ügyvéd tanácsait megfogadta. *(Élénk derültség.)* És miután én ezen hiányt helyre pótoltam: elismerem, hogy ezen hasonlat még csak nem is nagyon sántikál; mert igen félek, sőt meg vagyok róla győződve, hogy ha a szabadelvü párt és a kormány a kereskedő, a mely ma a haza ügyeit vezeti és ők *(a szélső jobbra mutatva)* az ügyvéd: épen ugy járna ezen kereskedő, mint járt amaz, ha az ügyvéd tanácsát megfogadná. *(Tetszés a középen.)*

Egyébiránt az én t. barátom emlékező tehetsége, — pedig ugy tudom, hogy igen jó emlékező tehetsége van, — ezen alkalommal kivételesen többekben hibázott. Ugyanis nemcsak a zempléni 12 pontra nem emlékezett; de ezen kivül még arra sem emlékezett, a mi akár a ministerium első helyfoglalásánál mártius 3-án, akár azóta ismételve is történt. Ha tetszik, fel lehet olvasni a ház naplóiból a ministerium programmbeszédjében foglalt azon passust, a mely nem hogy azt igérte volna — martius 3-án, tehát a választások előtt mindjárt a ministerium megalakulásakor, — nemhogy azt igérte volna, hogy rendezni fogja az állam ügyeit a nélkül, hogy az adót emelné, hanem

Digitized by Google

azt mondta: „meg fogjuk próbálni a megtakaritás minden lehető eszközének felhasználásával, rendezni az állam ügyeit a nélkül, hogy adót emeljünk; de ha akár bajaink nagyobbaknak bizonyulnának, mint hiszszük, akár az általunk érvényesitetni szándékolt eszközök nem volnának oly hamar érvényesithetők, akár nem volna azoknak eredménye elégséges, s ha az államháztartás rendjének helyreállitására követeli: igenis azonnal fogunk apellálni a nemzet áldozatkészségére, és adóemelést is fogunk követelni.

Simonyi Ernő: A Bittó-cabinet is ezt mondta.

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak közbeszólani.

Tisza Kálmán: Itt engedelmet kérek a t. képviselő urtól, — nem arról van szó, hogy más cabinet mit mondott, hanem midőn ezen mostani cabinet azzal vádoltatik, hogy a választások előtt azt igérte a nemzetnek, hogy nem fogja az adót felemelni: arról van szó, hogy igérte-e, vagy nem? és ez az, a mi nem áll; mert nem igérte. *(Ugy van! a középen)*

Egyébiránt Ürményi képviselő ur határozottan hivatkozott arra, hogy ők positiv téren állanak. Azt mondja, positiv téren állanak: mert meg mondják, hogy a deficit nem 15, hanem 26 millió. Bizonyos, hogy ez positiv állitás; hanem valamit állitani, azt gondolom, még nem annyit tesz, mint positiv téren állani; hanem positiv téren áll valaki először: ha bebizonyitja, a mit állit, másodszor, ha az orvoslási módok iránt is kifejti véleményét. Különben positivitásuk a deficit nagyságára nézve sem oly nagy, mint én magam is előbb hittem: mert két igen jeles szónoka közül azon t. pártnak az egyik 26, a másik 20 millióra számitotta a deficitet. Positiv eredményre tehát még e szempontból sem tudtak jönni, positiv álláspontot, mint párt még e tekintetben sem foglalnak el. *(Helyeslés a középen.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a kormány eszméje a fedezetnél a 8 milliónyi adóemelés, hogy azt hisszük, hogy ezzel a deficit fedezve van, s hangsulyozza, milyen veszedelmes fedezeti mód ez.

Abban ismét a feledékenységgel küzködik t. barátom, hogy a kormány 8 millió adófelemeléssel elakarja enyésztetni a deficitet: mert azt ugyan soha senki a kormány tagjai közül nem mondta, hogy csak ezzel akarja el enyésztetni; hanem ezt is, mint a deficit lassanként való elenyésztetésének egyik tényeyezőjét kivánja számba venni.

Egyébiránt méltóztassanak elhinni, nem annyira veszélyes az, mint a mennyire kellemetlen azokra nézve, a kik proponálják; s ha veszélyes: akkor is veszélyes nem az országra, hanem politikailag azokra nézve, kik javasolják. Mert az országra, az ország hitelére nézve veszélyes nem lehet az, ha látják mindenütt a világon, hogy ez az ország kész terhek vállalásával is bajain segiteni *(Helyeslés a középen.)* Ez irányban veszélyessé legfőlebb azok tehetik, kik folyton azt hirdetik, hogy annyira vége van Magyarországon mindennek, hogy itt fizetni senki sem fog. *(Élénk helyeslés a középen.)*

De igenis nagyon kellemetlen a kormányra és a kormány pártra nézve. Kellemetlen először azért: a miért kellemetlen mindenkire nézve; mert bizony a felemelt adót mindnyájunknak fizetni kell, pedig bizony egyikünknek sem tartozik szenvedélyeihez az adófizetés, *(Derültség.)* És kellemetlen másodszor azért, — és bizonnyal nem szánná rá magát a kormány arra, hogy kérje, teljes ok nélkül, — mert nem lehet szélesebb körben könnyebben felhasználható szer az ellenzéki elvek hirdetésére, mint épen az adófelemelés ellen mondott beszédek és adott szavazatok. *(Élénk helyeslés a középen.)*

A mi Ürményi képviselő urnak a hadügyekre vonatkozó nézeteit illeti, ő maga is azt igérte, hogy később fogja alkalmilag kifejteni nézeteit a hadseregről, honvédségről, ezeknek tehát részletes czáfolatába most nem bocsátkozhatom. De kénytelen vagyok egyre figyelmeztetni, s ez az, hogy ő azt mondta, hogy az adófelemelésnél előbb meg kellene tenni a hadseregben a reductiót, s annyival inkább nem szavazza meg előzőleg az adóemelést: mert a deficit nagyobb, mint a milyennek állittatik. De alig nehány passussal előbb beszédében azt mondta, hogy elismeri, hogy ebben törvények kötik a kormány és az ország kezét; elismeri, hogy a reductio rögtön nem lehetséges; hanem mégis jó volna tudni, hogy szándékban van-e? Már most szemben állunk oly deficittel, mely mint a képviselő ur mondja, nagyobb annál, melyet a kormány kiszámitott; beismeri azt, hogy a mit ő mond, nem rögtön kivihető, hanem csak idők multával: mert hisz, egyéb akadályt nem is emlitve törvények is kötik az ország kezét s azután mégis azt mondja, hogy bár a deficit nagyobb, mint a milyenek állittatik, bár a mód, melyet ajánl, — mint maga is mondja — nem egy hamar érvényesithető: nem szavazza meg az adófelemelést. Tehát ugy látszik, a sulyt arra fekteti, hogy tudassék a szándék ezen dolgok irányában, hogy ő a deficitet szándékkal akarja fedezni. *(Derültség.)*

Különben, mert többen emlitették a nagy hadseregek terhes voltának kérdését, ajánlva Svajcz és Amerika példáját: ezeknek bátor vagyok megjegyezni, hogy én részemről nem hiszem, hogy volna ma gondolkozó politikus, ki ne óhajtsa, hogy ne csak mi nálunk; de mindenütt e világon az állandó hadseregek tulságos terhén könnyebbitessék. Részemről én is óhajtom ezt; de megvallom, annyi bátorságom, hogy

Digitized by Google

ajánljam a magyar-osztrák monarchiának, hogy mi valami nagy lefegyverzési lépést tegyünk, vagy Svajcz és Amerika rendszerének példáját kövessük, addig mig mások az ellenkező rendszer mellett maradnak: annyi bátorságom nekem nincs; (*Élénk helyeslés*) mert én ezt ma a magyar-osztrák monarchia biztonsága szempontjából lehetetlennek tartom. És pedig, méltóztassék elhinni, mihelyt meginogna ezen országok biztonsága, mihelyt meginogna a hitel ezen biztonság iránt: akkor sem megtakaritás, sem semmiféle törvényhozási munkálkodás által sem iparunkat, sem kereskedelmünket, sem hitelünket nem fognók emelni, (*Élénk helyeslés a középen.*) mert mindez csak oly országban emelkedhetik, melynek biztonsága iránt a világ meg van győződve. (*Tetszes a középen.*) Hatni kell tehát ezen tekintetben igenis és bizonynyal a mennyire ezen czél veszélyeztetése nélkül lehet, ez irányban a maga utján kötelessége szerint hatni fog a kormány is; de általános nagy eredményt önállóan, elszigetelten, mi nem létesithetünk.

Ez a nagy eredmény csak akkor lehetséges: ha Európa többi államai is reá térnek azon utra. S megjegyzem még, én is olvastam az amerikai nagy háboru történetét, ismerem azokat a borzasztó csatákat, melyek, mint a minap egy képviselő ur emlitette, akkor vivattak, de hozzá teszem: azt is olvastam, hogy azon háboruban nem birták az eredményt, a háboru befejezését elérni mindaddig, mig ideiglenesen el nem állottak a divatozó rendszertől s hosszabb időre nem szerződtették a haderőket. (*Élénk helyeslés.*)

A mi az itt igen sokat vitatott kérdést, a vámkérdést illeti, Simonyi Ernő képviselő ur azt mondá, hogy én a parlamenti elvek megsértésével s az igen t. többség bámulatára azt nyilvánitottam, hogy még, ha a többség kivánná: akkor sem fognám megmondani, mit tartok minimumnak, vagy átalában mit akarok tenni.

Engedjen meg a t. képviselő ur, de hogy mennyiben ellenkezik ez a parlamentalismus elveivel, az még nagyon a bizonyitásra vár. Mindenütt a világon, a hol tudnak kettőt, először azt, mi a parlamentalismus természete, másodszor azt, hogy a kormányon létel nem czél, hanem csak eszköz: — helyeselni fogják azt, a mit mondottam, s a mint a következőkben ismétlek. Hogyha bár a törvényhozásnak többsége kivánna a kormánytól oly valamit, a minek teljesitése, meggyőződése szerint, árt az ország érdekeinek: igenis tartozik megtagadni annak teljesitését; de természetesen tartozik elvállalni azon következést, mely a kisebbségben maradásnak következménye. (*Tetszés a középen.*)

Én se nem észleltem, se nem hiszem, hogy a t. többségnek csak egy tagja is csodálkozott volna ezen: mert a háznak ezen részén a parlamentalismusnak formáit és annak fogalmait ismerik. (*Tetszés a középen.*)

Különben az irányzatra nézve a t. képviselő urnak és a t. háznak mondtam annyit, a mennyit egyfelöl mondanom lehetett, másfelől mondanom kötelességem volt; azaz megmondottam, hogy az ország érdekeinek megfelelő fentartását a vámközösségnek elébe teszszük azon másik esetnek, mely bekövetkeznék akkor: ha nem tudnók az ország érdekeivel megegyezőleg a vámszövetséget fentartani. S különben is e tekintetben részemről megvallom, többet most sem mondhatok. Benne fekszik abban az, a mit igenis joga van tudni a t. háznak; de a mit megmondtam akkor is, csak érteni kellett akarni: hogy igenis a kormány elébe helyezi a vámszövetségnek illő feltételek mellett megtartását a külön vámterületnek. Hogy mi lesz: az az egyezkedés folyamától fog függni, melyben a kormány saját belátása szerint az ország érdekei mellett fog küzdeni, azokat fog igyekezni érvényesiteni saját meggyőződése szerint, és nem fogja a végsőt, a szerinte mindenkép kevesbé kedvezőt, a külön vámterületet akarni, csak akkor, ha müködésének sikertelenségéről meggyőződik. De az eldöntés különben is a t. ház kezében lesz: mert hisz akármit tegyen is a kormány az ily dologban: érvényessé nem válik addig, mig a törvényhozás beleegyezését nem adja. Azt, hogy mi lesz: nem tudhatom; mert ez az alkudozások eredményétől függ; — én csak azt óhajtom, hogy a nemzetben nagy illusiók ne támasztassanak a külön vámterület által elérhető előnyök iránt. Nem akkor lesznek ez illusiók veszélyesek, ha sikerül a közös vámterületnek érdekünknek megfelelő fentartása; de nagyon veszélyesek lesznek ez illusiók, ha nem sikerülvén ez: a külön vámterület a várt édes gyümölcsök helyett keserü, fanyar gyümölcsöket fog teremni. (*Élénk helyeslés a középen.*)

Nagy pénzügyi eredményt várnak a külön vámterülettől, várják nálunk a nagy iparnak fejlődését, várják hazánk kisiparosainak jobb létét. Ezt a három tételt hallottam hirdetni.

A nagyobb jövedelem rövid ideig és egy bizonyos mérvig, meglehet, — nagyon nagy még ezen rövid ideig sem lehet: mert a nagyon felemelt vámtétel a forgalmat rontja meg, és igy a lehető emelkedést maga teszil ehetetlenné; kicsi vámtétel pedig nálunk nagy összegeket teremteni nem fog; — de mondom, ideiglenesen lehet ez, lehet az is, ha nagy védvámokkal, — de ekkor nagy védvámok kellenek — bizonyos ágai a nagy iparnak fejlődni fognak. Hogy ez menynyire lesz egészséges, mennyire lesz az egész országnak érdekében üdvös, erről pár szót talán mondok később; de ez lehetséges. De a mi szerintem nem lehetséges, — és ebben lenne a legkeserübb csalódás: — ez az, hogy ez uton a

Digitized by Google

kisiparnak bajain segitsünk; mert a kisiparnak sujtottsága nem a védvám, vagy a szabad kereskedelmi rendszertől, hanem a nagy tőkének, a nagyiparnak a kisiparral mindenütt az egész világon létező versenyétől függ, és meg lehet csinálni mesterségesen, hogy Magyarországon emelkedjenek gyárak; de azon itt emelkedett gyárak a kisipart épen ugy tönkre fogják tenni, mint másutt. (*Igaz! Ugy van! a középen.*)

A mi pedig hatását az ország összes lakósaira nézve illeti: ne méltóztassanak azt soha elfeledni, hogy arra, hogy itt ipar fejlődjék, nagy védvám kell; kicsi erre nem elég. Minden ember tizszer annyifélére nézve consumens, mint a mennyire nézve producens.

És mi lesz az eredménye a nagy védvámnak az iparra nézve? Az, hogy a consumens a legjobb esetben, — a mezei gazdára nézve természetesen ez sem áll, — azt, a mit ő producál, drágábban fogja eladni: de mindazon czikkeket, mikre szüksége van: drágábban is fogja megvenni; a mezei gazda pedig, a nyerstermények előállitója, mindent, a mi az ő üzletéhez, a földmiveléshez szükséges, kezdve az ásón, az ekevason, drágábban fogja fizetni; de viszont terményeit, — mert nem kell hinni, hogyha mi védvámot vetünk, mások nem fognak bizonyos visszatorlással élni: — olcsóbban lesz kénytelen eladni. (*Helyeslés a középen.*)

Azt mondják nem lehet, mert életnemüeknél nincs visszatorlásnak helye. Én megengedem, nemcsak megengedem, de hiszem, hogy érdeküknek ellen van ez azoknak, a kik visszatorlással fognak élni; de méltoztassanak megengedni, ha anyagi téren egymás érdekeivel szemben kezdik az államok kezelni saját érdekeiet: ily esetben nemcsak a hidegen számitó ész, de a szenvedély is szokott dönteni, és csak azért is, hogy megboszulják magukat azon, a ki nekik kárt tett, készek magoknak is némi kárt okozni; (*Helyeslés a középen.*) és azt annyival inkább, mert ez a mai időben, midőn a nyers terményekre nézve is ma a legtávolabbi vidékekre oly egyszerü és oly könnyü a szállitás, nem oly nagy különbséget tesz, mint tett évtizedekkel ezelőtt.

Én t. ház, nem akarok, mint előre is bocsátottam, sem az egyik, sem a másikra nézve azon tekintetből, hogy mi fog bekövetkezni: concludálni. Elmondottam az irányt, a melyet követek. Ha az ország érdekével megegyezőleg lehet létesiteni a vámszövetség fentartását: fentartjuk azt; ha nem lehet: igen természetesen megfogjuk probálni, hogy a másik mentül kevésbé legyen káros Magyarországra nézve.

Amit kérek, s a miért ezeket elmondottam, csak az, hogy legalább gyenge szavamat emeljem az ellen, hogy az országban oly rémitő várakozások keltessenek, melyeket az eredmény beigazolni sohasem fog.

Ezzel, t. ház, befejezem beszédemet; mert arról meggyőződtetni valakit, hogy fogadja el a költségvetést általánosságban, azt hiszem tökéletesen fölösleges munka lenne. Aki el akarja fogadni el, van rá határozva régen: a ki nem akarja elfogadni: nem fogná az én szavaim nyomán sem elfogadni. Én részemről, habár a költségvetés el nem fogadását, átalánosságban való visszautasitását oly eszköznek tartom is, a melyhez az ellenzék csak a legritkább esetekben nyul helyesen, a minthogy azon ellenzék, a melyhez tartoztam, egész a mult évig sohasem nyult hozzá; mégis elismerem, hogy mindenkinek a ki ellenzék: teljes joga van ehhez nyulni; de a ki a költségvetést átalánosságban megtagadja: az nem is lehet egyéb mint ellenzék. (*Elénk tetszés és helyeslés a középen.*)

Elnök: Még az ülés kezdete előtt vettem a pénzügyminister urnak levelét, melyet azonban azért közlök csak most a t. házzal, mivel a kérést, melyet ezen levélben a t. pénzügyminister ur általam intéz a t. házhoz, csak most jelenthetem be. A pénzügyminister ur arról tudosit engem, hogy torokgyuladásban szenvedvén, az orvos határozott rendeletére még ma kénytelen otthon lakásán tartózkodni, és felszólalása ma reá nézve az orvos határozott véleménye szerint veszélyes lehetne. Arra kéri tehát általam a t. házat, hogy kegyeskedjék az általános vitának folytatását a holnapi napra áttenni, midőn reményli, hogy a házban megjelenvén nyilatkozhatni fog. (*Helyeslés.*)

A t. ház is bizonyára annyira helyesli azt, hogy a pénzügyminister ur e tárgyban nézeteit előterjeszthesse, hogy méltóztatik megnyugodni abban, hogy e vitának folytatása holnapra halasztassék. (*Helyeslés.*)

A szónokok sorában feliratta még magát Babics képviselő ur. Neki joga van, nyilatkozni az iránt, hogy egész beszédét ma kivánja-e elmondani, vagy pedig a holnapi ülésre kivánja e halasztatni azt. (*Felkiáltások: Holnap, Holnap!*) Ennél fogva holnapra tétetik át a költségvetés általános tárgyalásának folytatása. A holnapi ülés mint rendesen d. e. 10 órakor kezdődik. A mai ülést ezennel bezárom.

Az ülés végződik d. u. 1³/₄ órakor.

Digitized by Google

30. országos ülés

1875. november 18-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvény bemutatása. Az 1876. évi államköltségvetés átalános tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, b. Wenckheim Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző fogja vezetni, a szólni kivánókat Molnár Aladár és Orbán Balázs jegyző urak fogják feljegyezni.

Mindenekelőtt méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a nov. 17-kén tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén, az meghitelesitetett.

Bemutatom Heves megye és a Jász kerület gazdasági egyesületének Kovách László képviselő ur által beadott folyamodványát, melyben az erdélyi gazdasági egylet kérvényét pártoltatni kéri.

Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Következik a napirend vagyis az 1876-ik évi államköltségvetés átalános tárgyalásának folytatása. A pénzügyminister ur kiván szólani.

Széll Kálmán pénzügyminister: T. ház! Mindenekelőtt mély sajnálatomat kell kifejeznem, hogy az utolsó napokban, ezen oly végtelenül fontos és első sorban engem és tárczámat illető vitában nem vehettem részt, és igy azok egy részét, a mik a költségvetés tárgyalása idején a házban kifejtett pénzügyi politikám ellen mondattak, csak olvasásból ismerem, és a felhozott kifogások és észrevételekről csak a naplóból értesülhettem.

A t. ház meg fogja nekem engedni, ha azon kérést intézem a t. házhoz, sziveskedjék elnézéssel lenni: ha még egészen helyre nem állott torokbajom miatt a szokottnál gyengébb hangon leszek csak képes szólani; de feltétlenül szükségesnek látom a magam részéről nyilatkozni, mert azok, a mik a lezajlott egy heti vita alatt mondattak — e költségvetés ellen és azon álláspont ellen, melyet elfoglalok, oly fontosak, hogy azokat a magam részéről válasz nélkül nem hagyhatom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem szándékozom mindenre, a mi mondatott, reflektálni; nem is tehetném ezt ma, épen egészségi állapotomnál fogva, és különben sem volna ezt czélszerü tenni; de a főbbekre, a mik mondattak, igenis válaszolni akarok. *(Halljuk!)*

Nem fogom sorjában elővenni a t. szónokok beszédeit, és egyenként egymásután czáfolgatni okoskodásaikat; hanem fogok reflektálni helylyel közel előadásom fonalán, hol egyikre, hol másikra azon categoriák szerint, a melyekhez egyik vagy másik ellenvetés tartozik.

Ha végig tekintek azokon, a mik mondattak, három szempontból intéztetett támadás a költségvetés ellen és azon exposé ellen, melynek kiséretében, mint financziális politikám kifejezéseinek kiséretében, azt a ház elé terjesztettem. E három szempont elseje, a megtakaritások elégtelenségének szempontja; másodika az, hogy azok itélete szerint, kik költségvetésem bevételi részét vették birálat és bonczkés alá: e bevételek nem feküsznek biztos alapon; a harmadik az, hogy ellenzék a hiány részben való fedezésének azon módját, melyet javaslatba hoztam, mondván: adófelemelés vagy nem lehet, vagy nem szükséges; vagy a mint azok, kik ezen állitásnak jogosultsága iránt maguk is némi kételyt táplálnak, magukat kifejezik, hogy az adófelemeléshez az utan szabad csak nyulni: ha mindaz már meg-

Digitized by Google

történt, a mi az ország anyagi erejének és adóképességének erősbitésére meginditva van, s a minek megtörténnie kell.

A mi az első szempontot illeti, igen különböző variatiókban hallottam a megtakaritásokról szólani. Mégis, körülbelül két irányban foglalható össze az, mi e szempontból támadáskép hallatszott.

A felszólalt képviselők egyik része azt mondá, hogy nem tettük meg kötelességünket az adott viszonyok közt sem: mert a most létező rendszer keretében sem mentünk el a megtakaritásokban azon határig, a meddig elmenni annak idejében megigértük és meddig elmenni állitottuk.

A második az, hogy a létező viszonyok közt ezek oly apró megtakaritások, melyek bajainkon nem segitenek; sokkal nagyobb szabásu s rendszerváltozással járó megtakaritások szükségesek.

A mi az első szempontot illeti: igen relativ fogalam az a megtakaritás. A ki csak a költségvetésbe betekint, s egyszerüen nézi azon nagy sommákat, melyekből kiadási rovataink legnagyobb része áll: az igen könnyen mondhatja, hogy mi ahhoz a 200 milliós budgethez képest 8 millió megtakaritás? A ki azonban közelebbről vizsgálja a dolgot, máskép fog itélni; és már azon körülmény is, hogy az én igen t. ellenfeleim ezen a téren, a vita folyamán nem igen nagy dolgokat mutattak ki: azon álláspont mellett szól, melyet én jeleztem, midőn költségségvetésemet beterjesztettem, hogy t. i. ezen megtakaritások elérték az ez idő szerint elérhető megtakaritások legszélsőbb határát. Mit mondanak? Egyik t. képviselő ur nem tartja azt, hogy 8¾ milliót takaritottunk meg; hanem szerinte szoros számitással a tiszta megtakaritás összege sokkal kisebb. Nem akarok vele vitázni a felett, mi a tiszta megtakaritás? Tény, hogy a költségek apadtak 11 millióval, amiből az átfutótételek kihagyása mellett 8 és fél millió a megtakaritás, a melylyel a kiadások leszállitattak.

Egy másik képviselő ur tovább menve azt mondja, hiszen csak 3 millió mindaz, a mi megtakaritás, a többi csak elhalasztás, a megkezdett s befejezett beruházások összegeinek kiesése a költségvetésből. Már akkor, midőn beterjesztettem a költségvetést: megmondtam, hogy ilyen megtakáritások is vannak benne; hanem azok nem tesznek többet, mint körülbelül egy és ¾ millió forintot.

Mig tehát Zsedényi Ede t. barátom engem arra buzdit, hogy takaritsak meg többet az dőknél, a bányáknál, az államvasutaknál, szoritsam meg a termelést és vele a költségeket: addig azzal az ellenvetéssel találkozom a háznak másik oldalán, hogy hisz azon milliók, melyekt ezen téren meggazdálkodunk, nem képeznek megtakaritást, nem képeznek ugynevezett productiv megtakaritást s hogy a termelés megszoritásával elő sem kellett volna állni.

Kállay Béni t. képviselő ur megtakaritásokat hisz lehetségeseknek a központnál, az irodai, az uti átalányoknál, a közmüvelődési céloknál, az erdőknél és bányáknál; egy másik t. képviselő ur ugyanazon az oldalon, Bujanovics t. barátom azt hiszi, hogy a megtakaritások terén tul mentünk már azon határon, a meddig mennünk szabad volt; mert megtakaritásaink már részben az igazságszolgáltatásnak, részben az administratiónak kárára szolgálnak.

A központi kiadások apasztásánál azok után, a mik a ministerelnök által ép azon tétel ellenében válaszul adattak; nem szándékozom tovább időzni, csak egyre akarom a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy ezen költségvetés a központi igazgatás költségeinek kiindulási pontjától számitva már körülbelül 400,000 forintnyi megtakaritást mutat fel, tehát eléri azt az összeget, melyet komoly tanácskozásban, igen buzgó, lelkiismeretes és hozzáértő férfiak még csak 1877-re helyeztek kilátásba, mint megtaritandó összeget.

És nem-e megmondottuk, azt hogy a megtakaritások terén itt is tovább akarunk menni; megmondtuk azt, hogy mindaddig azonban nem lehet tovább mennünk: mig az agendák egy részének ellátására más organumokról nem gondoskodunk; mert megszoritni a munkaerőt, miután azon tétlen személyzet, tényleg nem existál, melynek a képviselő ur tartja a tisztviselőinket. De nem gondoskodni a teendők ellátásáról: az administratiónál egy destructiv irány kezdeményezése és folytatása lenne, melyet pedig én nekem azon oldalról is felvetettek, s a minek nehányszor kifejezést is adtak.

A mi a közmüvelődési megtakaritásokat illeti: 400,000 fortot meghaladó összeggel apasztattak ezen közmüvelődési kiadások az utolsó két esztendő alatt. Nem elég e ez beladministratiónk ezen ágazatánál? és hogy a költségvetés ezen közmüvelődési kiadásoknál nem mutat fel megtakaritást: azt én e költségvetés érdeméül rovom fel. *(Helyeslés.)* Nem hittem, hogy midőn kimutatok 8 és fél milliónyi megtakaritást a budgetten, de be fogom vallani, hogy van egy ág és ez a közmüvelődés ága, ahol nem akarunk megtakaritani semmit: hogy váddal fogok találkozni a t. házban, *(Élénk tetszés a középen)* váddal, hogy a közmüvelődés terén is miért nem engedtem a veres plajbászt jobban müködni. *(Élénk tetszés a középen.)* Én azt hittem, hogy midőn anélkül, hogy közmüvelődési kiadásainkat érintettük volna, tudunk 8 és fél milliót megtakaritani: ez nem megrovást, hanem inkább talán helyeslést érdemel. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Digitized by Google

Már most ami azokat az erdőket és bányákat illeti, — a t. képviselő ur azt mondja, hogy nem fog számokkal előállni, ami — mellesleg megjegyzem — mindenesetre a legkönnyebb eljárás, hanem csak az irányt fogja jelezni; de mégis daczára annak, hogy számokba nem akar bocsátkozni: végre mégis számokat nevez és pedig nagyokat és azt mondja, hogy mind e mellett milliókat lehet megtakaritni, ha azon irányban indulunk, melyet ő nekünk kijelölt. Nézzük, azok az erdészeti és bányászati kiadások, hogyan állanak? Megtűrnek-e azok ma oly nagy megszóritást, hogy itt milliókról lehetne szóllani? Ha a t. képviselő ur szives lesz nemcsak azt a költségvetést megtekinteni, hanem az előzőket is méltóztatik megvizsálni: azt fogja találni, hogy az erdészeti kiadások 1873-ban kitettek 9.600,000 frtot, ebben a költségvetésben pedig kitesznek 4 millió 200,00 frtot, hogy a bányászati kiadások kitettek 1873-ban 14 millió frtot, most pedig kitesznek 10 millió frtot. Mit tesz az? Azt, hogy az erdészeti kiadások még egyszer oly kicsinyek, a bányászati kiadások pedig 25% kisebbek. Mit tesz ez? Ez azt teszi, hogy itt is megtörtént a gazdálkodás érdekében minden, a minek megtörténni lehetett és a minek megtörténni kellett; de a kiadásokban még lejebb menni, annyit jelentene, mint az 1877-ik esztendőre az államerdőségből minden bevételt a költségvetésből előre kiküszöbölni; *(Élénk helyeslés a középen.)* mert ha 1876-ban semmi fát nem vágatok, ugyan kérem, 1877-ben és 1878-ban mit fogok eladni? *(Helyeslés a középen.)* Annyit vettem fel e czimen kiadásképen a költségvetésbe és azt ki tudom mutatni erdőhivatalonként, még pedig — méltóztassék elhinni igen lelkiismeretes számitás szerint, — a mennyit a létező contractusok és a biztos fakelendőség szerint szükséges kiadnom, hogy a contractusban felvett fát biztositsam. A személyzeti kiadásokat, a kezelési kiadásokat illetőleg pedig be tudom bizonyitani, — nem mondom hogy jobban kezelnének, mint kezelnek a külföldi államok, de be tudom bizonyitani, — hogy itt is nagy megtakaritásokat tettem és hogy olcsóbban kezelünk ma, mint a német birodalom és Austria. Kevesebbet adunk ki holdszám szerint, kevesebbet adunk ki a jövedelem forintjára, ha nem az 1874-ik évi jövedelmet veszszük is fel — a mire egyébiránt még rátérek, — hanem azon jövedelmet veszszük, melyet erdőink például csak 1874-ben átlag hoztak.

A mi a bányákat illeti, itt hasonlóan áll a dolog. Én leszoritom a kiadásokat, ugy hogy lejebb menni csak akkor lehet, ha egyes bányákkal egészen felhagyunk. Ezen felhagyással pedig nagyon óvatosan kell bánni. Könnyen lehet azt decretálni; de hogy akkor, mikor eladásra kézitjük a bányákat, hogy azokat az eladás előestéjén becsukjuk, nem is tekintve azon egyéb okokat, melyek nagyon figyelembe veendők: azt én igen megfontolandó dolognak tekintem. És mindössze is egyetlen egy ilyen bányánk van; mert a többit csak nem akarjuk becsukni: mert ezek közép esztendőben meghozzák a jövedelmet; de hogy nem hoztak 1874-ben, arról nem tehet senki, mert nem hoztak az egész világban sehol 1873-ban és 1874-ben az üzleti nagy pangás következtében. És ha ezt meg fogjuk beszélni a részleteknél: igen szivesen fel fogom vetni magam azon kérdést, hogy mit csináljunk Diós-Győrrel, s akkor meg fogjuk fontolni az okokat pro és contra; de eladásából millió forintokhoz nem fogunk jutni. Ha tehát sem itt, sem ott nem tud a képviselő ur nagy megtakaritásokat kimutatni, nem tudom hol lehetnek azok? *(Élénk tetszés a középen.)*

Megyek tovább t. ház azon fonalon, a melyen elindultam. *(Halljuk!)* Legtöbbet emlit a megtakaritások terén azon különvélemény, melyet a pénzügyi bizottság két tagja előterjesztett. E különvélemény azt állitja, hogy 3 millió és néhány százezer frtot lehetne igen könnyen megtakaritani 1876-ra a rendszernek minden megbolygatása, az administratio minden kára nélkül. Ezt mondják azon képviselő urak, kik a pénzügyi bizottságban részt vettek, a kik tehát a részletekkel is foglalkoztak. Ez minden esetre igen fontos és igen erős támadás az én álláspontom ellen.

Midőn először hallottam azon 3 millió frtról: őszintén megvallom, magam is megdöbbentem, tartottam attól, hogy a mi nekem nem, sikerülni fog az ellenzéknek, t. i. kimutatni azt, hogy itt még annyi megtakaritani való van; a végeredményre nézve mindenesetre csak örvendetes lett volna: ha bebizonyitották volna, hogy ez a megtakaritás lehetséges. Midőn azonban vizsgálgattam a különvéleményt, azon meggyőződésre jutottam, hogy abból a 3 millió frtból, ha közelebbről nézzük: nem marad semmi kézzelfogható; hanem eloszlik az a kritika előtt, mint a szappanbuborék a légben; mert az ott felvett összegek absolute meg nem takaritathatók,

Miből áll ezen megtakaritás? Először az oly kiadásoknak törléséből, melyeket, hogy valaki ellenzéki szempontból, és költségvetési szempontból és költségvetési vitánál a kormánytól megtagad: értem, — ilyen a rendelkezési alap, a közbiztonsági alap; — de a miket, hogy meglehessen tényleg takaritani, engedelmet kérek: komolyan csak nem fogja vitatni senki. *(Helyeslés a középen.)* Állanak olyan kiadások rögtöni megszüntetéséből, mint a lótenyész-intézetek 400,000 deficitjének kiküszöböléséből, tehát tökéletes elejtéséből és nem fokozatos megtakaritásából e nagy fontosságu nemzetgazdászati productió ágának; s föllépnek a kép-

Digitized by Google

viselő urak e javaslatokkal akkor, a midőn ama padokról csak legközelebbről is hallottuk a panaszt, hogy nem teszünk semmit az adóképesség emelésére. *(Igaz! a középen.)* Állanak a megtakarítások az egyháznak segélyezésére felvett összegek megvonásából, miket hogyan lehessen megvonni, tekintve az itt fennforgó culturalis, közmivelődési és politikai szempontokat: azt ezen ház bölcs megbirálata alá bocsátom. *(Élénk helyeslés a középen.)* Állanak az ipar czélokra, gazdasági czélokra felvett szerény bár, de mégis szükséges és hasznos összegek tökéletes törléséből, s dectretalásából annak, hogy Magyarországon minden fegyencz keressen minden nap, telet nyarat, ünnepet összevéve átlag 40 krajczárt, s az ekként befolyó 400,000 frtnyi összegnek a költségvetésbe való felvételéből. *(Derültség.)* Ilyféle tételekből állanak az ő megtakarításaik.

És kérdem én: vajon szükséges-e ezeknél tovább időznöm, nem elegendők-e az általam felhozott példák annak bebizonyitására, hogy ezen megtakarítások illusoriusak? *(Helyeslés a középen.)* pedig a t. képviselő urak azt mondják, hogy még ez nem minden, meglehetne takaritani ennél többet is, ezek csak szemen szedett példák annak bebizonyitására, hogy micsoda roppant sok megtakaritani való volna még a költségvetésben. *(Élénk derültség a középen.)* No ha már magok a szemenszedett példák igy néznek ki: akkor további részleteket a t. képviselő uraktól megtudakolni a magam részéről csöppet sem vagyok kiváncsi. *(Derültség.)*

És aztán tovább menve az egyes tárczáknál, a melyekre vonatkozó további részletes megtakarításokat most nem akarom felsorolni, csak egy párt emlitek fel, hogy jelezzem: hogyan okoskodnak, illetőleg mit kivánnak a t. képviselő urak a különvéleményben? azt mondják: a pénzügyi tárczának meglehet takaritani egy millió 300,000 frtot magánál az administratiónál. És hogyan hozzák ki ezen nagy összeget azon budgetből, melyben én a tavali törlések után 5 $^{2}/_{4}$ millió megtakaritást tudok felmutatni? ugy, hogy egyszerüen leszállitják a központi igazgatóságot majd felére, megszüntetnek vagy 800 pénzügyőrt 35—40 adóhivatalt, feloszlatják az egész horvátosztályt, föloszlatják a horvátországi pénzügyi felügyelőségeket, a hivatalokat mind, hol megnegyedelik, hol megharmadolják, hol megfelezik, s igy járnak el az egész költségvetésben. S mivel indokolják azt, hogy ezt tenni lehet is? Semmivel, egyetlen egy betüvel sem, ezen 1 millió 300,000 frtnyi megtakaritásnak motivatiójára nem találtam a különvéleményben egyetlen egy szót sem, mindenütt csak azt mondják: legyen kevesebb személyzet, türültessék ennyi, takaritassék meg ennyi, oszlattassék fel ennyi meg ennyi hivatal, ennyi kerületből legyen ennyi, s igy tovább. Ebből áll az indokolás, egy szóval sem mond többet; és midőn megnegyedelik ekként a személyzetet, azt mondják felül reá: 10 % fizetéslevonás történjék minden tisztviselő fizetéséből. Mi lesz az administratióból ezen cynicus eljárás mellett: az őket nem érdekli.

És kik teszik ezt? Azon képviselő urak, kik a pénzügyi bizottságban, midőn az én tárczám költségvetése egy hétig tárgyaltatott, tehát nem lehet azt mondani, hogy felületesen: egyetlen egy törlési inditványnyal sem állottak elő. *(Mozgás a középen.)* Mért nem mondták meg nekem akkor és ott, hogy lehet megtakaritani ezen 1 300,000 frtot? miért nem tudakolták meg tőlem, hogyha feloszlattatik ezen vagy ezen hivatal, mi lesz a következés? vajon tudom-e majd pótolni, jót állok-e ez esetben ez administratióért? *(Élénk helyeslés a középen.)* Ez iránt tudakozódni a t. képviselő urak, nem tartották szükségesnek mert ugy látszik, ezen érdekek iránt érzékkel nem birnak. *(Élénk helyeslés a középen.)* Egyetlen egy kérdést sem intéztek hozzám az egész tárgyalás alatt: lehetne e még többet törölni! És mondják, hogy ezek csak szemenszedett példák, s ha tovább mentek volna, vagy a részletek ismeretével birtak volna: akkor tudja Isten, hogy mennyit birtak volna megtakaritani? *(Derültség.)* Én azt hittem hogy azért ülnek a képviselő urak a pénzügyi bizottságban, hogy először is ott vonjanak feleletre engem, ha az a hitük, hogy tárczámnál az abban felmutatott 5 $^{1}/_{2}$ millió megtakaritáson felül még lehet megtakaritani. *(Tetszés a középen.)* Ha ezt teszik: megmondottam volna minden egyes részletnél, miért nem lehet többet törölni? és megmondottam volna, hogy ha ujabban 35 adóhivatalt akarnak feloszlatni: tudják-e kinek terhét szaporitják ezzel? Azon szegény nép terhét, melynek érdekében fölszólalni annyiszor privilegiumot követelnek maguknak épen a képviselő urak. *(Helyeslés a középen. Egy hang: Hisz maga a pénzügyminister szüntetett meg 30-at.)* Megszüntettem azon adóhivatalokat, melyeket megszüntethetőknek tartottam; de ha megszüntettem 30 adóhivatalt: ebből nem következik, hogy tehát meg lehet szüntetni még harminczat. *(Helyeslés a középen.)* Mert egy darabig az organismustól meg lehet vonni bizonyos tápokat; de méltóztassanak a koplalási rendszert folytatni: mi lesz majd azon organismusból? *(Élénk tetszés a középen.)* S a t. képviselő urak nem tartották szükségesnek tőlem megtudakolni, hogy javaslataik keresztülvitele esetében jót állok-e az eredményért? a dohánycsempészet nem fog-e fokozódni, ha 800 pénzügyőrt eldecretálnak? Azt mondják: osztassék az ország 12 kerületre, legyen ennyi biztos helyett ennyi, és enyi vigyázó helyet ennyi. De hogy miként lesz ez kivihető? arról egy betüt nem olvastam, egy hangot nem hallottam. Ez nem

Digitized by Google

megtakaritás; ez avatatlan kezekkel széthányása, szétszabdalása a költségvetésnek illetőleg az administratiónak. Ily kritika nem kritika, nem komoly kritika. *(Élénk helyeslés a középen.)* Azon képviselő urak, kik ezzel állnak elő mint különvéleménynyel: nem várhatják meg, hogy a magam részéről a különvélemény elleni védkezés czéljából komolyan szóba álljak velök. *(Élénk hosszas helyeslés a középen.)*

De elfeledtem, hogy egyetlen egy eszmét mégis mondott k á czámra vonatkozólag a pénzügyi bizottság tanácskozásai közben s ez Helfy képviselő ur eszméje; eszmének eszme, de hogy milyen eszme: azt itélje meg akárki; ez eszme pedig abból állott, hogy t. i. nem lehetne-e az adóhivatalokat a postahivatalokkal egyesiteni. *(Derültség.)* Egyéb eszmét nem hallottam tőlük, a mint nem hallottam tölük kérdést, vagy indokolást. A bizottságban hallgattak, — itt azonban előállnak azzal, hogy 1.300,000 frtot lehet megtakaritania csak példaképen.

De, t. ház, nem fogom tovább folytatni a különvélemény elleni vitát; ámbár még tudnék róla sok érdekes dolgot mondani. Jellemzésül még csak egyet. A t. képviselő urak azt állitják, hogy azok a megtakaritások, melyeket a ministerium tett, semmi egyebek, mint a dolog kárára, a személy előnyére tett megtakaritások. És ezt mivel bizonyitjak a t. képviselő urak? Felhoznak három kis tételt, ezen három kis tételnél az összes megtakaritás kitesz 8000 frtot, és ezen 8000 frttal 8 millió ellenében akarják nekem bebizonyitani, hogy a dolog kárára és a személyek előnyére eszközöltettek a megtakaritások. És ezen 8000 frtos három tétel közül kettő nem is áll, mert e kettőnél nem történt semmi megtakaritás. *(Derültség a középen.)*

Igy áll a különvélemény, és ily alapokon mond kárhoztató itéletet a ministerium költségvetése fölött. Higyék el a t. képviselő urak, nem lehet oda vetett gondolatokkal, aphoristicus ötletekkel, alkalomszerü tervekkel megtakaritásokat tenni az állam organismusában a nélkül, hogy ez azt meg ne bánná. Ez, az emlitett megtakaritások után hangyamunkának az eredménye, s midőn ezen hangyamunka felett, mely tudott 8 milliónyi megtakaritást felmutatni: pálczát törnek és oda állitanak oly különvéleményt, a minő a beadott: akkor a képviselő urak megmutatják, hogy e téren legalább nem tudják, mit tesz a komoly munka. *(Élénk hosszas helyeslés a középen.)* Higyjék el nekem a t. képviselő urak s ez önöknek is szól ott a szélső jobbon, hogy a ki csak egy futó pillantást vet a mi költségvetéseinkbe; az nem fog amugy fél vállról szólni erről a 8 millióról. Nem akarom azt mondani, hogy a lehetetlenséggel küzdöttünk meg. Isten mentsen. Megmutattuk, hogy lehető a dolog, tehát nem emberfölötti, nem valami rendkivüli dolog; de azért mégis csak érdemel egy kis tekintetet és mindenesetre alaposabb birálatot. *(Élénk helyeslés a középen!)*

Mikor 1873-ban még ugy állott a mi budgetünk, hogy azon kiadások, mely kiadások ezuttal a megtakaritások által egyedül érinthetők, tudniillik a nem fixe kiadások kitettek 110 millió forintot, midőn a rendkivüliek ugyanakkor kitettek 43 milió forintot: akkor az idén kitesznek ezen kiadások 88 millió forintot a rendes rovatban, tehát egész 22 millió forinttal kisebb összeget, mint 1873-ban kitettek és a rendkivüliek 23 milliót tesznek ki: tehát kevesebbet 20 millióval; pedig a rendkivüliekhez hozzájött a catasteri munkálatra szükséges 2 millió kiadás, és 8 millió forint vasuti garantia többlet. Mit tesz ez? Azt teszi, hogy már ezen költségvetésben az államháztartás akkép lesz fentartható, hogy 43 millió forinttal fogunk kevesebbet kiadni, mint kiadtunk csak két évvel ezelőtt.

És 1874-ben hogyan állottunk. 1874-ben a kiadások, a melyekről itt szó van, kitettek 106 millió forintot, most kitesznek 88 milliót: tehát 18 millió az előrehaladás; a rendkivüli kiadások kitettek 1874-ben 37 milliót, ma kitesznek 23 milliót, daczára a catasteri kiadások, daczára a garantia-összeg emelkedésének, a mi hozzá jött és igy 1874-hez képest itt 14 millióval, összesen pedig 32 millióval kevesebbet adunk ki.

És ha egyenként vizsgálják a tárczákat és a tárczák költségeit: azt fogják a t. képviselő urak találni, hogy addig. mig 1873-ban kitett a a pénzügyministerium költsége 53 millió 500 ezer forintot, ma kitesz 40 millió 761,000 forintot; mig 1874-ben tett e tárcza költsége 50 millió forintot és 1875-ben 44 milliót: most kitesz 40 millió 761,000 forintot; mig a földmivelési ministerium tárczájának költsége 1873-ban kitett 10.873,000 forintot: most kitesz 10,478,000 forintot; addig, mig 1874-ben kitett a vallás- és közoktatási ministerium tárczájának költsége 4,411,000 forintot: most kitesz 4 millió 12,000 forintot; mig az igazságügyi tárczának költsége mindig a rendes kiadásokról szólva, mert a rendkivülieket nem lehet összehasonlitani, kitett 1874-ben 11.500,000 forintot; most kitesz 9 millió 800 ezer forintot; mig a honvédelmi ministerium összes költsége 1874-ben 9 milliót tett: ma nem tesz ki többet hat milliónál.

Ezen számok — azt hiszem — eléggé világosan beszélnek, ezen számok eléggé bőven mutatják, hogy igenis történt e téren, az összeszoritás terén, a takaritás terén igen sok azóta, mióta felismertük bajainkat, azóta, mióta beláttuk, hogy lehetetlenség azon nagy költségeket elbirnunk, a mely költségekbe magunkat az első években 1874-ik vetettük. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Hanem az ellenvetés nem csak az, hogy a létező rendszer keretén belül lehetett volna töb-

Digitized by Google

bet megtakaritani; de az ellenvetés az, hogy gyökeres rendszerváltozás kell, csak akkor fogunk gyökeresen bajainkon segiteni. Egyike azon képviselő uraknak, a kik ez állitásból indultak ki, plane azt mondta: nem látják a javitó kéz nyomát semmi téren s igy nagyon természetes, hogy bizalommal nem lehetnek. No már kérem, én a költségvetésben nem egy, hanem igen számos tételt tudok felmutatni, hol a javitó kéznek csakugyan nyoma van. Ha én arról szólok, hogy az összes gazdasági, bányászati, erdészeti számvitelt, az mi egyik főoka volt a nehézkes kezelésnek, — decentralizáltam, azt a központból egészen kitettem és teljesen és gyökeresen átalakitottam, akkor azt mondják: még ez nem azon rendszerváltoztatás. Ha én azt mondom, hogy a gazdasági kezelésnek kiadásait egészen 40%-el leszállitottam: még akkor is azt mondják, hogy ez nem rendszerváltoztatás Ha én azt mondom, hogy szándékozom az egyenes adók kezelését gyökeresen reformálni a pénzügyi igazgatóságoktól kezdve le az utolsó végrehajtásig, szabályozni az eljárást az adókivetéstől kezdve az executió befejezéséig: akkor azt mondják: ez mind szép ugyan; de még sem gyökeres rendszerváltoztatás. *(Élénk tetszésnyilvánitás a középen.)* Midőn a ministerium javaslatokkal áll elő a közigazgatás terén s a szoros értelemben vett közigazgatási tárczától kezdve végig valamennyi létező ágazatoknál és minden téren akar javitani, az égető bajokon akar segiteni, az igazságszolgáltatásban, az alaki és anyagi jogot akarja reformálni, az administratio minden részében az égető bajokat gyógyitani, azt mondják: még ez sem az a bizonyos és rég emlegetett rendszerváltoztatás. *(Nagy tetszés a középen.)* Hát kérdem miből áll tulajdonképen azon rendszerváltoztatás? *(Élénk tetszés a középen.)* Azt hiszik tehát, hogy nem fokozatosan, hanem egyszerre valami rettenetes nagy ugrással lehet e gyönyörüen szép európai állapotokba lépni oly sokszor emlitett ez ázsiaiból? Igy értik a gyökeres rendszerváltoztatást? S hiszik-e, hogy az lehetséges, hiszik-e igazán, ezt épen azok ellenünkben, a kik a conservativ eszmék képviselőinek mondják magukat? *(Élénk tetszés a középen.)* Ha igen: akkor e tekintetben nem e a mi álláspontunk conservativ,— kik e fokozatos fejlődést, a fokozatos átalakitást, a fokozatos haladást tartjuk csak lehetségesnek? *(Tetszés a középen)* mert azt hiszszük, hogy a stabilitás ebben az országban minden téren annyira meg van ingatva, hogy ha most egyszerre neki mennénk azon radicális és legradicalisabb átalakitásoknak, melyeket önök talán képzelnek, mert nem mondották meg, hogy miben állanak: — akkor igenis azt hiszem, hogy megzavarnók az országban a fejlődés folytonosságát, a javitás fokozatosságát, azon javitást, a mely egyedül hoz gyümölcsöket, azon javitást, mely lassan bár, de folytonosan és minden irányban halad előre és azért egyedül müködik sikerrel. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Én t. ház megengedem, mert én az önök intentióit sem vizsgálni, sem, mielőtt azokat ismerném, birálni nem akarom, hogy azok, a miket önök képzelnek: igen szép, igen nagy dolgok lehetnek, hogy az administratio szempontjából szép kilátást igérők, a miket önök terveznek; de ebben az a meggyőződésem és azt kimondom önökkel szemben, akármik legyenek azon tervek: oly rendszerváltoztatást én nem ismerek, a mely ennek az országnak közadministratióját javitsa és egyuttal annyira olcsóvá tegye, hogy önöknek ne legyen szükségük adóemelésre. Méltóztassanak elhinni, igen jogosultnak tartom a törekvést; hiszen a miénk is az, — rendezni és javitani az administratiót; de azt, hogy ezzel milliókat, nagy összegeket akár directe, akár indirecte lehessen megtakaritani, melyek végmérlegünket javitsák: nem hiszem, és nem fogom hinni soha. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Átmegyek t. ház ezekután azokra, a mik a második szempontból mondattak ezen költségvetés és a ministerium álláspontja ellen, átmegyek azokra, mik a fedezetre vonatkozólag a ház minden oldala részéről, hosszabb és részletes számitások alapján előadottak, és azon kéréssel kezdem, hogy bocsásson meg nekem a t. ház, ha én is számokkal fogok előállani; mert azt hiszem, hogy számok ellen végre is egyébbel védekezni nem lehet, mint számokkal. *(Halljuk!)* És bocsánatot kell kérnem, azért is, ha hosszasabb lesz előadásom; de nem tehetek róla, oly fontosnak, oly komolynak tartom e pillanatot, melyben mi ma tanácskozunk és a szavazatot, melyet a ház adni fog, — hogy miután tapasztalom, hogy előadásomat valóban kifogom birni, ha kegyeskednek megengedni, hogy lassabban beszéljek, — hosszabban fogok kiterjeszkedni mindazokra a mik mondattak *(Halljuk.)* Első sorban is nagyon tetszettek magoknak az igen t. ellenzék szónakai mindkét oldalról abban, hogy ezen kérdésre nézve előadott kifogásaikban solidaritásba akarták vonni az én igen t. barátomat Zsedényit *(Derültség)* és ezt az igen jól acreditált firmát akarták magoknak annektálni *(Derültség)*, hogy az által erőt és sulyt kölcsönözzenek a maguk állitásainak. És én azt a t. képviselő uraktól rosz néven nem veszem; mert mindig előnynek tartom, ha valaki mellett oly tekintély idézhető, mint az én t. barátom Zsedényi Ede. Hanem én egy kis csalódásra vagyok bátor figyelmeztetni a t. képviselő urakat; mert a mit Zsedényi t barátom mondott: az egészen más, mint a mit önök mondanak.

Zsedényi t. barátom engem figyelmeztetett némely dologra nézve a fedezetet illetőleg és én illő tisztelettel fogadom tőle a figyelmeztetéseket, és ezekre neki válaszomat előadásom fonalán meg-

Digitized by Google

fogom adni. De Zsedényi t. barátom nem azt mondta, a mit önök, hogy a költségvetés olyan, hogy azt félre kell tenni, hogy ez olyan, hogy ennek alapján nem lehet megszavazni azon propositiókat, a melyeket tettem. Ő csak aggályokat fejezett ki, melyeket részben én is beismertem, ezek a helyzetben az általános rosz közgazdasági viszonyokban fekünsznek és ezeket ezen budget viszony nem változtathatja át egy varázsütésre.

Kállay képviselő ur volt az első, ki e téren számokkal kezdte a támadást. Ő azt mondja: illusórius a fedezet, mert lám a fogyasztási adóknál 13 millió 460 ezer frt az előirányzat, tehát csak 400 ezer frttal kevesebb, mint a mi előirányoztatott 1874-ben, pedig 74-ben sokkal kevesebb jött be; mondja továbbá, hogy az államjószágoknál én elég bátor vagyok előirányozni 4 millió frtot: holott 2 millió 400,000 frt jött be 74-ben; én elég merész voltam az államerdőknél előirányozni 2 millió tiszta hasznot, és még merészebb előirányozni a bányáknál 500,000 frt tiszta jövedelmet: holott ezen üzemek az utolsó esztendőken deficitet mutatnak föl.

A mi a fogyasztási adókat illeti, a t. képviselő ur feledni látszik, hogy a szesz, a ser, a czukoradót leszállitottam, leszállitottam fedezetemet, igaz nem a 74-ik eredményen alul; de mindenesetre a 75-ik évi előirányzaton alul. És hogy miért vettem föl nagyobb összeget mint a mely 1874-ben befolyt: annak is megmondtam az okát. Egyszerüen azért, mert azóta hoztunk két törvényt, a mely két törvény 1876-ban fog életbe lépni és ugy a bor, is mint a husadó megfogja azon többletet hozni, melyet előirányoztam. A szeszadóról és czukoradóról nyilatkoztam részszletesen, megmondtam, hogy az idei rendkivüli nagy kukoricza és szilva termés folytán szesz fog terméltetni és a czukoradó az átalány és áztatási gyárokuál emeltetett 25%-el többletet hozni, a melyet előirányoztam. Hanem a t. képviselő ur mindezt elfelejtette, erről nem méltóztatott szólani. *(Ellenmondás a szélső baloldalon).* Nem tudom, talán mellékesem szólott róla a t. képviselő ur, de a házban bizonyosan nem. Indokoltam én budgetemhez csatolt jelentésemben, a szesz és czukoradót is.

A mi az államjószágokat illeti, én az eddig szokásos 15% helyett felvettem 10%-tet a bérhátralékokból s a pénzügyi bizottságban hozzá járultam ahhoz, hogy csak 8% vétessék föl, és a mikor a t. képviselő ur felhozza, hogy e czimen 1874-ben egy millióval kevesebb folyt be: felejti azt, hogy én magam részéről czélszerünek tartott reformokat léptetni életbe, arra, hogy a bérhátralékok leszámoltassanak és azok nagyságával egyszer már tisztába jöjjünk. Én azok behajtására intézkedéseket tettem s azt hiszem, hogy mindenesetre nagyobb eredményeket fogok elérni ez intézkedésekkel, mint a miket elértek 1874-ben ezen intézdések nélkül.

Helfy, és egy más képviselő ur ezzel ellenkezőleg keveslik a nyolcz perczentet; mert azt mondják, hogy a bérhátralékosnak nem kell fizetési halasztást engedni. A t. képviselő urak pedig *(a szélső jobbra mutatva)* sokalják, a mit felvettem. Középen áll az igazság: azt hiszem. Nem állok jót érte, hogy rosz esztendőben is befolyon a 8%, mint nem állhat jót a t. képviselő ur arról, hogy bérbeadott birtoka után befolyik a bér egész összege. Én tisztázni szándékozom ez ügyet s mégis csak nem lehet egészen alaptalannak azon feltevést mondani, hogy a 8 millióból 1876-ban valahogyan csak be fog folyni 600,000—700,000 frt.

A mi az államerdőket illeti, kénytelen vagyok határozottan állitani, hogy a t. képviselő ur és vele mindazok, kik akként számitottak, mint ő: határozott tévedésben vannak. Én voltam bátor 2 milliót felvenni e czimen. De ne méltóztassék — támadásuk nagyon ügyes volt — de ne méltóztassék ellenem csak a netto bevételeket felhozni; hanem méltóztassék felhozni azt, a mit t. képviselő ur meg fog szavazni, a brutto-bevételeket és kiadásokat. Én azt mondtam, 1876-ra praeliminálok netto véve két millió tiszta hasznot, azért, mert mig 1874-ben kiadatott 5 és fél millió; addig 1876-ban csak négy milliót szándékozom kiadni, a mennyivel tehát kevesebbet adok ki: annál több tiszta jövedelem lesz, az erdőknél; mert ezen kevesebb kiadás az 1876-ik bevételekre absolute befolyással nincs, miután a mult években termelt nagy famennyiségek, a melyeknek nagy költségei okozták egyrészt a mult évek hiányát: megengedik, hogy kevesebbet termeljünk. Méltóztassék megnézni a költségvetés e tételét, mielőtt pálczát tör fölötte. Én praelimin——áltam brutto 6.555,000 forint jövedelmet, és mi folyt be e czimen 1874-ben? Befolyt 6.334.000 frt: tehát én csak 214,000 frttal praeliminálta——m többet 1876-ra, mint a mennyi 1874-re bejött. S mi jött be 1873-ban? 1873-ban bejött kerekszámmal hat millió hétszázhetvenezer: tehát én 1876-ra 200,000 és néhány ezer frttal praeliminálta——m kevesebbet, mint a mennyi tényleg bejött 1873-ban; pedig már 1873-ban meg volt a krach, a faárak csökkentek, a kinálat csökkent, 1876-ra én mégis leszállitottam a bevételeket 200,000 frttal a még 1873-dikihez mérve is; mert azt hittem, hogy még az 1873-iki árák is magasak, a maiak ezeknél is kisebbek és az 1876-ban sem lehet nagy árakra számitani. És csak 200,000-rel emeltem a bevételt 1874-hez képest, azért: mert azóta kötöttem két szerződést, mely ez összeg befolyását biztositja, egyiket a mármaros-szigeti; másikat a hradeki uradalomban. Ezt én mind előadtam az indokolásban; de azt nem méltóztatnak figyelembe venni; mikor

Digitized by Google

vádakkal lépnek fel. *(Egy hang a jobb oldalról: De igenis figyelembe vesszük.)* Ha figyelembe veszik: vádjaiknak nincs értelme.

A mi a bányákat illeti, azt mondja a képviselő ur, én elég merész voltam itt 500,000 frt tiszta jövedelmet irányozni elő. Én elég merész voltam ezt tenni, ez igaz; de azért az 1875-ik előirányzathoz képest egy csöppnyi változtatás sincs; mert ha a t. képviselő ur figyelmesen méltóztatik a költségvetést átnézni: épen azt fogja találni, hogy épen ezen összegnek megfelelő összeg — igen csekély az eltérés — áttétetett a bányászatból, mint kiadási tétel a nyugdijak közé és csak ezen áttétel folytán áll elő az 500,000 frtnyi többlet. En nem vettem fel itt semmi tiszta jövedelmet. Csak 800 ezer frttal többet brutto bevételnél, mint 1874-ben tényleg befolyt. 1874-ben befolyt 20 millió és 415 ezer frt és én praeliminaltam 21 millió frtot és valamit, tehát csak 800—900 százezer frttal vettem fel többet, mint a mennyi 1874-ben befolyt; és hogy miért vettem fel többet az 1874-ben elért összegnél: azt megmondottam indokolásomban. Azért: mert a selmeczi igazgatóság kerületében 1874-ben oly rendkivüli vizhiány uralkodott, hogy azon kerület jövedelmeit a rendes bevételeknél sokkal csekélyebbekké szoritotta; de ez abnormis állapot volt, erre nem számitunk 1876-ban; igy tehát most valamivel többet vehettem fel; továbbá az 1874-ik évi zárszámadások egy 300,000 frtnyi tétele 1874-ik január 1-jére iratott, a helyett, hogy az 1874-re irattatott volna. Ez a tétel a körmöczi arany-bányákhoz küldött bizonyos áruszállitmányokra vonatkozik. De azért ne gondolja a t. képviselő ur, hogy én jótállok azért, hogy a bányászatnál egy krajczár deficzit sem lesz: mert az a conjuncturáktól függ, melyeket szabályozni hatalmamban nincs. Kérdezze meg a t. képviselő ur a bányatulajdonosokat Europa szerte mindenütt: vajon van e azoknak ma tiszta hasznuk avagy nincsen? Ezt én be is jelentettem a háznak, magmondottam hogy nem felelek arról: nem lesz e deficit; de hogy hol előirányozzak hiányt: azt nem teszem azért, mert lehetetlenség megmondani, hogy itt fog-e vagy amott fog ez, vagy ama bánya kevesebbet üzleti költségeinél hozni. Elég az, hogy én tiszta hasznot nem vettem fel. Ami az államvasutakat illeti, azt mondja a t. képviselő ur, hogy azok 1872. óta csökkenő állapotban vannak, s hogy én mégis 2.780,000 frtot veszek fel. Igaz, de az idei év kezelési eredménye azt mutatja, hogy egy millió frtnál nagyobb összeg beszolgáltatott tényleg és egy millió frtnál nagyobb összeg, mint tényleges követelés még van a magánosoknál, kik azt megfogják fizetni. Ez tehát azt mutatja, hogy ez évben, az államvasutak 2 millió frtnál valamivel többet keresnek. Én tehát felvettem az összeget; de megmondtam, hogy ez is a conjuncturáktól függ. Ha lesz mit kivinni: ezen bevétel meg is fog haladtatni; de ha nem lesz mit kivinni: ezen bevétel természetesen nem lesz elérhető.

Más képviselő urak számitásaira is kell reflectálnom különösen azért: mert számitásunknak vég resultátuma ugy látszik kiindulási pontját képezi a jobboldali ellenzék egész érveléseinek. E képviselők azt hozzák ki eredményképen, hogy 1876 ban valószinüleg 18 millió frttal nagyobb lesz a hiány, mint a költségvetés előirányozza. Ezt mondja Bujanovits Sándor t. képviselő ur és ezt elfogadja az én t. barátom Ürményi Miksa t. képviselő ur. Bujanovits Sándor t. képviselő ur számitását a magam részéről helyesnek és alaposnak, ugy a mint az itten előadatott, absolute nem ismerhetem el. De nem ismerhetem el helyesnek és alaposnak azon számitást, melyet egy előtte szólott t. képviselő ur majd nem ugyanazon alapon, ugyan azon eredménnyel, csak hogy részletesebben és némi változtatással tett; nem ismerhetem el Dessewfy Aurel t. képviselő ur számitásának helyeslését sem. A t. képviselőurak hogyan hozzák ki, hogy 11 millióval nagyob lesz a hiány? Ezt ugy hozzák ki, hogy azt mondják: 1874-ben bejött ennyi; a pénzügyminister kimutatta, hogy az 1875 év első felében bejött ennyi, ez utobbit aztán megduplázzák, hozzáütik ahoz, a mi befolyt 1874-ben s azt mondják: csak ennyit lehet előirányozni 1876-ra *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Higyjék meg a képviselő urak, hosszabb leszek, ha közbeszólnak.

Ez az okoskodás igy volt oda állitva, méltóztassék elhinni, el tudom mondani szóról szóra, hogy igy volt. *(Igaz a középen.)* Bujanovits képviselő ur azt állitotta, hogy 1874-ben 183 millió jött be; azt az 5 milliót, a melyet én mint ez év első felében befolyt többletet kicalculáltam: ő megduplázza és 10 millióra veszi fel, s hozzáadván ezt a 183 millióhoz, kijön szerinte 193 millió, ehez hozzájön még 2 millió a szállitási és fényüzési adó fejében, s igy lesz 195 millió; miután pedig én előirányoztam 206 milliót, tehát ezen számitás szerint 11 millióval nagyobb a hiány. Ez igy volt oda állitva, de ez a calculus absolute tarthatatlan. Még ha az eredmény tényleg az lenne is, a melyet a t. képviselő urak kihoznak: akkor sem lehet, akkor sem szabad igy számitani; mert nem ezen az alapon alakulhat a költségvetés; a budget szervezetét nem lehet akként venni, hogy figyelem nélkül a közbenjött factorokra, az időközben hozott törvényekre, csak az állittassék oda kiindulási pontul, mi jött be 1874-ben és az 1875 első felében, midőn a hozott törvények nem is voltak életbe'éptetve.

Ha én ugy számitottam volna, mint a t. képviselő urak, azt mondván, hogy bejött 1874-ben ennyi, 1875 első felében ennyi, ezt az összeget megkettőztetve veszem fel s hozzáadom az 1874-ben befolyt összeghez s igy csinálom az

Digitized by Google

előirányzatot: akkor kénytelen lettem volna sokkal nagyobb praeliminarét csinálni, mert e mellett ignorálhattam volna azon uj tényezőket, melyek részben már 1875-ben életbe léptek s részben 1876-ban fognak életbe lépni. Én tehát e számitást részemről alaposnak el nem fogadhatom. Nem lehet azt mondani, hogy 1875 első felében egyik vagy másik adónemnél egy pár százezerrel több folyt be: most kettőztessük meg ezt, s hozzáadván az 1874-ben befolyt összeghez, irányozzuk elő 1876-ra. Mert mi jogon kettőztették meg önök az 1875-ik évi félévi kezelési eredményeket? Ezen kezelési eredményekből egyes bevételi ágak állását részletesen, tüzetesen megbirálni nem lehet. Csak a valóságos tényezők alapján lehet alaposan számitani. Én ezekkel számitottam és azt hiszem az én számitásom a helyes. Én ugy számitottam, hogy mi jött be 1874-ben. ahhoz hozzá vetettem, micsoda intézkedések történtek 1875-ben arra nézve, hogy a jövedelem emelkedjék, micsoda intézkedéseket hozzak én javaslatba 1876-ra s ezen tényezők appretiátiójából, ezen adatok hozzávetéséből számitottam ki az én fedezetemet, melyre nézve szabad legyen elmondanom a következőket.

Én sohasem állitottam azt, hogy e fedezet, ugy a mint fel van állitva, olyan, a mely minden körülmények közt, tehát a legroszabb esztendőben is positive be fog jönni az utolsó fillérig. Azt hiszem, hogy nem az a kérdés: minden körülmények között jót lehet-e, kell-e állanom a fedezetről? mert ezt nem teheti senki; kérdés az, van-e adatokra állapitható jogosultsága. Én csak azt állitottam, hogy én a költségvetés fedezeti részében 1875-hez képest nyolcz egész millió frttal kevesebbet irányoztam elő, — s ezt számokkal ki tudnám mutatni, de nem akarom a t. házat ezzel untatni, mert ezt nem contravertálta senki, — nyolcz millióval tehát lejebb szállitottam az előirányzatot, mint a mennyi volt 1875-re. Ezt hogy lejebb szállitottam, ezt nekem érdemül nem rója fel senki; csak azt mondják, hogy kevesebb fog bejönni, mert 1874-ben kevesebb jött be; nem méltóztatnak azonban tekintetbe venni azon tényezőket, melyek 1874 óta létrejöttek. A fogyasztási adóra vonatkozólag pl. csak 1876-ban lép először életbe két törvény, mely 1875-ben még nem lépett életbe, a melyeket csak az idén tavaszszal hoztunk, valamint számitásba jő az is, hogy emeltük a kereseti adót, a házosztályi adót. Ha ezeknek nem lenne pénzügyi eredménye, szeretném tudni: akkor miért emeltük ezen adókat? Ezt csak számitásba kell venni. Számitásba kell venni más tényezőket is annak kimutatására, hogy én micsoda tényezőket vettem számitásba, engedje meg nekem a t. ház, hogy ismételjem, más alapon és más sorrendben körülbelül ugyanazt, a mit fedezetemnek jogosultságára nézve a t. ház előtt september 19-én mondottam. (*Halljuk!*) Akkor is azt mondtam, ma is azt mondom, 1874-ben bejött a pénztárba 167.305,092 frt tisztán, már t. i. brutto véve, mint tényleges bevétel azon czimeken, melyek a fedezet legnagyobb részét, a pénzügyi tárczát illetik. Én most ezen czimeken 189.653,231 frtot irányzok elő, tehát 22.348,000 frttal többet. Ha ezt csak ugy oda vetjük, azt minden egyéb tényező felemlitése nélkül és kérdjük: hogyan lehet 22 millióval többet előirányozni egyik évről a másikra? egészen plausibilis az az állitás, hogy ennek a fedezetnek nincsen jogosultsága; de ha megvizsgáljuk, hogy ez a többlet miből áll: akkor azt hiszem, hogy azon meggyőződésre fogunk jutni, hogy a létező viszonyok közt, miután én 8 millió forinttal ugy is lejebb szállitottam a költségvetést és ez által a mérlegemet, ez oly költségvetési fedezet, melyet, ha megtörténik mind az, a mihez, mint föltételhez kötöttem a fedezetet: jogosan vehetem fel a költségvetésbe. Mert miből áll ezen 22 millió? Ismeretlen dolgokból? Olyanokból, melyek talán csak képzeletben élnek? Nem; hanem áll a következőkből: felvettem 1 millióval többet a földadónál, a mit a katastertől 1876-ra várhatunk, 1 millió 300,000 forintot a meghozott törvény alapján a kereseti adó emeléséből, hisz fel volt véve a mult évben is; 1.300,000 forintot a házosztály adóból; 2.400,000 frt szállitási adót, mint uj adót; felvettem 400,000 forint fényüzési adót; 200,000 fegyveradot és kijött, hogy ezen czimeken 4,500,000 frttal többet lehet fölvenni azon törvények resultatumai alapján, melyeket meghoztunk. Ez után felvettem 4 millió adóhátralékot; de igenis kijelentettem a t. háznak, hogy nem merném e 4 milliót felvenni, ha az egyenes adók kezelésének terén nem történnék semmi; kijelentettem, hogy ez tisztán csak akkor remélhető: ha megtörténik az, a mi azon általam beterjesztett törvényjavaslatokban szándékoltatik; és én azt hiszem, hogy az adózók tulterheltetése nélkül alaposan felvehető 4 millió adóhátralék törlesztése: ha a t. ház figyelemre méltatja a következő motivumokat. Ha az adózó annak idejében megtudja rendesen, szabályszerüen, minden későbbi vexák elkerülése mellett az év elején, hogy mit kell fizetnie: az rendesebben fogja befizetni adóját, mert tudja mihez tartsa magát; (*Helyeslés a középen.*) mert tudja, hogy ezt és ezt le kell rónia és nem jő adóintés egy váratlan pillanatban az év közepén, vagy végén. Ez az egyik.

A másik az, hogy ha én a behajtási organismust ugy tudom átváltoztatni, a mint azt törvényjavaslatom czélozza, felelek róla, hogy Magyarországban az adóbehajtás a dolog természetéhez képest kell, hogy olcsóbb, jobb, az adózóra nézve kiméletesebb és a pénztárra nézve jövedelmezőbb legyen; (*Élénk helyeslés a középen.*) a hatósági és községi organum hajtsa be

Digitized by Google

ezután az adót garantiák mellett, mert ezek elég bőven vannak a törvényjavaslatban lerakva; akkor fogja behajtani az adót: mikor az illetők fizetni tudnak; mikor az illető adózókat nem rohanják meg egyszere négy-öt oldalról közmunka, községi pótlék, törvényhatósági, városi pótlék miatt; hanem felosztják azt az évre, akkorra a mikor meg van az illetőnek keresete és jövedelme: *(Helyeslés a középen.)* akkor azt állitom igenis, hogy pontosabban fognak fizetni az adóképesség minden megtámadása nélkül. *(Helyeslés a középen.)*

Azután kérem: min alapszik az a 4 millió adótörlesztés? 40 millió forint egyenes adóhátralékot mutatnak fel a zárszámadások. Ennek egy része nem existál és csak a mi hitelünket rontja meg, az csak számitásainkat teszi nehézzé. *(Helyeslés a középen.)* Liquidáljuk, mutassuk meg, számitsuk ki, hogy Péter és Pál mivel tartozik, és én azt hiszem, hogy ha meg fog történni az átalam javasolt uton, bizottsági uton, az illetők részvételével, a hatóság ellenőrzése és felügyelete alatt az adóhátralékok kiszámitása és az illető adózó viszonyaihoz, vagyonához és a kimutatott adóhátralékokhoz képest az ő tartozása részletekre fel fog osztatni: akkor az adóhátralékok nevezetes része be fog folyni; *(Élénk helyeslés a középen,)* mert nem mindegy ám, méltoztassanak elhinni a t. képviselő urak, ha egy embertől követelik egyszerre az egész adóhátralékot, melylyel évek hosszu során át sokszor önhibájából, sokszor anélkül adós marad, vagy ha azt mondják, hogy nem kell lefizetni az egész összeget egyszerre; hanem 1876-ban ennyit, 1877-ben ennyit és 1878-ban ennyit, egy szóval felosztják az adóhátralékot az évek bizonyos sorozatára. *(Élénk helyeslés a középen.)* Én azt hiszem, hogy ha mindenki tudja, mihez tartsa magát, ha nem lesz megrohanva egyszerre 10 ezer frtért: 2 ezer frtot könnyebben fog lefizethetni. *(Helyeslés a középen.)*

És ezen 4 millió adóhátraléknak mi a jogosultsága? az, hogy nem türheti Magyarország pénzügyi kormányzata; akár én üljek itt, akár önök, hogy 40 millió forinttal tartozzanak az emberek adóhátralék fejében. Ennek bizonyos részét be kell hajtani, épen az igazságos adózás elvénél fogva, hogy ne a rendes adófizetőket nyuzzuk, hanem azt szoritsuk fizetésre, a ki tartozik. És mit veszek én fel? valami hallatlan összeget? tiz percentjét az egyenes adóhátralékoknak, vagyis 4 millió forintot. És van még egy más argumentum, mely azon 4 millió forint mellett szól, s ez az: méltóztatnak tudni, hogy a községek mint erkölcsi testületek az államnak nevezetes adóösszegekkel tartoznak, melyeket lefizetni nem tudnak. Én azt mondom azon községeknek: ti megfizethetitek ezen nagy adóhátralékokat a nélkül, hogy az egyes adózót, az egyes városi lakost rögtöni pótadóval sujtsák; mert én azon kölcsönök amortisatiójára és kamataira nézve, melyeket adóhátralékaitok lerovására fel fogtok venni, megadom azon kedvezményt, hogy azok az állami adóval együtt hajtassanak be. Például, ha Pozsony, vagy Nagy-Szombat, vagy más község — nem mondom, hogy ezek tartoznak, csak városokat emlitek — tartozik 30—40 ezer forinttal; én megvagyok róla győződve, hogy bármely pénzintézettől fognak pénzt kapni, mihelyt az illető intézet tudja, hogy az államadóval együtt fognak behajtatni a kölcsönök törlesztési részletei és kamatai; s akkor a községek lefogják fizethetni adótartozásaikat, az adózók nagy megterheltetése nélkül *(Élénk helyeslés a középen.)* Ezen községi adótartozások magok tesznek 7—8 millió frtot, s én mégis csak 4 millió frtot veszek fel az összes adóhátralékokból.

Azt állitom tehát, hogyha t. ház nekem az eszközöket kezembe nem adja: nem állok jót, hogy bejön a 4 millió forint. De ha a t. ház méltányolja azon törekvéseket, melyeket ezen téren egy törvényjavaslatban, hogy javitsam az administratiót, leraktam, s ezt elfogadja: akkor én felelek róla, hogy az administratió jobb, egyszerübb, pontosabb lesz, s ez által, ha csak minden emberi számitás nem csal, hacsak mindent a világon jogosulatlannak nem kell decretálni, reménylem, hogy az adóhátralékok befolyása biztositva lesz s a 4 millió be fog jönni. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Ez és az előbb emlitett két eset a 22 millió forintnak felét teszik, mert 10.700,000 frtot tesznek ki; tehát a másik fele még kérdéses volna. A másik fele, — a mennyiben én többet irányoztam elő, mint a mennyi 1874-ben tényleg befolyt, — abban fekszik, hogy a fogyasztási adóknál felvettem 600,000 frtot a bor- és husfogyasztási adóból a létező törvény alapján, tehát nem a sörből, nem a szeszből, czukorból; ezeknél és megmondtam az okát csekélyebb a többlett; — a bélyegadónál felvettem 600,000 frtot az idén hozott törvény alapján, mert a marhalevelek és a vadászati jegyek megbélyegzése ezen jövedelmet biztositja. Felvettem ezen kivül 1 millió forintot az illetékszabási hivatalok felállitása folytán,

Mocsáry Lajos képviselő ur ezt sokalja. No kérem, én azt hiszem, hogy mikor 17—20 millió adóhátralék van az országban, ha különös organumokat állitunk fel arra, hogy az illetéket rendesebben, pontosabban, annak idején ugy számitsák ki, hogy ne kellessék minden embernek felfolyamodnia és ismét felfolyamodnia: akkor azon illetékek gyorsabban fognak befolyni. *(Helyeslés a középen.)* Ez annyira a dolog természetében fekszik, hogy nem tudom, azon illetékszabási hivatalokat miért állitjuk fel: ha ebből jövedelmet nem várunk.

Digitized by Google

Eddig az illetékszabással foglalkoztak majdnem mellékesen az adóhivatalok; ezen munkára jövőben ex asse ahoz értő routinirozott, képzett külön hivatalnokok és hatóságok lesznek megbizva, ennek következtében könnyebben, gyorsabban fognak kivettetni és fizethetik le tartozásaikat az illetők és a behajtás is jobb lesz; nem lesz akkor az a sok hátralék: mert lesz egy organum, mely kizárólag azzal foglalkozik és kedvező eredményeket fog felmutatni. Addig mig valamely intézmény életbeléptetéséről van szó, igen sokszor mondják és igen helyesen, hogy ezen, meg ezen pénzügyi eredményei lesznek; mikor azután a pénzügyminister ezen eredményt a budgetbe fel akarja venni: akkor egyszerre azt mondják, hogy ott az eredmény megszünt, ezen intézménytől nem várunk semmit. Hiszen a közjegyzői intézménytől ezen a téren is várunk eredményt; mert a hagyatékok feldolgozásától, melyekben millió és millió illeték fekszik: jövedelmet várunk és én ezt is csak egy millióval vettem fel. Ezt pedig csak nem lehet valami nagy összegnek tekinteni, mely illusórius és semmi alappal nem biró feltevésre lenne alapitva. *(Helyeslés a középen.)*

Tovább megyek; azt kérdik: miért vettem fel a dohányjövedéknél többet, mint 1874-re tényleg befolyt? Én sokkal kevesebbet vettem fel, mint 1875-ben volt felvéve, mert két millióval leszállitottam az előirányzatot és tettem azt azon sajnos tapasztalatnál fogva, hogy a dohányjövedék azon nagy összegekről, a melyekre 1874-ig felment, hanyatlott és hanyatlott nemcsak a közönséges fogyasztás csökkenése miatt, hanem hanyatlott azon rendkivüli fogyasztó közönségnek megszünése következtében, a mely ezen országban akkor, a mikor a vállalkozások tengerében usztunk: oly nagy mértékben fogyasztatott. Leszállitottam tehát; de hogy ez évre mégis többet vettem fel az előirányzatban, mint 1874-ben: ennek oka egyszerüen az, hogy az 1875-iki dohánytermés bősége azon feltevésre jogositott, hogy nyers dohányt fogok eladhatni és a nyers dohány árát vettem fel egy és fél millióval, mert hittem, hogy bár 1874-ben az eladásból nem folyt be semmi: 1876-ra befoly, a mint a közelebbi hónapokban is eladtam már bizonyos mennyiségü nyers dohányt.

Ott van továbbá az államvasutak jövedelme, melyek 1874-ben nem hoztak be semmit; de az idén — mint előadtam — valamit már jövedelmeztek, ugy hogy azon 22 millio forintból, melylyel többet vettem fel 1876-ra, mint 1874-ben bejött, ezen elősorolt tényezők folytán, melyektől 18 milliót várok: marad még indokolandó négy millió forint. Tehát a fennebbi tényezőkön kivül négy millioval vettem fel többet 1876-ra, mint tényleg bejött 1874-re. Ez eloszlik az egyes bevételi ágaknál mint erdő, bánya, államjószág. lotto, sójövedék stb. Hogy miért? Elmondtam akkor, midőn az exposét tartottam a t. ház előtt; elmondtam, hogy azt azért tettem, mert az 1875-iki év eddigi eredményei azon feltevésre jogositanak, hogy az 1875-iki év az 1874. évihez képest bizonyos többlettel fogja szolgálatát befejezni, és igy feltehető volt, hogy a mint több jött be 1875-ben adóemelés nélkül az év első felében, mert az uj adók akkor még nem gyakorolták a maguk hatását —: feltehettem hogy 1876-ra is több fog bejönni, és azért ezen 5 millió többletet az idei eddigi resultátumok által motiválva láttam, mert a kezelési kimutatások eddig épen 5 millió frt jövedelmi többletet mutatnak 1875-ra.

Ezekből áll, a mivel kötelességem volt indokolni azt, hogy azon fedezetnek, ugy a mint tervezve van, milyen a maga jogosultsága. Sokkal kevesebbet vettem föl az egyenes adókból, mint a mi kivetve van; kevesebbet, mint az a mit az adókötelezetteknek be kellett fizetniök; mert a bér és adóhátralékokból csak szerény 8—10%-et vettem fel, és kevesebbet mint 1875-re volt előirányozva; igaz hogy többet mint 1874-ben befolyt; de ott vannak az uj törvényes intézkedések, a melyekre számitásomat alapitottam. Ha mindaz meg nem történik, a mit javaslatba hoztam, nem jöhet be semmi körülmények közt az előirányzat; de azért hoztam ezen érintett intézkedéseket javaslatba. Ha mind e mellett is roszszabbá lenne az eredmény: az előre nem látható conjuncturák okozata lehet.

Ha ezen országot ismét csapások fogják érni, — a mit isten ne adjon: — akkor ezen fedezet nem fog megállni; de ki fog tudni oly butgetet csinálni, mely agricol országban, a milyen Magyarország, 4—5 rosz termés után is akkép állhasson meg, hogy a 6-ik rosz évet is teljesen épen kibirja? Es szabad-e, lehet-e ily budgetet, mely a legroszabb viszonyok között sem változik, csinálni? Ily budgetet, azt hiszem, nem is lehet, de nem is szabad. *(Élénk helyeslés a középen.)* Én nem vagyok azon szerencsés helyzetben, mint Francziaország pénzügyministere, hogy tudtára adhatnám a t. háznak, miszerint már eddig is 100 millió franccal több folyt be, mint praeliminálva volt. Mi szegény ország vagyunk. Hogy megakasztatott és pang minden: arról nem tehetünk; ez oly baj, mely ellen megtettük a lehetőt, de melyeket végre türnünk kell. De meg vagyok győződve, hogy — a mi csak el nem maradhat végképen, ha a javulás beáll: akkor az ország maga regenerativ képességével és elasticitásával le fogja küzdeni a szenvedett csapásokat. Én nem vérmes reményü és legjobb évre számitottam; hanem az 1874. és 1875. évi tényleges eredményekre, melyek bizony nem nagyon fényesek. Ha ezeket is nagyon meghazudtolná a jövő: nagyon szomoru lenne. De ezt nem

Digitized by Google

hihetem. Egyébiránt némely tételre magam is kijelentettem, — mint bánya, vasut és államjószág, — hogy rosz évben nem jön be a präliminare! Egyébiránt Zsedényi E. képviselő ur, ki figyelmeztetőleg fordult hozzám, megkövetelheti tőlem, hogy én az ő figyelmeztetésére válaszoljak. És én itt veszek magamnak alkalmat a válaszra. Azt mondja az igen t. képviselő ur, hogy neki is aggodalmai vannak az iránt, hogy be fog e folyni a fedezet; scrupulusai az iránt, hogy be fog-e folyni a 4 millió adóhátralék és figyelmeztet, hogy a számitásban felemlitem az 1874-ki eredményhez képest az egyes bevételi tételeket. Ha tehát, mint t. képviselőtársam mondja, a fedezet nem folyna be és ha a deficit nagyobb lenne: készen vagyok-e arra, hogy fedezni tudjam a hiányt? Szerinte a fedezésnek ez esetben csak egy módja van: a további és évközben eszközlendő nagyobb megtakaritások. Az ilyen figyelmeztetés és aggálynak meg van a maga jogosultsága és ezt természetesnek tartom; de a mi nem természetes: az az, a mit önök a tuloldalon követnek, hogy a minister a dolgok természete szerint nem állhat jót minden fedezeti tételről, alaptalanságról vádolják egész pénzügyi politikámat. Ha a részleteknél egyes fedezeti tétel leszállitásának indokoltsága bebizonyittatik, semmi kifogásom. De ez az én pénzügyi politikámat, a ki már is szállitottam, nem alterálja semmit.

Tartozom egész tisztelettel és őszinteséggel a t. képviselő urnak válaszolni. Én igenis kijelentettem és erről a ház naplója tesz tanuságot, hogy öntudatával birok annak, hogy ha az idők nem javulnak, ha az egyensuly megromolnék s a bevételi tételek némelyikében nem érnők el azon összeget, a mely felvéve van: akkor igyekezni fogok igenis és igyekezni fog a saját tárczája körében a ministerium minden tagja, a budgetben foglalt megtakaritásokon felül is tenni megtakaritásokat. De hogy annyit tudjunk megtakaritani, a mennyit az egyelőre nem látott bevételi hiány tesz: azt nem tudom elvállalni. Ha elvállalhatnám: akkor megtettem volna magában a költségvetésben. Hiszem, hogy fogunk megtakarithatni valamit. Méltóztassanak megnézni akármelyik kezelési kimutatását az országnak, nemcsak az ideit, hanem a harmad vagy negyedévit is: évközben a ministeriumok mindig tudtak megtakaritani valamit és mi is fogunk megtakarithatni; mert eljárásunkban a takarékosságot tartjuk szem előtt. Igenis kijelentem, hogy a megszavazott összeget maximalis összegnek tekintem, melyen innen maradni nemcsak szabad, de ha lehet, kell is. De ezt előre, mint bizonyost, kijelenteni nem lehet.

Nem igérhetem meg tehát, hogy az eshetőleges bevételi hiányt mind megtakaritásból fogom fedezni. A mit lehetett, azt megtettük; de ujabbakat nagy mérvben tenni nem lehet. Hiszen a legjobb akarattal sem lehet; de nem lehet azért sem, mert elvégre nagy megtakaritások az 1876-iki költségvetésben nem keresztülvihetők.

Én t. képviselőház, egy tuloldali szónoknak tartozom e tekintetben még egy kis észzevétellel. Ez észrevétel az, a t. képviselő ur nem tudja — és ez Mocsáry Lajos ur, — hogyan értem én azt, ha azt mondom, hogy a megtakaritás szélső határáig elmentünk, más részről azt mondom, hogy ez uton kell haladnunk. A képviselő ur ebben ellentmondást lát. Nincs részemről ellenmondás ebben; csak az van határozottan kimondva, hogy 1876-ra nem tudunk többet megtakaritani; de igenis hiszem, hogy 1877-ben és azután, hogy ha azon feltételek teljesednek, melyekhez önmaguktól köti magát a megtakaritás: lehet megtakaritást csinálni és mi meg fogjuk tenni. És ha a t képviselő urak ottan a jobboldalon ebből fegyvert faragtak: és ebben ketten tévedtek, tévedett Kállay Béni és tévedett Zichy Nándor képviselő ur, a kik azt mondották, hogy megczáfol engem a pénzügyi bizottság, megczáfol in specie engem, mert a pénzügyi bizottság kitörölt a költségvetésből oly tételeket, a melyekhez a ministerek hozzájárultak. Engedelmet kérek, én a magam részéről alaposnak argumatumaikat el nem ismerhetem; mert azon pénzügyi bizottság jelentése ellenkezőleg fényes elégtételt szolgáltat nekünk, hogy a legnagyobb szigorusággal eszközölt átvizsgálás folytán, a legnagyobb takarékosság mellett: mit lehet a 200 millióból törülni? kétszázezer frtot. És ezt a 200,000 frtot is hogyan? Ugy, hogy az igazságügyministeri tárczánál megtakaritható 115,000 frt, — a t. előadó ur jobban fogja tudni, a mi onnan keletkezett, mert a pénzügyi bizottság nagyobb összeget appretiált a törvényszékek feloszlatásából 1876-ra mint mi; de ez nem uj megtakaritás, mert ez bekövetkezett volna igy is, ugy is, ha a feloszlatás bekövetkezik.

Méltóztatnak tudni, hogy a ministeriumnak ideje korán kell a budgetet elkésziteni, nem lehet septemberig halasztania, hanem előbb kell vele elkészülni.

Midőn mi a költségvetést csináltuk, — ugy gondolom juliusban, — azt hittük, hogy a további reductiók csak később fognak bekövetkezni; utóbb azon meggyőződésre jutottunk, hogy jobb lesz azokat előbb foganatositani. Az én t. collegám ezt elfogadta. Tehát azt mondom, hogy nem is egészen 100 ezer forintra megy a pénzügyi bizottság által tett tiszta további törlés. Ezen világos tény mellett tehát azt, hogy engem a pénzügyi bizottság megczáfolt volna, komoly állitásnak a magam részéről el nem fogadom. (*Helyeslés a középen.*)

Az a különvélemény, a mit Zsedényi Ede képviseló ur bemutatott, az még ékesebben szól mellettünk. Mit tüntet ki? Hogy ő sem tud töb-

Digitized by Google

bet megtakaritani: mint vagy 18—20,000 frtot, a mit megadni, vagy meg nem adni egyéni apreciatio dolga. Lehet-e ily körülmények közt arról szólni, hogy a pénzügyi bizottság a költségeket és a budgetet megváltóztatta? És ez természetes, máskép nem is történhetett; mert a hol végre is nincs: ott hiába is keres az ember. De t. ház! mondatott még a fedezetet illetőleg több oly dolog a mit a magam részéről hallgatással nem mellőzhetek. Ürményi t. képviselő ur, a ki, sajnálom, hogy jelen nincs, egy beszédet mondott, a melyet, hogy nem hallottam, magam is sajnálok, valamint sajnálom mindig, ha nem hallhatom beszédeit, — azt mondá, hogy ő Bujanovics képviselő urnak számitását fogadja el ez arányok ellenében azért: mert azt hiszi, hogy 26 millió frt lesz a deficit. Nincs semmi kifogásom a föltevés ellen; ő igy gondolja, ez fölfogása és erre az ő álláspontjából joggal bir. De ebből, engedelmet kérek, már azután nem az következik, a mit ő belőle következtetett, azt mondván, hogy mert ezen deficit 10 millióval nagyobb lesz, nem szavazza meg az adóemelést. Ez annyit jelent, hogy mert még nagyobb lehet az ő fölfogása szerint a deficit: ennyit se adjunk meg, ennyit se fedezzünk, hogy igy a deficit évről-évre még nagyobb legyen. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Zichy Nándor képviselő ur, és itt áttérek ő reá, — kivel hosszabban kell foglalkoznom — nem helyesli azt, hogy a költségvetés tervekre állapittatik; mert nézete szerint nem egyes, mint ő magát kifejezte, apreciatiókra, hanem a tényekre kell azt alapitani. Itt mellesleg kénytelen vagyok a t. képviselő urnak azt jegyezni meg, hogy ezen kijelentése által, a melyet én a magam részéről teljes mértékben elfogadok: a legfényesebben épen azon t. elvbarátait czáfolja meg, a kik tőlünk folytonosan azt követelik, hogy mi még meg nem alkotott institutiók, törvények nélkül, sőt megalkotott törvények daczára vegyünk fel a költségvetésbe bizonyos megtakaritásokat. De hát a t. képviselő ur nézete szerint az én költségvetésem terveken alapszik? És mivel indokolja ő ezt első sorban? azzal hogy a fedezetet én egy még a képviselőház által nem is tárgyalt törvényjavaslatra alapitom. Őszintén megvallom, nem igen hittem — személyesen, felszólalásakor jelen nem lehetvén — szemeimnek, midőn ezen állitást beszédében olvastam. Kérdem a t. képviselő urat: lehet-e valamely fedezeti módot másként inditványozni, mint javaslat alakjában? Hiszen létező törvényre adóemelést, mint fedezetet, csakugyan nem lehet alapitani. Ez csak nem hibája az én budgetemnek? Azért csak nem érdemlem meg azon szemrehányást, hogy tervekre van alapitva az én egész költségvetésem, mert én egy, adóemelést javaslat alakjában proponálok, a melyet a ház még nem tárgyalt.

Ha méltóztatott volna a t. képviselő urnak distingnálva átvizsgálni a költségvetést: azt tapasztalta volna, hogy az általam proponált adónemeket: az általam javasolt adóemelést nem is vettem fel a költségvetésbe; de igenis felvettem a mérlegbe. Hogy pedig fel kellett azt vennem az én mérlegembe: az nagyon természetes, mert hiszen ez az én mérlegem —

Ha a t. ház elveti az én javaslatomat, akkor az az ország mérlegében nem lesz benne; de addig, mig el nincs vetve: addig a proponáló minister mérlegében joggal foglalhat helyet. Ezt csak el nem fogadhatom komoly érvelésnek. *(Helyeslés a középen.)*

A t. képviselő ur előadásának folyamában ennél sokkal komolyabb és fontosabb indokokkal támogatja állitását. A t. képviselő ur azt mondja, hogy a pénzügyministernek személyes reputátióján, gondolom azt mondta személyes hitelén, — alapszik az egész költségvetés. Én, t. ház, bár mennyire hizelgő legyen is ez reám nézve: még sem fogadhatom el azon állitást. Nem akarom, nem követelem, és nem követeltem soha, hogy az én személyes hitelemre méltóztassék a t. háznak bármikor is alapitani valamit. Hát nem számokkal, nem-e kötetekre terjedő indokolásokkal illustráltam-e a budgetet? Nem-e részletes adatokkal állok elő? Ez mind azt mutatja, hogy nem személyes hitelre, nem subjectiv bizalomra akarok épiteni. Midőn ezt a t. képviselő ur állitotta: ezt azzal bizonyitá, hogy hiszen nem is mondtam meg, mi lesz a pénztári készlet 1875 végéig; s akkor midőn ezt állitja: elfelejti, hogy épen közvetlen azelőtt nehány perczczel maga számitotta ki azon zárszámadásokból, melyeket annak idején a ház elé terjesztett a ministerium s melyeknek kinyomatásáról magam gondoskodtam, hogy mennyi ez a pénztári készlet ma, a mennyiben a mult évi és az idei kezelési eredményeket mind ő, mind Bujanovits képviselő ur levonván: rájöttek, hogy ma ennyi és ennyi milliót tesznek ezen pénztári készletek.

Azt hiszem tehát, hogy midőn én a kezelési kimutatást nem vontam meg a háztól, nem vontam meg a zárszámadásokat: akkor nem lehet engem azzal vádolni, hogy titkolódzom. Hogy én arra nem adhatok választ, hogy mi lesz a cassa készlet deczember 31-én: ez a dolog természetében rejlik, Ezt sem én, sem a t. képviselő ur nem tudjuk; s az ur istenen kivül nem is tudhatja senki. Ezt tehát nem mondtam meg, mert nem mondhattam, s mert nem akartam e tekintetben ma még biztossággal nem biró számitásokkal sem rontani sem javitani hitelünket. Lesz annyi a mennyi a hátralevő két hó kezelése után fenmarad. *(Élénk helyeslés a középen.)* Ezzel tehát nem lehet bebizonyitani azt, a mit a t. képviselő ur állit; de nem lehet a másik argumentummal sem. Azt mondja ugyanis a t. képviselő ur, a pénzügyministert, kinek pusz-

Digitized by Google

tán személyes hitelén alapszik az egész budget, alig hogy megkezdtük a budget tárgyalást: már is meghazudolták azon kimutatások, a melyeket én már a budget tárgyalás más napján ezen évről a nyilvánossággnak átadtam. Már engedelmet kérek t. képviselő ur, kettő közül egyik áll, vagy nem méltóztatott elolvasni az én saját exposémat szept. 19-ről; vagy nem méltóztatott előolvasni ezen kezelési kimutatásokat. Én nem mondtam szept. 19-én, hogy nekem akkor 8 millió többletem van; én akkor ennek épen ellenkezőjét mondtam. Ha a t. képviselő ur a naplóban fogja olvasni beszédemet: maga is megfog győződni, hogy nem jól idézett. Én nem mondtam, hogy akkor 8 millió frt többlet volt, mint rámfogni méltóztatik, épen ellenkezőleg előre is számoltam, hogy mert az év első negyedében van 4.800,000 frt plus-unk és mert juliusban is egy körülbelül 400 ezer frtra menő többlettel zàratott le a kiadás: ez összesen kitesz a két első hónapban 5.200,000 frtot, valószinü tehát, hogy az egész évre lesz többlet 7—8 millió frt. *(Zichy Nándor tagadólag int.)* Már engedelmet kérek, ha a t. képviselő ur tagadni méltóztatik, elolvasom: a mit mondtam, a ház hivatalos naplójából. Én azt mondtam, *(Olvassa)* van szerencsém az eddigi kezelés eredményét a t. háznak hivatalosan bemutatni, mely szerint ezen félév alatt nettó számitva 4.886,450 frttal javultak az állambevételek, a mely összegből közel 4 millió frt tiszta többletnek tekinthető. *(Helyeslés.)*

Juliusban, az már a 7-dik hónap lévén, az állambevételek kedvezőbbek lettek 364,421 frttal, s igy azt hiszem, nem csalódom, midőn állitom, hogy hála Istennek, az 1875-iki év bevételi eredményei az 1874-ki évi kezelési eredményeket legalább is 7—8 millióval meg fogják haladni.

Ez az egyik tétel, a melylyel azt akarom bizonyitani, hogy költségvetésünk fedezeti részére mondom, ha pár millióval kedvezőtlenebb lehet is eredményében, de nem fog azon arányban romolni, mint romlott eddig.

Már engedelmet kérek, ha az sem világos: akkor nem tudom, hogy szóljak világosabban és létezhetik-e annál világosabb czáfolat? Szőrszál-hasogatásokba menni t. ház! nagyon könnyü; és nagyon csodálom, hogy midőn én számokkal bizonyitom be állitásomat: annak a t. képviselő ur még sem akar hinni. Eddig t. ház! hála Istennek, engem a számok nem czáfoltak meg. Közöltem a t. házzal a kezelési kimutatásokat, ezekben azt méltóztattak olvasni, hogy az első $^3/_4$ év akkép járt le, hogy állambevételeink szaporodtak 5.366,000 frttal, és mert nem illusiókkal, de realis számokkal szoktam calculálni: azt is elismerem, hogy benne van ez összegben a vadászati jegyekért fizetett mintegy 200.000 forint és három hónapi szállitási adó. Ha ezeket leszámitjuk, ki jön, hogy ez év első $^3/_4$-ében javultak állami bevételeink igen csekély összeget beszámitva, 5 millióval s ha 5 millióval javultak $^3/_4$ év alatt, nem jogosulatlan azon feltevés, hogy a negyedik évnegyedet hozzávéve, mely mindig legjobb szokott lenni: még két millió haladás lesz s igy elérjük azon összeget, melyet én kilátásba helyeztem. Kiadásaink 2 millióval apadván, tényleg javult a mérleg 17 millióval.

Egyébiránt figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy ha september nem lett volna olyan rosz, mint a minő volt: akkor az eredmények az én apreciatiómat lényegesen tulhaladták volna. September okozta, hogy a bevételek annyira nem fényesek. Ez kétségkivül a sulyos időnek következése; következése annak, hogy a termények nem voltak értékesithetők és sok helyen a tengeri és bor adta csak meg a gazdának egyedüli jövedelmét. Ennek következtében én magam voltam az, ki Magyarország két igen nagy adókerületében, a temesiben és a torontáliban a pénzügyigazgatóságoknak azon utasitást adtam, hogy mig a bort be nem szürik és a tengerit be nem szedik: ott, a hol fizetésképtelenség állott be, ne járjanak el nagy szigorral az adóvégrehajtások körül.

Bár ennek következtében kevesebb egyenes adó folyt be, mint azelőtt; de azért mégis együtt véve az idei eredmény 1.900,000 frttal haladja meg a tavalyi egyenes adók összegét; azon adók pedig tavaly is az előirányzott összegben igen kis összeg hijával bejöttek. A még hátralevő évnegyed: remélem a pénztári hiányt lényegesen leszállitandja.

A t. képviselő urak nem veszik figyelembe, hogy a katasternél és lottónál sokkal kevesebbet irányzok elő, mint várok; nem irányoztam itt elő többet: mert az előirányzat egészet véve fel, nem valószinü, hogy ha csak viszonyaink nem javulnak, az előirányzatnál nagyobb bevételek fognak bejönni. Azt mondja t. képviselő ur, hogy önámitás, az ámitások nemeinek legveszélyesbike az, mikor illusiókra és nem a tényleges eredményekre alapittatik az előirányzat. Én magam voltam az, ki a házban már régen, nem egyszer jelentettem ki, hogy a legveszélyesbnek tartom azon eljárást, mely fájdalom, az 70-es években a mi előirányzatunk megállapitásánál követtetett, hogy tapasztalati tények még akkor nem szolgálhatván az előirányzatnál vezérfonalul és igy nem akarva, de akaratlanul megtörtént az, hogy nagyobb összegeket irányoztunk elő és azokhoz mértük kiadásainkat, főleg az utóbbi volt a hiba. Hát én ahoz mérem kiadásainkat? Nem teszem; hanem e ministerium leszoritotta a kiadásokat a lehetőség legszélsőbb határáig és ha a bevételek egyik másik ágában kevesebb jön is be: nem vagyunk azon helyzetben, hogy több levonást tegyünk. Képzeleti politikának ne-

Digitized by Google

vezi a t. képviselő ur azt, hogy javulásról beszélek, különösen az indirect adóknak nagy javulásáról. No hát kérem, én arról nem beszélek; épen ellenkezőjét voltam kénytelen constatálni, én nem mondtam akkor sem, máskor sem, hogy mi javuló félben vagyunk, vagy hogy mi bevételeinknél valami nagy szökkenésre számithatnánk. Megmondottam már azt, hogy az indirect adóknál igenis arra kell számitani, hogy az 1875. évi előirányzatnál kisebb összeg fog bejönni. De az nem áll, a mit mondani méltóztatott, hogy 1874-ben kevesebb jött be, mint 1873-ban. Ő nagy decadentiát lát ezen adóknál. Én abban decadentiát nem látok.

Én a zárszámadásokból azt tapasztaltam, hogy ha 1874-ben nincs is valami nagy progressio, de visszaesés sincs. Mert 1873-ban bejött 56.487,000 frt netto véve fel a sót és a dohányt, és 1874-ben bejött 57,360,000 frt. Nem gondolom tehát, hogy ez decadentia volna és hogy különösen oly nagy mérvü decadentiára engedne következtetni, mint a mit t. képviselő ur felvesz.

Egyébiránt a t. képviselő urnak azon állitását, hogy a pénzügyi bizottság átmenetinek jelzi a költségvetést, holott én azt véglegesnek tekintem és hogy igy már tulhaladott álláspont az, melyet én september 19-én elfoglaltam, tulhaladva a pénzügyi bizottság által: azért nem fogadom el; mert nem mondtam én soha, hogy ez végleges költségvetés, mely nem fog változni; hanem ellenkezőleg azt mondtam, hogy részletei kell hogy változzanak és fognak is változni. De igenis azt mondottam és ezt meg is magyaráztam, hogy végmérlegében miért nem tekintem én átmenetinek egészen e budgetet? azért: mert annak végmérlegében hitem szerint le vannak rakva az államháztartás rendezésének alapjai. És ez a hitem ma is, hogy ez a költségvetés, mely azt mutatja, hogy a tavalyihoz képest, — tehát rövid egy év alatt — egész 18 millió frt erejéig javitotta meg a mérleget és igy elörehaladást tett: arra el lehet mondani, hogy a mérleg végeredményében az államháztartás rendezése s azok alapjai le vannak rakva. T. képviselő ur kifogásolja azt, hogy én nyilatkoztam a conversióról, a bankról, valutáról, vasutak csoportositásáról stb. és azt mondja, hogy azokat nem lehet egy költségvetés keretében megoldani. Ezek saját szavai. De hát mikor állitottam én azt, hogy én azon kérdéseket a költségvetésben akarom megoldani, vagy megoldottam volna. De engedje meg a t. képviselő ur, hogyha én azokról a kérdésekről, — a melyek ugyhiszem egy pénzügyi exposé egészéhez tartoznak, nem szólok, ha ezt nem tettem volna: akkor ismét azt mondhatta volna a t. képviselő ur: ezen pénzügyminister csak fiscalis szempontból tekinti a dolgokat, *(Élénk helyeslés a középen)* nincs érzéke az iránt, hogy mit tegyen azokkal a nagy kérdésekkel. De már megmondottam, hogy én nem azért tettem, hogy azoknak megoldását a költségvetési beszédben kifejtsem; hanem azért, hogy bebizonyitsam, hogy ezen kormány öntudatával bir azon nehéz kérdéseknek, hogy azon nehéz kérdéseket ismeri, és hogy ha még nem is képes ma nagyobb eredményeket felmutatni: azért tisztában van azoknak nagy jelentősége iránt, és a mikor az idő és viszonyok engedni fogják, meg vagyok győződve, a viszonyokhoz képest eredményeket felmutatni képes lesz. *(Helyeslés a középen)* Az eszmecsere fonala egy másik ellenvetéshez visz.

Azt mondja Simonyi Ernő képviselő ur, és itt kell, hogy rátérjek beszédére, — hogy csodálatos, hogy azon kormány is, mely megbuktatta az előbbi kormányt, mely csak kisebb adófelemeléssel, és uj kölcsön nélkül vállalkozott helyreállitani az egyensulyt, most maga proponál adóemelést és kölcsönt is. Én ezt soha sem hallottam, pedig csak felteheti rólam a t. képviselő ur, hogy figyelemmel kisértem én is az én igen t. hivatalbeli elődöm pénzügyi politikáját, ismerhetni vélem azt: mit tett, mit mondott, mit javasolt, ezt talán tőlem megtagadni uem fogja. De azt tőle sohasem hallottam, hogy 14 milliónyi adófelemeléssel, még ha annak idejében meg is lesz szavazva, még ha keresztülvihetővé teszi és gyümölcsözővé az egész évre: minden kölcsön nélkül egyszerre fogja az országot kirántani egy 30 milliónyi deficitből. Ezt ő, ki oly jól ismeri a pénzügyi viszonyokat, ki azokkal oly behatóan foglalkozott, s kinek köszönhet az ország is oly sokat, köszönök én is ezen a helyen, hol ma vagyok: nem mondhatta, nem is mondta soha. Legfölebb azok mondhatják, kik azt hiszik, hogy ezt a hiányt varázsszerekkel el lehet escamotirozni, vagy legalább állitják, hogy tudja Isten micsoda csodaszerekkel lehetne ezen segiteni. *(Élénk tetszés a középen.)*

A t. képviselő ur szememre vetette nekem, miért adtam ki egy rendeletet a nyáron, miért intettem az ország lakosait adófizetésre, miért mondottam, hogy az adók nálunk nem folynak be pontosan, miért mondtam, hogy azok az adófizetők hanyagok? ez valóságos meggyalázása a magyar adófizetőknek. Ez kérem felfogás dolga lehet. Ha egy minister azt megmondja az országnak, mindenkinek, kötelezettségét teljesitenie kell s meginti azokat, kik hanyagul teljesitik, mert hogy hanyagul teljesitik, mutatják az adóvégrehajtások: — akkor különös felfogás azt mondani, hogy meggyalázza a nemzetet, az adófizetőket, mert arra inti őket, hogy teljesitsék kötelezettségeiket. Ezt a felfogást a t. képviselő urtól nem irigylem. Én a magam részéről csak hivatásomnak tettem eleget; s feleletre vonhatna t. képviselő ur, ha nem bocsátottam volna ki azon rendeletet: mert akkor azt mondhatta volna, hogy nem lehet adófelemelés által a pénzügyeket

Digitized by Google

rendezni, ha a folyó adókat sem tudjuk behajtani. (*Élénk helyeslés és tetszés a középen.*) Ugyan honnét jöttek azon interpellátiók a mult országgyülésen az adóhátralékosok neveinek közzétételére vonatkozólag? S most azt sem akarják nekem megengedni, hogy kötelességökre intsem, s figyelmeztessem a hatóságokat, megyéket, városokat s az adóköteles közönséget? (*Élénk tetszés a közepén.*)

Azt mondja a t. képviselő ur: „hiszen befolyt az egész adó.“ Ezt a logikát nem értem; egyszer egy tényt megenged, mikor elleném fordithatja; mikor pedig mellettem szól, tagadja azt, azt mondja: hiszen befolyt az adó, s mégis sürgeti az adózókat ez a kegyetlen financz-minister; mikor azonban azt mondom: 1874-re bejött enynyi, tehát 1875-re is talán számithatok ennyire: akkor tagadják és megtámadják azt, hogy annyi fog csakugyan bejönni. Ezt az okoskodást nem értem. (*Élénk helyeslés a középen.*) Hanem természetes, ott önöknek használ a fegyver, emitt nem használ, s emitt tehát elfelejtetik; hanem hát azért van a védekezés fegyvere, hogy ily kis lapsusokat és emlékező tehetségi gyengeségeket az ember kikeressen és megvilágitson. (*Élénk tetszés a középen.*) Én ezeket kikerestem s állitom, hogy igenis javult Magyarországon az adófizetők hangulata: azt nem tagadtam soha, állitom ma is, s hála Isten, hogy javult. De kérem ez oly rosz volt, hogy a mellett, hogy javult, még igen sok teendő van hátra. 1874-ben 25 milliót hajtottunk be az egyenes adókból executió utján. És ha vizsgáljuk, méltóztassék elhinni, a fizetés képtelenség esetei a legritkábbak. (*Felkiálltások a középen: Ugy van!*) Hanem nálunk az igy van. (*Élénk helyeslés a középen.*) Addig, mig az intő czédulát nem viszik oda a házhoz, mig a végrehajtást nem foganatositják: addig nálunk az emberek nem fizetnek. (*Élénk mozgás.*) És azon a napon, a midőn egy magyar pénzügyminister Magyarországban megszüntetné az adók sürgetését és az adóexcutiókat, azon napon Magyarországban az adófizetés igen lanyhán menne. Hiába az igy van, erről nem tehetünk és én igen természetes okát látom, hogy ez igy van: mert hát a 20 szerencsétlen esztendő bizony itt is meghagyta nyomait és ily nyomokat a népből nem lehet mindenütt oly gyorsan kiirtani. (*Ugy van! a középen.*) Azt mondja a t. képviselő ur, hogy hát tettem-e valamit: amit igértem márciusban, hogy teszek a jövedelem emelése tekintetében az adótételek emelése nélkül? Igenis, oly igen sokat nem tehettem, mert igen sokat e téren tenni nem lehet; de igen is tettem azáltal, hogy az államjószágok tiszta jövedelmét lényegesen megjavitottam, azáltal, hogy a kezelést egyszerüsitettem az által, hogy rendeleti és administrativ uton, s részben majd törvényhozási uton is annak idején, javaslataimat előterjesztendem. A tőke bevallás, a dohány-jövedelem és bélyeg-jövedelemnél igen lényeges és igen hathatós eszközöket és intézkedéseket alkalmaztam, melyek habár nem nagyon; de valamikép és némi arányban mégis e jövedelmet emelni képesek lesznek.

Miután Ürményi Miksa képviselőtársam visszaméltóztatott jönni, meg fog nekem engedni a ház, hogy azokat, a miket az imént akartam hozzá intézni: csak igen röviden most tehessem. (*Halljuk.*) T. barátom ugy okoskodik: a mi adóink sulyosak és mégis ujabb adóemelést proponál a kormány; ezt már azért sem lehet elfogadni; mert csorbát ütünk ez által a hitelen. Én, ha jól véltem érteni t. képviselő társamat, ő a magán hitelt értette; mert azt nem gondolom — róla semmi esetre sem tehetem fel — hogy az az adóemelés, hogy ez a manifestatió, — ha megszavaztatik, — hogy magunkon segiteni akarunk, hogy az az ország közhitelét rontaná; hanem ő a magánhitelt érthette.

Ürményi Miksa (*közbeszól:*) Mind a kettőt!

Széll Kálmán pénzügyminister: Ha mind a kettőt értette: higyje meg, most hallom először, hogy egy oly lépés, melylyel az ország azt akarja mutatni, hogy kötelezettségének eleget akar tenni minden irányban és hogy másként nem lehetvén, igenis a polgárok adózását fokozottabb mérvben veszi igénybe, mondom ma hallottam először, hogy ez a közhitelnek ártson. (*Ugy van! a középen.*) Én ezt nem is mertem feltenni s azt hittem, hogy a magánhitelt érti; ámbár ott se fogadom el. Hát a magánhitel érdekei és igényei nincsenek-e legszorosabb összeköttetésben a közhitellel? nincsenek-e összeköttetésben azzal, hogy ezen ország financiáit rendezzük-e vagy sem? Beszélhetünk mi magán hitelről, hogyha a közhitelen? csorbát ütünk; ha ez országnak mint országnak nincs hitele: legyen meggyőződve a t. képviselő ur, az ország lakosainak sem lesz hitelök. (*Tetszés a középen.*) És ki csorbitja jobban a közhitelt: az-e a ki állitja és állitja adatokra támaszkodva, hogy ha nehezen bár; de ez az ország elbirja a létező adókat és azoknak azt a fokozását, a mely nem oly nagy? vagy nem-e inkább csorbitja azt azon állitás, a mely önök kiindulási pontja, hogy az ország adóképessége ugy meg van ingatva, hogy nem bir el többé semmi terhet? hogy a szél és vihar lengedezésének és romboló erejének ki van téve? (*Élénk tetszés nyilvánitások a középen.*) Azt hiszem, hogy az utóbbi árt az ország hitelének: a ki azt állitja az ország néperől, és pedig jogosulatlanul, mert részemről is elismerem, hogy meg van gyengitve, de nincs megtörve, — hogy ne birná el a nagyobb adófokozást.

T. képviselőtársam azonban ennél nem állapodik meg; ő positiv módot is ajánl nekünk, ő

Digitized by Google

azt mondja, hogy a védrenszernek olyképeni átalakitása, hogy az a honvédséggel szerves összeköttetésbe hozassék: azaz, a mi pótolni birná azon rendszabályokat, melyeket én javaslatba hozok, ez az a mi az országot megmenteni képes. Én t. ház, igen röviden azt mondom a képviselő urnak: én nem akarok azon eszméről bővebben szólani; mert hiszen csak általános eszmék, nem tudom, hogy a részletek alatt mi lappang. Ne méltóztassék félreérteni; de nem tudom, mit fog ez alkalommal napfényre hozni; csak azt mondom, hogy oly eszme, melynek realizálására még az ő szempontjából is csak akkor lesz meg az alkalma: ha majd az európai viszonyok megváltoznak, ha majd a szerződési törvény ideje lejár, hová csak hosszas tárgyalások és munkálkodások után jutunk el: — nem positiv eszme. Ki tudja, hogy mikor és mennyi pénzügyi eredményeket fognak általában hozni ezen eszmék, és azért én olyan eszmének ma legalább semmi hasznát sem vehetem, a ki köteles vagyok a létező szükségről gondoskodni, a ki előtt az 1876, 1877, 1878. év szükségletei és hiányai állanak. Ha ezt elfogadnám: legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy épen akkor adnám át magamat annak, mitől a t. képviselő ur ma intett t. i. az illusioknak és akkor igazán megérdemelném azon vádat, melyet Zichy Nándor gr. most — szerintem már nem helyesen — intézett ellenem; de akkor jogosan felhozhatná a kormány irányában, hogy nem tényekkel áll elő, hanem apreciatiókkal, eszmékkel, tervek és feltevésekkel. Mit használ nekem azon eszme, melyről a t. képviselő ur maga is elismeri, hogy még nagy hullámokat, sok gyürüt kell vetnie, mig partra ér? *(Derültség a középen)* Ide lök nekünk eszméket, mint olyanokat, melyektől nagy eredményeket lehet várni. Elismerem, lehet talán valamit financzialitást várni tőlük; de már hogy mikor: azt senki sem tudja és mégis azt akarja, hogy azt fogadjam el mint positiv dolgot? Higyje meg nekem t. képviselőtársam, hogy azon tanács, a melyet nekem adott: igen rosz tanács, és nem igen volt Bärensnek tanácsa. Annak a norvég költő meséjében egészen más tanácsai voltak, és azért t. barátom hasonlata, mint igen helyesen maga is megjegyezte: nagyon is sántikál. Ha én azon eszméknek adnám oda magamat; ha én arra épitve elejteném az adóemelést; ha egy pénzügyileg meghatározhatlan, hizonytalan, kivitelére nézve még embrióban lévő eszmét fogadnék el, és azon eszme után futnék, és időközben az ország deficitje évről évre nagyobbodnék, annyira, hogy midőn eljön a t. barátom által megjósolt idő, hogy ezen a téren megtakaritásokat lehessen eszközölni, nem lenne már miben megtakaritani, nem lenne hol megtakaritani; félek, hogy ha az ő utját követjük, mire azon idő eljön: nemcsak a kedvencz eszmékről és illusiókról, hanem sok más komoly dolgokról le kell mondani, a mik ezen ország államiságával össze vannak füzödve. *(Élénk helyeslés a középről.)*

De hát miként concludálnak Zichy Nándor gróf és a többi urak az én igen t. ellenfeleim a tuloldalon? Ekként, hogy nem adják meg az adóemelést, nem szavazzák meg a költségvetést először azért: mert a deficit nagyobb lesz, mint minőnek a pénzügyminister ur a költségvetésben felveszi; másodszor nem szavazzák meg az adóemelést, nem szavazzák meg a költségvetést: mert az ország azon adót sem birja meg, a melylyel most terhelve van, annál kevésbé birja meg az adóemelést; harmadszor nem adják meg a kért adóemelést: mert nincsenek eredmények, melyekre mint tényekre épithetnénk. Engedelmet kérek, én e három állitás közül egyiket sem fogadhatom el; egyiknek alaposságát sem ismerhetem el. A mi az elsőt illeti, az imént voltam szerencsés megjegyezni, hogy meglehet, valamivel nagyobb lesz a deficit, ámbár állithatom nem oly nagy mértékben, a mint a menynyivel az eddigiek nagyobbak voltak az előirányzotthoz képest. — De hát kérem. lehet-e ez argumentum arra, hogy megvonjuk azon eszközöket is, a melyek lehetővé teszik azt, hogy e deficzit kisebbé tétessék?

Zichy Nándor t. képiselőtársam — kénytelen vagyok ismételve visszatérni előadására, mert igen sok rectifikálni valót adott — azt mondja, hogy még megértené, hogy ha 8 millió lenne a deficit — a mint ezt a pénzügyminister az exposejában előadta, — hogy 8 millió deficitre 8 millió adóemelést hoz javaslatba; de mert nagyobb a deficit: nem érti a pénzügyminister álláspontját. Először is egy tévedéséről van szerencsém felvilágositani: én sohasem mondottam s nem mondottam september 19-én sem, hogy 8 millió a deficit; én világosan kinyomattam, hogy 16 millió a deficit, én ennek felét akartam adóemeléssel fedezni. *(Helyeslés a középen.)*

Nem értem tehát, hogy ismételve azt mondja, hogy 8 millió deficit fedezésére kértem az adófelemelést. De nem fogadom el okoskodását sem, mert vele ellenkező nézetben vagyok; én ellenkezőleg azt hiszem, ha ezen deficit kisebb lenne: akkor nem kellene adóemelés. Csakis azért, mert a deficit nagy, és mert a helyzet komoly: azért kell adóemelés, és azért kisebb deficitre kisebb adóemeléssel is megelégedni. *(Helyeslés a középen.)* Én nem éltem soha azon képzeletben, hogy a deficit egy év alatt ki volna küszöbölhető. De nem is kell kiküszöbölni, mert oly költségvetés, mely nem 10, de mondjuk 15 millió deficitet mutat fel, a melyben azonban benne van 6—7 millió amortisationális összeg, a melylyel a kölcsönöket törlesztjük; 6 millió beruházási összeg, a melyet minden rendezett gazdálkodás mellett is kölcsönnel lehet fedezni; a melyben benne

Digitized by Google

van 15 milliónyi vasuti garantia, ily költségvetés, ha 15 milliónyi is a deficit: nem olyan, a melyről nem állhatna az, a mit én állitok, hogy le vannak benne rakva államháztartásunk rendezésének alapjai. *(Helyeslés a középről.)* De a képviselő ur azt mondja, és azt mondják mindannyian utánna — és erre kérem a t. ház figyelmét, — *(Halljuk!)* hogy nem birja meg az ország, nem lehet az adót kivetni, nem lehet a deficitet ily módon elenyésztetni, más módokról kell gondoskodni. És mivel méltóztatik az én t. képviselő társam Zichy Nándor ezen nagyon komoly tételt bizonyitani? Bizonyitja oly állitással, a mely nemcsak hogy teljesen tévesztett alapból indul ki, hanem olyannyira ellenkezőjét állitja annak, a mi való, hogy nagyon sajnálom és csodálkozom, hogy épen az ő szájából kellett hallanom ezen állitást, a melyet ismételve egy előtte szólott pártjabeli képviselő után hallottam — kitől midőn először hallottam, — azt hittem, hogy az valami számitási hiba, mert ha valaki a zárszámadásokba bebonyolódik, ily hiba könnyen megtörténhetik; a zárszámadásokat kellően csak hosszu tanulmány után lehet igazán és alaposan átérteni. Ugy látom azonban, hogy nem számitási hiba, vagy egyszerü tévedés, mert gr. Zichy képviselőtársam egész okoskodását erre méltóztatott alapitani. Hogy nem birja meg az ország az adót, erre nézve azt mondja a t. képviselő ur: a leghatározottabban ellene mond a pénzügyminister és a kormány álláspontjának a következő tény: 1876-ra 67 millióra van előirányozva az egyenes adó, — nem annyi van előirányozva ugyan, de ez nem sokat tesz a dologhoz, — holott 1868-ban 38,761.000 frt volt az összes egyenes adók eredménye, — és igy addig, mig a fogyasztási adók ugyanazon összeggel maradtak meg, — nagyon fontos dolog ez és erre kérek figyelmet, — a mely 1868-ban volt a kiindulási pont; 1868-tól 1876-ig 38,761,000 frtról emeltük az egyenes adókat 67 millióra, vagy szerintem helyesebben 76 millióra 50%-kal emeltük az egyenes adókat, s most a kormány uj adóemeléssel jön. Ha ezen állitásnak csak egy szemernyi alapja is volna: magam is megborzadnék azon politikától. 38 millióról akár csak 67 millióra vagy jobban 76 millióra emeli az adókat, tehát nem mint gr. Zichy állitja 50%, hanem 100% emeltem és most ismét 10—15%-kal akarja emelni. De miféle okmányból vagy zárszámadásból méltóztatott kivenni, hogy 1868-ban 38 millió volt az egyenes adó. Én egészen positiv, kathegoricus és semmiféle félremagyarázást nem engedő számitással kimutathatom a zárszámadásból, hogy ez nem áll. 1868-ban a földadóból bevettünk 39.110,137 frtot, a házadóból 6.793.987 frtot, jövedelem adóból 5.354,141 frtot, személyes kereseti adóból 7.711,559 frtot; tehát összesen bevettünk 59.069,421 frtot, a miből 5 millió adóhátralék nem pedig 39 millió: mert magából a földadóból is annyi jött be. *(Derültség a középen. Zaj a szélső jobbon.)* Tehát nem emelkedtek egyenes adóink 38 millióról a mai összegre; épen annyival kisebb összeggel emelkedtek azok, a mennyi a távolság a 39 és az 59 közt. *(Derültség a középen.)* Pedig az összehasonlitás 1868 és 1876 között ezen alapon nem is történhetik meg, mert 1-ör azóta jött hozzá az egész határőrvidéki adó, 2-or uj adók, mint szállitási adók és azt nem lehet egyszerüen hozzászámitani. Ily számokra alapitott okoskodásokkal méltóztatnak bizonyitani, hogy mi illusiókra épitünk! *(Derültség a középen.)* Hát azon számok nem illusoriusak, melyek a zárszámadások felolvasásával egyszerre önmagukban összedőlnek? A fogyasztási adót méltóztatott emliteni. Az igaz, hogy az nem hoz ma többet, mint 1868-ban. De ennek nem a fogyasztás apadása az oka a mi sajátságos viszonyaink közt, és ezt a t. képviselő ur is tudhatná. A sör és czukor fogyasztása nőtt az országban; de a productió csökkent, s azért nem emelkedett az adó. A productiót sujtotta a szesznél az ólaszországi szeszadó. Igy áll a dolog, és az összehasonlitásnál az igaz tényezőket tehát ne feledje ki.

Azt mondják a t. képviselő urak, hogy nem folyt be soha az az adó, a mi ki lett vetve. Ezt más képviselő ur mondotta nem gr. Zichy Nándor; kénytelen vagyok ezt is megczáfolni és határozottan kijelenteni, hogy 1872-ig, tehát 1868., 1869., 1870., 1871-ben mindig több folyt be, mint a mennyi az évi competentia volt; sőt befolyt a hátralék egy része is. 1872-ig mindig sokkal kisebb összegben voltak kivetve az adók, mint a hogy befolytak. Az egyenes adóknál igy áll a dolog. 1868-ban 54 millió frt volt kivetve és befolyt 59 millió, e közt 5 millió hátralék, 1869-ben 53 millió volt kivetve: befolyt 56 millió, 1870-ben kivettetett 60 millió és bejött 61 millió, 1872-nél kezdődik a visszaesés. Mit mutat ez? Az első négy év alatt, mikor még az országot azon csapások, melyek később bekövetkeztek, nem érték, mikor az ország fejlődött: sokkal több jött be, mint a mi a competentia volt. De azóta nem sokkal kevesebb folyt be. 1874-ben is a földadóból 300,000 frttal több jött be, mint a mennyi az évi competentia volt.

És hát legyen szabad nekem mindezek után még egyszer visszatérni Zichy Nándor képviselő ur előadására. Igérem, hogy többé azután nem vitázom vele. Azzal végzi ő, hogy ő most már nem kér programmot, — én mellesleg mondva a magam részéről nagyon örülök, hogy végtére a programm kérési szózatok megszüntek; — *(Derültség)* mert a képviselő ur tényeket lát és nincs szüksége programmra. A tények azok, melyek miatt a kormány iránt bizalma nem lehet, és hogy a költségvetést és a proponált adóemelést

Digitized by Google

el nem fogadja. Ha a t. képviselő ur oly tényeket állitott volna oda, mely tények nem engednének rectificatiot és czáfolatot: én a t. képviselő ur előtt meghajlanék; de mit méltóztatott oly nagy tényként felhozni? Legyen szabad a t. képviselő urnak emlékezetébe hozni az általa mondottak. A t. képviselő ur három pontban sorolja el azon nagy tényeket, melyek miatt megtagadja a költségvetést ettől a kormánytól, a mely kormány pénzügyministere ugy appreciálja a budgetet, mint én, hogy meg hazudtoltatik a tények által s igy ő ezen kormány iránt bizalommal nem lehet.

Elmondtam, hogy mily nagy tévedésen alapszik azon állitása, mely szerint azt mondtam volna, hogy az év első felében vagy hét hónapjában, vagy bármi részében 8 millióval fog több bejönni 1875-ben, pedig nem jött be 8 millió forint, még a három évnegyedben sem. A t. képviselő ur be fogja ismerni, hogy azon tény legalább nem czáfolt meg engem: mert én fölolvastam az adatokból és saját szavaimból el is számoltam az egyes tényezőket, hogy fél évre 5 milliót mondtam, és ez bejött; egész évre pedig 7—8 milliót mondottam és ebből 6-od fél millió már is bejött és igy talán még bejöhet a többi is. *(Ellenmondás a szélső balról.)* Engedelmet kérek, jogában van a t. képviselő urnak kételkedni még most is; de én a magam részéről világosabban az ellenkezőjét annak, a mit állitott és rólam mondott: bebizonyitani nem vagyok képes. Tehát ezen állitása a képviselő urnak elesik, és mint tévedését a képviselő urnak én nem vitatom tovább. A másik, a mit mond: az, hogy miként fogja fel a kormány az adó reformot, bizonyitja, hogy a catasternél elköltött 2 milliót és bevesz 1876-ra 1 milliót. Nagyon helyesen megjegyeztetett ennek ellenében már ezen az oldalon, *(szóló a középre mutat)* hogy micsoda végtelen félreismerése ez a tényeknek és én épen a t. képviselő urtól, nagyon csodálom azt, ki ezen törvénynek a főrendiházban hosszu időn keresztül szakavatott és nagyon jártas előadója volt, nagyon csodálom, hogy azt gondolja, hogy két milliót adunk egy millióért. Ha igy volna is: akkor is azt mondhatnám, hogy az egy millió állandó és akkor egyszer kettőt kilehet érte adni; de nem is igy van, a két milliót nem csak ezért adtuk ki: ez az egész munkának első évi költsége, melynek nagy részét ez a kiigazitás veszi igénybe, de ezen első kiigazitás többet is fog hozni egy milliónál. Ezen kiigazitásnak egyébiránt nem csak azért van nagy haszna, a miért a képviselőház elrendelte, hogy a bevételi többletet biztositsa; hanem összekötve most már a dolgot: azért is, mert végtelenül megkönnyiti a további munkálkodást, és már az által is kifizeti magát. De nem is egy millió jövedelem csökkenésről van szó, mint ezt az indokolásban meg is jegyeztem és a pénzügyi bizottságban előadtam. Nem tehetek róla, ha a t. képviselő ur nem méltóztatott arra reflectálni, hogy én a földadó szabályozás első stadiumától már azon adatok alapján, a melyekkel ma birunk, várok harmadfél millió többletet: mert e munkálatok mai stadiumából itélve, megtéve az egyes járásokban a stichpróbákat, bogy mennyi fog bejönni, körülbelől 8 és 10% a tiszta jövedelem emelkedése és ugy az adóalap fog szaporodni körülbelül harmadfél millióval; és mert én egy milliót veszek fel: teljesen azon argumentummal méltóztatott élni, a melylyel máskor Simonyi Ernő képviselő ur élt, hogy csak ennyi fog befolyni, mert egy milliót vettem fel. Hisz nem azt mondtam azzal, hogy csak egy millió jönne be; azt mondtam, hogy legalább is ennyi jön be 1876-ban, mert a kivetések 1876. derekán fognak történni; elő lesz irva $2^1/_2$ millió, de csak egy millió fog bejönni. Már kérem, ez nem oly argumentum, mely egy csep világot sem vet arra, hogyan fogom fel az adóreformot. Hogy hogyan fogjuk fel az adóreformot: kijelentettem a t. ház előtt. Én ugy fogom fel, mint nagy munkát, — melynek kezdeményezése meg is történt a földadó szabályozásával, és melyet ki kell terjeszteni összes adórendszerünknek összhangba és egyöntetüvé, arányossá tétele szempontjából. Ezt mi megfogjuk tenni annak idejében; de a felhozott argumentumból absolute ezen adóreform iránti felfogásom helytelenségét következtetni nem lehet.

A harmadik, a mit mint oly tényt felhoz, mely feljogositja őt arra, hogy a költségvetéstől elforduljon: az, hogy mit tettünk a vasutakkal? Kierőszakoltunk egy törvényt és ezen törvény alapján akartuk a vasutak csoportositását eszközölni és végre nem történt semmi. Én kijelentettem az exposé alkalmával e házban, hogy igenis szükségünk volt ezen törvényekre és annak moralis hatására, hogy a vasuti ügyek még roszabbá össze ne bonyolodjanak, romokká ne legyenek, akkor a mikor rendezni akarjuk. És e törvény meghozta ma a maga hatását. De mi nem élünk ezzel a felhatalmazással azért, mert ez a körülmények szerint nem volt szükséges és czélszerü. Akkor a tuloldalról, és talán a t. képviselő ur részéről is azzal az ellenvetéssel találkoztunk, hogy a kormány a választások előtt kierőszakolja alkotmányellenesen ezen törvényt, és vissza fog vele élni. Most mikor mi azt mondjuk, hogy nem volt szükségünk erre a bizalomra, mert anélkül is megtette a törvény a maga moralis hatását; most azzal — a minek ellenkezőjével akkor, nem mondom ő, de mások gyanusitottak — vád alakjában találkozunk, és szemrehányás tétetik: miert nem éltünk azzal, a mire előre kimondták reánk, hogy vissza fogunk vele élni és ez szolgál alapjául a t. képviselő ur bizalmatlanságának. *(Helyeslés a középen.)* Nem akarom vitatni, mennyire jogosult

Digitized by Google

a t. képviselő ur magatartása a költségvetéssel szemben, ő a maga szempontjából jogosultnak tartja; én a magam szempontjából kifogásolom azt. De ha a t. képviselő ur semmivel mással nem birja motiválni ezt, mint azokkal, melyek részint félreértésen, részint tévedésen, részint nem helyes felfogáson alapszik: akkor az ő higgadt, loyalis objectiv tárgyalási modorától elvárom, hogy a maga részéről ezen költségvetést most már felvilágositva lévén — elfogadja. *(Derültség. Helyeslés a középen.)*

Azt mondják t. ház! hogy nem egyéb ez a politika—és ezt nem csak a t. képviselő ur mondja, mások is mondják,—mint az egyenes adóknak erőszakolása a végletekig. Hát mink van minekünk más — elég baj hogy igy vagyunk, mint termeléssel foglalkozó, iparral és kereskedelemmel nem biró ország — mint az egyenes adók? Tessék elhinni, hogy mi nagyon szivesem nyulnánk más eszközökhöz, érezzük annak nehézségét első sorban mi; de a helyzetet megváltóztatni nem birjuk. 1868-ban leraktuk állam háztartásunk alapjait a mai alakban nagyköltséggel és beruházásokkal, visszaszereztük az ország területi integritását, megalkudtunk a szomszéd társországgokkal, ezt helyesen tettük; de ez mind pénzbe került. Századok mulasztásait akartuk pótolni és mohón erőnket tulhaladó mérvben akartuk fejleszteni, nem eszközeink, nem erőnk mérvéhez képest fejlesztettük minden intézményeinket; hanem azonfelül nagy költséggel. Ezt mind megtettük, mind berendeztük akképen és megkötöttünk 300 és annyi millió adósságot és ennek kamataival terheltük a költségvetést mint állandó tétellel 23 millió frttal, és még 15 millióval a vasuti garantiák alapján: ez már maga tesz 38 millió frtot; és most azt mondjuk, hogy e terhet nem birja meg az ország. Ezen investitióknak az árát meg kell adni. Azt mondani, hogy az ország nem birja elviselni következéseit annak, azon beruházásoknak, melyeket érette tettünk, melyek léteznek: ugyan micsoda ellenmondás ez? Ugyan mit tettünk 1868 óta, hogy a felvállalt kötelezettségnek urai legyünk? tettük azt, hogy jövedelmeinket fokoztuk volna azon mértékben, a melylyel megterheltük ezen országot? Sokáig nem tettünk semmit a bevételek emelkedésére. Megfogom mondani, mennyivel fokoztuk az adókat: mikor száz meg száz millió kölcsön pénzt befektettünk. 1868-ban rectificáltuk a házadót, és a házbéradót egy kicsit emeltük, de nem nagyon, leszállitottuk a sónak árát, eltöröltük a hirlapbélyeget és az erdélyi utvámokat, ezzel tehát nem hogy emeltük volna az adót, de csorbát ütöttünk a jövedelmen. 1873-ban mégis már megsokaltuk, hogy mi csak költünk; de jövedelem fokozást nem szerzünk: akkor az adóemelés terét megkisértettük, behoztunk egy illeték törvényt, mely egy millió jövedelmet hozott és egy 4%-os pótadót vetettünk ki. Ez körülbelől leszámitása után az akkori leengedéseknek hozott 1 millió 700 ezer frtot. Ennyivel emeltük az adót 1868 óta; mig másfelől megterheltük az országot 15 millió garantiával, 23 millió adósági kamattal és minden intézményeink költségének megkettőzésével és emeltük 3 negyedfél millió frttal az adót. Igen természetes, hogy most ránk szakadt a helyzet, a mi elől ki nem térhetünk, a mit fizetni kell, hogy a minek leraktuk alapját 1868-ban, annak aratjuk most gyümölcsét. Már akkor, midőn azon kötelezettségeket elvállaltuk, mondtuk, hogy az egyenes adók utján, ha más eszközeink nem lesznek: kötelességeink teljesitésével fogunk megbirkozni. És ezen elvállalt kötelezettségek mellett oly költségvetésben, melyben 120 millió a fix, a melyből nem lehet lealkudni semmit, ezzel szemben azt mondani, hogy nem birja az ország az adóemelést, hogy itt nem segit az adóemelés: ezt oly álláspontnak tartom, a melylyen Magyarország pénzügyeinek rendezése nem érhető el soha.

Egyszerüen az a kérdés és nem más, segit-e más eszköz, teszi-e nélkülözhetővé e keserü poharat? egyéb segélyforrás olyan operátiókkal, mint a minőkre Kállay képviselő ur rá mutat, a melyekre nagyon helyesen — dicsérem óvatosságát — sietve megjegyzi, hogy hiszen nem ezek ám az ő pártjának titkos finánctervei, hanem csak felemliti azokat olyan operátiókkal, mint az államvasutak bérbeadása, az államvasutak eladása és részletes kölcsönök; ilyen operátiókkal elfedni mesterséges uton lehet egy-két évre a deficzitet, de valóban fedezni azt és egészséges pénzügyi politikát üzni nem lehet: mert ki fogja ütni a szeg magát a zsákból és meg fogja boszulni magát, hogy csak palliativ eszközökkel segitettünk a bajon. Igaz, nem lesz oly könnyü az adóemelés; de kénytelen vagyok t. Mocsáry Lajos képviselő urnak és a tuloldal egyik tisztelt szonokának állitását — a jobboldali ellenzékből — alaptalannak jelenteni ki, hogy husz millióval több adót kérek.

Ez, engedelmet kérek nem áll: mert én 1875-höz képest nem követelek többet, mint 8 millió adóemelést. Hogy 18 millió egyenes adóval többet irányzok elő, mint a mi befolyt 1874-ben: ez onnan van, mert különféle factorok alapján remélem ezen több bevételt, a cataster rectificatiója, a luxus adó, a szállitási adó után az adóhátralékok liquidatiója és felosztása, az uj adókezelési rendszer folytán stb., tehát nagy részben olyan adózóktól, kik e czimen és oly összegben eddig nem adóztak; és ugyan kérem nem vagyok-e jogositva mindezek után követelni 4 millió adóhátralékot? mikor az adóhátralékból azt kivánom, hogy $^1/_{10}$-ed részt fizessenek be: hát ez olyan tulfeszitett követelés?

Digitized by Google

Ne méltóztassék a tényezők nélkül számolni. 8 millióval követelünk többet, mint a mennyit 1875-re fizetett az ország, egy krajczárral sem többet.

T. ház! Az a nézetem, hogy azon keret, melybe önök a szélsőjobbon az országnak praeliminareját bele erőszakolni akarják, azon tiszta bevételbe, mely 1874-ben bejött a 132 millió tiszta bevétel, — mert azt mondják, hogy ennél többet költeni jogosulatlan, — olyan keret, melybe egy olyan ország fér bele csupán, mely fejlődéséről s államisága követelményeiről lemondani tud s akar. Mikor 125 milliót tesznek ki fix kiadásaink, akkor a 132 milliót keretbe bele szoritkozni nézetem szerint nem megy. Nem kellett volna tenni azon dolgok egy részét; de mivel már meg vannak téve, őket elfujni semmiféle okoskodás, semmiféle szép dialektika nem fogja; és én e nemzetről felteszem, hogy inkább fog nagyobb adóval hozzájárulni az állam kiadásaihoz, inkább megfesziti minden erejét, hogy e sulyos terheken keresztül evezze magát, még jobb jövő jön: mintsem hogy a nehéz idők sulya alatt ma megszabdalja államháztartásunk organismusat, megszabdalja államiságunk, követelményeit, s a fejlődés lehetőségét. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Higyjék meg ezt nekem a t. képviselő urak és ne vegyék rosz néven a hang melegségét, melyen szólok. Mély meggyőződés szavai ezek, melyeket bennem nem a pillanatok, nem a mai helyzetnek pressioja kelt. E nézetben voltam a t. képviselő urak vezérével szemben a mult országgyülésen is. Már akkor kimutatni igyekeztem, és azóta nem hallottam czáfolatot, hogy legyen bármily kitünő, minden birálaton felülálló tehetség azon államférfi, ki Magyarország regeneratioját azon keretben, miket önök kijelöltek akarja kezdeményezni. Ha valaki azt hiszi, hogy Magyarországot adóemelés nélkül pénzügyi bajaiból ki lehet vezetni, ha azt hiszi, hogy bármely képzelhető rendszerváltozáson az adók fokozása nélkül az ország hitelét rehabitálni, az ország fizetési kötelezettségeit megtartani, és a nélkülözhetlen állami kiadások fedezésére az állami czélok valósitására szükséges bevételi forrásokat megszerezni lehetne: az hozzá foghat csillogó reménységgel, és nagy conceptioval Magyarország háztartásának rendezéséhez; de az ország reorganisatiójába bele fog törni, s azt keresztülvinni képtelen lesz: mert alatta leszakad az alap, mert pénzügyeink rendezését eszközölni azon uton nem fogja birni. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Optimismussal, illusioval, kalandozó politikával vádolnak bennünket. Kik? Azok kik azt mondják, hogy itt vannak mindenféle nagy kérdések, azoknak megoldásáról nem hallunk semmit; azokkal rendezzék Magyarország finánczjait; az adóemelés nem szükséges, vagy nem történhetik, mig ezek rendezve nincsenek. Kérdem, ki az optimista? Nem-e az az optimista, ki hitegeti magát, hogy azon eszközökkel lehet segiteni, s elérjük a várt eredményt az adóemelés nélkül is? S nem-e az számit realis politika alapján, ki azt mondja, mint én és a kormány, hogy mindenekelőtt az ország égető baján kell segiteni, hogy Magyarország közadministratiójának nincsen ága, melynek gyökeresen a javitó kézre ne lenne szüksége, Magyarország közgazdasági állapota olyan, hogy vállvetve kell törekednünk az iparnak, a kereskedésnek és a hitelviszonyoknak javitására. Meg kell oldani a vám- és kereskedelmi szövetség kérdését, meg a bankkérdést. Ezt mind meg kell tenni; de mindezek mellett az adófelemelés sem válik feleslegessé, mert csak a tényezők együttes müködése mellett fog a siker megjönni. Önök comprehensive akarnak mindent; és mikor mi azt mondjuk, hogy a többi kérdéshez is hozzálátunk, hanem az adófelemelés is okvetlenül szükséges: önök azt mondják, hogy minden egyebet elfogadnak, csak az adófelemelést nem, s ezen disputatio oda juttatná az országot, ha a t. ház bölcsesége a resultatumot meg nem adná az által, hogy elfogadja a költségvetést s ezzel az adófelemelést: — hogy elszalasztanók az időt, mely alatt még gyógyithatjuk sebeinket.

T. ház! nem is tartom helyesnek, elvben sem tartom helyesnek, hogy ama nagy kérdéseket, minő például a vámszövetség kérdése, a bank kérdése stb. oly szerves összeköttetésbe hozzuk a deficittel, hogy ezen nyomoruságos állapot pressioja alatt oldjuk azt meg. Én ugyanazon kérdésektől sokat várok; de azon kérdéseket, első sorban értem a közadministratio javitásának kérdését, a közgazdasági reformok kérdését, pénzügyi szempontból megoldani akarni: én a legveszedelmesebbnek tartanám azon kérdések belső értékénél, nagy horderejénél fogva. — Nem mondom t. ház, hogy ez mondatik a tulsó fél részéről; de ide fog vezetni ezen politika, ide jutunk okvetlenül végzetszerüleg: mert rendezetlenül hagyuk dolgainkat ma, a midőn határozott meggyőződésem szerint segiteni még lehet, de kell is.

Gondolja meg a t. házban mindenki, hogy miképen fogja ezen fontos, ezen komoly, ezen nagy kérdésben szavazatát adni; mert meg vagyok arról győződve, hogy Magyarország utolsó éveinek történelmében ezen törvényhozás tanácskozásainak sorozatain át nem lesz egyhamar oly komoly, oly válságos percz, mint a mai.

Teljesen egyetértek Simonyi Ernő t. képviselő urral, teljesen egyetértek az ő e tekintetben mondott szavaival; válságos lehet jobbra vagy balra, kinek-kinek egyéni felfogása szerint azon szavazat, melyet adni fog.

Én azt hiszem, ha ezen az uton megindu-

Digitized by Google

lunk: megindultunk a gyökeres haladás, gyökeres javulás utján; és azért nem fogadhatom el azt, mit Mocsáry Lajos t. képviselő társam mond, midőn tegnapi beszédében azt állitja, hogy ez a politika, melyet a pénzügyminister kifejtett: azt jelentené, hogy ma 8 millió adóemelés szükséges, a jövő 1877-re és 1878-ra stb. ismét 8 millióval fog emeltetni az adó. Én ezt nem mondtam soha. Én azt mondtam, hogy ha takarékosság utján haladunk s az áldozatkészségnek s erőfeszitésnek ezen mértékét elfogadjuk: meg vagyok győződve, hogy állapotaink javulása okvetlenül be fog következni. Előbb voltam szerencsés kimutatni, hogy ezen deficit, ha több lesz is mint 10 millió, mit e dolog természete szerint megengedem, hogy lehetséges: már nem aggaszt többé, lévén e mellett fedezve e deficittel oly kiadások is, melyeket jogosultan addig, mig az egyensuly tökéletesen helyre nem áll: az első években kölcsönnel fedezhetünk; azt szándékozom tenni 1877 és 1878-ra. Azt, a mit évenkint az adósságból amortisalunk, a mit tényleg beruházunk, azt jogositva tartom, hogy ezen nemzedék kölcsönből fedezze, miután előttünk áll az a kép, ha komolyan vizsgáljuk, hogy egy pár év mulva majd a rendes kerékvágásba bele jövünk. Ha 15 millió lenne is a deficit, rosz viszonyok közt: még akkor is azt hiszem, hogy egy pár esztendő alatt, az 1880-ik esztendő, mint azt a pénzügyi bizottságban jeleztem és ebbeni állitásomat ma is fentartom: meghozza a sulyegyen helyreállitását, ha a jó Isten Magyarországtól ezen nehéz időkben végleg el nem fordul. Mert én szándékozom a jövő költségvetésben még egy pár milliót megtakaritani, számitok a jövő költségvetésben a catasteri munkák előrehaladása folytán, másfél milliónyi eredményre; 1878-ban elesik a közösügyi költségvetés rendkivülijében szereplő harmadfél millió az uj ágyukért, ez öt és fél millió. 1879-ben be lesz fejezve a cataster: ez maga hoz egy pár millió jövedelmet, s a befejezés folytán megkiméltetünk egy pár millió kiadástól. Ez alatt meg fognak történni a reformok ugy a közigazgatás mint az adóügy, főleg a közvetett adók terén, azok is meg fogják hozni gyümölcseiket. Méltóztassék már most ezen tényezőket összeszámitani: nem jutunk-e oda, hogy évről-évre cselyebbek a háztartás hiányai, melyeket a legközelebbi években az évi kölcsön törlesztés és beruházás erejéig kölcsönnel szándékozom fedezni, a mig 3—4 év alatt normalis körülmények között háztartásunkból hiányaink ezen neme is eltünik és háztartásunk és pénzügyeink égető sebe szerencsésen begyógyul.

Igy áll előttem a jövőnek képe s azért azt hiszem t. ház, hogy azon szavazat, melyet a t. ház az átalános tárgyalás befejezésével most nemsokára ez irányban adni fog: véghetetlen fontos és elhatározó eldöntést fog tartalmazni. Én t. ház, nyugodt öntudattal vagyok az iránt, hogy nem kértem senkitől e szavazatot, nem kérem ma sem senkitől. Nem az én kedvemért, sem e ministerium kedvéért ne méltóztassanak e költségvetést elfogadni s az adókat megszavazni; de kérem azokat, kik kegyesek lesznek ez irányban igy gondolkozni és szavazni, azzal az öntudattal határozzanak, hogy Magyarország pénzügyi rendezkedésének lehetősége és jövője felett döntenek szavazatuk által. Mert csak ha teljes meggyőződésből, csak ha azzal az öntudattal teszik, hogy ennek az országnak megfeszitett erőkkel, de a maga becsületéből és a maga erejéből, a javaslatba hozott egyszerü bár, dé azért nem kevésbé jó eszközökkel kell kimenekülnie a hinárból, — csak ha ezzel az öntudattal és meggyőződéssel szavazzák meg a költségvetést és az adókat: csak akkor lesz határozatuknak az életben hatása. Mert csak ha minden jó hazafi ebben a felfogásban él, hogy vállvetve. filléreinek összerakásával, ha kell, takarékoskodva még a saját tüzhelye körül is, rója le fokozott áldozatkészséggel az ország iránti kötelezettségét: csak akkor hozza meg ezen politika gyümölcsét; de akkor meghozza azt, akárki álljon itt e helyen, akár én, akár más. Ha ez nincs meg, ha csak papiron adatik meg az adó, ha ezen öntudat nem rezgi át az országot e válságos perczben: akárki üljön itt e helyen, nem fog boldogulni, nem fog sikerülni neki semmi. Ez az én meggyőződésem, ezzel az öntudattal nézek ezen szavazás elé, midőn a t. háznak ismételve ajánlom költségvetésem elfogadását. (*Éténk tetszés és éljenzés a középen.*)

Elnök: Zichy Nándor gróf személyes kérdésben kér szót.

Zichy Nándor gróf: T. ház! Személyes kérdésben veszem igénybe figyelmöket. Erre annálinkább érzem magamat jogositva, mivel ha nem tenném: hamis adatokkal való hitegetés vádja alatt állnék. — Ha azon adat, melyet idéztem, nem helyes: akkor az adatok, a miket a képviselő urak a zárszámadások iránt birnak, nem helyesek.

Az 1868-diki zárszámadásban az egyenes adóknak összege tekintettel nem lévén az 1867-diki előirányzatra és természetesen hozzá nem adatván azon 15 millió, mely hátralékban maradt; azon számban van feltüntetve, melyet én állitottam, tudniillik 8.261,000 frtban. (*Nagy zaj és mozgás a középen.*)

Másodszor a mit a katasterre nézve mondottam, az iránt fentartom a költségvetés erre vonatkozó tételével helyreigazitani félre magyarázott kiejtésemet.

A pénzügyminister ur sokkal jobban tudja, miszerint a katasteri törvényt legalább annyira ismerem, hogy azt ugy nem foghattam fel,

Digitized by Google

a mint azt általam felfogottnak méltóztatik szinleni.

Harmadszor, mi soha sem állitottuk azt, hogy adóemelést átalán nem tartunk lehetségesnek és szükségesnek, de a jelen helyzetben, a jelen .... (*Hosszas zaj és felkiáltások a középen: Ez nem személyes kérdés, ez már polemia!*)

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, ez már vitatkozás és sem félremagyarázott szavainak helyreigazitása, sem személyes kérdés (*Ugy van! a középen.*) Méltoztassék magát szorosan a ház szabályokhoz tartani. (*Helyeslés a középen.*)

Zichy Nándor gr: Az én beszédem állitása az volt, melyet jelenleg constatáltam és ez állitásom a pénzügyminister által félremagyarázatott. (*Ugy van! a jobboldalon,*)

Negyedszer és ennek kiváló fontosságot tulajdonitok, — méltóztassék határozottan felismerni azon álláspontunkat, hogy mi jelenleg a napirenden lévő kérdéshez szólunk, mely a pénzügyi bizottság jelentése; itt tehát mi sem a költségvetés tárgyáról, sem pedig megszavazásáról határozottan nem nyilatkoztunk; de a pénzügyi bizottság jelentését a tárgyalás alapjául el nem fogadjuk. (*Élénk derültség a középen.*)

Elnök: T. ház! Szólásra senki sem lévén már feljegyezve, az általános vitatkozást ezennel bezártnak jelentem ki. Szólásra jogosultsággal birnak a bizottság előadója és a különvélemény beterjesztője.

Ordódy Pál előadó: T. ház! (*Zajos felkiáltások: Eláll! Eláll!*) Ha méltoztatnak parancsolni — elállok, (*Éljenzés!*)

Elnök: Minthogy a bizottság előadója nem kiván nyilatkozni; a szólás joga a különvélemény beterjesztőjét illeti.

Helfy Ignácz: T. ház! (*Felkiáltások Eláll! Eláll!*)

Elnök: T. ház! Nem lehet kiváni, hogy a különvélemény előadója elé ne adhassa nézeteit s a t. ház kötelessége őt meghallgatni. (*Helyeslés a baloldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!*)

Helfy Ignácz: T. ház! Ha egy idegen ember, a ki Magyarország viszonyait — (*Nagy zaj!*) mondom Magyarország viszonyait — részletesen nem ismeri, véletlenül jelen lett volna az imént felszólalt igen t. pénzügyminister ur beszédének végszavainál: okvetetlenül azt kellendett hinnie, Magyarország egy nagy háboru előestéjén, egy roppant nagy calamitás előtt áll, hol rendkivüli megfeszitéseket kell tenni, akként festette a most adandó szavazatnak rendkivüli fontosságát, hogy attól Magyarország jövője, Magyarország létele függ, értvén természetesen az adóemelést. Meglepő valóban és szomoru egyszersmind, a legmélyebb béke idején ily beszédeket hallani; ez magában szomoruan jellemzi a mi helyzetünket.

Elhiszem, elismerem, magam is azt, hogy rendkivül fontos lesz azon szavazás, melyet a t. többség adni fog; de nem azért, mintha Magyarország e perczben csakugyan oly helyzetben volna; de fontos azért: mert ezáltal a többség oly politikát sanctionálna, mely Magyarország jövője fölött végleg döntene. Senkisem fogja tőlem várni azt, hogy e perczben reflektáljak azon részletekre, melyeket a t. pénzügyminister ur harmadfél órai beszédében elmondott; lehetetlen azonban, hogy nehány szóval már most is ne reflectáljak némely dolgokra, miket a különvéleményre, vagyis annak benyujtóira nézve mondott.

A t. pénzügyminister ur elősorolván azon fontosabb rovatokat, melyekben megtakaritásokat hozunk javaslatba, azt mondá, hogy elég ezeket felolvasni, hogy a t. ház belássa, hogy ezekben komolyság nincs; mert nem lehet komolyan állitani, hogy a rendelkezési alap ne szavaztassék meg. Óhajtanám tudni: miért nem? Én azt hiszem, hogy a t. pénzügyminister ur komoly embernek tartja a mi igen t. elnökünket, a ki pedig évekkel ezelőtt benyujtván egy különvéleményt, szintén javaslatba hozta a rendelkezési alap törlését, mely szerinte az alkotmányos fogalmakkal nem egyezik meg, minthogy nem adatik róla nyilvános számadás. Tehát épen csak mi nekünk nem volna ez komoly dolog? A közbiztonsági alapot akarjuk törülni: ez sem komoly dolog? De már bocsánatot kérek, komoly dolog-e az, hogy a kormány részére oly összeg kéretik, mely egy egy árva betüvel sincs motiválva? (*Helyeslés a szélső bal felül.*) Megbotránkozik rajta a t. pénzügyminister ur, hogy a lótenyésztésre szánt veszteséget, oly rögtön akarjuk megszüntetni. Engedelmet kérek, méltóztassék megnézni a jelenlegi ministerelnök ur igazi programmbeszédét, február 3-iki beszédét, a melyben keserü szemrehányásokat tett az előbbi kormánynak azért, hogy mint a kártyás, ugy s azért tartja fenn a régi üzleteket, hogy a már elvesztett pénzét visszanyerje, ha bár ujabb veszteségek koczkáztatásával. Vajon csak a mi beszédünk nem komoly-e? azért: mert ugyanazon érveket hangoztatjuk? Felhozta a pénzügyminister ur, — és valóban népszerüség vadászati szempontból igen alkalmas eszköz az, — hogy mi a közgazdászati, ipar és culturalis czéloknál akarunk törléseket eszközölni. Igen, mi törléseket akarunk tenni itt is; mert oly mérvben, mint minőben javaslatba vannak hozva: semmit sem érnek, 35,000 frton akarni emelni Magyarország iparát: hiszen ez valóságos guny; törölni kivánjuk; mert tényleg tudjuk, hogy nem az ipar emelésére, hanem néhány kedvencz egyénnek kegy adománynyal ellátására szolgál; ezert hoztuk javaslatba a törlést. (*Helyeslés a szélső balon.*)

Digitized by Google

Csak nem nevetségesnek tartja a pénzügyminister ur, hogy mi a fegyintézeteket hoztuk fel, és azt mondjuk: iparkodjék a kormány oda működni, hogy minden fegyencz legalább 40 krajczárt keressen naponként.

Én t. ház ebben nem látok valami rendkivülit; mert arra semmi rendkivüli erőfeszités nem kell, hogy valaki naponként 40 krt keressen.

Áttérve az egyes tárczákra a minister ur azt mondja, hogy mi csak ugy könnyedén bánunk el a dologgal, az egyik tárczánál azt mondjuk például, itt meg lehet szüntetni, meg lehet felezni, vagy tizedelni a hivatalnokokat a nélkül, hogy csak egy szóval is indokoltuk volna. Engedelmet kérek, én azt hiszem, hogy az indokolás nem minket illet; minister urakat illeti az a kötelesség, hogy indokolják: miért kell nekik ennyi személyzet? Hiszen a ministerelnök ur csak a napokban dicsekedett azzal, hogy tetemesen leszállittatott a hivatalnoki személyzet. Ha pár évvel ez előtt a jelen ministerium tanácsolta volna az előbbinek, hogy ennyi meg ennyivel szállitsa le a személyzetet: azt a feleletet kapta volna, hogy lehetetlen; mert ha lehetségesnek tartja: megteszi vala és a tény maga bizonyitotta, hogy lehet administrálni sokkal kevesebb létszámmal is. És mi már most erre azt mondjuk, hogy még kevesebb személyzettel is be lehet érni. Ha a kormány ezt nem hiszi, ha meg akar győződni róla: adjon helyet nekünk, hogy meg mutassuk.

De egy igen sulyos vádat emelt ellenünk az igen t. minister ur, a mely ha igaz lenne: valóban igen kedvezőtlen szinben tüntetne fel engem és Simonyi Ernő t. barátomat, nemcsak a ház, hanem az egész ország előtt. Azt mondta, hogy mi, a kik részt vettünk a pénzügyi bizottság tárgyalásaiban, ott ültünk és semmi megjegyzést nem tettünk; miért nem állottunk elő ott, — kérdi — ezen inditvánnyal? miért nem mondottuk el, itt ennyit ott annyit lehet megtakaritani? és ő az inditványt elfogadta, vagy bebizonyitotta volna annak lehetetlenségét. Erre nézve kettőt kell megjegyeznem.

Először a t. pénzügyminister ur csak a maga tárczája tárgyalásánál volt jelen, mely pedig a pénzügyi bizottság tárgyalásainak vége felé került szönyegre. Ha jelen lett volna valamenyi tárcza tárgyalásánál: hallhatta volna, hogy mi az első tárczánál, különösen a központi igazgatás minden rovatánál megtettük inditványainkat. Kimutattuk: mily rendkivüli nagy arányban vannak még jelenleg is a költségek a központi igazgatásnál, és mikor három-négy tárczán keresztül mentünk a nélkül, hogy bármit hajtottak volna szavunkra: kijelentettük, hogy fentartjuk magunknak a különvélemény jogát; de tovább nem raboljuk a bizottság idejét. Tehát a pénzügyminister ur előadása ellenkezik a valóval, midőn azt mondja, hogy nem tettük meg inditványainkat.

A mi pedig különösen a pénzügyi tárczát illeti: engedje meg a t. ház, hogy egy körülményt emlitsek fel, melyről a pénzügyminister ur megfeledkezett. A többi ministerek, kik a pénzügyi bizottságban megjelentek, midőn tárczáikat tárgyalták: utólagosan ellenezték inditványainkat. A pénzügyminister ur be sem várta, hogy inditványokat tegyünk; hanem azon perczben, melyben a pénzügyi bizottság termébe lépett, leülvén és kezébe vevén a maga tárczáját, azt jelentette ki a pénzügyi bizottság előtt, hogy ő keresztül menvén a maga tárczáján, minden rovatnál elment a takarékosság legszélső határáig, és kijelenté, hogy egy garas levonásába sem egyezhetnék be, ugy hogy Simonyi t. barátom rögtön azt mondá, hogy akkor mi hazamehetünk, és ekkép itt dolgunk sem lehet: ha a pénzügyminister előre kijelenti, hogy nem fog a levonásba beléegyezni. És csakugyan igy történt.

Mi előre tudván, hogy a pénzügyminister ur nem fog beléegyezni ujabb levonásokba, és oly rendkivül nagy minoritásban lévén a pénzügyi bizottságban, hogy sohasem számithattunk inditványaink érvényre juttatására: természetes, hogy az ő tárczájánál nem hoztunk fel inditványt.

Azt mondja a t. pénzügyminister ur, hogy midőn mi az adóhivatalok kevesbitését hozzuk inditványba tájékozás nélkül: miért nem kérdeztük tőle, hogy lehet-e megszüntetni az adóhivatalokat vagy nem? Ez tréfának jó; de komolyan nem lehet állitani. Előre tudtuk a választ: mert hiszen ő legilletéktelenebb biró előttünk e téren.

A t. pénzügyminister ur, miután ezen felfedezéseket tette, azt mondja, hogy nem is tartja szükségesnek tovább terjeszkedni; mert ez is elegendő arra, hogy meggyőződjék arról, hogy mi nem tudjuk: mi a komoly munka. Hogy mi a komoly munka? az nagyon relativ dolog. Az én felfogásom szerint a komoly munka az üdvös munka: azon munka, mely üdvös eredményeket szül, és én azt hiszem, hogy e tekintetben inkább lehet azon kételkedni, vajon a pénzügyminister ur tudja-e? mi a komoly munka?

Egyet mégis elismert a t. pénzügyminister ur, és ezért köszönetet mondok neki. Elismeri, hogy egy eszmét mégis birtam felhozni a pénzügyi bizottságban, és ezen eszme, melyet ő nagyon nevetségesnek tart: az, hogy az adóhivatalok egyesittessenek a postahivatalokkal. Nincs helye itt az eszme helyes vagy helytelen voltát fejtegetni. Én helyesnek tartom, helyesebbnek most, mint a multkor, mikor felemlitettem. Annak idejében bátor leszek az eszmét indokolni. Hanem véghetetlenül sajnálom, hogy én nem

Digitized by Google

lehetek oly udvarias, miszerint a pénzügyminister urnak viszonozhassam azt. Én kénytelen vagyok constatálni, hogy sem exposéjában, sem budgetjében egyetlen egy eszmét sem találtam.

Nagyon sokra tehetnék még észrevételt a pénzügyminister ur beszédében, különösen arra nézve, a mit a fedezeti részről mondott azon tekintetben, hogy költségvetése fedezeti részének reális alapja van; de ez inkább az egyes tételekre vonatkozik, mint a bányászat és erdészet: ezekre czélszerübb és jobb alkalom lesz majd a részletes tárgyalásnál megjegyzéseimet előadni.

Áttérek most arra, a mi végett tulajdonképen a házszabályok által adott jogommal iparkodni fogok élni, de nem visszaélni. Nehány rövid megjegyzést akarok csak tenni azokra, a miket a ház különböző oldaláról különböző szónokok elmondottak, főképen pedig foglalkozni akarok azon három főkérdéssel, mely mindegyik szónok főtárgyát képezte, t. i. a vám, a bank és a közösügyi költségek kérdésével; hanem előbb — mondom — néhány rövid megjegyzést kivánok tenni némely szónok előadására.

Mielőtt, t. ház! a szónokok sorára áttérnék, kedves kötelességet vélek teljesiteni, — a minek szerintem illetékesebb helyről kellett volna történnie, ha mindenekelőtt őszinte, hazafiui örömmel üdvözlöm azon ifju szónokokat, kik ez alkalommal a ház minden oldalán, minden párt kebelében fölmerültek, kik ezuttal léptek először a parlamentalis pályára, s kikben szép reményekre jogositó tehetségekkel találkoztunk; adja isten, hogy siker kövesse müködésöket, hogy ha majd ha azon kort elérik, mint mi: nagyobb örömmel tekinthessenek müködésökre, mint mi és jobban legyenek megelégedve müködésökkel, mint mi.

Attérve a tárgyra, nem fog ártani fölfrissiteni a t. ház emlékezetében nehány főbb mozzanatot. Azon perczben, midőn a vitának meg kellett volna indulnia, fölszólalt a tuloldalról egy t. képviselő ur: fölkérve a pénzügyminister urat, hogy az év három-negyedéről készitett pénztári kimutatást a képviselőkkel megismertesse, mert ez mulhatatlanul szükséges a budget megismerésére. Ez volt november 4-én. A pénzügyminister ur kijelentette, hogy a rákövetkező nap közzé fogja tétetni a hivatalos lapban. Emlékszem rá, midőn e kérdés fölmerült, a pénzügyi bizottságban megigérte a tagoknak, hogy három-négy nap mulva azon helyzetben lesz, hogy megismertesse a képviselőkkel ezen adatotokat. Utóbb mégis a minister ur czélszerübbnek tartotta egy nappal a budgetvita megkezdése után terjeszteni elő, a mit nem is csodáltam: mert mikor kezembe kaptam, — bármint magyarázza is azt a pénzügyminister ur, — azt láttam, hogy 42 millió deficit mutatkozik a pénzügyi kezelésben.

Azt mondá a vita megkezdése előtt a pénzügyminister ur, hogy neki semmi megjegyezni valója nincs, exposéját előadta és a mi mondani valója volt: ahhoz sem hozzáadni, sem abból elvenni valója nincs. Pedig a dolog nem ugy áll. Levonni valója nincs; hanem hozzáadni valója igenis van és pedig nagyon jól tudjuk, hogy van. A mikor a pénzügyminister ur a költségvetést beterjesztette, tehát exposéja napján: ő 3 és fél millióra számitotta a közösügyi költségeket: mert csak az Uchatius-ágyukat tarthatta szem előtt; holott időközben a delegatiók 1 millióval többet szavaztak meg; és ő még akkor nem tette meg azon nagy financziális felfedezést, a mire rámutatnom kell, t. i. azt, hogy nem ezüstben kell fizetni a külföldi adósságot, hanem aranyban, következőleg az agio 2 és fél százalékról 12 százalékra megy, mi körülbelül 12 millió frt.

T. ház! rendkivül fontos ezen kérdés, ezt nem lehet egy pár szóval elintézni. Ez nem lett megérintve az átalános vita alatt; de reménylem, hogy akkor, a mikor erre rátérünk: a t. ház feleletre fogja vonni a pénzügyminister urat. Én absolute nem látom eldöntve, hogy Magyarországnak 2 és fél százalék helyett 12 százalékot kelljen fizetni akkor: a mikor a törvény világosan ezüst frtnyi kölcsönről szól. Azt mondja a minister ur, hogy a szerződések ugy vannak megkötve.

Először bocsánatot kérek, a minister csak oly szerződést köthet: a milyent a törvény megenged. Ha a törvény ezüstről szól: a minister csak ezüstről köthet szerződést és nem másról.

A mi magát a tényt illeti, hogy akép szerződött: kétségbe kell vonnom; mert ha méltóztatnak megnézni a titre-ket, azt fogják látni, hogy ott az áll: 3 millió font sterling, vagyis 30 millió ezüst frt. Ugy szintén a szelvényekre is rá van irva, hogy a ki ezt birja: annak igénye van 2 font 10 sillingre, vagy 25 ezüst frtra. Sőt előbb van az ezüst frt és azután jön a font: tehát világos, hogy aként állapittatott meg a szerződés, hogy akár sterlingben számitsuk is, akár frtokban, ezüstről van szó. Tény az, hogy aként állapittatott meg, hogy egy font sterlingnek megfeleljen 10 osztrák ezüst frt, mondom erre vissza kell majd térni a részleteknél és én a magam részéről előre kijelentem, hogy a számlát liquidáltnak nem tekinthetem és feleletre vonom a pénzügyminister urat.

Óhajtottam volna; megvallom t. ház! rövid resumeját, történetét szőni az egész vitának, a mely szerintem igen czélszerü lett volna, mert hiába mondja Szilády Áron képviselő ur, hogy az egész vita tulajdonképen semmit sem ér, és felénk fordulva kérdi, mondjuk meg neki: micsoda kézzel fogható eredménye van az egész hosszú vitának? a mi azonban megnem gátolja a t. kép-

Digitized by Google

viselő urat abban hogy a mithologiából is ne tartson nekünk előadást. De áttérve a kérdésre; a vitának igenis van eredménye; mert méltóztatnak tudni, közmondássá vált már, hogy a szavazatokat nem csak számitják, de mérlegelik is. És miként mérlegelik? A beszédek tartalma szerint mérlegelik.

És hogyha én végig mehetnék a t. szónokok során és kimutatnám egyenként, hogy ki pártolta a kormányt igazán, föltétlenül, és ki pártolta a kormányt oly módon, hogy azt valoságos pyrhusi diadalnak kellene mondanom, akkor Szilády Aron t. képviselő ur nem tudom, vajon nagyon örülne-e azon, hogy hozzánk e kérdést intézte.

Első volt a kormány támogatók sorában Zsedényi Ede t. képviselő társunk, a kit már azért is fel kell emlitenem, habár a többiek közül csak néhányat fogok emliteni: mert nem csak multjánál, nemcsak gyakorlatánál, hanem azon körülménynél fogva is rendkivüli nyomatékkal bir, mert ő most a pénzügyi bizottság elnöke. És miként pártolta az igen t. képviselő ur a kormányt? Akként, hogy csaknem mind azon érveket megerősitette, a melyeket mi, — én és Simonyi Ernö t. barátom — a különvéleményben hangsulyozunk; hanem fájdalom a t. képviselő ur fatuma mindig az: szónokolni a dolog ellen és szavazni mellette.

A t. képviselő ur világosan kimondotta, a mit mi mondunk, hogy a megtakaritásokban a kormány nem ment el azon határig, a meddig kellet volna.

A bevételi rovatra a t. képviselő ur és a pénzügyi bizottság elnöke ugyanazt mondta, a mit mi, hogy azt ő reális alapon levőnek nem tekintheti.

Ezen támogatásra tehát a kormány büszke nem lehet; mert mondom, az inkább minket támogat, mintsem a kormányt.

Ismétlem, miután egyenkint nem mehetek a számokon keresztül időrövidsége miatt: csak a főeredményt fogom előadni és tanulmányozni. A főeredmény az, hogy feltétlenül tulajdonképen az első két napon csak Hosztinszky és Hegedüs Sándor t. képviselő urak támogatták a kormányt. Az utóbbi napokban hozzájok csatlakozott Móricz Pál képviselő ur, ki jóformán egyebet nem is mondott, mint azt, hogy támogatja a kormányt; és ehez járult tegnap Várady Gábor t. képviselő ur. Támogatta igenis, két más igen t. tagja a háznak, Péchy Manó gr. és Somsich Pál képviselő ur.

A t. gr. ur igaz, nem egészen föltétlenül pártolta: mert ő igen érdekes dolgokat jelzett imitt-amott, különösen kiemelvén, hogy a jövedelmi pótadó kiszámitásánál a pénzügyminister ur nem volt nagyon őszinte, hogy t. i. a mit ő negyedfél % emelésnek akar feltüntetni, az tényleg 9¾ csaknem 10%.

A t. képviselő ur azonban, általában — mondom, — mégis támogatván a kormányt, felénk fordulva ezt mondá: mi, kik nem akarjuk az adófelemelést, vessünk egy pillantást más országokra, és idézte például Angliát, a 48-as évekből, hogy ott nagy erőfeszitéssel, adó emeléssel segitettek abajon. De elfelejtette a t. képviselő ur, hogy ott, ha adót emelnek is: az az egyes polgároknak terhesen eshetik; de az ország nem érzi meg nagyon, mert a pénz Angliában marad.

Nem hagyhatom megjegyzés nélkül azon nevezetes beszédet sem, melyet Somsich képviselő társam mondott el, de mielőtt ezt tenném, két kis episodra reflectálok. Az egyik egy jeles szónoklat volt, mely a t. jobboldali ellenzék padjairól mondatott el. És én minden habozás nélkül megvallom, hogy nekem azon beszéd igen jól esett. Ugy alakilag, mint tartalmilag szép volt, s annál jobban esett nekem, mert egy nem magyar ajku képviselő által mondatott el. Ezt azért mondom mert tudom, hogy ez nem népszerü dolog, és ismét azzal fognak vádolni benünket, hogy czimborálunk a nemzetiségekkel; de az igazat mindig ki kell mondani. Bausznern t. képviselő társam azon jeles beszédében, melyet elmondott: távolról sem szolgáltatott alkalmat azon erős megtámadásokra, melyekkel rá mentek; ellenkezőleg, hogy ha lett volna méltányossági érzet a kormányban, többet mondok, ha a kormány és a kormánypárt igazi helyes tapintatot akart volna követni: nem megtámadni; de megdicsérni kellett volna azon képviselőt. Én csak örvendeni tudok, midőn egy nem magyar ajku képviselő, kiről a multból tudjuk, hogy megtámadott bennünket, oly ünnepélyesen kijelenti, hogy a magyar állam fentartását szivéből óhajtja. Mikor egy nemzetiségi képviselő ilyen kijelentést tesz: nem hiszem, hogy az ország érdekében álljon azt bizonyitani, hogy ez nem igaz, hogy a magyar államnak a parlamentben vannak ellenségei. Sőt ellenkezőleg, én azt mondom és azt hiszem, hogy a t. képviselő ur épen ez által választóinak tolmácsolta érzületét, nem pedig azok által, miket a multban mondott. *(Helyeslés a bal és a jabboldalon.)* Ez az egyik.

A másik, mire röviden rá mutatok, egy kellemetlen episod. Nem fogok a tárgyra visszatérni, magam sem leltem gyönyörüségemet benne. Hanem először egy megjegyzésem van azon magyarázatra, mely szerint kérdésessé tették: mennyiben parlamentalis ez; sőt kérdésessé tették egy oldalról azt is: vajon az elnök ur nem teljesitette volna-e jobban kötelességét; ha a szólót rendre utasitotta volna.

Elnök: Nem hallottam. *(Egy hang: a sajtó tette.)*

Helfy Ignácz: Nagyon erős, mondhatni kegyetlen kifejés volt az, melylyel Német Albert élt; nem is vettem zokon a t. miniszterelnök ur-

Digitized by Google

tól, hogy azt élesen visszautasitotta; de parlamentális volt, a mennyiben utóvégre az egy egyéni ugyan, de politikai véleménynek nyilvánitása volt. És én azt hiszem, hogy az elnök ur csak alkotmányos érzületének hódolt, midőn nem élt azon nagy hatalmával, melyet neki a házszabályok adnak; épen mert nagy hatalom, annál óvatosabban kell vele élni. A másik, a mit megjegyezni akarok: az egy őszinte figyelmeztetés az igen t. ministerelnök ur részére. Sajnálom, hogy nincs itten; mert bizonyos dolgokat jobb az embernek szemébe mondani. Legyen ő őszinte és igazságos önmaga irányában. Egy ember, a ki olyan gyökeres változáson ment keresztül, mint ő, a ki a politika terén oly óriási saltó mortalét csinált mint ő . . . .

Elnök: Engedje meg a t. képviselő ur, de az mégsem tartozik a tárgyhoz, *(Igaz! Derültség a középen.)* ez azon incidensre vonatkozik, melyet emlitett; de egyáltalán nem a dolog érdemére; méltóztassék tehát csak a tanácskozás alatt levő tárgyra szoritkozni.

Helfy Ignácz: Én, t. ház! nem veszem ugy, mint intést, hanem inkább csak mint kérést a t. elnök ur részéről és én ebből csak egy következtetést várhatok, mely a jövőben hasznos lesz bizonyos eszmék tisztázása végett: mert lehet, hogy lesznek ilyen jelenetek még a jövőben is.

A ministerelnök urnak sokkal élesebb esze van, semhogy ne lett volna magával tisztában az iránt, hogy a midőn oly gyökeres változáson megy át: ezen oldalról sok támadásnak lesz kitéve. Különösen akkor, mikor azt látjuk, hogy a ministerelnök ur ily nagy változások után ugyanazon kormányösvényen halad és ugyanazon politikát követi, melyet követett azon kormány, melyet ő annyira ostromolt. Én megvallom, nem osztozom nézetében; de nem szabad rosz néven venni: ha valaki más indokokban, az ambitióban keresi a rugót. Én nem osztozom ezen nézetben. Én a legjobbat teszem fel e tekintetben a ministerelnök urról; de azt hiszem, hogy nincs joga rosz néven venni . . . .

Elnök: T. ház! Méltóztassék nekem is pár szót megengedni a házszabályok értelmében. Én kijelentettem, hogy épen azon jognak nagyságánál fogva, melylyel engemet, mint elnököt a házszabályok felruháznak: nagy óvatossággal és ritkán kivánok e joggal élni; de megmondottam, hogy ha ezen joggal élni kénytelen leszek: kivánni és követelni fogom, hogy a házszabályok, melyek e jog gyakorlatáról szólnak, teljes mérvben foganatosittassanak.

Én azon nézetben vagyok, hogy azon általános visszatetszés, mely a minapi incidenst, különösen pedig a t. képviselő ur felszólitását követte: tanuságul fog szolgálni arra, hogy jövőre hasonló jelenetek ne ismétlődjenek. *(Helyeslés a középen.)*

Hasonló esetek bekövetkezhetése emlitetvén azonban fel, kijelentem, hogy jövő alkalommal oly dolgok ismétlését meg fogom akadályozni, melyek a tanácskozás tárgyához nem tartoznak. A költségvetés általános tárgyalásánál eddig szokásban volt, hogy a szónokok mindent elmondtak, a mit felhozni a házban jónak láttak. Most oly tárgyalások fognak következni, melyek bizonyos speciális tárgyakra, egyes concret kérdésekre vonatkoznak. Ezekre nézve előre kijelentem, hogyha hasonló eltérések fognak történni: kénytelen leszek azon joggal élni, melyet a házszabályok reám ruháznak. *(Mozgás a szélső balon. Simonyi Ernő és Németh Albert közbe szólnak: Micsoda szabály? Zaj a baloldalon.)*

Bocsánatot kérek, az elnöknek joga van megkivánni, hogy előadását meghallgassák *(Felkiáltások bal felől: Hol van az a szabály!)* A házszabályok igy szóllanak: „Az elnöknek joga van a szólót beszédében megszakitani, vagy a tárgytól való eltérés eseteiben az elnök figyelmezteti a szólót, ki ha kétszeri figyelmeztetés után ugyanazon beszéd folyamában ismétli a fennebbi hibát: az elnök elvonja tőle a szót.

„Ha szóló a közerkölcsiséget és illemet sértő, vagy a ház tekintélyével össze nem férő kifejezést használ: az elnök őt rendre utasitja; ha ugyanazon beszéd folyamában a fenebbi hibát ismétli: az elnök megvonja tőle a szót; sőt a körülményekhez képest és ha a szónok mentségét — melyhez minden ily esetben joga van — elegendőnek nem találja: a ház az elnök kérdésére jegyzőkönyvi megrovást is határozhat.“

Az elnök által tett figyelmeztetés, vagy rendreutasitás ellen felszólalni, azt visszautasitani, vagy vita-tárgyává tenni nem szabad. Ez azon nagy jog, melyre én hivatkozni bátorkodtam, és a melynek foganatba vételét és teljesitését annak idején követelni fogom Ha ezen jogommal visszaélnék, a mit nem fogok tenni: akkor nem fogom ellenezni, hogy a maga helyén és idején ez iránt inditvány tétessék; de ha én a ház által engedett jogomnál fogva a szólót kétszer figyelmeztettem az iránt, hogy a tárgytól eltért s ha figyelmeztetés daczára azt a hibát ismétli: elfogom vonni tőle a szót *(Helyeslés)*; valamint akkor is, ha a parlamenti illemmel, a közerkölcsiséggel, a ház tekintélyével ellenkező kifejezést használna. *(Élénk helyeslés.)* Ezt értem én azon jog alatt, melylyel igen óvatosan óhajtanék élni, és melylyel épen azért nem éltem a mult alkalommal: mert akkor tanusitani akartam, hogy a legnagyobb mérséklettel akarok e joggal élni. *(Helyeslés.)*

Most méltóztassék a t. szónok urnak előadását folytatni.

Helfy Ignácz: Tisztelettel fogom kérni a t. elnök urat, méltóztassék engem majd azon néhány perczért kárpotolni, melyet a félbensza-

Digitized by Google

kitás által vesztettem, hogy legalább annak egy részét adhassam elő, mit előadni akartam. *(Halljuk!)*

Egy rövid megjegyzést kell tennem arra, a mit a ministerelnök ur tegnap beszédének végszavában mondott; — fontosabb részére azonnal áttérek.

A t. minister elnök ur — nem tudom, hogy észrevette-e az egész ház a czélzást, — azzal fejezte be tegnap a felszólalását, hogy ő nem vonja kétségbe minden ellenzéki embernek azon jogát, hogy a költségvetést általánosságban meg ne szavazza; hanem — azt mondja — ezt csak ritkán kell tenni, mint bizonyitja a példa, hogy az ellenzék, melyhez ő tartozott a mult években: csak egyszer folyamodott ahhoz, tavaly; mindazáltal teljes joga van ahhoz nyulni; de ki a költségvetést általánosságban megtagadja: az nem is lehet egyéb, mint ellenzék.

Ez t. ház — a ki nem értette meg — annyit tesz, hogy a t. ministerelnök ur nem engedi meg Mocsáry Géza képviselő urnak, hogy ellenzék legyen. *(Ellenmondás a középen.)* Bocsánatot kérek, ha nem akarják megengedni, hogy a szóló értse, a mit más szóló mond: akkor valóban nem lehet tanácskozni. Közvetlenül Mocsáry után szólott a miniszterelnök ur is, hogy az volt a czélzás és értelem: ezt maga sem tagadná, ha itt volna.

Erre két megjegyzést kell tennem. Először. hogy a t. ministerelnök ur nem jár el egészen méltányosan; ő beismeri, hogy vannak esetek, midőn szabad költségvetést visszavetni, és midőn ő ezt tette, a tavalyi ellenfél azzal jutalmazta meg, hogy átölelte, és a fueiét megcsinálta; ő pedig ellenkezőleg azért, hogy valaki ezt teszi: azt kiküszöböli és reá mondja az excommunicatiót. *(Zaj a középen.)*

Hogy valaki egy pártban maradjon, vagy az ellenzékhez menjen át: a fölött az illetékes biró csak önmaga. Történik olykor, hogy egy párt is elhatározza, hogy valakit kiküszöböl; de azt, hogy egy kormányelnök ministerelnöki székéből valakit kiküszöböljön egy pártból: ezt legelőször hallottam tegnap. *(Úgy van! a baloldalon.)* S ez bennem azon gondolatot keltette, hogy a t. ministerelnök ur hihetőleg hallotta az absolutismus korszakából azon megjegyzést, melyet egy tábornok Bécsben mondott, a midőn a fölött tanácskoztak a forradalom elnyomatása után, hogy mikép lehessen jövőre a forradalmakat elkerülni. A tábornok azt mondotta, hogy ez igen egyszerü dolog: „Die Hauptsache ist den ersten Rebellen aufzuhängen!“ *(Élénk, hosszas derültség a középen.)*

T. ház: Átmegyek a t. ministerelnök ur tegnapi beszédének igen fontos részére, melyben a vámügyről szól.

A t. miniszterelnök ur ismételve kijelenté, hogy ő nem akara elébe vágni azon kérdésnek, hogy vajon az alkudozások végeredménye a közös vámterület fentartása lesz-e, s legyen-e? vagy a külön vámterület. És mit tett? Kifejtette a külön vámterületnek hosszadalmas oldalait; figyelmeztetett minket arra, hogy mennyire veszedelmes, hogyha mi illusiókat táplálunk a közönségben a külön vámterület lehető előnyei iránt.

Mindenek előtt megjegyzem, hogy ámbár én és elvbarátaim igen sokszor szólunk a vámügyről; sem én, sem barátaim, sem bárki más, a ki e dolog fölött komolyan gondolkozik: azt politikai kérdésnek nem veszi. Ez nemzetgazdasági kérdés, melynek jó vagy rosz eldöntésétől függ szerintünk Magyarország anyagi létele; de ismétlem nem politikai kérdés és ezért azt, a mi mondatik: ne méltóztassék tisztán ellenzéki szempontból mondottnak tekinteni. Azt mondá az igen t. ministerelnök ur, hogy az iparosokat illetőleg ne feledjük, hogy a kisiparost nem a védvám hiánya sujtja, hanem a nagy ipar versenye. Ez pedig meglesz akkor is: ha Magyarországon sikerül nagy ipart teremteni.

Először is engedelmet kérek, ez nem áll; a kisiparosra nézve nem szükséges az önálló ipar fenntartása; mert talál életmódot, keresetet a nagy iparnál, ebből megélhet; másodszor, mert a példa mutatja, hogy a nagy ipar a kis iparnak bizonyos ágait nemcsak nem sujtja, de ellenkezőleg ugy szólván alkalmat szolgál a fejlődésére.

Dé végre ha igy volna is, el lévén nyomva a kis ipar a magyar nagy ipar által, változnának nyerészkedők: de az ország összes lakossága nyerne; mert a pénz itt maradna, holott jelenleg a közös vámterület a kis iparost tönkre juttatja, de nem a magyar nagy iparos, hanem az osztrák nagy iparos javára. *(Igaz! ugy van! a szélső bal felől.)*

Egy uj elméletet állitott fel a ministerelnök ur azt mondván, hogy a mi pedig a hatást az ország összes lakosaira nézve illeti: ne méltóztassék elfeledni, hogy arra, hogy az ipar fejlődjék, nagy védvám kell, minden ember tizszer annyifélére fogyasztó, mint a mennyire termelő.

Igaz, hogy tizszer annyifélére consumens, de azért nem tizszer annyi értékre. Például egy hivatalnok, a kinek 800 frt jövedelme van; bizonyos hogy csak 800 frtig producens és producens csak egy félére, consumens pedig sok félére; de összesen mégis csak annyi félére, a mennyi a 800 frtból kitelik; hacsak tul nem akar menni a határon. Azt mondá a ministerelnök ur, hogy a mezei gazda, ha netalán drágábban. . . . . *(Közbeszólások: Két óra.)*

Elnök: Méltóztassék végig hallgatni a beszédet; szónoknak joga van két órán tul is szólani.

Helfy: Mondom, ha netalán drágábban adná is el a külön vámterület mellett terményeit, ne feledjük el a mit vennie kell, sokkal drágábban fizetné meg. Hiszen az jelenleg is ugy van. Hát

Digitized by Google

jelenleg nem fizetünk mindent drágábban, azzal a különbséggel, hogy most az osztrák ipar, az osztrák kereskedelem javára fizetjük? *(Nagy zaj, felkiáltások: Elálll.)* Valóban ilyenkor látja az ember a házszabályok megváltoztatásának hatását.

Én t. ház, szerénytelen ember nem vagyok, méltóztassék elhinni nem vagyok elbizakodva tehetségemre; de bátran mondhatom, hogy a mi mondandóm van, a meghallgatást megérdemli. *(Halljuk!)* és most oly helyzetbe vagyok szoritva, hogy vagy meg kell ölnöm saját eszméimet . . . . *(Derültség.)*

Elnök: T. ház! A szónoknak joga van kivánni, hogy beszédét még ma mondhassa el, miután azt holnapra elhalasztani felében nem szabad. A t. ház három negyed óra után megkezdett beszédét kegyes volt meghallgatni: most méltóztassék azt végig hallgatni. *(Mozgás, zaj, az elnök csenget.)*

Helfy Ignácz: Áttérek a második pontra, a mit minden szónok hangsulyozott — a bankkérdésre. Erre nézve ujat nem hallottam semmit, hanem ismételve hangsulyoztatott, hogy hiszen mit akartok? a kormány most is megigéri, határozottan kijelenti, hogy fog felállitani önálló bankot. Hogy milyen önálló bank lesz az: ezt már sejttette velünk a ministerelnök ur minapi kijelentéseiben. De nem érek rá ennek fejtegetésébe bocsátkozni, csak azt mondom: nem arról van szó, hogy lesz-e nemzeti bank; hanem a mikorról van szó, mert Magyarország nem ér rá tovább várni. Azt méltóztassék megmondani: mikor lesz meg a bank? Mintegy két év óta meggyőződéssé vált e házban, hogy az ország nem bir tovább előre menni anyagilag, ha a hitelviszonyai nem javittatnak. Annyira át volt hatva ettől a harmadévi kormány, hogy ideiglenesen a nemzeti bank kérdésének megoldása előtt kisegitőül egy escompte bank felállitását hozta javaslatba, a mely törvénynyé is vált. De fájdalom, semmisem lett belőle.

De alig egy éve, az előbbi kormány saját meggyőződéséből, hogy tovább nem lehet menni ily viszonyok közt: uj javaslatot hozott szőnyegre, hogy legalább a hazai pénzintézetek által iparkodjék a kormány valamit tenni, hogy segitve legyen valamikép a kis birtokoson. És most egy év után a t. kormány azzal éri be, hogy azt mondja, hogy majd annak idején, ha a körülmények megengedik, fog a bank felállittatni.

Engedje meg a t. ház, hogy e tekintetben egy okmányt hozzak a ház tudomására, a melyet velem közöltek. Egy kölcsön ez, melyet egy szegény asszony első helyen való bekeblezésre közel Pest városához igen jó első osztályu földre egy királyi közjegyző előtt kötött. Ezer forintot vett fel, megjegyzem, hogy 52 catastralis holdnyi első osztályu földre. Itt következik a számla. Ezer forint tőkének egy évi kamata, mely a kölcsön összegből azonnal levonatik 300 forint, a hitelezőre kivetett jövedelmi adó, melyet az adósok tartoznak fizetni 30 frt; a kölcsönnek kieszközléséért dij fizettetik 50 frt, a kötvény szerkesztése bélyeggel 8 frt 50 kr, betáblázási bélyeg és bélyegilleték 1 frt 30 kr, 6 darab telekjegyzőkönyvi kivonat 6 frt, azok hitelesitéséhez bélyeg 6 frt. A bekeblezett terhek törlését czélzó kérvény szerkesztése és bélyege 11 frt 30 kr; a betáblázási kérvény 5 frt, szóval összesen ezen szegény asszony kapott 571 frtot, a többi pedig ott maradt és az egész összeg be van keblezve első helyen. Ne méltóztassanak hinni, hogy ezen asszony oly könnyen egyezett bele ezen feltételekbe. Hozzá kell a költségekhez venni azon összeget is, a melyet négyszeri Pestre jövetelért fizetett, hogy csak olcsóbban kapjon pénzt és ha hozzáveszszük még ezen összeget: akkor bátran lehet mondani, hogy a kölcsönért több mint 50%-kot fizetett. S hiszi-e a kormány, hogy Magyarország várhat addig, mig jónak fogja látni a pénzügyminister ur egy bank felállitását. S aztán ne ámitsuk magunkat.

A pénzügyminister ur azt mondá, hogy nem lehet e kérdést egyelőre rendezni, mert a valutát akarja rendezni. Tudja a pénzügyminister ur, hogy ezt sem ő, sem mi nem veszszük komolyan; de nem akarjuk bevallani, hogy nincs meg benne a bátorság, mint nem volt meg az előbbi kormányban, a bankkérdést megoldani: mig az osztrák bank privilegiuma tart, habár az Magyarország részéről soha sem volt elismerve. S e bátorság hiánya az, a mit önöknek szemére lobbantok. Ezt tanusitják a bankkérdésben, ezt a vámkérdésben. S kérdem, ha ennyi bátortalanságot tanusitanak egyfelől oly kérdésben, melyben a törvény maga feljogosit az önrendelkezésre, és a másik kérdésben, melyre nézve tökéletesen szabad kezük van: mit fognak tenni, ha valóban kérdések jönnek elé? Hogyan lehetne bizalmam oly kormányban, mely még ily szabad kérdésekben sem mer bátran, tisztán a haza érdeke szerint eljárni.

Következik a harmadik kérdés, és itt engedelmet kérek a t. pénzügyminister urtól, daczára annak, hogy örömest láttam, hogy két három napi indispositiója után képes harmadfél óráig igen jó hangon beszélni, minek öszintén örvendek, mégis ily hosszu beszéd alatt sok aprólékos dologra felelt ugyen meg; de a legfontosabbra nem méltóztatott válaszolni. Most már a t. kormány sem tagadhatja, hogy ez a legfontossabb, mert nem hangoztatik egyedül ezen oldalról, melyre ráfogják, hogy csak a közjogi kérdéseket vitatja; hanem más oldalról is, még pedig önök által nem ignorálható oldalról. Somsich képviselő ur, kinek szava mindenesetre nyomatékos, kinek őszinte nyilatkozata valóban megörvendeztetett tegnapelőtt, meggyőzvén minket arról, hogy mennyire felettünk állanak azon kevés emberek, kik a 48-előtti generatióból jönnek, el annyira,

Digitized by Google

hogy az akkori conservativek mennyivel szabadelvüebbek a mai szabadelvüeknél; *(Derültség)* ő világosan hangsulyozta, hogy ámbátor, támogatja a kormányt, teszi ezt azon föltétel alatt, hogy elvárja tőle, sőt fölkéri, hogy odahasson, hogy a közösügyi kiadások apasztassanak. Ezt hangsulyozta sok más képviselő és erre a kormány egy szóval sem válaszolt. Alig volt e házban szónok, ki elő ne hozta volna egyuttal a közös ügyi kiadások emelését és az Uchatius-ágyuk történetét nem csak; hanem, ami igen jelentékeny dolog, felszólalt két volt delegátus is e dologban.

És e két delegatus mit mondott? az egyik egyenesen megerősitette azt, amit a pénzügyministernek első beszéde alkalmával mondottam, hogy ő t. i. nyomást gyakorolt a delegatióra és mint kényszeritette a delegatiót, hogy szavazza meg, és mit mondott Csernátony a másik delegatus? azt, hogy ő ottan nem akarta a költségeket megtagadni, mert nem akarhatta, hogy a delegatio buktassa meg a magyar ministert. Ez világosan azt jelenti, hogy ha a delegatio megnem szavazza, a mit a közös hadügyminister megszavazni kért: most a magyar pénzügyministernek vissza kellene vonulni és ezt ő nem akarta.

Igaz, hogy Csernátony képviselő ur ebből nem vonta le a consequentiát, azt t. i. hogy aztán itt segitett volna benünket megbuktatni a ministert. Tény, hogy ugyanezt elismerte a delegatio egyik nagyon jelentékeny tagja Várady Gábor képviselő ur is ki egyedül kelt melegen a jelen vita alatt védelmére a kormánynak. És mit mondott? Ő is érezte a bajt, ő is érezte ezen költségek improductivitását és immár elviselhetetlen voltát; de ott nem tehetett semmit; ott a törvény parancsol, nem lehet rajta segiteni: a rendszert kell tehát megváltóztatni.

Egy harmadik delegatusra is kell hivatkoznom, bár az nem szólalt fel itten, mert hiszen inkább szereti, ha olvassák beszédeit a „Pester Lloyd"-ban németül, hogy sem magyarul mondja el a magyar parlamentben, ott a volt delegatus ur világosan kimondotta, hogy ő erkölcsileg kényszeritve volt megszavazni a költségeket, mert az egyik oldalról a hadügyminister azt mondá: a hadsereg véd és harczképtelen; a másik oldalról a pénzügyminister azt mondá, hogy neki van erre pénze. Mit tehetett tehát egyebet, mint megszavazni? Mind erről a pénzügyminister jónak tartotta hallgatni; de itt fölemlitette mai beszédében futólag, hogy 1877-ben kevesbedni fognak a költségek: mert elfog esni az a 2 fél millió, amit most az Uchatius ágyukra fizetünk.

Engedelmet kérek, a pénzügyminister ur épen oly jól tudja mint én, hogy arra számitani nem lehet először azért, mert tapasztaltuk, hogy a közösügyi költség mindig nagyobb volt, mint kiszámittatott: tehát nem fogunk az Uchatius czimnél sem tőle megszabadulni; és van esze a hadügyministernek. Azt mondja ugyanis a költségvetéshez beterjesztett indokolásban, hogy nem kezeskedhetik, hogy nem fog-e tulmenni ezen összegen. Nos t. ház! én kezeskedem, hogy tul fog menni s erről igen bátran lehet kezeskedni.

T. ház! Bármennyire sajnálom, hogy beszédemet ugy, a mint átgondoltam, ez uttal el nem mondhatom; meglehet egyik-másik dologra akad alkalom máskor; most én a magam részéről csak annyit mondok álláspontom védelmére ez uttal, mint a különvélemény benyujtója, hogy hosszu évek során önök mindig szemünkre lobbantották azt, hogy a negatió terén állunk, nem teszünk semmit; mintha bizony az ellenzéknek lenne kötelessége, berukkolni egész halmaz törvényjavaslattal. Mi nem akartuk tovább tűrni, hogy önök minket a negatioval vádoljanak, és nem sajnáltuk a fáradságot én és Simonyi képviselő társam az országgyülés után akkor, a mikor a pénzügyi bizottságban folytatott szorgalmas, becsületes munka után többi társaink pihenésre adták magukat, mondom nem sajnáltuk a fáradságot és ezen nehány napi pihenési időt is felhasználtuk arra, hogy az egész budget-en keresztül menjünk; és ámbár szakközegek és másnemü adatok hiányában az egész budgetre ki nem terjeszkedhettünk: mégis gyüjtöttünk annyi anyagot, a melynek segitségével állithatjuk hogy annyit a mennyit, meg lehetne takaritani. Most már nem állunk a negatió terén, positiv adatokkal álltunk elő és erre azt mondja a t. pénzügyminister ur, hogy rosz tréfa.

A t. pénzügyminister ur egy szóval sem reflectált azon jövedelmi forrásokra, a melyeket mi e külön véleményben ajánltunk; pedig azok nem utópiák, nem olyanok, a melyek még messze volnának, a melyeket rögtön nè lehetne valósitani, csak kellő erély kell hozzá. Óhajtanám tudni, alkalmasint a pénzügyminister ur erre csak később fog válaszolni: hogy mi áll utjában a kormánynak, hogy a közös activákból rögtön pénzt csináljon; hiszen régen kellett volna már ezt tennie.

Mi ez alkalommal megtettük azt is, a mire önök már évek óta sürgettek. Ez sem vezet czélra Ám döntsön a többség; a felelőség az önöké. Mi a magunk részéről sokkal nyugodtabban, mint tette azt a trafalgári hős febr. 3-án, azon nyugodt lelkiismerettel és öntudattal ülünk le, hogy kötelességeinket teljesitettük.

Elnök: T. ház! Szavazásra kellene feltennem a kérdést; de miután a ház tagjai közül 24-en névszerinti szavazást kérnek, másrészről pedig 20 tag a szavazásnak holnapra való halasztását kéri; az idő már ugy is előre haladván, a tanácskozást bezárom, és szavazásra a

Digitized by Google

kérdést holnap fogom feltenni. Miután holnap Ő Felségének a királynénak legmagasabb névünnepe alkalmából isteni tisztelet tartatik 10 órakor, a melyre a t. képviselő urak közül többen megjelenni kívánnak: a holnapi ülés kezdetét 11 $^1/_2$ órára tüzöm ki.

Az ülés végződik d. u. 2 $^1/_2$ órakor.

---

31. országos ülés

1875. november 19-én

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kollarics Pál és Joannovics György végleg igazoltatnak és az osztályokba besoroztatnak. A beadott és nyomtatásban kiosztott törvényjavaslatoknak az osztályokban tárgyalása elhatároztatik. A pénzügyi ministerium az államjószágok bérhátralékairól, valamint az államerdőségeknél és bányáknál létező értékekről szóló jelentését beterjeszti. Az 1876. évi állam- költségvetés átalános tárgyalása befejezve lévén, az névszerinti szavazással részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik. A napirend megállapittatik.

A kormány részéről jelen vannak: Péchy Tamás, Perczel Béla, b, Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, TiszaKálmán, Trefort Ágost.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 $^1/_2$ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző ur fogja vezetni; a szólókat egyrészről Molnár Aladár, másrészről Orbán Balázs jegyző urak szólitandják fel.

Wächter Frigyes jegyző: *Olvassa a folyó évi november 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: A jegyzőkönyv ellen észrevétel nem tétetvén: azt meghitelesitettnek jelentem ki.

Molnár Antal előadó: T. ház! Az állandó igazoló bizottság nevében tisztelettel van szerencsém jelenteni, hogy a bizottság ma tartott ülésében tárgyalás alá vevén Kollarics Pál a horvát-szlavon országgyülés által a magyar szent korona országainak közös országgyülésére megválasztott képviselőnek, ugy szintén Joannovics György Krassómegye bogsáni kerületében október 22-én megválasztott képviselőnek megbizó leveleiket, azokat mind kiállitásuk, mind tartalmokra nézve a szabályokkal megegyezőknek találván: Kollarics Pál és Joannovics György képviselő urakat véglegesen igazoltaknak jelentette ki.

Van szerencsém a bizottság üléséről vezetett jegyzőkönyvet mellékleteivel együtt a t. ház asztalára letenni.

Elnök: Kollarics Pál és Joannovics György képviselők véglegesen igazoltatnak, s Joannovics György sor szerint a negyedik osztályba, Kollarics Pál pedig ugyancsak sor szerint a VII-ik osztályba soroztatik.

A törvényjavaslat azaz 1875-ik évi julius 22-én kötött nemzetközi távirdai egyezményről, a törvényjavaslat a hawai szigetek királyságával kötött nemzetközi szerződésről, a törvényjavaslat a spanyol királysággal kötött pótegyezményről már a tegnapi napon a ház t. t. tagjai közt kiosztattak. Mai nap pedig ki fog osztatni: az osztrák-magyar monarchia és a romániai fejedelemség között kötött egyezmény, s az erről szóló törvényjavaslat.

E törvényjavaslatok az osztályokhoz levén előleges tárgyalás végett utasitva, bátor vagyok a t. ház tagjait felkérni, hogy e törvényjavaslatoknak tárgyalása végett jövő héten szerdán az osztályokban délután 5 órakor megjelenni méltóztassanak. Azért találom czélszerünek csak a szerdai napot kitüzni, hogy az illető szerződések combinálására szükséges idő maradjon. *(Helyeslés.)*

A pénzügyminister ur kiván szólani.

Széll Kálmán pénzügyminister: T. ház! A mult országgyülés ülésszakának végén keletkezett képviselőházi határozat értelmében van szerencsém a t. háznak egy előterjesztést tenni. Azon határozat által a képviselőház t. i. meghagyta nekem, hogy az államjószágoknál létező

Digitized by Google

bérhátralékokról, valamint az államerdőségeknél és bányáknál létező értékekről adjak a háznak kimerítő jelentést. Ezen jelentések az illető adatok nagy tömegénél fogva nem készülhettek el az országgyülés legelső napjaira; igyekeztem azonban minden nagy terjedelme mellett az összekeresendő és összeszedendő anyagoknak feldolgoztatására, hogy azt most a t. háznak benyujthassam. Van szerencsém ennélfogva ugy a bérhátralékokról, valamint a kincstári értékekről, fakészletekről, bányamüvekről szóló jelentésemet a t. ház elé terjeszteni azon kéréssel, méltóztassék annak kinyomatásáról és szétosztásáról gondoskodni.

Elnök: A pénzügyminister ur által beadott két jelentés mellékleteivel együtt ki fog nyomatni, s a t. ház tagjai közt szét fog osztatni.

A költségvetés átalános tárgyalására nézve a tanácskozások tegnap befejeztetvén, az időnek előrehaladása miatt és mivel több képviselő kivánta: a szavazás a mai napra halasztatott.

Bátor leszek mindenekelőtt a kérdést, melyet a t. háznak előterjeszteni szándékozom, a t. ház tudomására hozni. *(Halljuk!)* A kérdés ez lenne: „Elfogadja-e a ház az állandó pénzügyi bizottság jelentése alapján az 1876-ik évre beterjesztett állami költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául: igen vagy nem? *(Helyeslés.)* Ezen kérdés feltevése után fel fog olvastatni a t. ház előtt azon határozatijavaslat, a melyet a különvéleményt beadó képviselő urak nyujtottak be. A kérdést tehát a szerint fogom feltenni, a mint előterjesztettem, ha a t. ház abban megnyugodni méltóztatik. *(Helyeslés.)* Most fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Molnár Aladár jegyző: *(Olvassa a határozati javaslatot)*

a) Utasitsa a ház a kormányt, hogy egy önálló magyar nemzeti bank felállitása iránt tegye meg haladéktalanul a kellő lépéseket s terjesszen törvényjavaslatot a ház elé oly időben, hogy az még a jelen év folyamában törvénynyé válhassék, s igy maga a bank a jövő év, azaz 1876. elején már életbe léptethessék.

b) Utasitsa a képviselőház a kormányt, hogy a Magyarország és Ausztria közt fenálló vám- és kereskedelmi szerződés revisiója iránt meginditott tárgyalásainak a törvényszabta hatodik hónapja folyó évi deczember hóba letelvén: e szerződést, mely ennyire károsnak bizonyult az országra nézve: mondja fel azonnal határozottan és feltétlenül; azután terjeszszen a törvényhozás elé törvényjavaslatokat egy uj vámtariffa és a megujitandó vám- és kereskedelmi szerződések tárgyában az önálló magyar vámterület alapján, mely 1876. deczember havában venné kezdetét.

c) Utasitsa a képviselőház a kormányt, hogy a közös activák nyolcz év óta függőben lévő ügyét haladéktalanul tisztába hozni igyekezzék s az eredményről mentől előbb; de mindenesetre a jelen első ülésszak folyama alatt tegyen jelentést a háznak.

d) Utasitsa a ház a kormányt, hogy az államjószágok bérhátralékosai ugy, mint a szőlőváltság hátralékosai számláit mentül előbb tisztába hozva, a mi jogos követelés ellenök fenmarad, azt rajtuk minden rendelkezésére álló módon megvenni igyekezzék: mert nem méltányos, nem igazságos, hogy a ki előnyt huz az államtól, nagyobb kedvezményben részesüljön, mint az adozó, a kire csak teher háramlik.

Végül:

e) Utasitsa a ház a kormányt, hogy az 1876-iki költségvetési előirányzatot a fenjelzett elvek alapján idomitsa át s terjessze mentül előbb a ház elé.

Elnök: T. ház! A különvéleményt beadó képviselő uraknak határozati javaslata culminál az utolsó pontban, mely igy hangzik: „Utasitsa a ház a kormányt, hogy az 1876-iki költségvetési előirányzatot a fenjelzett elvek alapján idomitsa át és terjeszsze mentül előbb a ház elé.“ A többi, a mi ezen határozati javaslatban foglaltatik: véleményem szerint inkább indokolás és annak utolsó pontja azon határozati javaslat, a mely, ha az általam feltett kérdés igenlőleg fogadtatik el: mellőzendőnek lesz tekintendő. *(Helyeslés.)* E szerint ki fogom huzni a betüt, melynél a szavazás kezdetét veendi, mely mint már tegnap emlitettem, több képviselő kivánságához képest névszerinti lesz. *(Elnök kihuzza a „H“ betüt.)* A szavazás a „H“ betünél kezdődik.

(Szünet után.)

Elnök: Az általam már felolvasott kérdést ismételem:

„Elfogadja-e a ház az állandó pénzügyi bizottság jelentése alapján az 1876-ik évre beterjesztett államköltségvetést átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául? Igen vagy nem?“

A szavazókat Beőthy Algernon jegyző fogja a szavazásra felhivni; az igennel szavazókat Molnár Aladár, a nemmel szavazókat Orbán Balázs, a távollevőket Huszár Imre jegyző urak fogják jegyezni.

Beőthy Algernon és **Huszár Imre jegyzők** *felolvassák a névsort két izben, mely alkalommal*

Igennel szavaznak:

Haczky Kálmán, Halassy Gyula, Halász Bálint, Házmán Ferencz, Hegedüs Sándor, Hets Károly, Hédervári Khuen Károly gr., Hieronymi Károly, Hirsch Tivadar, Hodossy Imre, Hollán Ernő, Horánszky Nándor, Horvát Boldizsár, Horváth Gyula, Horváth Lajos, Hosztinszky János, Houchard Ferencz, Hunyady Béla, Huszár

Digitized by Google

Imre, Horváth Péter, Horváth Mirkó, Istóczy Győző, Ivády Béla, Janicsáry Sándor, Jankovich Miklós, Jászay Antal, Jordán István, Jókay Mór, Jósika Gyula br., Juhász Mihály, Joannovich György, Jordán Antal, Kaas Ivor br., Kacskovics Sándor, Kautz Gyula, Kármán Lajos, Kemény Kálmán br., Kemény Mihály, Kende Kanut, Kerkapoly Károly, Király Alajos, Királyi Pál, Kiss Lajos, Knöpfler Wilmos, Kollár János, Koronthályi Ferencz, Kossy Sándor, Kovách László, Kovácsy Gyula, Cozma Párthén, Kövér Károly, Krajcsik Ferencz, Kulcsár Lajos, Kürthy József, Künle Józef, Kiszely Árpád, Kukulyevits Iván, László Antal, Lehoczky György Lészay Lajos, Lichtenstein József, Lovász Miklós, Lukács Béla, Lukácsy Béla, Makray Aladár, Mandl Pál, Mara Lőrincz, Marchót János, Marsovszky Jenő, Matkovics János, Máday Lajos, Máriássy Kálmán, Máriássy Sándor, Markus István, Meczner Gyula, Micsky Lajos, Migazzy Vilmos gr., Mihályi Péter, Miklós Gyula, Missics János, Molnár Aladár, Molnár Antal, Molnár György, Molnár István, Móricz Pal, Mudrony Soma, Muslay Sándor, Máriássy Miklós, Nagy György, Nagy Ignácz, Nagy Károly, Nemes Sándor gr., Nyisztor József, Nedeczky István, Odeschalchy Gyula hg, Ordódy Pál, Orosz Mihály Ogyics Zsifkó, Papp Gábor, Papp Lajos, Pauler Tivadar, Perczel Béla, Perczel Lajos, Perczel László, Perényi Zsigmond br., Péchy Manó gr., Péchy Tamás, Pilissy László, Plachy Bertalan, Plachy Tamás, Podmaniczky Frigyes br., Pogány Károly, Pogonyi Dénes, Pongrácz Lajos, Poór Antal, Potóczky Dezső, Prepeliczay Gyula, Prileszky Tádé, Prónay József, Pulay Kornél, Pulszky Ágoston, Pejacsevits László gr., Ragályi Gyula, ifj. Ráday Gedeon gr., Rády Endre, Ráth Károly, Remete Géza, Rónay István, Rudics József br., Ruprecht Lajos, Rubidó Radisláv, Schmausz Endre, Simonyi Lajos br., Simó Lajos, Siskovits Tamás, Somssich Imre gr., Somssich Pál, Sváb Károly, Szakál Antal, Szaplonczay Miklós, Szathmáry Miklós, P. Szathmáry Károly, Szende Béla, Szeniczey Ödön, Szentiványi Árpád, Szentpály Jenő, Széll Kálmán, Szikszay Lajos, Szilassy János, Szilády Áron, Szilágyi Dezső, Szitányi Bernát, Szivák Imre, Szlávy József, Szlávy Ölivér, Szluha Ágoston, Szluha Benedek, Szoboszlay József, Szomjas József, Szontagh Pál (somogyi), Sztupa György, Szüllő Géza, Szilágyi István, Szabó Mihály, Taray Endre, Tarnóczy Gusztáv, Teleky László, Teleszky István, Tibád Antal, Tisza Kálmán, Tóth Kálmán, Tóth Vilmos, Trefort Ágoston, Tombor Iván, Ujfalusy Miklós, Urbanovszky Ernő, Varga Károly, Várady Gábor, Vendéghy Gábor, Végh Aurél, Virava József, Visolyi Gusztáv, Vladár Ervin, Vojnits Jakab, Wahrmann Mór, Wächter Frigyes, Veres Pál, Zabulik László, Zalay István, Zákó György, Zsedényi Ede, Zsilinszky Mihály, Zsitvay József, Zsigmondy Vilmos, Andaházy Pál, Andrássy Mihály, Antal Gyula, Antalfy Károly, Antonescu István, Babics István, Bakcsy Ferencz, Balázs Frigyes, Ballegh József, Balogh Imre, Baranyi Ágoston, Barcsay Ákos, Baross Gábor, Bay Géza, Bánffy László br., Bánhidy Béla br., Bánó József, Becze Antal, Beliczey Rezső, Beöthy Algernon, Bereczky Sándor, Berke József, Berzeviczy Egyed, Békássy Károly, Biró Kálmán, Bocsánszky Adolf, Boda József. Boér Antal, Bohus Zsigmond, Boros Bálint, Borosnyay Pál, Bibics Döme, Babics János, Chorin Ferencz, Czipple Zsigmond, Csávossy Béla, Csengery Antal, Csernátony Lajos, Csider Károly, Csillagh József, Czernadák György, Darvas Imre, Daniel Ernő, Daniel Pál, Deézsy Sándor, Désán Géza, Degenfeld Béla gr., Dimitrievics Milos, Domahidy István, Degenfeld Lajos gr., Emmer Kornél, Erling Miklós, Ernuszt Sándor, Éber Nándor, Fabriczius Károly, Falk Miksa, Farkas Elek (bihari), Farkas Elek (körösi), Fáy Béla, Felszeghy Sámuel, Földváry Mihály, Frölich Gusztáv, Fügh Károly, Filip Konrád, Galgóczy Sándor, Gáspár András, Gorove István, Grómon Dezső, Gulner Gyula.

Nemmel szavaznak:

Hedry Ernő, Hegedüs László, Helfy Ignácz, Herits Antal, Irányi Dániel, Kajuch József, Kapp Gusztáv, Kállay Béni, Kiszely Ernő, Komjáthy Béla, Leonhard Frigyes, Lipovniczky Sándor, Lükő Géza, Maager Károly, Madarász Jenő, Madarász József,, Majzik Victor, Mocsáry Lajos, Mukics Ernő, Nagy Ferencz, Németh Albert, Orbán Balázs, Ostffy István, Papp György, Pongrácz Adolf gr., Pongrácz Ágost gr., Pogány Ödön, Ragályi Ferdináud, Sachsenheim Albert, Sembery István, Simonffay János, Simonyi Ernő, Simonyi Simon, Soós Gabor, Steinacker Ödön, Simonyi János, Szalay Imre, Szerafin Frigyes, Széchenyi Pál gr., Szongott Jakab, Szögyény László, Tomcsányi László, Trauschenfels Emil, Ürményi Miksa, Vidliczkay József, Vidovits Ferencz, Zay Adolf, Zichy Nándor gr., Baldácsy Antal br., Bausznern Guido, Berchold László gr., Borlea Zsigmond, Csávolszky Lajos, Csatár Zsigmond, Dessewffy Aurél gr., Dessewffy Kálmán, Dörr Soma, Duka Ferencz, Fornszek Sándor, Gebbel Károly, Gurban Konstantin.

Távol vannak:

Hammersberg Jenő, Harkányi Frigyes, Hazay Ernő, Hegyessy Márton, Hollóssy Károly, Hunkár Sándor, Jeney József, Justh József, Jakits Antal, Kasper Mihály, Kassay Ignácz, Kállay Ödön, Károlyi Gyula gr., Károlyi János, Károlyi Tibor gr., Kende Péter, Kégl György, Korizmics László, Kossuth Mihály, Kotur Bazil, Kraljevics Miroslav, Kresztics Miklós, Kollarits Pál, Lehoczky Egyed, Lónyay József, Löw Vilmos, Luka Lajos, Luppa

Digitized by Google

Péter, Michl Jakab, Miletics Szvetozár, Mocsáry Géza, Malecz József, Mihajlovits Dragutin, Miskatovics József, Mrazovics Mátyás, Ocskay István, Ocskay Rudolf, Osegovics Lajos br., Paczolay János, Papp Sándor, Peretti Alajos, Petrik Gyula, Péchy Jenő, Polit Mihály, Pejacsevics Péter gr., Prandau Gusztáv br., Puszt Dragutin, Radvánszky Béla, Ragályi Aladár, id. Ráday Gedeon gr., Révay Simon br., Román Sándor, Róth Keresztély, Sennyey Pál br., Sibrik Kálmán, Sasich István, Spissich Victor, Schram Lipót, Stekovics János, Szabovlevics Mihály, Szapáry Gyula gr., Szental György, Szirmay Ödön, Szontagh Pál, Szubotics János, Tisza Lajos, Tisza László, Tulok Zsigmond, Türk Ferencz, Ugron Ákos, Uray Miklós, Üchtricz Zsigmond br., Vállyi János, Wodjaner Albert br., Wirkner Lajos, Vidrics Lőrincz, Voncina János, Vukasinovics Sándor, Zákó Sándor, Zmeskal Zsigmond, Zsivkovits János, Almássy Sándor, Ábrahámffy Gyula, Babocsay Lajos, Balogh Károly, Bartal János, Berényi Ferencz gr., Bernáth Dezső, Bethlen András gr, Bittó Béni, Bittó István, Bokros Elek, Bujanovics Sándor, Conrád Károly, Czedler János, Csanády Sándor, Csemegi Károly, Csiky István, Dániel László, Dániel Márton, Doda Traján, Decani Gusztáv, Deák Ferencz, Derencsin Márián, Ernszt Frigyes, Ferdinandi, István, Forgáts Antal gr., Földváry János, Gábor Péter, Gidofalvy Albert.

Wächter Frigyes jegyző: 437 igazolt képviselő közül igennel szavazott 265, nemmel szavazott 60, elnök nem szavazott, távol volt 111.

Elnök: E szerint a t. ház többsége az 1876. évre beadott államköltségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta és igy a különvéleményt beadóknak inditványa, a mennyiben ezen költségvetésnek a pénzügyi bizottsághoz leendő visszautasitására vonatkozik, mellőzve van.

Jelentem a t. háznak, hogy a t. ház tagjai közül huszan zárt ülést kértek; mielőtt azonban a zárt ülést megkezdenők, szükségesnek tartom, hogy nyilt ülésben határoztassanak el azok, a mik a háznak további tárgyalásaira vonatkoznak.

Elhatározandók különösen, hogy a költségvetés egyes előirányzatai mily sorrendben vétessenek tárgyalás alá.

Én azon véleményben vagyok, hogy miután az általános jelentésben a pénzügyi bizottságtól is van egynehány pont, a mely a t. ház határozatát igényli: ezen pontok vétethetnének fel mindenekelőtt; ezután a részletes tárgyalásban következnének a beadott költségvetés, illetőleg költségvetési törvény fejezetei sorrendben, ugy a mint egymásután következnek. A holnapi ülésre tehát ki lehetne tüzni az általános jelentésben foglalt egynémely pontnak tárgyalását: a királyi udvartartás, ő Felsége kabinet irodája, az országgyülési költségek, közösügyi kiadások, központi nyugdijak és a nyugdijak kérdését. Többet a holnapi napra azon oknál fogva nem ohajtanék kitüzetni: mivel kérvények is lesznek holnap tárgyalandók és ugy látszik, hogy ezen kérvények közt lesz több olyan, a melynek tárgyalásához a t. tagok talán bővebben hozzászólni kivánnak és igy ha csak a fenebb elősoroltak tüzetnek ki a holnapi ülés napirendjére: remélni lehet, hogy korábban jut a ház a kérvények tárgyalásához; a melyek, különben, ha több tárgy tüzetik ki, a ház határozata szerint csak fél kettőkor vétethetnének elő. *(Helyeslés.)*

Ha a t. ház ezen sorrendet méltóztatik elfogadni: akkor ez lesz a holnapi ülés napirendje. *(Helyeslés.)*

Zsedényi Ede: T. ház! Az elnök ur előadására, hogy holnapra csak hat költségvetést tüzött ki, a melyeket egy óra alatt el fogunk végezhetni: azt vagyok bátor megjegyezni, hogy ki lehetne talán mondani, hogy ezek befejeztével folytatólag a többi költségvetések vétessenek elő.

Elnök: Én megmondtam az okot: miért ohajtanám csak az általam felsorolt tárgyakat holnapra kitüzetni. Egyébiránt méltóztassék a t. ház bölcs belátása szerint intézkedni. *(Élénk felkiáltások: Maradjunk az elnök előterjesztése mellett.)*

Simonyi Ernő: T. ház! Én azt hiszem, hogy meg lehetne most előre határozni, hogy micsoda sorrendben fognak tárgyaltatni az egyes költségvetések. Ez kényelmére szolgálna mind a ministerium, mind a ház tagjainak.

Én nem szeretném, hogy akár a minister urak, akár mások a sorrend végett kényelmetlenül érezzük magunkat, s nem találom szükségesnek, hogy épen azon sorrend szerint haladjunk, a melyet a pénzügyi bizottság előterjesztett; az egyébiránt mindenesetre czélszerü volna, ha előre meghatároztatnék a sorrend.

Elnök: En t. ház, azt hiszem, hogy már előbb kimondottam, hogy a budgetet azon sorrend szerint lehetne tárgyalni, a mint a fejezetek következnek. Azon nehány fejezetet, melyet proponáltam, csak a holnapi napirendre nézve proponáltam, a kérvények iránti tekintetből. *(Helyeslés.)* Ha a t. ház gondolja, hogy többet is fel lehet venni: méltóztassék ezt elhatározni. *(Felkiáltások: Nem szükséges.)* Holnap tehát a pénzügyi bizottság általános jelentésében foglalt nehány pont, melyek különös határozatot igényelnek, fognak tárgyaltatni. Kitüzetik továbbá a holnapi ülésre: a kir. udvartartás, cabineti iroda és az országgyülési közösügyi kiadások, központi nyugdijak és nyugdijak. A ház szabályai szerint fel fog holnap olvastatni az inditványok és interpellátiók könyve és a mennyiben azokban bejegyzések volnának, az interpellátiók a napirend bevégzése után

Digitized by Google

is előadathatnak. Ezután következnek a kérvények tárgyalása.

Egyéb előterjesztésem nem lévén, a holnapi ülést 10 órára tüzöm ki.

Kérem már most a karzaton levőket, hogy távozzanak, hogy a zárt ülést megtarthassuk.

Az ülés végződik d. u. 1 órakor.

---

32. országos ülés

1875. november 20-án

Ghyczy Kálmán elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvény bemutatása. A közoktatási minister beadja jelentését a közoktatásnak 1873. évi állapotáról. Az 1876. évi államköltségvetés részletes tárgyalása megkezdetik. A kérvények II. sorsjegyzéke elintéztetik. Szalay Imre a népnevelési törvény meg nem tartása miatt interpellálja a kormányt.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Béla, B. Simonyi Lajos, Széll Kálmán, Szende Béla, Tisza Kálmán, Trefort Ágost, b. Wenkheim Béla.

Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.

Elnök: A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző ur fogja vezetni, A szólókat Beőthy Algernon és Orbán Balázs jegyző urak fogják jegyezni.

A tegnapi ülés jegyzőkönyve fog hitelesittetni.

Wächter Frigyes jegyző: (*Olvassa a november 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Nem levén észrevétel; a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Bemutatom a t. háznak az eperjesi evangelicus collegium előjáróinak Bánó József képviselő ur által beadott kérvényét, melyben a képviselő házi nyomtatványok szállitásának kegyes megrendeléséért esedeznek. Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek egyébb előterjesztése nincsen. Vallás- és közoktatásügyi minister ur kiván szólani.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister: T. ház! Még mielőtt a vallás- és közoktatási budget részletes tárgyalása elővétetnék, van szerencsém a t. ház asztalára letenni a jelentést, a közoktatásnak 1873-ik évi állapotáról. Van szerencsém kérni a mélyen tisztelt elnök urat, méltóztassék a kiosztást elrendelni.

Elnök: Ezen jelentése a közoktatás ügy ministeriumnak a ház tagjai között ki fog osztatni.

Jelentem a t. háznak, hogy az inditvány könyvben bejegyzés nincsen. Az interpellátiós könyvben be van jegyezve Szalay Imre képviselő ur, a népnevelési törvény meg nem tartása miatt a cultusministerhez intézendő interpellátióra nézve.

A t. ház beleegyezésével a napirend bevégzése után, vagy a mennyiben a napirend egy és fél óráig be nem fejeztetnék is; akkor a t. képviselő ur ezen interpellátiót megteheti.

Következik már most a pénzügyi bizottságnak az 1876-ik évi államköltségvetésre vonatkozó általános jelentésében foglalt némely javaslatok tárgyalása.

Én t. ház azon vélekedésben vagyok a melyet bátor vagyok a tisztelt ház elé terjeszteni, hogy a mennyiben a pénzügyi bizottság jelentésében az adó felemelés is javaslatba hozatik: az eziránti tárgyalás a költségvetés tárgyalásának további stadiumára halasztassék. Egyébiránt a pénzügyi bizottság jelentésében én csak két pontot látok, melyek folytán a t. háznak intézkedése szükséges. Az egyik a nyugdijakról szól; a másik pedig bizonyos jelentésről, melyet a közoktatási ministernek többi ministertársai beadandók lesznek. Ha a t. ház megengedi, ezen két pont egymásután fel fog olvastatni.

Molnár Aladár jegyző: (*Olvassa.*) Egyébiránt a nyugdijakat illetőleg a bizottság még arra kivánta felhivni a kormány figyelmét, hogy azok jövőre a költségvetés részleteiben egy czim

Digitized by Google

alatt ugyan, de a nyugdijak és végkielégitések elkülönitésével terjesztessenek be.“

Elnök: Ha a t. ház a bizottság ezen javaslatát elfogadja, azt határozatképen kimondom. *(Helyeslés.)* Következik a második pont.

Molnár Aladár jegyző: *(Olvassa.)* „Végre azon czélból, hogy a vallás- és közoktatási minister a törvényhozás elé terjesztendő évi jelentésében az ország közoktatásának állását minél teljesebben kitüntethesse: óhajtását fejezi ki a bizottság, hogy az illető szakministerek a kezelésük alatt lévő szakiskolák állapottáról a vallás- és közoktatási ministernek évenként adatokat nyujtsanak.“ *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, hogy a t. ház a bizottság ezen javaslatát is elfogadni méltóztatik. *(Elfogadjuk.)*

Volna még a pénzügyi bizottságnak egy javaslata a belügyministeriumban alkalmazandó uj minister tanácsos iránt; erre nézve azonban véleményem az, hogy a pénzügyi bizottságnak ezen javaslata legczélszerübben a belügyministeri költségvetésnél fog tárgyaltatni.

Ha nem csalódom más pontja nincsen az előterjesztésnek, mely ilyen határozatát igényelné a t. háznak. Következik már a költségvetésnek részletes tárgyalása azon sorrendben, mint azt tegnap a t. ház elhatározni méltóztatott.

Hegedüs Sándor pénzügyi bizottság előadóját kérem. *(Nincs jelen!)* Az első fejezettben tárgyalandó a királyi udvartartás költsége.

Ordódy Pál előadó: Királyi udvartartás költsége: 4.650,000 frt.

Helfy Ignácz: T. ház! Mint méltóztatik tudni, az általam és Simonyi Ernő képviselőtársam által beterjesztett különvélemény e rovatra nézve egy inditványt tartalmaz. Bátor leszek ez inditványt igen rövid szavakkal indokolni.

Arról van t. i. szó, hogy a ház utasitsa a kormányt, hogy tegyen lépéseket Ő Felségénél s feltárva előtte az ország jelenlegi sanyarú helyzetét, kérje fel őt, hogy miután a kormány, illetőleg most már a képviselőház többsége az ország összes lakósainak áldozatkészségéhez folyamodik, legyen kegyes ő Felsége a maga részéről is, ezen áldozatkészséghez hozzájárulni.

T. ház! Minden alkotmányos országban a civilista az, amelyet legkevesebb ellenzés, vita nélkül szoktak megszavazni. Magát a tényt mi sem elleneztük legkevésbbé sem, sőt szükségesnek, helyesnek tartjuk, hogy Magyarország királya diszesen legyen ellátva; de azt hiszem, nem csak nem sérti e fejedelem iránti érzületet; ellenkezőleg, elismerést tanusitunk akkor: midőn azon meggyőződésnek adunk kifejezést, hogy valamint minden más magyar ember, ugy első sorban a magyar király szivesen lesz kész ezen áldozathoz hozzájárulni.

A másik ok, ami engem különösen ezen inditvány megtételére indit: az, amit az általános vita alkalmával bátor voltam felhozni. Felemlitettem ugyanis, hogy Magyarország jelen helyzetében legnagyobb baja tulajdonkép nem az, hogy kiadásai nagyobbak a bevételnél; — mert hiszen sok ország volt, van és lesz ily helyzetben, — ami legnagyobb szerencsétlenségünk az, hogy kiadásaink csaknem egészen külföldre vándorolnak ki, hogy azokból csaknem semmi, vagy vajmi kevés az, ami hazánkba vissza foly. Én akkor felsoroltam egy hosszu sort, s felsorolta maga a t. pénzügyminister ur is, midőn constatálta, hogy 125 millió fix kiadásaink vannak, ezekből majdnem semmi sem foly vissza az országba. Ezek közé tartozik a királyi udvartartásra költött összeg is.

E tekintetben Ausztria velünk szemben kettős előnyben részesül. Először abban, hogy azon összeg melyet ő e czimen áldoz, egészen ott marad ő nála, forgalomban marad Ausztriában, s ezenkivül hozzájön még azon összeg legnagyobb része is, melyet mi adunk e czimen. Én szivesen megszavazom, magamra vállalom Austriának részét is: ha a fejedelem egészen a miénk. Tehát nem a pénz az, a mit sokallok. Továbbá méltóztassék megfontolni, mily nagy előnyben részesül azonkivül Austria mi fölöttünk e rovat alatt. A fejedelem valódi, állandó székhelye Bécs. Sokszor van ugyan szerencsénk őt körünkben üdvözölhetni; de tény az, hogy Magyarország neki csak villeggiatura, ide csak mulatni jön: az ünnepélyességek székhelye Bécs: ott fogadja a külföldi fejedelmeket

Nagy rovatot képez ez uraim a közgazdászat terén. Az ily fejedelmi találkozások roppant nagy költekezéssel járnak, ugy az illető fejedelem mint a mi fejedelmünk részéről, s ez mind a Bécsi, az osztrák forgalom javára megy s abból Magyarország semmit se lát. Eljő oda Viktor Emanuel, eljő Vilmos német császár, megtisztelik, meglátogatják az osztrák császárt, a magyar királyról semmitsem tudnak, a magyar király székhelye Budapest; de idáig már nem fáradnak ez urak.

Mondom, ez is egyike azon költségeknek, melyeket főkép azért sokallok, mert nem látunk abból vissza folyni, nem mondom, semmit, de igen keveset. Nem tartván czélszerünek e tárgyban többet mondani: azt hiszem, hogy ezek is elegendők arra, hogy a különvélemény inditványa bőségesen indokolva legyen. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Várady Gábor: T. ház! Nem kivánok e tárgyban tüzetesen szólni, s az előttem szólott t. képviselőtársam előadását taglalni s azt czáfolgatni: mert hisz nem arról van szó nézetem szerint, s nem is lehet arról szó, hogy a királyi civilista megállapittassék, miután az 10 évre fenálló — nézetem szerint változást nem

Digitized by Google

szenvedhető — törvény által, ha jól tudom az 1873. III. t. cz. által van megállapitva. Ez a kérdés, és pedig körülbelől ugyanazon indokok alapján, a melyeket itt Helfy Ignácz t. képviselőtársam most ismét előtérbe állitni jónak látott, már az 1875. évi költségvetés tárgyalása alkalmával felmerült, s nézetem szerint alaposan megczáfoltatott. Én t. ház abban a meggyőződésben vagyok s azért nem bocsátkozom Helfy Ignácz képviselőtársam előadásának taglalásába, hogy azt, mi a király személyét közvetlenül illeti, nem opportunus nem ildomos dolog itt a házban mindannyiszor felmelegitni; de ettől eltekintve az nem áll, a mit a t. képviselő ur mondott, hogy Magyarország helyzete Ausztriával szemben más.

A t. képviselő urnak igen jól kellett tudnia azt, hogy abból a civillistába foglalt összegből jótékony, humanitási s közmivelődési czélokra egy jelentékeny összeg foly vissza az ország egyeseinek és egyleteinek pénztárába. *(Ugy van középen és jobb felől.)* Egyébiránt én, mint ezt már előre is kijelentettem, e tárgygyal nem akarok tüzetesen foglalkozni, mert minden érv fölött van egy fő és ezzel szemben háttérbe szorul és beárnyékoltatik minden más, és az az, hogy az országgyülés legjobb meggyőződése szerint jónak látta a civillistát 10 esztendőre, a többi közt azon indoknál fogva is megállapitni, hogy ez ne képezze minduntalan ily kellemetlen vita tárgyát: ugyanazért nem tartózkodom annak kifejezésétől, hogy nem tartom nagyon loyalis dolognak ezt a kérdést minduntalan felelevenitni, minélfogva kérem, méltóztassék az előirányzatot a törvény rendelete szerint elfogadni. *(Helyeslés középen és jobbfelől.)*

Irányi Dániel: T. ház! Ha azt mondta volna Helfy Ignácz t. barátom, hogy a létező törvény törvényhozás utján változtattassék meg: akkor érteném azon ellenvetést, melyet Várady Gábor t. képviselőtársam irányában felhozott; de a mennyiben tudom, t. elvtársam nem inditványozta a törvény megváltoztatását — nem hallgattam ugyan figyelemmel végig, — de ő alkalmasint azt inditványozta, a mit már a mult országgyülések alkalmával közülünk többen inditványoztak, t. i. hogy kéressék meg ő Felsége a maga ministeriuma utján arra, hogy tekintetbe véve az országnak sanyaru helyzetét: méltóztassék kegyesen a maga civillistájából azon egy millió forintot elengedni, melylyel az ő udvari háztartása — gondolom ezelőtt három évvel — megnagyobbittatott. Igy állván a kérdés; azon ellenvetés, melyet t. képviselőtársam Várady Gábor tett: önmagától elenyészik.

Azt méltóztatik mondani, hogy ezen czivilistának egy jókora része jótékony czélokra fordittatik. Tudom és méltányoljuk mindnyájan király és királyné ő Felségeik jótékonyságát; de én azt gondolom, hogy a legnagyobb jótékonyság, melyet a magyar nemzet iránt gyakorolhatunk: abban áll, hogy ne kivánjunk tőle többet, mint a mennyit vállai megbirnak, hogy az illető adózók zsebében hagyjuk meg azt, mit különben az állampénztár követel tőlük. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Én t. ház azt tartom, hogy midőn a gyermekek nélkülözni kénytelenek a legszükségesebbeket: akkor az, kit közönségesen a nemzet, a nép atyjának szoktunk nevezni, valóban megvonhatja magától a fölöslegest.

Én t. ház azt hiszem, hogy akkor, midőn áldozatokat követelünk a legutolsó magyar embertől is: akkor megvárhatjuk, hogy az, kit a költő „legelső magyar embernek“ nevezett, nem marad el az áldozatokban.

Nem akartam szólani s mindössze csakis ennyire szoritkozom; különben pártolom Helfy barátom inditványát. *(Helyeslés szélső balfelől.)*

Csernátony Lajós: T. ház! Én sem akartam szólani, de Helfy t. barátom felszólalása folytán nem látok fölöslegesnek ezen ügyben némelyeket elmondani.

A t. házban alig lehet valaki és merem állitani az országban alig lehet gondolni embert, a ki ne értette volna, hogy épen ezen kérdésben miért történt az, hogy Magyarország épen oly mérvben járul a királyi civilistához, illetőleg a monarchia civillistájához, mint járul a monarchiának másik fele. Épen ebben is megakarta tartani Magyarország a maga egyenjogu állását Ausztriával szemben.

Ha ez igy áll: már most kérdem, ha azon fejedelmi civilistát Magyarország ép oly menynyiségben szavazván meg, melyben az Austria által megszavaztatott, — nemis emlitve azt, hogy a törvény azt hosszabb időre meghatározta volt nálunk s igy kérdés tárgyává nem is tehető, — kérdem már most, ily aprólékos kifogásokba elegyedni, azt discussió tárgyává tenni, miféle haszonnal járhat Magyarországra nézve? Én elismerem azok legnagyobb részét, miket Helfy képviselőtársam mondott; egyátalában nem szoktam azt mondani, hogy mi a paritás alapján állunk Austriával szemben; sokkal inkább óhajtanám, hogy ne legyen ugy a dolog a mint van; óhajtanám, hogy a monarcha Magyarországon lakjék épen annyit, mint Austriában; óhajtanám, hogy itt, miután monarchiában élünk, a fejedelmek ugy szólván egymásnak adják az ajtót, a mint adják Bécsben ő Felségének látogatásánál. De hát kérdem: mennyivel jutunk közelebb az ily felszólalások által, a milyeneket Helfy és Irányi képviselő urak tettek, azon állapothoz, melyet ők is kivánatosnak mondtak? Én azt hiszem, hogy semmivel sem jutunk közelebb; de elkövetünk gyöngédtelenséget egy meglevő tör-

Digitized by Google

vényt számba nem vévén. Én ezt t. barátaim figyelmébe ajánlom, s részemről elfogadom a költségvetés e fejezetét.

Madarász József: Én sem kivántam e tárgyhoz szólni: ha Várady Gábor t. képviselőtársam azon kifejezéssel nem él, hogy ezen tárgynak többszörös előhozása a loyalitással nem fér össze. *(Felkiáltások a középen: Igaz! Ugy van!)* Én ugyan nem kivánom, hogy önök alkalmazzák reám a loyalitásnak bár mily fogalmát; én megelégszem azon fogalommal, a melylyel én a történelem tapasztalata szerint magam hüségét hazám és alkotmánya iránt éreztem és érzem és a miképen azt teljesiteni kötelességem.

Azonban engedje meg Várady képviselőtársam s Csernátony Lajos képviselőtársam is, az illoyalitásnak és gyengédtelenségnek vádját azért, mivel e tárgy ismételve felhozatik: ne mi ellenünkben használja; hanem használja azok ellenében, a kik, midőn meghozatott a törvény, mely szerint a királyi udvartartásra 3.500,000 frt. szavaztatott meg, — tessék megnézni a naplót — még azon időpont előtt, a melyre e törvény behozatott, egy millióval felemelni javasolták.

Mi nem szólottunk ellene a királyi udvartartás költségei megszavazásának. De miután megtörtént az, hogy Magyarország pénzügyei mind roszabbról roszabbra fordultak, — nem keresem az indokait miért; hanem azt az egy indokot itt megemlitem, hogy egyenjogu állását akarta megtartani Magyarország Austriával szemben: azért szavazta meg ezen összeget. Bizonyára nem tudom, vajon nem az egyenlő önállástalanságnak jele-e ez? Én azt tartom, hogy azok irányában méltóztassék a gyöngédtelenséget és illoyalitást előhozni, a kik a már meghozott 10 évre alkotott törvényt akkor, a mikor az ország pénzügyei mind roszabbra fordultak: időközben ugy változtatták, hogy a tiz évre megállapitott összeget egy millióval fölebb emelték; hozzáteszem még, hogy oly alkotmányellenes modorban, hogy visszaható erőt tulajdonitottak neki.

Miután ez megtörtént; ne vegyék rosz néven tőlünk, ha mi kötelességünknek tartjuk, — én részemről legalább kötelességemnek tartom: — miképen azt 1875 márcziusában a költségvetési vita alkalmával Mocsáry képviselőtársam tette, e részben mindaddig hivatkozunk a többségre és a házra és ime Helfy barátom hivatkozott önmagára a fejedelemre is, hogy az ország nyomorult pénzügyi helyzetét tekintetbe véve, elég tétessék. A multkor, ez év márczius 10-ikén az 1875. évi költségvetés tárgyalása alkalmával Mocsáry t. barátom azon határozati javaslatot terjesztette elő, hogy ne állittassék be a költségvetés mindaddig: mig a ministerium a ház értesitése folytán iparkodik leszállitani azon összegre, mely az eredeti törvényben volt. S ime mit teszünk most? Azt óhajtjuk, hogy az ország pénzügyei roszabbra fordulván: állittassék vissza az eredeti törvény, mely az ország pénzügyeinek tekintetbe vételével meg volt állapitva, és akkor nem fogjuk többé ellenezni a megszavazást.

Addig, mig ez megtörténik és mig az ország pénzügyi helyzete roszabbra és roszabbra fordul: én azt sem fogadhatom el, a mit Irányi képviselőtársam mondott, hogy törvényjavaslat terjesztessék be. Az előbbi törvény megváltoztatására Várady képviselő ur indoka akkor sem áll; sőt inkább, valamint annak idején megváltoztatták törvény által azon összeget, mely az ország pénzügyi helyzetéhez mérve már elég nagy volt: minden esetre az ország iránti loyalitás követeli, hogy állittassék vissza az előbbi összeg. Én tehát a pénzügyi bizottság által beterjesztett összeget nem szavazom meg; hanem óhajtom, hogy a kormány utat és módot találjon minél előbb arra, hogy hazánk megrongált pénzügyi helyzetében azon összeg minél előbb visszanyerje törvényes hatását. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Hogy mind hazánk helyzetének szempontjából, mind a saját maguk szempontjából mennyire tartják opportunusnak és helyesnek e kérdés vitatását a t. képviselő urak: azt saját megitélésökre bizom.

Azonban részemről kérem a t. házat, hogy e tekintetbeni nézeteiknek engedni ne méltóztassanak. És teszem ezt annál inkább: mert én is mernék e tekintetben és merek is, — mint a t. képviselő urak tették, ha kell, — a nemzetre hivatkozni. Ma Magyarországon azon eszme, hogy minden irányban takarékoskodni kell: hála istennek, nagyon el van terjedve. De azt hiszem, hogy ha ma megszavaztatnók a nemzetet, maga is azt mondaná: takarékoskodjatok mindenben; ne adjatok, ha kell, napidijat a képviselőknek, *(Helyeslés.)* adjatok kisebb fizetést másoknak; *(Helyeslés a középen)* de ezen egy dolgot ne bántsátok. *(Élénk helyeslés a középen.)* Igy ismerem én a magyar nemzet loyalitását és gondolkodását és arra kérem a t. házat: méltóztassanak a tételt megszavazni. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Én Helfy képviselő ur nyilatkozatából azt vettem ki, hogy ő, illetőleg a külön vélemény beadói, nem ellenzik e tételnek a költségvetésben való föltételét és csak határozati javaslatot terjesztettek elő. Ezen határozati javaslat fel fog olvastatni.

Molnár Aladár jegyző: *(olvassa a határozati javaslatot:)* „A ministerium utasitandó, hogy előterjesztvén ő Felségének az ország pénzügyi helyzetét, őt az áldozatban részvételre hódolatteljesen felszólitsa.“

Elnök: Minthogy az inditványozó ur által nem ellenzetik az illető összegnek a költségve-

Digitized by Google

tésbe való fölvétele: a kérdést ugy kell föltennem, hogy elfogadja-e a t. ház a határozati javaslatot, vagy nem. *(Helyeslés.)*

Fölteszem tehát a kérdést és kérem, hogy azok, kik a most felolvasott határozati javaslatot elfogadják: sziveskedjenek fölállani. *(Megtörténik.)* A ház a határozati javaslatot nem fogadja el.

Következik a II-ik fejezet.

Molnár Aladár jegyző: *(olvas)* Ő felsége cabineti irodája és cabineti iroda nyugdijai.

Személyes járandóságok . .	106050	105150
Dologi kiadások	14432	14432
Össszesen .	120482	119582
Nyugdijak	29008	29008
Együtt . .	149490	148590
Ebből a magyar korona országait illető félrész . .	**74745**	74295

Hegedüs Sándor előadó: A bizottság jövőre is az idei összeget, tehát a 74,295 forintot ajánlja megszavazásra. Mert a személyes járandóságok utolsó tételét, vagyis: „az ez évben esedékessé válandó év-ötödös és rendkivüli pótlékokra" előirányzott 900, illetőleg ebből terhünkre eső 450 frtot, mint a mely a magyar államszolgálatban rendszeresitve és a törvényhozás által megállapitva nincs: a bizottság megszavazhatónak nem tartja.

Elnök: Méltóztatik a t. háznak a pénzügyi bizottság javaslatát elfogadni? *(Elfogadjuk.)* A pénzügyi bizottság javaslata elfogadtatván, e czimnél 74,295 frt szavaztatik meg.

Következik a IV-ik fejezet az országgyülés költségei.

Molnár Aladár jegyző: *(olvassa.)*

A főrendiház szükséglete:			
A tiszti és szolgaszemélyzet illetményei	14358		
Dologi kiadások . .	20000		
Összesen .		34358	34358
A képviselőház szükséglete:			
A tiszti és szolgaszemélyzet illetményei	50000		
A képviselők napdijai	378000		
A képviselők lakpénzei	328000		
Dologi kiadások . .	50000		
Összesen .		806000	806000
Országgyülési gyorsiroda személyzetének illetményei .		27815	27815
A magyar delegatió szükséglete:			
Dologi kiadások . .		4000	31000
Az államadósságot ellenőrző bizottság szükséglete . . .		6000	6000
Összes szükséglet .		**878173**	905173

Hegedüs Sándor előadó: A pénzügyi bizottság ez összeget megszavazandónak véli.

Molnár István: Ámbár az elhangzott szónoklatok különböző szinezetüek voltak a politikára nézve; de ebben majd mind találkoztak hogy a kormány takaritásaiban nem ment el azon határig, a meddig elmehetett, illetőleg elmennie kellett volna. Ebből kitünik, hogy a megtakaritást elvileg elfogadták; azért kérem a t. képviselő urakat, hogy takaritsunk tényleg.

Ily eladósodott országban, mint szeretett hazánk is, már magának a képviselő testületnek nagy száma, és az ezzel járó kiadások teherkint nyomulnak az adózó népre; de más részről a nép választási jogát is sérthetlenül megtartani ohajtván: mondassék ki, hogy a képviselők választása alkalmával két választási kerület válaszszon egy képviselőt; igy lenne fele a képviselőházban, és megtakaritanánk évenkint félmilliónál többet, tehát ez országgyülés ciclusa alatt 1 millió 500 és néhány ezret; ki kell fejtenünk azt is, hogy mi ezen népnek képviselő választási szabadságát soha megrontani, hanem intacte hagyni akarjuk. E kettő közt már csak segithetünk a takarékosságon: ha kimondatik itt, hogy a képviselő választások alkalmával két-két választókerület összeolvadván, válasszon egy képviselőt. *(Derültség.)* Ha ez által a parlamentális szabadságra csak távolról is veszély háramolnék: én volnék az első, a ki ellene szavaznék; de engedjenek meg t. képviselő urak, hiszen azelőtt Magyarország száz és néhány képviselője, a legsulyosabb körülmények között, ellenséges kormányok ellenében is megtudta menteni szabadságát: miért ne tudna kétszer annyi számu képviselő egy szabadelvü kormány idejében. Ez által megtakaritanánk minden évben körülbelől fél milliót és az országgyülés egész tartama alatt 1.500,000 és néhány forintot. Nem megvetendő összeg ez *(Zaj)* és jót állok arról, hogy azoknak, a kik bennünket ide bizalommal küldöttek: *(Növekedő zaj)* sokkal nagyobb örömet szerzünk, mintha a legszebb beszédekkel ajándékoznánk meg.

Elnök: Annyira nem hallom a szóló képviselő urat, hogy igazán nem tudom: vajon a tárgyhoz szól-e? *(Derültség halljuk! halljuk!)*

Molnár István: Azt kivánnám, hogy az országgyülési költségek kevesebbek legyenek. Mert ha jól hallottam, az országgyülési kiadásokról van szó.

Elnök: Ugy, de a kerületek összeolvasztása nem tartozik a napirenden lévő tárgyhoz.

Molnár István: Én egy módozatot ajánlok a megtakaritásra, azt hiszem tehát, hogy ez is a tárgyhoz tartozik.

Uraim, még egyre figyelmeztetem önöket, és ez az lenne, hogyha kimondatnék az, hogy az országgyülésekből és az országos nyilvános

Digitized by Google

ülésekből minden alapos ok nélkül elmaradt képviselő urak, legalább arra az időre, a midőn nem jelentek meg az ülésekben: ne participiáljanak a dijakban. (*Helyeslés.*) Ez által, a mi fő, elháritjuk magunktól azon keserü megjegyzéseket, melyekkel nem csak az ország szélén, a Dráva partjain; hanem az ország szivében is naponként találkozunk; igazságosak és méltányosak leszünk küldőink irányában, akik bizalommal ajándékozták meg; különben ezen észrevételemhez hozzá teszem, hogy én a költségvetés e tételét elfogadom.

Szontagh Pál (somogyi): T. ház! Ha jól vettem ki az előttem szólott t. képviselő ur véleményét, érdemileg előadásának élét a képviselő ház, illetőleg a magyar országgyülési költségvetésre előirányzott 800,000 forintnyi tétel ellen irányozta.

Miután nem találom czélszerünek és jónak, hogy mellesleg is nagyobbszerü reformkérdések megpenditessenek ezen alkalommal, a mire vonatkozni látszott az előttem szólott t. képviselő urnak a képviselő ház tagjai számának leszállitására vonatkozó észrevétele is; de miután azt sem tartom hasznosnak, hogy az országban elterjedjen azon nézet, hogy a napdijak kérdése is oly formán szabályoztassék, hogy a napdijak talán egészben megszüntettessenek; szükségesnek véltem részemről csak röviden azzal indokolni szavazatomat, a mivel ezen költségvetés pártolását kijelentem, hogy a mely nemzet a maga képviseletére 800,000 forintot sokal: abban vagy nincs alkotmanyos érzület, vagy ignorálja azon democraticus alapot, melyre az országgyülés helyezve van. (*Helyeslés.*)

Ez az egyik. Elismerem, hogy vannak és mutatkoznak alapos okok, melyek az előttem szólott t. képviselő ur nézetéhez hasonló nézeteket költhetnek; de ezek nem ezen költségvetés nagy voltában találják indokolásukat; hanem találjuk azon ethikai érzés hiányának észleletében, a mely abban mutatkozik, hogy a képviselő urak kötelesség érzetből nem vezettetnek akkor: mikor tudják, és tudniok kell, ha napidijukat felveszik, hogy ők fizetett napszámosai az országnak, akkor ők az országgyülésen való megjelenésben, az ülések frequentálásában a legnagyobb mulasztást tanusitják; elismerem, hogy onnan származnak a felszólalások; de érdemileg veszélyes és rosz irányuaknak tartván azokat: ellenök nyilatkozom és pártolom a költségvetést. (*Élénk helyeslés.*)

Elnök: A pénzügyi bizottság javaslata ellen inditvány nem adatott be, maga az először szólott képviselő ur is észrevétele folytán kijelentette, hogy ő a költségvetés tételét elfogadja, ennélfogva ha a t. ház véleményével találkozom: ugy vélem kimondhatni a t. ház határozatát, hogy a főrendi ház szükségletére 34,358 forint, a képviselő ház szükségletére 806,000 forint, az országgyülési gyorsiroda személyzetének illetménye fejében 27,815 forint, a magyar delegátió szükségletei 4,000 forint, az államadóságok ellenőrzésére kiküldött bizottság szükségletére 6,000 forint, összesen 878,173 forint szavaztatik meg.

Következik a negyedik fejezet, közösügyi kiadások.

Molnár Aladár jegyző: (*Olvassa.*) „Negyedik fejezet. A delegátió által megszavazott közösügyi kiadásokból a magyar korona országait illeti rendes kiadások czimén 28.074,174 forint, a rendkivüli kiadások czimén 4.533,260 forint.

Ordódy Pál előadó: E fejezet költségeire 1876-ra megszavaztatott 28.074,174 forint rendes, 4.533,160 forint rendkivüli költség.

Madarász József: T. ház! A közösügyi kiadásoknak költségvetési rovatának felvételéről lévén szó: én Simonyi Ernő t. barátomnak 1875. mártius 10-én mondott e szavait teszem magamévá: sem ennek előtte, sem ezután közösügyes kiadásokra semmit sem fogok megszavazni.

Nem indokolom azon álláspontot, melyben vagyok; csakis t, Várady barátomnak és képviselőtársamnak a közösügyi költségek legelső vitatása alkalmával 1870. márczius 21-én a napló 7-ik kötetének 156-ik és következő lapjain elmondott indokainak némely, csakis csekély tételeit hozom elő, melyből azt hiszem nem azon szavazatot fogom következtetni, melyet ő ad. Várady képviselőtársam ezeket mondotta. Szükséges, hogy a delegátióknak ezen megállapitásául követett eljárását megvilágositsam. Midőn tovább beszélve következést vont, kérdi: miért mindez? a felelet egyszerüen az, hogy a delegátiók tehetetlenek, nem képesek legjobb akaratuk mellett is kifejteni azon erélyt, hogy az általok képviselt országok érdekeit kellően védelmezzék, a legnagyobb buzgalom sem képes nem üdvös institutió segélyével üdvös eredményt felmutatni. A delegátiók az 1868-ik évi első delegátió által elfoglalt állásponttal szemben egy lejtőre jutottak, a melyen szakadatlanul haladnak alább és alább; feleletre vonhatja ugyan a delegátió a ministereket a törvény betüi szerint; de a valóságban nem.

Czélom volt kifejezni, hogy a delegátió intézménye tarthatlan s hogyha igy haladnak évről évre, időről időre a lejtőn lefelé: nem sokára be fog következni azon idő, hogy e roskadozó épület széthordásánál, azok fognak nekünk segiteni, a kik épitésénél oly nagy buzgalmat fejtettek ki. Hogy ez mielőbb bekövetkezzék: szivemből kivánom, mert mig ez meg nem történik: addig hazánk államiságáról, függetlenségéről, felvirágzásáról álmodni sem lehet.

Meg vagyok győződve e szavak igazságáról, s épen azért nem lehet kivánni, hogy ily roskadozó épületet én támogassak. Mert ha meg-

Digitized by Google

szavaznám ezen költségeket, mindenesetre támogatnám. Miként kijelentém, e költségeket nem kívánom a költségvetésbe félvétetni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Méltóztatik a t. ház a közösügyi költségek fejében rendes szükséglet czimén a delegátiók által megszavazott 28 millió, 74,174 frtot, rendkivüli szükséglet fejében 4 millió 533,260 frtot a költségvetésbe felvenni? A kik felvenni kívánják, méltóztassanak felkelni.

Zsedényi Ede: T. ház! Az 1867. XII. t. cz. 41. §-a ezeket mondja:

Az ily módon megállapitott költségvetés többé az egyes országok által tárgyalás alá nem vétethetik, hanem köteles mindenik azon arány szerint, mely (a jelen határozat 18, 19, 20, 21 és 22 pontjaiban körülirt módon) előre megállapittatott: a közös költségvetésből reá eső részt viselni. De mivel ezen közös költségekre nézve a kivetés, beszedés s az adórendszernek megállapitása Magyarországra nézve a magyar országgyülés és magyar felelős ministerium köréhez tartozik: a magyar ministerium a magyar országgyüléshez terjesztendő költségvetésbe is felveendi mindég azon összegeket, melyek a már megállapitott közös költségvetésből, az emlitett arány szerint Magyarországra esnek, csakhogy ezen rovatok a mennyiségre nézve, vitatás alá többé nem vehetők.

Madarász József: T. ház! *(Közbeszólás: Nem szólhat!)* Bocsánatot kérek, én a kérdéshez szólok; ha pedig nem méltóztatik megengedni: kénytelen leszek a házszabályokra hivatkozni. Igen jól tudom én, hogy mit kértem a t. ház elnökétől. Én azt kértem, hogy én ezen összeget nem kívánom felvétetni a költségvetésbe. Méltóztassék a naplóban megnézni, hogy milyen gyakorlat volt eddig a házban erre nézve. Én nem kívánom az egyes praecedens eseteket mind felsorolni: én csak a legutolsó három évet akarom felemliteni. 1873. február 15-én Bittó István elnöklete alatt, midőn ezen fejezet felolvastatott, az elnök igy szólott: megszavazza a ház a közös kiadásokra praeliminált összeget, vagy nem.

Nem hivatkozom az 1874. évi julius 21-iki ülésre sem, s csak a legközelebb 1875. évi márczius 10-én történt vitára hivatkozom. Hosszas vita volt a fölött, hogy mikép tétessék fel a kérdés. És utóvégre is ugy tétetett fel a kérdés, hogy felvétetik-e ezen tétel a költségvetésbe, avagy nem? Én nem akarok ujból és ujból az eddigi gyakorlat és szokás ellen vitázni; mert én csak azt kérem, a mi történt eddig mindig és emlékezetébe hivöm a t. háznak még azt is, hogy Ghyczy Kálmán igen t. képviselő ur, mint elnök azon hozzáadással akarta a kérdést feltenni, hogy azok, a kik a törvényt teljesiteni akarják, álljanak fel és hogy ekkor felszólalt Paczolay János képviselő ur és azt mondta, hogy az, miszerint akarjuk-e a törvényt teljesiteni: a határozathozatal tárgya nem lehet, és az elnök ur aztán azt mondta, hogy az csak indokolás volt. *(Helyeslés.)*

Én tehát csak arra kérem a t. házat, hogy az eddigi gyakorlat szerint ugy tétessék fel a kérdés, mint a tisztelt házelnök ur által helyesen fel is tétetett.

Zsedényi Ede: Miután félremagyaráztattam, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy én a törvényt csak annyiban olvastam fel, hogy a mennyiség nem jöhet szavazás alá; de az, hogy fölvétetik-e vagy nem a költségvetésbe, az mindig a szavazás tárgya.

Elnök: Méltóztatnak emlékezni, hogy a költségvetés tárgyalásánál e kérdés mindig fölmerül. Tisztába kell tehát jönnünk ezen kérdés iránt. A kérdésnek olyképeni feltevése, hogy megszavaztatik-e azon összeg: azon törvénynyel ellenkezik, melyet Zsedényi Ede t. képviselő ur idézett.

De ugyanazon törvénynyel megegyez az, hogy e kérdés igy tétessék fel: elhatározza e ház, hogy ez a költségvetésbe felvétessék? mert maga a törvény azt mondja, hogy a magyar ministerium a magyar országgyüléshez terjesztendő költségvetésébe is felveendi az illető összegeket.

Én tehát ugy teszem fel a kérdést, hogy a t. ház méltóztatik-e felvétetni a költségvetésbe a delegátiók által megállapitott és általam felemlitett ugy rendes, mint rendkivüli szükségleti összegeket. A kik felvétetni kívánják: méltóztassanak felállani, *(Megtörténik)* ezen összeg is a költségvetésbe felvétetik.

Elnök: Következik az V-ik fejezet.

Molnár Aladár jegyző: *(Olvas)* V-ik fejezet: A központi kormány közegeinek nyugdijjai. Az 1876-iki évre előirányoztatik 217,833 forint.

Hegedüs Sándor előadó: A pénzügyi bizottság ez összeget megszavazásra ajánlja.

Elnök: Méltóztatik-e t. ház ezen összeget megszavazni? *(Megszavazzuk!)* E czimen tehát 217,833 frt szavaztatott meg.

Következik a VI-ik fejezet: „Nyugdijak". Erre nézve, t. ház! talán méltóztatik elfogadni azon javaslatomat, hogy a nyugdijak minden egyes tárczánál részletenkint tárgyaltassanak, ugy, hogy most csak azon határozat hozatnék, hogy az ország által fizetett nyugdijjak az egyes tárczáknál fognak tárgyaltatni. *(Helyeslés.)* E szerint a napirend ezen tárgya be van fejezve.

Következik a kérvényi bizottság által tárgyalt kérvények II. sorjegyzékének tárgyalása. Kérem az előadó urat, méltóztassék helyét elfoglalni. *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Az ülést néhány perczre felfüggesztem.

Digitized by Google

(*Szünet után.*)

Az ülést folytatjuk. Következik a kérvényi bizottság jelentésének tárgyalása.

Beőthy Algernon jegyző: (*olvassa a kérvények II. sorjegyzékében 1—11 sorszám alatt Borsod, Hont megyéknek, Szatmár-Némethi városnak, Zemplén, Torda, Doboka, Árva, Kraszna, Küküllő, Sopron megyéknek és Arad városnak a lóállitás próbakisérlet tárgyában kelt kérvényeik kivonatát.*)

Elnök: Méltóztassék előadni ezen kérvényekre nézve a kérvényi bizottság véleményét.

Bakcsi Ferencz előadó: (*Olvas.*) A honvédelmi ministernek f. évi april 24-én a lókiállitási próba-kisérlet tárgyában 13,636, sz. alatt kiadott rendelete az 1873. XX. t.-cz. 14. §-ából kifolyónak találtatván, miután a minister ur kijelentése szerint ily próba-kisérlet szüksége többé fen nem forog és az elrendeltetni sem fog, az összeirások könnyitésére pedig ujabb szabályrendeletek kibocsátása helyeztetett kilátásba: e czélból Borsod megye kérvénye a többi hasontartalmu kérvényekkel együtt a bennök felhozott adatok felhasználása végett áttétetik a magyar kir. honvédelmi ministerhez.

Mocsáry Lajos: T. ház! a tárgy, melyre vonatkozótag e kérvények beadattak, nézetem szerint igen fontos s azért bátor vagyok azon tiszteletteljes kérdést intézni a házhoz: méltóztassék Borsod megye kérvényének felolvasását elrendelni. (*Halljuk.*)

Beőthy Algernon jegyző (*felolvassa a kérvényt.*)

Mocsáry Lajos: T. ház! Én azt hiszem, hogy Borsodvármegye panasza tökéletesen indokolva van. Panaszkodik Borsodmegye először azért; mert a kérdéses honvédelmi ministeri rendeletet törvénybe ütközőnek tartja; és én azt hiszem, ha végig nézzük az 1873. XX. törvényczikk §-ait, azokban eféle próbakisérlet, vagy bármi más, mint a mi a lovak összeirására, a mozgositás folytán való tényleges kiállitására vonatkozik, nem foglaltatik.

Kétségtelen tehát, hogy midőn a t. honvédelmi minister ur a probakisérletre ezen törvénytől eltérő efféle intézkedést tett: ezen intézkedés a törvényen kivül áll, a törvény mellőzésével, illetőleg a törvénybe ütközőleg történt.

Előhozza továbbá Borsod megye ezen eljárás czéltalanságát és a végrehajtás alkalmával követett szintén inkább minden, mint czélirányos eljárást. Czéltalan volt ezen egész eljárás nézetem szerint is azért, mert miután tudva volt, hogy az egész nem komoly valami, hanem csak olyan próbakisérlet: átalában felületesen hajtatott végre, ugy hogy még azon czélnak is, melyet a hadügyminesterium kitüzött, meg nem felelt. Eltérés történt a törvénytől még abban is, hogy mig a tényleges állitás esetére is csak a négy évet meg haladott lovakról lehet szó, addig itt az összes ló állomány, — kivéve a két éves csikókat és azon fedezett kanczákat, a melyeknek fedezése hivatalos okmányokkal bizonyittatott, — felvétetett. Ez a népnek igen sok alkalmatlanságot okozott; mert igen sok helyt a legnagyobb munka idejében, mikor az elkésett vetés miatt a lovakra legnagyobb szükség volt: kellett azokat beállitani; de másfelől azon veszélynek is voltak kitéve a lótulajdonosok, hogy a sokféle ló összejövetele alkalmával a ragályos betegségek is elharapózhattak.

A kérvényi bizottság véleménye azzal akarja a dolgott elütni, hogy a honvédelmi minister eljárását az 1873. évi XX. t.-cz. 14. §-a által indokoltnak látja. Mit tartalmaz ezen szakasz? E szakasz azt mondja, hogy ezen törvény hatálya a magyar korona összes területére terjed ki; továbbá, hogy: ezen törvény végrehajtásával a belügyminister, illetőleg Horvát-Szlavon Dalmátország bánja, továbbá a földmivelési, ipar és kereskedelmi — és a honvédelmi ministerek bizatnak meg, — mennyiben pedig a jelen törvény végrehajtására vonatkozó intézkedések a közös hadsereget illetik, a közös hadügyminister közegeivel és egyetértőleg eszközölhessék.

Ez csak a szokásos intézkedés, a mely minden törvényben benne foglaltatik, hogy kire van bizva a törvény végrehajtása; de hogy abból alaposan merithetné a kérvényi bizottság, hogy nem tartja sérelmesnek, törvénybe ütközőnek a honvédelmi minister eljárását: azt átalában nem ismerhetem el.

Miután tehát én helyeslem Borsodmegye ezen feliratának tartalmát, mert itt valóban a törvénynek mellőzéséről, megsértésról van szó, az ily dolgot pedig, a mint a kérvényi bizottság inditványozza, egyszerüen elütni, mellőzni nem lehet: én kénytelen vagyok ennek ellenében a következő határozati javaslatot a t. háznak elfogadás végett ajánlani: „A honvédelmi minister az 1874. XX. t.-czikbe ütköző hasonló intézkedések mellőzésére utasittatik.“

Emlittetik, t. ház! hogy a minister kijelentette a ház előtt, hogy jövőre nem lesz szükség ily intézkedésre s tehát ennél fogva is mellőzhető ezen ügy. De én azt hiszem t. ház! hogy ismerve azon viszonyt, a melyben a mi honvédelmi ministerünk a közös hadügyministerrel van, melynek következtében nem első eset ez, hogy annak felhivása, annak követelése következtében késztettetett oly dolgoknak is végbevitelére, melyeket talán saját akaratából nem lett volna hajlandó tenni; miután tapasztaljuk, hogy a közös hadügyministerium mily befolyást gyakorol mind a honvédelmi ministerium eljárására, mind általában minden katonai ügyekre az országban egyenesen és közvetlenül s miután hasonló esetek ismét előfordulhatnának: ugy hiszem nem

Digitized by Google

lesz fölösleges, ha a ház meghozza az általam javasolt határozatot.

Szende Béla honvédelmi minister: Az 1873. évi XV. t. cz.-nek czélja mozgositás esetében a hadseregnek a szükséges lókiállitást biztositani, és megtenni minden előintézkedést, mely e czél elérését lehetővé teszi. Az eddigi eljárás szerint a törvény 4. §-a értelmében elrendeltetett, hogy az avatásra megyénként, kerületeként bizottságok neveztessenek ki és községenkint irassék össze a lóállomány; de ezzel nem volt elérhető az, hogy magában a községben a lóállomány szakértők hiánya miatt kellőleg irassék, össze, ezt érezték maguk a hatóságok, mert igen sok eset volt, hol maguk a hatóságok folyamodtak a ministeriumhoz: engedtessék meg, hogy a községek közelebbi helyekre hajthassák össze a lovakat. A lóállományt ismerni kell; az kétségtelen. De ismerni kell a lóállomány képességét is, hogy t. i. mennyi ló alkalmas és mennyi idő alatt vagyunk képesek ily eljárással a szükséges lovakat kiállitani a veszély perczében.

Az idei összeirásra nézve ugy intézkedtem, hogy egyuttal katonai egyéniség is menjen a bizottsághoz, a bizottságok az avatás helyére menjenek és ott járjanak el ugy, a mint azt a törvény rendeli. A központon a helyi körülményeket nem ismerjük, az ily összeirásra tehát más helyeket nem jelölhetünk ki, mint a már kijelölt avatási helyeket. De erre több megye felszólalt és azt állitották, hogy a felavatási helyek nem elegendők s azok egyedüli megtartása mellett a községek kénytelen volnának lovaikat igen távolra hajtani; kérték tehát az avatási helyek szaporitását. Volt megye, mely husz ilyen helyet jelölt ki, más megye ismét kevesebbet. Előttem csak az a czél, hogy a lóállomány legyen kellőleg megalapitva és kimutatva, elfogadtam a javaslatokat és utasitottam az illető közegeket, hogy menjenek ki a helyszinére a megye által kijelölt helyekre; de e tekintetben nem csak az egyes hatóságok kivánatait voltam kész teljesiteni, hanem egyes községek, mint Mezőberény és más községek kérelmére is elrendeltem, és megengedtem, hogy a bizottság menjen ki a helyszinére, a községbe, és ott irja össze a lóállományt. Minden megtörtént, a mit a hatóságok figyelmeztetésére, inditványára a közönség kényelmére tehettünk, mindig szem előtt tartva a kitüzött czélt. A legnagyobb nehézség és a legnagyobb vád az, hogy a két éven alóli lovak is berendeltettek, noha a törvény még a komoly veszély perczben elrendelt avatásnál is csak a négy éven felülieket veszi. Ez igen természetes, mert mikor mozgositás esetében az avatás történik, mikor a lovakat komoly czélra kivánjuk: akkor csak oly lovat lehet berendelni, mely csakugyan használható, és erre csak a négy éven tuli lovak alkalmasak; mert a négy éven alóliakat nem lehet használni, ezeket akkor nem volna czélszerü berendelni. De ma, midőn az összes lóállományról van szó, mikor az összes lóállomány rovatoltatik, az egész állományt kell kimutatni, hogy következtetést lehessen vonni. szükség esetében: miként állunk ló dolgában? miféle fajta lovaink vannak? az esetre természetesen e törvény ugy nem alkalmazható, mint a mozgositás komoly esetére, hanem ugy kell össze számitani a lovakat, a mint vannak, hogy ebből következtetést vonhassunk akkorára.

Azt is méltóztatott mondani, hogy ez intézkedés nem czélirányos. Én azt hiszem, hogy ez intézkedés czélirányos; mert szemelőtt tartotta a czélt, a mely czélt kitüzött a törvényhozás akkor, a mikor a törvény hozatott, és a végrehajtásával megbizott ministernek kötelessége megtenni minden intézkedést, hogy akkor, mikor komolyan van arra szükség, hogy a lovak előállitassanak: ez intézkedések cserben ne hagyjanak; hanem biztositsák az állam ez érdekét. Azért a mostani intézkedés nem volt tréfa, hanem komoly munka, komoly volt azért, mert szemelőtt tartotta a jövőt, és gondoskodott, hogy meggyőződjünk intézkedéseink helyességéről, mi a beálló komoly perczre nagy megnyugvást szolgáltat.

Hogy mindez igen sok nehézséggel jár, azt belátom én magam is; de rendeli a törvény. E nehézségek elháritására és enyhitésére eleget véltem tenni az által, ha a törvény keretén belöl minden tőlem függő könnyebbséget kieszközöltem; de mikor felelős vagyok a törvény végrehajtásaért: akkor bár sajnálom, és a kellemetlenségeket átlátom, el kell azokat türni, mert azok el nem háritható. Épen azért, mert a kellemetlenségeket átlátom, már magában a rendeletben megmondtam, hogy jövő 1876-ban nem lesz ily összeirás, megakarom a közönséget tőle menteni, és az idei összeirás kimutatja, megadja azon adatokat melyből meggyőződhetünk, hogy mily alap áll szolgálatunkra 1877-ben, és megvagyok győződve, hogy ily modoru összeirásra szükség többé átalán nem lesz.

Különben is biztosithatom a t. házat, hogy ebben a kérdésben is, mint egyátalában mindegyikben, kötelességemnek tartom a lehetőségig oly intézkedéseket tenni, a melyek végrehajtásában a sok kellemetlenség, a mennyire lehet, elháritassék a közönségtől, és abban még a hadügyminister által sem engedném magamat háboritatni; ha nem is állana azon viszony, mely hogy köztem és a hadügyminister közt van; de olyan, milyet felszólaló képviselő állit, olyan, azonban nem létezik, mind a ketten egy czél felé együttesen törekszünk. A komoly czélt szem előtt tartva, annak elérésére a t. ház az ügy állását a felolvasottakból és előadottakból ismeri, határozni és itélni fog bölcsesége szerint. *(Helyeslés a középen.)*

Ragályi Nándor: T. képviselőház! Én nem

Digitized by Google

akarok annak vitatásába bocsátkozni, hogy törvénybe ütköző volt-e ezen rendelet, bármennyire is meg vagyok róla győződve, hogy az egész törvénybe ütköző: mert azt hiszem, hogy mindenesetre a többségnek lesz igazsága azon nézetnél fogva, melyet már egyszer itt hallottam, hogy az igazság mindig a többségnél van.

Hanem arra vagyok bátor kérni az igen t. kormányt, hogy ezen jelentést a szó szoros értelmében vegye és kimélje meg a polgárokat azon kellemetlenségtől, melyet mondhatom, hogy általában érzett az ország.

Uraim, már magunk levagyunk foglalva az osztrák hadseregnek, pénzünk le van foglalva az osztrák hadseregnek, lovaink le vannak foglalva az osztrák hadseregnek; ha ez igy megy: hát mindenünk le leszen foglalva az osztrák hadseregnek, azon igen eszélyes argumentátiónál fogva: hogy ego primum tollo, nominor quia leo, secundum stb.

Én tehát azon kérést intézem a t. kormányhoz, hogy ugy legyen, a mint nyilatkozni méltóztatott.

Madarász József: T. ház! nem osztozhatom a t. honvédelmi minister ur előadásában, hogy törvényszerü kötelességét teljesitette. Neki nincs más törvény szerinti kötelessége, ha csak külbefolyás, vagy bárminő szükség törvénybe ütközőt nem parancsol vele tétetni, mint az: a mely a törvényben ki van szabva.

Általában az ugynevezett lóösszeirásra nincsen más törvény, mint az 1873. 20-ik t. cz. Abban, — meg fog engedni a t. minister ur, — határozottan az rendeltetik, hogy csakis a 4 évet elért lovak irathatók össze. Ha tehát a honvédelmi minister ur szükségesnek látta azt, hogy ezen kivül a többi lovak is összeirassanak: okvetetlenül egy törvényjavaslattal kellett volna a t. ház elé lépni, a mely arról szól, hogy ezenkivül a 4 évesnél fiatalabb, a két, három vagy egy éves lovak is elővezettesenek, a mint az a meghozott törvényben határozottan és világosan ki van téve, hogy csak a 4 évesek vezettessenek elő. És ha ez ellen tesz a t. minister ur: akkor, engedjen meg — elismerem, hogy szükségesnek tartotta emlitett rendeletét kiadni hadügyi tekintetben; — de be kell vallania, hogy a törvény ellen tett.

Azt mondja a t. minister ur, hogy a mi a közönség kényelmére szükséges volt, azt megtette. Magam is azt hiszem, hogy mindazt megtette a minister ur, a miről azt hitte, hogy a közönség kényelmére van és a felterjesztett folyamodványokban foglalt kérelmet, a mennyire lehet teljesitette; hanem engedje meg a t. minister ur, ezen rendelet oly véletlenül és hirtelen lepte meg az országnak igen nagy részét, hogy addig mig ide felirtak, a folyamodványok felérkeztek, mig elintéztettek: a kölcsönös érintkezés a kedvező elintézésnek tudomásra juttatása nem is történhetett meg. Én tudok helyet, a honnan felirtak a t. minister urnak; Közép-Szolnok megyéből, egy község a lóavatás ügyében felirt, hogy mily irgalmatlan teher az nekik, hogy a megye egyik széléről a másikra kell menniök lóavatás végett és más alkalmatosabb helyet kértek. A honvédelmi minister urnak beleegyezése megérkezett ugyan; de csak akkor, mikor az avatás már megtörtént.

Higyje el a t. minister ur, az ország terhére hozhat a képviselőház törvényeket, a melyek kellemetlenek; még mondhatom azt is, hogy nincs bennök igazság, — az igazság egyébiránt egyéni fogalom; — hanem ha egyszer a törvény meghozatott, higyje el a t. minister ur, sokkal inkább meghajol előtte a nép: mert tudja magát mihez tartani, legyen az bár rosz is. Hanem a hol a törvény világosan kiköti, hogy csak is a községekben alakult kerületi helyeken kell az avatásnak történni és csak oda kell vezetni a lovat, a hol a törvény kiköti és hogy csak is a négy éveseket kell elővezetni: akkor engedelmet kérek, hozzávéve még azt, hogy hazánk nagy szerencsétlenségére földmivelő ország, akkor a földmivelőknek ezer meg ezer, kisebb-nagyobb majdnem elsatnyult lovait odavezetni, hideg időben, nagy dolog idejében: ez nemcsak nem kényelmes és nem törvényes; hanem oly eljárás, a mely engemet arra késztet, hogy ha bár meg vagyok győződve arról, hogy a legközelebbi jövőben a honvédelmi minister ur ezt nem fogja ismételni, de az is megtörténhetik, hogy a minister ur mást tesz; az is megtörténhetik, hogy jöhetnek körülmények, hogy nem is lesz rá szükség, mégis befolyásolni fogják, hogy ez megtartassék, mindezeknél fogva én Mocsáry Lajos t. barátom határozati javaslatát pártolom.

Bakcsy Ferencz előadó: T. ház! Madarász képviselő ur, valamint a többi szónok urak is mindnyájan a kérdéses rendeletből származott kellemetlenségeket sorolták fel. Ezt beismerte maga a minister ur is, és ezt nem tagadja senki az országban; de ugyan melyik törvény az a világon, amely midőn jogokat és előnyöket ad, egyuttal kötelességeket és hátrányokat is ne róna azokra, kiknek viszonyait rendezi; azt hiszem, hogy ez minden törvénynél kisebb-nagyobb mértékben előfordul.

Azon ellenvetés pedig, mintha szóban forgó rendelet törvénytelen volna: nézetem szerint nem áll; és különösen osztozom Ragályi t. képviselőtársam felfogásában, aki maga sem mert róla általánosságban itéletet mondani. (*Derültség a szélső balfelől.*) Elmondta, hogy nézete szerint törvénytelennek tartja; de absolute nem merte mondani, és igen helyesen tette, mert az 1873. XX. törvényczikk nem emliti s nem rendeli a próbakiállitást, de nem is tiltja sehol.

Digitized by Google

Mocsáry t. képviselő ur felhozta azt, hogy a kérvényi bizottság nem egészen helyesen indokolta inditványát, midőn az illető törvény 14. §-ára alapitotta véleményét.

T. ház! Én azt hiszem, hogy minden törvénynek legközelebbi czélja az, hogy végrehajtassék és midőn a végrehajtást különben a törvény nem szabályozza, hanem egyenesen az illető ministerekre bizza, és a ministerek annak mentül sikeresebb foganatosithatására itt egy lépést tett, ezt a bizottság a törvénynyel egészen összeegyeztethetőnek találta és ezen nézetből indulva ki, alapitotta véleményét a 14-ik §-ra.

Mocsáry t. képviselő ur inditványát nem fogadhatom el, mert az azt foglalja magában, ami már a kérvényi bizottság véleményében is ben van, és mit a minister ur is itt a ház előtt kinyilatkoztatott. Ugyanis Mocsáry képviselőtársam azt kivánja, hogy hasonló czélu rendeletek többé ne adassanak ki; a honvédelmi minister ur kijelentette, hogy ilyet kibocsátani nem is fog, mert annak szükségét nem látja. Ugyanez benne van a bizottság véleményében is, miáltal azt hiszem, Mocsáry képviselő ur inditványa egészen elesik. Méltóztassanak tehát a kérvényi bizottság véleményét elfogadni.

Elnök: Ragályi képviselő ur szavai félremagyarázása miatt kér szót.

Ragályi Nándor: T. ház! Igen örülnék, ha a t. előadó ur velem egy véleményen lett volna; hanem beszéde folytán az lehetetlennek látszik előttem; mert én világosan kijelentettem, hogy nézetem szerint ezen rendelet törvénybe ütközik, okom pedig az volt, hogy félek, hogy mindig a többségnél lesz az igazság. Ezt jogom volt mondani: mert már itt azon nézet nyilvánult egyszer.

Elnök: Fel fognak olvastatni először a kérvényi bizottság, azután Mocsáry képviselő ur határozati javaslata.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a kérvényi bizottság véleményét.)*

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa Mocsáry Lajos határozati javaslatát.)*

Elnök: Azok, a kik a kérvényi bizottság által beadott határozati javaslatot elfogadni méltóztatnak, legyenek szivesek felállani. *(Megtörténik.)* A ház a kérvényi bizottság véleményét elfogadja; e szerint Mocsáry Lajos képviselő ur határozati javaslata mellőzve van.

Beőthy Algernon jegyző: (*olvassa a kérvények 2-ik sorjegyzékének 12—24 sor száma alatti kérvényekre a bizottság jelentését, mely észrevétel nélkül elfogadtatván, olvassa 25. sorszám alatt Udvarhelynek Székely-Udvarhely kövezetvámja iránt beadott kérvényére a bizottság véleményét.*)

Orbán Balázs: T. ház! E kérvénynek előzményei vannak, melyeket mint Udvarhelyszék egyik képviselője kötelességemnek tartom pár szóval a t. ház és a kormány tudomására hozni.

Székely-Udvarhely városa most három éve folyamodott kövezetvámért, mit a belügyministerium egyoldalulag a nélkül, hogy a közlekedési és kereskedelmi ministeriumokkal az ügyet közölte volna: engedélyezett három évre. A midőn ezen szabálytalanság iránt interpelláltam s midőn Udvarhelyszék a vám ellen kérvényezett, az akkori államtitkár és egyik ministeri tanácsos eltérőleg feleltek. Egyik azt mondotta, hogy a vámok kizárólag uj kövezet készitésére adományoztattak, s e nézetet tette magáévá az akkori belügyér ur is. Az államtitkár ellenben azt mondá, hogy a város régi adósságait akarja e vám jövedelmeiből törleszteni. Azonban egyik sem történt meg; mert kövezetet nem csináltak s a városnak ma 2.000 frttal több adóssága van, mint a vám engedélyezésekor volt, a vámból bejött 30,000 frt pedig látatlanul elolvadt.

T. ház! e vám Udvarhely sajátságos fekvésénél fogva nem csak az e városba menőkre terhelő, hanem sérelmes egész Csik és Udvarhelyszékre, mert e városnak fekvése olyan, hogy e két széknek fanemüekkel szászföldre kereskedést üző lakói kénytelenek a városon menet és jövet át vonulni s igy kétszeres vámot fizetni a nélkül, hogy ott megállapodnának.

Még abnormisabb helyzetbe jönnek Udvarhelyszék alvidéki faluinak lakói kiknek havasaik a városon felül esvén, saját használatra saját érdekeikből szállitott fájokért is kénytelenek Udvarhely városában kétszer háromféle vámot fizetni, mert a kövezetvám mellett Udvarhelytt még más két vám van, minek következtében e faluk roppant erdőségeik mellett piaczról kénytelenek fát vásárolni; mert Udvarhelytt a fa-árát tul haladó vámot kell fizetni.

E vám a vidéki birtokosokra elviselhetlen, igy például én és családom három év alatt, pontos feljegyzés szerint, 600 frtot fizettünk vámba. Vannak kik államadójuknál sokkal többet fizetnek vámban, már pedig az államnak se joga se hivatása nem lehet az, hogy adófizetőinek épen legszegényebb osztályát kétszeres adóval terhelje.

De e vám miatt maga a város is tönkre jut, iparosai már is kezdenek üzletökkel felhagyni: mert a roppant vámok miatt mindenki kerüli piaczukat s Csik és Udvarhelyszék 200,000-nyi népe szükségleteit s gabon-készletét többé nem itt, hanem a szomszédos szász városokban szerzi be s Udvarhely ipara pang és vonaglik. Ennek következtében a város és a környező vidék lakói is a vám iránt a leghagyobb ellenszenvvel viseltetnek, azt megszüntetni kivánják, csak a tanács néhány tagja kardoskodik ezen csak reájuk előnyös, de mindenkire káros vám megujitása mellett.

Néhányok hasznáért százezerek érzékeny kárát a t. kormány nem decretálhatja.

Digitized by Google

Én elfogadom ugyan a kérvényi bizottság véleményét; de felkérem a belügyér urat, hogy méltóztassék ez ügyet a közlekedési- és kereskedelmi minister urakkal egyetemben beható figyelmére méltatni, s Udvarhely város tanácsát a vám megujitását érdeklő kérelmével elutasitani.

Elnök: Ezen kérvény ki fog adatni a belügyministernek.

Beőthy Algernon jegyző: *(olvassa 26. sorszám alatt.)* Ugyancsak Udvarhelyszék közönsége folyamodik a Romániával kötött kereskedés- és vámszerződés tárgyában.

Bakcsy Ferencz előadó: A kérvényi bizottság ezen kérvényt a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi-ministernek inditványozza kiadatni.

Molnár Antal: T. ház! A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi-minister ur a Romániával kötött vám- és kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot a t. ház asztalára letevén, felfogásom szerint nincsen már czélja annak, hogy ezen kérvény a földmivelési ministernek adassék ki.

Nézetem szerint sokkal helyesebb és a ház eddigi gyakorlatával is megegyezőbb eljárás lenne az, és azt hiszem, hogy ebbe a t. előadó ur is bele fog egyezni, hogy e kérvény az illető törvényjavaslattal együttesen leendő elintézés czéljából a ház irodájába tétessék le. Ily értelemben bátor vagyok az inditványomat beterjeszteni, kérvén a t. házat, hogy határozatát ez értelemben méltóztassék hozni.

Bakcsy Ferencz előadó: T. ház! A kérvényi bizottság ezen határozatát akkor már meghozta, midőn a minister ur a szóban levő törvényjavaslatot a ház elé terjesztette. Nekem részemről — és azt hiszem a bizottság nevében is mondhatom, semmi kifogásom sincs azon inditvány ellen, — hogy e kérvény a ház irodájában letétessék. *(Helyeslés.)*

Wächter Frigyes jegyző: *(Olvassa Molnár Antal inditványát.)* „Ezen kérvény a Romániával kötött kereskedelmi- és vám-szerződésről szóló törvényjavaslattal együttesen leendő elintézés czéljából a ház irodájában tétetik le.“ *(Helyeslés.)*

Elnök: A kérvényi bizottság előadója ezen inditványhoz a bizottság nevében is hozzájárulván, azt hiszem azt a t. ház is elfogadja, *(Helyeslés.)*

Beőthy Algernon jegyző: *(Olvassa a 27—29. sorszámok alatti kérvényekre szóló jelentést, mely észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa tovább a 30. sorszám Árva megyének az uzsora-törvény megszüntetése tárgyában kelt feliratára szóló bizottsági véleményt, hogy az a pénzügyi ministernek adassék ki.)*

Madarász József: Én elfogadom a t. előadó urnak véleményét; hanem egyuttal a pénzügyministernek és az egész kormánynak, ugy, mint a képviselőháznak bátor vagyok figyelmébe ajánlani, méltóztassék ezen ügyben mielőbb bárminő és minél sikeresebb javaslatot a házhoz beterjeszteni, mert emlékezhetik rá a t. ház, hogy már akkor, midőn még a képviselőháznak elnöke pénzügyminister volt: ő és az akkori igazságügyi minister kijelentették azt, hogy igenis ez oly teendője az országnak, melyben sürgősen intézkedni kell; mert ha elkésik az intézkedés, ez az egész ország kárára lesz. A jelen kormánynak feje is osztozott akkor e véleményben. Én tehát csak arra kérem a t. kormányt, hogy méltóztassék minél előbb e tárgyban az országra nézve minél üdvösebb és sikeresebb intézkedések megtételét javasolni, hogyha csak lehet az országgyülés még a jövő év elején e részben intézkedhessék. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Ki fog adatni a pénzügyministernek.

Beőthy Algernon jegyző: *(Olvassa a 31, 32., 33., 34. és 35. sorszám alatt foglalt kérvényeket, melyekre nézve a kervényi bizottság véleménye változatlanul elfogadtatott.)*

Elnök: E szerint a kérvények sorjegyzéke befejezve lévén, most a t. háznak az ülés elején hozott határozata szerint Szalay Imre képviselő ur teendi meg interpellatióját, melyet a cultusministerhez kiván intézni.

Szalay Imre: T. ház! Jelen interpellátiómat a cultusminister urhoz vagyok bátor intézni. Az előbbi évek országgyülései alatt hozatott több törvény, a melyek közt nem volt talán egyetlen egy sem, mely a ház minden pártját ugy kielégitette volna, mint az 1868: XXXVIII. t.-cz. t. i. a népoktatási törvény.

Azt vártam volna, hogy ezen törvény, a mely mindenkinek óhaját teljesitette: igen sok eredményt fog felmutatni; azonban szomoruan látom azt, hogy az ugyan meghozatott, hanem mint Magyarországban átalában szokás, nem effectuáltatik.

Az emlitett törvény 1. §-a azt mondja, hogy 6—12 évig tartoznak az elemi népiskolákba bejárni a gyermekek És mi történik? Bejárnak 6 éves koruktól 8 éves korukig; de tovább nem; hanem egyik rész, mint szántógyerek keres napszámot, a másik rész libákat őriz, a harmadik rész mindenféle házimunkákat végez, vagy játszik. Az volna reá a felelet: hogy ott van a 4. §, mely világosan azt mondja, hogyha az illető szülő felszólitás után sem járatja be gyermekét az iskolába: pénz birsággal sujtandó. De hová megy ez a pénzbirság? Hol van ez kiróva? Ezt a községi iskolaszék elébe terjeszti a mester, s mi történik ott? Miután épen az iskolaszék tagjainak gyermekei nem járnak iskolába: büntetésről szó sincs; ugy, hogy határozottan merem állitani, hogy nem hiszem, hogy például egész Somogy megyében 100 frt büntetési pénz

Digitized by Google

szedetett volna be, pedig a gyermekek mondhatom nem járnak iskolába.

Nehogy a t. minister ur azt mondhassa, hogy tévedek és talán nincsenek adataim, biztosithatom, hogy szolgálhatok sokkal; azonban most csak egy eset elmondására szoritkozom saját községemből.

E községnek van 1205 tagja, kik mind tehetős emberek, annyira tehetősek hogy összegyüjtöttek az iskolára körülbelől 1400 frtot, és meg is vettek egy házat, melyet iskolának szándékoztak felhasználni. Ott a tanköteles gyermekek száma 130, a kik közöl alig 50—60 jár iskolába: az iskolaév kezdődik november elsején s nem tart tovább márcziusnál: mert akkor már a libákat kell örizni a Balaton partján. A törvénynek 50. §-a kimondja világosan azt, hogy az iskolai év 8 hóig tart. Azonban nemcsak Somogy megyéről akarok itt emlékezni, noha nem hiszem, hogy több megyét is kellene felhoznom, mert hiszen t. képviselőtársaim fogják tudni, hogy náluk is hasonló rosz módon mennek az iskolai ügyek, különösen pedig — a mit legkevésbé vártam — szemben a községi iskolákkal.

Az 54. §, az ismétlő iskolákat a 12. évig terjeszti ki. El merem mondani, hogy Somogymegyében nincs egyetlenegy helység, hol az ismétlő iskolák valaha megtartattak volna.

Van még egy igen fontos pont, és ez az, hogy 5%-ig az egyenes adók arányában megadóztathatók iskolai czélokra az iskolai felekezetek, s általában az adózók ott, a hol iskolák vannak. Igen lekötelezne bárki, — én saját megyémről szólok — hogyha saját megyéjében egy községet tudna nevezni, a melyben ezen adó csakugyan kivettetett volna. Én Magyarország jelen szorult pénzügyi helyzetét nem tartanám oly annyira komolynak, ha népünk müvelt volna; mert azon ideám van, és ez azt hiszem közös mindnyájunkkal, hogy egy ország közvagyonosodását nem annyira az anyagi javaknak összege, hanem a szellemi tőke mozditja elő. Interpellatiom különben ez: *(olvassa az interpellatiót)* van-e tudomása a cultusministernek, hogy a népoktatási törvény első, negyedik és ötvennegyedik szakaszai Magyarország nagy részében, de különösen Somogy-megyében nem tartatnak meg? és ha van: mit tett, vagy mit szándékozik tenni, hogy a törvény rendeletének érvény szereztessék?

Elnök: Az interpellatió ki fog adatni a vallás és közoktatási minister urnak.

Most a holnaputáni napirendre nézve leszek bátor a t. háznak javaslatot tenni. Jelesül már most egy folytában következnek, az én javaslatom és a ház tegnapi határozata szerint a költségvetésben foglalt fejezetek, a mint a költségvetési törvényben következnek, még pedig: először az államadósság fejezete, melyre nézve a pénzügyi bizottságnak javaslata a 16. szám alatti jelentésben foglaltatik; azután a horvát-szlavon országok beligazgatási szükséglete, mely iránt a pénzügyibizottság javaslata az első szám alatti jelentésében foglaltatik; következik, azután Fiume: ezt a harminczadik számu jelentése tárgyalja az állandó pénzügyi bizottságnak; azután következik az állami számvevőség, az ő cs. s apostoli királyi felsége személye körüli ministerium, a horvát-szlavon-dalmát ministerium személyzetének és a belügyministeriumnak költségvetése, a mennyire tudniillik a tárgyalások folyama alatt majd haladni lehet. Ezek lennének javaslatom szerint a hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó országos ülés tárgyai. És miután korább elvégeztük a napirendet, mint véltem: más tárgy nem lévén, az ülést eloszlatom.

(Az ülés végződik d. u. 1½ óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

Digitized by Google

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A kövérnyomatu számok az üléseket jelölik, melyben az illető személyek működnek vagy az illető ügyek előfordulnak, a többi szám jelöli a napokat, hol az illetők felszólalásai és beszédei kezdődnek vagy szólási szándékuk van kifejezve.

Adótörvények meghosszabbitásáról törvényjavaslat **20.**
Államköltségvetés tárgyalása **24, 25, 26, 28, 29, 30.**
Antal Gyula választása elleni kérvény **3**, igazoltatik **15.**
Antonescu István megbizó levele **7**, végleg igazoltatik **9**, lemondása **13.**

Babics János megbizó levele **19**, választása elleni kérvény **22**, fentartással igazoltatik **22.**
Bakcsi Ferencz előadó **13, 17, 27, 32.**
Ballegh József 236.
Balogh Károly 225.
Bánffy Dezső báró, a főrendiház jegyzője **5, 12.**
Baranyi Ágoston 123.
Baross Gábor korjegyző **1, 2.**
Bartal György halála bejelentetik **19.**
Bausznern Guidó megbizó levele **4.**
Bausznern Guidó 240.
Bereczky Sándor megbizó levele **4**,
Bethlen András gr. 7.
Berceanu Laureanu lemondása **24.**
Bibics Döme megbizó levele **7**, igazoltatik **16.**
Biráló bizottságok választása **7.**
Biráló bizottságok tagjainak névjegyzéke bemutattatik **8.**
Bíróságoknál alkalmazandó fizetési fokozatokról szóló törvényjavaslat **20.**
Bittó Béni előadó **5.**
Bocsánczy Adolf megbizó levele **5.**
Boér Antal korelnök **1, 2, 3, 4, 5, 6.**
Bokros Elek előadó **5.**
Borlea Zsigmond 238.
Borosnyai Pál 63, 78, 143.
Budacker Gottlieb megbizó levele és lemondása **8.**
Bujanovics Sándor választása elleni kérvény **3**, igazoltatik **17.**
Bujanovics Sándor 244.
Büntetőtörvénykönyvről szóló törvényjavaslat **20.**

Csanády Sándor 64, 100, 132, 255.
Császár Bálint a képviselőségről lemond **19.**
Csatár Zsigmond 130, 296.
Csatár Zsigmond interpellál az örkényi ágyutelep megvásárlása tárgyában **21.**
Cselédrendszerről szóló törvényjavaslat **28.**
Csemegi Sándor megbizó levele **4.**
Csernátony Lajos 293, 365.
Csernátony Lajos lemondása **7.**
Czernadák György megbizó levele **5.**
Czipple Zsigmond 260.

Dániel Ernő előadó **5.**
Dániel László 144, 169.
Darvas Imre hivataláról lemond **3.**
Degenfeld Lajos gr. megbizó levele **19**, végleg igazoltatik **22.**
Deák Ferencz lemondása **3, 7**, megbizó levele **19**, végleg igazoltatik **22.**
Dekány Gusztáv megbizó levele **16**, igazoltatik **17.**
Delegátióba választ a főrendiház **5.**
Delegátiót összehivó irat felolvastatik **10**, tárgyaltatik **11.**
Delegátió tagjai megválasztatnak **13.**
Dessewffy Aurél gr. 216.
Dézsán Géza megbizó levele **5.**
Dimitrievics Milos megbizó levele **11**, fentartással igazoltatik **13**, végleg igazoltatik **19.**

Elnöki havi jelentés **19.**
Ernst Frigyes megbizó levele **19**, végleg igazoltatik **22.**

Felirati bizottság-jelentés **12.**
V. Ferdinand kir. fölött gyász **7.**
Földváry Mihály 78, 233, előadó **20.**
Főrendiház-elnökök kinevezése **5.**
Főszámszék jelentése az 1873-iki zárszámadásról **19.**
Függő államadósságokat ellenőrző bizottság jelentése **8, 20.**
Fügh Károly választása ellen kérvény **3**, igazoltatik **18.**

Gazdasági bizottság költségvetését bemutatja **27.**
Ghyczy Kálmán elnökké választása **6.**

Digitized by Google

Ghyczy Kálmán mint elnök **6, 32.**
Ghyczy Kálmán 9, 17, 21.
Gull József megbizó levele **9,** lemondása **9.**

Hadsereg ellátásáról szóló törvényjavaslat **20.**
Halassy Gyula 55, 77.
Halász Bálint 169.
Ház megalakulása **6.**
Házmán Ferencz 233.
Harkányi Frigyes végleg igazoltatik **13.**
Hawaii királysággal kötött kereskedelmi egyezmény **20.**
Hedry Ernő választása ellen kérvény **3,** igazoltatik **18.**
Hegedüs László 100.
Hegedüs Sándor 228, előadó **32.**
Hegyessy Márton 85.
Helfy Ignácz 22, 46, 90, 93, 94, 95, 96, 99, 116, 118, 187, 351. 355, 357, 364.
Horánszky Nándor előadó **5.**
Horn Ede halála bejelentetik **19.**
Horvát Boldizsár 26.
Horváth Gyula 323, 325.
Horvát-szlavon-dalmátországi országgyülés levele bemutatása **8.**
Horváth Lajos előadó **12, 14, 17.**
Hosztinszky János 59, 60, 213, 215.

Irányi Dániel 121, 124, 173, 365.

Jakics Antal választása ellen kérvény **5,** megbizó levele **7,** fentartással igazoltatik **9.**
Jelzálogintézetek által kibocsátott záloglevelek kibocsátásáról szóló törvényjavaslat bemutatása **20.**
Joannovics György megbizó levele **28,** végleg igazoltatik **31.**
Jókai Mór lemondása **7.**
Juhász Mihály hivataláról lemond **3.**

Kállay Béni 199, 204, 232.
Kapp Gusztáv 254.
Károlyi Tibor gróf megbizó levele **12,** végleg igazoltatik **13.**
Kasper Mihály megbizó levele **5, 7,** végleg igazoltatik **9.**
Kemény István báró 100.
Kemény Mihály 58.
Kérvények bemutatása **6—10, 12—14, 17—21, 25—32.**
Kereskedelmi és gyári védjegyek kölcsönös oltalma tárgyában a német birodalommal kötött szerződés beczikkelyezése **29.**
Kilencz bizottság jelentései **5.**
Kiszely Árpád választása ellen kérvény **3,** igazoltatik **17.**
Kollarich Pál megbizó levele **27,** végleg igazoltatik **17.**
Kossy Sándor választási ügye **28.**
Kovách László háznagy 63.
Könyvtári bizottság jetentése **10, 20.**
Közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat **20.**
Közegészségügyi törvényjavaslat beadása **20.**
Közoktatási minister beadja a tanulmányi alapokra vonatkozó okmányokat **19.**
Közoktatási minister jelentése a közoktatásnak 1873. évi állapotáról **32.**
Községek rendezéséről törvényjavaslat bemutatása **20.**
Krajcsik Ferencz választása ellen kérvény **3,** igazoltatik **15.**
Kulcsár Lajos választása ellen kérvény **3,** igazoltatik **16.**
Künle József választása ellen kérvény **3,** igazoltatik **16.**

Levéltári nyugták bemutatása **7, 29.**
Lovász Miklós 55, 99, 100. 275.
Löw Vilmos megbizó levele **8,** végleg igazoltatik **9.**
Lukácsy Béla megbizó levele bemutattatik **7,** végleg igazoltatik **9.**

Madarász Jenő 89.
Madarász József 6, 9, 20, 22, **34,** 43, 49, 55, 57, 61, 63, 64, 77, 120, 122, 215, 366, 368, 369, 372, 374.
Madarász József interpellál a budapesti iparkamra által kiadott németnyelvü okmány tárgyában **12,** erre válasz **13.**
Máriássy Miklós megbizó levele **19,** fentartással igazoltatik **22.** Végleg igazoltatik **26.**
Máriássy Sándor megbizó levele **4.**
Márkuss István előadó **5.**
Megyei törvényhatóság rendezéséről törvényjavaslat **20.**
Métermérték ügyében kötött nemzetközi egyezmény **29.**
Miletics Szvetozár megbizó levele **5, 7,** fentartással igazoltatik **9.**
Miletics Szvetozár 65, 129, 130.
Miletics Szvetozár válaszfelirati inditványt ad be **14.**
Missics János megbizó levele **5.**
Mocsáry Géza 50, 75. 177, 316.
Mocsáry Géza interpellál az ungvári kir. törvényszék megtartása tárgyában **12,** erre válasz **14.**
Mocsáry Géza interpellál a polgári házasság behozatala iránt **21.**
Mocsáry Lajos 118, 307, 370.
Molnár Aladár előadó **5.**
Molnár Antal 38, 374, előadó **13, 17, 18, 22, 23, 31.**
Molnár István 367.
Móricz Pál 81, 304.

Nagy György 280, előadó **5.**
Nagy Ferencz megbizó levele **20,** végleg igazoltatik **22.**

Digitized by Google

Nedeczky István megbizó levele **19**, fentartással igazoltatik **22**, végleg igazoltatik **23**.
Nemzetközi távirda-egyezmény **20**.
Nemes Nándor gr. megbizó levele **5**.
Németh Albert 278, 280, 281, 282.
Németh Albert megbizó levele **19**, végleg igazoltatik **22**.

Orbán Balázs báró 373, szabadság-időt kap **15**.
Ordódy Pál előadó **19**, **24**, **30**, **32**.
Országgyülés megnyitási ünnepélyes szertartás 4, elnapolási kir. levél **11**.
Ostffy István 303.
Osztályokba sorozása képviselőknek **4**.
Osztályok kisorsolása **6**.
Osztályok megalakittatnak **7**.
Osztályok alakulása elhalasztatik **8**.

Paczolay János 55, 123.
Papp Sándor választása ellen kérvény **4**, igazoltatik **16**.
Péch Antal lemondása **7**.
Péchy Manó gróf 274.
Péchy Tamás közlekedési minister 23.
Pejachevits László gr. megbizó levele **15**, igazoltatik **17**.
Pejachevich Péter gr. megbizó levele **4**.
Pénzügyminister előterjeszti 1876-iki költségvetést **18**.
Pénzügyi bizottság jelentése **19**.
Perczel Béla igazságügyminister 56, 74. 172.
Petrik Gyula végleg igazoltatik **9**.
Pogány Ödön megbizó levele **19**, fentartással igazoltatik **22**, végleg igazoltatik **23**.
Polit Mihály megbizó levele **5**, **7**, végleg igazoltatik **9**.
Polit Mihály 78.
Pongrácz Ágoston gr. igazoltatik **16**.
Pór Antal igazoltatik **15**.
Praudau Gusztáv báró megbizó levele **9**, végleg igazoltatik **13**.
Pulay Kornél előadó **5**.
Pulszky Ágost 104, 249, 251, előadó **10**, **13**, **18**.

Ragályi Nándor 119, 120, 234, 371, 373.
Ráth Károly választása ellen kérvény **3**, vizsgálat **17**.
Romániával kötött vám- és kereskedelmi egyezmény **20**.

Sennyei Pál báró 87.
Simó Lajos előadó, **12**, **13**, **27**, **29**.
Simonyi Ernő 4, 5, 48, 55, 56, 57, 58, 60, 67, 74, 134, 141, 142, 164, 265, 326, 362.
Simonyi Ernő lemondása **10**.
Simonyi János 208
Simonyi János ifj. megbizó levele **19**, fentartással igazoltatik **22**. végleg igazoltatik **23**.
Simonyi Simvn megbizó levele **4**.
Simonyi Lajos báró kereskedelmi minister 23, 50, 61, 172, 307.
Siskovics Tamás választása ellen kérvény **5**, igazoltatik **15**.
Somssich Pál 3. 14, 59, 284.
Steinacker Ödön 320.
Steinacker Ödön megbizó levele **19**, végleg igazoltatik **22**.
Szabó Mihály megválasztása ellen kérvény **9**, igazoltatik **18**.
Szalay Imre 7, 374.
Szalay Imre a népnevelési törvény meg nem tartása miatt interpellál **32**.
Szathmáry Károly P. 60.
Számvizsgáló bizottság jelentése **26**.
Széll Kálmán pénzügyminister 23, 95, 96, 142, 144, 172, 174, 183, 186, 329, 344, 359.
Szende Béla honvédelmi minister 23, 173, 371.
Szeniczey Ödön lemondása **7**.
Szeszadó törvénynek a határőrvidékre kiterjesztéséről **20**.
Szilády Áron 299, 302.
Szilágyi István választása ellen kérvény **3**, igazoltatik **14**.
Szilássy János választása ellen kérvény **5**, végleg igazoltatik **13**.
Szlávy Oiivér korjegyző **4**.
Szlávy Olivér előadó **19**.
Szomjas József 143.
Szongott Jakab választása ellen kérvény **4**, igazoltatik **18**.
Szontagh Pál (gömöri) 56, 99, 123.
Szontagh Pál (somogyi) 9, 98, 368.
Szontagh Pál (somogyi) lemondása **7**.
Szücs Imre halála bejelentetik **19**.
Szüllő Géza 120.

Tisza Kálmán ministerelnök és belügyminister 6, 18, 45, 46, 48, 57, 65, 112, 116, 118, 140, 141, 142 163, 168, 171, 173, 204, 256, 281, 282, 284, 325, 326, 366.
Tisza Lajos szabadságidőt kap **9**.
Theodorovics János megbizó levele és lemondása **11**.
Tormássy Mihály halála bejelentetik **21**.
Törvényhatóság rendezéséről törvényjavaslat **20**.
Trónbeszéd kihirdetése **2**, **8**.
Trefort Ágoston vallás és közoktatási minister 233, 363, lemondása **8**.

Ugron Ákos korjegyző II.
Ujonczokról szóló törvényjavaslat **20**.
Urbanovszky Ernő megbizó levele **4**.
Ürményi Miksa: 261, 302, 344.

Választások **6**,
Válaszfelirati bizottságválasztás **8**.
Váltótörvénykönyről szóló törvényjavaslat **20**.
Várady Gábor 31, 46, 48, 312, 364.
Véderő-bizottság jelentése **14**.

Digitized by Google

Végrendeletek alakszerüségéről szóló törvényjavaslat **20.**
Veres Pál megbizó levele **19,** végleg igazoltatik **22.**
Vidliczkay József választása ellen kérvény **6,** végleg igazoltatik **13.**
Vojnics Jakab választása ellen kérvény **3,** vizsgálat **17.**
Voncina Iván megbizó levele **5.**

Wenckheim Béla báró ő Felsége személye körüli minister 4, 5, 7, 162, 283.
Wenckheim Béla báró lemondása **19.**
Wirkner Lajos 206, igazoltatik **15.**
Wodianer Béla báró végleg igazoltatik **13.**

Zichy Nándor gróf választása ellen kérvény **3,** végleg igazoltatik **13.**
Zichy Nándor gróf 169, 183, 258, 289, 350, 351.
Zsedényi Ede 10, 27, 34, 45, 60, 61, 175, 197, 362, 369.
Zsigmondy Vilmos megbizó levele bemutattatik és választása ellen kérvény **19.**
Zsivkovics János 17.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05670 8046

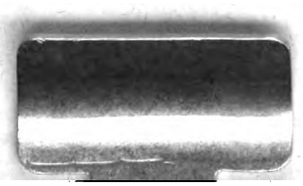

Digitized by Google

Digitized by Google